УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр.

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 26689

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ПОКЛОН
УНИВЕРЗИТЕТСКОЈ БИБЛИОТЕЦИ
ОД
Г. Срп. Пољопр. Друштва

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

СВЕТОЗАР Љ. ГАВРИЛОВИЋ

шеф управе монопола за производњу дувана
од 1. до 47. броја; и

БЛАГОЈЕ Д. ТОДОРОВИЋ

стручни економ Министарства Народне Привреде, вршилац дужности секретара Српског Пољопривредног Друштва
од 47. броја до краја.

ГОДИНА XXVI.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
БЕОГРАД

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1895.

ПРЕГЛЕД XXVI. ГОДИНЕ „ТЕЖАКА“

1895. ГОДИНЕ

I. Чланци општег пољопривредног значаја.

СТРАНА

1. Баш кад треба 1
2. Кочње и сметње пољској привреди . . 8, 43, 90, 98, 106, 114, 121, 237, 254, 270, 279
3. Општи поглед на агрикултуру у Србији . . . 41, 50. 57. 65, 77, 89, 97. 105, 113, 222, 230, 238, 246, 254 281. 325
4. Каква је била 1894. година за наше пољопривреднике . . . 42, 51, 58
5. Не заборавите 69
6. Кин о образовању пољопривредника 116
7. Забрана извоза свиња у Аустро-Угарску и збор трговаца у Београду 309, 317
8. Пољопривредне напомене 328, 347
9. Неколико речи о суделовању Србије на страним изложбама . 341
10. Упут за утакмицу плугова и оцена њихова с наградом . 344, 362, 391
11. Корисни савети пољопривреднику 351
12. Може ли Србија издржати економски и царински рат 373
13. Колико се цене пољопривредни закони 391
14. У српској историји редак дан 397
15. О подизању шећерне фабрике код нас 429
16. Награђивање сељачких имања 455
17. Где да буде угледно добро Српског Пољопривредног Друштва . 465
18. И војска би могла припомоћи развитак пољске привреде . . . 477
19. Златибор — Златиборцима 489
20. Један реферат Министру Народне Привреде 497, 511
21. Теорија и пракса на нижим пољопривредним школама 507
22. Христос се роди 521
23. Сеоски дућани и домаћа радиност 524
24. Окружне скупштине и стални окружни Одбори у Бугарској . 529

II. Чланци из ратарства и других сродних грана̂.

1. О прављењу топлих леја 10
2. Произвођење дувана 101, 109
3. О превирању дувана 101, 109
4. О произвођењу анасона 363
5. И по трећи пут, значај раног сејања кукуруза 377
6. Јесење дубоко орање 385
7. Како се могу с једног земљишта у повртњаку да добију 2—3 жетве 435
8. Хмељ из Винодељске школе у Букову 436
9. Ђубрење у зиму 467
10. Дубље орање је средство против суше 493

III. Чланци из сточарства по свима гранама.

1. Један врло важан услов за истинско унапређење домаћег коњарства 81, 92, 101
2. Туберкулоза (јектика) код наше домаће животиње 110, 115
3. О нашем сиру 116
4. Говеђа куга 231
5. Коњарство у Француској 233
6. Начела за оцењивање стоке на изложбама 253, 261, 269, 277, 285, 293, 327
7. О стајама (појатама) за стоку 295, 304
8. О избору, употреби и неговању стоке за приплод 330
9. Кратак поглед на продају свилоруних оваца и овнова рамбуље расе 363
10. Из науке о чувању здравља стоке 365, 381
11. Срески станични коњарници за државне пастуве 384, 408
12. Критички поглед на другу изложбу говеди у Свилајнцу 389, 406, 434, 449
13. Раније набавке стоке са стране 408
14. О нези копита 433
15. Тимаримо наше домаће помоћнике 453
16. Нова станица за испитивање живота и природе пчела 454
17: Задруге за гајење говеда 455
18. Пробне муже 467
19. Мисли и белешке о унапређењу пчеларства 468, 481
20. Предлог о мерама за унапређење пчеларства у Србији 505
21. Ново поврће: Lilium tabero 511
22. Предлог о мерама за унапређење свиларства 522
23. Напомене о гајењу младе стоке 526

IV. Чланци из винодеља и воћарства.

1. Јесу ли притке потребне за виноград 5, 68, 223
2. Из виноградарске праксе 78, 91, 99, 108, 247, 255, 263
3. Нова болест на виновој лози 81
4. Најважније врсте страног воћа, које би се могле код нас одомаћити 82, 271, 280, 287, 386
5. Сушење воћа 224
6. Прављење пекмеза 238
7. Кување пекмеза у већој количини 239
8. Је ли филоксера узрок или последица филоксерне заразе . . . 245
9. Калемарски курс за учитеље 262
10. Антракноза 305
11. Значај кречњака у културној земљи, са упуством за мерење проценталне садржине калциметром 301, 313, 318
12. О прављењу пекмеза за домаћу потребу 383
13. Јесење и пролетње сађење воћа 393
14, Треба ли круну при сађењу воћа одмах орезати 393
15. Отакање вина у бурад 450
16. Коју врсту воћа треба да гајимо 451
17. О употреби крушке такуше 452
18. О скупљању (сабирању) разних семена 453
19. Како се постиже равнотежа у порасту воћака 456
20. Предлог о мерама за унапређење винодеља у Србији 473
21. Глоговац (бели лептир) 486
22. И зима је удесна за сађење воћака 493
23. Песак и винова лоза 495
24. Дуња 509

V. Чланци из шумарства.

1. Наши важнији четинари и где се од њих могу подизати четинарске шуме у нас 6, 44, 52, 59, 66
2. Пресађивање великог дрвета 45, 53, 66
3. Премер, подела и ограничавање шума 358
4. Напомене о начинима подизања шума 457
5. Нешто о пропасти растовог дрвета и оскудици овог за потребну грађу у нас 479
6. И чобани затиру ситну гору 496
7. Спремајмо потребну грађу 510
8. Важност шума у погледу подмиривања дневних потреба . . . 528

VI. Подлистак.

1. Пољопривредна екскурзија богослова 262
2. Пољски и домаћи мишеви и средства против њих . 278, 288, 296, 304, 312
3. Банатска захара 320, 342, 358
4. Путовање приликом прегледа угледних воћака 474
5. Нови слуга 490

VII. Белешке.

1) Општег значаја:

1. Ко нема редован похтев к јелу 12
2. Против сувог болног кашља 12
3. Против болног зубног меса 12
4. Начин да се сачува месе 47
5. Једна пећ за две собе 61
6. Скупљање пужева 87
7. Карактеристика нашег [illegible] 95

СТРАНА

8. Како ће родити година . . . 119
9. Како ће бити лето . . . 119
10. Неотровна хартија против мува . . . 307
11. Да се сачува хлеб од буђе . . . 315
12. Средства противу смрзњавања водовода . . . 332
13. Противу пролетњих мразева . . . 332
14. Средство, кад се ноге услед дугог хода израњаве . . . 332
15. Убод од осица . . . 332
16. Против стеница . . . 334
17. Зечје сало . . . 387
18. О мишевима . . . 461
19. Не уврћите лампе . . . 496
20. Персијски прашак . . . 513

2) Из ратарства и сродних грана.

1. Нешто о производњи жита . . . 46
2. О избору семена од диња и краставаца . . . 47
3. Јевтин коломаз . . . 47
4. Обично је врло тешко копати тврду земљу . . . 47
5. Значај кромпира и његова употреба . . . 53
6. Средства за утамањивање пољских мишева . . . 60
7. Мрква . . . 60
8. Спанаћ . . . 61
9. Да крупни првени патлиџани пре сазру . . . 86
10. Противу бубица на краставцима . . . 86
11. Од чега црвљају роткве и ротквице . . . 87
12. Свеже ђубре за јечам . . . 87
13. Репушина (ренух, чичак) . . . 94
14. Колики је највећи приход по ектару у окр. ужичком . . . 104
15. О дејству сњетне пшенице . . . 226
16. Нови такмац кромпиру . . . 235
17. Ротквица месечарка . . . 251
18. Најкорисније употреба коњског ђубрета . . . 274
19. Рен . . . 275
20. Добивање купусног семена . . . 332
21. Машина за сушење зрна . . . 333
22. Лук и његова практична употреба . . . 353
23. Каквоћа и добре особине воде потребне поврћу . . . 355
24. У коме је добу најбоље семе за сејање . . . 355
25. Скупљање семена од краставаца . . . 387
26. Употреба пепела у башти . . . 413
27. Употребљивање коренастих плодова . . . 413
28. Брашно с водом помешано . . . 413
29. Кисели краставци са слачицом . . . 414
30. Поправљање шиштевине (осоке) . . . 460
31. Чување кромпира зими . . . 460
32. Креч као средство за чување плодова . . . 461
33. Начин, да се истребе глисте . . . 471
34. Берба купуса у 1895. . . . 471

3) Из сточарства по свима гранама.

1. Непријатељи живине . . . 11
2. Да ли су голуби више од штете или од користи . . . 11
3. Кад свиње неће да једу . . . 12
4. Да кокоши и зими носе . . . 12
5. Против гусеница на дрвету . . . 47
6. Плодност кокошију . . . 47
7. Средство за растење и чување копита код коња . . . 53
8. Морске кокошке као затирачи гусеница и других штеточина . . . 86
9. Детелина као коњска храна . . . 87
10. Пчеларско богатство . . . 94
11. Америчанска кокош . . . 226
12. Колико вреди добра храна и нега . . . 236
13. Вредност ђубрета од живине у пољопривреди . . . 244
14. Производња свиле . . . 259
15. Прва нега пилића . . . 275
16. Пролетњи живот пчела . . . 284
17. Летњи живот пчела . . . 290
18. Испитивање млека . . . 290
19. Скупљање павлаке . . . 290
20. Млекар . . . 291
21. Корист терпентина у домазлуку . . . 307
22. Како се чисти мед . . . 307
23. Средство противу кокошијих вашију . . . 315
24. Да се коњ одучи од уједања . . . 332
25. Храњење живине зими . . . 332
26. Да коњи добију лену и сјајну длаку . . . 332
27. Сламу коју је рђа попала не давати стоци . . . 413
28. Млекарске задруге . . . 461
29. Кукуруз као кокошија храна . . . 461
30. Болесно млеко . . . 461
31. Ципела за ждребад . . . 470
32. Шкодљивост мува у коњарницима . . . 470
33. При коњским запрегама . . . 470
34. Практична зобница за коње . . . 471
35. Храњење стоке и живине кромпиром . . . 498
36. Кад треба зими стоку хранити . . . 513
37. Држите краве зими у стајама . . . 513
38. Пчеларски календар . . . 530
39. Колико меда потроше пчеле зими . . . 531
40. Утицај хладноће на ждребад . . . 531

4) Из винодела и виноградарства.

1. Чекмез од вишања . . . 61
2. Средство за познавање [illegible] вештачким бојама . . . 61

СТРАНА

3. Један начин лечења вина . . . 61
4. Да вино добије лепшу боју . . . 61
5. Креч негашен противу бранда на крушци . . . 86
6. Ране америчанске брескве . . . 86
7. Употреба компине . . . 86
8. Prunus Simoni . . . 86
9. Рђаве последице дубоко усађених воћака . . . 87
10. Да коштице брже и сигурније клијају . . . 87
11. Да воћка одржи род . . . 87
12. Борна киселина и вино . . . 87
13. Како треба ђубрити младе воћке . . . 226
14. Да се мрави на воћке не пењу . . . 226
15. Један нов начин скидања окца за очење . . . 226
16. Рибизла . . . 244
17. Справљање сирћета . . . 274
18. Нова бурад обично дају вину рђав укус . . . 307
19. Китовање буради . . . 307
20. Ракија од јабука . . . 321
21. Ракија од вишања . . . 322
22. Да зечеви не нагризају дрво . . . 332
23. Воће које је опало . . . 332
24. Бурад се најбоље пере . . . 332
25. Једна чудноватост . . . 333
26. Утицај каламљења лозе . . . 395
27. Упропашћивање винограда у Шпанији . . . 413
28. Дивљаке од кајсија као подлоге за шљиве . . . 460
29. Форме за воће . . . 461
30. Борна киселина у вину . . . 461
31. Борба против филоксере у Аустралији . . . 461
32. Бељени руски овас . . . 461
33. Производња вина у Бугарској . . . 461
34. Чилска филоксера . . . 461
35. Нови начини остављања воћа и грожђа . . . 461
36. „Лек“ противу филоксере . . . 498
37. Питије („сулц“) од јабука, дуња, крушака и мушмула . . . 498
38. Ames Plow . . . 498
39. Цена америчке лозе из државних расадника у Хрватској и Славонији . . . 513

5) Из шумарства.

1. Жир је отрован . . . 61
2. Извоз дуга из Америке . . . 94
3. У које време треба сећи дрва за грађу . . . 104
4. Да ли је жир шкодљив стоци и којој . . . 411
5. Поскупила дрва . . . 513

6) Из цветарства.

1. Да се предупреди овадање пупољака код леандера . . . 87
2. Како се размножава цвеће кључицама . . . 242
3. Вештачко бојадисање зумбула . . . 315
4. Чисте саксије . . . 332
5. Да први не уђу у саксије с цвећем . . . 332

VIII. Метеоролошке белешке.

1. За децембар 1894. . . . 235
2. » март 1895. . . . 291
3. » април » . . . 333
4. » мај » . . . 359
5. » јуни » . . . 414
6. Упоредни преглед метеоролошких посматрања од 1887—1895 . . . 436
7. За јули 1895. . . . 441

IX. Гласник.

1. Нова Управа Српског Пољопривредног Друштва . . . 53
2. Нови чланови » » » . . . 54
3. Школа и пољска привреда . . . 69
4. За спасавање винограда од пероноспоре . . . 225, 226
5. Привредно-витешке великонародне свечаности . . . 226
6. Писмо из Ужица о збору витештва . . . 242
7. Раздавање семена свилених буба . . . 266
8. Пажња виноделцима . . . 266
9. Рецепт за прављење бордовске чорбе . . . 266
10. Друга изложба говеди у Свилајнцу . . . 267
11. Поводом изложбе занатлијског удружења у Пожаревцу . . . 272
12. О школским баштама у основној школи . . . 272
13. Извештај о калемарском курсу . . . 282
14. Питомци по струци шумарства . . . 297
15. Екскурзија ђака Ратарске школе . . . 297
16. Напомена власницима приплодних кобила . . . 298, 314, 331
17. Привредно-витешке свечаности . . . 315
18. Међународна изложба говеда и свиња у Бечу . . . 331
19. Практична предавања из калемљења . . . 331
20. Рад са америчким обртачем . . . 331
21. Статовачка ђачка пољопривредна Подружина . . . 331
22. Леп пример . . . 332
23. Пастувска станица у Сурдулици . . . 353
24. Учитељска скупштина и Пољопривредно Друштво . . . 352
25. Мало пољопривредне статистике из Бугарске . . . 370
26. Трећа нижа пољопривредна школа . . . 370
27. Свилене бубе као ткаље . . . 371
28. Резултат окаламљеног воћа у 1895. крушев. Пољопр. Подружине . . . 378
29. Изложба говеди у Свилајнцу . . . 378
30. Накнада оштете за убијену срну . . . 378

САРАДНИЦИ и ДОПИСНИЦИ

Алекса Нешић
Александар Секулић
Анта Голубовић
Благоје Д. Тодоровић
Владимир Ђорђевић
Гаврил Ф. Петровић
Герасим Поповић
Димитрије Сабовљевић
Драгиша Пурић
Драгутин Јовановић
Драгутин Н. Лапчевић
Д-р Ђорђе Радић
Е. Јовановић
Јаков Поповић
Јелачић Павловић
Јован М. Јекић

Јосиф Зд. Раушар
Коста Главинић
Коста Б. Ђорђевић
Д-р Коста Јовановић
Коста Т. Петровић
Коста Црногорац
Лазар Марковић
Лазар П. Најдановић
Љубомир Којић
Љубомир Јовановић
Методије С. Миловановић
Д-р Милан Јовановић — Батут
Милан Ј. Петровић
Михаило Ст. Ризнић
Милосав Ж. Петровић
Милослав Куртовић

Милутин Јовановић
Миљко Савић
Никола А. Јовановић
Никола Марковић
Никола Јов. Сарачевић
Павле М. Анђелић
Павле М. Радосављевић
Паја Т. Тодоровић
Ранко Пешић
Савко Кучнарић
Светозар Љ. Гавриловић
Светолик А. Петровић
Срета А. Поповић
Ст. М. Михаиловић
Ст. Станишић
† Чедомиљ А. Поповић

СТРАНА

31. Забрана горосече . . . 378
32. Жиропаља . . . 378
33. Тражња и сеча дрвених штапова . . . 379
34. Гајење свилених гусеница у округу ужичком . . . 379
35. Плодност . . . 379
36. Неће се држати утакмица плугова . . . 387
37. Нове подружине . . . 387
38. Ново удружење . . . 387
39. Култура пиринча у Србији . . . 387
40. Руске земљоделске (сељачке) задруге . . . 394
41. Уређење шумарства у Бугарској . . . 394
42. Калуђерска скупштина . . . 394
43. О државним економима . . . 411
44. Мала проба воћа . . . 412
45. Бугарско „Орало“ о забрани наших свиња у Аустро-Угарску . 439
46 Испити на Ратарској школи у Краљеву . . . 439
47. Свршени питомци Ратарске школе у Краљеву на средњој пољопривредној школи у Хрудиму . . . 439
48. Мере за унапређење сточарства у Бугарској . . . 439
49. Законски пројекти за подизање благостања сељака у Бугарској 440
50. Пољопривредна настава у Бугарској . . . 459
51. Пољска привреда у Бугарској . . . 460
52. Похвално . . . 460
53. Знатно спуштене цене свињама беркширске расе и шумадијског соја . . . 486
64. Нов уредник „Тежака“ . . . 486
55. Закон о обнављању и унапређењу виноградарства . . . 499
56. Гошеов следбеник . . . 500
57. Љубићска пољопривредна Подружина . . . 500
58. Калемарски курс . . . 500
59. Закони по струци министарства народне привреде . . . 513
50. Распис свима окружним начелствима . . . 514
61. Пољопривредни програм цара Николе II . . . 514
62. Уређивачки одбор и стални сарадници . . . 514
63. Крушевачка ђачка пољопривредна подружина . . . 515
64. Стечај за израду планова пољопривредних грађевина . . . 515
65. Закони по струци министарства народне привреде . . . 531
66. Распис свима окружним начелствима . . . 532
67. Пописивање становништва и стоке . . . 532

X. Дописи.

1. Из Лоћнике . . . 12
2. „ Свештице . . . 13
3. Из Пожеге . . . 47
4. „ Љутовнице . . . 61
5. „ М. Дренове . . . 70, 334
6. „ М. Витовнице . . . 85
7. „ Александрокца . . . 234
8. „ Пирота . . . 234
9. „ Ресаве . . . 282
10. „ Сићева . . . 288
11. „ Полошнице . . . 290
12. „ Врања . . . 298
13. „ Букова . . . 334
14. „ Тамнаве . . . 371
15 „ Врања—Београд . . . 388
16. „ Пољне . . . 395
17. „ Влашког Поља . . . 395
18. „ Бечња . . . 518
19. „ Лебана . . . 518

XI. Некролози.

1. † Чедомиљ А. Поповић . . . 73—77
2. † Бура Хорватовић . . . 88
3. † Љубомир Ненадовић . . . 95
4. † Д-р Богослав Шулек . . . 515

XII. Биографија.

1. Јован Берзон . . . 286

XIII. Друштвени и Подружински послови.

1. Извештај о раду Српског Пољопривредног Друштва у 1894. г. . 17—40
2. Извештај ресавске Пољопривредне Подружине о каламљењу . . 267
3. Записник 13, 15, 47, 48, 55, 71, 83, 93, 102, 118, 119, 248, 249, 257, 258, 259, 282, 283, 307, 335, 336, 338, 415, 416, 417, 418, 442, 443, 444, 501, 502, 503, 516, 517, 532, 533, 534, 535.

XIV. Одговори Уредништва.

72, 284, 473

XV. Благодарност.

227, 251, 284, 298

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 1. и 2. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 15. ЈАНУАРА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

БАШ КАД ТРЕБА

од

К. ЦРНОГОРЦА

Срби у Србији рођени воле и љубе своју драгу Краљевину; али, мање их има, који воле и народ.

А само они, који воле и земљу и народ, воле и љубе свога Краља-Господара Краљевине! И ови су прави и одани пријатељи и Краља и земље и народа. Њих има у свима трима нашим политичким партијама. Из своје скромности, ови политичко-партијски пријатељи и привржениці Краља, земље и народа, не истичу се као такови нигде јавно. Њих има и старијих и млађих, ученијих и простојих, богатијих и сиромашнијих, — али их слабо који познају; а ако неке од њих као отворене пријатеље и приврженике и познају, — мрзе их, јер их се боје, а то је са свим и природно, јер: „Ко се боји кога, тога и мрзи.“

И данас још у Србији многа државна звања и места заузимају не само политички спекуланти и неистински пријатељи, него чак и они, који су незаборављеног књаза Михајла мрзили и уништили највећег Србина, највећег добротвора и само за мало потребног времена па и целог Српства Спаситеља, *за чији је живот била везана и мисао у корист и част српског илуга и српске дрљаче! — богаства народњег!* — За извођење ове мисли био је одређен 29 Јуни; — али је несретницима био пречи 29 Мај, када је пропала и ова мисао као и ускоро *ослобођење* Српства, везано *са одласком* књажевим на изложбу париску и са *обећањем* цара Наполеона Незаборављеном Књазу Михајлу!

Све ово није ми, Господине Уреднiче, главна намера била да кажем; то је само излив тужних осећања за Незаборављеним Књазом Михајлом!

Господине Уреднiче!

Ја не тражим ништа. — Али, савести својој желим да дадем задовољења овим, што сад долази.

Ми смо готово све финансијске операције, помоћу свих трију политичких партија, свршили.

И данас још није одоцњена мисао, која је пре 28 година зачета била у умној и мудрој глави Незаборављеног Књаза Михајла, — слободног и великог човека најдостојнија мисао: „*Плуг и Дрљача*“ — та два златна оруђа, која дубоко у срце задиру, ал' ни мало бола не задају.

Истина је необорива: да је Министар финансија *први* Министар у свакој земљи, па дакле и код нас. Али, Министру финансија главне изворе за његове финансијске операције даје Министар Привреде. Ова два Министра морају, без поговора, бити и интимни пријатељи, — иначе нема финансијског ни привредног јединства. Кад ово буде, онда је у исто доба, може бити, *државни принцип: плуг и дрљача, — богаство народа.* А и стара и новија привредна наука тврде и уверавају, да је свето начело: „*богат народ, богата и држава,*“ — па тада има и војске, и правде и просвете у опште.

Ништа тако споро не напредује као просвета, али се 100 пута спорије развија и унапређује пољска привреда, поглавито: Земљарство и сточарство, у друштво којих долази и шумарство.

Ми смо се, хвала Богу, за ових 25 година доста отели и доста напредовали пољском привредом, коју је са великим борбама и мукама уносило и распростирало Српско Пољопривредно Друштво, које и данас стоји на висини своје задаће, — и ако у том друштву, само с похвалом, функцирају људи различних политичких осећаја, — с постојаним уверењем, да ће скоро доћи ред и на српске економе, којима ће се рећи онако, као што је и белгијски Министар у великом збору узвикнуо: „Ви философи и богослови, правници и војници поштујте економе, јер су то људи, који се старају и брину: *да сваки срећно проживи и најзад задовољно и блажено умре!*“ — Па, има ли што друго боље и лепше, што би човек могао пожелети? Зар није то прва и последња брига, прва и последња жеља — циљ живота сваког паметног човека на свету?!

Овакову почаст, коју је одао о учинио белгијски Министар својим економима, доживиће ускоро и наши економи — учени и обични привредници, — ако Бог помогне и ако Његово Величанство: *Краљ* Србије подари два вредна, од знања и поштења а интимна пријатеља: Министра финансија и Министра Привреде!

ВЕРСКИ ОДЕЉАК ... ЗИНА И БЕОГРАД

Сви знамо, да земљарство и сточарство. у друштву са шумарством, чине *главно* богатство наше земље.

Истина је у најновије доба избила срећна и напредна мисао за унапређење једне бранше сточарства; на име: коло јахача, „Кнез Михајло“ ставило је себи у задатак, да подиже и одгајива *лаке коње за трку*.— Ја хвалим ту мисао, јер се у народу одгајила љубав ка неговању добрих лаких коња — за трку; и — с тога је та мисао и лепа и узвишена, јер је корисна.

Али, не сме се заборавити, да је нама, може бити и првенствено потребно одгајиваље и *крупних* јаких коња за тегљење по већих терета, нпр. пољских производа, топова итд. а *особото за тегљење плуга и дрљаче*. Па и то није доста, јер нама *требају* и *добра* говеда и *добре* овце, а *највише добре свиње*, јер ове чине искључиво и прво богатство Србије, — по што се зна: *да је месо српских свиња најукусније у целој Европи*, а ово долази од вештине и *тајног* неког знања наших свињарских трговаца, који знају: кад треба почети, са колико мером и колико дуго жирити, а кад и колико им кукуруза давати на дневне оброке, поред неге и појења.

Па, ако би и хтели да имамо и *доброг* коња, и *добро* говече и *добру* овцу и *добро* свинче, — потребно је на првом месту да имамо: *доста и добре хране*, а ову даје: *плуг и дрљача*,

И — мени се чини, *да смо прескочили плуг и дрљачу*, — а ова су оруђа *наше алфа* у економији. Дакле, земљарство је за нас пре и потребније, јер: добро развијено и унапређено земљарство даје нам могућност, да и *добру стоку* подижемо — гајимо и негујемо·

Од свију бранша у сточарству *за нас је најкорисније патење и гајење свиња*, — јер ови сваштождерци задовољавају се сваковрсном храном, па и подизање (гајење и неговање) им бива лако и брзо, а још много лакше и брже, ако им дамо и *доста и добре хране*. — Ову истину разуме и зна сваки економ

Али, по што су код нас ограде укинуте и врљике скинуте, то свиње, шврљајући и тражећи хране по пољима и њивама, — остављеним без законске заштите, т. ј. без аграрног закона и пољске полиције, — чине често *грдне потрице*, којима се оштећава не само онај, чије су свиње, него и онај, чије је имање; те тако обојица имају штете, а ни свиње се нису заситиле, него се, овако тумарајући и у туђе имање улазећи, навикњавају и навађују на друге *нове* а може бити јаче и веће потрице. Ове и овакове потрице *изазивају* често у осетљивих и вреднијих а особито сиротних пољопривредника зле сукобе и такове посљедице, да по највише настане такова љута препирка и свађа да полети и колац а махом и секира, па отуда и долази највећи део опасних кривача — убијца, због којих у нашим судовима и имамо по 5 и 7 судија, којих би *иначе* довољно било и само два или највише три.

Кад је већ тако, да смо још и без аграрног закона и пољске полиције, и кад смо остали без ограда, које нисмо ничим заменули, да сачувамо наше пољске усеве од потрица, које чине наша стока, а *највише свиње*, — онда је на реду и да знамо: за што немамо и сад оне наше старе *добре стоке, ону нашу чувену расу свиња?* — На ово ће нам дати сваки паметан економ кратак одговор: *за то, што немамо доста и добре хране*.

Немамо више оних старих за стоку добрих планинских паша, јер: упропашћујући и таманећи шуме, осташе нам брда и планинска места голи опланци и голе стјене — без дрвећа и без гојне траве.

Наше ливаде, које нам само 1 пут у години дају једва добре откосе, готово су исцрпљене и истрошене, јер их мало има крај река и већих потока, те да од њих *природно* добијамо и доста и добре траве или питомог сена као храну за стоку.

А наша поља са утринама, — што дају оно мало ситне и чимаве травчице, којима се ни једна сорта наше стоке не може данас васдан колико је дуги дан, да засити, — остају преко лета, а особито у жарким годинама, сунцем спечена и спрљена пуста места.

Тако дакле *немамо данас ни доста ни добре сточне хране*; а кад ово нема, *онда нема ни добре стоке, а поглавито добрих свиња*, — за сад једино и најпрече и највеће богаство наше земље и нашег народа.

Да ово богатство земље и народа *убрзо изведемо*, т. ј. да га за кратко време створимо, — поред свега тога, што немамо ни аграрног закона, ни пољске полиције, ни ограда, ни доста ни добре хране, — једини је пут и начин овај:

Г. Министру Привреде треба за пуних 5 година одобравати и у буџет стављати годишње по 500.000 динара. Од ове суме би Г. Министар имао одвајати по 300.000 динара за набавку добрих и према нашим приликама згодних и удесних *плугова и дрљача*. Ове плугове и дрљаче треба Г. Министар Привреде I-ве године *са свим просто да поклони народу оног краја*, где су најповољније прилике за производњу разноликих усева. тако би и сваке слеђујуће, т. ј. II-ге, III-ће, IV-те и V-те године имао урадити, — па нека народ види, да заиста држава жртвује доста знатну суму новаца за његово благостање, а народ ће, уверен сам, благосиљати и државу и Министра Привреде, благодаран своме Краљу, што се брине за благостање верног Му народа, бирајући и постављајући за Министра Привреде и финансија онакове људе који споразумно размишљавају о начину, како да се овај иначе вредан народ унапреди — усрећи.

И оних 200.000 динара употребио би г. Министар Привреде сваке године на куповање семења, и то: 150.000 динара на куповање семења, *„детелинског“* (плаве детелине, луцерке), па би ово семење исто тако, као и плугове и дрљаче, за свих 5 година поклањао народу, који *највише* гаји и негује стоку, а *поглавито свиње* које ће и рано, у пролеће и преко целог лета *наћи* и доста и добре хране у *детелиштима*, из којих неће ни хтети ни умети изаћи, јер им је добро, као оно, — не буди примењено — гостима код богатог и доброг домаћина на гозби, са које се тешко и нерадо растају, јер им је добро: а *од добра нико не бега*.

Тако би, на тај начин, сачували плодна поља и родне њиве од тумарајућих свиња — страшних потричара, а међу тим уштедили би и повећи број чобана за чување свиња; осим тога свиње би имале и доста добре хране, која би их у исто доба замајивала и заваркивала док до јесени не стигну и не сазру на пољима и њивама плодови као боља храна за стоку, а поглавито за свиње.

Са остатком од 50.000 динара купило би се и народу поклонило *семење различних травака* за засе-

јављање одголићених планинских и шумских предјела и голих стјена, где ће *многе клице ових травака* са свим природно наћи себи станишта, да се ту створе и постану читави бокори, где ће се *задржати жир* и *друго семење шумског дрвећа*, па да из клице *овог семења* израсти и порасти читава шума, — те да и голети и стјене понесу и донесу плодно и родно дрвеће. — то неоцењиво благо земље и народа!

Тако би кроз број година природом одређених за израст шумског дрвећа добили осим шума и дубрава још и ону стару од планинских травака богату и здраву планинску пашу за нашу стоку, а поглавиго добру и здраву храну за наше свиње. А ово би још припомогло, те би и за мален број година могли имати *велики број свиња:* и *лаких*, и *средњих*, и *тешких*. Тек тада могли би наше свиње да ставимо *страним* — европским а може бити и американским свињарским трговцима на повољан избор у куповању; и — тек тада могли би н.пр. у Београду, или у Смедереву, или Пожаревцу и Шапцу *подизати велике оборе или антрпоте*, за велики број у њима примљених и смештених свиња, које би *акцијонарско друштво* светским великокупцима ставило на избор и продавало, бринући се о свему, што у рад овог друштва долази, тако, како се наш произвођач не би имао да брине ничем другом, до једино о добром одгајивању својих свиња, — *за сад свога јединог богатства*!

Овај број од 5 година, са годишњом сумом од 500.000 динара употребљених на поклањање народу *„илуга и дрљаче као и детелинског и различних травака семења:"* — учинио би озбиљну и благотворну епоху у пољској привреди Краљевине Србије; јер: поред резигнирања или лишења аграрног закона и пољске полиције као и оних грдних и скупих дангубних а по шумарство штетних ограда врљикама, *имали би:* богата детелишта, као замену за ограде врљикама итд. и *добили би:* огроман број, различне тежине и добрих свиња; а осим тога добили би и велике просторије земљишта детелином (луцерком) обогаћеног за корисно и плодородно обделавање и произвођење стрмних жита и других пољских усева!

Ко буде срећан, да овај економски користан план у целини и поступно изведе, тај ће бити слављен и преузношен кроз многе векове српског економског преображаја и напретка, а српско пољопривредно друштво, *желећи* јединства — солидарности са Министарством Привреде, уписаће му светло име на првом листу свога златног албума и приредиће му највеличанственију овацију са целим народом, а поглавито са својим члановима, — са свима старијим и млађим. за српску напреднију економију борцима, међу којима би био срећан *први он*, чије би бујне *прси блистале видним знаком* признања и благодарности за овако узвишене, племените и партијски велике и корисне услуге за славу Краља и срећу народа!

Господине Уреднице!

Казао сам, да ће ускоро и српски економи доживети ону част и пошту, коју уживају економи и у другим просвећеним државама, и да ће им се одавати достојно признање на пољу економског напретка и преображаја, носећи се оном високом оданости према своме *„илугу"* као знаку највећег одличија за себе, како то и доликује људима од озбиљног и може бити најкориснијег по краљевину рада, којим се, из своје скромности, нису ни хвалисали ни истицали баш тако отворено и јасно, као да су *они* она чињеница у држави, која би њихову помоћ тражила, те да им за то и знаке признања указује. Не; то су људи и озбиљни и скромни, који само раде, и раде за добро народа и земље, не тражећи за сада видног знака признања, јер сви знају: да је читав век мален, па да економија у *целој земљи* буде потпуно унапређена, — савршена!

И ми ћемо — ако Бог да — ускоро тај тријумф дочекати, да нам се наш труд и рад призна и боље и одличније но досад: јер: на нас — економе — *долази ред*, да сложним силама и солидарном одговорношћу поведемо економски рад бољем и савршенијем напредовању! — Али

Господине Уреднице!

Има једно пуно силе и збиље *правило економско*, које тражи, да га сваки без условно и без разлике сталежа и занимања призна и поштује, а то: *„штедња*, — јер је она највећи и најсавршенији економ", — прави економ за свакога, па дакле и за саму државу.

И баш с тога, што је штедња највећи економ и за државу, — рàд сам, да о овој *државној штедњи* изнесем и кажем своје мишљење у за то згодном и доличном нашем економском листу „Тежаку", којега сте ви и достојан уредник и одличан поборник напредних економских начела и радова.

Само не знам, да ли ћете се и ви самном сложити у начину и извођењу овог мог мишљења о штедњи државној; а највише се бојим, да вам се неће допасти баш онај ред и рад, који сам ја изабрао, да га овде изнесем и представим као *највећи* добитак за нашу државну економију.

Али најзад, кад на крај целог овог мог рада се читањем и размишљањем дођете, — држим, да ћете ме у мом мишљењу подржати и помоћи тим пре, што ја, за извођење ове велике и огромне штедње државна призивам у помоћ и *тражим поглавито економе*; а у исто доба, учтиво молим и сву господу: окружне и среске начелнике, и писаре са практикантима, — којима по реду нека је свака част и поштовање, — да ми опросте и не пишу у грех, што ћу се, из патријотизма, у извођењу мога мишљења о државној штедњи њима да користим, —

Ево овако;

Кад би г. Министар унутрашњих послова, ради пробе, поставио само у једном нпр. црноречком округу једног од *наших економа* за начелника, — ја бих том економу саветовао да се прими тог звања само под овом погодбом: да он — начелник изабере и предложи за капетане *(среске старешине)* два своја добра пријатеља (опет економа), који би се у свему са њиме слагили, тако да је он — начелник — одговоран Министру а они — капетани — били би њему — начелнику — одговорни.

За ову незнатну концесију, т.ј. за овај уступак г. Министра, дао би начелник са својим друговима — ка-

петанима овај богат регрес — *ову богату награду*: не би тражио од државе никаквог помагача т.ј. ни секретара, ни писара, ни практиканта, па ни благајника (јер би овај дошао у ред чиновника Министарства финансије и пореске управе); не тражи ни артију, ни мастило, ни перо, ни плајваз, ни лењир, ни маказе, итд. па не тражи ни здање, ни намештај, ни огрев; — тако исто не тражи то ни за своје другове — капетане.

И — ово би била та богата награда! — јер би тако, само за тај данас најмањи округ, држава годишње уштедила у најмању меру: 50.000? динара!

Све, што би овај начелник од државе тражио, било би ово: годишња плата од 7.000 динара (1.400 талира), а за сваког капетана по 4000 динара (800 талира), и уз то по 1000 динара (200 талира) додатка како начелнику тако и своком капетану, осим тога, дало би се начелнику 8, а сваком капетану по 4 коњичка жандарма.

Овако богато и добром платом обдарени окружни и срески начелници, имају да врше племенит, озбиљан а по државу и народ користан посао и рад, али — без икакве друге накладе, — т.ј. *без дијурне*, овако:

Начелник са својим капетанима договорно одређује време, кад ће и у којој капетанији отпочети да свршава *спорове* по општинама редом, — како то дотични капетан означио и одредио буде. Извиђање и решавање ових спорова има бити заједнички, са свима општинским часницима и одборницима у дотичној општини.

Тако би дакле, све простије свршене парнице и спорове досуђивали а несвршене пресуђивали: Начелник са капетанима, општинским часницима и одборницима!

О! како би великих добитака овим начином било и за државу и за народ!

Ове добитке изнећу овде по реду, па нека их сваки оцени; а оне пријатеље, који се при оцени не би са мном сложили, молим, да би изволели изнети своје противно мњење о овим добитцима. И тако:

Први је добитак овај: наш народ хоће, жели и воли не само од времена до времена него и *по чешће* да види своје старешине. Тада би се народ једне општине виђао и састајао не само *са својим* капетаном, него у исто доба и *са свима* старешинама целог округа, т.ј. са начелником и свима капетанима.

NB. Колико ово утиче на морал и на задовољније осећање нашег народа, — врло добро знају сви они, који су као старешине *чешће* долазили у општине, где се другојачије осећа и свештеник и учитељ, и кмет и одборник и биров, — сви људи: *добри* слободније и са поуздањем, а *рђави* са страховањем, — чим старешина у срез изиђе!

Други је добитак овај; кад начелник а са њиме и капетани стигну у коју општину, па пред судницом скупљене часнике и одборнике поздраве „*Богом,*“ коме се покоравају и клањају сви прави економи; и начелник са капетанима и часници са одборницима, одавајући му почаст овде као и у самој цркви, — онда је то знак: љубазног доласка и љубазног дочека, — први знак истинске везе између старешина и народа.

NB. Ова и овакова појава је велика срећа и неоцењиво добро како за народ тако и за старешине; јер: народ тражи и жели старешине озбиљне, поштене, праведне и љубазне; па: чим народ своје старешине овако оцени, он их не само поштује и воли, него се још и стара, да и он буде озбиљан, поштен, праведан и љубазан, а сврх свега покорава се таковим старешинама и све заповести — разуме се корисне — радо прима и послушно их извршава.

Трећи је добитак овај: чим, после узајамног поздрава, заседне начелник са капетанима, часницима општинским и одборницима, да у општинској кући *заједнички* општинске послове раде и свршавају, — онда цела општина добија и има највећу веру и најправеднију оцену њених спорова и парница, јер суде сви *укупно:* и начелник и капетани, и часници и одборници.

Правда се на овај начин и савесније и поштеније и брже задовољава *за све грађане подједнако.*

NB. Правда уздиже народ до највећег морала, а неправда убија и води људе у злочин, правећи их зликовцима и пустахијама. Па с тога, правда и јесте највећа срећа у земљи, — само кад је за све грађане подједнака; иначе: нема правде, а тада нема ни равноправности ни слободе, ни реда ни рада а поглавито рада економског и заједничког, — нема благостања! Правдом се дакле свако зло побеђује, и од ње долази и зависи срећа једне земље, — као што вели она велика истина: Правда држи земље и градове; А неправда руши обадвоје!

Четврти је добитак овај: Кад ове суђаје сложно и праведно све повеће спорове и потрице расправе, онда обично иза тога долази, да омање спороре и зађевице расправљају на *пријатељски* начин, т.ј. неке помире и измире, неке насуље, а неком незнатну и нехотичну погрешку и опросте, — а то све у корист општег добра и среће, т.ј. не само појединаца него и целе задруге — свију грађана дотичне општине; а добро је и корисно и по саме *суђаје укупно*, јер: иза оваковог заједничког а праведног рада и суђења не може бити ни мржње, ни освете према њима. — А ово је овај велики морал, што се зове: слога и љубав грађанска.

Пети је добитак овај: кад је овако сваки грађанин праведним суђењем у самој општини задовољен, онда је свакоме и свима у тој општини грађанима *уштеђено* оно до крајности штетно трчкарање, ка шго по неколико пута узалудно, од капетана до начелника и најзад чак до самог суда ради тужбе и парничења са својим комшијом, пријатељем итд. — при чему потроши и издангуби толико, колико, често пута, не вреди ни сама ствар, око које се парнпчи, па — обично ништа и не сврши!

Доласком дакле начелника са капетанима и суђењем заједничким са часницима и одборницима, не само што би *сваки* уштедио ону сада уобичајену и законом прописану дијурну за долазак нпр. среског писара или капетана или начелника, него би му — тако рећи — на ноге дошао, а *без икакве дијурне*, не само његов капетан, него и *начелник са свима капетанима*, да његову и свачију редом парбу пресуде без његовог плаћања дијурне а без икакве његове дангубе и новчане штете трчкарајући као сад од једне власти до друге; — осим тога: не суди му његов спор само 1 капетан, него му суде: и начелник и сви

капетани, и сви часници и сви одборници *заједнички*, дакле и — *праведније!*

Зар *за овако*, по све грађане једне општине, *велики добитак*, не би цела општина радо и драговољно пристала и хтела, да своје старешине, — за све време њиховог бављења око суђења, — дочека и угости онако, како су и *„наши стари* дочекивали и гостили своје добре и праведне старешине — начелнике и капетане?!

Ја сам тврдо уверен, да би наш народ са највећом вољом и радошћу и са највећим пожртвовањем све ово не само прихватио и примио, него би и преузносно онога, који би му ове благодети подарио.

Осим ових овде изнесених добитака, које нисам исцрпио, него само у главнини извео, имао бих још много више добитака да изнесем; — али највећи добитак, са којим се не може упоредити ни царска круна, ни царево благо, био би овај:

После тако праведно и срећно свршеног суђења, а *у згодно доба*, кад је *дра илугу* — томе златном оруђу, што народе усрећава богатим плодовима —: начелник би са капетанима зажелео и захтевао, да му главни кмет договорно са часницима и одборницима, — уживајући љубав, поверење и послушвост својих сагрђана, — изведе зором, *прије сунца*, све људе са плуговима и спрегама у њиве и поља, куда би имали изићи и они, који су и без плуга или и без спреге, те да се сви заједнички нађу онде, где ће начелник и сваки капетан, пред сам излазак сунца помоливши се Богу, прихватити ручице плуга и извести, довољно је, по *једну само бразду*, јер: кад би народ дочекао и видео, да и његови начелници и капетани *уме* и хоће своју „светлу“ десницу да спусте паручице „златног“ му плуга, и *само једну бразду изведу*, — тада би народ, благодаран, пун верности и одности према високим поштоваоцима његовог мучног а тешког али благословеног рада — с места ове „светле“ другове својом снагом весело одменио, лаћајући се својих плугова, — као што песник за старешину вели:

„Кад десницу спусти на ручице плуга,
Тад' му народ пружа и соли и круха; —
— „И лаћа се свога плуга,
Да одмени светла друга.“

Тако би сви плугови са спрегама сорадили сваку и свачију њиву са 1 дан, за једну ноћ! А старешине би овако сложне и братске, — свиралом, гајдама и песмом, — весело враћајуће се вреднике и посленике, у дому доброга газде и домаћина или крчмара дочекали и почастили, — за шта је и намењено начелнику и сваком капетану по 1000 динари додатка!

NB. Зар се овако не би стварала слога и љубав и подигло јединство — задругарство у целој овакој срећној општини?! Па, зар не би овако сложни сељани договорно све своје овако пооране њиве *заједнички и засејали* па најзад у своје време зреле и богате плодове *заједнички и средили?!* Зар онда не би и наш *вочић иостао во, а ралица илуг?!*

А пошто још немамо аграрног закона ни пољске полиције, — не би се ни мало сударило ни са правдом ни са слободом: кад би *економски разложан* начелник са капетанима издао налог или баш и заповест *за овакав* (напред споменути) *заједнички и сложан рад онде*, где се кметовска или и одборничка реч не би тако својски и пријатељски примила и послушала, — јер: овакова заповест била би златна реч за срећу и напредак не само појединаца него и целе општине, па би у брзо и за кратко време сви, као паметни људи, увидели, да са таковом заповешћу у свој цеп годишње међу по 100 а не по 1 или ни један динар као до сад, те би тада и сами узвикнули: нагонио си нас на рад *заповеднички*, против наше слободне воље, *иротив наше слободе*; али *све за наше добро и за нашу срећу!* Хвала ти, јер си нам *ти* пријатељ, гајећи твојом паметном заповешћу, међу нама слогу у раду и братску љубав у нашем животу! — То је наша *највећа слобода*, коју ми хоћемо и тражимо!

Усрећити народ и дати му слободу само *овакову, какву он тражи*, — биће и мора бити једина циљ свих државника у свакој образованој и економски напредној држави па и у нашој, у којој ће ускоро морати главну улогу имати: *економи начелници и економи капетани*, које ће, по примеру у црноречком округу напоменутог начелника са капетанима, пожелети и од владе захтевати и измолити сваки округ у Краљевини!

Је су ли потребне притке за виноград?

У разговору са једним винодољцем, могао сам приметити како он слабе наде полаже, да ће се код нас моћи учинити какав успех у подизању винограда на америчкој подлози. Кад га упитах за узрок, он ми набрајаше многе тешкоће, које у ствари постоје, као: куповање лозе, рпљање земље, калемљење и т. д. — Па поред свега тога морам куповати и *притке* — одговори доста јетко.

Но кад му приметих, да притке нису потребне, беше не мало изненађен.

— Како то? — запита ме живахно.

— Врло просто. Је си ли пре у твом винограду употребљавао притке?

— Нисам.

— Зашто мислиш, да су сад нужне?

— Па зар ниси видио у државној расадници уза сваку лозу по притку? — То, истина, није за државу велика ствар; али кад би ја куповао само за неколико мотика винограда, изнело би приличну суму, што са осталим трошковима чини, да се цео овај посао не рентира.

Ја се потрудих, да му објасним зашто се у државној расадници употребљују притке, и да, у много случајева и ту није нужно; али што се тиче домаће лозе, накалемљене на америчку, ту није ни од какве потребе.

На овај одговор он ме посматраше с мало више поверења, али опет изгледаше да није потпуио убеђен, или бар то неће да прима. —

Нема сумње, да овај мој пријатељ-виноделац нији усамљен с његовим мишљењем. Многи тако мисле и раде при подизању нових винограда, нарочито они које

су видели у Мађарској расадницe. С тога је нужно, да изближе испитамо: је су ли доиста нужне притке у винограду, због чега се и где употребљују?

Притке се употребљују нарочито у оним пределима где сунчана топлота и светлост није тако јака да би грожђе могло сазрети заклоњено испреплетаним ластарима и лишћем. У том случају да би се потпомогло загревање земље и ускорило сазревање, вежу се растурене лозе за притку и грожђе се тада налази изложено јачем утицају светлости, а и топлоте која долази од загревања земље, те пре и потпуније сазрева. У колико је ово корисно у севернијим пределима, у јужним, где је сунчана топлота јача, овај посао могао би у више прилика да буде од штете, јер грожђе од јаке — директне светлости преплане и остане као опрљено, с тога тамо и не употребљују притке нити предузимају заламање ластара.

Питање је, да ли се ми у нашим пределима можемо потужити на непотпуно сазревање, те да би било нужно прибегавати напоменутим срествима? Ја мислим не.

Наши виногради налазе се већином на омањим брдима, косама и присојним странама, обасјани сунчаном светлошћу преко целог дана; сазревање је било и пре добро, а у повољним годинама, имало је на неким местима и „сушка.“ Ово важи за крајеве, који су по преимућству винодељски.

Пре нису биле нужне притке, па неће бити потребне ни кад се почне калемити на америчкој лози, јер домаћа се лоза неће ни у колико и ни у чему изменити што ће имати корен амер. лозе, који се употребљује само због своје издржљивости против заразе.

Једино у случају кад би ко хтео да гаји непосредне произвођаче т. ј. оне лозе што и некалемљене дају рода, као: Жакез, Отело, Јорк-Мадера и т. д., морао би употребити притке или будикакав наслон из разлога, што ове лозе захтевају орезивање на дугачке кондире те да би се постигла што већа плодност. Али онима, који се озбиљно занимају винодељем и отуда очекују стварне користи, не би препоручили ове непосредне произвођаче, јер гајење њихово није ни мало јевтиније, а у плодности и квалитету не могу се упоредити са домаћом лозом. У овом погледу доста су експериментисали у другим земљама, па не постигнувши жељеног резултата све их више избацују из културе. Није, дакле, нужно, да и ми чинимо по други пут излишан трошак.

Изузимајући непосредне произвођаче, за друге лозе притке нису нужне. Ако *морамо* чинити издатак за куповину лозе, ријање и калемљење, зашто би чинили још један издатак на оно без чега се може бити? С економског гледишта трошак за притке није од мале важности, јер може да изнесе по хектару (10—12 мотика) 120—200 динара, како у ком месту.

Ми закључујемо, да притке нису потребне, а ради би били чути шта и други о том мисле

Љ. К.

Наши важнији четинари и где се од њих могу подизати четинарске шуме у нас.

На југозападном и источном крају Србије има пространих четинарских шума, које су се подигле саморасло. Ове шуме састављa неколико важнијих врста шумског дрвећа, а то су: јела, смрча, бели бор, црни бор и оморика. Сем њих да само поменемо још и обичну клеку, црвену клеку или вењу и тису, што се находе у нас појединце и местимице, од којих се шуме не подижу, јер су од незнатне шумарске вредности.

Да би се могло да покаже на каквим се местима могу успешно подизати четинарске шуме од горе побројаних важнијих четинара, потребно је да се са гледишта производње шума претходно опишу особине четинарских шума, па за тим захтев сваког појединог четинара, као: какав му је ваљани пораст у шуми и шумској чести, на наквом земљишту, у каквом положају и у каквој клими. Земљиште, његов положај и клима, дакле у потпуном смислу погодно место и особине сваке врсте дрвета шумског од пресудног су утицаја на подизање добрих, постојаних и корисних шума, било од једне или више разних дрвета дрвета у мешавини.

*

Четинари су добили име од особитог облика њиног листа, који је четинаст (игласт). Четине наших четинара су више годишње, т. ј. не опадају понеколико година, па после поступно, мало по мало једне опадају а друге израстају, тако да је круна четинара и лети и зими непрестано одевена четинама зеленим, за то су четинарске шуме и зимзелене. Мушки и женски цветови (ресе, маце) стоје засебно на једном дрвету. Семе сићано, криласто с једне стране и заклоњено љуспама дрвенастим у шишарици.

Кад се зрела шишарица на топлоти раскока, отвори, ветар семе из ње развејава на далеко, за то се четинари лако и далеко сами размножавају. Четинари не терају изданке из пањева и жила, изузимајући тису, с тога они нису ни како за изданачке шуме, већ се подижу само из семена као крупна гора, којој се одређује стасалост за сечу 80—120 година. Стабло имају свагда округло, ваљкасто, витко, право и високо, више него икоје друго шумско дрвеће. Дрво прираста највише у дебло, а грање је отанко и незнатно. Гране су поређане на стаблу махом на врху сваког летораста унакрсно, пршљенасто, и по тим унакрсним разгранцима код млађих дрвета броје се године кад су необорена, дубећа.

Дрво је више мање смоловито и има особени мирис на катран и чамовину, а то му повећава трајаност. Дугачка и витка дебла од четинара неопходна су за крупну грађу и нарочите израђевине, што их друго дрво не може заменити, а за гориво је осредње каквоће.

Земљиште не пробирају много, али им годи планинска влажна клима Четинари су у нас право планинско дрвеће Земљиште добро засењавају и чувају од ветрења и сасушивања; ветрови много шкоде четинарским шумама за то, што се дубоко не укорењавају и што су и лети и зими зелене, лиснате. Много више страдају од разних инсеката и других болести и од пожара него лишћари.

Сад је на реду да изнесемо посебно особине и захтеве горе поменутих наших четинара, који састављају четинарске шуме.

*

Бела јела, јелика abies alba, Mill. Лако се распознаје од осталих четинара што има четине 1·5 сант. дугачке, пљосне, на врху мало урезане, с лица тамно зелене, на наличју има две уздужне пружице; четине поређане по гранама на две стране наспрамно, чешљасто. Трају по 8 година па тек онда почну да опадају поступно и нове чине израшћују, тако да се јела увек зелени и лети и зими. Цвета у мају. Округло дугуљасте шишарице дугачке су 12 до 15 см; стоје усправно на лањским леторастима у врху стабла Сиђано криласто семе сазрева у шишарици у септембру исте године, ускоро опада са љуспама, а само вретено од шишарице остаје на грани још неко време. Кора на деблу је пепељаво сива као букова. Корен јој се грана у дебље жиле, које се у мекој земљи пружају до једног метра у дубину. Дрво јелово, јеловина је чисто бела, и срчевина од биљке не разликује се.

У чести јела расте потпуно усправно; дебло обло, гранато, али гране таначке. Порасте стабло високо до 70 мет. и 1·25 мет. дебело у пречнику. Круна јој је у млађе доба купаста, а под старост се заокругли и постане китаста. И наша народна песма вели:

„вита јело, ти високо растеш.“

Добро расте од 15 до 120 год. а живи до 300 год. Захтева блажију климу но смрча, и у том погледу долази у један ред са буквом. Не воле места где су лети јаке жеге а зими оштри мразеви, за то се клони планинских висоравна, где дувају ладни ветрови, и уступа их смрчи. Дубодолине и стране, где је ваздух умерено влажан, годе јој више него и букви. Према висини и заклону места у онижим планинама до 1000 метара висине над морском водоравни, јела успева само на северним, североисточним, западним и југозападним странама, у тако званим западним местима заклоњеним од летње припеке. На високим планинама тражи више југозападне, југоисточне па и саме јужне стране, долине и заравни.

Јела захтева боља земљишта, скоро онака као и буква. Први је услов да је земља дубока ма и каменита, више иловаста и смоничава, него растресита, јер се више влаге задржава и има довољно минералних састојака. Јела воли земљишта, која су непрекидно и дубоко влажна, као: брдске удолице, дубодолине и падине, али јој негоде мочари и осушне и прљушне земље. Расте добро на земљама, које су постале распадањем разноврсних стена. Находи се на гранитним стенама, на старијим и млађим шкриљцима (љускавцима), на кречњацима и разним пешчарима.

Од свију четинара, сем тисе, јела највише подноси засенак и заклон испод старих четинара и другог дрвећа. У великој чести и окриљу издржи по 20 до 50 година па неће да угине. Јеловим подмладцима баш је и неопходно потребан заклон од старих јела семењака ради заштите од мразева и летњих жега. У том заклону јелов подмладак истина мало закржави, али доцније чим почне поступно добијати светлост, одраста нагло и убрзо надокнади што је у порасту заостао. Ова издржљивост у тмуши и заклону, где је мало светлости, велика је особина јелина, с тога се баш и лако гаји где је њено погодно место.

Од наших четинара јела је најраспростањенија у нас. У осредњим планинама она сама саставља чисте велике јелове шуме, јелаке, јеља, а и у друштву са смрчом и белим бором у вишим планинама. Највећих чистих има на међи жичког и трстеничког среза: на Гочу, Кобасицама, и у Сокољи. Мања чисто јелова шума находи се у срезу ресавском окр. моравског у атарима: стрмостенском, и јеловачком, дакле у изворном крају Ресаве и Глочанице по странама окренутим северу и северозападу. Заостатци чисто јелових шума налазе се још на Јастрепцу на северној страни у атару Ломничком ср. расинског; у планини Гледићској близу брда Самара у ср. гружанском; на међи среза ресавског и бољевачког на Маленику; и на северној страни Ртња. А у мешавини јела са смрчом, бором и буквом чини простране шуме четинарске у планини Тари у ср. рачанском; на Торнику ср. златиборски; у Муртеници ср. Моравички; на Бисерводи и Црном врху ср. студенички; на југозападном крају ср. драгачевског; на источној страни Копаоника ср. жупски; по странама Дојкиначке реке у срезу белопаланачком; и на Маљену на тромеђи ужичког, рудничког и ваљевског округа. На свима овим местима у мешавини по дну и по искрајцима брда и планина превлађује јела с буквом или бором, а по већим висинама смрча. Јела је код нас право планинско дрво, и добро напредује само у шумама на висини од 600 до 1200 метара. Све ове јелове шуме подигле су се саме од себе. Као украсно дрво са нарочитом негом вештачки може се јела подизати појединце и у мањим групама и по низинама.

У млађе доба до 8 године јели много шкоди мраз и сунчана припека, за то је правило, да се подиже само на природан начин испод јелових семењака, или у заклону другог каквог шумског дрвећа, где су јој други услови повољни. Ветрови и олује не обарају много јелаке као смрчеве шуме, јер се јела дубље укорењује. Разноврсни инсекти поткорци често се улежу у јелове шуме, али им не наносе толико квара као смрчевим и боровим шумама. Дивљач и стока радо брсте јелу, но кад се отргне лагано, она тај квар поправи брзмм порастом.

С белом јелом у друштву расте у нас и *црна јела* (abies nigra). Она је само варијетет, суврата беле јеле и скоро сасвим њој слична и по спољашности и по особинама. Разликује се црна јела од беле у толико, што су јој четине мало затворено зеленије и мање, кора на стаблу затворено сива; дрво смеђасто бело, са узаним прстеновима (летима); чворноватије, тврђе и теже од беле јеловине, много прска и витопери се, за то стругари нерадо узимају црну јелу за стругање дасака и друге грађе. Она воли оцеднија и кршевитија места, а у свему је иначе истоветна са белом јелом.

(Наставиће се)

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА * БЕОГРАД

КОЧЊЕ И СМЕТЊЕ ПОЉСКОЈ ПРИВРЕДИ

Аграрне неприлике и недаће, њихови узроци и последице.

Наставак

Други је леп пример како предање или угледање утиче код простог народа, кад се он самом себи остави да се уређује и собом да управља, пример са немачким колонистама, који су насељавани у Русији, па и у Саратовској губернији. Они су дошли са „сувременим" појмовима и обичајима о својини из своје постојбине. На основу тога им је и руска држава, такве статуте прописала, као обавезне. Али после неколико већ година, Немци, угледајући се на руска села и ценећи сигурност и удобност њиног уређења по одржање сељачког сталежа, обраћају се руској влади с молбом да им се статут у том смислу измени, да и њина имања буду заједничка и да се по систему деобе распоређују на породице!

Хакстхаузен је око 1843. год. путовао по Аустрији — граници — Србији, Бугарској и нарочито по Русији, као изасланик пруске владе, те да при разради свога аграрног дела, на чистом словенском извору разазна и разуме нека уређења словенска, од којих су засушени и заплетени и нејасни трагови остали у оним пруским покрајинама, гди су некад (у XI и XII веку) живели Словени, који су доцније расељени и претопљени у Германе.

О подели земље у руским (данашњим) сеоским општинама — Хакстхаузен наводи следеће: „по принципу све насеље сеоске општине сматра се као јединца, којој принадлеже сва поља општинска: њиве, лугови, пасишта, шуме, ливаде, кључеви, спрудови, утрине итд.

Свака мушка глава, док је у животу, има подједнака права у уживању земље. Према томе деоница — удео — сваког сељана непрестано подлежи мењању, јер сваки нови члан — мушки — који се роди, јавља се на свет са истим правима на земљу; исто тако деоница сваког умрлог, враћа се назад у заједницу.

Шуме и пасишта, право на лов и риболов остају неделими и сваки члан с једнаким правом участвује у уживању истих. Њиве, ливаде и зиратне земље, деле се, према њиховој каквоћи на појединце.

Земље су разне: добре, средње, рђаве, у равни и на брегу и т. д. и деоба изгледа да тешко пада.

Али руски су сељаци врло практични: они имају искусне самоуке — „земљомере", који по предању раде посао: премер и оцену земљишта и то одлично, као што су се уверили по наредби министарској научари земљомери.

Најпре поделе сву зиратну земљу, према њеној каквоћи и по њеној ђубревитости ил' исцрпљености, по њеној удаљености од села, и у веће фигуре тако, да свака буде по готову подједнака по земљи у свима правцима.

Онда је тек даље деле на ситније — на деоница колико има мушких глава и коцком одређују, које ће коме припасти. То иде мирно и достојанствено, без свађе и раздора, у присуству целе општине, па и жена и деце.

„Овако је са слободним општинама којих је постојало од вајкада ал' тако је и са государственим општинама (на царској земљи), којима је земља уступљена на уживање, па и са крепостним (мужицима), којима је земља дата на наполицу, или десетину."

Хакстхаузен вели даље: „принцип равномерне поделе земље по душама, то је првобитни словенски принцип: он происходи из исконског принципа словенскога права, принципа неделимости општинске имовине свију родова.

Слична деоба земље, наодила се код свију словенских народа; може бити да и сад постоји у Србији, Хрватској, Славонији и т. д. *где, шта више и не постоји свуда деоба земљишта на појединце на личности, но где се под управом старешина сва земља заједнички обрађује, а жетва се на равне делове дели међу становнике или смесничаре.*"

Разуме се, да Хакстхаузен не може довољно да се нахвали тога уређења, које постоји у Русији а потпуно одговара сувременим назорима и потребама пољске привреде и насеља; јер западни економски писци, и у то време а и дан дањи, такво друштвено уређење: да се земља држи у заједничкој својини и заједнички обрађује — сматрају да је идеал коме људско друштво треба да тежи!

Ал' такво уређење је и један од главних узрока, што је српски сељак сачуван, до сада, овако дуго, до друге половине XIX века — од бескућништва. Бескућништво — становништво без земље, без игде ичега, код нас је, у незнатној размери, појава најновијега времена.

Осем побројаних узрока, већем парчетању, делењу земље на још ситније деонице, у старије време, допринео је т. зв. *плодоред* — систем газдовања — т. ј. ред којим усеви један за другим, према природи земље и природи усева имају да дођу на једној истој њиви.

Плодоред је и данас, кад су срества за поправку и побољшање земље, а нарочито ђубрење, тако јако у употреби у рационалној пољопривреди, једно од главних срестава, за одржавање равнотеже у плодности земљиној, за штеђење, чување и донекле дотеривање снаге земљине.

На једној њиви, на којој се непрекидно из године у годину сеје једна те иста врства усева — једностраном обрадом, а још више једностраним исцрпљивањем једне групе земних хранљивих састојака: — земља се исцрпљује и ремети се потребна равнотежа у састојцима, тако, да после не вреде ни у колико ни они састојци, који од те врсте усева нису тако рећи ни додирнути, ни за другу врсту усева, којима би ови приштеђени састојци иначе добро дошли.

За тим узастопним сејањем једног те једног усева, земља нема одмора, нема могућности, да од потребних састојака спреми довољно хране за тај усев да их раствори и претвори у храну.

То искуство, које је исконско тако рећи, завело је плодоред, као важно срество за регулисање те равнотеже у плодности земљиној и у хранљивим састојцима њеним. После стрмног усева, који се друкчије обрађује, долази окопавина за коју се земља више преврће и дроби (поред орања и копњом окопавине — рецимо кукуруза) и т. д.

Раније су постојали несавршенији и плодореди — данас су опет много савршенији. Али плодоред, ил'

систем газдовања, који је одавна постао и заведен а и дан дањи, у огромном пространству по целом пољопривредном свету на нашој планети господари и влада, то је: трећачење или боље речено: *тропољно газдовање.*

Оно изискује, да се сва земља за обраду подели на три дела: један део за стрмна жита — озимицу — други део за окопавине — ил' јарике — а трећи — исцрпљена земља, остави се на угар — одмарање — да се упливом природних сила (топлоте, ваздуха и светлости) поврати, понова оживи и оплоди. Угар се обично остави пооран без икакве употребе, или највише, ако се употреби за испашу стоке.

Та подела зиратне земље, због плодореда, на троје — и при подели општинске, заједничке земље на појединe породице, изазвала је деобу свачије деонице на троје.

Доцније, кад је с престанком деобе заједничке земље, ова прешла прећутно, у личну, вечиту својину појединаца, зиратну земљу имао је сваки појединац у место у једној, у три или више деоница.

За тим, зиратна земља морала је бити подељена у више деоница и због начина употребе земљине: — њиве су због плодореда биле подељене у три деонице; али виноград, воћњак, ливада — дакле друкчији род усева и употребе земљине — беху узрок, да је сваки појединац, на друкчијим положајима, дакле, и у другим атарима, морао имати свој удео (првобитну деоницу), подељен на више комада.

Средњевековна подела на сталеже, која је у српске земље уведена са стране, из туђине, као и многи други рђави обичаји и наваде, донели су и борбе међу сталежима, које су биле и дуготрајне и крваве.

Привелегисани сталежи, штићени законодавством, ослањајући се на грубу силу, на право јачега, не само, да су доводили у потчињеност остале сталеже, нарочито сеоски, већ су, као што смо видели, поступно завлађивали правом сопствености и правом службености, на рачун племенске заједнице и општинске својине. Они су, снажећи се и на рачун краљевске власти и на рачун простог, сеоског сталежа, умели да једно по једно право своје на рачун осталих права, у законима и уредбама за себе присвајају и ујемчавају, тако да су од грубе силе, постајали и моћна материјална сила.

Та неједнакост у распореду друштвених сила — с једне стране нагомилавање и силе и богаства и присвајање грдних заватина — имања, — с друге стране маса потчињеног, државним, властелинским и црквеним дацијама и кулуцима, преоптерећеног простог света, беше повод многим невољама и заплетима, борбама и превратима.

Сеоски сталеж, лишен све више личних и политичких права и слободе, притешњен у уживању свога мала и своје имовине, постаје све више роб и рајетин, бива све сиромашнији и голији И душу му придржава, од коначне га пропасти спасава — само паметно исконско уређење: — *племенштина* (заједничка земља) и *задруга* (заједнички рад).

Није наше, да расматрамо стање и развој дација и кулука, којима је био од средњих векова до данас, због таквог неправедног друштвеног уређења, оптерећен сеоски сталеж. За време средњевековних краљева и царева српских, био је оптерећен разним работама на властелинској, црквеној и царској земљи; разним дацијама државним и властелинским.

Видели смо, да и у простом сеоском сталежу има неколико класа, са разним правима:

Слободних људи — сокаљника;

Себара и меропха;

Отрока — праве раје сиротиње.

Они и разне дације плаћају и разне слободе уживају, разним су работама оптерећени. Само слободни људи имају права на војевање, остали су мање или више робови. Али прави робови су тек отроци: који живе на туђем имању, раде туђу земљу и добијене производе деле са краљевским ил' властелинским људима.

Такво стање и поделу сталежа, затиче и турско господарство, по пропасти Српског царства на Косову. Место српских властела и пронијара, настају турске зијамеције и спахије. Сеоском сталежу само бива горе, што се изједначују све класе потпуно — у робове, рају, силна и моћна властела се турчи, да очува своја права — уживање.

Турско господарство доноси само измену по имену у досадањем уређењу, а не и измену облика својине. Разлика је само, што сва земља постаје опет царска, као у прво време завођења монархистичког принципа, а цар има права, да са земљом располаже и на уживање је раздаје и поклања.

Хасовина — то је домена, земљиште, које сам Владалац ужива

Мукада или сминлук — султанова баштина, коју је давао на уживање каквом свом заслужном ил' омиљеном човеку и у наслеђе и породици његовој.

Малићане — тако исто, само на уживање даровата за живота.

Тимар ил' зијамет — земље дават на уживање заслужним војним старешинама.

Спахилуци — земље дават на уживање заслужним спахијама (коњаницима).

Раја је остала раја: — једни су (кметови) били насељени или потчињени, на оваквим привелегисаним имањима и везани за њих, да раде цару, баштинару или пронијару; други су на незаузетој и непоклоњеној «царевој земљи», остали слободни, али су морали кулучити (работати), плаћати разне данке и порезе.

Разуме се, да је измена господарства донела донекле и измене у досадањем уређењу сопствености и уживању са истом.

Главни принципи су задржати — заједничка својина. Али, како се данак и остале дације разрезивали на цело село, како је село и из самоодбране било упућено на заједнички рад, јавља се и заједнички рад као нов али измењен и допуњен мотор за само-одржање.

Видели смо, да се још из средњевековног стања поступно провлачи и све више овлађује већа «покретљивост«, дотадање „неприкосновености» и „непокретљивости» „недељивости« имања — својине — баштине. Права издавања под закуп, под наполицу, па и продаја — самог права уживања.

Последица је издвајање *задруга и баштина* — ближих породица са породичким имањем, из дотадање заједнице са целим селом. Само оне алманде — утрине

— испусти — остају и даље недељиве, но са правом уживања целе сеоске заједнице.

Али тај нови облик баштински, уноси у дотадања уређења и нове измене и нове облике.

(наставиће се)

О СПРАВЉАЊУ ТОПЛИХ ЛЕЈА

И за тај се посао време приближује.[1]) Било је ту пре неколико годинâ о томе реч у «Тежаку,« али врло кратко и доста нејасно. Дозволите ми дакле, да ја ту ствар допуним и у толико боље објасним, да сваки узмогне добру топлу *лејy* да направи.

Ко од своје баште хоће праве користи, тај мора уз њу имати и топлу лејy, па ма она и најмања била, да у њој изводи ранији рâсад од поврћа и од цвећа у оно доба, док на пољу још мрзне и због зиме се ништа сејати не може. У топлој леји пак, извешће сваки себи довољно развијеног и очврслог расада, да га може већ у оно доба на одређено место расадити, кад други тек узмогне на отвореној леји да сеје; а између једног и другог, голема је разлика!

У први мах биће и мало издатакâ око набавке прозорâ, дасакâ итд., али ће се тај издатак одма првог пролећа исплатити рано добивеним расадом, који се, у колико од домаће потребе претече, на јагму, као âлва, продати може.

Многи мисле, да је то велики посао и нека особита вештина, која се захтева при спремању добре топле леје; а то није него се хоће само добар материјал и мало пажљивија спрема и употреба тога материјала. Ко дакле по следећем упуству буде себи направио топлу лejу, биће и сигуран, да ће му у њој све добро успети, што год изволио буде, па било то само рâсад разног рâног поврћа и цвећа, или и рâни производи од салате, ротквицâ, диња, карфиола, келерабе и свега другог поврћа, које се у топлој леји за ранију употребу производи.

Положај, који треба топла леја у башти да заузме, најглавнија је ствар; први је дакле посао, да се за топлу лejу изабере најподесније место. Ни у ком случају несмемо топлу лejу на таково место сместити, на ком би, ма у које време преко дана, и с ма које стране падала хладовина. Од кад се сунце роди, па док не зађе, треба да објасава топлу лejу. Треба дакле изабрати најсувље, сунцу највише изложено, а од севера нечим заклоњено место, нпр. зидом, плотом итп., па ма било то и у авлији, ако га у башти таковог не би могли наћи; јер, што је место сувље, што је више изложено сунцу и заклоњитије од горњака, тим ће леја остати дуже топлија.

За топлу лejу нужни су даље *прозори* и то не претешки, да се лако помицати, подизати и спуштати могу. Ко их може готове купити, тај ће их моћи и јефтиније добити, и онда ће према њима морати удешавати и ширину и дужину топлих лејâ. У осталом, сваки ће их столар моћи по вољи домаћиновој да направи. Неки их праве од чамовог, а неки од растовог дрвета растови су свакојако трајашнији. И једне и друге треба премазати масном бојом, а углове оковати гвозденим шúнама; по средини горње и доње летве, треба углавити âлке, којима ће се прозори подесније дизати и спуштати. Стаклене плоче треба тако сместити и поређати, да од оздо па на вúше, једна на другу, за један до $1\frac{1}{2}$ сантиметар прилегну, да се киша на ниже сливати може, а да у лejу не тече; исто онако, као цреп на кућњем крову. А да влага и ладноћа не би ни са стране у лejу улазила, треба плоче (дамове) добро уоквирити и стакларским лепом (кúтом) залепити. Поједини прозори не морају бити шири од једног метра, са три реда плочâ: а не морају бити ни вúши од $1\frac{1}{2}$ метра. Топла леја, са толика три прозора, довољна је за обичне потребе, да се осим рâсада, још могу изводити и рани краставци, салата, ротквице, диње итп.; а за ограничено извођење рâног рâсада само, довољан је и један прозор.

Сад је потребан *сандук*, на који се ови прозори наслањају. Они се морају правити према прозорима, али тако, да задњи део, т.j. она страна од севера, буде за 15 до 20 сантиметарâ виша. Ако је дакле *северна* страна 50—55 сантиметара висока, онда треба да је *јужна* 30—35 сант. висока:

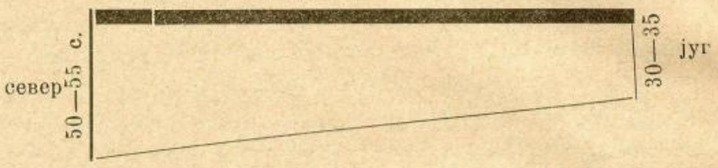

На тај ће начин и сунце боље обасјавати лejу и вода ће се боље и лакше одливати, а леја ће и од северних, хладних ветровâ боље бити очувана — По ободу од сандука треба приковати летву, или узану дашчицу, да прозор на сандук добро „улегне«, да не може ладноћа с поља никако у лejу продирати. С доњег краја треба да је прозор мало „старији« од сандука, т.j. да је мало дужи, да се вода, која се буде сливала, не слива у сандук, односно у лejу, него испред сандука.

Топлота је први услов добре топле леје, а ту топлоту стварамо с разним материјалом, али највише и најобичније фрицким коњским ђубретом. За топлу лejу одређено коњско, или друго ђубре, треба сложити на једну гомилу, да тако полежи једно 8 данâ, да се подједнако загреје. Пре тога већ, треба ископати — за обичну потребу — 50—60 сантиметара дубоку рупу. Ширина ће се управљати према дужини прозорâ, односно према ширини сандука, а дужина према потреби, односно према ширини и броју прозорâ. — У ту рупу треба поступно сипати ђубре, одма га *подједнако* растурити и *добро* угазити. Кад се један слој добро угази, онда се наспе други слој, па трећи итд. док се руиа не напуни. На подједнако поделење ђубрета треба добро пазити, јер од тога зависи и подједнако развúће топлоте у лejи, што у првом реду утиривише на подједнако порашћивање биљакâ.

Још ће боље бити, да се коњском ђубрету примеша нешто шýшња (сувог лишћа). На тај ће се начин предупредити *пренагло* сагоревање ђубрета. те ће тако бити умереније и дуже ће трајати.

На овако добро подељено и угажено ђубре, намести се онај празан сандук, или оквир. И у овај сандук треба још метнути и нагазити мало ђубрета, јер ће се оно сагоревањем слећи. И око сандука треба наслагати ђубрета у ширину на једно 50 сантиметарâ, а у висину до самог обода од сандука, да се са свију странâ спречи продирање ладноће у лejу; и ово ђубре треба добро нагазити; то ђубре око сандука зовемо «первâз.« Овај се перваз доцније и обнавља, а пошто се по њему мора ходати, кад се што у леји ради, биће добро, да се на њега положе даске; на тај се начин неће ђубре растурати и послови ће ићи чистије.

Бива, да ђубре, или неки други материјал којим се рупе пуне, неће дуго да се загреје, неће да сагорева; у том случају треба га прелити кључалом водом.

Сад треба па сандук сместити прозоре, преко прозорâ метнути асуре, а преко асурâ даске и тако оставити неколико данâ,

горе

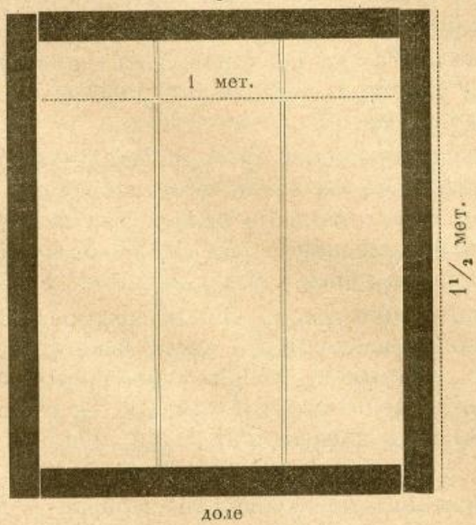

доле

[1]) За ране краставце, диње, салату, ротквице, пасуљ итд. треба леје правити у половини месеца јануара.

док ђубре неодпочне да сагорева, док неодпочне да се пуши. Кад ово наступи, онда треба прозоре мало подићи с једне стране да се леја мало испари, и то онда, кад се *цела* леја подједнако загреје, јер прераним отварањем прозора, могао би врло лако да се пресече процес сагоревања, и онда се то исто ђубре неда ничим више загрејати.

Кад ово „пушење“ леје престане, онда можемо леју спремити за сејање. Пре свега треба још једном ђубре утапкати и неједнакости изравнати, па онда насути 15 сантиметара високо *добре земље*, а према потреби може још и који сантиметар више земље доћи. Главно је то, да биљке с почетка још, што више светлости добију, јер у колико буде више светлости, у толико ће се и биљке снажније развијати. Доцније, у колико биљке порастиле буду, мора се сандук подизати на тај начин, да му се подмећу цигле.

За топлу леју не можемо ма коју земљу узети; ту је потребна нарочита, лака, али добра земља, јер она мора бити, пре свега, трошна и шупљикава, да се може добро загрејати и да се у њој могу жиле и лако и брзо развијати; а с друге опет стране, треба да има у себи много хране, и да је чиста од сваке травуљине, јер ништа није горе за млад расад, но кад га још у почетку травуљина дави. — За топлу леју најбоља је ова смеса:

2 дела *добре баштенске земље*,
1 део *сасвим сагорелог крављег ђубрета*, и
1 део *чистог, опраног, најбоље речног песка*.

Једне године употребљену земљу, не треба друге године опет за исту цељ употребити. Ту земљу можемо врло корисно употребити за цвеће у саксијама и за пођубривање оних лејâ у повртњаку, на које мислимо да сејемо ротквице, пасуљ, грашак, или неко корење, па и кромпир. Али, кад би ту земљу сместили на гомилу, помешали је сагорелим ђубретом, па кроз две-три године по неколико пута промешали, онда би ју могли опет после две-три године за топлу леју, а нарочито за извођење расада употребити. Још би боља била, нарочито за извођење краставаца и диња, кад би ју за време лежања прелили једно два пута шталском осоком (пиштевином).

Пред јесен треба ову гомилу покрити сламом, или земљу сместити негде под кров, да се може у месецу јануару употребити и да ју зимска влага не исплаче.

Пре, но што ћемо земљу у топлу леју сипати, морамо ју просејати, а кад ју саспемо, онда ћемо ју грабљама лепо поравнити. Тако ћемо ју оставити неколико дана — али покрити прозорима, асурама и даскама — да се слегне и загреје, а кад се довољно загреје (20 до 25°R.), онда можемо сејати: у *малим* само разни расад од цвећа и зеља, а у *већим* и разноврсни расад, и салату, ротквице, краставце, диње идр. за употребу.

Ко овако спреми топлу леју може сигурно рачунати на добре успехе.

Радић.

БЕЛЕШКЕ.

Непријатељи живине. — Не само код живине, него и у опште узевши, најопаснији су непријатељи они, који неопажено, тајно раздиру организам, против којих се не можемо бранити, јер често не знамо о њиховом убитачном дејствовању све дотле, докле не наступи највећа опасност.

У такве непријатеље живине на првоме месту долазе разни паразити, који се множе у перју или и на самоме телу тако, да се мучно могу да уоче и распознаду. Ту долазе разне ваши и црви, који живе, расту и напредују на телу живине, а о чијој егзистенцији добијамо појам тек из жалосних последица. Разуме се, да број њихов мора бити знатан да животиња подлегне, али то не мора дуго трајати, јер њихово размножење бива са невероватном брзином.

Кала би имали веровати речима природњака о размножавању тих бакцила, а без сумње да им морамо веровати, онда се још морамо чудити, како штета није још куд и камо већа. Да то не би било, постарала се сама природа. Она је, боље но ико, у стању да за времена свему сувишном одмах постави границе, те тако не дозвољава да се руши општа равнотежа.

Као средство предохране противу свију тих паразита у првоме је реду чистота. Кокошаре треба често чистити од изметака. Седала треба да су такође чиста, без коре и глатка, како се паразити не би могли завлачити у рупе и пукотине. Али, од особитог је дејства ситан негашен креч, којим треба, нарочито у времену заразе, посипати цео кокошар и све рупе у њему њиме испунити. Ту процедуру ваља понављати неколико пута преко године, па смо се на тај начин осигурали од заразе.

Нарочито су опасне кокошије ваши, које најчешће нападају кокоши, ћурке и голубе, јер су то праве пијавице, које живе искључиво од крви. Оне проузрокују код живине јак свраб, услед кога се живина јако узнемири и тражи начина да се ослободи незваних госпођа, што опет није лака ствар, јер се ваши махом настањују испод крила, где су најбоље скривене. Тако оболелу живину ваља намазати терпентиновим зејтином или рибјом машћу. Добро је у гњезда и кокошаре насипати још и чађ.

Што се тиче оних сићушних непријатеља, који се крију и размножавају изнутра, дубоко у самоме телу, ту је тешко дати савета. Лекови изнутра пре би дејствовали, но сви с поља, али се опет тај начин не исплаћује. Дакле, у томе случају боље је дотичну живину побити, да се не би болест раширила и на другу, здраву живину.

Од видних и крупнијих непријатеља живине, којих има доста, но који су свакоме домаћину добро познати, лакше је сачувати живину, на најразноврсније начине.

Од сисаваца најпознатија је *лисица*. Она излази из свога склоњеног места с времена на време и вреба згоду да се увуче у кокошар, где све подави што се у њему нађе и што може однесе собом. Пушка и добра гвожђа најпрепоручљивија су средства против ње. После лисице долази куна, твор, ермелин, ласица и домаће и дивље мачке.

Од птица: јастреб, соко, сврака, врана и т. д.

* * *

Да ли су голуби више од штете или од користи? — Гајење и нега голубова јесте занимање намењено више забави, но каквој добити. И управо зато, што многи гаје голубове само за своју забаву, има их доста, који за поједине врсте голубова плаћају несразмерно много, ма да од њих немају никакве добити.

Словени су у опште од најстарија голубе врло миловали. Тако се голуб у небројено прилика помиње и у нашој народној поезији као симбол љубави и верности. Када би смо о томе хтели бити опширнији, читава књига једва би била довољна, да се о голубу изрази народно мишљење.

Гајењем голубова занимали су се у средњем веку, као што је познато, у већем размеру Јевреји. У Јевропи пак, Грци и Римљани били су први, који су отпочели гајити голубе, ако се, то јест, то мишљење ниције утврдило на штету Словена отуда, што о овима није нигде о томе сачуван спомен.

И данас, многи народи сматрају голуба за свету животињу. Ту долазе Мухамеданци и источни хришћани. Нико неће голуба убити, или му иначе нанети вреда. У Млецима су голуби у таком поштовању, да их се гисућама задржава по стрехама домова и цркава. У одређено време сипа им се храна на Марковој пијаци, коју општина набавља о своме трошку. У Православној Русији по градовима се такође огромна маса голубова храни милосрђем добрих људи. У Кини и Јапану голубови се не гаје због младунаца, који се не смеју клати, већ искључиво зарад ђубрета, чију су гнојну вредност Кинези давно познали и оценили.

Код нас пак голубарство је негда било на већем ступњу но данас, јер преовлађује мишљење: да се гајење голубова никако не исплаћује, јер су они од веће штете но користи, како у пољу, тако и на дому. Али, у редовима који долазе, ми ћемо доказати, да је то мишљење неосновано и да голуб заслужује већу пажњу баш и по практичној вредности својој.

У многим местима Италије, Француске, Немачке и Аустроугарске чињена су посматрања са *пољским голубовима*, а баш ту врсту голубова и убројавамо у корисне голубе. И на свима тим станицама за испитивање дошло се до овог резултата: да голуб усевима не само што не причињава никакву штету, него је, шта више, и од користи, пошто се нашло, да се највише храни кукољом и разним семеном његовим. Тако је приликом једног таквог посматрања нађено у гуши једног закланог голуба неколико стотина само таквих зрна. Голуб је био заклан пред вече у месецу Јулу. Исто тако тим испитивањима

БИБЛИОТЕКА БЕОГРАД

дошло се још и до тога закључка, да се голуби 80 дана хране искључиво поменутом храном а у остале дане пола правом храном а пола кукољем. И баш на тим њивама, где је чињено то испитивање, била је засејана пшеница, јечам и лан, где су голуби најрадије се задржаали.

Каква је *непосредна корист од голубова*, може се о томе сваки лако уверити. Нека се само срачуни, шта кошта издржавање голубова за целу годину, какву цену имају они са својим подмлатком, као и цену ђубрета њиховог, које се место гуана потпуно може употребити, па нека онда склопи биланс.

При гајењу голубова, ваља се постарати, за што већу врсту голубова, јер што су голуби већи, то им је и цена већа. Исто тако ваља гледати, да негујемо и гајимо ону врсту голубова, која се леже преко године што више пута, а која се за своју храну сама стара, летећи од јутра до мрака по њивама и лукама. То *су пољски голуби* којима се мора дати првенство пред *домаћима*, који живе само од тога, што им се готово даје.

Има такође и неке особитије врсте голубова, чије гајење добро плаћају извесни љубитељи, али пошто они чине изузетак, то нећемо о њима ни водити речи.

Главно је ово, на шта смо хтели да скренемо пажњу наших пољопривредника, да голубови не само што нису ни од какве штете, него су, неоспорно, још и од велике користи.

* * *

Ко нема редован похтев к' јелу — (апетит), нека купи у апотеци: *горке детелине, вење* и *пелена*, од сваког по мало, за по 20 пара (5 новч.), па нека то у чист лонац пристави у два литра воде; ово нека се дотле кува, док за половину не уври. Кад се после тога охлади и слегне, онда треба кроз чисту крпу процедити и дневно по три пута по једну кашику пити — пре доручка, пре ручка и пре вечере. После неколико дана већ, опазиће се добро дејство овога средства.

— ћ.

* * *

Против сувог, болног кашља, — у многим је случајевима помогло ово кућевно средство: Узми кромпира, добро их опери и очисти од прљавштине, метни их у лонац и прели толико водом, да их вода покрије. Кад се кромпири добро скувају, оцеди ону воду и помешај ју чистим медом. Од ове течности узми три пута дневно по једну велику кашику. — Ево шта је у овоме лековито. *Мед* је по себи лековит и добар противкашља, а она вода извукла је из кромпира извесну количину *соланина*, а он је обамљив. Овога соланина има у кромпиру највише онда, кад, за зиму остављен, у подруму проклија; у том случају треба узети мање кромпира, а више воде.

— ћ.

* * *

Против болног зубног меса. — Кад је зубно месо отечено, кад зуби лабаво стоје итд., препоручује чувени зубни лекар, др. Освалд, *тинктуру од смирне*, коју можемо у свакој бољој апотеци добити iTnctura mirrhae. У једну винску чашу вруће воде, треба накапати 8 до 10 капљица ове тинктуре, и том смесом почешће преко дана испирати уста. Или: умочи четку за зубе у врућу воду и накапај на њу неколико капи ове тинктуре, па протрљај тиме зубе и зубно месо; или: узми чашицу љуте ракије, или блажијег шпиритуса, накапај неколико капљица ове тинктуре, и прстом протрљај овим посведневно по неколико пута зубе и зубно месо, па те неће болети ни зуби ни месо; или замочи четку за зубе у ту ракију и њом трљај. «Сви они — вели др. Освалд — који су, по мом савету, још из младости своје употребљавали ово средство, нису никад боловали ни од зуба, ни од зубног меса.»

— ћ.

* * *

Кад свиње неће да једу, — треба им дати мало *антимона*. Што свиње прекину да једу, могу бити узрок ова два узрока: или су прејели и покварили стомак, или су се иначе пореметили у органима за варење усљед покварене хране. Да се све то у нормално стање доведе, не треба им, пре свега, давати тврду храну, него житку, а два пута им преко дана давати у мало воде то на врх ножа ситног *антимона* (у апотеци: Antimonium crudum); или још боље овако: Узми комад хлеба, па га намажи с једне стране маслом, или лојем, или машћу, па поспи горе антимона, исецкај на ситне комадиће и подај свињама; на свако грло по онолико антимона, и сваком грлу подај засебно. Ја знам домаћине, који тако раде и у обичним приликама, и дају својим свињама, које тове по два пута недељно онолико антимона, да свиње у опште боље једу и да се боље утове — угоје.

— ћ.

* * *

Да кокошке и зими носе, — препоручују »Ver, Hühnerblätter» следеће средство: «Ко жели, да му кокошке и зими «носе» мора се пре свега постарати, да је место, где кокошке зимују, топло, па их онда мора хранити и зеленом храном, јер се из искуства зна, да зелена храна унапређује «носење.« Где се у кући и преко зиме троши разни зелениш, треба остатке од њега давати кокошима; али је најбоље, да се домаћица још с јесени снабде слатким купусом и кељом у главицама. Треба их набавити с кореном и жилама заједно и утрапити у подрум у песак. Сад треба повремено узимати по једну главицу и обесити у кокошињцу, да на њој могу кокошке по вољи пипкати, или им се могу и појединн листови бацити, али је прво боље.»

— ћ.

Дописи.

Лоћика, (испод Малога Јастрепца) 1 Децембра 1894 год.

(Како је утамањена шума). Као год и у целој нашој драгој отаџбини, тако исто и овде, на подножју гордога Малога Јастрепца, као огранка Копаоника, једне од највећих, најлепших и најбогатијих планина са својом богатом шумом, за време и после ратова за слободу и независност у 1876—1878. год- а тако исто и за време рата српско-бугарскога, грозно, немилосрдно и управо разбојнички сатрвена је шума тако, као да је се мислило, да ће ускоро наступити топот, па је се грабило, да се што више горе сатре и упропасти. Суповац, В. Дреновац, Грејач и Дашчица, до рата српско-турскога — сва ова села имала су тако лепу, густу, богату шуму, да је у истој било пуно дивљачи: медведа, курјака, лисица и др. А сада, сада просто нема нигде и ништа, и само се налазе знаци и трагови, који нас живо подсећају с једне стране, да је негда овај шумски реон био луксузно и раскошно покривен растовом гордом: границом са цером; с друге стране подсећају нас, како су нас ратне неприлике нагнале, да ову шуму овако немилосрдно сатремо, и с треће овде се очито огледа и сама наша непажња и несмотреност, јер, ми се нисмо бринули, шта ће бити после 10—20 и више година већ смо гледали, да се тренутно користимо и користили смо се, а доцније макар и потоп наступио, то се нас ни мало није тицало! И данас на овим рушевинама и развалинама какав школовани шумар могао би плакати као год пророк Јеремија на развалинама Јерусалима!

За време, а и после ратова, ево, како је се гора таманила. Ако је за неку цељ требало одсећи 10 дрвета, ту је се секло два пута и три пута толико, и ту се није гледало ни мало на правила научнога шумарства. већ је се секло онако одреда ћутуре противно свију правила научнога шумарства.

После ратова тамањена је шума из ових разлога:

За време рата у овој околини све куће, зграде, кошеви и амбари са житом, авлије, све је то попаљено; беричет на њиви, у шљивару, винограду, башти, све је то било попиштено, стока је била попљачкана, тако, да је ова околина постала са свим пуста! После примирја, када су људи дошли својим кућама, нашли су само пустош и згариште од својих кућа и свога имања, тако, да, веле, једва су познали где су им биле куће и авлије!

С тога, дакле, морали су из нова градити; куће, школе, зграде, кошеве, амбаре, авлије. Докле је се ово све из нова направило, дотле је се велики део шуме не само селске и општинске, већ и државне сатро!

Но и то није све, требало је набавити ране, одела, стоке, земљоделске алате, требало је платити држави порезу итд. а, пошто се није могло све ово набавити од другога чега, то је се све од горе набављало!

Међу тим, у колико је год више понуђача дрва, у толико је мања цена, а у колико је мања цена, у толико је се више горе сатирало!

На пошто је овај предео био врло богат са шумом, то, да је се колико толико водило рачуна како на ову сечу тако исто и на

младу шуму, опет богатство саме ове шумске флоре, бар у неколико би надокнадило ово нагло сатирање и утамањивање шума.

С тога, дакле, ова околина трпи грозне оскудице у дрвету, тако, да ложе пећ, месе леба, готове јела са сламом, шашом, а када их зими дотера нужда, за огрев секу: шљиве дудове, јабуке, крушке, орахе и то често и последњи калем!

У своме идућем писму, прозборићемо неколико речи о томе, како се дапас код нас сатиру шуме, као и како и на који начин, да се овоме сатирању шуме на пут стане.

В. М. С. Пешић

Свештица 15. Децембра.

Време прошле јесени било је: у Септембру већином кишовито, те зато за радове пољске мало погодно, сметало је да се сабере и оно мало усева, што је преостало од летошње суше, кукуруза, пасуља и шаше и сијању озимице, али је за траву било добро, јер се подмладила, те је стока имала да пасе до краја јесени, докле год није снијег пао, што ће помоћи зимској исхрани стоке, која је ове године доста оскудна; а пошто се стока целе зиме по вазлан држи на пољу и храни, то је појмљиво да се врло много хране троши и опет је мршава и рђава, па ни ноћу нема добрих и топлих кошара штала, ће би преноћила и одморила се, него су махом рђаве. Овоме је најглавнији узрок слабо материјално стање наших пољопривредника и у опште неразвијено стање културно, што је најглавнија сметња да се предузму и изврше ма какве знатније поправке и усавршавања у нашој пољској привреди.

У Октомбру и Новембру време се пролепшало и било је већином суво са почетним сланама. Сијање озимице вршено је у овим месецима, за тим обични јесењи радови; оправка зграда и кошара, печење ракије, сечење дрва за огрев; даље славе и свадбе, које ованке какве су, штетне су и за кесу и за здравље, особито у зимње доба, јер се због неумерености и неуредности у јелу и пићу и нечувања, после њих наш сеоски свет најчешће прозеба и разболева.

Цене су и проодња свима производима врло слабе, нарочито стоци и ракији — главним предметима за продају овога краја. Новчана оскудица велика је и сељак врло тешко може наћи пара у зајам и то само под врло скуп интерес.

Здравље у народу било је прилично. Има сад на деци по селима великог кашља и других омањих слабости. Због немања ни најнужнијих појмова о чувању здравља, рђаве хране, слаба одела и рђавих станова, наш сеоски свет највише зими пати и пропада од разних болештина, много више но лети кад живи у отвореној и чистој природи и топлијем времену. Поред осталих један је врло јак узрок томе и нагла промена топлоте и ладноће, које долази због прегријавања соба зими. Наши сељаци зими редовно прегријавају собе, у којима бораве; даљу а још више ноћу натрпа се дрва у пећ и соба се угреје као пакао. Сељак по вазлан тумара, ради и мрзне се по пољу на зими снијегу, и мокрини, па у вече једва чека да се добро огрије. Тако прозебао а често пута и окисао, ступа у врелу собу у којој се разгрије и распари, а ноћу и он, остала чељад и деца излазе на поље ради телесне нужде на студ и мећаву, која их онако угријане скроз пробије а они и не осећају, а отуд се опет враћају у врућу собу. Неколико пута тако и болест је готова, кашаљ, пробади, запаљења, врућица, сипња гушобоља итд. Деца такође грчкарају често даљу, ноћу из вруће собе на поље и отуд у собу гола и боса, те тако болест наватају. Још кад се дода томе да се у топлој соби у којој се ноћијева, редовно даљу а нарочито ноћу суши мокра обућа, аљине, преобуке и дечије пелене, које се све нема ће на другом месту сушити, просипа вода по поду од чега се дигне испара и стегне да се не може данути, силна прашина, онда се тек може појмити како је то убиство за живот. А кад се разболи, наш сеоски свет то приписује раду на свецу, уроку, нагазу итд.

Лекарима који долазе у додир са нашим сеоским светом, света је дужност поред савесног и марљивог лечења, да наш народ сваком удесном приликом ућудно и човечно поучавају о чувању здравља свога и узроцима болести и да се удружује у уредне задруге, ће ће имати боље услове за живот и здравље, а ие да се дели и инокошти, те пропада. То је такође света дужност и свима осталим образованим људима који у народу живе.

Немање и незнање, то су два велика зла од којих пати наш народ. Истина, много се шта данас неможе, али и оно што би се могло, незна се.

Здравље у стоци добро је, само код оваца има метиља.

Миљко Савић
пољопривредник.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XXXI. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 18. Новембра 1894 г. у Београду.

Били су: Подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора: г. г. Др. Марко Лека, Аца Живановић, Паја Тодоровић, Анта Голубовић, Никола Вељковић и Тодор Николајевић.

Председавао потпредседник г. Јаков А. Марковић, бележио секретар М. Јовановић.

210.

Прочита се записник XXX седнице. — Одбор га усвоји.

211.

Прочита се акт г. Министра Народне Привреде, којим пита друштво: је ли оно г. Пантелићу свештенику што одговорило по његовој жалби, и, ако није, налази ли, да то треба учинити пре него што дође ствар до суда? — Одбор реши, да се извести г. Министар да је овај предмет раније у седници решен, и о томе раније жалилац извештен; и према томе се налази, да треба по овоме даље радити, јер је друштво уверено, да је његов рад коректан.

212.

Г. Вучко Богдановић прочита спремљени реферат за сазвани ванредни збор, о друштвеном добру код Шапца, које тражи г. Министар Нар. Привреде да му се уступи за оснивање треће ниже пољопривредне школе. У реферату износи предлог, који би се од стране управе пред збор изнео. Предлог гласи:

1. Српско Пољопревредно Друштво уступа г. Министру Народне Привр. своје имање код Шапца, у колико оно има права располагати са њим, са целим газдинством и покретним и непокретним инвентаром на њему, ради подизања ниже пољопривредне школе и наступског сместишта — но тако, да и све друштвене обавезе, које нераздвојно иду с имањем, пређу на г. Министра, у колико буду још постојале онда, кад се имање уступи, а на име:

а, Дуг бив. стални. окружном одбору у 3000 дин. на 10 год. т. ј. да му се без интереса врати до 1903 год.

б, Закуп имања г-ђе Магазиновићке за пет година — до 1398, с обавезом плаћања годиш. закупа, по 934·25 дин.

2. Оставља се г. Министру на вољу, да за примљени покретни инвентар, накнади друштву откупну цену.

3. Овлашћује се Друштвена управа, да у своје време преда Министарству Народне Привреде имање, са свима његовим принадлежностима по списку и да из инвентара друштвене имовине избрише све, што буде предало. — Одбор усвоји овој предлог.

213.

Прочита се реферат о изради пољопривредних справа и машина у војној фабрици у Крагујевцу. — Одбор реши, да се за идућу седницу у првом реду стави овај предмет на дневни ред.

ЗАПИСНИК XXXII. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 2. Децембра 1894 год. у Београду.

Били су: благајник г. В. С. Богдановић, чланови одбора: г. г. Коста Главинић, Аца Живановић, Паја Тодоровић, Анта Голубовић и Никола Вељковић.

Председавао благајник г. Вучко С. Богдановић бележио секретар М. Јовановић.

214.

Прочита се записник XXXI седнице. — Одбор га усвоји.

215.

По реферату г.г. Вучка С. Богдановића, Милут. М. Јовановића и Николе Вељковића о изради пољопривредних справа и машина у војној фабрици у Крагујевцу, друштвена је управа већ на своме састанку, када јој је прочитано писмо Г. Министра о томе, прихватила онаком вољом и збиљом, како и сама стварсе заслужује и изискује. Да Српско Пољопривр. Друштво прихвати и збиљски потпомогне намеру и предлог Г. Министра, дужно је већ и по томе, што је и оно доиста тежило и потпомагало све намере и покушаје, да се пољопривредне справе што више израђују у земљи и што је у погледу израде тих справа и машина у војној фабрици и само својом иницијативом, још у 1883 години поднело Г. Министру војном свој писмени предлог, а пре 5—6 година слало фабрици и извесне плугове као мустру, по којој је она отпочела израђивати их.

И сада дакле прихватајући овај предлог Г. Министра Нар. Привреде, друштво треба, у оволико колико оно може, да помогне па и само настане, те да се једном доиста и одпочне стално израђивање, бар извесних пољопривредних справа и машина у војној фабрици. Нема смисла бавити се само овлашним покушајима, већ треба настати па и захтеги, да војна фабрика најпре *одлучно прихвати и ову грану своје фабричке радње и отвори и уреди нарочито одељење за израду пољопривредних справа и машина.*

То би било прво што би од фабрике требало очекивати и захтевати. А затим, да би и фабрика само могла просперирати са том граном фабричке радње, а и да би могла задовољити како треба потребу наших пољопривредника потребно је даље да испуни још ове услове :

Да израђене справе и машине било по мустри или иначе, буду у свему *добре за практичну употребу* и да стају *што јевтиније* ако не јевтиније, а оно никако скупље од најниже цене, по којој се са стране набављају.

На питање : које би се справе првенствено узеле у рад, не би се могло одмах тачно одговорити, док се не би сазнало : у колико би фабрика, *осем ливеног гвожђа*, могла при изради пољоприв. справа и машина употребити *ковано гвожђе и ливен челик и да ли и у колико располаже и са потребном дрвеном грађом.*

Према ономе пак што се од пољопривредних справа и машина највише код нас тражи и троши може се одмах фабрика упозорити на израду ових справа и машина :

I. *Плугове* у оволико, у колико се потреба њихова не задовољава ручном израдом наших домаћих мајстора. Обичне плугове за орање, од кованога гвожђа, какве код нас израђују мајстори, вероватно да фабрика неби ни могла одмах израђивати, а неби јој ни требало препоручивати да то чини на штету наших мајстора За сад би требала да израђује ове плугове :

1, За дубоко орање по систему Саковом ;
2. Подриваче — нарочито за употребу у виноградима ;
3. Брдске — тако зване америкапске обртаче ; и
4. Окопаче и прашаче-комбиноване.
II. Дрљаче — нарочито дијагоналне.
III. Ваљкове — гвоздене.
IV. Ветрењаче по систему Бакеровом.
V. Тријере.
VI. Сечке за сламу и сено и за репу.
VII. Круначе.
VIII. Ручни прекрупач комбинован са круначем.
IX. Прекрупаче за коњску снагу.
X. Вршалице за витлове и саме витлове.
XI. Жетелице.
XII. Сејалице.

У колико ће и који од њих моћи фабрика одмах да узме у израду зависи, као што је напред поменуто, од тога у колико је она спремна за те израде. Кад се то од ње сазна, онда према томе да јој се и препоручује израда.

Израду ма које справе и машине у почетку да врши по *мустрама*, које треба у оригиналу да има. У колико неби могла она сама да се постара и добавља поједине справе за мустре, треба друштво да се постара, да јој набави и пошље. Само у том случају, како би те справе доста коштале, друштво би требало да тражи од Министарства Нар. Привреде новчану помоћ за то,

Израђене справе у војној фабрици, треба у почетку претходно прегледати и оценити на раду, па их онда тек пустити у употребу.

Према свему изложеном Друштво са своје стране треба у овој ствари да чини следеће :

1. да извести и г. Министра Нар. Привреде и војну фабрику да радо прима на се, да помогне све чиме и колико може. да се у војној фабрици уведе стално израђивање пољопривредних справа и машина.

2, Да претходно постигне споразум с војном фабриком о томе : мисли ли и може ли да створи и уреди одељење за сталну и непрекидну израду пољопривредних справа и машина, од каквих ће их материјала моћи да израђује, може ли се очекивати да справе буду израђене потпуно по мустри и да ли и у колико јевтиније од цене, по којој се са стране набављају и кад би се могло приступити томе послу.

3. Да према одговору по предњој тачци одреди за тим, које ће се прво од именованих справа и машина дати у израду, па да оно и пошље фабрици дотичне справе у оригиналу као мустре. Међутим треба јој још одмах саопштити, како је потребно, да се све обележене справе овде у земљи израђују, а тако исто и г. Министру.

4. Да у почетку даје фабрици и сва потребна јој обавештења и упуте за израду тих справа, док фабрика не одпочне рад у већем обиму, а тада ће јој требати, а и она сама ће увидити, да има стручно лице за непосредно руковођење свију тих послова.

5, Да израђене справе прима на преглед и оцену и да их и оно само растура и препоручује нашим пољопривредницима и препродавцима.

6. У колико према току самога рада буде потребна друштву и извесна материјална помоћ, тражити је у своје време од Министарства Народне Привреде. — Одбор прими реферат с тим :

1, Да се цео упише у Записник и да се у Друштвеном органу — «Тежаку» штампа.

2, Известити г, Министра Нар. Привреде и Управу војно техничких завода у Крагујевцу, у овоме смислу, како је у предњем реферату изложено.

216.

Прочита се одговор пољопривреде подружине за Темнић и околину, на питања Друштвена о томе : с каквим срествима располаже и имали могућности да подигне и у будуће одржава расадник америч. лозе и воћњака. — Одбор прими к повољном знању, с тим да се извести г. Министар Нар. Привреде, да ће ова подружина, према своме извешћу, моћи да подигне и одржава расадник америчке лозе и да је треба у овоме што пре подпомоћи са америчком лозом, тим пре што је њена околина виноградско место.

217.

Прочита се предлог Управника Друштвеног добра у Шапцу да се продаду 2 јунице и 1 јунац шенфелдске расе. — Одбор реши да се овај предлог упути одбору за управу друштв. добара на мишљење.

218.

Прочита се понуда заступника «Фулера и Комп.» да Друштво прими на комисион. стовариште две машине за крушење са 20% рабата — Одбор реши : известити заступника, да Друштво не може не опробане и непрепоручљиве машине у народ протурати.

219.

Прочита се молба г. Косте Црногорца да му Друштво одкупити 300 ком. књига «Енглеско сточарство» по 20 пара комад а за то поклања 100 ком. — Решено : да се упити уредн. «Тежака» као референту за књижевне радове на мишљење.

220.

Прочита се молба Саве Јовановића практ. Управе државне ергеле : да му се бесплатно да по један примерак од књига, које је друштво издало, а у пола цене да му се да по једна од књига које је друштво одкупило но с тим да месечно одплаћује; решено: да му се не може по молби учинити онако како он тражи, но оволико, колико као редов. члан има права.

121.

Прочита се акт г. Министра Народне Привреде ЗБр. 3088. којим извештава да је за члана комисије за оцену земљишта на коме би се код Шапца основала пољопр. школа, изабран и г. Јаков Марковић потпредседник друштва. — Одбор прими к повољном знању.

222.

Изнесе се понуда страних семенара за лиферовање семена од луцерне. — Одбор изабра г.г. Др. Марка Леко, Вучка Богдановића и Пају Т. Тодоровића да понуде и мустре проуче и дају своје мишљење.

223.

За реферат уредника календара, да се писци чланака и остали који су на календару радили награде, решено је: да се изнесе пред идућу седницу на првом месту.

ЗАПИСНИК XXIII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држате 16. Децембра 1894 год. у Београду

Били су: потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко Богдановић чланови одбора г.г. Др. Марко Леко, Паја Тодоровић, Анта Голубовић и Никола Вељковић.

Председавао потпредседник г. Јаков А. Марковић, бележио секретар г. М. Јовановић.

224.

Пошто је прочитан Записник XXXII седнице — Одбор га усвоји.

225.

Прочита се реферат који су страни пољопривредни листови у овој години примани, и предлог да се исти листови претплате и за идућу 1895 год. — Одбор реши: да се по предлогу за идућу годину предплате.

226.

Прочита се молба Томе М. Јаковљевића учитеља да га Друштво *упути* како ће у својој околини основати подружину. — Одбор реши: да му се пошље један примерак правила Српског Пољопривредног Друштва и један примерак правила једне већ постојеће пољопривредне подружине, где ће наћи нужног упуства.

227.

По акту пољопривредне подружине у Обреновцу, којим извештава Друштво да ће 1 Јануара 1895 год. држати редован годишњи збор, и моли да друштво пошље свога изасланика, који би имао држати предавање из пољске привреде — решено је: да се извести подружина да је извештај примљен к знању, и овлашћује се председништво да даље учини шта треба.

228.

По прочитању акта Министарства Нар. Привреде којим извештава Друштво да је устројен у одељењу за земљорадњу и сточарство *винодељски одсек* с правом непосредног референсања Министру. — Одбор прими знању ради управљања.

229.

По молби г. Косте Црногорца, уредн. «Тежака» мишљењем је да по понуди треба одкупити понуђени број књига «Енглеско сточарство». — Одбор усваја мишљење уредниково с тим да се исплата учини у идућој години.

230.

Пошто је прочитан извештај Управника Друштвеног добра у Шапцу да је продато у овој години воћних садница из друштвеног расадника за 1759·30 дин. напоминући да Друштво уступањем добра у Шапцу губи за у будуће сигуран приход годишњи од 15.000 дин. Одбор га прими к знању.

231.

По молби «Подунавске окружне Задруге.» — Решено је: да се сви извештаји и акта земљорадничких задруга бесплатно штампају у Тежаку а за набавку пољопривредних справа и мшина као и разног семена за земљорадничке задруге друштво ће се већ по самој својој задаћи радо одазвати, а у толико пре што исплату зајемчава Подунавска окружна задруга.

232.

По претставци г. Ђ. Омчикуса из Книна, да су га послани календари скупо стали, а из разлога у писму изложених. — Одбор реши: да му се поклони вредност посланих календара а само да накнади вредност плаћене поштарине у 6 крона.

ОГЛАС

Спреман калемар, са добрим препорукама, који је вичан и другим пословима око воћа, пчела итд. нуди своје услуге подружинама пољопривредног друштва за месечну плату.

Обратити се Српском Пољопривредном Друштву са назначењем колико се нуди месечне плате.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Кроз који дан даће се у штампу *друго* попуњено и, по потреби поправљено, издање моје,

ПОЉСКЕ ПРИВРЕДЕ,

уџбеника за школу и народ.

Ово је дело подељено у 3 књиге, и то у *првој је*: ратарство, градинарство и ливадарство; *у другој*: воћарство, винодеље и шумарство; а *у трећој*: сточарство, пчеларство, свиларство и живинарство.

О користи његовој у коме је сада прибрано свеколико најпотребније из пољске привреде, није ми потребно доказивати; о првим двема свескама већ су у своје време изречене непристрасне оцене, које су им придобиле одличну пажњу г.г. Министара Просвете и Црквених Послова и Привреде, Српског Пољопривредног Друштва, откупивши сваки по неколико стотина примерака; а мимо то су и расписом Госп. Министра просвете и црквених послова препоручене за књижнице основних школа. Да су оне и у народу добро примљене, нека ми послужи та околност, што их у књижарницама више нигде нема, ма да су штампане у преко 2500 примерака, те се ево указала неодложна потреба да се поново оштампа, и то заједно са *трећом* свеском која до сада није могла бити штампана.

Цело дело изнеће до 30 штампаних табака, великог формата, и богато илустроване, а цена му је 5. динара (или 5. круна). Осим тога биће подељено и у 3 свеске, а свакој ће бити цена по 2 динара (2 круне). Разуме се да је за сваког корисније да набави цело дело, не само ради цене, него и што ће имати свагда при руци скупљену поуку из свих грана пољске привреде. *Књиге ће бити укоричене.*

Од својих пријатеља и другова, економа и бив. многобројних ђака богословије, учитељске школе и ратарнице, могу се с правом надати да ће се својски постарати да ми прибаве што више уписника, од којих спискови а по могућству и новац, нека се пошље најдаље по 1. Јануара 1895. године.

Писма и новац могу се адресовати и на Српско Пољопривредно Друштво — Београд.

Новембра 1894. године
у Београду

Паја Т. Тодоровић-Ђаковчић
чиновник управе фондова, пређашњи управитељ Ратарске школе и хонорарни наставник Богословије.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

На завршетку своје двадесет-пето-годишњице „Тежак“ сматра за своју пријатну дужност, да се најпре захвали свима својим сарадницима и претплатницима, првима на њиховом труду и моралној а другима на материјалној потпори. Својим ово-годишњим садржајем надамо се, да „Тежак“ није застао иза осталих година и да је стајао на висини савремених потреба, те тако задовољио своје претплатнике и читатеље; и да је у праву и по садржају и радовима својим, а и као *једини пољопривредни лист у Србији и Сриству* да очекује, да га и у идућој години још јаче потпомогну читатељи претплатом а сарадници радом, што корисније.

„Тежак“ ће и у идућој години излазити недељно, а цена биће му иста. Али односно претплате, по решењу управног одбора Срп. пољоприв. друштва, важи следеће:

1. *Приватним личностима* неће се више давати лист на вересију, и слаће се само онима који положе *претплату унапред* на целу или пола године. Садањим претплатницима слаће се до 1 Фебруара; па који дотле не положе претплату, обуставиће им се.

2. *Општинама, школама и црквама*, које су сада претплатници, слаће се лист и даље; које од њих не желе више бити претплатници, треба да известе Срп. пољоп. друштво најдаље до 1. Марта, иначе сматра ће се као претплатници и даље и обавезне су платити претплату. Претплату су дужне положити најдаље до 1. Септембра, а после тога рока тражиће се од њих наплата.

3. Друштвени чланови *помагачи, чланови свију подружина* и ђаци у опште добијаће лист у *пола цене*, ако унапред плате претплату за целу годину. Подружине за своје чланове примаће претплату и предавати друштву.

4. *Претплатници из иностранства* у опште, добијаће лист само кад *унапред* положе претплату. Садањим претплатницима, који су уредно плаћали, слаће се лист до 1. Фебруара, па ако дотле не обнове претплату, обуставиће им се.

Оваквим начином претплаћивања на „Тежак“ биће олакшано и Срп. пољоприв. друштву, као издаваоцу, јер ће знати у унапред колико има сигурних претплатника и колико претплате, а тако исто и предплатницима, јер се отклања та непријатност, да се по више година сматрају као дужници и потрзају да плаћају дужне претплате.

Све претплатнике „Тежака“ и пријатеље наше привреде молимо, да похитају са шиљањем претплате, те да им се лист на време и уредно шаље и да се заузму око ширења и распростирања овог јединог пољопривредног листа, омладину да читањем објашњавањем радова у „Тежаку“ помогне своме народу, који је застао у пољопривредном знању и умењу.

Претплату ваља слати на адресу Срп. пољоприв. друштва у Београду; а најлакше и најсигурније је, *ако се претплаћује код поште*, где ове има.

УРЕДНИШТВО

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Баш кад треба од К. Црногорца — Је су ли потребне притке за виноград? — Најважнији четинари и где се од њих могу подизати четинарске шуме у нас. (Наставиће се) — Кочење и сметње пољској привреди. (Наставак). — О справљању топлих леја. — **Белешке.** — **Дописи.** — **Друштвени и подружински послови.** — Оглас — **Књижевни оглас.** — Позив на претплату.

Власник и издавалац СРП. ПОЉО П. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТИНАМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 3. и 4. | У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 29. ЈАНУАРА, 1895. ГОДИНЕ. | ГОДИНА XXVI.

ПОЗИВ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ДРЖАЋЕ СВОЈ

XXVI. ГЛАВНИ ГОДИШЊИ ЗБОР, 30. ОВ. МЕСЕЦА У 9. САТИ ПРЕ ПОДНЕ У СВОЈОЈ ЗГРАДИ.

Дневни је ред према чл. 45 друштвених правила овај:

1, Председник или његов замењеник (чл. 24.) отвара збор.

2, Подноси се извештај о радњи управног одбора, у који улази и годишњи рачун о приходу и расходу.

3, Председник подноси на решење писмене предлоге одбора, подружина и појединих чланова, а затим долазе предлози појединих чланова на самом збору.

4, Бирају се чланови управе према чл. 20 и 21 ових правила.

5, Подноси се предрачун прихода и расхода за 1895. годину.

6, Бирају се редовни и почасни чланови.

Позивају се друштвени чланови, пољопривредне подружине и њихови чланови и сви остали пријатељи друштва и пољопривредног напредка, који су вољни да дођу на овај збор.

Бр. 85. Из седнице управног одбора Српског Пољопривредног Друштва 10. Јануара 1895. године у Београду.

ИЗВЕШТАЈ

О РАДУ

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

У 1894 ГОД.

Да је пољска привреда у нас најпоузданији извор благостања наше земље, и у колико је тај извор јачи, да је у толико и благостање народно напредније — нема спора, а то је и у досадашњим извештајима о друштвеном раду пстврђено.

Ову истину увиделе су и оне српске патриоте, који су, прожмани идејом народног благостања, свима силама радили на томе: како да се нађе начина и пута, те да се пољска привреда крене путем напретка — путем народног благостања.

Није давно било, и сви се живо сећамо, кад су за обрађивање земље употребљавани дрвени плугови, ралице и риљци. Ово су најбољи претставници доскорашњег стања нашег земљодељства.

Слава нека је онима патриотима, који су покренули мисао заједничког рада на унапређењу наше запуштене пољске привреде, удруживши своје умне, а по могућству, и материјалне моћи у једну јаку и моћну чињеницу „*Друштво за пољску привреду*“, те тако одпочеше са великим напорима крчити пута пољопривредном напретку. И нека не зажале. Јер за прокрчени пут, којим је и у нас пољска привреда одпочела стално корачати напред, будућност им остаје дужна захвалности и признања.

Сви труди и материјалне жртве, које је Друштво из државне помоћи и осталих својих прихода, од свог постанка, трошило, уродили су плодовима напретка, а за то нека је и овом прили-

ком велика хвала *оним чиниоцима*, који увиђајући патриотски циљ друштва, одредише му моћну новчану потпору из државне благајне.

И ако данас пољска привреда стоји на далеко већем ступњу напретка, него што је била пре постанка друштвеног, ипак се не сме ни издалека тврдити да одговара животним потребама културног народа и напредне државе; јер да се постигне тај ступањ, треба и неуморног труда и огромних материјалних жртава, нарочито сада у првим данима њеног напредовања, па за дужи низ година.

Да би се друштвени радови систематски изводили, управни одбор у почетку свога рада саставио је и утврдио програм радова за ову годину.

По томе утврђеном програму а и по правилима и задатку друштва, и ове су године радови управног одбора на унапређењу привреде извођени у правцима:

1, Практичних радова;
2, Посредовања;
3, Приређивања изложбе;
4, Књижевног рада;
5, Подржавања рада и везе са подружинама; и
6, Старања о уређењу друштвених финанција.

I. Практични радови.

Данас Српско пољопривредно Друштво не само да има приличан комплекс земље за непосредно примењивање пољопривредних знања, но данас се на друштвено добро у Шапцу другим очима гледа; данас се о њему другче и говори; другче цени а по њему се другче цени и практичан рад Друштва. Уложени труд и материјална средства, данас доносе другче резултате, и за ово је најбољи доказ то, што је и Држава односно Министарство Народне Привреде њему нашло све потребне услове за отварање пољопривредне школе и пастувског станишта. И кад би циљ друштвени био спекулација, насигурно би се у рачуну показала рента.

За све то на првом месту припада захвалност и садашњости и будућности оснивачима друштвеним и свима трудбеницима и помагачима његовим.

Друштвена управа уважавајући жртве неуморних трудбеника на заснивању и одржавању друштвеног добра, за које се данас с правом сме рећи, да је достигло ступањ *угледног добра*, није смела остати равнодушна, према изазваној потреби, а да у својим практичним радовима не иде даље. Она је у овој години, према утврђеном програму, а у колико се, нарочито с погледом на материјална средства и стручну снагу, могло доспети, извршила ове практичне радове:

1. На друштвеном добру у Шапцу, поред одржавања расадника благородних воћака, његовог допуњавања и осталих радова по утврђеном плодореду, обраћена је нарочита пажња производњи семена пићних биљака, а поглавито од луцерке.

Лањске године постигнуто је, те је друштво закупило, поред постојећег земљишта, још $21\frac{1}{2}$ хектар општинског, за производњу семена од луцерке и других пићних биљака, и одмах је одпочето на припремању земљишта за луцериште, око чега је уложено доста и труда и новаца; јер је земљиште било коровљиво и необрађено.

Који су радови и с каквим успехом у овој години на друштвеном добру у Шапцу извршени, види се из засебног датаљног извештаја управника овог добра.

2. Друштво је у овој години, по споразуму са г. Министром Народне Привреде, прихватило и руководило један врло важан и огроман посао, *рад на сузбијању пероноспоре*. Због своје важности, хитности и замашнога обима, — рад је тај поверен нарочитом ужем одбору, да га руководи; а њиме су збиљски били заузети кроз сву скоро годину не само тај одбор, него и друштвена администрација Шта је све рађено и урађено на томе пољу рада, изложено је у исцрпном извештају пероноспорног одбора, који се овде у целини саопштава. Извештај гласи:

Појавом пореноспоре у нас, изгледа да је мало пажње поклоњано, све док није она у прошлој 1893. години захватила све наше винограде и скоро сасвим упропастила те године род. Тек тада и појединци, побуђени очевидном и грдном штетом, коју им је пероноспора причинила, почињу озбиљније мислити о тој новој напасти винове лозе и распитивати о могућности, срествима и начину лечења лозе од пероноспоре; тек тада и држава односно Мин. Народнв Привреде узима нешто мало учешћа у обавештавању и поуци нешега привреднога света о тој новој напасти и њезином сузбијању. Те су године чињени већи опити у винод. воћарској школи прскањем винове лозе противу пероноспоре, а те је године и Мин. Нар. Привреде издало прво штампано «Упуство о пероноспори, под насловом «пероноспора, пламењача на виновој лози» од Мил. Савића.

Па тада је и Српско Пољопривредно Друштво, узело учешћа у раду на сузбијању пероноспоре, најпре тиме, што је поводом једне приватне молбе, у седници својој од 4. Маја решило: да се опроба прскаљка «беснаровог» — система, коју је тада друштво имало код себе и прибави извештај и мишљење од управе вин. школе о резултатима које је она постигла прскањем винове лозе и о смеси и апаратима, које је она при том употребљавала, — па да се о свему томе обавесте наши привредници преко «Тежака.» Ако би ти резултати били повољни, те би требало у већем размеру предузети набавку и употребу апарата и смесе за прскања, — онда да се умоли г. Мин. Нар. Прив. да и он ту ствар помогне. Доцније по добивеном одговору од управе вин. воћ. школе и сазнању да Мин. Нар. Прив. спрема нарочиту брошуру, којом се даје упуство виноделцима за сузбијање пероноспоре, — у седници од 28. Маја исте год. решено је: да друштво буде само као посредник у набавци справа и смесе за прскање вин. лозе и да уједно оно опроба упоредо прскаљке «беснарову» и «сифонију,» коју је тада набавило по приватној поруџбини.

На томе је као и остао сав рад око сузбијања пероноспоре у прош. години онда, када му је баш било време и када је он баш био од велике потребе и неоцењиме користи. Па и само поменуто упуство, изашло је из штампе, колико се зна, доцкан за практичну примену у тој години. Ни држава, ни пољоприв. друштво ни појединци, нису дакле били ни у колико спремни нити упућени да воде борбу и сузбијају пероноспору у прош. 1893 години, када је она захватила била све винограде у Србији, те је с тога и била те године онако грдна штета од упропашћеног грожђа.

Посљедице пероноспорне пустоши те године, нису хвала богу, тако лако заборављене, те се је с тога озбиљно помишљало на појаву и сузбијање пероноспоре у идућој години. И Срп. Пољоприв. Друштво, да би зарана знало шта му ваља на томе послу радити у идућој години, изабрало је по решењу управе од 18. Новем. пр. г. нарочиту комисију од г.г. Мил. Р. Антића, Косте Главинића, Др Марка Лека, Аце Живановића и Љуб. Којића, да свестрано проучи све што се односи на преноспору и њено сузбијање и о томе поднесе извештај. Немогући се састати по позиву у своје време, комисија је доцније, и ако не од свију изабраних чланова, поднела извештај, узев при томе у обзир и захтеве г. Мин. Нар. Приврдде да се набави извесна количина плавога камена и прскаљака. Тај је извештај у своје време и штампан у «Тежаку» стр. 183. и он, као саставни део овога извештаја, служи.

Поводом тражбе Мин. Нар. Прив. да друштво набави 5000 кгр. плавога камена и 45 прскаљака (40 система «гарола» и 5 «сифонија), а ослањајући се на досадањи рад и прељи извештај своје комисије, — друштво је писмом од 26 Марта т. г. Бр. 1021. представило г. Министру велику важност и журност рада на сузбијању пероноспоре и потребу, да се тај рад по иницијативи Мин. Нар. Прив. организује, изводи и руководи све док се појединци не би обучили и прихватили да или посебице или заједнички руководе тај посао; да се на време припреме новчана средства и набави потребан материјал и одреди нарочити одбор који ће све то извршивати.

Г. Министар усвајајући ово друштвено гледиште, тражио је, те је друштво кандидовало чланове за састав нарочитог одбора. који би организовао и извео све радове око сузбајања пероноспоре. Најтај начин постао је тако звани *пероноспорни одбор*, који су по кандидацији друштва и одобрењу г. Министра, имали да састављају ови чланови: г.г. Милан Ангић, Др. Марко Леко, Коста Главинић, Живко Шокорац, Аца Живановић и Љуб. Којић. Овако наименован и састављен одбор имао се је да конституише и одмах одпочне посао, који је тако хитан био. Али и ако је тако хитан и важан посао, и ако се хтело да оваким избором личности буде одбор састављен из више и најбољих наших стручњака по овој ствари, ипак није се успело ни да се одбор конституише онако, како је најпре решено, нити да сви наименовани чланови учествују у раду овога одбора. И стога морао је спасти сав рад за све време трајања, на половину у почетку именованих чланова, имено г.г. Косту Главинића, Др. Марка Лека и Ацу Живановића. Због чега је доцније по предлогу одбора а у седници управног ообора изабрат за члана и друштвени благајник г. Вучко Богдановић. Штета по саму ствар, што се од именованих чланова један

није могао ни примити те дужности, због свог службеног посла и положаја, други ју у току рада напустио а трећи, због удаљености и службенога посла није могао ни доћи на исту. Да тога није било и да су сви изабрани чланови били на овоме послу, по све новом за нас, — вероватно да би овогодишњи рад на сузбијању пероноспоре испао потпунији и обилатији, и не би се дала прилика, да се претреса и напада у јавности пре него што је завршен и пре него што се изнесе резултат од тога рада.

Прихватајући се посла и ако тек у другој половини Априла пероноспорни је одбор, уз брзу и непрекидну помоћ друштвене управе, прибавио најпре потребне податке о прскаљкама и материјалу за прскање, како у погледу каквоће и употребљивости тако и односно њихове цене и места одакле и начина како да се набаве. Упоредо с тим дејствовао је и успео, те је г. Министар Нар. Привреде, полажући и сам врло много на важност и журност рада на сузбијању пероноспоре, одобрио и ставио друштву 20.000 динара државне помоћи на тај циљ ; овлашћујући уједно пероноспорни одбор и друштво, да самостално располажу том сумом.

Захваљујући г. Министру на тако истинској оданости и потпори одбора и друштва у овоме послу, а нарочито на тако обилатој новчаној помоћи, — одбор је био у стању да брзо набави сав потребни материјал за прскање винограда, те да се поред свих других незгода ипак на време предузме прво прскање.

Пре него што би се приступило првом прскању, одбор је узео у обзир и претрес :

1. *Места* у којима треба тај посао вршити ;

2. *Време* за које ће трајати,

3. *Личности* које ће непосредно руководити.

4. *Прорачун* новчаних издатака и утрошак материјала.

С погледом на прошлогодишњу појаву пероноспоре, одбор је био уверен у потребу, да ове године треба одпочети борбу противу ње у свима нашим виноделским крајевима. Али како је ово почетак таквога рада и како су ограничена и материјална средства и стручна снага за његово руковођење, као скоро сасвим нову и нама непознату ствар; а и како намера ово - годишњега рада на сузбијању пероноспоре и није била главно управљена на то, да се пероноспора свуда и у свима виноградима утре, што је апсолутно и немогуће постићи ; већ да предупређујући јако њено развиће и напредовања у важнијим нашим винодел. крајевима, упозори виноделце на опасност од пероноспоре и поучи их и убеди о могућности , да се она сузбија и начину и средствима, којима се то постиже, — то се је сав тај рад, по мишљењу одбора, имао ограничити на извесне само винодел. крајеве, кретати само до извесне мере материјалних издатака и трајати за извесно ограничено време.

Тако схватајући потребу и могућност рада на сузбијању пероноспоре, — одбор је саставио распоред, према коме је, а по сагласју са г. Министром, *прво прскање*, вршено овако и у оним местима:

1., У виноградима *окр. крајинског*, под руковођењем г. Милорада Тројановића руковаоца држ. расадника у Бокову, за 10 дана ;

2., У виноградима тимочкога краја, т. ј. *црноречког и тимочког округа*, под руковођењем г. Јоце Марковића наставника ратарнице 10 дана ;

3., У виноградима околине *Лесковца Власотинаца и Врања* под руков. г. Димитрија Буринчића економа 15 дана.

4., У виноградима *Ниша и околине* под руковођ. г. Јована Јекића чинов. мин. прив. 5 дана.

5., У *жупским* виноградима под руков. г. Петра Стојадиновића руков. држ. расадника 10 дана.

6., У виноградима *моравске долине — од Јагодине, Ћуприје Темнића* до Сталаћа под руков. г. Свет. Петковића управ. друштв. добра 10 дана.

7., У виноградима *моравеке долине од Сталаћа до Суповца*, под руковођењем г. Николе Вељковића чинов. Мин. Привреде 10 дана.

8., У виноградима *Јеличким Паковрћа окр. рудничког* под руковођењем г.г. Благоја Тодоровића наставника и Милоша В. Поповића учитеља 5 дана.

9. У виоградима старог смедеревског округа по упуству г. Павла Мијића руковаоца држ. расадника, а под руков. Душана Крсмановића 5 дана.

10., У виноградима Крагујевца и околине под руков. г. Драг. Шајковића настав. ратарн. 10 дана.

11. У виноградима Пирота и околине под руков. окр. начелства.

За рад у свима овим крајевима и местима, осем Крагујевца и Пирота, где је употребљен материјал раније набављен за то од стране бив. окружних одбора, — стављено је руковаоцима на расположење укупно :

18 прскаљака „сифонија."
45 „ „Аустрија"
10 „ Живићевих.
3500 кгр, плавога камена и потребна сума новаца за трошкове.

Осем тога, знајући да су већина одређених руковаоца и сами недовољно упућени у руковању са справама и справљању и употреби смесе, одбор се је старао, колико му је било могуће, да их претходно обучи и упути у томе; ма да своју првобитну намеру и одлуку, да све руковаоце скупи овде у Београду ради те обуке, није могао потпуно извести, јер се руковаоци већином због својих службених послова нису могли сви и одједном скупити овде. А да би у раду свију њих било, колико толико једнообразности, као и ради прибирања нужних података и о појави пероноспоре и о раду око њезина сузбијања, одбор их је снабдео нарочитим упуством и табеларним прегледом. За поуку пак о познавању пероноспоре и њезине заразе, поступку са прскаљкама и справљању и употреби смесе, препоручено је руковаоцима „упуство за сузбијање пероноспоре" од К. Д. Г., као једино онда штампано и згодно за ту употребу, ма да се одбор тада још није био сагласио, да прими то упуство као потпуно исправно у свима његовим одредбама.

Прво прскање отпочето је у другој половини месеца Маја и завршено до половине Јуна. Као нов и за нас дотле скоро сасвим непознат посао, вршен је доста споро и приман у млогим местима с неповерењем. И ако су посљедице прошло-годишње пероноспорне пустоши сувише свеже и познате нашим виноделцима и ако је прскање већином вршено све о државном трошку, ипак бивало је прилика, да су виноделци толико мало предусретљивости показали, да бар уступе драговољно своје винограде, да се прскају. Кад се уз те тешкоће узму *у* обзир још и остале, којих је при овом раду бивало, негде више негде мање, а тако исто и сразмерно сувише ограничено време рада, — онда је појамно, да се је и млого мање постигло тим прскањем, него што се је предвиђало и очекивало. Колико је свега простора у појединим местима прскано и колико је утрошено материјала и новчаних издатака, изнеће се доцније.

И ако се и из добивених извештаја о првом прскању а и иначе знало, да је појава пероноспоре у Мају и Јуну ове године само местимична и ограничена, — опет одбор је налазио да постоји потреба, да се поред првога, врши и *друго* прскање винове лозе, пошто није искључена могућност да се она баш јаче појави у Јуну и Јулу или Августу. А имајући уз то у добивеној државној помоћи од 20.000 дин. материјалну могућност да се изврши и друго прскање, одбор је одлучио, те је, по сагласију г. Министра, оно вршено у свима оним местима где и прво. Оно је почето у првој половини и завршено до краја месеца Јула. А руководили су га и трајало је и то:

1., У виноградима окр. крајинског г. Милорад Тројановић 20 дана.

2., У виноградима тимоч. и црн. округа г. Димитрије Мишић учитељ 20 дана.

3., У виноградима околине Лесковца, Власотинаца — Врање г. Дим. Буринчић 20 дана.

4., У виногр. Ниша и околине нишка подружина 10 дана.

5., У виноградима Жупе и Круш. округа крушев. подружина 20 дана.

6., У виногр. моравске долине моравска подружина 15 дана.

7 , У виноград. јеличким г. Милош Поповић 10 дана.

8., У виногр. смедерев. округа Илија Стојановић калемар 10 дана.

9., У виногр. Крагујевца и околине Веселин Ћоћић руковалац расадника 10 дана.

10., У виногр. Пирота и околине мољено је окр. начелство да руководи. но не зна се, да ли је вршено и колико дана.

11., У виногр. Јагодина Ћуприја Темнић примила је темнићска подружина руковођење, али га није ни вршила. За ово друго прскање употребљен је у главном преоставши материјал из првога, који се је већ налазио тамо, а додато је још:

5 сифонија
3 шмрка
2 аустрије
600 кгр. плав. камена.

Треће прскање није ни предузимано, пошто се видело, да је појава пероноспоре у овој години у опште слаба.

А да би се поред рада, који је вршен у току ове године у погледу сузбијања пероноспоре, извршила још и стручна ревизија, којом би се имали да виде и оцене резултати постигнути овогодишњим прскањем винове лозе, а уједно да се констатује; у којим се виноделским местима и у коликом размеру појављује пероноспора и друге сличне болести на виновој лози, — одбор је предложио и г. Министар одобрио те је г. Милорад Тројановић извршио у том смислу ревизију и поднео извештај, који се овде на крају штампа у цело.

На основу добивених извештаја о првом и другом прскању и извештаја о извршеној ревизији, састављен је овај преглед о попрсканом простору винограда, и то:

		прво	друго
		чокота	
1,,	У крајинском округу	115.000	137.000
2.,	« тимоч. црн. округу	303.000	333,000
3.,	» лесков. власот. Врање	605.000	605.000
4.,	» Нишу и околини	267,000	267,000
5..	« Жупи и круш. скругу	381.600	315,000
6..	» морав. долини (морав. и алексин. срез	135.000	135.000
7.,	« јеличким виноград.	25.000	286.000
8.,	« смедерев. округу	60.000	13.5000
9.,	« Крагујевцу и околини	42.000	58.050
10..	» темнић. срезу	161.000	—
11..	» Прироту и околини	—	—
	Свега	2,094.600	2.150.000

или око 2000 мотика у првом и толико у другом прскању, што према садањем стању наших винограда износи 1% део укупног простора под виноградима,

Уз овај извештај о вршеном и извршеном раду на сузбијању пероноспоре, одбор износи овде *рачун новчаних примања* и издавиња *и рачун о набављеном, утрошаном и преосталом материјалу* за сузбијање пероноспоре.

Решењем г. Министра Нар. Прив. од 1 Априла и 16 Маја т.г. ЗБр. 627 и 931. одобрена је државна помоћ од 20.000 дин. за накавку потребног материјала и за сам рад на сузбијању пероноспоре и стављена пероноспорном одбору односно друштву на расположење: с тим још овлашћењем, да према решењу г. Министра од 29 Априла т. г. Бр. 849. да том сумом располаже пероноспорни одбор односно друштвена благајна тако, као што располаже оном сумом коју од државе ужива на име помоћи. Према таком овлашћењу одбор је доиста подешавао сав рад како у пог. еду набавке и употребе потребног материјала за сузбијање пероноспоре тако и односно трошкова и издатка на то. А друштвена пак благајна, примивши од државе одобрену на ово помоћ, водила је по својим рачунским књигама засебну партију на сузбијање пероноспоре, и она на дан 31. Децем. 1894, када се овај извештај завршује, показује овакво изводно стање:

I. Примања свега 27.449·20

II. Издавање « 22.900·00.

Вишак примања, преко 20.000 дин. државне помоћи, долази од продаје прскаљака и плавога камена приватнима за сузбијање пероноспоре. Сума пак издавања, по гласу докумената, обухвата посебице ове издатке:

1.	На набавку прскаљака	9.497·15
2.	« набавку плавог каменк	6.726·15
3.	« трошкове на радове при прскању винограда	4.720·75
4.	« остале трошкове око експедиције; припреме и др.	1.503·20
	Свега	22.447·25

Сем овога на партију издатака ваља ставити још вредност утрошене количине плавога камена, који износи око 2000 дин. и изупотребну вредност употребљаваних прскаљака, која приближно износи 1600 дин. свега дакле око 3.600 дин.

РАЧУН

о материјалу за сузбијање пероноспоре на дан 31. Децембра 1894. године.

Редни број	Материјал	Набављено свега		Утрошено на прскање		Продато		Налази се на местима прскања		Налази се у друштвеном магацину		Свега		Примедба
		килогр.	ком.	килогр.	ком.	килогр.	ком.	килогр.	ком.	килогр.	ком.	килогр.	ком.	
1	Плави камен	11.302	—	2902·5	—	2684·5	—	1165	—	4550	—	11.302	—	Поклоњено 30 гр. плав. камена и 1 сифонија г. Милошу В. Поповићу и према томе у толико се мање налази у означеним количинама на месту прскања.
2	Прскаљака „Сифонија“		80				42		22		19		80	
3	» «Аустрија“		101				51		45		5		101	
4	« »Живићева»		21				10		8		3		22	
5	« «Беснарова“		1				1		—		—		1	
6	Шмрк за «Сифонију“		71				43		13		15		71	

На местима прскања означена количина материјала налази се код ових:

Редни број		Плавог камена Килограма	Сифоније Комада	Аустрије Комада	Живићеве Комада
1	Код управе винодељско воћарске школе у Букову	370	4^2	10	1
2	« Димитрија Буринчића у Лесковцу	150	6^3	5	1
3	« Крушевачке подружине у Крушевцу	—	2^1	5	1
4	« Моравске подружине у Прћиловици	100	2^1	5	1
5	« Темнићске подружине у Варварину	250	1^1	3	1
6	« Нишке подружине у Нишу	125	2^1	5	1
7	» Милоша В. Поповића у Јежевици	140	2^1	7	1
8	« Руковаоца државног расадника у Смедереву	—	2^1	5	1
9	Поклоњено	30	1^1	—	—
	Свега	1165	22^{12}	45	8

После овога извештаја, који се односи на досадашњу радњу пероноспорног одбора у циљу сузбијања пероноспоре, као и на целокупни поступак и сам рад у појединим виноделским местима и после изложеног рачуна о новцу и материјалу, — пероноспорни одбор сматра за потребно а и за своју дужност да изнесе *своје погледе* како о *пероноспори* тако и на остало, што се односи на одобрану винограда од тог новог непријаља, која је радња засада неиспитујући правилно или не — крштена код нас са *„сузбијање пероноспоре."*

Шта је пероноспора и да ли је она и у колико опасна по винову лозу, расправљено је и научно и практички код других народа где се она раније јављала; а није невероватно, да је већ и код нас о томе прилично обавештен и наш привредни свет.

И с тога одбор не налази за нужно, да се и он нарочито упушта у то.

Место тога одбор прелази одмах на на најважније питање: *има ли код нас пероноспоре, и да ли је оно што је последњих година сатирало наше винограде доиста пероноспора или каква друга болест или појава?* И ако се је, нарочито пр. године, скоро са свију страна наше домовине јављало и означавало: да пероноспора упропашћава винограде; и ако се је донекле и са извених страна, го и стручњачким прегледом и оценом потврђивало, и ако је најзад међ свима нашим стручним и заинтересованим привредницима сматрано као извесно, да је појава пероноспоре и код нас у јаком размеру и од замашних штетних посљедица, — ипак је избило ове године на јавност мњење и од извесних стручњака: да може још бити под сумњом и у питању, да ли је то баш доиста пероноспора. И са тога и таквога гледишта нашло се разлога, да се нападне и чак осумњички као безкорисан сав рад одбора, друштва и г. Министра на сузбијању пероноспоре ове године; износећи као правилније и пре, да се прво бавимо испитивањем: да ли има код нас пероноспоре.

И одбор и друштво, прихватајући се ове године рада на сузбијању пероноспоре, веровали су да пероноспоре има код нас; па с тога су се свом збиљом и прихватили тога посла, журећи се, да се она колико толико предупреди и да се поступно спасавају наши виногради од ње. Према томе је одбор и подешавао сав рад на сузбијању пероноспоре. Али одбор није стао само на томе, нити је се ограничио само на тежњи, да се што више винограда прска против пероноспоре, већ је упоредо с тим радом тежио и захтевао, да се свуда испитује и сазнаје: има ли и у колико пероноспоре на винову лозу ове године и како се мисли о њезиној појави у прошлим годинама? И одбор је доста, уз извештај о вршеном и извршеном раду, добио са свију страна и извештаје о томе. На не само то, већ је одбор изашиљањем нарочитога стручњака за преглед и оцену ово годишњега рада на сузбијању пероноспоре, ставио му баш нарочито у дужност и преглед и сазнање о појави пероноспоре ове и ранијих година.

На тај начин прибављен је несумњив и непоречан одговор: *да пероноспоре има у нашим виноградима и да је баш она прошле године онако упропастила наше винограде* јер је у врло јакој мери свуда владала. Појава пак пероноспоре у овој години била је местимично и у опште врло слаба; но тој срећној околности у слабој њезиној појави, ваља сматрати као узрок дуго сушно време онда, кад се она јавља. Што је пак при свој слабој појави пероноспоре у овој години, било ипак мало и слабо рода, — главни и скоро једини узрок биће отуда, што су виногради пр. година сувише страдали од пероноспоре. А и то је један више и за свакога увиђаван и појаман доказ, колико је пероноспора штетна не само по род оне године, но и следујућих година.

Уз то, засада, истина још под резервом, може се тврдити: да код нас још нема *оидијума* а од сличних болести винове лозе има местимице: антркноза и клороза.

И о огромној штети, која се има од пероноспоре наши виноделци и привредници имали су прилике да се за ове 2 — 3 године увере, ако не иначе, а оно баш на својим виноградима; па и на њихово увиђање и опажање потребе, да треба сузбијати ту нову напаст винове лозе, — може се већ прилично рачунати. И ако је пероноспора прош. године онако јако и у целој земљи бесниła, осем покушаја у држав. расадницима лозе, да се она прскањем предупређује и сузбија, мало се је ко од приватних наших привредника прихватио тога посла. Томе је узрок свакако изненадна појава пероноспоре и непознавање болести и начина како се она лечи. Истина очевидна и грдна штета, коју су и сами привредници увиђали, нагнала их је на размишљање и тражење начина и средстава, да спасавају своје винограде; али све то беше за ту годину доцкан. Страхујући да их то зло не снађе и ове године, по неки од увиђавнијих привредника тражили су и сами већ у почетку године, да се снабду потребним средствима за борбу против пероноспоре. Али би извесно остали то само усамљени покушаји, да Мин. нар. прив. и срп. пољоп. друштво нису прихватили рад на сузбијању пероноспоре и организовали и изводили га овако, како је напред показано. Ако се овим и оваким радом и не могу показати бог зна како велики и видљиви резултати у самом сузбијању пероноспоре, благодарећи тој срећној околности, што ове године није било повољних природних услова за развиће пероноспоре, — може се с правом тврдити: да је и самим радом у разним виноделским крајевима и местима, а и иначе, у приличној мери постигнуто, *да се наши виноделци и привредници заинтересују и обавесте ии и науче и о могућности лечења и сузбијања пероноспоре и о начину и средствима*, којима се то постиже. То је неоспорна заслуга овогодишњега рада на сузбијању пероноспоре, као што је необорива истина, да би се без тога највећим делом и заборавило на пероноспору и њене штетне посљедице све дотле, док се не би једном угледала понова пустош у виноградима онако као и прош. године.

Поред тога, што су привредници имали прилике да виде свуда онамо, куда је ове године вршено прскање, какве су справе и каква смеса потребни за прскање вин. лозе противу пероноспоре и како се све то ради, они су се на самим виноградима, који су прскани уверили, по њиховом изгледу о дејству употребљене смесе, а уједно су упућени и сазнали и где им ваља набављати и пошто прскаљке и остали материјал за тај посао. А тиме, што је друштву дата могућност, да набави за времена веће количине и прскаљака и плавога камена, учињена је привредницима велика услуга и олакшица да их могу добити брзо и по јевтиној цени; јер су могли добити плави камен по 70 пара, док су га по дрогеријама и апотекама куповали по $2\frac{1}{2}$ и 3 дин. кгр. То пак потврђује у довољној мери и овогодишња продаја тога материјала, при свем том што је пероноспоре ретко и слабо било.

И односно материјала потребног за прскање вин. лозе противу пероноспоре, одбор може из ово-годишњега рада изјавити своје мишљење у овоме: да је свуда већ признато као најбоље и најсигурније средство противу пероноспоре *плави камен*, који је показао и код нас потпуно задовољавајуће резултате, и да према томе за сада треба само њега употребљавати и препоручивати. У ком облику и у коликом размеру да се употребљава плави камен, ствар је више научне природе; а како су мишљења стручњака о томе у неколико различна, то ни одбор са своје стране не може поставити прецизну норму за то, ма да може тврдити да су све досадa препоручиване норме давале повољне резултате. И поједини чланови одбора подељенога су мишљења о томе; те би остало да практични резултати дају меродаван суд.

Поред плавога камена, као средства за предупређење развића пероноспоре, важно је тако исто, да одбор искаже своје мишљење и о справама, прскаљкама — штрцаљкама, шприцаљкама — за прскање вин. лозе. Одбор је набавио и најпре сам опробао ове прскаљке:

Од Мајфарта и ком. из Беча		названу	„Сифонија"
„ Нехвила	„	„	„Аустрија"
„ Беснара из Париза		„	„Беснарова"
„ Живића „ Трста		„	„Живићева"
„ Ед. Маутнера из Пеште		„	„Уникум"
„ виноделн. школе из Букова		„	„Гаролова."

затим је набављена извесна количина, како за употребу у виноградима и крајевима где је рађено на сузбијању пероноспоре о друштвеном трошку, тако и за приватне потребе и то: највише нехвилових, па онда мајфартових и нешто живићевих прскаљака.

О употребној вредности ових прскаљака, с погледом и на њихову цену коштања, одбор, на основу уверења које је о њима и сам лично прибавио, а и на основу прибављених извештаја од појединих руковалаца са њима и радом на сузбијању пероноспоре, може дати засада следећу оцену:

1., Да је мајфартова „сифонија" најсавршенија и по томе, њоме се може најбоље и највише урадити; али како је доста компликована, то, и ако је њоме иначе лако радити, потребна је претходно извесна извежбаност у рукоавању са њом, иначе у невештим рукама може бити од слабије употребне вредности па у неколико и опасна по руковаоца. Осем тога она је понајскупља, јер стаје са шмрком око 70 динара.

2., Нехвилова и беснарова по употребљивости су скоро једнаке, јер им је и систем направе сасвим приближан; само што је прва по цени коштања и лакшој набавци претежнија за наше прилике. Нехвилова прскаљка показала се је у овогодишњем раду као најпрактичнија за прскање вин. лозе код нас; јер је најпростија за руковање а

лако се и њоме ради, и сасвим добро и она распрскава смесу. Кошта међутим скоро испод половине вредности мајфартове сифоније.

3., Живићева је прскаљка и најпростија и најјевтинија, али и најслабија у раду, у сравнењу са предњим прскаљкама; те по томе и није за препоруку.

То исто вреди и за гаролову.

С погледом на овогодишњи рад на сузбијању пероноспоре и резултате показане и добивене отуда, и с погледом на напред изложене своје погледе и назоре у опште о пероноспери и борби противу ње, а верујући да ће се пероноспора и у будуће јављати код нас,— одбор је мишљења: *да отпочети рад на сузбијању пероноспоре треба продужити и у будуће;* а како и у коликом размеру, зависи од тога, ко би у будуће руководио тај рад. Напомињемо међутим као важно и нужно, о чему још сада треба водити озбиљну бригу, ово:

1., Да се не може и не треба још ослањати на саму иницијативу и старање наших привредника и виноделаца, да ће моћи и хтети на случај појаве пероноспоре сами употребити средства противу ње; и што је главно, да би они у том моменту имали приправна и сама средства за то.

2., Да због тога треба да остане иницијатива за то и даље на Министарству нар. прив. односно друштву, који би још сада припремали све што треба за борбу противу пероноспоре у идућој години.

3., Да је потребно, и то хитна потреба, да се још сада поручи извесна количина потребних прскаљака, највише нехвилових, као најбоље и доста јевтине, те да се преко зиме израде и на време добију. Плавога камена, ако устреба и преко оне количине, која је преостала, већ је лакше набавити.

На завршетку овога извештаја одбор не пропушта, да и опет изјави, да г. Министру нар. привреде припада на првом месту највећа хвала и благодарност, што је тако вољно и сам прихватио потребу рада на сузбијању пероноспоре и што је потпомогао и обилатом новчаном потпором и предусретљивим и брзим одзивот на све предлоге и преставке поднесене му у том циљу од стране одбора и друштва. Даље с хвалом помиње ревносно заузимање и старање крушев. пољоприв. подружине за сузбијање пероноспоре, која је уз извесну помоћ у новцу и материјалу од стране друштва сама и о свом трошку изашиљала нарочите људе — прскаче — те су по целом крушев. округу прскали винограде.

Исто тако и одбор и друштво дугују захвалност подружинама: нишкој, моравској и темнићској а тако исто и свима руковаоцима рада на сузбијању пероноспоре. Међу личностима пак припада особита захвалност г. Милораду Тројановићу руковаоцу буковског расадника како за ревносно руковођење рада у првом и другом прскању, тако и на исцрпном и лепом извештају о извршеној ревизији; а г. Милошу В. Поповићу учитељу јежевичком, што је у онамошњем крају прихватио и затим руководио сав рад на сузбијању пероноспоре и то све о свом трошку. Не мало дужни смо захвале г. Др. Реслеру професору и директору винод. школе у Клостерисубургу на готовости, којом се је одазивао једном члану одбора својим стручним одговором и мишљењем у питањима о справљању и употреби смесе противу пероноспоре.

31. Децембра 1894 г.

Београд

Преседник

Пероносп, одбора

Коста Д. Главинић.

Чланови:

В. С. Богдановић

Др. Леко

Аца М. Живановић.

Српском Пољопривредном Друштву.

Почаствован поверењем Српског Пољопривредног Друштва и пероноспорног одбора, да извршим ревизију радова противу пероноспорне заразе, ја сам се овога посла примио са вољом а извршио га са оноликом пажњом и збиљом, колико овакав посао доиста захтева, и о извршеној ревизији част имам поднети овај свој извештај.

Пре но што пређем на излагање самога рада, налазим за потребно да изнесем какве сам задатке себи ставио, те да овај мој посао до жељеног резултата дође. Задатци су ми били ови:

Да се свуда на лицу места уверим да ли је било у овој години цероноспорне заразе и у којој мери.

Да оценим резултат постигнут овогодишњим прскањем винове лозе противу пероноспоре.

Да се из испитивања разборитих винодељаца, по опису знакова пероноспорних, уверим да ли је заиста и прошле године и у којој мери пероноспора владала.

Да оценим заинтересованост винодељаца и привредника за овај рад.

Да испитам и лично и преко разборитих винодељаца да ли се није где год још опаснија болест на виновој лози појавио Ојидум и у којој мери?

Да констатујем које су још криптогаме болеста раширене на нашој лози и у којој мери.

Да сазнам докле је раширена и у којој мери филоксерна зараза

Да сазнам који се још други инсекти као штеточине на лози у поједисим местима јављају.

I. Округ крајински.

Прво шприцање винограда у округу крајинском извршено је у првој половини Јуна на површини од 121.000 чокота а у селима: Бруснику, Тамничу, и Смедовцу, у срезу крајинском где су још заостали здрави виногради не заражени филоксером, у коме добу пероноспорна зараза још се не беше појавила.

Друго шприцање винограда у округу крајинском извршено је у првој половини Августа и то:

1.	У	општиои	Брусничкој	ср. крајинског	53.000	чокота
2.	«	«	Тамничкој	« «	15.000	«
3.	»	«	Рајачкој	« »	21.000	«
4.	«	«	Смедовачкој	« «	28.000	«
5.	«	«	Бр. Паланачкој	« «	4.000	«
6.	«	«	Грбовичкој	ср. кључки	6.000	«
7.	«	«	Корбовској	« «	10.000	«

Свега извршоно у др. шприц. 137.000 чокота

У целом овом округу између првог и другог шприцања појављиволи се знаци пероноспорне заразе али се ова због јаке суше није могла ризвијати, те се за то на шприцаним виноградима опажала врло мала рвзлика од оних виндграда који нису шприцани.

У прошлој години у целом овом округу владала је у највећем степену пероноспорна зараза, тако, да је у овој години у свима местима где има још здравих не заражених винограда од филоксере, врло мало рода било.

Заинтересованост винодељаца у овом округу не овоме послу за похвалу је јер су према незнатним још здравим просторима виноградским многи шприцали своје винограде не само с прибором који је друштво слало већ су поједини узимали шприцеве од управе винод. школе, и од крајинске винар. задруге, те су сами са својим материјалом вршили прскање. Ово су чинили нарочито они виноделци који имају винограде од калемљене лозе.

Како сам шприцање винограда у овом округу ја руководио, то сам лично и истраживао да ли где има болести Оидијума, али ни сам а ни из исказа разборитих винодељаца нисам могао ову болест пронаћи.

Осим пероноспоре, у знатној се мери појавила у овој години болест Антракноза. Понајвише је има у форми. Antraknoza флекова затим A. depormant. Али штете не чине скоро никакве јер се трагови примећавају само на листу и лисним петељкама, а на ластару слабо се где њени трагови могу наћи.

Филоксерна зараза раширена је у целом овом округу и нема положаја у коме неби било и заразе. Осим филоксере појављивао се на тежим земљиштима „Маказар“, а на лаким пешчаним лозни лишћар Anomala vitis и Ериноза од инсекта Phytoptus vitis. Овај последњи инсект нарочито се јавља у овом округу на беломе грожђу а мање га има на сортама црног грожђа.

Прво шприцање винограда у ов. округу вршено је са дозом 2% плавог камена а друго са дозом 1% плавог камена.

II. Онруг црноречки.

Прво шприцање у овом и тимочкам округу вршио је г. Јоца Марковић наставник винод. школе а друго г. Димитрије Мишић учитељ Вржогрначки. Шприцање је вршено у овим општинама:

1. У општини	Зајечарској	I.	шприцање	13.000 чок.	а II. 21.000 чок.
2. « «	Грљанској	II.	»	26.000	чокота
3. « «	Грлишкој	II.	«	60.000	«
4. « «	Вратарничкој	II.	«	4.000	«

Укупно шприцање у целом округу 103.000 чокота

У времену између првог и другог шприцања није се још била у јакој мери појавила пероноспора, што се види по томе да су шприцани виногради остали са свим не повређени од ње, али у доба моје ревизије пероноспора је била у врло јакој мери развијена у целом округу а најјаче у општини зајечарској где се између шприцаних и не шприцаних винограда врло велика разлика опажа, тако да су и најтврдоглавији привредници стекли убеђење да се шприцањем ова болест може предупредити.

Испитујући о пероноспорним знацима Милију Милетића угледног винодељца из Зајечара, Јола Милића кмета из Грљана, Јована Милетића одборника из Грлишта и г. Милана Поповића свештеника из Вратарнице, сва су ова лица исказима утврдила да су и прошле године исте знаке пероноспорне заразе примећивали, који се знаци и у овој години на лози налазе, те је према томе не сумњиво утврђено да је и прошле године у целом овом округу пероноспора у најјачој мери владала.

Упитана иста лица о томе да ли нису приметили знаке Оидума као брашнави пепељак с обе стране листа и на ластарима, испадање семена из зрна изјавили су да такве знаке на лози не само у великом но ни у малом нигде приметили нису, из чега се види да Оидиума тамо није било, нити је трагове ове болести потписати могао наћи пролазећи овом приликом кроз поменуте винограде.

У сеоским општинама а нарочито у општини Грљишкој винодељци су јако заинтересовани овим радом били да ће и у будуће свагда своје винограде од пероноспоре чувати, али у општини Зајечарској осим четири разборита и угледна трговца остали грађани заједно са њиховом општинском управом показали су крајни немар према овоме послу да је овако њиово понашање за јавну осуду. Међутим како се у виноградима зајечарским у најјачој мери развила *пероноспора* и ове године, те су примери прсканих винограда сасвим очигледни надати се да ће и општинска власт а и остали винодељци ове вдроши стећи убеђење да се за иста са успехом противу пероноспоре одржати могу виногради шприцањем.

У свима овим општинама где је извршено шприцање противу пероноспоре нисам нигде нашао филоксерну заразу на путу кроз винограде, али има основане сумње да би се дужим трагањем могла наћи, јер је већ има у северо-источном делу овог округа идући ка Крајини.

Осим филоксере и овде се јавља Ериноза и то само на белини и прокупцу. Других инсеката штеточина није било.

III. Округ тимочки.

Шприцање винограда у овом округу вршили су исти руковаоци који су тај посао руководили и у округу црноречком Шприцање је вршено у овим општинама:

1. У општини	Књажевач.	шприцано	је у обадва	шприцања		298.000	чок
2. « «	Врбичкој	«	« «	«	«	80.000	«
3. « «	Краљ. селској	«	« »	«	«	20.000	«
4. « «	Јелашничкој	«	« «	«	«	45.000	«

Свега пошприцано у овом округу 443.000 чок.

После извршеног другог шприцања појавила се овде но у врло малој мери пероноспора у појединим виноградским положајима, а у неким положајима није никако било. Отуда је разлика између шприцаних и нешприцаних винограда овде врло мала а где што никако је и нема где се зараза ни мало није јавила. Но увиђавни винодељци овог округа који јако теже затим да очувају што дуже своје винограде неће овај посао напуштати ни идућих година и ако сада потпуно очигледног примера о доброти и користи од овога рада нису имали да виде.

Заинтересованост винодељаца овога округа за овај посао била је тако велика, да им може на хвалу и част служити, јер као што се из горњег прегледа види у целој Тимочкој крајини највећа је маса винограда у овом округу шприцана.

Да би се уверио да ли је и у овом округу у прошлој години пероноспора владала испитивао сам о њеним знацима Миту Срећковића угледног трговца винарског из Књажевца. Крсту Ђокића кмета из Врбице, и Николу Пујића земљоделца из Краљевог села, који су пероноспорне знаке добро познавали, и они изјавише да је лоза и у прошлој години са истим знацима била оболела, те је према томе не сумњиво да је и у прошлој години овде само пероноспора у јакој мери владала. Истим лицима објаснио сам знаке болести оидиума и упитао их да ли нису и те знаке гди год приметили, изјавише да такве знаке у својој околини нигде приметили нису. Само су за хлорозу која се овде местимично јављала и прошле и ове године на апсолутно кречним земљама држали да је то каква нова болест, незнајући јој разуме се ни име ни узрок постанка.

Осим пероноспоре и овде се налази али у врло малој мери раширена болест Антракноза и то само на листу. На ластарима њених трагова никако нема те је према томе и сасвим безопасна.

Филоксерне заразе у овом округу још нема, а од инсеката штеточина има Фитоптуса на прокупцу у оним виноградима који нису заламани. Других инсеката није било.

И прво и друго шприцање у овом округу вршено је тачно по упуству друштва.

IV. Округ топлички.

Шприцањем винограда у срезу нишком овог округа руководила је вредна пољопривредна подружина Нишка. Шприцање је извршено у овим општинама:

1. У општини	нишкој	у оба	шприцања	545.600	чокота.
2. « «	Г. Матејев.	«	«	50.000	«
3. « «	Каменичкој	«	«	60.000	«
4. » «	Сићевачкеј	«	«	75.000	«
5. Манастир	Сићево	«	«	4.000	«

Свега шприцано у ср. нишком 734.600 чокота

И овде се појавила пероноспора у овој години између првог и другог шприцања, но у врло малој мери, али ипак зато има очигледне разлике између шприцаних а нешприцаних винограда, те овај пример има добра утицаја и на оне који нису у овој години шприцали. Ова разлика јача је код оних винограда који су и прво и друго шприцање добили.

Разабирајући од сопственика винограда који су ове године своје винограде шприцали о изгледу прошлогодишњих болести на виновој лози, сви су потврђивали да је болест наишла са овим истим знацима који се и сада виђају, но онда само у млого јачој мери, те према томе утврђују да је и у прошлој години заиста и овде пероноспора владала.

Заинтересованост винодељаца овога краја за лечењем ове болести готово је понајјача, јер је скоро једна трећина горе означене површине шприцана са шприцевима које су приватни људи о своме трошку набавили и са њиховим материјалом. У овом послу ванредног примера дају својој околини браћа Раденковићи винодељци из села Сићева чијој се енергији за привредним напретком мора одати велика хвала.

Осматрајући пероноспору у овд. виноградима и испитујући поједине привреднике о зцацима Оидиума, нитв сам сам наишао на његове трагове на целом путу том, нити су их привредници приватни приметили. Осим пероноспоре и овде се опажа но у врло малој мери болест Антракноза, а сем ње на прокупцу у знатној мери на врховима ластара има еринозе. Других болести нити штеточина није било.

Филоксера је раширена по свима виноградским положајима вароши Ниша, у Матејевцима и Каменици и у тим местима опустошила је скоро једну трећину винограда.

V. Округ крушевачки.

Заузимање вредних подружина: Крушевачке и моравске, у овом је округу највећа маса винограда шприцана. Крушевачка подружина обучила је нарочите људе овоме послу, па их је са свим приборима и материјалом разаслала по целоме округу те су ови уз награду 1. динар од иљаду чокота шприцали приватне винограде.

Тако у овом округу шприцано је:

1. У срезу	Жупском	235.500	чокота
2. « «	Расинском	48.500	»
3. » «	Трстеничком	32.000	«
4. « «	Алексиначком	62.500	«
5. « «	Моравском	72.500	«

Укупно у целом округу 451.000 чокота

Осим Жупе где се једва могу наћи мали трагови од пероноспоре у овој години, у свима осталим срезовима овога округа зараза се ова и ове године но у мањој мери појавила те су према томе и разлике између шприцаних и нешприцаних винограда знатно јаке и може да служи као убеђујући пример у својој околини. Само у Жупи где се усљед непрекидне суше преко целога лета ова болест никако није јавила, ту само нема никакове разлике између шприцаних и нешприцаних винограда јер је лист на свима остао потпуно здрав, те ће овде овај рад мањега полета имати у идућој години, и ако она лица која су прскања ове године вршила сва остају при томе да и у будуће свагда своје винограде прскају.

Сви разборити винодељци са којима сам у додир долазио изјављивали су ми да су у прошлој години са истим знацима имали болест у својим виноградима, да је дакле иначе пероноспора само у много јачој мери владала; а за оидијум одговарали су да његове знаке ни у маломе нигде приметили до сада нису.

Скоро у свима срезовима овога краја винодељци су показали јаку заинтересованост за чување својих винограда од пероноспорне заразе, и највећим делом створили су себи убеђење да и у будуће морају своје винограде шприцањем од ове болести чувати.

Филоксерна зараза овладала је у свима срезовима овога округа а но најјаче у срезу жупском, чији су виногрдски положаји скоро једна четвртина упропашћени.

Осим пероноспоре виђа се овде но у врло незнатној мери Антракноза, а од инсеката осим филоксере болест Еринозе. Ова се последња у врло великој мери јавила у Жупи као ни у једном другом винодељском месту, те ми је то дало повода да им препоручим лечење болести помоћу сумпорног прашка.

VI Округ моравски.

Шприцањем винограда у ср. темнићском овог округа руководила је пољопривредна подружина ср. темнићског и извршила је само прво шприцање на површини од 175.000 чокота. Само је Милија Миловановић из Бачина свој виноград дваред шприцао те су код њега и најјаснији знаци од шприцања.

Баш у доба мога доласка у срезу темнићском затекао сам у нешприцаним виноградима у најјачој мери развијену пероноспорну заразу са свима њеним карактерним знацима. И пре тога доба она се била појавила но у мањој мери а овом приликом допринета је да се између шприцаних и нешприцаних винограда грдна разлика појавила те је тиме створен врло добар очигледан пример од користи коју привредник добија шприцањем.

И овде су привредници потврђивали да су у прошлој години имали исту болест на лози са истим карактерним знацима, За Оидијум изјављивали су да га нигде приметили нису.

Осим пероноспоре овде се онажа у малој мери Антракноза но без икаквих штетних посљедица.

Филоксерна зараза раширена је по свима виноградима овога среза а сем ње има на прокупцу доста јако развијена болест еринозе но у мањој мери од Жупе. За овогодишње шприцање винограда привредници овога среза нису показивали велику заинтересованост, али како су сада добили очигледан пример да се шприцањем заиста одклања пероноспорна болест, то ће они у будуће врло енергично радити на одклањању ове болести.

VII. Округ крагујевачки

У овом округу руководио је шприцањем винограда 1. Веселин Ћоћић руководилац крагујевачког расадника, шприцана је површина са 50.000 чокота и то само једном. Овом слабом одзиву овде г. Ћоћић приписује за узрок то: што су виногрдски положаји врло оскудни са водом те су они привредници који се решише да шприцају велике муке имали за доношење потребне количине воде, те је ова тешкоћа причинила да се остали тргну и повуку од овога посла.

И овде се пероноспора јавила у великој мери у овој години, но доцније у лето, те није сувише велику штету панела лози, али је створила тим јачи очигледан пример код прсканих винограда те ће ово у будуће и на остале привреднике боље утицати.

Сем пероноспоре налази се но у незнатној мери и Антракноза махом на белим сортама лозе. Еринозе такође има врло мало.

Трагајући за знацима оидијума ни овде га није било ни сада а ни раније по исказу угледних и разборитих винодељаца.

Филоксерна зараза опустошила је овде $^3/_4$ винограда а и оно што је остало још здраво привредници су напустили и оставили врло необрађено, због тога што виногради род понели нису.

Заинтересованост винодељаца за овај посао види се да је била мала али се над ти да ће и овде јак и убеђујући пример о доброти и користи од овога посла покренути винодељце да у будуће своје винограде прскањем чувају од ове болести.

И овде се у доба мога бављења наново појавила пероноспорна зараза са свима њеним карактерним знацима само не у врло јакој мери.

Из свију напред изложених осматрања и испитивања могу се извести ови закључци.

1. У напред поменутим округима и срезовима куда је потписати по даном му упуству ревизију извршио шприцано је у обадва шприцања 2.235.600 чокота но овај број био би и већи да су општинске власти могле свуда тачно показати сваку шприцану површину, већ су на многим местима многи комади виноградски остали не прибележени.

2. Успех од шприцања био је најбољи и најочигледнији код оних винограда *који су дваред шприцани*, мало се слабији успех опажа код оних који су једаред и то првог шприцања шприцани, а најмањи успех онажа се код оних винограда који су само једаред шприцани у доба другог шприцања.

3. Заинтересованост привредника за овај посао понајвише је зависила од заинтересованости општинских власти а где што и од умешности руководаоца овога посла. Најјачу су заинтересованост показали привредници окр. тимочког, среза нишког, округа крајинског и крушевачког а најмање у окр. црноречком и крагујевачком. Али убедљиви примери који су створени јачом појавом пероноспорне заразе у ова два округа причиниће да се и привредници ових округа овим послом јаче заинтересују.

4. Осматрањима која је чинио потписати у прелазу кроз винограде поменутих срезова и округа утврђено је да је пероноспорна *зараза и у овој години владала најјаче* у окр. црноречкои и крагујевачком а слабије у осталим окрузима. Скоро никако је није било у ср. жупском где су се једва трагови од ове болести могли наћи.

Седам комада пероноспором заражепог лишћа, који се прилажу овоме извештају прибрани су из напред поменутих седам округа за потврду овога навода.

У свима овим окрузима и срезовима овогодишња виноградска берба сведена је где на десетину као у Жупи а где и на стоти део средње виноградске бербе *усљед прошлогодишње врло јаке пероноспорне заразе*, те је овим а и исказима напред поменутих привредника *утврђено да је прошле године пероноспорна зараза у врло јакој мери свуда владала.*

5. Из осматрања које је на овоме путу чинио потписати и из исказа врло разборитих и пажљивих винодељаца утврђено је да *до сада код нас никако и нигде није било болести оидиума* на нашој лози.

6. Осим пероноспоре знатно је и то најјаче у Крајини раширена болест Антракноза у сва три њена облика: A. ponctue, A. maculee и A. deprmant, али за сада изгледа да још није опасна толико, да би се и противу ње требало лечење да препоручи. Заинтересованима за ову болест препоручен је лек 50% раствор галице са 1% сумпорне киселине за омазивање чокота.

7. Само у округу Тимочком местимице се јавља болест хлороза на прокупцу, што долази где што од подводног земљишта а где што сувише кречног земљишта са лако растворним кречом.

8. Филоксерна зараза раширена је по виногрдима свих поменутих округа и срезова, а сем ње свуда има и Еринозе, но ове у Жупи има у толикој мери да је потписати морао заинтересованим винодељцима препоручити лечење ове болести са сумпорним прашком.

Према овоме овогодишњим прскањем винограда не само да је заштићена од болести пероноспорне *знатна површина винограда у земљи него је још у већој мери добит та, што су привредници свих винодељских крајева обучени* у раду на овоме послу *и убеђени о користи* од овога рада, те ће у будуће и сами чувати винограде од ове напасти која им је двогодишњи род досад однела, а што опет друштву као покретачу овога посла и на част и на похвалу може послужити.

Друштву свагда на услуги:

Редовни члан

Милорад Тројановић

руководаоц лозног расадника

3. Прошло годишњим радом *са жетелицом „Континентал“* Друштво је побудило наше пољопривреднике, те су преко њега набављене три жетелице истог система. Једна за Вињу Радовановића друштвеног члана из Водица среза јасеничког; друга за Владимира Кандића из Трлића среза тамнавског, и трећа за Тривуна Томића из Бељина среза поцерског, а осим тога и једна вршалица са витлом за две спреге за Николу Тодоровића економа из Водица.

Поводом тим, што су ове машине набављене преко Друштва, управни одбор нашао је за нужно, да купце истих треба упознати са склапањем, употребом и руковањем истих машина, и с тога су изаслата нарочита лица, која су монтирање, а и практично предавање о раду и руковању са њима, извршила.

По извештајима изасланика машине су, нарочито жетелице, како својом лакоћом, тако и својим брзим и чистим радом, као и лаким руковањем, изазвале подпуно задовољство у присутних и тиме је још јаче прокрчен пут употреби савршенијих справа и машина, а Друштво је стекло још већег поверења.

4. *Практична предавања* о употреби плуга прашач-огртача које је друштво у овој години, по програму, имало да држи у околини Лесковца и у Александровцу, није могло непосредно извршити, јер је у то доба оскудевало у стручним лицима, која су на друге практичне радове употребљена била, него је тај посао друштвена управа извршила преко подружине у Александровцу, у ком јој је циљу послат плуг прашач-окопач на поклон.

5 Незнатни покушаји чињени *у башти* овде, нису дали повољне резултате, усљед јаке летошње суше. Због тога, што је ова башта, које због нивелације улица, које због по све неродног земљишта претрпила честе промене, утрошено је прилично новаца те се једва успело, да се може подићи леп воћњачић, у коме ће се огледати сви начини одгајивања воћа и калемљене винове лозе, разуме се у минијатури. Да се овај план на пролеће изведе припремљено је све што треба.

Поред баште, брижљиво је обраћана пажња *живинарнику и пчелнику*, који у главноме служе само као углед посетиоцима, који се интересују и желе да виде разне системе кошница и *начин* руковања са њима.

Осим ових побројаних радова, који су у програм практичних радова унети и у овој години извршени, пројектовани су још и ови практични радови, који нису могли бити извршени:

1. „Практично предавање о пролетњем каламљењу на добру у Шапцу.“ Овај рад није извршен за то што се, са оскудице радне снаге, није доспело на време са припремама за његово извршење.

2. „Практично предавање о употреби муљаче у Нишу и Књажевцу“, — није извршено за то, што је и у овој години берба грожђа у овим местима била хрђава, и што је друштво, иначе, било изложено великим трошковима окс изложбе говеда у Обреновцу.

3. „Предавање са друштвеном жетелицом Континентал у околини Лесковца и Доњем Добричу“, — није се могло извршити једно за то, што није било потребног одзива од онамошњих привредника, а друго што је у време тога рада била потребна управи добра у Шапцу, за жњевење друштвених стрмних жита.

4. „Предавнње са парном вршалицом ако исту набави које приватно лице у кругу Моравске подружине окр. Крушевачког“, — није држано за то, што ни једно приватно лице у кругу ове подружиие није могло исту набавити.

Сви ови радови имали би се по могућству извршити у току 1895 године.

II. Посредовање.

1. Друштво се и ове као и дојакошњих година бавило набављањем и растурањем *опробаних справа и семења*, а нарочито семена од луцерке. Овај је посао разгранат толико, да је једва савлађиван, јер је везан за доба у коме се мора свршити. Нагло ширење овога посла, из године у годину, јасан је доказ, да се народ, нагнан потребама, почео навикавати на савршенији начин газдовања, а то га принуђава да се навикава и руковању савршенијим земљоделским оруђима, у чему се огледа и то: да се свест за савршенијим радом креће упоредо са потребама.

У неколико и нижа цена справа и семена, што се од Друштва набављају, побуђује привреднике да се са тражњама обраћају Друштву; али пре ће бити то, што су уверени већ, да оно препоручује и набавља само оно, што је за наше прилике у опште, а за месне прилике посебце, препоручљиво и добро. Да се сачува ово поверење управа друштвена трудила се и у овој години, да што више за наше прилике одговарајућих справа и семена у народ растури, а нарочито се трудила, да се задовоље потраживања, па макар друштво евентуално и извесну жртву новчану претрпило, поглавито за то, да купци неби од трговаца по јевтинију цену куповали семе, које може и да не буде у сваком случају чисто и добро. Тако је у овој години управни одбор решио: да се семе од луцерке даје по 2 дин. килограм, и ако је коштало више од 2. дин, па вишак да се стави на терет партије за потпомагање пољске привреде.

Колико је у овој години набављено семена и справа види се из ових прегледа.

Преглед набављеног и растуреног семена у 1894 год.

Семена од луцерке	8000	кил.
„ „ мухара	3000	„
„ „ граорице	100	„
„ „ разних трава	285	„
„ „ сточне репе	100	„
„ „ разни кукуруза	565	„
„ „ јечма „Енгл. Швалије“	100	„
„ „ овса „Тријумф“	25	„
„ „ багрена	100	„
„ „ гледичија	280	„
„ „ лана	20	„
„ „ ељде	100	„
„ „ разног поврћа	37	„
Рафије	200	„

Преглед набављених и растурених справа и алата у 1894. години.

Вршалице са витлом	1
Жетелице „Континентал“	3
Машина за пречишћање детел. семена	1
Вејалица бакеровог система	1
„ простих	2
Тријера	7
Крунача	15
Прекрупача	6
Плугова за орање разних	42
„ виноград. за риљање	4
„ Прашач-окопача конбин	10
Дрљаче дијагоналне	1
Сечака	10
Муљача	2
Казана за печење ракије	5
Разних воћарских ножева	72
„ маказа за воће и лозу	26
„ тестерица	24
Кутија воћарских справа	1
Трокара	4
Посни прстенова за бикове	12
Истресалица за мед	8
Пчеларских капа	20
„ ножева	25
„ дуваљки	20
Стакала за мед	30
Сања вештачког килогр.	20
Кошница — двојка ческа	1
Прскаљака „Сифонија“	80
„ „Аустрија“	101
„ „Живићевих“	21
„ „Беснарова“	1
Шмркоаа за „сифоније“	71
Плавог камена килограма	11.302

Са своје практичности и употребљивости нарочиту пажњу као *новине*, које су у овој години уведене, заслужују: машина за чишћење детелинског семена, жстелице и виноградски плугови за риљање, јер је и ово један доказ више о труду, који

је друштво уложило, да и на овај начин крчи пута савршенијој култури.

2. И у овој години је друштво својски и према материјалним средствима обилато помагало у раду на унапређењу коњарства и наша вредна „Кола Јахача Кнез Михаило.“ Оно је и у овој години издало свакоме колу по 100 динара на награде, а приликом свечаности освећења заставе свију Кола у Шапцу, преко својих изасланика, поклонило је, поред споменице, и 200 динара у злату за образовање фонда, јер у овим установама гледа јаке чиниоце за унапређење коњарства, који му олакшавају труд на унапређењу домаће привреде.

3. По самом задатку друштвеном, оно је свагдашњом својом готовошћу предусретало сваку појаву, која је помагала остваривању друштвеног циља, и одазивало се свакоме потраживању г. Министра Народне Привреде, подружина па и сваког приватног лица. Рад друштва у томе правцу није тако видан али је велики, и кад би се све то овде побројало видело би се да Друштво кроз целу годину има да се бави и тим пословима, који потребују и времена и труда. Многи од тих послова су сасвим обична питања и обавештавања, али је било питања и предлога, који су због своје важности захтевали и особиту пажњу, па и детаљнију расправу.

Тако предлогу друштвеног члана г. Љуб. Којића наставника винодељско-воћарске школе у Букову, о мерама, које би требало предузети, те да се нашим виноделцима олакша набавка лозе са стране, ради подизања нових винограда, — друштвена је управа поклонила најозбиљнију пажњу, јер је предлог и савремен и од великог значаја за наше виноградарство, које болује тешку болест од пре 14 година, и за које би се сад готово смело рећи да је на умору.

Увиђајући, да су све мере, до сада предузимане за обнављање пропалих винограда, недовољне; да су резултати по све неповољни и да потреба за обнављањем из године у годину све јаче тражи помоћи, друштвена управа тражила је мишљење и осталих стручњака, на који би начин и друштво могло узети што живљег учешћа у овом врло важном послу.

Од колико је замашног значаја по земаљску привреду ова грана наше пољопривреде, већ је свакоме појмљиво, а да у то буде и убеђен, довољно ће бити да се овде изнесе неминован суд цифара изведених из дата предлагачевих, какво је било стање и продукција пре 5 година.

Према попису од 1889 год. имали смо у целој Србији 43304 хектара под виновом лозом, чија је производња престављала вредност од 19,143.780 динара годишње. По званичним извештајима, од тога времена коначно је од филоксере пропало до краја 1892 године 9.959 хектара, 11.259 хектара заражено, а остало здраво 22.085 хектара. Данас, после 2 године, може се сигурно рачунати, да је половина винограда утамањена, а трећа четвртина заражена Док је у 1889 год. извезено вина у вредности 1,417.196 дин. а увезено за 84 459 дин; дотле је у прошлој 1893. год. извезено само за 41.715, а увезено за 18,188,840 динара.

Ови статистички податци, сваког озбиљног патриоту баци ће у бригу: како да се овоме помогне кад су се сва дојакошња средства показала као недовољна?

Нема сумње да ћемо се сви сложити у томе:

а, да се наше винодеље налази у врло хрђавом стању и да треба тражити и начина и средстава да се овоме злом стању што пре помогне; јер досадањим радом у овоме правцу није ни издалека постигнута могућност, да се нашим виноделцима и привредницима укаже нужна помоћ.

б, да будућност и нашега виноградарства зависи од подизања његовог на издржљивој американској лози — подлози, и да се због тога мора сав труд са обилатим материјалним средствима уложити на стварању могућности да се наши виноделци и привредници задовоље потребном количином те лозе и обуче подизању и одгајивању винограда на подлози од исте.

в, да друштно не сме и даље остати не активно у раду на подизању нашега винодеља, остављајући, као до сада, да само Министарство ради све што се у томе правцу има радити.

Па како је све ово зависно од обилатих материјалних средстава, којих друштво нема на расположењу, то се оно неможе само упустити у овај огроман посао без особите помоћи, а још и због тога, што је Држава односно Министарство Народне Привреде ове послове узело у своје руке, већ само у споразуму са њим.

Схватајући овако свој положај и своју дужност у овоме важном питању, друштвена је управа, усвајајући и мишљење дотичне секције, 16. Септембра 1894 год. учинила предлог г. Министру народна привреде — пошто је предходно образложила потребу предузимања заједничких мера:

а, да се првенствено прошири и убрза, у колико је год могуће, производња америчке лозе у садашњим државним расадницима.

б, док не буде довољно америчке лозе у државним расадницима, да друштво, уз државну материјалну помоћ, набавља потребну количину са стране, и да се та набавка за благовремено сађење чини у почетку ове 1895 год.

в, да цена америчке лозе из државних расадника, па и оне са стране набављене буде што нижа; да се лоза даје чак и у пола цене свакоме, који се обвеже да подигне најмање хиљаду (1000) чокота на једноме месту, а сем тога да се безплатно врши експедиција и даје бесплатно пренос жељезницом до најближе жељезничке станице.

г. Да се претходно одреди и утврди: које врсте америчке лозе треба подизати у појединим винодељским крајевима, па те само препоручивати и давати, а тога ради да се одмах изашљу спремни људи, који ће прикупити потребне податке и прибрати земље за анализу, те да се што тачније изврши оцена земљишта за поједину врсту лозе.

д, да се систематише и умножи рад на обуци у калемљењу америчке лозе. Тога ради да се у згодно време редовно држе о томе, уз друге радње око засађивања и неговања лозе, практични курсеви, на свима државним расадницима америчке лозе и код свију пољопривредних шлола, а сем тога, да се чешће изашиљу спремни калемари у поједина винодељска места да и онамо безплатно дају поуке о томе.

ђ, да се што пре спреме и одштампају кратка упуства са сликама о подизању винограда америчком лозом, и о калемљењу исте, па да се бесплатно дају свакоме, ко се тога посла прихвати.

е, Напослетку, да би корисно било, ако би се руковаоци наших расадника изашиљали ма и у оближње стране расаднике, који су признати као ваљани и са добрим резултатима, те да их прегледају и сами се поуче.

На завршетку овога свог предлога, друштвена је управа изјавила: да би друштво одмах приступило набавци америчке лозе са стране како би поручиоце, којих је било доста, за идућу годину подмирило, разуме се, ако би се г. Министар изволео сагласити на овакву сарадњу друштва, а тако исто приступило би и извођењу осталих радова побројаних у горњим тачкама.

На ову представку друштво је добило одговор од г. министра, да му је веома мило, ако друштво начином, који је горе описан, подпомогне рад Министарства, који оно од дужег времена у истом правцу развија

Али у погледу тражене новчане помоћи, да му није могуће стављати друштву потребна новчана средства на расположење ради извршења радова који су изложени, јер је дотични кредит ангажован за исплату поручене америчке лозе.

Ради друштвеног оријентисања г. Министар је изволео известити друштво; да је учињено све што је у преставци изложено и предузете све мере, које су могућне према закону и делокругу министарства, као и према средствима с којима оно располаже.

4, Осим овога, важно је овде изнети и тражење г. Министра народне привреде, да друштво ступи у споразум са управом војене фабрике у Крагујевцу ради увођења израде пољопривредних справа, и да јој својим обавештењима у томе помогне.

Овоме тражењу друштво је се са предусретљивошћу одазвало тим пре, што је оно још у 1883 год. својом иницијативом поднело предлог г. министру војном за остварење овога, а пре 5—6 година и извесне справе слало као мустру, по којој је фабрика одпочела израђивати их.

Овом приликом, друштвена управа изјавила је своје мишљење и г. Министру народне привреде и војној фабрици, да нема смисла више бавити се само овлашним покушајима, већ треба настати, да војна фабрика, најпре одлучно прихвати и ову грану

своје фабричке радње и отвори и уреди нарочито одељење за израду пољопривредних справа и машина, а друштво ће радо примити на се, да помогне све, чиме и колико може, да се у војној фабрици увеле стално израђивање истих, дајући јој у почетку сва потребна обавештења и упуте за израду тих справа док фабрика не одпочне рад у већем обиму, а тада ће без сумње, и сама увидети да јој је нужно нарочито стручно лице, да има за руковођење тих послова

Од одговора, који друштво ишчекује од управе војене фабрике зависи: хоће ли се моћи приступити остварењу и ове жеље друштвене.

4. Исто тако друштвена управа одазвала се и пчеларско воћарској задрузи у Параћину, која је тражила упуства у своме предузећу: како ће и на који начин уредити угледан пчеланик и воћни расадник. У томе циљу, друштвена управа је, уз обећану моралну помоћ, два пута изашиљала своје изасланике, који су, као стручњаци, дали задрузи нужна упуства, пошто су на лицу места проучили све прилике и средства. с којима задруга располаже.

5. Осим ових посредних радова друштвених, оно је утицало још изазивањем привредника за напредније радње, давањем новчаних награда. Од награда, које су раније расписане, у ово години добили су:

а, За правилно засејано и однеговано детелиште на површини нешто већој од једног хектара — г. Божа Новаковић економ из Краљева, и на његов захтев у место новца издата му је једна прскалица „Сифонија“ са пумпом и 30 кил. плавог камена у вредн. 96 динара.

б. За рационално уређен пчеланик са 36 кошница са покретним сађем — г. Михаило Ступаревић учитељ у Ћелијама.

Колико је напредније гајење пчела у окр. ваљевском већ ухватило корена, види се из овог извештаја оцењивачког суда о прегледаним пчеланицима.

I. У срезу посавском округа ваљевског прегледани су пчеланици:

1, Милоша Марковића свештеника из Обреновца који пчелари од 1890 године и на дан прегледа имао је 44. кошнице са покретним сађем и 22 кошнице са непокретним сађем (вршкаре).

2, Паје С. Вуковића земљоделца из Звечке који пчелари од 1888 године, и на дан прегледа имао је 22. кошнице са покретним сађем и 28 кошница са непокретним сађем (вршкаре).

II. У вароши Ваљеву прегледани су пчеланици:

1, Животе Миловановића свештеника, који пчелари од 1889 годинэ и на дан прегледа имао је 80 кошница са покретним сађем.

2, Алексе Ненадовића порезника, који пчелари од 1889 године, и на дан прегледа имао је 20 кошница са покретним сађем.

3, Ваљевске подружине Срп. пољопривредног друштва, која пчелари од 1891. године и на дан прегледа имала је 20 кошница са покретним сађем.

4, Милована Поповића трговца, који пчелари од 1890 голине, и на дан прегледа имао је 28 кошница са покретним сађем; и

5, Браће Атанацковића трговаца који пчеларе од 1892 године, и на дан прегледа имали су 11 кошница са покретним сађем и 9 кошница са непокретним (вршкара).

III. У срезу подгорском округа ваљевског прегледани су пчеланици:

1, Мијаила Ступаревића учитеља из Ћелија, који пчелари од 1890 године, и на дан прегледа имао је 36. кошница са покретним сађем.

2, Стевана Поповића из Дракчића који пчелари од 1893 године, и на дан прегледа имао је 22. кошнице са покретним сађем.

3, Ђоке К. Хаџића из Ваљева, који пчелари у селу Бујачићу од 1891 године и на дан прегледа имао је 20. кошница са покретним сађем.

4, Стевана Теодосића из Ваљева, који пчедари у селу Градцу од 1891. године, и на дан прегледа имао је 20. кошница са покретним сађем.

5, Михаила Вићентијевића свештеника из Петнице, који пчелари од 1890 године, и на дан прегледа имао је 39. кошница са покретним сађем; и

6, Радомира Поповића из Попучака који пчелари од 1891. године, и на дан прегледа имао је 26. кошница са покретним сађем.

IV. У срезу колубарском округу ваљевском прегледани су пчеланици:

1, Илије Поповића свештеника из Бабајића, који пчелари од 1991 године, и на дан прегледа имао је 48. кошница са покретним сађем и 13 кошница са непокретним сађем (вршкаре); и

2, Милутина Жујевића свештеника из Врачевића, који пчедари од 1889 године, и на дан прегледа имао је 25 кошница са покретним сађем и 49. кошница са непокретним сађем (вршкаре).

V. У срезу колубарском округа подунавског прегледани су пеланици:

1, Миливоја Станишића из Смрдљиковца, који пчелари од 1890 године и на дан прегледа имао је 20 кошница са покретним сађем.

По извршеном прегледу свију пчеланика, оцењивачки суд нашао; да је пчеланик Мијаила Ступаревића учитеља Ћелијског најбоље уређен и њему досудио друштвену награду одређену за такмичење у овој години у суми од 250 динара.

Но са обзиром на то да поред пчеланика Ступаревића својим уређењем заслужују особиту пажњу и пчелници: 1, Животе Миловановића свештеника из Ваљева; 2, Илије Поповића свештеника из Бабајића; 3, Алексе Ненадовића порезника из Ваљева; 4, Радомира Поповића свештеника из Попучака; 5, Мијаила Вићентијевића свештеника из Петнице; 6, Подружине Срп. Пољопривредног Друштва у Ваљеву; 7, Милована Поповића из Ваљева; 8, Ђоке Хаџића из Ваљева; 9, Миливоја Станишића из Смрдљиковца; 10, Милутина Жујевића свештеника из Врачевића; 11, Стевана Поповића свештеника из Драчића и 12 Милоша П. Марковића свештеника из Обреновца, оцењивачки суд предложио је управном одбору да изволи одобрити и решити:

1, Да се Живота Миловановић свештеник из Ваљева као покретач и оснивач рационалног пчеларства у округу Ваљевском одликује друштвеном похвалницом.

2, Да се за добро уређење својих пчеланика одликују друштвеним похвалницама: Илија Поповић из Бабајића; Алекса Ненадовић порезник из Ваљева; Радомир Поповић свештеник из Попучака; Мијаило Вићентијевић из Петнице и Милутин Жујевић из Врачевића; и

3, Да се за зложени труд око уређења својих пчеланика награде са по колекцијом пчеларски справа: Подружина у Ваљеву; Милован Поповић и Ђока Хаџић из Ваљева; Миливоје Станишић из Смрдљиковца; Стеван Поповић из Драчића; и Милош П. Марковић свештеник из Обреновца.

Из свега до сада изложеног јасно се види да је рационално пчеларње у окр. ваљевском уватило јакога корена, зашта на првом месту припада заслуга Животи Миловановићу свештенику из Ваљева, а на другом, Српском пољопривред. Друштву, што је створило могућност такмичења пчелара у округу ваљевском, те тиме са незнатним сумама изазвало такмичаре пчеларе на озбиљнији рад, а у њихове околине побудило привреднике да почну рационалније пчеларити но до сада, о чему постоје јасни и многобројни докази у многим местима ваљевског округа, и од којих са особитим задовољством и похвалом да поменемо Марка Ђедовића из Стубла свршеног ђака основне ћелиске школе, који је после практичног рада око пчеларења у школи уза свог учитеља Ступаревића, по свршетку школе отпочео рационално пчеларење на свом имању, као угледан пчелар у својој околини, зашта га је оценивачки суд предложио да га Српско пољопривред. друштво одликује наградом, *са једном истресалицом*, и тиме покаже да оно о озбиљним привредницима води рачуна, а његовим друговима да укаже пут, којим треба да иду, те да се одуже и школи и свом учитељу Ступаревићу.

На завршетку овог извештаја констатујући, да је Српско пољопривредно друштво у свом раду око такмичења пчелара у окр. ваљевском жељену циљ и потпун успех постигло, друштво и у будуће треба да води строгог рачуна о развоју отпочетог рационалног пчеларења у округу ваљевском и да свима силама настане да се оно поспешно развија, а све сметње да се отклањају.

По овоме предлогу, друштвена управа наградила је и остале, који су показали и воље и труда око унапређења пчеларства, и тиме дала видног доказа, да озбиљно води рачуна о свима, који се труде, да својим савршенијим радом у привреди предњаче својим сугрђанима.

Одличног трудбеника на унапређењу пољске привреде г. Михаила Ступаревића, друштвена је управа решила помоћи у

подизању угледног воћњака и детелишта код школе ћелијске, гди ће својим практичним радом обучавати своје ученике напреднијем одгајивању воћа, те да по примеру свога учитеља у својим местима буду помагачи пољопривредног напретка.

6 Од расписаних награда за напредније радове, којима је рок ове године истекао, а до кога се није нико јавио; нису издате награде за ове радове:

а, За стално производњење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је садашњи тврди сир, и који ће поред тога бити трајашан и подесан за пренос, и за производњу доброг сира кашкаваља.

б, За сталну употребу врстачне сејалице за стрмнине на површини од најмање 4 хектара, која може бити и у више комада; и

в, За правилно подигнут воћњак од једне или више врсти воћака, с обзиром на избор врсти и сората воћака, начин расађивања и негу, а на површини најмање од ½ хектара.

III. Изложба говеда домаћег соја.

Од пре неколико година Српско Пољопривредно Друштво одпочело је да потпомаже па и само приређује специјалне изложбе из појединих грана домаће привреде. Оно је редовно помагало наша удружења — Кола јахача, у привредном делу њиховога рада, који се огледао у изложбама коња, а ове године у Зајечару поред ове, још је по решењу бив. сталног окр. одбора приређена 21 маја ове год. и мала изложба припатка говеда добивеног укрштањем наших домаћих говеда, и Друштво је своју пажњу поклонило и тој изложби и помогло је са 100 динара награде, која је издата једном сиромашном сељаку из Сумраковца за изложено најбоље мушко грло, које је тек у другој години.

У 1891 год. друштво је заједнички са својом подружином приредило у Крушевцу изложбу воћа уз пољопривредну занатску изложбу окр. крушевачког; прошле године помогло је своју подружину у Пожези у приређењу пољопривредне занатске изложбе окр. ужичког, а ове године је Друштво уз припомоћ своје подружине у Обреновцу и општине обреновачке приредило *први пут изложбу говеда домаћег соја.*

Да се довољно осмотре, упореде и оцене чувенији сојеви говеди у нас, и да се наградама одличнијих грла побуде наши привредници на боље неговање и усавршавање тих сојева, — у тој двојакој намери управа је нашла, да је потребно што пре приредити изложбе тих сојева. По што су у нас најчувенији сојеви: Колубарски, Ресавски и Јасенички, то где и како да се прва изложба говеда приреди, беше прва и најглавнија брига управног одбора Ну из обзира, што колубарски сој има највећи реноме решено је да изложба буде у месту Колубарског соја говеда, а из обзира на олакшице око припрема и уређивања изложбе, као и на лакши долазак посетилаца на изложу, изабрано је место Обреновац. Право учешћа на изложбу дато је и даљој околини у колико се држало, да је тамо највише и најбоље заступљен и очуван чист колубарски сој, те тако су могли учествовати цео окр. ваљевски срезови; поцерски подрински; посавски и колубарски подунавског округа.

Самоме Друштву било је доста незгодно да се брине о свимаословима око припрема и уређења изложбе, с тога је прихватило и ослонило се до некле на помоћ, коју су му у томе драге воље понудиле подружина и општина обреновачка, а ова последња још и новчану помоћ за награде у 600 динара, за шта јој и овом приликом треба изјавити захвалност, оставивши им да оне саме из своје средине изаберу и нарочити приређивачки одбор, који је у споразуму и по упутствима друштвене управе, вршио предходне припремне послове. А да се све то што боље и сигурније изведе Друштво им је изаслало у помоћ и 2 члана из своје управе на неколико дана пред изложбу.

И ако је држање ове изложбе на време објављено, не само у новинама него и нарочитим објавама и прогласима по свима општинама и селима, преко среских и општинских власти, управни је одбор нашао за преко потребно, да изашље нарочита лица у извесне крајеве и места, те су лично обавештавали привреднике о изложби и њиховој личној користи отуда, те је се на тај начин и успело не само да се привредници обавесте и приволе за изложбу, него да се сузбију и извесна погрешна мишљења, па чак и плашње и подметања, без којих се није могло проћи ни у овако јасној и чистој ствари.

Колико је сметње чињено разним измишљотинама и погрешним тумачењем изложбеног огласа, најбоље се види из овога.

По утврђеном програму дан за изложбу одређен је 28 август. од 7 јула, као дана огласа, па до 15 августа једва је пријављено било 94 грла, а када су одређена лица пропутовала извесна места и пронесене неистините гласове сузбила, објаснивши привредницима циљ и користи од изложбе, до 21 пријављено је било преко 300 грла, а до дана изложбе пријављено је и на изложбу доведено:

85 крава с теладима
199 јунади до 2 године
53 јунаца и јуница преко 2 године
133 грла волова и остале гојазне стоке
32 грла мелезана разне старости

Свега је било 502 грла а излагача 263 и то:

183 из среза посавског
57 « » тамнавског
11 » » поцерског
8 « » колубарског
4 » » подгорског

Дакле потпуно је оправдано што је управни одбор увидео потребу да се изашљу нарочита лица у циљу објашњења изложбеног програма, јер је само на тај начин постигнуто задовољавајуће учешће привредника с погледом на број. А да су се ове сметње могле предвидети, и да су од стране Друштва изаслана лица на месец дана раније, нема сумње да би било већег успеха и у погледу каквоће изложене стоке.

И ако је међу пријављеним грлима била добра трећина, која није била за изложбу, ипак су сва грла била смештена у дотична одељења с тога, што се хтело овом приликом да види, не само све оно што је добро и одбрано, већ и оно што је са недовољне хране и неге закржљало, како би се према томе имала права слика нашег говедарства у ономе крају, а што је, нема сумње, врло поучно утицало и на саме излагаче.

Осуство наше интелигенције па и наших стручњака па овој изложби било је тако сјајно, да из дубине душе ваља желети, да сно остане за свагда прво и последње!

Ма да је за исцрпно проучавање и оцену изложене стоке требало много више времена него оно неколико сати, ипак се може честитати оцењивачком суду, што је добро и правично досудио награде по овом реду:

У првом одељењу за краве с теладима:

I-ву награду општине обреновачке од 200 динара у новцу Глигорију Ђуковићу из Табановића.

II-гу друштвену — у прекрупачу за коњску запрегу у вредн. 134 дин. Јовану Обрићу из Грабовца.

III-ћу друштвену — сечку и амерички нож за сено у вред. 97·50 дин. Миловану Ђуковићу из Табановића.

IV-ту друштвену — крунач у вредности 71 дин. Павлу Милошевићу из Белог поља.

V-ту друштвену — жарковачки плуг у вредности 50 дин. Јовану Ђурићу из Лазаревца.

VI-ту друштв. — осечки окопач у вредности 40 дин. Новаку Пантелићу из Јабучја.

VII-му друштв. — бучкалица у вредности 40 дин. Драгутину Милутиновићу из Конатица и

VIII-му америч. — нож у вред. 12·50 дин. и у новцу 10 дин. Светозару Здравковићу из Обреновца.

У трећем одељењу за јунад преко 2 године:

I-ву друштв. у 250 дин у новцу Петронију Живковићу из Звечке за јунца годишњака.

II-гу општ. обреновач. — пернолетов-тријер у вред. 158·50 дин. Јовану Ђурићу из Лазаревца за јуницу годишњаку.

III-ћу друштв. — випанов прекрупач у вред. 114 дин Мијаилу Жунићу из Кланице за јуницу.

IV-ту друштв. — крунач у вредн. 88 дин. Милану Пољанцу из Врбовне за јунца од 1½ год. и

V-ту друштв. — жарковачки плуг у вред. 50 дин. Младену Бајићу из Јабучја за јунца од 1½ год.

У другом одељењу за јунад изнад 2 године:

Ванредна награда друштв. од 300 дин. у новцу досуђена је за најбоље приплодно мушко грло — бика Живојну Нешићу из Скеле, а уз то и похвалница.

I-ва награда општ. обреновачке у готову 150 дин. Радивоју Стојковићу из Црвене Јабуке.

II-га друштв. — Сечка у вред. 130 дин. Рајку Стојковићу из Црвене Јабуке.

III-ћа випанов прекрупач у вред. 122 дин. Љубисаву Благојевићу из Вел. Мошганице.

IV-то крунач у вред. 88 дин. Раду Томићу из Бељине.

V-ту бућкалица у вред. 62 дин. Милоју Станковићу из Дражевца.

VI-ту брдски плуг у вред. 42·50 дин. Пантелији Павловићу из Врбове.

VII-му ручни крунач и прекупач у вред. 40 дин. Кости Ристићу из Ушћа.

VIII-му Американ. нож у вред. 12·50 и у готову 10 дин. Петру Петровићу из Конатица.

У четвртом одељењу за волове и осталу гојазну стоку.

I-ву у новцу 120 дин. Јелесије Радић из Мал. Борка.

II-гу Саков плуг у вредн. 100 дин. Светозар Јеремић из Стублина.

III-ћу Крунач у вредн. 84 дин. Јанку Ашковићу из Бањана.

IV-ту Сечка и маказе у вредн. 64 дин. Луки Павловићу из Конатица.

V-ту Плуг шабачки у вредн. 50 дин. Драгићу Михаиловићу из Мал. Борка.

VI-ту Крунач и прекрупач у вред. 40 дин. Живку Ашковићу из Мал. Борка.

VII-му Крунач и прекрупач у вред. 35 дин. Гаји Бабићу из Конатица.

VIII-му амерички нож и у готову 10 дин. Ненаду Госпавићу из Вреоца.

Похвалницама награђени су одгајивачи:

Љуба Лазаревић из Шопића.
Јеврем Милисављевић из Сувог Села.
Лаза Крстоношић из Совљака.
Живојин Петрић из Звечке и
Радоје Димитријевић из Барича.

Осим награда које су досуђене, раздавани су свима излагачима поклони у поучним књигама о сточарству и ситним одгајивачким приборима. Укупна вредност досуђених награда и поклона износи на 3720 дин. 65 пар. дин.

Из оволиког броја награда и величине њихове види се да друштво није жалило материјалних жртава, да се, не само изазову привредници на учешће, него да се убеде колико се много полаже на добро гајење и неговање говеда.

Друштво је овом изложбом у Обреновцу стекло, поред искуства, како треба у будуће у приређивању изложаба, ове врсте, радити, још и уверење, да наш колубарски сој, има све особине добрих говеда, али да су његови прави представници све ређи, јер је, поред недовољне хране и неге, искварен мешавином са страним и домаћим мелезанима. Ово је било тако видљиво, да је ни први поглед, а нарочито према једном пару волова чисто колубарског соја добро однегованих, јако падало у очи, како сви мелезани изгледаху и сувише жалосни. Ова појава тек показује колико губимо што наша колубарска говеда запуштамо и остављамо их на милост и немилост неувиђавности у одгајивању, а нетражимо начина да се овоме злу доскочи.

IV. Књижевни рад.

Стални књижевни рад друштва огледа се у његовом органу „Тежаку“ и „Пољопривредном календару“. У колико овај рад друштвени одговара своме циљу на читатељима је да изричу суд, а друштвена управа може само овде изјавити, да је сву пажњу обратила на уређивање ових органа и није пропустила да се уверава о свима сметњама, које су сметале уредном излажењу.

Нагомилани послови у Државној штампарији а поред тога познат „страјк“ њених штампарских радника, који је трајао читавих месец и по дана, сметали су те је „Тежак“ при крају године морао неблаговремено излазити и још не може, да редовним током пође до краја, мож'да, овог месеца.

„Тежак“ је као и до сада издаван недељно а штампан је у 1500 примерака.

„Пољопривредни календар“ за 1895 год. штампан је у 5000 примерака и све је растурено и распродато.

У овој години Друштво је одкупило ова дела:

а, „Калемљене лозе као средство противу филоксере“ од Петра Стојадиновића;

б, „Полска привреда“, од Паје Т. Тодоровића; и

в. „Пољопривредне белешке“ од Драг. Лапчевића.

Осим страних новина, које се обично примају, Друштво је у овој години повећало своју књижницу са неколико страних дела новијег издања; и у будуће стараће се, да сада уређену књижницу сваке године допуњава, јер више не може бити спора да и пољска привреда почива на научним испитивањима, да је дакле наука, и да и код ње има врло важних проналазака и новина.

V. Друштвене финансије.

За оцену друштвених финансија најбоље ће послужити „прегледи“ стања прихода и расхода у 1894 год. и с тога се, по уобичајеној практици, и сада овде излажу. (Види приход и расход на стр. 30).

Ови прегледи и сами довољно јасно казују, како су се кретали приходи а како расходи. Разгледани приходи по партијама, не могу да нас задовоље: него напротив потврђују и опет сами собом, како су несигурни и како према томе ни друштвене финансије још немају свога чврстог и сталног ослонца. Не узимљући у обзир партије: распродаје семена и справа, које имају у неколико трговински карактер, све остале партије друштвеног прихода и неизвесне су и несигурне; јер осем незнатног вишка на једној јединој партији, све остале покизују мањке, у сравнењу са буџетом предвиђеним сумама.

Па и опет друштво и у овој години није штедило издатака на партијама: потпомагања пољопривреде и друштвеног добра у Шапцу. Приређење изложбе говеда и потпомагање подружина, а тако исто развијање и усавршавање привреде на друштвеном добру у Шапцу, изазвали су потребу, да се утроше не само суме буџетом предвиђене него и знатно више преко тога. Али користи рада у тим правцима дају довољно правдања за такве и толике издатке.

Један нов рад, који је друштво ове године вршило, рад на сузбијању пероноспоре, показао је и у друштвеним финансијама замашне суме прихода и расхода.

Осем својих прихода, буџетом предвиђених, друштво је у току ове године добило и нарочиту државну помоћ од 20 000 дин. на сузбијање пероноспоре, а тако исто и помоћ од општине обреновачке у 600 дин. за награде изложеној стоци на изложби у Обреновцу. Нека је и на овом месту то поменуто с хвалом и благодарношћу!

Вишка утрошака по појединим партијама било је и ове године, јер су то изискивале неодложне потребе. Те вишке управа је одобрила у смислу друштвених правила, па сада очекује да то и збор призна. Више је утрошено по овим партијама:

1.	На потпомагање пољске привреде . .	1431·75
	У коју суму улази и помоћ обреновачке општине	600·—
2.	На друштвено добро у Шапцу	605 05
3.	На друштвени врт	36·65
4.	На плаћање дугова	532·—

Исплаћујући дуг прош. године, који је износио преко 10000 дин., а немајући изобиља прихода, није било могуће исплатити све рачуне набавке семена и справа у овој години, те с тога и опет прелази у идућу годину као друштвени дуг.

Сума тога дуга изнеће око 11400 дин; а супрот тој суми дуговања стоје друштвена потраживања од разних купаца справа и семеоа у суми око 15000 динара. Велики део тих друштвених потраживања датира се из ранијих година, а она из ове године износе око 3800 дин. Са наплатом иде врло споро и не зна се шта је горе: тражити непосредно од дужних лица или преко власти. И с тога друштву престоји да што скорије заузме друкчије но досада и одлучно гледиште у погледу давања справа, семена и осталих пољопривредних потреба, не само појединим привредницима, већ и својим подружинама и другим удруженима, па и онда кад то чини преко државних и општинских власти, преко пошта и железнице.

I. ПРЕГЛЕД ПРИХОДА

Српског Пољопривредног Друштва у 1894 години.

РЕДНИ БРОЈ	ПРИХОДИ	Суме буџетом предвиђене	Суме примљене	Мање примљено	Више примљено
		динара	динара	динара	динара
1	Готовина из 1893. год.	2.810 15	2807 75	2 40	— —
2	Приход од претплате «Тежака» у 1894 год.	1.500 —	1299 30	200 70	— —
3	Приход од чланских улога у 1894 год.	800 —	370 —	430 —	— —
4	Приход од продатих књига и календара	1.500 —	1682 85	— —	182 85
5	Приход од друштвеног добра у Шапцу	10.200 —	8475 60	1724 40	— —
6	Приход од напл. дуга и то: а), од дужника претплате Тежака и чланства	2.500 —	1946 —	554 —	— —
	б), од дужника за справе, семе и остало	4.000 —	2070 25	1929 75	— —
7	Приход по партији растурања семена	15.000 —	17129 35	— —	2129 35
8	Приход по партији растурања справа	15.000 —	10924 10	4075 90	— —
9	Приход по партији сузбијања перонспоре	— —	27446 95	— —	27446 95
10	Државна помоћ	20.000 —	20000 —	— —	— —
11	Ванредни приход	200 —	650 45	— —	450 45
	Свега	73510 15	94802 60	8917 15	30209 60

У овој години било је прихода . . . . . 94.802·60
а расхода . . . . . 90.709·—

Укупан новчани обрт · 185.511·60

II. ПРЕГЛЕД РАСХОДА

Српског Пољопривредног Друштва у 1894 години

РЕДНИ БРОЈ	РАСХОДИ	Суме буџетом предвиђене	Суме издате	Мање издато	Више издато
		динара	динара	динара	динара
1	На печатање књига и осталих потреба	1200 —	719 45	480 55	— —
2	На потпомагање пољопривредe и подружина	5000 —	6431 75	— —	1431 75
3	На друштв. добро у Шапцу	10924 25	11529 30	— —	605 05
4	На друштвени врт, пчеланик и живинарник	500 —	536 65	— —	36 65
5	На набавку књига, новина и дворeза	800 —	339 —	461 —	— —
6	На поштанске марке за иностранy експедиц.	250 —	181 —	69 —	— —
7	На повезивање књига	500 —	341 80	158 20	— —
8	На награне сарадницима Тежака, календара и др.	3500 —	3144 85	355 15	— —
9	На плаћање дугова за семе, справе и др.	10000 —	10532 —	— —	532 —
10	На плату друштв. секретара	2520 —	2380 —	140 —	— —
11	На плату друштв. писара	1440 —	1360 —	80 —	— —
12	На плату друштв. благајника	1200 —	1200 —	— —	— —
13	На плату уред. «Тежака»	960 —	960 —	— —	— —
14	На плату друштв. служитеља	1680 —	1673 15	6 85	— —
15	На канцеларискe потребе	1200 —	1192 90	7 10	— —
16	Издатци по партији распродаје семена	15000 —	13049 95	1950 05	— —
17	Издатци по партији распродаје справа	15000 —	10688 40	4311 60	— —
18	Издатци по партији за сузбијање перонспоре	— —	22989 25	— —	22989 25
19	Издатци на непредвиђене потребе	1835 90	1657 55	178 35	— —
	Свега	73510 15	90907 —	8197 85	25594 70

VI. Рад с подружинама.

Да се рад подружина што јаче у напред крене и поставе у могућност да што више у својим околинама раде на унапређењу привреде, друштвена управа их је и ове године материјално знатно потпомагала, а нарочито оне подружине, које су показале више воље да се практичним радом баве и на тај начин крче пута напреднијем газдовању у својим местима и околини. Помоћ, која је у овој години поружинама у новцу, справама и семену указана, износи вредност од 1287·60 динара.

Шта су и колико поједине подружине у овој години радиле и урадиле, види се из извештаја њихових, који се у целости овде штампају, у колико су досада поднесени

У овој су години образоване нове подружине у Милутовцу и Кучеву, и тако сада има 19 подружина.

После извештаја о друштвеном раду у напредозначеним правцима, управи је част известити збор, да је поводом тога, што се 1894 год. навршује 25 година друштвеног рада, у почетку озбиљно прихватила мисао *о прослави двадесетпетогодишњице друштвене*, па налазећи да друштвени рад кроз 25 год. треба у овој години прославити, изабрала је нарочити одбор да поразмисли о начину прославе.

Да би се изнела права слика целокупног рада друштвеног за свих 15 година, и јасно преставило какво је стање пољске привреде било пре 25 год. а какво је данас, и према томе какве је успехе својим радом на унапређењу привреде за то време постигло, чиме би се уједно дали најтачнији одговори на сва питања, на која је г. Јос. Пецић друштвени члан, изволео скренути пажњу прошлогодишњег збора и на која је у главноме и овим а и прошлогодишњим извештајима одговорено, — одбор је предложио и управа усвојила:

1. Да се за прославу спреми „Споменица“ у којој ће бити два дела:

а) Историја друштвеног рада кроз тих 25 година.

б) Развитак пољске привреде у Србији престављен у картограмима, дијаграмима и опису

2, Да се дан двадесетпетогодишњице веже са сазивом једног ванредног збора, који би имао да расправи два врло важна питања:

а) О комасацији земаља; и

б) О уређењу пољске полиције.

Унапред се предвиђало, да је рад за израду „споменице“ огроман и да је везан са материјалним жртвама, али је ипак управи уливало наду у могућност извођења овога то, што су се овога посла примили они друштвени чланови у чију се преданост овоме послу, највеће поверење поклонити могло. И заиста, мора им се признати да су се свом вољом одазвали очекивању управином, уложивши сав труд око прибирања нужних података за израду овога, тако важног дела, које би било од драгоцене вредности.

Поред све воље: поред огромног труда, кога су ангажовани уложили те да «споменица“ и садржином одговори своме називу, није се успело ни издалека, да се могла израдити у току ове године а још мање штампати. Нарочито за други део — развитак пољске привреде, врло је тешко прикупити све потребне податке, а и оно што је прикупљено не подпуно је и не сигурно.

Осим ове тешкоће, постоји још једна, — немогућност новчана, јер би за штампање «споменице“ требала доста велика сума издатака, а друштвеним буџетом за ову годину није предвиђена.

Управа друштвена, сложна у мишљењу да би прослава без „споменице" била од слабог значаја, нарочито кад се узме у обзир, да се одређени темати, не би могли расправити на начин, какав се предвиђао — одлучила је:

1. Да се, с погледом на тешкоће и материјалну немогућност, да се споменица изради и штампа — прослава за ову годину одложи;

2. Да се, збору саопшти све што се желело и радило за прославу, па да он донесе коначну одлуку: да ли да се прославља двадесетпетогодишњица, кад и у ком виду и да одмах вотира и потребан кредит за то.

Ма како збор ово питање решио, „споменица" би се ипак могла и требала поступно да изради и штампа као знак и успомена на 25-годишњи рад Српског Пољопривредног Друштва само да збор одреди у напред потребан кредпт за то.

У овој години друштвена управа имала је 39 редовних одборских седница, а поводом тражења г. Министра Нар. Привреде да Друштво уступи своје добро у Шапцу за отварање треће ниже пољопривредне школе и пастувоког станишта, држан је 20 Новембра и ванредни збор, који је ово важно питање по судбину друштвеног добра решио. Рад овога збора штампан је сав раније у „Тежаку."

Управи је немогуће завршити овај извештај, а да не помене и једну непријатну појаву. Докле у другом свету, и вишег и нижег ступња културе, политички листови сматрају за дужност, да хуманитарне и патриотске установе и њихове већ изабране управе, кад о њима хоће да пишу, помажу и теку им кредита у публици, — дотле се у нас нашао један политички лист, који је прошле године отпочео, са скроз погрешних разлога, борбу противу управе овога нашег најплеменитијега удружења.

Управа, уживајући пуно поверење и чланова друштва и г. министра народне привреде, није противу ових напада ништа предузимала, већ ни с тога, што они и својим скептицизмом и слабом, а по негде и сасвим супротном логиком, тешко да су могли коме импоновати.

Али кад се тај лист у последњем нападу толико заборавио, да је отворено изишао и противу самога друштва, јер је нанео увреду скоро свима његовим члановима, који су узели учешће на ванредном збору од 20 новембра пр. год., онда је управа, постакнута још и захтевом више бив. чланова овога збора, послала уредништву дотичнога листа „службену исправку", написану што је могуће штедљивијим тоном, којом су потрвени погрешни мотиви поменутога чланка и одбијена увреда.

И тако написану исправку уредништво није хтело штампати!

И ако је управа знала пута и начина, да прибави сатисфакције и себи и друштву на други начин, опет је, с погледом на углед самога друштва, претпоставила, да ову непријатну појаву само прибележи, сматрајући: да је уредништво дотичнога листа и самим нештампањем исправке показало колико му је у тој ствари било стало до истине, и да ће сами чланови друштва умети да промере, оцене и пресуде такав један поступак, онако, како ће бити најбоље по углед и интересе друштва, до чега нам је највише и стало.

Ово је по готову једна, а при том толико важна сметња, остављана у прошлој години противу друштва и његова рада, да заслужује нарочитог помена; и управа констатујући је овде, ради управљања оних, који од сада буду у овоме, пуном најплеменитије задаће друштву у нас, заузимали њен положај, — жали много што се тако што у опште могло, мож'да једино у нас, и десити.

У овој години друштво је увећало број чланова утемељача са г. г. Милосавом П. Куртовићем секрет. министарства народне привреде, Николом Тодоровићем економом из Водица, Ђорђем П. Куртовићем из Шапца и Савом Којидићем економом из Брчког у Босни.

Овим убрајањем имановане господе у чланове утемељаче Српског Пољопривредног Друштва, а нарочито нашег брата босанца Саве, дато је јасног доказа, колику је моралну добит стекло друштво и међу браћом ван граница садашње Србије, што га побуђује да весело кличе: *хиљадили се оваки родољуби, који у напретку српске привреде увиђају спас срства.*

Друштво је у овој години изгубило: члана почасног Панту Куртовића, редовног члана Симу Кандића бив. секретара министарства народне привроде; почасног Љубу Димића председника крајинске подружине, и дописне: Јована Терзића екенома из Самаила и Стевана Коњовића учитеља у српској православној сомборској школи.

Нек им је вечан спомен међу нама.

По чл. 21. друштвених правила из управе иступају: г. г. Свет. Љ. Гавриловић, Коста Д. Главинић, Д-р Марко Леко, Анта Голубовић, Паја Т. Тодоровић и Тодор Николајевић и на њихова места има збор да изабере нове одборнике на две године Тако исто има да изабере на годину дана на место г. г. Мирка Миљковића, Живојина Јанићијенића и Душана Спасића, који су ван Београда са службом премештени.

Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва. 18. Јануара 1895 године.

ИЗВЕШТАЈ

Добра срп. пољопривредног друштва за 1894-ту годину.

Као сваке, тако и ове године, управа овога добра има част, поднети друштву извештај за 1894-ту годину.

У овој години повећано је земљиште, са арендираним од општине шабач., које износи 21·50 хектара. Оно је по све доцкан уступљено друштву и управа овога добра, имала је да се бори са обрадом овога земљишта преко целе зиме и пролећа, Но благодарећи лепом времену, а уз припомоћ најамљених ратара, сав је рад у своје време сграђен. На овоме земљишту, према жељи бившег окруж. одбора који је друштво помагао са 3000 дин. новца и, жељи срп. пољопривред. друштва, подигнуто је луцериште на 14 хектара.

Ова је година била у опште добра за све усеве. И ако је у пролеће владала суша готово за шест недеља, то су опет доцније кише, поправиле многе усеве, који су за то време у своме порасту изосгали. Овако је стање било за први рад — прве усеве. Друга суша, која је у овој околини почела од 15 Јуна, па трајала до 15 Септембра, учинила је, те се није могло да има користи од посејане позне грахорице и мувари која је сејана на репици.

Исто тако и луперка, пошто је овас скинут, једва се одржала и, да нису кише у позну јесен припомогле, угинула би сва од превелике суше; отуда и није било отаве, а са 10 хектара, када се она изгуби много чини. И само старо луцериште, пошто је семе сабрано, сем паше, никаквог дохотка у јесен није дало,

Због тога добивено је врло мало сена, него што је предвиђала управа, јер заиста, да је после жетве првих усева било кише, добио би се као други род 8—10000 кгр. сена.

Што се тиче справа и алата за обделавање усева, у томе се није оскуђевало, јер је друштво попунило своју збирку машна, набавком справе за вршење детел. и справом за чишћење семена. Само још што нема вршалице, али, пошто их у овој околини има и сувише много и пошто раде за 5—6% ујма. то није било ни потребно да је друштво набавља.

Само су зграде трошне и тескобне и управа овога добра мислила је, да ако не пређе добро у државне руке, у идућој години испече потребну количину цигаља за све грађевине, које би се имале подићи од тврдог материјала. За гориво, мислила је, да употреби пшеничну сламу од 1894 и 1895-те год.

Према каквоћи земљишта усеви су на целокупном имању, били овако распоређени.

I. Ратарство.

16	хектара	под пшеницом озим., добивено	32.906	к.
10	«	овса са луцерком	19,079	»
3	«	« чиста		
7	«	кукурузом	15.210	«
3	«	репицом	2.000	»

3 хектара грахорицом	сена 3.000 к.	
	зрна 1.000 „	
	кошено у зелен $1\frac{1}{2}$ хект.	
3 „ под старом луцерком	сена 3.000 „	
	семена 350 „	
	кошено у зелен 1 хект.	

Из овога излази, да је добивено: у зрну 70.539 килогр. и сена 6000.

Сламе од стрмнина има од прилике овсене на 50000 кила, а пшеничне 90—100.000; прва представља вредност 350 дин., друга 200 дин.

Репица је прошле године по доцкан сејана, једно због суше, а друго због очекивања на врстачну сејалицу. Ипак је ово био леп покушај, да се види, да у нашој клими може поднети и позније сејање. Поред ниске цене, она се опет рентирала као и пшеница, а да се не узима и та добит што се усеви мењају.

И саме стрмнине имале су ниску цену, што је јако утицало на приход овога добра.

На име ујма машинског при вршењу стрмнина, издато је; по 6%: пшенице 2002 кила и овса 1171.

II. Воћарство.

Остатак земљишта употребљен је па воћ семениште, расадник и воћњак. Расадник је удешен тако, да се може редовно издавати воћа и дрвећа за 4000 дин. и, кад би се могло за оволику суму новаца да прода, онда би се са њом могао паралисати издатак у буџету за $\frac{1}{3}$.

За ову годину, продато је воћа 3197 ком. и 6800 у вредности 1759·30 дин. Остало је поруџбина неизвршених због мразева, и са њима би порасла сума на 2000 дин. Воћа је махом продавано у унутрашњост, а врло мало у Шапцу.

Воће у воћњаку се постепено умножава, и већ је I и II коло ове год. у велико род донело. Поред воћа има још у расаднику и 1000 лоза — чокота — готово од свију домаћих сорти, које су ове год. веома доста и добро родиле.

Дивљака има спремљених у семеништу, у колико је потребно за пресађивање у расаднику.

III. Сточарство.

Од стоке находи се на добру: 2 бика, 3 јунице, 1 крава, 1 теле, 2 коња за рад, 2. кобиле, 2 овог. ждребета и 1 трогод. омица. Једног бика Лавенталске расе, поклонио је бивши окружни одбор друштву, односно добру друштвеном. Говеда су млада и само се је једна крава летос отелила; због тога што се од младе стоке није имало користи, пала је на терет буџета по већа сума расхода њиховог издржавања.

Бикови су пуштани на приватне краве и оплођено је 31 крава.

По занимању особа, било је крава:

земљорад.	14
трговачких	14
занатлиске	3
Свега	31 крава

IV. Производња семена.

Повртарског семена произведено је: купусног, кеља, першуна, паштрнака, шаргарепе сточне репе, грашка, разних врста пасуља и т. д. у вредности 150 дин.

Семена од гледичије отребљено је на 130 килограма, од које је количине послато Друштву још пролетос 80 килограма; остатак семена, послаће се кроз који дан.

Семе од грахорице, као и луцерке ушло је у овај извештај у првом одељку.

Луцеркиног семена, поред свог пречишћавања на најбољој справи, изашло је на 350 килограма; према чему излази; да ће на ново-подигнутом детелишту имати 4—5000 килогр. семена I врсте.

Како је друштво снабдело своје добро са свима потребама, то излази по сигурно, да оно губи предајом истог у државне руке:

Један доходак од производње луцерк. семена	7000	дин. год.
„ „ „ стрмнина и окопавина	4000	„ „
„ „ „ продаје воћ. салница	4000	„ „
Свега годишње	15000	дин.

Овде нису узети у рачун ситнији дохотци: продаја стоке и сточ. производа, повртарско семење, семење од гледичија и багрена, продаја плодова од воћа и грожђа. Од последњих производа — воћа и грожђа, сад тек почеће да притичу дохотци и расти до 10—15 год.

У будуће дакле, приход би се повисио за 40%, а расход за 20% смањио.

V. Посредничка радња.

Управа друштв, добра, поред осталог семена, растурила је још у својој околини 1000 килограма семена од луцерке. Исто тако, распростла је доста справа и машина и свакоме давала разноврсне поуке у онолико, у колико је њој знање допуштало. Поуке су махом тражили сељаци, што је врло лепа појава, која подиже не само ауторитет друштву, него и самом добру његовом.

Практични курсови, ове су године изостали из узрока тог, што је друштво доцкан израдило план за радове на практичном пољу.

Управ. добра
Светол. А. Петковић

ИЗВЕШТАЈ

О раду „Ресавске пољопривредне подружине“ на њеном расаднику америчке лозе у 1894 години.

Према акту тога друштва од 12 т. месеца Бр. 2693 част је овој Подружини, поднети следећи извештај, о раду њеном у овој 1894. години.

Оних 20.000 резница, које је подружина упрпорила на риголованој земљи, за које је подружина, у прошлом извешћу свом томе Друштву јавила, целог је лета, подружина брижљиво неговала те прпорке а нарочито оних 1000. комада америчке лозе са жилицама, које је подружина, добила од Топчидерске управе. Земљиште, које није заузето прпорцима и овом расађеном лозом, подружина је засејала: кукурузом, кромпиром, бостаном и сточном репицом, које је подружина у своје време продала, и новац у касу унела. Још је нешто земљишта остало. које подружина није обрађивала.

Резнице америчке лозе, које смо из Љубичева добили, примиле су се, од % 85. Оне, које смо добили из винодељ. воћар. расаднице, примиле су се, од % 50. Она, са жилицама америчка лоза, у 1000 комада што смо је добили из Топчидерске расднице, примиле су се, од % 90. Јнсенас смо празна места попунили.

Расађивање прпорака почела је подружина у првој половини октобра месеца. Спремање земљишта за расађивање било је овако: најпре је поорано земљиште обичним плугом колико је се дубље могло, а после, копати су јамићи од 35—40 сантм. ширине, а 65—70 дубине. Јамић од јамића у одстојању је 1.20 мет. Прпорци су врло добри били, са жилицама од 20 30 40 50 и 60 сантм. дугачким. Дугачке су жилице сасецане.

Од пролетошње расађене америчке лозе, и од прпорака, добила је подружина, 25000 резница, и то: до 12000 резница добрих, а 13000 лошији. Све те резнице утрапљене су. Расађивање лозе свршено је до 20 новембра и врло је лепо и угодно време било. Расађено је је 12000 прпорака на шест парцела. Једну парцелу оставила је Подружина, да на њој расади готову од разних сората калемљену лозу, коју ће подружина добити из Државне Смедеревске расднице у 1000 ком. са заоставшим прпорцима нашим у 5—600 комада које ћемо ми калемити, Земљиште, за сађење те калемљене лозе спремила је подружина. Ископати су јамићи од 35—40 сантм. ширине, и од 65—70 сантм. дубине. Ред од реда 1.50 а лоза од лозе 1 метар. Та ће нам парцела служити као угледан виноград, одакле ћемо и разне калеме давати.

Од воћа је подружина засадила: јабука, крушака, трешања, вишања, кајсија и бресака, у 410 комада, од којих су до 400 калемљени, а остало калемећи се идуће године. Осим ове количине воћа, подружина ће идуће године још воћа засадити и дивљег и калемљеног. За калемљено воће обратила се је ова подружина, воћар. виводељ. школи у Крајини, и она је обећала да ће до 1000 комада, разних воћака послати.

На једном парчету земљишта посејали смо пролетос гледич, а јесенас смо га с једне стране расадника, у две врсте расадили.

Стање касе ове подружине стоји данас овако:

1 Од бив. окружног одбора округа моравског, добила ова је подружина као помоћ . . . . . 1000·— д.

Пренесено	1000·— д.
2 Од Штедионице Ресавске, као члана добротвораа први улог	50·— «
3 Од чланова утемељача	800·— «
4 « « помажућих	204·— «
5 « усева што је подружина на овом земљишту радила и продала	141·10 «
6 « календара	54·50 «
Свега	2249·60

Издато је:

1 За риголовање земље и рада кад је лоза припорена и расађивана	620·10 д.
2 За резнице, примљену лозу и воће	244·35 «
3 за справе и алате	101·— «
4 « штамбил	16·— «
5 « пренос материјала за кућу	36·— «
6 « календаре	50·— «
7 « плате послужитељима и баштовану	570·50 «
8 « разне друге издатке	76·15 «
Свега	1714·10
Остаје у каси још готовог новца	535·50

Земљиште, за које се подружина надала, да ће од општине бесплатно добити, — сем овога земљишта на коме је лоза расађена, — преварила је се подружина у нади својој. Није земљу бесплатно добила, него је узела од општине исту земљу под закуп. за три године у суми од 2220 динара. Земљишта има до 10 хектара. На томе земљишту, подружина мисли, да идуће 1895 год. упрпори а 1896 год. расади до 60.000 комада америчке лозе.

Подружина је ова, у октобру месецу т. год. обратила се г. министру народне привреде с молбом, да се овој подружини, за њену расадницу пошље 50.000 резница америчке лозе, и 1000 комада калемљене лозе. У исто време јавили смо г. министру, да је Скупштина среза ресавског, у два маха решила: да овој подружини даде помоћи 1500 динара, а другом приликом, донела је опет скупштина среска одлуку: да се свака општина у срезу ресавском, уплише за члана утемељача са улогом од 50 дин. па је се подружина пожалила г. Министру, како, изгледа нама, да ће подружина тај новац, не само у скоро добити, но да га никако ни добити неће. Усљед те молбе наше, г. министар актом својим од 28 октобра т. год. Бр. 2832 јавља подружини овој, да ће у почетку идуће године, из винодел. воћарске расадинце добити 50000 комада резница, а из Државне расадинце у Смедереву до 1000 комада калемљене лозе, и то све бесплатно. Даље, у истом акту г. министар јавља, да је наредио г. начелнику окр. моравског, да нам се из окр. благајне изда 1500 динара, као помоћ за 1894 год. а у исто време наредио је и г. начелнику среза ресавског, да од сваке општине у срезу ресавском, по одлуци среске скупштине, узме по 50 динара као улог члана утемељача, и овој подружини преда.

Алата има подружина за сада само ових:

4. мотика, 3. ашова, 2. будака, 1. сикиру, 1. гвоздену грабуљу, 1. колица, 1. маказе за шишање траве, 1 тестеру за поткресивање воћа, 1 плуг риљац, 3 ножа за калемљење воћа, 2 маказе за резање лозе, и 2 гвоздене лопате.

Сав скоро материјал, који нам је општина, од својих старих зграда поклонила, имамо, да се једна кућа подигне. Грађењу куће, подружина ће тек онда приступити, ако буде имала довољно новчаних средстава, најпре, за рад у расадници, па после за кућу. Ако подружина не добије онај новац, за који је наредио г. министар да се преда, онда не само што се неће моћи кућа градити, него ће подружина принуђена бити, да се ограничи само на ово земљиште, што је општина уступила бесплатно, одакле ће резнице народу среза Ресавског давати, све донде, док се сваки домаћин у Ресави не подмири са америчком лозом, што је и циљ ове подружине, па ма још и 10, па и више година радили.

Бр. 50
22. Децембра 1894 г.
Свилајнац.

Председник,
Ресавске пољоприв. Подружине
Поп Пав. Крстић

За деловођу,
Др. Марковић
марв. лекар.

ИЗВЕШТАЈ

О раду Пожешке подружине Српско Пољопривредног Друштва за 1894 год.

Ово је друга година, од како је ова подружина, после дуготрајног престанка свога обновила своје дејствовање.

После упорног и много стручног рада свога прве године, пошто је испитала своју околину и видела где и шта треба радити, пошто је пољопривреднике јаче заинтересовала за напредњи рад и стекла код њих поверења, она је ове године приступила систематском раду, у колико су јој прилике и средства допуштали.

Она је ове године отпочела рад на своме воћном расаднику, коме је основ поставила, како у погледу воћног растила, тако и у погледу извођења шибља за живу ограду. Почетак даје добре наде за успехе, а даљи рад у овом погледу, има да круниште намере подружине.

Опробала је на свом имању и две врсте кукуруза, које јој је друштво послало. Но, како је подружина семе доцкан добила и засијала тек 26 Маја то се није могло успети са потпуним зрењем. Но увевши у обзир, не само то задоцњење са сетвом, но и непогодност ове године за културу у опште узевши у обзир, да и кукурузи раније засејани нису могли достићи своје зрење, и не губећи из вида, да су ови кукурузи, поред свих тих незгодних околности, ипак и у стаблу и у зрну били једри и напредни, подружина може с основом тврдити: да не само једна, већ и друга врста кукуруза у овим крајевима може добро успевати, и да би с разлогом могла усвојити да се подрињска врста кукуруза обделава у ужичком округу.

Ове године подружина је растурила доста семена, нарочито пићних биљака. Па и при свем том, она није могла задовољити све потражиоце, јер је и код друштва и код семенара нестало семена. Оволика тражња семена неоспоран је доказ: колико је подружина показала успеха код пољопривредника, кад им је препоручивала боља семена и, нарочито, производњу пићићних биљака.

Подружина је добила од окружног одбора на поклон плуг обртач и кутију воћних справа. Како су код нас прилике такове, да се по гранама и врлегима мора земља образовати за производњу жита, то ће подружина са овим плугом примером показати пољопривредницима, да је крајње време да кидају са старим ралицама, и да набављају ову справу, која ће и њима и стоци уштедити и снаге и времена, а која ће боље и разорати и раздробити земљу. С воћним справама утицаће на пољопривреднике у томе што ће не само показати начин неге воћњака, већ их нарочито и у упутити да покажу много јачег и живљег старања, око тога обилатог извора њихове привредне моћи.

Скупове и предавања подружина није држала из обзира врло појмљивих, који јој нису давали маха да своју делатност јаче развије, али у оскудици тога, она је и сама и преко појединих својих чланова озбиљно утицала на унапређење пољопривреде у овом крају и давала пољопривредницима савете у појединим радњама.

Намеравана окружна изложба изостала је усљед тога што је Министарство народне привреде одрекло помоћ своју, а окружни одбор укинут је, од кога је се надало помоћи Подружина има готовине 388·25 динара.

Пожега 31 Децембра 1894 год.

За Председника,
благајник
Никола Милошсвић

ИЗВЕШТАЈ

О раду Лужничке пољопривредне подружине Српског Пољопривредног Друштва за год. 1894.

Навршила је се и друга година, од како је ова подружина развила свој корен (рад), на унапређење пољске привреде у овом крају.

Подружина ова имала је дужност ту, да све чланове њене упозна и заинтесује зашта је установљена и какав је њен циљ, сад има више да брине, о начину како да се најбоље и најлакше подмире наши привредници, оним справама без којих се више у овом новом ослобођеном крају обстети не може, (као што их је у неколико већ е набавила).

Решењем управног одбора, држала је подружина један скуп у Бабушници 15 Марта, овај скуп био је врло добро посећен.

На овом збору, подпредседник предавао прктично о калемљењу воћака, објашњавао николико важнијих тачака подружинских правила, разних предлога. разлога и уписа у чланство.

Стање пољске привреде у овој околини, било је у овој години у следећем:

а., *Пшеница* је доста посејана, ну од великих и јаких голомразница пропала је, а и оно што је било хрђаво, је.

б., *Кукуруз* је био сасвим слаб, јер од велике сунчане припеке није мого ни у колико напредовати.

в., *Крупника* је било прилично, ал и то по где, где.

г. *Овас* такође није могао напредовати, као и кукуруз, а и оно што је било главничаво.

д., *Влакнуље* биле су приличне.

Напред изложено, целокупан је рад ове подружине за 1894 годину, који се шаље томе друштву; с молбом да друштво, поклони у будуће већу пажњу, овој подружини, па моли друштво, да се задовољи са овим извештајем, јер овдашња околина, може се слободно рећи, да је у свачему у пољској привреди изостала од других крајева.

Бр. 7.

30 Децембра 1894 год.

у Бабушници.

Подпредседник подруж.

В. Станковић

За Деловођу,

Љуб. Т. Ристић

Српском Пољопривредном Друштву

Према захтеву тог друштва од 12 Децембра 1894 год. Бр. 2693 овд. пољопривредна подружина, подноси следећи извештај.

У овој години подружина није могла радити за то, што јој је прво потребно било купити земљиште за рад. Куповина земљишта ишла је тешко за то, што подружина не располаже великим капиталом, те да би могла већу цену понудити. Најпосле у Августу месецу, испало је управи за руком да купи, далеко од вароши 3 хектара земље, за 1.600 динара, на шта је и тапију добила. После те куповине, своје земљиште дубоко преорано и заграђено, а затим посађено 2000 садница разног воћа, који би се на пролеће могло калемити. Даљи рад за сад ограничен је на то, да се земљиште добро пођубри, и зато се сад непрестано извлачи ђубре. Краткоћа времена од дана куповине и наступајућа зима, нису дозвољавали да се што више уради, али после овог првог доста срећног почетка. рачуна се на даљи успех много сигурније, у толико пре, што тек сад наступа распродаја друштвених акција, чему је већ приступљено, па ће се имати више срества на расположењу, а са више срестава материјалних може се више и учинити и бољи успех постићи.

Сав горњи посао, где долази и штампање акција у 1000 комада, свака по 10 дин. свршен је за 2.600 динара, о чему постоје уредна документа.

Као помоћ од Управе класне лутрије добијено је за 1893 годину 1000 динара и за ову 1.200 дин., а одређена је годишња помоћ у 1.200 динара. Ова до сад примљена помоћ од Управе класне лутрије употребљена је на горњу цељ привремено, али се сад иста сума попуњава продајом акција друштвених, те да се после употребе на оно што је правилима друштвении одређено.

Узимајући у вид сјајан одзив грађана са села и из вароши при оснивању ове подружине, подружина се нада да ће од сад много боље и успешније радити; а нарочито да ће распродајом акција увећати земљиште и подићи неопходно нужне зграде.

Бр. 15.

31 Децембра 1894 год.

Г. Милановац

Управник гор. милановачке пољоприв. подружине,

Коста Борисављевић

Деговођа,

Добр. Р. Урошевић

ИЗВЕШТАЈ

Драгачевске Пољопривр. Подружине о раду и стању за 1894 год.

По чл. 30 подружин. правила, а сходно чл. 59 Друштв. правила, дужност је ове подружине да поднесе извештај о раду свом и стању пољске привр. овог краја за ову годину, — што ова управа по тој својој дужности овим и чини:

Још од почетка рада — установе — ове подружине, па до данас, непрестанце су неке сметње стајале члановима управе јер су махом ови спречавани да могу слободно на одрађеној цељи и послу радити.

Свака новина у нашем народу покренута у први мах млогима изгледа чудновато и неостварљиво, али «прегаоцима и Бог помаже» вели народ. пословица, Треба само воље за рад па ће се све постићи, — ако не одмах, а оно кроз кратко време; па тако је и са овом нашом Подружином.

Сам циљ и задатак њен, којој је стављен на побољшање пољске привреде, он је велики, и од ње се тражи млого и млого рада, — по зато, треба доста времена а више средстава па да одговори свом намењеном позиву,

Дакле, и ако се није још постигао Бог зна какав успех до сада, ипак не треба мислити, да се није ништа урадило и да се неће моћи намењена цељ постићи; према томе управа ове подруж, овде ће у кратким потезима а у главном именовати свој рад.

Још у почетку ове године Управа је ова расписала и позвала своје чланове и друге грађане своје околине да се истој обрате са потребним поручбинама и набавкама семења, справа и алата. И тако, нешто својим саветима и препорукама, а нешто утицао је пример од околних привредника који су раније (прошлих година) набавили боља семена, справе, стоку и др., — те тако управа је и у овој години набавила преко Срп. Пољопр. Друштва: 120 кгр. детелине, 30 кгр. јечма — голића — hordeum trifurcatum), 20 кгр. мухари, 10 кгр. багрена — (гледичија), 2 кгр. сточ. репе воћар. маказа, и другог семења од башт, поврћа.

Исто тако из околних вароши а од бољих мајстора набавили су имућни грађани (:а млоги се удружили по 2 — 3 њих па узели:) у овој години преко 30 и више гвоздених плугова, 2 дрљаче, преко 10 ветрењача (пре 2 — 3 год., управ' пре установе ове Подружине, било је у целом срезу 5, а данас може имати преко 100 плугова). И од Друштва је у овој год. узето 2 жарковач. и 3 америчка плуга.

Неке справе, плугове и семена поручено код Друштва, није послато, с тога што није ни имало, а ни калемгранчица, што је било доцкан.

Од набављених бикова (мелез алгајски и пинцгауски сој са домаћим) приватних сопственика, давали су у својој околини те су пуштали сељани на своје краве, од којих у овом крају није пре било бољих, па без сумње и ови овакови нису од штете.

Управа је већ решила да се у идућој години набави најмање 3 бика од бољих већ познатих сојева у нашој земљи, који су и аклиматизирани и навикнути на наше прилике, — а према новчаним срествима можда и више.

У идућој години добиће се у овом месту и држ. пастуви, што то опет до сада није било.

Управа подружине је већ покушала код приват. сопствен,, а и код општине овде у Гучи да јој уступе ма на који начин неки део земље, ради угледног пчеларења, а и за воћни расадник, па се нада даће од идућег пролећа моћи колико толико одпочети да ради.

Даби се што већи број чланова — земљорад. — добио у коло ове Подружине, а и у намери да се Пољопривред. поука живом речи унесе у народ; — према решењу управе држато је јавно предавање из пољске привреде 9 Марта т. г. у Марковици (школовани пољопривр. овог среза) и то: о орању и сејању у опште, о ђубрењу, користи овога и начину справљања, и о каламлењу воћа, — збор је и поред хрћавог времена опет био добро посећен Други збор имао је бити мца Априла у Котражи, на коме би се опет предавало(о воћу и ливадарству, — затим о пчеларству и сточарству; но због одвећ хрђавог времена оних дана није био, а ни доцне се због извесних неприлика није више ни покушавало држати.

О стању пољске привреде овог краја Управа такође поднаша своје извешће:

Још с' јесени пр. год. у I половини мца Септембра било је лепо, тако да су тада пољопривред. угаривали неке њиве, а неке засејавали

озимим житима, — али Октомбар био је хрђав и мало се могло у њему дана да ради, но зато је Новембар нахнадио. јер је готово сав био леп, те тако су сељани прилично засејали тада озимих стремнина.

Зима је била већином лака и променљива, тако да је у Јануару лепих дана и земље суве по странама Југу окренуте било, да је се већ могло радити. Фебруар био је променљив, — али ипак погодан за радове. Друга половина месеца Марта и цео Април било је ветровито (источ. ветар већином дувао) да је се земља од тога прилично исушила била, тако да се ораги није дало на многим местима.

Маја месеца до половине Јуна киша је чешће падала, па ипак су сељани поорали своје њиве за кукуруз, који је доцне добро напредовао; — но, од половине Јуна па до св. Илије (20 Јула) кише ни капи није пало, те како сви усеви, тако и кукурузи су због ове дуге суше (у брдима и оцедним местима:) кад им је најпотребније било више остали јалови и кржљави, а код многих места за $^1/_2$ — 1 мет. одрастао био, па тако и остао, изузимајући долину поред реке Белице где са приносом својим мало или нимало нису изостали од пр. године.

Али поред реке Мораве код многих места опет слабији, јер су њиве песковите и опрудљиве.

Стрмнина (озима жита) је и поред дуготрајне суше ипак добро напредовала и приличну жетву дала, — но која вајда кад је цена овамо одвећ слаба (8 дин. а сад тек 11 дин. од 100 кгр.).

Ливаде, и оне су дале мали приход сена, а то зато, што је у пролеће било голомразица тако да су траве измрзле, а затим доцне опет ветар влагу из земље испирио, и оно што је нађено сена, то је добро јер су привредници покосили и с'денули да ни роса, што но кажу, на њ' није пала.

Воће у опште је готово свуда овамо родило, више мање код разних места. Сушење шљива није нико у овој години чинио, већ све у каце збрао, па сад ракију печу. — цена је по квалитету средња.

Винограда има само на неколико места ради пробе, но слаб успех од њега, јер због знатне надморске висине — хладне климе — грожђе добро не дозрева. Овдашњи становници имају своје винограде у срезу Трнавском, и тамо је слабо родило, но оно што има може се казати да је добро.

Пероноспоре прошле год. било је, но ове године по мало негде и негде.

Гајење пчела мало ко одпочиње да са савршеним начином ради, већ све по старом обичају — са плетарама (:има сељака по неког да за пресаде остављају по 50 и 100 кошница:). Ове су године одвећ биле слабе свуда овамо, тако да свака мора се хранити.

По списку подружина ова броји до сада 105 чланова редовних и 3 утемељача,

По гласу рачунске књиге било је ов. год. примања	234 дин.
на дугу — (од улога и датих справа и семења) ·	580 дин.
Свега · · ·	814 дин.

Новац од улога (у овоме има и 70 дин. од 1 забаве(издан је за превлачење справа и семења и др. 60 дин.; а дуг Срп. Пољопр. Друштву 239·25 дин.

Према томе на чисто Подружина располаже са 574·75 динара (кад и дуг свој прикупи).

Ово је у главном извештај ове Подружине за ову годину. У опште Управа се Подружине старала да што више и боље одговори свом позиву, па и ако не тако најбоље, али ипак не може јој се рећи да јој је ова година прошла узалуд

Управа ће се и њени чланови и у будуће трудити, да и даље раде на друштвеној и опште корисној цељи за унапређење пољске привреде.

Бр. 38.

30 Децембра 1894 г.

Гуча

За

Потпредсед. Подружине,

члан,

Поп Доб. Ј. Протић.

Секретар,

Мил. В. Карић

ИЗВЕШТАЈ

Жичке подружине.

Подружина ова жали, што је у току ове године била у по све незгодним прилима, те није могла својски да се преда послу за који је ангажована.

Свеколики рад њен, састојао се у посредовању око разних набавака за своје чланове, и у том погледу, задовољна је потпуно успехом. Највећа количина луцерског семена и највећи број справа, а нарочито кошница и пчеларског прибора, према ранијим годинама, раширен је у току ове године.

Ну оно, што се није могло извести ове године, нада је, да ће се учинити идуће године, јер је у изгледу, да ће се уклонити незгоде које су ометале правилан рад ове подружине.

Бр. 72. Од стране жичке подружине, 31 Децембра 1894 године у Краљеву.

ИЗВЕШТАЈ

О раду и стању Крушевачке Пољопривредне Подружине за 1894 годину.

Крушевачка подружина навршиће са 1894 годином — тринајсту годину свога живота и рада око бољитка пољопривреде народне у овој околини, подноси друштву извештај о своме раду и стању у 1894 години, у следећем:

Рад подружински око бољитка пољопривредног био је и у овој години двојаки: *„Посредни* и *„неопосредни"*.

Посредно је ова подружина радила и утицала на унапређење пољопривреде народне у овој околини највише препоручивањем и посредовањем око разних поруџбина и набавака пољопривредних, како за своје чланове, тако и за нечланове, ради распростирања и размножавања у народ ове околине: разног благородног и калемљеног воћа и дрвећа; бољу врсту семена за људску и сточну храну; савршенијих справа и алата: поучних књига и листова; боље врсте стоке и других пољопривредних потреба.

Потпомагањем Пољопривредног Друштва подружина је успела, ове године, извршити следеће послове:

1.) Набавила је и протурила у народ ове околине *разног семења пољопривредног у вредности 472·10 динара.* И преостало је семена у вред. 40·95 дин.

А са оним из прошлих година, ова је подружина протурила разног *семења пољопривредног укупно: 3715·40 динара*, понајвише семена детелинског.

2.) Набавила је и протурила међу пољопривреднике ове околине *расадница* разног благородног и калемљеног воћа и дрвећа *1149 комада*, у вредности 66.60 динара, међу којима је највише расадница живе ограде и дудова.

А са оним из прошлих година ова је подружина протурила у народ ове околине *укупно: 2922 комада расадница разног благородног воћа и дрвећа у вредности: 1992.60 динара.* Већином калемљених крушака, јабука и багремова.

3.) Подружина је протурила. ове године међу пољопривреднике овог краја, разних савршенијих пољопривредних *справа и алата, 42 комада, у вредности 786·75 динара*, понајвише пчеларских справа и плугова гвоздених. Остало 23 ком. у вред. 595·90 дин.

А са оним из ранијих година подружина је протурила до сада *укупно: 244 комада разних пољопривредних справа и алата, у вредности: 5023·05 динара.* Већином бољих гвоздених плугова и круњача.

4.) Разних *пољопривредних поучних књига и листова*, ова је подружина протурила у овој години: 59 комада, у вредности 54 динара. Остало 160 ком. у вредности 80 дин. А са оним из раних година протурено је *укупно: 619 комада у вредности 517·45 динара.* Већином пољопривредних календара и других издања друштвених.

5.) У интересу бољитка сточарства овог округа, а ради поправке домаћег соја говеди и свиња, угицајем подружине, бивши ово-окружни стални одбор набавио је био *21 бика Алгајске и Маријахоферске расе у вредности преко 12000 до 16000 динара*, и неколико нерастава наше боље домаће расе мангулице.

Ова су грла била раздата и размештена по свима срезовима овога округа ради оплођавања, укрштања и поправке домаћег соја говеди и свиња. На чему је рађено овог пролећа и лета.

Доцније, по престанку окр. одбора, ова је приплодна стока уступљена у својину на издржавање и приплод приватним сточарима овог округа, под условом, да их за 4 године не смеју уништити нити отуђити.

6.) *Свилодеље*, које је за прошле две године почело било врло лепо развијати се и напредовати у овом крају, нагло је ударило назад, услед напуштања ове радње у невреме, од I повлашћеног друштва свилодељског, и одузимања повластице. Нагло је опала и цена и количина меурака, због тога, што су овд. свилодељци били навикнути, да семе добијају бесплатно од друштва, које сада нису могли добити; и што се нико није обвезао да мора откупљивати произведе меурке по доброј цени.

Подружина је једва добавила 150 грм. семена од г. Великића из Свилајнца, и раздала га тек неколицини најближих свилодељаца. Остали су морали напустити гајење свило-бубе, и ако су се неколико њих баш озбиљно били спремили, да ове године у великој мери гаје свилене бубе. Количина и цена меурака у овој години спала је на $^1/_5$ лањске.

Са оним из ранијих година ова је подружира протурила до сада *укупно семена од свилених буба у вредности 2640 динара.*

7.) У интересу спашавања још постојећег виноделља ове околине које је филоксера већ заразила, на више места, у свима срезовима овог округа, па и у Жупи; подружина је радила код див. сталног окр. одбора, да се подигне један *расадник америчке лозе*, за обнављање старих и подизање нових винограда на издржљивој амер. лози, размножавањем исте и протурањем у народ лозе и новије вештине подизања винограда калемљењем америчанске подлоге са нашом питомом лозом, како би се могле спасти и сачувати још постојеће наше феле грожђа, пре нег што их филоксера буде све посушила.

Тога ради див. стални окр. одбор био је набавио 50.000 ком. амер. лозе Рипарије за подизање расадника амер. лозе у Жупи. Но пошто срез жупски, у чијој се средини имао подићи расадник, није хтео дати нужно земљиште за расадник, то је окр. одбор добављену лозу раздао приватним виноградарима на поклон, да саде и подигну приватне расаднике амер. лозе како знају и умеју. И тако осујети се подизање уређеног расадника амер. лозе за овај крај неувиђавношћу и неслогом жупљана, који и ако од виноделља живе, жажалише да дају 5—10 хектара згодне земље за спасавајући расадник амер. лозе; а не пожалише дати све своје винограде, са хиљадама хектара и милионима товара грожђа и вина прождрљивој филоксери, која им се већ на више места угњездила, и која ће им постепено посушити и упропастити све винограде редом, без помоћи расадника и амер. лозе, одакле би своје посушене винограде обнављати и нове подизати могли, на издржљивој амер. лози, којој филоксера не може наудити.

Да би се колико толико притекло у помоћ виноделцима ове околине у спашавању овд. виноделља од филоксерне заразе, подружина је почела препоручивати и посредовати у набављању и доношењу, калемљене и некалемљене амер. лозе из државних расадника, ради обнављања старих и подизања нових винограда у овој околини. У тој цељи је прикупила од неколико овд. виноделаца, једну набавку од преко *30000 ком. расадница амер. лозе* калемљене и некалемљене за пролеће, ради подизања винограда (и расадника), по новом начину на амер. лози.

8.) Даље је ова подружина посредно радила на добијању нужне материјалне и моралне помоћи од Срп. Пољопривред. Друштва, сталног окр. одбора и Г. Министра народне привреде; те је с њиховом помоћу, успела ове године, развити у ширем обиму, непосредну радњу око калемљења воћа и прскања винограда противу пламењаче у овој околини.

У тој цељи подружина је добила ове године 7 *поклона и потпора у вредности: 2140 динара. А укупно* до сада подружина је добила *свега 14* поклона и потпора у укупној *вредности 3039 40 динара*, што се троши на потпомагање пољопривреде овога краја.

Даљи посредни радови ове подружине, како за ову, тако и за све досадање године, најбоље ће се видети из Бројног Прегледа, који се придодаје овом извештају; — а сада прелазимо на излагање непосредног рада ове подружине.

Непосредни радови подружине, око унапређења пољопривреде ове околине, састојали су се из практичних радова: око калемљења воћа; прскања винограда противу пероноспоре; и раду око подизања угледног добра, о којима ћемо овде коју више рећи.

I. *Калемљење воћа.* У интересу бољитка запуштеног воћарства ове околине, ова је подружина, како ранијих, тако и ове године извршила калемљење воћа, у већем размеру, у 4 околна среза, помоћу 5 путујућих калемара подружинских, који су из места у место ишли и калемећи воће народ у томе поучавали, и размножавали по народу благородне сорте воћа. Калемаре је подружина прибавила стечајем преко «Тежака», и сваког калемара са помоћником, подружина је плаћала по 3 дин. дневно; а од приватних лица, којима су што калемили, уговорено је; да смеју наплаћивати само по 20 пар. дин. од стабла, а подружина им је дала све потребе калемарске и писмену препоруку и објаву. Калемљење је отпочето ове године у другој половини Марта а свршено у Априлу месецу.

И у срезовима: расинском, жупском, трстеничком и темнићском, у 73 места, код 332 лица, *окалемљено је овог пролећа 2254 калема разног благородног воћа и дрвећа*, и то, понајвише: јабука и крушака, затим кајсија, трешања, марела вишања, шљива, мушмула, дуња, дудова, ораха и питомих багремова. И на то је утрошено 268·25 дин.

А са оним калемима из ранијих година, ова је подружина до сада окалемила у 4 среза, *укупно: 4677 ком. разног благородног воћа и дрвећа*, а понајвише јабука и крушака, *у вредности 1026·25 динара.*

Поред тога, подружина је раздала бесплатно: *1725 калем гранчица* благородног воћа приватним калемарима, који умеју сами своје воће калемити. —

II. Други непосредни рад подружине у овој години био је: *Прскање винограда* противу пероносиоре (или пламењаче) у целом округу крушевачком.

Услед огромних штета, који су виноделци претрпели од «пероноспоре» или пламењаче, прошле и претпрошле године, и која је само округу крушевачком, у 1893 години, нанела штете у грожђу и вину преко 1,000.000 динара, ова је подружина увидела огромну штету наших виноделаца и пољопривредника и одмах је почела тражити лека и средстава за борбу противу те нове напасти и грозне болести. И нашав, да савремена пољопривредна наука има врло сигуран лек у прскању лоза са раствором плавог калема и креча, у води, обратила се је за моралну помоћ; див. сталном ово окружном одбору, Срп. Пољопривредном Друштву и Г. Министру нар. привреде, ради набавке нужних средстава и организовања овог одбранбеног посла у целом округу крушевачком. И уз знатну помоћ Г. Министра народне привреде преко срп. пољопривредног друштва и бившег ово окружног одбора, подружина је дошла до средстава, те је могла организовати и руководити све радове око прскања винограда и сузбијања пероноспоре у свих 6 срезова окр. крушевачког, набавив нужне справе — прскалице, лекове, прибор и нарочите луле — прскаче. које је извежбане и снабдевене свима потребама прскачким, упутила нарочитом објавом и препоруком, у сваки срез овог округа по једног прскача са помоћником, који су ишли из места у место, као путујући прскачи, и обавештавајући виноделце вршили прскање винограда свакоме, који је желео, по датим им прописима и одређеној најнижој такси 1 дин. од мотике и за лек и за рад. Прскање је почето од половине маја а завршено свршетком јуна и јула.

И по свршеном прскању и прибраним датима, ова је подружина успела испрскати у вар. Крушевцу, срезу расинском, ср. моравском, алексиначком, трстеничком и ражањском, са 10 прскача, 8 прскалица, у 35 места, код 194 лица, *испрскано је: 731 мотика винограда*, нешто бостана, кромпира и зелени. већином I прскање. На шта је *утрошено: 1127 динара*, 236 килограма плавог камена, и 472 килг. креча.

А у *срезу жупском* вршено је прскање винограда за рачун срп. пољопривредног друштва бесплатно. И са 10 прскача, 10 прскалица, у 6 места, код 21 лица. испрскано је у I прскању 330, у II прскању 141, *свега 471 мотика* винограда, I и II прскање.

Што *укупно* излази, да је у целом округу крушевачком, за рачун подружине и друштва, *испрскано 1202 мотика винограда*, већином I прскање.

Овој је подружини преостало прскачког прибора и материјала у вредности 916·80 дин.

У опште, са придобијањем виноделаца да дају прскати своје винограде ишло је доста тешко. Прво, стога, што је пероноспора нова болест, а прскање нови лек, за наше виноделце, па многи нису веровали у сигурност овог начина лечења, који сами до сада нису никада опробали; друго, што је прскање винограда, и оно сведено на најмању цену 1 дин. од мотике, ипак причињавало један нов рад и трошак, који нису навикли да чине наши виноделци; и треће, што је летошња велика суша, и сама врло јако спречавала развијање и ширење пероноспоре, те многи виноделци видећи, да се пероноспора не шири као прошле (—кишне) године, и да се лист и род на лози врло добро одржава и не суши, уздржаваху се од прскања. — Због овога су многи виноделци остали у приличној неверици према овоме леку, чије

моћно дејство, усљед летошње суше, не могоше, свуда, особито јасно разликовати и видети.

Виногради, који нису заражени филоксером, врло су се добро одржали од перонoспоре, и ако је на више места било и перонoспоре и антракнозе, у мањем степену. Лист и род колико га је било, одржао се и дозрео, скоро подједнако, како код прсканих, тако и код непрсканих винограда.

И лоза са пупољцима добро се је развила и потпуно дозрела, као први услов за идућу борбу.

Изгледи су, за сада, врло повољни, да ће идућа виноградска берба бити врло добра, ако идуће лето буде сушно. — Но, ако идуће лето буде кишно и влажно, као што га на жалост већ предсказују нови календари за 1895 годину; онда ће и идуће године бити опет перонoспоре и штете од ње, као што је било прошле 1893 г.

И зато треба имати у резерви прскалица, плавог камена и нужног трошка, за сузбијање перонoспоре и у идућем лету ако затреба.

Што је ова подружина била у стању да овог лета постигне овако повољне резултате у непосредном раду — калемљења воћа и прскања винограда, има се, поред њене заузимљивости, благодарити: 1. Г. Министру нар. Привреде, што је давањем ванредне потпоре пољопривредном друштву, ставио га у могућност, да ове године јаче помогне подружину морално и материјално са 730 дин.; 2, бившем стални. овд. окружном одбору, што је потпомогао подружину са 1050 динара, и III гончидерској економији и виноделско-воћарској школи у Букову, што су подружини бесплатно дали већи број калем-гранчица од разног благородног воћа.

III. Заузета пословима око калемљења воћа и прскања винограда, подружина није могла ове године развијати даљи рад *о подизању угледног добра*, расадника и варошког парка.

То јој остаје за будући рад. А њен досадањи рад код општине и округа, да дође до потребног земљишта за подизање угледног добра и расадника, остао је безуспешан. Желети је, да у томе ускоро успе.

Толико о раду подружине, а сад укратко о њеном стању.

У години 1894 подружина је имала:

I *Чланова «Добротвора»* — једног: *I крушевачка окружна изложба од 1891 године».*

II. Чланова *«Утемељача»* — ни једног,

III. Чланова: *«Редовних и помажућих»* имала је 27, а са онима уписаним ранијих година броји: 171 чланова са укупним чланским улогом 1725 динара.

IV. *Благајна подружинска* имала је:

1) Примања: динара
2) Давања: «
3) Вишка: динара, који је намењен подизању угледног добра и расадника за ову околину.

4) *Обрта* годишњег: динара, а укупни обрт са овом годином износи динара.

5) Извршила је *кварка и набавака* 85 у вредности 2834·60 динара, а са онима из ранијих година 395, у вредности укупној 17638·12 динара.

Поред тога, ова подружина има и своју књижницу и збирку пољопривредног воћарског и прскачког алата и справа, и комисијоно сложиште пољопривредног семена, справа и књига друштвеног издања.

То би био у главноме извештај о раду и стању подружине крушевачке за 1894 год, при крају које почела је подружина покретати мисао о образовању «Виноделске Задруге» за ову околину.

Пошто од свију пољопривредних грана највећа опасност и скора пропаст прети највише виноделу овог округа и жупе, ширењем филоксерне заразе по виноградима свију срезова овог округа; и пошто противу филоксере, пољопривредна наука и пракса има једини најсигурнији лек у подизању винограда на издржљивој америчанској лози; и пошто се тражена лоза из државних расадника не може добити;— то је једно од најпречих и горућих питања и потреба овога краја, подизање *«расадника Америчанске лозе и воћа»* за овај знатно виноделски крај и округ, као и подизање *«Угледног винограда»* на амер. лози и *«Угледног воћрума»* винарског за овај крај, како би се благовремено притекло у помоћ спашавању још постојећег виноделя ове околине.

Тога ради подружина је почела покретати мисао о образовању једне Акционарске Виноделске Задруге, која би се звала «Жупска Виноделска Задруга» са капиталом од 100.000 динара, у 1000—2000 акција по 100 — 50 динара, са уплаћивањем кроз 2 године, или како се потреба буде отварала. По примеру Крајинске Виноделске Задруге.

Подружина је сматрала за своју моралну и патриотску дужност, да ово привидно питање благовремено покрене, а хоће ли и колико у томе успети, то ће зависити од увиђавности и одзива грађана и виноделаца овог краја и потпоре Г. Министра нар. привреде и других чиниоца меродавних.

На крају подружина извештава друштво, да је на прошлом главном збору подружинском своја правила допунила тиме, што је поред постојећих редовних и помажућих чланова, увела још и чланове «Добротворе« са улогом по 500 дин и чланове «Утемељаче» са улогом по 100 динара у «пољопривредни фонд» сагласно прописима правила пољопривредног друштва.

Ради бољег прегледа целокупног рада и стања ове подружине, од њеног постанка до данас, прилаже се овде на крају следећи:

КРАТКИ ПРЕГЛЕД

Рада и стања крушевачке пољопривредне подружине концем 1894 године.

БРОЈ	НАИМЕНОВАЊЕ	у 1894 години			од 1882 до 1895 г.		
		БРОЈ	ВРЕДНОСТ дин.	п.	БРОЈ	ВРЕДНОСТ динара	п.
1	Протурила семена разног	—	472	10	—	2678	45
2	Протурила расадница воћа	1149	66	60	2922	1992	60
3	Протурила справа и алата	42	786	75	244	5023	05
4	Протурила књига и листова	59	54	—	619	517	45
5	Протурила семена свилобубе	150	кгр. 60	—	—	1725	—
6	Окалемила воћа сама	2254	268	25	4677	1026	25
7	Калем-гранчица раздала	150	—	—	1725	—	—
8	Испрскала винограда, мотика	731	1127	—	1202	1487	60
9	Добила поклона и помоћи	7	2140	—	14	3039	40
10	Дала на помоћ пољоприведе	—	475	45	—	2678	45
11	Дала похвалница подружинских	—	—	—	14	—	—
12	Држала скупова	1	—	—	13	—	—
13	Приредила беседа и забава	1	135	10	13	2215	75
14	Приредила изложбу окружну	—	—	—	1	82043	85
15	Извршила набавака разних	85	2834	60	395	17638	85
16	Извршила експедиција разних	180	—	—	923	—	—
17	Имада чланова	27	180	—	171	1725	—
18	« прихода новчаних	—	8445	67	—	—	—
19	« давања новчаних	—	4365	70	—	—	—
20	« обрта новчаних	—	12811	37	—	58857	06
21	Има готовине	—	4147	82	—	—	—
22	« легата	—	—	—	2	1200	—
23	« збирку и намештај	42	916	80	88	1230	70
24	„ комисијон справа	23	595	90	—	—	—
25	« комисијон књига	160	80	—	358	285	90
26	« комисијон семена	—	40	95	—	—	—
27	« акта и нумера	437	—	—	2147	—	—
28	« књижницу	4	—	—	94	—	—

Бр. 438.
31. Децембра 1894 год.
Крушевац.

Председник подружине
В. Виторовић

ИЗВЕШТАЈ

О раду колубарске пољопривредне подружине за 1894 год.

Скоро ће се навршити и трећа година од постанка ове подружине, која је свој рад почела на пољу пољске привреде развијати да би тим путем околини у којој се налази што веће користи донела.

Премда је се подружина и ове године трудила и радила колико су јој средства и околности дозвољавале да постигне ону циљ која се од ње тражи. Кад се узме у оцену њен рад у овој години и посматрао са општег гледишта мора се признати да је мали успех постигнут, а нарочито кад се има на уму питање: Шта се од једне подружине захтева и какве задатке пољопривредне треба да има па да ококини буде од стварне користи? —

Честе промене и трзавице у земљи, гоњење и апшење појединх чланова подружински. био је узрок те је подружину у овој години

обузео застој који је сметао њеном правилном развитку. Осем тога и слаба материјална средства којима подружина располаже узрок су малом и слабом успеху постигнутом у овој години.

Али поред свега тога; неможе се казати да подружина својим радом није ништа постигла и користи околини донела. — Она је према околностима доста постигла, тако:

Куповала је и својим члановима раздавала разно семање од корисних усева и сточне хране. Нарочито је повећу количину семена од луцерке детелине протурила у народ ове околине. Нужно је овде поменути да пре установљења ове подружине није скоро у околини нико детелину гајио, данас може се рећи да скоро сваки имућнији сељак гаји детелину од које велике користи има.

Даље за поправку и приплод домаће расе говеда подружина је се постарала и набавила једнога бика од добре расе, кога је платила 450 дин. земљорадници из околине доводили су своје краве и пустали бика од почетка 1893 год. па до краја ове 1894 године.

У овој години пошто је ина била у свему несрећна и баксузна како ју је и штампа оценила — угинуо нам је и бик напрасно од болести «Сточног пришта.» Губитком реченог бика подружина је претрпила велику штету.

Осем горњег, подружина је раздавала народу у околини повећи број пољопривредни календара и књига.

Подружина је имала поглавиту намеру да у овој години набави извесно земљиште у месту и да на њему подигне угледно добро пољопривредно, јер увиђа, да би тим начином привукла већу пажњу земљорадника на рационално гоздовање, те би тим путем много веће користи околини донела. Али слаба материјална средства којима подружина располаже нису јој дозволила да то постигне. Али опет подружина није изгубила наду да то постићи неће, она се нада да ће наступити боље прилике за Србију у којима ће и подружина лакше моћи цељ своју постићи.

Подружина има 45 чланова, од којих су:

а) утемељача	6 и
б) Редовних	39
Свега . .	45

ИЗВЕШТАЈ

О раду подружине Српско Пољопривредног Друштва за срез Посавски и околину у Обреновцу, за 1894 г. поднешен IV редовној главној скупштини.

Поштовани скупе,

Управни одбор на основу чл. 62 правила дружинских, има част да изнесе VI главној скупштини извештај о свом годишњем раду у прошлој 1894 години.

Управни одбор, и ако је имао у овој години многе сметње за извршење свога задатка ипак сматра да је по могућству одговорио своме позиву. Тако на првом месту трудио се да прибави материјалних средстава за извршење потребних радова на своме добру те је посредно и непосредно радио код г. Министра Народне Привреде за новчану помоћ коју је г. Министар изволео издаги у 1200 дин. за које управни одбор остаје г. Министру захвалан.

Управни одбор овим изјављује захвалоост за учињену помоћ новчану подружини и то: Општини обреновачкој за помоћ од 300, Српском Пољопривредном Друштву за помоћ од 120 и овдашњем еснафу трговачком за помоћ од 300 динара, са којим су сумама горњо именовати нашу подружину помогли.

Управни је одбор посредно и непоередно утицао на развиће пољске привреде у својој околини и то:

I. Посредно

У овој години одбор је утицао на развиће пољске привреде посредством растурања избраног семена и облагорођеног воћа. Тако набавио је из Српског Пољопривредног Друштва, а из свога расадника растурио у народ:

а. Из српског пољопр. друштва набављено и протурено

1. Детелине	300	килогр.	у вредности	600 динара
2. Мухари	500	«	«	125 «
3. Гледичара	10	килогр.	у вредности	21 динара
4. Хељде	10	«	«	10 «
5. Дудовог семена	5	«	«	20 «
6. Багремовог семена	5	«	«	10 «
7. Вештачког сађа	1	«	«	5 «
8. Добављено од добра срп. пољопр. друштва код Шапца 110 багремова у вредности				60 «
9. Распродато 110 ком. календара за 1895 г.				55 «

Значи да је добављено од Срп. пољопр. друштва, семена, вештачког сађа и друго за 906 дин. што је све растурено у народ, а осим овога, подружина је ова из свог расадника и осталог добра растурила.

1. Крушака окаламљени	22	ком.	вредност	12·40 динара
2. Јабука «	36	«	«	20·40 «
3 Бадема «	7	«	«	7·00 «
4. Шљива «	4	«	»	2·40 «
5. Дудова «	6	«	»	1·20 «
6, Ораха «	1	«	«	1·00 «
7. Дуња «	4	«	«	2·00 «
8. Малина «	10	«	«	2·00 «
9. На свом добру произведено и продато разног поврћа и цвећа за				146·80 «

Свега продато у народ са свога земљишта за 303·25 динара

Још је управни одбор у овој години откупио од г. Николе Томића трг. овд. једне «американске грабље» за 100 дин. и одбор је мишљења да ове грабље у идућој години опроба међу пољопривредницима овога краја. те ако би показала успеха, агитовати да би се што у већем броју растурила у народу.

На завршетку овога првога дела свога извештаја управни одбор са особитим задовољством уноси у овај извештај, да је ова подружина имала срећу, да буде учасник при извршењу изложбе говеди домаћег соја, држане у Обреновцу на дан 28 Августа 1894 год. коју је приредило срп. пољопр. друштво.

Подружина ова приномогла је Срп. пољопр. друштву, при извршењу ове изложбе колико је била кадра, према свом материјалном стању, а управни је одбор у месту и околини посредовао. да изложба буде што боље посећена.

Ово је код нас новина и прва изложба домаћег соја говеди, и управни одбор са задовољством констатује, да су посетиоци имали и посредне и непосредне користи.

Посредна је корист ове изложбе та, што су се овд. пољопривредници уверили, да ми имамо домаћи сој говеда који се са страним такмичи. За тим ово је побуда и поука, да пољопривредници рационалније гаје своју стоку у сваком погледу а нарочито у погледу спанривања. И најзад што је том приликом растурено доста савршенијих пољопривредни справа у виду награда за изложену стоку, те ће и то утицати на пољопривреднике да се отргну од примитивних справа — алата.

Непосредна је корист онима, који су добили награду у новцу или у пољопривредним справама или прибору сточном.

Најзад Управни одбор напомиње, да је и општина Обреновачка помогла ову изложбу тиме, што је из своје благајница издала 600 динара, те се употребило за раздавање награда новчиних изложбеницима стоке.

II. Непосредиа

На подружинском добру управни је одбор радио на воћном расаднику и пчеларству.

а) На воћном расаднику.

На расаднику је у овој години каламљено, расађивано и сејано. Каламљење је вршено у пролеће «у процеп» и «спајањем» а лети и јесени «очењем.»

Посејано је 5 килограма багрема, 5 кила гледичара, $2^1/_2$ киле јабука и крушака, 10 кил. трешања и 5 кил. вишања.

Најпотребније пак припреме за пролетње радове на расаднику извршене су. као: угаривање земљишта, справљање воћних леја за сејање и друго.

Стање подружинског расадника види се из под приложеног табеларног прегледа.

Управни одбор у току 1894 год. а на основи чл. 26 својих правила, раздао је својим члановима по 5 ком. окаламљених воћака.

И у овој години подружина је претрпила оскудицу у стручном лицу на свом добру тиме, што је морала у најбољем добу године отпустити свога баштована због неугледног понашања у раду и ван овога. Највећа је незгода за дружину, што од свога постанка до данас неби срећна да набави потпуно стручна лица за своје добро, и ако га је плаћала од 1000—1500 дин. годишње плате а поред ове дават му је још од подружине бесплатно и стан.

Ну да би се ова незгода, у будуће могла отклонити, управни је одбор мишљења, да би требало покушати преко Српског пољопр. друштва и г. Министра Нар. Привреде, да би се помоћу њиховом нашло стручно лице за добро подружине.

б.) *На пчеларству*

У овој години подружина није имала свога стручног пчелара, те тако пчелник подружински није могао дати оне добити, коју би подружина имала кад би на истом имала стручно лице за пчеларење.

Поред овога и паша је у овој години тако била хрђава, да се и најстарији примитивни пчелари овако хрђаве паше не сећају.

Управни је одбор мишљења, да се кошнице раздаду члановима — улагачима — у натури сада у пролеће, као њихови удели, са обавештењем како ће пчеларење почети рационално.

Имовно стање подружине изложено је у извештају подружинске благајнице. из кога ће се видити целокупна имовина подружинска, с тога изволите поменутом под ⁄. извештају своју свеколику пажњу поклонити.

Поштовани скуше,

Подружини је ове 1894 год. отказана помоћ у томе, што јој је одузет локал из државне зграде, надлештва поште и телеграфа, у који је локал подружина била сместила своју канцеларију, читаоницу и књижницу, према решењу г. Министра Нар. Привреде од 10 апр. 1893. г. Бр. 1483.

Управном одбору познато је, да је локал одузет те да подружина не може тамо са својом канцеларијом остати, једино на предлог и наваљивање данашњег шефа поште и телеграфа г. Жив. Дамјановића, који је локал г. Живота сада употребио за свој приватан стан.

Управни је одбор чинио све објашњењем да нема потребе за шефа онај локал одузимати јер иста државна зграда има и других одељења у којима би се шеф могао сместити са приватним својим станом, али је ово код тада надлежних било без икаквог утицаја, јер и сам г. Министар Нар. Привреде, приликом почете изложбе домаћег соја говеди, изјаснио се је, да није вољан своје решење преиначавати но је том приликом дао своју министарску реч, да ће подружини новчаном помоћу дати задовољења.

На ову реч г. Министра, подружина се и данас ослања и нада да ће за локал своје канцеларије добити обећану помоћ.

Управни је одбор мишљења, да се резолуцијом VI главне скупштине умоли г. Министар да одржи своју подружини дату реч.

Овим извештајем управни је одбор изложио цео свој рад у овој 1894 год. Управни је одбор гледао да подружина одржи онај глас у народу о себи, какав је до тада имала, и да том гласу још боље будућност осигура, да ово све учини управни је одбор ставио вољу и труд на расположење, и своју радњу развијао је у колико је према материјалним средствима могао.

Управни одбор мисли да је подружина од свога постанка до данас у неколико одговорила своме значајном задатку. Поред свих незгода које је морала савлађивати ипак је подружина до данас поставила јак темељ за даље развиће свога рада, зато се управни одбор нада да ће овд. грађанство и пољопривредници из овога краја, среза и околине заједно са својом интелегенцијом ово предузеће прихватити и даље га развијати за напредак и благостање овога краја наше отаџбине.

Бр. 377.

31. Децембра 1894 год.

Обреновац.

Председник подружин,
Мил. П. Марковић

Потпредседник
Рад. С. Стојсиљевић

Благајник
М. Ј. Кованчић

Врши дужн. перовође,
Ник. Јов. Костић
књиговођа,

Чланови одбора:
Јов. Ж. Марковић.

ИЗВЕШТАЈ О СТАЊУ БЛАГАЈНЕ

Подружине Српског Пољопривредног Друштва за срез посавски и околину и то од 1. Јануара до 31. Децембра 1894. године.

ТЕК. БРОЈ	Примање			ТЕК. БРОЈ	Издавање		
1	Готовина од прошле 1893 год.	934	85	1	Плата економу	720	—
2	Помоћ од Министарства	1200	—	2	Плата момку	469	40
3	Помоћ од трговачког еснафа	300	—	3	Хонорар пчелару	180	—
4	Од чланова наплаћен улог	259	—	4	527½ надница рађена у расаднику	894	30
5	Приход од забаве	428	50	5	За прављење топли леја	108	50
6	Кирија од летњиковца	150	—	6	За превлачење ђубрета и песка	64	80
7	Наплаћена вересија	231	45	7	За набављено разно семење	110	70
8	За продати 1676 кила јечма	108	05	8	Канцеларијског материјала	75	20
9	Од продатог воћа	53	20	9	Председнику и економу путног трошка	166	50
10	Од продатог цвећа	52	05	10	Пољоприв. друш. и министарству депеше	14	—
11	од продатог поврћа	94	25	11	За набављене дивљаке	32	40
12	8 комада пољоприв. календара	4	—	12	За оправку летњиковца и капије	315	30
13	Од воштине и сача	9	20	13	За орање и сређивање јечма	73	—
14	Од меда	6	80	14	За ограђивање кованлука	54	80
				15	За набављене справе	45	30
				16	За набављене саксије за цвеће	8	75
				17	За салоне канцеларије	7	70
				18	Припремање изложбе	358	65
					Чистог расхода	3699	30
					Остатак готовине за изравнање	132	15
	Свега	3831	45		Свега	3831	45

ГЛАВНИ ЗБОР СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУШТВА

Биће, као што је већ раније објављено 30. ов. мес. у 9. сати пре подне у друштвеној згради.

Чланови срп. пољопривред. друштва а и остали пријатељи друштва, не треба да пропусте а да не посете овај збор.

СЕМЕ ДЕТЕЛИНЕ — ЛУЦЕРКЕ

Праве француске, може се добити код Српског Пољопривредног Друштва по 1·80 динар килограм. Семе је приспело, а даје се по цени коштања, но само за готов новац.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

На завршетку своје двадесет-пето-годишњице „Тежак“ сматра за своју пријатну дужност, да се најпре захвали свима својим сарадницима и претплатницима, првима на њиховом труду и моралној а другима на материјалној потпори Својим ово-годишњим садржајем надамо се, да „Тежак“ није застао иза осталих година и да је стајао на висини савремених потреба, те тако задовољио своје претплатнике и читатеље; и да је у праву и по садржају и радовима својим, а и као *једини пољопривредни лист у Србији и Срнству* да очекује, да га и у идућој години још јаче потпомогну читатељи претплатом а сарадници радом, што кориснијим.

„Тежак“ ће и у идућој години излазити недељно, а цена биће му иста. Али односно претплате, по решењу управног одбора Срп. пољоприв. друштва, важи следеће:

1. *Приватним личностима* неће се више давати лист на вересију, и слаће се само онима који положе *претплату унапред* на целу или пола године. Садањим претплатницима слаће се до 1 Фебруара; па који дотле не положе претплату, обуставиће им се.

2. *Општинама, школама и црквама*, које су сада претплатници, слаће се лист и даље; које од њих не желе више бити претплатници, треба да известе Срп. пољоп. друштво најдаље до 1. Марта, иначе сматра ће се као претплатници и даље и обавезне су платити претплату. Претплату су дужне положити најдаље до 1. Септембра, а после тога рока тражиће се од њих наплата.

3. Друштвени чланови *помагачи, чланови свију подружина* и ђаци у опште добијаће лист у *пола цене*, ако унапред плате претплату за целу годину. Подружине за своје чланове примаће претплату и предавати друштву.

4. *Претплатници из иностранства* у опште, добијаће лист само кад *унаиред* положе претплату. Садањим претплатницима, који су уредно плаћали, слаће се лист до 1. Фебруара, па ако дотле не обнове претплату, обуставиће им се.

Оваквим начином претплаћивања на „Тежак“ биће олакшано и Срп. пољоприв. друштву, као издаваоцу, јер ће знати у унапред колико има сигурних претплатника и колико претплате, а тако исто и предплатницима, јер се отклања та непријатност, да се по више година сматрају као дужници и потрзају да плаћају дужне претплате.

Све претплатнике „Тежака“ и пријатеље наше привреде молимо, да похитају са шиљањем претплате, те да им се лист на време и уредно шаље и да се заузму око ширења и распростирања овог јединог пољопривредног листа. омладину да читањем објашњавањем радова у „Тежаку“ помогне своме народу, који је застао у пољопривредном знању и умењу.

Претплату ваља слати на адресу Срп. пољоприв. друштва у Београду; а најлакше и најсигурније је, *ако се претплаћује код поште*, где ове има.

УРЕДНИШТВО

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

САДРЖИНА: Годишњи извештаји Српског Пољопривредног Друштва и његових подружина. — Главни Збор Српског Пољопривредног Друштва. — Семе детелине — луцерке. — Позив на претплату.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

БРОЈ 5. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 5. ФЕБРУАРА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

ОПШТИ ПОГЛЕД НА АГРИКУЛТУРУ У СРБИЈИ.

Укупно развиће продукције једног народа зависи од читавога низа околности, но у главноме зависи од два чиниоца: од природе и рада. Природа сама пружа с једне стране и материју и снагу за продукцију; и што је природа у овоме правцу издашнија, у толико јаче продукција може да успева и, обратно. Но привреда с друге стране изазива час јаче час слабије човеков рад и употребу снаге. У тропским пределима, где су природни дарови, остављени човеку на употребу, тако богати, да је народ и без свога рада снабдевен са потребним или бар најпотребнијим животним намирницама, ту се и не јавља никаква вредноћа код народа, јер и нема потребе, или бар ту потребу за рад ти народи не опажају. Противно овоме је у поларним пределима, степама итд. где продукција не може — поред све вредноће становника — да достигне никакву висину. У земљама умерене зоне, у које и Србија спада, има највише услова за напредовање продукције већ и с тога, што мања издашност природе човека принуђава на рад, који му награђује одговајућом мером.

Из ових узрока и јесте територија са свима својим особинама од пресудног значаја у економији народа. Са ове стране, без много разговора може се (разуме се у опште) рећи, а да се не греши, да Србија врло добро стоји. Територијални услови у Србији су дакле такови, да се продукција може, несразмерно данашњој продукцији, да увелича.

Но поред природних општих услова за продукцију, који не зависе од воље појединаца, има још и других, т. зв. економних услова, као: способност, вредноћа за рад, подела и удружење рада, капитал и потрошња.

Способност и умешност у раду су без сумње од врло велике важности за успех у продукцији; с тога ваља напоменути, да ово двоје зависи: од снаге и здравља, дакле од ране, локала за рад, обиталишта у санитетском погледу, од васпитања у моралном погледу (фамилија, школа, религија, живот) и најзад од техничког образовања (школско образовање ниже и више стручне школе), од практичне поуке (искуство живота, удружења, штампа).

Вредноћа, поред урођености код појединаца па и код читавих народа, условљена је правном сигурношћу (јер ко се боји, да ће му плод труда ко год други отети, тај ће се тешко наканити да производи више но што му је неопходно нужно за живот); најзад код појединца је велика побуда за увеличан рад, лична добит (за радника изгледи на већу материјалну добит; код чиновника изгледи на бољу каријеру итд.); вредноћа је у томе случају у толико већа у колико се бољи успеси више награђују, (мотив је врло обичан, — себичност, која лежи у природи човековој, а истиче из нагона за самоодржањем) из истога узрока је много вреднији слободан радник од роба, предузимач од надничара и образован човек од дивљака, који своје потребе може да подмири без великога напрезања.

Мотиви за јаче напрезање — вредноћу — могу да буду и наравствене природе (благостање фамилије, пријатеља и друштва) који потичу из љубави, благодарности итд. но са овим мотивима се према данашњем склопу друштва не може рачунати.

Подела рада је један од најважнијих чинилаца у напредовању производње. Скоро сваки рад сложен је из краћег или дужег низа различитих акта и, разлагање целокупнога рада око неког предмета у поједине радове, чини суштину поделе рада.

Не треба доказивати, да радник поделом рада добија веће савршенство у своме послу, да се штеди у времену око изучавања рада, да се рационалније користи капиталом, да се боље може да употреби радна снага, те да се за исто време више произведе итд., јер су све то истине, које нико до сада спорио није.

Али исто тако не сме се пропустити, а да се не напомене, да подела рада има и својих рђавих страна, које се састоје у томе што: вечита једностраност у раду изазива разне болести чак и душевно закржљавање, што једнострано образовање чини те је радник у колико специјалније изучен' у толико више зависан од дотичне бранше, према томе и од предузимача итд.

Капитал су сви производи човечијег рада, који се употребљавају као средство за продукцију нових добара. Значај капитала је у економији народа од огромне важности, јер служи за то да се целина — народ — снабде са свима животним намирницама. Према томе целина (народ, држава) мора се свима силама

старати да буде ових средстава — капитала — увек у довољној мери, да буду праведно и целисходно расподељена у народу и, да са њима буде располагано према потребама целине.

Капитал као продукат човечијег рада постаје једино економним дејством — радом. Увеличавање капитала могућно је дакле само тако, ако је друштво у стању — за извесно време — да произведе више него што му је нужно да намири животне потребе. Капитал се нагомилава произвођењем оних предмета, који служе за одржање и развитак производње.

Од колике је велике важности капитал у продукцији добара, лако је схватити, кад се зна да човек с употребом алата може са утрошком исте снаге да произведе више добара и, кад се с друге стране узме у обзир, да човек поједине предмете и може да произведе једино употребом алата, онда је јасно, да је капитал заиста од стварног утицаја и на количину и каквоћу производа.

Из овога излази, да између рада и капитала нема нити може бити какве противности; капитал и рад се узајамно допуњавају. Капитал је дакле пријатељ човечанству, јер потпомаже егзистенцију човека.

Супротности има, али не између капитила и рада, већ између поседника ове две врсте извора користи — између радника и капиталисте, где постоји вечито трвење, јер им се интереси косе, и у овоме трвењу побеђује као и обично јачи, а то је, по данашњем строју друштва, капиталиста.

Машине, као продукциона средства, као капитал, имају у народној економији особити значај, с тога држимо неће бити узалудан посао и о том, проговорити неколико речи.

Машине су усавршени алати. Разлика између простих — обичних — алата и машина била би од прилике та, што алат потпомаже израду без да може ма шта самостално да изради. Радни део је човек, који употребљава алате само с тога, да би дејство свога рада увеличао. Машина међу тим треба једино да се стави у покрет, па да самостално извршује извесни рад без садејства човековог, који код машине има да врши једино надзор и послугу.

(наставиће се)

Каква је била 1894. година за наше пољопривреднике.

Почетак вегетационе године за 1894. год. био је с малим изузетком угодан и добар за пољске радове. То је учинило те је за време јесени 1893. год. засејано сразмерно доста јесењих усева. Но ницање и напредовање ових усева није ишло правилно и то из тог узрока, што наши пољорадници не предузимљу и не врше сејање на време но пред саму зиму, кад су усеви требали да су већ никли и довољно се убокорили да би зиму могли издржати. Када је сејање у главноме извршено, а то је при крају месеца Октобра и у почетку Новембра, време није већ било лепо и угодно, но је наступило мочарно и ладно, те је усљед тога ницање и појављивање засејаних усева ишло врло споро и неједнако.

Да је после оваквог стања усева, са наступањем зиме, наступила и права зимска ладноћа, од посејаних усева пропао би велики део. Но то није било, јер је зима наступила с благим временом, које је трајало до пред Божић, и то је допринело, те су се усеви прилично опоравили пре наступања јаких зимских ладноћа.

Као што је поменуто, зимска ладноћа није наступила рано, али кад је наступила, наступила је са одвећ јаким и врло ладним ветровима, који су неколико дана трајали. Пред саму појаву ових ветрова, пао је био добар снег, и он је врло потребан био, а падао је и за време ветрова, но због тога што су ветрови били одвећ јаки, снег је на млогим отвореним пољима развејан и ту су усеви остали без снежног покривача. Кад су се ветрови сталожили наступило је благо време и то тако благо, да је се снег у нижим положајима отопио. Да су за овим одма наступили јаки мразеви, за усеве било би врло рђаво. Но то није било тако, већ је благо време подржало, а пао је поново и снег. Оваково време било је скоро целе зиме. Снег је падао по често, али се ни једанпут није дуго одржао, а ни мразева није било јаких.

Цела зима имала је више карактер пролетње лапавице но зиме; она истина није била ладна, али је била неповољна за усеве, јер се усеви при таквом времену нису могли повољно развијати, као што би се развијали, да је остао снег, који је у почетку пао био.

Пролеће у самом почетку било је лепо те је се у то доба не само у баштама но и на њивама могло радити, и то време добро је употребљено, јер је велики део пролетњих усева засејан па шта више, вреднији пољорадници сејали су већ и кукуруз, и веселим срцем очекивали даљи ток радова.

Но пролеће, као што је се у почетку појавило, није било таково у даљем своме току. Наступило је по ново ладно време са јаким ноћним мразевима, кише није било, но су још наступили ветрови, који су тако рећи и последњу кап зимске влаге исушили.

Према оваковом стању времена, јесењи усеви, који су из зиме још добро изишли, стајали су у развитку не само не помични, но су неки и прозебли и тако пропали, а пролетњи, који су рано и на добро приправљену земљу посејани, имали су могућности да никну и да се из земље покажу, али су у даљем развитку застали. Све остало, што никло није било, лежало је мртво и непомично у земљи усљед неугодног и дуготрајног сувог времена. Поред тога, што оно, што је посејано било, није могло да се развија, наступиле су усљед суше и тешкоће за даље радове. Земља је била тврда и тешка за орање и за приправљање за сејање усева, те се тако ни сејитба није могла вршити. Усљед наведеног узрока стање пољорадника било је врло рђаво до пред сам крај пролећа, јер и озими и пролетњи усеви, који су у животу били, нису могли да расту и напредују, а сејитба још непосејаних усева била је немогућа или отежана. Оваково пролетње време, које је спречило развијање усева, спречило је развитак и остале флоре, те су зато и ливаде и пашњаци представљали жалосну слику и увећавали бригу и очајање пољорадника. Од овог неугодног пролетњег времена, једино су без велике штете воћњаци прошли. И ако је била суша, воће због недовољне топлоте и влаге, врло је се споро и доцкан

у цвет развијало, и само је у нижим и жупнијим местима цветање раније измамљено, но што су ноћни мразови престали, па зато у тим местима и није било воћа, или и ако га је било, то врло мало. Иначе када је наступило у главном цветање воћа, оно је било правилно и плод је се добро заметао.

У месецу мају, нарочито у његовој другој половини наступило је угодно време за пољске радове и за успевање усева, али у то доба радови су се били већ сувише сустигли да су их само јаке задруге могле савладати. То сустизање радова дошло је отуда, што је још много заостало, пролетње сејање имало да изврши, које се дотле због неугодног времена није могло извршити, и што је велики део пролетњих, а по где где и јесењих усева, требало преоравати и по неки чиме заменити, јер су пропали били.

Лето је у првој својој половини било сразмерно доста ладно, а било је за то време и кише. И то, што је у то доба било кише и што нису наступиле јаке жеге, допринело је, те су се усеви доста добро у порасту развити могли. При овом угодном времену тек су траве на ливадама почеле да расту и пашњаци да озелене.

У другој половини лета наступиле су не само јаке врућине и жеге, но још и суша, која је до саме јесени трајала и ова суша упропастила је велики део кукурузне бербе а и многих других усева.

Јесен је била правилнија и лепша но остало доба године. У њеној првој половини било је прилично кишних дана и ово је после дуге летње суше одвећ *потребно* било, колико за јесење купусе и друго поврће, још више за јесењу пашу, као и за орање и приправљање земље за нову вегетациону годину. Доцније наступило је врло лепо време, које је с малим изузетком трајало до саме зиме, и тако је јесен угодна и добра била за све радове. Ово угодно јесење време, пољорадници су добро искористили и доста насејали белих жита за нову 1895. годину.

Поред неугодног времена у појединим добима године за добро успевање усева, још је на више места падао и јак град и то у великом обиму и велике штете починио. Појава овог елемента није у нас необична за време лета па и пролећа но редка је његова појава по измаку лета, а ове године падао је град у Београду и његовој околини 7 Октобра тако јак да се не памти тако крупан, а још мање, *да се памти да је* кад год тако доцкан падао. Град је овај учинио огромне штете на зградама.

Према оваквим природним приликама, развитак и берба појединих усева били су овакви:

Озима жита (стрмнине) прошла су кроз зиму доста добро, и ако снега није доста непрестано било, а прошла су кроз зиму зато доста добро што је зима била блага, али су страдала много за време пролетњих мразева и ветрова.

Пролетња жита, а и други усеви, с којима је ургабљено, те су били посејани одма у почетку самог пролећа и на угодну земљу, никли су и почели се развијати, па су онда стали кад је наступило ладно и иначе неугодно време, а жита и други усеви који нису одма никли, чамили су без живота под земљом, па су тако многи и пропали, те су морали бити преорани, или ако нису пропали, они су се тако рђаво развијали да нису готово ни род могли заметути.

Видљив развитак и јесењих и пролетних белих жита тек је се осетио при крају пролећа и у почетку лета; тек у то доба одмакла су у порасту и почела доста правилно и подједнако класати. За време и класања и цветања, било је угодно време, те је зато и заметање рода било врло добро. Жита ова и то како озима тако и пролетња, дала су по каквоћи врло добар род, а и количина је била задовољавајућа, а она пролетња, која нису за време никла или нису могла бити на време посејана, слабо су се у порасту развила па зато су и и по количини и каквоћи врло рђаво родила.

(свршиће се)

КОЧЊЕ И СМЕТЊЕ ПОЉСКОЈ ПРИВРЕДИ.

Аграрне неприлике и недаће, њихови узроци и последице.

Наставак

Ни Турци нису могли да сруше самоуправни систем — навику, да се сви послови селски зборски решавају и, да се сви у селу покоравају вољи већине. Зборски се решавало о подели земље и праву уживања, о подели — разрезу — данка и дација; о времену и начину извршења свију послова пољопривредних итд.

И што се више развијала и утврђивала распарчаност и разбацаност имања по атарима сеоским, услед нецељусходне деобе и парчетања имања, што се више умножавао број земаља, које беху на искрајку, неправилног облика, ћошкасте и без згодних путева и слободног приступа — све је више било услова, за постанак *потеса и потеске принудности*, да би била могућа обрада поља и добијање жетава.

Потеси или *потеска причудност*, још се доста рано јављају и ако им је мрачно прво почело, као што се јасно, сад више не може уочити и разликовати, ни ток развоја појединих облика имовних. Али *потеси*, беху за онда субремено, „нужно зло,“ јер без њих не би било могуће никакво течење ни кућење, никакав пољоделски рад; и потеско уређење одговарало је појмовима и обичајима, економским потребама, ондашњим.

Потеска уредба, негде беше већ писана уредба, код нас по свој прилици обичајно предање. На основу обичаја српског живља, наодимо у доцнија времена, на српском језику, а у турској царевини, за земљоделско становништво у српским покрајинама и *писане уредбе.*[1]) Она се састојала у овоме:

Зборски је село решавало: о времену орања и дрљања (влачења), сејања и жетве и о свима другим пољопривредним пословима; често је прописивано и шта сваки појединац мора сејати на појединим њивама, означавато, које њиве према тропољом газдовању морају лежати под угаром; за тим одређивани путеви кроз потесе, који се морају држати отворени, који затворити;

[1]) Види у Бранику за 1887. год. саопштење једне такве интересантне уредбе «турске» од г. Алексе С. Јовановића у чланку: *Мероиси, исаоличари — кулучари.*

уставе, ограде, вратнице на истима — *царина* — пашњаци и жиропаше, о времену истеривања стоке, о начину, чувања исте, одређиваше чобане и пастире, па где што и врсту стоке, која се сме ил несме држати ; прописиваше казне и глобе итд. Једном речју читава економска уредба, улажаше у потеску уредбу.

Обично се царина — ограда и вратнице — удешавала према потесима, а потеси удешавали тако : да на једну страну атара дођу кукурузи, на другу стрмнине, па ливаде и да се ограде царином од сасвим противположених — пасишта (испуста и утрина) за стоку.

С једне стране потеска уредба, са разноврсним определењима по економној страни живота у селу, с друге стране — државна потраживања и обвезе, товарене на општину, као целину, која даје више јемства и гаранције : данци, порези, кулуци, њихов разрез и распоред : за тим наплата крвнине, паљевине и штета итд. — беху узрок, да се нагомилају дужности, па да се разрасту и прошире и права општинске управе, која је морала заводити јачи запт и ред, но до тада. Тако се општина, као економска јединица и њена економска управа с почетка, све више претворила у политичку јединицу и политичку управу.

Потеска уредба, доцније је, изгубивши првобитни значај и важност, по мало губила и смисао и поједине злоупотребе, а још више преживела наређења њена, са изменом целокупног економног живота и уређења и дан данји још — коче точак напретка економног као и све што је престарело и ничим новим, удобнијим и савременијим незамењено остало.

И ако је «закон о потесима» укинут и замењен „законом о чувању пољског имања“ — опет многа и многа потеска природност лежи на имању појединаца, који живе и земљу раде, у селу.

Новији узроци.

Кад се баштина — породичка и задружна својина — почела све више претварати у личну својину, приватно, појединачко имање, онда су сасвим друкчији односи наступили и сасвим нова уређења овладала.

Код нас је задруга и старо уређење баштинско и аграрно, још свеже у духу, још живо на делу — играло важну историчку улогу, оно је на јако допринело — ослобођењу Србије из ропства а одржању српског племена, кроз варварске векове петстогодишњег ропства.

Законодавство наше пада у погрешку средњевековног законодавства српског, да угледањем на туђинштину, непојмећи дух и обичајно право српског народа, накарадне накалемке преноси на ту област, у место, да по предању и обичајима, освештана и утврђена начела аграрног реда и поретка, према историчкој потреби и нужности, даље развија и усавршава ; место да са здравог темеља, народног духа и живота, препочиње вечито ново зидање на друштвеном уређењу, оно насилно намеће туђинске калупе, често рушећи и здраве темеље народне и државне зграде : *паметно и циљусходно економско уређење*.

Деоба задруге, чему је из туђинства накалемљен грађански законик, дао судбоносног и злосрећног потиска, поништила је значај и опстанак првобитне српске баштине — у породици насљедног заједничког имања — уздигла на висину владавину личне својине и слободног располагања имања и за векове у назадак бацила најважнији и најспособнији принцип одржања и одбране сељачког сталежа нашег, тог језгра и корена народног и државног.

Али деоба задруге, без икаквог регулисања законског, остављена на вољу пркосу завађених страна — донело је још и два друга још већа зла : *већу расцарчаност појединих комада (деоница) при деоби задруга а за тим инокоштину*.

Једно задружно имање, које је морало имати због разног начина употребе, неколико својих четвртака : на једној страни виноград, на другој воћњак, на трећој ливаде, на четвртој њиве итд. деобом на више задругара, испитнило се у првом, другом и трећем колену, у недоглед. Изборни судови и задругари сами, никад ваљда, ни у једном случају нису друкчије делили, но сваку поједину деоницу на раван број делова према задругарима.

Наслеђе, куповина и продаја — слободно дакле располагање у сваког појединца са својином, дотадањом баштином : још више су зло погоршали. Дељење и распарчетавање деоница све је веће и веће, да га нисмо у стању даље ни пратити, па често, због узине деоница, графички немогуће је то ни преставити, а камо ли на тако узаним и незгодним деоницима, ма какво рационалније пољопривредно газдовање замишљати и предузимати.

Деоба утрина створила је велики број нових деоничара. Тиме што се обично подељена утрина разорава и у њиве крчи и претвара, могло би на први поглед изгледати, као да је тиме зиратна земља, и култура у добиту, али то је само привремено, док се земља не исцрпи, а пре бива да се још и у самом почетку, исти толики комплекс приватне земље, оставља у парлогу и незирати као потпуно исцрпљен.

Деоба утрине вршила се у разна времена, може се рећи она се сваке године поступно све више и више распространьава, а како и утрине и испусти, општинске шуме и лугови, леже већ разбацани по свему атару, раније начети и окрњени заватинама и забелима приватних сопственика, то таква деоба без плана и надзора, само још увећава постојећу распространьеност и разбацаност земаља.

(наставиће се)

Наши важнији четинари и где се од њих могу подизати четинарске шуме у нас.

(наставак)

Смрча (picea excelsa Lk.). Има четине мало краће од јелових ; округласте, скоро четвртасте, врхом боду, јасно зелене свуда, поређане по гранама свуда унаоколо, стоје на гранама 4—6 година, па онда поступно опадају и друге израшћују за то је свагда зелена и зими и лети. Цвета у мају, познија 15 дана од јеле. Шишарице велике колико и јелове, само мало кривасте : роде на лањским леторастима, свуда по гранама, и у врху и на доњим гранама а сазревају у октобру исте године. Криласта семенца излећу из ши-

шарица почетком идућег пролећа, а шишарице с љуспама остају целе до идуће јесени на гранама, па онда опадају. Кора на деблу је црвенкасто-смеђа. Дрво смрчевина је црвенкасто-бела и бељика не разликује се од срчевине.

Смрча расте усправо, дебло обло, врха склишенијег и више се удаљује од праве облице но јела. Расте највише у дебло, а гране остају ситне и танке. Стабло задржава купасту круну до највеће старости. Корен се у земљи разгранава одмах у ширину и пружа често далеко а плитко, кривудајући и испреплетено свакојако. Од свију четинара смрча се најплиће укорењава једва до 60 см. дубоко, за то и не тражи дубоко земљиште. Живи до 300 година, и достиже висину 50—60 мет. а дебљину у пречнику до 120 см.

За правилно развиће и добро напредовање смрча захтева ладнији и што влажнији ваздух. Њој годе особито места где су честе магле и кише; места пак где дувају суви и јаки ветрови и где су жеге, никако не подноси.

У нашим планинама од 1000 до 1600 мет. висине расте смрча на северним, источним и северозападним странама због веће ладовине и влажности, и готово свагда у мешавини са јелом, буквом и бором. А на већим висинама заузима и југозападне па и јужне стране сама састављајући чисте шуме смрчаке.

У земљишту не прави велики избор. Због свога на широко разгранатог корена задовољава се са врло плитким земљиштем, било и каменито само ако у горњем слоју садржи хранећих састојака. Умерено трошну земљу, па и тежу претпоставља сувише трошној и кршевитој због недовољне количине влаге. Већа влажност у горњем слоју земљишта главни је услов за њен пораст и њено напредовање, али на сталним мочарима закржави. Захтевајући већу количину влаге мора земља имати и довољно хумуса нагомиланог од биљних отпадака да влагу задржава. Изобиље минералних састојака у земљи од мање је важности за успевање смрче. Добро успева на гнајсу, граниту, сијениту, порфиру, шкриљцу, кречњаку и пешчарима.

Смрча после јеле подноси најјачи засенак и заклон старог дрвећа као и буква, за то се слажу и расту у мешавини. Она издржава по 20—30 година у заклону старог дрвећа, са спорим порастом, па чим проређењем добије више светлости после нагло одраста. Вештачким начином сађења у Немачкој много је чисто смрчевих шума подигнуто на огољеним местима и по нижим планинама. Искуство је пак показало да су такве шуме кратког века и споро напредују, за то је боље смрчу подизати у мешавини са јелом, буквом и бором и по великим планинама. Смрчеву гору наш народ више цени за сваку грађу но јелову.

Смрча је дрво пространих и високих планина. После јеле, смрчак је најраспрострањенији четинар у нас по срединама великих планина. Велике чисто смрчеве шуме находе се на западној страни Копаоника а на висини од 1800 м. Мањих чисто смрчевих шума има на источној страни Копаоника Звезди и Црном врху; а у мешавини са другим дрвећем налази се на више места у нижим планинама од 1000 до 1600 мет. висине. У мешавини са јелом, буквом, белим и црним бором има је у Тари ср. рачанском; на Торнику, Лиски, Вучјаку и друг. планинама ср. Златиборског; а у мешавини само са јелом и буквом у Муртеници ср. моравички; на Маљену тромеђи ваљевског, ужич. и рудничког округа; у неколико мањих планина у ср. студеничком; на западној и источној страни Копаоника, окр. крушевачки; и по странама дојкиначке реке у атару села Дојкинца, окр. пиротског.

Младице смрчеве кад нису у заклону, или су непокривене снегом промрзавају често, а на старијем дрвећу само пролетни младари. Тежак снег и китина ломе гране и младаре. Летња припека много шкоди младим смрчићима, особито ако су изложени ветровима. Олује чине највећу штету у смрчевим шумама, зато што се плитко укорењују. Највише страдају од пролетњих и јесењих олуја старе смрчеве шуме на плитком и мокром земљишту. А највише кваре упропашћују смрчеве шуме, више но и које друге, разни инсекти поткорци Најопаснији је поткорац штампар (bostricus typographus) удружен са другим инсектима а нарочито кад ветрови и снегови оборе и поломе многу гору. У таком случају могу да пропадну простране шуме смрчеве, нарочито ако су чисте и без мешавине са другим дрвећем. —

(наставиће се)

ПРЕСАЂИВАЊЕ ВЕЛИКОГ ДРВЕЋА.

Међу свима баштенским пословима највише пажње захтева, пресађивање дрвећа, нарочито великог.

Обично се мисли, да за пресађивање дрвећа треба само да се изабере згодно време у години и да се сачувају жиле што је могуће боље. И у самој ствари то су најглавнији услови, но не треба се ограничити само на њих. Ми ретко сретамо довољну пажљивост од стране лица која купују за сађење младо дрвеће. Продавци који долазе на пијацу са колима напуњеним готово сувим садницама, увек налазе људи који ће им купити товаре. Приметићемо у осталом, да се такви купци разумеју толико исто у воћарству као и продавци. По нашем мишљењу из такве трговине може се извести овакав закључак: продавац се стара да то скине себи с врата па макар по коју то цену било, купац пак стара се како би купио ствар што је могуће јевтиније; наравно да ту не може бити ни речи о економији, јер купљен товар ретко да вреди онолико колико је за њега дато. Надајмо се да ћемо једанпут престати бити великом децом. Садећи фидане, ми знамо да је неопходно нужно, да им прибавимо све услове при којима би они могли продужити свој развитак. Кад то не би тако било, онда не знамо, зашто не би место тога што тражимо да дрво има жиле, садили пелцере дрвета (резнице).

Ми увек допуштамо као принцип, да пресађујући дрва у то време кад она нису у потпуном расту, имамо основа да се надамо на успех.

Али ми смо неколико пута били приморани да пресађујемо дрвеће и џбунове за време њиховог најјачег раста и увек смо без сваког колебања приступали том пресађивању, за то што се у таквим случајевима може увек открити по што ново.

У осталом, отворено да кажемо, ми се нисмо бојали ништа да изгубимо, јер још раније ми смо пресађиване екземпларе осуђивали на смрт. Како смо се зачудили кад су дрвета која смо пресадили, идуће године потерала лишће, а већ друге године пису се ни мало разликовала од оног другог непресађиваног дрвећа! Ето дакле доказа да се дрвета могу пресађивати у свако доба године. Ми врло добро знамо да по учењу воћарске праксе, младо се дрвеће лакше прима, али из тога се још не види, да ми треба да останемо искључиво при том начину пресађивања дрвећа. Узмимо за пример једно од најобичнијих дрвета липу и предпоставимо да смо је посадили као шибљику. Она ће бити добра за пресађивање тек после 4—5 год. а можда и више, а љубитељи ретко купују дрвета млађа него толико. Од стотине дрвета обично угине 25 до 40 неки пут и више, а треба садити увек 4—5 тамо где треба да буде једно. Сваки мора приметити да је такво сађење врло скупо, јер осим тога,

што ми садимо 5—6 дрвета тамо где треба једно, ми треба да чекамо још 15—20 год. па да се можемо заклонити од сунца под сенку наше липе. Узимајући у обзир трошкове на куповање и сађење 600 дрвета тамо где их треба 100 само, и проценте, који се изгубе у току од 20 год. на капитал, који смо уложили у ту куповину (јер ми у току тог времена не добијамо никаквог задовољства у замену за утрошени новац) — ми морамо увидети да смо учинили велику погрешку.

Надамо се да нам је помоћу овог простог рачуна пошло за руком, да покажемо како је неопходно нужно обратити већу пажњу на сађење дрвећа. Главни услов при том сађењу састоји се у том, да се не сади много дрвећа, па за то их треба садити рационално и са великом пажњом. Ако је плантација добро извршена, онда ће она постићи свој циљ.

Приступимо сад пресађивању великог дрвећа.

Ми смо слушали, од многих љубитеља, да око дрвета које хоћемо да пресадимо треба ископати каналчић, и да ради олакшавања пресађивања треба чекати док се земља која покрива жиле не смрзне. Налазећи да је тај начин пресађивања у већем степену практичан ми ћемо га за сад описати, а доцније о њему казати своје мишљење.

Рецимо, да у једном парку има лепих дрвета, која су већ озеленила, и која би ми желели да имамо непрестано пред очима. Пре него што се приступи вађењу дрвећа из земље треба орезати све дебеле жиле на растојању $1^1/_2$—2 метра од стабла. Та операција треба да се сврши у току прве године пре пресађивања. Прве године треба орезати половину жила, а друге године остало, при чему је нужно опет покрити жиле земљом т. ј. засути рупу која је ископана ради орезивања жала. Орезивање треба да је већ свршено у јулу, када се кретање сокова није још прекратило. То се ради за то да би ране на жилама могле, да зарасту, док још није наступио зимњи одмор биљака.

Треће године приступа се пресађивању. Време године не узима се у обзир, но нужно је изабрати, што је могуће магловитији, а притом топал дан. Пре него што се изваде жиле треба увити стабло дрвета, а такође и све најјаче гране, маховином или сеном, и то што је могуће дебље и добро га привезати. Приметићемо да обавијање сеном, узима мање времена, но маховина је боља, јер се сено сувише брзо суши. Због тога и треба да је чврсто увезано да би у дрвету подржавало влагу у свима његовим деловима; а не сме се оставити ни мало откривеног места на површини коре. Када је дрво увезано горе казаним начином онда га треба добро попрскати да би се завој скроз овлажио. За тим се приступа копању округлог канала око дрвета; 2—3 палца даљине од тог места, где су пре године дана биле орезане жиле; а то се ради за то да се неби повредиле младе жиле, које су може бити избиле од оних пре орезаних жила.

Каналчић се прави одвесно (перпендикуларно) и иде у дубљину за толико колико је потребно да се орежу све жиле које се шире хоризонтално. Кад се дође до такве дубине испод које нема изгледа да ће се наћи хоризонталних жила, онда се почиње копати у савршено хоризонталном правцу испод дебла и ту се величина ове узима мало више но половина целог пречника јаме. Ако се наиђе на доста дебеле одвесне жиле, онда их треба претестерисати да се не би портесла земља дебла. Пре него што се почне копати потребно је да се наместе два подупирача уз стабло дрвета, за то да не би пало на ону страну с које се почиње испод њега подкопавати. Кад је хоризонтални пресек дошао више но до половине целог дебла, онда се у празнине испод жила умећу дебеле даске, за то да се дебло не слеже. Кад једна страна буде подкопана, онда се подупирачи преносе на другу страну и понавља се та иста операција. Кад цело дебло буде поткопано, око њега се забада коље, које се поплеће јаким прућем, да би могло да одржи масу земље дебла, врхови кола се сребу, јер су излишни, пошто је дебло поплетено прућем. Ако је земља много пешчана, онда све пукотине међу прућем треба запушити сеном или маховином. Када све то буде готово, треба узети 4 греде, од којих се две међу под даске које држе дебло одоздо а две се наместе поврх земље. Горње и доње греде треба да леже паралелно, а крајеви треба да су далеко један од другога за то да се за њих могу привезати конопци којима се стеже цело дебло. За тим се сва земља јако полије.

Дрво, спремно за пресађивање на тај начин, може да издржи превоз на довољно далеко растојање. Но пре тога треба га кренути с места а за то је потребна нарочита „машина.“ Треба ископати довољно широк пут где ће машина пролазити. Тај пут је у почетку своме дубок као и канал који је око дрвета. По њему треба да се крећу точкови машине на коју се метне дрво спремно за пресађивање. Ако је земља сувише мека или пешчана треба под точкове подметути даске да се точкови не би удубљивали у земљу. У Паризу употребљавају неколико система машина које се дижу и спуштају и које носе технички назив; Diables. Но све оне стају доста скупо, јер у њихову конструкцију улазе зубчасти гвоздени точкови, који се могу сломити при најмањем удару. Ево описа најјевтиније и најпростије машине у којој има гвожђа само у точковима и осовини.

Машина о којој хоћемо да говоримо, није у ствари ништа друго него обична кола на четири точка. Разлика је сва у томе што се полуге не налазе међу точковима него с поља. Полуге су те покретљиве за то да би се могле скидати и метати кад устреба.

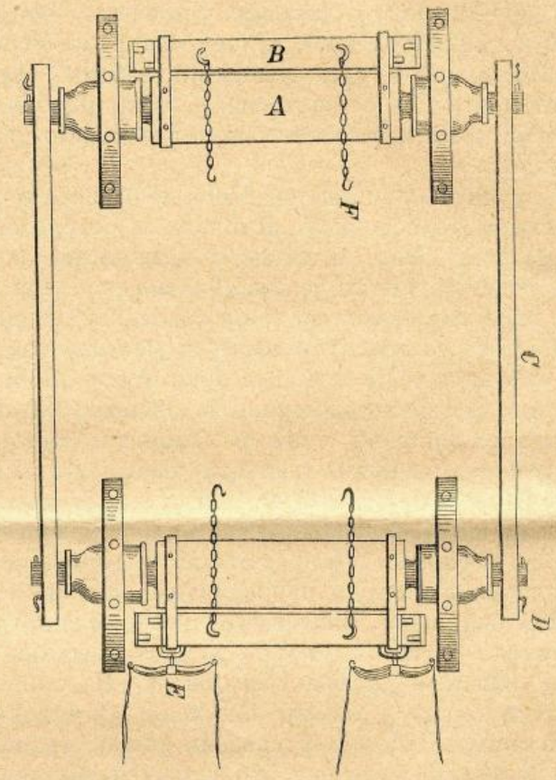

Ево плана тих кола: Механизам тај као што се види из цртежа није запетљан и може га сваки раденик направити.

a) гвоздена осовина у дрвету; b) ваљак за који су утврђени гвоздени ланци; c) покретне дрвене полуге; d) гвоздене куке за привезивање конопаца који треба да држе дрво у равнотежи; e) ждребчаници који се по употреби могу скидати; f) ланци који су утврђени помоћу гвоздених кука на свршетку ваљака.

(Наставиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Нешто о производњи жита. — Готово по свима државама где је обилата производња жита, продавци се жале на застој житне трговине и на ниске цене. То се свакога дана све већма осећа, и, после свакојаких узалудних покушаја да се стање поправи, продавци траже помоћи од влада.

Али законодавству није у власти да уништи два главна узрока томе, не може спречити сувишну производњу жита, ни лакоћу саобраћаја.

Пре свега, треба знати, да је *свакога месеца жетва* у неком крају света. Жетве бивају овим редом:

Јануара, у северној Аустралији, у Новој Зеландији, у Чили, Венецуели, Перуу и осталим државама јужне Америке.

Фебруара и Марта, у Индији и Мисиру.

Априла, у Персији, Сирији, на Кипру и у Малој Азији.

Маја, у Кини, Централној Азији, Јапану, Алжиру и Мароку.

Јуна, у Калифорнији, у јужним крајевима Савезних Држава, у Шпанији, Португалији, Италији, у већем делу Аустрије, на балканским земљама, у Јужној Русији и на југу Француске.

Јула и Августа, у осталој Француској, на југу Инглеске, на северу ам. Савезних Држава, у Немачкој, Швајцарској, Данској, Холандији, Белгији и по северним крајевима Аустрије.

Септембра и Октобра, у северној Инглеској и по Шкотској, Шведској и северној Русији.

Новембра, у јужној Африци.

Децембра, у неким крајевима Аустралије, Чили и Ла Плата.

Од количине жита што га сва земља роди, пошто се намире све потребе људства, претече на годину око 35%. А тих залиха (stocks)[1]) од прећашњих година нагомилало се толико, да би се њима сав свет намирио за годину свеопште неродице.

И сувишак ће расти сваке године. Богата друштва купују буд за што на милијоне хектара америкапских шумовитих равница; шуме секу и продају, а крчевине разоравају парним плуговима, па онда парним стројевима косе и врше. А шта ће тек бити кад цивилизација освоји још неприступачне а неизмерне равнице на југу Америке и у унутрашњости Африке?

Што се пак тиче лакоће саобраћајних средстава и цене подвоза, о томе је доста нешто напоменути. Зна се, н. пр. да данас може стићи кутња из Њу-Јорка у Београд за мање времена, него што је за прве владе кнеза Милоша могла стићи из Трста у Београд. Наручити возови редовно довозе жито из Чикага у Њу-Јорк, а подвоз за један вагон мање стаје, него ли треће место за једну особу на нашој железници од Београда до Лапова!

По свему, дакле, судећи, проходња житу биће све мања, а шат, у опште, да буде и глади мање.

Прев. **С. М.**

* * *

О избору семена од диња и краставаца. — Опит показује да свежија семена од диња, а тако и од краставаца, дају већином мушке цветове, а старије семење даје већину женских цветова, и дабоме већу количину рода. При куповању тих семена, треба обратити пажњу на њихово горе споменуто својство.

* * *

Јевтин коломаз. — Узети зејтина и помешати га са мало графита и при употреби ту смесу промешати. То је за зиму. За лето: треба узети зејтина за пола мање него пре, додати толико исто растопљеног крављег лоја и мало графита. Маст треба да буде житка. То може направити сваки а много је и боље и јевтиније.

* * *

Обично је врло тешко. — а неки пут и сасвим немогуће копати тврду земљу. За то треба узети неугашеног креча, ситно га истући и посути њиме место које треба копати. Чак и кад је мраз од 20° земља се може врло лако копати.

* * *

Против гусеница на дрвећу. — Да се униште гусенице на дрвећу треба на танке канапчиће везати мале раке. Обешени о дрво мртви раци пуштају из себе јак мирис који убија гусенице; осим тога на рацима се појаве неки ситни црни мрави, који се растуре по дрвету и униште гусенице.

* * *

Плодност кокошију. — Трогодке се одликују највећом плодношћу, четворогодке носе већ ређе, али много крупнија јаја, затим се са сваком годином и њина плодност умањује. Кокошка петогодка, којој треба толико исто хране као и трогодки, носи много мање јаја него последња. Осим тога младе кокоши не само што носе у почетку сезоне него оне носе и зими и у јесен, док међу тим маторе у зиму сасвим престану носити. Врло је јасно, да није економски држати кокошке које пређу четири године, такве кокошке треба удалити. За остављање најбоља су јаја двогодака и трогодака.

* * *

Начин да се сачува месо. — Да се сачува свежина месу за време јаких врућинане само за неколико дана, него и за 1—2 недеље, треба га метути у лонац и прелити га проврелом водом, у коју је метута мала количина гвоздених опиљака. Да би се спречио приступ ваздуха ка месу треба у воду налити зејтина.

[1]) У Вукову Речнику забележен је придев *залих* (überflüssig), а уз то и залишан, али у народу се чује и именица *залиха*.

Прев.

Дописи.

Пожега, 14. Јануара 1895. год.

Прва половина овога месеца била је чудновата, јер је зима била блага, падала је киша и дувао јужни ветар, који је дефинитивно отопио онај големи снег, који је нападао у прошлом месецу. Прексиноћ је опет пао снег, али, како је пао на мокру земљу, не може се дуго одржати.

Био сам ових дана до Ивањице, па сам и тамо видео не само да је снега нестало, него на многим местима 9, 10 и 11 овог мца. пољопривредници су орали и сејали пшеницу, јечам и овас, други претресају ограде и т. д.

Дивно је погледати како се на многим местима зелени одрасла озима пшеница, како су по ливадама тек отпочеле траве терати, а покрај пута из стена појавно се кукурек са цветом.

Овако југовито време, подсећа човека на пролеће, и колико би се радовао раном пролећу, у толико има пуно основа страховати: да се рано не измаме пчеле и да се сокови у воћа не крену, јер би и пчелама и воћу позни мразеви нашкодили.

Стари људи према оваком времену предвиђају: да ће година бити страшно болешљива. Они то прецизирају у овим речима: „биће хлеба, само ако га имадне ко јести!»....

Озиме стрмнине посејано је много више, него и једне године до сад, а многи се старају да и јарих жита посеју што више.

Стока је јевтина преко сваке мере, а тако и остали производи. Народ је страховито озуђурио, а порез му се наплаћује продајама. Где год дођете општинској судници, виче се само: «и да ли ко више!»

Прошле године родила је овамо шишарка. Из ове околине послато је и продато у Београду преко 15.000 кгр.

Ових дана на јако се одгоне јабуке у Београд, које се тамо продају по 15—20 динара од 100 кгр.

Драг. Н. Лапчевић

Друштвени и подружински послови.

ЗАПИСНИК XXXIV. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 22. Децембра 1894. г. у Београду.

Били су потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко Богдановић, чланови одбора г.г. Др. Марко Леко, Паја Тодоровић, Аца Живановић, Анта Голубовић и Никола Вељковић.

Председавао потпредседник г. Јаков А. Марковић, бележио секретар г. М. Јовановић.

233.

По прочитању записника XXXIII. седнице. — Одбор га усвоји.

234.

По реферату уредника календара о изради и предлогу за награду чланака и осталих радова на календару. — Одбор прими к знању и одреди награде за радове и хонорар уреднику. За уређивање календара за 1895 год.

235.

Пошто је прочитано писмо г. Ђ. Окановића економа из Смедерева о прибављању имања за оснивање новог угледног добра друш-

твеног. — Одбор реши: да се г. Окановићу од стране друштва изјави благодарност на заузимању и старању, да друштво добије имање на вечито уживање у циљу оснивања угледног добра, и да се умоли да ово подржава у добром расположењу, докле друштво не буде у могућности да дâ дефинитиван одговор. Међутим известити о овоме и управника друштв. добра у Шапцу и тражити да и он што скорије изјави друштву своје мишљење о овоме новом добру.

236.

Прочита се писмо г. Милована Илића учитеља сопотског у срезу нишавском, којим пита хоће ли му друштво моћи дати 60—80 ком. младица од шљиве мацарке, јер је намеран да од црквене порте подигне један угледан воћњак. У исто време пита: по којој се цени може набавити 100 прутова америч лозе, да опроба може ли тамо успевати. — Одбор реши: да му се у своје време дâ потребан број шљива младица, али му обратити пажњу да претходно припреми све што је нужно пре сађења, а што се тиче лозе обрати му пажњу на то да се амарич. лоза не сме уносити у виноградске крајеве гди још нису виногради филоксером заражени, а ако ове заразе већ и тамо има, да се за лозу обрати минист. народ. привреде.

ЗАПИСНИК XXXV. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 30. Децембра 1894. год. у Београду

Били су потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко Богдановић, чланови одбора: г.г. Др. Марко Леко, Паја Тодоровић, Анта Голубовић и Никола Вељковић.

Председавао потпредседник г. Јаков А. Марковић, бележио секретар г. М. Јовановић.

237.

Прочита се записник XXXIV седнице — Одбор га усвоји.

238.

Прочита се извештај комисије за преглед и оцену понуда и мустара од семена луцерке. По добивеним резултатима после извршених испитивања клицавости и чистоће комисија је мишљења:

«да се прими понуда насљедн. Хермана Фромера из Пеште но под овим условима:

1 «да поручену количину семена либерује у остављеном року, који се буде одредио, по 69 форината 100 кгр. у Београду.

2. Да гарантује либеровованом семену потпуну чистоту од вилине косице и по 95% (процента) чистоте и клицавости, с том напоменом, да ће се семе овде подвргавати испитивању и проби; па за случај да нема довољно употребне вредности или да се нађе вилина косица. неће му се примити, но о његовом трошку вратити.

3. Да му друштво плаћа вредност купљеног семена по рачуну у току године сукцесивно и по могућству. — Одбор усвајајући мишљење комисије реши: да се Херману Фромеру одмах доставе ови услови и ако на њих пристаје да тај свој пристанак по свима овим тачкама писмено саопшти друштву, како би служило у место наручитог уговора.

За остала семена овлашћује се председништво, да набавку по свом нахођењу изврши.

239.

По молби Петра М. Х. Манића из Прокупља, да му друштво да у пола цене две кошнице. — Одбор реши да му се не може по молби учинити, јер и друштво набавља кошнице само за готов новац, а молилац би могао једну за мустру купити.

240.

По молби управитеља житно поточке школе Игњата Маринковића да га друштво помогне са садницама од разног благородног воћа за уређење школске баште, осим тога са калемгранчицама за облагорођавање дивљака што их је засадио. Исто тако моли, да га друштво помогне са једном или две ђерзонове кошнице, 2 ножа за каламљење. 2—3 кгр. семена од луцерке и 1 кутију семена од свилених буба. — Одбор реши, да се школи поклони од разног воћа до 20 ком. садница а и калем гранчица: 2 ножића за калемљење и 2 кил. семена од луцерке, а остало не може му се дати јер и друштво нема. Известити управитеља школе о овоме с тим да му се ово може послати само до Ниша а за даљи пренос друштво се не може бринути.

241.

Прочита се дописна карта председника зајечарске трговачке омладине, којим моли да се од нове године бесплатно шаље «Тежак» за ново отворену читаоницу зајечарске трговачке омладине. — Одбор реши да се не може по овој молби учинити, да се бесплатно шаље, но у пола цене ако претплату пошаље унапред.

242.

Прочита се одговор г. Министра Народне Привреде на друштвену представку поводом покренутог питања за јаче потпомагање подизања нашег виноградарства, којим уједно изјављује своју захвалност друштву на понуђеној му припомоћи за што брже и успешније обнављање винограда наших на подлози издржљиве америчке лозе, на начин изложен у друштвеној представци. Ну изјављујући друштву своје задовољство, извештава га уједно да нема могућности новчано га подпомоћи у извођењу радова, који су у представци изложени, и не остаје ништа друго него да се друштво и у овоме случају помогне редовном субвенцијом. — Одбор прими одговор к новољном знању, према чему ће друштво у даним приликама утицати на што брже и успешније обнављање наших винограда према могућности.

СЕМЕ ДЕТЕЛИНЕ — ЛУЦЕРКЕ.

Праве француске, може се добити код Српског Пољопривредног Друштва по 1·80 динара килограм. Семе је приспело, а даје се по цени коштања, но само за готов новац.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Општи поглед на агрикултуру у Србији (наставиће се). — Каква је била 1894. година за наше пољопривреднике (свршиће се). — Кочење и сметње пољској привреди (наставак). — Наши важнији четинари и где се од њих могу подизати четинарске шуме у нас (наставак). — Пресађивање великог дрвећа (наставиће се). — **Белешке.** — **Дописи.** — **Друштвени и подружински послови.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 6. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 12. ФЕБРУАРА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

НАГРАДЕ

ЗА

Увођење напреднијих начина радње.

Српско Пољопривредно Друштво понавља и расписује награде за ове практичне радове:

1. *За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака, с обзиром на избор врста и сората воћака и пресадница; на правилност растојања воћака; начин расађивања и негу, а на простору најмање пола хектара.* Награда за најбољи је 350 дин. Могу се такмичити окрузи: подрински и ваљевски. Рок за пријаву до 1. Септембра 1895.

2. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста,* на површини од најмање 10 ара и с тим *да свака врста лозе буде издвојена.* — Награда 300 динара. Могу се такмичити винодељци у срезу крајинском. Рок за пријаву до 1. Септембра 1896 год.

3. *Ко изведе у расаднику 590 двогодих борића црних или белих на песковитом земљишту у срезу рамском или голубачком окр. пожаревачком за засађивање песковитог земљишта.* Награда 300 динара. Рок за пријаву до 1 Јула 1895 год.

4. *Ко на ма којој брдској страни на усамљеној чистини удаљеној свуда у наоколо од ма какве шуме на 2500 метара у срезу нишком подигне сад на простору од једног хектара из семена, вештачким сејањем и то мешан највише бељиком аа буквом, јавором и јасеном.* Награда 400 динара. Рок за пријаву до 1. Јула 1895 год.

5. *За стално производење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је садашњи тврди сир, и који ће поред тога бити трајашан и подесан за пренос.* За ову награду могу се такмичити окрузи: крушевачки, руднички, ужички и топлички Награда I. 500 динара II-га 200 дин. Рок за пријаву до 1 Октобра 1896. године.

6. *За сталну употребу врстачне сејалице за стрмнине на неодређеној површини* Могу се такмичити привредници из округа подринског. Цениће се изникли усев. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1 Априла 1896 год.

7. *За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака с обзиром на избор врста и сората воћака и пресадница; даље на правилност растојања воћака, начин расађивања и негу, а на површини најмање пола хектара.* Могу се такмичити срезови добрички и јабланички. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1 Септембра 1897 год.

8. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста* на површини од најмање 20 ара с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из Жупе. Награда 300 дин. Рок за пријаву до 1 Септембра 1898 г.

9. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста* на површини од најмање 20 ара и с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из околине Ниша. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1 Септембра 1898 год.

10. *За сталну употребу плуга прашача и окопача у вези са правилним сејањем.* Могу се такмичити привредници из Добрича и среза лесковачког. Награда 150 динара. Рок за пријаву до 1 Априла 1896 год.

11. *За сталну употребу жетелице.* Могу се такмичити привредници из Стига окр. пожаревачког. Награда 300 динара. Рок за пријаву до 1 Маја 1896 год.

12. *Првом удружењу у Србији са показаним успехом и резултатом за заједничку набавку и употребу пољопривредних сирава.* Награда 300 динара. Рок до конца 1898 год.

13. Који учитељ или учитељски збор *може да покаже добро уређену школску башту од најмање 10 ара, у којој ће бити добро подигнуто воћно и лозно растило са пчеларником од најмање 10 кошница са покретним сатем.* Награде I-ва 300 а II-га 200 динара. Рок до конца 1897 године.

14. *Ко од подкивача одлично подкивање волова да не обољује, са савршенијим алатом и подковицама* — дакле по модерном начину. Награда 300 динара. Рок за пријаву до конца 1898 године.

За ове награде могу се такмичити: земљорадници и пољопривредници, којима је пољска привреда или која њена грана једино или главно занимање од кога живе; сви они који се баве једном или више грана

пољске привреде али у ширем обиму; пољопривредне подружине, манастири, општине и свака пољопривредна задруга основана у циљу рационалног обрађивања земље. А за последњу, занатије, којима је подкивачки занат главно занимање, од кога живе.

Сем награда у новцу даваће се и похвалнице.

Ко би од оних, којима се награде буду досудиле, желио да му се у место новаца набаве за исту вредност: справе, приплодна грла и т. п. то ће му се учинити без рачунања подвозних трошкова.

Имена награђених објавиће се у друштвеном органу и другим српским листовима.

Сви који хоће да се такмиче за ма коју од ових награда, треба да се пријаве усмено или писмено Српском Пољопривредном Друштву у Београду. У пријави треба тачно да означе за коју награду желе да се такмиче и тачну адресу места, општине и среза у коме живе.

Из канцеларије Срп. пољопр. друштва 1895 год. у Београду.

ОПШТИ ПОГЛЕД НА АГРИКУЛТУРУ У СРБИЈИ.

Наставак

Примена машине у техничком смислу могућа је тамо, где се целокупан рад може да разложи на читав низ простих радова, и где се јавља потреба непрекидног понављања истоветног дејства. У економноме смислу могу се машине применити у томе случају, ако је дата могућност, да се машина потпуно експлоатише.

Добре стране машина састоје се у томе, што се са њима појачава продуктивност рада, значи, да се помоћу машина може да производе иста количина продукта, са мање снаге, или обратно са употребом исте снаге, помоћу машина може да се произведе много већа количина продукта. Тешки механички радови могу да се изводе машинском снагом, те је човеку олакшан рад.

Применом машине увеличава се дакле производња у свима гранама, у земљорадњи као и у индустрији. Но примена машина може се извести до крајњих граница само у томе случају, ако је производња у великом размеру, где се машине могу довољно да експлоатишу. Примена њихова могућа је само у великом газдинству у земљорадњи, у фабричној индустрији итд.

Производња се увеличава увећавањем рада с једне и капитала с друге стране. Рад и капитал су једини извор производњи и све мере државне, којима се хоће да увелича производња, морају бити управљене на увеличавање овога двога.

Потрошња је исто тако као и продукција основни фактор народно економскога процеса; Једна на другу узајамно утичу тако, да би се без погрешке могло рећи, да је потрошња извор и узрок продукцији, и цела народна економија могла би се разматрати са гледишта потрошње. Без непрекидне потрошње, морала би и продукција да се умртви, јер је она најважнији покретач, који до века на рад креће, но поврх свега тога, правилније је продукцију узети као полазну тачку; јер је ова позитивна економна сила, докле је потрошња то исто што и уништавање економних добара, дакле сасвим негативне природе. Ако је какав објекат, употребљив за подмирење човечијих потреба, употребом променио или облик или и облик и суштину своју, значи да је првашњи објект потрошен. Потрошња се састоји у томе што се предметима, употребљујући их као намирнице човекових потреба, мења или -само облик или и облик и суштина. Но треба разликовати ову потрошњу од физичког уништавања, где се економска добра ниште, без да се тиме постигне циљ, за коју су намењена. Поплава, ватра итд. униште велику количину добара.

Субјекти потрошње су искључиво људи, међу којима има и таквих, који су само потрошачи, и које произвођачи издржавају својим радом.

Потрошња човекова је квантитативно ограничена, но квалитету предмета за потрошњу не могу се одредити границе. Колико човек може за дан да поједе одређено је, но каквоћи различитих јела тешко је одредити међе. Практички много су важније границе, у којима се креће потрошња човекова по потреби, него оне по могућности.

Потрошња — по релативноме појму, по потреби — корисна је. Но сва она потрошња, која је ван граница органских потреба штетна је. Отуда потиче производно и непроизводно штетно — трошење, као што је и рад, утрошен за продукцију предмета за једно или друго трошење, користан или штетан.

Трошење оних предмета, који нису одређени зато да задовоље животне потребе људи (не појединаца већ масе), него ма каква друга осећања као што је сујета страст итд. штетно је, не с тога што се тим трошењем уништавају луксузни предмети, јер у томе уништавању штете за народну економију нема, већ зато што се на произвођење тих предмета утроши известан део рада, који се одузимље од целокупне количине рада, којим друштво располаже.

Потребно трошење је, разуме се, врло релативна ствар, али предмете односно корисне или штетне не треба мешати у оне предмете, који служе искључиво за подмиривање раскоши.

Потрошња предмета, који су намењени да задовоље осећаје сујете, осуђена је науком, као болест друштвена, коју ваља лечити, јер се трошењем луксузних предмета умањава продукција, па и потрошња намирница потребних маси, у толико у колико продукција и потрошња луксузних предмета расте. Као пример да наведемо овакав случај, који се бар даје замислити, ако не и једним ударцем остварити. Претпоставимо да се сви потрошачи луксузних предмета окану вољно или силом, свога дотадањег начина живота, те да почну управљати свој живот према животу и потрошњи масе, и сву уштеду, која би потицала из оваквога живота, да употребе на увеличавање капитала. У овоме случају би, разуме се, престала и производња луксузних предмета, те би и капитал и рад, који се пређе трошио на производњу луксуза, морао да управи на производњу предмета за конзум у маси. Капитал би се у овоме случају множио, конкуренција капитала била би у толико већа у колико би била већа производња; добит од капитала бивала би све мања а маса све боље подмирена са предметима за своју потрошњу, јер би цена била у толико

нижа у колико јача конкуренција капитала. Кад би се овај систем ограничавања потрошње луксузних предмета конзеквентно продужио, настало би стање, у коме би капиталисте истина имали све више капитала, али капитал би носио или номиналну или никакву ренту. На овакав начин дошло би се заиста до приближно једнаких прихода свију класа у друштву. Продукција и потрошња луксузних предмета је помоћница капиталистичком освајању, те с тога капиталисте и занимају известан део радне снаге продукцијом луксузних предмета, и сувишном личном послугом, те тиме по могућству спречавају т. зв. сувишну продукцију животних намирница, т.ј. осигуравају већу добит од капитала.

Што више расте потрошња луксузних предмета утолико више опада производња предмета за конзум у маси, ако не расте сума продукционих сила, и према томе лежи свакојако у интересу целокупнога друштва, да се потрошња луксуза сведе на нулу.

Пређе се у опште држало а има их, који и данас држе, да је потрошња луксузних предмета, па чак и раскош, економна потреба друштва, јер треба дати сиротињи рада и зараде. Али ово је свакако погрешно, јер кад би се издаци на луксуз претворили у нов капитал, то би се не само дало рада исто оноликом броју сиротиње, већ би се произвела нова добра, која не служе само ограниченоме броју људи већ целоме друштву.

У колико сума продуктивних и конзумтивних снага непрестано расте — што нарочито важи за умножавање људства и усавршено дејство техничких продукционих средстава — у толико пре треба да је однос између продукције и конзума такав, да се на крају рецимо сваке године покаже вишак продукције у капиталу, па да дотично друштво — држава — напредује.

Продужујући у овоме правцу, ми би имали да расправимо ваздан много питања, која се тичу народне екеномије. Но далеко је од нас да третирамо народну економију као науку, ми ово нисмо исписали ни зато да кога поучимо, јер смо уверени, да је ово многима исто тако, ако не и боље познато као и нама. Знамо и да чудновато изгледа, кад се говори о нечем што се зна и собом разуме, па ипак исписасмо ово неколико речи у напред, јер се непознато може тражити само онда, кад се о познатоме споразуме. Написали смо ово да се боље разумемо.

* * *

Полазна тачка целокупном привредном стању у Србији јесте без поговора агрикултура. Преко 90% становништва бави се земљорадњом, и Србија се може без погрешке сматрати као чисто земљорадничка земља у којој ће развиће ма какве радиности бити зависно од развића агрикултуре.

Већ сам један поглед на земљорадњу у Србији, на ту једину узданицу, на основицу на којој почива културна и политичка садашњост и будућност земље, показује нам ужасну слику.

Територија је подељена на мала и средња газдинства, имања су распарчетана, рад и справе за обраду земље примитивни су, савршенијих алата нема, машине се неупотребљавају нити се употребити могу, јер се употреба машине рентира само у великом газдинству, где је дата могућност да се машина потпуно експлоатише. Саобраћајна средства, сем жељезнице и водених путева Савом и Дунавом, жалосна су, живот земљорадника чемеран је у хигијенском погледу, образовања стручнога нема, а општега основног, мале, религија не врши своју мисију, морал је опао.

Агрикултурне прилике у Србији постају сваким даном теже, становништво се умножава, потребе и државе и појединца у земљи увећавају се сваки дан, а комплекс земље и примитиван начин обрађивања остаје један исти. Увећане потребе подмирује земљорадник српски једино увећавањем простора, који обрађује — и с тим је већ дошао до крајњих граница, — јер не употребљеногa простора већином више и нема. Он је искрчио шуме чак онолико, колико није требао и сву земљу ставио под културу па систематички црпе и, продаје мало по мало продуктивну моћ своје земље, и отимље од потомства и продаје да живи, од онога што су му дедови као аманет оставили да га своме потомству преда, ако не увећано, а оно бар онако како је примио.

(наставиће се)

Каква је била 1894. година за наше пољопривреднике.

(свршетак)

Од уродице и корова усеви ови нису питали, а главнице је било по гдегде, но не млого. Исто тако ни буба анизоплија — Anisoplia — која је била, није причинила осетне штете.

И ако су и озима рана пролећта жита дала задовољавајући принос по количини, и по каквоћи врло добар јер је зрно једро и здраво, опет рачуна се да жита, укупно узевши, нису дала више рода но по седам и по товара (товар је 100 килограма) на ектар.

Рачуна се да је под овим усевима било од прилике 500.000 ектара и то под пшеницом 230.000, под ражи 70.000, под јечмом 85000, под овсом (зоби) 95000 и под крупником 20000 ектара.

Кукурузи, који су посејани у посљедној трећини пролећа, никли су брзо и изванредно добро развијали су се све до цветања и одсецања рода, а они, који су пре тога сејани, махом су пропали од чести од ладноће, ако су никли били, или зато што нису могли ни нићи усљед суше, а они који су после горенаведеног времена сејани, развијали су се одвећ споро, и нису ни трећину обичног пораста достигли нити какав род донети могли усљед суше, која је у другој половини лета наступила. Суша и велике жеге, које су спречиле развитак ових позних кукуруза, омеле су у одсецању рода одвећ много и оне кукурузе, који су дотле врло добро стајали, те је усљед тога берба кукурузна испала слаба по количини, и зато једва да је убрано, укупно узевши, по шест товара са ектара.

Род је по каквоћи здрав и добар.

Кукуруз је у нас главна храна, али зато што у добу његове сејитбе није било угодно време, кукуруза не само није посејано више но других година, но није ни онолико.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СРБИЈЕ БЕОГРАД

Рачуна се да је овим усевом засејано било само око 400.000 ектара.

Баштенски усеви, који преко лета доспевају развијали су се добро и добар су принос дали, а они, који доспевају у јесен, нису се развили као што треба и дали су слаб принос.

Конопља и лан развили су се доста добро у порасту и дали су принос добар и по количини и каквоћи.

Дуван је се слабо у порасту развио јер је доцкан расађен, те га је зато суша неразвијеног затекла. Принос је његов слаб, а и каквоћа је приноса сумњива, јер због суше и велике жеге, није могао правилно зрети, но је више пржен и сушен.

Ливаде су врло доцкан почеле да се развијају, па се нису могле ни развити као што треба. Трава је истина била доста густа али је остала врло сниска, и зато принос од ливада није био задовољавајући.

Рачуна се да је под ливадама и под сенокосом у опште (детелишта, муари и др.) било око 850.000 ектара но да није више укошено но по једанаест товара сена од ектара, у опште узевши.

Сено је добро и хранљиво.

Шљиве и друго воће, није патило за време зиме од мразева; када је наступало доба цветању, оно је било правилно и добро је плод заметуло. Гусенице је само у понеким местима било, но не много, те зато отуда није било осетне штете. Шљиве и јесење воће није се због суше могло потпуно развити, али опет зато род је и по количини и каквоћи био добар.

Под шљивама и воћем у опште рачуна се да има око 80.000 ектара.

Виногради добро су родили и нису патили од црне пламењаче (пероноспоре) много као ранијих година. Грожђе се није могло због суше развити по крупноћи као што треба, али је по каквоћи било врло добро.

Жира је било прилично и растовог и буковог.

Паше за стоку није било довољно ни за време пролећа ни за време лета па ни јесени и у многим крајевима стока је се морала прирањивати којом другом храном. Поред тога је она патила још и од жеђи јер су извори и потоци по пашњацима већим делом пресушили били. Тек у позну јесен опоравили су се пашњаци а тиме и стока, те је тако у бољем стању у зиму ушла, но што је изглед био. Усљед тога што је стока тако дуго патила оскудицу у довољној храни, неће ни њено размножавање бити обилато у идућој години. У стоци је иначе било целе године повољно здравље.

Пчеле су у опште врло рђаво напредовале. Ројење је наступило доцкан и врло мало. Меда су прилично набрале само за време цветања воћа и багрена, а доцније, нарочито преко лета нису га могле наћи ни толико колико им је за живот потребно било, но су трошиле готовину. Нешто мало јесења флора поправила је њихово стање, али не у толико да се рачунати може, да ће моћи презимити без придавања хране.

Свилених буба произвођено је мало, јер произвођачи нису имали семена. Где су и у колико су произвођене, напредовале су добро и добар су производ (коконе) дале.

Кад се све напред изложено упореди, излази да година 1894, није за пољораднике била добра но слаба, јер им није напунила ни амбаре ни кошеве ни котаре а потрла је и наду на добро расплођавање стоке. Она их је мучила целог свог тока и напослетку бацила многе у тешку бригу, како ће себе и своју стоку издржати до нове хране.

Чед. А. Поповић

Наши важнији четинари и где се од њих могу подизати четинарске шуме у нас.

(наставак)

Оморика (picea omorika, Panč). Четине на први поглед личе на јелове. На старијим гранама четине су свуда по гранама поређане појединце; плосне су ми дугачке као и јелове 10—20 мм.; врх заокругласт, мало косасто савијене у вис а при дну насатице увијене тако да наличе, које има две уздужне пруге с обе стране главног нерва, изгледа да је лице, а лице које је зелено, као да је наличје. Четине на гранама млађег дрвета испод 5 година краће су 8—10 мм.; мало шире од четина старијег дрвета; врхом боду и на лицу, на горњој страни четиње имају две беле уздужне пруге а наличје зелено; стоје усправно скоро уз гране и уз стабло

Оморика стаје на род тек у 50 или 60 година. Цвета у Априлу или Мају, према години. Првогодишње незреле шишарице зеленољубичасте су, дугуљастојајасте 30—35 мм. дугачке а 10—12 мм широке; другогодишње су љубичасто црвене до 45 мм дугачке а до 18 мм. широке; трогодишње су црвенкасто смеђе 40—45 мм. дугачке а до 20 мм. широке, дугуљастојајасте, елипсоидне. Шишарице зру тек треће године а семе излеће с јесени и у пролеће. Празне шишарице држе се на гранама по 4—5 година, па онда отпадају. Семенца су црна, објајаста 2—3 мм. дугачка са појединим округлим криланцем великим двапут колико семе. У јесен посејано семе ниче идућега пролећа, а у пролеће или лети посејано ниче другог идућег пролећа са 6—8 котиледона (клијавца), дугачких 7—10 мм. и шиљасти, на лицу имају по две уздужне беле пруге.

Стабло има ваљкаст облик са сивозеленим четинама. Расте право, танко и високо. Дебло до преко половине без грана, са узаном пирамидалном густом круном. Гране старог дрвета у врху и по дну круне висеће а по сродини круне врхом мало у вис посавијене. Гране танке и нису дуже од 2 мет. Кора је преко 40 годишњег стабла сивосмеђа; љуска се лако на округле танке шкољасте љуске. Стабло порасте до 50 м. високо а до 80 см. дебело у пречнику и живи до 300 година.

Дрво ориковина је беличасто-жута, сасвим слична смрчевини само мало загаситија и смоловитија; бељика од срчевине не разликује се: И анатомско градиво дрвета слично је смрчевом. Корен као и смрча не пушта дубоко за то страда од олује Који инсекти нападају и кваре оморику није још за сад испитано; ветрови и снегови шкоде јој као и смрчи.

Оморика је дрво високих планина. Њу је први нашао 1876 год. наш чувени ботаничар Панчић на југозападном крају Србије у планинама ср. рачанског окр. ужичког близу босанске границе, и то: у срве-

ним стенама више Растишта; на Црном врху код Штуле; на Звезди и у Дугом Долу код Заовина.

На овим местима, високим од 1000—1200 мет. над морском равни, находи се оморика у групи по неколико дрвета разне старости, а по странама окренутим северу и северозападу у друштву са смрчом и мечјом леском на стени Кречњаку. Наш народ оморику слабо разликује од смрче, само што се тиче употребе дрвета, вели, да је омориковина трајаднија од смрчевине за то што је смоловитија.

(Наставиће се)

ПРЕСАЂИВАЊЕ ВЕЛИКОГ ДРВЕЋА.

(наставак)

Кад се хтедну да употребе та кола, онда треба скинути обе полуге C. тако да задњи део кола буде одвојен од предњег. Два точка се наместе иза дрвета а два испред њега, пазећи, да се дебло налази на средини између четири точка. Затим се опет наместе полуге и закаче се куке ланаца F за оне греде које се налазе испод дасака и које држе дрво одоздо. Пошто се закаче ланци, наместе се 4—6 раденика са чекрцима код сваког ваљка b и по један радник код сваке куке d. За те куке d привежу се конопци који су утврђени другим крајем за горњи део стабла дрвета које се пресађује. Раденици који су намештени код кука d треба помоћу конопаца да одржавају дрво у равнотежи, међу тим раденици који се налазе код ваљака, дижу дрво помоћу чекрка и то обојица у једанпут. Када је дебло подигнуто на висину од 24—32 см. одземље, кретање чекрка треба зауставити и дрво тим начином долази у висећи положај Још остаје да се дрво спусти на његово раније означено место а при томе све ваља да је благовремено удешено, тако да точкови кола буду већ на путањи нарочито ископаној зарад лакшег кретања кола. Кад је све то свршено и дрво пренесено тамо где треба, онда се даске које се под деблом налазе склоне; а на њихово место дође земља, да се дрво не би накретало ни на једну ни на другу страну. За тим се удари поплет од прућа и засипа се оно корење које је могло бити поремећено при преносу. Пошто се и то сврши, онда ваља земљу добро утапкати ногама. Ако је дрво добро посађено, онда његове прве жиле треба да се налазе готово на истој линији са површином земље. Сад остаје још да се утврди стабло дрвета да га не би ветар могао извалити. За то се узму 4 мотке и утврде се у земљу на четири стране око дрвета, а крајеви тих мотака саставе се око врха стабла (што је могуће више) и чврсто се привежу за дрво.

Ми смо до сад описивали и описали најважније радове, а ситније који не заслужују баш озбиљну пажњу, појавиће се сами собом ако их буде било, и разуме се да и они треба да се посвршавају. Но и кад се сви ови претходни послови са успехом изврше опет нам труд може бити узалудан, ако неговању пресађеног дрвета не поклонимо озбиљну пажњу.

Поливање пресађеног дрвета је врло важна ствар. Према дебљини стабла треба се управљати. Ако стабло има у пречнику 20—22 см. онда треба 2—3 каце воде да би се овлажила сва земља. Ако је земља врло суха, онда треба овлажити сву земљу на растојању 2 хвата од дрвета. Можда ће се такво обилно поливање учинити коме излишно, но приметићемо да суха земља врло брзо упија воду. У том случају врло је нужно поливати земљу сваки дан, док се дрво сасвим не прими. Ако је време врло топло онда се такво поливање понавља 2—3 пута дневно. Ако дрво има још лишће онда треба прскати баштенском прскалицом све делове дрвета а завој мора бити једнако влажан. Тај завој је врло важан. Ако се тачно учини овако као што је горе казато, од стотине дрвета једва ако пропадне једно.

(наставиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Сресшво за расшење и чување копиша код коња, — то је маст направљена из ½ кгр. свежег свињског сала и ½ кгр. чистог брезовог катрана. Сало треба грејати на умереној ватри док се не истопи, кад се истопи, треба сипати у њега катран, и не скидајући с ватре, мешати, што је могуће боље дрвеном лопатицом 5—8 минута. За тим лонац са том смесом скинути са ватре и оставити да се постепено хлади. Том машћу треба сваки дан мазати копите у коња, а нарочито кад је топло време. Још у топлу смесу треба додати глицерина или рибљег зејтина.

* * *

Значај кромпира и његова употреба. — У Јевропи нема друге биљке, која би се, дошавши из туђине, тако брзо одомаћила, тако јако распростр ла и међу биљкама, које се обделавају тако важно место заузела, као кромпир.

Његова је распрострањеност одиста врло велика. Хладни север и топли југ подједнако годе његовом напредовању а са благодарношћу прима и слабије земљиште за сејање.

То његово необично брзо распрострањење по свима јевропским земљама најречитије казује, како је кромпир биљка од врло велике важности. Управо, кромпир је у свакој прилици добро, укусно и, што је најглавније, *врло јефтино* средство за исхрану. Од њега се готове најразновреснија јела, лако сварљива, која ћемо наћи и за царском трпезом, као и столом сиромашка, коме је он скоро једина храна.

Има много предела, где је данас кромпир достојно заменио све врсте жита и постао најглавнија људска храна, постао је, тако рећи, свакидањи хлеб читавим народима или бар најмногобројнијим врстама његовим. За пример наводимо Чешку, где се кромпир јако одомаћио и као народна храна заузео прво место.

Осим наведене цељи, којој кромпир служи, он се још употребљава и као подесно пићно средство при исхрани стоке. Особито је извр на храна свињама, када се припреми као што ваља.

Па и поред тога, што се кромпир тако свуда одомаћио и постао предмет исхране како људске, тако и живогињске, он и у обртништву игра велику улогу, јер се у великој количини употребљује за израду шпиритуса, шкроба, итд. Од шпиритуса производи се опет даље: сирће, ликери, разни лекови, и т. д. Од шкроба: шкробови шећер, сируп, саго, гума, декстрим, итд. У најновије доба суше кромпир, мељу од њега лепо жуто брашно и месе разно тесто, које се жути као смиље и има особито пријатан укус.

У похвалу кромпира можемо још и то означити, да је веома родан, и да се обично тако добро плоди и у таквом мноштву, да се земља, где се он сеје, не треба да боји глади! А ако загледамо у историју Јевропе, видићемо, да зли и опаки гост куга (морија), која је у минулим столећима тако често долазила Јевропи у походе, од онога доба, како се умножило гајење кромпира, у Јевропу више не долази. Сем тога, кромпири су још и одличан лек домаћи за многе ране и болове, јер угишавају бол и дејствују хладећи.

И само нагло множење становништва у Чешкој, приписују у заслугу великој употреби кромпира, који се тамо у огромним размерима производи и употребљава. Да ли је то тако или не, не можемо с поузданошћу тврдити, али да је кромпир *сиротињска мајка*, то је ван сваког спора.

Дужност би била сваком пољопривреднику, да се живо заузме ради раширења ове биљке, која свуд успева и труд обилато награђује.

ГЛАСНИК.

Нова управа Срп. Пољопр. Друштва. — На XXVI. годишњем збору изабрага је нова управа друштвена. Председник г. Коста С. Таушановић послао је у очи збора оставку и на дан збора изабран за *председника* г. Милан Р. Антић управник економију топчидерске. *Потпредседник* г. Јак. А. Марковић и *благајник* г. Вучко С. Богдановић, који су лањске године бирани, остају и за ову годину у управи друштвеној. *Чланови одбора* г.г. Аца М. Живановић и Никола Вељковић такође. Бирани су и изабрани за чланове управног одбора гг. Паја Тодоровић, Коста Главинић, Зарија Поповић, Светозар Љ Гавриловић, Коста Црногорац, Анта Голубовић, Др. Марко Леко, Алек-

сандар Секулић, Милосав Куртовић и Тодор Николајевић. *Секретар друштвени* г. Милутин М. Јовановић улази такође у састав управе друштвене и управиног одбора.

* * *

Нови чланови Српског Пољопривредног Друштва. — Збор Српског Пољопривредног Друштва изабрао је за своје почасне чланове: Г.Г. Богољуба Јовановића. статистичара Министарства народне привреде; Јована Жујовића, Милана Недељковића и Николу Стаменковића професоре вел. школе; Павла Крстића свештеника из Свилајенца и председника ресавске подружине; Јулијуса Драшкоци апотекара из Свилајенца и благајника исте подружине и Василија Несторовића свештеника из Параћина и преседника пчеларско-воћарске задруге за округ моравски. А за редовне изабрани су: *у секцију за гатарство:* г.г. Димитрије Путниковић учитељ из Београда; Милош В. Поповић учитељ из Јежевице (окр. руднич.) Игњат Тодоровић економ из Пожаревца; Божа Ј. Новаковић економ из Краљева; Миловаи М. Лазаревић економ из Жупањца (окр. подунавског) Лазар А. Прокић економ из Забојнице (окр. крагујевачки); *у секцију за сточарство:* г.г. Мијаило Стојаковић свештеник из Сене (окр. пожаревечки); Игњат Тодоровић економ из Пожаревца и Божа Ј. Новаковић економ из Краљева.

* * *

Школа и пољска привреда. — У селу «Житном Потоку» среза добричког округа топличког образована је пољопривредна подружина, под именом «Прва ђачка пољопривредна подружина.»

Председник и потпредседник ове подружине су учитељи а одборници *и чланови су ђаци III. раз. основне школе* из тога села.

Ти исти учитељи са истим својим ђацима образовали су мало раније и књижницу и ђачку стрељачку дружину.

Слава нека је учитељима за овај њихов рад!

Он је од неоцењене вредрости за нашу земљу и њену будућност. Са уздигнутим челом и ведрим и веселим лицем можемо ми старији гледати у будућност своју. кад се наши млади синови овако корисно забављају у својим слободним часовима. Србија млада. мала и сиромашна земљица. Она није ни од кога ништа добила, она није ништа ни наследила. Све што има стекла је сама, стекла је крвавом борбом и мучним радом руку својих. И то је њен понос и дика целога народа. Снажан дух у здравом и снажном, младом телу српскога народа, тежи да прокрчи пута и да освоји достојно место себи међу осталим народима који су и старији и у бољим приликама. На томе раде и српски учитељи, и нека им је слава што су за своје сарадинке на томе пољу изабрали подмладак. У томе чину огледа се дух српски, — вера у подмладак. у себе самога. Они су увидила да за напредак и рад на бољитку нису на одмет младе снаге њихових ученика, и они их удружују на сложан рад за јачање своје домовине. Они их руководе и упућују они их уче реду и раду у заједници, уче их смишљеном и паметном јавном договарању. Они их уздижу до себе и раде и поступају са њима као са одрасним људима.

То је оно што натерује на очи сузе радости, што уздиже срце и душу, што крепи и улива веру и наду у лепу и сјајну будућност.

Како је леп први акт подружински, што је написала невешта рука ученика III. раз. основне школе — пословоље подружинског! Нека наше сузе радости, које су га при читању покапале падну, на плодно земљиште патриотских срдаца Србинових! Нека овај пример буде подстрек старијима, који можда изнурени у борби животној малаксавају; нека их одушеви и уздигне, да се и они свима силама заузму и пораде на своме рођеном напретку.

Пољопривредно друштво појмило је голему важност овога рада и у одборској седници својој решило је: да се изда новообразованој подружини у Житноме Потоку до 100 дин. у справама и кошницама, а ђацима по положеном добром испиту школском, награда у књигама пољопривредне садржине.

Новој подружини желимо напретка и истрајности да све неприлике, које би је снашле у току рада, снажно и јуначки савлађује, као што и приличи младости.

На завршетку да још једном узвикнемо слава учитељама за овај њихов рад, слава младој подружини! Слава им!

* * *

I.

На предлог учитеља, ове школе, образовала се, у Жит. Потоку, среза добричког, окр. топличког: «I-ва ђачка Пољопривредна Подружина» ради чега су задржани ђаци III-ћег разреда, после свршеног по-годишњег испита, на I-ви ванредни збор; којима је ово сапштено и објашњена циљ и корист од од ове дружине. Учитељ III. раз. прочитав збору акт «Српског Пољопривредног Друштва» Бр. 2772, позва збор, да изабере председника и пословођу овога збора.

Збор изабра за преседника г. Игњата Маринковића учит. III р. а за пословођу г. Хранислава Мил. Савковића учит. I и II раз. овд. школе. Председник и пословођа заузеше своја места.

II.

Председник позва збор, да одреди циљ, и правац кретања подружине, у овој години. После кратког споразума, збор реши:

Циљ ове подружине биће:

1.) да ове године своје чланове — ђаке.обучи у пресађивању воћа; а у зато још јесенас спремљеним рупама «школ. баште.»

2.) да своје чланове — ђаке «извежба у калемљењу воћа са калем — гранчицама, — што ће их послати Срп. Пољопривредно Друштво. по акту Бр. 2772 управитељу ове школе, — и то првенствено у «школској башти.»

3.) да изврши калемљење са претеклим калем-гранчицама, и у околини ове школе, код појединих грађана за шта ће управа таксу одредити.

4.) да изврши сађење коштица — у одељку «воћње растило,» — што су прошле године скупљене, и остављене у сандуче — покривене песком измешаним са ђубретом; ако нису клицавост изгубиле а може исте потражити, и преко Српског Пољопривредног Друштва

5.) да поново посеје, ограду живу, од багрена и гледичја, што је прошле године, поништено стоком, а на рачун досуђених 10 дин. на име штете, од стране ово општинског суда.

6.) да изврши сејање дуда, (белог и црног) око «школ. баште,» како за исхрану свилених буба; тако и за раздавање чановима и грађанству у околини.

7.) да изврши калемљење дивљих ружа, што су прошле год. посађење око одељка за цвеће. које ће се и ове године посејати од остаљеног семена; а и детелину да посеје у наставку прошло — годишње.

8.) да се свакојако придобије. која кошница за ковандук, који ће бити у средини «шк. баште» где су «Липе» посађене; а у оном кругу где је «Матичњак» посађен. У истом кругу, да се опет посеје «Сунцокрет» и цвеће. За ову циљ обратити се Срп. Пољопривредном Друштву, за помоћ у којој кошници ђерзоновој и којој књизи о пчеларењу.

9.) да се постара за известан простор земљишта код стрелишта «Стрељачких дружина,« које би се припремило до пролећа 1896 г. за америчку винову лозу, и за уређење, као некога «добра» ове подружине.

10.) да се давањем забава, скупљањем добровољних прилога и помоћи надлештава, створи каса ове подружине; а улога од чланова не може бити ове године. с тога, што су исти оптерећени улозима: ђачке «Читаонице« и ђачке «Југовићи» стрељачке дружине.

11.) да се набаве, у колико је могуће, нужне пољопривредне справе; а да се умоли школски одбор, да набављене прошло-годишње справе поклони подружини, те да се исте уведу у инвентар подружине.

III.

Изабрата је управа за ову год. у коју су ушли: за председника, г. Игњат Маринковић учит, III раз. за подпредседника, и да врши дужност благајника г. Храпислав Мил. Оавковић уч. I и II раз. за пословођу Петроније Стоиљковић ученик III раз. за одборнике: Светозар Младеновић. Радомир Здравковић, Сретен Гвозденовић Радосав Јанковић, Милић Цветковић, Драгутин Радовановаћ и Јаниније Савић, ученици III раз. овд. школе.

IV.

О извршењу ових одлука, да се постара ново-изабрана управа. која ће и «правила» (устројство) саставити и поднети збору на одобрење. Управа ће извештај о раду данашњега збора, у препису послати, Српском пољопривредном друштву, с молбом да не заборави на ову ново-образовану пољопривредну подружину. у чијој околини, дај Боже, да се што пре и која пољопривредна школа створи како би чланови ове подружине *били њени први ученици (ђаци).*

V.

На завршетку збора, председник напомиње члановима, да заблагодаре Српском Пољопривредном Друштву, а да се и не заборави и највиши заштитник, како „стрељачких дружина» тако и пољопривредног друштва» «Његово Величанство Краљ Александар I-ви» Збор се одазва са: Хвала Друштву! Живио Краљ!

28. Јануара 1895 године.
у Житном Потоку.

Председник одбора,
Игњ. Маринковић
учитељ III. раз.

Пословођа збора,
Хранислав Мил. Савковић
учитељ I и II рдз.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XXXVI. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држане 10. Јануара 1895. год. у Београду.

Били су потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко Богдановић, чланови одбора г.г. Коста Главинић, Аца Живановић, Анта Голубовић, Никола Вељковић и Тодор Николајавић.

Председавао потпредседник г. Јаков А. Марковић.

243.

Прочита се записник XXXV седнице. — Одбор га усвоји.

244.

Изнето питање: кога дана да се држи редован годишњи збор за 1894 год. — Решено је да се држи 30. јануара 1895. год.

По поднетом извештају пероноспорног одбора о радовима извршеним око сузбијања пероноспоре у 1894 г. — Одбор реши да се извештај достави у целости г. Министру Народне Привреде и да целокупан уђе у извештај управног одбора, који ће се изнети пред редован збор.

245.

Прочита се одговор Управника друштвеног добра у Шапцу, на питање друштва би ли и с којих разлога друштво да ради на томе да општина смедеревска уступи друштву бесплатно на вечито уживање своју земљу на «Царини» за оснивање угледног добра.

На како је мишљење управника да треба и што живље на томе радити из разлога: што је имање на «Царини» врло удесно за угледно добро; што су услови за то повољни. ако се код општине успе да га друштву бесплатно уступи на вечито уживање и што ће се стеченим искуством на добру у Шапцу пре постићи повољнији услови тамо него у Шапцу. — Одбор усвајајући гледиште управника добра реши да се одмах позове г. Светолик Петковић као стручан и практичан пољопривредник да са представником друштва г. Јак. А. Марковићем потпредседником оду у Смедерево и тамо испитају све што је нужно а по потреби ступе и у преговоре са општином да се имање на «Царини» од ње добије, па о томе шта буду урадили да поднесу извештај.

246.

Прочита се молба г. Милорада Тројановића наставника винодел. воћар. школе, да друштво гарантује код државне штампарије за штампање дела *«Поука о калемљењу лозе и подизању нових винограда»* које је израдио, и да га послужи клишејима у колико их има а за то оставља друштву у залогу од 1000 ком. 500 књига. Решено:

Пошто молилац није опредељено казао, на који начин мисли платити штампање и израду клишеја, јер кад друштво преда штампарији дело на штампање, оно постаје и дужник према њој, то известити г. Тројановића, да ће га друштво радо у свему потпомоћи пошто изјави на који начин мисли платити штампу, те да се види има ли сигурности за исплату.

247.

Прочита се писмо драгачевске пољоприв. подружине, којим извештава друштво, да ће у Гучи држати годишњи редован скуп 15 јануара т. г. — Прима се к знању.

248.

Прочита се писмо ново образоване пољопривредне подружине за Јовац и околину, којим моли друштво да је прими у састав шаљући уједно и своја правила на преглед. — Одбор реши да се умоли г. Вучко Богдановић да послана правила прегледа и реферише.

249.

Пошто уредништво «Српске Заставе» није до сада штампало послату му «Службену исправку» од 22. пр. м. Бр. 2760, на уводни чланак и Бр. 146 истог листа од 17 пр. м. «На раскрсници», којим се износило, да у овоме друштву владају односи, који не постоје у самој ствари, и у коме се увредљиво говорило по чланове друштва, који су били на ванредном збору друштвеном од 20 Новембра пр. год. — то је решено: — Да се овај појав у штампи помене у годишњем извештају о раду овога друштва.

ЗАПИСНИК XXXVII. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 18. Јануара 1895. г. у Београду.

Били су: потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко Богдановић, чланови одбора г.г. Др. Марко Леко, Паја Тодоровић, Анта Голубовић и Никола Вељковић; као гост г. Светолик Петковић управник друштв. добра у Шапцу.

Председавао г. Јаков А. Марковић потпредседник бележио г. М. Јовановић секретар.

250.

Прочитани записник XXXVI седнице. — Одбор усвоји.

251.

Прочита се писмо колубарске подружине, којим извештава да ће држати годишњи збор 29 Јануара ове год. у Лазаревцу. — Одбор прима к знању.

252.

Прочита се молба г. Паје Тодоровића, да се у «Тежаку» одштампа његова расправа «Белешке о набавци приплодних говеда у Алгају, Форалбершкој, Тиролској Корушкој и Гор. Штајерској и прилике у овим земљама. — Одбор реши: да се упути уредништву «Тежака» на мишљење.

253.

Пошто је прочитан извештај изасланика друштвених, који су прегледали земљиште — имање општинско на «Царини» у Смедереву и проучили могућност да се друштву понуди за угледно добро. — Одбор прими извештај к знању.

254.

За извештај о раду друштвеном у 1894 год. — Одбор реши: да се умоли г. Јаков Марковић потпредседник да уз припомоћ г. Вучка Богдановића благајника прегледа како би се одмах могао дати у штампу, да се на време одштампа.

ОБЗНАНА ОДГАЈИВАЧИМА КОЊА.

На основу одобрења Господина Министра Народне Привреде од 13. овог месеца ЗБр. 35 државни ергелски пастуви — пепиниjери: 1) *Да-Винчи* дорат, пунокрвне енглеске расе, 6 година стар, од оца Винса иматере Фес, висок 165 см. на мотци; 2) *Лабуд II.* затворено дорат, пунокрвне енглеске расе, стар 6 година, од оца Принца Париса и матере Цеси. висок 164 см. на

мотци; 3) *Кохејлан II.* дорат, турске крви, стар 11 год. висок 148 см. на мотци; 4) *Змај*, вранац, англонормандске крви, 4 год. стар од оца Гран-Метр и матере Кадишах, висок на мотци 164 см. 5) *Вихор*. дорат, англонормандске крви. од оца Фред-Аршер и матере Розете, 4 године стар, висок 165 см. на мотци и 6) *Радост*, дорат, англонормандске крви, од оца Експрес и матере Н. (од Тигриса и једне ћерке Конкеранове) 4 године стар, висок 159 см. на мотци; — *опасиваће* у току месеца фебруара, Марта Априла и Маја ове године, поред државних ергелских кобила и *приватне кобиле*.

Кобиле које се подводе под ове пастуве морају бити потпуно здраве, затворених боја (вране, дората сте или алатасте) правилно скројене и најмање ове висине.

1) За Да-Винчија или Лабуда 142 см. на мотци.

2) За Кохерлана 138 см. на мотци;

3) За Змаја 148 см. на мотци;

4) За Вихора и Радоста 145 см. на мотци.

Сви поменути пастуви налазе се у Љубичеву.

Такса је за опасивање овим пастувима десет динара за највише *пет скокова* и она се полаже у напред при првом опасивању.

Приватне кобиле које буду приправљене и примљене за опасивање овим пастувима, могу бити примљене и на издржавање у заводу за време док се не оплоде, у колико то буде дозволило место у заводским коњарницама и ако сопственик пристане да плати: за саму кобилу за храну са послугом 1·60 динара, за храну без послуге 1·10 динара на 24 часа; за кобилу са ждребетом за храну са послугом 2 динара, за храну без послуге 1·50 динара на 24 часа, а на његову одговорност. У случају болести лекови се имају платити по рачуну.

Ну сваки, који би хтео да подведе своју кобилу под именоване пастуве, треба претходно да се обрати Управи државне ергеле пријавом, у којој треба да се назначи: 1) име кобиле, 2) боја длаке, са тачним описом свију знакова (лисаста, брњаста, у н. пр. путаста итд. 3) старост, 4) висину у сантиметрима (са назначењем: на пантлици или на мотци) 5) порекло и раса, 6) јели ждребила, колико пута, од којих пастува и јели одојила ждребад; 7) да ли је учествовала у изложбама или тркама, којом, кад, где и је ли добила и какве награде, 8) да ли су њена ждребад учествовала у утакмицама, каквим, кад, где и јесу ли добила и какве награде; 9) где је код кога кобила ождребљена; 10) жели ли сопственик да кобилу држи на храни у заводу док се не оплоди и то са или без послуге, 11) жели ли да се за кобилу и спроводника издејствује јефтинији подвоз на железници или лађи и од које станице и 12) тачна адреса сопственика.

Само пријаве у којима је одговорено на сва предња питања узимаће у обзир и на њих ће се одмах одговарати, па тек по добивеном одговору — одобрењу — имају се довести пријављене кобиле.

Кобиле приватне, подведене под ергелске пастуве уписиваће се у нарочиту књигу о пореклу и по, оплођењу истих издаваће се сопственицима нарочита уверења о пореклу која ће се по ождребљењу кобиле попунити и служиће сопственицима као доказ о пореклу ждребади добивене од ергелских пастува — пепинијера. —

Саопштавајући све ово нашим одгајивачима коња, Управа их позива да што пре пријаве своје кобиле које желе да подведу под пепинијере, како би им се благовремено могао јавити резултат.

Бр. 362. Од Управе државне ергеле, 31. јануара, 1895. године у Љубичеву.

СТЕЧАЈ ЗА КАЛЕМАРЕ

Крушевачка Пољопривредна Подружина« у интересу бољитка запуштеног воћарства своје околине, и ради распростирања боље сорте воћа по народу, жели и овог пролећа, да настави свој рад у калемљењу воћа, у околним срезовима окр. крушевачког, изашиљањем путујућих калемара, који ће ићи из места у место и калемећи воће народ у томе поучавати. На тога ради расписује овај стечај за калемаре.

Калемари примаће се под овим условима:

1.) *Калемари*, који писменим доказима или практичним радом докажу своју способност и вештину у калемљењу воћа, (а по могућству и америчанске лозе), нарочито за пролетњи калем: у процеп, под кору или на спајање, — *Имаће* од подружине (са помоћником) *дневницу* 3 *динара* и право, да од сваког лица, коме што накалеме могу у име свог труда наплатити *по 19 пара дин. од једног стабла*, — а више не;

2) *Калемари ће* од подружине *добити* бесплатно довољан број *калем-гранчица* (биљке), од разног благородног воћа, а може их и сам насећи; нужан *прибор и сечива* калемарска (на послугу); писмену *објаву* и препоруку на све месне власти и привреднике у срезу, у који буду упућени на рад, *и књижицу* за бележење калема;

3) *Дужности калемара* следеће су:

а) *Да* са својим помоћником, кога сами бирају и погађају, *иду* из места у место *по срезу*, за који буду одређени, и објавом *пријављују се месној власти* ради објаве мештанима и овере њиховога доласка у место;

б) *Да носе* собом: калемарске *алате*, *завоје* и довољну резерву свежих *калем-гранчица* од разнога воћа, и да особито пазе на чување, чешће освежавање и обнављање калем-гранчица,

в) Да марљиво *врше* чишћење, кресање и *калемљење* воћа свакоме, ко их позове, *по такси*, а и ниже ако се нареде;

г) *Да* у калемарској књижици *тачно бележе*: где су, кад, коме, шта и колико накалемили, (и нумеру калема), коју ће по свршеном послу са алатима вратити подружини.

Главно сложиште калем-гранчица биће у Крушевцу (и среским местима);

4. Посао овај трајаће 20—30 дана месеца Марта.

Сви они, који се осећају способни за овај привредни посао позивају се: да се до конца Фебруара, а најдаље до 5 Марта пријаве: Пољопривредној Подружини крушевачкој, са документима о својој калемарској вештини.

Првенство ће имати: ђаци виноделско-воћарске и ратарске школе и писмени практични калемари.

Бр. 20. Из управе крушевачке Пољопривредне Подружине 30 Јануара 1895 год. у Крушевцу.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: Награде за увођење напреднијих начина радње. — Општи поглед на агрикултуру у Србији (наставиће се). — Каква је била 1894. година за наше пољопривреднике (свршетак). — Наши важнији четинари и где се од њих могу подизати четинарске шуме у нас (наставак). — Пресађивање великог дрвећа (наставиће се). — **Белешке. — Гласник. — Друштвени и подружински послови.** — Обзнана одгајивачима коња. — Стечај за калемаре.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТВ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 7. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 19. ФЕБРУАРА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

ОПШТИ ПОГЛЕД НА АГРИКУЛТУРУ У СРБИЈИ.

Наставак

Опадање продуктивне моћи земаља у Србији опажа се јасно у пропадању сточарства. Српски земљорадник држи много мање и много гору стоку него његови претци, не само с тога, што до данас није било ни једнога кола јахача, које би га наградама и примером подстрекавало на боље и разгранатије неговање стоке, већ зато, што му данашње агрикултурне прилике категорички забрањују, да више и боље стоку негује. Пашњаци, утрине и шуме скучене су и стављене под културу. Под утринама остала је већином најгора земља, она, која може да израни ову и овакву стоку, какву данас имамо. Ливаде су умањене, а сточне биљке се не гаје, зато што је продуктивност земље све слабија па је нужно, да се за продају засева сваке године све већи простор земље, и што шире сејање сточног биља тражи интензивније газдовање, које је према нашим економним приликама немогуће. Ливада, утрина и шума нестајаће све више, тиме ће бити све мање услова за неговање стоке, а са нестајањем и закржљавањем стоке све гори услови за пољорадњу.

У Србији се још не увиђа ни оно са чиме су други народи давно пречистили: да земљорадња може напредовати једино тако, ако је на науци основана; да „снагу земље не изазивају једино елементарни случајеви у природи, да земља није само носилац биљке; коју природа израњује, већ да је земља скровиште ране за биље.

Међу тим све што се употребљава троши се мењајући свој облик или и облик и садржину. Материје употребљене за рану биља и животиња мењају се хемијским животом биљке и животиње. Живот органски и јесте у ствари један низ хемијских процеса, при којима се мења једна субстанција у другу. Животиња и биљка могу и напредовати донде докле имају довољно оних субстанција, које се нормалним животним процесом могу мењати у честице њихова тела — док имају ране. Ако у земљи нема рањивих материја, и у онаквом облику какав је за асимилацију нужан, и биљка на тој земљи не може успевати.

Но и кад је земља препуна биљном раном, моћи ће да се исцрпе скидањем жетава, јер биљка живи и напредује узимајући рану из земље и мењајући је животним процесима у честице свога организма. Скине ли се биљка са земље, одузме се и земљи онолико рањивих материја, колико их је биљка за своје напредовање утрошила. Скидањем жетава са земље, кроз дужи или краћи низ година, исцрпи се из земље биљна рана, и ако се земљи, на ма који начин, не врати оно што јој се жетвама одузело, жетве ће бивати све слабије, док најзад продуктивна моћ земље не малакше сасвим, тако да земља никакве жетве не даје.

У Србији су остале у пуној снази само још оне земље, које су плавне, те их природа сама тори и чува да им продуктивна моћ не малакше.

Врло поучно је упоређивање средњих жетава у културних народа, са средњом жетвом у Србији. Француска има 18 хектол. жита на хектар земље, Белгија 20, Енглеска 27 а Србија 8! (ако је и ово тачно).

Не треба мислити, да су климатске прилике или друге околности у овим државама боље него у нас, те да с тога имају боље жетве, на против, Србија је по своме географском положају у врло повољним околностима за земљорадњу. Рђаве жетве у Србији, у сразмери са другим државама, не долазе ни отуда што се земља обрађује несавршено. Неколико анализа земаља, које овде износимо, показују, да српске земље имају одличне особине физичке. Чак држимо, да искључиво препоручивање савршенијих справа и савршенијег начина рада за обрађивање земље, значи научити земљорадника да своју земљу што пре и боље исцрпе, или да се боље изразимо, значи дати му могућности да што пре дође до просјачкога штапа. Земље у Србији трају још једнако с тога, што је начин обрађивања земаља примитиван, а справе за обраду несавршене, те земље не дају истина добре жетве, али ее и утроши мање ране. Савршенијим радом и употребом савршенијих справа земљи би се дале такве физичке особине, под којима биљка може да достигне до највишега ступња савршенства, те би се овако рађени добијале најбоље жетве, али само дотле, док у земљи има биљне ране. Кад се већ из земље исцрпе рана, онда не помаже више ни најсавршеније обрађивање.

Рђаво би се разумело, кад би се помислило, да у српску пољорадњу не треба увлачити савршенији

начин рада са применом техничкога напретка. Овоме писању је цељ са свим противна. И земљорадња, као и сваки други економски рад, ако оће да напредује, мора се послужити напрецима науке, али не једнострано, већ у свима правцима. Овим се хтело рећи: да земљу ваља одржавати, ако је добра, у истоме стању, или јој вештачки поправљати, не само физичка, већ и хемијска својства, ако јој ова нису таква, да земља може да даје стално, из године у годину, добар принос.

(Наставиће се)

КОЧЊЕ И СМЕТЊЕ ПОЉСКОЈ ПРИВРЕДИ.

Аграрне неприлике и недаће, њихови узроци и последице.

(наставак)

Подела имовине, распарчаност и разбацаност појединих имања.

Сразмерна и згодна подела земље међ поједине грађане — земљоделце — у једној држави, од вајкада беше, у свима државама, основица, темељ за мир и поредак, ред и рад, а у вези са паметним и савременим економским уређењем главни потисак: за цветање и напредовање читавих покраина ил' и целе државе, за благостање и срећу народа. Али, где није таква подела у сопствености земље, где има појединих богаташа, који држе у својим рукама грдне просторије земље, докле већина земљоделског становништва нема ни грудве земљине, или има једва толико земље, да уз најбољи труд и рад, више дрктајући другоме, него радећи себи, с тешком муком и то добрих, родних година, може да израни себе и своју породицу ту је већ рђав распоред земље, неподесна подела сопствености.

У таквим земљама у брзо се издвајају богаташи, спахије, господари, са грдним баштинама и пространствима у један, а грдна сиротиња, маса народна без куће и кућишта, без земље и без мала, у други, крвно завађени непријатељски табор.

Рђав распоред, рђава подела земље, дакле та економска страна потлачених слобода и притешњености, беше у већини прилика, повод грађанским ратовима, бунама и крвављењу у рођеној земљи; много пре, но политички мотиви и лична права — нарочито у прошлом веку, па до средине овога века, бесне, због тога, буне и немири, кроза све јевропске земље.

Француска револуција при крају прошлог века, из економских мотива поникла, руши привилегије, поделу на стележе и обара средовековне преживеле кочње напретку и благостању народа, феудални спахиски систем.

Србија у почетку овог века, запљускивана крајним таласима тог духовног покрета, угледајући се на њу, ослобођава се сопственом снагом испод петвековног туђинског ропства.

Један је, економни смисао, узрок обојим револуцијама и отуд потичућим успесима: — уз личне слободе, задобијање економских слобода, рушење феудалног принципа.

Од тада су разне државе, свима силама утицале, да се путем откупа и поновне поделе земље, опет поврати економна слобода и благостање, да се поврати поремећена друштвена равнотежа и да сељачки сталеж дође до своје рођене земљице и кућице.

Заслуга је француске револуције, што свима мисленим људима силом овлађује мисао: да снага и моћ државе почива на ослобођењу, ваљаности и добру сељачког, главног, основног сталежа, тог корена на стаблу народном. То је и донело богате плодове на уређењу и утврђењу новог друштвеног поретка: *ослобођење сеоског сталежа и бригу и спајање држава, да се он унапреди и развије.*

Политичко ослобођење донело је собом и економско ослобођење; економске установе — племенштина и задруге — донеле су, својом жилавошћу и истрајношћу, својом унутрашњом силом и моћи оба ослобођења и политичко и економно ослобођење српскога народа.

Али не ваља, ни оно друго зло, у подели земље међ поједине сопственике, где сви земљоделци, истина имају своје огњиште и своју земљицу, али грдна већина од њих има тако мало земље, да њега и породицу његову, једва исхранити може. Земљоделац ту мора, да ради и друге послове или да аргатује другоме, да тражи туђу земљу и да је узима под закуп, ил' да је ради наполице, делећи с газдом све по пола!

Ово зло у овакој подели, не ваља још ни због тога, што на малом имању, па још кад је човек инокосан, не може и ако би хтео и желио, никад да дигне главе, а то ли још и да употреби и примени боље справе и машине и да земљу онако обрађује, како би требало, те да му више користи доноси.

У погледу на поделу и распоред сопствености земље, у Јевропи, владају сада три разна принципа, у опште. Та три типа, или преставника поделе земље — баштине — у три велике јевропске државе, оштро су се издвојиле и омеђиле, а у осталим, приближују се више, или мање једноме од та три типа.

У Енглеској влада такав принцип: земља се има делити и парчетати што мање и пољорадњи имају се посветити само она количина радне снаге, која је неопходно потребна. Само се онда може пољорадња силно покретати напред и процветати. За то је тамо цела земља подељена у велика огромна имања, на којима не само да се могу лако заводити и примењивати сви проналасци науке и технике, предузимати поправке (мелиорације) и удобравање земље, но може се у опште најсигурније газдовати, па се и потребној радној снази, даје занимања и рада, у продужењу скоро читаве године и с тога нема ни губитка у радној снази људској, у подели и примени народне радне снаге, рачунајући целу државу.

Резултат је тог система, што сразмерно, нигде иначе, није доведена пољска привреда, на ступањ онаквог савршенства, као у Енглеској; нигде нема сразмерно тако распростртог сточарства; према томе нигде се не производи ни тако много ђубрета, нити се поље може до тако високог ступња у обради подићи, као у Енглеској.

Али због тога опет, у Енглеској међ' насељем, ни десета част не сачињава оне људе, који имају своју баштину, своје имање а девет десетина су и

без куће и кућишта, без окућнице и без баштине, без свога непокретног имања у земљи! Значи $^9/_{10}$ је безкућник — пролетар! С тога тамо раднички покрет налази најуспешније поприште и опасност од револуције је највећа!

(наставиће се)

Наши важнији четинари и где се од њих могу подизати четинарске шуме у нас.

(наставак)

Бели бор (pinus silvestris L.). Има по две четине у једној усмини састављене. Четине су поређане унаоколо по гранама и врху стабла. Оне су троугласте, врхом шиљасте и боду, отворено зелене 5—6 см. дугачке; опадају поступно сваке 3 или 4 године, за то се и бор увек зелени, и лети и зими. Бор цвета у мају на истогодишњим леторастима: Шишарица је купаста висећа на кривој петељци, смеђасто сива, 5—7 см. дугачка. Сазрева у октобру друге године, а криласта семенца излећу тек у априлу трећег пролећа из шишарица, које остају на гранама до јесени па онда опадају. Бор стаје на род у 15—18 години, а у великој чести тек у 40 год. па роди скоро сваке године. Кора на стаблу је црвенкасто жута. Корен пушта дубоко у земљу и јако се укорењава, а нарочито има дугачку сржну жилу. Бела боровина има у дрвету више смоле него смрчевина, за то се од боровине цепа луч и пече катран, ако нема црног бора. Срчевина је жућкасто црвена а бељика жуто-бела.

Облик борового стабла зависи од каквоће земљишта, од повољног места и од тога, да ли расте у чести или посебице. У довољној чести борово стабло расте право, високо до 35 мет. Дебло округло, чисто без грана скоро до при врх, круна мала ретка и заокругласта. Ако расте усамљено или у великој разређености, онда је стабло краће, гранатије, крупније гране, често кривудаво и увијено. У младости расте брзо, круна му гранатија и купаста, а од 50 године круна све ређа, заокруглијаста, за то земљиште не засењава добро. Најјаче прираста до 60—100 године, па после све слабије. Бор живи до 300 година.

Бор не бира особито место, задовољан је и са рђавијим посним земљиштем. Успева добро у местима где су велике и оштре ладноће а и где су лети велике и дуготрајне жеге. Но при свем том борје воле сувљи ваздух а избегава магловита места.

Борове шуме заузимају у нас само брдска и онижа планинска места, и то махом јужне, југоисточне и југозападне стране на висинама од 300—1200 мет. над морем. У неким земљама вештачким начином успело се данас толико, да се велике белоборове шуме подижу у нижим местима и равницама, на летећим песковима, по кршевима и стењацима; но у тим приликама повољније су им северне и источне стране. Што се бор пење на већу висину, заузима више јужну страну и где су највеће припеке он може још добро да успева.

За ваљано и потпуно развиће бели бор тражи дубоко и растресито земљиште. Расте и по кршевима и стењацима, али ту остаје онизак, само споро дебља, често кривудав и жбунаст. Задовољава се са веома мало влаге у земљи. Често се вијају борови на неприступним литицама и отсецима скоро једноставних стена, где су се учврстили кореном у пукотине у које једино доспева мало влаге од кише и снега. Не воле земље час сувише влажне, час одвише суве, већ захтева постојано умерену влажност. Пресађивање из влажније земље у сувљу и обрнуто не трпи, и често услед тога угине; с тога борови расадници се подижу ближе месту за пошумљавање ради прилагођења.

Каквоћа земљишта утиче на већи или мањи пораст борова, на каквоћу дрвета и на дуговечност. И ако бор успева на земљиштима од сваковрсних стена: гранитних, шкриљастих, кречних и др. опет му најбоље годе иловачне пескуше ради мекоте и дубине.

Бели бор не трпи јак засенак, тражи више светлости; круна му се рано сама разређује, с тога земљиште под ретким борјем брзо се уледини, утрави, ослаби и задивља.

На бољем земљишту може да поднесе и већу засену. Са тога у новије време препоручују да се бор подиже у мешавини са другим врстама дрвећа шумског.

Чисто белоборових шума а и мешовитих са другим врстама дрвећа, које су саморасле, има мало у нас, а вештачки подигнутих нимало. Само у срезу рачанском у планини Тари, на Звезди и на косама заовљанским; у ср. златиборском на косама креманским, на Шљивовици, Лиски, Торнику и др. брдима; па у Ђаковачкој планини у околини Студенице и још на неколико места у ср. студеничком; и нешто на источној страни Копаоника у ср. жупском На висинама од 300 до 1000 мет. находе се мање чисто белоборове шуме, а од 1000 до 1200 м. висине у мешавини са црним бором, буквом, јелом, смрчом и бељиком (растом). Бор је у нас планинско дрво.

У младости бор не мари ни од мраза ни од сунчане припеке. Свака спољна повреда на стаблу шкоди му. Не подноси заклон и велику честу, и ако се млад борик 4—5 година не ослободи тога, може лако да угине. Велики снегови и китина ломе му гране и млађа стабла, јер су крти. Олује му мало шкоде јер се дубоко укорењава, само на плитком земљишту и на јаким ветрометинама искорућују га и ломе. Много страда од болести „жутике,“ од које четине пожуте и све опадну. Та болест долази кад наступе велике врућине или ладноће и дуго дува кошава тако да четине више испаравају но што им придолази сок из земље. После смрче највише страда од разних инсеката и гљива.

(свршиће се)

ПРЕСАЂИВАЊЕ ВЕЛИКОГ ДРВЕЋА.

(наставак)

Види се да овакав начин пресађивања стаје много. Но не треба заборавити, да се при сађењу паркова често чине велики издатци, који пропадају најчешће због тога, што се већина дрвета сади сувише близу једно до другога; готово половина тих дрвета гине 4. или 5. године, и сад наново треба попунити огромне празнине које због тога остају. Ми смо имали прилике

да видимо старе плантације, које су коштале више од 5—6 хиљада рубаља: две трећине дрвета беше се осушило и морало се посећи.

Мислимо да неће бити потребно да улазимо у даље ситнице односно сађења великих дрвета, и зато ћемо се обратити обичној баштенској практици. Ми ћемо се побринути да ова емпиричка знања сведемо у рационална начела и да их изложимо на начин који ће бити свима појмљив.

Пре свега приметићемо, да сваки пут пресађујући дрво, (особито ако му је обим велики) треба његово стабло и гране увити маховином или сеном. Начин тог увијања описали смо раније, говорећи о пресађивању великог дрвећа. Увијање постаје у толико корисније, у колико је корење краће орезано. Говорећи у опште, при пресађивању малих дрва, треба пазити на све оно, на шта смо раније обратили пажњу. Чување земље око жила сваког дрвета, које се пресађује, стало би много труда и било би чак немогуће, ако је земља пешчана а дрво малог обима.

При пресађивању дрвећа и њиховом сађењу сваки се обично стара да што више уштеди. Економија та, готово је увек неумесна, и да потврдимо наше речи ми ћемо изнети мане старих расадника. Има људи који врло добро знају, да је немогуће садити велике просторе земље множином дрвећа, ако нема могућности, да се обрати на та дрвета довољно пажње. Зато се ми обраћамо онима који воде рачуна о своме раду.

Да би могли дрво пресадити, пре свега треба га извадити из земље. Од те прве операције зависи успех даљег растења пресађеног дрвећа. Невешти баштовани обично то чине овако: ударе неколико пута ашовом око дрвета које се пресађује, и то што је могуће ближе стаблу, те тако испресецају жиле, које им санћим сметају. Када су најдебље жиле пресечене, једно дрво силом вуку из земље, те се покидају и последње жилице, које су заостале. Но није то још доста, што се дрвету одузму његови најнужнији органи, оно се приноси на жртву сунчаним зрацима, који свршавају оно што су неуки баштовани започели. Овако невешто извађено дрвеће сади се са још већом небрежљивошћу. Њега мећу у јаме, које су једва толико велике, да у њих могу стати свега две три жиле. Дрвета посађена на овај начин, остављају се без даље бриге, не даје им се чак ни јака земља, и не привезују их ни за кољe, због чега их ветар, наравно изваљује. Тако раде незналице.

Треба се већ једном оставити тог штетног начина, и у личном и у општем интересу примити бољи начин пресађивања дрвета, који не захтева ни више труда ни више трошка, но само више пажње. Изнећемо овде неколико правила за пресађивање мањег дрвећа.

Прво се правило састоји у томе, да дрвета која хоћемо да пресадимо, треба вадити из земље кад је магловит дан. Пре него што се приступи вађењу дрвета нужно је спочетка да се откопају што је могуће више најдебље и највеће жиле. Затим се с једне стране дрвета ископа полукружни шанчић — канал; обим треба да је толико велики, колика је половина дужине, највеће жиле. Када се достигне та дубљина, где се не може више надати, да ће се наићи на дебеле хозиронталне жиле, почиње се копати испод дрвета, док се не дође до главног корена (срчане жиле) кога ваља орезати. Када је дрво поткопано на тај начин с једне стране, онда се жиле орежу са противне, савијајући врх дрвета на ону страну, с које је оно поткопано одоздо. Дрво немајући отпора с те стране, пада, а не повређује своје жиле. Тај начин вађења дрвета особито је примљен у старим расадницима.

Када је дрво извађено из земље, његове жиле треба сачувати од утицаја сунца и ваздуха. Зато се покривају жиле мокром асуром или ма каквим другим влажним покривачем. Ако се дрвета тог истог дана, када су извађена не могу посадити, онда их понова мећу у земљу. Тим истим начином ваде се мала дрвета и џбунови; спроводе се канали, поикопавају се под кореп и то као што је раније казано.

Надмоћност оваког начина је очевидна. Јаме, у које треба посадити извађено дрвеће, треба ископати неколико месеци пре пресађивања и напунити их ђубретом. Често се дешава да се узме ђубре које није добро сагорело, или које није добро проветрено. По нашем мишљењу такво је ђубре шкодљиво за пресађена дрвета, јер амонијак који из њега излази, упропашћује све неувијене делове биљке, н. пр. крајеве орезаних жила. Но непрегорено ђубре може се насути на површину земље после пресађивања. За то је најбоље полупрегорело ђубре које чува земљи влагу те се не мора због тога много поливати.

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Средство за утамањивање пољских мишева. — Ако се при обрађивању земље нађе на траг штетних инсеката или њихових ларва вели г. А. Уљ. са свим све једно да ли ће то бити; мајски жук, гусенице разних лептирова итд. Ја то радим овако: ђубрим таква места мирисним фосфорно-киселим кречом, после чега нестане с места тих несносних гадова. Од како сам почео употребљавати то средство, ја нисам осетио никакав губитак биљака од тих инсеката,

Кад сам купио башту ову коју сад имам, она је била у пуном смислу «дивљи парк» препуњен инсектима. И ја сим га отребио од тих инсеката тим средством. И многи од мојих другова осведочили су се. Ако се у току лета појаве из суседних башта гусенице и др. треба ујутру после росе или кише, посути земљу тешким слојем тог фосфорно-киселог креча. Сем тога тај креч је и врло лобар за ђубрење. При сађењу ружа и других дрва ја такође насипам, за истребљење ларава које дубље у земљи живе, у јаму тога креча; и никад се није десило, да су корење мојих биљака црви прогризли чак и онда, кад су у суседству читави расадници ружа били упропашћени сасвим од црви.

Односно мишева којих је код нас пре било у великој количини а сад су са свим истребљени, ја могу препоручити једно такође врло сигурно средство. А то је помоћу једне машине.

Механизам је те машине овакав: Главни део састављa блехани цилиндер до 2 стопе дугачак а 8—12 палаца широк; на горњем крову (a), који се може затварати и отварати, налази се отвор у који се мећу мехови, међу цилиндром и конуским делом налази се обична крупна решетка. (b).

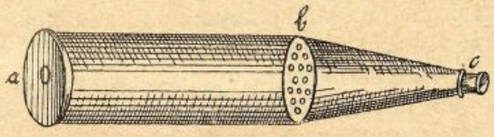

Употреба тог инструмента је врло проста, у цилиндру се прави ватра и то најбоље помоћу дрвеног угља на који се слажу; сумпор. стругогине, вунене крпе, трула дрва и томе слични предмети. Уско грло машине (c) увуче се у мишију рупу, а помоћу мехова распирује се ватра. На скоро из многих пукотина земљиних покаже се дим, те пукотине треба одмах запгити, да би што мање паре излазило из њих. Сагоревањем сумпора развија се сумпорна киселина, која убија животиње. од претварања стругогина у угаљ, развија се оксид угљена, а из крпа се ослобођава азот; та три гаса, од којих је довољан и један па да угуши животињицу, напуне сва места, ходнике и рупе њихове те их сасвим угуше. Дешава се да у почетку операције, пре него што се покаже дим из рупа, већ изађу мишеви, но они су већ онесвешћени, да се без муке могу поубијати. Ако се покаже дим из рупе у коју је машина метнута, то је знак да су у земљи већ све рупе напуњене димом, онда треба извадити машину и запушити ту рупу. Дејство те машине је двојако: прво што се помоћу ње истребе пољски мишеви, а друго, — што се мишеви за дуго времена и не појављују, и чак јечам који сам на њиви остависмо просут, није био ни дарнут.

* * *

Мрква. — Мркава има врло много врста, које се разликују по боји, изгледу и каквоћи.

Мрква је здрава храна, не само леги, већ и зими.

Мрква је биљка двогодишња, која напредује у родном земљишту у коме има доста и креча. У сувише јаком и влажном земљишту она се сувише сили и истерује у вис, на штету самог корена.

Семе од мркве врло тешко ниче, с тога се сеје чим зима прође. Ако ли се узасеје у Марту или Априлу, добро је семе најпре овлажити, да би брже никло.

За време растења, мрква се окопава и плеви, а где је веома густа, ваља је проредити.

У Октобру се мрква вади и сноси у подруме и трапове.

* * *

Пекмез од вишања. — Добре, зреле вишње ваља очистити од кошчица и метути у један суд, па онда кувати и беспрекидно мешати све дотле, докле се потпуно не згусну. Када у пола буду куване, онда ваља метути у њих шећер и то, на 10 килограма шећера 4 кгр. вишања.

Исто тако за време кувања може се дометути коре од лимуна или шта друго ради мириса.

Тако се кува и пекмез од трешања.

* * *

Средство за познавање да ли је вино бојадисано вештачким бојама. — Међу многе начине за познавање да ли је извесно вино бојадисано с вештачким бојама, особиту пажњу заслужује начин Казенов (Cazenouve), тим пре што је тај начин доста прост, а одликује се великом тачношћу. При испитивању вина по том начину поступа се овако: Око 10 кубних сантиметара вина налије се у једно стакло, успе се у вино око 0·2 грама живиног оксида HgO и одмах живо и јако измути. Мућање траје један минут После тога то се процеди кроз филтар (платно), који се претходно окваси водом (ако вино не изађе савршено бистро, процеђује се поново кроз исти филтар). Акс вино није бојадисано с вештачким бојама, филтар је безбојан или слабо жутуљаст. Кад је вино бојадисано, филтар мора на сваки начин бити бојадисан, некада одвећ много. Е. Лудвиг правио је опите са 22 различне вештачке боје, које могу служити за бојадисање вина, па је констатовао, да су у свима случајевима методи Казенова показали тачне резултате.

Д.

* * *

Једна пећ за две собе. — Многи станови имају тај недостатак, што две собе ваља грејати једном пећи. Ако пећ није тако зазидана, да додирује зид од обе собе, тако да се обе могу добро и једновремено загрејати, последица је иначе непрактична, ма да су врата из једне собе у другу једнако отворена. На тај начин у соби, која нема пећи једнако је зима, докле је у соби, где је пећ, често и сувише велика врућина. Томе недостатку лако се може помоћи на овај начин. У зиду, који дели обе собе, ваља начинити два отвора: један у самоме врху, до тавана, други у дну, до пода. Горњим отвором пролази у хладну собу загрејани ваздух из топле собе, докле доњим отвором улази у ту загрејану собу хладан ваздух. На тај се начин обе собе брзо загреју. На оба отвора могу се метути и заклопци, којима се кад нам је воља, ваздушни ток може и уставити. То, тако просто средство, које се у практици показало као изврсно, јесте, на жалост, мало познато.

* * *

Спанаћ. — Спанаћ је укусна и здрава зелен. Семе његово сеје се свршетком Септембра. Земљиште треба да је чисто, добро обрађено и сунцу окренуто. Сеје се или на широко, или у редове од прилике на 0·3 метра удаљене један од другога.

Спанаћа има мањег и већег, с лашћем дугуљастим, округлим итд. Она мања врста укуснија је и боља, докле она већа има тврдо и мало укусно лишће,

Да би смо имали спанаћа свежег и у свако доба довољно, не треба га сејати свега на један пут, већ у роковима од четрнаест дана.

Ако хоћемо да гајимо семе од спанаћа, онда остављајмо најбоље и најситније саднице за тај посао. Те саднице — семењаке ваља исећи онда, када семе буде потпуно зрело. Само га треба одмах омлатити и оставити на сувоме месту.

С пролећа сеје се спанаћ од Марта до краја Априла. Доцнија му сејидба не прија.

* * *

Један начин лечења вина. — Ако је вино цикнуло, онда треба буре добро напунити, добро га запушити и оставити у подруму за неко време на миру да стоји. По том треба додати мало исечене црвене цвекле, па опет запушити да тако стоји неко време, Онда се преточи у друго, добро испрано буре, и, кад се слегне, отпочиње се отицати. — Тада ћемо добити лепо вино, без икакве мане.

Д.

* * *

Да вино добије лепшу боју. — Често се дешава: да вино има рђаву боју. То бива или од рђавог суда, или ако се вино у преносу разбије, или мешањем старог и новог вина итд.

Да би такво вино добило боју и лепшу, сасвим природну боју треба у њега метути исечене црвене цвекле, која ће му дати дивну боју, без икакве штете по укус.

Овај је начин опробан, и он је се показао с пуним успехом, те би га требало употребљавати, у место других боја, које худе укусу вина и здрављу оних, који га пију.

Д.

* * *

Жир је отрован. — Министарство пољопривреде у Енглеској прошле године издало је распис, којим економима обраћа пажњу на тај сада већ не сумњиви факт да је жир за рогату марву отрован.

О томе новом чуду сада се позитивно тврди. Жир од кога се свиње гоје, за овце се може казати да је без рђавих последица, али је за рогату младу марву, нарочито ону испод две године, прави отров. Мноштво младе стоке сваке године угине поводом тим, што се пушта у шуму, када жир опада. Стока, која се жиром отрује, обично изгуби апетит, не једе, нагло мршави, добије пликове по језику, било куца споро и слабо, температура тела спада, и најпосле долази смрт.

Скрећемо пажњу наших пољопривредника на ову опасност и препоручујемо им: да у жир само свиње пуштају, а другу стоку да склањају од места, где би могла жир јести, нарочито с тога, што сва стока у опште радо једе жир, без погледа на то, што је он за неку врсту стоке отрован.

Они, који би из посматрања и праксе своје знали што о утицају жира на здравље рогате стоке, добро би учинили, кад би о томе учинили саопштење «Тежаку.»

Д.

Д О П И С И.

Љутовница 10. Фебруара 1895 год.

Зима је, па се готово ништа не може у пољу радити, с тога сво написах овај допис «Тежаку».

Јесен смо имали лепу и благу, и сви су јесењи радови посвршавани. Озимне пшенице посејано је доста, јер је време за сејање било доста повољно. Греше наши људи прилично при сејању све стрмине у опште, што ју сеју на мршавој земљи. Нарочито ово рђаво утиче на пшеницу. Пшеница кад се посеје на мршавој земљи не може да дâ рода ни толико, да плати расходе око њене обраде, а сем тога и род што се од ње добије рђав је — штур — са много које каквих уродица, и таква пшеница свакад се испод цене продаје. Полазећи с овога гледишта, а и што су земље у нас доста мршаве, препоручио бих становницима моје околине, *да више гаје стоку*, јер су природни услови ценећи Географско-климатски положај наш, много повољнији за *сточарство. Тако се исто мора признати да што год се у целој нашој земљи развија аграикултура на штету сточарства биланс нашег укупног прегледа сваке године потура!*

Кошара је ове јесени прилично подигнуто за стоку. Оне истина боље су него ништа, али онакве, какве се код нас граде, нити одговарају техничким ни здравственим потребама за стоку. Оне се праве врло просто. Побије се коље двоструко у земљу, и оно се попуни с кровином, па се одозго покрије и то ти је све. Такве кошаре истина да су топле, али у њима је мрачно као у подруму, и нездраве су за стоку, а нарочито су шкодљиве за очи стоке; у њима страдају телад и јунад, којима је светлост од преке потребе, а ову међу тим у таквим кошарама немају.

Прошле године, узета сва по приходу и расходу, може се назвати неродном за пољопривреднике овога краја. Сва су жита — сем пшенице — што ми кажемо «*оманула,*» а нарочито кукуруз, који је искључива храна у лебу за сељачки живаљ. И остала површа слабо су родила. Сена је као што сам то и у пр. годишњим дописима

напоменуо, било мало. Оно истина што га је било добро и лепо срађено је, али која фајда кад га *нема доста*.

Јака је новчана криза у селу, а ипак се *леб и сено морају да купују*. Сто килгр, кукуруза плаћа се по селима 13—15 дин.; а сто килгр. сена 3—5 дин.

Од Децембра месеца пао је снег, који се постепено принавља. Зима је доста јака (23—28°С—) али ипак угодна за зимње радове а нарочито за сечу и вучење дрва.

На Сретење 2 фебруара т. г. обављен је *први редован збор* «Гор. Милановачке пољопр. подружине.» Збору је представљен овај дневни ред:

1. Прочитан је извештај о досадањем раду;
2. Поједини предлози;
3. Упис у чланство и
4. Избор нове управе.

Збор је отворио г. Коста Борисављевић управник подружински — и нагласио му циљ у коме је сазват. По том је замолио збор, да саслуша извештај о досадањем раду.

Деловођа је прочитао извештај о досадањем раду привременога одбора. У извештају у главном казато је:

Да је привремена Управа посвршавала све предходне радове а правила, која су на «ванредном» скупу донесена, с малим изменама, на које је пристао управни одбор, примљена су и потврђена од г. Министра нар. привреде, а подружина је примљена и у састав «Срп. пољ. друштва. Г. Мин. Нар. Привреде благоволео је подружини подарити 1200 дин. годишње помоћи. За ту помоћ подруж. управа набавила је — купила — у близини Гор. Милановца око 3 хект. земље исту оградила и узорала тако, да се на пролеће могу одпочети радови на истом. — По томе је у главном изложен *план рада* кога ће се подружина у будуће придржавати. На послетку управа је се обратила збору, да овај уписом у чланство помогне ову установу. Напоменуто је и то: *да је подружина постављена на чврстом темељу, и да јој је опстанак осигуран*

Збор је примио овај извештај к знању, и донео одлуку: *да се у записник стави срдачна* хвала од стране збора целој привременој управи, а нарочито њеном управнику г. Борисављевићу. И заиста признати му се мора, да је се својски заузео био, да се ова *установа оствари и оснажи*.

После говора г.г. Милоја М. Ђорђевића, Ник. Јов. Сарачевића и Пав. Анђелића, донета је одлука, да се за подружину набаве кошнице које је г. Св. Љ. Гавриловић преправио од американке.

И ако је дан био хладан — један од најљућих с мразом од ове зиме, ипак је се тога дана уписало за чланове око 40 грађана — уписали су преко 100 акција дин. 1000. Ну подружина се нада, да ће у течају ове године уписати бар 8000 дин. свога капитала.

Од чланова подружинских изабрата је стална управа у коју су ушли: За управника г. *Коста Борисављевић* адвокат из Гор. Милановца; за благајника г. *Милан Андрић* трговац из Гор. Милановца, а за чланове управе г.г.: *Никола Јов. Сарачевић* економ из Љутовнице; *Милоје М. Ђорђевић* економ из Каменице; *Добросав Р. Урошевић* предавач, *Стеван Мајсторовић* из Гор. Милановца и *Алексије Рсљић* трг. из Баликоваца.

Пошто су изабрата лица за оверу записника г. управник је распустио збор лепим говором пожеливши срећан пут.

Судећи по досадашњем раду, а и по програму рада за даље, ова ће подружина имати леп успех, а може се рећи, да ће бити од првих у земљи. Становници старог рудничког округа доста полажу на ову подружину, и ја сумњам, да ће бити и једнога имућнијега сељака, који неће бити члан ове подружине.

Ово је прилика, да попови и учитељи старог рудничког округа покажу, да су истински пионири за пољску привреду.

Стока је на пијаци прилично јевтина, усљед тога што многи купују храну и за себе и за стоку. Узев у опште сва је мршава и кржљава.

Ракије смо имали прилично. Продаје се од 0·20—0·30 дин. — килограм од 8° а ми је обично таку и печемо.

Здравље код одраслих људи прилично је. Децу сатире дифтерична гушобоља. — На стоци нема заразе.

Надница је од 0·60—1 динара.

Никола Јов. Сарачевић
економ.

СТЕЧАЈ

за слушаоце калемарског курса у Шапцу.

Српско Пољопривредно Друштво за обуку у пролетњем калемљењу воћа, отвара практични калемарски курс за 10 до 15 ученика — курзиста — на своме добру код Шапца. Овај курс трајаће 10—15 дана почевши од 1. Марта ове године.

Слушаоци курса могу бити ма из кога места Србије. Првенствено право имају млађи и писмени сељаци, Изабраним слушаоцима курса према раду и приљежању плаћа ће се за време трајања курса дневно до 2. динара, а по свршетку овога, сваком ће се издати уверење о показаном успеху и уз то поклониће им се по који калемарски алат.

Позивају се сви, а нарочито млађи писмени сељаци, који су ради да се у разним начинима пролетњег калемљења обуче, да се писмено или усмено пријаве управнику друштвеног добра у Шапцу г. Светолику Петковићу, најдаље до 20. овог месеца

Умољавају се уредништва Српских листова, да изволе у својим листовима на угледном месту оштампати овај стечај.

Из канцеларије Срп. Пољопривредног Друштва 11. Фебр. 1895. године Бр. 364. у Београду.

РАСПОРЕД ДРЖАВНИХ ПАСТУВА

По станицама за опасивање народних кобила ове, 1895, године.

Према одобрењу Господина Министра Народне Привреде од 13 пр. месеца ЗБр. 90, државни пастуви распоређени су за наступајући период опасивања народних кобила по окрузима и станицама овако:

ВРАЊСКИ ОКРУГ

ЛЕСКОВАЦ

1, *Гидран*, дорат, скаче сваког другог дана;
2, *Одријан*, зеленко, скаче 9 пута недељно;
3, *Веселин I*, дорат, скаче сваког другог дана;

ВРАЊЕ

1, *Барон*, зеленко, скаче 9 пута недељно;
2, *Сагаста*, дорат, » » » »

СУРДУЛИЦА

1, *Балтазар*, дорат, скаче сваког дана;
2, *Борша*, зеленко, скаче сваког другог дана.

КРАГУЈЕВАЧКИ ОКРУГ

КРАГУЈЕВАЦ

1, *Аполо*, дорат, сваког трећег дана одмор;
2, *Дерби*, дорат, скаче сваког дана;
3, *Лабуд I*, алат, скаче сваког дана;
4, *Барук*, зеленко, скаче 9 пута недељно;
5. *Блажо*, дорат, скаче 9 пута недељно;
6. *Бенгази*, дорат, скаче 9 пута недељно;

АРАНЂЕЛОВАЦ

1. *Бено*, алат, скаче 9 пута недељно;
2. *Вивијан*, дорат, скаче 9 пута недељно,
3, *Кастелар*, зеленко, скаче сваког дана;

РАЧА

1. *Дебрецин*, дорат, скаче сваког дана;
2. *Милорд*, алат, скаче сваког дана;
3. *Вулкан*, зеленко, скаче 9 пута недељно.

КРАЉИНСКИ ОКРУГ

НЕГОТИН

1. *Емир*, дорат, скаче сваког другог дана;
2. *Давор*, зеленко, скаче 9 пута недељно;
3. *Жисије*, дорат, скаче 9 пута недељно;
4. *Муса*, алат, скаче сваког дана.

Д. МИЛАНОВАЦ

1. *Жилберт*, дорат, скаче сваког дана;
2. *Лорд*, дорат, скаче сваког дана;

КРУШЕВАЧКИ ОКРУГ

КРУШЕВАЦ

1. *Рис*, дорат, скаче сваког другог дана;
2. *Жуван*, дорат, скаче 9 пута недељно;
3. *Цветан*, дорат, скаче сваког дана;
4. *Оладор*, алат, скаче сваког дана;

АЛЕКСИНАЦ

1. *Златан*, дорат, скаче сваког другог дана;
2. *Забучило*, дорат, скаче сваког дана;
3. *Баптист*, алат, скаче 9 пута недељно.

РАЖАЊ

1. *Теофан*, дорат, скаче сваког другог дана;
2. *Бореас*, дорат, скаче 9 пута недељно.

ТРСТЕНИК

1. *Арслан*, дорат, скаче сваког другог дана;
2. *Панкер*, дорат, скаче 9 пута недељно.

АЛЕКСАНДРОВАЦ

1. *Негода*, дорат, сваки трећи дан одмор;
2. *Љубиша*, зеленко, скаче сваког другог дана;

МОРАВСКИ ОКРУГ

ДОБРИЧЕВО

1. *Долин*, дорат, скаче сваког другог дана;
2. *Веселин*, дорат, скаче сваког дана;
3. *Бизмарк*, зеленко, скаче сваког дана;
4. *Азис*, зеленко, скаче сваког дана;
5. *Вамбир*, ђогат, скаче сваког дана;
6. *Батор*, ђогат, скаче сваког дана;
7. *Ибиш-Ага*, зеленко, скаче сваког дана;
8. *Гружанин*, зеленко, скаче 9 пута недељно;
9. *Ахил*, дорат, скаче сваког дана;
10. *Мозис*, дорат, скаче сваког другог дана;
11. *Серчесма*, дорат, скаче сваког трећег дана;
12. *Мехмед-Алија*, дорат, скаче сваког трећег дана;

ПИРОТСКИ ОКРУГ

ПИРОТ

1. *Дилбер*, зеленко скаче 9 пута недељно;
2. *Јусуф*, дорат, скаче сваког дана.

ПОДРИНСКИ ОКРУГ

ШАБАЦ

1. *Гамбета*, алат, скаче сваког дана;
2. *Гурко*, дорат, скаче 9 пута недељно;
3. *Журко*, дорат, скаче 9 пута недељно;
4. *Блесак*, дорат, сваког трећег дана одмор;
5. *Тица*, дорат, скаче сваког дана;
6. *Аристид*, дорат, скаче сваког другог дана;
7. *Рубин*, дорат, скаче сваког другог дана.

БОГАТИЋ

1. *Дантон*, дорат, скаче 9 пута недељно;
2. *Мишарац*, дорат, скаче 9 нута недено;
3. *Енглез*, дорат, скаче 9 пута недељно;
4. *Ђидо*, дорат, скаче сваког дана;

ЛОЗНИЦА

1. *Дарок*, дорат скаче сваког дана;
2. *Косовац*, дорат, скаче сваког дана.

ЉУБОВИЈА

1. *Жеравица*, алат, скаче 9 пута недељно;
2. *Зариф-Бег*, дорат, скаче 9 пута недељно.

ПОДУНАВСКИ ОКРУГ

ТОПЧИДЕР

1. *Таковац*, зеленко, скаче 9 пута недељно;
2. *Гордон*, зеленко, скаче сваког дана;
3. *Генерал-Годоје*, зеленко, скаче сваког дана;
4. *Вагабунд*, зеленко, скаче 9 пута недељно.

ЛАЗАРЕВАЦ

1. *Август*, дорат, скаче сваког дана;
2. *Зевс*, зеленко, скаче сваког дана.

ПОЖАРЕВАЧКИ ОКРУГ

ЉУБИЧЕВО

1. *Да-Винчи*
2. *Лабуд II*
3. *Кохејлан II*
4. *Змај*
5. *Вихор*
6. *Радост*

Ергелски пастуви Пепиниjери

7. *Солон*, алат, скаче сваког другог дана;
8. *Габленц*, алат, скаче сваког другог дана;
9. *Волтер*, дорат, скаче сваког другог дана;
10. *Ајакс*, дорат, скаче сваког другог дана;
11. *Ћамил*, дорат, скаче сваког другог дана;
12. *Базен*, дорат, скаче сваког другог дана;
13. *Марат*, дорат, скачт сваког другог дана;
14. *Симурден*, дорат, скаче сваког другог дана;
15. *Станиша*, дорат, скаче сваког другог дана;
16. *Тигар*, дорат, скаче сваког другог дана;
17. *Саид*, зеленко, скаче сваког дана;
18. *Ел-Хами*, зеленко, скаче сваког дана;
19. *Дентон*, дорат, скаче сваког другог дана,
20. *Рашид*, дорат, сваког трећег дана одмор;
21. *Дахаман*, алат, сваког трећег дана одмор;
22. *Омер*, дорат, скаче сваког дана;
23. *Бунвер*, дорат, скаче сваког дана;

24. *Деспот*, дорат,
25. *Девер*, зеленко,
26. *Наход*, зеленко,
27. *Златан II*. дорат
28. *Дилбер*, зеленко,
29. *Рајко*, алат,
30. *Драгош*, мрков,
31. *Достан*, алат,
32. *Гојко*, дорат,
33. *Милун*, зеленко
34. *Мирко*, дорат,
35. *Срећко*, дорат,
36. *Момчило*, дорат,
37. *Чича*, зеленко,
38. *Љубен*, дорат,

ждребци четворогодци, по издржаној пробној трци, скаче сваки сваког трећег дана.

ВЕЛ. ГРАДИШТЕ

1. *Дарије*, дорат, скаче 9. пута недељно;
2. *Јунак*, дорат, скаче сваког дана.

ПЕТРОВАЦ

1. *Станлеј*, дорат, скаче сваког другог дана;
2. *Градлија*, дорат, скаче сваког дана.

ЖАБАРЕ

1. *Ратаилан*, дорат, сваког трећег дана одмор;
2. *Кобац*, зеленко, скаче сваког другог дана.

РУДНИЧКИ ОКРУГ

ЧАЧАК

1. *Орнот*, дорат, скаче сваког дана;
2. *Серано*, зеленко, скаче 9 пута недељно.

ГУЧА

1. *Елдорадо*, дорат, скаче 9 пута недељно.

РУДНИК

1. *Гроздан*, алат, скаче 9 пута недељно;
2. *Витез II*, дорат, скаче сваког другог дана.

ПРЕЉИНА

1. *Обагјан*, дорат, скаче сваког дана.

ГОР. МИЛАНОВАЦ

1. *Граф-Нужан*, дорат, скаче 9 пута недељно;
2. *Барјактар*, зеленко, скаче сваког дана.

КРАЉЕВО

1. *Стуарт*, дорат, скаче сваког другог дана;
2. *Газда*, зеленко, скаче 9 пута недељно.

РАШКА

1. *Витез I*, алат скаче 9 пута недељно;
2. *Селим-Бег*, дорат, скаче сваког дана.

ТИМОЧКИ ОКРУГ

СОКО-БАЊА

1. *Егор*, дорат, скаче сваког дана;
2. *Жупљанин*, дорат, скаче 9 пута недељно.

ДЕРВЕН

1. *Јастреб*, дорат, скаче сваког дана;
2. *Малин*, зеленко, скаче сваког другог дана.

ТОПЛИЧКИ ОКРУГ

НИШ

1. *Арвед*, дорат, скаче сваког дана;
2. *Браво*, ђогат, скаче сваког дана;
3. *Тајар*, дорат, скаче сваког дана;
4. *Соко*, дорат, скаче сваког другог дана.

ПРОКУПЉЕ

1. *Монди*, ђогат, скаче сваког дана;
2. *Драгиша*, дорат, скаче сваког дана;
3. *Витомир*, дорат, скаче 9 пута недељно.

КУРШУМЛИЈА

1. *Виргилије*, дорат, скаче 9 пута недељно.
2. *Душко*, зеленко, скаче 9 пута недељно.

УЖИЧКИ ОКРУГ

ПОЖЕГА

1. *Екватор*, алат, скаче 9 пута недељно;
2. *Епикур*, дорат, скаче 9 пута недељно.

ЧАЈЕТИНА

1. *Дервиш*, дорат, скаче сваког дана;
2. *Горун*, зеленко, скаче 9 пута недељно.

ЦРНОРЕЧКИ ОКРУГ

ЗАЈЕЧАР

1. *Шахин*, зеленко, скаче 9 пута недељно;
2. *Херолд*, дорат, скаче сваког дана;
3. *Отон*, зеленко, скаче сваког дана;
4. *Махур*, дорат, скаче сваког другог дана;
5. *Ера*, дорат скаче 9 пута недељно;
6. *Прибор*, дорат, скаче сваког другог дана;
7. *Зафир*, дорат, скаче сваког другог дана.

КОЉЕВАЦ

1. *Ферхам* II, дорат, скаче сваког другог дана;
2. *Ненад*, зеленко, скаче сваког дана.

— Кобиле које се подводе под државне станичне пастуве, морају бити подпуно здраве, чисте, (добро истимарене и изјебране) и најмање 128 см. на мотци високе.

Пастувска такса за опасање кобила, плаћа се у напред и то: на станицама на којима народ дотичних срезова издржава пастуве за време периода опасања, два динара и 55 пара, а на онима, на којима се пастуви издржавају о трошку државном и за време периода опасања, (а те су Љубичево, Добричево и Топчидер) пет динара, — за највише три скока.

Војно-државне стојеве кобиле, могу се подводити под државне пастуве само на станицама, у Љубичеву, Добричеву и Топчидеру, и за њих се плаћа као и за приватне кобиле на тим станицама. (За станичне пастуве пет динара за највише три скока, а за ергелске пастуве десет динара за највише пет скокова).

За кобиле које се подводе под ергелске пастуве — Пепинијере, (Да-Винчи, Лабуд II, Кохејлан II, Змај, Вихор, и Радост) прописани су нарочити услови који су обзнањени у „Српским Новинама.“

Период опасивања на станицама почиње 1. Марта.

Особљу на станицама, старешинама и коњарима забрањено је примање напојнице (бакшиша).

Бр. 419. Од Управе Државне Ергеле 6. Фебруара 1895. године у Љубичеву.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Општи поглед на агрикултуру у Србији (наставиће се). — Ђубрење и сметње пољској привреди (наставак). — Напи важнији четинари и где се од њих могу подизати четинарске шуме у нас. (свршиће се) — Пресађивање великог дрвећа (наставиће се). — **Белешке.** — **Дописи.** — Стечај. — Распоред пастува.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА, **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 8. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 26. ФЕБРУАРА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

ОПШТИ ПОГЛЕД НА АГРИКУЛТУРУ У СРБИЈИ.

Наставак

Ово су све истине, које, уверени смо, нико спорити неће и ми нашим анализама земаља из неколико крајева у Србији и анализама пепела биља за продају, нисмо ништа друго ни могли учинити до то, да фактима утврдимо оно, што се унапред морало знати — да су земље исцрпљене баш у оним састојцима, које биљка за своје успевање највише треба. Већина земаља испитаних има врло мало калија и фосфорне киселине.

Једини економни фактор, на који — према економним приликама у којима смо — можемо рачунати, јесте пољопривреда. Она пропада и њу ваља спасавати, ако се банкротство не жели.

Приватна иницијатива за подизање пољопривреде у Србији слаба је. Држава, кад то опази — а опазила је без сумње — дужност јој је, да иницијативу узме у своје руке.

Не може се порицати, да је држава и до сада показивала добру вољу, да земљорадњу помаже, али изгледа, као да се заборављало, да се начин утицања државе на развиће привреде не може одређивати a priori, нити је за сва времена и све народе један исти, на против свака државна одредба мора бити резултат егзактног историјског испитивања досадањег развића, и тачног научног сазнања фактичког стања у садашњости. Јер ако се хоће, да економна политика постигне своју задаћу и буде заиста корисна, она мора да буде паметна реална политика, она мора одговарати реалним потребама, интересима и снази народа, она према томе мора почивати на научном сазнању фактичкога стања, на савесном испитивању различитих интереса и сигурном одређивању вероватних посљедица изазваних сваком новом одредбом.

У Србији нити је што испитано нити се зна; наука за земљорадњу у Србији није учинила ништа; у економноме погледу не познајемо ни нашу земљу ни народ, и не треба се варати па мислити: да ћемо за унапређивање наше привреде моћи учинити ма шта од озбиљне вредности, са овим нашим незнањем. Не треба мислити, да је пољопривреда наука, која се може, онаква каква се научи у школи, да примени свуда и под свима околностима. Само принципи науке су стални, а примена њихова је исто тако различита, као што је различита територија, где се ови принципи примењују и услови, под којима се примењују.

Држава чим осети потребу да се у економију народа умеша, налази се одмах пред једним врло комплицираним питањем: у колико и на који начин јој треба утицати на економно развиће народа, те да помогне остварење народно економних задаћа. И пре него што се у опште у народну економију умеша, она мора бити на чисто са решењем овога питања. Она мора тачно познавати факторе, чији је продукат народна економија. Она мора — ако неће да лута по мраку, а држава то чинити не сме — пре свега тачно да познаје територију са свима њеним оригиналним органским и неорганским материјама, из којих је састављена, и са силама, које по природним законима на њу и у њој дејствују; она мора исто тако тачно да познаје и укупан рад свију појединаца у народу, па тек да може стварно својим законодавством и управом да утиче на народну привреду, те да изазива брже реализирање културних и етичких задаћа, које држава и народ имају да испуне.

Сваки економни рад који није основан на позитивним фактима, просто је нагађање, и сретан је онај ко погоди, те учини оно што је збиља економна потреба земље, али не треба сметати с ума, да ова нагађања вуку за собом често такве погрешке, које привреди народној не помажу већ шкоде. Најзад грешење се може још опростити појединцу, јер греши на свој рачун и штету, међу тим држави није дозвољено да греши; она мора сваки свој економни корак правилно да оцени и посљедице сваког свога рада тачно да прорачуна, иначе то није економни рад већ просто титрање — моментано популарисање појединих личности — на туђ рачун.

Ми у томе привредном лутању без компаса имамо довољно искуства. Ми имамо закона створених у циљи помагања пољске привреде, који су се или показали у пракси као рђави, па се више и не врше, или који се чак нису ни вршили, јер су стварани на памет па се незна шта ће се с њима. Из свију тих закона који се врше и не врше види се, поред најбоље воље да се што корисно учини, још и то: да се обраћала на-

рочита пажња, да се закони створе и изводе према потреби и економним приликама земље; међу тим заборављало се редовно, да се економне потребе и прилике у земљи не могу прописивати законима нити одређивати правилима за извршење закона, већ да су оне одређене природним условима, у којима се поједини крајеви у Србији налазе, и те услове треба испитати по принципима науке, и онда се тек могу позитивно знати потребе и економне прилике, на основу којих се могу чинити државне одредбе од трајне вредности.

О економним потребама и приликама ми у Србији не можемо говорити, јер о томе не знамо ништа. Ми немамо никаквих података, који економне потребе и прилике одређују.

Ми ћемо се збунити пред најситнијим питањем, које се из тога општег питања о економним потребама може извући и поставити.

Ево примера: у рудничком округу се земља већином не оре већ ралицом риља. Примитивнији начин обраде земље у 19. веку, не може се замислити. Прва потреба је дакле заводити плуг на место ралице као алат за обрађивање. Знамо ли ми, које врсте плугова треба употребити у томе округу, и коју врсту у сваком поједином месту, па да земљорадник одмах увиди користи? Не знамо!

Забринули смо се што нам је крупна рогата стока рђава, и у тој, збиља хвале достојној бризи прегли смо да стоку поправљамо, па набављамо приплодна грла »од крви« нарочито бикове разних раса према «потребама појединих крајева у Србији.« Да нисмо случајно с тим набављањем »разних раса« говеди направили нову комедију да нам се сеоска деца смеју?

Ево шта се од говечета тражи:

1. Да се може корисно да употреби за вучу; 2, да је гојазно; 3, да је млечно; 4, да је лепо и издржљиво и 5, да је крупно.

Поделимо сва ова својства на јединице: од 0 као минимум до 20 као максимум, па се запитајмо: знамо ли ми колико јединица од сваког овога својства има наша рогата стока, шта нам према томе, ваља код наше стоке поправљати, те да знамо са којом нам расом треба укрштати нашу стоку, па да добијемо онакву какву би желели? Не знамо! Не знамо ми ништа, ми смо куповали ту стоку на памет, без плана, без познавања фактичке потребе и, ако се од ње покажу какве користи, биће добивене на бât.

Наши важнији четинари и где се од њих могу подизати четинарске шуме у нас.

(свршетак)

Црни бор (pinus nigra, Arn. p. austriaca Höss).

Четине су му дугачке још једанпут колико белоборове 10—15 см.; затворено зелене, по две сасле у усмини, врхом боду; по гранама густо поређане унаоколо. Трају по 5—6 година па тек после опадају поступно. Почиње да рађа око 30. године. Цвета у мају а сазрева у октобру друге године и семенца црнопегава излећу из шишарица идућег пролећа. Шишарица је двојином колико борова, без петељке, криваста и висећа. Кора на стаблу је смеђастосива. Стабло се јако укорењава и има дугачку сржну жилу. Дрво црноборовина је најсмоловитије од наших четинара, па готово и од свију четинара европских, и смеђе жутобело, за то је веома трајашно и много се цени. Од њега се поглавито цепа луч, ваде и справљају разне смоле и пече катран. Где црни бор расте, тамо се бели бор на то слабо употребљује.

Црнобор у опште расте крупнији него бели бор и лепшег је облика, за то се гаји много као украсно дрво по парковима и двориштима. Порасте до 40 м. висок и до 1 м. дебео у пречнику, а живи до 400 година. У млађе доба расте бујно. Млађе стабло је купастог облика и дугачке круне, а старије стабло кратке и амреласте круне. Дебло расте право, високо и приближније облици но белоборово. И дебло и гране су витки, жилави и тешко се ломе, а при том стабло дубоко се укорењава, с тога пркоси и најјачим олујама.

Црни бор је више јужно дрво и захтева већу топлоту. Подноси дуготрајне суше и жеге; избегава маглovита и влажна места; воли сув ваздух више него белобор, с тога најрадије расте на јужним и југозападним странама, по косама, висоравнима и брдским окрајцима. На дубљем каменитом земљишту расте боље и крупније дрво, а добро успева и на самим стенама, где има и најмање пукотина, и ту се још лакше укорењује и подиже него бели бор. Најбоље успева на кречњаку, нарочито на доломиту, али и на слабом земљишту са подлогом од разноврсних стена и управо најмање бира земљиште. У нас најбоље црноборове шуме налазе се на серпентину и кречњаку. Не тражи многу влагу ни у земљи, и на најсувљим кршевима још прилично успева. Због крупнијих и чешћих четина има и круну гушћу него бели бор, али опет за то подноси већу честу шумску и јачи засенак у шуми.

Шкодљиви инсекти и гљиве много мање нападају и мање му шкоде него белом бору за то што је најсмоловитије дрво међу четинарима. Олује, велики снегови и китина најмање га ломе и искорењују из земље, јер се чврсто и дубоко укорењује, а стабло и гране веома витки и жилави, па се само повијају и опет исправљају.

Црни бор је у нас распрострањенији и боље успева него бели бор. Већих дивних самораслих шума чисто црноборових находи се у атару села Заовине, на креманским косама у атару села Кремне, на Шаргану, Торнику, Лиски и Самаревини у ср. златиборском; и од ушћа па у близини Студенице у ср. студеничком, мешан са белим бором. Све ове шуме порасле су на чистом серпентину. Мањих чисто црноборових шума, а и у мешавини са белим бором, смрчом и јелом има у планини Тари, Звезди и Црном Врху у ср. рачанском по стрменим странама на кречњаку. Махом је по крајевима планина, а ређе по средини истих.

*

После горе описаних особина и захтева појединих важнијих четинара, на реду је сад да кажемо: на каквим се местима могу подизати четинарске шуме у нас.

При избору врсте дрвета за подизање шума главни је циљ, да се на сваком месту, дакле према каквоћи

земљишта, климе и положаја, подигне шума од једне или више врста шумског дрвећа или шибља, које ће најбоље успевати и имати највећу шумарско-привредну вредност и могућност лакшег подизања. Да би се ово могло што поузданије извршити, нужно је да се поред познавања особина и захтева појединих четинара и са гледишта природног и привредног проучи и оцени и свако место, где се намерава шума да подиже. Ну при том ваља имати на уму, да се у шумарству при оцени узимају свагда пространија земљишта са нарочито издвојеним особинама, а не појединa месташца, као што се то ради у пољопривреди.

Где има већ какве шуме на ком месту, или кад се добро зна каква је шума бар до скора била, или где расту познате разне траве и коров, могу се лако и доста тачно да оцењују места за подизање ове или оне врсте шумског дрвећа. Ова оцењивања најбоље врше месни окружни шумари, који се поред научног знања служе још више искуством и очигледним посматрањима.

Пошто наше шуме и шумска земљишта нису још ограничени, премерени и описани са гледишта шумарског, то за ову постављену тему довољно ће бити, ако према познавању наших долина, брда, планина и климе у опште покажемо, где се и на којим местима могу подизати чисте или мешовите четинарске шуме на вештачки начин.

У свима планинским местима нашим, где се налазе саморасле четинарске шуме, чисте или мешовите, у већим или мањим просторијама, то је довољан доказ, да су тамо сви услови и повољности, што оне траже за њихово подизање и напредовање. Четинарске шуме у нашим планинама од пре 40—50 година захватале су далеко веће просторе него данас, па су нагло умањене и сужене тако, да су се у неким местима једва задржали само незнатни заостаци од четинара ради напомене да је ту некад било четинарских шума. Ове су шуме смањене и сведене на данашње просторије безразложним и неправилним сечама за разноврсне потребе, нарочито борове шуме за луч и катран; па после паљењем и крчењем за проширивање закоса, ливада и пашњака. Место јеле, смрче и оморике заузели су буква и други мање важни лишћари. Многа имена брда, коса и страна то посведочавају, као: «Јелова Гора, Јелашље, каловити јелак, Јеловита коса, Борово брдо итд. а у тим местима нема нигде јеле ни бора, већ све буква сама или у мешавини са другим лишћарима. Тако исто казивања старих људи очевидаца уверавају нас да смо недавно имали много више јелових, смрчевих и борових шума. Тако веле, да је пре 40 година радило до 30 стружница у јелацима у изворном крају Ресаве у ср. ресавском, а сада је заостало само толико јелове шуме да једва могу да раде само две просте стругаре. Јасан доказ колико је некад било големих јелака у том крају, а сад су скоро дошли до нестанка. Тако је исто на Ртњу, Јастрепцу, Гледићској планини и др. Многа брда, косе и стране нарочито у ср. златиборском, све су сами голи црни камењари и кршеви од серпентинских стена, и на њима стоји још само по који кржави црни или бели бор, једно да служи за доказ да су тамо биле големе борове шуме, а друго да представи слику како човек непаметним сечењем горе може да опусти целе пределе.

Према томе сасвим је природно, да треба најпре гледати, да се правилним и одмереним сечама са подизањем на природан начин ово четинарских шума, што се данас затекло у нашим планинама, не само одржи и унапреди, него још прошири и постепено увећа. За тим треба четинаре размножавати у оближњим шумама, било између лишћара или по голетима, па после и у удаљеније крајеве, где год се нађе да су им клима, земљиште и положај повољни за подизање. Јер четинарска гора даје нам неопходно потребну грађу и дрво за израђевине, што то не може заменути друго дрво од ма којих лишћара. Тако би временом могли не само подмиривати све потребе у грађи, у земљи, него још и извозити велике количине четинарске горе и у иностранство, а нећемо је увозити толико колико данас чинимо; јер ми имамо доста пространих планина, које нису ни за што друго већ само за производњу таких шума.

Где год има у нас букових шума, особито у осојним и ладовитим местима на висинама од 300—1000 мет. над морском површином, може се јела подизати вештачком сејбом јеловог семена испод буковог и другог дрвећа ма у каквом било склопу, па после 10—15 година помоћу правилног проређења засновати мешавну јелову са буковом шумом, где треба јела да превлађује; или задржати чисто јелову шуму, јер она врло добро напредује и без мешавине. На местима пак где има мањих и осредњих чистина и пропланака без икакве шуме, може се јелова шума подићи опет сејбом, пошто се земљиште бар овлаш раздрља и припреми за поник семена. А на великим голетима и чистинама, где је земљиште уледињено, тешко се јела подиже сејањем, већ само сађењем садница јелових трогодишњих, које се морају произвести у расаднику на истој планини, где се намерава јелак да подигне.

На планинским висинама од 1000 до 1400 м. где су висоравни, гребени и била обрасла буквом, могу се сејбом лако подизати смрча с јелом између букве; и у тој мешавини све три врсте дрвећа веома добро успевају, јер онда олује, снегови и инсекти мање им шкоде. Ако су пак на тим местима простране голети и кршеви, онда се смрчева шума тешко подиже сејањем, већ само садњом, 3—5 годишњих садница, произведених у расаднику на истој планини, где се шума хоће да подигне. Само на високој планини «Равном Копаонику« на 1400— 1800 м. висине расте чисто смрчева шума; но она опет много страда од олуја и шкодљивих инсеката, за то би добро било да се при сечама за подмлађивање примеша у њој, и буков жир, те да се те незгоде бар умање, па ма буква и рђавије напредовала због велике висине и ладноће.

Оморика као скоро пронађени четинар код нас, налази се у веома малој количини са смрчом у ср. рачанском на висини од 1000—1200 м. С тога се за сад може само учинити прво покушај да се вештачки из семена подигне само у непосредној близини и у заклону смрчеве шуме, где сада има старих оморика; па ако се тамо лако подигне и добро узнапредује, може се и даље у друга истоветна места размножавати у већим просторијама са смрчом, и то сејбом семена, које се набере са старијих оморика.

Бело и црноборове шуме расту у нас само у присојним местима на пригревицама а на висинама од

300—1000 мет.; нарочито на кречњаку и серпентину у ср. рачанском, златиборском, моравичком и студеничком. На брдовитим местима те висине, на јужним, југоисточним и југозападним странама, где успева бељик, граница и цер може се лако бели и црни бор подизати подсејавањем између растове шуме, па ће онда и бор и раст боље расти и напредовати, јер јаче заклањају земљиште да се неутрави и не уледини, а борове четине отпадајући добро га нађубравају и снаже. Где су велики кршеви и голети, тамо се борова шума може подићи само сађењем садница двогодишњих, а сејањем семена врло тешко, сем у заклону предходно подигнуте друге шуме, јер летња сунчана жега опржи и уништи боров подмладак још прве године кад је без икаквог заклона.

По што црни бор воле топлију климу, то на сву прилику моћиће се вештачким начином сејањем и сађењем садница подизати и у нижим местима погодним за његов пораст. Тако би требало покушати у мањем размеру да се подигне на земљишту где влада и досађује живи песак крај Дунава у ср. рамском. За овај циљ требала би прво држава уз припомоћ општине да подигне код села Затоње црноборов расадник, где ће се одгајити двогодишње саднице црнборове, којима би се поступно сваке године засађивала пешчана околина и брдо рамско. Бор је нарочито у мешавини са грабом, багреном и растом врло подесан, за задржавање и умирење живог песка; јер је увек лиснат и зими и лети, а и јаки ветрови, који тамо обично дувају, не могу га ломити ни искорењивати. —

К. Б. Ъ.

ПРЕСАЂИВАЊЕ ВЕЛИКОГ ДРВЕЋА.

(свршетак)

Дрвета која хоћемо да пресадимо, треба да буду здрава. т.ј. да немају никаквих мана. Жиле треба орезивати оштрим оруђем. Неки препоручују орезивање крајева најдебљих грана, но теорија то не оправдава као што ћемо доказати доцније. Јаме за сађење извађених дрва треба да буду два пут толике, колики је обим жила. Пошто се размрсе жиле у хоризонталном правцу у тим јамама, треба их засути ситном просејаном земљом. Кад су жиле покривене скоро за две трећине. онда се дрво ухвати за стабло, подигне се мало и претресе, да би се жиле подједнако засуле земљом. Затим се сасвим заспу рупе и добро се утапкају ногама. Пресађено дрво не треба да је дубље у земљи него што је било пређе, т.ј. прве жиле треба да су једва покривене земљом. Врло је важно. да се слабији делови дрвета окрену југу. Око пресађених дрвета треба ставити коље, да их ветар не би извалио. Кад се то коље привезује за дрво, треба између коца и дрвета (тамо где се они додирују) метути маховине или сена, да се не би дрво огулило.

По себи се разуме, да пресађено дрво треба одмах полити чим се посади у земљу.

Ми смо већ споминьали, како неки баштовани имају обичај да орезују најјаче гране пресађених дрвета. Ми не одобравамо никако тај обичај, јер чувајући гране и лишће биљкино, ми чувамо у исто време и њене органе за дисање; осим тога те гране могу да развију лисне пупољке, а нарочито ако је дрво пресађено онда кад је кретање сокова престало. Орезивање грана у дрвета, које је већ и без тога ослабило због губитка жила, увећава број рана, које не могавши брзо да зарасту, проузрокују изумирање ћелија скроз, међу тим баш тим ћелијицама и јесте потребна снага да подрже настављени живот биљке после спавања зимског; због тога је много рационалније, оставити дрво као што је, не орезивајући му гране. Но када је то орезивање баш неопходно нужно, никада не треба заборавити да се ране морају одмах покрити.

Но то још није све. Када је дрво пресађено, онда треба добро на њега пазити и неговати га. За време врућина или суша, неопходно је нужно поливати дрво, земљу треба држати чисто, на њој не сме бити трава, орезивати сухе гране, скидати маховину која врло шкоди младим биљкама итд. Напослетку треба ђубрити земљу, но не онако као што се то обично чини, т.ј. не треба се ограничити само на насипање ђубрета око биљке, но треба насипати ђубре на целу површину земље, јер се корење нарочито код неких дрвета распростире много даље, него ли гране.

Ми ћемо сматрати да смо нашу цељ постигли ако наше примедбе могу учинити какву услугу нашим читатељима.

Е. Ј.

Јесу ли потребне притке за виноград?

Под горњим насловом штампан је у 1—2 броју „Тежака“ од ове године чланак господина Љ. К. у коме расправља питање: да ли су заиста потребне притке у виноградима, који се код нас подижу са америчком подлогом? па како је г. Љ. К. на крају чланка изјавио: да би желео чути шта и други о овоме мисле, и, како сам уверен, да јавно претресање и овога, као и свију других, њему сличних питања, може бити за обнављање наших винограда само од користи, рад сам да и ја изнесем своје мишљење о потреби притака.

Али, пре, но што искажем своје мишљење о томе, сматрам за потребно да изнесем и ово што следује: У моме истина маломе винограду, имао сам прошле године калемљене лозе разне старости и разних наших врста. По старости било их је од 1 до 6 година, а по врстама било је: динке, лисичине, скадарке, прокупца, смедеревке, адакалке, тамњанике, ситне белине, и разних дренака, и изузимајући неколико старијих калемова од динке и тамњанике, који су јако страдали од пероноспоре нарочито предпрошле године, били су сви врло бујни. те сам их морао преко лета неколико пута заламати и са муком их одржавао на висини од $1\frac{1}{2}$ до 2 метра. Већина је калемова, на месту спајања знатно дебља од подлоге (рипарије), и, од неколико стотина примљених окалемљених чокота (а било их је окс 400) могао сам, за нужду, оставити само неколико њих (око 10) без притака, и то само оне који су били најстарији, и који су ранијих година страдали од пероноспоре те су им ластари били танки и кратки. Једно, — две и трогодишње калеме нисам никако могао остављати без дужих притака јер ми је први ветар сву лозу посбарао и било је опасности да ће се пребити или подлога, као тања, или калем на месту спајања.

Из овога што сам горе у кратко изнео, држим да ће сваки лако увидети, да је сасвим природно, што ја, на основи свога досадашњег искуства, мислим: *да су притке у нашим новим виноградима, нарочито у првим годинама, докле подлога добро не ојача, потребне, пошто се чокот, због бујног пораста калема не може сам да држи, нарочито још кад ветар дува.*

Истина, притке стају доста, и, што је још горе, код толиких наших шума, неможемо их за сада набавити у Србији, већ се морају за скупе новце доносити са стране. Али, ако смо ради да нам се исплати новац и труд, које морамо улагати у нове винограде не смемо више наше винограде орезивати и у опште обрађивати сасвим онако. као што смо то до сада радили, већ се и код нас морају увести начини дужег орезивања, којима се изазива више рода на чокоту. Природа саме американске лозе и велика бујност калема на њој, приморавају нас већ, да американску лозу садимо у већем размаку, но што смо до сада садили нашу домаћу лозу; а услед тога, имаћемо у новим виноградимэ на извесноме простору мање чокота, него што би их имали, кад би исти простор засадили домаћим сортама, с тога, да би са истога простора виноградског имали исто онолико грожђа, колико смо и пређе добивали, морамо лозу на дугачко резати. Чим, пак, лозу дуже орезујемо, морамо имати притке за које ћемо је привезати, јер, и ако је код нас

топлота много јача, но у севернијим пределима, гди се винова лоза гаји, опет, нити смемо нити можемо пустити лозу да попада по земљи, и да се загуши.

Ми неморамо истина, вештачки потпомагати сазревање грожђа у оноликој мери, у колико се мери то чини у севернијим пределима, али ни нашем грожђу неће шкодити мало више светлости и топлоте, а нарочито оне топлоте, која избија из загрејаног земљишта, и ако треба при везивању винограда пазити на то, да се гроздови не одголићују толико да сунчева припека непосредно на њих дејствује.

Знатан део наших пољопривредника, многе своје послове не врши више онако како их је некад вршио, већ боље и ако са више труда и трошка, јер је се уверио да је овако како данас ради, боље.

Држим да ће се г. Љ. К. сложити самном у томе: да наши виногради до сада нису ни сађени ни обрађивани као што треба, и да од њих нисмо имали ни приближно онолике користи колико имају други народи у севернијим пределима, од својих винограда, и ако су код њих тежи услови за гајење винове лозе него код нас. Моје је пак, скромно мишљење: *да треба уверити наше винодељце, да је боље засадити и мањи виноград а обрађивати га као што треба, па макар и са нешто више и труда и новца, јер ће отуда имати сразмерно више користи него кад засади већи виноград, па га не обрађује као што треба.*

У моме I-ме чланку „из виноградарске праксе“ који је прошле године у „Тежаку“ штампан, рекао сам на основи сопственога искуства: *да је подизање винограда са америчком подлогом теже и скупље но са нашом домаћом лозом, на досадањи начин*, при чему и сада остајем; *а сваки виноделац треба ово да зна унапред и да се према томе и управља при подизању новога винограда, па с тога нека једне године диже само онолико колико може да поднесе и да савлада*

Што се тиче америчких лоза, које рађају доста добро грожђе и без калемљења, слажем се потпуно са г. Љ. К.; и његова напомена: да се наши виноделци не треба да излажу излишним трошковима око експериментисања са тим лозама, са свим је умесна.

К. Д. Г.

НЕ ЗАБОРАВИТЕ

Време је да поручујемо семена и да се спремамо са свачим, што нам је потребно за рад, како не би кад пукне пролеће на врат на нос хитали и неку радњу заборавили.

Наступиле су донекле сасвим другаче пољопривредне прилике, него што бијаху пре 10 година, те се према новим приликама морамо сасвим другаче да односимо, него што смо ми то навикли.

Настала је неопходна потреба да приступимо рационалнијој пољопривреди, ако водимо поле рачуна не само о напретку, већ и опстанку своме. У првом реду морамо хтели не хтели пробирати семе културних биљака, тражећи најбоље врсте, које се највише рентирају. Нужно је да увећамо принос, да би могли одговорити свима потребама, а за то је, поред осталог, најглавнији услов: ваљано семе од најбољих сорти културних биљака.

У српству данас постоје неколике семенарске радње, од којих се и ценовници и семена могу набавити. Семена се могу још добити и од Српског Пољопривредног Друштва и његових подружина, од краљевске ратарнице итд. Пољопривредници треба што раније да учине наруџбине, колико да раније и на време добију семе, толико и због тога што се, задоцњене поруџбине не могу да испоруче, усљед тога, што се брзо семена разграбе. Семе је најбоље набављати од Друштва, јер га оно под гаранцијом угледних фирми набавља, или од краљевске ратарнице, која га на свом имању производи.

Не заборавите, дакле, да се на време снабдете с најбољим семенима!..

Нарочито не смете изгубити из вида семена повртарска и сточне биље.

Да ли има ишта горе, него видети пољопривредника да на пијаци варошкој купује купус, роткву, паприку итд.? Или, зар то није несрећа, кад у време поста и у време најтежих радова, сељак нема животињске хране, а нема ни јаке хране биљне?

У овој општој оскудици, у овој тешкој пољопривредној кризи, пољопривредник *мора* најозбиљнију пажњу своју да обрати градини својој, повртњаку своме! У њему он мора да одгаји купуса колико му треба, паприке, краставаца, патлиџана, боба, сочива, кромпира, ротквe, цвекле итд. и то у толикој мери, да му увек претекне, а да му нигда недостане. Што му је већа *разноврсност* повртња, у толико му је богатији избор хранећих срестава, па и лакша исхрана.

О гајењу повртња и варива било је писања у овом листу за ове две прошле године повише, те читаоци наши не треба да изгубе из вида, да у правцу тога писања не само и сами своје повртњаке обраде и попуне, већ и своју околину на то упуте, уверавајући свакога, да ће му разноврсност и богаство повртња и варива олакшати не само исхрану, него и опстанак у овој страховитој пољопривредној кризи, која је као сиви терет притисла све и свакога.

Као друга, тако исто важна, ако не и важнија потреба истиче се у гајењу сточне пиће.

Услови за држање стоке, јако су ограничени, те се не само о напретку, него и о одржању сточарства оправдано страхује. Утрине су заузете, а ливаде се, услед јачег насељења и увећаних потреба, разоравају за засијавање жита. Сточне хране сваке године бива мање, те многи пољопривредници, не имајући чиме своју стоку да исхране, знатно је умањују.

Сточарство је врло важна грана пољопривредна и обилати извор богаства народног. У колико се тај извор више суши, у толико је народно стање очајније.

Да би се оно ипак, и при оваквим условима, одржало, потреба је неодложна: да се засејавају пиљне биљке: детелина, и еспарзета, јер оне на доста ограниченом простору дају обилате услове за одржање и унапређење сточарства.

Држимо, да смо потревили ове две најважније ствари, које се у садањим приликама најјаче истичу, и да ће наши пољопривредници схватити своје битне интересе, те да ће се постарати да повртњаке своје боље уреде, увећају и разноврсношћу обогате, и да ће прионути на гајењу пиљних биљака.

У колико тај савет послушају, у толико су свој тежак положај олакшали.

Драг. Н. Лапчевић.

ГЛАСНИК.

За спасавање винограда од пероноспоре. — Мало ће кога бити и међу нашим виноделцима и привредницима, који није сазнао и искусио и сам штетне последице од ове нове напасти винове лозе, зване *пероноспора*. Уз огромну штету, коју смо претрпили губитком винограда од филоксерне најезде, ево где нам се усели и одомаћи и пероноспора, да и оно мало заостављих и обновљених винограда уништи. Већ три године, како немамо свога грожђа ни свога вина ни оноликo, колико би од наших винограда могли имати, јер се пероноспора свуда и готово редовно јавља и омета их у напредовању и ништи и оно мало рода.

Не треба нам се више двоумити о томе: да ли има код нас, у нашим виноградима, пероноспоре — која је позната још под именима: пламењача, црњавина, љуга роса, — бастра, тоња, — као ни о томе: да ли је она опасна и штетна за винову лозу. Све то потврдило нам је и само искуство из последњих година, а нарочито из 1893 год. а и стручним испитивањем то је потврђено. Настаје сад само питање: да ли да пустимо, да та нова напаст винове лозе, пероноспора, продужи и даље, тако рећи сербез, свој напад на винову лозу и да очекујемо, да је саме од

себе нестане? Не и никако. Нека се нико не вара, да ће пероноспора сама напустити наше винораде, и нека је сваки уверен: да и њу, као и сваку другу болест и зло треба енергично сузбијати и лечити, па тек онда ће је нестати.

Исто тако нека се нико не вара, да пероноспоре нема више у нашим виноградима за то што се прошле године ретко где и слабо јављала. Њена ређа појава и слабије дејство у прош. години само је због тога, што за време њезине појаве не беху повољни услови за њу, јер већином беше суво време. Тиме пак, што пероноспоре није било у прош. години, није никако искључена могућност, да се она опет појави, и то баш у овој години; јер клице за њезин живот. за њезину појаву не само да нису пропале, него су баш ту, да се са оних места где су биле пр. године, појаве, чим буду повољни услови за развијање и напредовање пероноспоре, а ветром лако ће се пренети и окужити све виноградске просторије.

И с тога виноделци и привредници, не заборављајте, већ напротив озбиљно помишљајте на појаву пероноспоре у овој години и на штетне последице, које ће вас отуда постићи; па будите спремни, да се у своје време упустите у борбу с њом. Ви ово сада треба у толико више, јаче и енергичније да чините, што можете очекивати, да вам виногради, после опоравлења у прош. години, донесу рода у овој години, само ако их очувате од пероноспоре.

Борба противу пероноспоре, односно сузбијање пероноспоре, састоји се једино у *спречавању:* да се она или никако или бар слабије јавља на виновој лози. А то се, као што је већ скоро свима познато, постиже *прскањем винове лозе са извесном течном смесом*, у којој *плави камен има дејство на пероноспору.* А сад је баш време, да се виноделци и привредници постарају и побрину да набаве справе за прскање винове лозе и плави камен.

Познато је, да је срп. пољоприв. друштво у пр. години, у споразуму с господ. Министром Народне Привреде и уз обилату моралну и материјалну помоћ с његове стране, руководило радове на сузбијању пероноспоре у извесним виноделским крајевима Србије; и да је поред тога набавило и опробало прскаљке реченог система а тако исто и повећу количину плавога камена, како за потребу на местима, где је оно руководило радом, тако и за потребу наших виноделаца и привредника. Тим прошлогодиш. радом на сузбијању пероноспоре, друштво се нада, да је поред осталог успело да наш пољопривредни свет заинтересује, обавести и поучи како о штетности пероноспоре по наше винодеље тако и о могућности, да се она сузбија и предупређује о начину како се и срествима којима се то постиже.

Тај рад друштво ће, благодарећи г. Министру Нар. Привреде на поверењу и материјалној помоћи, продужити и ове године. Но у колико је год друштво вољно и готово, да било поуком и обавештењем, било набавком потребног материјала, за прскање, било најзад и извесном материјалном помоћи, — помогне наше воноделце и привреднике, да се слошким радом што више винограда спасу од пероноспоре, — у толико је исто потребно: да се наш привредни свет истински заинтересује за ову ствар и да покаже и са своје стране и готовост за рад и спремна срества за сузбијање пероноспоре онда кад томе буде време.

И с тога, се срп. паљоприв. друштво овим прогласом обраћа свима нашим виноделцима, привредницима и осталим пријатељима привреднога напретка, да их за рана и пре свега упозори на предстојећу опасност и штету од појаве пероноспоре у овој години при свем том, што се је прошле године ређе и слабије јављала, и да их позове да се раније спреме и набаве потребан материјал за прскање вивове лозе. Уз то друштво изјављује јавно своју готовост, да свакога послужи потребном поуком и обавештењем како о пероноспори тако и о свему осталом што се односи на борбу и сузбијање ове опасне најезде, и да свакоме набави потребне количине прскаљака и плавога камена.

А да би друштво могло на време да поручи и набави потребни материјал за сузбијање пероноспоре, овим *позива све виноделце, државне привредне установе, своје подружине, општине* и остала привредна удружења и у опште све привреднике, да му било писмено или усмено саопште *најдаље до 1 Априла* тек. године: колико им и којих прскаљака и колико плавога камена треба.

Прскаљке и плави камен друштво даје по цени коштања но за готов новац, и то:

Прскаљке „сифонија“ по 70 динара.

„ Нехвилове [назване „Аустрија“ 34 дин.

Плави камен килограм 0·70 дин.

А друштво нарочито препоручује Нехвилову прскаљку, као доста јевтину и потпуно добру за ову потребу.

ДОПИСИ.

Мала Дренова (ср. левачки) 1 Јан. 1895 г.

Зимње време прекинуло је готово сваки пољски рад. Земља се одмара под својим белим покровом (снегом), који је скоро метар дебео, те да до године буде јача. Плуг, мотика, коса. срп, косир и кола, такође се одмарају у или под каквим вајатом; они су за ово време неупотребљиви. Ну риљ, ашов, трнокоп и секира још раде. Сада се овамошњи сељаци занимају *крчењем завата и риљањем земље* за подизање новог винограда. Крче будаком и секиром. Риљају у дубину 0·25—0·30 см. Риљевину подижу на стрменима окренутим ка свакој страни, само не ка северној. Овамо никако више не подижу груписане винограде, као што је то пређе било, већ од појаве сушибубе виногради се подижу где који хоће и за сходно нађе. Ово «кривење од филоксере» у неколико је оправдано, јер ће на тај начин подигнути виногради теже да се заразе, али их је тешко чувати од сточних, животињских нарочито тичијих и људских потрица. Усљед овога је сваки ималац таквог винограда приморан да свој виноград огради тврдом оградом и да за време рода има по једног чувара у њему. — Чудновато је да овамошњи сељаци риљају за виноград по највећем снегу и зими. Раденици понесу лопате, па разгрну од снега онолико места колико мисле да ће тога дана пориљати, и онда. у шали, песми и лакрдијама, наставе свој тешки посао. без да осете велику зиму и терет до мркле вечери. Овамо се готово сваки сељачки рад, па и риљање, ради *у замену.* Где сам их год до сада видео да риљају никад их не бејаше, на броју, мање од 15 и то већином чилих момака. Кад смо већ са задругама пропали, онда је овај лепи и по сељаке врло користан обичај — замењивање — врло добар. И желели би да га свуда има. Кад се раденици врате с рада они после лепе и укусно спремљење, вечере, играју разне игре певају и свирају уз гусле загонетају се и причају разне нар. приче до нека доба ноћи. Од нар. игара понајвише се играју *прстена, мѝли пу̀, па̀ли пу̀, слепца, тутумишкање* и др.

Поред корисног и лепог обичаја замене, овамо је распрострањен обичај — *куаљење молбе*. У оскудици задруге и ово је по све користан обичај. Молбу зими купе жене инокосног стања, и то с вечери. На исту долазе већином девојке, а има и жена. Ту прво вечерају, па за тим раде. Обично преду вуну или тежину, а ако су пошла и мала женска деца, онда се њима да те чешљају вуну. На овој ноћној молби, молбарке не играју, већ седећи и радећи певају дивне сеоске женске песме, причају разне народ приче и загонеткају се. Ја сам на једној такој молби скоро био и на истој сам прикупио доста народ. умотворина, које до сада нису нигде штампане. Ове се молбе купе обично у божићни пост, а има их и у месници (месојеђе), но ређе. Корист је од ње за инокосне велика. Једна моја комшика причала ми је, да је, средством (молбе) опрела скоро 20 кг. вуне за сукно, а толико и тежине за платно. Да је плаћала да јој се ради, то би је коштало скоро 50 дин. а овако је не кошта ни 10 дин.

Још се овамошњи сељаци занимају *вучењем ђубрета*. Ђубре износе на саонама, пошто је услед снега немогуће кола да раде. Извукују га из торова, где им је стока летовала, па га разносе по слабим њивама, ливадама, купусарама, виноградима (овамо се ђубре стари виногради) шљивацима и другим, њима потр. местима. Ђубре се преко лета, чистећи сваког дана тор, скупља на гомилу у каквом крају тора, па се одатле сада онако сирово и од кише смивено износи. Неки су се пак угледали на наше баштованџије, па стоварују ђубре у крај места, које мисле да ђубре и ту чекају да се згори, па га тек онда растурају. Овчијим ђубретом већином ђубре купусаре Оторину од сточне хране неки мешају са ђубретом, неки је онаку растурају по ливадама и њивама да ту иструли, а неки је спаљују и онај пепео разнесу као ђубре. Ма да у последње време, услед опадања сточарства, због излељених утрина и испуста, — наш сељак нема довољну количину ђубрета за нађубравање своје земље, опет нисам до сада видео ни једнога, да је на њиву или ливаду изнео и буњиште, које има дејство као и ђубре.

Сељаци овога села доста оскудевају у шумама; за то су тек сада њену корист увидели и који је има чува је као очи у глави. С дрвима се сви снабдевају из оближњих планина — Самара и Татарне, где од гамошњих мештана купују по јевтину цену, па сами вуку. Ове се планине немилице секу. Зашто ово, не могу да разумем. Дрва вуку сада кад је пут услед снега врло повозан. На послетку да кажем, да се овамошњи сељаци, поред напред поменутих зимских занимања, занимају још и *надгледањем стоке*. Ово им је занимање главно и редовно (по све дневно). Зимње издржавање стоке код наших сељака је са свим жалосно, услед чега испусте стоку и после за дуго преко лета не могу да је поправе. Остављајући другу домаћу стоку, ја ћу овом приликом да кажем, како овамошњи сељаци издржавају (зими) *говеда и овце*. Говеда неки држе код куће, али већина држе изван куће на трлу или појати. Тамо, у неком склонитом месту где им је забран и ливаде, с водом у близини, имају кошаре за говеда, теладе, јагањце, овце и др. Ту су им и торови. Ту свињци за свиње. Ту и колиба, обично ћерамидом покривена. Ту је прибрана и сва за стоку потребна храна; тулузовина, сено, слама и лисници. Све је ово направљено у каквом крају од имања, а по могућности и на узвишеном и по све посном месту, те како би се средством стоке нађубрило.[1]) Торови се праве од прошја, врљика од прућа. (шумаровог) исплетених леса а и врзине. Слама и сено дену се на земљи, а све остало на чардацима направљеним од 4 соје или природном за то згодном дрвету. Кошаре се праве са рогљевима од платна са заплотњаком у на округо и свуда покривеним кровином, услед чега су много топле, и плетаре, оплетене са све четири стране прућем са или без лепа. У топлије кошаре затварају овце, а у хладније (плетаре) говеда. Говеђе кошаре имају и од прућа исплетена јасла. Ко држи стоку код куће њему су стаје за исту мало боље, него оне на трлу. Ту има за овце тор и кошару као и на појати, а за говеда има јар са високим таваном за сено. Јар је доста висока зграда покривена ћерамидом, ну унутра није патосан са благим нагибом нити има јасала, прозора и врата како треба. Пред јаром је велики тор у ком бораве говеда лети. Велика већина овд. сељака држе зими стоку у кључу (на појати или трлу), а лети код куће. Некима пак ноћева стока (овце и говеда) код куће, те је свако јутро тера на појату где му је храна, те им полаже (даје да једе). Код неких није сва храна код колибе, где му стока пребива, већ је овда онда по њивима и ливадама порастурана, па се преноси кад устреба. А сваки готово има макар по један чардак сена и тулузине и код куће, те да му се нађе кад устреба.

[1]) Услед овога по неки, после другэ треће године, померају кошаре и торове на друга места.

Говедима се полаже тулузина, а сено само кад га има повише. Више пута, нарочито око ручка, даје им се и слама (особито овсена или јечмена. Полаже (т. ј. даје) им се три пута дневно: изјутра око подне и у вече. Изјутра и у вече полаже им се у кошари односно јару, а око подне, ако је лепо време, на пољу по снегу. Тада се пусте говеда да се проходају, а тада се и поје. Видео сам, да неки простиру сламу пода говеда, али је то реткост. Со и трице дају им се ретко (како који има: по неки даје сваког дана али се ми управљамо према већини), Стока се готово никако не тимари, изузимајући неке који тимаре редовно волове. Говедима се даје на оброк по сноп тулузине (тале). Ну који нема довољно хране и ту им порцију скраћује. Говеда се поје текућом леденом водом.

Овце, као што рекох, већина затварају у топлим кошарама, услед чега се подуспаре и губе вуну са руна. Оне се хране искључиво сеном, а у недостатку истог даје им се лисник, кога овде кропе сланом водом, да би га овце боље јеле и сламом (а по неки чак и тулузином)! Ређе се крме (т.ј. дају им се посољене трице). Полаже им се, по обична пласка на 4 овце изјутра и у вече. а преко дана иду те шврљају и траже што год за јело. Свагда им се полаже на пољу (по ливади) и то пласка од пласке мора бити доста удаљена. Вели да на оном месту где се полаже овцама испада семење из траве (сена) и до године ту мора бити добра трава. На ово сељаци добро пазе, па где им је год пр. лета ливада била оголићена (без траве), они ту полажу овцама. На распоред се хране не пази, већ док има даје им се довољно хране. па после, кад највише треба, за време јагњења, нестане, те се тада овце исхрањују оном сувом травом што је испод снега остало. Овце се поје једанпут дневно и то лепом водом, којом и говеда. За време јагњења дотерују се кући, или ако је већа задруга борави који код њих на појати. Тада се више крме.

Ето дакле како се јадно како, жалосно негује зими стока у овом крају, — и онда ништа не треба да нас изненађује, што иста изађе из зиме, а уђе у пролеће само са кожом и костима. И ми после од ње тражимо неки рад, неку корист?!.....

Стање здравља код људи није најповољније. Зимње борављење у неудесном и за здравље по све убитачном стану и нечување од зиме — тера их пре земана у гроб. Ну о овоме другом приликом.

Ст. М. Мијатовић
учитељ.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XXXVIII. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држане 24. Јануара 1895. год. у Београду.

Били су: подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора: г.г. Анта Голубовић, Паја Тодоровић. Никола Вељковић и Тодор Николајевић.

Председавао подпредседник г. Јаков А. Марковић, бележио секретар г. М. Јовановић.

255.

Прочитани записник XXXVII седнице. — Одбор усвоји.

256.

Потпредседник изнесе питање: По коју ће се цену продавати набављено семе од луцерке. — Одбор реши, да се продаје по 1·80 дин. кило с тим, да се паковање наплаћује засебно, односно да се у толико мање даје детелине, колико у једној куповини износи вредност паковања; и само за готов новац, а који хоће на вересију, било подружине или приватна лица, да се претходно обрате за нарочити кредит.

257.

Исто тако изнесе се питање по којим ће се ценама продавати остало семење, а нарочито од «Гледичара» кога има у магацину. — Одбор реши: да се најпре опроба клицавост овог семена, па ако је добро продавати га по 1·60 дин. кгр, а за остала семена, да се одреди цена, кад се набаве.

258.

По реферату председништва, да се измени раније одлука о уступању сале Министарству финансија на послугу. — Одбор реши: да се, из разлога које је навео г. подпредседник, сала друштвена уступи, пошто се зборски рад сврши.

259.

Благајник подноси одбору целокупан рачун прихода и расхода за 1894 год. — Одбор прима.

260.

По предлогу за избор почасних чланова. — Решено да се овај предлог изнесе у идућој одборској седници.

261.

За прославу двадесетпетогодишњице друштвене. — Одбор реши да се пред збор изнесе формулисан предлог у оном смислу, како је раније, по предлогу одбора за прославу, у одборској седници усвојен, а са одвојеним кредитом у буџетском пројекту за 1895 год.

262.

За састављање буџетског пројекта друштвеног за 1895 годину. Одбор изабра г.г. Јакова А. Марковића подпредседника. Вучка Богдановића благајника и Пају Тодоровића члана управног одбора.

ОДГОВОРИ УРЕДНИШТВА.

Уред. «Заставе» Нови Сад. Ручни плуг у чланку г. Радића „*Сад је време,*“ може се добити код C. Platz und Sohn, Erfurt, стаје 20 марака.

Поп Гер. Александров. Бива, Пошљите.

Вел. Виторов. Крушевац. Решаваће одбор.

Професору Д Руж. Б. О инсектима има да реши одбор.

ОБЗНАНА ОДГАЈИВАЧИМА КОЊА.

На основу одобрења Господина Министра Народне Привреде од 13. овог месеца ЗБр. 35 државни ергелски пастуви — пепиниjери: 1) *Да-Винчи* дорат, пунокрвне енглеске расе, 6 година стар, од оца Винса и матере Фес, висок 165 см. на мотци; 2) *Лабуд II.* затворено дорат, пунокрвне енглеске расе, стар 6 година, од оца Принца Париса и матере Цеси, висок 164 см. на мотци; 3) *Кохејлан II.* дорат, турске крви, стар 11 год. висок 148 см. на мотци; 4) *Змај*, вранац, англонормандске крви, 4 год. стар од оца Гран-Метр и матере Кадишах, висок на мотци 164 см. 5) *Вихор*, дорат, англонормандске крви, од оца Фред-Аршер и матере Розете, 4 године стар, висок 165 см. на мотци и 6) *Радост*, дорат, англонормандске крви, од оца Експрес и матере Н. (од Тигриса и једне ћерке Конкеранове) 4 године стар, висок 159 см. на мотци; — *опасиваће* у току месеца фебруара, Марта Априла и Маја ове године, поред државних ергелских кобила и *приватне кобиле.*

Кобиле које се подводе под ове пастуве морају бити потпуно здраве, затворених боја (вране, дораставе или алатасте) правилно скројене и најмање ове висине.

1) За Да-Винчија или Лабуда 142 см. на мотци.
2) За Кохерлана 138 см. на мотци;
3) За Змаја 148 см. на мотци;
4) За Вихора и Радоста 145 см. на мотци.

Сви поменути пастуви налазе се у Љубичеву.

Такса је за опасивање овим пастувима десет динара за највише *пет скокова* и она се полаже у напред при првом опасивању.

Приватне кобиле које буду приправљене и примљене за опасивање овим пастувима, могу бити примљене и на издржавање у заводу за време док се не оплоде, у колико то буде дозволило место у заводским коњарницама и ако сопственик пристане да плати: за саму кобилу за храну са послугом 1·60 динара, за храну без послуге 1·10 динара на 24 часа; за кобилу са ждребетом за храну са послугом 2 динара, за храну без послуге 1·50 динара на 24 часа, а на његову одговорност. У случају болести лекови се имају платити по рачуну.

Ну сваки, који би хтео да подведе своју кобилу под именоване пастуве, треба претходно да се обрати Управи државне ергеле пријавом, у којој треба да се назначи: 1) име кобиле, 2) боја длаке, са тачним описом свију знакова (лисаста, брњаста, у н. пр. путаста итд. 3) старост, 4) висину у сантиметрима (са назначењем: на пантлици или на мотци) 5) порекло и раса, 6) јели ждребила, колико пута, од којих пастува и јели одојила ждребад; 7) да ли је учествовала у изложбама или тркама, којом, кад, где и је ли добила и какве награде, 8) да ли су њена ждребад учествовала у утакмицама, каквим, кад, где и јесу ли добила и какве награде; 9) где је код кога кобила ождребљена; 10) жели ли сопственик да кобилу држи на храни у заводу док се не оплоди и то са или без послуге, 11) жели ли да се за кобилу и спроводника издејствује јефтинији подвоз на железници или лађи и од које станице и 12) тачна адреса сопственика.

Само пријаве у којима је одговорено на сва предња питања узимаће у обзир и на њих ће се одмах одговарати, па тек по добивеном одговору — одобрењу — имају се довести пријављене кобиле.

Кобиле приватне, подведене под ергелске пастуве уписиваће се у нарочиту књигу о пореклу и по, оплођењу истих издаваће се сопственицима нарочита уверења о пореклу која ће се по ождребљењу кобиле попунити и служиће сопственицима као доказ о пореклу ждребади добивене од ергелских пастува — пепиниjера. —

Саопштавајући све ово нашим одгајивачима коња, Управа их позива да што пре пријаве своје кобиле које желе да подведу под пепиниjере, како би им се благовремено могао јавити резултат.

Бр. 362. Од Управе државне ергеле, 31. јануара, 1895. године у Љубичеву.

БИКА, двогодишњака, бернско-алгајске расе, добра за приплод, продаје

Свет. Милојевић
начелник

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Општи поглед на агрикултуру у Србији (наставиће се). — Наши важнији четинари и где се од њих могу подизати четинарске шуме у нас. (свршетак) — Пресађивање великог дрвећа (свршетак) — Јесу ли потребне притке за виноград? — Не заборавите. — **Гласник.** — **Дописи.** — **Друштвени и подружински послови.** —Одговори уредништва. — Стечај. — Огласи.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТВ ДОБИЈЛАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 9. и 10 | У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 12. МАРТА, 1895. ГОДИНЕ. | ГОДИНА XXVI.

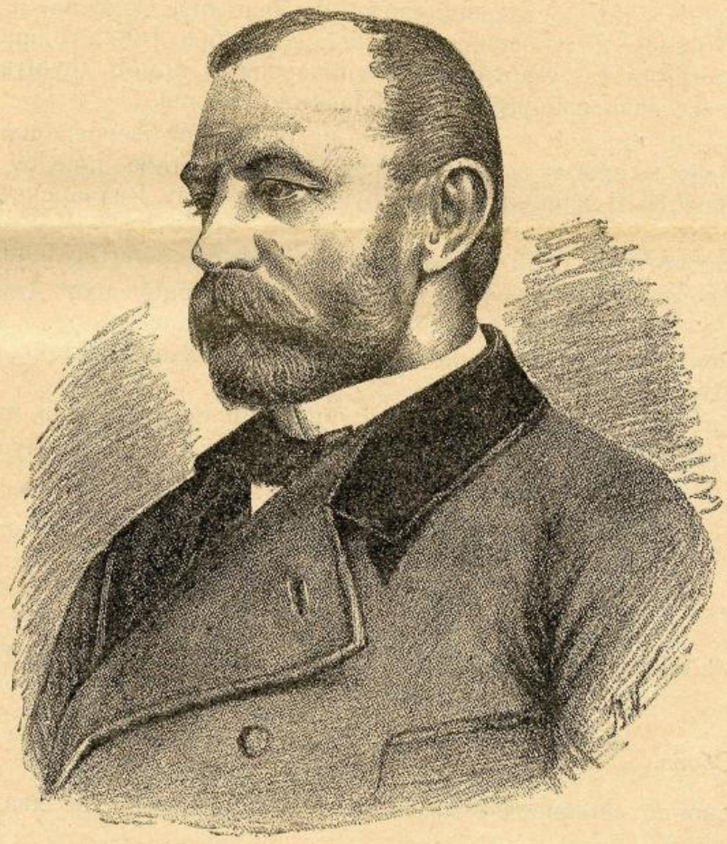

ЧЕДОМИЉ А. ПОПОВИЋ

Бивши Начелник Министарства Народне Привреде у пенсији, оснивач и редовни члан Српског Пољоприв. Друштва, подпредседник главне управе свих „Кола Јахача Књаз Михаило“, члан „Друштва за улепшавање врачара“, почасни члан Дриносавског Кола Јахача“, члан „Врачарске задруге за штедњу и кредит“ и т. д.

У четвртак 2. Марта 1895. год. наш скромни, али заслужни трудбеник, Чедомиљ А. Поповић, растао се за навек са својим земаљским животом, који је вазда трошио у раду за своју отаџбину и човечанство.

Покојник се родио 1835. год. у Селу Трнави, среза трнавског, округа чачанског. Отац му је био свештеник. Основне школе свршио је у Чачку, нижу гимназију у Крагујевцу, а вишу гимназију и природњачки факултет велике школе свршио је у Београду 1856. године.

По свршетку велике школе, као изабрати државни питомац за пољску привреду, практиковао је неколико месеци у тадашњој земљодељској школи у Топчидеру.

У почетку 1857. године ступио је на пољопривредну академију у Мађарском Алтенбургу. Ту доврши своје студије крајем Фебруара 1859. год. и пређе на пољопривредну академију у Хохенхајму (Виртенберг). На овој академији пробави до краја Јуна 1860. године, а затим се врати у своју отаџбину и, 1-ог Септембра исте године буде постављен за професора београдске полу-гимназије, (данашња трећа гимназија).

Као професор те школе служио је до 11-ог Маја 1861 год. а од тога дана, као помоћник државне ергеле до 16. Децембра 1870. године.

За време ове своје службе обишао је највећи део државних ергела у Аустро-Угарској, ради проучавања њиховог уређења и администрације. Указом од 16. Децембра те године био је постављен за секретара министарства финансије. Како се у то доба појавила неодољива потреба да се опет отвори земљоделска школа, то је покојник по нарочитом министарском наређењу обишао и проучио уређења више нижих пољопривредних школа и уређених добара у Аустро-Угарској и јужној Немачкој. Тако поткрепљен накнадним знањима буде постављен 10-ог Јуна 1872. год. за управитеља земљоделско-шумарске школе у Пожаревцу, и од тада па све до дана затварања те школе управљао је наставом њезином.

Указом од 15-ог Фебруара 1883. год. био је постављен за главног контролора мера, а указом од 3-ћег Јуна исте године за начелника одељења за земљорадњу и сточарство у министарству народне привреде. У овом је звању пробавио све до онога дана кад је у пенсију стављен.

Кад је на крају 1869. године остварена мисао Г. Милована Спасића, и основано Српско Пољопривредно Друштво, покојник је био у колу оснивача; а 27. Децембра 1882. године друштво га је почаствовало местом свога председника у три маха узастопце. Уз поверење и помоћ друштвених чланова покојник је руководио друштвене послове од дана избора до 11 Маја 1886 године.

Његово дружељубље и скромност за живота, наградили су његови поштоваоци при сахрани оним почастима, којима се награђују велики и заслужни људи. Црне заставе, које су се виле на Министарству Народне Привреде, на дому Српског Пољопривредног Друштва, на дому Врачарске Задруге за Штедњу и Кредит, на дому Друштва за Улепшавање Врачара и домовима главне управе свих Кола Јахача видљиви су знаци туге за покојником, а говори при погребу пуни хвале јасни су докази особитог поштовања.

Над телесним остацима покојника у име Српског Пољопривредног Друштва говорио је председник друштвени Г. Милан Антић; у име ђака бивше земљодељско-шумарске пожаревачке школе беседио је: Г. Светозар Гавриловић; у име министарства народне привреде Г. Живко Шокорац; у име свих Кола Јахача и листа „Витеза“ ђенерал Ђукнић.

Покојник је и својим поштоваоцима и својој породици оставио лепо име.

Опрости Боже души његовој и олакшај ону умку земље, у коју је спуштен, да у вечитом сну одмара своје уморене кости!

ГОВОР

Г. МИЛАНА Р. АНТИЋА ПРЕДСЕДНИКА СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА, НА РАСКРСНИЦИ ПРЕД ДОМОМ ИСТОГ ДРУШТВА.

Тужни Зборе,

Овај Дом — Српско пољопривредно друштво, ево за не пуна ни два дана снађе тежак, осетан и ненакнадан губитак.

Јуче тек што спустисмо у хладни гроб члана утемељача овог друштва ђенерала Ђ. Хорватовића, ево задеси нас и други још тежи губитак са смрћу највреднијег и најбољег Српског пољопривредника и бившег председника овог друштва — Чеду Поповића.

Тужни зборе. Кад је већ приспео и тај последњи и кобни час, да се растајемо са врлим нам покојником, кад нам је ово последњи дан и последњи час, да се с њиме ма и без њега разговоримо и за навек опростимо и растанемо — имајмо стрпљења да у овој свечаној и овако жалосној прилици поменемо дела и рад нашег драгог друга, нашег учитеља, данас већ покојног Чеде.

Покојник је обитовао радом у више струка, и свуда где је био позван, било самом дужношћу према својој домовини, којој је свагда и сувише предан био, било избором за часника и сарадника у појединим корпорацијама. Но међу свима, једно поље рада беше покојнику и по спреми и по личном заинтересовању и преданости, најомиљеније и најплодотворније. Оно му беше тако рећи његово стално и доживотно занимање. То поље рада, то је пољопривредна струка.

Рођен у селу и ако од родитеља свештеника, Чеда се већ од 20. године одаје пољској привредној струци, он у њој живи и дела, он у њој и умире. Школован у пуној мери, и теориски и практички спремљен у привредној струци, равних 40 година беше он неуморан и душом и телом одан и предан раденик на пољу те струке.

Први и можда једини у нас човек, који као школован и спреман сав век проведе, као непрекидни радник у пољској — привредној — струци, то је драги покојни нам Чеда. И онда кад се о пољској привреди код нас сувише мало водило рачуна; и онда кад се по несрећи том струком чак и багателисало; и онда кад се тој струци није признавало чак ни право опстанка, — као засебне струке, — Чеда и тада беше непоколебљиви њен привржeник и сарадник, и стојичком стрпљовошћу и издржљивошћу доживе, да та струка добије не само много својих привржeника и раденика, него и своје нарочито министарство, своје многе државне установе и своја удружења. Данас је значај привредне струке и у нас схваћен и оцењен у пуној мери, те је и њен велики поборник Чеда могао на растанку са овим светом бар тиме у неколико утешан бити, што му струкк остаје и после њега; не само да живи но и да напредује.

По природи својој сувише одан и марљив у послу, а по благој нарави приступачан и пријатан и у друштву и на послу. Чеда је и као државни чиновник у нижим и вишим звањима и као приватна личност много и свагда радио на унапређењу наше пољске привреде. Заслуге су његове велике и име ће његово у историји развића и напредовања пољске привреде у нас, заузети место међу првима Али међу свима заслуге су његове канда најјаче *у пољопривредном друштву.*

Међу оном досеторицом доиста славних наших мужева, који у 1869. години створише и својски пригрлише и остварише мисао оснивања Друштва за пољску привреду, беше и Чеда Поповић и то између њих међу првима. Но не беше он само члан оснивач тога друштва него беше доиста међу првима и свагда и непрекидно, ревносни и велики поборник, да се друштво одржи, развија и напредује.

Кроз пуних 26 година беше он и речју и делом заузет за напредак пољопривредног друштва. Било као председник или члан друштвене управе, било само као члан друштва, пок непропушташе ни једу прилику, а да и сам својим личним учешћем и својим тихим и одмереним говором не узме учешће у решавању свију питања и предмета, који се тицаху друштвеног напредка и напредка пољске привреде. Па не само тада него и ван друштвених састанака и скупова он се је и сам а по жељи друштвене управе, па и појединих њених чланова и привредника, одазивао са свесштвеном готовошћу да својим мишљењем и саветом, помогне друштву, друштвеној управи и појединцима у свима питањима, где је његово мишљење, као признатог стручњака сматрано за меродавно.

Друштвену кућу сматрао је као и своју, походио ју је чешће и ни једном није било, да његов долазак тамо и кратко или дуже бављење нису били употребљени на разговоре, обавештења, па и поуке у извесним пољопривредним питањима, а код свију оних, којима се је том приликом тамо и састојао и разговарао, остаће вечито и пријатно сећање на треенутке проведене с њиме у друштву и разговору. Колико је пак сам пок. Чеда осећао као неко своје пријатно испуњавање дужности сваким доласком у овај дом, могло се је свагда видети и оценити по оном његовом пријатном расположењу, кад је из овога дома излазио.

Чеда Поповић није никад излазио из овога дома ни љут ни намрштен.

Осим тога што је био међу првима оснивачима друштва за пољску привреду, он је био и редовни члан од постанка управе па све до своје смрти. Бивао је члан управе и председник друштва скоро 4 пуне године узастопце, био је шеф сточарске секције за сво време од кад секције постоје и реновни сарадник друштвенег органа «Тежака.«

Данашњим даном, смрћу његовом српско пољопривредно друштво — овај дом губи једнога од најотличнијих, најревноснијих и најзаузимљивијих чланова; губи не само друштво, него и цела пољска привредна струка, свога великога и душом и телом одanога поборника и трудбеника; губе привредници верног и искренога друга, а велика већина од тих још и свога доброг и благог учитеља — а међу свима тим губитцима најтежи, никада не прежаљени и тешко утешни губитак осећа покојникова породица и покојникова родбина.

Губитак доиста велики и не накнадим!

Мало је ово што рекосмо о драгом нам покојнику, а да би тиме довољно оценили његов неуморан рад и његове обилате заслуге на унапређењу наше пољске привреде.

Наша сећања на њ и његова дела казиваће и после њега, шта је он све радио и урадио на томе пољу и колико му и ми и наша домовина и српско пољопривредно друштво дугујемо за тај патриотски рад.

Драги покојниче! Таквим твојим, корисним, обилатим и патриотским радом, одужио си се у довољној мери и својој струци, и својој мајци отаџбини; а нас који иза тебе остасмо још за које време на овом свету задужио си вечитим признањем и сећањем. Придружујући своје осећаје бола и жалости осећајима неизмерне жалости драге ти и уцвељене породице, ми се неуморни трудбениче растајемо с тим. Али дела твоја и успомене на те и твој рад, остаћеда нас подстичу и храбре, да радимо и истрајемо на оном још доста трновитом и не обрађеном пољу — пољској привреди; и да се свагда сетимо свога доброга, благога и вреднога Чеде.

Нека ти је лака земља, а међу нама вечита успомена и слава. Слава ти!

ГОВОР

Г. СВЕТОЗАРА Љ. ГАВРИЛОВИЋА, ШЕФА ОДСЕКА УПРАВЕ ДРЖАВНИХ МОНОПОЛА.

Драги учитељу,

На растанку с тобом, предајући те матери земљи, којој се сви враћамо у наручја, дужност је нама ђацима твојим, да се опростимо с тобом и да ти заблагодаримо искреним сузама својим, за сва учињена нам добра, јер се на тебе може потпуно применити она народна изрека благодарности: „Бог да прости најпре учитеља, па родитеља!“

Пре двадесет година, у земљодељско-шумарској школи, као управитељ школе и учитељ наш трудио си се, да ми ђаци твоји изнесемо што више стварног знања из струке, која је и данас најважнија, у пољопривредној Србији.

Теби и сарадницима твојим, имамо, ми ђаци ваши, да благодаримо, а највише твојим очинским саветима, твоме неуморном труду око усавршања и уздизања наших карактера, нашег домаћег васпитања у интернату — што смо постали људи, корисни чланови друштва, примерни и угледни грађани наше домовине. Наоружан богатим искуством у државној служби, одличном спремом у својој струци, скроман и чедан, поштен и вредан до самопожртвовања, ти си умео да нам претходиш више примером, како се искрено и корисно служи домовини, него ли китњастим речима и ораторским фразама! Благодарећи угледању на тебе, који си са незлобивом добротом срца, која је одлика само истински великих људи и правих карактера, ти си доживео највеће славље своје: поред примерне, истински српске породице своје, срећног брака и лепог порода, поред унучади, радости старих дана својих, доживео си, да нас ђаке своје — духовна чеда своја, којима си посветио годинама живота, озбиљног и истрајног рада, видиш поред себе, видиш око себе, видиш за собом, као борце за оне исте идеје, као борце за остварење оних идеала, којима је твоја племенита душа целог свог века тежила! Доживео си, истина не потпуно остварење, твојих племенитих начела, твојих племенитих жеља, да се снага Србије, пољска привреда, унапреди и подигне на ступањ, који си јој ти у твојим часовима најслађег сневања о добру, срећи, величини и моћи домовине, тако жудно жељкао — али, да ђаци твоји и као зрели људи, остану верни, теби и твојој науци, одушевљени твојим начелима, обузети твојом идејом, верни твојим погледима! Ти си се о томе за живота потпуно уверио и то ти је морала бити утеха, у часовима резигнација твојих: — да је семе, које си ти усејао у душама и срцима питомаца својих, никло и класало, ако и није успело да уроди оним плодом, којим си ти то желио! То ти је морала бити утеха, јер си после школовања, са ђацима својим, са већом енергијом, с већим полетом и одушевљењем, са већом снагом, — с потпором њиховом удружен с њима, подмлађен у њима, могао наставити отпочету борбу против предрасуда о пољској привреди и огромној и недостижној важности њеној у Србији!

На самртном одру твоме не беше истина ни једнога од нас, да у зеници ока твога, озареној предестинацијом самртничке видовитости, прочита твоје последње жеље, твоју последњу испоруку, твој племенити аманет, нама духовним питомцима твојим, — али ми смо ипак све то у срцима и душама својим, сада, овога часа, растајући се за навек с тобом, осетили и прочитали, цептећи у жалости својој за тобом, драги нам учитељу, сваким најмањим дамаром својим, сваким живцем својим, сржју костију својих, готови смо, да слушамо невидовне и нечујне, али за нас јасне, у грудима нашим гласне одјеке, твога последњега самртничког ропца!

Јест, и ми се заветујемо, драгом нам успоменом твојом, светињом твојих узора и идеала, примерним животом твојим, угледном истрајношћу и пожртвовањем твојим у истинској служби миле нам отаџбине — да ћемо ти, драги учитељу наш, осветлати образ и подићи вечни спомен међу нама и међ' последницима и ученицима твојим и нашим. Претешку заставу унапређења благостања и привредне моћи домовине наше, коју си нам у животу пуном неприлика до очајања, неуспеха до малаксалости, путева обраслих трњем и зараслих у парлогу, — предао у млађане руке, борећи се и на даље уз нас до последњег издисаја, веран својој струци, своме позиву, својим начелима, сокољећи нас твојом скромношћу, твојом благошћу душе из дубоких замишљених очију, твојим досеткама пуним духовитости свежости и утехе, твојим осмејцима, пуним небеске наде и самопоуздања, — твоју и нашу заставу унапређења пољскепривреде, заветујемо се, да ћемо светлу и поносну, са светлом успоменом на твој живот, на дела твоја и науку твоју, предати је у наслеђе потомству нашему!

Не бесмо ни један на самртничком одру твоме, када нас је душа твоја инстинктивно жељкала, да нас још једном види, да нас још једном осоколи — али ми, и ако те не видимо и не чујемо више, духовним погледом, слућењем осећаја и душе, осећамо те, над нама, како ти дух твој лебди, како сен твоја озарена божанственом надом, утешена божанском утехом, како насмејана душа твоја у самосвести строгог и до краја примерног испуњавања свију човечанских дужности твојих — окружена анђелима мира и покоја, серафимима блаженства и среће, херувимима славља твога и даље нас соколи, на борбу и истрајност, теши нас ожалошћене губитком твојим, улева нам наду — да ће заједнички идеали наши бити остварени.

Нека престане проливање суза и јецање, нека престане стезање срца у болу за тобом, нека умукне ридање душе наше за тако великим губитком, јер, ти, велики душе, учитеља нашег и родитеља нашег, ниси умр'о — но само променио облик! Чедомиљ Поповић, чији се земни остатци враћају и предају матери земљи, живи и даље телесно у породици обновљеној унучадма, живи и даље духовно, у нама ђацима његовим, питомцима његове велике душе и племенитога срца! Такви људи, који су испунили све дужности човечанске на земљи, задужили благодарношћу једно читаво поколење, не умиру, но живе вечито!

О драги наш учитељу и родитељу. Знао си ти, да ће тебе, на испраћају телесних остатака до вечне куће, окружавати истинска љубав и нежност ћери твојих, љубе твоје верне сапутнице у животу, љубав и поштовање твојих благодарних ђака, пријатеља и поштоваоца! Знао си то, и твој дух, у осмејцима вечног блаженства и овога часа, слета на нас — крепи нас и теши, соколи и одушевљава!

А ми, по дужности својој, по љубави својој, ипоштовању своме, кличемо, драги учитељу и родитељу: Слава ти и вечни помен међ нама!

ОПШТИ ПОГЛЕД НА АГРИКУЛТУРУ У СРБИЈИ.

(наставак)

Филоксера нам утаманила лозу; калемљена америчка лоза је спас винарства у Србији, и ми у најбољој жељи дижемо расаднике америчке лозе. Знамо ли, коју врсту америчке лозе ваља на појединим местима садити и препоручивати? Не знамо, и иде нам сакато. Садимо све врсте на срећу па како бог да.

Међу тим не би требало заборављати да држава не сме да ради на срећу, и да је овакав начин експериментисања распикућство, које правце у пропаст води.

Држава треба и мора да испитује и експериментише, али у својим нарочитим заводима; са народом се не експериментише, њему се имају да дају готови резултати научног испитивања и експериментисања, да их у пракси примени, иначе се убија вера у државу и штети економија народа.

Држава мора дакле испитивати средством науке, све што специјално српској пољопривреди смета или помаже да напредује у својим заводима за тај посао установљеним — у т. зв. опитним станицама, — па се старати да путем законодавства, управе и својих установа, одклања све научно константоване сметње и да негује према принципима науке, оно што пољопривреду помаже.

Заведени овим мислима, држали смо, да ће се, на пољу испитивања у агрикултури, моћи што учинити и приватном иницијативом, па с тога смо се латили агрикултурно хемијског аналисања, а у првоме реду хем. и мех. аналисања земаља из целе Србије и хем. аналисања пепела земаљских продуката, но доста брзо смо се уверили, да је и овде приватна иницијатива немоћна кад нам је одказана свака морална и материјална помоћ.

Своје анализе ево саопштавамо, непретендујући ни на шта друго сем на то: да покажемо корисност оваквих радова. Постигнемо ли то, постигли смо цељ.

I.

О анализама земаља.

Земља, у пољопривредном смислу, је продукат распадања чврстих стена земљине коре. Вода продире кроз најситније поре стена, и смрзне се зими на нижој температури, те експанзивном снагом, која се јавља при процесу смржњавања воде и крављења леда, шири поре и пукотине стена, те на тај начин проузрокује распадање. Овим распадањем повећава се површина и растреситост стена, чиме се ствара могућност, да идуће зиме већа количина воде у стење продре, и у толико више и боље разбије чврсту стеновиту масу. На овај начин механично распадање стена узимље све бржи ток. Са дејством механичких сила, дејствују и хемијске силе. Кисеоник из ваздуха оксидише једне, а угљена киселина и вода растварају друге саставне делове, те на тај начин доврше потпуно разоравање чврсте стеновите масе. Ови процеси разумеју се у Геологији под именом „распадање стена.“

Трошни стеновити слојеви не остају на истом месту, где су постали. Метеорска вода, падајући из ваздуха у виду кише или снега, сноси их с виших места и таложи у слојеве по специфичној тежини њиховој у долине. Извори, потоци и реке односе делове обале своје и таложе их на друга места. Речна и морска вода крију у себи небројено мноштво ситних организама, који умиру и труну, те дају материјал за нове слојеве земље. Мешањем слатке и слане воде изумиру милијони врста биљних и животињских организама, и све то ствара нову земљу за живот биља и рану човека и животиња.

Према физичким особинама стена постају и земље са различитим особинама. Распадањем гранита, базалта и порфира постају глиновите земље, које могу бити *смдне* или *песковите* према томе, јесу ли више или мање помешане са песком — са мање трошним деловима ових стена. Песковита земља постаје распадањем кварца и гранитних стена. Пешчар распадањем прелази у „тежак“ — крупан — песак, а кречњак у кречну земљу итд. Но врло се ретко налази земља, о којој би се са основаном сигурношћу могло рећи, да је постала распадањем одређене врсте стена. На своме путу, са места где су постале, па до места таложења, земље се мешају са најразноврснијим продуктима распадања, и тим мешањем добијају земље сложај оних стеновитих делова, који је нужан, те да земља буде способна за продукцију биља.

Према превази једне или друге врсте трошних стена садржаваће и земља више или мање појединих састојака, који служе за рану биља Према томе и садрже и различите врсте земаља разну количину креча, фосфорне киселине, калија итд. Али плодовитост и издржљивост земље зависи од различитих састојака, тако да је земља неплодна и ако у њој има грдна количина креча, само ако нема довољно калија и фосфорне киселине, и обратно, никаква вајда од земље, која има много калија и фосфорне киселине, ако нема и креча итд.

Својства земаља. Зиратне земље, и ако садрже велику количину ранљивих материја, ипак не морају бити продуктивне, чак ни онда, кад би количина ових материја била довољна, да продукује хиљаде жетава. Продуктивност дакле земаља не може се ценити по квалитативном и квантитативном одређивању састојака, јер ранљиви састојци су само услов под којим земља може да буде плодовита, али да би заиста и била, нужно је још много других услова.

Ранљиви састојци земље морају се налазити у таквом облику, у каквом их биљка може да асимилира. Ово је могућно само у томе случају, ако се ови састојци — или бар већи део њихов — налазе подједнако подељени по целој зиратној земљи, и ако су распадањем тако разложени, да их биљне жиле могу непосредно усисавати.

Земља има својство, да издвоји из раствора најважније ранеће материје: фосфорну киселину, кали, амонијак и силицијумну киселину, ако су растворене у води, и да их апсорбира. Ово својство имају различите земље у врло различитом степену. Друге материје, као азотну киселину, натрон, креч, магнезију итд. земља апсорбира или у врло малој количини или никако.

Апсорпционо својство земаља је од највећег значаја за одржање плодовитости њихове. У току распадања велики део састојака раствара се у води и да није земљи тога својства. онда све што из овога раствора, (у моменту кад до биљних жила доспе), биљка не асимилира, морало би се процедити дубоко у земљу, и земља би на тај начин, за врло кратко време, изгубила потпуно своју плодовитост.

Апсорпционо својство земаља условљено је дејством различитих сила. Према данашњем познавању овога својства, које се апсорбцијом земље зове, мора се узети да је оно изазвато од чести хемијскима од чести физичким процесима.

Ако се смеша раствор амонијум нитрата или калијум нитрата са земљом, онда ће земља, према количини растворених соли одузети известан део калија или амонијака. Азотна киселина у овом случају остаје слободна и ујединиће се са најближом базом, коју на путу нађе, те да се неутралише. Ујединиће се са еквивалентном количином креча, магнезије или натрона, који се у земљи налазе, а које земља или врло мало или ни мало не апсорбира

Да ли, при овоме процесу, земља везује кали и амонијак само атракцијом, као што је случај код боја и угља, или се кали и амонијак хемијски једине са силикатима из земље, није још довољно протумачено. Тек свакојако се могу да представе процеси, који се при апсорбцији дешавају, као дејство неједнако јаких афинитета.

(наставиће се)

ИЗ ВИНОГРАДАРСКЕ ПРАКСЕ.

III.

О засађивању винове лозе.

У 42—43, 45—46 и 47—48 бр. „Тежака“ од пр. год. говорио сам, о земљишту на коме успева америчка лоза и спремању истога за засађивање винограда и о резултатима добивеним зимњим и летњим калемљењем америчке лозе,“ а сад сам рад да проговорим коју и о засађивању лозе, јер се већ приближује време кад треба тај посао вршити.

У I. чланку из виноградарске праксе, рекао сам одмах у печетку: *«да је подизање винограда са америчком лозом теже, заметније и скупље, но са нашом домаћом лозом на досадањи начин,“* и то сам рекао на основи сопственога искуства: а надам се, да ће то потврдити како сви они, који већ имају подигнуте винограде са америчком подлогом. тако исто и они, који су америчку лозу засадили у прошлој години с намером да је ове године калеме. Па, како подизање винограда са америчком подлогом захтева и више новаца и више труда, треба при подизању нових винограда гледати: *да нам принос од истих буде што већи те да нам се што боље исплате и већи труд и већи трошак које имамо при подизању.* Принос, пак, од нових винограда, биће већи и бољи од старих само тада, *ако нове винограде будемо подизали као што треба, то јест, ако их будемо подизали онако како нас наука и искуство уче.*

С погледом на ово што рекох, изложићу што је могуће краће, како треба нове винограде садити, с кратким напоменама за што треба онако радити, као што се овде препоручује, па ко уме да цени оно што је у тим напоменама изнесено, увидеће и сам да ли треба овако радити како се препоручује или онако као и до сада.

Али, како пре но што се приступи самоме засађивању једнога новога винограда, треба знати неке извесне ствари, на пр. да ли је боље садити лозу у редовима — правилно, или неправилно, како где који чокот дође; како треба да иду редови? — ако садимо у редовима; колико треба да остоји ред од реда и лоза од лозе у једноме реду? итд. то ћу и ја овај чланак поделити на следеће одељке:

1). Да ли треба лозу садити у редовима — правилно, или произвољно — неправилно?

2). Правац појединих редова:

3). Остајање реда од реда и лозе од лозе у једноме реду.

4). Размеравање редова и обележавање места, где ће доћи појединa лоза;

5). Избор и припрема лозе за засађивање;

6). Кад треба лозу садити и

7). Како је треба садити.

1). Да ли треба лозу садити у редовима — правилно или произвољно — неправилно.

Један виноград може бити засађен или неправилно или правилно, у редовима. Неправилно засађивање може бити оправдано само на таквим земљиштима, која се због стена или других сметњи, немогу по целој одређеној површини подједнако да припреме (прекопају) за засађивање, а иначе, у свима другим приликама, *треба засађивати правилно у редовима*, јер се тиме добива са једне стране једнообразнији и бољи род, а са друге стране, опет, лакше је тада обрађивање винограда. *Кад се лоза правилно засади, онда сваки чокот има на расположењу подједнаку количину земљишта за развијање својих жила, и једнаку количину ваздуха и светлости, за развијање својих грана, а све*

Слика 1.

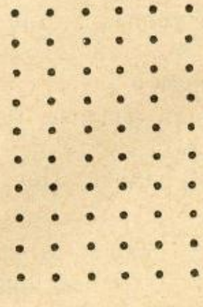

Слика 2.

ово утиче врло јако на равномерно развијање, а нарочито, на равномерну родност свију чокота. Осим наведенога. правилно засађивање у редовима има и ту особито добру страну: *што сунчани зраци могу много погодније да дејствују на земљиште између чокота и на гроздове.* Сл. 1 показује нам како изгледа део једног неправилно засађеног винограда, а сл. 2 показује нам, како изгледа део једног правилно засађеног винограда.

2.) Правац појединих редова.

Једно од најважнијих преимућстава правилног засађивања лозе, у редовима, састоји се у корисноме загревању земљишта,

дејством сунчаних зракова; а ово благотворно дејство сунчеве топлоте, биће потпуно само онда, ако за време њеног најјачег дејствовања, а то је у подне, сунчани зраци падају на земљиште између редова што је могуће усправније. Из овога излази: *да правац редова треба одредити према правцу сунчаних зракова у подне.* Ако редови нешто одступају од овога правца, нећемо се, истина, потпуно користити благотворним утицајем сунчаних зракова на земљиште између чокоња, али ће корист још бити знатна и благотворно дејство сунца знатно ће се опажати.

Какав ћемо правац дати редовима, зависи осим од захтева да се земљиште између чокоња што јаче загрева, још и од других околности, а нарочито од нагиба земљишта и од правца ветрова, који у појединим пределима дувају.

На земљишту које је нагнуто, треба редове положити тако како ће се силакање земљишта спречити што је могуће више. Да би се ово постигло, у многим се пределима редови полажу попреко на правац пада и при окопавању праве се банци који иду паралелно (барабар) са редовима. У опште пак при копању винограда, који су засађени на нагнутом земљишту, треба земљу између редова повлачити на више, у колико је год то могуће.

Ако је земљиште врло стрмените, онда се у највише прилика морају редови положити у правцу стрмени, јер је тада посао око обрађивања винограда знатно лакши. Облик површине на којој се виноград подиже, правац путова, као и дужина и једнакост редова, морају се такође узимати у рачун при одређивању правца који ће се редовима дати. Ако у појединим крајевима дувају јаки и дуготрајнији ветрови у једноме одређеноме правцу, онда се мора водити рачун и о правцу ветра, јер, ако се редови положе тако, да ветар може између њих да дере са пуном снагом, онда ладни зимски ветрови, а нарочито они ладни ветрови који дувају рано с пролећа, могу често да причине виноградима врло велике штете, упропашћујући окца и изсушујући прутове.

Према свему што је горе изложено, излази: да ее неможе поставити тачно правило за утврђивање правца редова, које би за све прилике важило. У опште пак, за ово може важити као основно правило следеће: *Ако смо ради да добијемо што боље грожђе, па тиме разуме се, и боље вино, онда треба гледати да се правац редова што мање разликује од правца „подневне линије“*, коју ћемо најлакше утврдити на следећи начин: на једноме месту простора, који хоћемо да засадимо лозом, треба пред подне побити усправно једну подужу мотку А (види сл. 3.)

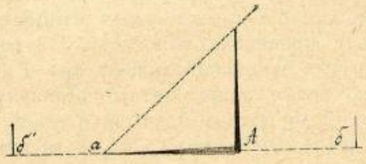

Слика 3.

за тим сачекати подне — 12 сахатн — и тада код а, на крају сенке, коју побивена мотка у то доба баци на земљу, ваља побити један колац. Линијом *Аа*, утврдили смо тада правац подневне линије. Линију *Аа*, можемо лако продужити, ако узмемо лево и десно од *Аа*, бар још по један подужи колац *б* и *б'* поред којих ћемо гледати на кочеве, *А* и *а* тако, да се ови поклапају. Ово гледање поред кочева *б* и *б'*, на *Аа*, или, као што се каже, „визирање“, врши се овако: треба узети колац *б*, па држећи га са испруженом руком испред себе, треба се поставити у извесном остојању испред кочева *А* и *а*, тако, да се ови, кад их поред коца *б* гледамо са једним оком, поклапају. Ако се кочеви *А* и *а* гледани поред *б*. не поклапају, већ их видимо оба, онда треба колац *б* померати у лево или у десно, дотле док не дође у такав положај, да се кочеви *А* и *а* гледани поред њега поклопе. Кад смо колац *б* довели у такав положај, онда га одмах ту треба и побити. Овако исто треба учинити и са коцем *б'* па ће нам онда линија *б—б*, представљати продужену линију *А а*.

3). Остојање реда од реда и лозе од лозе, у једном реду.

У опште узев, постоји као правило: *да ће грожђе бити у толико боље и да ће чокоће бити у толико родније, у колико су редови један од другога више размакнути.* Што је год мањи размак редова, биће чокоће у све већој сенци а услед тога, биће грожђе све лошије и биће га све мање. Али размак редова зависи и од начина орезивања, јер, ако се лоза реже на високо, морају редови бити много размакнутији, пошто су и сенке, које лоза у томе случају баца, веће, него кад се реже ниско.

Страни теоретичари и школованији практичари, препоручују и за сађење питоме лозе, *као најподеснији размак редова 1 метар.* Овај размак редова препоручује за највећи број случајева и за винограде по брдима, *а за винограде у равницама, препоручују размак од 125 сантиметара.*

За винограде, који се подижу са америкаиском подлогом, а за наше прилике може се препоручити као најмањи размак редова 1 метар, и ако се лоза код нас реже ниско, и то, како за винограде у равници, тако и по брдовитим крајевима. *У равници, где и питома лоза бујније расте добро ће бити да се редови размакну 125 сантиметара. Оволики размак редова, добар је нарочито и с тога, што се онда за обрађивање винограда може врло корисно да употребе и плугови,* а време је, да се и код нас употребе за овај посао плугови бар у оним винодељским крајевима, где то земљишне прилике дозвољавају.[1])

Размак чокоња у појединим редовима, зависи у опште од пораста лозе која се сади, од начина резања као и од земљишта на коме се виноград подиже. Ако се виноград сади у долини, на равноме земљишту, које је плодније, и на коме лоза бујније расте, треба засадити лозу у већем размаку; а ако је виноград на нагнутом земљишту, које је обично сиромашније, и ако су изгледи да ће лоза бити слабијег пораста, онда је треба садити у појединим редовима у мањем растојању. Ако засадимо редове у размаку од 1 метра до 1 метра и 25 сантиметара, *онда можемо у појединим редовима засадити чокот од чокота у растојању од 80 до 100 сантиметара.*

Кад подижемо виноград на коси каквога брега, онда можемо засадити редове у једнаком размаку на пр. од најмање 1. метра, а размак лозе у редовима можемо узети различан. На пр. у подножју можемо засадити лозу у размаку од 1. метра, мало више у размаку од 80 сантиметара, а при врху у размаку од 70 сантиметара.

Из свега што је горе поменуто излази: *да ред од реда треба да остоји најмање 1 метар, а лоза од лозе, у једноме реду, најмање 80. сантиметара. Исиод ових мера не треба никако ићи.*

Сл. 4. показује нам распоред редова и чокоња, у једноме правилно засађеноме винограду на земљишту које је или равно или са благим нагибом, кад се употреби исти размак и за редове и за чокоће у редовима. Сл. 5. показује нам распоред редова и чокоња у правилно засађеноме винограду, који је подигнут у равници; и на послетку, Сл. 6. показује нам распоред редова и чокоња у редовима, у винограду, који је правилно подигнут на коси једнога брега.

Слика 4.

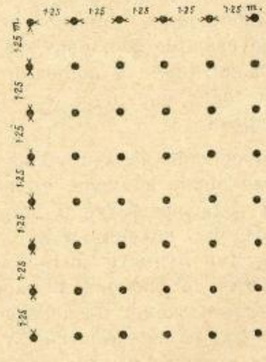

Слика 5.

[1]) Плугови за обрађивање винограда, могу се набавити преко Срп. пољопривредног друштва.

*

Горе сам рекао у опште: да размак реда и чокота од чокота, у једноме реду, зависи од будућег пораста винове лозе, од земљишта на коме се виноград подиже, и од начина орезивања, и, да у опште важи као правило: *да ће чокоће бити у толико родније и да ће грожђе бити у толико боље, у колико су редови један од другога удаљенији.* Ово, што је речено, важи у опште за лозу домаћу, а за америчку лозу важи то, због извесних узрока још и у већој мери; а који су то узроци, навешћу мало ниже. Да је пак поменуто правило, нарочито што се родности тиче тачно. може се врло лако уверити сваки виноградар ако буде сравњивао количину грожђа која роди на једноме чокоту, који је подигнут на османлук, са количином која роди на једноме обичноме чокоту у винограду. У другоме свету има доста примера, да један једини чокот, подигнут на османлук, даје сваке године по неколико стотина килограма

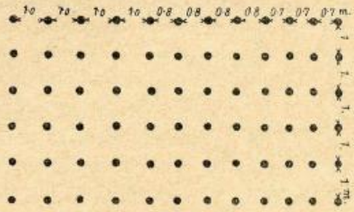

Слика 6.

грожђа, и ако је већ врло стар. Да има приближно сличних примера и у нашој домовини, знаће они, који су имали прилике да виде или подижу османлуке по нашим варошима. Мој један сродник у Београду, има један османлук образован од само неколико чокота, па и ако је прошле године имао тек други род набрао је можда више од 100 килограма грожђа.

У јужнијим пределима, гди је зима блажија, лоза се диже, већином високо и орезује се на дугачко. И ту се са мањег броја чокоћа набере много више грожђа него у северњијим пределима са много већег броја, гди се лоза, због климатских односа, мора да гаји ниско и реже кратко.

Школованим пољопривредницима добро је познато: да распростирање жила једне воћке стоји у врло тесноме односу са количином површине земљишта, које круна те воћке покрива; то јест познато им је: *да ће се жиле ширити у толико више у колико се више шири и круна воћкина.* Што се, пак, жиле више рашире, биће их више на броју, а нарочито оних, које храну сишу и ове могу више хране а са већег простора да приме. Од количине хране, опет, коју жиле могу да усишу, зависи родност једне воћке с тога је и постављено правило, које је такође свакоме школованоме пољопривреднику добро познато и које гласи: *воће у воћњаку не треба садити у близо већ у извесноме остојању, које је за сваку врсту воћа данас већ сасвим утврђено.*

Ако се воће засади ублизо, круне се појединих воћака развију после неког времена толико, да се додирују, и, немогући се услед тога развијати у ширину, морају ићи у висину; а и жиле суседних воћака, морају се додиривати и помешати, те једне другима отимају потребну храну. Природна је последица свега овога: *да родност и издржљивост сваке поједине воћке почну после извесног времена опадати, место што би расле да су жиле имале могућности да се и даље шире према круни чије опет ширење разуме се, зависи и од воћкине природе.*

Исто тако познато је и једно друго правило које наређује: *да се одгајивање воћака и образовање круне удешава према природи сваке поједине врсте*; јер се зна нпр. да се извесне врсте воћака могу *корисно* да подижу само са високим стаблима и широким крунама, и, да се само извесне сорте могу корисно гајити са ниским и дотераним крунама. Осим тога, несумњиво је утврђено: *да воће са ниским крунама — тако звани „чучавци“ — у виду пирамиде или са другим вештачким облицима круне не може ни приближно да достигне ону старост, коју достижу исте врсте воћака одневоване са високом, природном круном.*

Па, како и винова лоза, у самој ствари, није ништа друго до једна воћка, сасвим је природно да би и при њеном одгајивању требало водити озбиљна рачуна о њеној природи; јер, све оно што важи за воћке у опште, важи у главноме и за њу. А да ли се при одгајивању винове лозе води довољан рачун о њеној природи? Што се мене тиче, имам да одговорим на ово питање: *да се слажем са онима, који вели, да се при одгајивању винове лозе не води довољан рачун о њеној природи.* Нарочито код нас, о томе се, мени се чини, води врло мало рачуна и ако би се према нашем поднебју без опасности и на то могло више пазити.

Винова лоза спада међу оне биљке које се пужу уз разне предмете или плазе по земљи. По нашим шумама може се и данас наићи на дивљу винову лозу, која је се уз какво стабло успузала до на висину од 10 и више метара, па на тој висини раширила свсје огранке по гранама дрвета. Врло често, може се наићи на дивљу винову лозу, која се раширила по целој круни једнога или више дрвета, која је дакле, са својом крупом покрила исто онолику површину, колику је покрила и круна храста или другог кога дрвета, уз које је се успужала.

Дугогодишњим обделавањем, наша домаћа лоза, која није ништа друго, до облагорођени потомак дивље лозе, натерана је да животари са својом неприродном крупом.

Наша домаћа винова лоза навикавана вековима на овај начин одгајивања и обрађивања, какав је код нас у обичају, свикла је се и живи, али, на уштрб и своје издржљивости и своје родности. Хоћу да кажем: да наша домаћа винова лоза, одгајивана и обрађивана овако како се код нас, па и код многих других народа гаји и обрађује, пити може да траје колико би трајала, нити може да рађа, колико би могла рађати, кад би се одгајивала са више обзира на њену природу, и кад би се обрађивала са више знања.

А шта да речем о америчкој лози „Рипарији соваж,“ помоћу које мислимо да обновимо наше винограде, и коју за сада једино скоро можемо и добити из државних расадника? После онога што сам рекао о нашој домаћој виновој лози, нећу много говорити о „Рипарији соваж,“ али молим поштоване читатеље нека обрате мало више пажње на оно што будем овде изнео, а нарочито молим г.г. стручњаке да ме исправе ако не буде све онако како ја будем изложио,

„Рипарија соваж“ као што је већ скоро свакоме познато, пореклом је из Америке гди крај обала тамошњих река дивља расте. Земљиште на коме она дивља расте плодно је и трошно. Она се пужа уз највиша дрвета своје отаџбине, и јако шири жиле. У Европу је пренесена у последњој четврти овога века. У расадницима других европских држава као и у нашима пушта се да израсте по три и више метара у висину, и ако већ у другој години може да истера прутове 6 до 8 метара дугачке. Оставља јој се дакле доста маха, да се развија према својој природи, те према томе, и резнице њене добивене из расадника нису ништа друго, него резнице дивље америчке лозе. „Рипарија соваж“ засађена и у оно добро спремљено а њој погодно земљиште, прима се добро и расте врло бујно. Жиле су јој јаке и јако распростре. Наше домаће лозе, па била то ма која сорта, накалемљене на Рипарију, расту много бујније, него кад су засејане неокалемљене. О овоме је се могао уверити већ сваки који има окалемљене лозе а и сваки онај, који је имао прилике да види ма и неколико окалемљених чокота. Ако би хтели да спречимо пораст калема (разуме се онога, који је најмање у другој години), морали би лозу преко лета неколико пута заламати. Сувишним пак заламањем, ја држим да се знатно штети природни развитак чокота.

Даље, ко год има калемљену лозу на „Рипарији,“ могао је видети, да боље рађа него просто засађена питома лоза.

Ако је на једном простору виноградског земљишта засађен мањи број чокота, него на другоме исто толикоме, онда ће обрађивање мањег броја чокоћа на ономе првоме простору (гди разумем: одгртање, орезивање, окопавање, везивање итд.) стати мање но на другоме, гди је и већи број чокоћа. А ако са првог простора, на коме је засађено мање чокота, добијамо и више рода но са другога, онда је јасно: *да нам се први виноград боље исплаћује но други.*

Овим што је довде наведено, држим да је довољно објашњено: зашто треба у новим виноградима, који се подижу са

америчком подлогом, засађивати лозу у већем размаку. Осим тога, лако је из свега увидети и то: *да би на равним или благо нагнутим земљиштима, требало ред од реда и лозу од лозе засађивати у размаку од најмање 125 сантиметара.*

(Наставиће се)

„НОВА" БОЛЕСТ НА ВИНОВОЈ ЛОЗИ.

(La gommose bacillaire)

У последње време сви страни агриколни листови говоре о некаквој *новој* болести, која се, тобож. појавила на виновој лози у Француској, означујући је као ново страшило за винодеље, опасније од свију досад познатих болести. Она је за кратко време добила многа имена (maladie du Var, mal nero, roncet, maladie pectique, gélivure — eic. etc.), а највише се означује именом: *„бациларне смолоточине"* — la gommose bacilaire коју, као да проузрокује нека врста бактерија.

Целој овој грађи дало је повода једно саопштење Академији Наука, које су учинили 2. Јула т. г. *Прилије* и *Делакроа*, по коме излази, да су код ослабели лоза, константовали присуство неки бактерија, што су узрок једне болести лозине, познате у Италији под именом *mal nero* још од 1863 год.

Усљед ових гласова угарска је влада забранила увоз и провоз лозе из свију страни земаља, због чега и наши винодељци, који су у Француској наручили лозу, морали су одређи поручбине, пошто је једини пролаз преко Угарске забрањен.

Према последњим вестима које имамо, најјаче снаге, које је Француска влада, после поменутог саопштења Прилија и Делакроа, одредила за испитивање ових болести —, тврде *да не постоји никаква нова болест но се све своди на нормалне и досад познате узроке*, који ни из далека не личе на ново оглашеног баука за виноградарство.

Наводећи то, француски листови јако куде поступак угарске владе, која и не чекајући одговор француског министарства, куда је се обратила за обавештење, предузела је мере, које су по њиховом навођењу апсолутно неоправдане.

Ми ћемо у идућем броју саопштити „Тежаковим" читаоцима опширније о овој појави и резултатима испитивања, а засада све гласове о некој новој опасности можемо примити с највећом резервом, јер је сва прилика, да се распростиру с извесном тенденцијом.

Љуб. Којић

ЈЕДАН ВРЛО ВАЖАН УСЛОВ
за истинско унапређење домаћега коњарства.

(Реч у своје време од једног члана секције за сточарство)

Министарство народне привреде има у дужности према приликама нашим, да води бригу и о унапређењу *државнога* и о унапређењу *домаћега* дакле о унапређењу *целокупнога* земаљскога коњарства.

Министарство народне привреде не сме без стручних и озбиљних раденика на томе пољу остати ни за један једини тренутак, једно зато, што је коњарство у земљи опало, а друго, што у земљи нашој нема добрих приватних стручних и мислених одгајивача са угледним ергелама, који би својим утицајем и својим радом државу у неколико одмењивали.

Теренске, климатске и остале прилике у нашој земљи такове су, да Србија *може* да има доста добрих коња не само за подмирење домаћих привредних и одбранбених потреба, него да их има и за извоз. А политичке прилике, у којима се Србија налази неминовно ишту, да Србија у себи самој има увек за сваку евентуалност издржљивих јахачких и теглећих коња за испуњење своје народне идеје.

Србија дакле, *и може* а и *мора* унапређивању коњарства већ због самога тога, већу пажњу да поклања, него која друга њојзи величином подобна земља, на пример Швајцарска.

Сваки, коме су иоле познате тегобе, које је наша војска морала да сноси зато што је и у коњици и у комори и у артилерији имала рђаве коње, тај ће сваки без накањивања усвојити то гледиште да Србија мора велику пажњу скретати на унапређивање коњарства, па ма је колико то стало, јер сви ти издаци ништавни су и према једној изгубљеној битци а још ништавнији према једном несрећном рату.

И са гледишта тога, што је наша отаџбина земља пољопривредна а не фабричка и индустријска, лежи министарству народне привреде у дужности, да се у толико пре за унапређење коњарства брине.

А како пак брига о унапређењу земаљскога коњарства и по важности и по огромности рада, тако и по самој природи послова, не може никако да се изједначи са пословима око унапређивања осталих врста стоке, него захтева сасвим засебне услове за своје успевање, то онда како с обзиром на ово, тако и на све напред поменуто, *мора у министарству да буде и засебно стручно лице које би се латило тога важнога посла у свима појединостима његовим и које би било шеф целокупне централне администрације ц старања на пољу унапређивања коњарства.*

То лице имало би назив *инспектора и референта*. Оно не би улазило у састав ни једног одељења, већ би референсало непосредно г. министру и имало засебни деловодни протокол, зашта би му се имао дати на службу један стручан помоћник и један писар и један *сталан* практикант (не ђак).

Овај овако угледни и у оволиком степену самосталан положај тога лица, које се о унапређивању коњарства има да брине, потребан је и зато да би се како оно, *што дуже* на томе положају задржати и задовољити могло тако и да би се младићи и кандидати за коњарску струку придобити могли, јер извесно је да се нико неће одавати на вишегодишње изучавање коњарских послова, кад узме у рачун, да је његово службовање и врло трудно, и без угледа, и без будућности. Као специјалиста у струци коњарства он никада не може заузети положај начелника у министарству, зашта се тражи шира спрема, а да се задовољи само са изгледом да буде старешина пастувског станишта или у министарству какав шеф с писарским правима, на то нико пристао не би, те би струка коњарства увек остала без истинских стручњака.

Дакле и сама та околност, да би се што будњији и што свеснији и за што више воље за рад, људи, могли задобијати за хртнике на пољу унапређења коњарства у државној служби, неопходно је нужно, да онај положај у министарству, који би они својом способношћу и својом истрајношћу на послу, имали да желе и да временом заслуже, треба да буде што ласкавији за њих.

Из следећега пак делокруга рада његовог, видеће се јасно да је свакако по сам посао и успех оволика лица, које сам напред предвидно, веома потребно. Шта више чак смело смем да тврдим да би и тај број лица био недовољан ако се оће да уједчи истински успех. Оно пак што би сва та липа од државе, било на име плате, било на име дијурне добијала, стократно би они земљи то својим услугама надокнађавали.

*

Делокруг рада тога целокупног тела на унапређењу коњарства, био би овај:

Прегледање државних установа, које служе унапређивању домаћега коњарства, било непосредно или посредно, као што су: државна ергела пастувска станишта, школа за коњарство и школа за поткивачство, и уверава се, да ли се у свима тим установама врши служба у целоме пространству и у свима појединостима њезиним онако, као што треба, а тако и какав је успех од тих установа постигнут.

Присуствује свима комисијама одређеним за набавку грла за ергелу и пастувска станишта, како у земљи, тако и на страни као и поделн — купљених или из ергеле добивених — пастува по пастувским становима.

Присуствује седницама привредноra савета при свима питањима, која се тичу коњарства.

Израђује буџет за издржавање и попуну државнога коњарства, а тако и буџет потребних сума за помагање унапређивања земаљскога коњарства.

Чини господину министру потребне предлоге, који се тичу било државног било земаљског коњарства.

Присуствује свима утакмицама кола јахача.

Присуствује свима седницама главне управе свих Кола Јахача.

Присуствује свима прегледима и оценама приватних пастува, које се врше сваке године пред сезону опасивања.

За време опасивања обилази како државне пастувске станице, тако и приватне пастуве, који су оцењени као добри за приплод и субвенционисани.

Врши све ванредне мисије у земљи и на страни које му господин министар поверио буде.

Предлаже чиновнике завода за унапређење и оцењује старешине истих.

Присуствује главнијим тржиштима а тако и сазивима коњаника резервиста као и јахачких трупа народне војске, те се у тим приликама уверава о произвођењу и неговању коња у земљи.

Путује у стране земље те тамо осматра : ергеле пастувска станишта, станишта за ждребад изложбе и вашаре а по могућству присуствује и војним сазивима те да и тамо види каквог ремонта тамошња војска из своје земље може да добије, како их набавља по коју цену итд.

Стара се да се увек има у стручним школама потребан број питомаца из којих ће се попуњавати стручна места на пољу коњарства у државној служби.

Брине се о мерама за уношење у народ :

1. Потребних знања за рационално одгајивање и неговање коња.

2. Потребних хиполошких и хипотехничких поука

3. Поука о обучавању коња и употребу истих с обзиром на штедњу коњске снаге.

4. Потребних поука из ветеринарства, поткивања и неге копита.

Потребних поука о давању поука народу за сортирање семена за вештачке ливаде и пашњаке и за подизање и неговање ових ; тако исто стара се и за давање поука у погледу доброг одгајивања остале фуражи за коње а и брине се да олакша народу добављање потребнога семена за то.

Брине се и о мерама да народ подиже добре стаје за коњска грла и расписује у томе погледу како наградне конкурсе за израду планова и предрачуна за угледне коњарнике (од оног материјала који се у ком крају јевтино имати може) а расписује и подобне конкурске за оне одгајиваче који такове коњарнике подигну.

Брине се и утиче одговарајућим мерама да се у земљу међ приватне одгајиваче унесе млада женска приплодна грла теглећега соја.

Брине се и утиче да се установљавају заједнички пашњаци за ждребад у пределима где је то потребно.

(наставиће се)

Најважније врсте странога воћа које би се могле код нас одомаћити.

За мало кога је тајна, да је број воћних врста огроман и да и даље расте све више и више. И ко зна где ће се зауставити, ако тако продужи.

Тај огроман број дакле, узрок је, што нам на овом месту не може бити задатак, да упознамо пољопривреднике са свима врстама воћа, него само са оним, које су се до данас својом ваљаношћу одликовале. Све сорте воћа које ћемо овде побројати и описати, крштене су и немачким именима, и ако је већина од њих порекла : белгиског, француског, енглеског и других земаља.

То право, које су Немци себи присвојили без ичије дозволе и разне воћке крстили, употребили смо и ми угледајући се на њих. Крстили смо дакле, али не произвољно, без основа, но смо пазили при томе, да ново име дотичне воћке одговара или некој њезиној особини која је на њој највидљивија, или начину њезиног постања, или месту, на коме најбоље успева, или најзад чему другоме, што би њезино ново име објашњавало или потврђивало.

Страна имена употребили смо у загради, једно ради оријентисања оних, који би желели неке од њих да набаве, а друго да се још и по томе види, која је баш то врста овако или онако покрштена.

Следеће врсте јабука одабране су из низа најбољих и сређене су овде према добу сазревања почевши од најранијих.

А. Врсте јабука.

1.) *Јулијанка* (Early red Margaret, Rother Maragarethenapfel) лепа мала, пругаста јабука, зри *концем Јула*, добра је за јело и због своје лепоте, и зато, што је рана, веома је омиљена.

Дрво не расте баш тако велико, и рађа много.

2.) *Рускиња* (Tohley Russian Apple, Sommergewürzapfel), једна од најваљанијих летњих јабука, жута, зри почетком Августа, траје три до четири недеље. Дрво не расте велико, али је родно, успева свуда, па чак и на висинама планинским

3.) *Преображенка* (Virginischer Rosen Apfel), отмена, средње величине, жута, најлак пругаста, зри почетком Августа, дрво високо расте, али ипак брзо почне рађати.

4.) *Августинка* (Nalivnija jabloky, Weisser Astrakan), зри у Августу, бледо жута је, ружичасто пругаста, кад је зрела прозри се, једном речи угледна јабука, укуса врло пријатног, јер мирише на јагоде. Дрво брзо расте, брзо почне рађати и рађа сваке године; употребљива је за више положаје.

5.) *Циметка* (La Canelle, Edler Rosenstreifling), лепо пругаста јабука, средње величине, зри у Септембру, слатка, мирише на цимет, изредна је како за јело, тако и за друге употребе. Дрво добро расте, али не може добро да успева где је лађна клима.

6.) *Горштакиња* (Fraas Sommer — Calvill), велика, подугачка, бледо жута јабука, свестрано веома цењена, зри у Септембру а траје месец дана. Дрво врло велико расте, има густу круну. Највише се може препоручити за горске пределе.

7.) *Руменика* (Gravensteiner), угледна, румено пругаста јабука, зри у Августу, изврсног укуса. Дрво бујно расте, врло је родно, али шкоди му олуја, но ипак у згоднијим околностима може се употребити и за планинске пределе.

8.) *Пегавица* (Marmorirter sommerpepping), фина јабука из Холандске, знатно велика, попрскана лепим црвеним пегама, пругаста и мрежаста, зри концем Септембра и почетком Октобра а може да се сачува и преко целе зиме. Дрво успева и на висинама, које нису ничим заклоњене, а кад је добро однеговано и одрасло, врло је родно.

9.) *Црвењика* (Scharlachrothe Pearmänscarlet Pearmain), изврсна је за јело, и другу употребу, крупна, црвена, енглеска јабука, зри такође крајем Септембра и почетком Октобра, но не може дуго да се очува. Дрво не пробира земљу, брзо расте и богато рађа.

10.) *Клобарача* (Trompeterapfel Prinzenapfel), ваљкаста, велика, жута, с црвеним пружицама. Ова јабука зри у другој половини Септембра или у првој половини Октобра, укуса је изврсног. Има мало у себи семењака, а семенке у њој клобарају. Дрво и на мање згодним положајима добро расте и врло је родно ; може да поднесе и за планиске пределе, али земља треба да буде плодна.

11.) *Светлица* (Reinette d' été blanche, Weisse Wachsreinette), средње величине, округла, бледо жута, *светла* јабука, укусна, изврсна за јело и јабуковачу, зри од Септембра до Новембра.

Као дрво, доцкан цвета и издржљава је, може се употребити за планинске пределе, а тако исто и за друмове, јер велика расте.

(Наставиће се)

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XXXIX. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва,
држане 28. Јануара 1895. год. у Београду.

Били су: подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора: г. г. Др. Марко Леко, Коста Главинић, Анта Голубовић, Паја Тодоровић, и Никола Вељковић.

Председавао подпредседник г. Јаков А. Марковић, бележио секретар г. М. Јовановић.

263.

Прочитани записник XXXVIII седнице. — Одбор усвоји.

264.

Прочита се пројект буџета друштвеног за 1895 год. — Одбор га прими.

265.

На основу чл. 12 друштвених правила решено: да се за почасне чланове овога друштва предлаже збору: г.г. Богољуб Јовановић статистичар. Павле Крстић свештеник из Свилајенца и председника ресавске подружине; Јулијус Драшкоци апотекар из Свилајенца и благајник подружине ресавске; Василије Несторовић свештеник из Параћина председник пчеларско-воћарске задруге за округ моравски; Јован Жујовић, Милан Недељковић и Никола Стаменковић професор Велике Школе.

ЗАПИСНИК I. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 3. Фебруара 1895. г .у Београду.

Били су: председник г. Милан Р. Антић, потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора: г.г. Аца Живановић. Никола Вељковић, Паја П. Тодоровић, Др. Зарија Поповић, Свет. Љ. Гавриловић. Анта Голубовић, Александар Секулић Коста Црногорац, Милосав Куртовић и Тодор Николајевић, као гост г, Мирко Миљковић помоћ. упр. државне ергеле.

Председавао г. Милан Р. Антић председник, бележио М. Јовановић секретар.

1.

По споразуму о канцеларијском особљу и административном раду у 1895 год. — Одбор реши: да остану они исти. који су и у прошлој години били са платама, које су буџетом одобрене, и да им се рачунају од 1 Јануара ов. г. Ради бржег отправљања послова, да се умоли г. Председник, да рад међу особље распореди, како би се знало шта је чија дужност; а радове око набавке и експедиције семена да одмах предузме г. Вељковић Никола.

2.

За распоред практичних радова у овој години. — Одбор реши, да се изабере ужи одбор, који ће израдити нацрт практичних радова. У овај, одбор изабра г.г. Јакова А. Марковића, потпредседника, Вучка С. Богдановића благајника, и Косту Црногорца члана одбора.

3.

Прочита се одговор управе војно-техничких завода у Крагујевцу о могућности израђивања пољопривредних справа и машина од сваковрсног материјала, по конструктивним цртежима и по моделима, само ако јој се укаже помоћ морална и материјална од стране министарства нар. привр. и Друштва. — После подуже дебате одбор реши: да се овај одговор фабрике упути оном истом ужем одбору, који је раније по овоме поднео свој реферат, према изјаи фабрике. поднесе са својим мишљењем.

4.

Прочита се акт суда општине смедеревске од 29 пр. мес. Вр. 358 којим извештава друштво, да је одбор општин. у седници својој од 27 пр. мес. решио: да се Срп. пољ. друштву понуди општинско земљиште на «Великој Царини» од 90—100 хектара за подизање угледног одбора. — Пошто је друштвени збор ову понуду у начелу примио, одбор реши:

1. Да се пре, него би се општини дефинитивно одговорило, образује комисија, која ће ову ствар да проучи свестрано и изради нацрт свега што је нужно за оцену понуде.

2. У комисију изабра г.г. Милана Антића председника, Вучка С. Богдановића благајника, Косту Д. Главинића и Св. Љ. Гавриловића, чланове одбора и Светолика Петковића управника друштвеног добра у Шапцу.

5.

Прочита се предлог управника друштвеног добра, да се овог пролећа држи практичан курс из пролетњег калемљења. — Решено, да се упути одбору за извршење практичних радова у овој години.

6.

Нрочита се акт г. Министра нар. Привреде, којим извештава друштво. да је решио, да се за продужење радова око сузбијања и уништавања пероноспоре стави друштву на расположење сума од десет хиљада динара, да га употреби на поменути циљ онако, како за најбоље нађе. — Одбор примајући са највећом захвалношћу реши: да се умоли г. Мил. Антић председник. да се пероноспорном одбору придружи, који ће рад на сузбијању пероноспоре у овој години руководити самостално.

7.

Прочита се писмо председника прве ћачке пољопривредне подружине у Житном Потоку, којим саопштава рад I-ог збора ћака III разр. основне житно-поточке школе, на коме су са својим учитељима Игњатом Маринковићем и Храниславом М. Славковићем образовали пољопривредну подружину у циљу унапређења пољске привреде и ширења пољопривр. знања, — молећи, да их друштво потпомогне.— Одбор прими овај извештај к знању с радошћу и реши да се ова установа помогне с разним справама воћарским у вредности до 400 динара, да јој се шаље «Тежак» бесплатно, а о испитима, да се вредним и добрим ћацима поклони известан број пољопр. књига.

8.

Прочита се молба подружине крушевачке, којом тражи, да је друштво у циљу калемљења и облагорођивања воћа у онамошњим срезовима средством путујућих калемара помогне бесплатно већим бројем *калем-гранчица* од разна благородна воћа за пролетње калемљење; материјално са 150—280 дин. ради плаћања путујућих калемара; и бесплатним штампањем стечаја за калемаре у «Тежаку» — Одбор реши: да јој се укаже помоћ по могућству у потребним јој калем — гранчицама, новчано до 120 дин., а стечај да се бесплатно оштампа у «Тежаку».

9.

Прочита се писмо исте подружине, којим тражи, да јој друштво за сад, пошље у комвсион 300 кгр. семена од луцерке, па кад ово прода и новац пошље, да јој се опет пошље колико устражи. — Одбор реши: да јој се тражена количина семена пошље но с тим, да новац од продана семена ни на шта друго не употребљава, но одмах шаље Друштву.

ЗАПИСНИК II. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва,
Држате 10. Фебруара 1895. год. у Београду.

Били су: председник г. Милан Антић, потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г.г. Аца Живановић, Никола Вељковић, Паја Т. Тодоровић, Коста Главинић, Др. Зарија Поповић, Анта Голубовић, Др. Марко Леко, Александар Секулић и Милосав Куртовић.

Председавао г. Милан Антић председник, бележио секретар М. Јовановић.

10.

Прочита се записник I-ве седнице. — Одбор прими.

11.

Прочита се реферат одбора за израду програма практичних друштвених радова у овој години. Пројектоване практичне радове:

1. Да се практични радови на друштвеном добру у Шапцу, који су већ у току и започети, продуже и врше све дотле, док се добро дефинитивно не преда Министарству Нар. Привреде. А како ће се то добро извесно и вероватно још у овој години уступити, то да се ништа ново не предузима, нити да се врше набавке каквих нових машина и алата, приплодне стоке, воћних садница и семена.

Док се тако на садањем друштвеном добру одржава само оно и онолико, што је и колико нужније до последњег часа, када ће оно престати бити друштвено, — дотле ваља обратити већу и са свим озбиљну пажњу на прибављање новог имања, на коме би друштво имало да настави своје практичне радове и опите, које би иначе губитком добра у Шапцу, морало прекинути или сасвим напустити.

На основу добивеног начелног овлашћења од прошлог друштвеног збора, треба понуду општ. смедеревске потребног земљишта испитати и проценити и, брзо порадити, да се или то земљиште у Смедереву, или, ако се то неби добило, друго какво добије и одмах, још у овој години приступи припремама за рад макар у идућој год.

2. Да се приреди и држи калемарски курс на друшт. добру у Шапцу, у вези са практичним предавањем о калемљењу, а и у опште о воћарству, — као што је то и прошле године пројективно. Курс да се држи за време пролегњег калемљења и да траје 10—15 дана у времену: од 20-ог овог до 10-ог идућег месеца.

Курсиста да буде 10—15; да имају првенство млађи и писмени сељаци, да им се према раду и прилежању плаћа дневно до 2 дин.; за време трајања курса; а по свршетку курса, да им се изда уверење о показаном успеху и да им се поклони по који калемарски алат. По завршетку курса, да се држи практично предавање једног празничког дана. И слушаоцима практ. предавања поклонити по који калемарски алат.

Слушаоци курса могу бити ма из кога места Србије; а за практично предавање позвати поглавито из подринског и ваљевског округа,

Предавање и обуку курсиста, а тако исто и практично предавање повериги г. Светолику Петковићу управнику добра, а тако исто њему и самостално старање о избору и пријему курсиста и надзор за време курса.

Практичном предавању да присуствује и нарочити изасланик друштвене управе.

Како за курс, тако и за предавање, набавиги одмах нужне калемарске и остале воћарске алате и справе, и одмах објавити курс и предавање — јер време пролази.

3. Да се продужи рад на сузбијању пероноспоре, за који је добивена нарочита новчана помоћ од г. Министра Нар. Привреде и буџетом предвиђена потребна сума — и за који је већ изабран и нарочити одбор.

4. Да се дејствује за што јаче и енергичније обучавање наших привредника у калемљењу америчке лозе домаћом. Тога ради, понова молити г. Министра Нар. Привреде да нареди, да се у свима државним садницама винове лозе и у свако доба калемљења, држе таква предавања. Друштво, пак, да приреди о свом трошку код својих подружина у Свилајенцу и Крушевцу — Жупи по једно таково предавање за време калемљења на зелено.

5, Да се приреди *друга изложба говеда* ове године у *Ресави* Кад и где баш да буде, одредити доцније, док се у том погледу постигне споразум са свилајначком подружином и онамошњим извесним привредницима.

6. Да се по могућству *потпомажу морално и материјално изложбе коња*, што их приређују удружења кола јахача. Умолити главну управу кола јахача да извести друштво: где ће се и кад држати те изложбе; па према томе и одредити, како ће се и са колико помагати.

7. Да се *држи практично предавање заједно са радом машине жетелице у «Стигу»*

8. Да се започето *уређење и засађивање друштвеног врта продужи и без одлагања довриши*. Осем тога *да се код друштвеног пчеланика приреди једно практично предавање*: о ројењу кошница и осталим пчеларским радњама — а да буде за време ројења.

9. Да се приликом набавке савршенијих машина, нарочито жетелица и вршалица, а за крајеве где су оне новина, изашиље друштвени изасланик, да их монтира и пусти у рад, и том приликом држи практичну поуку о користи тих машина и важности посла, која оне врше.

10. Да се морално и материјално и што јаче *потпомажу оне друштвене подружине*, које се баве извесним *практичним радовима* и које ради тога имају већ уређена имања, или их тек прибављају и уређују. Уз потпору коју им друштво чини везати и доиста вршити контролу над њиховим радом.

11. Да се тако исто, по у колико друштвена средства дозвољавају, помажу *учитељски зборови*, па и *поједини учитељи* који се поред свога школског посла, баве извесним практичним пољопривредним радом

12. На пролетку, ако ове године буде повољна берба грожђа, да се држи, раније година пројектовано, *предавање о употреби муљаче* у Нишу и околини и у Књажевцу. — Одбор усвоји с тим, да се у тачки 4-тој дода: да се умоли г. Министар Нар. Привреде, да у оне виноградарске крајеве, где нема државних лозних расадника, изашљу нарочита лица, да држе практичне поуке о калемљењу лозе, и да друштво о свом трошку, осим предавања у времену зеленог калемљења, приреди предавање у своје време и о калемљењу зреле лозе.

Старање о извршењу овога програма, да се стави у дужност секретаријату, а одбор који је програм прописао, да контролише: је ли и у колико програм извршен.

12.

По реферату г. Вучка С. Богдановића о правилима ново обра. зоване «пољопривредне подружине за Јовац и околину.» — Одбор усвоји мишљење: да се ова подружина не може примити у састав друштва, док чл: 26, 27, и 28 својих правила не доведе у сагласност са одредбом чл. 60 правила српског пољопривредног друштва.

13.

Прочита се мишљење уредника «Тежака» да би требало откупити понуђених 60 ком. књижица «Пољска привреда и основна школа» од Петра М. Стојановића учитеља по 30 пр. дин. — Одбор реши из разлога: што су ове књижице поклоњене занатлијском радничком савезу Друштво налази, да се понуда не може примити.

14.

Прочита се молба учитељског удружења за Ваљево и околину, да друштво поради и реши: да се «кошнице ваљевске пољопривредне подружине» која само по имену постоји, а у ствари не, уступе пододбору учитељског удружења на руковање под условима: да са кошницама управља и експлоатише их удружење учит. Сав приплод и приход од кошница да припада удружењу, а основни број кошница да буде дужно предати новој пољопривредној подружини ако се иста образује. — Одбор реши: С погледом на члан 60 друштв. правила овој молби не може се дати задовољења на предложени начин, но само тако, ако порade, да се пољопривр. подружина обнови па ма и из чланова и чланица пододбора тамошњег учитељског удружења.

15.

Прочита се акт пољопривредне подружине за срез посавски и околину, којим моли, да друштво спроведе акт упућен на г. Министра Нар. Привреде за новчану помоћ, и са своје стране препоручи подружину као заслужну државне помоћи. — Одбор реши, да се по молби ове вредне подружине учини.

16.

По молби Радомира В. Миловановића економа из Родобуђе да му друштво поклони један амерички брдски плуг обртач. јер му се његов изломио, кога је од управе ратарске школе као награду добио. Одбор реши, да му се поклони онај део овога плуга, што му се изломио. Извешће тражити од подружине пожешке, а преко ње и молиоца о овоме известити.

17.

Прочита се молба Милића Милојевића свршт. питомца ратарске школе из Драгуше, да га друштво помогне са нужним му пчеларским справама. — Одбор реши: да му се поклони од ситнијих справа: 1 мех за кађење (дувљаку) 1 пчеларска кана, 1 нож за отварање сача и 1 стругач за чишћење кошнице.

18.

Прочита се молба Љубомира Ј. Недића приправника и Обрена Чупића свршеног питомца виноделско-воћарске школе, којом моле да их друштво извести: били му могуће бидо, да их помогне новчано и у алатима, јер су намерни да у својој околини засаде известан простор земље са америчком лозом за матичњак — Одбор реши: Пошто молиоци још ништа нису предузели од самишљеног плана, те се не може да види имају ли сталности у придвађеном раду, не може им се никака помоћ обећати.

19.

Прочита се писмо подружине за срез звишки, којим извештава друштво, да је одбор вољан да измени чл. 24 подружинских правила но с тим, да се подружини дозволи, да све потребне алате и семе које са стране буде набављала, може увозити по друштвеној повластици на ћумруку велико градишком. — Одбор реши: известити подружину ако жели да буде примљена у састав друштва, да је нужно безусловно чл. 24 својих правила да измени у смислу чл. 60 друштвених правила и да друштво не може никакве услове примити.

20.

Прочита се писмо Венијамина Ђ. Лазаревића из Смедерева, којим извештава друштво, да је поручио у Прагу 400 садница од белог глога и да ће ова поруџбина доћи на друштвену адресу, па моли за одобрење овога, а у исто време моли, да му се шаље за извесно време „Тежак“ бесплатно, ако је могуће. — Одбор реши: одобрава му се поступак поруџбине, а „Тежак“ му се не може бесплатно слати.

21.

По молби г. Цветка Р. Петровића учитеља у Жупама (срез заглавски) да га друштво помогне са једном истресалицом, центрифугом и једним ножем за отварање саћа у *пола цене*; а тако исто и најнужнији алат за калемљење воћа и чишћење од гусеница у *четврт цене*. — Одбор реши: да му се ова помоћ укаже.

22.

Прочита се извештај г. Николе Вељковића члана управног одбора о изложби баштованџијских производа коју је приредио о својој слави на св. Трифуна „Еснаф баштована у Београду“ и предлаже, да се овај еснаф одликује друштвеном похвалницом. — Одбор прими предлог, с тим, да похвалницу лично преда г. Вељковић, као друштвени изасланик.

23.

Изнесе се писмо бечког пољопривредног друштва, којим извештава да ће се у овој години од 4—7 маја по новом календару приредити у „Пратеру“ међународни трг (вашар) пољопривредних машина и справа и позиваше друштво на учешће српских приведника. — Решено, да се преко друштвеног органа „Тежака“ обзнани.

24.

Прочита се писмо г. Јована Екера, вој. марвеног лекара у пензији и члана српског пољопривредног друштва, којим изјављује захвалност на пажњи, коју му је друштво указало, пропративши у своме органу „Тежаку“ прославу четрдесето-годишњег јубилеа његове чиновничке службе, која је намењена била ужем кругу његове породице и његових личних пријатеља. — Одбор прими ову захвалност к знању.

25.

Прочита се писмо Павла П. Павловића, којим извештава друштво да је у Минхену отворио „прву српску агентурску и комисионарску радњу за српске производе.“ Па јављајући, да је велика тражња меда и воска, моли, да му се пошљу мустре с ценовником. — Решено: упутити ово писмо „Пчеларско-воћарској задрузи.“

26.

По молби „Ваљевско-трговачке омладине“ да јој се за читаоницу шаље „Тежак“ бар у пола цене — Решено; Ако пошље претплату за целу годину унапред, да јој се учини по молби.

27.

Прочита се писмо г. Милоша Н. Милошевића учитеља у Врбовцу (срез бољевачки), којим извештава, да је 22-ог пр. мес. образована подружина, па моли за упство за даљи рад у изради својих правила, као и коју грану пољске привреде да негује у онамошњем крају. — Одбор реши: да по овој молби г. Вучко С. Богдановић реферише одбору.

28.

Прочита се писмо г. Милорада Тројановића руковаоца лозног расадника у Букову, да би желео, да друштво гарантује штампарији за штампање дела његовог „Поука о калемљењу лозе и подизању нових винограда“ дотле, док за половину књига новац добије и друштву пошље; а за сигурност оставља 500 књига код друштва као гаранцију. — Решено: Да друштво гарантује штампарији за исплату до конца Јуна ове год. а до тог рока, молилац да буде дужан штампарију исплатити. За сигурност исплате да друштву да и писмену обавезу поред 500 књига.

29.

Прочита се писмо г. Љубомира Којића, којим извештава друштво, да је извршио неколико проба са калциметром А. Бернара: па ако друштво пристаје да штампа упуства о руковању са овим апаратом у засебну књижицу, где ће додати главније напомене о америчким лозама о њиховој природи — да му се то јави. — Одбор реши: да се умоли Др. Марко Леко, да изврши упоредне пробе о тачности овог апарата и резултате реферише; као и то, каква је употребна вредност његова — па онда, да се реши молба г. Којићева.

ДОПИСИ.

М. Витовница 25 Јануара.

Источни крај среза млавског насељен је већином власима, ту су највећа влашка села Рановац, Мелница. Стамница, и Витовница, а она има и околину Манастира Витовнице. Земљиште је брдско, по странама свуда је лапорача, само у долинама, Стамничке, Рановачке, Мелничке и Витовничке реке има плодне земље. Шуме су овим људма највећи извор прихода и они је немилице секу и продају за огрев и грађу. Близу тих села брда су већ огољена и природа им се сад не милице свети. Камен засипа најродњију земљу по долинама. После поплаве, веома често, појединци не могу да познаду своју њиву ни границе њене. И манастирска шума близу тих села веома је упропашћена. Вода је оголила најлепшу страну „Фацу“ и по њој направила дубоке јаруге, да ће се сад тешко сејањем семена пошумити.

Филоксера је упропастила све винограде у рановачкој, мелничкој и витовничкој општини, ту се држе још новији одвојени и склонитији виногради, а у Стамници остала је ¼ и сви тврде да се прошле године није филоксера ни за један чокот више помакла и у опште влада мњење, да филксере нема више, због чега већ подижу нове винограде наше лозе. На подизању нових са американском лозом не предузима се ништа. Сви очекују да виде успех управе манастирске на подизању винограда, са калем. амер. лозом, за који је циљ поручено 20.000 резница подлога американске лозе.

Калемљеног воћа тако рећи нема. На манастирском имању има само 9 старих калемова обичних крушака. Јабука никаквих. Воћњаци су попуњени већином „Рановачама“ и „Црно-шљивама.“ Воћа се саде без икаква реда и правила, често је утрпано тако, да изгледа као шибљак, за то слабо рађа. а за то се воћњаци слабо и подижу. На воћу има много гусеничких гњезда и нико се не брине да се та гњезда пониште. Како на шуми нема гусенице, воћа би се ове године спасла ње, кад би се гњезда брижљиво отребила. Наредба власти у време имала би успеха. Од Божића је непрестано лепо време, те се урадило много на копању јама за сађење благородног воћа, и сађење винограда. Воће је све набрљало на млоги род.

Кошница има само вршкара, но све су слабе зазимиле и редко ће која остати. Манастир нема никаквих кошница?! Сад је добављено 10 ђерз. америчког система. До св. Саве било је лепо време, чеље су редовно излетале и ја сам свуда препоручивао прихрањивање чистим медом растворењим у води и просејаним брашном, које сам освећивао молитвом „благословенија брашна,“ да би му употребу осигурао.

Стока је у општге крњава. Манастир је зазимио само са две козе! За стоку нема удобних штала. Она у општге презими на пољу, али од како се умањио број стоке, а краће учестале, млоги су почели правити неудобне станове са затвором, те тако, кад савети нису помагали, краће ће их натерати да и за стоку праве станове. Стока је здрава.

У реци Витовници има крупних пастрмака и рака, али и мана, да трују рибу негашеним кречом. Река тече са 2 сата кроз манастирско имања, и може се с успехом и на рибарству порадити.

Здравље је у народу у опште добро. Местимице појављује се редко дифтерија.

Кукуруза је било мало, а сена још мање. Народ се храни кукурузним брашном, за то је цена кукурузу 12—14 динара. Мразева великих није било и за то се народ лако снабдевао брашном. Манастир има воденицу на изворској води, која се не мрзне, те за ову околину и нема тешкоћа у млеву.

Сточна је храна скупа, спон шаше кукурузне продаје се 20 п. д. Млоги продају стоку због оскудице и скупоће у храни.

Сточну репу нико не сеје.

Јер. Методије С. Миловановић
ред. члан срп. пољ. друштва

БЕЛЕШКЕ.

Креч негашен против бранда на крушци — Облагорођена крушка, а нарочито стране благородне сорте разболевају се од разних болести само ако нису испуњени сви услови подесни за њен опстанак. У подводном и мочарном земљишту и услед рђавог орезивања са маказама добија крушка бранд. То је црно и скоро труло дрво усред живога дрвета на гранама и стаблу. Ако је бранд дошао због подводног земљишта познаје се по томе, што поред оболелих закржљалих грана још и лишће и плодови имају црне пеге. Такво дрво брзо остари и угине. Овоме злу помоћиће негашен креч, који треба у прашку посути около дрвета, на толиком простору колико гране од круне захтевају, јер толики простор заузимају и жиле под земљом. Тако посута земља, треба да се прекопа да би креч сишао дубље у земљу и покупио сувишну влагу, која чини да младе жилице труну.

Креч се распада у прашак кад се мете на гомилице и покрије земљом, или кад се у каквој корпи подржи у води један минут, а после распростре на какву простирку или поређане даске, да се на њима у прашак распадне. Најзад може се у корпи овлажен креч, распрострети одмах под дотичном воћком на голу земљу, да се под њом претвори у прашак и онда само поравни и прекопа.

* * *

Ране америкапске бресквe. — Ни једна башта, била већа или мања, не треба да буде без ових бресака, а ево им својства, која их у велико препоручују:

1. Не озебу тако лако, ни као најпростије наше домаће «виноградске» бресквe. Док су с јесени ове домаће још у пуном листу дотле је у америкапских већ у велико лист опао, што је знак да дрво раније сазрева и сигурније у зиму ступа, па му ни јачи мразеви не могу да нашкоде. И у цвету су издржљивије америкапске бресквe од свију осталих.

2. Успевају и напредују у сваком положају без разлике, и свака им земља угађа, ако само није подводна.

3. Рађају сваке године и брзо стасавају на род. Прошле године у месецу Марту набављене и усађене америкапске бресквe, ове су године биле прородиле дивотним, доста крупним плодовима, који су већ у *половини месеца Јула* били подпуно зрели. Још су кајсије биле зелене, а ове бресквe подпуно зреле!

Плодови су са присоја као крв црвени, врло сочни, слатки и ванредно мирисни. **р.**

* * *

Морске кокошке као сатирачи гусеница и других ситних штеточина. — Морске кокошке, не само да су добре «носиље,» него су и врло добри сатирачи гусеница и других ситних штеточина у повртњаку; у томе надмашују све остале сорте кокошака. Морска кокошка радије се храни гусеницама и осталим ситним животињицама, него ма којом другом храном. За љубав једне бубице, презреће и најлепше пшенично зрно. То треба само из далека посматрати, како ове кокошке ревносно и као чигре по повртњаку тумарају и «лова» траже; преко лета ове кокошке и не треба хранити зрном, оне се у пољу и повртњаку наједу гусеница и буба и дођу дома на легало сите и пресите. Поред остале пилежи, треба сваки домаћин да држи и по неку морску кокош.

р.

* * *

Да крупни црвени патлицани (парадајси) пре сазру. — Крупни црвени патлицани, нарочито они, који се тек доцније под јесен развију и због ладнијих ноћи не могу да сазру, врло тешко и иначе сазревају, с тога их морамо силом нагнати да зру. То ћемо учинити најбоље, ако мало више самих плодова уврнемо дршке, тако, да ове уздуж попуцају. Ови ће плодови онда много пре сазрети, и чим заруде, можемо их одма убрати и на сунцу изложити да сасвим поцрвене. Ако би наступило ладно време, а може бити и мраз, а на лози би било још доста зелених плодова, онда треба боље струкове са жилама заједно повадити и негде их обесити, да још неки плодови сазру, јер би их било грехота бацити, ако их иначе не би употребили за сирће — туршију. **р.**

* * *

Против бубица на краставцима. — Ове године било је силество ситиних бубица на краставцика, који су лишће сасвим прорешетали, и краставци не могаше због њих лобро да напредују. Они се укажу неких година кад је суша, али их у овој множини писам још никад видио. Против њих је најбоље средство које се с успехом употребљује — кокошије ђубре. Узми ½ килограма тога ђубрета, па ка саспи у 5 литара воде и остави тако да постоји једно 24 сата. Том водом прели — кроз решетку — с вечере краставце, па ће се бубице или разбећи, или ће поцркати.

р.

* * *

Борна киселина и вино. — После мешања вина са гипсом, фосфором итд. ето сада проналоше људи да га мешају и са борном киселином.

Борна киселина има ту двојаку особину да сачува вино и да му да боју, а употребљава се у размери од 2 кгр. за 1000 литара.

Боротартрична киселина уплавише још много јаче, с тога је многи у ово последње време препоручују, да би се дала вину много лепша боја и осигурало његово трајање. **о.**

* * *

Употреба комине. — Комина која престаља 10 од 15 кгр. за сваких 100 литара добивеног вина може се корисно употребити као ђубре. Она садржи мало фосфорне киселине (од прилике 0,200), али садржи 1,7 до 1,8% азота.

Врло често с њом се различно поступа било да се добије мало шилера, било да се дестилише, да се из ње извуку и последњи делови адкохола који она садржи. Непечена, на тај начин губи мало азота, али и оно што остаје довољно је да се комина може корисно употребити на оплођавање земљишта. **о.**

* * *

Prunus Simoni. — Од пре неколико година донешена је ова особена сорта шљива из Китаја, и још је мало распространена. Колико је мени познато, у Београду је има само г. П. Петровић, директор кредитног завода, у својој баштини. То је чудноватa, али врло добра шљива, која, и по роду и по дрвету личи више брескви или бадему, него шљиви.

Гране и *огранци* расту усправно, као у бадема, а лишће је дугачко, копљасто, узано, зупчасто, кожасто и опомиње јасно на оно од бадема.

Плод је врло чудноват, који око Госпођина-дне сазрева; крупан као нека бресква, са стране спљоштен, срцаст, много је шири но дужи, са врло кратком петељком, црвен. *Месо* је жуто, ванредно мирисно.

Ову сорту треба калемити само на дивљу, т.ј. из коштице изведену обичну шљиву, најбоље на маџарушу — цепачу.

Свима љубитсљима лепог воћа, препоручујемо ову шљиву.

Ћ.

* * *

Од чега црвљају роткве и ротквице. — Роткве и ротквице могу да црвљају са више узрока. И непогодно време може много томе да принесе, да роткве и ротквице црвљају, а већином долази то од премногог и несмотреног заливања. Не само роткве и ротквице, но и друге биљке болују, кад се при умереној влази у земљи, још и преко тога заливају, нарочито онда, кад после заливања настане ладно време. Одма ће лишће да пожути, биљка ће у порасту да застане, жила почне да побољева и онда се у њу уселе црви и друге разне штеточине. И скорашње — фришко — ђубре много доприноси, да роткве и ротквице црвљају, с тога ону леју, на коју ћемо сејати то поврће, не треба никад ђубрити са шталским ђубретом, које још није сасвим сагорело, па онда не треба заливати, ако је леја довољно влажна.

* * *

Да се предупреди опадање пупољака код злољесине. — Многи се жале, да им пупољци злољесине (леандера) одпадају. Томе је узрок неподесна нега. Пре свега морамо злољесину одржавати у непрестаној влази и увек на сунцу. Треба само помислити, да злољесина у свом отачеству, у јужној Европи, расти само на влажним местима у крај мора и река; а кад узмемо још у обзир и јужну топлоту, онда нећемо никад погрешити, кад злољесину по ваздан држимо на сунцу, и кад ју непрестано заливамо. Још ће богатије цветати, кад јој неки суд с водом подметнемо, као оно што под саксије подмећемо чинијице. За време одмора, од месеца октобра до Марта, треба их држати у сувоти и на ладном месту, да неби прерано потерали и избили водени млазеви, што би било на штету првих пупољака. Са тако негованих злољесина, неће никад одпадати пупољци.

—Ћ.

* * *

Рђаве посљедице предубоко усађених воћака. — Да би мојим ђацима не само говором, но и делом показао рђаве посљедице, кад се воћке предубоко саде, ја сам узео за опит 6 младих воћака. Две сам од њих усадио само до грла: две 15 сантиметара преко грла. Прве две напредовале су, да не може бити боље, а оне четири куњале су прве две године и врло су слабо порашћивале. После две године, нагрнуо сам на оне две воћкице 30 сантиметара високо земље, а са друге четири одгрнуо сам је до жила; сад су оне прве две тргле у порасту натраг и почеле да болују, а оне четири су оживиле, почеле да издају здраве младаре, да цветају и да рађају. То је дакле доказ, да воћке дубље од грла не треба усађивати.

—Ћ.

* * *

Детелина као коњска храна. — Коње не треба хранити зеленом детелином, која још није цветала, или која је мокра, хладна, увела, а још мање оном, која је, на гомили лежећи, прешла у врење. Од такове детелине врло лако наступа колика, а често и смрт. Дуже времена зеленом детелином хранењи коњи олабаве у целом свом организму у том ступњу, да сваки посао с далеко већим напрезањем врше, но кад се хране сувом храном, а осим тога наступа често и костобоља, домуз итп. — Ништа не помаже, или би врло мало помогло, кад би се коњи уз детелину и овсем зобили; јер детелина, као водњикаста и лако сварљива храна, проузрокује пролив, којим и позобано овсено зрно, несварено одилази.

Све болести, које се код коња укажу, за време, док се ови детелином хране, много су опасније, него кад се хране сувом храном. Сваку болест коњи лакше пребољевају, кад се хране њиховом организму најприроднијом храном: чистим овсем, добрим сеном и сламом. Али је опет зато потребно, да се и коњима од времена на време даје зелена пића, нарочито ако су пунокрвни, или ако болују од застарелог гунтураћа, или од плућа — сипње; у том случају треба им, поред детелине, дати и добре ливадске траве, или их пустити на пашу.

Р.

* * *

Свеже ђубре за јечам. — Један руски практични економ из јарославске губерније саопштава како тамошњи пољопривредници ђубре земљу на коју ће посејати јечам. Таке: они извозе свеже, још несгорело ђубре па њиву баш онда, кад ће је орати за јечам, за тим поору, посеју и подрљају.

Тако нађубрена земља и с тако свежим ђубретом чини: те јечам не само обилато и с крупним зрном роди, већ раније и доспева, и, што је најважније, после јечма земља ипак остаје довољно нађубрена, да на њојзи може обилато успевати сваки усев.

Како код нас увек има изобиља несгорелог ђубрета, које пропада, добро би било да и наши пољопривредници пред сејидбу јечма такво ђубре на њиве извлаче.

* * *

Да коштице брже и сигурније клијају. — Код нас се показује јака потреба, а показива ће се још и више, да јабуке и крушке подижемо из коштица, па да из њих однеговане саднице калемимо.

Но, многи се муче са сејањем коштица, јер не знају како ће и у које време; а многима, који баш и знају то, не поничу тако добро. С тога сам ја науман саопштити један добрим резултатима препоручен опит.

Ево у чему је цела ствар.

Један сељак, имајући доста јабука и крушака, истуче их и стрпа у кацу, с намером, да пече ракију. Џибра (комина) је преврела, али он није „доспео" целе зиме да настави казан. Коштице од крушака и јабука избију по врху, и у фебруару месецу већ пусте клицу. У то доба баш зађе свештеник да свети водицу по селу, дође и у кућу тога сељака, па му очи оду и на ону кацу. Кад види, како су коштице проклијале, замоли сељака да му их онако са оном дрождом (џибром, комином, чорбом,) даде, те да види, хоће ли му понићи, јер је сејао чисте коштице, па су га издавале. Сељак му да; он их са оном дрождом заједно посије, и поникну му готово све, те сад има доста садница за расађивање и калемљење.

Он сад друкче коштице и не сије, него истуче крушке и јабуке, метне у један суд те се од њих направи џибра, држи тако до пролећа, докле коштице у џибри потерају клице, па их онда сије.

— Н.

* * *

Да воћка одржи род. — Деси се да по нека воћка сваке године цвета, а никако не може да одржи род, и ако није стара. Томе може бити двојак узрок:

1. Ако је из воћкиних жила избило доста изданака, онда на те изданке иде много хране, те не достаје за одржавање и напредовање рода.

2. Ако су услови на земљишту (на ком је воћка засађена) тако да воћка сувише бујно расте, онда је и та сувишна бујност узрок, те заметци, по цветању, опадну.

Ако је први случај узрок, треба све изданке покопати, који су избили из воћкиних жила, те ће се она храна, која је трошена на те изданке, трошити на одржање рода.

Ако је други случај узрок, онда треба аа неколико грана, поближе деблу, по једном обмотати металну жицу, или конопац, па добро стегнути. Жица, (или конопац) ће у току године кору преглодати, раставити је, те ће се на тим местима створити ране на воћци које ће умањити сувишну бујност, — и воћка ће идуће године моћи одржати род. (О овоме сам се уверио код једног пољопривредника у срезу рачанском).

Н. А. Ј.

* * *

Скупљање пужева. — Ми смо пре пет година у „Тежаку" говорили о скупљању пужева, који се уз велики пост могу продавати, јер се из њих справљају укусна посна јела.

Сад можемо саопштити једну интересантну појаву у том погледу, о којој су готово сви пољопривредни листови донели белешке.

Ствар је у овоме: Један пољопривредник из лозанског кантона у Швајцарској, скупио је 180.000 пужева, које је ове зимске сезоне послао у Париз на продају. Он је прорачунао, да ће му тај број пужева, док су преко лета били отворени, појести траве или купусног листа онолико, колико и две краве.

Пужевима је цена у Паризу 0·60—0·70 дин. од туцета, те се рачуни, да ће око 9.000 динара добити за ову количину пужева.

Велико је стрпљење било, док је се толики број пужева прикупио, али то је уједно и доказ: Шта се с марљивошћу и заузимљивошћу може урадити!...

ЂУРА ХОРВАТОВИЋ

Бивши ванредни посланик, пуномоћни министар Њ. В. Краља при царском руском Двору, министар војни, ђенерал у пенсији, члан утемељач Српског Пољопривредног Друштва итд.

Напрасно је преминуо ван свога стана, 28. Фебруара 1895 године око 11 сахати пре подне. Глас, да је умро Ђура Хорватовић, изненадио је све београдско становништво, јер никоме није могло одмах пасти на ум, да се за минут може да угаси и живот онога човека, који је на бојним пољима, пљусковима куршумова пркосно својим животом. Али вечити закони природе, по којима је смрт последица живота, нису се обзирали на дарашност покојникову. Истргли су Ђуру из наше средине и упутили кружном стазом вечитог кретања материје у природи, по којој се на свет и долази.

Као заслужан српски војсковођа, Ђура Хорватовић, сахрањен је са почастима које су одговарале његовим војничким врлинама. Сви српски листови у некролозима исцрпели су војничку величину Ђуре Хорватовића, а ми српски пољопривредници придружујући се осталима, уписали смо и њега у жалосну читуљу својих покојника, чија ће имена и заслуге, честим спомињањем потстицати и нас и наш подмладак на озбиљан и користан рад, у интересу земље и народа.

Покојник је и раније и као министар војни, уочио праву важност пољске привреде по наш народ, па је сваком приликом обраћао своју пажњу економним питањима. Имао је своје имање у Медошевцу код Ниша, виноград на топчидерском брду, на којима је многе новине опробао и покушао практички извести, помажући се саветима стручњака. Од како је пензионисан, као члан утемељач српског пољопривредног друштва, учествовао је са збиљом и особитом пажњом у свима важнијим саветовањима пољопривредног друштва, коме је до смрти остао велики пријатељ.

На бојном пољу прославио је себе и српско оружје, у мирно доба посветио све своје силе унапређењу најважније гране народног благостања — пољске привреде — те основице политичке самосталности, економске независности и државне моћи Србијине.

И у том погледу био је један од ретких наших великих људи и за то заслужује, да му и пољопривредно друштво и „Тежак“ пожеле искрено:

Бог да му душу прости!

ПРИКАЗИ

Од Јануара ове године, почели су излазити:

«Орало» орган бугарског земљорадничког друштва год. II, излази 1. и 15. сваког мес. цена за Бугарску 10 а за остале земље 12 динара годишње; Софија; под уредништвом Саве Ж. Дацова.

Земљорадничка Задруга (La cooperazione rurale) орган пољопривредних удружења на селима — земљорадничких задруга и земљорадничких синдиката. Излази 15. сваког месеца, у свешчицама од 2 табака 8°; уређује Мих. Аврамовић. Смедерево. 1895. год. I. Цена листу за чланове земљорадничких задруга и подунавске окр. задруге 3 дин. на годину; за нечланове 5 динара.

СЕМЕ ДЕТЕЛИНЕ — ЛУЦЕРКЕ.

Праве француске, може се добити код Српског Пољопривредног Друштва по 1·80 динара килограм. Семе је приспело, а даје се по цени коштања, но само за готов новац.

БИКА, двогодишњака, бернско-алгајске расе, добра за приплод, продаје

Свет. Милојевић
начелник

Цена маљим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Некролог † Чедомиља А. Поповића. — Говор г. Милана Лигића. — Говор г. Свет. Љ. Гавриловића. — **Чланци:** Општи поглед на агрикултуру у Србији (наставиће се). — Из виноградарске праксе. — Нова болест на виновој лози. — Један врло важан услов за истинско унапређење домаћег коњарства. — Најважније врсте страног воћа, које би се могло код нас одомаћити. — **Друштвени и подружински послови. — Дописи. — Белешке.** — Некролог † Ђуре Хорватовића. — Прикази. — Огласи.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТИНЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 11. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 19. МАРТА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

ОПШТИ ПОГЛЕД НА АГРИКУЛТУРУ У СРБИЈИ.

(наставак)

Јачина апсорбционог својства земље условљена је количином силиката у земљи, и то оних силиката, који се раздвајају дејством киселина. Земља, која има апсорбционо својство развијено у великој мери, ако јој се дејством киселина и испирањем одузму силикати изгубиће ово својство сасвим.

Раствори ранећих материја, које земља апсорбира, не могу циркулирати у земљи. Ранеће материје су према томе локализиране и могу их биљке асимилирати само тамо, где се управо налазе. Замислимо парче фосфорита у земљи, овај ће дејством воде и угљене киселине почети да се раствара, и у моменту кад се прва количина раствори и дође у додир са земљом, разложиће се; најближи делови земље апсорбираће фосфорну киселину и ово разлагање и апсорбирање трајаће дотле, док се најближи делови земље не засите.

Овако засићени делови земље неће имати даљега утицаја на раствор, овај ће ићи непромењен даље док не наиђе на нове — незасићене — честице земље, које ће се на исти начин заситити фосфорном киселином. Овај процес иде дотле, док се сав фосфорит не раствори.

Али ако су жиле биљне, за време овога растварања, продрле до засићених партија земље и асимилирале фосфорну киселину из истих засићених делова земље, земљи ће се на ново повратити апсорбциона моћ, и фосфорна киселина неће ићи даље, већ ће из раствора бити извдвојена у првом додиру са оним честицама земље, из којих је биљка утрошила фосфорну киселину, и ту ће фосфорна киселина остати везана и непокретна све дотле, догод се засићено стање земље буди каквим узроком не промени.

Слично апсорбционом има земља својство да усише воду у гасовитом стању — водену пару из ваздуха. Земља кад је сува хигроскопна је. Сушних година била би вегетација па и најсиромашнија немогућа, кад земља не би привлачила водену пару из ваздуха, да је биље из земље усише кондензовану као воду. Ово својство приметио је и експериментом доказао Шиблер; а Бабо тврди да сува земља усише воду са истом енергијом као и сумпорна киселина или хлоркалцијум.

Својства земље, која су условљена првенствено физичким особинама. Лака и топла земља зове се она, чије су честице тако сложене да чине порозну масу, у којој се жиле биљке могу лако да разастру и у којој може да продире атмосферски ваздух. Тешка и ладна земља је она, чије су честице јако сабивене те жилама биљним чине велики отпор и прече продирање ваздуха. У опште је песковита земља лака и топла, а глиновита тешка и ладна. Ну у овоме својству земље има врло много ступњева, тако да ће, песковита земља, која је постала распадањем пешчара бити много тежа и ладнија него пескуша из дилувијалног кварца. Извесне земље састављене су из скоро чистог тако ситног и збивеног песка, да на први поглед изгледају као глиновите земље и те су земље и ако песковите ипак теже и топлије од оних пескуша где је песак растресит; вода, ако се налази директно испод пескуше, чини је ладном и тешком, с друге стране опет извесне глиновите земље могу, обрађивањем и излагањем утицају ваздуха а нарочито мраза, да постану сасвим растресите.

Према томе механички сложај и спољни услови су узроци овом својству земље а ни у колико хемијски сложај њен. Са овим стоје у узрочној вези и друга својства, која су од врло великог значаја за плодовитост земаља, а то су:

1. *Моћ упијања и задржавања воде.* Без обзира на количину хумуса, који упија врло много воде, биће земља у стању да механички упије и задржи у толико више воде, у колико су честице земље ситније и порозније. 100 дел. чистога песка — по Шиблеру — задржава само 25 гр. а 100 дел. сиве иловаче 70 гр. воде. Према томе земља, која задржава више исушиће се теже него она, која задржава мање воде. Прва врста страда од суше јаче, друга слабије и обратно.

2. *Конзистенција и адхезија.* Оба ова својства су зависна од механичке подељености саставних делова у земљи. Ова су својства за практичну прераду земље важна с тога што је земља за обрађивање тежа у толико, у колико су ова својства више развијена, те је често пута земља са најповољнијим хемијским сложајем скоро без вредности ако је тако конзистентна, да ваздух не може у њу довољно да продире.

3. Својство земље, да топлоту апсорбира и задржи, зависи од боје њене. Тамније земље апсорбирају и

задржавају више топлоте него бледе. Но ово својство зависно је још и од природе саставних делова земље. Једни саставни делови могу имати велику а други опет малу специфичну топлоту. Минерални састојци имају мањи а хумус већи топлотни капацитет. Земља, која има много хумуса апсорбира и много топлоте, с тога што је црна и има у толико већи топлотни капацитет у колико има више хумуса. Хумус се сразмерно полако загрева, али и једном већ апсорбовану топлоту полако одпушта, тако да је, са тога свога својства, хумусна земља најзгоднија за биље кад клија, јер их најбоље чува од јаких промена температуре, што биљу у клијању увек шкоди.

Рађење биља. Од како постоји земљорадња знало се, да се земља троши ако се са ње непрестано скидају жетве, и мислило да се истрошена — ослабљена земља прелогом поправља. Ово су били појмови, који су се и код напреднијих народа сачували чак до првих деценија овога века. Ово су појмови, који у Србији још и данас владају, јер изгледа, као да српски народ наслеђује начин обраде земље од својих предака и остаје на истоме ступњу.

У половини прошлог столећа промењено је остављање земље на прелог у толико што се на ослабљену земљу сејала детелина. Клефелд дошав на ту мисао да детелина повраћа плодовитост земље, завео је гајење детелине на земљи, која би имала иначе да се остави на прелог. Овим је Клефелд заиста учинио корисним врло велики ареал, који би стојао неупотребљен. Тиме је била дата земљораднику могућност да држи већи број стоке и без сумње учињен је велики напредак.

Опажање, да после детелине, биљке, у већини случајева озими усеви, успевају исто тако добро, ако не и боље — као и после угарења, учинило је те се мисли да је детилина биљка, која увећава плодовитост земље.

(Наставиће се)

КОЧЊЕ И СМЕТЊЕ ПОЉСКОЈ ПРИВРЕДИ.

Аграрне неприлике и недаће, њихови узроци и последице.

(наставак)

Представник другог принципа је Француска. Он се развио овде тек услед огромних напора и крви, проливене у великој револуцији. Основно је правило овде: земљодеље, као и сва друга занимања, неограничено, слободно због тога и све земље могу бити подложне бесконачном дробљењу, дељењу и парчетању; сваки може земљу куповати и продавати. Земља је, другим речима еспап, роба, као и свака друга. Она као ситна монета може прелазити из руку у руке: „чија није била, чија неће бити!“

Услед тога земља се раздробила у безброј сићушних баштина. Рачунајући, да у Енглеској има 400.000 пољских имања, у Француској, сразмерно према величини, требало би да има око 1,400.000 пољских имања, али још 1813. било их је тамо — 10,404.121!

Земљодеље, раздробљено на одвећ малена имања, не даје радној снази преко целе године довољно занимања и због тога знатан део те радне снаге лежи бесплодан — без употребе: сваки има своје имање које ради, кад је ора радовима, а после тога нема коме, ни шта да ради. Одвећ на ситно раздробљена пољска имовина, не може да буде ни у погледу удобравања ни у погеду поправке, ни у погледу примене савршенијих проналазака науке и технике, — никада на вишем ступњу развитка. Стоке може врло мало да се држи, па се мало и ђубрета производи. Само се добра земља обрађује, зирати, а рђава лежи пуста и необрађена. И ма да Француска уопште има од природе много плоднију земљу од Енглеске, опет се не може с њоме равнати у погледу развитка пољске привреде.

По савршенству пољске привреде Енглеска стоји далеко више од Француске, ал' Француска има далеко мање безкућника — пролетера.

Германија стоји у средини међ Енглеском и Француском. У њој не постоји ни систем савршене непокретности и недељивости пољске имовине, као у Енглеској, ни систем потпуне слободе и неограниченог располагања и дроблења земље, као у Француској.

На основу закона, или обичајних права — има великог посада (великих имовина): богаташког и сељачког (Фиде — комиса) који води порекло од давнине; и има ситних, малих имања — раздробљених, као у Француској.

Преставник је трећег принципа Русија. Француска је усвојила принцип, да се земља може делити и ситнити, парчетати; Русија иде још даље — она беспрекидно дроби и дели земљу. Француска је завела принцип неограничене утакмице; земља је роба, коју свако лице може за паре стећи и присвојити, Русија, сваком свом детету даје право уживања, даје удела у користовању са земљом и сва деца њена имају у томе подједнако право. У Француској је земља просто својина појединаца. У Русији пак земља је сопственост нације и општине; појединац има само право уживања, као и сви остали чланови те заједнице. — општине. У Русији земља није ничија, или у Русији је земља свачија: она није роба, за размену и продају, она не може прелазити у личну својину (изузев поједине случајеве, где је племство задржало дедовину а није је уступило откупом, као сви остали при ослобођењу мужика); земља је заједничка, општинска — још једнако стоји племенштина.

Ту нема услова за бескућништво; ту треба још неколико општих мера, па да се земљодеље подигне на највиши ступањ: завести заједнички рад и на истом принципу подићи индустрију итд.[1])

Комасација није потребна, или комасирање се повторава повремено: *скупљање земље уједно и поновно делење...*

Србија у том погледу највише се приближује Француској, с којом је и њена револуција посве слична. Србија се и у доношењу закона, по ослобођењу угледала на Француску и њено законодавство, па је и многе одредбе отуд унела у свој грађански закон.

Племенштина — општинска заједничка сопственост земље — и породничка, задружна сопственост

[1]) Хакстхаузен, код Чернишевског.

претворила се у својину појединаца и отуда и прешла (само нешто доцније, благодареħи старим облицима), у погледу на облике и дроблење имања, кроз све мене сувремене ħоделе пољске имовине на ситно.

Политичка самосталност и независност, политичке тековине ослобоħене Србије, упропастиле су баштину и задруге, те економске основице за самоодржање и благостање народно а нису у модерном (сувременом) облику прерушиле облик њихов, нису на тој основици подигле и организовале на савремени начин: удружену — заједничку — имовину — удружени и задружни рад.

Отуд у Србији преовлађује данас инокоштина; појављује се бескућништво; пољска имовина — подељена је на ситне и најситније облике — на мала сељачка имања. Нема залишних радних руку за пољоделски рад, у време тих радова наднице скупе — и опет у економији радне снаге (три — четири месеца зимњег нерада) има много залишне неупотребљене радне снаге. Отуд много необрађене земље — три четвртине; благостања ни од корова — јер је рад примитиван, обрада земље рђава, не могућа примена савршенијег рада и течења!

У Србији на 23·5% зиратне земље, долази незиратне земље 76·5%!

Место 2 и нешто јаче милијуна, могу рат живети на том пространству 6 милијуна!

До скора је било нешто — нешто успешних изгледа за будућност: у недељивости оног дела исконског заједничког, општинског имања, који је познат под именом селских утрина и испуста. Отада је он све мањи а како се и то разграбљава — видели смо већ у чланку: *«Опште напомене поводом питања о комасацији»*; политичким „задобитцима» — жртвује се и та бесплатна основица, за подизање и унапређење културе у Србији, жртвује се из себичности и кратковидости будућност садашњости!

Индустрија се не креће напред, те да буде громобран, за регулисање економске самосталности; да прерадом пољопривредних сировина и производа, доноси вишак, народној производњи и потпуној изупотреби залишне снаге.

И поред све несреће, наше политичке неуређености и несигурности, која се једнако потрже и много црним бојама молује, но што је — још је и велика срећа у њима, што нас бар за неко време још, чува од страначке најезде, страначке колонизације. Иначе би, са правом реципроцитета — насеља странаца — што га унесе у наше државно право ступање Србије у ред „цивилизованих» јевропских народа и закључавање „равноправних« трговачких уговора — прошли онако, како су прошле и многе порабоħене словенске земље: Словачка, Корушка и као што ħе проħи окупирана Босна и Херцеговина: да место старе властеле српске, ил турских спахија, добијамо страначке крље, велепоседнике, с једне — и сиротињу рају, бескућнике, српски народ с друге стране.

Страни капитал и страна већа умешност и боље газдовање, могли би по јефтину цену и без по муке, да се куповином огромних комплекса земље, натоваре на леђа српскоме народу, само да овде, „доле на оријенту,« није тако страшно и несигурно живети, да се не одрезују носеви да не секу уши и удови, не пеку на ражњу и не кувају у цибри, како су српска јавна гласила, одавна већ растелалила по целоме свету!

У свакој несреħи по српски народ има и по мало среће!

(наставиħе се)

ИЗ ВИНОГРАДАРСКЕ ПРАКСЕ.

III.

О засађивању винове лозе.

(НАСТАВАК)

4). *Размеравање редова и обележавање места гди ħе доħи поједина лоза.*

Ако је земљиште равно или благо нагнуто, и ако се при одређивању правца за редове, не морамо обзирати и на друге околности, које су побројане у одељку под 2.) онда прво морамо утврдити „подневну линију«; а како се то ради, показано је такође у истоме одељку.

Ако хоħемо да подижемо виноград на земљишту које има више тераса, то јест, ако је земљиште степенасто, онда „подневну линију« треба утврдити на свакој тераси, јер ако то неучинимо, већ помоћу „подневне линије« утврђене на једној тераси, почнемо размеравати редове на свима терасама, неħемо их моћи правилно размерити.

Пошто се утврди „подневна линија«, приступа се утврђивању других двеју линија, помоћу којих ħе се редови размеравати и то на следеħи начин: У горњем и доњем крају „подневне линије« *А-а*, (сл. 7.) утврде се на земљишту, на линију *А-а*, управне линије *Б-б* и *В-в*, и то овако: Одмери се од *А* до *1*, три метра, па се у *1*, удари колац, за тим се од *1*, до 2, измери

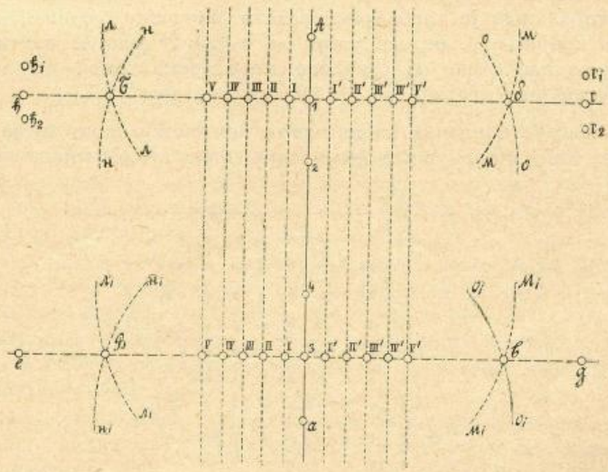

Слика 7.

опет три метра, па се и ту удари колац. Исто тако, одмери се од а до *3*, три метра и од *3* до *4*. опет три метра, па се у *3* и *4*, удари по један колац. Кад се ово сврши, онда се узме један дебљи канап или тањи конопац, дугачак 10 до 15. метара, па се на крајевима истога веже по један мањи колац; за тим треба један од ових кочева побити код *А*, ухватити други колац, конопац добро затегнути, и са овим другим коцем ваља описати на земљишту прво лук *Л—л*, а за тим и лук *М—м*. Кад смо ово свршили, онда треба онај колац који је био ударен код *А*, извадити, па га ударити код *г* и са другим коцем, затегнувши добро конопац, треба описати на земљишту луке *Н—н* и *О—о*, као што смо и пре тога описали луке: *Л—л* и *М—м*. Луци

Л—л и *Н—н*, пресецају се у тачци *Б*, а луци *М—м* и *О—о*, пресецају се у тачци *б*. Кочеви, које за тим побијемо у *Б* и *б*, утврђују нам на земљишту линију: *Б, 1, б*, која је управна на „подневну линију“ *А—а*. На исти овакав начин треба одредити и тачке: *В* и *в*, које нам утврђују линију: *В, 3, в*. Линије *Б, 1, б*, и *В, 3, в*, можемо на земљишту продужити исто онако, као што је продужена и подневна линија у сл. 3; то јест, треба се ставити испред коца *Б* или *В*, послати једнога раденика са једним правим коцем, да иде испред коца *б* или *в*, у правцу од *Б* на *б* или од *В* на *в*, па кад је доста далеко отишао, онда му наредити да стане са стране линије *Б* и *б*, и да испред себе држи са једном руком колац. Тада треба „визирати“ поред кочева: *Б* и *б*, или *В* и *в* на колац *г*, или *д*, па раденику давати знак руком да колац *г* или *д* примиче к себи или га одмиче од себе, дотле, док се кочеви: *б* и *г*, или *в* и *д* гледани (визирани) поред кеца *Б* или *В*, не поклопе; кад то буде, треба казати раденику да колац *г* (или *д*) на томе месту побије. Исто овако треба радити са коцем: *ђ* или *е*, па ћемо на земљишту добити линије: *ђ, Б, 1, б, г*$_2$ и *е, В, 3, в, д. г*$_1$, показује нам положај коца *г*, кад је се находио лево ван правца линије *Б, 1, б*, а *г*$_2$, показује нам положај истога коца, кад је се находио десно од правца линије; *Б, 1, б*.

Пошто утврдимо на земљишту ове две линије: *Б—б* и *В—в*, приступа се тек размеравању редова. Ако смо „подневну линију“ утврдили на средини површине коју хоћемо да засадимо онда је најбоље да се одмеравање остојања појединих редова, одпочне од „подневне линије“ у лево и у десно. На пр. ако смо се решили да нам редови остоје један од другога за 1 метар, онда треба начинити једну меру дугачку 1 метар, па одмеримо на линији *Б, 1, б*,[1]) од линије *А—а*, дакле, од 1, у лево један метар до I и у десно до I', опет један, метар; за тим од I до II, одмеримо 1. метар и од I' до II' метар, тако продужимо даље до краја. Исто овако поступимо на линији *В, 3, в*, па ћемо и на њој добити тачке: I, I' и т. д. II, II' и т. д. Кад за тим у тачкама I и I, I' и I', и т. д. побијемо кочеве, одређиваће нам линије: I—I, II—II и т. д. правце редова.

Ретко ће се десити, да крајни редови иду барабар (паралелно) са границама земљишта, и ако разлика није велика, ако на пр. не износи више од 10. сантиметара, онда се она може поделити на последња 3 или 4. реда; то јест размак ових последњих редова може се узети по $2\frac{1}{2}$ до $3\frac{1}{2}$ сантиметара већи или мањи. Ако је разлика већа, ако износи на пр. 50 до 80. сантиметара, онда је треба распоредити на више редова, на пр. треба крајних 20. редова узети да су за $2\frac{1}{2}$ до 4. сантиметра или ужи или шири, од утврђене мере према томе, да ли нам недостаје или претиче 50 до 80 сантиметара.

Ако је виноград на нагнутом земљишту, и ако му је облик такав, да је горе ужи а доле шири, онда се растојање редова

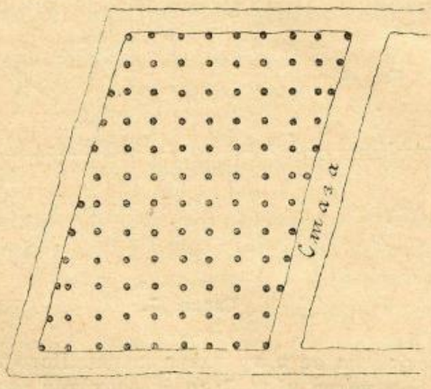

Слика 8.

на горњем крају може узети за 10 см. мање но на доњем. Али, ако је разлика између горње и доње ширине толика, да би разлика између растојања редова на горњем и доњем крају морала бити већа од 10. сантиметара, онда нам неостаје ништа друго већ да редове положимо са једнаким остојањем и горе и доле, а на крајевима да употребимо краће редове, као што је то представљено на сл. 8.

Кад смо готови са утврђивањем правца редова, онда се прелаази на обележавање места на којима ће лоза доћи. Ово се обележавање врши помоћу кочева дугачких 40 до 50. сантиметара а на разне начине. Мени се чини, да ће за наше прилике бити понајзгоднији следећи начин: На крајњим, пуним редовима (сл. 9.) треба од коца *К* до коца *К'*, и од коца *Л* до коца *Л'*,

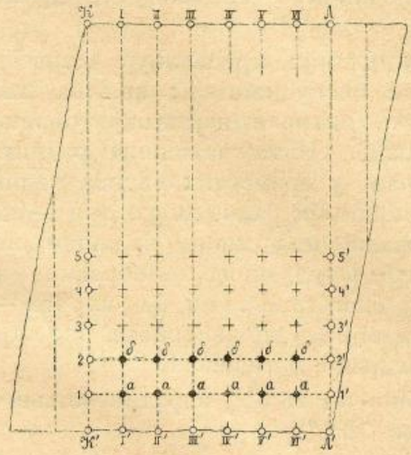

Слика 9.

затегнути дебљи канап или тањи конопац, па поред тога конопца (или канапа) ваља одмерити остојања, која смо утврдили за лозу и одмах обележити побивеним кочевима 1, 2, 3, и т. н. Кад се ово сврши, онда треба везати канап за колац 1, па га затегнути и везати за колац 1'. Пошто се и ово уради онда треба упутити два радника од којих ће један бити доле код *К' Л'*, а други горе, код *К Л*. Ови ће радници држати у рукама крајеве другога канапа, па ће овај намештати редом на кочеве: I—I', II—II' итд. трећи раденик, мора имати поред себе спремне кочеве које ће ударати редом на оним местима, на којима се пресеца канап: 1—1' са оним другим канапом, кад његови крајеви буду затезани редом над кочевима I—I', II—II' и т. д. На тај начин побиће овај трећи раденик кочеве а, а, а Пошто се обележе све тачке а на линији $1—1_2'$ пренаша се овај канап, на кочеве 2—2', и тиме се добива линија 2—2'. На овој се линији обележе *а*; па се онда прелази на обележавање тачачака *в*, на линији *3—3'*, и тај се посао продужује све дотле, док се све не избележи. Ако се због облика простора који се засађује, појаве горе и са стране (на крајевима) какве неправилности у остојању лоза, онда их треба исправити онако како се за најзгодније нађ

(наставиће се)

[1]) Да би растојање редова на линијама *Б 1 б* и *В 3 в*, утврдили на земљишту тако, да тачка I, II и т. д. I' II' и т. д. леже у правој линији, треба од коца *ђ* до коца *г*, затегнути конопа, па по њему одмеравати одређени размак редова.

ЈЕДАН ВРЛО ВАЖАН УСЛОВ

за истинско унапређење домаћега коњарства.

(Реч у своје време од једног члана секције за сточарство)

(НАСТАВАК)

Предлаже господину Министру субвенционисање добрих приватних одгајивача (јер гајење коња и много је теже и скупоценије и спорије него што би се укупно све остале врсте стоке унапредиле, а коња ипак у земљи нашој имати морамо како већ из разлога напред поменутих, тако и с тога што нашој држави за свакогодишње попуњавање треба за војску најмање 500 коња, те нека српски новац остаје у земљи. А то није мала сума пошто сваки артилериски и коњички коњ у средњу руку коштају најмање по 500 динара, што чини годишње у најмању руку 250

хиљада динара Министарство војно не издаје сада истина годишње по толику суму а оно то не чини једино из узрока што новаца нема. Када би се пак коњи куповали у земљи онда би новац остајао оним грађанима који би усљед тога и већи порез плаћали те би и министар војни имао већи буџет да војску спрема и спреми да му је ваздa готова и мобилна. На тај начин радећи, не би се дешавало да се у рату има на 40.000 бораца 22.000 коморџија, па да је војска ипак гладна и да мора да одустане од напредовања да сачека комору да леба добије. Не би са дешавало да коњаници слабомоћне и изнурене коње већ четвртог дана ратовања терају моткама пред собом у место да са њима могу по неколико стотина метара у галопу да прелазе и јурише да извршују. Не би се дешавало да пешадија која је ангажована у борби, чека по неколико часова докле се топ испење на најобичнији положај да је оданде својом ватром потпомогне. Не би се дешавало да нам у очи рата суседи затварају границу за извоз коња као што је у свима дојакошњим ратовима било и да онда најгоре мрцине неспособне и за најлакше и најкраће послове, по скупе паре купујемо. Не би се дешавало да Србија има као што је баш сада случај, како нове изврсне топове и прецизну муницију за њих (гранате, шрапнеле и картече) у довољноме броју тако и изврсни сасвим нов запрежни материјал (амове) за све пољске и брдске пукове а коња нема издржљивих ни за једну батерију. — Ако министарству народне привреде не лежи у дужности да то зло одклони и ако министарство свима силама и мерама па дакле и субвенционисањем добрих приватних одгајивача коња *озбиљно* не прионе на унапређивању коњарства, онда ће мо дати очигледну прилику нашим душманима да до својих мета дођу а на име да им будемо и политички и економски робови).

Брине се да се постепено почну уводити и код нас у земљи књиге о пореклу.

Дејствује на округе срезове и општине да и они из својих средстава на разне начине унапређивање коњарства потпомажу.

Уверава се да ли места где су државни заводи за коњарство, а тако и она где су пашњаци за ергелску ждребад одговарају у свему намењеноме циљу и истражује како међ постојећим државним имањима тако и иначе, потребна земљишта која би била погодна да послуже унапређивању државнога коњарства.

Брине се о мерама да се хрђавим приватним пастувима онемогући употреба за приплод.

Води бригу и прибира податке о утицају коњарства на побољшање и јачање: пољопривреде, трговине, индустрије и државне одбране.

Прибира све оне статистичне податке о кретању коњарства у земљи које на централноме месту имати треба, те да се на основу истих потребни послови и разне потребне мере за унапређивање коњарства у потребном правцу предузимати могу.

Бди над приватним удружењима која се на унапређивању коњарства брину и стара се да ова буду свим и свачим и морално и материјално са надлежног централног места потпомагана (пошто без њиховог удела у раду не може бити унапређивања коњарства).

Предлаже господину Министру за одликовање заслужна лица на пољу унапређивања коњарства.

Чини господину Министру народне привреде предлоге које би требало упутити министарству војном на надлежност а с молбом да оно почне приступати тим и подобним мерама којима војска може да помаже и потпомогне унапређивање коњарства (као на пример: нарочитим начином ремонтовања коња за војску; установљењем сталних официрских еквитација, завођењем предавања о коњарству војницима јахачких трупа; одликовањима оних војника који се за изучавање коњарства интересују, своје коње у свима приликама са нужном љубављу негују и у овоме знању успеха покажу, — та одликовања могу да буду у виду оних значака које се дају добрим нишанџијама код пешака; — установљавањем војних станишта за ждребад за купљену домаћу ждребад за војне потребе; одашиљањем питомаца за изучавање хиполошких, хипотехничких и еквитационих знања и т. д.

Брине се и спрема пројекте за потребне законе за устројства државних ергела, пастувских станишта, школа за коњарство, школе за поткиваче, законе о коњским махнама, закон о осигурању коња, закон да се приватнима олакша увоз добрих приплодних грла, закон о строгом кажњавању оних који коња украду, или нагрде и осакате (јер тих је случајева много); закон да се коњ не може узети за војску ни у време рата без процене и плаћања, а и да се добро приплодно грло које има свој пореклопис не може принудно ни за новац одузети (јер од тих одузимања грла у време рата народ у велико стрепи те се не маша за одгајивање добрих грла); закон о школовању хрђавих приватних пастува и т. д.

Дејствује надлежним путем да се и код нас у земљи учини стална олакшица на железници за пренос приплодних грла а тако и оних која се шаљу на изложбе и трке или са ових враћају.

Присуствује у државној ергели и у пастувским становима сваког горњем комисијском:

1. Распоређивању кобила ергелског стабла под државне пастуве.
2. Распоређивању државних пастува за пастувске станице.
3. Инвентирању државне имовине и прибора по заводима.
4. Шкартирању грла.
5. Оценама у погледу издржљивости које се над младим грлима чине пред употребу за приплод.
6. Испитима питомаца у поткивачкој школи.
7. Годишњим испитима питомаца школе за коњарство, а у тим приликама он с осталим члановима сталне комисије:

а) упознаје се са јешношћу, кретљивошћу, издржљивошћу и темпераментом оних појединих грла која су обучавана јахању или теглењу као и оних која су била у тренирању било под седлом или у запрези.

(свршиће се)

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК

26-ог Главног Годишњег Збора држаног у Београду 30. Јануара 1895. године.

На окупу, према списку уписаних чланова, било је 42 и 5 изасланика пољопривредних подружина.

Рад отпочет у $9^1/_2$ сахати пре подне.

Председник збора г. Јаков А. Марковић отвори Збор овим говором:

«Господо, 26-ти пут се састајемо, да већамо о минулом годишњем и будућем раду «Српског Пољопривредног Друштва,» о раду најплеменитијег јавног удружења у нас; најплеменитијег велим зато, што му је циљ унапређење пољопривреде, оне привредне гране у Србији, од које живи 90% њеног становништва, па слободно се може казати и цела земља.

И ако је према томе, Господо, задаћа овога друштва од огромнога значаја, рад на тој задаћи није такве природе да *у целини* даје одмах и видне успехе. Годинама па и деценијама треба неуморног, непрекидног и енергичног рада, — рада многих фактора, треба уз то још и великих материјалних жртава, па да привреда једне земље видно корачне напред.

Досадашњи рад овога друштва може и да незадовољи жеље оних који се руководе површним посматрањем; али мало дубље посматрање показује позитивне резултате, при свему томе што је оно увек располагало незнатним материјалним средствима, што је од постанка свога до данас утрошило једва толико, колико се у напреднијих и већих народа потроши на циљеве оваких друштава за једну једину годину. Разлог томе могао би се наћи, поред осталога, понајвише у томе, што на другим пољима јавнога рада може бити начелних несугласица, може бити осетнијег трвења па и разлога — то лежи у диференцијама индивидуалне природе људске, а на пољу задаће онога друштва, рад је истина тежак и спор, али је оно племенитим срцима тако мило и топло, да на њему, ма колико се на другом месту разилазили можемо сви да станемо раме уз раме; можемо да један другоме помогнемо, а да се не огрешимо ни о једно правило резона.

И баш за то, Господо, што је рад на задаћи овога друштва веома тежак а мио, ми сви, који смо се у друштво искупили, имамо дужност, да га пригрлимо свом топлином; а његова племенитост треба да нас одушеви на преданост и истрајност, која је на другим по-

лима мож да мање потребна а често и мање важна. Тешкоћа нам, међу тим. у толико лакше пада, што је постигнуће друштвеногa циља постало извесније од дана, када је Његово Величанство Краљ благоизволео примити ово друштво у своју моћну заштиту, чиме је и углед друштва уздигнут на висину до које смо могли само желети.

С тога, Господо, благодарећи вам на готовости, којом сте се одазвали позиву на овај збор; очекујући даље да ћете приступити решавању предмета стављених на дневни ред са оним одушевљеним расположењем, с којим сте често имали прилике да се одликујете, и које племенити циљ и углед друштва диктују, — констатујем да има на окупу 40 чланова са правом гласа, колико је по чл. 46 друштвених правила довољно за пуноважно решавање, и зато отварам овај 26-ти Главни Збор а после тога за прву и најпречу дужност сматрам замолити вас, да нашем преузвишенем Заштитнику одушевљено узвикнемо: Живио Краљ Александар I! — Збор се одазва са бурним живио!

Председник Збора предложи да се отправи путем телеграма честитка Заштитнику, Његовом Величанству Краљу у Бијариц оваке садржине:

ЊЕГОВОМ ВЕЛИЧАНСТВУ КРАЉУ СРБИЈЕ

АЛЕКСАНДРУ I.

БИЈАРИЦ.

«Збор Српског пољопривредног друштва на своме двадесет шестом годишњем састанку, сматра за прву своју дужност, да изјави Свом Највишем Заштитнику, Вашем Величаиству, своју највећу оданост и захвалност, у жељи да под моћном Заштитом Вашег Величанства стално напредују привреда и благостање у земљи, и кличе одушевљено:

Живио нам Највиши Заштитник Краљ Србије Александер I! Збор усвоји предлог са живио!

Председник представи комесара држав. управне власти г, Косту Скендеровића члана кварта. — Збор прими к знању.

Председник, на дневном је реду читање извештаја, ако сте вољни да се чита, или не пошто је штампан и свима благовремено раздан. Збор реши да се не чита и да се прима административни део извештаја о друштвеном раду онакав, какав је поднесен.

Благајник друштвени г. Вучко С. Богдановић прочита финансијски извештај. — Збор једногласно прими.

Председник. Сад је на реду решавање писмених предлога. Пошто до сада није поднет ни један писмен предлог, то изволте чути одлуку конференције свију секција, као предлог о наградама за напредније начине радња.

Секретар прочита предлог да се распишу награде за ове практичне радове.

1. *За правилно подигнут воћњак од једне или више врсти воћака с обзиром на избор врсти и сорти воћака и пресадница и даље на правилност растојања воћака, начин расађивања и негу, а на простору најмање пола хектара.* Награда за најбољи 350 дин. Могу се такмичити окрузи подрински и ваљевски. Рок за пријаву до 1 Септембра 1895 год.

2. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста* на површини од најмање 20 ара и с тим, *да свака врста лоза буде издвојена.* — Награда 300 динара. Могу се такмичити виноделци у срезу крајинском. Рок за пријаву 1 Септембар 1896 год.

3. *Ко изведе у расаднику 500 двогодних борића црних или белих на песковитом земљишту у срезу рамском или голубачком окр. пожаревачког за засађивање песковитих земљиштима.* — Награда 300 дин. Рок за пријаву до 1 Јула 1895 г.

4. *Ко на ма којој брдској страни, на усамљеној чистини, удаљеној свуда у наоколо од ма какве шуме на 2500 метара у срезу нишком подигне сад на простору од 1 хект. из семена вештачким сејањем, и то мешан највише бељиком, па буквом, јавором и јасеном.* — Награда 400 динара. Рок за пријаву до 1 Јула Јула 1895 године.

5. *За стално производење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији, но што је садашњи тврди сир, и који ће поред тога да буде трајашан и подесан за пренос.* — За ову награду могу се такмичити окрузи: крушевочки, руднички, ужички и топлички. Награда I-ва 500 дин. II-га 200 дин. Рок за пријаву до 1 Октобра 1896 године.

6. *За сталну употребу врстачне сејалице за стрмнине на неодређеној површини.* Могу се такмичити привредници из округа подринског. Ценнће се изникли усев. Награда 200 дин. Рок за пријаву до 1 Априла 1896 год.

7. *За правилно подигнут воћњак од једне или више врсти и сората, с обзиром на избор врсти и сората воћака и пресадница; даље на правилност растојања воћака, начин расађивања и негу а на површини најмање пола хектара.* Могу се такмичити срезови добрички и јасенички. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1 Септембра 1897 год.

8. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врсти* на површини од најмање 20 ара с тим да свака врста лозе буде издвојена. Могу се такмкчити привредници из Жупе. Награда 300 лин. Рок за пријаву до 1 Септембра 1898 год.

9. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врсти* на површини од најмање 20 ара и с тим *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници иа околине Ниша. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1 Септембра 1898 год.

10. *За сталну употребу плуга орашача и окопача у вези са правилним сејањем.* Могу се такмичити привредници из Добрича и среза лесковачког. Награда 150 динара. Рок до 1 Априла 1896 год.

11. *За сталну употребу жетелице.* Могу се такмичити привредници из Стига окр. пожаревачког. Награда 300 динара. Рок до 1 Маја 1896 године.

12 *Првом удружењу у Србији са показаним успехом и резултатима за заједничку набавку и употребу пољопривредних справа.* Награда 300 динара. Рок до конца 1898 год.

13. *Који учитељ или учитељски збор може да покаже добро уређену башту од најмање 10 ара, у којој ће бити добро подигнуто воћно и лозно растило са пчеларником од најмање 10 кошница са покретним сатем.* Награде I-ва 300 а II-га 200 дин. Рок за пријаву до конца 1897 год.

14. *Ко од подкивача одиочне подкивање волова по модерном начину радње.* Награда 300 динара. Рок за пријаву до конца 1898 године. — Збор једногласно прими.

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Репушина, репух, (чичак) расте по ђубревитијим местима као коров и лако се распознаје по њеном великом и широком лишћу. Та биљка у више случајева може да послужи као лек. између којих ћу напоменути овај:

Кад ко има главобољу и ватру у глави, нека набере лишћа од репушине, без дршки, па нека њима обавије чело, теме и потиљак; онда нек марамом завије да не би лишће спало. Друго, скорашње лишће треба променити, кад се прво угреје. После неколико таких облагања ватре ће у глави нестати и главобоља ће уминути.

Н. А. Ј.

* * *

Пчеларско богатство. — Један пчеларски лист именује једног пчелара из Калифорније у Америци, који притјажава највеће пчеларско богатство у свету; а на име, он има преко 6000 ројева, који му дају годишње 170.000 фуната меда....

Ми ово само спомињемо без икаквог коментара, за углед нашим пољопривредницима... **Д.**

* * *

Извоз дуга из С. Америке. — Оно, што би ми требали да радимо, јер за то имамо услова, отпочињу радити они, који су хитрији. Ствар је у овоме. Радња с дугама веома је развијена у Јевроии, где се у том погледу трпи оскудица. Американн су то приметили, и од неког времена отпочео је живљи извоз дуга из Америке у Јевропу. У 1892 год. извезла је Америка за Јевропу дуга у вредности 11,000,000 динара, а у 1893 у вредности 12,500.000 дин. За сад је највише извози за Шпанију, Енглеску, Португалију, Нидерландију, Италију, Француску, Немачку и Белгију.

Кад би се разумно радило, и кад ми не би узалудно пропастили шуме, могли би добру радњу с дугама организовати и користити се. Да ако се и у томе правцу када год отпочне радити!

Д.

* * *

Карактеристика нашег времена. — Наше модерно доба обележава и тај знаменити појав, што је народна привреда, која се до скора налазила у повоју свога развитка, данас већ јако унапређена и знатно усавршена. Данас су већ привредна начела у много пречишћена и с дана у дан све се више усавршавају. А то пречишћање и усавршавање не значи, као да старија наука не би ваљала, нити пак да би оно, што у будућности више и боље сазнамо потрло садање наше знање и умење, већ значи само толико, да напредујемо у познавању природних закона, као и у познавању саме природе.

Ових неколико речи, прозборених у овој скромној белешци, изазвао је један оглас, кога смо ових дана читали у Чешком листу, «Národní Listy.» Да Чеси по култури у опште, међу словенским народима, заузимају прво место, а у привредном погледу светле примером и прегаоштвом, које је крунисано најбољим успесима — то је ван сваке сумње.

Оглас, о коме је реч, гласи овако:

СВАКОДНЕВНИ МЛАДИ ПИЛИЋИ

Завод за вештачко произвођење живине.

Примам сваког дана свежа јаја од разноврсне живине, која ћу лећи, према најновијем начину, помоћу најсавршенијих справа. Излежену пилад, после 30 дана, шаљем на сваку железничку станицу. Јаја, која ми се шаљу, треба да су свежа и у вати или мекињама пакована.

Ближа извешћа даје

Ед. Краузе, Нусле

код Прага.

ЉУБОМИР П. НЕНАДОВИЋ

АЛЕКСА НЕНАДОВИЋ — ИЛИЈА БИРЧАНИН

Ко роду своме спомен не остави,
К'о да није био тако с' заборави;
А боље је опет нигда с' не родити,
Нег' за собом рђав спомен оставити. **Љ. П. Н.**

На небу српске поезије утрнула је једна сјајна звезда, која је кроз дуги низ година осветљавала путе Србину-мученику; из мирисног врта српске песме утргнут је најлепши цветак, који је тако дуго заносио својим мирисом душу Србинову; из реда великана српских нестало је: великог Србина, славног књижевника, генијалног мислиоца и божанственог песника, чија се душа изишав из тела, винула горе у висину славним својим прецима, да се поред њих одмара на лаворима славе своје и својих предака; из средине Српства, што се шири од Адрије до Балкана од Солуна до Мориша, ишчупа смрт једнога од највећих и најславнијих Срба, оте Српству дику и понос — **Љубомира П. Ненадовића...**

Заплачи се Србине брате, процвили сестро Српкињо над гробом свога великана, јер из великог кола славних твојих песника и књижевника, што већ давно бораве вечни санак, беше их веома мало остало. Још се до скора беше светлила звезда славног **Љубомира П. Ненадовића** још до скора беше она звезда водиља млађим нараштајима, још до скора је могао Србин запевати у славу Србинову, јер је могао свуда рећи: да је из његове народности никао један **Љубомир П. Ненадовић.**

Данас је већ све друкчије! Онамо, куда су отишли: Бранко, Његуш, Јакшић, Љубиша и други славни Срби, тамо је отпутовала и душа њихова друга Ненадовића. Дуго је он био без њих, тешко је њима било без њега, али су га ипак пустили да остане међу нама да нас својим присуством утеши: што нас они тако рано оставише; оставили су га: да још неко време проноси славу своју и Србинову, да још боље уреже своје име у срцу сваког Србина, да обесмрти и себе и Српство, из чије је средине никао овако славан човек и овако велики песник.

Тамо горе, где бораве рајске душе, где се одмарају сени покојних кнезова: Ненадовића Алексе и Бирчанина Илије, чија крв прва паде за слободу Србинову у почетку овога века тамо горе, где станује душа узор свећеника, славног ратника и дипломата, проте — Матије Ненадовића, тамо се винула и душа њиховог славног потомка, који је пером умео прославити име своје и показати цивилизованоме свету: да Србин и на перу уме бити исто онако велики и славан као што је то већ на мачу показао.

И баш онда, када се навршило 90 година, од како је пала врела крвца српских синова Алексе и Бирчанина пред обесним Фочић-Мехмед-Агом, баш онда су звона са цркве ваљевске тужно брујала, оглашујући: да су се заклопиле очи славног унука-песника великог деда-мученика. Из оне вреле крви кнеза Алексе и Бирчанин-Илије сину сунце слободе српске, јер Алексин син, прота Матија, исука бритка мача да освети главу свога родитеља; а када би извојевана слобода једном делу простране отаџбине Србинове, остави нам свога мезимца **Љубомира** да нас напаја миомиром своје поезије па да га позове баш онда: када буде било равно 90 година од онога дана кад му дед са славним својим другом Бирчанин-Илијом главу за слободу свога рода изгуби.....

Но не лиј сузе Србине брате, умиј плачно лице своје сестро Српкињо, јер и ако је нестало великог песника ипак ће његов дух живети докле тече сунца и месеца, докле буде било Србина, који ће се напајати његовом поезијом. Велики песник је нама оставио своје књиге да у њима тражимо насладе души својој. Велики покојник је нас задужио својим списима на вечита времена. Подајмо данас видна знака како нам је успомена на њега и мила и драга:

Ценећи велика дела заслужнога, свога земљака — **Љубомира П. Ненадовића,** књижевника и песника српског, а рачунајући, да ће ова идеја наћи одзива у целокупноме Српству грађани ваљевски изабрали су из своје средине: потписани *Одбор од тридесет грађана*, који ће се старати: *да се у што скорије времену подигне, овде, у Ваљеву споменик Љубомиру П. Ненадовићу и некадашњим обор-кнезовима ваљевским: Алекси Ненадовићу и Илији Бирчанину на оном месту, где су ов прве жртве из српског устанка од 1804 год. пале* На ово заједничко подизање споменика Ваљевце наводи још и то: што баш онога дана, када је сахрањен песник-унук, било је равно 90 година од како је сахрањен дед — мученик са својим, славним другом познатим из народне поезије, Илијом Бирчанином.

У цељи подизања споменика Одбор је решио: да се обрати свима крајевима земље Србинове да притеку прилозима те да ова идеја и дело постане. Одбор је намеран издати и књигу **„Споменицу,“** у којој ће, поред слике и биографије покој ног песника, поред изјава саучешћа приликом смрти његове из свих српских крајева, поред говора приликом погреба његова, бити и радови свих виђенијих књижевника и песника српских, који би били посвећени неумрлом песнику и књижевнику.

Одбор се нада: да ће његова идеја наћи одзива у сваком куту где се српски збори и дише, па се с тога и обраћа сваком брату Србину: да живо настане у својој средини на прикупљању прилога за споменик овој тројици великана српских и да скупљени новац шаље *„Одбору за подизање споменика Љубомиру П. Ненадовићу и обор-кнезовима: Алекси Ненадовићу и Илији Бирчанину“ Ваљево.*

На теби је професоре, учитељу, свештениче, песниче, новинару српски, на теби је српски интелигентни сине да у овој прилици покажеш: колико умеш ценити своје великане и да својом заузимљивошћу посведочиш ону мудру народну изреку:

„Зрно по зрно — погача.“
„Камен по камен — палача.“

У Ваљеву, Фебруара 1895 год.

Благајник
Милоје Ж. Тадић
трговац.

Секретар
Ж. М. Романовић
предавач.

Председ. одбора
Петар Ј. Живковић
директор гимназије, дописни члан Академије.

Подпредседник.
Др. Ђока Видаковић
лекар града Ваљева.

Чланови:

Радомир Тијанић, председ. првостеп. суда, Радомир Јовановић. окр. протојереј, Драгутин Атанацковић председ. општ. ваљевске, Михајло Гребенчанин, адвокат, Јован Б. Божовић адвокат, Марко С. Ђуричић адвокат, Јанко И. Бабић, трговац, Тодор Јовановић учитељ, Љубомир Павловић професор, Богдан Ј. Јанковић предавач, Радисав Ф. Радосављевић судија, Драгољуб Бранковић судија, Миливоје Савић адвокат, Коста Костић свештеник, Војислав Андрић књижар, Јован Ј. Молнар књижар, Манојло Пањевић трговац. Марко Антоновић учитељ, Светозар Милићевић трговац. Сретен Б. Ђурић трговац. Јеврем Б. Томић трговац. Тодор М. Јовановић трговац, Владимир Веселиновић трговац, Никола Ј. Јанковић кројач, Чедомир Суботић трговац, Павле Павловић кафеција.

ОБЗНАНА ОДГАЈИВАЧИМА КОЊА.

На основу одобрења Господина Министра Народне Привреде од 13. овог месеца ЗБр. 35 државни ергелски пастуви — пепиниjери: 1) *Да-Винчи* дорат, пунокрвне енглеске расе, 6 година стар, од оца Винса и матере Фес, висок 165 см. на мотци; 2) *Лабуд II.* затворено дорат, пунокрвне енглеске расе, стар 6 година, од оца Принца Париса и матере Цеси. висок 164 см. на мотци; 3) *Кохејлан II.* дорат, турске крви, стар 11 год. висок 148 см. на мотци; 4) *Змај*, вранац, англонормандске крви, 4 год. стар од оца Гран-Метр и матере Кадишах, висок на мотци 164 см. 5) *Вихор.* дорат, англонормандске крви. од оца Фред-Аршер и матере Розете, 4 године стар, висок 165 см. на мотци и 6) *Радост*, дорат, англонормандске крви, од оца Експрес и матере Н. (од Тигриса и једне ћерке Конкеранове) 4 године стар, висок 159 см. на мотци; — *опасивање* у току месеца фебруара, Марта Априла и Маја ове године, поред државних ергелских кобила и *приватне кобиле.*

Кобиле које се подводе под ове пастуве морају бити потпуно здраве, затворених боја (вране, дорастасте или алатасте) правилно скројене и најмање ове висине.

1) За Да-Винчија или Лабуда 142 см. на мотци.
2) За Кохејлана 138 см. на мотци;
3) За Змаја 148 см. на мотци;
4) За Вихора и Радоста 145 см. на мотци.

Сви поменути пастуви налазе се у Љубичеву.

Такса је за опасивање овим пастувима десет динара за највише *шест скокова* и она се полаже у напред при првом опасивању.

Приватне кобиле које буду приправљене и примљене за опасивање овим пастувима, могу бити примљене и на издржавање у заводу за време док се не оплоде, у колико то буде дозволило место у заводским коњарницама и ако сопственик пристане да плати: за саму кобилу за храну са послугом 1·60 динара, за храну без послуге 1·10 динара на 24 часа; за кобилу са ждребетом за храну са послугом 2 динара, за храну без послуге 1·50 динара на 24 часа, а на његову одговорност. У случају болести лекови се имају платити по рачуну.

Ну сваки, који би хтео да подведе своју кобилу под именоване пастуве, треба претходно да се обрати Управи државне ергеле пријавом, у којој треба да се назначи: 1) име кобиле, 2) боја длаке, са тачним описом свију знакова (лисаста, брњаста, у н. пр. путаста итд. 3) старост, 4) висину у сантиметрима (са назначењем: на пантлици или на мотци) 5) порекло и раса, 6) јели ждребила, колико пута, од којих пастува и јели одојила ждребад; 7) да ли је учествовала у изложбама или тркама, којом, кад, где и је ли добила и какве награде, 8) да ли су њена ждребад учествовала у утакмицама, каквим, кад, где и јесу ли добила и какве награде; 9) где је код кога кобила ождребљена; 10) жели ли сопственик да кобилу држи на храни у заводу док се не оплоди и то са или без послуге, 11) жели ли да се за кобилу и спроводника издејствује јефтинији подвоз на железници или лађи и од које станице и 12) тачна адреса сопственика.

Само пријаве у којима је одговорено на сва предња питања узимаће се у обзир и на њих ће се одмах одговарати, па тек по добивеном одговору — одобрењу — имају се довести пријављене кобиле.

Кобиле приватне, подведене под ергелске пастуве уписиваће се у нарочиту књигу о пореклу и по оплођењу истих издаваће се сопственицима нарочита уверења о пореклу која ће се по ождребљењу кобиле попунити и служиће сопственицима као доказ о пореклу ждребади добивене од ергелских пастува — пепиниjера. —

Саопштавајући све ово нашим одгајивачима коња, Управа их позива да што пре пријаве своје кобиле које желе да подведу под пепиниjере, како би им се благовремено могао јавити резултат.

Бр. 362. Од Управе државне ергеле, 31. јануара, 1895. године у Љубичеву.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** — Општи поглед на агрикултуру у Србији (наставиће се). — Кочење и сметње пољској привреди (наставак). — Из виноградарске праксе (наставиће се). — Један врло важан услов за истинско унапређење домаћег коњарства (свршиће се). — **Друштвени и подружински послови.** — **Белешке.** — † Љубомир П. Ненадовић. — Обзнана одгајивачима коња.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТИНИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 12. **У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 26. МАРТА, 1895. ГОДИНЕ.** ГОДИНА XXVI.

ОПШТИ ПОГЛЕД НА АГРИКУЛТУРУ У СРБИЈИ.

(наставак)

Но по што се увидело да после неколико година детелина, на истоме месту, не може да успева, то се држало: да је земљиште уморно, те га ваља ипак оставити да прележи, да се одмара. Али да земља не би лежала без икакве ренте, сејале се за време овога одмора лиснате биљке као: пасуљ, репа, кромпир и т. д. мислећи да ове биљке с тога што одржавају ладовину, изазивају плодовитост земље.

Увећано култивисање лиснатих биљака омогућило је рационалније гајење и умножавање стоке. И на место истеривања стоке на попашу лети, и на Божију вересију зими, као што је то и данас у нас случај, могла се овако радећи стока и зими и лети боље да рани и негује. И докле се пређе истеривањем стоке, растурало сточно ђубре без цељи и плана, остајало је сада све ђубре на једном месту, и могло се рационалније да употреби.

Повећана продукција ђубрета давала је могућности, да се поља јаче ђубре — напредак је био неоспоран. Али шта је у ствари сточно ђубре, и чиме оно помаже успевању биља, није се знало. Тек крајем прошлога столећа почела су егзактна хемијска испитивања да задиру и у ово питање, и Сосир испитујући рађење биља дошао је до резултата, да биље има моћ разлагања угљене киселине на састојке, и да из угљеника гради органска тела. Мислио је да је биљу, што дивље расте, атмосфера једини извор из кога оно угљену киселину добија за свој живот, но држао је још да за културне биљке, које се у маси продуцирају, није довољна она количина угљене киселине, што се у атмосфери налази, те с тога да су културне биљке принуђене примати угљену киселину у виду њених једињења — из земље, која се у земљи стварају из шталског ђубрета.

Ова једињења назвата су колективним именом „хумус.“ Из хумуса издвојена је доцније читава група органских једињења — састојака хумуса — и назвата: хумусна киселина, хумин, хумусни угаљ и т. д. Овај хумус или боље речено шталско ђубре у трулењу, сматрало се, према појмовима тадашњега времена, као носилац биљне ране, и према томе мислило се да је земља у толико плоднија у колико има више ових органских материја или у колико више садржи шталскога ђубрета.

У главноме овако је било знање о рађењу биља до пре 1840. г., када је Либиг изнео своју теорију, која се дијаметрално од ове разликовала. Своју теорију, која се од тога доба конзеквентно бранила, исказује овако:

„Рана свију зелених растиља су неорганска или минерална тела.“

„Биљка живи од угљене киселине, амонијака (азотне киселине), воде, фосфорне, сумпорне и силицијумне киселине, креча, магнезије, калија, гвожђа — некима треба и кухињске соли.“

„Међу свима састојцима земље, воде и ваздуха, који имају удела у животу биља, међу саставним деловима биљке и саставним деловима животиње постоји узајамност тако, да кад би, у целоме ланцу узрока, који условљавају прелаз из неорганских у органска тела, фалио само један прстен, била би немогућна егзистенција биља и животиња.“

„Шталско ђубре, екскременти људски и животињски, недејствују на живот биља својим органским елементима, већ дејствују индиректно — продуктима трулења, дакле средством прелаза свога угљеника у угљену киселину и свога азота у амонијак (азотну киселину). Органско ђубре, које је састављено из отпадака биљних и животињских може се, према томе, заменити са неорганским једињењима, која су продукат распадања —трулења — органског ђубрета.“

Овим је потпуно оборена теорија о хумусу. Хумус као група органских једињења изгубио је за израну биља значај који му је пређе био приписиван. Вигман и Поледорф показали су доцније експериментално, да се биље може одржати и напредовати без присуства хумусних тела и да целокупну потребу у угљеној киселини може да подмири из атмосфере. Они су гајили биљке на земљи, из које су усијавањем уклонили и последње трагове органске материје, и која је садржавала само још неорганска тела. Кноп, Штоман и Сакс доказали су даље, да биље може да живи и достигне највиши ступањ развића у осуству земље, кад се гаји у пепелу биља, који садржи само неорганске материје.

Угљену киселину удише биље лишћем из ваздуха, и усише кореном из земље, где се угљена киселина налази растворена у води. Она се у биљци разлаже, и утицајем воде а и других једињења стварају се из ње: целулоза, штирак, гума, шећер, маст, органске киселине и т. д.

Азотни састојци биља стварају се из амонијака. Амонијак се у земљи оксидише и из њега настаје азотна киселина, па с тога је вероватно да биље, бар већи део азота прими из земље у виду нитрата, који у биљку доспевају једино кроз жиле.

Делови биљке, над површином земље, који у главноме служе као респирациони органи за удисање угљене киселине, имају сасвим подређен значај за примање амонијака. Ако се остави биљка, да своју азотну рану црпе искључиво из амонијака, што се у ваздуху налази, или се неће развијати, или ће дакле угинути, или ће живети али закржљавити. За растење и напредовање биљке мора се азотна рана налазити у земљи у таком облику, да је биљка може жилама да усише, узрок, што биље прима своју азотну рану скоро искључиво из земље, не лежи, по свој прилици, у томе, што су надземни органи биљке неспособни да приме амонијак из ваздуха, већ јамачно за то што је количина амонијака, која се у обрађеној јединици времена у ваздуху налази мала, те биљка не може да прими потребну јој количину. Кад би се ово потврдило, онда би и претпоставка, да јако лиснато биље може из ваздуха више амонијака да асимилира, добила већу вероватноћу. Међу тим да биљка може да асимилира амонијак из ваздуха, у коме има доста амонијака, доказао је још Ад. Мајер.

Амонијак долази у земљу из атмосфере. Свака роса, киша или снег уносе амонијак из ваздуха у земљу. Но азотну рану дају биљци и у земљи преостали делови биљака својим трулењем. Шталским ђубретом може се земљи вратити већи део азота пређашње жетве.

Непрекидним испаравањем воде гради се у земљи амонијум нитрит. Па и ако се при испаравању воде граде минималне количине овога једињења ипак при процесу, који непрекидно и вечито траје, ствара се енормно велика количина овога амонијачног једињења.

По томе што се угљендиоксид, амонијак и вода налазе у атмосфери, називају се ова једињења атмосферска биљна рана.

Органски и организирани делови биљке састоје се из угљеника, водоника, кисеоника и азота и ови састојци биљке, да би могли послужити као рана биљу, морају се сложити у неорганска једињења, у угљену киселину, амонијак и воду.

Највећи део биљке састоји се из органских материја. Но ако се сагоре биљка, остаће после сагоревања извесна количина пепела. Сваки део биљке од корена до листа и од коре до сржи заоставља пепео кад сагоре. Ако се испитује овај пепео наћиће се, да у свима биљкама без изузетка има калија, натрона, магнезије, креча, гвожђа, оксида, фосфорне, сумпорне, силицијумове киселине и скоро увек хлора. Квалитативно ће се ови састојци наћи у свакој биљци, но квантитативно садржи пепео разнога биља и разну количину ових састојака.

(Наставиће се)

КОЧЊЕ И СМЕТЊЕ ПОЉСКОЈ ПРИВРЕДИ.

Аграрне неприлике и недаће, њихови узроци и последице.

(наставак)

1. Последице расиарчаности и разбацаности земље.

Видели смо све и старије и новије узроке, који су изазвали распарчаност земље, у све ситније и ситније деонице и разбацаност њену, на што већи број атара.

Пољска имовина — па ма колика она била — не лежи данас, скоро нигде код нас, *у целини, у једном комаду, груписана и закругљено за себе.* Она је раздробљена у ситније комаде, распарчетана у деонице и разбачена у неколике атаре; измешана међ' туђим имањем и туђим деоницама, ограничена туђом, суседском имовином.

На породицу долази у Србији просечно зиратне земље: од 3—6·50 хектара.

Ових 3—6·50 хектара, распарчетани су на 10 – 20, па и преко 50 деоница и разбацани по свему сеоском атару.[1])

Оваква распарчаност и разбацаност пољске имовине, сама за себе, без других узрока, проузрокује силне губитке у времену и радној снази — људској и сточној — при обради и жетви, отежава и поскупљује надзор, умножава растур земље на синоре и границе.

Безбројне деонице леже разбацане на сто страна, често и по атарима других, удаљених села, грдно далеко од места становања и тешко се могу појединци испомагати разменом, да бар то зло отклоне.

Велико је ако не у већини атара сеоских највеће зло, што су поједине деонице без икаквих путева — неприступачне: сопственик мора преко туђих земаља прелазити, да до своје земље ради обраде и сређивања, дође. Нејасна права службености са тим пролазима и путевима, повод су свађи и беспрекидној распри, тужбама и глобама. Атар пресецају на све стране, признати, ил' спорни путеви и колосеци; путеви су рђави и десно и лево од њих, изгажене и колосецима оштећене ливаде и њиве.

Многе деонице имају посве неправилну фигуру, незгодну ма за какав начин газдовања. Готово је општи систем деоница — на *дужи* — каише: дугачке су пола сата а узане неколико, па често и 2—3 метра само. Неке опет искривудане и извргуљане, свршавају се на клин, испречују се у средини туђег имања, као „кост у грлу“, као оазе, као оплазе и т. д. Такве фигуре расипају многу радну снагу, а обрада је њихова и врло тешка и врло недовољна.

Овакве фигуре деоница недопуштају згодно подешавање *иостата и разора*, регулисање спроводница и јаркова за воду, нити опет правилност путева потеских. Често једне дужнице испрече се одвесно на другу групу дужница, које су сасвим обратно обрнуте: да дужином пресецају ширину других и с тога је не могуће удесити отицање воде.

[1]) Види „Оцењивање земље“ 1894. Београд.

Разбацаност и распарчаност деоница не допушта да се са земљом по својој вољи користити можемо, или да начин употребе променити можемо на пр. да лугове претворимо у зиратну земљу ил' у ливаду, да рђаве земље пошумимо и у шуму претворимо, да усеке и локве попунимо, да баруштине и мочари исушимо, и у опште, не могуће је корисније радове предузимати, те да нам се земља боље рентира, јер има ваздан културних поправки, које се само на већим комплексима, на груписаним земљама, могу предузимати и рентирати.

Дакле или нам земље морају бесплодне лежати, ил' морамо на њима нерационално газдовати на пр. код узаних деоница, на бреговима, морамо одводнице повлачити низ брег и ако ће се ситна земља исплакати и сносити, јер је немогуће орати страном, попреко, због узине и т. д.

Знатно велики губитак у укупном приносу (жетви и берби усева и плодова) и најбољих зиратних земаља — њива, као и сенокоша и уопште најбољег земљишта има се отуд, што врло много земљишта отпада на међе, синоре, шанчеве и опкопе око појединих деоница и имања, на *увратине* и слогове, на окуке, превоје и кривине. У њима лежи грдно пространство најбољег земљишта необрађено, као чист губитак по народну привреду с једне стране, а с друге стране и грдна количина семена пропада сваке године, при сејању.

Због тога увратине, слогови и у опште синори појединих деоница и имања, гњезда су за штетне инсекте и коровљак и немогуће је ма шта сложно и селски предузимати за тамањење истих.

Даља је огромна рђава последица многих граница — преватање и преор туђих синора, свађе и распре око синора. Надзор над пољима је отежан и немогућ. Пољске крађе и несигурност имовине, потре и глобе и сто других сијасета — свакодневна су затра пољске имовине!

Познат је рачун, да прилично распространьени облик дужница од 4. мет. ширине и рецимо 400 метара дужине, има граничну линију од 808 метара, докле иста дужница, кад је у виду квадрата, (четвртака) са 40 метара дужине и 40 метара ширине, има граничну линију, у дужини само од 160 метара!

(наставиће се)

ИЗ ВИНОГРАДАРСКЕ ПРАКСЕ.

III.

О засађивању винове лозе.

(НАСТАВАК)

5). *Избор и припремање лозе за засађивање.*

Како сам при писању ових чланака „из виноградарске праксе“ поставио себи за циљ: да саветом помогнем, у колико умем и могу, оне наше привреднике, који подижу винограде са америчком подлогом, било би сасвим природно да у овоме одељку говорим само о избору и припремању америчке лозе; али, како су ови чланци намењени и онима, који хоће да подижу виногрде са већ окалемљеном и ожиљеном америчком лозом, говорићу у овоме одељку и о избору и припремању и сраслих калемова.

Али, пре но што приступим ономе о чему хоћу овде да говорим, сматрам за нужно да још један пут и на овоме месту нарочито наг.асим: *да је за добро напредовање једнога младог винограда, који се подиже са америчком подлогом, први и најважнији услов: добро припремљено, што ће рећи дубоко прекопано земљиште*; јер ако земљиште добро припремимо и узмемо здраве саднице — било резнице, било прпорке — а обратимо потребну пажњу при сађењу и време буде и оле угодно, примиће нам се или све, или ће издати само незнатан број. Што год, пак, будемо земљиште рђавије припремали, и што год будемо мање пажње обраћали при засађивању лозе, биће и број примљених садница све мањи; а, како је, опет, накнадно попуњавање младих садова и доста тешко и доста скупо, треба учинити све што је нужно и што од нас зависи, па да се што већи број првобитно засађених садница и прими.

*

О самоме избору лозе нема се за сада шта много рећи, с тога што већина пољопривредника може да набави лозу само из државних расадника, а у овима има за издавање у већој мери, у главноме две сорте: „рипарије соваж“ и „жакеза.“ Рипарија соваж, као што сам већ рекао и у I. чланку, неможе да успева на кречноме земљишту, које у сто делова земље има више од 18. делова креча. Према томе, на јако кречним земљиштима, не би требало рипарију ни засађивати. Како се, пак, познају јако кречна земљишта по њиховим спољним знацима, показано је у поменутоме I-ме чланку „из виноградарске праксе.“[1]) Жакез није онолико издржљив противу филоксере, колико је издржљива рипарија, али он може доста добро да успева и на земљишту које има и више креча.

Из овога што је овде речено, излази: да би за дубока, трошна земљишта, која су састављена од гвожђевите иловаче и песка, и која најчешће имају мрко црвенкасту боју, требало употребити „рипарију соваж“, а за земљишта, која су богатија кречом и која се одликују својом мање или више отвореном бојом, требало би употребити „жакез.“

Што се самих резница тиче имам да напоменем: да треба засађивати на стално место само оне, које су здраве и које нису сувише танке. Тање резнице треба засадити обашка — у школу — како би их идуће године могли употребити за попуњавање сада. Ако употребимо за засађивање лозу са жилицама, онда треба садити само оне које су здраве и код којих су тако зване основне жиле 0 (сл. 11) боље развијене. Ону лозу код које су основне жиле 0 или врло слабе, или их никако и нема, не треба ни садити на стално место, већ је треба метути у школу, па је идуће године, ако јој се жиле добро развију, можемо употребити за попуњавање. Употребимо ли за подизање винограда већ калемљену лозу, онда на стална места треба садити оне калеме, који *су* добро срасли и који имају добро развијене основне жиле. Све калеме који су рђаво срасли, или који имају слабе и рђаве основне жиле, боље је засадити обашка, у школу, па ако за годину дана добро срасту и ако им се жиле добро развију, могу се идуће године употребити за попуњавање празних места.

У опште узев, боље је засадити једне године и мањи број али добрих резница, приорака или калема, који ће нам се сигурно примити и напредовати, него већи број рђавих, које ће нас издати, јер ће нас обрађивање младога винограда, у првоме случају мање стати но у другоме, и нећемо се узалуд мучити и око оних рђавих чокота, који се никад неће моћи изравнати са добрима.

Пре пак, но што ће се приступити засађивању, треба лозу припремити за сађење, и од тога, како се ово врши, зависи врло често и успех примања. Ово нарочито важи за резнице извесних америчких сората које тешко жиле пуштају.

Рипарија соваж, пушта жиле врло лако, с тога њене резнице можемо врло лако и да припремимо за сађење. Најлакше и најпростије припремићемо резнице од рипарије за засађивање: ако их по 50. повежемо у снопове, тако, да сви дебљи крајеви дођу на једну страну, па ове снопове поставимо дупке у какав поток, да су дебљи крајеви резница доле и да су снопови за половину до две трећине своје висине у води. У води треба оставити снопове 7—8. дана; за нужду, можемо се задовољити и тиме, да снопови леже у води и 2 до 3. дана. Ако немамо у близини поток, онда можемо лозу потопити код куће у каквој

[1]) Види „Тежак“ од пр. год. Бр. 42—43.

каци или бурету, само у овоме случају треба променути воду бар два пута.

Потапањем лозе у воду, иде се на то, да се брже изазове први процес живота, а на име, образовање тако званог „калуса“ и жилица што се и постизава. Ако би резнице посадили у пролеће, одмах чим се из трапа изваде, у земљу која је у највише прилика још ладна, почео би се живот у њима будити врло лагано; овако пак, потапањем у воду, изазива се живот много брже.

Жакез теже пушта жиле но рипарија, с тога и ако резнице од рипарије можемо да оставимо у води само два до три дана, биће увек боље да резнице од жакеза остану у води 7—8 дана.

Да би се образовања жилица још више потпомогла треба на доњем крају сваке резнице, засек оштрим ножем обновити пред самим сађењем; а исто тако, добро је да се са ножем одсече кора на доњем крају, бар са две стране. Осим тога, да би се основне жиле јаче и правилније развијале, препоручују школовани практичари, *да се свака резница одсече оштрим ножем на доњем крају а непосредно испод окца или чвора, и то онако, како сл. 10. показује.*

При пренашању резница које су потапањем у воду припремљене за засађивање а и за време самога сађења треба пазити да се не суше већ да буду увек влажне; ради тога ваља

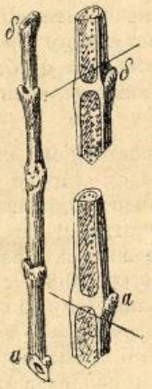

Слика 10.

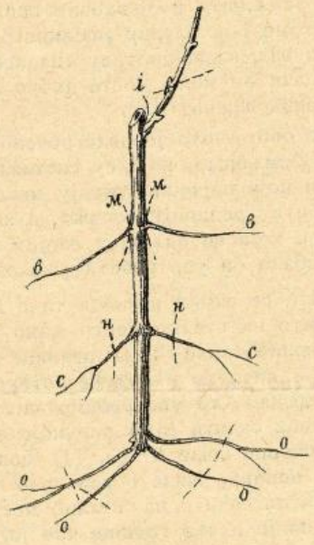

Слика 11.

их при пренашању или увити у влажним крпама или покрити влажном маховином. Добро је да онај, који сади, носи са собом потребан број резница у једноме суду, у коме има воде.

При сађењу прпорака или калемљене лозе, треба обратити нарочиту пажњу на то: да се жилице, које су још врло нежне, дејством ветра и топлоте не сасуше, с тога би било најбоље да се по винограду разносе у судовима у којима има воде или ако је то немогуће, онда бар у котарицама које су постављене влажном маховином, и да су озго покривене такође влажном маховином.

Код прпорака и калемљене лозе, морамо окресати како гранчице тако исто и жиле, и то, с једне стране с тога, што тиме олакшавамо примање, а с друге стране опет зато: што никад нисмо у стању да извучемо из земље читаве све жиле а нарочито оне нежније, и што нисмо у стању да им при сађењу дамо исти онакав положај какав су пређе имале. Ако пак једну жилу пресечемо, образоваће се на пресеку између коре и дрвета нове младе жилице а тиме биљка добива више жилица које храну сишу. Због ове пак особине пресечених жила једне воћке, пресађују се као што је познато, младе воћкице више пута, пре но што се на стално место посаде. Овим пресађивањем образује се код једне воћке више танких жилица, које су за њено одржавање и напредовање од велике користи.

У практици важи правило: *да жиле код прпорака треба скратити толико, како ће им се моћи дати приближно првобитни положај и да не буду потребне руке за сађење.* С тога је утврђено као најзгодније, *да жиле треба скратити на 10 до 15 сантиметара.*

Виноградарима ће бити добро познато, да се на целој дужини једне засађене лозе, која је у земљи, нарочито у зглобовима образују жиле. Горње од ових жила в. сл. 11 називају се водопије; оне испод њих, обележене са с средње или састране жиле, а оне испод ових, које се находе на доњем крају лозе и које су обележене са 0, називају се основне али подножне жиле *и оне су за чокот најважније.* Како се пак, водопије и средње жиле развијају обично на штету основних жила О, треба при засађивању прпорака или калемљене лозе, водопије одсећи сасвим до лозе као што је то на слици 11 обележено са нарочитим кривим линијама м.м; средње жиле треба или сасвим одсећи или врло скратити као што је обележено линијама н,н.; а све основне ваља скратити на подједнаку дужину, као што је и у слици обележено.

Основне су жиле, као што горе рекох, најважније за један чокот, јер су само оне довољно осигуране од штетног утицаја јаких мразева и суша, и од њих зависи трајаност и издржљивост будућег чокота а средње и водопије не. Међу тим, ако

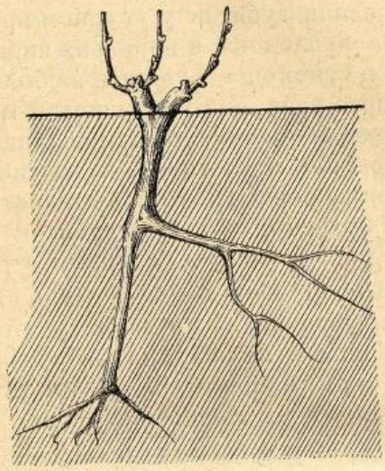

Слика 12.

при сађењу прпорака неуклонимо сасвим водопије, а средње жиле не скратимо јаче оне ће се јако развити на штету основних жила, јер се обично и у плоднијој земљи находе, и тада можемо лако добити чокот код кога ће жиле бити развијене овако као што сл. 12. показује, а за овај се чокот не може рећи да има правилно развијене жиле, пошто нам сл. 13. показује један чокот са правилно развијеним жилама.

Једногодишњу гранчицу прпорка или калемљене лозе, треба при сађењу одсећи тако да остану *само два окца*, од којих се

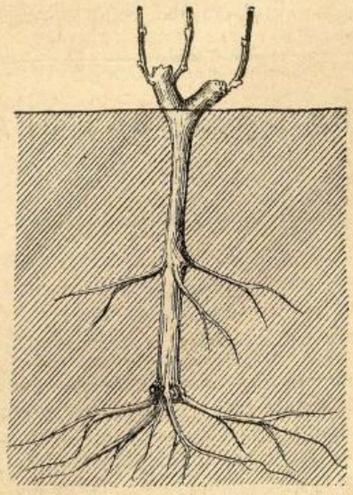

Слика 13.

једно добро види а друго је скривено, у углу і, (сл. 11) кога образује једногодишња гранчица са стаблом прпорка. Да би се

у неколико спречило продирање влаге у срж пресечене једногодишње гранчице, добро је да се иста пресече одмах изнад зглоба као што је и обележено на сл. 11, а и на сл. 10.

Да би се примање приорака и калемљење лозе што више потпомогло, добро је да се орезани прпорци или калемљена лоза оставе да престоје у води 2 до 3 дана.

(свршиће се)

ЈЕДАН ВРЛО ВАЖАН УСЛОВ

за истинско унапређење домаћега коњарства.

(Реч у своје време од једног члана секције за сточарство)

(свршетак)

б.) Брине о тачном прикупљању података, о плодности државних пастува.

в). Уверава се о зимској настави и иначе о успособљавању пастувске и ергелске послуге зашта израђује и наставне планове и упуте.

г. Уверава се да ли садашња порција хранења за грла, начин неговања грла, начин набавке фуражи, стаје за грла, начин поткивања, доба опасивања кобила, ергелска стабла, одгајивачки и остали ергелски прибор и све остало што је како по рационално одржавање свију врста коњских грла тих завода тако и иначе по унапређење коњарства потребно, одговара тим условима, или би се у чему и какове измене чинити имале, те да те државне установе што боље напредују и што боље позиву своме одговоре.

д). Уверава се да ли би потребно и корисно било коју заводску кобилу упутити у коју оближњу страну ергелу ради подвођења под пастува.

ђ) Уверава се да ли би се који пастув — пенипијер нашега државнога ергелскога стабла у следећој сезони опазивања могао пуштати и на приватне кобиле и то на колико, какве и по коју цену.

ж.) Уверава се по колико скокова могу највише учинити у следећој сезони опасивења поједини државни пастуви који се за опасивање приватних кобила употребљавају с обзиром на њихову расу, моћ и старост.

з). Уверава се о стручној спреми ергелског особља и о њиховој љубави и преданости ка служби.

и). Уверава се о реду и напредовању у школи за поткиваче и школи за коњарство као и да ли би, било у увећању броја питомаца, било у наставном плану, било у повећању зграда или ма у чему другом какве измене чинити требало.

к). Уверава се да ли се у ергели према утврђеном правцу доиста постизава резултат такав да се у земљи може успешно утицати на поправку домаћега соја коња у два правца: за јахање и теглење, те да се задовољи и једна и друга потреба земаљска и то како за војне потребе у коњици и артиљерији, тако и за ојачање теглеће снаге за примену у привреди.

Даље, он са сталном комисијом припрема податке за израду карте коњарства краљевине Србије и одређује са истом на које ће се станице слати првенствено пастуви тежег (теглећег) а у које јахачког соја.

Проучава и подноси господину министру народне привреде на одобрење све штатуте које министарсву на одобрење поднесу нове дружине којима је циљ унапређивање коњарства

Проучава годишње распореде рада свих оних удружења која раде на унапређивању коњарства и брине се да се и у тима свима удруженима као год и у државним установама стално и систематски ради по утврђеноме плану у погледу одгајивања потребних сојева коња за теглење и јахање.

Стара се о прибирању статистичких података о кретању коњарства у туђим земљама које им у томе могу за пример и углед да послуже.

Брине се да се стална стручна комисија која већа о мерама за унапређење коњарства на време сазива, зашта чини предлоге господину министру.

Предлаже отварање како нових пастувских станица тако и нових пастувских станишта,

Стара се да упозна одгајиваче с најбољим путевима за продају прекобројних им грла а у исто време настоји свима мерама да одгајивачи не продају најбоља приплодна женска грла ни по коју цену него да иста остављају за запат.

Стара се да у земљи порасте број одгајивача и да их упозна са свима користима које их очекују од гајења доброг соја коња.

Стара се да се расписују конкурси за израду поучних књига за одгајиваче а тако и за субвенционисање стручнога листа и календара.

Стара се да се распише конкурс за израду српске терминологије за све хиполошке називе као и за називе целокупног прибора коњског.

Прати примену и последице свију постојећих закона, прописа и правила, који се непосредно или посредно тичу коњарства и по потреби реферише господину министру о томе.

Прати и проучава мере за унапређење коњарства у другим земљама.

*

Износећи све ово на оцену и суд јавности, имаће пред очима тај циљ да у што краћем времену треба за скупштину припремити потребан пројект закона који ће ујемчити коњарству *довољан број стручних радника.*

А да изради таковога законскога пројекта без накањивања и одлагања приступати треба, неће заиста посумњати нико ко с пажњом прочита све оне дужности које сам овде напред изређао. Ја сам изређао само главније и чинио сам то излагање у најкраћим потезима па је ето ипак толико много написано да је тешко и прочитати а где ли све то савесно и на време извршивати.

Тај пројект закона требао би да обухвати целокупну струку за коњарство дакле и уређење свију државних установа које су директно или индиректно позване да земаљско коњарство унапређују, а те установе јесу: државна ергела, пастувска станишта, пастувске станице, школа за коњарство који би се од времена на време састајао у министарству народне привреде?

У тај такови пројект закона требало би најстроже обухватити и то:

1. Какве стручне спреме морају да имају чиновници струке за коњарство и

2. Да нико не може добити већи чин и звање док није служио у мањем, то јест да свако стручно лице које у службу струке за коњарство примљено буде да мора да почне службу од најмањег звања те струке па да се унапређује у више положаје тек према на делу очитовзним способностима и успесима а на предлог Главног савета за коњарство.

До сада, све те напред поменуте установе као и целокупна струка за коњарство, имају јединог ослонца у једном високачајшем решењу од 5 Маја 1860 године ВБр. 1269 којим се у неколико врстица одређују плате управнику, помоћнику и писару државне ергеле. Б.

ПРОИЗВОЂЕЊЕ ДУВАНА

ИЗВОЂЕЊЕ ДУВАНСКОГ РАСАДНИКА НАПОМЕНА ДУВАНСКИМ ПРОИЗВОЂАЧИМА

пише поп **Лазар М. Мартиновић**

О произвођењу дувана у опште писао је мој поштовани професор г. Коста Цриногорац и други. Но ако је о томе досад писано само са теориске стране, то ћу ја као дугогодишњи произвођач дувана по свом личном искуству, а по практици осталих произвођача из среза моравског, а мојих комшија, покушати да овом приликом напишем: „Практично извођење дуванског расада“ с нарочитим погледом на наше прилике, али

имајући у обзир: да дувански расадник буде добар — да је „печен," а да је цела радња што лакша и простија и да не изискује великог трошка и дангубе.

Сваки који је ма једном производио дуван мораће да призна да су воља и труд, и орање и друга спрема напразно, ако се нема доста и доброг дуванс. расада, већ да се мора да тражи и иде у десето место, а расад који се из даљине узима и доноси не само што увене и искриви се, но и иначе није за расађивање, јер се незна како је извођен и од каквог семена?

Према овоме извођење дуванс. расада главни је и основни посао сваког произвођача. Зато ове напомене предходно се и упућују произвођачима.

За извођење дуванског расада потребно је:

1. Земљиште, 2. Семе, 3. Ђубре, и 4, Судови за заливање.

1. *Земљиште.*

Велика пажња мора да се поклони при избору земљишта где ће се дувански расадници сејати. Како је дуван у опште врло нежна биљка, то треба пре свега имати на уму: Како да се клица а потом млада биљка сачува од позних пролетних мразева? И како да у дуванс. расадницима не буде много траве и корова, инсеката и других штеточиња?

Зато земљиште пре свега треба да је заклоњено од ладног северног ветра, који је — бар овамо — доста штетан и за друге издржљивије биљке а тим пре за дуван. Међу тим треба имати на уму да дуванске леје дођу онде где је са северне стране, плот, воћњак или ма какав други заклон, али ипак да морају имати довољан приступ сунчаних зрака и да су изложене приступу ваздуха.

Дакле дуванске леје треба да су са југо источне стране.

Поред овога свагда гледати да леје буду близу бунара или које текуће воде, јер ако се нема довољно воде за заливање, неће бити расада.

Земљиште за дуванс. расаднике треба одредити још с јесени, како би се још тада извршило ашовом дубоко прекопавање, јер је то нужно да би се земља очистила од корова његових жилица и другог шљама, а да би се од зимњих мразева иситнила а клице од траве пропале.

Које је земљиште коровљиво а има камена или ако избаца много и разне траве, није никако за дуванске расаднике, јер поред тога што трава неда дувану да се довољно и правилно развије, незгодно је де се плеви пошто на својим жилама и дуванске струкове извукује. Дуван се прореди, струкови искриве, те нису добри за употребу — расађивање.

Отуда, да би се избегла сувишна травуљина на орницама и ђубровитим земљама, многи овамошњи произвођачи праве дуванске леје на ледини. Тада само скрешу — отрсе — траву, направе расадник па одмах сеју. Ово је оправдано још и зато да неби дувански струк дубоко терао корен — вретено — у земљу, а за пуштање ситних а потребних жилица и на не угаженој ледини има услова. И саме у јесен прекопане расаднике пошто се направе, нужно је пре сејања равно даском потапкати, како би се земља слегла, и само тада могу дуванске стабљике да пусте и развију довољно ситних жилица, које су неопходне за примање при пресађивању на њиви. Дугачак и без ситних жилица струк нетреба расађивати, јер се неће да прими, а кад такви струкова има повише, онда се дуваниште прореди, а то врло штетно утиче, како на развијање стабљика тако и на квалитет и доброту дувана. Прорећен дуван, много више ветар поцепа, а некоји листови буду одвећ велики и масивни, а то све доста смета како раду тако и каквоћи па и на саму цену дувана. И прахтиком је осведочено и Управа монопола, тражи: Чист, цео и добро укалупљен дуван. Дакле боље је мање а доброг и лепо сређеног дувана, него дупло више но хрђавог поцепаног и не уређеног дувана имати. Нпр. боље је имати 100 кгр. доброг дувана који ће бити оцењен по 2 дин а и више него 300 кгр. лошег а оцењеног по 20—30 п. дин. од киле, јер за 100 кила доброг дувана добије се 200 па и више динара, док за 300 кила лошег дувана једва се добије до 90 оин

Чињени су покушаји да се дувански расад изведе у топлим лејама; но расад никад није добар изашао. Томе има доста узрока, но главнији су: Што ако се рано посеје, расад стигне пре но што мразеви престану и земља за друго или треће орање буде угодна. Усљед тога расад прерасти те после није за расађивање. Даље, расад у топлим лејама свагда изђика — проштркља — и обично буде крив, врло је воденаст, те се хрђаво или никако не може да прими, дангуби се при расађивању а и најмања топлота осуши га. Што се и прими неможе темељно да се развија већ свагда после дугог заостоја пушта цвет, а произвођачу не треба дуванско цвеће, већ сразмерно и правилно развијено лишће. Зато топле леје нису бар за околшну моравског среза препоручене нити с њима ваља покушавати.

Дешава се да мразеви дуго па и у Априлу трају, недају да се дуванс. семе посеје. Све што би се могло да препоручи за што скорије доспевање дувана за расађивање, то је: „извођење семена": Но о томе ће се поменути у напред.

Стално направљени од дасака, греда или озидани расадници такође нису за наше прилике. Једно зато што доста коштају, а друго, што се из искуства зна: да где год се неколико година узастопце сеју расадници, има и више корова, а залегу се и разни инсекти и бубе, а све то смета развијању и правилности дуванс. расада.

Колика да буде свака леја дугачка и широка? Зависи од простора земљишта и воље произвођача. Но за лакши рад при заливању и плевењу најподесније су леје од 3 метра дужине и 0·80 мет. ширине. Леја од леје треба да је бар 0·40 мет. удаљена да би имало приступа при раду.

Према овоме, земљиште за дуванске расаднике треба изабрати и спремити као што је у почетку о томе напоменуто; но с тим додатком да земљиште треба по могућству да је у загради, како неби стока газила и живина чепркала. Где неможе бити или нема грађе за заграду, ваља се бар побринути да има довољно трња, те да се њим леје покрију и у неколико спречи приступ стоци и живини.

(свршиће се)

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК

26-ог Главног Годишњег Збора држаног у Београду 30. Јануара 1895. године.

(свршетак)

Председник. — Молим вас, изволте чути предлог друштвене управе о прослави двадесетпетого годишњице друштвеног рада.

Секретар прочита предлог.

1. Да се као знак и успомена на двадесетпетогодишњи рад Срп. пољопривредног друштва изради „споменица" у којој ће бити два дела:

а. Историја друштвеног рада кроз тих 25 година; и

б. Развитак пољске привреде у Србији представљен у картограмима дијаграмима и опису.

2. Да се за израду одобри кредит од 1000 динара, колико је стављено у буџет за 1895 год. — Збор једногласно усвоји и овај предлог.

Председник прочита акт суда општине смедеревске од 29-ог Јануара ове год. № 358, којим се извештава друштво, да је одбор општине смедеревске донео у начелу решење: да понуди друштву своје земљиште на „Великој Царини" које ће изнети, од прилике. 90—100 хектара за подизање угледног добра. — Збор једногласно прими понуду у начелу, а за даљи рад и преговоре за добијање понуђеног земљишта, овлашћује се управни одбор.

Милош Марковић, свештеник — Предлаже да се друштво постара да благовремено набави семе од свилених буба, и безплатно разда одгајивачима, а и да нађе начина, да се одгајивачима олакша и осигура продаја произведених чаура.

Председник — Објашњава: да је за семе учињен нужан корак код г. Министра нар. привреде, и из поузданог извора сазнао је, да је г. Министар већ и поручбину овога извршио.

Јосиф Пецић — Налази да би они одгајивачи свилених буба, којима се семе безплатно да, требали да поднесу извештаје о раду око одгајивања буба и постигнутим резултатима.

Председник — Изјави да се ова напомена прима к знању.

Арса Лукић — Држи, да се друштво не мора бринути гди ће се чауре продати. То је ствар трговачка, и ако само буде произведено доста и добрих чаура, за шта би друштво требало главну пажњу и да обрати, јави ће се трговци и сами.

Председник — Пошто се нико више ни с каквим предлогом не јавља, то је сада на дневном реду избор чланова управног одбора. Овом приликом извештавам збор, да је г. Коста Таушановић председник депешом из Загреба поднео оставку на председништво. Према томе сада треба изабрати и преседника.

Ради споразума за кандидате, дајем 10 минута одмора.

После одмора.

Св. Љ. Гавриловић — Са обзиром на интересе друштва, и само за то нас неколико договорили смо се раније да се за преседника друштвеног кандидује г. Милан Антић управник топчидерске економије. Ово сам нашао за нужно да изнесем за то што се сада појавило више кандидата.

Светозар Милојевић — Држи да би из више обзира требало кандидовати лице подобно за тако важно место, и он са своје стране предлаже г. Лазу Јовановића генерал. конзула у Солуну.

Председник, — Молим вас да приступимо избору. Предлаже да бележе гласове г.г. Светозар Гавриловић, Никола Вељковић и Тодор Николајевић. — Збор прима.

После свршеног гласања за председника, председник огласи овај резултат:

За г. Милана Антића гласало је 15.
» « Рашу Милошевића гласало је 8.
« « Лазу Јовановића « « 3.
« « Чеду Поповића « » 3.
» « Милована Спасића « « 2.

За г.г. Хорватовића и Јак. Марковића по 1. Према овоме највише гласова је добио г. Милан Антић.

Петар Татић — Предлаже да се изврши ужи избор између г.г. Антића и Раше.

Светозар Милојевић — Противан је овоме, јер правилима није предвиђено; да мора бити апсолутна већина.

Вучко Богдановић — Слаже се са г. Татићем, јер правилима није предвиђено ни да се бира простом већином.

Пошто се већина слаже с тим да се изврши ужи избор приступи се поименичном гласању и г. Милан Антић доби 26 гласова а г. Раша Милошевић 12.

Председник — Огласи да је за председника изабран г. Милан Антић и позва га да заузме председничко место,

Милан Антић — пошто заузе место захвали збору на поверењу, које му је поклонио и позва да приступе избору чланова одбора.

По свршеном гласању изабрани су за чланове одбора:

Г. Паја Т. Тодоровић	са	35	глас.
« Коста Главинић	«	34	«
« Др. Зарија Поповић	«	34	«
« Св. Љ. Гавриловић	«	32	«
« Анга Голубовић	«	31	»
« Др. Марко Леко	«	29	«
« Александар Секулић	«	25	«
« Коста Црногорац	«	24	«
« Милосав Куртовић	»	24	«
« Тодор Николајевић	«	24	«

Председник — Сад је на реду предрачун прихода и расхода друштвених за 1895 год.

Благајник прочита позиције прихода овим редом.

1	Остатак готовине из 1894 год. и то:		
	За «пољопривредни фонд»	1680·—	
	у готову	2215·60	3895·60
2	Приход од претплате «Тежака» старе и нове		3500·—
3	« « чланских улога « «		500·—
4	« « друштвеног добра у Шапцу		8500·—
5	« « продатих календара и књига		2500·—
6	Државна помоћ		20000·—
7	Приход по партији набавке и распрод. семена		25000·—
8	Приход по партији набавке и распродаје справа		20000·—
9	Приход по партији сузбијања «пероноспоре»		16000·—
10	Ванредни приход		300·—
	Свега прихода		100195·60 дин.

Збор прими.

Благајник прочита позиције расхода овим редом:

1	Пољопривред. фонду	1680·—
2	На штампање књига и других потреба	1000·—
3	На потпомагање пољопривр. 6000 и подружина 2000	8000·—
4	На друштв. добро у Шапцу	9000·—
5	На спрему и штампање «Споменице» 25 годишњег рада	1000·—
6	На друштвени врт и пчеланик	500·—
7	На набавку књига, новина дворeза и збирке	1200·—
8	На награде сарадницима «Тежака» календара и др. списа	3500·—
9	На плату друштвеног секретара	1800·—
10	« « » писара	1620·—
11	« « « благајника	980·—
12	« « « уредника «Тежака»	850·—
13	» « « друштвеног економа	800·—
14	» « « служитеља	960·—
15	« « једног надничара	300·—
16	Издатци по партији набав. семена	25000·—
17	« « « « справа	20000·—
18	« « « сузбијања «Пероносп.»	19600·—
19	На канцеларијске потребе	2200,—
20	« непредвиђене потребе	205·60
	Свега расхода	100195·60 дин.

Збор једногласно прими, а тако исто прими и приметбу која гласи: Овлашћује се управа, да вишак прихода, ако га и у колико буде, може трошити на потпомагање пољске привреде и имаовине, у колико неби за то достигле суме овим буџетом предвиђене.

Преседник — На реду је избор редовних и почасних чланова. Изволте чути предложена лица по чл. 10 друштв. правила за чланове редовне.

Секретар прочита:

I у секцију за ратарство:

1. Димитрије Ј. Путниковић учитељ из Београда.
2. Милош В. Поповић учитељ из Јежевице (окр. руднички)
3. Игњат Тодоровић економ из Пожаревца.
4. Божа Ј. Новаковић економ из Краљева.
5. Милован М. Лазаревић економ из Жупањца (окр. подунавски)
6. Лазар А. Прокић економ из Забојнице (окр. крагујевачки).

II. У секцију за сточарство:

1. Мијаило Стојаковић свештеник из Сене (окр. пожаревачки).
2. Игњат Тодоровић економ из Пожаревца.
3. Божа Новаковић економ из Краљева. — Збор их једногласно изабра.

Председник — Изволте чути предложена лица, по чл. 12 правила, за чланове почасне.

Секретар прочита:

Г.Г. Богољуб Јовановић статистичар Министар. Нар. Привреде; Јован Жујовић, Милан Недељковић и Никола Стаменковић професори Велике Школе; Павле Крстић свештеник из Свилајенца и преседник ресавске пољопривредне подружине; Јулијус Драшкоци апотекар из Свилајенца и благајник исте подружине и Василије Несторовић свештеник из Параћина и преседник пчеларско воћарске задруге за округ моравски. — Збор их једногласно изабра.

Председник — На завршетку зборског рада, умоли збор да изабере тројицу за оверач записника зборског и да саслуша неколико честитака које су упућене збору. — Збор на предлог преседника изабра: г.г. Косту Главинића, Светозара Љ. Гавриловића и Николу Вељковића.

Г. Јаков А. Марковић прочига ове честитке:

Из *Пеште*. «Сакупљеним неуморним трудбеницима на пољу српске пољопривреде, темељу културе, благостања, јачине и славе народне. Честитам зборски рад. Ал. Поповић.»

Из *Милутовца*. Честитам вам рад! Не ваборавиге да од њега зависи и целокупан напредак наше државе. Сажаљевам случај што ми дужност није дозволила, да и сам будем на збору присутан. Ст. М. Мијатовић.

Из *Куприје*. Двадесет-петогодишњи трудан но светао рад по српску привреду честитају друштву: — Миљковић, Вучковић, Благојевић, Радосављевић, Радивојевић, Венцеслав.»

Из *Голупца*. «Честитам данашњи збор. — Јов. Јекић.»

Из *Ивањице*. — «Срећан рад. — Поздрав. — Миљко Савић.»

Из *Крагујевца* «Уваженоме и одличноме двадесетшестом годишњем збору срп. пољопривредног друштва поздрављам у учитивости данашњи рад у име уредништва «Витеза» и гајим најусрдније и најлепше жеље за успешан и обилат рад друштва коме сам вазда захвални и одани поштовалац — члан редовни, почасни и утемељач. Милосав П. Куртовић уредник «Витеза.»

Из *Крагујевца* «Шумадијско коло кнез Михаило ценећи високо важни позив друштва честита најсвесрдније рад данашњег збора. Бр. 95 — Панто Пејовић потпуковник.»

Из *Крагујевца*. «Сретан рад желе збору: Блазнавац, Куртовић.»

Из *Неготине*. «Браћо, честитам вам рад и желим вам слогу и срећу у раду — Петровић економ.»

Из *Прокупља* «Честитам рад збора. Хиљадили се поспоши пољске привреде. Данас имамо и ми збор пољопривредне подружине «Добрич« — Милош Тодоровић, Младен П. Милојковић.»

Из *Куле*. „Од Вељка О. Поповића економа и члана помагача друштвеног.

«Некакве сметње на пут ми стале
«Те лично доћи, нису ми дале
«Другове молим да ме извине
«И пријатељски поздрав ми приме
«У ком им желм кад се састану
«Искреност, љубав, слогу и вољу
«Да тако сложни својски настану
«Да створе себи будућност бољу
„А када кући пођу са збора
„Да успомене миле понесу
«Срећу и здравље кући однесу
«И здраву чељад нађу код двора.» — Збор се на ова честитања одазва са живили!

Председник. — Пошто је са овим испрпљен зборски рад заблагодари збору и закључи га.

БЕЛЕШКЕ.

Колики је највећи приход пшенице по хектару — у округу ужичком? — У близини варошице Арилја, посејана је пшеница прошле јесени 1893 год. наозим (озимица), на земљишту са кога су истог лета два рода скинута (озимни јечам шесторедац и хељда) а коме је предходни усев била хељда. Исто је земљиште у другој половини Августа — пошто је пожњевена хељда — нађубрено, па за овим угарено. Време од угара па до сејилбе прошло је од прилике двадесет дана, када је пшеница по угареном земљишту посејана и заорана; семе је сејано руком, и засејано је на истом простору земљишта 285 килограма. Дрљање није вршено и ако је ради поравњења земљишта потребно било.

Многи су сопственику засејаног земљишта говорили, да не сеје на томе земљишту пшеницу, јер вело: У неброј пута искуством је посведочено, да посејана пшеница на стрмлики не може дати рода ни толико да се може труд око орања и сејања наплатити, а камо ли шта више. Истина да би их он послушао, да је имао какво друго парче земљишта да посеје пшеницу, али како није имао — а ни под кирију наћи могао није — посејао је на «Божи бат.»

Семе је никло после кратког времена, и све докле није снег покрио земну површину, сваки који је видео ту њиву рекао је ако не баш отворено оно у себи, да се неће моћи семе исплатити. Али кад се снег диже и наступише топли Априлски дани, пшеница поче тако напредовати да јој је сваки мимопролазећи завидео, која је тако бујно напредовала да је већ почетком Јула месеца била пожњевена. Када је извршена премерена је, и нађено је са истог хектара чиста зрна 3.840 килграма.

Да не би ове цифре буниле читаоце напомињем: да је просечни принос пшенице по хектару овди 1400—1590 килогр.; док ова је велика цифра могла доћи једино од добре обраде и угара. Ето, колико може при ваљаној обради и угару да се добије пшенице у кршевитом округу ужичком; а шта да речемо за питомо поморавље, мачву, стиг и др. српске покрајине.

* * *

У које време треба дрва за грађу сећи те да дуже трају? — Искуством је доказано, да дрва за грађу сечена у Децембру месецу дуже времена трају и буду поштеђена од трулежи; док сечена у другим месецима, пре постану неупотребљива и што је опасније, пре труну.

Сваки онај који сече дрва за грађу нека има горњи цитат на уму.

Р. В М

ПРИКАЗИ

Од Јануара ове године, почели су излазити:

«*Орало*« орган бугарског земљорадничког друштва год. II, излази 1. и 15. сваког мес. цена за Бугарску 10 а за остале земље 12 динара годишње; Софија; под уредништвом Саве Ж. Дацова.

Земљорадничка Задруга (La cooperazione rurale) орган пољопривредних удружења на селима — земљорадничких задруга и земљорадничких синдиката. Излази 15. сваког месеца, у свешчицама од 2 табака 8°; уређује Мих. Аврамовић. Смедерево. 1895. год. I. Цена листу за чланове земљорадничких задруга и подунавске окр. задруге 3 дин. на годину; за нечланове 5 динара.

БИКА, двогодишњака, бернско-алгајске расе, добра за приплод, продаје

Свет. Милојевић
начелник

Цена маљим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** — Општи поглед на агрикултуру у Србији (наставиће се). — Кочење и сметње пољској привреди (наставак). — Из виноградарске праксе (свршиће се). — Један врло важан услов за истинско унапређење домаћег коњарства (свршетак). — Произвођење дувана (свршиће се). — **Друштвени и подружински послови. — Белешке.** — Прикази. — Оглас.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТВ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 13. **У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 2. АПРИЛА, 1895. ГОДИНЕ.** ГОДИНА XXVI.

ОПШТИ ПОГЛЕД НА АГРИКУЛТУРУ У СРБИЈИ.

(наставак)

Ни једна биљка не може да успева ако поред материја нема у средини, у којој живи, и састојака пепела. Према томе стварање органских субстанција у биљци из угљене киселине, амонијака и воде, условљено је присуством неорганских једињења, која се у пепелу налазе.

О овоме је могућно уверити се врло простим опитом. Ако се једно зрно семена какве биљке мете у чисту воду да клија, видеће се да ће се у почетку из зрна развити једра биљчица. У зрну семена има довољно неорганских састојака, за први почетак живота биљке, но после кратког времена вегетација ће се зауставити и најзад ће биљка угинути.

Тежина биљке, према тежини зрна из кога је биљка поникла, увећала се, али кад се биљка сагоре видеће се да оставља исто онолико пепела, колико га има у зрну семена. Продукција биљне субстанције могла је ићи дотле, док је било неорганских делова биљке, састојака пепела, и према томе јасно је, да састојци пепела у биљци нису случајни примерци већ битни делови биљке, који су биљци служили као биљна рана.

За разлику од атмосферских, називате су ове: минералне ранеће материје биља.

Напредовање биља је условљено присуством минералних и атмосферских ранећих материја. Минералне материје морају бити у домашају биљних жила и у онаком стању у каком их је биљка у стању да прими — у раствору. Биљци за њено успевање је нужно да има све материје које јој као рана служе, тако да, ако у средини, у којој биљка нема само једнога од састојака биљне ране, сви су остали без утицаја, и продукција биља у маси је могућа само тако, ако се све ранеће материје налазе у одговарајућој мери. Из овога излази да је плодовитост земље условљена оном материјом, која са осталима служи као рана биљци, које у земљи најмање има. Суму рањивих материја сравњава Либиг врло згодно са ланцем, чија јачина зависи од јачине најслабијега прстена.

Посматрајући изближе стварну вредност хумуса и његовог хемијског дејства на развитак биља, дошло се до резултата: да хумус не служи биљци директно за рану већ индиректно. Хумус је продукат распадања свију органских материја, што су у земљи. И до кога је ступња доспео процес трулења, имаће и хумус различити сложај, и из њега ће се моћи у сваком стадијуму издвојити различита једињења; он је изложен непрестаним променама, и хумус, који се данас у земљи налази неће бити исти сутра или после дужег времена. Узалудан је дакле посао, из хумуса издвајати одређена једињења те констатовати његов сложај. При стварању хумуса из преостатака биљних делова, из шталскога ђубрета итд. један део угљеника претвара се у угљену киселину, а азот у амонијак односно у азотну киселину. Амонијак и угљена киселина служе као рана биљу, сем тога угљена киселина дејствује хемијски на минералне саставне делове земље, разлаже их и ствара од њих једињења, која су подесна, да их биљка асимилише. Други део угљеника претвара се врло споро у угљену киселину, и издваја црну органску материју — хумус у ужем смислу, који се такође постепено мења. Стварањем ове волуминозне материје — хумуса, поправља се многа врста земље. Из тешке иловаче гради се растресита земља, те тиме олакшава приступ ваздуха. Лака, песковита земља добија већу конзистенцију кад се са хумусом меша, и тиме и својство да влагу дуже задржи. Тамна боја, коју земља од хумуса добија, чини да се земља лакше загрева.

Хумус, као такав, није дакле биљна рана, већ продукти његова распадања. И ако хумус игра врло велику улогу у пољорадњи као средство за удобравање земље, ипак се не може рећи, да биље од хумуса живи, његово дејство на живот и напредовање биља је индиректно.

Ово су главни моменти на које се обраћала највећа пажња при анализама, које овде саопштавамо, па с тога смо и сматрали за нужно претходно напоменути их.

Испитивање земље.

Кад би се при испитивању земље хтели да узму у обзир сви моменти, који условљавају агрикултурну вредност њену, то би анализа земље била још много

тежи посао, који односи врло много времена. Апстрахујући то, што су физичке особине земље од пресудног значаја за плодовитост њену и што се ове особине могу да испитују на разне начине и са разних гледишта, мора се поменути да је чиста хемијска анализа врло трудан посао већ и за то, што у земљи има врло много разноврсних органских и неорганских једињења, од којих се многа налазе у тако малој количини, да их је тешко одредити. Хемијска анализа у толико је компликованија у колико се више анализом тражи одговор на питање, шта од свега што је анализом у земљи нађено, условљава јачину земље за идуће усеве?

Познато је да биљка црпе своју рану из земље у раствору и помоћу жила, али погрешна је претпоставка, да је јачина земље пропорционална количини минералних ранећих делова растворљивих у води, јер растварајуће средство у земљи није само вода, већ вода и угљена киселина, вода, која поред угљене киселине садржи растворене и разне соли, што јако утиче на моћ растварања.

Појмљиво је што међу хемичарима постоје разна мишљења о методама анализа земље, кад се узме у обзир, недовољно познавање процеса при прелазу честица земље у корен биљке.

Нама није циљ, да излажемо разне методе испитивања земље, с тога се у тај посао нећемо ни упуштати, већ ћемо што је могуће краће изложити начин испитивања, по коме су ове анализе вршене.

Анализе што се овде износе вршене су само од орница (25—30 см. дуб.) од којих су пробе узимате по упутствима пишчевим, а из дубине до 30 см. Пробе су набављане из целе Србије по распису пореске управе. Начин, на који су пробе набављене врло је незгодан, и писац се о томе уверио чим су прве пробе почеле стизати. Сељаци мислећи, по свој прилици да се земља испитује у циљи разрезивања порезе, слали су или најгору земљу, или у врло много случајева чист песак, шљунак, па чак и камен. Приличан број анализа морао се с тога одбацити, а рад око тога, као пропао, прежалити. Пробе за анализе земаља, које се овде износе, узимао је или писац сам или лица, о којима писац има уверења, да су радила потпуно по упутствима његовим.

Земље су сушене на ваздуху — на температури 19—28°C и од тако осушених проба вршена је.

A. Механичка анализа

Свака земља сложена је из четири саставна дела то су: хумус, песак, глина и креч. Чисто механичко разлагање или т. зв. механичка анализа иде на то: да ова четири саставка одвоји једно од другога и да одреди количину свакога понаособ. Овај се посао врши испирањем земље водом, но у новије време показало се, да су резултати овакога рада врло нетачни, с тога што са најситнијим деловима земље — са иловачом прелази и ситан песак, тако да је, вршећи механичку анализу простим плакањем, налажен увек велики проценат глине више него што је у ствари у земљи има. Из тога узрока предложио је Шлезинг нову методу одвајања саставака земљиних, која је скопчана са хемијским приправљањем земље. По овој методи једино је и могућно тачно одредити количину иловаче, па је с тога у овим анализама и усвојено плакање земље по методи Шлезинговој, која се састоји у томе што се оће да одреди количина.

1 У киселинама нерастворног песка.
5. Иловаче.
3. Хумуса.
4. Калцијум карбоната.
5. Влаге.

Калцијум карбонат одређује се из раствора у соној киселини; преостатак земље, који се у соној киселини не раствара, преливан је са калијум хидратом, те на тај начин ослобођен хумуса, који је одатле таложен и мерен и најзад плакањем одвајана је глина од песка.

Механичке анализе вршене су са Шенеовим и Шулцовим апаратом и нађено је, да су резултати приближно једнако тачни, али да се са Шенеовим апаратом губи врло много времена, с тога писац мисли, да је Шулцов апарат, с тога што је простији, много практичнији.

(Наставиће се)

КОЧЊЕ И СМЕТЊЕ ПОЉСКОЈ ПРИВРЕДИ.

Аграрне неприлике и недаће, њихови узроци и последице.

(наставак)

Колико се дангуби, само због неподесног облика дужница, при обради земље и сређивању усева, могло би се, на основу овог рачуна, врло лако преставити и израчунати, те да се добије приближна слика расипања радне снаге, само из овог једног врло простог узрока!

Што је интензивнији начин пољорадње, што се више рада мора употребити на обраду њива и ливада, то све више расту радни трошкови и све већа штета произлази са растурености и распарчаности земље, јер се много надница са њих страћи и упропашћује.

Али с друге стране, то је и узрок, што у пољској привреди не може бити никаквог полета. никаквог напретка, јер је немогуће завести ма какву усавршицу на растуреној имовини. Напредак и полет изазивали су својим примерним радом, свуда, увиђавнији, ил' спремнији појединци. Ал да ли је и код нас и у опште гди влада овака распарчаност имања гди потеска принудност са својом кочњом још једнако притискује могућ ма какав напредак? „Гди је распарчаност и растуреност имања, не само да обична гомила заостаје у назатку, већ она свлачи к себи у прашину, као оловна мора притискујући, сваки полет виших натура“ вели лепо Рошер.

Пољопривредник, који с размишљањем и с рачуном мора да приступа извођењу свију својих послова на имању, силом спољних околности, био би принуђен, да према савременим захтевима и тражњи пијачној цео свој обрт и начин газдовања, дотерује, поправља, измењује. Рецимо место сада екстензивне културе, да пређе интезивнијој, или да запати више домазлука

(стоке) и у вези с тим, да један део својих поља употреби на сејање детелине и других корисних биљака за исхрану стоке. Али, као мора, притискује на њ обичај, старинске навике и не дају му мањи.

Имање му је растурено на неколико страна, међ сијасет суседа и онда ту бива оно: „Кад неће брег Мухамеду, мора Мухамед брегу!“ кад не ће и не може суседство с њиме и за њим, мора она за својим суседима — мора се бактати, па или пропасти, или за времена дићи руке и пустити нек иде, како иде: радити како село оће!

И растуреност имања и њихова неприступачност, сва до сада побројана зла, неприлике и сметње пољопривредном напретку и полету, нису могли остати без уплива на опште распрострањени систем газдовања.

Под описатим околностима и није могуће друкче радити, но управљати се по селу, јер је најбољи пут и начин, сачувати се од потре и штете: ако се једна ил друга страна атара — један ил други потес — обделава и засејава једном истом сортом усева, јер се истодобно на тим пољима и обрађује земља и сеје и жање, а не мора се тада бојати попасивања и гажења. Дакле и у сејању и у косидби и у жетви и у берби — мора се сваки привољевати и повиновати и на даље зборским закључцима! Закон о потесима је укинут, али потеска уредба, силом околности, фактички и даље још царује и мора господарити све дотле, докле се злу корен не потсече!

Рекли смо, да у погледу на системе газдовања, свуда влада *тро-пољно газдовање*, па да је то и код нас случај.

Тај систем газдовања, био би способан и за дотеривање на боље, да више користи пољорадњи и да веће приносе одбацује; као што је у многим другим државама и рађено. Поједина поља, поједина трећина њихова, могла се делити на засејивање више усева, но што је само жито и кукуруз, као код нас. Нарочито ступањем детелине у плодоред, која је долазила на ону трећину поља, која се угарила, одмарала — осетиле су се тамо велике благодети: добило се више хране за стоку, могло се више стоке држати, дакле и више ђубрета за удобравање осталих поља добијати.

Али код нас, детелина се од скора почела и то силом уводити и најглавнија је кочња томе увођењу, што детелина мора, са оваквог стања атара и потеса, да се сеје у огради и у близини дома, а земље под оградом и у близини дома има врло мало! Детелина не сме и не може, да се сеје у потесу, међ њивама тамо гди би по плодореду било згодније, гди би план земљоделчев то захтевао, већ онамо гди село оће — тамо гди се мора!

Тек кад она задобије љубав масе, већине — наступиће и у том погледу повољније прилике, а то ће још по прилично потрајати, докле се то збуде и докле се увиди и оцени права важност и корист од завођења ове биљке!

И наука и пољопривредна практика, признале су да је *мјенимо газдовање*, плодоред најсувременији и најбољи, гди нема таквог силног ограничавања у реду усевном; докле је тропољно газдовање, у новије доба постало несувремено и везује руке пољопривреднику и чини неспособном пољску привреду у светској утакмици.

Сејање стрмнина — белих жита — код нас је нагло напредовало, тако да оно сад већ превишује сејање кукуруза а достиже пространство ливада и пашњака: *од зиратне земље.*

Бела жита запремају	28%
Кукуруз	26·50%
Ливаде и пашњаци	34·25%
Виногради и воћњаци	9%
Варива и трговачко биље	2·75% [1]

Бела жита јако исцрпљују земљу, обрада земље за њих чини, да се земља спљескава и коровљиви — дакле наступа из године у годину све озбиљнија опасност потпуне изнурености њива. С друге стране нестаје места за добијање новина разором и крчевином. Ливаде и пашњаци квалитативно све мању вредност имају. Због тога је рапидна депекорација — опадање стоке је огромно из године у годину! Од 1806. године скоро се сва стока, *не десетковала, већ упеловила у Србији!* А сточарство је још једнако главни приход народни, главни извор благостања!

Мана је дакле тропољног система газдовања, што даје полета несигурном житарству, на рачун сточарства. Бела жита у Јевропи не могу да одрже утакмицу прекоморску (с Америком) и с Русијом, гди грдна пространства још плодног и неисцрпљеног земљишта и велики број радни снага, јефтино стоји пољској привреди на расположењу.

Друга је главна мана тропољног система газдовања, што се пољски радови сустичу и нагомилавају у извесно доба, да оно мало инокосних руку, не зна с пролећа — за обреду и сејање, копњу итд. — и с јесени — за жетву и бербу, сређивање поља — гди ће пре и шта ће пре. То доноси собом рђав распоред радне снаге, рђаву обраду и рђаво сређивање, па и изнуравање ове радне снаге.

Али нико не сме ни помишљати, да такав један преживео систем газдовања замењује новим, савременијим, у коме се више земље посвећује гајењу биљака за исхрану стоке; у коме се како је ограничено проширавање зиратне земље, постиже да се са исте земље — са исте површине — бољим радом и газдовањем више приноса добија.

Кад је земљоделац ограничен, побројаним сметњама и неприликама, у времену сејања и жетве, у избору врста усева, у избору употребе и користовања земље; кад је принуђен на затирање и ограничавање стоке — како је могуће, да се ма ко' сме усуђивати и на ма какве веће и коренитије измене у начину газдовања, да се нада на ма какав полет ил' напредак пољске привреде, кад аграрно стање, виси над сваким као Дамоклесов мач!

(наставиће се)

[1] Оцењивање земље 1894. Београд.

ИЗ ВИНОГРАДАРСКЕ ПРАКСЕ.

III.

О засађивању винове лозе.

(свршетак)

6) *Кад треба лозу садити?*

Ако смо у стању да резнице добро очувамо, онда их не треба садити рано с пролећа јер се живот у лози, у хладној земљи врло споро буди. У опште узев добро очуване резнице боље је садити доцније но раније. На оцедним, узвишеним виноградским положајима, на којима се земљиште брже и лакше загрева, можемо сађење отпочети крајем Марта; а на равним, влажним земљиштима, која се спорије и теже загревају, нарочито још ако је пролеће кишовито и хладно, не треба сађење резница отпочети пре друге половине Априла или почетка Маја. Ово, што сам довде рекао, важи за резнице које или нису никако припремане за засађивање или су лежале у води само дан два. Ако су, пак, резнице, ради припремања за засађивање, лежале дуже времена у води, сађење треба отпочети онда кад наступи образовање тако званог „калуса.“ Ако лозу метемо у влажну земљу или у воду, јавиће се после извесног времена испод коре на доњем крају нека испупчења — то јест, лоза ће набубрити, а на пресеченој површини, избиће ситне беле громуљице, из којих ће се доцније развити жилице, и те громуљице јесу тако звани „калус.“ Код резница које су потопљене у текућу воду „калус“ се почиње образовати доцније (почетком јуна) но код оних, које су потопљене у мртву воду или у какав суд напуњен водом. Резнице код којих је „калус“ образован треба одмах засађивати.

Прпорке или калемљену лозу, треба садити раније с пролећа још док сок није кренуо; само треба добро пазити на то, да се не саде по мразу, јер овај може и иначе нежне жиле јако да оштети. Према овоме са сађењем прпорака и калемљене лозе може се отпочети крајем Фебруара и почетком Марта — разуме се ако је време за рад погодно. Ако нисмо у стању да отпочнемо посао у горње време, онда треба прпорке или калемљену лозу утрапити на каквоме ладноме месту, како би се тиме за неко време спречило кретање сока.

7. *Како треба лозу садити?*

Ако је земљиште трошно и ако је добро припремљено, резнице се могу садити у рупе избушене нарочитом садиљком; а ако је збивеније и лошије припремљено, онда их треба садити у јамиће, који се као што је већини виноградара познато, копају обично будаком. Сађење резница помоћу садиљке, много је јевтиније од сађења у јамиће, али је ово друго боље. Рупе, помоћу садиљке треба бушити усправно а не косо; а јамиће треба копати тако, да један дувар буде усправљен, као што се то види и на сл. 14. Кад се резница мете у рупу или јамић, треба око ње насути ситне трошне земље, па ову добро набити или натапкати. Ово се чини за то: да не остану шупљине у земљи око резнице, јер ове јако ометају примање лозе.

Ако земљиште није нађубрено приликом риголања (прекопавања), онда је добро да се у јамић баци која прегреш добро прегорелог говеђег ђубрета, измешаног са ситном земљом.

Да се неби земља, при бушењу рупа садиљком, обурвавала кад се садиљка извлачи, треба ову при извлачењу непрестано обртати.

Садиљка се може начинити оа дрвета или од гвожђа; за трошну земљу може врло добро да послужи и дрвена садиљка само јој треба доњи крај оковати гвожђем. Сл. 14 и 15 престављају гвоздене а сл. 16. једну дрвену, на доњем крају оковану садиљку сл. 14 преставља тако звану банатску а сл. 15 обичну гвоздену садиљку.

Прпорке или калемљену лозу са жилама, треба садити у јаме које се могу копати и ашовом, али ће после ићи брже, ако се исте копају узаним а подужим мотикама. Може се пак. за копање јама употребити и будак. Ма који од побројаних алата употребили за копање ових јама, треба гледати да је она страна, на коју ће се лоза наслонити, буде што усправнија, као што је то и у сл. 17 престављено. Лозу, пак, не треба никад полагати

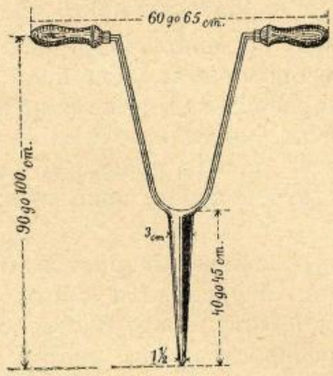

Слика 14.

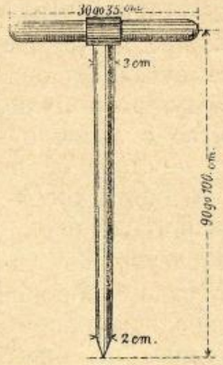

Слика 15.

врло косо, као што је учињено у сл. 18 јер ће тада из доњих окаца избијати изданци, од којих се не можемо одбранити и који јако ометају напредовање калемова.

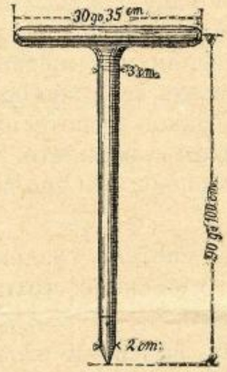

Слика 16.

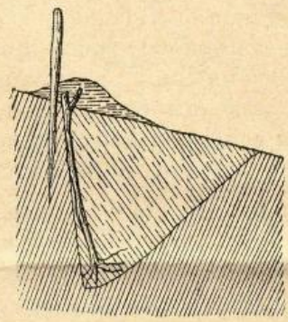

Слика 17.

Рупа у којој ће се ожиљена лоза посадити, треба да је дубока колико дужина лозе захтева и толико широка, колико је потребно да се жиле могу правилно разместити, а да се при томе избаци што је могуће мање земље.

При сађењу ожиљене лозе треба нарочито пазити на то: да жиле добију што је могуће више, њихов првобитни положај; да свака од њих буде добро земљом окружена и покривена, и да доњи крај лозе чврсто на земљи лежи. Ништа пак, није тако штетно за један нови сад, као празни простори око жила, јер су ови обично узрок што жиле почињу да труле. Где се може врло је добро да се основне жиле покрију једним слојем ситне земље, па да се преко ове наспе довољно воде, која ће тада наплавити земљу на сваку жилицу.

У опште узев, најбоље је кад се рукама притисне ситна земља на сваку жилу и између жила.

Пошто основне жиле добро земљом покријемо, треба остатак рупе попунити тако да глава лозина вири мало изнад земље (као што је то престављено и у сл. 17) а за тим треба над главом нагрнути ситне земље и начинити мали брежуљак, те да ни један део засађене лозе не буде изложен непосредноме дејству сунца и ветра, и тиме буде сачуван од сасушивања.

Ако при риголању нисмо земљиште нађубрили. а ово је посно, онда се може у сваку рупу бацити по један прегреш прегорелог говеђег ђубрета, а то тек онда, кад је рупа до половине напуњена. Ако је, пак, земљиште од природе доста плодно онда је много боље да се већ примљена лоза идуће или доидуће године нађубри.

При копању јама, треба пазити да оне њихове стране, на које ћемо лозу наслањати, дођу непосредно до самих кочева којима су на земљишту обележена места за поједине лозе, како би лозу заиста могли посадити на оним местима, која су јој

распоредом одређена. Кад садимо прпорке биће добро да поред сваке лозе ударимо по један краћи колац; а кад садимо калемљену лозу, *онда је неопходно потребно* да се поред сваке и колац удари, као што је то и у сл. 17 представљено.

У сл. 17. представљено је доста јасно, како треба јаму копати, (кад се употреби за тај посао мотика или будак), како трэба ожиљену лозу намештати, колац поред исте ударити и на послетку, како ваља ситну земљу на главу засађене лозе нагрнути.

Што се дужине резница, прпорака и калемљенелозе тиче, имам да напоменем ово: највећи део наших виноградара набавља америчку лозу из наших државних расадника, а много

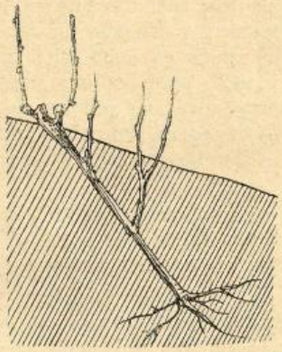

Слика 18.

мањи део, и то имућнијнх, набавља, и то већим делом већ калемљену лозу из Угарске. Резнице, прпорци и калемљена лоза из наших државпих расадника, дугачке су 35 до 50 сантиметара Лоза калемљена, која се набавља из Угарске, дугачка је обично 40 до 50 сантиметара. Према томе и наши виногрдари имају да воде рачуна о овим дужинама. А како се према дужини лозе управља и дубина сађења, то при копању јамиња или јама, треба водити рачуна о горњим мерама.

С обзиром на јаке суше, које су код нас нарочито последњих година учестале, и на то, што рипарија соваж тражи више влаге ја би саветовао нашим виноградарима, *да без велике нужде не саде америчку лозу која нема најмање 40 сантиметара дужине, и то мерено између крајњих окаца,* из чега даље, излази: *да је не саде плиће од 40 сантиметара*; а боље ће бити, ако буде дубина сађења (и дужина резница) 50 сантиметара.

На Св. Трифуна 1895. год.
Београд.

К. Д. Г.

ПРОИЗВОЂЕЊЕ ДУВАНА

ИЗВОЂЕЊЕ ДУВАНСКОГ РАСАДНИКА; НАПОМЕНА ДУВАНСКИМ ПРОИЗВОЂАЧИМА

пише поп **Лазар М. Мартиновић.**

(свршетак)

2. *Семе.*

„Какво семе такав род“ те и при избору дуванског семена треба довољно пажње да се обрати. Није довољно спремити повољно земљиште за расаднике, а за семе не бринути се.

Главно је да је семе зрело, чисто од уродице, да је за клицавост способно, и да је од оне врсте која се с коришћу може гајити, јер треба имати на уму разне врсте наших, турских и страних дувана.

Управа монопола дувана набављала је пређе разне врсте семена и раздавала произвођачима дувана. То је за похвалу. Но све те стране врсте дувана као: ђубек, кир, измирна и други нису дале произвођачима повољне и задовољавајуће резултате. Свакојако, овоме је поглавитп узрок: наша клима. Те стране врсте дувана треба да се код нас аклиматизирају, и на наше поднебље привикну, па би тек онда посигурно дошли и ми до бољих и разних врста дувана.

Од страних врста произвећен и расађиван дуван, није био у стању да издржи мало јачу топлоту — сушу — јер му је лишће изгорело, а кад трају после расађивања дуже кише, онда изђика по 2 метра, лишће се поцепа а и тако је — посно — те и нема снаге и лица. Усљед овога и сви овамошњи произвођачи нерадо сеју семе од страних врста, и само ако се мора — онда по незнатан број струкова расаде.

Да би се као што је мало пре споменуто, дошло до бољих и разних врста страног, но и код нас навикнутих дувана, требала би управа монопола дувана да: или сама о свом трошку произведе оваково семе, или да поједине произвођаче за то задобије и награду им одреди, а у том случају било би главно произвођење семена, а о лишћу неби се могло тражити рачуна Ово би у толико користније било што се после можда неби морао у оволикој мери да увози дуван из Турске, те тиме и знатна сума новаца из земље да издаје.

За наше пак прилике т. ј. за срез моравски и околину, за сада је најпознатији и највећма цењен „Просечан“ са или без обучене петељке — дршке — свакојако и ова је врста од турског дувана по дугим гајењем прилагођена за наше поднебље.

Има и овамо се гаје још и „скорозрелац“ „слезенац“ и други но мање цењени дувани, те зато се ређе и у нужди саде. Томе је узрок што „скорозрелац“ даје врло мало лишћа те и слабу бербу а „слезенац“ и други излазе хрђави, те немају добру цену.

Зато је највећма препоручен „Просечан“.

За семе остављају се најбољи и најразвијенији струкови. Сазрело семе бере се у Августу па пошто довољно на промаји просуши троши се и из чаура вади, затим се и од плеве добро очисти и у платненим кесама на сувом месту до употребе чува.

Код овдашњи произвођача дувана укоренила се је празноверица да дуванско семе може да „замре“. То бива кад који уире у кући а и дуванско је семе под истим кровом, онда семе изгуби клицавост те кад се такво семе посеје неће да никне. Ова празноверица није за веровање, тим пре што дуванс. семе не стоји у никаквој вези са човековим организмом, његовим болестима и смрћу; но многи се жале и ово као позитивно тврде наводећи (они којима се десила смрт у кући) да им расадници нису никли, и да су их, пошто су семе које није „замрло“ од другога узели — пресејавали. Усљед овога скоро сваки произвођач, кад има самртника износи семе из куће и оставља под други кров, да му неби „замрло.“

Ове празноверице и гатке треба оставити на страну, но ипак пре сејања треба увек опробати клицавост семена било у лонцу (саксији) било у влажној и код пећи остављеној сукненој кеси.

На овај начин се и „изводи“ дуванско семе, кад се оће или је потреба да што пре клија, но тада се семе у влажној сукненој кеси обично мете у топло ђубре те за 24 часа стоји па тако „извеђено“ — клијало одма посеје и одпочне заливати.

Обично и најподесније је време за сејање дуванског расадника друга половина Фебруара и прва па и друга половина месеца Марта.

Поменуто је како се за сејање приправљају леје, затим пошто је испитана клицавост семена, приступа се самом сејању

Старији људи мешају семе са пепелом, да би видели те семе свуда равномерно у леји посејали. Но боље је чисто семе сејати, али тај посао треба да врше људи који имају оштар вид. Сејање треба извршити само кад је тихо време и без ветра јер се само тада може равномерно да посеје. Зато овај врло важан посао треба оставити само извежбаним практичарима — људима који су то више пута радили, те знају и клицавост семена, земљиште и друге околности.

Пошто се семе посеје треба одмах расадник ђубретом покрити за 2 сантиметра дебљине.

Како се спрема и какво треба да је следује.

3. *Ђубре.*

Поред пажње при избору земљишта и семена, не мање је нужно имати при сејању дуванских расада, доброг и за то спремљеног ђубрета.

Како ђубре треба да је чисто од корова и травног семена, то оно мора бити од оних одпадака који нису помешани са семеном разних сазрелих трава. Према томе најбоље је ђубре за дуван: од чистих слама разног лишћа, труловине дрва, казанске комине итд. Сточно ђубре нарочито овчије има у себи доста здравог семена од разних трава и корова, те ако покријемо расаднике с таким ђубретом, треба више труда и рада при плевењу.

Но многи ипак цене козије ђубре као добро, јер се из искуства зна да и дуванско лишће од њега добије особито пријатан мирис.

Ђубре за дуванске расаднике треба да је прегорело још до јесени. С јесени и рано у пролеће треба га по двапут прекопати, те се тако још више иситни а и заостале клице од траве пропадну.

Боље је оно ђубре које је ма још и сламљиво, но оно које је измешано или се претворило у земљу. На јачину и снагу ђубрета, нетреба се много обазирати, јер ђубре се не мење на дуванске расаднике да даје храну дуванс. биљци већ да чува да се земља не испуца и подкорак не ухвати, а да клице и биљку чува од мраза и одржава потребну влагу.

Као што је поменуто посејан расадник треба одмах ђубретом равномерно за 2 санмет. покрити. Камичке, препове и другу парчад треба пажљиво очистити, да неби сметали при клијању и ницању дувана.

4. *Судови и заливање.*

Дали ће се одмах или ускоро дувански расадници после сејања и ђубрења заливати? Зависи од времена када су посејани и од топлоте у ваздуху. Ако су расадници рано у Фебруару посејани, а време је још ладно, па још ако трају и мразеви — онда не треба расаднике нипошто заливати, већ тај посао оставити док се отопли.

Но и пре сејања, а неизоставно после истог. треба судове и све остало што је за заливање потребно спремити Тако.

Ако су расадници поред бунара, треба бунар очистити како ће за сво време док заливање буде од потребе — имати довољно воде, уз то треба спремити: кофу и све што је за лакше и брже заитање воде потребно. Ако ли су расадници поред реке и потока, такође треба приправити место за лакши рад. Према броју расадника треба имати или набавити две или више канти са решеткама које треба да имају што ситније рупице.

Чим се стално 3—4 дана отопли, било да сунце греје или да топал ветар дуне треба одпочети заливање дуванс. расадника.

Вода за заливање најбоља је свежа из бунара или реке, додавање пиштевине или размућеног ђубрета није од потребе.

Заливање несме се предузимати бар у почетку никако до на увече, нити рано у јутру, јер ноћни и јутрењи мраз и хладноћа могу клицама младог дувана да шкоде, јер је дуван осетљив те може да измрзне. У почетку најбоље је да се расадници заливају пошто дан отопли а то је око 10 часова пре подне. Ђубре и земља примиће влагу, а топлота ће утицати на клицавост или пораст, те и ако преко ноћи буде мразовито дувану неће шкодити, ако се време стално отоплило, то треба расаднике сваког дана у 10 час. добро заливати.

У случају да чешће или сваког дана киша пада, несме се заливање сваког дана вршити, јер сувишна влага расаду шкоди те може да струне или како се овамо вели да се „направи жабљак.“

Примети ли се да ће после кише ноћу бити ладно, или ако се изведри да може и „слана“ да падне; морају се расадници покрити. За покривање расадника најбоље је преко зиме спремити за то удесне асуре (рогозе) но који то није спремио, треба ђк их покрије ма чим — пољавама, губерицом, сноповима од кукурузовине, лисницама итд. али свагда треба да се мотри (нарочито ако је дуван никао или одрастао) да покривка не лежи по дувану. Ради тога подметну се мотчице које покривачу не дају да падне на леју. Произвођачи који имају покретне сушнице од танких чамових дасака, могу удесити расаднике према крилу од сушнице, па тим крилима преко ноћ да покривају расаднике.

Мора се брижљиво да мотри, да чим се дуван „укрсти“ нетреба дозволити да у расаднику између дувана расте и трава. Зато одмах чим се појави трава одмах је треба чупати — плевити — најбоље се плеви после заливања јер се трава лакше чупа, а ако се плеви док је трава још мала мање на корену чупа и дуван. Густо засејан расадник треба навлаш при плевљењу прочупати, да би се проредио.

Ако време није одобрило или је иначе одоцњено са сејањем расадника а време се стално отоплило, тада да би расад што пре стигао, треба га двапут преко дан заливати и то око 7 пре и 4 час. после подне но никако позно у вече.

Према досад реченом: на сувом а топлом времену треба расаднике сваког дана по један пут заливати; но ако киша чешће пада, са заливањем треба престати. Исто тако треба расаднике брижљиво плевити и недати да трава ојача и осили се.

Одрасли дуван треба са врло великом пажњом плевити, те да се завлачењем целе руке између струкова, неби исти искривили и у расаднику полегли, јер не само што ће иструлети но и они што остану врло се дангубно саде, тешко примају и споро се развијају. Такође треба пазити да се струкови том приликом не ломе.

Кад је одвећ сушно пролеће, сунце јако опече, а ноћу росе нема дувански расад застане и не расте. У таком случају, мора се сваког дана два пут заливати, као што је речено код одоцњеног расада.

При сваком пак заливању, треба да је решетка од канте што ближе до земље; никако не треба са висине заливати, јер вода или убије земљу те се увати подкорак или ако је дуван одрастао од воде полегне и за земљу се прилепи, па се и покриви. Ваља пазити да рупице на решетки буду свагда и све отворене.

Дешава се да кад треба дуван расађивати окупи киша, те не одобрава да се њива преоре и спреми, а дувански су расадници одрасли и за расађивање готови — онда треба престати са заливањем т.ј. не заливати расаднике сваког дана већ трећег или четвртог дана. То исто треба учинити ако дуван нагло расте а није још време да се расађује, јер кад се „затегне“ вода, дуван престане да расте, стабљика му је чврша и жилавија, те и за расађивање боља.

У сваком случају на 3—4 дана пре расађивања треба престати са заливањем — затегнути воду — да се дуван „испече“ и онда се при расађивању не ломи и боље издржи сушу на њиви.

Пре него што се одпочне чупати расад за расађивање па њиви мора се добро залити да се лакше чупа. При чупању ваља бирати развијеније и боље струкове, свагда мотрећи да се остали слабији струкови не поломе н не покриве. Пошто се расадник прочупа треба га опет залити да би се учврстили заоставши струкови, који се такође после 2—3 дана прочупају, и тако се ради до год је расад потребан и цела се њива не засади.

Колико сам знао и умео ја сам „Извођење дуванс. расада“ описао, а све по практиковању у овој околини.

Радо би примио и усвоио допуне и исправке; но желео би да који стручни а школовани практичар о овом питању научније и исцрпније коју и више и боље напише.

Како се расађује, залива, окопава, закида, бере и суши дуван? Као и како се чува, и за одкуп спрема? Гледаћу да ускоро опет (али овако) напишем.

Туберкулоза (Јектика) код наших домаћих животиња.

Туберкулоза је једна од врло опасних, неизлечивих заразних болести, која се појављује не само код говеди, но и код других животиња, па и код човека, а преноси се од једне врсте животиња на другу или од животиње на човека, или од човека на животињу. Туберкулоза се понајчешће појављује код говеди, а нарочито код крава (и то увек више код старијих но код млађих), затим код свиња (нарочито код млађих), па код кокошију, ређе код коња, а најређе код оваца, коза, паса и мачака. Истина је, ова је болест код нас ретка, али по другим земљама

она је доста распростртa, особито онде, где је више развијено шталско хранење са фабричним отпатцима. Код нас у Србији дешавају се врло ретко случајеви туберкулозе код стоке. и то већином код оне, која је са стране у земљу доведена, а ту болест са стране добила или наслеђем задобила, јер наша стока за шталско храњење са фабричним отпатцима незна, нити се толико по шталама у покваренoм шталском ваздуху чува, као што се чувају страна говеда, но већим делом живи у чистој природи у пољу, и храни се чистом и природном храном.

Пре но што ћемо отпочети описивање ове болести, држимо да неће бити згорег, да напоменемо ; да она није нова код животиња и човека, но да је још у давна времена била позната старим египћанима, еврејима римљанима и грцима. На 131 годину после Христа описао је ову болест код човека римски писац Голен и грчки Хипократ. У новије време описали су ову болест енглески писац Мортон (1689) затим Моргани Ленак. О самој сточној туберкулози из старијих времена немамо описа, али судећи по старим јеврејским прописима о прегледу меса, које су вршили њихови шахтери, можемо с пуним правом закључити, да је ова болест и код стоке била добро позната, усљед чега су јеврејски законодавци још тада забрањивали употребу меса од јектичавих животиња.

Узрок овој болести је, као и код других заразних болести једна паразитна гљивица, која се голим оком видети не може, но само увеличавајућим стаклом (микроскопом). Ову гљивицу пронашао је чувени професор хигијене на берлинској медецинској школи Роберт Кох, и назвао је bacillus tuberkulosis. И раније било је познато лекарима да је узрок овој болести нека паразитна бољчица, али ни један од њих није ју могао овако испитати и описати, као што ју је он, из гнојавих оболелих делова туберкулозних људи па животиња, издвојио и одгеговао, па са њом и друге животиње пелцовао, које су такође оболеле од ове болести, са чиме је доказао : *да је та гљивица и узрок овој болести.* Кад ова гљивица, која се налази у ваздуху, доспе у тело кроз органе за дисање, она произведе у тим органима запаљење, од кога се по тим органима образују мале чибуљице (чиричи), које загноје и распадају се. Кад се те чибуљице туберкулозне налазе само у једном органу онда се у науци то назива : *локална или примерна туберкулоза.* Доспу ли пак ове гљивице помоћу лимфних и крвних судова и у остале делове тела, као нпр. јетру, слезину, лимфне жљезде, мозак кичмену мождину, стомак и црева у органе за плођење, у виме итд.; онда се то у науци зове : *општа ули генерализирана туберкулоза.* Сем ваздуха ова гљивица може доспети у тело помоћу млека и меса болесних туберкулозних животиња, кад се за храну човека или животиње употребе, а тако исто кад се избацаји било животињски или људски, као нпр. гној шлајм, пљувачка итд. не униште, и разним начином дођу у додир са храном животињском или човековом.

Знаци по којима се ова болест може познати различни су према томе : како су и који органи оболели. У почетку појава ове болести не може да се примети, јер она се врло лагано развија, тако да грозница која наступи у првим данима оболења остане и непримећена, пошто животиња изгледа весела. Доцније примети се у опште, да животиња из дана у дан све већма мршави, и ако има још бољи апетит на храну, но што је раније имала ; кожа изгуби своју еластичност, длака се накостреши и изгуби своју сјајност, и тек после неколико недеља или месеца покажу се знаци поремећења у органима за варење, наступа малокрвност, слабост, малаксалост и потпуна изнемоглост. А према органима који су оболели примећавају се још и ови знаци:

Код плућне туберкулозе (од које чешће говеда а ређе свиње и коњи обољевају) примети се одмах као први знак кашљање, које је преко дан ређе и слабије, а ујутру, особито кад се шталска врата отворе, те у шталу уђе свеж и хладан ваздух чешће и јаче, а тако исто и после пића хладне воде или не чисте и хрђаве хране. Кашаљ је у почетку сув а кратак и потмуо, доцније пак наступи јачи и дужи кашаљ са малим избацајем шлајма или изливом слинавог слуза из носа. Кад је пак болест у своме јеку наступи јаки и често пута грчевити кашаљ тако, да прети опасност животињи од угушивања, и у таком стању болести, провали се у плућима какво туберкулозно гнојаво огњиште или каверна која је усљед туберкулозе постала, те кроз нос и уста потече садржина тог туберкулозног огњишта или каверне, која је лепљива, врло рђавог задаја (мириса), слузаво- гнојава, густа, грудваста, сираста и врло непријатног мириса. Дисање је отежано и убрзано, и са напредовањем болести бива све теже и убрзаније. При притиску грудног коша, а нарочито између ребара животиња осећа болове. Животиње оболеле гледају да заузму извесан положај, да би себи олакшале, да што више ваздуха удишу. Коњи готово никако не лежу, или лежу са подвијеним предњим ногама. Свиње седе много са исправљеним предњим делом тела. Пред смрт обично појави се пролив, животиња изгуби апетит на храну, говеда обично престану да преживљу, а код свиња поред пролива појави се и бљување.

Код туберкулозе у носу, душнику и јабучици примећавају се ови знаци : животиње имају промукли глас, јако отежано и чујно дисање са дахтањем и бректањем, усљед чега могу се животиње по кад кад и угушити..

Код туберкулозе лимфних и осталих жљезда примећава се : да су жљезде отечене, увеличане и отврдле као камен, и често пута више жљезда у једно саставе се и отекну. Ове отечене и увеличане жљезде доцније омекшају и провале се, а из њих излије се жућкасто-сираста лепљива материја. Кад су од туберкулозе оболеле марамичне (опорњачке) жљезде, оне се могу кроз слабину притиском опипати, јер су грудвасто отекнуте и отврднуле.

Код туберкулозе серезних кожица а нарочито потрбушине (Bauchfell) и побочине (Rippenfell) показују се ови знаци : чешће кашљање и мршављење, кад се животињи притисне грудни кош, она у побочини осећа болове, а код потрбушине не показују се карактеристични знаци, само ако није туберкулозом црева комбинирана, или ако није процес обољевања туберкулозе прешао на серезне кожице јетре и органе за плођење.

Код туберкулозе органа за плођење сви органи било мушких било женских обољевају од туберкулозе и овакви су знаци: код материце примећава се излив у коме се могу констатовати бакциле туберкулозне. Животиње туберкулозне могу се обременити, али побацују врло често. По побацивању или по порођају животиња, која је имала у врло малој мери туберкулозу, добија општу туберкулозу која се врло брзо развија усљед чега врло брзо сврши, јер угине од такозване галопирајуће јектике. Мужјаци имају врло велики нагон (жар) за скакање а женске пак долазе врло често у ватру (терају се), тако да једна на другу скаче, али тешко остају оплођене, и ако се оплоде оне не донесу.

Код крава туберкулоза вимена бива понајчешће, и то у почетку оболе само једна или друга задња половина а доцније оболе и предња половина вимена. Виме оболело набрекне и отврде, и животиња не осећа бол. Млеко је у почетку обично, затим постане водено и танко, напослетку сасвим пресуши у оболелом делу. У млеко оболелих туберкулозних животиња, па ма им виме и не оболело од туберкулозе, могу се увеличавајућим стаклетом (микроскопом) наћи бакциле туберколозне.

Код туберкулозе варећих органа, а особито код црева појављује се час затвор час пролив, а на послетку пролив, који је течан зелено-бео, и често пута са крвљу помешан, тако да изгледа, да животиња има колику. Код туберкулозе црева, животиње обично омршаве, а свиње поред тога још и повраћају. Туберкулозу јетре тешко је дијагностицирати (определити) на живој животињи, али при секцији поред нарочито туберкулозних знакова, она је увеличана, те због својег увеличавања на живој животињи могу се често пута појавити знаци жутице.

Туберкулоза може се константовати и у очима и то : код говечета и свиње, а и у средњем уву код свиња.

Туберкулоза мозга може се често пута константовати засебно код животиња, иначе она је увек у друштву са туберкулозом плућа. Знаци који се појављују при туберкулози мозга јесу : Животиња је често узбуђена, узбуђење то прелази чак у беснило затим трзање и грчење мишића по телу, одузетост појединих делова на глави и мишића за покретање, па често пута и одузетост једне половине тела, или велика не осетљивост и вансебност.

Код туберкулозе кичмене мождине примећују се ови знаци: ход није чврст већ нихајући (љуљајући), подизање ноге у вис при ходу и одузетост стражњег дела тела.

Код туберкулозе бубрега примећавају се ови знаци : несталан нихајући ход, болови при притиску на делове тела у околини бубрежној, лучење многе мокраће (код коња), која је по кад кад помешана са крвљу (код говеди и свиња).

Од костију понајвише оболевају од туберкулозе ребра и кичмени обртњи, који се усљед туберкулозног запаљења загноје и у распадање прећу, а то исто бива и са зглавковима и рскавицама.

При секцији туберкулозних животиња наилазимо при прегледу плућа на једну врло велику множину бубуљица (чибуљица), које су велике као просно зрнце, а садрже у себи једну жућкасту гнојаву лепљиву течност, која се мало по мало згусне у виду сиревине; па се за тим сврсне и окамени, или претвори у једну масу. која изгледа као креда. Више чибуљица туберкулозних по кад кад саставе се уједно, тако да се направи један велики, као човечија песница, чир, а садржина тих распадајућих се чибуљица, састави се уједно и направи у плућном ткању, рупчаге или каверне, које су затворене осталим плућним ткањем али и оне по кад кад прсну и из њих се излије жућкасто гнојава сиру подобна маса, која буде искашљана и напоље избачена кроз бронхије плућне и носни отвор или уста. Ситне чибуљице постају и крупније нарочито на серезним кожицама код говеди, који добију величину мало крупнијег бисерног зрна а и изглед бисера, због чега су немци и назвали ову болест код говеди *Perlsucht*; и у њима се тако исто налази жућкастогнојава течност, која се напослетку у тим чибуљицама окамени или се претвори у чврсту масу налик на креду. Ове чибуљице налазе се и по осталим органима, о којима смо раније говорили, и код тих органа развијају се исте промене као и код чибуљица плућних.

(свршиће се)

ОБЗНАНА ОДГАЈИВАЧИМА КОЊА.

На основу одобрења Господина Министра Народне Привреде од 13. овог месеца ЗБр. 35 државни ергелски пастуви — пепинијери: 1) *Да-Винчи* дорат, пунокрвне енглеске расе, 6 година стар, од оца Винса и матере Фес, висок 165 см. на мотци; 2) *Лабуд II.* затворено дорат, пунокрвне енглеске расе, стар 6 година, од оца Принца Париса и матере Цеси. висок 164 см. на мотци; 3) *Кохејлан II.* дорат, турске крви, стар 11 год. висок 148 см. на мотци; 4) *Змај*, вранац, англонормандске крви, 4 год. стар од оца Гран-Метр и матере Кадишах, висок на мотци 164 см. 5) *Вихор*. дорат, англонормандске крви. од оца Фред-Аршер и матере Розете, 4 године стар, висок 165 см. на мотци и 6) *Радост*, дорат, англонормандске крви, од оца Експрес и матере Н. (од Тигриса и једне ћерке Конкеранове) 4 године стар, висок 159 см. на мотци; — *опасиваће* у току месеца фебруара, Марта Априла и Маја ове године, поред државних ергелских кобила и *приватне кобиле*.

Кобиле које се подводе под ове пастуве морају бити потпуно здраве, затворених боја (вране, дорастасте или алатасте) правилно скројене и најмање ове висине.

1) За Да-Винчија или Лабуда 142 см. на мотци.
2) За Кохејлана 138 см. на мотци;
3) За Змаја 148 см. на мотци;
4) За Вихора и Радоста 145 см. на мотци.

Сви поменути пастуви налазе се у Љубичеву.

Такса је за опасивање овим пастувима десет динара за највише *пет скокова* и она се полаже у напред при првом опасивању.

Приватне кобиле које буду приправљене и примљене за опасивање овим пастувима, могу бити примљене и на издржавање у заводу за време док се не оплоде, у колико то буде дозволило место у заводским коњарницама и ако сопственик пристане да плати: за саму кобилу за храну са послугом 1·60 динара, за храну без послуге 1·10 динара на 24 часа; за кобилу са ждребетом за храну са послугом 2 динара, за храну без послуге 1·50 динара на 24 часа, а на његову одговорност. У случају болести лекови се имају платити по рачуну.

Ну сваки, који би хтео да подведе своју кобилу под именоване пастуве. треба претходно да се обрати Управи државне ергеле пријавом. у којој треба да се назначи: 1) име кобиле, 2) боја длаке, са тачним описом свију знакова (лисаста, брњаста, у н. пр. путаста итд. 3) старост, 4) висину у сантиметрима (са назначењем: на пантлици или на мотци) 5) порекло и раса, 6) јели ждребила, колико пута, од којих пастува и јели одојила ждребад; 7) да ли је учествовала у изложбама или тркама, којом, кад, где и је ли добила и какве награде, 8) да ли су њена ждребад учествовала у утакмицама, каквим, кад, где и јесу ли добила и какве награде; 9(где је код кога кобила ождребљена; 10) жели ли сопственик да кобилу држи на храни у заводу док се не оплоди и то са или без послуге, 11) жели ли да се за кобилу и спроводника издејствује јефтинији подвоз на железници или лађи и од које станице и 12) тачна адреса сопственика.

Само пријаве у којима је одговорено на сва предња питања узимаће се у обзир и на њих ће се одмах одговарати. па тек по добивеном одговору — одобрењу — имају се довести пријављене кобиле.

Кобиле приватне, подведене под ергелске пастуве уписиваће се у нарочиту књигу о пореклу и по оплођењу истих издаваће се сопственицима нарочита уверења о пореклу која ће се по ождребљењу кобиле попунити и служиће сопственицима као доказ о пореклу ждребади добивене од ергелских пастува — пепинијера. —

Саопштавајући све ово нашим одгајивачима коња, Управа их позива да што пре пријаве своје кобиле које желе да подведу под пепинијере, како би им се благовремено могао јавити резултат.

Бр. 362. Од Управе државне ергеле, 31. јануара, 1895. године у Љубичеву.

БИКА, двогодишњака, бернско-алгајске расе, добра за приплод, продаје

Свет. Милојевић
начелник

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: — Општи поглед на агрикултуру у Србији (наставиће се). — Кочење и сметње пољској привреди (наставак). — Из виноградарске праксе (свршетак). — Произвођење дувана (свршетак). — Туберкулоза (Јектика) код наших домаћих животиња (свршиће се). — Оглас.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 14. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 9. АПРИЛА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

ОПШТИ ПОГЛЕД НА АГРИКУЛТУРУ У СРБИЈИ.

(наставак)

Б. хемијска анализа.

На жалост агрикултурни хемичари нису у томе сложни какав раствор земних честица ваља за анализу узети. Једни тврде да је довољно испитати само оне честице, које се у води растварају, други опет мисле да је овај раствор недовољан, јер растварајуће средство у земљи није чиста вода, већ вода, која у себи има растворених амонијака и угљене киселине, и биљка црпе своју рану усисавајући овај раствор. Испитивањем раствора земље у чистој води долази се до резултата, који нису довољни, да се према њима оцењује плодовитост земље; други разлог, који говори противу употребе чисте воде је још и тај, што земља има својство, да извесне, иначе у води растворљиве материје за се веже, да их задржи — апсорбира тако, да их вода не може да раствори.

Ако се хоће да испита целокупна снага земље, онда се мора земља растварати у врелој соној киселини од спец. теж. 0·17. Но да би се глина од песка одвојила мора се остатак изложити још и утицају сумпорне киселине.

У овој несугласици о растварајућем средству, која влада међу ауторитетима у овој науци, писцу није остало ништа друго, до да сам изабере начин анализања; имајући у виду захтеве агрикултурно хемијске анализе, а и према цељи, коју је овоме раду истакао, нужно је упоређивање са анализама земаља код агрикултурно напредних народа, те с тога су вршене анализе земаља у Србији, као што се из таблица види, из раствора у води и хлороводоничној киселини.

Потпуна хемијска анализа свију саставних делова земље, поред тога што је врло тежак посао, нема никаквога значаја за одређивање агрономске вредности земљине, с тога се скоро сви агрономски хемичари ограничавају на одређивање оних састојака земљиних, који служе биљци као храна. И у нашим анализама одређивани су само најглавнији састојци.

Методе, по којима су анализе вршене, поменућемо код сваког састојка посебице, но у напред напомињемо, да су све методе, по којима је рађено описане у аналитичној хемији од Фрезенијуса, те с тога се нигде нећемо упуштати у опширно излагање појединих аналитичких метода, пошто овоме раду и није цељ да поучи о начину испитивања, већ да изнесе свршене резултате, на основу којих би се могао донети закључак о агрикултурној вредности испитиваних земаља и који би поучили, шта пољопривреднику чинити ваља, те да са своје земље однесе највећу добит.

Раствор земље у води приправљан је по Шулцу у вулфовој флаши, и из тога раствора одређивана је најпре укупна тежина свију честица земље тиме што је вода испаравана а остатак сушен на 125°C до константне тежине а хумус је одређиван слабим жарењем осушеног остатка из диференције.

Кали и натрон таложени су као платинхлориди и натријум израчунаван из диференције. На тачност при одређивању калија обраћала се нарочита пажња с тога, што је кали једна од најважнијих материја, која биљу као храна служи. На земљи, у којој нема најмање 1‰, од тежине суве земље, не може са рентом — сем шуме — да успева никакво друго културно биље. И на такве земље, ако се хоће да употребе за продукцију културног биља, мора се и поред питалског ђубрета доносити још и вештачко калијумово ђубре. На земљама, које имају много калија, развија се врло добро стабљика и лист, па с тога се вештачко калијумово ђубре нарочито препоручује за ливаде, које вода не плави и поља, где се сеје детелина граорка итд. Но и стрмни усеви па и винова лоза дају врло добру бербу само у томе случају, ако, поред осталих услова, има у земљи још и доста калија.

Најмања количина калија, која у земљи мора да буде, те да се рад рентира је 1‰. Међу тим има земаља, у којима има 3—5‰ и више калија.

Сав кали, што се у земљи налази не може се у води растворити, јер земља, према својој апсорбционој моћи, задржава и везује известан део калија тако да из земље могу издвојити само биљке својим жилама.

(наставиће се)

КОЧЊЕ И СМЕТЊЕ ПОЉСКОЈ ПРИВРЕДИ.

Аграрне неприлике и недаће, њихови узроци и последице.

(наставак)

На мелиорације такође, не може се и не сме се ни помишљати ! Грдне просторије плодне земље леже под водом ил' баруштином, или су ограничене ни на какву употребу, па чак и најекстензивнију, јер леже у плавном пољу река и речица, под поплавом — а мелиорације би отвориле видик многоме плодном и богатом Мисиру у Србији !

С друге стране, поред исушивања и регулисања културно-водене мреже, Србија би била у стању два пут и три пут више да производи, кад би се свуда, гди то може, провеле воде и извршила мрежа за вађење — заливање — поља, нарочито ливада !

Али због разбацаности и распарчаности поља и земље, ни држава не би била у стању, да их данас изведе и проведе, јер би се нагазило, као на сплет змија, на такав један сплет правних, техничких, економских и финансиских тешкоћа, да би без огромних жртава било не могуће поћи ни корака даље у том питању.

А то ли ће се наканити и ако би и то било, то ли ће се рентирати појединцу, да проводи водену мрежу на дужницама од неколико метара ширине — или да се једном и код нас поради на заснивању удружења, за извршење ма каквих пространијих културних мелиорација .....?!

2. *Колико је распрострањено ово зло?*

Тешко је о томе тачно говорити без икаквих података, код нас. Ако би хтели да сазнамо, колико је распрострањена распарчаност земаља у Србији, или да одредимо колико има заокругљених и груписаних комплекса наишли би на велике тешкоће при раду. Тек кад катастар буде више премерио, моћи ћемо правити сигурније закључке о томе, али ће такво сређивање података онда бити и много теже.

Из спискова за срачуњавање површина, морало би се за свако село — а требало би и сваки атар — одредити број становника: у колико атара има који имања, колико деоница има свега, колико по појединим атарима од које просечно површине, спрам укупне површине целог имања сваког појединца.

А то је један огроман посао, кад би се предузео од једанпут, кад се не би још сада поступно сређивао и прибирао.

Са изложбе катастарских радова, која је држана у почетку 1894 год. у Београду, из оно неколико израђених општина можемо правити приближно поуздан закључак: *да је распарчаност и разбацаност, ситњење и дробленье деоница, са свима напред описатим неудобностима, неправилностима и сметњама, опште зло у Србији.*

Др. Лоренц је за Аустрију учинио покушај, да за неке срезове, као за Ст. флоријански и Гринбуршки у Горњој Аустрији разради те податке, на основу катастарског рада и то само односно средњих имања од 25—50 јутара. Резултат имамо у овој таблици:

Из следећег броја појединих, оздвојених деоница:

Срезови	1	2—3	4—6	7—10	11—15	16—21	22—28	29—36
	Састоје се имања између 25—50 јутара							
Ст. Флориан	15	24	13	18	28	30	19	15
Гринбург	610	129	18	6	5	3	—	—

Дакле у Ст. флоријану од 162 имања у површини од 20 до 50 јутара, било је само 15 сасвим заокругљених, 37 имало је сразмерно добро арондиране са 2—6 деоница, докле 110 имања већ имају по културу штетну распарчаност од 7—36 деоница.

У планинском крају Гринбургу, брдовит положај и са тим отежан даљи саобраћај, с почетка већ допринео је томе, да сваки сопственик добије имовину своју у једном брежуљку или страни брега заокругљену, груписану и на тај начин силом природних околности, били су принуђени, да више склопљен „посед“ задрже.

И ако бројеви катастралних парцела у појединим државама, не дају довољно јасну слику бројног стања имовине пољске, опет могу послужити као полазне тачке за оцену распарчетаности. Нарочито се могу из прираштаја нових парцела, са сигурношћу, изводити закључци о сталном напредовању све већег ситнења парцела.

Моравска нпр. у време кад је катастар у њој заведен имала је 4,759.915 парцела са површином од 3.862.000 јутара, а од те површине 231.481 јутро под њивом, виноградима и ливадом. Но отада се 1877. год. број парцела повисио на 6 милијуна — а то је јасан доказ, како описати новији узроци нагло и погубно разрушавају сваку основицу старинске баштине; нарочито како су деоба утрина и испуста и подизање прокопа и насипа жељезничких у стању, да по све неприродно распарчавање пољске имовине проузрокују.

Но, кад се, добијена слика распарчаности и разбацаности имања, изазове у памети, из успомена чешћег путовања по Србији и може се доћи до несумњивог закључка: *да је ово зло опште, распрострањено по свима селима у Србији.* Оно је све веће онамо, гди се у атару наоди *боља земља за обраду.*

Из описатог историског тока у мењању облика својине у земљи, са тамо побројаним средњевековним узроцима поступног ситнења и дроблења земље на све већи број деоница и на све ситније дужнице, знамо, да су новији узроци, наслеђе, продаја и деоба задружног имања, са грабежом утрина и испуста и силним заватинама — првобитно зло, у почетку овог века, на јако увећали, те да можемо и други закључак, по сигурно чинити: да се ваљда у сваком срезу, не би могла ни на прсте избројати она пољска имовина, која је, било од искони остала тако, ил' доцније разменом била заокругљена и груписана, у иоле сноснију форму згодну колико толико, за самосталније и паметније газдовање!

Но још јасније ће нам бити, да су исти узроци, морали изазвати и иста дејства свуда, у свима држа-

вама, кад примером из држава, у којима су такви податци прикупљани, све то још уочљивије преставимо.

Кад се у Пруској на основу закона сепарације од 1871. већ у комасацију узела укупна површина од 2500 квадр. миља, па пред скупштину изађе предлог, да се у областима, за које је важио тај закон, настави даље комасирање, појавила се жеља, да се сазна, да л' има још много пољских атара и општина, које леже распарчетане и да ли је оправдано и даље принудним путем, са тако огромним напорима и жртвама наставити овај огромни посао.

Предузето прибирање и сређивање података показало је. да је 1871. год. у самој Шлеској, било још 3 милијуна јутара, изузевши које од прилике износише $^1/_3$ укупне површине — што очекиваше на комасирање. Па тако је тада се нашло, да је донекле, био случај и са Вестфалском, Сахском, Запад. Пруском и осталим провинцијама. Мотивација предлога и од стране владе и од стране одбора у обадва дома, полазила је са сталним убеђењем, да је не гледајући на извршено комасирање, на пространству од 2500 квад. миља, број распарчетаних и разбацаних пољских имовина, на које се закон применити има, још тако велики, да је безусловно потребно приступити и њиховом комасирању, у интересу општег благостања, из бриге за повишењем производне снаге народне, па отуд и за повишењем његове пореске моћи.

По себи се разуме, да би и у овом погледу тачни статистички податци, — па ма колико они били по жртвама скупоцени — били од огромнога значаја, по даљи напредак и законодавства и пољске привреде у Србији!

(Наставиће се)

Туберкулоза (Јектика) код наших домаћих животиња.

(свршетак)

Туберкулоза је у опште хронична (дуготрајућа) болест, код коња и говеди може неколико месеци, па чак и године трајати. Свиње пак не болују тако дуго, и брже свршавају, јер болест траје неколико недеља или месеца. Туберкулоза је, само онда, акутна (малотрајућа), кад у великој количини доспе туберкулозни отров у лимфне и крвне судове.

Туберкулоза је неизлечива болест и исход ове болести свршава се увек са смрћу. Туберкулоза је често пута врло много распрострањена код говеди и свиња. У неким пределима говеда од ове болести болују 10—50%. Стара говеда чешће обољевају а ређе млађа, док код свиња је обрнуто.

Напред смо поменули да је туберкулоза неизлечива болест, *и према томе свако лечење туберкулозних животиња је узалудно*, и ко што врло лепо примећује професор Dr. Zürn свако лечење је „*бацање новаца кроз прозор.*“ Оћемо ли пак, што не саветујемо никоме, какву животињу, коју волемо дуже у животу да одржимо то ћемо је моћи само тако одржати, ако животињу држимо на чистом ваздуху ако је ранимо богатом протејинском раном, а која је лакосварљива, и са храном која има доста састојака кречних соли. Покретања треба да су јој умерена и без икаквог напрезања.

Истина је, да је у последње време чињен покушај лечења туберкулозних животиња пелцовањем, са лимфом коју је справио био чувени професор Кох, али резултат лечења није испао онакав, какав се очекивао, јер лек није показао оно дејство какво му се у почетку приписивало. Но свакојако можемо се у будућности надати, да ће испасти коме научњаку за руком, да лек противу туберкулозе пронађе, оним начином каквим је Пастер пронашао лек противу беснила или сличним, у најновије време пронађеним. противу дифтерије.

Но пошто је за сада туберкулоза неизлечива болка, намеће нам се врло важно питање: како да од ове болести сачувамо нашу стоку па и сами себе и своју околину да се не зарази и ако је животиња оболела да се бар са што мање штете проћемо?

Да се не би здраве животиње од болесних заразиле, треба заражене животиње сасвим одвојити у засебну шталу, или ако то није могуће због оскудице штала, онда их бар треба подаље одвојити од здравих животиња. Избацаје и изливе из носа при кашљу, балегу, мокраћу, изливе из полних органа женских животиња треба уништавати, јер у њиме се налази безброј туберкулозних бакцила, које могу лако доћи у додир, несрећним случајем, са храном или помоћу ваздуха у плућне органе, те тиме заразити здраве животиње. Животиње се могу заразити још и посредством туберкулозних бакцила, које се налазе у овим избацајима, балези, мокраћи итд. и онда, кад су животиње рањаве. Уништавањем излива, избацаја, итд. уништавају се и бакциле, које се у њима налазе, и које су и прави узрок овој болести. Уништавање, пак, бива са дезинфицирајућим сресвима, која имају ту моћ да бакцилу униште и учине је безопасном по живот животињски и човека.

Млеко од туберкулозних крава, а тако исто и од осталих животиња, које су заражене туберкулозом, не треба употребљавати за пиће и храну било човека, било животиње, јер и у млеку туберкулозних животиња има туберкулозних бакцила, које могу човека а и животињу заразити. Младом подмладку пак не треба дозвољавати да сише млеко својих туберкулозних матера. До душе млеко туберкулозних животиња, кад се добро укува изгуби своју заражљиву моћ, јер бакциле дугим и јаким загревањем при кувању угину, али по моме мишљењу, требало би, у колико је могуће више, избегавати употребу куваног млека од туберкулозних животиња, јер нисмо свагда сигурни, да су кувањем и бакциде угинуле.

Месо туберкулозних животиња нетреба јести, нити животињама за храну давати, и ако се по негде дозвољава продаја меса од туберкулозних животиња, које нису у јачем степену заражене. Али пошто је то досадањим санитетским законима некојих држава дозвољено донекле продавање меса од туберкулозних животиња, то такво месо треба увек добро искувати и испећи, па тек онда за храну употребити, јер само јака топлота при кувању и печењу уништава туберкулозне бакциле.

Често пута дешава се, да неко у породици пољопривредника болује од туберкулозе. Тада треба нарочиту пажњу обратити на то: да се његови избацаји уништавају, како не би доспели у додир са животињама пољопривредниковим, или са члановима његове породице, те да се на тај начин и они заразе.

Штале, стаје, и све посуђе, које се употребљава код туберкулозних животиња не треба никад употребљавати и код здравих животиња, а само тада могу се употребити и за здраве животиње пошто се добро дезинфицирају. За дезинфекцију најбоље је употребити 10% раствор карболне киселине или $1^{00}/_{00}$ раствор сублимата.

Да би, пак, са што мање штете прошли код туберкулозних животиња, треба их поклати, што је могуће пре, и у колико је дозвољено према нашим законима месо распродати, а коже пошто се добро дезинфицирају употребити.

Сем досад изложеног туберкулоза је и једна од оних болести, која се наслеђем преноси, т.ј. *туберкулозне животиње рађају туберкулозни подмладак, или бар такав који има врло велику наклоност за туберкулозу.* Нарочито велику наклоност за туберкулозу имају облагорођени страни сојеви говеда, а особито краве, које дају врло велику количину млека. Са облагорођивањем наше стоке са стоком других земаља, сасвим је у месна бојазан, да се код наше стоке туберкулоза што јаче не развије, било наслеђем, било, само, преносом бакцила.

Животиње које су наклоњене туберкулози треба чувати, од прашине, дима, дражећих гасова, који лако производе катаре органа за дисање, јер животиње оболеле катаром органа за дисање. најбрже се заражују туберкулозном бакцилом. Њих треба чувати у чистим и добрим шталама са свежим ваздухом, и увек их хранити са добром и чистом храном, а тако исто појити са

чистом и добром водом, што би требало чинити и код животиња, које немају ту наклоност, јер оне и ако не оболу од туберкулозе, могу оболети од друге болести, што је свакојако на штету пољопривредника.

И ако у нашем санитетском законику туберкулоза није ушла у ред оних заразних болести, за које су нарочито прописане законске одредбе, мишљења сам и ја, а и остали моји другови марв. лекари, да би и за њу требало прописати законске одредбе, које би имале задаћу: да спрече ширење и размножавање ове болести, а нарочито требало би донети одредбу, којом би се сасвим забрањивало продавање меса и млека од туберкулозних животиња, с тим да за месо и млеко туберкулозних животиња вреде прописи казнени, као и за остале заразне болести побројане у санитетском зборнику књига II. св. 1. закона »о заштити од сточних зараза у опште, и говеђе куге.«

Лазар П. Најдановић
марв. лекар.

КИН О ОБРАЗОВАЊУ ПОЉОПРИВРЕДНИКА.

Поред основних наука: природних наука и економије и чисто пољопривредних наука, које су постале из ових основних — а у свези са праксом — општина, које пољопривредник треба да изучава, ако хоће да стоји на висини времена, т.ј. да под даним приликама и околностима извуче што већу ренту, што већи чист приход, од свог имања, потребно му је још и изучавање помоћних наука, које имају непосредне везе са пољопривредним наукама. Ово усавршавање у својој струци постиже пољопривредник праксом, посећивањем пољопривредних школа и путовањем. Ово образовање чини само његово стручно образовање; међу тим пољопривредник се налази у таквом стању, да је њему пре но икоме другом потребно свестрано образовање, — он мора бити једном речју философ у правом смислу, ако хоће потпуно да одговори свом позиву. Чујмо даље директора пољопривредног института на универзитету у Хали чувеногa Др. Јулијуса Кина (Dr. J. Kühn, das Studium der Landwirtschaft an der Universität Halle, 1888): —

Добије ли се на таквом основу дубљег схватања природних наука и економије с једне стране и с друге стране употребом свих помоћних средстава за посматрање и вежбање добро стручно образовање изучавањем државних наука, које пољопривреднику не смеју недостајати, ако хоће потпуно да оцени значај свог позива и сасвим да задовољи његов циљ. Та пољопривредник није само занатлија, који мора гледати да своје знање и практичну способност што је могуће више искористи, он је и *државни грађанин* и има дужности према целини (државној и народној) а при заједничким интересима није за њега никако све једно, да ли ће и како следовати овим дужностима. Од што је могуће савршеније радње ратарства и сточарства зависи у великом степену благостање државно и друштвено:; пољорадња није само за се најважнији, најсигурнији и најкориснији извор народног благостања она је и подупирач свих осталих радња, чије је живахно и корисно напредовање могућно само тиме, што пољопривредник ствара у довољној количини хлеб и месо за умножено становништво и производи за развијену индустрију довољно сировог материјала. Ако пољопривредник хоће у овом погледу потпуно да испуни свој задатак, он се не сме задовољити, да само у свом ужем кругу чини оно што може, он мора што више гледати, живахним потпомагањем друштвеног живота, да повећа општу производњу — али он мора и интересе своје радње према захтевима трговине и индустрије и према држави заступати. При сувременом стању нашег државног живота такво ваљано и разумно заступање изванредно је тешко и оно ће бити тим корисније и сигурније, у колико просечно образовање пољопривредника постане боље и баш тиме сазнавање правих својих интереса буде јасније и општије. Због тога је нужно — да пољопривредник за свој будући положај као државни грађанин прибави она знања, која ће га за некадашње заступање интереса свог сталежа оспособити — да према томе сем економије слуша и предавања из *историје државних наука, опште државне науке статистике, науке о намножавању становништва, железничке економије, полицијске науке, политике, државног права, уставног и управног права.*

И ако је именованим наукама све важније означено, што пољопривредник потребује за своје свестрано образовање као стручњак и државни грађанин, ипак тим није исцрпљен цео задатак његовог образовања.

Образовање, ако треба да буде потпуно, мора се састојати и *у општем човечанском образовању* и с тим бити на чисто да је радња у свом позиву само особити, дати облик делања, у коме човек има да испуни циљеве свог земаљског бића, да према томе живот у свом позиву треба да буде прожман, осветштан вишим духовним и чуственим животом.

Да би пак и у овом погледу ученик доспео до потпуне јасности, жели се да он слуша предавања и из *философије, историје књижевности и етичких наука.*

Дакле пољопривредник треба са основним научним и практичним образовањем стручњака да сједини облагорођавање духа и чуства. Он се тада повраћа (са науке) у свеж живот практичног делања не пун чилатастих теорија, већ као свестрано образован, свог задатка у животу и позиву са свим свестан, *за самостално мишљење и соиствено иресуђивање дозрео.* —

Ми сматрамо образовање као најмоћнију полугу, која човечанство креће у напред, а природњак и философ Кант рекао је: да човек постаје човеком тек помоћу образовања; због тога смо и узели да овде изнесемо ове мисли Кинове о образовању пољопривредника, јер нам изгледа да о томе код нас владају врло погрешни појмови, чак се што више мисли да пољопривреднику и није нужно посећивање средњих и виших школа, а међу тим на сваки начин код нас има таквих пољопривредника, који би према имовном стању могли своју децу школовати и на универзитету.

М. Т. Г.

О НАШЕМ СИРУ.

У нас има три врсте сира, сир из сока — саламуре, — трошан — сврљишки — сир и кашкавал.

Сир из сока свуда се код нас израђује, трошан сир израђује се у сврљишком срезу тимочког округа, а кашкавал израђује се на планинским суватима за време бачијања у крушевачком и топличком округу на Копаонику и Сувој планини, у врањском округу на Чемернику и Варденику и у пиротском округу у околини Пирота и на Старој планини.

Ове три врсте сира битно се разликују једна од друге по начину справљања, могућности чувања — трајања — лакоћи преноса и укусу.

Пошто ове особине у опште код сира имају одлучну важност за већу или мању вредност сира, то ћемо према истима и расмотрити наше врсте сира напоминући на првом месту, да нам је намера да ове белешке, послуже као материјал за прибирање података и сазнавање стања у ком се овај рад у нас налази; а не као права оцена вредности нашег сира, зато, што би све врсте сира требало на месту где се која врста израђује проучити, а ми то до сад нисмо имали прилике.

1, Сир из сока израђује се на два начина и то:

У западним крајевима и свуда где се не обдржавају бачије подсирава се варено млеко са сириштем говеђим које се нарочито справља у виду саламуре. Сок у коме сир превире и чува се, одвојено се справља и у сир досипље. Справља се од сурутке коју ставе те подуже времена са сољу над ватром кључа, за које време скида се пена са површине док год се буде правила и док год сурутка не постане бистра; по том се олади и у сир насипље.

Ово досипање врши се 2—3 пут за време док се не напуни суд — качица — у који се сир свако-дневно по оброцима муже млека и подсиравања дотура Кад се пак суд напуни онда се још једанпут сва количина сока изаспе, прекува са додатком сурутке и соли у колико је потребно, олади и наспе у качицу, притисне са кругом и каменом па тако остави да превире. За време превирања треба брижљиво скидати талог што се озго на површини сока хвата и треба често прати круг и камен.

Кад се подсири оброк млека и одлије сурутка, саспу груду у грудњачу па ставе под притисак и тако стоји пола дана док

се и остатак сурутке не оцеди из груде; по том се исече груда на кришке и наслаже у качицу у сок.

У источним крајевима и у опште у местима где се бачијање обдржава подсирава се неварено млеко са јатком из стомака — сириште — ако је има у јагњета или јарета сисанчета — а ако нема јатке онда се истуца сво сириште са садржином — гризом — у себи пошто је најпре осушено; размути се у млеку и сипље у млеко за подсиравање.

Подсирено млеко више пута мешају у размаку по $^1/_4$ часа и одасипају сурутку која се из сира одлива, — затим стави се груда у грудњачу и обеси повисоко те се за 4—5 часова оцеди и остатак сурутке и груда мало стегне, — за тим сече се на кришке и у качице слаже слој по слој посипајући сваки слој са сољу колико је потребно тако до врха качице; а по том притисне се са кругом и каменом и остави да превире у соку који се сам издвоји од соли и заостатка сурутке у младом сиру а несправља се одвојено као при првом начину подсиравања.

При оба начина справљања ове врсте сира у појединим местима има извесних у појединостима и измена. Те измене као и поједине околности које у опште условљавају да сир буде бољи или лошији у колико нам је познато изложићемо:

У крајинском округу на Мирочу — (планини) и у околини пошто изваде и исеку груду не слажу у судове и не соле кришке сира одмах, већ ставе исте на стелаже од грања са лишћем начињене и оставе пола дана на сунцу те се сир просуши; па онда слажу у качице и соле.

Каквоћа млека највише се цени по количини масла (масних делова) који се у њему налазе а ово има доста важности и за каквоћу сира.

Одузимање масла из млека врши се у нас такође на два начина, скидањем павлаке — скорупа — са вареног млека и буњкањем невареног млека. Први начин врши се у западном а други у источном крају.

У Каменици и још неким селима у околини Ниша подсирава се пуно млеко — не скида се павлака нити се буњка. На Власини и у околини ређе се буњка млеко од оваца (коза мало има у овом месту) но само од крава па и то само онда кад се сирово масло може одма да прода јер на дуже време масло збирају и чувају само препродавци и трговци а тежаци ређе. Краве је масло лакше за чување због веће чврстине од овчијег и козијег масла.

Због малог броја музне стоке и ниске цене млечних производа на избор млека за поједине врсте производа још се не обраћа пажња. Но кад се у опште узме у обзир где се какво млеко и од какве стоке добија има извесне разлике, — тако:

У источним крајевима у опште мање се пажња обраћа на прибирање белог смока од крава (и њих у опште мање има него у западним крајевима) но већином од оваца и коза; док у западним крајевима преовлађује по количини млеко од крава нарочито у равнијим и питомијим местима, над млеком од оваца и коза којих у овом крају мање има.

У срезу власотиначком, лесковачком и неким местима у топличком округу поред осталог млека и млеко од биволица сачињава неку количину.

Пошто каквоћа млека доста стоји и до тога на каквој се паши стока обдржава то се и на смоку такође у неколико та разлика осећа, — тако, најбољи се сир добива са Власине а најбољи скорup из ужичког, рудничког и крушевачког округа где су обилне планинске паше. Чувен је и липски сир из подунавског округа.

Најобичније разлике које се лако осећају код сира из сока а које долазе због разног начина справљања јесу ове:

Сир који је справљен од вареног млека задржи у себи и вурду — албумин — који иначе остаје у сурутци кад се подсири неварено млеко, те тако по количини нешто мало више ће се добити сира од вареног него од невареног млека тај вишак он је у средњу руку оволики:

Ако у млеку има 2% сиревине — казеина — онда ће се од 100 кгр. млека добити 8 кгр. сира од невареног млека а 9·2 кгр од вареног млека. Ако је проценат сиревине у млеку 3·2 добиће се од невареног млека у средњу руку 12 кгр. сира, а од вареног млека 13·92 кгр. Ако је проценат 4·5 добиће се 16 кгр. сира од невареног а 18·7 кгр. од вареног млека.

Повишица је за 0·6 колико износи проценат албумина — вурде — у средњу руку у млеку умножено са процентом сиревине, добивени производ дода се количини сира што се према проценту добија од 100 кгр. млека; дакле у првом случају $2\times0{\cdot}6=1{\cdot}2+8=9{\cdot}2$.

Строго узевши вурда није саставни део сира, но се сматра као смеса којој нема места у сиру; нарочито је не трпи онај део света који нема укуса за употребу производа од вареног млека — скорупа, павлаке и др. па и само варено млеко нерадо троше осећајући у истом неки мирис на лој. Да ли пак вурда у саставу сира непосредно мења укус сира и у колико то би требало тек сазнати.

Код нас може се казати да се подједнако цени и употребљује сир справљен и на један и на други начин.

Млад сир — груда — од вареног млека мало је слађи него сир од невареног млека јер већа количина шећера усљед јачег загревања задржи се у овом сиру. Ова сласт осећа се само дотле док сир не почне превирати а после чешће је од штете него од какве користи јер се помеша са остатком млечног шећера из сурутке од које се прави сок па у току превирања сира справља се нека киселина која често при невештијем руковању укисели и сир — „прокисо сир“ — ова се мана код сира од невареног млека не јавља.

Сир од вареног млека је по себи тврђи, но пошто је у саставу са вурдом која чини да је сир трошан и крт и пошто се скидањем скорупа не одузима масла из млека толико колико буњкањем а масло чува сир од исушивања и окоревања као и јаког нагризања и исплакања соком; то се по тврдоћи и моћи за чување овај сир изједначује са сиром од невареног млека.

Због веће количине масла у овом сиру а и због мало вештијег справљања сиришта за овај сир узрок је те овај сир има лепши изглед, бео је или бело жућкасте боје; док сир од невареног млека само је бео или има бело модрикасту боју коју увеличава још и зеленило од гриза које се уноси са сиришћем при подсиравању.

Сир од невареног млека ставља се да превире од једанпут у целокупној количини; јер се у један пут (а ако у више пута онда у размаку подужег времена) на бачијама сваком домаћину у једној мужи стоке да припадајућа му количина млека од његове стоке за време бачијања, које исти сири па због тога бољи и подједнак сир добије. Ова особина која има важан утицај на каквоћу сира не постиже се при првом начину сирења пошто се свако-дневно по оброцима сир у судове принавља те не може равномерно ни да превире.

У случају кад се музе болесна стока н. пр. туберкулозне краве које нису баш тако ретке у нас а која болест наилази највише од прозеба и хрђаве хране у зимње време кад стока проведе и најјаче мразеве под ведрим небом или само под наслоном. — У том случају, као и у опште кад влада каква прилепчива болештина као врућица — тифус терлема, голема болест — шарлак, дифтерија — гушобоља — богиње и т. д. нужно је у опште само варено млеко употребљавати па наравно и за подсиравање.

2, Трошан сврљишки сир прави се као и обично од некуваног млека, стави у качице те преври у соку па пошто се врење сврши, обично пред јесен изваде сир из качице добро истроше, па онда поново мету у качице и добро набију са масларкем. Тако спремљен сир чувају преко зиме, троше за кућевну употребу а од части и продају. Овакав сир ако је и од мућеног млека равња се по доброти и укусу са немућеним сиром из сока; но ако је од немућеног млека онда је изврснији у сваком погледу и за сваку употребу нарочито за у тесто од првог. По трајашности и овај сир не претура више но годину дана као и остали сир из сока; али за то време лакше га је одржати у добром стању но онај први.

На облик овог сира прави се у више места на страни т. зв. „меки сир“ од чисто овчијег или помешан са козијим млеком, — али прерада је свију ових врста сира друкчија но код нас. Нашем сиру најприближнији је мађарски сир „липтауер“ који се израђује на мађарским Карпатима од млека ситне стоке а има врло добру проходњу и ако по укусу наш сир могао би бољи да буде од истог јер липтауер прави се од мућеног млека а и накисњује по мало.

На облик овог сира може се видети у нас код црновунаца нека врста сира коју носе у меховима добро пресованог на ко-

њима приликом њихове сеобе. Овај сир по нешто и продају али више справљају за своју употребу. Како се справља овај сир и да ли је у истини сир или вурда то би требало тек сазнати.

3, Сир кашкаваљ како се справља овај сир писато је до сад три пута у тежаку, с тога сад нема места опет понављати исти опис. Овди се има напоменути само то да се кашкаваљ прави искључиво од овчијег млека а пошто је овчије млеко најмасније и пошто већа количина масних делова у овом сиру највише га чува од влаге и других уплива да се не поквари то је у питању да ли се и може кашкаваљ правити од другог млека осим овчијег.

Кашкаваљ је једина врста од нашег сира која по трајашности, укусу и могућности лаког преноса може заслуживати пажњу као предмет за ширу потрошњу. Остале врсте сира у толико су добре што се лако и брзо справљају и што се нарочито превирање, око ког посла у опште за сир највише пажње треба обраћати, изводи на прост начин без потребе нарочитих локала и удешавања температуре — умеравања топлота и ладноће.

Најобичније мане нашег сира су у томе, што је сувише пресан, што је неподесан за пренос, што се мора чувати у судовима који сразмерно скупо стају и што не може да издржи дуже чување но само једну годину.

У местима гди се бачијање не обдржава но посведневно стока музе и мале количине млека намузају, — при таким околностима не може се помишљати на почетак прављења какве боље и потрајније врсте сира. Да ли пак у опште има услова и у колико у нас за заснивање суврменик млекарских подузећа то би питање требало разјаснити.

С. Кч.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК III. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држате 17. Фебруара 1895. г. у Београду.

Били су: Председник г. Милан Р. Антић, подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић чланови одбора: г.г. Аца Живановић, Никола Вељковић, Паја Тодоровић, Коста Главинић, Светозар Љ. Гавриловић, Др. Зарија Поповић, Др. Марко Леко, Александар Секулић и Милосав Куртовић.

Председавао г. Милан Антић председник, бележио М. Јовановић секретар.

30.

Прочита се записник II-ге седнице. — Одбор прими.

31.

По реферату комисије, за израду пољопривредних справа и машина у војној фабрици — Одбор усвоји: I. Да се извести фабрика, да би она требала за сада да узме у израду ове справе;

1. Плугове за дубоко орање по систему „саковом.»
2. Плугове риљаче за дубоко орање у виноградима по мустри Еберхартове фабрике.
3. Плугове брдско — американске обртаче по мустри, какве друштво сада набавља.
4. Дрљаче дијагоналне.
5. Сечке за сено, сламу и репу.
6. Круначе,
7. Ветрењаче по систему «Бакеровом.»
8. Тријере.
9. Муљаче.
10. Ручни прекрупач комбинован са крупачом.

Поред ових справа простије конструкције. ако фабрика може, да јој се препоручи, да узме у израду још и ове сложеније вршалице за витлове и витлове, жетелице и сејалице. Том приликом напоменути јој, да, ако налази за нужно, пошаље једно стручно техничко лице, које би справе прегледало и изјавило: може ли — и које од њих израђивати фабрика у Крагујевцу, према садашњем свом уређењу; а ако то остави друштву, онда II, да јој се од свију горе-побројаних простијих справа, пошаље по један примерак у оригиналу с тим, да му их фабрика врати, пошто изради по један примерак и узме конструктивне цртеже с истих. III. Да друштво прими на се, да сваку израђену справу у фабрици комисијски прегледа и оцени. па ако се оценом констатује ваљаност дотичне справе и пошто фабрика одреди цену, ако буде повољна — да фабрика отпочне израду у већем размеру. IV, да друштво израђене и оцењене справе, према потреби и тражњи и само растура и препоручује нашим пољопривредницима и тежацнма.

Што се тиче кредита и помоћи за плаћање раденика, што упраaа војно-техничких завода тражи, саопштити г. Министру Нар. Привреде и умолити га, да извести и фабрику и друштво може ли јој и колику новчану помоћ ставити на расположење за овај циљ, као и то, да је нужна новчана помоћ Друштву за набавку махина. жетелица вршалица и сејалица, ако би фабрика изјавила, да и њих израђује, јер оне стају доста скупо, и друштво их не би могло набавити о свом трошку.

32.

По молби г. Саве П. Ораовца учитеља школе мачванске. да му друштво пошље 100 ком. младица од шљиве мацарке, 50 ком. разног благородног воћа, 2—3 кгр· семена од луцерке и 2—3 кгр. од живе ограде, јер је намеран, да на школском простору подигне воћњак — решено: да по овој молби поднесе г, Анта Голубовић мишљење.

33.

Поводом тражења жичке пољопривредне подружине да јој се отвори кредит, па да приликом поруџбина не мора одмах и новац слати. већ да то чини онда, кад до новаца дође. — Решено је: да се сва тражења без новаца предају г. благајнику на мишљење, које ће за секретаријат бити обавезно.

34.

Прочита се изјава г. Јована М. Жујовића професора Вел. Школе, којом благодари друштву на указаној почасти, избором за почасног члана друштвеног. — Одбор прими к знању.

35.

Прочита се реферат г. Вучка Богдановића, по молби председника ново образоване подружине у Врбовцу (срез београдски) — Одбор усвоји мишљење референта: да се пошљу правила које подружине, а и друштвена за састав подруж. правила; па кад с тим буде готова, да их пошље друштву на оцену; да подружина кад се образује и конституише треба да прими земљу, коју општина даје, па поступно створи угледно добро, где ће бити заступљено и винодељство.

36.

Г. Марко Леко реферише о извршеним пробама са „калциметром“ и мишљења је, да се може корисно употребити за намењени му циљ. Одбор, примајући ово к знању, реши да се отштампа „Упуство о употреби калциметра и руковање њиме,» као друштвето издање, што је г. Којић написао.

37.

Секретар друштвени реферише да је нужно. да се реше као хитна питања: хоће ли друштво преко својих изасланика држати јавна практична предавања о калемљењу америчке лозе домаћом. или ће се подружине састарати. да ангажују лица за ова предавања: и ко ће руководити припремљеним пословима за изложбу говеда у Ресави, која је програмом практичних радова пројектована. — Одбор реши: да се за ова предавања у Свилајнцу ангажује г. Јулије Драшкоци апотекар у Свилајнцу и да му се преда практичар у овоме послу г. Коста Петковић из Смедерева, а у Крушевцу и Жупи г. Љубомир Којић настаанник винодељске воћарске школе с тим, да уједно предузме испитивања земаља „калциметром.» Ради тога, умолити г. Министра, да г. Којићу одобри нужно осуство од редовне дужности, а питање о изложби, да се изнесе у идућој седници.

38.

Г. Јаков А. Марковић предлаже, да друштво нарочиту пажњу обрати на рад «Подунавске окружне задруге» нарочито зато, што врло корисно утиче на оснивања «земљорадничких задруга» за земљораднички кредит. па би добро било, кад би друштво са своје стране ширење ових установа потпомогло. Како су ових дана зборови ових

задруга. предлаже, да друштво изашље 2 своја изасланика, који ће присуствовати на зборовима селске земљорадничке и окружне подунавске задруге, и том приликом простудирати ове установе, па да о свему поднесу извештај, који би се могао упутити секцији за законодавство, да га свестрано проучи. — Одбор усваја предлог. За изасланике изабрани су: г.г. Светозар Милојевић начелн. мин. финансија и г. Јаков А. Марковић подпредседник друштва.

39.

Предлог г. Милосава П. Куртовића, да се школи за коњарство у Љубичеву шаље «Тежак» бесплатно. — Одбор усвоји једногласно.

ЗАПИСНИК IV. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва,

Држате 24. Фебруара 1895. год. у Београду.

Били су: Председник г. Милан Антић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора: г.г. Никола Вељковић, Паја Т. Тодоровић, Коста Главинић, Анга Голубовић, Александар Секулић и Милосав П. Куртовић.

Председавао г. Милан Антић председник, бележио М. Јовановић секретар.

40.

Прочита се записник III. седнице и одбор га прими.

41.

За руковођење припремним пословима за изложбу говеда у Ресави. — Одбор избора: г.г. Др. Зарђу Поповића, Вучка Богдановића, Светозара Гавриловића, Милосава Куртовића и секретара Милутина Јовановића, који ће као ужи одбор, сва питања о припремама и изради програма — плана за изложбу, а за која он нађе да није нужна нарочита одборска одлука, самостално расправљати.

42.

Поводом одлука донесених у конференцијској седници свију секција:

1, да се учине опити са биљком «Elymus aeuropaeus» и врбом «Salix flammea» за утврђивање пескова у Стигу;

2, да се проучи питање о могућности подизања винограда нашом домаћом лозом на песковима а и у округу ужичком; и

3. да се проучи предлог т. Куртовића о наградама за најбоље подигнуту шталу за коње и говеда и да се прибаве планови, по којима би се такве штале подизале. како би се за идућу годину расписала награда по овом предлогу. — Одбор реши: да се ови предлози упуте дотичним секцијама.

43.

По питању управника друштвеног добра: хоће ли се уступити друштвена штала на добру у Шапцу за државне пастуве — Решено: да председник у споразуму са управником добра ово питање расправи.

44.

За уредника «пољопривредног календара» за 1896 годину. — Одбор изабра г. Александра Секулића, члана одбора.

45.

По молби моравске пољопривредне подружине, да је друштво помогне са 120 дин. за плаћање путујућих калемара. — Одбор реши: да се подружини овој отвори кредит до 120 дин. с тим, да подружина поднесе нужне документе о томе, да је до ове суме учинида издатке само за намењени циљ.

46.

По молби моравске подружине, да у име помоћи њеним члановима друштво пошаље 50 килограма семена од луцерке — детелине — Решено: да се ни једној подружини на овакав начин и у овом виду нечини, па ни овај.

47.

Поводом предлога г. Димитрија Милићевића учитеља, да се за учитеље, за време школског одмора установи практични пољопривредни курс. — Одбор реши: Пошто је ово питање друштво и раније покретало код г. Министра Нар. Привреде, то по нова подејствовати код Мин. Нар. Привреде, да оно у споразуму са г. Министром просвете и црквених послова заведе пољопривредне курсеве код пољопривредних школа у Краљеву и Букову и управе топчидерске економије за учитеље за време школског одмора — месеца Јула — а за остале привреднике, који би ради били ове курсеве да уче, у свако доба, кад се нужан број слушалаца пријави. Ако би и колико би нужно било и са дејством друштво за одржање курса у Топчидеру, друштво да прими на се.

48.

Прочитане изјаве захвалности г.г. Милана Недељковића професора Вел. Школе. Б. Јовановићи начелника статистич. одељења, Боже Новаковића економа из Краљева, Јулија Драшкоци апотекара из Свилајнца, Мила М. Лазаревића економа из Жупањца и Павла Крстића свештеника из Свилајенца и председн. ресавске пољопривр. подружине, на почасти која им је указана избором за друштвене чланове Одбор прими к знању.

БЕЛЕШКЕ.

Како ће родити година? *(Народно гатање)* — Ако добро ресају лијеска и црна јова, родиће добро пшеница, а ако не ресају, неће.

Ако кукуријек у пролеће понесе родом родиће добро кукуруз и то ако је рани кукурек с родом родиће рани кукуруз а аколи познији оно ће боље родити позни кукуруз; ако ли је кукуријек с пролећа без рода — јаловац, кукуруз ће родити слабо.

Ако глог добро цвета, родиће проја и елда.

Купина ако понесе, родиће елда.

Ако граб добро реса, родиће добро раж. а ако реса слабо, раж ће слабо родити.

Више годишњом пажњом, посматрањем и испитивањем могло би се сазнати да ли је и у колико ово веровање народно истиниго и тачно.

М. Савић.

* * *

Какво ће бити лето? — У једним новинама прошлих година нашао сам ову белешку, која мислим да неће бити на одмет да је читаоцима «Тежака» саопштим:

Односај између зиме и лета. «Везерске новине» веле како се испитивањем не потврђује мишљење, да се после хладне зиме можемо надати на топло лето; са свим на против, има много вероватности да ће бити обратно. Многи метеоролози испитивали су промене температуре у току неколико година узастопце, и ти резултати покупљени су у Шгрунговом метеоролошком зборнику, који је изашао ту скоро. Према пређашњим испитивањима Ајзенлора, Кепен је чинио низ опажања од 30 до 72 г, у 10 места и дошао је до резултата да између зиме и лета које долази за њом, постоји сличност у температури, т. ј. да после хладне зиме долази хладно лето, а да је после топле зиме вероватније и лето топло. Хаи је из таквих испитивања за 100 година у Бечу нашао да је после хладних зима, у 70 случајева од 100 топлота лета одговарала топлоти зиме. Најновија испитивања те врсте чинио је Хелман. Он се користио испитиваљима у Берлину од 1719 год. до данашњег доба и по његовим закључцима после умерене зиме могло је вероватније доћи хладовинасто лето а после топле зиме жарко лето.»

М. Савић.

ОГЛАС

Господин Министар Народне Привреде претписом својим од 16. Новембра пр. 1894. год. ЗБр. 2919, изволео је наредити, да се приплодна грла свиња расе беркширске, која се гаје у Добричеву, не издају народу по навршетку 3 месеца старости као до сада, већ кад наврше по 10. месеци, и то женска — крмачице — пошто се предходно оплоде (букаре) са најбољим заводским нерастовима.

С тога, што ће се убудуће издавати старија грла свиња, повећана им је и цена, и то мушкима по 80. а женскима по 70 динара од грла.

Ово се ставља до знања онима, који су ради у будуће набављати из овога завода свиње беркширске расе за приплод, да похитају са својим пријавама; јер се раније поднете пријаве неће узимати у обзир, већ ће се издавати оним редом како се од сада буду пријављивали.

Бр. 277. Из канцеларије одељка управе државне ергеле 21. Фебруара 1895. год. у Добричеву.

ОБЗНАНА ОДГАЈИВАЧИМА КОЊА.

На основу одобрења Господина Министра Народне Привреде од 13. овог месеца ЗБр. 35 државни ергелски пастуви — пепиниjери: 1) *Да-Винчи* дорат, пунокрвне енглеске расе, 6 година стар, од оца Винса и матере Фес, висок 165 см. на мотци; 2) *Лабуд II.* затворено дорат, пунокрвне енглеске расе, стар 6 година, од оца Принца Париса и матере Цеси. висок 164 см. на мотци; 3) *Кохејлан II.* дорат, турске крви, стар 11 год. висок 148 см. на мотци; 4) *Змај*, вранац, англонормандске крви, 4 год. стар од оца Гран-Метр и матере Кадишах, висок на мотци 164 см. 5) *Вихор.* дорат, англонормандске крви. од оца Фред-Аршер и матере Розете, 4 године стар, висок 165 см. на мотци и 6) *Радост*, дорат, англонормандске крви, од оца Експрес и матере Н. (од Тигриса и једне ћерке Конкеранове) 4 године стар, висок 159 см. на мотци; — *опасивање* у току месеца фебруара, Марта Априла и Маја ове године, поред државних ергелских кобила и *приватне кобиле.*

Кобиле које се подводе под ове пастуве морају бити потпуно здраве, затворених боја (вране, дората сте или алатасте) правилно скројене и најмање ове висине.

1) За Да-Винчија или Лабуда 142 см. на мотци.
2) За Кохејлана 138 см. на мотци;
3) За Змаја 148 см. на мотци;
4) За Вихора и Радоста 145 см. на мотци.

Сви поменути пастуви налазе се у Љубичеву.

Такса је за опасивање овим пастувима десет динара за највише *пет скокова* и она се полаже у напред при првом опасивању.

Приватне кобиле које буду приправљене и примљене за опасивање овим пастувима, могу бити примљене и на издржавање у заводу за време док се не оплоде, у колико то буде дозволило место у заводским коњарницама и ако сопственик пристане да плати: за саму кобилу за храну са послугом 1·60 динара, за храну без послуге 1·10 динара на 24 часа; за кобилу са ждребетом за храну са послугом 2 динара, за храну без послуге 1·50 динара на 24 часа, а на његову одговорност. У случају болести лекови се имају платити по рачуну.

Ну сваки, који би хтео да подведе своју кобилу под именоване пастуве, треба претходно да се обрати Управи државне ергеле пријавом, у којој треба да се назначи: 1) име кобиле, 2) боја длаке, са тачним описом свију знакова (лисаста, брњаста, у н. пр. путаста итд. 3) старост, 4) висину у сантиметрима (са назначењем: на пантлици или на мотци) 5) порекло и раса, 6) јели ждребила, колико пута, од којих пастува и јели одојила ждребад; 7) да ли је учествовала у изложбама или тркама, којом, кад, где и је ли добила и какве награде, 8) да ли су њена ждребад учествовала у утакмицама, каквим, кад, где и јесу ли добила и какве награде; 9) где је код кога кобила ождребљена; 10) жели ли сопственик да кобилу држи на храни у заводу док се не оплоди и то са или без послуге, 11) жели ли да се за кобилу и спроводника издејствује јефтинији подвоз на железници или лађи и од које станице и 12) тачна адреса сопственика.

Само пријаве у којима је одговорено на сва предња питања узимаће се у обзир и на њих ће се одмах одговарати, па тек по добивеном одговору — одобрењу — имају се довести пријављене кобиле.

Кобиле приватне, подведене под ергелске пастуве уписиваће се у нарочиту књигу о пореклу и по оплођењу истих издаваће се сопственицима нарочита уверења о пореклу која ће се по ождребљењу кобиле попунити и служиће сопственицима као доказ о пореклу ждребади добивене од ергелских пастува — пепиниjера. —

Саопштавајући све ово нашим одгајивачима коња, Управа их позива да што пре пријаве своје кобиле које желе да подведу под пепиниjере, како би им се благовремено могао јавити резултат.

Бр. 362. Од Управе државне ергеле, 31. јануара, 1895. године у Љубичеву.

СЕМЕ ДЕТЕЛИНЕ — ЛУЦЕРКЕ

Праве француске, може се добити код Српског Пољопривредног Друштва по 1·80 динара килограм. Семе је приспело, а даје се по цени коштања, но само за готов новац.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** — Општи поглед на агрикултуру у Србији (наставак). — Кочње и сметње пољској привреди (наставак). — Туберкулоза (Јектика) код наших домаћих животиња (свршетак). — Кин о образовању пољопривредника — О нашем сиру.— **Друштвени и подружински послови.** — **Белешке.** — Оглас. — Обзнана одгајивачима коња.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА, **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

Азот је одређиван из амонијака по модифицираној Крелдаловој методи.

По важности својој, као рана биљна, долази азот у исту врсту са фосфорном киселином и калијем, па с тога се мора обраћати нарочита пажња на то, да у земљи има увек азота у довољној количини, јер и ако азота и азотних јединења има у ваздуху, ипак биљка жилама усише азотну рану и из земље.

Гвожђа и алуминијума оксид таложени су из раствора са амонијаком. Оба ова састојка земље нису од особите важности за гајење биља, али ипак зато карактеристични су за познавање земље па с тога су и ова два тела редовно одређивана.

Заустављамо се на овоме, не сматрајући да је нужно даље и опширније разлагање аналитичкога нам рада, јер све методе испитивања земаља и пепела агрикултурнога биља опширно и тачно описане могу се наћи у аналитичним књигама а нарочито у аналитичној хемији од Фрезенијуса. Прелазимо на излагање самих аналитичких резултата:

ЗЕМЉА ИЗ АТАРА ОПШТ. МОКРОЛУШКЕ
у 100 делова ситне земље осушене на 125°C има

	ЧЕГА	РАСТВОР У ВОДИ	РАСТВОР У СОНОЈ КИСЕЛИНИ	ПЕСАК И ГЛИНА	У ВОДИ, СОНОЈ И СУМПОР. КИСЕЛ. НЕРАСТВОР.	УКУПНО	НАПОМЕНЕ
Хемијска анализа	Калија	0·0011	0·0861			0·0872	Земља по физичким особинама доста добра но, врло сиромашна у калију и фосфорној киселини.
	Натрона	0·0103	0·0794			0·0897	
	Креча	0·0631	10·1520			10·2151	
	Магнезије	0·0137	0·8201			0·8338	
	Окс. алум. и гвожђа	0·0014	5·0792			0·0806	
	Фосфорне киселине	0·0013	0·0715	74·3975		0·0728	
	Хлора	0·0015	—			0·0015	
	Азота	0·0056	—				
	Силиц. кис. као кварц.	—	—		29·1758		
Механичка анализа	ХИГРОСКОПНЕ ВОДЕ	ХУМУСА	ГЛИНЕ	СИТНОГ ПЕСКА	КРУПНОГ ПЕСКА	СВЕГА ПЕСКА	КАЛЦИЈУМ КАРБОНАТА
	2·731	3·715	54·213	11·453	18·79	30·243	19·97

ЗЕМЉА ИЗ АТАРА ОПШТ. СЛАНАЧКЕ
у 100 делова ситне земље осушене на 125°C има

	ЧЕГА	РАСТВОР У ВОДИ	РАСТВОР У СОНОЈ КИСЕЛИНИ	ПЕСАК И ГЛИНА	У ВОДИ, СОНОЈ И СУМПОР. КИСЕЛ. НЕРАСТВОР.	УКУПНО	НАПОМЕНЕ
Хемијска анализа	Калија	0·0009	0·0991			0·1000	Земља би могла бити врло добра, кад би се употребило што јаче ђубрење калијевим ђубрнтом.
	Натрона	0·0035	0·4157			0·4192	
	Креча	0·0931	5·1091			5·1022	
	Магнезије	0·0072	0·4130	81·097		0·4202	
	Окс. гвожђа и алум.	0·0021	3·0912			3·0933	
	Фосфорне киселине	0·0019	0·1097			0·1116	
	Хлора	0·1013	—			0·1013	
	Азота	0·0073	0·2410			0·2483	
	Сил. кис. као кварца	—	—		30·991	30·991	
Механичка анализа	ХИГРОСКОПНЕ ВОДЕ	ХУМУСА	ГЛИНЕ	СИТНОГ ПЕСКА	КРУПНОГ ПЕСКА	СВЕГА ПЕСКА	КАЛЦИЈУМ КАРБОНАТА
	3·71	4·1371	41·931	27·272	3·7190	30·991	9·827

(наставиће се)

Јесу ли потребне притке за виноград.

У Тежаку број 1. и 2. страна 5-та године 1895-те пише под насловом „Јесу ли потребне притке за виноград.“ На завршетку тога чланка подписао се Љ. и К. тога господина ја непознајем и какав је стручњак.

Тамо у тежаку стоји да је Г. Љ. имао говор с неким винодељцем односно подизања винограда на америчкој подлози. На које му винодељац поређа одиста све шта треба да се изврши па узгред напоменуо да треба и притке куповати, на које му Г. одговори да притке нису потребне за виноград.

Пошто Г. писца непознајем то би га учтиво молио ако шта будем претерао да се не би нашао увређен, јер ћу ниже навести да се Г. преварио.

Незнам да ли Г. зна шта је виноград на америчкој подлози, незнам зна ли како изгледају наше сорте лозе кад се на америчку накалеме, је ли Г. имао прилике да види како изгледа при земљи да је подлога млого тања од наше накалемљене лозе, зна ли Г. да један чокот роди од једне па до пет кила грожђа. На више се места види од по до две киле један грозд: може ли овакво чокоће бити без притке.

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 15. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 16. АПРИЛА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

КОЧЊЕ И СМЕТЊЕ ПОЉСКОЈ ПРИВРЕДИ.

Аграрне неприлике и недаће, њихови узроци и последице.

(наставак)

Кад би се знало тачно, колико стотина квадратних миља у Србији, пате због неугодне и погубне поделе поља и пољске имовине, колико иљада сопственика штете трпе, од такве бесмислене и глупе поделе, колико су десетина хиљада хектара земље, данас, због такве штетне поделе, подвргнуте сасвим непаметној и посве недовољној обради и употреби, колико је пространства због тога сасвим изгубљено и без икакве употребе, бесплодно мора да лежи, због такве рђаве поделе, колико и најобичнијих путева и пролаза недостаје а због тако неудесне поделе имања није их ни провести могуће, колико је силно деоница искључено од икакве могућности, да се на њима могу примењивати пољопривредне справе и машине; кад би се знало тачно — колико хиљада хектара лежи под ритовима и баруштинама, колико упарложено и напуштено, колико хиљада хектара утрине и испуста, горе и планине, сасвим упропашћено, стеном и јаругама засуто; кад би се знало тачно, колико би хиљада хектара земље, могло да се подигне на ступањ мисирске плодности, регулисањем река — речица, спровођењем мрежа водених за вађење — наводњавање; кад би се све то знало — онда би се јасно, прегледно и у цифрама пуним ужаса и страхобе, могло представити, колики грдни губитак трпи отуд целокупно народно благостање, што је имовина тако рђаво и нехраво подељена; колики губитак у расипању радне снаге, колики губитак у рђавој и недовољној обради земље, колики губитак у бесплодном лежању једног дела капитала народног — најплоднијих земаља — онда би се могло израчунати, колико годишње пропада сиротној, пољопривредничкој Србији. —

— онда би се нашло кога, који би и о овим стварима добио времена да мисли, онда би се ваљда увидело и сазнало, шта је комасација, колико она вреди, онда би се почело да тече уверење, *да је комасација једна најважнија, основно културна реформа за Србију!*[1])

3. Шумски завати.

Подела појединих имовина у многе расуте и разбацане деонице, ређе наступа код шума, тамо је више одржан склоп имовине, а распарчаност далеко мање шкоди но код земље за обраду.

Овде наступају сасвим друкчији случајеви но код зиратне земље, ма да су исти древни узроци и овде владали и изазвали садање зло у газдовању са шумама.

Овде су сметња и кочња и газдовању са шумама и сређености и склопу њиховом: *завати*, у средини шуме а нарочито по окрајцима и у посве неправилним фигурама, неуређена и смешана смесничка или заједничка права сопствености и уживања и на послетку оптерећења шума са разним правима службености.

Регулисање шумске имовине, кад се предузима засебно, као што је маом случај, наилази на огромне тешкоће и своди се онда, на откуп ил' размену незгодних дужница и завата, те да се постигне склоп шума и на омеђавање, ил' ограничавање шумске своине.

Шуме су код нас подељене на: државне, општинске, манастирске и приватне — бранике, забране и завате, које речи показују уједно и начин, на који је приватна шумска своина код нас постала.

Издвојено расправљање и регулисање шумске своине, поред огромних тешкоћа и трошкова, није у стању, да потпуно регулише и права уживања и права службености а поред тога, мана му је и та — што, немајући никакве везе, ни заједничког плана са регулисањем и груписањем остале, пољске имовине, непотпуно се извршује и сразмерно тако су и трошкови већи.

---

[1]) Катастарски премер са картирањем, преставиће много што шта од свега тога у слици, али се слике лакше читају и цифре јаче доказују, а катастарски рад, по природи тога посла — дуже ће да траје и мање је приступачан обичном уровњу знања.

Али земљомерска школа, увешће још једну нову тековину — унеће свеже и правилне појмове о комасацији, које има само треба непрекидно заталасавати јавно мишљење у Србији — и онда ћемо још дожићети, да „закон о комасацији,“ буде, као и свуда, претеча комасирању!

Све то само од себе отпада, лакше се и сразмерно јефтиније постиже груписањем шумске имовине, у вези са комасацијом остале пољске имовине, јер се врши онда у исто доба и све заједнички, о једноме трошку

Овде ћемо *о заватинама* прво, мало опширније говорити.

Заватине су маом приватна својина, која се познатим путем распртила посред већих комплекса државних и општинских шума, или се укљештила по окрајцима — ивицама њиховим, а своје право оснива на *застарелости*. То су мале ивице, ливадице, негде и приватни забрани, а маом пасишта, која воде своје порекло из давнине — распртиле се заватањем и забрањивањем шуме, око некадашњих колиба, појата и наслона за стоку, која је у шуме гоњена на испашу или у жировницу, а чијим је ватрицама и диму, следовала у брзо сикира и будак — крчевине и разори.

Због тога су државне, општинске и манастирске негде и саме приватне шуме, испресецане, испрекидане, таквим заватима и не могуће је због њих, ма какво иоле уређено газдовање са шумама водити, докле се оне не уклоне и не дигну; надзор и чување шума је отежан, готово немогућ. Но што је главно — сатирање шуме и горе, немогуће је спречити, немогуће је отклонити са тих шума оратлук са целим светом.

Завати су постали дакле у оно време, кад се шуме нису сматрале, да имају сајбију — газду — као нешто што је ничије, кад је дрво имало готово никаку или врло малу вредност, кад се Србија још могла називати „Шумадијом" а не Врлетијом и Голетијом ко' данас.

Данас се све те рђаве последице тог рђавог ортаклука и још рђавијег суседства са шумама, из дана у дан све више шири, број завата из дана у дан све више расте, сатирање горе све је необузданије; гди се не може јавно «заграђивати» и «заватати« као некад, само „забранити« или синор „забелом« (обележавањем дрвета) помицати у заједничку шумску својину, ту се тајно — крађом, отмицом, паљевином и штетама, то исто постиже. Државна и општинска власт, маом је немоћна, да свему томе, лаганом ал' сталном ширењу зла, доскочи и стане на пут.

Од како се почело водити већег рачуна о заједничком, нарочито државном добру, од како се почеле јаче увиђати штетне и по будућност недогледне рђаве последице оваквог неупутног газдовања са шумама, које су посвећене сикири и ватри т.ј. од како су рђаве и опасне штетне последице услед сатирања шума свакоме јасне постале — у опадању воде и у страшним поплавама; од како се почело увиђати, да и шуме могу да улазе у предрачун државних прихода — отада се почело озбиљније помишљати бар на чување, ако не и подизање шума и пошумљивање голети и кршева.

Сва позније шумска законодавства, па и наш најновији шумски закон, међ осталим усвојеним мерама, за јачи надзор ако не и за боље газдовање са шумама, унела су у своје одредбе право *експропријације* (принудног откупа по оцени вештака) или у новцу, или у размени, за друга земљишта, те да постигну што боље груписање и ограничавање шума.

Али, досадањи ортаклук са шумама, толико се осладио, толико је прешао у навику, уживио се у дух народа, да се експропирације сада постижу са највећом муком, често се имају борити и са јавним противљењем и отпором сеоског становништва, при извођењу таквог „шумског катастра«.

(Наставиће се)

ОПШТИ ПОГЛЕД НА АГРИКУЛТУРУ У СРБИЈИ.

(наставак)

Натрон земља не апсорбира, те с тога сав натрон што се у земљи налази раствара се у води и метеорска вода испира га. Натрон не само да, у већини случајева, није нужан као храна, већ шта више натријумова једињења, као натријум карбонат, а нарочито хлорид шкодљиви су састојци земље за успевање биља.

У анализама земаља из Србије види се, да натријумових једињења нема у таковој количини, да се њихово неповољно дејство може да опази, па с тога и нема за нас испитивање натрија одвећ велике важности.

Фосфорна киселина одређивана је као магнезијумпирофосфат.

Из изложених анализа пепела појединих биљних делова види се: да пепео биља садржи често преко ½ фосфорне киселине, а из анализа пепела разнога плода види се да биљка скоро сву фосфорну киселину што је из земље усиса, употреби на развитак плода — семена — и према томе свака земља, која је плодна мора садржавати много фосфорне киселине.

Земља мора садржавати најмање 1‰ од суве земље, па да на њој може биљка да доноси добар род. Оне земље, које су у стању да одрже бујну вегетацију, али дају сразмерно мало плода, сиромашне су у фосфорној киселини, и за њих је нужно вештачко фосфатно ђубре, јер у овоме случају шталско ђубре не помаже, с тога што се овим ђубретом не може земљи да врати онолика количина фосфорне киселине, колика се из земље исцрпи једном жетвом.

Креч је таложен као оксалат а мерен као оксид, а магнезијум као пирофосфат.

Из анализа пепела разнога биља види се, да редовно свака биљка и у свима својим деловима садржи више или мање креча и према томе креч је битни састојак биљне хране. Креч је нарочито потребан у већој количини лиснатим биљкама, као што је: луцерка еспарзета, грашак итд.

Свака земља, имала она много или врло мало креча садржи га у толикој количини, колика је за живот и успевање биљке потребна, па ипак искуство је показало, да често пута земље, које имају довољно креча дају бољу жетву кад се кречом нађубре, што долази отуда што сав креч у земљи није у активном стању и што креч дејствује на живот биља индиректно поправљајући земљи физичка својства тиме што убрзава распадање.

Земља треба да садржи најмање 0·4% креча (по Грандо-у 0·2%) па да даје добре жетве и чим количина креча падне испод ове нужно је посипати земљу кречом или изситњеним лапорцем.

Тачно сазнање колико у земљи има креча, врло је важно нарочито за онога, који је принуђен да своју земљу ђубри вештачким ђубретом.

Знали Г. да у 3-ћој 4-тој години и у најслабијој земљи истера најмање по 5. 6. прута па да их не заломимо, би истерали 3. 4. метра дужине, на овај начин виноград неможе без притке јер кад ње неби било шта би се радило с толиким радом и пруњем то би се вукла по земљи као какав павитар.

Дакле господине мој притке и то да су 2 метра дугачке и што јаче како би тај терет одржати могле. Да је Г саветовао виноградаре да бар буду притке за 2—3 године док калем мало ојача па онда како му Бог да.

Кад је Г. говорио виноградару чинимисе да је заборавио шта је америчка лоза. Ја истина не практикујем одавно али у колико сам упознао да би требало чак и прве године најмања притка јер сам имао прилике да видим да у првој години истера истина танке, а два метра дугачке прутиће, тако се стабло до земље савије и за калемљење на стално место онеспособе.

Не могу да замислим кад је Г. саветовао виноградара да без притке подиже виноград да ли је мислио Г. шта ће бити у трећој години кад дође време да се на зелено калеми треба ли притке да се за њу привежу, Накалемљени ластари како их неби (олуја) ветар очепио то је прво. А друго, кад се калеми на зелено примљени одрешивали буду па онако слаби незарасли јел боље привезати за притку или их пустити да се по земљи вуку како би насигурно пола пропало.

А Г. је заборавио да ми на виновој лози имамо болест пероноспору која је пред мојим очима опаснија од филоксере па сам рад да чујем који се чокот боље може ошприцати јел онај што је уз притку везан или онај што се по земљи вуче и укрстио да човек не може и нема гди да ногом ступи. А пероноспори је једини спас шприцање.

Имао сам прилике да видим кад је лоза уз притку привезана она узри до последњег свог окца, а она што се по земљи вуче силом узрели 3—4 окца таква је лоза за даље размножавање онеспособљена,

Не би било згорега да овде напоменем каква је и колика хасна од винограда где је лоза уз притку привезана. Највећи је доодак тај, што грожђе не лежи на земљи како би га бујна киша блатњивим капљама запрскавала и грожђе не труне, промаје са сваке стране долазе јер кад је лоза привезана уз притку неће се чокот накривити једна лево а друга десно, како би једна другу заклањале од сунчевог зрака што највише утиче при зрењу грожђа.

Ја се сећам и од пре док су били виногради здрави а мој виноград беше на таквом присоју да му ни крајина не бејаше равна, па се на више места деси да чокот полегне, огледајући оно грожђе што је уз притку како је здраво и лепо узрело, а оно што по земљи лежи до пола гроздови зарила бујна киша земљом, а оно пола што врз земљу стоји они се убуђавили тако да просто грожђе не вреди за ништа.

Кад чокот истера своје младе ластаре на њима видимо по 2—3 грозда, а притку нема зачим би се привезало а ветар и очепи, онда помислите какво је срце виноградру.

Кад се ластар до извесног свог пораста а тоје до два метра висине привеже на 3—4 места онда одгајимо правилно пруће за употребу сађења и калемљења.

Калемљена лоза на америчкој подлози у својој трећој четвртој години истера најмање по 5—6 прута добри од 2 метра дугачки од њи 5 створимо 20 а да не тражимо већу цену од 10 динара за хиљаду то је једна пара динарска за један прут. Дакле 20 прута чини 20 пара динарски, а кад се плати једна притка 20 п. д. она мора да је од граничевог или багремовог дрвета, по том да је 2 метра дугачка и најмање 5 сантиметара дебела. Таква би притка трајала добри 25 год. дакле као што реко од једног чокота скинемо 20 прута од по метра то су 20 п. п. исплаћена притка само од лозе и то за једну годину а за 24 служило се џабе.

Има још прихода од притке. Да наведем ми имамо неке сорте лозе, а то су прокупац, смедеревска и динка које сваке године по три рода избаца.

Први род крене одма с пролећа; рано узри па стога се добро и прода ценом од 60 дин. пара до 1·20 дин. кила.

Други род крене око Тројица, јер се онда залама па ако буде лепа јесен да добро узре па и он се прода по 60 пара динарски кила.

А шта радимо с трећим родом. Ево шта акоје зарудио да најмање шећера има печемо ракију од њега. Ако остане зелен онда га кувамо те правимо сирће онако каквог га данас нема.

Како је лепо видети виноград са оваква три рода како се нанизало од земље па до врх притке. Али без притке нема винограда, нема свог угледа, нема грожђа ни добра вина ит.д. Да виноград подижем без притке то не разумем.

Ја овако разумем с тога тако и пишем, а да је све овако признаће ми и Господин и сви виноградари који су до данас ма како виноград подигли на америчкој подлози.

Свакога би виноградара саветовао који иоле познаје своје стање тако да се неби задуживао да притке купује, но ако је у стању да купи добро. ако не онда има друга лека, а то је овај.

Био виноградар сирома или газда ова ће му бити од користи.

Стручни виногради су раније писали све оно што је потребно око подизања винограда на америчкој подлози, као ђубрење, риголовање, садење у свом прописаном остојању на сушном времену заливање и т. д.

Кад се буде ко решио да виноград подиже на овај начин т.ј. на америчкој подлози и одредио место за исти нека незаборави да му у другој трећој требају притке, а сирома је нема пара да купи, а да се задужи то не одобравам. Ћу да му помогнем, овим мојим саветом како је пришо виноградар да виноград сади, нека посади у наоколо два реда простог белог багрена па за три године стигла лоза а израсо и багрен за притке.

Овим би начином имали лепу ограду и за виноград довољно притке, пошто своју потребу подмири, онда може сећи сваке 2 ге 3-ће године и продавати по лепу цену, јер видим како сељаци доносе на пијац и продају по 10 дин. 100 комада.

Још колике и какве асне има од багрена, говорићу у другом броју а сад да продужимо.

Који прочита овај мој чланак рећиће како ће му багрен правити винограду загушину, то јест истина. Али код вешта и вредна виноградара неће дозволити да му багрен прави загушину но ће сваке зиме онако из седења што би се банцио по кафанама узети секиру или потребни алат па шта је за притку одсећи, које је ситно подкресати га за идућу годину и тако је виноград спашен од загушине и довољно притке за своју потребу.

Не допада ли се виноградару овако као што горе наведо, ево му и другог начина.

Ако виноградар има какво друго земљиште на кога би могао да багрен засебно засади добро, ако не, онда од оног земљишта на коме ће виноград подизати нека одреди једну таблу са западне стране и засади багреном одакле би могли своју потребу подмиривати.

Ово је што сам имао да говорим о приткама за виноград а у идућем броју описаћу корист од багрена и с њиме оне сорте лозе које се не морају — калемити а те су сорте Жакез. Јоркиадеира и Отела какве би користи даносиле нашем пољопривреднику и виноградару.

Не могу да се сетим да ли у Тежаку писаше исти Г. Љ. К. како су притке потребне за виноград и незнам гди има се набавити врло јевтино вели 3 динара 100 комада. Па како незнам насигурно где то писаше да ли у Тежаку или у другим новинама, то би замолио господина Љ. К. да извести пољопривредно друштво где се може набавити како би ја и још неки виноградари добили од Друштва извештај и с приткама се снабдели.

15 Фебруара 1895 год.

Смедерево.

Коста Т Петковић
економ.

СУШЕЊЕ ВОЋА.

Да би се воћарство, као важна привредна грана, могло код нас унапредити и подићи на онај степен, са кога би највише приносило користи и држави и појединцу, неопходно је потребно : умети воће спремати у разним видовима, а нарочито

умети воће као што ваља сушити, те на тај начин створити од њега важан и угледан извозни артикал.

Код нас се, у већем размеру, суши само шљива у сушницама најпримитивнијег строја и махом на врло невешт и непрактичан начин. Међутим, да је среће, не би требао да буде ни један иоле већи вотњак без сушнице, *удешене за сушење свеколикога воћа.*

Код нас обично бива, да при родној години, када воће добро понесе и роди, већи део тога рода пропадне само с наше невештине и неумешности, или се тако растура и употреби, да се од тога види врло мала и незнатна корист. А што то? Што се, на пример, у томе послу не би ми угледали на много напредније народе, који су од воћарства створили својој земљи снажан и јак привредни извор! Практични американци, код којих је до скора воћарство било на тако ниском ступњу, да воћа нису ни толико имали, колико је захтевала сама потреба у земљи, данас већ, благодарећи сопственој вештини и усталаштву, тако су ту привредну грану унапредили, да су својим воћем преплавили без мало све веће јевропске трговe! Изузетак од тога чини само *шљива*, која, поред све трудбе њихове, никакако не може да се тамошњим приликама прилагоди.

Да за сушење воћа, нарочито онога, кога намењујемо продаји и извозу, ваља одабрати најбољи род, а томе не треба много ни трошити речи, јер је то само по себи појамно и јасно. Али се исто тако сушењем може много воће да сачува и од њега лепа корист добије, које би иначе морало пропасти. То нарочито вреди за воће убијено, које на тргу нема цене, и воће презрело, које се због своје мекоте брзо квари.

Воће се суши на разне начине: *у сушницама*, којих има од више руку, и *разним пећима*; даље, *низањем на канап*, који се окачи на топло место и *сушењем на сунцу*, што је могуће само за јаке сунчане припеке, дакле само се летње воће може сушити на тај начин. Осим тога имају за сушење *разне плехане*, велике и мале сушнице, које су као преносне врло згодне и практичне.

Сваку врсту воћа ваља сушити засебно, зато што свака има својих нарочитих особина, према којима се и ми при сушењу морамо управљати.

Јабука се суши расечена увек на половине или на четвртине. Само неке особите и ситне врсте јабука суше се целе пошто се, претходно, ољуште и из њих семе извади. Семе се вади једним гвожђетом, које је за тај посао нарочито удешено. Мала врста јабука, кад се тако уреди и осуши, врло је омиљен артикал и има своју сталну продајну цену.

Незреле и јако убијене јабуке могу се сушити само за домаћу потрошњу а никако не за продају и извоз, јер би такво воће имало малу цену.

Крушке се суше или целе и неољуштене, или расечене и ољуштене. Крушке мале и крушке од мање цене ваздa се суше целе. Боље врсте крушака обично се ољуште и суше на пола расечене. Љуштење крушака може се олакшати на тај начин, да се мало скувају и када се охладе, лако се од љуске ослободе. Тако скуване и ољуштене крушке добијају лепу боју, само их треба одмах сушити.

Велике крушке сушене такође се скупо продају. Расеку се на две поле, семе се и околина њсгова извади, љуска се скине тако,да остане само чисто језгро и онда се тако суше. При сушењу ваља их полагати на лесе, само се тада мора на то мотрити, да се не попрљају. Када се просто, без икаквих дометака суше, добијају лепу загасито жуту боју.

Други начин при сушењу, који се такође добро исплаћује, јесте *шећерење крушака.* Крушке се ољуште и укуване посипају се ситним шећером. Када се у топлој одаји мало просуше, мећу се у пећ и суше при умереној топлоти. При превртању, ваља их опет посути шећером и када се осуше, изгледају као кристалисане.

Неке врсте крушака суше се неољуштене, само их треба добро опрати и расећи на четири дела. Када се осуше на горњи начин, расечена места изгледају као ушећерена.

За рђава времена јабуке и крушке суше се на особит начин, а то се сушење предузима обично у већем размеру.

Воће се мете у какав повелики лонац, у који се налије и мало воде, да воће при дну не би загорело. Напуњен лонац мете се у други већи, који се водом напуни. И тако се оба та лонца мету у пећ и ту се оставе да се воће кува, докле у својој пари не омекша такође, да се сваки комад може сламком пробости. Код јабука бива то од прилике за пет минута, код крушака за десет до дванаест. То, тако рећи укувано воће треба потпуно осушити на умереној топлоти. На тај начин уштеди се много драгоценог времева а воће добија изврсна својства.

О томе, *како се суше шљиве*, било је већ говора у више прилика на другом месту. Овога пута хоћемо само толико да напоменемо, да шљиве за сушење треба да су добро зреле Такве се шљиве лако суше. Добро је још, оставити на лесама да постоје на ваздуху или на сунцу пре, но што се ставе у сушницу.

Као и свако друго воће, тако исто и шљиве треба руком брати, ако хоћемо, да оне изађу на добру цену и да буду угледне. Млаћење шљива увек је са великом штетом спојено, не само за род, него и за само дрвеће. Повређене шљиве и мале, кржљаве или црвљиве нису за сушење, јер на тргу имају врло ниску цену, пошто их купују само потребити људи. Шљиве влажне и мокре не смеју се такође сушити пре, но што се на лесама не осуше на сунцу или промаји.

Трешње и вишње суше се на честим лесама и на тихој ватри. Потребно је напоменути, да се за сушење узимају само такве трешње и вишње, које су месната и у којих је коштица, иначе би то суво воће било без сваке цене. Трешње и вишње одређене за сушење беру се са дрвета без петељака, чиме се, на тај начин, учини добро и самоме дрвету. По неке врсте суше се добро на сунцу и на ваздуху. Али, то траје по дуго и кад је време рђаво, воће се много квари и труне.

Кајсије и бресквe по неке године, а на неким местима, роде толико, да се не може да нађе начин, како да се продаду. У томе случају ништа није боље, но сушити их. Кајсије се расеку на пола, извади се из њих коштица и воће се рећа, једно до другога на хартију и на лесе и осуши се на умереној топлоти. Из бресака ваде се коштице истом тада, када су се већ мало просушиле, за тим се бресквe притисну и начине да су пљоснате, па се тако досуше

Исто тако може да се суши питома купина и огроз, али, пошто се они не негују код нас у већем размеру, то је излишно о томе и говорити.

Сушење воћа није ни у колико тежак посао. Сваки може то лако научити, само ако иоле посвети томе мало више труда и пажње. У осталом, може сваки учинити претходно и покушај, па што се при томе нађе за добро и практично, према томе се и управљати.

Поновно напомињемо: Ко хоће да има добро осушено воће, нека за сушење бира само угледан, здрав и добро зрео род.

ГЛАСНИК.

Привредне и витешке велике народне свечаности. — које приређују Кола Јахача кнез Михаило извршиће се ове године у ове дане и у овим местима:

1. *У Ћуприји* 30, Априла и 1. Маја. Њих приређује одбор тимочкога Кола Јахача „Кнез Михаило" за округ моравски; пријављивање излагача и осталих такмичара траје до Ђурђева дана;

2. *У Пожаревцу* 7 Маја, које приређује одбор дунавског Кола Јахача „Кнез Михаило" за округ пожаревачки; пријављивање излагача и осталих такмичара траје до 1. Маја;

3. *У Зајечару* 14. Маја, које приређује тимочко Коло Јахача „Кнез Михаило" за целу област тимочку; пријављивање излагача и осталих такмичара траје до 1. Маја;

4. *У Шапцу* 22. Маја (другог дана свети Тројица) које приређује дриносавско Коло Јахача „Кнез Михаило" за целу дринску дивизиску област; пријављивање такмичара траје до 1. Маја;

5. *У Београду* 4. Јуна, које приређује „Дунавско Коло Јахача Кнез Михаило" за целу дунавску област; пријаве тркача трају до 30. Маја;

6. *У Нишу* 30. Јула, које приређује моравско „Коло Јахача Кнез Михаило" за целу моравску дивизиску област; пријављивање излагача и такмичара траје до 15. Јула; и

7. *У Крагујевцу* 4. Септембра (на рођен дан кнеза Михаила), које приређује шумадиско «Коло Јахача Кнез Михаило» за целу шумадиску област. Пријављивање излагача и такмичара траје до 15. Августа закључно.

Сем ових овде побројаних свечаности сви су изгледи да ће такове бити приређене још и у Крушевцу, Ваљеву и Ужицу за дотичне округе.

Подобни распореди напред поменутих појединих свечаности могу се добити од оних установа, које свечаности приређују, њима се треба обратити и за путна уверења за спуштене цене.

Одређени рокови за пријављивање и уписивање грла неће се продужавати ни у коме случају ни код једног Кола Јахача.

Како број и вредност новчаних, тако и осталих награда у овој години надмашују знатно оне награде које су даване прошлих година.

Доносећи за сада оволико о овогодишњим предстојећим народним свечаностима, које Кола Јахача на радост и успех по српску привреду и витештво, ревносно приређују, мило нам је што можемо нагласити да смо у овогодишњим распоредима истих удружења унели више таковиx нових стручних услова за излагаче, — такмичаре и њихова грла, која иду у прилог што бржег унапређења коњарства и што јачег развијања правилног јахања.

Но о тим корисним појединостима проговорићемо у другој прилици, а за сада само потврђујемо са задовољством још и то, да се у свима Колима Јахача живо ради на што сјајнијем и величанственијем извођењу тих наступајућих овогодишњих свечаности. —

* * *

Из Ужице нам пишу. — Трећег Априла био је овде збор пријатеља привреде и витештва из места и са села. Овај патријотски збор био је одлично посећен одушевљеним родољубима из свију сталежа. Збор је претресао правила за оснивање одбора *дриносавскога Кола Јахача Кнез Михаило за округ ужички.* Након тога изабран је, на место привременог, стални одбор једногласно. На самом збору уписато једанаест утемељача и 27 редовних чланова. Досадашња заузимљивост Ужичана у овоме послу заслужује сваколико уважења и признања. Нека само непоколебљиво и неуморно ради и даље, јер без сложног и истрајног рада не може бити успеха ни у мање важним задаћама а камо ли у оваквој: Слава свести и родољубљу дичних ужичана, јер је крајње време било да једном својски на делу прегну на унапређивању привреде у своме округу. До сада се то само желело, али није било прегаоштва на делу те је зато округ и био сиромашан. Хвала Богу те ће од сад поћи на боље.

* * *

Привредновитешке свечаности за округ пожаревачки — извршиће се у Пожаревцу, на дан 7 Маја ове год. Пријављивање излагача и осталих такмичара траје до 1. Маја. Подробан распоред ових свечаности може се добити: код управе дунавскога Кола Јахача у Београду; код одбора дунавскога Кола Јахача за окр. пожаревачки у Пожаревцу, и; код управитеља државне ергеле у Љубичеву.

Како на изложби у засебним одељењима, тако и на двема засебним тркама, учествоваће и грла државне ергеле, али њима се неће одређивати новчане награде. При тркама државних грла јахаће први пут ђаци државне *школе за коњарство*, која од прошле год. постоји у Љубичеву.

БЕЛЕШКЕ.

Како треба ђубрити младе воћке? — Младе воћке, које се покажу слабе у порасту, или оне, које одма после 8—10 година попусте у рађању, треба подкрепити, а то се најбоље чини лети, или одма у раној јесени, течним ђубретом, и то на овај начин: На један, до један и по метар, треба у кругу око стабла одкопати горњи слој земље, али пазити, да се површне жиле не повреде. Од исте те одкопане земље треба у истој ширини, у којој је земља одкопана, направити око стабла «тепсију» —, са доста високим ободом. Ту тепсију треба испунити просејаним дрвеним пепелом, и онда га прелити размућеном, али доста разблаженом крављом балегом. На један део добро размућене кравље балеге, или шталске мокраће, треба узети 5 делова устојане воде; ако је могуће кишнице. Зи сваку сигурност, треба чинити с вечери. Одма за тим, треба насути толико чисте воде, да се тепсија до обода напуни.

Овако ђубрење треба код јабука и крушака предузимати сваке године, па ће се одма приметити и бујнији пораст и богатије заметање плода, како код младих, исто тако и код старијих воћака, које су иначе у рађању попустиле. —ћ.

* * *

Америкаиска кокош „Вијадонт.“ — Ова врста кокошака одгајена је најпре у северној Америци, где се је, са својих изванредних особина, врло брзо распространила, па је и у Европу пренесена, где је, такођер, нашла врло лепог одзива. А и заслужује!

Петао личи петлу кохинке или стамболке, само је много живљи и ведрији. Кљун је кратак и јако савијен, жут, а креста је широка, кратка, увек двострука, крунаста; лице је црвено, око живо, ноге жуте и кратке, а перје је сигаво и бело; леђа су седласта, а реп висок и угасит, преливајући више на црно. Тежина се мења према старости, и тако бивају појединн петлови, при обичној храни, 4 до 5 килограма тешки. Кокошке су према петлу сразмерно ниже и ситније, али опет бивају од 4 килограма тешке; оне су у перју много чистије од петла; цртежи су јасније обележени.

Кокошке овога соја, изванредно су добре носиље; у Америци их зову „зимске носиље“ јер њима не смета ни зима, ни лињање, а да редовно не „носе.“ Јаје им је црвенкасто, по некад пегицама осуто, и доста крупно. Поверљива, мирна и у сваком погледу питома кокошка, не само да је добра носиља, него је и добра „седиља“ и „водиља.“ Пилићи се брзо подижу, врло су чврсти и врло се брзо развијају, те по томе и брже стасавају за клање, а у месу су много финији, нежнији и сочнији и од најфинијих француских пилића.

Данас је овај сој кокошака код нас још доста скуп, али је врло добар, јер је у сваком обзиру обдарен најизврснијим својствама која се од добре кокошке траже. —ћ.

* * *

О дејству сњетне пшенице. — Једни пољопривредници тврде, да је сњетна пшеница у зрну домаћој стоци шкодљива, да проузрокује запаљења варећих органа: то исто следство, вели они, указивало се и онда, кад је стока храњена и плевом од сњетне пшенице. Други пак веле, да сњетна пшеница није стоци шкодљива. Да би с овим били на чисто, предузео је др. Пуш да чини у том погледу опите и дошао је до следећег ресултата: «Пошто је сњетна пшеница давана у разним видовима, разној стоци и на разне начине, дошло се је до закључка: да коњма, говедама, овцама козама и свињама ништа не шкоди, баш кад би и повише сњетне пшенице појели; а кокошке, врапци и мишеви добијају од сњетне пшенице разна запаљења и гину. Стомаци наведене крупне стоке, нису у стању да угуше и умртве клице оних гњивица, од којих се сњет састоји, и с тога те клице избацује стока у балеги живе и здраве; па зато не треба никад таково ђубре износити на њиву пре, док неко време на гомили не постоји, да оне клице своју клицавост изгубе; у противном случају дотакле би се те кличице посејаног зрна, и класје од тог зрна, родило би болесна, сњетна зрна.

—ћ.

* * *

Да се мрави на воћке не пењу. — Препоручују разна средства. Тако, на пример, обвијају стабла, у извесној висини, у катрану напојеним крпама; ово се у пракси показало да је шкодљиво, нарочито где су сама дрва изложена више жестини сунца, па катран прогоре до самог дрвета и упропасти га. Много је боље и сигурније средство, кад направиш кашу од ситног као брашно стучене чађи из оџака и лањеног уља, па с том кашом намажеш стабло, мало више од земље, а 10—12 сантиметара широко; преко овога, ни један мрав или гусеница неће прећи! —ћ.

* * *

Козе против пацова. — Једне немачке пољопривредне новине саопштавају овај случај: „У једном селу у Поморавији, било је код једног домаћина много пацова, против којих је он сва могућа средства употребљавао, али без довољног успеха, јер се тај гад страховито множио. Случајно купи две козе и смести их у једну одају, где је највише пацова било, јер боју одају није хтео козама да уступи. После неког извесног времена примети домаћин, да је у тој одаји нестало пацова, и док су те козе у тој одаји становале није

било пацова, а кад је после године дана домаћин козе продао, пацови се опет поново указали, а кад је домаћин друге козе купио и тамо сместио, нестало је и пацова. Домаћин сад непрестано држи козе, и — нема пацова!»

— ћ.

БЛАГОДАРНОСТ.

Приликом светосавске прославе 14. Јануара ове год. у школи дворанској — округу крушевачком, у част првог просветитеља српског Св. Саве, установљена је ђачка књижница са задатком, да за своје читаоце набавља *све пољопривредне књиге и листове* и друге поучне књиге, које ће за време школовања служити као зачинка школским књигама, а по свршетку школовања као упут рационалном обрађивању земље.

За оснивање ђачке књижнице приложили су:

По 10 динара: Јевта Анђелковић свештеник, Јосиф Ј. Анђелковић ђак IV раз. Душан Ј. Анђелковић ђак II. раз. Бошко Ј. Анђелковић канд. за ђака и Стеван Радосављевић тежак из Пољака.

По 5 дин. — као утемељачи: Миленко Гајић из Трмчара и Драгутин Н. Петровић ђак III. раз.

По 3·50 дин. Младен П. Стевановић.

По 3 дин. Јанићије Радичевић.

По 2 динара: Дим. Милићевић учитељ, Алекса Гајић, Аврам Крстић, Мијаило Вељковић, Марко Зорнић, Живко Р. Живковић прећ. овд. учитељ, и Лазар Савић.

По 1·50 дин. Милан Дачић прећ. овд. учитељ, Петар Мијаиловић и Мијаило Богићевић.

По 1·20 дин.: Аврам Ђорђевић, Петар Милошевић и Антоније Живковић.

По 1 дин.: Трифун Милојевић, Аврам Јанићијевић, Аврам Савић, Милан Савић, Вукадин Живковић, Дим. Милошевић, Аврам Гајић, Павле Петровић, Милан Петковић, Паун Милићевић, Алекса Павловић, Прока Савић, Трифун Милетић и Здравко Весић.

По 0·50 дин.: Миладин Стојадиновић, Драгутин Јаковљевић, Светозар Вулић, Мијаило Стојадиновић, Милосав Милошевић. Мијаило Миљковић, Милун Симоновић, Мијаило Пантић и Јован Миловановић.

Испод 0·50 дин.: Исаило Вукојевић, Светозар Ралић, Дим. Алексић, Агатон Стевановић, Радисав Петровић, Станојло Јовановић и Лука Милорадовић.

Свега приложили су сто осам динара и осамдесет пара.

У име ђака основне школе дворанске изјављујем свима највећу благодарност са жељом да се иђаде оваки добротвори.

Учитељ школе дворанске
Дим. Милићевић

НАГРАДЕ ЗА УВОЂЕЊЕ НАПРЕДНИЈИХ НАЧИНА РАДЊЕ.

Српско Пољопривредно Друштво понавља и расписује награде за ове практичне радове:

1. *За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака, с обзиром на врсте и сорте воћака и пресадница; на правилност растојања воћака; начин расађивања и негу, а на простору најмање пола хектара.* Награда за најбољи је 350 дин. Могу се такмичити окрузи: подрински и ваљевски. Рок за пријаву до 1. Септембра 1895 год.

2. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста, на површини од најмање 10 ара и с тим да свака врста лозе буде издвојена.* — Награда 300 динара. Могу се такмичити винодељци у срезу кајинском. Рок за пријаву до 1. Септембра 1896 године.

3. *Ко изведе у расаднику 500 двогодих борића црних или белих на песковитом земљишту у срезу рамском или голубачком окр. пожаревачком за засађивање песковитог земљишта.* — Награда 300 динара. Рок за пријаву до 1. Јула 1895. год.

4. *Ко на ма којој брдској страни на усамљеној чистини удаљеној свуда у наоколо од ма какве шуме на 2500 метара у срезу нишком подигне сад на простору од једног хектара из семена, вештачким сејањем и то мешан највише бељиком на буквом, јавором и јасеном.* — Награда 400 динара. Рок за пријаву до 1. Јула 1895. год.

5. *За стално производење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је садашњи тврди сир, и који ће поред тога бити трајашан и подесан за пренос.* За ову награду могу се такмичити окрузи: крушевачки, руднички, ужички и топлички. Награда I. 500 динара, II. 200 дин. Рок за пријаву до 1. Октобра 1896. год.

6. *За сталну употребу врстачне сејалице за стрмнине на неодређеној површини.* Могу се такмичити привредници из окр. подринског. Цениће се изникли усев. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

7. *За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака с обзиром на избор врста и сората воћака и пресадница; даље на правилност растојања воћака, начин расађивања и негу, а на површини најмање пола хектара.* Могу се такмичити срезови добрички и јабланички. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1897. год.

8. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста* на површини од најмање 20 ара с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из Жупе. Награда 300 дин. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

9. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста* на површини од најмање 20 ара и с тим, *да свека врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из околине Ниша. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

10. *За сталну употребу алуга ираших и окопача у вези са правилним сејањем.* Могу се такмичити привредници из Добрича из среза лесковачког. Награда 150 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

11. *За сталну употребу жетелице.* Могу се такмичити привредници из Стига окр. пожаревачког. Награда 300 динара. Рок за пријаву до 1 Маја 1896 год.

12. *Првом удружењу у Србији са доказаним успехом и резултатом за заједничку набавку и употребу пољопривредних справа.* Награда 300 динара. Рок до конца 1898 год.

13. Који учитељ или учитељски збор *може да покаже добро уређену школску башту од најмање 10 ара, у којој ће бити добро подигнуто воћно и лозно растило са пчеларником од најмање 10 кошница са покретним саћем.* Награде I-ва 300 а II-га 200 динара. Рок до конца 1897. године.

14. *Ко од подкивача одиочне подкивање волова да не обаљује, са савршенијим алатом и подковицама* — дакле по модерном начину. Награда 300 динара. Рок за пријаву до конца 1898. године.

За ове награде могу се такмичити: земљорадници и пољопривредници, којима је пољска привреда или која њена грана једино или главно занимање од кога живе; сви они који се баве једном или више грана пољске привреде али у ширем обиму; пољопривредне подружине, манастири, општине и свака пољопривредна задруга основана у циљу рационалног обрађивања земље. А за последњу, занације, којима је подкивачки занат главно занимање, од кога живе.

Сем награда у новцу даваће се и похвалнице.

Ко би од оних, којима се награде буду досудиле, желио да му се у место новаца набаве за исту вредност: справе, приплодна грла и т. п. то ће му се учинити без рачунања подвозних трошкова.

Имена награђених објавиће се у друштвеном органу и другим српским листовима.

Сви који хоће да се такмиче за ма коју од ових награда, треба да се пријаве усмено или писмено Српском Пољопривредном Друштву у Београду. У пријави треба тачно да означе за коју награду желе да се такмиче и тачну адресу места, општине и среза у коме живе.

Из канцеларије Српског пољоприв. друштва 1895 год. у Београду.

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

АЛЕКСАНДРА I-ог.

СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ПРИРЕЂУЈЕ

ПРАКТИЧНА ПРЕДАВАЊА О КАЛЕМЉЕЊУ ЛОЗЕ И ТО:

I.

За срез жупски и околину, у недељу 16-ог Априла ове год. у Александровачкој основној школи, и

II.

За срез трстенички и околину, у недељу 23-ег Априла ове год. у основној школи у Великој Дренови.

Предавања биће, са практичним показивањем и радом у калемљењу лозе, које ће моћи и слушаоци опробати и научити.

Предавања су јавна и сваком приступачна и почињаће одређеног дана у 9 сати пре подне, а практични радови трајаће целог дана до 5 сахати по подне.

Ова предавања и поуке држаће нарочити изасланик Срп. Пољопривредног друштва и стручни професор винодељске школе из Букова г. Љубомир Којић, који ће уједно вршити и испитивање земљишта виноградских на свима важнијим положајима околним.

У интересу спашавања још постојећег винодеља жупског које филоксера суши и руши, и ради поуке околних винодељаца, Пољопривредно Друштво приређује ова предавања и позива све околне виноградаре, пољопривреднике и остале пријатеље нашег винодеља, да дођу на иста, где је коме ближе и угодније, и да чују, виде и опробају шта нова винодељска наука и практика препоручују за спашавање нашег винодеља и винограда од филоксере.

Умољавају се среске и општинске старешине, свештеници учитељи и остали (писмени) пријатељи наше народне привреде, да саопште и објаве овај позив свима месним винодељцима и упуте их на ова предавања, чиме ће учинити патриотску услугу нашем посрнулом винодељу и привреди народној.

По наређењу Срп. Пољопривредног Друштва, крушевачка пољопривредна подружина; Бр. 151. 8. Априла 1895. год., у Крушевцу.

ОБЈАВА

Да би се дала прилика виноградарима како у Смедереву тако и у околини да се упознају са калемљењем и неговањем „Америчке лозе“ то је подружина Пољопривредног друштва у Смедереву решила: да се овога пролећа и то најдаље у априлу месецу држи практични курс калемљења и гајења америчке лозе.

С тога подружина овим позива све заинтересоване виноградаре да на овај курс који ће се у Смедереву држати у заузетом одељењу гостионице „Лафа“ од 15 па до 20-ог Априла ове год. закључно дођу. Сваки слушалац курса мора собом оштро и угодно сечиво (перорез) понети за калемљење лозе. За време трајања овога курса сваки ће се слушалац о своме трошку издржавати а они слушаоци који општинским уверењем докажу да су сиротног стања добиће дневно на име хране по 0·60 дин. а онима пак од сиромашних слушалаца који се у раду врло добро показали буду даваће се по 1. дин. дневно. Сиротни слушаоци града Смедерева добијаће по 0·30 д. дневно.

Општине виноградарске у срезовима Смедеревском и Јасеничком подунавског округа могу послати по 2 сиромашна младића из своје општине који су доброга владања ради изучавања овога курса који ће добијати горе навадену помоћ према успеху. По свршеном курсу курсисте полагаће испит и према показаном успеху добиће уверење.

Сваки слушалац овога курса треба да је 14-ог Априла тек. год. у вече у Смедереву и управи се пријавити.

Смедерево
Марта 1895. год.

УПРАВА.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Најснажнија полуга модерне агрономије, агрикултурна хемија и гнојитба развила се је у задњим деценијама толико, да онај који се њом из незнања није кадар служити, не може својим примитивним начином продукције конкуренцији одолети.

Жива жеља, да и у чему народу помогнем, нагнала ме је да сам нарочитом дозволом *проф. Др. Павла Вагнера у Дармштадту* његову расправу *„о најрационалнијој употреби уметног гнојива“* превео, у неколико попунио и за штампу спремио.

Књига ће изнети 4—5 штампаних табака у осмини, а цена предплатницима 40 новчића.

Скупљачима дајем десету књигу на дар.

Чим се јави толико претплатника, да се трошкови подмире ући ће књига у штампу.

Како у нас нема ни једне књиге која би суставно и стручњачки овај предмет осветлила, надам се, да ће свакоме, ко се биљевном продукцијом бави и о благостању народа рачун води, ова књижица добро доћи. —

Углед што га ужива аутор у круговима напреднијих пољоделаца најбоља је гаранција за вредност и ваљаност овога дела.

Надајући се, да овај позив без одзива остати неће, молим, да се претплата шаље на моју адресу, *Мајур, колодвор Хрвацка.*

Марта 1895. год.

Милан Цвијановић
економ

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Кочење и сметње пољској привреди (наставак). — Општи поглед на агрикултуру у Србији (наставак). — Јесу ли потребне притке за виноград. — Сушење воћа. — **Гласник.** — **Белешке.** — Благодарност. — Награде за увођење напреднијих начина рада. — Практична предавања о калемљењу лозе. — Објава. — Позив на претплату.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 16. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 23. АПРИЛА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

НОВО О ПРЕВИРАЊУ ДУВАНА.

Превирање *(ферментација, мурвер)* дувана, то је у производњи и фабрикацији дувана један од најглавнијих и најважнијих послова, јер од њега у главном зависи каквоћа истог: како боја и „лице,“ тако и укус и мирис при пушењу.

Тај процес, који код нас, према години, према томе да ли раније, или позније наступа топлије време, отпочиње, обично, почетком Априла месеца, од особите је важности по каквоћу дувана, јер у дуванском листу изазива читав низ промена, које су од одсудног утицаја на све оне особине, од којих зависи доброта дувана при пушењу.

Раније се мислило, да су те промене, које се отпочињу загревањем дуванског листа, чисто хемиске природе и ни у литератури, ни у практици није се по готову, ништа подробније и стварније знало о самом процесу ферментације дуванског листа, докле 1891 г. у Марту месецу није хемичар Емил Сухеланд изнео у „Berichten der deutschen botanischen Gesellschaft“ своја испитивања у том погледу. Та испитивања учинила су читав преврат у дотадашњем мишљењу о ферментацији дувана и ма колико да су од проналазача обвијена тајном копреном оне неколике напомене, што их је тим поводом на јавност изнео, ипак је и то мало довољно, да објасни сâм процес.

Мурвер како се по турски назива тај процес код нас, основао се дотле на обичном искуству оличеном у извесној уобичајеној, тако рећи по цредању наслеђеној манипулацији око дувана, али је истој оскудевала свака научна основица и свако стварно знање. Ма да је Сухеланд свој проналазак у Немачкој патентирао, као своју тајну и да је основан нарочити завод који, као монопол, продаје произведену „мају“ за превирање дувана, опет није сад више тешко, у практици применити тај нови задобитак науке, са иоле иоле савременог знања из хемије и бактериологије.

Ја сам неколико саопштио о томе проналаску још 1891. године, а већ идуће године, отпочео сам са г. др. Батутом, српским бактериологом, подробнија испитивања, која су прекинута због недовољне предусретљивости од стране надлежних фактора у нашој монополској управи. Г. Батут је постигао, да одмах згодном „културом,“ издвоји и добије „мају“ са нашег дуванског листа, који се налазио у процесу превирања и предузета су и извршена мерења топлоте загрејаних дуванских дењака, по његовом упуству. И то је све. Штедило се у „плаћању фиакера“ за г. доктора, до главног стоваришта непрерађеног дувана, гди овај превире!

Сухеландово кратко саопштење о томе гласи овако:

„Бактериолошким испитивањем, које сам у криптолошком лабораториуму овд. универзитета, под личним руководством г. професора др-а Цопфа предузео, био сам побуђен, да се одам и опитима у погледу на суштину процеса превирања код дувана. Испитивањем дејства неких физичких услова на живот известних разривних гљивица, дошао сам на ту мисао, да испитујем и ферментацију дувана.

Као што је познато овај је процес од највећег значаја по подобност и каквоћу свих дуванских сорти из реда. Процес се тај изазива тиме, што се осушен зрео дуван, чврсто сложи и сабије у велике гомиле од сто и више цената.[1]) Овде према ступњу влажности, кроз дуже ил' краће време наступи често врло знатно загревање, дуван се „зноји“ како то фабриканти веле и при том се довршава стварање оних ароматичних и осталих једињења у дуванском листу, која при пушењу дејствују на наше чуло укуса и мириса и на нашу нервну систему.

У практици мислило се до сад, да су процеси за време ферментације хемиске природе; али мени по саопштењима стручних кругова све је јасније било, да ће се овде имати посла, с једном врстом врења, коју аналогично са процесом врења млечно-киселог, бутерно-киселог, сирћетно-киселог итд. изазивају такве некакве разривне гљивице. Из тих разлога ја сам при

[1]) То је немачки начин припремања дувана за ферментацију. Туски је начин, да се скалупљен дуван у дењке од 25—30 кгр. среди — веже у саргије — и притиском и превртањем дењака, мурвер одржава. Код нас се дуван среди у дењке од 40—50 кгр. везе (конопци) на саргији разлабаве, да се редови калупа, кад се дењка загреје, пролажују ваздухом, обрћу се по потреби притежу и опет разлабљавају, док се «не испече» и «не укрути» т.ј. док не преври. Време на пољу има највећег уплива, па ток процеса, да л' ће спорије и дуже времена трајати. Сувљи дувани «џансуз» пре се загревају и пре па и брже заврше «мурвер.»

испитивању узрока ферментацији дувана, то испитивање у овом правцу отпочео, па ми је и пошло за руком да добијем резултат, који ми се чини да је вредан предходног саопштења, с погледом на практичну употребу његову ради поправљања наших домаћих дувана.

Резултат је тај у овоме: показало се до сада при испитивању свих ферментирајућих дувана, да се појављују разривне гљивице у грдној количини и ако само у неколико разних врста. Махом се нађу две до три врсте на појединим сортама дувана. При том преовлађују *Bocteriacee* па и *Coccacee* су се виђале. До сад су у овом погледу и правцу испитивани дувани из Хаване, Ст. Доминга, из Кентукија, из Бразилије, из Турске, Грчке, Русије, из немачког Пфалца, из Алзас — Лотринђије, из Брајгау и Укермарка.

Да су баш те разривне гљивице, које се у маси појављују на дувану у превирању изазвале врење, види се нарочито још и отуд, што се помоћу њих, кад се у чистим издвојеним „културама“ умноже, па се „накалеме“ на друге сорте дуванске, у њима стварају измене укуса и мириса, који наличе на укус и мирис њихове првобитне колевке (т. ј. дувана, с којих су гљивице, за размножавање узете).

С те тачке гледишта, ферментација дувана, добија још већи значај, но што јој је до сада признават. У свима дуванским покрајинама Немачке, од вајкада се тежило, да се побољша квалитет дувана, и у том циљу главна се пажња обраћала на подизање културе земљине (у смислу боље обраде) и на увођење што племенитијих сорти дуванског семена. Но ма колико да су биљке дуванске лепо напредовале у новој постојбини, дуван је једнако остајао по староме рђав и неугледан, јер са семеном нису се могле ни старе постојбине пренети и оне гљивице, које тамо ферментацију дувана производе, а ферменти код нас немају подобности да стварају тако добре производе, као у топлим земљама. Наш дуван, према томе има, тако рећи, могућности да само „дивље врење“ ужива, сирове материје, које се у њему наоде не могу никад да се потпуно растворе и претворе, као што је то случај при ферментацији са „благородним“ гљивицама страних чувених дуванских крајева, које много интензивније дејствују. Али, као што је горе већ напоменуто, ово „благородно“ врење, могуће је с успехом пренети и на наше дуване, помоћу „одгајених“ гљивица, за то подобних.

Сви у овом циљу предузети покушаји, дали су ми позитивне резултате и доста пута промена пфалцског простог крцака, била је тако приметна, да се и признати стручњаци и познаваоци домаћих дувана, при пушењу овако „облагорођеног“ кржака и онда, кад им се објасни откуд та промена, никако нису дали убедити да су пушили овај сељачки дуван немачки.

Које продукте поједине гљивице на дувану стварају, није још испитано, али једно од главних дејства при том изгледа да ће бити то, што се при превирању никотин претвара у никотински комфор.“

Ближа обавештења о организмима о којима је реч, наравно да Сухеланд за себе задржава.

Отада је предузео опите у ширим размерама 1892 год. кад сам му се обратио писмено за ближа упуства јавио ми је, да је предузео опит са 4000 кгр. разних светских сорти дувана.

А ове године, већ се може читати у стручним новинама, тако у познатим новинама: «Deutche Tabackzeitung,“ овакав оглас:

„*Лабораторијум за чисту културу дуванских бактерија за облагорођавање дувана у ферментацији* Херман Гизеке Опенхајм на Рајни (Патент Сухеланд).

Било би у интересу производње дувана у земљи, да се такви опити и код нас понова предузму и да се одмах *набаве непревреле боље сорте турских дувана од последње бербе, ради добијања потребне „благородне“ маје, за „калемљење“ наших „дивљих“ дувана, — за њино „облагорођавање.“* —

Свет. Љ. Гавриловић

ОПШТИ ПОГЛЕД НА АГРИКУЛТУРУ У СРБИЈИ.

(наставак)

ЗЕМЉА ИЗ ОПШТИНЕ ЖАРКОВАЧКЕ.
у 100 делова ситне земље осушене на 125°C има

	ЧЕГА		РАСТВОР У ВОДИ	РАСТВОР У СОНОЈ КИСЕЛИНИ	ПЕСАК И ГЛИНА	У ВОДИ, СОНОЈ И СУМПОР. КИСЕЛ. НЕРАСТВОР.	УКУПНО	НАПОМЕНЕ
Хемијска анализа	Калија		0·0013	0·1013			0·1026	Јако лапоровита и лака земља; садржи врло мало фосфорне киселине и с тога лоша земља.
	Натрона		0·0195	0·4471			0·4666	
	Креча		0·0914	23·1732			23·2642	
	Магнезије		0·0820	1·0157			1·0977	
	Окс. алум. и гвожђа		0·0019	5·1390			5·1409	
	Фосфорне киселине		0·0020	0·0103	68·931		0·0123	
	Хлора		0·0571	—			0·0571	
	Азота		0·0091	—			0·3152	
	Силиц. кис. као кварц.		—	0·2961		40·104	40·104	
Механичка анализа	ХИГРОСКОПНЕ ВОДЕ	ХУМУСА	ГЛИНЕ	СИТНОГ ПЕСКА	КРУПНОГ ПЕСКА	СВЕГА ПЕСКА	КАЛЦИЈУМ КАРБОНАТА	
	2·91	1·13	32·151	26·007	10·097	36·097	31·315	

ЗЕМЉА ИЗ АТАРА ОПШТ. КУМОДРАШКЕ.
у 100 делова ситне земље осушене на 125°C има

ЧЕГА	РАСТВОР У ВОДИ	РАСТВОР У СОНОЈ КИСЕЛИНИ	ПЕСАК И ГЛИНА	У ВОДИ, СОНОЈ И СУМПОР. КИСЕЛ. НЕРАСТВОР.	УКУПНО	НАПОМЕНЕ
Хемијска анализа						
Калија	0·0013	0·0971			0·0984	Мало фосфорне киселине. Нужно је фос. бубре, те да земља може да даје добар принос.
Натрона	0·0142	0·1351			0·1493	
Креча	0·0215	5·1074			0·1289	
Магнезије	0·0168	0·1472	86·421		0·1640	
Окс. гвожђа и алум.	0·00327	7·3610			7·3633	
Фосфорне киселине .	0·0147	—			0·0147	
Хлора	0·0051	0·0370			0·0421	
Азота	0·0071	0·0910			0·0981	
Сил. кис. као кварца	—	—		28·0743	—	
Механичка анализа						
ХИГРОСКОПНЕ ВОДЕ	ХУМУСА	ГЛИНЕ	СИТНОГ ПЕСКА	КРУПНОГ ПЕСКА	СВЕГА ПЕСКА	КАЛЦИЈУМ КАРБОНАТА
4·091	0·998	59·691	20·314	6·902	27·216	4·030

(наставиће се)

ГОВЕЂА КУГА

(Pestis bovina. — Rinderpest).

Једна од најштетнијих, најопаснијих и најсмртоноснијих заразних болести, која се код говеда појављује, без сумње је. *Говеђа куга.* Говеђа је куга болест, која се врло брзо шири, и која највећи проценат смртности од свију других заразних болести има. Она се појављује готово свуда по целој Европи, па и код нас, а легло јој је у стенама средње Азије, где се она самоникло појављује, а одатле распростире се преко степа средње Русије, по свима деловима Европе. Prof. Semer и Сергијев сматрају као легло ове заразе земљу донских козака и околину црноморску. Говеђој кузи особито подлежу говеда подолске расе, али и остале расе говеда заражују се овом болешћу, па и овце и козе. Болест ову преносе говеда на овце и козе, а бива и обратно.

У главном за нас је важно да знамо, да нам ова болест долази са стране, и да нам кад се појави, чини велике несреће у сточарству, земљорадњи и трговини, јер врло велики број говеди, па и оваца и коза, угине од ове болести, што је земљорадњи, у колико јој је потребна сточна снага, употреба скучена, или се никако не може употребити; што је сваки извоз стоке у иностранство онемогућен; и што није слободан, чак, ни саобраћај са стоком у унутрашњости земље; усљед наглог (брзог) ширења и врло лаке прилепчивости ове болести.

Да би у неколико показали, какве огромне штете и губитке чини ова опака болест пашем сточарству и економној имовини, изнећемо само ово неколико примера, који ће јасно показати сву несрећу, што нам ова болест доприноси:

У Русији 1876 године угинуло је 160.000 комада говеди од ове болести, 1877 године угинуло је око 212·768 комала говеди, а у 1878 години угинуло је 312·885 ком. говеди, просечно годишње од 200—300 хиљада у вредности око 10.000.000 рубаља или 30.000.000 динара, у појединим пак, годинама ови губитци су и већи, тако нпр. од 1844—1845 године угинуло је проко 1.000.000 грла говеди. Укупно узевши од како говеђа куга у овом веку влада, у Европи је угинуло годишње на 1. 00.000 грла говеди што чини вредност од 200—300.000.000 динара. Сем овога, кад се узме у обзир још и то: што се земљодеље није могло обрађивати онако, како би то у редовним приликама било, а тако исто и трговина. која се са том врстом а и осталом води морала је престати, — онда губитци, које ова болест причињава излазе много већи, но што би их ми без статистичких података оценити могли. *Prof. Pütz* рачуна да је од ове болести од почетка 18 столећа па до 1880 године угинуло преко 180.000.000 грла говеди, а по свој прилици и више и целокупни губитак срачунава да износи на 27. милијарда марака или од прилике 32½ милијарде динара или годишње на 180.000.000 милијуна динара.

Какве је, пак, штете и губитке ова болест код нас учинила у Србији за време српско-турског рата (1876—1878 години) а и после њега свима нама је још добро у памети, јер је велики број сточара и земљорадника закукало, што му је сва стока угинула или поубијана била, тако, да је по готову без игде ичега остао, и да није имао са чим своје њиве поорати и обрадити. Али величину штете и губитака опет не можемо опредлити, јер никаквих статистичких података немамо. (на жалост нико тада о њима није ни водио рачуна), са којима би могли пред читаоце изаћи и пред очима са бројевима им доказати сву несрећу, коју је ова болест учинила, која није свакојако незнатна била.

Ова болест била је позната још у давна времена пре Христа у централној Азији и степним пределима источне Европе. Стари писци о овој болести недају сигурних података, као што су у то време дали о прострелу, али опет оставио је о њој помена *Severus Sanctus Endelechius,* а затим тек у четвртом столећу по Христу она се је била распрострла и по јужној и западној Европи са истока, за време поплаве Хуна, Гота и Сармата, Ова болест била је у јеку у 395 години по Христу у Угарској, Аустрији и Холандији. Од тог времена говеђа је куга била чешћи гост у Европи нарочито у Француској и Италији (570 г. по Хр.) где је по готову сву стоку уништила. 809 год. по Хр. говеђа је куга заразила целу Европу. Затим владала је ова болест у години 820, 850, 870 г. у западној и јужној Европи, 992 г. у Немачкој, а 1096 г. у Ческој.

Сем овога познато је, да је говеђе куге било у 13, 16 и 17 веку.

Тачнијих описа о говеђој кузи имамо тек у години 1710 и 1714, и тада је ова болест пренешена и у Енглеску као и године 1770 по оба пута је тамо врло брзо угушена — убијањем

У деветнајестом веку у Европи говеђа куга појављивала се у овим годинама 1801, 1805, 1806—1808, 1809, 1811, 1814 за време Наполеонових ратова, затим 1827, 1828, 1829 и 1830 за време руско-турских ратова. Говеђа куга владала је у Русији и 1831, 1833, 1834, 1835, 1844, 1845, 1846, 1847, 1848, 1852, 1854, 1857, 1870, 1871 и 1880, од које је врло много милијуна говеди угинуло.

Узрок је овој несрећној и ужасној бољци такође једна паразитска гљивица — бакцила, која се само кроз увеличавајуће стакло може видети, и која има то својство, да се врло брзо умножава, да се на све прилепи и даље распростире. Она се налази и у издисаном ваздуху оболеле животиње, као и у зноју тела, балези, мокраћи, носном слузу, као год и у свему што је од оболеле животиње (као месу кожи, роговима, папцима, длаци вуни итд.); она се на све лепи што год је било у додиру са оболелом животињом (као нпр. у рани, посуђу, ђуб-

рету, паробродима, жељезницама, на пијацама, на ливадама на друмовима итд.). Зараза ова може се распростирати и помоћу посредника и на даља растојања (као ластама, домаћом пернатом живином, псима, мачкама, коњима, свињама људима итд.), који су са болесном животињом били у додиру, али тако исто могу ову заразу распростирати рана, хаљине, ципеле. покривачи, џакови, точкови кола, жељезнице, лађе итд., јер оболела животиња може помоћу ваздуха заразити другу животињу, само на растојању ол 18—25 метара даљине. На сувом и лепом времену оболела животиња пе може своју заразну клицу — бакцилу — на другу здраву животињу пренети на горе означеном остојању, већ на мањем. Заразна клица може изван животиње сачувати своју моћ заражљивости 3—6 месеца, а често пута и годину дана. Мразеви не могу наудити много бакцили и уништити јој моћ заражљивости. Коже од оболелих животиња од куге могу сачувати моћ заражљивости до 30 дана, папци, рогови, сено, слама итд. могу задржати моћ заражљивости бакциле од 3—6 месеца. а у шталама задржава за 4 месеца. Изложена непрекидно ваздуху бикцила говеђе куге изгуби своју моћ за заражљивост у року од 3 иедеље. Ниска температура не шкоди много моћи заражљивости бакциле, док напротив висока температура нарочито летње врућине уништавају је. Сумпорна киселина, карболна киселина, пара хлорног гаса, као и топлота од 60°C уништавају сасвим ту моћ. Од дана кад се је животиња заразила бакцилом говеђе куге, па док се болест не покаже на самој животињи потребно је да прође 3—6 дана, а најмање 36 сати. Преболи ли једном животиња говеђу кугу, она се више не може заразити њоме.

Знаци по којима се ова болест може констатовати (познати) јесу следећи: оболела животиња измени своје држање, постане лењива, трома, малаксала и невесела, постане равно душна и изгуби своју пажљивост, коју обично показује према своме господару, длака јој се наковрчи и изгуби своју сјајност. Унутрашња топлота тела увећа се н достигне код телади и јунади 40·5—41·5°C (у место обичне 39—39·5) код крава и волова 39·5—40·5°C (у место обичне 38—38·5). Са повећањем топлоте наступи и грозничаво стање, топлота тела у грозничавом стању непрестано се мења, тако, да се чак и дрхтавица као од студа појављује. Краве престану даваги млеко, јер пресуши, и овај је знак од врло велике важнссти код говеђе куге. Прохтев за јело у почетку болести је обичан; доцније, пак, животиња изгуби сваку вољу и прохтев за јело. Преживање је лењиво и неуредно, затим животиња престане сасвим да преживље. Екскременти (балега) у почетку су обично природни, као и код здравих животиња, тек другог и трећег дана појави се јак пролив, који животињу сасвим ослаби, после кога обично и смрт долази. Пролив је танак, воден и смрдљив, са слузом и крвљу помешан. Слузокоже гужњег црева и чмара посуврате се и напоље испадну и јако се зацрвене. Врло ретко примећава се код оболелих животиња бол у стомаку, а пред смрт обично оболела животиња но може пролив да задржи, но он сам тече својевољно на чмару. Брњица говечета је врло топла, али увек влажна ретко кад је сува. Видљиве слузокоже обично су јако зацрвењене, и на појединим местима слузокоже, као нпр. у грлу у устима, примећавају се затворено црвене мрље, пруге, модрице, које доцније постану пепељаве или пепељаво-жуте. На овим затворено црвеним, пепељавим и пепељаво-жутим мрљама и модрицама, покажу се мале ситне, као просно или лањено семе велике пепељаво-жуте чибуљице, које се распадну н које кад се уклоне, остављају иза себе мале плитке рупице, које могу достићи величину једног пет парца од никла. Овакве исте промене виђају се и на слузокожама женских полних удова. Из уста оболелих животиња тече непрестано растегљива бала. Очи закрваве и сузе. очна везница је сва црвена. Слузо кожа носна јако се зацрвени, и из носа тече испочетка житка, затим растегљива и слузаво-гнојава и прљава бала. Оболела животиња тражи увек, кад стоји, да главу на што наслони, при притиску на кичму осећа болове, и при терању и на мање остојање има нихајући ход. Врло ретко код појединих грла примећава се несвесно стање. Једна карактеристична особина код оболелих животиња од говеђе куге, која се с времена на време појављује у размаку од 10—15 минута, и која врло кратко траје, јесте: кратко климање и тресење главе, а без и најмањег покретање врата, кожа се сбрчка (скупи) грчевито на ланитима, и наступи дрхтање мишића на плећци, врату и на бутинама. Овизнаци су од врло велике важности за констатовање ове болести. Оболела животиња од говеђе куге кашље, кашаљ је кратак потмуо и сув, дисање је убрзано и животиња удише у минуту 25—90 пута, — често пута више удисаја, но билних удараца. Дисање је обично дубоко са напрезањем и стењањем. На вимену код крава и стиднице примећавају се мрље као од црвеног ветра или чибуљице испуњене са течношћу, које се напослетку покрију са неким лепљивим крастама, или остану црвене ранице. Стеоне краве побацују врло лако, кад оболу од ове болести. Кад малаксалост и изнемоглост код оболелих животиња достигне највећи степен, животиње легну и више не устају, или ако устану опет врло брзо легну. Оболеле животиње непрестано са зубима шкрипе. Смрт обично излази лако и мирно са лаким конвулзијама 4. или најдаље 7. дана, а врло ретко бива 10 или 12 дана. Овце и козе разбољевају се од ове болести са овим истим знацима, које смо описали код говеди.

Кад се појави ова болест у једној штали. онда најпре оболи једно говече, после 6—8 дана неколико, после 3—4 недеља сва стока у тој штали.

Трајање је ове болести 3—7 дана а врло ретко 10—12 дана. Напоменули смо једном: да преболеле животиње не разбољевају се више од ове болести, али ваља знати, да је и врло велики број смртних случајева, пошто је ова болест најужаснија од свију заразних болести, јер од ње угине 70—95% од оболелих животиња. Говеда подолске расе ову болест лакше пребољевају и од њих угине 30—50%.

При *секцији* угинулих животиња наилазимо на следеће промене: слузокожа уста, сиришта танких и гужњег црева црвена је, са тачкастим плаво-црвеним и црвеним мрљама и крастама ишарана, које су са лепљивом лојавом навлаком превучене, која кад се уклони, остану црвене ранице. Сва црева су у место ране са крвавим слузом испуњена. чија је слузокожа и отекла, крвне жилице су по слузокожи набрекле и пуне крви. По површини слузокоже налазе се чибуљице у величини ланеног семена, које се распадају. Слузокожа је избушена или малим крастама покривена. На слузокожи сиришта примећавају се мале, пепељаво беле чибуљице, које су велике као семе од лана, и које у средини имају мало затвореније удубљење, па изгледа као да је по слузокожи сиришта просуто лањено семе. Слузокожа танких црева је са врло много тачкастим мрљама попрскана, тако да има изглед пепељав као нпр. у јегуље или чаћи. На крају гужњег црева слузокожа је на наборима и има такође црно-црвене и затворено црвене мрље. У трећем делу стомака „у књизи“ листови су крти и виђају се по њима црвено крваве мрље, у њему се налази мекана или сасвим сува рана измешана са искиданим парчадима слузокоже. Жучна бешика је јако растегнута и са зеленим жучем испуњена. Јетра је мекана и малокрвна има боју иловаче (глине). Слезина је мало надувена и малокрвна.

Лечење. Свако лечење оболелих животиња од говеђе куге забрањено је законом, јер све пробе чињене са лечењем показале су исти резултат оздравлења, као и код животиња које нису никако лечене. Но, узевши у обзир велику смртност брзо и нагло ширење ове болести, а да би је могли спречити, сузбити и угушити, законодавци су прибегли средству — *убијању* свију болесних, сумњивих и са њима у додир долазећих животиња, као најбољем против ове болести.

Ну, да би могли од ове болести сачувати нашу стоку, кад је већ зараза у близини нашој, и која нам сваког часа прети, да покоси нашу имовину — наше богатство, требало би, да сваки пољопривредник своје стаје и штале дезинфицира димљењем карболне киселине, која испарава, кад се на какво врело гвожђе или предмет поспе. Ово димљење требало би вршити три пут недељно. У води за пиће требало би додавати животињама ¼—½ % карболне киселине.

И наше се законодавство постарало и прописало нарочити закон за спречавање и угушивање ове болести у земљи, и тај закон познат је под именом *„закон о заштити од говеђе куге и о угушивању те заразе“*, у коме су прописане 1-во мере за спречавање говеђе куге, 2-го мере за спречавање ширења говеђе куге и да се она угуши; 3-ће мере кад се говеђа куга појави на овцама и козама; 4-то ко накнаду даје за убијену стоку и уништене ствари; 5-то ко подмирује трошкове због мера противу говеђе куге. и 6-то одредбе о казнама ко ради противу прописа овог закона.

Сваки пољопривредник треба да се упозна са садржином тога закона, и он се може наћи у „Санитетском Зборнику“ за-

кона књига II св. 1.: пошто би доношење овог закона на овом месту било штетно за издавача овога листа.

Сем овога закона издата су и упуства с извршењу овога закона, која се такође могу наћи у „Санитетском зборнику“ закона књ. II. св. 2., и која би такође ваљало прочитати и упознати се са њим.

30. Децембра 1894 год.
Неготин.

Лазар П. Најдановић.
марвени лекар.

КОЊАРСТВО У ФРАНЦУСКОЈ.

Неоспорна је истина, да Француска, за сада, као и у много чему другоме, тако и у погледу коњарства, заузима прво место међу земљама на континенту. И држава, и општине, и друштва и приватна лица — све је својски потпомагало и потпомаже развиће ове привредне гране. Држава није оставила ни једно средство неупотребљено, које би иоле имало изгледа да ће користити напредовању коњарства; а нарочито је *водила бригу о томе, да одгајивачи увиде и осете, да се труд и брига око подизања коња богато награђује.* Сав потребан коњски материјал за вођене цељи — коње за јахање и вучу — држава набавља искључиво од својих одгајивача и плаћа врло добру цену; сем овога, она купује од народа одличније пастуве за пастувске депое, даје обилне награде приватнима који имају добре пастуве и богату помоћ пружа како на изложбе, тако и на разноврсне утакмице: по брзини, вожњи, дресури и т. п.

Француска сада не само да подмирује сопствену потребу на коњима из материјала што га у земљи има, него велики део извози за Белгију, Немачку, Швајцарску — па и Америку.

Кад се сравни садашње цветајуће стање коњарства са стањем пре 30—40 година, мора се признати, да је за ово кратко време учињен невероватан напредак и то не само у погледу броја коња, него и саме доброте. Да се овако диван успех постигне поред горе поменутога, највише је допринела установа испитивање способности грла за намењени циљ и то што је она извођена на најстрожи начин.

Да би се приближан појам имао о стању у коме се налази коњарство у Француској нека послуже следећа дата, која вадимо из једнога извештаја, што га је врховни управник државних ергела поднео министру за пољску привреду

Ну, пре него што пређемо на цифре, да споменемо још и то, да је 1892. год., и то под 26. Јануаром (по нов.), донесен закон, по коме се, све до 1900 године, мора набављати сваке године за државну потребу — пастувске депое по 50 пастува, како би 1900 године број пастува износио 3000, пошто се увидело, да је број пастува, који се сада има недовољан, да подмири земаљску потребу.

Према извештају, који се односи на 1893-ћу годину, било је на дан 1. Јануара 1893 год. државних пастува свега 2613.

Расподељени по раси, од ових пастува су:

расе енглеске чисте	194
» арапске чисте	95
» арапско-енглеске	193
» полукрвне	1782
» за тешко теглење	347

Од ових 2613 пастува у току године је угинуло 32 а избачено је из приплода 243 грла.

У току године *купљено је 330 пастува,* а ергела у Помпадуру дала је 10 грла. И тако 31 Децембра (по нов.) 1893 г. било је свега 2678 пастува.

Ергела у Помпадуру имала је 1. Јануара 1893 ће године 60 кобила пуно крвних (арапски, енглески и арапско-енглеских). У току године од ових је расходовано 10, и то које угинуло и које из ергелског приплодног стабла као неспособно избачено. Приновљено је пак 9 кобила. Према томе стање на дан 31. Децембра (по нов.) 1893. год. било је 59 кобила. Од ових су:

расе енглеске чисте	12 грла
расе арапске чисте	28 грла
крви англо-арапске	19 грла

6 кобила купљене су у Сирији — Малој Азији.

Од ових 59 кобила добивено је свега 41 ждребе и то:

мушких	18
женских	23

2547 државних пастува опасло је у 1893. год. 132.371 кокилу. Од опасивања добивено је таксе 960.947 франака.

По раси опашене су кобиле:

енглеске чисте	1.134 грла
арапске чисте	132 грла
енглеско-арапске	566 грла
полукрвне	81.377 грла
за тешко теглење	49.162 грла

За приплод употребљени су још и 1440 приватних пастува. Ових има од двојаке врсте: Једни су, који одговарају потпуно захтевима, који се траже од једног ваљаног приплодног пастува; а други, који не одговарају потпуно захтеву, али који се још могу употребити за приплод, пошто неће дејствовати погоршавајући. Нарочите комисије врше ове оцене, и издају сопственицима уверења.

Оним сопственицима, који имају пастуве прве врсте, поред тога што им се даје право, да их могу употребити за опасивање приватних кобила, даје им се од стране државе и награда, и то за једног пастува и годишње:

расе пунокрвне енглеске	800—2000 франака
расе полукрвне	500—1000 франака
расе за тешко теглење	300— 500 франака

Прве врсте пастува било је 1264 грла и то:

расе енглеске пунокрвне	162
» арапске	8
» енглеско-арапске	32
» полукрвне	503
» за тешко теглење	555

Они су опасли свега 61.779 кобила. Друге врсте било је 176 пастува, и они су опасли 6.790 кобила.

Помесних — обласних изложаба било је на 7 места, и на њима је свега било изложено 806 грла, од којих је награђено 494 грла, дакле више од половине. На награде издато је свега 1,290.205 франака, и то држава је дала 827.150 а окрузи 463.055 франака У пределима, где је коњарство на високом ступњу, као Кану, Бресту и др. држате су утакмицо у обуци коња.

Велики су успеси постигнути при утакмицама по брзини. За ове утакмице дата је награда 10,683.045 франака. Сем овога дато је 50.000 динара на коњарске циљеве у Алжиру.

У току 1893-ће године увежено је у Француску 15.259 коња и то:

пастува	973 грла
коња (ушкоп)	11465 грла
кобила	2085 грла
ждребади	746 грла

а извежено је, међутим, 24.121 грло и то:

пастува	604 грла
коња (ушкоп.)	12744 грла
кобила	8745 грла
ждребади	2028 грла

Више је извежено него увежено 8.862 грла.

У години 1880 увоз је био 15,714, а извоз само 9628 грла.

По процени ђумрука вредност у 1893-ћој извежених 24121 грла износи 21,759.850 франака, а увежених 15.259 грла износи 18,350.450 франака Дакле, у корист француске има вишак од 3,409.400 фрунака. Лепа сумица!

Најбољи купци у овој години били су Белгијанци, Немци и Швајцарци. Извежено је:

За Белгију	13.000 грла
За Немачку	6.430 грла
За Швајцарску	2.474 грла

Нека би нам ови подаци послужили за углед, те да својски настанемо, да се и код нас гајење коња — ова и у привредноме и у политичкоме погледу важна грана пољске привреде — истргне из зачмалости и уздигне на ступањ, да може потпуно одговорити захтевима, који се од ње изискују. Почетци су, истина, ту; али бојати је се да се не остане у почетку, јер не треба и несме се никако изгубити из вида и та околност, да, ако се хоће успеха, мора се и код нас водити озбиљна

брига о томе, да одгајивачи наши не само увиде него и да осете, да им није узалуд уложен труд и да није у »мутну марицу» бачен трошак учињен око подизања коња. Да ли се потпомаже напредовање коњарства код нас, када се коњи за војене потребе, који би се могли набавити и у земљи, набављају можда само из какве скрупулозности, на страни, нека нам даду одговора они, којима баш понајвише лежи у интересу, да је ова привредна грана код нас јака, и да смо у погледу снабдевања војске коњима независни од других земаља.

Љутица

Д О П И С И.

Александровац 10 Фебруара 1865 год.

Жупа са својим романтичним висоравњима, окићеним виновом лозом, не само што јој даваху величанственост, но до сада и велику привредну добит у њеном познатом вину. Опадање њено већ се је на толико свело, да ћемо у скором времену имати саму пустош. Ово се огледа још и по томе, што у овој зими нико није предузимао риљање, сем 3—4 који су се из раније јавили буковичкој управи за резнице.

Како је са овим у питању једна највећа грана производње за овај крај наступила, то схватајући интересе и појединаца и опште — бивши ср. старешина г. Шишмановић успео је: те је среска скупштина, поред својих огромних издатака и за расадник америчке лозе буџетом одредила прикупљање прireза по 2%. Ова је одлука достављена падлежнима. Сем овога и окр. одбор одредио је на цељ првог расадника у своме округу 5.000 дин. који се новац ваљда налази депоновани код окр. благајне.

Лепо јесење доба учинило је, те су стрмна жита брижљиво и највише посејана и добро се уливадила.

Сем последњих 10 дана јаке сувомразице — остало је време било подесно те и резници у здравим виноградима биће приплодни.

Јесенас је прокопан пут: Јанкова клисура — Трстеник. Он је врло важан и у погледу економном и стратегијском. По оцени стручњака израда му је сасвим строго техничка зашта г. Кика, инжињер заслужује хвалу када је преко оноликих висова и дубодолина могао овако на задовољство извести га.

Још остаје један од најјачих и најпотребнијих излаза и Жупе и целог округа за Јошаничку бању и Рашку који треба у што краћем времену да се изради и онда би хиљадама хиљада лежеће горе по Копаонику могла се извозити и тиме и држава и појединци имали знатне добити.

Господине уредниче, мислим, да ће те у интересу напредка економног дозволити одштампати овај допис, а надам се да ће те преко свог органа «Тежака» као јединог пољопривредног листа и сами и остали пријатељи економног напредка уложити своје силе за помоћ и остварење расадника америчке лозе у Жупи.

Примите уверење особитог штовања како пријатеља и винара жупских, тако и вашег

поп **Гере.**

Пирот 15 Марта год.

Један од најкршевитијих а и сиромашнијих округа у нашој лепој домовини, биће без сумње Пиротски округ, у коме живим од пет месеци. За сво ово време, ја сам пажљиво проучавао економске и привредне прилике овога округа, те мислим да ће бити од користи по поштоване читатеље «Тежака» да их о томе ближе упознам.

Чим се мине равно нишко поље, па се уђе у величанствене кланце и клисуре, које граде Суха-Планина и Гуљанска планина; одма вам пред очи излази необична слика крша и камена. Огромне кречне стене стрче небу под облаке, а по њима ретко, где где да се види по која зелена гранчица од: руја, јоргована, кржљавога граба и јасена и то вам је сав украс у овоме мору од камења. Оно мало црвене и црне земље, што је се зауставило између стења и камења, спира се лагано у долину и речна корита, те водом пошена гноји богату моравску долину, а овај предео остаје све тужнији и сиромашнији. Ето у том склопу од камења, где вегетација и ситно звериње изумире јер му нема услова за живот; туда живи пиротски сељак са својом породицом! Како живи? То се по соби разуме — као нико његов — и да није још претерано штедљив и вредан; да није печалбе и најама; да није жарке љубави наспрам родног места одавно би ови крајеви опустели!...

Па и оно мало поља, што га округ овај има — а то је: око Црвене Реке, Беле Паланке, Станичења, Пирота, Бабушнице и Нишаве; и то поље изгледа тужно и жалосно. Са свију страна пролокано је речним коритима, потоцима и засуто силним шљунком и кречним каменом, који редовно после кише и топљеног снега, лети са голих планина доле, јер ничега нема да га заустави на путу. А тако искварене и претрпане долине, не само да не могу донети ону корист, коју би могле дати, да су сачуване: него оне са године на годину бивају све слабије и лагано се претварају у камените и песковите пустаре.

Најдивнија равница — Пиротска — која би, да је мало више рада и памети, могла да храни цео овај округ, за половину своје површине лежи под водом. У место, да се у тој благословеној равници разлежу песме копача, косача и жетелаца: оно преко целога лета тамо царује шуштање трске и рогоза; чује се крекетање жаба и види благостање за барске тице и амфибије. Љута «пиротска грозница» овде има прекрасно легло, из кога покоси годишње, најмање по 2.000 жртава људски.

То гадно језеро, да је у другој напреднијој земљи, било би давно исушено, и варош Пирот, постао би и најздравија и најбогатија варош. Време је, да се и Пироћани и надлежни фактори у нашој држави, постарају те да се ово зло отклони. То захтевају и интереси државе и интереси пиротске општине.

А сад да видимо, откуда дође сиротиња и оно «суро стење» у овај округ. Сви ће рећи, па њега је Бог дао. И ми то признајемо радо, али с том примедбом, да смо ону красну божију творевину наружили, опустили, грдну начинили. У путописима старих путника, пре две, три и више стотина година; стоји забележено: да је овај округ био обрастао дивном гором, по којој су боравили вуци и хајдуци. Да су поља била дивна и тако родна, да је се у њима могло свашта набавити. Да су на све стране жуборили потоци богати рибом, а по брежуљцима пасла небројена стада итд. А где је све то данас?... Камо оне дивне шуме?. Сатрешо је Турци. Може бити, али ја сумњам да та сикира беше у турским рукама. Биће да је секо Србин вољно и не вољно. Секући шуму он је секо и своју будућност; секао је срећу и благостање, свога потомства! Оно голо стење; она љута глад и неродица; оне теретне и тужне печалбе итд. Све је то створила секира у рукама ваших праотаца, ваших дедова, ваших очева у вашим рођеним рукама! И што се год буде више и безобзирније сикира разметала у рукама вашим, све ће горе зло да дође к вама и вашима. Станите једанпут, сејите и подижите шуму, у њој вам лежи спас.

Туга обузима човека, кад суботом изађе на пијацу града Пирота и види стотинама кола, младих сирових шибљинка; пањучића од руја и јоргована и другог кржљавог дрвећа, које још вегетира на голој Белави, Нишору и Будин Делу. Ударило се дакле и будаком у корен, те да се сатре и последња жилица, из које би могло да израсте дрво и весело зеленило! Једно саме не разумем, а то је има ли кога у овој земљи да је надлежан, да овом злу ће пут стане?!

Видели смо земљу, сад да пређемо на усеве: премда би и ту могли навести следеће стихове:

Каква земља, такав род,
Какво семе, такав плод.

Па да тиме све кажемо. Јер на оваковој земљи и највредније руке и најумнији земљорадник једва да би могао што да уради. Али у пиротском округу, тако се примитивно земаља обрађује; да ја у целој Србији — прошао сам је више пута у накрст. — нисам видео у том погледу нигде грђега рада. На сваки начин, ови људи и дан данји стоје на оном истом ступњу привреде, на коме беху наши стари пре Косова. Исти алати, исте справе исти рад. Ви ћете се зачудити, кад вам ја кажем: да у целом пиротском округу нема ни једног гвозденог плуга у употреби, и да овде још царују дрвене ралице најпростије форме... Са таковом справом за орање, они само чепрљају озго земљу за 6—8 сантиметара, и то се код њих зове орање. Због тога скоро ни један усев, не може да увати корен, како треба, нити да развије своје жиле у дубину, колико треба. А сви усеви, који нису дубоко корен ухватили, најчешће страдају од: суше од ветра, од бујица и поводња и никад не доносе онакав род, какав може и треба да буде. Биљци треба довољно места за њене жиле, те да може целу биљку изранити и створити добар плод. Из тога разлога плугови, који дубље ору више и вреде него и најбоља ралица, која једва да се може за угарење да употреби.

Да би се у овом погледу учинио ма какав напредак, не би било лоше да Српско Пољопривредно Друштво пошаље један гвозден плуг за брдске крајеве, (најбоље обртач или ческо рухадло) те да и Пироћани виде, да има нечега бољега од њихове ралице. А кад се то види, онда нема сумње. да ће се наћи и купац за плуг. и да ће у идућој години бити више наруџбина. Пиротски сељаци у опште људи су вредни и бистри; али забачени у ове гудуре и остављени «и од Бога и од људи» морали су заостати у свему. Данас, кад жељезница јури кроз средину округа, свакако је и време и згода, да се са старим — претпотопским — начином рада прекине и да се привикне на бољи рад.

У овом округу најрадије и највише сеје се: озима и јара пшеница, јар, јечам, ређе раж, кукуруз, ређе овас а скоро нигде и никако: елда, крупник, лан, дуван, детелина и баштенски усеви. Исто тако занемарено је воће, а винограда има лепих и добро израђени у околини: Власотинаца, Пирота, и Беле Паланке. Висок (див. ср. височки) и Лутнички срез и нема никаквих винограда. У идућем писму ја ћу наставити опис рада са сваким усевом, а за сад нека буде и оволико доста.

Мих. Ст. Ризнић

БЕЛЕШКЕ.

Нови такмац кромпиру. — У Китају и Јапану из давних времена као такмац кромпиру у народној употреби служи веома цењено растиње с јаким ктоластим кореном, познато под именом Dioscorea satins, чију културу од скора отпочеше пробати и у Јевропи.

По тачној анализи извесних стручњака, Dioscorea превазилази кромпир укусом, хранљивошћу и другим условима, дајући у исто време сигурну и богату жетву, задовољавајући се више простим обрађивањем и негом.

У садашње доба опити у гајењу тога корења врше се у разним крајевима Енглеске и Немачке. У Дрезданској ботаничкој башти врше се *нарочити* опити, што је доказ особите пажње према овој културној биљци.

Д.

* * *

ОПСЕРВАТОРИЈА ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ

Децембра 1894. Месечни резултати митеоролошких посматрања Децембра 1894.

I. СРЕДЊЕ МЕСЕЧНЕ ВРЕДНОСТИ У 7 С. ПРЕ П. — 2 С. П. П. И 9 С. П.П.

МЕСТА	Барометар сведен на О°				Температура ваздуха (С°)					Апсолутна влажност				Релативна влажност				Ветар брз. у мет. за сек.			Облачн. 0—10			Месечна висина воде од кише снега итд. у мм.
	7.	2.	9.	месечина средњ.	7	2.	9.	месеч. средња	средња највећа	средња најмања	7.	2.	9.	средња месечна	7.	2.	9.	месечна сред.	7.	2.	9.	7.	2.	9.	
Београд	751·1	750·6	751.5	**751·1**	—1·0	0·4	—0·5	**—0·4**	2·1	—3.2	3·8	4·2	4·0	**4·0**	89 0	85·2	89·3	**87·8**	4·2	5 0	4·0	8·9	9·0	**7·2**	84·7
Крагујевац	740·8	740·0	740·8	**740·6**	—2·4	1·0	—1·1	**—0·9**	2·7	—5 1	3·4	3·7	3·7	**3·6**	87·5	74·7	85·8	**82·7**	0·9	**2·3**	1·0	8·4	8·5	8·2	70·5
Врања	718·9	717·9	718·3	**718·3**	—0·9	1·5	0·2	**0·2**	2·0	—2·5	3·7	4·1	4·0	**3·9**	84·0	78·0	84·0	**82·0**	**2·5**	3 6	3·0	8·6	8·9	8 5	93·4
Шабац	755·8	745·3	756·2	**755·6**	—1·2	2·7	0·2	**0·5**	3·1	2 0	3·9	4·7	4·2	**4·3**	91·4	86·1	90·0	**90·2**	0·4	0·7	0·4	8·2	8·1	5·2	87·5
Ужице	724·4	723·6	723·8	**723·9**	—2·9	0·6	—1·8	**—1·5**	1·7	—5·9	3·3	3·8	3·6	**3·6**	85·9	77·6	86·4	**83·3**	**2·1**	2·5	1·4	9·2	8·6	7·1	80·0
Краљево	745·3	744·3	745·0	**744·9**	—1·3	1·5	—0·6	**—0·4**	3·4	—3·2	4·0	4·3	3·7	**4·1**	95·0	80·1	92·5	**89·6**	2·7	3·7	4·2	8·2	8·6	7·5	77·9
Ниш	746·3	745·4	745·7	**745·8**	—0·6	2·2	0·3	**0·6**	3·2	—2·8	4·0	4·4	4·2	**4·2**	88·0	79·0	87·0	**84·0**	**2·0**	3·0	3·0	9·0	9·0	9 0	82·9
Буково	754·7	755·0	754·0	**754·5**	0·1	2·3	0·3	**1·1**	3·0	—0·9	3·3	3 0	3·6	**3·3**	70·0	53·0	73·0	**65·0**	1·5	1·8	1·8	2·7	2·6	**2·9**	26·8
Пирот	730·9	730·3	730·6	**730·6**	—0·1	2·0	0 2	**0·3**	2·8	—2·6	3 9	4·2	4·1	**4·0**	89·5	77·7	85·9	**84·3**	2·7	4·3	4·4	9·1	9·4	8·7	36·6

II. ЧЕСТОЋА ВЕТРОВА И ЊИХОВА СРЕДЊА БРЗИНА.

МЕСТА	Тишина	N		NNE		NE		ENE		E		ESE		SE		SSE		S		SSW		SW		WSW		W		WNW		NW		NNW	
		честоћа	брзина	честоћа	брзина	честоћа	брзина	честоћа	брзина	честоћа	брзина	честоћа	брзина	честоћа	брзина	честоћа	брзина	честоћа	брзина	честоћа	брзина	честоћа	брзина	честоћа	брзина	честоћа	брзина	честоћа	брзина	честоћа	брзина	честоћа	брзина
Београд	19	7	2·6	2	2 0	1	5·0	4	4·5	1	4·0	15	10·3	7	6·9	2	3·5	—	—	—	—	—	—	2	3·5	11	4·2	10	3·6	8	4·1	3	3·0
Крагујевац	51	3	1·0	—	—	1	3·0	—	—	—	—	—	—	3	4·3	—	—	7	5·9	1	5·0	2	2·0	—	—	7	1·7	7	1·7	7	2·9	2	4·0
Врања	42	8	3·9	1	5·0	3	4 3	—	—	8	4 5	—	—	—	—	—	—	9	4 1	—	—	5	5·8	1	3·0	4	6·2	2	7·0	8	7·8	2	8·5
Шабац	57	5	1·1	—	—	1	1·0	—	—	8	2·0	5	2·1	7	1·1	—	—	7	7·0	1	1·0	14	7·0	8	4·0	20	1·0	3	1·0	10	1 4	1	0
Зајечар	22	2	2·5	14	2·6	2	3·5	1	3·0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4·0	22	2·9	28	2·1
Краљево	34	5	2·2	—	—	1	2·0	—	—	15	8·0	7	8·9	2	10·0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	3·9	10	3·2	7	3·3	2	4·5
Ниш	43	7	4·4	8	3·6	—	—	2	12·0	9	3·0	—	—	—	—	—	—	1	3·0	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1·0	1	1·0	21	5·5
Буково	—	6	0·8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1·0	—	—	17	0·5	—	—	8	0·9	—	—	24	1·3	—	—	37	2·6	—	—
Пирот	14	4	2·0	—	—	2	1·0	1	2·0	1	5·0	4	6·8	12	7·3	11	8·1	1	5·0	—	—	—	—	—	—	—	—	8	3·8	17	3 0	18	2·6

III. НАЈВЕЋЕ И НАЈМАЊЕ ПОСМАТРАНЕ ВРЕДНОСТИ. БРОЈ ДАНА СА КИШОМ ИТД.

МЕСТА	Барометра				Температура				Апсолутна влажност				Релат. влажност		Падања (кише итд.)		Број дана								С а					
	највећа	датум	најмања	датум	највећа	датум	најмања	датум	највећа	датум	најмања	датум	најмања	датум	највећа	датум	кишом	снегом	росом	сланом	градом	крупом	маглом	непогодом	јаким ветром право 15 м.	небом ведрим (средња облачност	мутним небом (средња облачн. 8)	највећом температ.		најмањом температ.	
												15 и							ише										V	0	V	0
Београд	762·1	26	728·0	30	10·3	5	—11 2	15	6·0	9	2·0	19	59	3	21·9	8	7	8	**5**	3	—	—	20	—	—	—	19	9		**23**		
Крагујевац	755·8	14	723·9	19	8·8	28	—19·5	23	5·5	28	1·3	23	57	8	31·0	20	3	16	—	2	—	—	**2**	—	—	—	21	6		30		
Врања	727·0	26	700·5	31	8·8	8	—11·0	19	6·6	8	1·9	19	58	31	18·0	21	9	12	1	—	—	—	—	—	1	1	23	11		22		
Шабац	769·8	25	736·4	30	8·0	4	—11·4	19	6·0	8	2·3	19	65	29	20·0	31	5	8	—	—	—	—	6	—	—	1	30	0		29		
Ужице	733·9	26	703·2	31	7·1	5	—20·5	18	5·1	8	1·8	19	68	1	22·9	31	15	13	—	3	1	—	21	—	—	1	22	11		25		
Краљево	754·8	**26**	722·5	31	10·2	6	—17·0	19	6·2	7	1·3	19	50	20	26·0	8	6	13	—	3	—	—	8	—	1	—	16	2		22		
Ниш	754·7	26	724·7	30	11·9	7	—12·5	18	6·9	7	1·9	19	56	20	18·8	8	9	11	—	—	—	3	7	—	2	—	26	7		23		
Буково	762·9	26	732·1	31	9·6	2	—11·5	19	8·2	2	1·6	20	36	15	13·4	21	—	6	—	—	—	—	—	—	—	10	21	3		14		
Пирот	739·9	**26**	711·1	31	11·4	5	—10·3	19	6·6	8	2·1	19	53	31	8·1	31	15	12	**1**	**7**	—	—	—	—	2	1	26	11		**20**		

Један нов начин скидања окца за очење. — Дознао сам за један нов начин, како се окца са гранчице много лакше и сигурније скидају, с тога оћу да га саопштим читаоцима «Тежака.» Окце се на гранчици опсече као обично или горе или доле попречно или горе или доле. Скице показују јасно облике: Сва се три начина

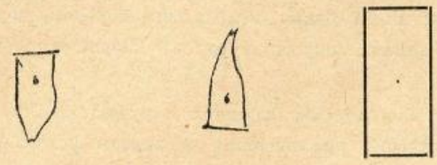

употребљују, први кад се у дивљаку кора засече у облику писма ┬, други начин у обрнуто ┴ а трећи у оба случаја. Но то је споредно и то сваки воћар већ има. Да би се од неке а особито ређе гранчице сва окца употребила, јер по досадањем начину скидања окца, то се није могло баш потпуно постићи, па калемар ма како вешт био, — узме се једно гушчије перо и ради лакшег рада опече се горњи крај тако да остане само 10—12 см. дужине. Затим се перо пресече косо. на месту, где је исто већ подједнако дебело. Кад се граачица узме у

руке и кад се окце у наоколо опсече, онда се онај попречни пресек већма уреже. тако, да се гранчица преломи. Сад се на пресечено место до коре метне перо са шиљастијим врхом напред и полако се покуша, држећи гранчицу у једној руци а перо у другој, да се кора мало одљусне а затим се перо слободно али ипак пажљиво напред на гранчицу у правцу потисне и окце се ослободи. Једино треба, ако се гранчица као обично држи у левој руци, да се са палцем леве руке претисне благо испод окца, да перо неби у вис пошло и клицу ока на гранчици оставило.

Ја сам покушао овај начин скидања окца и одоздо на више и одозго на ниже и морам признати, да ми се код другог начина рада — можда због моје неизвежбаности и невештине десило, да је клица на гранчици остала, док код првог начина рада, да се окце одоздо на више скида, није ми се ни један неуспех десио. Још имам да додам, да треба имати у приправности гушчија пера разне дебљине и увек на сваку гранчицу употребити оно перо, које својом дебљином приближно одговара дебљини гранчице.

Држим да је и ово један мали напредак у калемљењу с тога га и саопштавам.

Д. Сабовљевић.

* * *

Колико вреди добра храна и нега. — Пре неку годину један мој познаник бив. тада поштар у Иванјици, купи у оближњем селу Лиси једну кравицу за 4 дуката (48 дин.). Кравица је била средња од онд. говеди.

Кад ју је купио — причао ми је он — није се могло више намусти у ње млека од једне литре (старе) — 320 грама.

Намести је у топлу шталу, набави лепа сена те је добро хранио и свако јутро и вече давао мекиња посољених, уредно је појена и чисто држата. Одмах је отпочела давати више млека и после годину дана давала му је по 7 ока (8·960 кгр.) млека дневно. Музена је три пут дневно и до на 15 дана пред телење, а дала би се мусти и до самог новог телења, али се млеко промени и не ваља. Држао ју је неколико година.

Овај пример лепо казује колико вреди стоци добра храна и нега и да је много боље, држати мање стоке па је добро хранити лепо пазити и држати зими у топлој штали, него више, па хрђаво хранити и да се зими мрзне по пољу или у рђавој кошари и блату, као што то бива код наших сељака.

Право кажу Швајцарци, ови најбољи сточари: крава се на уста музе«.

М. Савић.
земљор.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Најснажнија полуга модерне агрономије, агрикултурна хемија и гнојитба развила се је у задњим деценијама толико, да онај који се њом из незнања није кадар служити, не може својим примитивним начином продукције конкуренцији одолети.

Жива жеља, да и у чему народу помогнем, нагнала ме је да сам нарочитом дозволом *проф. Др. Павла Вагнера у Дармштадту* његову расправу *„о најрационалнијој употребн уметног гнојива"* превео, у неколико попунио и за штампу спремио.

Књига ће изнети 4—5 штампаних табака у осмини, а цена предплатницима 40 новчића.

Скупљачима дајем десету књигу на дар.

Чим се јави толико претплатника, да се трошкови подмире ући ће књига у штампу.

Како у нас нема ни једне књиге која би суставно и стручњачки овај предмет осветлила, надам се, да ће свакоме, ко се биљевном продукцијом бави и о благостању народа рачун води, ова књижица добро доћи. —

Углед што га ужива аутор у круговима напреднијих пољоделаца најбоља је гаранција за вредност и ваљаност овога дјела.

Надајући се, да овај позив без одзива остати неће, молим, да се претплата шаље на моју адресу, *Мајур, колодвор Хрвацка.*

Марта 1895. год.

Милан Цвијановић
економ

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Ново о превирању дувана. — Општи поглед на агрикултуру у Србији (на-стављак). — Говеђа куга. — Коњарство у Француској. — **Дописи.** — **Белешке.** — Позив на претплату.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 17. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 30. АПРИЛА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

КОЧЊЕ И СМЕТЊЕ ПОЉСКОЈ ПРИВРЕДИ.

Аграрне неприлике и недаће, њихови узроци и последице.

(наставак)

А то све само би по себи отпало, кад се не би шуме засебно груписале и ограничавале, но заједно са комасацијом остале имовине. Јасно је, да би у том случају, стајало на расположењу, више деоница боље каквоће и већег пространства, које би се могле разменити за овакве шумске завате те да се постигне веће задовољство и да увођење ове велике културне реформе, каква је комасација, прође на миру и да боље одговори потребама становништва и пољске привреде у земљи.

Стање заједничког уживања заједничких добара.

Још од Цезарових времена, датирају се заједничка добра — или имовина — и заједничко уживање истог и што се скоро две хиљаде одржало и до данас, у појединим крајевима, са облицима налик на крајње огранке тако старе економне тековине, доказ је о жилавости и способности за живот економних установа у опште. Њих није у стању да поруши зуб времена, но само — накалемљено незгодно друштвено уређење као што смо већ видели! За последњих 100 и 200 година, више су их поништили, више осакатили ови последњи неповољни, често несувремени и духу народа противни узроци — накаламци — него ли оно лика чуда и покори освајачки ратови, средњевековни мрак и реакција, што беше у стању да их сломије.

Видели смо кроз које су мене због тих спољних, више политичких врло колебљивих промена у друштвеном уређењу кроз разна времена — прошли облици своине, од племенштине и баштине — заједничке селске и задружне — до данашњег облика, приватне, личне своине. Трагови и првобитне племенштине и првобитног економног уређења, одржали су се, поред свију неповољности и опасности, у оном другом делу заједничке селске имовине у алманди — са њеним завршетнима у данашњим сеоским утринама и испустима.

На реду је да расмотримо и мене, кроз које су прошли и облици заједничког уживања земље, кроз разна времена.

Видели смо, да се један вид тог заједничког уживања земље: заједничка обрада земље од целога села у јужно словенским земљама, најдуже одржала, до прве трећине садањега века; видели смо, да се она према облику своине модификовала доцније — у задружни рад породице, докле није са престанком облика племенштине и баштине — изродила се у данашњу инокоштину, неудружени рад и у данашње облике заједничког уживања заједничке земље.

Прве општинске власти, имале су више облик велике економске заједнице или задруге, у којој су власт породичког, задружног старешице имале сеоске старешине у договору са збором сеоским. Доцније је на њих спала дужност и — извршне власти: судска и финансиска страна; судска је више потекла из унутрашњости економског уређења, нарочито потеског, прилагођавала се дакле унутрашњим потребама села; финансиска — наметнута је од више власти: државне и господарске, јер је и држави и господарима (властели и феудалима) била згоднија таква финансиска администрација: разрез данка, намети, десетка и кулука, на цело село, или општину.

Са ширењем све већих и већих захтева и државе и појединих господара, расла је и моћ и важност примитивне општинске власти. Сеоске старешине, добијале су у „спољној политици" села, све већи значај и с тиме поступно — натоварена су на општинске власти, данашње многоструке и врло тешке дужности. Како је сила била јача од села, то су поступно и ове дужности, наметнуте с поља, бацале у запећак бригу о унутарњим, економним, чисто сеоским стварима, па и о управљању са заједничком имовином — и на крају крајева, општинска власт је изгубила своју првобитну, економску основицу и постала административна, политичка чињеница.

Но и ако је пропао облик заједничког рада и с наступањем инокоштине смањио се од колосалног селског и моћног задружног заједничког рада, у „пативрке": — *мобу*, *позајмицу* и *сирегу*, опет се заједничко уживање одржало, готово неокрњено.

Оно се одржало и на селским утринама и на општинским и државним шумама, па и на приватним имањима — по стрњикама и угарима, луговима и свима у опште пољским имовинама без ограде.

Оно се одржало — али потпуно разуздано и готово неограничено. Докле су пређе потеске уредбе, чвршће стојале у сили, јер се и општинска власт више бринула о економији селској, дотле и заједничко уживаже беше и сувремено и потанко регулисано. Сувремено, што се на тај начин најјефтиније, најбоље и с најмање труда, могло доста разне стоке запатити и држати; а било је потанко регулисано у свима правцима, да што потпуније одговори потребама сеоским: не само решавањем кад „забрањивање“ стоке по потесима престаје а кад „пуштавање“ настаје; већ и колико се и какве стоке сме на ову ил' ону страну утрина изгонити на попашу, колико сваки земљоделац сме стоке — према главама у кући — држати, те да сеоска утрина може исхранити стоке; сигурно да су и прописиване и у сили и важности одржаване и многе важне и корисне одредбе о чувању и о уређењу заједничких пасишта и поила на њима: о местима за пландовање стоке, о реду полажења пашњака по реду, те да се не газе сви из реда па и оно мало траве траћи и упропашћује и т. д. (Наставиће се)

ОПШТИ ПОГЛЕД НА АГРИКУЛТУРУ У СРБИЈИ.

(наставак)

ЗЕМЉА ИЗ ОПШТИНЕ БЕОГРАДСКЕ (КОД СТЕФАНОВИЋЕВЕ МЕХАНЕ)
у 100 делова ситне земље осушене на 125°C има

	ЧЕГА	РАСТВОР У ВОДИ	РАСТВОР У СОНОЈ КИСЕЛИНИ	ПЕСАК И ГЛИНА	У ВОДИ, СОНОЈ И СУМПОР. КИСЕЛ. НЕРАСТВОР.	УКУПНО	НАПОМЕНЕ
Хемијска анализа	Калија	0·0310	0·30199			0·3330	Земља врло добре каквоће и по физичким и хемијским особинама.
	Натрона	0·0140	0·1429			0·1569	
	Креча	0·0130	5·7213			5·7343	
	Магнезије	0·0046	1·0013			1·0059	
	Окс. алум. и гвожђа	0·0036	4·9168	73·0360		4·9203	
	Фосфорне киселине	трагови	0·1612			0·1612	
	Хлора	0·0301	—			0·0301	
	Азота	0·2571	—			0·2571	
	Силиц. кис. као кварц.	—	—		31·4281	—	
Механичка анализа	ХИГРОСКОПНЕ ВОДЕ	ХУМУСА	ГЛИНЕ	СИТНОГ ПЕСКА	КРУПНОГ ПЕСКА	СВЕГА ПЕСКА	КАЛЦИЈУМ КАРБОНАТА
	2·73	2·001	40·7079	19·985	12·170	31·420	8·9803

ЗЕМЉА ИЗ АТАРА ОПШТ. БЕОГРАДСКЕ (НА БРДУ ВИШЕ „ЧУБУРЕ.“)
у 100 делова ситне земље осушене на 125°C има

	ЧЕГА	РАСТВОР У ВОДИ	РАСТВОР У СОНОЈ КИСЕЛИНИ	ПЕСАК И ГЛИНА	У ВОДИ, СОНОЈ И СУМПОР. КИСЕЛ. НЕРАСТВОР.	УКУПНО	НАПОМЕНЕ
Хемијска анализа	Калија	траг	0·0437			0·0437	Земља врло рђава, потребно вештачко фосфатно и шталско калијумово ђубре.
	Натрона	0·0117	0·041			0·0527	
	Креча	0·0131	2·9151			0·9282	
	Магнезије	0·0103	0·7384	88·7154		0·7487	
	Окс. гвожђа и алум.	0·0098	5·9176			5·9274	
	Фосфорне киселине	траг	0·0915			0·0915	
	Хлора	0·0151	—			0·0151	
	Азота	0·296	—			0·296	
	Сил. кис. као кварца	—	—		43·628	—	
Механичка анализа	ХИГРОСКОПНЕ ВОДЕ	ХУМУСА	ГЛИНЕ	СИТНОГ ПЕСКА	КРУПНОГ ПЕСКА	СВЕГА ПЕСКА	КАЛЦИЈУМ КАРБОНАТА
	1·31	0·63	42·097	35·132	11·370	46·502	4·6160

(наставиће се)

О ПРАВЉЕЊУ ПЕКМЕЗА ОД СУВИХ ШЉИВА.

Пише Р. М. С. Пешић.

Овај случај, да се пекмез кува од сувих шљива, наступа онда, када сувим шљивама спадне цена, тако, да произвођачи сувих шљива не само што не могу ништа зарадити на овоме своме производу, већ шта више и штета им прети, као што је то случај у прошлој години био, а међу тим цена је пекмезу боља — онда у том случају може се са сигурношћу и коришћу од ових сувих шљива кувати пекмез.

Мислимо, да је свакоме познато, који је ма и најмање бриге водио о овој врло важној грани наше привреде, да су на овоме производу, сувим шљивама, многи трговци, који су овај посао заиста са особитом и вољом и пажњом обављали; који су се трудили, да овоме производу прибаве онолико и ону важност, коју би он заиста и требао имати, који су нашим вођарима давали прилике да брзо, лако до велике количине новаца доћи могу, тако, да ни од једне привредне гране до исте не могу доћи, па ма 2—3 више и новаца и радне снаге употребили — опет су ти исти трговци пропали, тако, да су на сувим шљивама изгубили цео свој капитал, који су текли целога свога века!

Да су, пак, знали, хтели и умели, да од ових сувих шљива кувају пекмез, онда, никада не би могао наступити такав случај, да изгубе огромне капитале. Јер и у најлошијем случају ухватили би свој главни капитал, и зарадили би макар и најмањи проценат.

Како су у овоме случају у прошлој години два трговца радила, пустимо нека факта говоре.

Стеван Антић трговац из Милатовца и Леополд П. Фелерман трговац из Вуковара, у селу Белошевцу код Крагујевца, осушили су шљива за 10 вагона, а то је 100.000 килограма. Цена је шљивама била од 100 килограма 8 динара; а ове је трговце коштао сваки товар од 100 килограма 15 динара.

Пошто би, дакле, ови трговци изгубили од главнога капитала на сваки 100 килограма сувих шљива по 7 динара, а то на 100.000 килограма износи: 7.000 *динара*, то су именовани трговци од ових својих сувих шљива, и то: од 45.000 килограма скували пекмез, а осталу количину од 55.000 килограма, оставили су да чека повољнију цену.

Посао овај обављан је овако:

Ови трговци имали су 3 казана т.зв. чорбара, и ватали су сваки по 3000 килограма. У сваки казан 25% иде сувих шљива и 2.250 литара воде, свега дакле, 3000 килограма.

Пошто је, дакле, у ова 3 горња казана метнута горња количина сувих шљива (25%) и воде (75%), онда се под казанима подложи ватра, и овај се материјал почне кувати. У овима а и у другим казанима, као што ћемо сада мало час доле видети, овај се материјал кува $^1/_3$ од 24 сахати, т.ј. 8 сахати, тако, да се за сваки дан и ноћ. дакле, за 24 сахати скувају по 3 односно по 9 казана пекмеза.

У овим се казанима овај материјал кува све дотле, докле се скува од прилике као за јело, т.ј. дотле, докле им кошчице поиспадају.

Када се овако скувају, када се дакле, из шљива издвоје и поиспадају кошчице, онда се из ових казана захватају шљиве једним дрвеним судом на форму ведрице, која хвата од прилике око 10 литара, па се сипају у каце, јер сваки казан има по једну кацу, а свака каца хвата по 600 килограма.

Ове су каце веће од казана по 2 пута с тога, да би се могла два казана ових скуваних шљива изручити у једну кацу.

Пошто се, дакле, овај материјал из ових казана преручи у ове каце, онда се из ових каца, опет истом ведрицом захватају шљиве, па се сипају у гвоздено решето, које је намештено над других 6 каца, — јер ове 3 каце имају 6 каца —, а ових 6 каца имају 12 казана пекмезарских, који хватају укупно 7.200 килограма, а то је сваки по 600 килограма.

Пошто се, дакле, овај материјал овако процеди; пошто. дакле, чорба прође кроз решето у каце, а кошчице остану на решету, које се бацају на поље и остављају за свиње као рана; пошто се, дакле, процеди цео овај материјал из сва 3 казана и саспе у 3 каце — онда се горњим судом — ведрицом — захвата из ове 3 каце чорба, па се сипа у других 6 каца, које су велике, колико ове горње 3, т.ј. ове су 6 мање 2 пута од ове горње 3, дакле, свака од ових 6 каца хватају по 300 килограма.

Из ових 6 каца захвата се чорба горњом ведрицом, пуни се чабар од 60 килограма, па се чабар изручује у 12 пекмезарских казана.

Пошто се овим материјалом напуне ових 12 казана, онда се под њима наложи ватра, и почне се пекмез кувати, који се одма почне мешати. Ово кување, које сада, а које пре цеђења траје свега 8 сахати, као што је пре речено.

За сво време кувања пекмеза, исти се врло вешто и марљиво кутлачом меша, и, у колико се пекмез више укувава, т.ј. у колико је ближе време, када ће се скувати, у толико ће се пажљивије и мешати, а и ватра слабија бити, тако, да, када пекмез при крају кувања буде, да ватра само гиња.

Пекмез се кува све дотле. докле се укува тако, да је густ као качамак, тако, да се једва кутлачом меша: да је сладак; и да добије лепу кафенасту боју. Јер, у колико се год пекмез боље скува, у толико ће бити бољи, слађи, постојанији, па, према томе дуже ће трајати, и имаће бољу цену. Да се, пак, овакав пекмез изради, за то се захтева: труд, вештина и практика.

Пошто се, дакле, овако скува пекмез онда се казан са ватре скине, и одма се још врућ пекмез сипа у бурад пекмезарску од растовине, чији су и обручи од растовине, и који хватају од 160—180 килограма.

Сваки чорбар казан има по 3 раденика, мешача, који и ватру ложе. Из ова 3 казана чорбара изручују се шљиве у 3 каце, које врше 3 раденика; а из ове друге 3 каце цеде кроз решето у други 6 каца 12 жена цедиља, т.ј. свака каца има по 2 женске; сваки казан, а има их 12 —, има по 2 ложача и мешача, дакле. свега 24.

Резервних раденика, као: за сечење дрва, када би се ко разболео итд. има 4—5.

Горња количина шљива у 45.000 килограма скувана је за 8 дана, и добивено је од 45.000 килограма сувих шљива, 45.000 килограма врло доброг и постојаног пекмеза, дакле, 100 килограма сувих шљива, дају 100 килограма пекмеза. Дакле, за сваки 24 сахата скувано је 5,625 килограма сувих шљива, и добило је се толико и пекмеза.

100 килограма пекмеза, кошта ове трговце у Крагујевцу 18—20 динара, а цена му је до 25 динара.

На 10.000 килограма сувих шљива иде 64 кубних метара дрва, у вредности 192 динара.

Радник је имао наднице 2·5 динара без ране и пића.

Интересантно је поменути, да 100 килограма сувих шљива дају 100 литара ракије од 8—9°. О овоме смо писали у „Тежаку“ у 1892 години.

КУВАЊЕ ПЕКМЕЗА У ВЕЋОЈ КОЛИЧИНИ

Како се пекмез, од разнога воћа, спрема у мањој количини, то, у главноме, зна свака домаћица. Али, како се пекмез спрема у већој количини, нарочито када се он намењује за трговину и као извозни артикал, ствар у погледу справљања у неколико друкчије стоји, те о томе баш и хоћемо да прозборимо неколико речи.

Када се год поведе код нас реч о воћу, ту се, по својој важности, *у првом реду* мора поменути *шљива*. Она је. као што је то већ познато, код нас тако одомаћена, да је данас одвећ ретка, ма и најпотребитија сељачка кућа, која не би имала свој ма и најмањи вотњачић. И ма да је неговање ове врсте воћа више остављено самој природи, ипак, благодарећи згодним природним условима, шљива код нас добро напредује и леп приход доноси нашем пољопривреднику.

До сада се шљива код нас махом сушила и тако спремала за извоз, или се од ње пекла ракија. Али, откако је наша шљива у сушеном виду почела да губи своју дојакошњу добру цену на светском тргу, отада су наши привредници почели да обраћају већу пажњу *кувању шљива и грађењу пекмеза*, те је тако наша шљива и на тај начин почела постајати све важнији извозни артикал, који с правом захтева, да му се, у општем интересу, поклони што озбиљнија пажња.

Па и сама потрошња пекмеза *у земљи* знатно се повећала. Цифре, које се, у последње доба, односе на ту продају, најречитије то зборе.

Радња кувања пекмеза од шљива, врши се на два начина Или се из шљива поваде све кошчице, пре но што се шљиве почну кувати, или се оне кувају целе, па се после цеде кроз парочита, за то удешена сита. У оба случаја шљиве се, при тихом огњу, и непрестаном мешању дотле кувају, док се потпуно не згусну. Нарочиту пажњу ваља обратити на то, да не би загореле, што то бива врло лако и врло често.

Ако је за кување одређена велика количина, онда је ту потребно обратити особиту пажњу. Исто тако ваља се за тај посао постарати и за нарочите судове, у којима ће се шљиве кувати. Код нас се пекмез у већој количини кува махом у *бакарним судовима*, али. куд је и камо боље употребити за тај посао *земљане судове*, који се могу затворити исто тако, као и бакарни Такви земљани судови, само у мањем виду, познати су свакој нашој сељачкој кући. Њих граде паши грнчари а и цена им је врло мала.

Земљани су судови у толико бољи од бакарних, што се лакше могу очистити, што је мање могућности да пекмез у њима загори и што не могу да наступе случајеви тровања, као што то врло често, а при најмањој непажњи, бива код бакарних судова.

Тако велики лонци, исто као и мали, раде се од обичне иловаче, само ваља да су у неколико дебљи, да не пуцају од топлоте и при мешању пекмеза. Добро је још омазати их слојем иловаче, која је замешена са ситном јечменом плевом. За јачу сигурност могу се с поља и жицом утегнути.

При кувању пекмеза, судове треба поставити тако, да леже уздигнуто над земљом толико, да се згодно може ложити ватра испод њих. За такво уздигнуће судова најбоље могу послужити цигле или камен.

Чим се разгори ватра, шљиве се у судовима добро мешају дрвеном лопатицом све дотле, докле се сасвим раскувају и ослободе од коштица — ако, то јест, нисмо усвојили први начин, који је при кувању веће количине заметнији: да коштице претходно повадимо.

Када се шљиве већ раскувају и од коштица одвоје, онда се процеде кроза сита, те на тај начин одвоје коштице и сва љуска од шљива. Она чорба враћа се поново у лонце и кува све дотле, докле се добро не згусне.

Пуњење судова пекмезом, намењеног продаји, треба вршити док је пекмез још врућ. Према томе, не раде они добро који чекају, да се пекмез потпуно охлади, па да га тек онда мећу у судове. Добро је још ако те судове, са још млаким пекмезом, метнемо где на топло место, да се ти напуњени судови добро просуше и на тај начин добију озго тврду кору, која чува пекмез од плесни.

За домаћу потребу, пекмез се, дабоме, оставља у мање судове. Па пошто се пекмез у њима потпуно охлади, затопе се озго растопљеним маслом, које добро чува пекмез да се не уплесниви. На тај начин, у сувом месту може се пекмез одржати у добром стању не само за једну, већ и за више година.

После шљива долазе *крушке и јабуке*, које се такође могу корисно употребити за кување пекмеза. Начини су за то различни. *Најобичнији је начин*, да се очишћене крушке и јабуке нерасечене кувају. Када се довољно раскувају, те постану течне, онда се цеде, као и шљиве, па се процеђена чорба поново кува све дотле, док се не згусне. Одмах по цеђењу може им се додати по потреби или ситна шећера или да се овај претходно прекува.

Други је начин: Крушке се или исеку на ситно, или изгњече. Затим се полију мало водом и пошто се добро покрију оставе са тако да преноће. Сутра дан се кувају и то толико, докле од целе количине остане само једна трећина. При кувању треба обратити довољну пажњу не само на то, да тај пекмез не загори, већ и брижљиво за све време кувања скидати пену. Пошто се охлади тај пекмез, који је још у доста житком стању, онда га ваља процедити кроз ређе платно. За овим ваља укувати од прилике исту количину јабука. Јабуке се претходно оперу и очисте, али се не секу. Када се довољно раскувају, онда се процеде, да се тако очисте од семења и других отпадака. И та, тако процеђена чорба од јабука, налије се на оне већ у пола куване крушке, па се све то дотле кува, док се потпуно не згусне, као и пекмез од шљива. Ради поправљања и иначе доброг укуса, кога овај пекмез неоспорно има, добро је, за време кувања, пасећи у њега коре од лимуна Из 18 килограма таког воћа, може се добити 3 килограма најчистијег пекмеза.

Када се судови напуне тим пекмезом, добро је метути их да неко време постоје на топлом месту, да би се ухватила кора која као и код оног од шљива, чува добро од пљесни.

На више места, са крушкама и јабукама мешају и један део шећерне репе, па уверавају, да је и на тај начин пекмез изврсан.

Да је употреба воћа на овај начин за сваку препоруку, то је ван сваке сумње. Пекмез од разна воћа врло се радо и свуда употребљава. Нарочито га деца воле а и сами га лекари препоручују из здравствених узрока. Осим тога, пекмез од разна воћа згодно замењује шећер у тесту а на много места употребљава се и место соса.

Према томе, нашом заузимљивошћу могли би смо разумним справљањем пекмеза за извоз у многоме накнадити губитак, који се у последње доба тако јако осећа на сувим шљивама. као нашем извозном артиклу.

— та

КОЈЕ СЕ ВОЋКЕ ДАЈУ СТАЛНО ЈЕДНА С ДРУГОМ СПОЈИТИ?

Беше спора у једном друштву о овом питању; па како га нису могли извести на чисто, то закључе да умоле мене, да им на ово питање одговорим.

Дозволите ми, господине уреднице, да то учиним јавно преко „Тежака;“ биће од користи и за остале наше пријатеље и читаоце.

Дакле, ево мога одговора:

Онај посао, *кад иду, или гранчицу, с једне биљке на другу пренесемо, да оне међусобно стално расту*, зовемо у опште „*калемлење.*“

Од свију послова, који се врше при подизању и нези воћака, за воћара је ово калемлење — најважнији посао.

Изузимајући само неке случајеве, а који су у опште врло ретки, не можемо наше племенито крупније воће размножавати садницама ни прпорцима, па ако би се то код неких сората и могло учинити, оно је увек скопчано с врло големим незгодама и тешкоћама. Калемлењем иде то и лакше и сигурније. Калемлење је било познато и најстаријим народима, а историчари веле, да су га пронашли Фенићани. *Гоше* вели: што је за размножавање књига штампа, то је за размножавање воћака калемлење.

Истакнутим горњим питањем, нисам позват да опишем поједине начине, калемлења, но да само у опште на њега одговорим: „*Које се воћке могу стално једна с другом спојити?*“

Према писму које ми је упућено, видим да је препирка воћена о воћу, а поглавито о томе: које се воће даје једно с другим *стално* спајати? *даклестално*, и у овој је речи баш тежиште, на које треба да одговорим, јер има воћака и других биљака, које спојене и расту, али се доцније осуше и једна од друге одљусну.

Може бити да ће неко помислити, да је ово питање у свима, или бар у многим правцима довољно претресано, па на њега и одговорено, и да је оно према томе и једном за свагда и решено, пошто се воћка већ хиљадама година калеми. Па ипак је наше знање у том погледу и дан дањи још, у многим погледима неподпуно.

Како нас историчари уверавају, стари су народи мислили, да се најразноврсније рашће може једно с другим калемити и спојити. Постоји једна староставна римска књига, у којој се прича о успешном калемљењу *тополе* и *алатана, јасена, врбе* и *бреста, јабука* и *крушака, кестена* и *букве*; *крушке* и *смрдљиковине, маслине, шипка и мирте, дуда и смокве* — и другог разног страног дрвећа, које је мени још и непознато.

За *алатан* су држали, да је најспособније дрво, које може да се споји с најразноврснијим другим дрвећем, а после њега је по тој особини долазио *раст*, нарочито *цер*. А да се *цер* с *питомим кестеном* спаја, и да кестен на церу калемљен рађа, имамо примера и код нас; ено тога примера у башти нашег вредног и честитог старине г. проте Виће Поповића у Јежевици (срезу трнавском). Али, да ли ће то бити у сваком случају и у пуном смислу речи „*стално*,“ моћиће причати тек протови синови, ил' унуци.

А да се напред побројано дрвеће, на пример врба и брест, платан и топола итд. *не дају* једно с другим стално спојити, о томе се може сваки уверити, кад би покушао то да изврши Ја сам у своје време чинио пробе, па сам се о немогућности уверио, а верујем и другим људма и стручњацима, који ту немогућност учињеним опитима потврђују.

А шта ми још о томе знамо?

Да на ово одговорим, морам мало из даље да пођем, али ћу бити у томе кратак, и брзо ћу доћи до циља.

Свеколико биље делимо понајпре на биље с *видним*, и на биље са *скривеним* цветовима. Прве назваше научењаци *фане-*

рогаме, а друге *криптогаме*. Ове последње биљке, у које спадају папратине, лишајеви, маховине, гљиве итд., ми ћемо у овом случају сасвим да искључимо. Остају нам дакле биљке с видним цветовима, које опет у две групе делимо:

1. на оне, које с *једним* листком ничу (монокотиледонке), и

2. на опе, које с *два* листка ничу (дикотиледонке).

У прве спадају траве, палме, драцене, љиљасте биљке итд. О калемљењу ових, са биљкама из друге групе, није ни мислити. Но не само то, *него се монокотиледонке не дају ни међусобно спајати.*

Наши су домаћи листари, четинари и воћке, дикотиледонке, и *овде је у најширњем погледу могуће спајање.* Само морамо и ову групу поделити у још више мањих група; ми ћемо за наше циљи да потражимо сличност појединих биљака, па ћемо сродне спојити у једно природно сродство, у једну природну фамилију. Тако, на пример. налазимо природно сродство међу *јабучастим* воћем, у које спадају ови рођаци: јабука, крушка, дуња, оскоруша, мушмула, па онда и глог. Природно је сродство и међу *коштичавим* воћем, у које спадају: вишња, трешња, шљива, кајсија бресква итд.

Хиљадугодишње искуство нас је неоспорно уверило, *да две биљке, из две разне природне фамилије, не можемо калемљењем стално спојити.* Дакле, кајсија на дуњу, не да се калемити.

Да би у калемљењу сигурније свој посао извршити могли да би срашћивање што *сталније* било, ми тражимо још и у самој фамилији неке особене сличности, неко ближе међусобно сродство, и долазимо у том сродству на „*врсту*“ и на „*сорту*“ па онда и на „*одлике*“ тих врсти и сората.

Сад настаје питање: како стоје те врсте и сорте једнога рода, с погледом на калемљење, једна према другој?

Овде већином постоји међусобно блиско сродство, па се границе тога сродства често у тој мети расплаве, да их не можемо ни да распознамо; нестане их. А са блиског сродства двеју врста, долазимо у више прилика толико у двоумицу, да не можемо на сигурно да их оделимо и одредимо: где, и у коју границу која спада. Сасвим је дакле природно, да је калемљење, или јасније да кажем: *стално спајање* међу двема воћкама једне исте фамилије, али разних врсти, и у најразновиднијем начину спајања или калемљења, не само могућно, него и сигурно, а *међутим има врсти једне исте фамилије. које се не дају трајно и с успехом спојити.* Узмимо за први случај као пример крушку и дуњу, а за други крушку и јабуку.

Пошто се дакле. *већином* бар, разне врсте једне фамилије калемљењем *стално* спајају, онда би нас то могло навести да помислимо, да ће и *све* врсте једне фамилије моћи лако да расту. Али у ствари није тако; јер, кад нам је из искуства познато, да јабука с крушком *врло тешко* срашћује, а неке сорте *не могу баш никако* да расту, а да, на против, крушка гуња и глог *врло добро* међусобно *стално* срашћују, онда је јасно, да у цељи сталног спајања, треба најпре познавати врсте једне фамилије, и од њих изабрати оне, које су по природи својој наклоњене и оспособљене, да се *стално* спојити, *да стално срастити могу;* без тога не може бити жељеног ни стварног успеха.

Спољашња сличност само, не даје нам довољно гарантије за успешан рад. Али ће свакојако бити у природи још и других сродних односа у унутрашњости биљкиној, које су за успешно калемљење од меродавног утицаја, а за које односе ми данас и не знамо.

На питање: „Које врсте у једној фамилији, и у ком ступњу сродства једна с другом срашћују?“ није до данас још нико с поузданим, јасним и необоримим примерима из своје праксе *ни за једну фамилију* дефинитивно одговорио, али се најпоузданије зна, и с необореним фактама је доказано: да се јабука калемљена на јабуци, крушка на крушци, бресква на бресквi, шљива на шљиви, тургуња на тургуњи, итд. итд., дакле, *да се ирисни и најближи рођаци једне фамилије: најсталније спајају* да су тада, *не само и најдуговечнији*, него према приликама и *најилодоноснији!*

д-р. Радић.

ГЛАСНИК.

Раздавање семена од свилених буба. — Гајење свилених буба у Србији вршило се још од незапамћеног доба. Од гајења свилених буба добила је име и једна варош у Србији, а непамти се од када. — И држава је утицала много на гајење. Набављала је семе, наређивала да се подижу дудови, а и сама је подизала дударе, као што и данас има велики простор засађен самим дудом у Пожаревцу а припада држави. Некада су и читави друмови засађивани дудом, као што остаци на друму Пожаревац — Свилајенац — Ћуприја то још и сада показују и др. — Пре неколико година добио је повластицу Еразмо Марије из Италије да производи свилу у Србији и да сам раздаје семе произвођачима, па сам и да купује произведене чауре по утврђеним ценама. Но његово предузеће било је кратка века и оно је уназадило српско свилодеље. Пошто је Министарство Народне Привреде имало разлога одузети му ову повластицу, то многи, који су производили свилу и гајили свилобубе, почели су се обраћати Срп. Пољопривредном Друштву, да им Друштво набави семена или да их упути, где га они сами набавити могу. Поводом овакве тражње — Управа Друштвена, обратила се писмом Господину Министру Нар. Привреде и молила га, да он — као што је и пре дате повластице Марију, набављао и Друштву бесплатно шиљао — изволи и сада набавити семена од свилених буба и да Друштву извесну количину стави на расположење, како би га Друштво потражиоцима могло на време доставити.

Господин Министар на ово тражење Управино одговорио је: Да је он, поручио извесну количину семена и да ће га, чим буде приспело, послати Друштву, те да оно са њим учини распоред и бесплатно га разда одгајивачима. Чим је Друштво добило овакав одговор од Господина Министра, одмах је приступило послу око *растурања* семена. Управни одбор друштвени изабрао је из средине своје један ужи одбор, који ће се старати како о раздавању семена, тако и давању упуства и о свему осталом што се буде на свилодеље односило. У овај ужи одбор ушли су: г.г. Александар М. Секулић секретар Министарства Народне Привреде, Паја Т. Тодоровић чиновник Управе Фондова и Анта Голубовић учитељ, а сва тројица чланови Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва.

Овај ужи одбор одмах је одпочео ,рад. Прво је преко новина у Србији објавио да се: од Српског Пољопривредног Друштва може добити бесплатно семена од свилених буба и позвао одгајиваче да га од Друштва траже. Затим је као начело усвојио, да ради преко *повереника*, биле то личности или морална тела или установе; после тога је учинио распоред, колико и коме да се пошаље семена. После овог почеле су стизати Друштву тражбине. Потраживања је било толико, да набављена количина семена није била ни у половину довољна да их све подмири. И ако је набављено *девет* килограма семена (6 килограма из најчувених завода за производњу семена са стране и 3 килограма из Србије) — опет је остало без мало, толико, који су тражили а добили га нису, за то, што је већ било доцкан да се по ново набавља. Ужи одбор упутио је свима повереницима и онима који су семена тражили и писмо, у коме је молио да му се назначи

име сваког одгајивача и какав је успех у одгајивању постигао; такође је одбор споменуо, да ће се Друштво старати, да нађе и купце произведеним чаурама. Одбор је још споменуо да производња семена припада искључиво држави и да ће она и у будуће сама семе раздавати.

Према распореду и према тражњи семена, семење је по окрузима овако раздато:

У округу	моравском	1960	грама
« »	крушевачком	2260	»
» »	пожаревачком	1020	«
» »	врањском	810	»
» »	рудничком	450	»
» »	крагујевачком	400	»
» »	подунавском	390	«
» »	подринском	370	«
» »	пиротском	280	»
» »	ваљевском	240	»
» »	топличком	220	»
» »	крајнском	220	»
» »	црноречком	90	»
» »	топличком	80	»
» »	ужичком	50	» и
у граду	Београду	140	»

Свега је семена раздато 8 килограма и 980 грама Семе су примили и раздали: 27 учитеља; 19 економа; 13 Пољопривредних Подружина; 9 чиновника; 8 трговаца; 2 окружна лекара; 2 инжињера; 2 свештеника; 2 професора; 2 школе, — и то Ратарска и Винодељско-Воћарска; 5 ђака из гимназије; 2 жене; 1 манастир 1 општина; 1 задруга и то Пчеларско-Воћарска у Параћину; 1 марвени лекар и 1 калуђер.

Тражња семена, која се није могла подмирити због кратког времена за нову набавку била је оваква:

Округ	моравски тражио је још	2120	грама
»	крушевачки	1520	»
»	пиротски	1300	»
»	пожаревачки	1105	»
»	врањски	600	»
«	подрински	360	»
«	крагујевачки	350	»
»	руднички	100	»
»	црноречки	50	» и
»	топлички	30	»

Свега је још тражено 7 килограма и 530 грама. Окрузи: Ужички, крајнски, ваљевски, тимочки и подунавски нису тражили ништа више, него што им је раније послато. Семе које је тражено, но које се није могло набавити тражили су: 15 учитеља; 12 економа; 6 подружина; 3 ђака; 2 трговца; 1 окружни лекар и 1 варошка општина. Још су неопредељено тражили, да им се што више семена пошаље из округа: крагујевачког, моравског, и подунавског. Од вароши највише су тражиле: Крушевац, Пожаревац, Свилајнац, Јагодина, Лесковац и Параћин; а од варошица: Власотинце и Варварин; од села: Богатић у Мачви и Лапово у крагујевачком округу.

Из горњег прегледа може се закључити да ће у нас свилодеље нагло да оживи. Идуће године сигурно ће се удвостручити одгајивачи. — Од министарства Народне Привреде утврдо се надамо да ће у скоро предузети и извршити све мере, потребне за напредовање свиларства, а Српско Пољопривредно Друштво биће му не само веома благодарно но ће својски и истрајно потпомагати и ову грану наше пољске привреде и речју и делом. Тако исто ми се надамо, да ће на овом послу истрајати како вредне подружине, тако и економи и учитељи, па ће ова корисна грана, која обилато исплаћује труд, заузети видно место у венцу целокупне нам пољске привреде.

Р.

* * *

Комисија за куповину пастува од народа. Приликом изложаба, које кола Јахача у овој години приређују и то: у Ћуприји 30. априла; Пожаревцу 7. маја; Зајечару 14. Маја; Шапцу 22. Маја; Нишу 30. Јула; и Крагујевцу 4. Септембра, куповаће Министарство Народне Привреде од народа пастуве за готов новац. Пастуви млађи од три, а тако и они, који су прешли $6\frac{1}{2}$ година старости неће се куповати. Исто тако ни они пастуви, који су белци или зеленци, а најзад ни они, који немају у висини бар 145 сантиметара на дрвеној мери. —

Свима комисијама преседаваће госп. Душан М. Спасић управитељ државне ергеле, а као чланови појединих комисија биће: у Шапцу, г. Јован Васић и Маша Радовановић окружни сточни лекари; у Ћуприји г. г. Мирко Миљковић и Михаило Буђевац чиновници пастувског станишта у Добричеву; у Пожаревцу г.г. Браслав Репић и Јосип Гавриловић чиновници државне ергеле; у Нишу, г.г. Ђока Ђорђевић коњички капетан и Лазар Здравковић сточни лекар I коњичког пука; у Крагујевцу г.г. Благоје М. Марковић, коњички капетан и командир ескадрона и Михаило Павловић сточни лекар III коњичког пука.

Ако би Кола Јахача приредила изложбе још у коме другом месту, одредиће се чланови комисије накнадно за те случајеве.

Сем напред поменутих услова, треба пастуви да су потпуно здрави, правилно скројени и погодни да приплодном употребом побољшавају домаћи сој коња.

Све ово доставља се домаћим одгајивачима коња из целе земље, с тим, да они који таквих пастува имају на продају, доведу исте у одређено време у ма које од одређених места на изложбу и тамо их пријаве дотичним редитељима изложбе. А да би како комисија тако и дотично коло, које изложбу приређује, знали, хоће ли и колико пастува на сам дан бити доведено ради продаје, нужно је да сваки понуђач, најмање пет дана пред изложбу извести ону управу, да ће таквог и таквог пастува ради продаје довести на изложбу.

Том пак пријавом није нико обвезан да мора држави, да продаје, већ ако нађе приватног купца, може и њему продати.

БЕЛЕШКЕ.

Како се размножава цвеће кључицама?

Да направиш једну «*кључицу*» или «*пелцер*» треба само да одсечеш од дотичне биљке једну гранчицу, па да ју заболеш с дебљим крајем у земљу, као на пример од *пеларгоније*, *руже*, *фухсије*, *рузмарина* итд. или да ју метнеш у воду, као од *леандера*, *фикуса* итп. После неколико недеља, пустиће те гранчице у земљи ил' у води жилице и постаће «кључице,» исто онако, као и оно што бива „прпорак» код врбе ил' винове лозе, кад их у земљу забодеш.

Једну подужу гранчицу, можемо и на више комада сасећи, па од сваког комада направити по једну кључицу. Лист, који испод оног пута стоји, који ће у земљу ил у воду доћи, треба до самог пута одсећи, као што је то на предњој слици и учињено онако, као што треба да буде.

Дужина кључице управља се по одстојању пупова један од другога. Што су пупови на гранчици гушћи, ближи један другоме, у толико може бити кључица краћа. Од размака појединих пупова

зависи и то, колико ће се дубоко забости кључица у земљу. Ако су пупови гушћи и ситнији, онда могу њих повише у земљу да дођу а ако су ређи и крупнији, онда долазе по два, а према околностима може и један само у земљу да дође.

Кључица од пеларгоније.

Према чврстини и издржљивости дотичних биљака, од којих ће се правити кључице, могу се кључице забадати сасвим слободно у башти под ведрим небом, али негде од ветрова добро заклоњено место. Кључице пак од нежнијих биљака, забадају се и гаје у саксијама, или сандучићима, у кући на прозорима, где ће имати довољно светлости. Да се сигурније приме и лакше ужиле, треба их од спољњег ваздуха, колико је више могуће, запрети — чувати; зато се појединце усађене кључице покривају чашама, а у сандучићима усађене, покривају се стакленим плочама, да су од спољњег ваздуха запрећене, а да увек имају довољно светлости. То покривање им одржава и влажну топлоту, што много упливише на јаче и брже ужилавање. Добро треба на то пазити, да земља буде увек довољно, али умерено влажна.

Кључица од пеларгоније у саксији.

Доцније треба поступно и помало с једне стране придизати чаше ил' плочу, и на тај начин припуштати по мало ваздуха, а кад се кључице ужиле, онда их треба сасвим одкрити.

Има и једногодног цвећа, које се, осим семеном, и кључицама размножава, а у циљу, да се сигурније одржи и у извесним особинама размножи нека извесна сорта ил' одлика, као што је случај код неких сората *вербене, петуније, куфее, иркоса* итп. Од њих се праве кључице у месецима јуну, јулу и августу. Ове кључице презиме у саксијама, или сандучићима, у умерено топлој соби, ту се де пролећа развију и на ново у оним истим особинама цветају, у којима цветаше и оне старе биљке, од којих су кључице узете. То се чини код оних биљака, које се из семења не дају у истим особинама стално размножавати.

За извођење кључица у саксији, или сандучићима, треба узети чистог, опраног песка, или добру, лаку, сасвим песковиту земљу. Да при забадању кључице у земљу, не би окце на кључици повредили, треба најпре једним дрвеним шиљком убости у земљу, па у ту рупу полагано спустити кључицу, и земљу око кључице само олако прстима притиснути. Не треба се бојати, да ће кључица у чистом песку, који нема никакве хране у себи, пропасти; јер те кључице још и не потребују хране, а не би ју могле ни употребити, пошто још немају

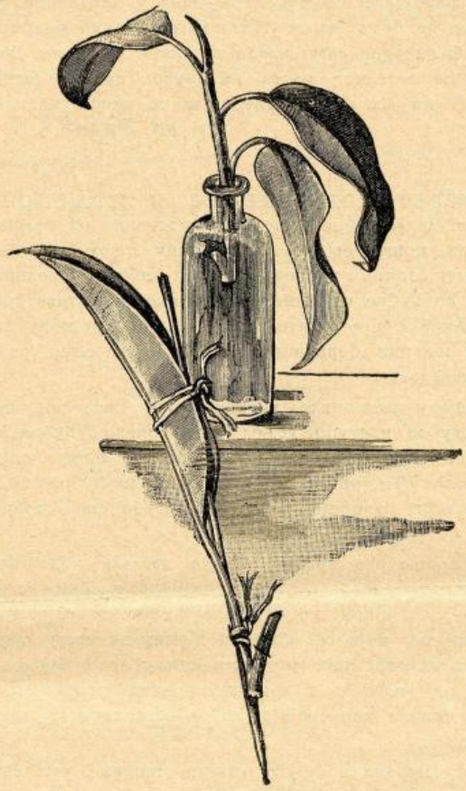

Кључица од фикуса у води.

Кључица од фикуса, спремљена да се забоде у земљу.

ни органе за сисање, немају жила. Жиле се овде развијају сопственом једрином саме кључице, а то само уз припомоћ оне влаге, која се у песку налази, па онда упливом топлоте и светлости.

Овако се кључица усађује.

За извођење кључица у води, најбоље су медицинске бочице с узаним грлићима. На топлијем и сунцу изложеном месту, односно у топлијој води, кључице ће се пре ужилити.

Гранчице, које имају на себи цветне пупољке, не треба узети за кључице, но ако би се баш морале узети, ако их не би могли да добавимо без пупољака, онда треба пупољке одкинути.

Кад после извесног времена видимо, да су кључице по изгледу здраве и да бујно порашћују, знак је да су „прихватиле,“ т.ј. да су се примиле, да су се ужиливе. Сад их треба пажљиво извадити и сваку засебно у мале саксије пресадити.

При вађењу и усађивању већ ужилених кључица, треба врло опрезно поступати; треба земљу полагано насипати, да се жиле ни у колико не повреде; зато их треба једним дрвеним шиљком из земље пажљиво издигнути, а још пажљивије усадити. Кад кључицу усадимо треба ју одма и добро залити, па за неколике дана у хладовини, у тамнини држати; најбоље ће бити, да се тих неколико дана покрије саксијом, јер и старије биљке, не само младе и нежне кључице, болују по више дана, кад се с једног места на друго, или из једне саксије у другу пресаде, па их с тота треба за то време мало и причувати.

др. Радић.

* * *

Вредност ђубрета од живине у пољопривреди. — Нема сумње, да је ђубре наше домаће живине од велике вредности у пољопривреди, пошто се она махом храни зрном, црвима, глистама, бубама и другом сличном храном. С тога сваки привредник треба да се постара, да се ђубре од наше домаће живине не растура бескорисно које куда. Ако то мора бити дању, а оно бар ноћу не треба дозволити, да нам живина борави ван кокошара из више разлога па и овога, кога наведосмо.

Да би се у кокошару отклониле могуће лоше последице по здравље живине, које могу да наступе усљед нагомилавања ђубрета, потребно је кокошар чешће чистити или по ђубрету у њему посипати пепео или суву земљу. То још из тога разлога, да ђубре, које се у кокошару налази, због сувишне топлоте не губи своје добре особине.

Ма како да прикупљање ове врсте ђубрета изгледа незнатно, оно је ипак од неоцењене вредности, јер прикупљајући га брижљиво нас ће изненадити својом количином, коју добијамо само за једну годину. И када страни народи, који се због своје привреде, налазе рачуна, да са огромним жртвама шаљу своје бродове за прикупљање ђубрета од галебова и других морских птица, онда зашто ми то не би смо чинили код своје куће са незнатним трудом, који се богато награђује?!

Ђубре од голубова, ћурака и друге сличне живине, има сва она својства, која и кокошје. *То ђубре од неоцењене је вредности за повртње у опште. Исто тако оно се с великим успехом употребљава код усева, код којих хоћемо да убрзамо досијевање.* За овај случај добро је у већој количини мешати ђубре од живине са пепелом или земљом.

Ђубре од гусака и патака само за се нема велике цене, већ га треба мешати са ђубретом остале живине.

— та.

* * *

Рибизле. — Ту скоро било је на овоме месту речи о неговању и гајењу малина, купина и јагода. Овом пак приликом у кратко да проговоримо и да изнесемо опште напомене о неговању и гајењу још једне врсте ситнога воћа, а то су *рибизле*.

Рибизле су пореклом из јужне Јевропе с грчког острва Занте, одакле су најпре донесене у Енглеску а одатле се распростреле и по целој Јевропи. Но оне такође расту и по шумама, као дивље растиње.

Рибизле се истина задовољавају са сваким земљиштем, али, ако смо ради да оне доносе добар и угледан плод, онда их треба гајити по вртовима на месту, које је сунцу окренуто. У кратко рећи; рибизле за своје напредовање траже плодно земљиште, а ово опет да је умерено влажно. Ако је земља пескуша, треба је поправити додатком иловаче и јаким ђубрењем.

Што се тиче сађења, оно треба да је у јесен или рано с пролећа. Али, свакојако, јесење је сађење боље и практичније. Место треба да је сунцу окренуто, како би плод брзо узрео. Редови један од другога треба да су удаљени на 1·5 м., да би могла светлост довољно допирати и озаравати.

Рибизле се подижу и гаје, махом, у пирамидалном облику, у шпалирима, а и у произвољним облицима. Ако се растиње не реже на време, или је засађено у хладовитом и неудесном земљишту, изданци су његови слаби, не носе плода, те тако постају савршено излишним.

Градинари, хотећи да произведу нове врсте, размножавају рибизле *из семена*, Тај посао врше махом с јесени. Изданци из корена који већ имају свој сопствени корен, могу се такође од стабла одвојити и расађивати.

Врста рибизла има веома много и ако се оне једна од друге често врло мало, а по каштo и ни мало, не распознају. Исто тако рибизла има и у разним бојама. Употреба рибизла је разноврсна, али се махом употребљава на начин, на који и остале врсте ситнога воћа, као: малине, јагоде и купине.

— та

СТЕЧАЈ

За радове, који ће се по решењу управног одбора Срп. Пољоприв. Друштва печатати у *Пољоприв. Календару* за 1996. годину.

1. Сејалица.
2. Овас.
3. Биковска сместишта.
4. Ждребад на заједничкој паши.
5. Подизање дудара по општинама.
6. Виногради на песковитом земљишту.
7. Јасен, брест и граб.
8. Прерађивање млека.
9. Бресква.
10. Важност гајења пернате живине.
11. Избор места за пчеланик и како ваља уредити угледни кованлук.
12. Црвени патлиџан.
13. Храна и храњење срп. земљорадника.
14. Плетарство.
15. Липа.
16. Приповетка (с пољопр. намером).

1, Чланци не могу бити већи од 4—5 листа штампаног слога а наградиће се по оцени управног одбора кад календар буде готов.

2. Рок за подношење ових радова оставља се до 15. Јула ов. године.

3, Позивају се пољопривредни писци, да по овом стечају израде чланке и да их до одређеног рока пошљу на адресу друштвену с назначењем да је за календар.

Бр. 1253. Из седиице управног одбора Срп. Пољопривредног Друштва 13. Априла 1895. године у Београду.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: Кочње и сметње пољској привреди (наставак). — Општи поглед на агрикултуру у Србији (наставак). О прављењу пекмеза од сувих шљива. — Кување пекмеза у већој количини. — Које се воћке дају стално једна с другом спојити? — **Гласник.** — **Белешке.** — Стечај.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ.
НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОДОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима наложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 18. У БЕОГРАДУ. НЕДЕЉА, 7. МАЈА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

Је ли филоксера узрок или је последица филоксерне заразе.

У данашње доба није редак назор најчувенијих патолога, да разни микро-организми, које налазимо у болесном телу, нису узрок постања болести, но да је болесни организам само добро земљиште за њихов развитак и размножавање.

До сличног назора овим назорима, дошао је и Фоверо (Fauvereaux) односно филоксере, коју сматра само као вођу појављене болести: „искључиво због исцрпљености земље и изнемоглости лозе, што је било проузроковано густим сађењем и богатим бербама.“

А говорећи о разним срествима против филоксерне заразе, вели Фоверо: „Једино је могуће средство, да се обнове француски виногради, редко сађење лозе одгајене из семена.“

Оба ова мишљења изнео је и у свом извештају, који је поднео француској академији наука још 1888. год.; од тог доба труди се, да та своја мишљења потврди делом, и доказује, како на основу сопственог испитивања здравих и болесних лоза, тако и на основу мишљења стручњака и података историских, да филоксера већ од пре сто година, ако не и од пре хиљаду година уништава слабе винограде.

Фоверо се позива на следеће околности:

Сви чланови одбора против филоксере и професори винодеља слажу се у томе, да се лозе, које нису згушене и имају доста ваздуха, јаче одупиру зарази и много су трајашније, него лозе густо сађење.

Још пророк Јеремија у старом завету вели, да у виноградима, који се одликују богатом бербом, појављује се инсекат, који их потпуно уништава.

Тако исто причају и Грци о некаквом инсекту „phteir“, који уништава винограде.

Римски писац Страбо, вели, да винограде на обалама Средиземнога мора, који су се истицали богатим бербама, са свим је уништила „ваш лозна“, која је живела на лозиним жилама.

Манрике, пишући историју монашкога реда, «de Citeaux» говори овако о болести лозе, која се појавила у манастирским виноградима у le Clos Vougeot; калуђери који су бургундском војводи у име закупа требали да плаћају 30 акова вина годишње од истих винограда, нису могли из следећих узрока да одговоре својим обавезама све од 1420.—1467. год. У првој години пожутило је неколико лоза у сред винограда и угинуло је; друге године се зараза раширила и као жртва њезина пало је и остало чокоће. Раденици, који су имали оштар вид, видели су на жилама на хиљаде ситних животињица.

У једноме од првих издања енциклопедије Дидеро-а де Аламберта описан је инсекат (звани „лозна ваш“) који се појављује на лози.

Исти ботаничар написао је у 1820. години да се како принудним начином резања, тако и густим сађењем лоза изможди и дегенерише. Прве последице наступајуће дегенерације појаве се у виду заразне гњивице. На такву лозу нападне инсекат, који својим отровом доврши пропаст винограда.

Ови интересантни подаци могу се допунити искуствима добивеним у Аустро-Угарској, о којима Фоверо није могао ништа знати.

Кад се у Клостернајбургу појавила филоксера, тамошњи винари причали су, да је онај виноград, где је прва мушица нађена, био уништен. У виноградима око Сегедина нађен је пре 125 и пре 75 година на лози инсекат, чије је штетно дејство личило на дејство филоксере, но употребом креча и пепела били су виногради спасени. Налик на то пре 65—70 год. појавио се такав инсекат на жилама лозе код Горице, који је врло много штете починио виноградима, па га је једне кишевите године нестало. Све поменуте околности сведоче, да филоксера није код нас никакав нови инсекат, и тек 1863. год. из Америке у Француску пренесен (Лоарер тврди опет да је из Источне Индије), него да већ од неколико стотина година овде борави, истина као непознат и непосматран. Баш и кад не би била филоксера онај инсекат о коме Страбо говори, као што је се изјаснила о томе француска академија наука, опет то саму ствар не мења, јер се и он појавио из истога узрока као и данашња филоксера, који и својим начином живота и својом штетношћу потпуно личи на њу. У Марту 1880. год. добио је Фоверо 2 флаше напуњене сузама лозиним (сок) из винограда у Fontenay-aux Roses (у Паризу). Сузе су биле првога дана жуте, густе, мутне; другога пак смрдиле су као стрвина и нису се могле више очувати. Под утицајем квасца појавило се безброј ситних животињица. Дакле сузе здраве лозе треба да су чисте, јасне, мириса

пријатног и да имају ту способност, да се одрже тако за више година. Исти резултат појавио се и при испитивању винограда у Argenteuil-у. И за чудо све до краја 1885. год. није била констатована у њима филоксера, и ако је лоза још 1880. год. изгледала болесна. Да наведемо још једну пробу. У Монтобану чињено је испитивање 25-ог Децембра 1885. год. дакле у доба кад лист с лозе опада и кад је лоза потпуно зрела свуда подједнако; на овај начин хтело је се да одреди, које је чокоће болесно, а које је здраво.

Резањем лозе лако су се распознавале здраве, тек оболеле лозе и лозе већ давно заражене Лоза здрава била је једнобојна, чврста, срж танка, јасно жута и при резању није се трошила. Скоро оболеле лозе биле су споља попрскане ситним белим и жућкастим пегама и неколиким црним тачкама, срж није била шира но у првих, али је била пегава. Лоза давно оболела била је веома порозна, имала је више белих, жутих и црних пега него једнобојности, срж јој је била три пут већа но у прве; била је боје тамне па чак и црне; заударала је на трулу плуту, није се могла резати, него се крунила.

При свем том у то доба у Монтобану није се могла констатовати филоксера.

Тај покушај, као и остали покушаји сведоче, да лоза дегенерише, обољева, и то увек из недостатка довољне животне снаге и да је филоксера само последица њене дегенерације.

Помињући даље контроверзе односно срестава препоручиваних за заштиту винограда, нарочито неспособност американске лозе за француске прилике, означићемо изближе само начин, на који се Француска брине, да предупреди болест; а то је одгајивање лоза из семена и редко сађење истих. У историји поменутог калуђерског реда вели Манрике, да кад је у Clos-Vougeot нестало винограда у 1426.—1467. год. посејано је семе грожђа пореклом других лоза француских, и укрштавањем биљака добивене су лозе врло лепе каквоће особених врста, које се још и сад у Clos-Vougeot могу наћи.

Према томе дакле та метода није никако нова, него давно позната и осведочена.

Ако се семе лоза посеје у земљу плодну, после две године могуће је пресађивати их на стално место, јер ће за то време имати жила довољно, а после три године и родиће први пут. Разуме се, да по каквоћи неће бити бог зна какве, али ће бар бити аклиматизоване; и ако хоћемо да имамо лепше врсте и родније, треба само да их накалемимо. Да би се што пре достигла добит, овај посао може се свршити у топлим лејама, у коме ћемо случају имати грожђа одмах после четрнајест месеци. Поменуте последње методе употребио је у Фебруару 1884. год. M. Etienne Salomon, винар у Томери, и већ у Априлу 1885. год. богато су му родиле лозе у стакленој башти, које су биле одгајене из семена.

Овај резултат свога покушаја, т. ј. тако окићене лозе са грожђем, изложио је на париској изложби, и ко је хтео могао их је видети у одељењу баштованском.

Што се тиче растојања лоза, и редова између себе, Фоверо саветује, да се лозе саде у редове, који ће између себе имати по два метра, а лозе, према својству земље и према врсти, на $2^1/_2$—4 метра далеко једна од друге.

Саопштавајући читатељима ове назоре не чинимо то у цељи да их похвалимо као потпуно исправне и за заштиту нових винограда једино згодне, као што то чини њихов аутор Фоверо: „...nous avons fait connaître les moyens, on n'a qu'as vouloir“ (ми смо изнели срества, ваља само хтети). Но ипак се не може спорити, да иду доста на руку заштити винограда и ако би се против њих могло овде онде по нешто приметити.

Кад би се узело, да поменути назори нису баш сигурно сресто против филоксере — о чему се данас још не може судити — опет зато за практичан живот они имају бар у томе неоспорну вредност, што би се по њима сађени виногради толико оснажили, да би могли пре да противстану и филоксери и другим болестима, него виногради сађени по досадашњим начинима.

Пробе ове врсте неће стати скупо никога. Добро би било, да сваки винодељац бар по једну пробу у маломе према овоме саопштењу изврши и увери се о томе, што Фоверо тако топло препоручује.

Е. Д. Ј.

ОПШТИ ПОГЛЕД НА АГРИКУЛТУРУ У СРБИЈИ.

(Наставак)

ЗЕМЉА ИЗ АТАРА СЕЛА МИРИЈЕВА

у 100 делова ситне земље осушене на 125°C има

	ЧЕГА		РАСТВОР У ВОДИ	РАСТВОР У СОНОЈ КИСЕЛИНИ	ПЕСАК И ГЛИНА	У ВОДИ, СОНОЈ И СУМПОР. КИСЕЛ. НЕРАСТВОР.	УКУПНО	НАПОМЕНЕ
Механичка анализа	Калија		0·0037	0·1375				Земља по хемијскоме сложају лоша, калија и фосфорне киселине мало.
	Натрона		0·0050	0·0990				
	Креча		0·0021	9·8317				
	Магнезије		0·0017	0·6421				
	Окс. алум. и гвожђа		0·0093	2·7150				
	Фосфорне киселине		0·0010	0·0815	80·001			
	Хлора		0·0035			48·173		
	Азота		0·0021					
Хехијска анализа	ХИГРОСКОПНЕ ВОДЕ	ХУМУСА	ГЛИНЕ	СИТНОГ ПЕСКА	КРУПНОГ ПЕСКА	СВЕГА ПЕСКА	КАЛЦИЈУМ КАРБОНАТА	
	3·17	0·82	30·00	32·81	16·91	49·72	17·510	

ЗЕМЉА ИЗ АТАРА СЕЛА КАЛУЂЕРИЦЕ

у 100 делова ситне земље осушене на 125°C има

	ЧЕГА	РАСТВОР У ВОДИ	РАСТВОР У СОНОЈ КИСЕЛИНИ	ПЕСАК И ГЛИНА	У ВОДИ, СОНОЈ И СУМПОР. КИСЕЛ. НЕРАСТВОР.	УКУПНО	НАПОМЕНЕ
Механичка анализа	Калија	0·0021	0·0379			0·0400	
	Натрона	0·0017	0·0018			0·0035	
	Креча	0·0973	31·0131			31·1104	
	Магнезије	0·0049	0·1792			0·1841	
	Окс. алум. и гвожђа	0·0011	4·1518			4·1529	
	Хлора	0·0310		38·3975		0·0310	
	Азота	0·0056			20·875	0·0056	
	Фосфорне киселине .	0·0014	0·1708			0·1722	

Хемијска анализа	ХИГРОСКОПНЕ ВОДЕ	ХУМУСА	ГЛИНЕ	СИТНОГ ПЕСКА	КРУПНОГ ПЕСКА	СВЕГА ПЕСКА	КАЛЦИЈУМ КАРБОНАТА
	2·17	3·715	19·216	17·310	4·037	21·367	55·314

(Наставиће се)

ИЗ ВИНОГРАДАРСКЕ ПРАКСЕ.

IV.

О калемљењу зреле лозе.

У III-ћем чланку „из виноградарске праксе,“ који је штампан у бр. 13. „Тежака“ од ове године, говорено је „о засађивању лозе“ а овде сам рад да проговорим коју „О калемљењу зреле америчке лозе нашим домаћим сортама.» Али, како су за успешно калемљење, поред подеснога времена и извежбане руке, потребни још: добри и здрави калеми, добар нож и подесна веза за везивање, нужно је да се прво која и о томе рече.

Избор калема. Питома лоза, коју хоћемо да употребимо за калеме, треба да је сасвим здрава, добро зрела, средње дебљине и са мало сржи, и, да јој окца нису сувише размакнута. *Лозу која је страдала од мраза, града или пероносиоре, не треба никако ни узимати за калеме*[1]) *Најбољу лозу за калеме добићемо од здравих, старијих чокота, који нису сувише бујнога пораста.* Онај, који има у своме или комшијскоме винограду питоме лозе, учиниће најбоље, ако у јесен зађе по винограду и обележи здраво чокоће, које је добро родило и код кога су ластари правилно развијени, па да у своје време и одсече од њега лозу за калеме. Одабрано чокоће може се обележити каквом крпицом или концем, који ваља везати за ластар. За обележавање разних сорти, добро је да се употребе крпице или конци разних боја Да би питому лозу осигурали од зимњих мразева, најбоље је, да је у јесен, кад загрћемо виноград положимо и земљом добро покријемо, а тиме ћемо је и најсигурније очувати до времена, кад је треба од чокота одсећи.

Кад треба калеме сећи? Питому лозу за калеме треба одсећи од чокота пре него што сокови крену, и, као најподесније доба за овај посао јесте у месецу фебруару, па до младенаца (9 марта).

Чување калемова до употребе. Калеме које одсечемо у фебруару или у почетку марта, треба очувати до употребе, а то је до друге половине Јуна. Најсигурније и најбоље, очуваћемо их на следећи начин: Пошто лозу одвојимо од чокота и очистимо је од заперака, петељака и бркова, скратимо је на дужину од ½ метра и сложимо је у снопиће по 20 до 25 комада па ове на оба краја вежимо овлаш танким врбовим прућем, ликом или канапом,[1]) пазећи да свака сорта дође у засебан снопић. Уза сваки снопић треба привезати по једну дашчицу, на којој ће бити забележено име сорте која се у њему находи. Овако, у снопиће везану лозу, треба за тим утрапити у један 70 до 80 сантиметара дубоки ров, који ваља ископати испод какве отворене шупе или поред каквога зида, са северне стране а ако ни једно ни друго није могуће, онда на каквоме заклонитоме месту у башти или винограду. Само, пак, трапљење, врши се овако: по дну рова поспе се до 4 прста дебели слој песка, па се на овај поређају снопићи лозе, дупке један поред другога. За тим се заспе ров песком. пазећи при томе да што више песка зађе између прутова у снопићима, а да би се ово што боље постигло треба руком сваки снопић мало продрмати недижући га с места.[2])

Кад је ров сав загрнут, онда треба на снопиће нагрнути још толико песка, да га изнад лозе има најмање за 30 сантиметара. Ако немамо песка, може се употребити и ситна земља — само не сме бити јако влажна — и са њоме треба засути снопиће исто онако као и са песком. Напослетку, да би спречили продирање воде у ров, треба преко нагрнутога песка или земље метути сламе па преко ове даске. Ко нема при руци дасака, може осигурати утрапљену лозу од воде и на следећи начин: На засути ров треба навући још мало земље и од исте начинити као неки бедем овако: (∧).

Преко овога бедема или седла, треба поређати раздрешене снопове сламе, и то тако: да тањи крајеви прелазе преко слемена бедемовог, а дебљи да допиру до земљишта.[3]) Да неби ветар разносио сламу, треба по слемену поређати крупније камење. а са стране на доње крајеве, нагрнути мало земље, па је добро утапкати. Да се, пак, вода, која би долазила са околног земљишта, неби сливала у трап, добро је да се око њега ископа плитак шанчић са падом на једну или две стране. Овоме је шанчићу задатак да ухвати сву воду која би се са околног земљишта сливала ка трапу, и да је најкраћим путем одведе даље од њега, пре но што би имала времена да кроз земљу продре у ров.

Кад треба лозу калемити? Да би се лакше увидело, да је умесно оно, што ћу на ово питање одговорити, треба имати на уму: да ће право срашћивање једнога калема са његовом подлогом, наступити само у добу, кад су сокови подлоге у покрету то јест, кад је ова већ оживела. Према овоме, *лозу треба калемити на сталноме месту тек онда, кад је се земља довољно загрејала и кад је већ потерала:* ***као најподесније доба за калемљење зрелом лозом на сталноме месту јесу месеци: Април и Мај.*** Врло често, можемо са великим успехом калемити зрелом лозом и кроз цео месец Јуни, само ако смо калеме

[1]) При подизању винограда са америчком подлогом. треба имати на уму: да је корисније окалемити и мањи број чокота, али са добрим и здравим калемима, јер ће нам узалуд бити и мука и трошак, ако су калеми рђави и од болесне лозе.

[1]) При чишћењу орезане питоме лозе треба сасвим доње крајеве и врхове одсећи и бацити, па само средње делове оставити за калеме.

[2]) Песак треба да је више сув но влажан.

[3]) Место сламе, може се употребити и тулузина (шашт) или шевар .

могли добро очувати. Али, у овом месецу треба обратити пажњу на то: *да се не калеми за оно неколико дана, кад орезана подлога врло јако сузи.*

Исто тако, треба и прпорке калемити у Априлу и Мају, па их одмах и засађивати на стално место или у растило. Прпорке треба вадити из земље тек онда, кад ћемо их и калемити а не много пре.

На овоме месту, имам да напоменем још и то: *да је тихо а облачно време, најподесније за калемљење, а да ио киши и јакоме ветру, нетреба калемити.*

Избор и припрема прпорака за калемљење. Само здрави прпорци, који имају доста, добро развијених жила и добре ластаре, моћи ће добро срастити са калемом, и само ћемо од њих добити здраве издржљиве и трајашње чокоте; с тога. само такве треба за калемљење одабрати, а све оне који имају рђаве и слабо развијене жиле и ластаре, или који су ма на који начин оштећени, оставимо на страну, па, јако оштећене бацимо, а оне са слабим жилама и ластарима засадимо понова у растило. Ако ови прпорци добију добре жиле и ластаре, моћи ћемо их идућега пролећа с коришћу калемити.

На један или два дана раније, но што ћемо приступити самоме калемљењу, треба извадити из земље онолико прпорака колико ћемо моћи за један или два дана накалемити, па одабране и за калемљење одређене прпорке треба спремити за калемљење и то на следећи начин: Одсече се прво глава а затим жиле водопије b и средње жиле c_1 и c_2 до самога дрвета (види слику 3. А и 5. А). Доње или основне жиле g, скрате се на 4 до 5 сантиметара ($1^1/_2$ до 2"). Средње жиле c_2, могу се и оставити, као што је то представљено и у сл. 3 А и 5, А, само их тада треба јако скратити. Боље је, пак, да се и оне сасвим одсеку, те да се основне жиле јаче развијају. Пошто смо ово свршили, онда горње крајеве прпорака треба опрати од блата и песка, па их затим метути у какав суд у коме има толико воде, да жиле сасвим у њој огрезну. Добро је, да се прпорци и пре калемљења и пошто се окалеме држе у води, а и да се до места засађивања, носе у судовима у којима има воде.

Да се калемарски нож неби при калемљењу брзо тупио, треба прпорке као што сам већ рекао, опрати од песка и земље а исто тако и калеме.

Припремање калемова за калемљење. У очи онога дана, када хоћемо да калемимо, треба извадити из трапа само оно-

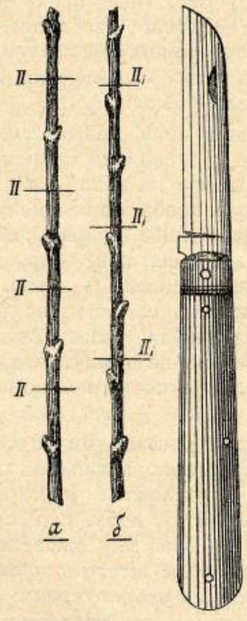

Слика 1 и 2.

лико питоме лозе колико ће се отприлике сутра дан употребити; па пошто се одберу прутови који су здрави и који још нису потерали, треба их опрати од песка и земље, па их, за тим, метути у какав суд у коме је усута вода из реке или потока и оставити да преноће. Ако немамо речне воде, онда може бити и бунарска, само треба да је престојала неко време

Онога дана, пак, кад хоћемо да приступимо самоме калемљењу треба прутове исећи на калеме и то на следећи начин: Ако су окца раздалеко, као у сл. 1 а. онда је довољно да на свакоме калему буде само по једно окце, и прут треба тада исећи на комаде који имају само по 1 окце; а ако су окца у близо, као у сл. 1 б. онда може калем имати и по 2 окца. Како треба пресецати прут у првоме случају, показују нам линије: П, П, на сл. 1. а, а како у другоме, показују нам опет линије П, П'... на сл. 1. б.

Добро је. да калемари овако спремљене калеие носе са собом у каквоме плићем суду. у коме има воде или бар у некој корпици, у којој има влажне маховине или влажна крпа.

Калемарски нож. Како је, поред осталога за успешно калемљење, неопходно потребан добар и подесан нож, напомињем нарочито: да и најсирошашнији виноградар треба да одвоји што но кажу, од својих уста, па да га и набави. Калемарски нож треба да има врло добро челично сечиво, и пуну дршку да се може чврсто у руци да држи. Сечиво треба да је тако удешено, да се само са једне стране оштри, и то са оне, која не належе на лозу кад се ова сече, те да она друга страна буде увек глатка. Како изгледа један нож, који је нарочито удешен за калемљење зреле лозе, показујем нам сл. 2.[1]).

Везе за калеме. Од везе, којом је калем везан, зависи врло често и примање калема; јер, ако веза, услед трулења, пре времена попусти, размакнуће се приљубљени делови калема и подлоге, а тиме ће се врло јако омести срашћивање и примање калема.

Калеми се могу везивати: танким врбовим шибљикама (гди има добре врбе), ликом, канапом од кудеље или тако званом „рафијом.“ Ја сам у моме винограду пробао канап од кудеље и од козије длаке и „рафију.“ па је се рафија показала као најбоља и најјефтинија.[1]) Добро је да се рафија или канап ако се овај употреби за везивање, потопе у раствор плавога камена и оставе да у њему прележе неколико сахати, па затим изваде и осуше. Потребан, пак, раствор плавога камена, може ее најлакше начинити овако: треба истуцати ситно једну шаку плавога камена, изручити га у један земљан лонац или какав дрвени суд, па насути преко њега 2 до 3 литра вреле воде и оставити неко време да престоји Плави ће се камен у брзо растворити, нарочито ако се још и промеша једним дрветом. Пошто се раствор изхлади треба у њ потопити рафију или канап.

Што се тиче набавке потребне рафије и калемарских ножева, биће најбоље: да се више виноградара из једне општине или из једнога села, благовремено споразуму па да их набаве од Срп. пољопривредног друштва у Београду. Ако се са поруџбином пошаље одмах и новац, колико поруџбина засеца, друштво ће поручене ствари у најкраћем року и послати.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК VI. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 4. Марта 1895. г. у Београду.

Били су: Председник г. Милан Р. Антић, потпредседник г. Јаков А. Марковић, чланови одбора: г.г. Аца Живановић, Никола Вељковић, Паја Тодоровић, Анта Голубовић, Коста Главинић, Др. Марко Леко, Александар Секулић, Милосав П. Куртовић и Тодор Николајевић.

Председавао председник г. Милан Антић, бележио секретар М. Јовановић.

---

[1]) Добри, нарочито за калемљење зреле лозе удешени ножеви, могу се добити код Срп. Пољопр. Друштва по 3 динара.

[1]) Рафија се такође може добити код Срп. Пољопривредног Друштва а по 2 дин. 1 килограм. Са 1 килограмом рафије, може се везати неколико хиљада калемова.

53.

Прочита се извештај комисије која је проучила понуду општине смедеревске, да уступи друштву од свога земљишта до 100 хектара за угледно газдинство и изјавила ово своје мишљење:

«I. Ослањајући се на извештај, који су друштвени изасланици по прегледу имања, које се друштву нуди, поднели друштву под 18. пр. м. а који тврде: «да је имање сасвим подесно за угледно добро;» узев уз то још у обзир да је Смедерево згодно, да у њему друштво има своје угледно газдинство и због тога, што је близу Београда и што је у непрекидном саобраћају железницом и водом, те је друштву олакшана контрола па и руковођење газдинством, а с погледом и на одлуку прошлог главног друштвеног збора и досадањи рад друштвене управе, предлажемо, *да друштво прими понуду општине смедеревске.*

II. Ако се постигне споразум с општином смедеревском и добије се понуђено земљиште за даљи рад ради стварања угледног газдинства, треба узети у обзир још сад одмах следеће;

1) Да угледно газдинство у Смедереву буде у главном онакво, као што је садашње друштвено газдинство у Шапцу т.ј. да буде заступљена цела пољска привреда са потребним зградама, скромно али правилно постројеним и по плану распоређеним и озиданим.

2, Да на том имању буду још угледни *сортиментски воћњак и виноград и воћни расадник* из кога ће се као и до сада у Шапцу моћи подмиривати и приватне потребе и тражбе у благородним воћним садницама.

3, Да се угледно газдовање у поменутим правцима на извесном простору тога имања одмах по пријему имања предузме и одржава све док за то буде потреба *производња семена луцерке и др. ситних биљака* за подмиривање домаће потребе, а поред тога ако и у колико може и производња семена, поврћа и другог културног биља.

4, Да би за уређење оваког угледног газдинства на оволиком простору и у обележеним правцима, а и за подизање зграда, требало осигурати најнужнији обртни капитал поред сума које ће се за то газдинство редовно предвиђати у друштвеном буџету. Сума тога *обртнога капитала* по нашем мишљењу *не треба да је мања од 30.000 динара;* а ваља је потражити као државну помоћ нарочито за овај циљ од г. Министра Нар. Привреде, с уверењем, да ће г. Министар задовољити ту друштвену потребу с обзиром на циљ, ради кога је потребна и на његову задану реч и усмено и писмено, приликом вођених преговора о уступању друштвеног имања у Шапцу.

5, Да је потребно, да друштво добије имање још *у овој години најдаље августа месеца*, како би могло сав покретни инвентар, у колико га г. Министар Нар. Привреде не задржи за потребу школе, пренети на то ново своје добро и како би се још у овој години отпочели радови, нарочито припрема за луцериште и како би се до зиме подигле извеене стаје за смештај машина, справа и стоке.

6, Кад се коначно реши све што је потребно о уступању ових земљишта друштву, и оно му се или сасвим уступи, или бар буду свршене формалности о уступању — треба саставити и утврдити *план целокупног газдинства*, које ће се на том земљишту стварати за тим *културни план и план свију зграда* па онда приступити раду и стварати и уређивати по утврђеном плану.

III. У погледу уступања имања, друштво треба да захтева од општине смедеревске:

1. Да му уступи понуђено земљиште на уживање, а не сасвим у својину. Но и за такво уступање да општина изда друштву тапију у којој ће поред осталог изриком бити предвиђено и утврђено ово: «општина смедеревска уступа српском пољопривредном друштву своје имање на месту.... у величини.... хектара а у границама.... за угледно газдинство на потпуно самостално и вечито располагање и уживање, но с тим, да га друштво не може отуђити, а на случај да га напусти, да се врати општини у својину.»

2, Да имање уступи чисто, без икаквих терета и обавеза, било општинских, било приватних личности.

3, Да имање уступи још у овој години, најдаље августа месеца ако не може све од једном а оно бар поступно и парцијално. После подужег саветовања, примљен је овај извештај и усвојено мишљење комисије по свима тачкама са 9 гласова противу 4.

Г.Г. Одборници који су гласали противу овог нацрта комисије, наводили су као разлоге: 1, Што земљиште у Смедереву није свестрано испитано; 2, Што друштво није покушало, да прибави понуда и из других места, те да се оцени, не само које је место згодно, него и које је најзгодније за заснивање друштвеног угледног имања; 3, Што се избор овога земљишта врши једнострано и без споразума са Министарством Нар. Привреде, од кога се с правом очекује јака материјална помоћ; и 4, Што су у опште противни, да српско пољопривредно друштво, које је ту скоро навршило 25 година свога постања и корисног рада, приступи заснивању свог угледног имања, без претходних озбиљних студија, како самог места, у коме треба да има своје имање, тако и земљишта на коме имање заснива, а и свију осталих услова, од којих зависи успех оваког једног рада, у коме се огледа не само садашњост, но и прошлост друштва, његово искуство и његов правац рада у будућности.

Против нацрта гласали су: г.г. Аца Живановић, Др. Марко Леко, Александар Секулић и Милосав Курговић.

54.

По питању, да се одреди норма дневнице и подвозних трошкова друштвеним изасланицима, по разним друштвеним пословима. — Решено је да буде као и до сад: дневница 10 дин., а подвозни трошак железницом II-ге класе, а лађом I-ве, односно по рачуну, где се мора употребити друга подвозна средства.

55.

За изасланика друштвеног за практично предавање из воћарства и калемљења, које ће се држати по свршеном калемарском курсу на друштвеном добру. — Одбор изабра г. Пају Т. Тодоровића члана управног одбора.

ЗАПИСНИК VII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва,

Држате 9. Марта 1895. год. у Београду.

Били су: председник г. Милан Р. Антић, потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора: г.г. Аца Живановић, Никола Вељковић, Паја Тодоровић, Анта Голубовић, Др. Марко Леко, Др. Зарија Поповић, Александар Секулић и Милосав Курговић.

Председавао председник г. Милан Антић, бележио секретар г. М. Јовановић.

56.

Прочитани записник V. седнице — Одбор прими.

57.

Секретар подноси одбору овај реферат:

„Тачком X, утврђеног програма практичних друштвених радова за ову год. предвиђено је: да се морално и материјално и што јаче потпомажу оне подружине, које се баве извесним практичним радовима и које ради тога имају већ уређена имања или их тек прибављају и уређују.

Да би се могла нужна помоћ, према овоме, подружинама одредити и да би се знало, чиме треба коју подружину потпомоћи, тражено је од свију подружина, да до 28. фебруара јаве: какве практичне радове мисле предузети на имању — добру, ако га имају и иначе у својој околини; на који начин мисле утицати у својој околини на уношење пољопривредних знања из ма које гране пољске привреде и у опште, какве послове, мисле предузимати ове године.

На ова питања су одговориле подружине:

1 *Крушевачка* (20|II бр. 49). Ова подружина доставља цео програм својих радова за 1895 г. У програму су ови радови:

а, Администрирање; б, уређивање финансија; в, посредовање у набавкама справа, семена, воћних расадимца, књига, листова и других потреба — комисионски брзо и тачно; г, калемљење воћа у споразуму са моравском подружином по могућству у свих 6 срезова окр. крушевачког, с помоћу путујућих калемара; д, сузбијање пероноспоре по виноградима околних срезова, ако се потреба укаже помоћу путујућих прскача; ђ, добављање земљишта за подружинско добро; е, покретање образовања акционарске винодељске задруге, подизање угледног винограда и подрума уз моралну и материјалну помоћ друштва и Министарства Нар. Привреде; ж, измена правила, з, држање пољопривредног збора; и, израда основног привредног плана за округ крушевачки по свима гранама народне привреде; ј, штампање споменица са крушевачке изложбе од 1891 год.; к, подизање варошког парка у споразуму са општином.

II. *Жичка* (20|II Бр. 17) Такође доставља програм радова: а, држање предавања на Јанкову, у Подунавцима, Мрсаћу и Жичи; б, да се приреди изложба свиња домаћег и беркширског соја; в, Да се приреди изложба воћа и других производа; г, Да се у своје време узме заштићавање винограда у околини од пероноспоре: и д, да се ради на оснивању тежачког кредита. Помоћ тражи: 1. „Сифонију" и 20 кгр. плавог камена, а до измирења помоћи која се одреди, семена од луцерке за своје чланове.

III. *Ресавска* (22|II—895 бр. 11). На земљишту, које има и које је под закуп узела (свега 10 хектара) мисли искључиво да ради на производњу америчке лозе и воћа, а мало и на цвеларству; даље, на обучавању писмених сељачких младића у калемљењу лозе и воћа. За прву тачку, у овој години, подружина мисли, да предузме радове: спремање земљишта за прпорење 50.000 резница америчке лозе, коју ће добити из расадника у Букову; засађивање 1500 ком. калемљене лозе, а већ засађену, одгрнуће у своје време и побити притке. Засејаће од усева: кукуруз, кромпир и сточну храну. Предузеће подизање живе ограде од глоговца.

IV. *Моравска* (22 II—895 бр. 24). На земљишту од 3 хектара, које је од среза моравског добила и на коме је подигла дом и оградила, мисли ове год. да ради ово: Извођење садница од америчке лозе; воћни расадник и детелиште. Од усева, засејаће јечам „швалије" као јарик, овас „Тријумф" (семена има свог); сточну репу, мухар, ељду, кукуруз и разно поврће.

V. *Горњо Милановачка* (21|II—895 бр. 20). По њеним правилима, устакпути су на првом месту радови из воћарства и пчеларства, па после из осталих пољопривредних грана. У овој години мисли предузети радове око уређења воћног расадника, за тим на уређењу пчеланика, па онда ма и мањи расадник америчке лозе. Осим тога, мисли да засеје једно парче земљишта детелином, а још ове године намерава зидати шталу за бикове и пастуве и набавити приплодна грла говеда, коња и свиња. Као помоћ од друштва подружина очекује на првом месту у алату за калемљење бар по 2 примерка, списа и књига пољопривредних, које друштво има.

VI. *Пожешка* (24|II—895). На свом земљишту у овој години, продужиће подизање воћног расадника, вршиће опите са културним биљкама, ради примера околини, и држаће предавања са справама, које при руци буде имала. Нада се што јачој помоћи, јер прошле године није добила ништа.

VII. *Колубарска* (24|II—895. ор. 10). Пошто је добила један плац сресни у близини среске канцеларије у Лазаревцу од 2 хектара, намерава подићи на њему воћни расадник; уз то, засејаће сточне репе. У име помоћи тражи: једну гвоздену дрљачу, 100 садница разнога воћа, 1 килограм семена од дивљих крушака и јабука за производње воћних подлога: 1 килограм семена од сточне репе и извесну количину прпорака од америчке лозе.

VIII. *Драгачевска* (25|II—895 бр. 6). Радиће на обавештавању о користима бољих справа и алата и семена, посредоваће у набављању и раздавању истих; држаће јавна предавања из појединих грана пољ. привр. Ако добије помоћ, коју је одредио бив. окр. одбор 1200 дин. у 1893 год. набавиће 2—3 бика за приплод. Тражила је од црквеног земљишта у Гучи бар 1 хектар; ако духовна власт одобри, да јој се ово да, намерава подићи воћни расадник и пчеланик. Нада се што већој помоћи, било у новцу, било у справама или у чему другом.

IX. *Нишка* (28|II—895 бр. 3). Пошто нема свог земљишта, мисли предузети радове ове године на сузбијању пероноспоре у атару нишком и у околини.

X. *Обреновачка* (26|II—895 бр. 43). У свом расаднику радиће да што већи број разног окалемљеног воћа произведе. А један хетар земље засадиће америчком лозом, јер им је проба дала доказа, да ће виноград на истом земљ. а на подлози од америчке лозе неочекивано добро напредовати (за лозу се обратила Министарству Нар. Привреде, Ако остане у служби код ње економ кога је нашла, приредиће калемарске курсеве. Као и до сад, посредоваће у набавци и растурању семена од детелине, мухара и свилених буба. Намерава, да изађе калемара, да у околини калеми воће и обучава народ у овом раду. У опште мисли, да ове године што више покрене све гране пољске привреде и према томе и нада се што већој помоћи.

Остале подружине нису ни до данас поднеле извештаје. — Одбор реши, да цео реферат уђе у записник. А за одређивање помоћи, овлашћује се председништво, да са благајником може одредити према своме нахођењу помоћи подружини до 250 дин. било у новцу или чему другом.

58.

Прочита се мишљење г. Анте Голубовића, по молби г. Саве П. Ораовца учитеља у Мачви, да му се да бесплатно садница од воћа, украсног шибља и семена. — Одбор усвоји мишљење г. Голубовића и реши, да се за школску башту да бесплатно 30 ком садница од шљива. 20 ком. садница калемљ. воћа свију врста, 1 килограм детелине 1 килограм семена од глоговца и 1 нож за калемљење, који ће се завести у инвентар-

59.

По молби г, Светозара Обрадовића учитеља школе на Умци, да му Друштво бесплатно да 1000 резница амер. лозе и до 20 садница разних калемљ. воћака за школску башту. — Одбор усвоји мишљење г. Голубовића и реши: Да се за лозу умоли г. Министар Нар. Привреде, а воће да му се да бесплатно са друштвеног добра.

60.

По молби г. Петра И. Стојановића учитеља у св. Аранђелу, да се школи за књижницу поклони по једна књига друштвеног издања Одбор усваја мишљење г. Голубовића, да се по један примерак од књига које друштво за продају има да, али не за књижницу, већ лично њему на поклон, као вредном и заузимљивом за пољску привреду.

61.

По молби г. Чедомиља Р. Урошевића учитеља грабовачког, да друштво помогне савегима у питањима, за која се буде друштву обраћао, да му да бесплатно садница од воћв и украсног дрвећа и семена од поврћа и сточних биљака. — Одбор усвоји мишљење г. Голубовића да му се да бесплатно једна колекција семена од поврћа по 1 килограм од детелине, граорице, мухара и сточне репе. За саднице је доцкан и не може му се послати; а за савете Друштво и њему као и сваком другом стоји на расположењу.

62.

Прочита се реферат г. Паје Тодоровића по молби г. Драг. Лапчевића да му друштво, ради једног критичког прегледа свеколике наше пољопривредне литературе, који мисли да изради, набави и пошље све књиге, које је у списку именовао, а уз то да му се пошље каталог друштвене књижнице. — Одбор реши да се г. Лапчевићу поклоне као редовном друштвеном члану књиге: «о берби грожђа и прављењу вина» од Б. Тодоровића; «четинари» од М. Мирковића; «Упутство за сузбијање пероноспоре» од К. Д. Г. и «Лек противу пероноспоре» од Др. М. Леко-а.

Пошто је посао, кога се молилац лаћа, и ведики и тежак и треба доста времена, најбоље је, да се молилац обрати државној библиотеци где ће наћи и старија издања и више књига српских које се тичу пољске привреде.

63.

Прочита се писмо г. Душана Сабовљевића секционог инжињера којим јавља, да семе дудово, што га је послао, друштву поклања.— Одбор прими са захвалношћу.

64.

Прочита се акт збора учитељског удружење за Ваљево и околину, којим одговара, да не може да обнови зачмалу ваљевску подружину, нити би на то по своме истакнутом циљу пристао. — Одбор реши: Поводом овога одговора, који је примљен к знању, да се умоли г. Јаков А. Марковић подпредседник, да реферише, шта треба према правилма радити у погледу заостале имовине подружина: ваљевске и оне у Мијоници, које само још по имену постоје.

65.

Прочитане изјаве захвалности г.г. Н. И. Стаменковића професора Вел. Школе, Милоша В. Поповића учитеља, Игњата Тодоровића економа, Мих. Стојаковића свештеника, Василија Несторовића свештеника и Лазара А. Прокића економа. — Одбор прими к знању.

66.

Председник изнесе као хитно питање: како ће се и на који начин раздавати семе од свилених буба, које је г. Министар Нар. Привреде изволео послати друштву, да га бесплатно свилоделцима

разда на начин како за добро нађе. — Одбор реши: Да се целокупан рад за ово повери нарочитом одбору, који ће се старати за све што је нужно, да се ова грана пољ. привреде подигне. У овај одбор изабра г.г. Александра Секулића, Пају Тодоровића и Анту Голубовића.

67.

Председник доставља одбору, да је г. Љ. Којић послао рукопис за штампу «Значај кречњака у културној земљи са упуством за мерење проценталне садржине помоћу калциметра,» да је прочитао и налази, да је добро написано и предлаже да се умоли г. Др. Марко Леко, да хемијски део прегледа. — Одбор усвоји предлог председников.

68.

Г. Анта Голубовић моли одбор, да г. Јови П. Јовановићу учитељу из Вел. Лаола да се бесплатно дашчица за прављење рамова за саће и да му се поклони књига «Градинарство» од Радића, пошто је нема где да купи. — Одбор одобрава.

69.

Г. Аца Живановић изјављује, да не може остати као члан ужег одбора за управу друштвених добара. — Примљено к знању.

БЕЛЕШКЕ.

Ротквица месечарка. — Врло је лепо кад пољопривредник још с раног пролећа и преко лета има ротквице месечарке. Она је дивно «мезе» уз ракију, а још лепше пада, када човек пости. Вредност ротквице месечарке увећава се тим јаче, што она успева, пре свију усева, те више и задовољава човека.

Ротквице месечарке могу да се продају и у вароши, где се много троше. По унутрашњости, нарочито око вароши и варошица где је мало баштована, и где они нису развили своју радњу.

Ротквице успевају на свакој земљи, али је за њих најпогоднија тако звана лађна земља, која је добро уређена и иситњена. Не морају се засебно сејати; могу се засејавати као „узрод.»

Месечарке ротквице засејавају се сваке две недеље, да би увек имали довољно свежих.

Да би биле добре, треба их свако вече заливати.

За време месеца Јуна и Јула не треба их сејати, јер тада, и покрај свег заливања, услед јаке жеге, прозукну и нису за јело. Прва три месеца пролећа успевају добро и имају јаку проходњу; могу се с успехом сејати од половине Августа до краја јесени, јер и тада могу имати, и ако лакшу, продају.

Један оброк семена од ротквица месечарки може се добити за 0·10—0·15 дин. а то је довољно за домаћу потрошњу, па се нешто може од произведених ротквица и продати.

Ко хоће да сеје за продају, нека набавку семена одмерава према потрошњи.

Д.

БЛАГОДАРНОСТ.

Пожешка Подружина срдачно благодари г. Рафајлу Михајловићу, трг. из В. Градишта, што је, покренут осећајима наклоности према напретку Пољопривреде, изволео поклонити 10 кгр. пасуља белог, крупног, у трговини најбољег, који је раздат овамошњим економима ради распространења.

Бр. 98. Из Пожешке Подружине Срп. Пољопривредног Друштва, 13. Априла, 1895 г. у Пожеги.

НАГРАДЕ ЗА УВОЂЕЊЕ НАПРЕДНИЈИХ НАЧИНА РАДЊЕ.

Српско Пољопривредно Друштво понавља и расписује награде за ове практичне радове:

1. *За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака, с обзиром на врсте и сорте воћака и пресадница; на правилност растојања воћака; начин расађивања и негу, а на простору најмање пола хектара.* Награда за најбољи је 350 дин. Могу се такмичити окрузи: подрински и ваљевски. Рок за пријаву до 1. Септембра 1895. год.

2. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста, на површини од најмање 10 ара и с тим да свака врста лозе буде издвојена.* — Награда 300 динара. Могу се такмичити винодељци у срезу кајинском. Рок за пријаву до 1. Септембра 1896. године.

3. *Ко изведе у расаднику 500 двогодих борића црних или белих на песковитом земљишту у срезу рамском или голубачком окр. пожаревачком за засађивање песковитог земљишта.* — Награда 300 динара. Рок за пријаву до 1. Јула 1895. год.

4. *Ко на ма којој брдској страни на усамљеној чистини удаљеној свуда у наоколо од ма какве шуме на 2500 метара у срезу нишком подигне сад на простору од једног хектара из семена, вештачким сејањем и то мешан највише бељиком иа буквом, јавором и јасеном.* — Награда 400 динара. Рок за пријаву до 1. Јула 1895. год.

5. *За стално производење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је садашњи тврди сир, и који ће поред тога бити трајашан и подесан за пренос.* За ову награду могу се такмичити окрузи: крушевачки, руднички, ужички и топлички. Награда I. 500 динара, II. 200 дин. Рок за пријаву до 1. Октобра 1896. год.

6. *За сталну употребу врстачне сејалице за стрмнине на неодређеној површини.* Могу се такмичити привредници из окр. подринског. Цениће се изникли усев. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

7. *За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака с обзиром на избор врста и сората воћака и пресадница; даље на правилност растојања воћака, начин расађивања и негу, а на површини најмање пола хектара.* Могу се такмичити срезови добрички и јабланички. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1897. год.

8. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста* на површини од најмање 20 ара с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из Жупе. Награда 300 дин. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

9. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста* на површини од најмање 20 ара и с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из околине Ниша. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

10. *За сталну употребу алуга орашача и окопача у вези са правилним сејањем.* Могу се такмичити привредници из Добрича из среза лесковачког. Награда 150 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

11. *За сталну употребу жетелице.* Могу се такмичити привредници из Стига окр. пожаревачког. Награда 300 динара. Рок за пријаву до 1 Маја 1896 год.

12. *Првом удружењу у Србији са показаним успехом и резултатом за заједничку набавку и употребу пољопривредних справа.* Награда 300 динара. Рок до конца 1898 год.

13. Који учитељ или учитељски збор *може да покаже добро уређену школску башту од најмање 10 ара, у којој ће бити добро подигнуто воћно и лозно растило са пчеларником од најмање 10 кошница са покретним саћем.* Награде I-ва 300 д II-га 200 динара. Рок до конца 1897. године.

14. *Ко од подкивача одлично подковање волова да не обољује, са савршенијим алатом и подковицама* — дакле по модерном начину. Награда 300 динара. Рок за пријаву до конца 1898. године.

За ове награде могу се такмичити: земљорадници и пољопривреднпи, којима је пољска привреда или која њена грана једино или главно занимање од кога живе; сви они који се баве једном или више грана пољске привреде али у ширем обиму; пољопривредне подружине, манастири, општине и свака пољопривредна задруга основана у циљу рационалног обрађи-

вања земље. А за последњу, занације, којима је подкивачки занат главно занимање, од кога живе.

Сем награда у новцу даваће се и похвалнице.

Ко би од оних, којима се награде буду досудиле, желио да му се у место новаца набаве за исту вредност: справе, приплодна грла и т. п. то ће му се учинити без рачунања подвозних трошкова.

Имена награђених објавиће се у друштвеном органу и другим српским листовима.

Сви који хоће да се такмиче за ма коју од ових награда, треба да се пријаве усмено или писмено Српском Пољопривредном Друштву у Београду. У пријави треба тачно да означе за коју награду желе да се такмиче и тачну адресу места, општине и среза у коме живе.

Из канцеларије Српског пољопривр. друштва 1895 год. у Београду.

СТЕЧАЈ

За радове, који ће се по решењу управног одбора Срп. Пољоприв. Друштва печатати у *Пољоприв. Календару* за 1996. годину.

1. Сејалица.
2. Овас.
3. Биковска сместишта.
4. Ждребад на заједничкој паши.
5. Подизање дудара по општинама.
6. Виногради на песковитом земљишту.
7. Јасен, брест и граб.
8 Прерађивање млека.
9. Бресква.
10. Важност гајења пернате живине.
11. Избор места за пчеланик и како ваља уредити угледни кованлук.
12. Црвени патлиџан.
13. Храна и храњење срп. земљорадника.
14. Плетарство.
15. Липа.
16. Приповетка (с пољопр. намером).

1, Чланци не могу бити већи од 4—5 листа штампаног слога а наградиће се по оцени управног одбора кад календар буде готов.

2. Рок за подношење ових радова оставља се до 15. Јула ов. године.

3, Позивају се пољопривредни писци, да по овом стечају израде чланке и да их до одређеног рока пошљу на адресу друштвену с назначењем да је за календар.

Бр. 1253. Из седнице управног одбора Срп. Пољопривредног Друштва 13. Априла 1895. године у Београду.

ОГЛАС

Господин Министар Народне Привреде претписом својим од 16. Новембра пр. 1894. год. ЗБр. 2919, изволео је наредити, да се приплодна грла свиња расе беркширске, која се гаје у Добричеву, не издају народу по навршетку 3. месеца старости као до сада, већ кад наврше по 10 месеци, и то женска — крмачице — пошто се предходно оплоде (букаре) са најбољим заводским нерастовима.

С тога, што ће се убудуће издавати старија грла свиња, повећана им је и цена, и то мушкима по 80. а женскима по 70 динара од грла.

Ово се ставља до знања онима, који су ради у будуће набављати из овога завода свиње беркширске расе за приплод, да похитају са својим пријавама; јер се раније поднете пријаве неће узимати у обзир, већ ће се издавати оним редом како се од сада буду пријављивали.

Бр. 277. Из канцеларије одељка управе државне ергеле 21. Фебруара 1895. год. у Добричеву.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Најснажнија полуга модерне агрономије, агрикултурна хемија и гнојитба развила се је у задњим децепијама толико, да онај који се њом из незнања није кадар служити, не може својим примитивним начином продукције конкуренцији одолети.

Жива жеља, да и у чему народу помогнем, нагнала ме је да сам нарочитом дозволом *проф. Др. Павла Вагнера у Дармштадту* његову расправу *„о најрационалнијој употреби уметног гнојива"* превео, у неколико попунио и за штампу спремио.

Књига ће изнети 4—5 штампаних табака у осмини, а цена предплатницима 40 новчића.

Скупљачима дајем десету књигу на дар.

Чим се јави толико претплатника, да се трошкови подмире ући ће књига у штампу.

Како у нас нема ни једне књиге која би суставно и стручњачки овај предмет осветлила, надам се, да ће свакоме, ко се биљевном продукцијом бави и о благостању народа рачун води, ова књижица добро доћи. —

Углед што га ужива аутор у круговима напреднијих пољоделаца најбоља је гаранција за вредност и ваљаност овога дјела.

Надајући се, да овај позив без одзива остати неће, молим, да се претплата шаље на моју адресу, *Мајур, колодвор Хрвацка.*

Марта 1895. год.

Милан Цвијановић
економ

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Је ли филоксера узрок или је последица филоксерне заразе. — Општи поглед на агрикултуру у Србији (наставак). — Из виноградарске праксе. — **Друштвени и подружински послови.** — Награде за увођење напреднијих начина радње — **Белешке.** — Благодарност. — Стечај. — Оглас. — Позив на претплату.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 19. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 14. МАЈА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

НАЧЕЛА ЗА ОЦЕЊИВАЊЕ СТОКЕ НА ИЗЛОЖБАМА.

од

СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋА

До сада се при изрицању и издавању награда на изложбама, па и при оцењивању грла за запат, при одбирању грла за приплод, оцењивала сва грла од ока.

То је до скора био случај у целом свету, па није чудо, што је и код нас на изложбама како коњи, тако и на првој изложби говеда колубарског соја приређеној 1894. год. у Обреновцу, владао и влада стари начин оцењивања стоке, од ока.

И ако би се могло правдати, што се тај начин примењује и дан дањи на изложбама коња, од стране „Кола Јахача Књаз Михаило“ — по моме мишљењу не сме се то даље правдати и на изложбама, које приређује Срп. Пољопривредно Друштво! Поједина «кола јахача“ немају довољно стручно спремних људи на расположењу за те послове, па им се и може прогледати кроз прсте, шго нису успели до сада, да послу томе даду више систематике, да га поставе на сигурнији, потпуно научан темељ. Ал’ Срп. Пољоприв. друштву, то се више не би могло опростити, јер је у њему, на окупу, све оно што стручна теориска и практичка пољопривредна Србија, може свету да покаже! Оно је стожер скоро целокупне стручне пољопривредне спреме, којом Србија располаже!

Ни једна изложба друштвена, не сме бити више онако приређена, каква је била приређена изложба говеда у Обреновцу, па ма како да се мора признавати истинитост оне пословице: „сваки је почетак тежак“..... Доиста српско пољопривредно друштво, у приређивању те прве изложбе говеда, имало је толико сметњи и препрека, што му их истављаше на супрот — незнање и предрасуде, немар и лабавост известних кругова, слаб одзив и потпора од „позваних“, па и од самих стручњака наших да му се мора признати заслуга у томе, што је успело, да све то сузбије и савлада, те да под тако тешким околностима и буде што год од изложбе говеда!

И ако није међ’ изложеним великим бројем грла, ни трећина било онакав преставник колубарских, тамнавских и посавских говеда какви су примерци и целепи познати писцу ових редова, из ранијих његових штудија говеда у тим крајевима — опет за то утрошени новац на изложбу поред свега тога, што је она била изведена на врло слабим научним основима, није сасвим пропао, но је дао огромних користи тиме, што су се увиделе све мане и сви недостатци, те да послуже као обилато искуство за даље приређивање изложаба, које ће више одговарати намењеном циљу, но ова прва у Обреновцу.

Српско пољопривредно друштво и треба и мора у томе да предњачи свима и свакоме по дужности и по позиву своме, те да се угледањем на примерно приређивање изложбе и у томе погледу пође у нас на пред. Оно мора од сад приређивати изложбе, на потпуно научним основима, онако, како се последњих десетак година, приређују изложбе у напреднијим државама, где су оне и чешће и многобројније.

Изложбама је задатак, да послуже научним штудијама, које ће осветлити право стање нашег сточарства, изнети верну слику истог, потражити узроке ненапредовању и опадању његовом, те да и рецепти прописани за лечење болести, сигурније дејствовати могу. На изложбама, треба излагачи и посетиоци и да се поуче, у свему ономе што им треба а оскудева у њином занату а и да се наградама одличних грла дâ пут и правац поправци стоке у земљи, да се угледањем и такмичењем, што пре и што сигурније иста поправка и изведе на делу.

Грла са известним одликама, са овом ил’ оном подобношћу за једну ил’ другу корист, за један ил’ други начин њихне употребе, у људском домазлуку, од природе су обдарена са известним знацима и особинама, који се могу оком распознати, руком, тако рећи, опипати.

Ти се знаци и те особине испољују у известним особеним формама (облицима) појединих делова тела, у нарочитим унутрашњим особинама, приметним на неким ткањима приступачним проматрању, па и у својственом начину покретања тих грла, што се одликују једном ил’ другом жељеном подобношћу.

Вековно искуство нас је научило, да такве спољне знаке и унутрашње одлике по њима, можемо разликовати т. ј. оно је утврдило чисто неке стални „прописе“, какве телесне форме, особине и одлике, треба

ова ил' она врста стоке да има, те да одговори више ил' мање једној ил' другој подобности, да се одликује већом ил' мањом способношћу у производњи једног ил' другог вида. Наука је то учврстила и објаснила — у колико је то могла и према добу и степену свога развића, била у могућности.

На тај су начин и ти «прописи« добили већу важност и сигурније су могли послужити и у запату стоке, у одбирању приплодних грла, па и у оцени стоке, при прегледу и смотрама над њом.

Те »прописе« ниже ћемо у кратко, колико је потребно навести. И из тога описа, а и иначе из овога до сада реченог, биће лако појмљиво за свакога, да свака врста домаће стоке, па шта више и свака појединa раса у тој ил' другој врсти, шта више и сваки сој, па у истоме и „паврзмо« исте стоке, по појединим користима, које се од ње траже, одликује се известним формама. Те форме су искуством утврђене, науком биће све више освештане, за ову ил' ону подобност и циљ, коме дотична грла имају, ил' треба да служе, са чега се она у запату и домазлуку и држе.

(наставиће се)

КОЧЊЕ И СМЕТЊЕ ПОЉСКОЈ ПРИВРЕДИ.

Аграрне неприлике и недаће, њихови узроци и последице.

(наставак)

Али од како је општинска власт добила другу улогу и друкчији значај, више политичко-административни, отада је наступило потпуно разуздано располагање са заједничким имањем, у погледу уживања истог.

Нема ограничења у броју и врсти стоке, који се држати сме. Општинске су утрине преоптерећене стоком т. ј. више се изгони, но што се тамо отхранити може. Не само да стока чини потре и на приватној околној имовини, нарочито због тога, што су и општинске утрине, деобом и заватином, разгруписане и предвојене, већ се и стока, заједнички чувана: кржљава с добром, млада са старом и т. д. дегенерише — измеће, како због недовољне исхране на таквим пашама, тако и због спаривања без икаквог надзора.

Сточарство сада стоји на најнижем ступњу у оним земљама, које имају највише таквих општинских утрина, без љуцки надзора и управе.

Нико и не помишља а то ли и да се брине о бољој култури, или о каквој *нези* тих заједничких пасишта: утрине су пусте пољане, обрасле у трњу и џбуњу, без и једног дрвета — за пландовање и грађење ладовине, испресецане јаругама и вододеринама, прекриљене и утабане путевима, јер по њима гази куд ко' доспе, нико се не брине, да подсејава празна места, да стока редом пасе, парче по парче, а да не гази свуда траву, нико не крчи трњике, нити чупа и тамани коров итд. Да под таквим условима на утринама не може никаква храна за стоку да одрасте, а камо ли добра, по себи је јасно.

И доиста то је један од главних и оправданих разлога, за што се сада свако заједничко добро сматра, као ничије добро, које сваки приграбити и захватити може и зашто је и Фридрих велики у Пруској и за што су и остале државе — почеле сепарирати: делити утрине на појединце. Говорило се с разлогом: „да у таквој заједници лежи правна сметња за развиће друштва земљоделског, а појединцу је немогуће отклонити је. Она је сметња за развиће *индивидуалности газдинског живота*, која се мора сматрати као прави неминовни услов сваког напретка газдовању. Тако некадања основица за јефтино и према томе за сада потпуно рационално држање стоке — заједничке, сеоске утрине и пашњаци — постадоше од »нужног зла,« права беда и невоља, једна кочња, која не даје, да се природна снага, која у земљи скривена лежи, потпуно и корисно употребљује и да се с друге стране с потпуним успехом примењује употребљени капитал и рад на земљи и на имовини. —

(наставиће се)

ОПШТИ ПОГЛЕД НА АГРИКУЛТУРУ У СРБИЈИ.

(Наставак)

ЗЕМЉА ИЗ АТАРА СЕЛА БЕЛИ ПОТОК

у 100 делова ситне земље осушене на 125°C има

Мало фосфорне киселине а и калија, нужно јако ђубрење.

Хемијска анализа	ЧЕГА	РАСТВОР У ВОДИ	РАСТВОР У СОНОЈ КИСЕЛИНИ	ПЕСАК И ГЛИНА	У ВОДИ, СОНОЈ И СУМПОР. КИСЕЛ. НЕРАСТВОР.	УКУПНО	НАПОМЕНЕ
	Механичка анализа						
ХИГРОСКОПНЕ ВОДЕ 3·534	Калија	0·0041	0·1107	КРУПНОГ ПЕСКА 4·016			
ХУМУСА 1·713	Натрона	0·0091	0·1539				
	Креча	0·0492	0·1729				
	Магнезије	0·0375	0·1501				
	Окс. алум. и гвожђа	0·0963	6·0907	92·0015			
	Хлора	0·0291					
	Азота	0·0310					
	Фосфорне киселине .	0·0014	0·0914		59·2784		
ГЛИНЕ 31·561				СИТНОГ ПЕСКА 55·038			
СВЕГА ПЕСКА 59·054							
КАЛЦИЈУМ КАРБОНАТА 0·334							

ЗЕМЉА ИЗ АТАРА СЕЛА МАЛОГ МОКРОГ ЛУГА

100 делова ситне земље осушене на 125°C садрже:

	ЧЕГА	РАСТВОР У ВОДИ	РАСТВОР У СОНОЈ КИСЕЛИНИ	ПЕСАК И ГЛИНА	У ВОДИ, СОНОЈ И СУМПОР. КИСЕЛ. НЕРАСТВОР.	УКУПНО	НАПОМЕНЕ
Механичка анализа	Калија	0·0175	0·2571				Земља, сразмерно према осталима земљама у околини, доброг квалитета
	Натрона	0·0049	0·0194				
	Креча	0 0011	1 0573				
	Магнезије	0 0010	0·9326	79·861			
	Окс. алум. и гвожђа	0·0131	6·3580				
	Хлора	0·0009					
	Фосфорне киселине	0·0015	0·1994				
	Азота укупно		0·3792				
	Силиц. кис. као кварц.				70·063		
Хемијска анализа	ХИГРОСКОПНЕ ВОДЕ	ХУМУСА	ГЛИНЕ	СИТНОГ ПЕСКА	КРУПНОГ ПЕСКА	СВЕГА ПЕСКА	КАЛЦИЈУМ КАРБОНАТА
	2·09	1·495	28·174	34·051	7·0249	41·0759	1·796

(Наставиће се)

ИЗ ВИНОГРАДАРСКЕ ПРАКСЕ.

(свршетак)

Прелазећи, после до сада изложенога, на само калемљење, сматрам за потребно да и овде узгред напоменем: да сам у моме винограду, својеручно калемио зрелу и зелену лозу скоро на све до сада познате начине, и да сам се лично уверио о томе: да су за наше прилике најбољи и најподеснији начини калемљења зреле лозе: *калемљење у прост процеп и енглеско спајање.* Па, како сам овај чланак наменио нарочито оним нашим пољопривредницима, који ће сами, својеручно, калемити, потрудићу се, да опишем, што је могуће јасније, прво ова два начина, надајући се, да ми се неће у грех уписати, што то чиним, кад је о њима већ писано у прошлогодишњем и ранијим „Тежацима.“ Осим тога, описаћу само још друга два начина калемљења зрелом лозом, које, истина, још нисам сам опробао, али, који ми, за извесне прилике изгледају врло примењиви.

Један од тих начина јесте тако звани: *„Кадилачки“*, назван овако по француском пределу „Кадилаку“, гди је први пут у већој мери примењен. Други је, пак, тако названи: *„Лионски“* начин. Овај је новијег датума и изумео га је неки француски баштован по имену „Перије“ (Perrier), „али, за њихово распростирање, заузео се највише други један француз именом Јозеф Дифур, сопственик винограда у Ронскоме округу. Ја молим нарочито наше школоване пољопривреднике, да још ове године

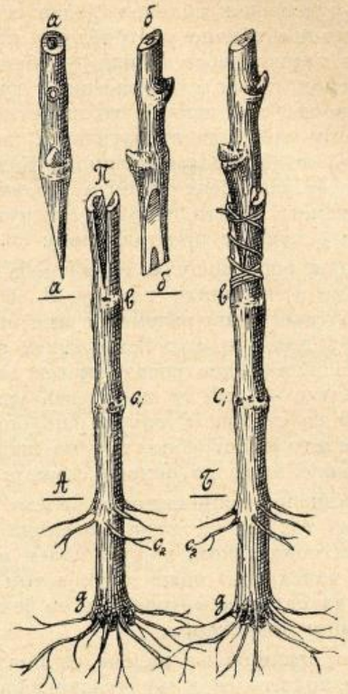

Слика 3.

опробају и ова два начина калемљења и да добивене резултате у своје време саопште г. уреднику „Тежака“ ради штампања. Што се мене тиче ја ћу их такође још ове године пробати, па ако Бог да здравља, саопштићу и ја добивене резултате.

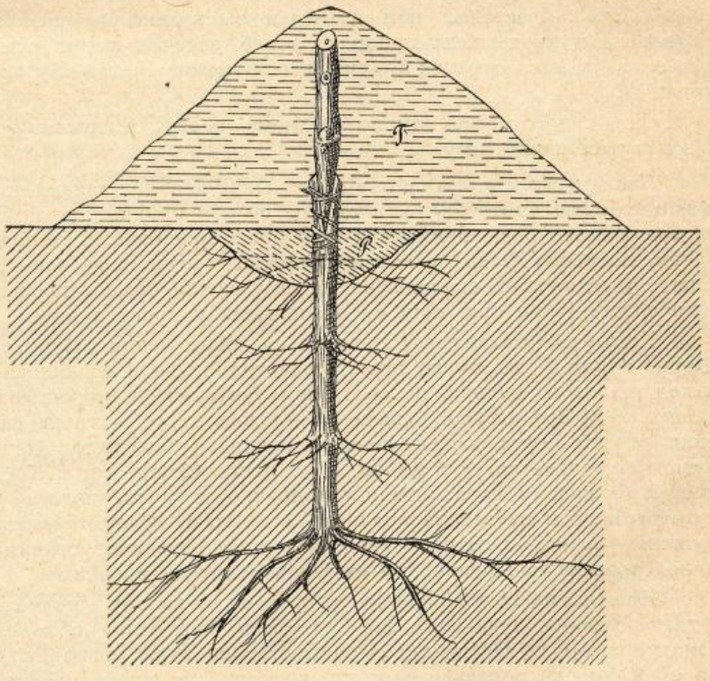

Слика 4.

Калемљење у прост процеп. Ово је најпростији и најбржи начин калемљења, а осим тога, добра му је страна и та: што га могу са доста добрим успехом да врше и мање вешти раденици. Сам посао при овом калемљењу, иде следећим редом: Прво се одгрне земља Р од америчке лозе, и то до првих жилица в (види сл. 4.) које ваља одмах одсећи до саме лозе; за

тим се пресече лоза маказама (или ножем[1]) за два прста висине изнад равнице околнога земљишта, а после овога расцепимо је полако ножем по средини. два до два и по сантиметра дубоко, као што је показано у сл. 3. А.[2]) Кад смо ово свршили, онда изберимо између исечених калемова један са два окца — јер се за ово калемљење обично употребљују калеми са два окца — који је исто толико дебео колико је дебела и америчка лоза, па га одмах испод доњег окца засецимо калемарским ножем, косо са две стране, као што је то приказано у сл. 3. а. Засеци на калему треба да су дугачки 2 до $2^1/_2$ сантиметра, или, још боље, 3 до 4. дебљине калемове. Кад будемо и са овим готови, онда треба заклисени калем а углавити у расцеп подлоге А, па за тим га везати и добро стегнути. Добро је да се калем веже онако како је приказано у сл. 3. Б.

Пошто смо и ово свршили, онда треба око калема нагрнути ситне земље и начинити гомилу Г. (Сл. 4.), пазећи при томе да изнад горњег окца калемовог има ситне земље бар за два прста. Пре, пак, но што ћемо калем загрнути, треба га одсећи маказама непосредно изнад горњег окца — као што је то и у сл. означено — ако то нисмо већ урадили пре но што смо га засецали са стране. У опште пак, боље је да се са калемом уради све што је потребно, пре но што се углави у процеп, јер се доцније може да помери с места.

При углављивању спремљенога калема у процеп, треба добро пазити на то: да се кора калемова подудари на обе стране са кором подлогином, кад су калем и подлога једнаке дебљине; како пак калем може бити и тањи од подлоге, то треба гледати, да се кора његова бар са једне стране потпуно подудари са кором подлогином.

Ради бољег срашћивања калема са подлогом, добро је да се подлога, пре но што се у њу углави калем, пре засече са две стране мало укосо, као што је означено и у сл. 4.

На исти овакав начин калеме се и прпорци, само много лакше и брже, јер се може да ради у соби, седећи. Прпорцима треба, као што је већ једном речено, основне жиле д, скратити на 4. до 5. сантиметара, а све остале ваља одсећи. Окалемљене прпорке, треба метути у суд у коме има воде, и ту их ваља држати до засађивања на стално место или у растило[3]). Окалемљене прпорке треба што пре засађивати.

У сл. 3. преставља нам А, један за калемљење сасвим спремљени и процепљени прпорак; а и б, засечен калем, гледан с преда и са стране; Б. уметути и увезани калем а у прпорак А.

Сл. 4. преставља нам на сталноме месту окалемљену и загрнуту америчку лозу.

Калемљење енглеским спајањем. Овај се начин калемљења данас највише употребљује, и сматра се као најбољи; а да би се калеми што боље примали и што боље срашћивали са подлогом, потребно је да су калем и подлога једнако дебели. У опште узев калеми, окалемљени на овај начин, боље и правилније срашћују но они, који су окалемљени у прост процеп.

Посао око калемљења врши се следећим радом: Прво се одгрне земља Р до првих жила подлогиних (види сл. 6.), као и код прошлога начина, па се за тим одсеку жиле водопије в. Пошто се и ово изврши, одсече се подлога косо, и то на висини од два прста, изнад равнице околнога земљишта. Исто тако, косо, пресече се и калем, и то испод самога окца. Коси пресек на калему мора бити исто онолико дугачак, колико је дугачак и коси пресек на подлози; а да ли су пресеци једнаке дужине, уверићемо се врло лако, кад пресек калемов ставимо поред пресека подлогиног па их један с другим сравнимо.

Пошто смо се уверили да су пресеци на калему и подлози једнаке дужине, онда ваља засећи ножем и подлогу и калем изнад сржи. Ови засеци треба да буду коси а не усправни, и да су извршени повлачењем ножа, то јест, не треба правити процеп, већ засек. На коме месту и у коме правцу, треба извршити ове засеке, означено је на сл. 5. А; 5. А; 5. а; $5a_2$ и 5 Б. Подлогу треба засећи код m; а калем код m_2. Ови засеци не треба да су дубљи од половине до целе дебљине калемове.

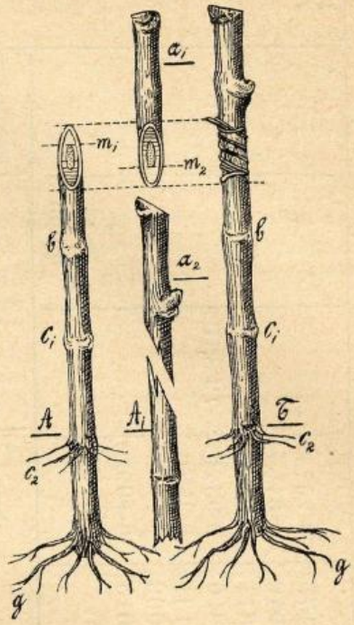

Слика 5.

Пошто се засеци m; и m_2 начине, споји се калем са подлогом тако да се пресечене површине узајамно покрију, а на тај начин, што се језичак, који је код m_2 образован на калему углави у процеп, који је код m; оброзован на подлози.[1])

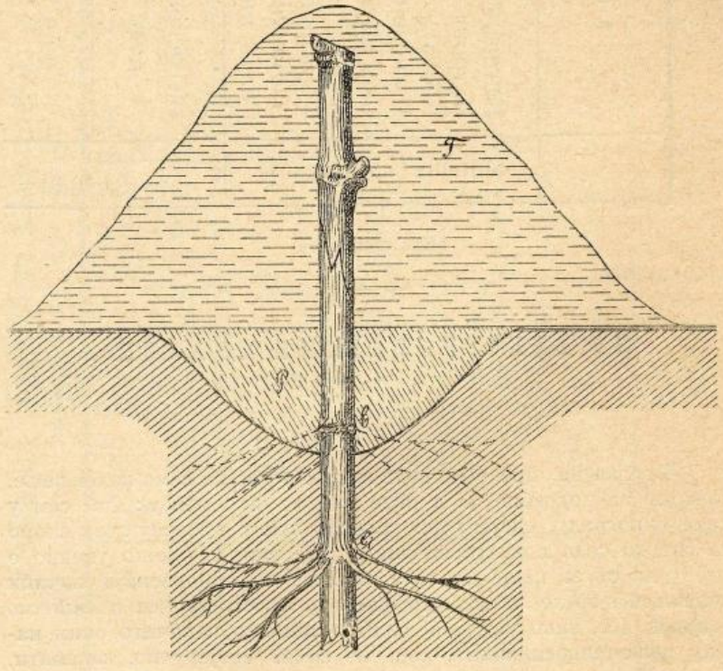

Слика 6.

[1]) За овај посао не треба употребљавати калемарски нож већ треба имати какав други оштар нож.

[2]) Боље је да се дубина расцепа мери дебљином подлоге, и у овоме случају треба расцеп да је дубок 3 до 4 дебљине подлогине.

[3]) Добро је да се у води, у коју се мећу окалемљени прпорци, размути мало иловаче и говеђе балеге.

[1]) Пресеци на подлози и калему треба да су равни и глатки; да су пресечени једним потезом ножа *и да нису дужи од две до две и по дебљине калемове:* јер, што год су пресеци дужи, постају језичци код м; и m_2 све тањи. А кад су ови језичци танки, брзо се сасушују и тиме ометају добро примање калемова.

Кад смо и ово учинили, онда треба углављени калем везати и добро притегнути да се пресечне површине калема и подлоге добро приљубе, једна уз другу, а само везивање треба извршити онако, како је представљено у сл. 5. Б. то јест, да се завоји не додирују.

У сл. 5. представља нам А. један прпорак, припремљен за енглеско спајање, гледан с преда; A_1, представља нам горњи део прпорка А, са косим пресеком и засеком m_1, гледан са стране; a_1, представља нам спремљени калем, гледан с преда, а a_2, представља нам калем са косим пресеком и језичцем који је образован код m_2; и, на послетку, Б. нам представља са подлогом спојени и везани калем.

Сл. 6. представља нам на сталноме месту окаламљену подлогу, спојену са калемом, који још није везан. У овој слици Р. нам обележава рупу коју морамо начинити око подлоге кад је одгрћемо до првих жила (водопија) в; а Г. гомилицу ситне земље, којом је калем прегрнут да га сунце и ветар не би исушили.

Кад су окца на питомој лози ублизо, онда се и за енглеско спајање могу узимати калеми са два окца, а кад су окца раздалеко, онда се узимају калеми само са једним окцем. Али, калеми, код енглеског спајања имају најчешће само по једно окце.

Кадилачки начин калемљења. На овај начин, који је представљен у сл. 7. калеме у француској зрелом питомом лозом америчке подлоге на сталноме месту, лети, и то обично у другој половини месеца августа; али, он се може, на сваки начин, корисно употребити и у пролеће, само са извесном изменом. Код овога начина калемљења, врло је важно то: *што се надземни део подлоге, кад се калеми исти не одсеца*, већ остави сав да живи и даље пошто је подлога и окаламљена, чи ме се потпомаже боље срашћивање калема са подлогом. Калем се, код овога начина, умеће у један засек који се начини на подлози са стране.

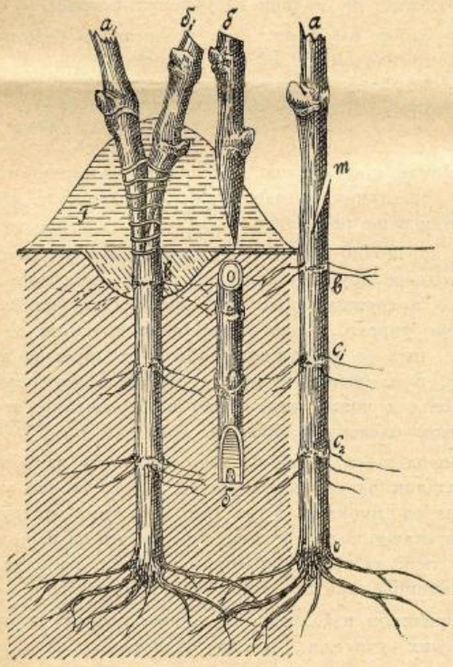

Слика 7.

И код кадилачког начина калемљења, као и код раније описаних, прво се одгрне земља Р. (сл. 7.) од подлоге a_1, до првих жила в, које треба до лозе одсећи; за тим се на подлози за два прста изнад равнице околнога земљишта, начини са стране засек m (сл. 7 а.) и то, од горе на ниже, па се у овај засек удене калем $б_1$, који је са две стране заклисен, и каквом јачом везом веже и добро притегне. Кад се и ово довршн, треба окалемљено место омазати полужитким блатом од иловаче, и ситном земљом толико га загрнути, да изнад првог калемовог окца има земље бар за два до три прста (види Г. у сл. 7.). До зиме калем добро расте са подлогом, а окца калемова потераће тек идућег пролећа, када треба надземни део подлоге (америчке лозе) одсећи. Најбоље је да се подлога пресече кроз први чвор који се находи над засеком m.

Да неби калем преко зиме промрзо, треба га у јесен добро загрнути а одгрнути у пролеће тек онда, кад нема више бојазни да ће бити мразева.

(свршиће се)

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК VIII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држате 23. Марта 1895. г. у Београду.

Били су: подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора: г.г. Паја Тодоровић, Аца Живановић, Никола Вељковић, Коста Главинић, Анта Голубовић, Коста Црногорац, Александар Секулић, Милосав Куртовић, и Тодор Николајевић.

Председавао подпредседник г. Јаков А. Марковић, бележио секретар г. М. Јовановић.

70.

Прочита се акт суда општине јагодинске од 9 т. м. Бр. 1131, којим општина нуди друштву земљиште у величини до 200 хектара, звано „Липар" да му уступи с тим, да се само за угледно добро употреби. — Одбор реши, да се овај акт упути одбору за прибављање земљишта за угледно добро, да поднесе свој реферат.

71.

Прочита се акт г. Министра Нар. Привреде од 10 т. м. ЗБр, 568, којим извештава друштво, да није могао одобрити тражено осуство г. Љ. Којићу, ради држања практичних предавања о гајењу америчке лозе и испитивања земљишта калциметром због тога, што би тај посао у Жупи само трајао месец дана, а ако би се и на другом месту, према утврђеном плану, продужио, онда много више. А за ово време, морала би и школа остати без наставника за главни предмет њен — винодеље, пошто за сада нема могућности. да се г. Којићу за време осуства постави заменик.

А што се тиче испитивања земљишта калциметром, г. Којић може то и у крајинским виноградима да врши; а с погледом на то, што је Крајина најглавнија винодељска област, што је један од првих и главних задатака школе, да своју околину испита, треба на сваки начин испитивање виноградских земљишта почети са Крајином. Према оваквом одговору Министровом, одбор реши да се с погледом на важност држања практичног предавања о калемљењу америчке лозе домаћом и испитивања земљишта калциметром у Жупи, где је нужно, да се ова важна винодељска област обнавља на сигурној основи стручног испитивања, у колико филоксера опустошава и ради чега је и тражено осуство за г. Којића, — понова замоли г. Министар. да г. Којићу одобри осуство ако не 30 а оно бар 15 дана; не могне ли му се ни оволико осуствовања одобрити због саме школе, замолити г. Министра, да друштву друго стручно лице за напред речене радове стави на расположење.

72.

Прочитане примедбе г. Др. Марка Леко-а, које је изложио у свом реферату о расправи г. Љ. Којића о калциметру. — Одбор усвоји с тим, да се у целости доставе г. Којићу, да према њима учини исправке у својој расправи, па кад то учини, да се расправа штампа.

73.

Прочита се писмо подружине за срез звишки, којим извештава друштво, да чл. 24 својих правила није могла изменити у смислу чл. 60 друштвених правила из узрока:

1. Што се од чланова појединце не може капитал направити, који би осигурао опстанак подружине. А дотичне среске и општинске власти обећале су јој се за утемељаче, те би се са том доста великом сумом омогућило, да може гарантовати за набавку разних земљоделских потреба, па како би од општина имала главну суму,

коју не би могла ни на какав други циљ употребљавати, сем за среске привредне циљеве. Дакле не би могла пристати, да кад 3 год. подружина не ради, да тај капитал општине изгубе. Одбор усвоји мишљење референта г. Богдановића, да се подружини прецизно објасни:

1. Да чл. 60 друштвених правила прописује поступак с подружинском имовином на случај њеног престанка, — те према томе не може се примити у састав ни ова, ни која друга подружина, ако у својим правилима прописује друкчији начин поступања. Друштвена би управа радила противно друштвеним правилима, ако би пристала да поједине подружине имају у својим правилима одредбе, које се не само не би слагале, него би биле још у противности с одредбама друштвених правила.

2. Право или повластица за бесплатан увоз пољопривредних справа, семења и осталих потреба, дато је само пољопривредном друштву; и оно не може нити сме давати то право ни подружинама — нити ма ком другоме. Може се у извесним приликама, и друштво би и овој подружини чинило у томе могуће олакшице у толико: што би по претходном одобрењу г. Министра финансија по неке поручене предмете са стране упућивало непосредно на Вел. Градиште, али на друштвену адресу. Само се не може узети то унапред као сигурно, нити да важи као правило, нити пак сме све то ићи непосредно на адресу подружине.

Што подружина налази, да није умесно, да јој руке буду везане за набавку разних пољопривредних потреба, у томе, што би набавке вршила преко друштва; и

3. Што је за опстанак подружине нужно, да преко Градишта увоз чини, јер би далеко јефтинији подвоз био, но преко Београда.

74.

Прочита се писмо Тодора Ђ. Раденковића из Сићева, којим доставља, да је у Сићеву образовано «воћарско удружење» и шаље правила овог удружења, па моли друштво, да се прими заштитништва и да га потпомогне, — Одбор реши, да правила овог удружења проштудирају г.г. Коста Главинић Паја Тодоровић и Вучко Богдановић и поднесу свој реферат.

75.

По молби управитеља основне школе у Жупи (ср. заглав.) г. Цветка Р. Петровића, да поклони школи 4—5 кгр. семена од елде и један кавезчић за матице. — Одбор реши, да се набави и пошље.

76.

По молби г. Мих. Ст. Ризнића учитеља, да му се бесплатно дâ садница од воћа, семења, од разног усева, поврћа цвећа итд. по списку, кога је поднео и нужне алатке за калемљење. Све ово тражи за школски врт. — Одбор реши, да се молиоцу за школску башту — врт дâ 1 колекција семена за школу, уз то и од осталог семена, кога има. За саднице је доцкан, зато нека се обрати за јесен.

77.

Прочита се молба г. Љубе Ковачевића професора Вел. Школе, да се српској задужбини Хиландару поклони једна боља ветрењача.— Одбор реши, да се поклони «Бакерова ветрењача» и да се на њој напише „Поклон Срп. Пољопривредног друштву Манастиру Хиландару" и да се пошље о друштвеном трошку до Солуна.

78.

По молби Милана Ј. Петровића економа из Вражогрнаца редовног друштвеног члана, да му се поклони или у пола цене дâ један плуг Саковог система. — Одбор реши, дâ му се да у пола цене, ако положи новац у напред.

79.

Питање јовачке подружине «Може ли на свој лични кредит набавити справе, па после дати на отплату и новац на рокове слати друштву. — Одбор реши да не може, јер и друштво набавља за готов новац.

80.

Прочита се извештај подружине неготинске о држаном збору редовном 26 фебруара ов. год. и о изабраној новој управи подружинској. — Одбор прими к знању.

81.

Секретар реферише да по чл. 56 друштв. правила све подружине, које су примљене у састав друштва добијају бесплатно и сва друштвена књижевна издања, и да би ову одредбу требало извршити.— Одбор реши, да се све подружине питају, које су књиге од друштва за своје књижнице добиле до сад и под којим су бројем списка уведене; тако исто да пошљу целокупне инвентаре ствари са назначењем на који су начин прибављене.

ЗАПИСНИК IX. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва,

Држате 16. Марта 1895. год. у Београду.

Били су: Подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г.г.: Аца Живановић, Коста Главинић, Никола Вељковић, Анта Голубовић, Светозар Љ. Гавриловић, Коста Црногорац, Др. Зарија Поповић, Александар Секулић и Милосав Куртовић.

Председавао подпредседник г. Јаков А. Марковић, бележио секретар г. М. Јовановић.

82.

Прочитан записник VI, VII и VIII седнице. — Одбор прими.

53.

Поводом питања о правцу уређивања «Тежака,» после подуже дебате. — Одбор реши, да се изабере нарочити одбор, који ће узети у претрес питање о целокупном књижевном раду друштва и да у свом рефарату изнесе све, шта би требало предузети, па да књижевни друштвени рад остане на висини савремених потреба.

У овај су одбор изабрани: г.г. Александар Секулић, Паја Тодоровић, Вучко Богдановић и да уђе уредник «Тежака» г. Светозар Љ. Гавриловић.

84.

Подпредседник прочита свој реферат о ваљевској подружини у односу на њен престанак и заостављене подружинске имаовине. — Одбор усвоји мишљење референта:

1. Да се претходно пише г. Миловановићу у Витовницу и да се умоли, да поднесе друштву извештај: јесу ли и које личности са њим сачињавале подружину при његовом одласку из Ваљева; је ли имала тада своје управе, и ако јесте, онда из којих се лица састојала, зна ли он, шта је подружина добила од друштва на име материјалне помоћи, и из чега се у опште састојала имовина подружине, бар у колико се сад може сетити, као и код кога је шта остало од тога при његовом одласку из Ваљева.

2. Кад се од њега добије одговор, онда, ма како он гласио, да се одреди изасланик од стране друштва, да оде лично у Ваљево, па да прво разбере за имовину, а за тим, ако има подружине, да се увери о њеном стању, а ако је нема, да поради на њеном обновљењу и ако не би успео, да предложи друштву начин, како да се, имајући на уму све онамошње прилике, прихвати подружинска заоставштина.

3. Том приликом изасланик да поново покрене и проучи и ово питање ваљевских учитеља, па да поднесе извештај и мишљење и о њему.

4. Даље, како је и у Мијоници, близу Ваљева, била раније подружина, која је престала, као што изгледа, да је и ова ваљевска, изасланик би имао да распита и о њеној заоставштини и тога ради, да оде и у Мионицу са истим циљем, као и у Ваљево, па да и о овој подружини поднесе извештај и изјави мишљење.

85.

По реферату уредника «Тежака» да се награде радови штампани у «Тежаку» од прошле године. — Одбор одреди награде за поједине радове, рачунајући их од штампаног табака.

ЗАПИСНИК X. СЕДНИЦЕ

Управног Одбор Српског Пољопривредног Друштва,

држане 30. Марта 1895. год. у Београду.

Били су: Председник г. Милан Р. Антић, потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко Богдановић, чланови одбора: г.г. Аца Живановић, Апта Голубовић, Др. Зарија Поповић, Коста Црногорац, Александар Секулић, Милосав П. Куртовић и Тодор Николајевић.

Председавао председник г. Милан Антић, бележио секретар М. Јовановић.

86.

Секретар реферише о друштвеном живинарнику и пчеланику на који начин и у ком правцу да се одржавају. — Одбор реши пошто нема услова да се гаји у чистој крви више врсти кокошака, то да се у живинарнику одгајују само кокоши чисте талијанске расе а јаја да се поклањају онима који су ради да ову расу кокошака запате. За то овлашћује секретара и економа да све мелезе и другу врсту — расу кокошака и петлова шкартирају и продаду, а неколико кокошака и 1 петла чисто талијанске расе оставе за запат. Ако би било нужно да се обнови крв талијанске расе што је има, у колико буде остављено за занат, да се набави један пар чисто талијанске расе.

Пчеланик да се као и до сада одржава само као угледан и по могућству да буду заступљенв у њему све системе кошница. За надгледање његово одбор умоли г.г. Милана Антића и Ацу Живановића.

88.

Прочита се нацрт одбора за изложбу говеда у Свилајенцу. — Одбор прими с тим, да изабрани одбор за изложбу, продужи рад на припремама по нацрту и да у нацрт уђе још и срез параћински. За набавку справе за ковање волова а тако и кола са спреж. прибором, одбор овласти преседништво.

89.

Прочита се молба пожешке подружине, да јој се поред одређене редовне помоћи поклони 6 кошница модела А. Ж. — Одбор реши да се за подружински пчеланик поклони 2 кошнице и нешто пчеларских справа.

90.

По молби подружине ресавске да јој се поклони 200 воћних садница разног благородног воћа. — Одбор реши: пошто се подружина са овом молбом доцкан обратила, да се са молбом обрати благовремено за јесење вађење садница.

91.

Саопштење г. Министра Народне Привреде, да је г. Којићу одобрио 20 дана осуства за држање предавања о калемљењу лозе и испитивања земљишта у Жупи. — Одбор прими к' знању.

92.

Прочита се извештај подружине Пожешке по молби г. Радомира В. Миловановића из Радобуђе да му се поклони амерички плуг обртач. — Ообор реши да подружина изјави своје мишљење: заслужује ли молилац да му се поклони тражени плуг.

93.

По молби Станка Веселића лимара из Крагујевца коју је поднео г. Мин. Нар. Привреде да му се откупи или у већем броју поручи справа, коју је пронашао за чишћење воћа од гусеничних јаја. —Одбор реши: да се од Веселића добави једна такова справа и у раду опроба и оцени, па оцену исте доставити г. Министру по његовом тражењу.

94.

Прочита се писмо г. Љуб. Којића, којим враћа поправљен рукопис о «калциметру» по приметбама г. Др. М. Леко а за 7. тач. приметбе, остаађа друштву да учини по свом нахођењу. — Одбор реши. Ако се са изјавом г. Којићевом слаже и г. Др. Леко, онда да се рукопис штампа најпре у Тежаку а за тим оштампа у књижице, као што је раније решено, и то 500 примерака.

95.

По молби г. Бранка Јевремовића за дозволу да може са стране на друштвену адресу увести 30.000 притака. — Одбор реши: да се ова молба спроведе г. Министру Народне Привреде да шумарско одељење изјави је ли противно да се молиоцу по молби учини.

96.

По молби Милића Милојевића из Гор. Драгуше да му друштво да 300 кил. семена од Граорице по 10 пр. јер је оскудан и не може више да плати а рад је околину да увери о корисности ове биљке. Одбор реши да му се поклони 100 килограма.

97.

Анђелко Ђорђевић баштован овд. поклања друштву 10 килограма семена од „Урово" с напоменом да је добро за храњење волова а и лечење оваца од метиља. — Одбор прими са захвалношћу с тим да се пошље одељку државне ергеле да учини пробу и у своје време поднесе извештај,

98.

Прочита се извештај пожешке подружине о ново изабраној управи. — Одбор прими к знању.

99.

Прочита се изјава захвалности г. Димитрија Путниковића учитеља на избору за редовног члана друштвеног. — Одбор прими к' знању.

БЕЛЕШКЕ.

Производња свиле. — Због тога, што је код нас свиларство на слабим ногама, а при том то је јака једна привредна грана, која би нас, без великог труда и без икаквих издатака, могла обилато наградити, сматрамо за дужност изнети неке цифре а производњи свиле, које нас довољно убеђују о важности свилодела и очито нас упућују да озбиљно прегнемо свиларској радњи.

Оскудни с потпунијим прегледима, ми ћемо овде изложити само оне податке, који су нам *случајно* до руку дошли, па ће и они бити довољни у јакој мери, да учине на пољопривреднике онакав утисак, какав желимо.

По тим податцима, које је прикупио синдикат свиларске индустрије у Лиону, произведено је свиле:

		1892 год.	1893 год.
У Француској	кгр.	640.000	852.000
« Италији	«	2,965.000	8,984.000
« Шпанији	«	72.000	77.000
« Аустр.-Угар.	«	220.000	243.000
« Анатолији	«	206.000	228.000
« Сол. Вол. и Јед.	кгр.	135.000	140.000
« Сирији	кгр.	350.000	520.000
« Грчкој	«	18.000	18.000
« Кавказу	«	65.000	85.000
« Кинеској	«	3,856.000	4,556.000
« Јапану	«	2,858.000	2,685.000
« Индији	«	250.000	287.000
	Свега:	12,635.000	13,675.000

Нема сумње, да овде цифре нису претеране; на против пуно основа има држати, да оне нису потпуно ни обухватиле потпуну производњу. Да тако мислимо, најбоље нас утврђује и француски лист «Economista,» који по званичним податпима износи успехе свилодела у Француској овако:

1890	дала је кокона		7,799.000	кгр.
1891	«	«	6,883.000	«
1892	«	«	7,680.000	«
1893	«	«	9,997.000	«
1894	«	«	10,584.000	«

Вредно је споменути и тај факт: да је Јапан у 1890 год. произвео 4,154.466 комада свиле за одело, у вредности 52,500.000 динара; а то је готово цео наш државни буџет!...

Источна Азија извози велику количину свиле. Нпр. 1893|94 г. извежено је сирове свиле из Шангаја 7,322.000 кгр. и 393.000 кгр. кокона; из Кантона укупно 2,749.000 кгр. а из Јокохаме је извежено за Јевроп и Америку 2,376.438 кгр.

И у нашем сусеству, Аустрији, доста је јака производња свиле Тако, у 1893 год. произведено је: у Крањској 2.500, у Јужној Тиролској 1,469.000, у Трсту и области му 850, у Горици и Градишци 1,158.700, у Истрији 102.588 и у Моравској 74 — свега 2,733.712 кгр.

Ето, само та неколика података, па су довољна да нас подстакну на јаче заузимање око свилодеља.

«Србија би свакако могла да има много већу корист од свиларства,» вели пок. Мита Петровић.[1]) О важности свилодеља у нашој земљи и о могућности гајења свилене бубе писато је, и ако не довољно ипак толико, да нас у том правцу може упутити са сигурним изгледима на успех.

Потреба, да појачамо своје сопствене привредне изворе; потреба да истрајемо у тешкој економској борби; потреба. да се одржимо и изађемо из ове привредне кризе — натура нам племениту дужност, да се латимо свилодеља, колико ко може, колико уме и колико му прилике дозвољавају.

Ми знамо, да у први мах свилодеље неће дати видне резултате јер оно првих година не може ни постићи добру организацију, али ће, без труда, без тешкоћа и без икаквог улога, поткрпити многу потребицу онога, који се буде одао гајењу свилене бубе. Најглавнији успех биће у томе: што ће се тим путем дати прилика за брзу организацију свиларства у Србији.

Ништа нас неће коштати, ако сваки по *врло мало* семена од свиленнх буба поручимо, ако их изведемо и однегујемо, а, поред пријатног занимања, имаћемо и метеријалне користи.

Да, би, пак, ту радњу идућих година боље развили, треба да отпочнемо са сађењем дудова још ове године, и да их све више умножавамо; јер, у колико дудова више имамо. у толико и гајење свилених буба можемо да проширимо.

Нека се нико не извињује невештином и незнањем у том погледу. Сав рад око свиларства тако је прост, да га и жене и деца отправљају. А ко би хтео да дође до темељнијег сазнања о свиларству то може да уради врло лако, само нека набави две књиге: «Подизање дуда и гајење свилених буба» од Св. Љ. Гавриловића и «Свиларство» од М. Петровића.

И семе од свилених буба, и ове књиге могу се набавити преко Српског Пољопривредног Друштва. Желети је, да се поручиоца и за једно и за друго пријави што више; да се још ове године, појави већи број оних, који ће свилену бубу гајити, а њихова имена спомиња ће се с благодарношћу и сећањем: да су то први покретачи једне јаке гране привредне у Србији, која се *само местимице и ограничено данас у Србији обделава.*[2])

Др.

---

[1]) *Свилирство.* Написао Мита Петровић. стр. 73.

[1]) На ово нарочиту пажњу обраћамо пољопривредницима оних крајева, где се свилена буба не гаји, да би сваки отпочео радити у том правцу.

Уверени смо. да ће сваки од њих бити брзо услужен од Српског Пољопривредног Друштва сваким обавештењем и поуком.

СТЕЧАЈ

За радове. који ће се по решењу управног одбора Срп. Пољоприв. Друштва печатати у *Пољоприв. Календару* за 1996. годину.

1. Сејалица.
2. Овас.
3. Биковска сместишта.
4. Ждребад на заједничкој паши.
5. Подизање дудара по општинама.
6. Виногради на песковитом земљишту.
7. Јасен, брест и граб.
8. Прерађивање млека.
9. Бресква.
10. Важност гајења пернате живине.
11. Избор места за пчеланик и како ваља уредити угледни кованлук.
12. Црвени патлицан.
13. Храна и храњење срп. земљорадника.
14. Плетарство.
15. Липа.
16. Приповетка (с пољопр. намером).

1, Чланци не могу бити већи од 4—5 листа штампаног слога а наградиће се по оцени управног одбора кад календар буде готов.

2. Рок за подношење ових радова оставља се до 15. Јула ов. године.

3, Позивају се пољопривредни писци, да по овом стечају израде чланке и да их до одређеног рока пошљу на адресу друштвену с назначењем да је за календар.

Бр. 1253. Из седнице управног одбора Срп. Пољопривредног Друштва 13. Априла 1895. године у Београду.

ОГЛАС

Господин Министар Народне Привреде претписом својим од 16. Новембра пр. 1894. год. ЗБр. 2919, изволео је наредити, да се приплодна грла свиња расе беркширске, која се гаје у Добричеву, не издају народу по навршетку 3. месеца старости као до сада, већ кад наврше по 10½ месеци, и то женска — крмачице — пошто се предходно оплоде (букаре) са најбољим заводским нерастовима.

С тога, што ће се убудуће издавати старија грла свиња, повећана им је и цена, и то мушкима по 80. а женскима по 70 динара од грла.

Ово се ставља до знања онима, који су ради у будуће набављати из овога завода свиње беркширске расе за приплод, да похитају са својим пријавама; јер се раније поднете пријаве неће узимати у обзир, већ ће се издавати оним редом како се од сада буду пријављивали.

Бр. 277. Из канцеларије одељка управе државне ергеле 21 Фебруара 1895. год. у Добричеву.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Начела за оцењивање стоке на изложбама — Општи поглед на агрикултуру у Србији (наставак). — Кочње и сметње пољској привреди (наставак). — Из виноградарске праксе. — **Друштвени и подружински послови. — Белешке. —** Стечај. — Оглас. —

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 20. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 21. МАЈА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

НАЧЕЛА ЗА ОЦЕЊИВАЊЕ СТОКЕ НА ИЗЛОЖБАМА.

од

СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋА.

(наставак)

Ове су уочљиве форме мерило и за оцену стоке, мерило за оцену појединих грла, доведених на смотру и преглед.

Те „прописе“, који нам показују сугласицу и узајмицу између известних форми и разних подобности стоке у нашем домазлуку, *ми смо* помоћу својих чула, — као што фотографски апарат копира снимак, — тако рећи упили у свој мозак и своје памћење, па и при одбирању грла за приплод и при избору и оцени грла за награду, на изложбама, при прегледима и смотрама стоке, ми тај свој снимак, упамћену слику узор — стоке, употребљујемо као свако друго мерило, служимо се њоме, као земљомери и инжињери метром или шестаром, (како би то у „фигури“ могли рећи).

Има људи, — нарочито у практици опробаних стручњака — који су обдарени ретком способношћу, да тако у својој памети учврсте форме стоке, по појединим њеним подобностима, па да тим начином запамћено „мерило“, на памет, сасвим правилно примењују при прегледу стоке и да на тај начин изводе посве сигуран закључак, да ли форме посматраних грла потпуно одговарају траженој подобности, у стоке, жељеном циљу запати, или не. Врло често такви људи оцењују сасвим тачно, *једним једним погледом*, вредност изложеног грла, ма да ни сами нису на чисто — т. ј., ма да ни сами немају потпуно јасног сазнања, о међусобним размерама појединих делова тела, који дају утисак потпунога склада (хармоније и лепоте).

Енглески недостижни сточар Бакуел, творац неколиких модерних, племенитих раса говеда, оваца, па и коња, био је у том погледу једна реткост, коме се могао признавати прави таленат у сточарској вештини. За њега се говорило, да је у стању, кроз известан низ година, да створи онако грло, какво би му нацртали и као «задатак« прописали за решење. За њега би се могло рећи, да је пронашао тајну грађења калупа, за стварање и претварање животињских форми! Он беше готово јединствен у том послу, који му је донео огромне славе и богатства, али толико себичан, да је „тајну своју“ однео са собом и у гроб. Примао је ученике на своје имање, ал' нит' им је казивао, ни показивао своју „мајсторију“, но их оставио, да се сами уче и да сами његову науку себи присвајају и тумаче.

У данашње време, гди је и наука успела да много што шта, из те „мајсторије“, расветли и открије, људи обдарени способностима овако ретких оцењивача стоке, врло су малобројни, а да би могли задовољити све потребе наше, у правилној и тачној оцени стоке. Сад се од чланова оцењивачког суда, на изложбама стоке, захтева врло много, тражи се, да у што мање прилика греше, да се што мање поводе у одбирању и оцени приплодних, премираних — у опште за разне користи у домазлуку подобних грла.

Тако се све више и више, полагано али стално, често у исто доба, у различним земљама и покраинама, појављивала потреба и жудња, да се изнађе какав други, сигурнији начин оцењивања стоке, како би се, што је могуће више, избегле погрешке оцењивања стоке од ока, погрешке оцене на памет и како би се тим начином могло послужити што више њих у оцени стоке, а да се не зависи од тако ретких оцењивача, обдарених особитим способностима за то.

И овде, као и у многим другим пословима оцењивачким, најпре су стручњаци дошли на мисао, да путем синтезе, једним синтетичним начином, проматрањем и бележењем појединости дођу до правилније и тачније оцене укупности. Да би, поред тога, што су тежили, да оцена што мање зависи од произвољности и несугласности појединаца, избегли сваки неодређени израз за то бележење, почеше се за то „давање бележака“, служити бројевима — као и при оцени ђака у школи. Према важности појединих делова тела, односно појединих особина представљених у разним телесним формама, ти бројеви, ил' те белешке, крећу се у границама од 1—4, 1—6, 1—10. На тај начин, те су белешке *знаци вредности* (points — поени) појединих телесних форми, појединих делова тела, како нам се представљају у умљу нашему при упоређивању посматраног грла са идеалном узор-сликом ваљане стоке, о чему горе говорисмо. И сам начин оцене назива се **оцена стоке по поенима.**

У разним земљама различан је и збир овако засебно прикупљених оцена (бележака) — тамо гди је *десетичан систем* свих мерила, укупни збир је = 100, као у Швајцарској. У Енглеској и Америци у том погледу готово се већ и претерује, прелази се у цепидлачење.

(наставиће се)

КАЛЕМАРСКИ КУРС ЗА УЧИТЕЉЕ.

Управа винодељско-воћарске школе у Букову држала је калемарски курс за учитеље из срезова крајинског и кључког у округу Крајнском 28 и 29 марта ове године.

Много раније но што су позвати учитељи на овај курс — управитељ школе г. Милутин М. Савић упутио је сваком учитељу у поменутим срезовима писма са питањима:

1 Има ли та школа свој одређени врт, или бар пространије двориште, од кога би се могло неки део одвојити за врт; и ако га до сада нема, може ли се близу школе добити, кад би се код општине на томе настало.

2. Ако има, колики је врт и у каквом је облику површина (ако је могуће послати и приближан нацрт)?

3. Је ли близу школе, или је далеко и колико метара?

4. Какво је земљиште, је ли равно или је којој страни нагнуто, је ли, за обрађивање лако или тешко?

5. Има ли близу воде и какве (текућа, чесмена, бунарска).

6. Има ли сада у врту каквих воћака или дрвећа и како је по њему размештено (уцртати у предпоменутом плану).

7. Је ли врт и чиме ограђен?

8. У каквој је цељи привредној до сада употребљаван.

9. Има ли у околини доста дивљих воћкица за расађивање у школском врту (као крушчица, јабучица, глогова и т. д.)?

10. Има ли у месту који домаћин воћака?

11. Има ли у близини белих дудова и у каквом су стању и старости и бавили се народ у околини гајењем свилених буба?

12. Гаји ли се у самом месту винова лоза?

13. Је ли садањи учитељ радио око воћака и лозе?

14. Је ли походио и који расадник државни или приватни?

15. Каквих и којих дела о воћарству има у школској књижници?

16. Шта треба учитељу па да овог пролећа може отпочети уређење школског врта?

Уз ова питања г. Савић послао је и писмо учитељима у којима им саопштава да су и г. г. Министри просвете и Народне привреде вољни да по могућству помогну учитељима, да се у послу око воћа и лозе што боље поуче. Навео им је: „Да је циљ школских вртова, који треба да се подигну код основних школа, тај, да се **ручним радом** у њима помогне равномерно телесно развиће дечије и *буђење саморадње* у првим данима дечијег школовања, да се овај рад упућује оним правцем, који ће им бити користан у доцнијем животу и да се тиме још у детињству привикавају да рационалним путем свршавају разне послове привредне, који доносе многе користи који за то знатно издижу вредност земље где се примењују, а међутим не стају

ПОДЛИСТАК

ПОЉОПРИВРЕДНА ЕКСКУРСИЈА БОГОСЛОВА.

Богослови, који ове године свршавају школу, имали су четир-дневну екскурсију, којој је поглавити циљ био: упознати се са стањем пољске привреде и поучити се напретцима ове код нас. Ради тога је врло згодна прилика била изложба коња и витешке утакмице, које су приређене биле 30 пр. м. и 1. о. м. у Ћуприји. Већ до Ћуприје, која лежи у средини наше земље, може се добити прилична слика о привредним приликама код нас, а сама изложба, па одељак управе државне ергеле у Добричеву могу дати пуно поуке овим младим људима, којима је позив, да буду народу одани учитељи и у привреди његовој. Мимо то, близу Ћуприје су места, која могу ове младе људе и у другом погледу да задовоље. Ту је задужбина српског Кнез Лазара Раваница, па сењски угљени мајдан, фабрика вунених тканина у Параћину, фабрика стакла у Јагодини и т. д. Посета и ових места везана је такође с пуним интересом њиховим, те с тога нису могла никако изостати из програма екскурсије.

Полазак је био из Београда у Ћуприју 29 пр. м. Са ђацима су путовала два наставника, али као вођа екскурсије назначен је био X. наставник „пољске економије“ у Богословији.

Сутра дан пре подне отворена је изложба коња на свечан начин. Отварању су присуствовали и богослови са наставницима, а својим благим и вештим појањем при освећењу водице и парастосу незаборављеном мученику умр. Кнезу Михаилу, допринели јако, да свечаност повољније испадне. После овога је прегледана изложба у опште, па онда свако одељење понаособ. Но нре но што се приступило потанком прегледању ђаци су укратко упознати са пореклом нашег домаћег соја коња, садашњим стањем гајења његовог у поређењу, како се ради у напреднијим земљама, и на послетку им је објашњен циљ и организација српских „Кола Јахача“ и важност изложбе, као јаког средства за потстицање бољег гајења и обилатије производње коња. За тим су ђаци провођени кроз сва одељења и допуштено им је, да могу присуствовати оцењивању коња, које је вршио оцењивачки суд. Том приликом им је дотално објашњен екстеријер у коња и свраћана пажња на поједине форме тела код изложених грла, које служе за једну или другу сврху употребе, као и на поједине недостатке и мане Кад је оцењивачки суд свршио свој посао и раздавао награде одличним одгајивачима, ђаци су били у првим редовима, те су могли још боље посматрати особине одабранијих грла.

Још одмах чим је изложба закључена, ђаци су с наставницима отишли *у Добричево*, где им је управник одељка припремио добар обед. По ручку приступљено је прегледању уређења и привреде добричевске. Ђацима је и овде претходно објашњено целокупно уређење „управе државне ергеле“ и какве стоке понаособ има у Добричеву. За тим су проведени кроз пастувске стаје, у којима је било неколико пастува који преко лета овде стационирају за употребу околине. Међу овима свраћена им је нарочита пажња на пастува, који је на овој изложби купљен, а одгајивач му је био пок. Љуба Лазаревић из Лазаревца, вредан и угледан економ, који од зликовачке руке пре суђена дана оде у црну земљу, на велику штету привреде његовога краја. После тога су одведени код говеда и лично су се уверили о изврсности крава и бикова, и необичној *развијености* подмлатка према добу појединих грла. Говеда су *маријаховске расе* и по напредности подмлатка изгледа, да је ова раса

особеног труда ни трошка нити превазилазе снагу њихова доба.«

Корист школских вртова јесте: „Да учитељ предњачи околини у одбирању свих бољих врста воћака и други усева, да улепшава своју школу, да олакшава јестаственичку наставу предметима очигледним.«

Но и ако су школски вртови споредан рад за учитеља, опет за то ревносни наставници теку себи препоруке, похвале и захвале, а њима (вртовима) преко својих ученика помажу непосредно народу свом, коме је ова помоћ особито сада веома потребна.

Пошто се зна да је округ Крајнски најгоре заступљен са воћем, јер је људима у томе округу била главна задаћа гајење винове лозе, и то ова порука управника винодељско-воћарске школе упућена на адресу учитеља у округу Крајнском добро је дошла тамошњим пољопривредницима, јер ће се уз своје учитеље моћи поучити и подизању и гајењу воћа а тако исто и обнављању својих — већ од филоксере пропалих — винограда.

По што је г. Савић добио потребна одговора од учитеља и по што је преко начелства окр. Крајнског удејствовао да се школама одреди и огради потребно земљиште за школски врт, позвао је све учитеље — као што горе споменусмо, — на дводневни курс у школу код Букова. На овај и ако доста кратки курс дошло је **47 учитеља.**

Предавањем из винодеља и калемљењем лозе руководио је г. Љуба И. Којић наставник школе и стручњак у винодељу. Предавањем из воћарства руководио је воћар школе г. Антон Целба, стручњак у том послу.

Према исказу г. Којића, кога смо лично замолили да нам што више о пажњи учитеља приликом ових предавања каже, одговори: Учитељи су са таквом вољом, пажњом и марљивошћу пратили ток предавања, да га је то колико изненадило толико и очарало. Сваки учитељ отишао је са тих предавања задовољан и окуражен за нов посао, који мисли предузети код своје школе, кад се са ових предавања врати. — Држава је на трошак ових учитеља утрошила око 580 динара. Но он ће се сигурно још овог лета надокнадити, кад се већ може претпоставити, да сваки учитељ који је био на предавању има већ у свом школском врту по коју десетицу засађених воћака или садница од американске лозе. —

Створите сталност учитељима, позовите их на практичне курсеве код школа: Ратарске и винодељско-воћарске и код државних расадника, обучите их у воћарству и винодељу, у пчеларству и другим корисним пољопривредним пословима; па ћете од учитеља имати праве проповеднике и распростираче корисног знања из пољске привреде у масу народа!

Г.

ИЗ ВИНОГРАДАРСКЕ ПРАКСЕ.

(свршетак)

У сл. 7. преставља нам а, један део подлоге са засеком m; б и б,[1] престављају нам са две стране закосени калем, гледан с преда и са стране; $а_1$—$б_1$ преставља нам окалемљени и увезан чокот, гди нам је $а_1$ подлога а $б_1$ уденути калем. Калем треба везати код овога начина, онако, како је у овој слици престављено.

Калемове везују у Кадинаку, расцепљеним врбовим прућем. Оваква веза врло добро издржи преко целе зиме па до идућег лета, и ретко попушта. Али, за везивање калемова може се употребити и канап или рафија, само их треба потопити прво у раствор плавога камена.

потпуно прилагодна овом крају. Осим тога, и бикови, као и краве врло добро изгледају а краве су још и изврсне музаре, јер просечно музу по 12 литара дневно, мимо онога, што телад посисају. Краве иду на пашу, која је добри пола сата од Добричева; па опет су тако чиле и одморне а вимена набрекла, од млека, рекао би, да ће препукнути. Разуме се, да оваком добром стању, иде много на руку, поред хране, и брижљива нега, која се врши под надзором стручних органа. И ми не можемо пропустити, а да на овом месту не похвалимо ону усрдност којом се руководи управник добричевски са свима својим стручним органима према овој раси, без призрења, што је она од неког са врло неумесним неповерењем предусретнута, негледајући на то што је она и раније дала повољне резултате код нас. Шта више уверавали су нас, да се и околини ова стока необично допада, — више но прељашња алгајска. А што такође јасно говори за ваљаност ове расе јесте и то, што су случајеви разболевања одвећ ретки и у издржљивости скоро подједнака, а у нечему превазилази и наша говеда. Даље. није никаква пробирач — стока, нити се везује за једну храну. Све су то особине, које, ма да се ова говеда налазе овде још у проби, огледу, обећавају свакојако врло повољне успехе, који нема сумње биће у многоме и последица руковања савесног и послу преданог особља добричевског.

С пуним задовољством остављене су стаје, у којима су говеда, па је се прешло на прегледање справа и машина, којима се на добру ради. Од справа ђаци су се упознали са плуговима, ваљком, дрљачом и врстачем (маркером), а од машина — са врстачном сејалицом, машином за кошење траве, жетелицом, коњским грабљама и парном вршалицом с локомобилом. После тога се изишло на њиве, које су најближе заводу, На њивама им је сврађена пажња на овог пролећа посејану грахорицу у мешавини са овсем, и луцерку, која је потсејана у озимни јечам. Осим тога демонстрирано је у познавању појединих усева на њивама. Враћајући се са њива, сврађена је пажња на велико ђубриште, где се износи ђубре од свеколике стоке. За тим је с ђацима демонстрирано око кошница, па су по том разгледали стаклару и топле леје.

Остало је само да се види виноград, свиње и овце. До винограда се није могло отићи, јер је било доцкан, а овце су биле такође по даље у шуми, свиње пак биле су у „Ади.« Но беркширске свиње, које се гаје у Добричеву, показане су ђацима у једном приватном чопору, који се налазио на паши на путу за Добричево; само остаде не задовољено интересовање на рамбује — овце, које се нигде нису могле видети ни у околини.

Ово је укратко о прегледању Добричева.

1-ог Маја пре подне био је излет са управом и члановима ђуприског „Кола Јахача« у Параћин, а одатле у *фабрику вунених тканина браће Минха*. Г. Минх и син са свима својим шефовима и службеницима учинили су све, да се ђаци што боље и прецизније упознају са уређењем и радом у фабрици, која прерађује вуну, чист продукат пољопривредни. Мимо то ђацима је дата прилика да познају финију врсту вуне, названу „мађарска вуна« коју фабрикант са стране добавља за израду финијих тканина, јер чистом домаћом вуном може се израђивати само сукно и неке врсте шајака. Из збирке вуне, коју је један млад шеф, питомац бринске ткачке школе, показао упознати су ђаци и са свима ступњевима финоће вуне, са енглеском вуном, америчком итд. Но, нас је интересовала и „мала,« — ма да је у нашим приликама *велика* — економија г. Минха. После закуске прегледане су коњушнице, у којима је било по избору. младих и старијих. грла енглеско-арапских и орловских касача. После тога су с паше дотеране неколике краве оберинталске расе и телад, а за тим је приказан плуг комбинован са сејалицом за кукуруз, којим се г. Минх служи на својим њивама. Дакле пуно поуке за оне, који се и за напретке пољопривредне интересују!

При засецању подлоге, треба нарочиту пажњу обратити на то: *да засек m, не буде сувише дубок и дугачак*,[1]) *он сме да допре најдубље до средине подлогине дебљине, а најбоље је да се засече тако, како ће се срж подлогина само додиривати.* То јест, треба гледати, да срж подлогину засеком што мање повредимо.

Калем треба такође пажљиво заклисивати, и то тако, да му се срж са једне стране засече а с друге да се само додирне.

Са теоријске стране, много је боље, да се и код нас овог начина калемљења узму калеми са два окца, и да се пресецају непосредно изнад онога окца, које се находи над другим, рачунато од доле; али, с тога, што овакви калеми испадају врло дугачки, и што стрче у страну те сметају при откопавању винограда и могу лако због тога да се очепу мотиком или ногом, *махом се употребљују калеми са једним окцем.* И, ако окца код питоме лозе нису сувише размакнута. треба узети калем са једним окцем, али га ваља пресећи кроз први чвор који над окцем долази, а не између два окца.

Ако кадилачким начином калемимо лозу у пролеће, онда треба надземни део подлоге одсећи, и ја саветујем: да се подлога пресече кроз други чвор, који се находи над засеком m Ластар, који избије из првог подлогиног окца, треба оставити све донде, док калем није срастао и док његов ластар није истерао бар за 10 до 15 сантиметара; а кад ово буде онда треба подлогин ластар одсећи до самога места одакле је из подлоге избио.

По себи се разуме да окалемљено место, треба омазати полужитким блатом и прегрнути ситном земљом и при пролетњем као и при летњем калемљењу. У пролеће окалемљену подлогу не треба одгртати пре августа.

Лионско калемљење. Као што сам већ раније напоменуо овај начин калемљења, као и „кадилачки“ нисам још опробао, а то с тога, што сам за њсга сазнао тек при крају прошле године; али, како ми изгледа, да се заиста може врло корисно употребити за калемљење нарочито на сталноме месту, покушаћу да га што тачније опишем, надајући се да ће се наћи и код нас пољопривредника који ће га опробати, па, ако буде добар и другима га препоручити. Г. Дифур, који је се нарочито заузео око тога, да што више француских виноградара упозна са овим начином калемљења, тврди: да се при иоле погодним приликама прима од стотине калемова *90* до *100*.

Лионским начином могу се калемити у соби, прпорци и резнице а и на сталноме месту већ примљене подлоге.

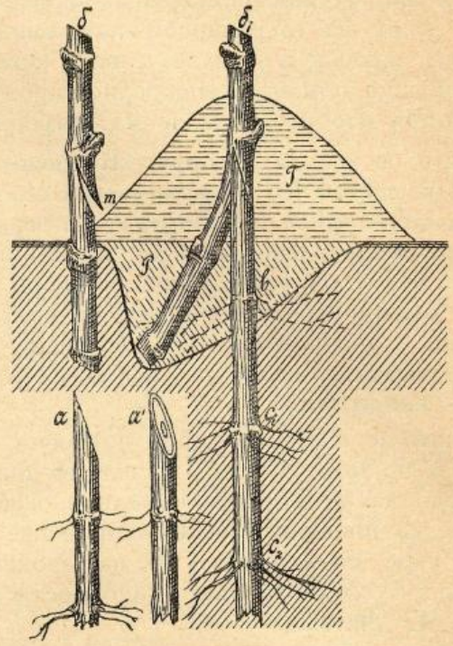

Слика 8.

У сл. 8. престављено је калемљење на сталноме месту а у сл. 9. калемљење резница или прпорака.

Кад се калеми на сталноме месту, онда треба као и код досада описаних начина, прво одгрнути земљу P. (сл. 8.) до

[1]) Дубина засека m, треба да је равна $2^1/_2$ до 3 дебљине калемове.

У Параћину је, како је познато устаоштвом виђенијих грађана образована *ичеларско-воћарска задруга*, која је свој пчеланик с воћним расадником засновала на једном земљишту близу параћинског вашариштa, а то је управо на друму ћупријском. Разуме се, да и почеци дају у нечему поуке. С тога се уз пут свратило код лепе зграде, коју је стрељачка дружина уступила задрузи и на брзо је прегледано уређење пчеланика и расадника. Руковалац овога је младић, који је свршио виноделско-воћарску школу. У колико се могло, приказан је пчеланик, сортименски вотњак, растило од дивљака, које ће се окалемити, и прпориште од америчких лоза. Поред путева — стаза — у расаднику с једне и друге стране су ниске — обличасте — воћке, набављене највише из виноделско-воћарске школе.

Овог дана после подне био је излет у *сењски угљени рудник.* Добротом г. Гикића, управника, улазило се у једно окно, у коме се ради, и прегледана су сва важнија уређења која долазе у састав експлоатације и транспорта угља. Пред вече приспело се у манастир Раваницу, где је се прегледала црква, развалине Лазареве куле и најближа околина манастира. 2-ог Маја пробавило се у Јагодини, где је прегледана јагодинска фабрика стакла, а том приликом упознати су ђаци и са *јоркширском расом* свиња, коју држе власници фабрике. У Јагодини је посећена и једна од најстаријих у нашој земљи пивара, но која је под управом свога садашњег власника, школованог пивара, на модеран начин преустројена, и даје врло добро „бело“ и „црно“ (салватор) пиво.

С овим је ова екскурсија завршена. Предајући овај кратак извештај јавности имамо да додамо, да министарство просвете и црквених послова, као и ректорат богословски заслужује наше пуно признање, што су одобрили и потпомогли ову екскурсију. Екскурсије ђачке увек су од замашне користи, али нигде нису тако умесне, као кад им је циљ познавање пољопривредних односаја. Пољопривредне екскурсије утврђују и допуњују оно, што се у школи научи; оне више пута расветле многа питања и изазову живље интересовање и онде, где га није било. С тога су пољопривредне екскурсије и у боље организованој настави неопходно потребне, а то ли при овакој, како је данас у Богословији, где је она ограничена на један врло незнатан број часова (2 недељно и у једном разреду) и без практичког поља — школске баште. И кад се на надлежном *месту* овако добро схватила потреба пољопривредне екскурсије за ученике Богословије, ми се надамо, да ова овогодишња у аналима школским не ће остати усамљена, него да ће се сваке године бележити — бар по једна.

— — **Ђ.**

првих жила, које ваља са свим одсећи, па рупу Р подубити са једне стране чокота за 20 до 30 сантиметара; за тим треба подлогу $а_1$, у висини од 2 прста, изнад равнице околнога земљишта, оштрим ножем косо одсећи. Дужина овога косога пресека, треба да је равна $1^1/_2$ до $2^1/^2$ дебљине калемове (1 до 2. сант.). Пошто се подлога косо а глатко одсече, узме се калем, који треба да је једнаке дебљине са подлогом и да има 4 или 3 окца.[1]) Калем б. (сл. 8.) треба испод другога окца. (рачунато од горе) код m, оштрим ножем од доле на више, косо засећи и то тако, да се овим засеком пресече две трећине до три четвртине калемове дебљине. Дужина засека m, треба да је равна дужини косога пресека на подлози а, то јест, треба да је равна $1^1/_2$ до $2^1/_2$ калемове дебљине. Место, гди засек m почиње, треба изабрати тако, да исти може допрети до другога окца (рачунато од горе). Калем, пак, треба засецати са оне стране, на којој се находи друго окце (од горе рачунато), као што је и у сл. 8. б. престављено.

Пошто смо калем б. засекли како ваља, треба га натакнути на подлогу а, онако како је престављено у сл. 8 $а_1$—$б_1$, пазећи при томе да се са обе стране потпуно подудари кора подлогина са кором калемовом. Ако је, пак, калем тањи од подлоге, онда треба удесити да се коре подударе тачно бар са једне стране, јер од тога зависи срашћивање калема са подлогом. Натакнути калем треба каквом јачом везом везати и добро притегнути, пазећи, при везивању на то, да се веза обвија око калема онако, како је престављено у сл. 8 $а_1$—$б_1$.

Неће бити од штете, ако окалемљено место смажемо полужитким блатом од иловаче. А кад и ово свршимо, онда треба прво испунити рупу Р. добром ситном земљом, па за тим калем ситном земљом толико загрнути, да изнад другог његовог окца (бројано од горе) буде ситне земље најмање за два прста.

Окца калемова, која се находе испод засека m, и која остају у земљи, служе као резерва за храњење горња два окца и чувају их од сасушивања. Жиле, пак, које избију из доњих чворова калемових, хране га дотле, док не сраste са подлогом а тиме потпомажу и само срашћивање. У другој половини августа, можемо калем одгрнути и доњи његов део, оштрим ножем, што је могуће ближе окалемљеноме месту, чисто одсећи После извесног времена, изгледаће нам калем као да је окалемљен енглеским спајањем. Али, г. г. Перије (изналазач) и Дифур (велики пријатељ овога начина калемљења) тврде: да је сасвим излишно одсецати доњи део калемов, јер су се уверили да тај део после неколико година или се сасвим изгуби или остане врло слаб.

Загрнуте калеме не треба одгртати пре, док нису истерали ластаре од 10 до 15 сантиметара дужине, што обично бива у другој половини августа.

Како се лионским начином могу резнице и прпорци врло лако калемити у соби, држим, да неће бити од штете, што ћу узимајући у помоћ сл. 9. описати у кратко како се калеме резнице на овај начин. А онако, како се калеме резнице, калеме се у главноме и прпорци.

Резнице које хоћемо да калемимо, треба да су дугачке бар 25 до 30 сантиметара; а калеми се узимају дугачки 20 до 25 санииметара. Ако је земљиште трошно — лако — треба и подлога и калем да су дужи, а ако је земљиште збивено — тешко — могу и подлога и калем бити краћи.

Калемљење се врши овако: На калему А (сл. 9.), начини се испод другог горњег окца, а са њему супротне стране, један коси засек m, од доле на више, и то тако, да се њиме пресеће калем до три четвртине своје дебљине; за тим се на подлози Б. (сл. 9), опет испод другог горњег окца, а са њему супротне стране, начини један коси засек m_1, од горе на ниже и то тако, да се њиме пресеће подлога до три четвртине своје дебљине. Кад се ово сврши, онда се језичац, који је образован на калему код m, задене у засек који је на подлози образован код m_1, па се за тим оба дела каквом јачом везом тако вежу како ће се пресечне површине језичца и засека што потпуније приљубити. $А_1$—$Б_1$, (сл. 9.) преставља нам са подлогом спојени калем.

Засеци m и m_1, треба да су дугачки $1^1/_2$ до $2^1/_2$ калемове дебљине.

[1]) Калем може бити и нешто тањи од подлоге (као и обратно) и ако је увек боље, да су калем и подлога једнаке дебљине.

Пошто калем увежемо, можемо га премазати полужитким блатом од иловаче.

Треба гледати да су калем и подлога једнако дебели, и да се при спајању, коре са обе стране подударе; ако је калем тањи од подлоге, онда треба удесити да се коре са једне стране подударе.

Да би се пак, у напред осигурали од изданака, који би могли избити, нарочито из доњих окаца подлогиних, треба сва доња окца подлогина или оченути или до лозе одсећи.

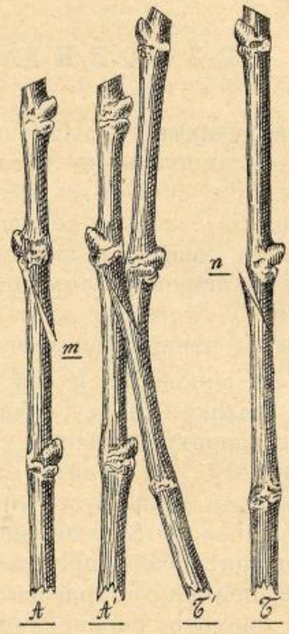

Слика 9.

Да се окалемљене резнице, стојећи на ваздуху, не би сушиле треба им доње крајеве држати у води; али, најбоље је, да се ускоро по калемљењу мету у прпориште или засаде на стално место.

На овде описани начин, може се спојити или питома резница са америкаиским прпорком, или питоми прпорак са америкаиским прпорком, или питоми прпорак са америкаиском резницом, или на послетку и питоми прпорак са америкаиским прпорком.

Кад се окалемљена резница или прпорак засади, треба окалемљено место загрнути ситном земљом исто онако као и кад се калеми на сталноме месту. Прво горње калемово окце треба увек да вири мало ван нагрнуте гомилице.

Ако окалемљене резнице мећемо у прпориште онда треба да одстоје у реду једна од друге, најмање за 2 до 3 прста; а ред од реда треба да одстоји бар 70 сантиметара.

На завршетку овога чланка, сматрам за потребно да учиним још две напомене: Једну о припремању прпоришта, а другу о подели рада при калемљењу, нарочито на сталноме месту.

За прпориште треба изабрати место на коме је земља плоднија и трошнија,[1]) а, ако је могуће треба да је згодно и за заливање, јер, ако преко лета неколико пута залијемо окалемљену лозу у прпоришту, више ће се жила образовати и већи ће се број калемова примити.

Прпориште треба добро прекопати за два ашова дубине а земљу ваља добро иситнити. Ако је земља масна, и није трошна, врло је добро да се, ако је икако могуће, дода подоста песка и нешто згорелога говеђег или бар коњскога ђубрета.

Ако се при ма коме начину калемљења лозе на сталноме месту, рад паметно подели, извршиће се цео посао око калемљења много брже и много јевтиније но иначе. Тако, нпр. испред калемара треба да иде један вештији и пажљивији раденик, који ће лозу мотиком одгртати и надземни део подлоге и прве

[1]) Најбоље у башти, да је ближе кући.

жиле њене одсецати. За калемаром треба да иде други, такође вештији и пажљивији раденик, који ће калемове везивати и блатом омазивати ; и, на послетку, за овим треба да иде трећи, који ће поред свакога калема побити по један кочић па за тим и калем загрнути онако, како је у овоме чланку препоручено.[1])

5 Марта 1895. год.
Београд.

К. Д. Г.

ГЛАСНИК.

Пажња виноделцима. — Приспело је време, када пероноспора — пламењача, — љута роса — спопада винову лозу ; а како су баш сада повољни услови за њезино развиће, то је сасвим вероватно, да ће се она ове године снажно јавити, и ако се не буде спречавала у развићу и ширењу, упропастиће не само ово годишњи род. но у многоме и саму лозу, која се једва мало опоравила од ранијег њезиног напада.

И с тога се виноделци и сви привредници потсећају и овом приликом на ту опасност по винодеље и искрено им се саветује, колико у општем толико и у њиховом интересу, да обрате озбиљну пажњу на своје винограде и да не пропусте употребити на време прскање винове лозе противу пероноспоре. Прво прскање треба извршити сада пре цветања лозе, па ма да се још и не примећују трагови пероноспоре ; јер чекати док се примети пероноспора, може већ доцкан бити.

Пазите виноделци и прихватите средства за спречавање пероноспоре па похитајте на посао ! — јер ћете се иначе кајати, што то не учинисте, а од тога никакве ваљде

Како прскаљке и плави камен, тако и упуства, о раду на сузбијању пероноспоре могу се добити или непосредно код срп. пољопривредног друштва у Београду или посредно преко свију његових подружина, одређених повереника, свију економних државних завода а и преко самих полиц. власти.

Прскаљака има од 34 и 70 дин. комад а плави камен стаје 70 пара килограм у Београду.

* * *

Рецепт. — за справљање *бордовске смесе (чорбе)*, којом треба у тек. 1895. год. прскати винову лозу ради предохране од *Пероносиоре*.

Пероноспорни одбор у срп. пољоприв. друштву утврдио је засада за справљање бордовске смесе ове сразмере ;

I. За прво прскање, ако се ово изврши пре но што је се *Пероносиора* и јавила на виновој лози, треба употребити *бордовску смесу (чорбу)* у којој ће бити на сваких 100 (стотину) литара воде, 1 (један) килограм плавога камена и 1 (један) килограм неугашенога или 2 (два) килограма устајанога, угашенога креча ;

II. За друго и треће прскање, ако се на лози не виде знаци *Пероносиоре*, може се употребити *бордовска смеса (чорба)*, која је справљена као и горња под I. за прво прскање ;

III. Ако је се *Пероносиора* јавила на виновој лози пре но што је приступљено првом или другом прскању онда и *прво* и *друго* прскање треба извршити са *бордовском смесом (чорбом)*, коју ваља начинити тако : да на сваких 100 (стотину) литара воде, дође по $1^1/_2$ (један и пола) килограма плавога камена и $1^1/_2$ (један и пола) килограма негашенога или 3 (три) килограма устајанога, угашенога креча. —

Како се *бордовска смеса (чорба)* справља, описано је детаљно у штампаноме *упутству за сузбијање Пероносиоре*, од К. Д. Г., као и у брошури *„Лек противу Пероносиоре“* од Др. Марка Т. Лека, — које су и у „Тежаку“ од прош. год. штампане.

* * *

Друга изложба говеда у Свилајнцу. — После прве изложбе говеда, приређене прош. године у Обреновцу, срп. пољоприв. друштво приређује *19. и 20. Августа* ове године другу изложбу у месту, чувеном са добре домаће стоке, у Ресави — Свилајнцу. Излишно је говорити о користи ове изложбе, како са гледишта привредног, посебице сточарског напретка, тако и по саме привреднике — сточаре — а нарочито оне, у чијој се средини она приређује. Место тога ми ћемо одмах приказати ову изложбу онако, како је она пројектована и засебним прогласима већ објављена, чинећи и то само ради тога, да би што више обавестили и јаче заинтересовали како онамошње привреднике тако и све остале привреднике и пријатеље привредног напретка, да што више и свесрдније приме учешћа у овој изложби.

Изложба ће имати 5 *оделења* 4 *са наградама* и то прво оделење: *краве с овогодиш. теладма*, друго : *јунице и јунци* — неспаривани, треће : *краве и бикови* преко 2 године и четврто : теглећи *волови и гојазна говеда*. А пето оделење биће за сва остала говеда и *без права* на награду.

Према томе и *право излагања* у прва 4 оделења ограничено је на ове срезове :

Ресавски, белички и параћински окр. моравског;
Моравски и млавски окр. пожаревачког ;
Лепенички и крагујевачки окр. крагујевачког ;
Јасенички окр. подунавског.

А у петом оделењу могу се излагати из целе земље.

Награда биће 35 *а у укупној суми 3250 дин.*, у новцу и справама.

Прва је награда 300 дин.
2 су награде по 250 »
4 » » « 200 »
2 « » » 150 и 120 дин.
4 » » » 100 дин.

а остале су од 70, 50, 40, 30 и 20 динара.

Излагачи треба да се *пријављују ресавској пољоприв. подружини у Свилајнцу*, усмено или писмено и то *најдаље до краја Јула*. Пријављена грла треба *довести* на изложбу (место „Бојача“) 19. августа до 8 сах. пре подне.

Да се изложена грла могу *оценити и ироучити* како ваља, посвећен је први дан изложбе, 19. Август, нарочито томе послу, а тога ће дана и оцењивачки

[1]) При калемљењу треба обратити нарочиту пажњу на то, да калемарски нож буде увек чист, с тога га треба одмах обрисати једном крпом чим је какав пресек са њим извршен.

суд радити. Излагачима се унапред обраћа пажња, да ће се при оцени пазити: код *приплодних грла* да су од домаћег соја и што чистија по крви, да се одликују крупноћом и правилним развићем тела, да немају никаквих знакова болести нити мана и ћуди; код *крава* још да се одликују знацима млечности; код *јуница и јунаца, крава и бикова* још на све особине од којих зависи приплодна подобност; код *теглећих волова* на особине које утичу на подобност за вучу и јачину, а код *гојазних* говеда на особине за подобност гојења и на тежину.

Уз ову изложбу говеда биће и нарочито одељење, у коме ће бити изложене *све пољоприв. справе и ствари*, одређене за награду и поклон. У томе ће се одељењу показивати излагачима и посетиоцима употреба и руковање тим справама; приправљаће се храна за стоку и давати обуке у том погледу; приказаће се нарочита *кола са новим начином запреге* и савремена *потки-вачница*.

Свечано отварање изложбе и *дељење награда* и поклона биће 20. Августа.

На привредницима је сада, да млогобројним учешћем, излажући своја говеда, и посетом припомогну и са своје стране, да се овом изложбом доиста и постигне све оно, што се жели, и ради чега срп. пољоприв. друштво пружа, уз обилату новчану помоћ, све што оно може.

* * *

Поводом изложбе занатлијског удружења у Пожаравцу. — Како је уз *занатску* изложбу, коју приређује *занатлијско удружење* у Пожаревцу, незгодно спојена и уплетена и окружна *пољопривредна изложба*, и како се због тога чак и у јавности чине извесна питања и прекори *Српском Пољопривредном Друштву*, како у погледу његовог односа наспрам оваквог поступка занатлијског удружења, тако и ради нужног обавештења ових пољопривредника, — то је управа Срп. Пољопривредног Друштва изазвана да пред јавности своју одлуку по тој ствари.

Одлука је донесена у седници од 13. Априла т. г. под Вр. 101 и гласи овако:

«Секретар реферише: да је у 69 броју «Срп. Новина» (на Цвети 26. Марта ов. год. штампан програм „Окружне пољопривредене изложбе, која је спојена са пожаревачком занатском изложбом,“ да изложбени одбор није службено известио ово друштво о приређивању исте, и да по томе управни одбор није до данас добио прилике, да о њој што реши. Па како пољопривредници распитују, а и одсада ће без сумње, чинити питања друштву о тој изложби, — то моли да одбор одреди *однос* Српског Пољопривредног Друштва према истој, како би се секретаријат знао управљати при давању одговора, нарочито онима, који му се усмено обраћају. —

Пошто одбор, који се образовао за приређење горње изложбе, није, ни у знак пажње, до данас известио ово друштво о приређењу исте, а још мање позвао га на ма какво учешће; пошто је се друштво већ ангажовало на друге радове, а нарочито на приређење изложбе говеда у Свилајнцу, у смислу једне своје одлуке још од прошле године; и пошто се приређивање овакве пољопривредне изложбе и на овакав начин не слаже ни у колико са назорима и стручним мишљењем Српског Пољопривредног Друштва, нити се она по кратком времена може извести како ваља, — то управни одбор, сажаљевајући што је занатлиско удружење уз своју занатску изложбу, ненадлежно уплело и пољопривредну изложбу без предходнога споразума са Српским Пољопривредним Друштвом одлучује: Српско Пољопривредно Друштво не суделује ни чим у овој изложби, нити може имати ма каква учешћа у њој.»

* * *

Српском Пољопривредном Друштву.

Према акту тога Друштва, од 21. фебруара т. г. Бр, 225 и бр. 649. упућени практични калемар, г. Коста Петковић ековом из Смедерева, дошао је у Свилајинац 19. Марта т. г. после подне, а сутра дан 20. истог месеца у понедељак у 8 часова пре подне отишао је са неколицином чланова управног одбора ове подружине на расадник подружински, где су га дочекали слушаоци вољни да се науче каламљењу лозе.

Председник подружински најпре је прозборио неколико речи о бризи Срп. пољоприв. друштва о том: да се практичним знањем пољопривредник српски научи, које ће му више користити него досадање знање његово у пољопривреди, а нарочито како се Срп. пољопривредно друштво побринуло да добијемо практичног знања и о виноградарству оној грани наше пољопривреде, од које већ 10 година како ни један пољопривредник у Ресави користи није имао. За тим је преставио слушаоцима г. Косту кога је Срп. пољоприв. друштво умолило да дође у Свилајинац и да на расадлику друштвеном држи практична предавања о каламљењу лозе заједно са г. Јулијем Драшкоцијем апотекаром овд. Да је он — г. Коста — само из чистог патриотизма одазвао се жељи Срп. пољоприв. друштва; да њега никакви материјални интереси овамо довели нису, но само воља и жеља да сваког научи оном, што он у тој грани пољопривреде зна. После овога позвао је слушаоце на рад, пажњу и послушност.

Слушаоца је било: 48. Било их је из села: 36 а из Свилајинца 12 Долазили су и ученици IV. раз. основне школе и гледали су како се каламљење врши. Показивано им је: која је горња а која доња страна лозе. Долазили су у два маха и ученици IV. раз. ниже гимназије овд. са својим наставником г. Љубом Бирговићем проф, и подпредседником ове подружине, и неколицина од тих ученика врло су добро извежбали каламљењу лозе, тако. да би им се са свим поверити могло да без надзора каламе лозу на потпуно задовољство.

Скоро сваки је слушалац са собом донео по 100—200 резница домаће лозе.

Предавања су сва четири дана почињата у 8 часова пре подне а после подне од 2 до 6 часова.

Прво им је предавање било: како треба подлогу у једној а нож у другој руци држати и сећи. Целога првога дана само је вежбање било у сечењу и спајању лозе.

Другог дана 21. од подне почело је каламљење лозе а до подне сами су слушаоци вадили прпорке из леја. Истога дана г. Коста је пред слушаоцима кувао лепак за калеме. Свакога часа сваки је слушалац питао предаваче: да ли је подлога добро засечена а тако исто и калем, да ли је добро везан калем са рафијом и да ли је довољно лепком намазан калем? Сваки слушалац искаламио је неки по 30 неки 20 неки по 10 а неки и мање калема и сваки своје калеме сам уртио и забележио који су његови, како би после знао да ли су му се сви његови калеми и примили.

Трећег дана држао је г. Коста теорично предавање овим редом:

1. О познавању земљишта и о ђубрењу истога.
2. О риголовању земљишта.
3. О познавању лозе.
4. О каламљењу на разне начине.
5. О постављању калема у рт.
6. О прпорењу.
7. О извођењу плана и размеривању земљишта на прекопе — парцеле. —
8. О сађењу лозе на разне начине.
9. О радовима у винограду у I-вој години.
10. » « « « II-гој »
11. « « « « III-ћој «
12. О каламљењу лозе на зелено.
13. Коју врсту лозе наше треба да гајимо, и
14. О пероноспори.

После овог теоричног предавања прешло се на практични рад, који су сами слушеоци радили, као: риголовање земљишта, постављање каламљене лозе у рт, прпорење лозе, сађење лозе, каламљење лозе на сталном месту и каламљење на разне начине.

Слушаоци су накаламили до 1000 резница рипарије, које су, нешто у рт метули а нешто и на стално место расадили. Сви су ти калеми лепком намазани. Прпорака накаламљено је до 380 и њих су слушаоци на стално место расадили. Сви ти каламљени прпорци везивани су плутом. Лозе на сталном месту расађене накаламљено је 55 комада, и то су каламљење извршили слушаоци.

Четвртог дана продужено је и даље каламљење прпорака и до подне су слушаоци радили на прпорењу резница и упрпоридо до 6000 ком. Сав тај рад рађен је у присуству г. Косте и г. Драшкоција. Г. Драшкоци је за сво време предавања нарочито пазио да ли слушаоци калеме онако, како им је показивано и да ли спајају и мажу лепком

или плугом каламе онако, како је показивао г. Коста. Тога истога дана од 2 до 4 часа после подне сваки је слушалац за себе накалемио по десетину или резница или припорака и однели својим кућама, а у 4 часа закључено је предавање и издавате су слушаоцима уверења и награде за постигнути успех у каламљењу.

Председник подружински завршио је предавање рекавши слушаоцима: да се предавања завршују и да су пробавивши четири дана на предавању добили онаково знање, с којим ће се у раду њиховом на виноградарству користити. Мило ми је рекао је, што сте у опште добар успех у каламљењу лозе постигли, и Управа ове подружине потпуно се нада, да ћете ви, кад својим кућама одете радом вашим заинтересовати сваког грађанина вашег места и да ћете утицајем и радом вашим подстрекавати грађане ваше, да се и они лате рада виноградарског јер је много времена прошло како се ништа на виноградарству код нас у Ресави не ради. Даље познао је слушаоце да изјаву искрену благодарност г. Кости њиховом предавачу на његовом труду и вољи а тако исто и г.г. Драшкоцију апотекару и Драгутину Марковићу марвеном лекару, економу подружинском, првом на његовом труду и објашњењима, а другом, за његово усталаштво у припреми и набавци свега оног што вам је за сво време бављења вашег овде у раду вашем требало; рецимо им: Хвала. Хвала и вама слушаоци, што сте за сво време предавањв били пажљиви и учтиви, то вам на похвалу служи.

После овог говора раздавате су награде онима, који су са отличним врло добрим и добрим успехом научили каламљење лове, а у исто време издата су им и уверења о њиховом успеху у каламљењу лозе. Уверење ће им служити као препорука о знању њиховом у каламљењу.

Награђени су шеснајесторица овим наградама:

За отличан успех:

1. Рашко Станковић из Роћевца, са кундеовим ножем, 200 резница рип. и уверењем.

2. Јован Аврамовић из Бобове дечак са кундеовим ножем, 200 резница рип. и уверењем.

За врло добар успех:

3. Милан Невенић из Свилајинца са 200 ком. резница рипарије и уверењем.

4. Владимир Николић из Свилајинца са 200 ком. резница рипарије и уверењем.

5. Милутин Вуксановић из Медвеђе са 200 ком. резница рипарије и уверењем.

6. Лазар Милић из Дубља са 200. ком. резница рипарије и уверењем.

7. Живота Стојадиновић из Цркванца, са 200 ком. резница рипарије и уверењем.

8. Илија Д. Катић из Цркванца са 200 ком. резница рипарије и уверењем.

9. Алекса Катић из Цркванца, са 200 ком. резница рипарије и уверењем.

10. Богомир Милојевић из Луковице са 100 ком. резница рипарије и уверењем.

11. Стеван Јевтић из Луковице са 100 ком. резница рипарије и уверењем.

За добар успех:

12. Живога А. Марјановић из Свилајинца са 50 резница рипарије и уверењем.

13. Светолик Јовановић из Свилајинца, са 50 резница рипарије и уверењем.

14. Благоје Рајковић из Бобове, са 50 резница рипарије и уверењем.

15. Љубисав Марјановић из Бобове, са 50 резница рипарије и уверењем.

16. Јован Илић из Бобова, са 50 резница рипарије и уверењем.

Осталим слушаоцима дато је сваком по 50 комада резница рипарије без уверења.

По раздатим наградама слушаоци су, поздравивши се сваки са својим предавачима, захваљујући им на њиховом труду и поуки разишли се својим кућама.

Подружина ова по дужности подноси овај извештај управи Срп. Пољопривредног Друштва с молбом, да се у органу друштвеном «Тежаку» одштампа.

Бр. 44.
16. Априла 1895. год.
Свилајнац.

Председник
ресавске пољопривредне подружине
Пав. Крстић

Деловођа,
Драгутин Буцек

ОГЛАС

Господин Министар Народне Привреде претписом својим од 16. Новембра пр. 1894. год. ЗБр. 2919, изволео је наредити, да се приплодна грла свиња расе беркширске, која се гаје у Добричеву, не издају народу по навршетку 3. месеца старости као до сада, већ кад наврше по 10½ месеци, и то женска — крмачице — пошто се предходно оплоде (букаре) са најбољим заводским нерастовима.

С тога, што ће се убудуће издавати старија грла свиња, повећана им је и цена, и то мушкима по 80. а женскима по 70 динара од грла.

Ово се ставља до знања онима, који су ради у будуће набављати из овога завода свиње беркширске расе за приплод, да похитају са својим пријавама; јер се раније поднете пријаве неће узимати у обзир, већ ће се издавати оним редом како се од сада буду пријављивали.

Бр. 277. Из канцеларије одељка управе државне ергеле 21 Фебруара 1895. год. у Добричеву.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Начела за оцењивање стоке на изложбама (наставак). — Калемарски курс. — Из виноградарске праксе. — (свршетак). — **Гласник.** — Подлистак. — Оглас. —

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЛУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 21. **У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 28. МАЈА, 1895. ГОДИНЕ.** ГОДИНА XXVI.

НАЧЕЛА ЗА ОЦЕЊИВАЊЕ СТОКЕ НА ИЗЛОЖБАМА.

ОД
СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋА.

(наставак)

Али и тај систем и тај начин оцене, ма како да је тачнији од оцене од ока, оцене на памет, ма колико да приморава сваког појединог оцењивача, да расматра и да обележава нарочитим бројем, вредност сваког појединог дела на телу посматранога грла, на послетку се, у правој суштини својој, своди на „стара посла“ — на оцену од ока. И ту се оцењивач служи само оком и руком, мерилом једним на памет и на крају крајева целокупна оцена таква, ипак почива на оцењивачкој умешности у оцени, опет се своди на његову оцену од ока, на његову личну способност у томе послу, а није нешто стално и непроменљиво.

Разлика је у томе, што је пређе сваки оцењивач ценио посматрано грло целокупно одједном — скупљајући и промећући по памети појединe уочене форме и особине — а сад их опет оцењује од ока свако појединo за себе а, да се не би бунио, да не би заборављао оцену, прелазећи очима с једног дела телесног на други, он сад за сваки појединi део тела, односно за сваку појединy особину, засебно бележи белешку, па на послетку све те појединe белешке сумира, да добије „резултат оцена“, у нарочито спремљеним рубрикама оцењивачке листе.

Да би се, што је више могуће, одмогло томе несавршенству овог новог начина оцене, стручњаци у том послу беху принуђени поћи један корак даље. Прикупљене податке, или начела ранијих оцена стоке, која су прикупљена и утврђена за оцењивање лепоте и хармоније телеснога кроја и облика појединих делова телесних, они су извели у један практичнији и за употребу удобнији поступак. Било је близу памети, да се при том послуже таквим мерилом, које ће у одређеним бројевима означавати размере известних телесних форми, спрам целог тела и спрам појединих делова његових; да се послуже мерилом, које ће се према свима предметима подједнако односити, а које ће у исто доба давати могућности, да се могу најтачније и између' себе упоређивати размере разних величина, како од појединих делова тела тако и целокупног грла, које је доведено рад прегледа.

Такво мерило имамо једино *у геометријској мери — мери за дужине (метарској)*.

Пољопривредници се служе мерењем већ од дужег времена и с врло добрим успехом како ради одређивања „живе тежине,“ тако и ради одређивања тежине за клање код живе стоке.

Даље, у најновије време, мерењем нарочитим мерама, за те послове удешеним, служе се научњаци — сточари — како за штудију раса стоке, тако и за одређивање згодних форми и размера појединих делова тела, при избору приплодних грла, те да на тај начин запат стоке — а нарочито приплод сам — подвргну првој контроли, сведу што више на научну основицу.

Али мерење стоке рад оцене њене на изложбама, почели су од најскоријег времена и тек овде — онде примењивати.

Није се имало згодне справе и за то мерење, која би била довољно практична а којом би се и лако руковало, нити је (што је главно) био утврђен „поступак“ за то мерење. Требало је пронаћи и справу и згодан начин за мерење, како би се могле одређивати и упоређивати не само разне величине и размере појединих „меродавних“ делова тела, већ којима би се добијао како промер, тако и целокупна фигура целога тела животињског, на тај начин, да кад се појединe тачке измерених линија, на одговарајући начин вежу и споје једна с другом, да се изнађе форма и фигура дотичног грла или појединих важнијих делова тела. Да би ово јасније свакоме било, послужићемо се опет сликом. Мера и поступак у мерењу стоке, треба да послужи као „размерник“ при снимању цртежа!

Заслуга је медецинског саветника др-а Лидтна у Карлсруху у Баденској, што је не само пронашао справу за мерење, но и што је први такву методу применио за оцену како приплодне, тако и за награду одређене стоке.

Тај „поступак“ је кроз читав низ година опробан а од 1884. год. прописан је у Баденској и при *премирању (награђивању) говеда од стране државе....*

У намери, да својим радом колико толико припомогнем овоме послу код нас, пред најлепшим изгле-

дима, за другу изложбу говеда у Свилајнцу, латио сам се пера, да у овом чланку изнесем: *„начела за оцењивање стоке на изложбама.*

Примену самог „поступка" при мерењу наше стоке — посебно говеда — објаснићу примерима, мêрâ, које сам сâм раније предузимао на многим грлима разних наших домаћих сојева говеда. На основу тога као члан одбора за уређење и извршење ове изложбе, постараћу се да придобијем и цео одбор за увођење овог најновијег начина за оцену стоке и код нас.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

КОЧЊЕ И СМЕТЊЕ ПОЉСКОЈ ПРИВРЕДИ.

Аграрне неприлике и недаће, њихови узроци и последице.

(наставак)

Беше по све примамљиво толике бесплодне земље — деобом утрина на јединце — искрчити и обрадити, али тиме је сточарству опстанак угрожен, то беше „камен спотицања," који беше повод скоро општој депекорацији — опадању, смањивању — бројног стања стоке у целој Јевроии, а негде и један од узрока, да се квалитативно побољша запат и држање стоке.

Овде су били превиђени прави узроци, који су изазвали овакве рђаве последице; место да се бољим и паметнијим, у духу сувременом поправљеним уређењем, све сметње у заједничком уживању, заједничких пасишта итд. отклоне — приступило се деоби њиховој на појединце. Заборављало се, какве огромне газдинске користи леже, какве су огромне добре стране заступљене у заједничком од свију чланова општине правилно регулисаном уживању и користовању заједничком имовином; колико заједничка имовина, са заједничким радом и уживањем, има превага над личном сопственошћу, само кад се како треба употребљава и примењује, нарочито у државама, код којих је земљорадња посве примитивна, а у којима се ништа и незна о каквом иоле рационалнијем поступању са стоком; то тим пре у државама, које као Србија, у сточарству имају главни и најсигурнији извор благостања народњег!

Код нас су сасвим друге прилике допринеле појави деобе утрина, која је и данас у угодноме јеку, као што смо раније нагласили т. ј. оне су обратно често и против воље и намере државних власти предузимате и вршене.

Али у опште превремена деоба утрина и заједничке имовине, даље увлачење у деобу свију пасишта, па често и шуме, са врло нецељусходним начином извршења саме деобе, по све је штетно, како с привредног гледишта тако и с гледишта општинских, па и државних интереса. Кад се приступи деоби утрина у невреме, пре но што се и сме помишљати на раширење довољних просторија за сејање хране за стоку на друкчије у затвореном простору ограничено држање стоке, пре но што се може помишљати на истодобно уједињавање остале пољске имовине и на њену правилнију поделу и распоред, онда је све то од врло штетних последица — као што видесмо — по главни извор народног богаства, по сточарство, јер наступа и бедније храњење и држање стоке, па с тим у вези и нагло затирање, бројно опадање и саме стоке. А за тим наступа и друго једно зло, као велика кочња сваком напредовању и развијању пољске привреде, и слободном располагању сопственика са својом имовином и ако су прописи потеске уредбе, на артији укинути, на делу морају и даље остајати и трајати: стока се напушта да пасе по стрникама и угарима, по приватној имовини. Због тога потре, парбе, распре не престају, но постају све већа беда и невоља сеоског становништва.

С друге стране може наступити и друга једна невоља, по целокупну народну привреду, кад се још неподељена заједничка имовина, нагло и од једном на појединце издели; као што је случај са Мађарском, која је, намамљена 1867—1870 год. врло повољном ценом пијачном, завела огромно велику производњу жита. Житарска производња није изазвата природним развојем догађаја, већ деобом утрина и њиховим преоравањем у то доба.

Последице су доцније биле врло тешке и осетне, не само да су цене житу пале, већ оскудице у потребним газдинским зградама и стајама (за смештање и чување жита), у потребној радној и корисној стоци а с тим у недовољном стварању потребног ђубрета итд. учинише, да је и обрада, па и газдовање са увећаном пољском имовином, била рђава и недовољна. Жетве су у брзо попустиле, земља се испостила, јер немаде довољно ђубрета, за надокнађивање исцрпљене снаге земљине. Одвојено још — што се на тај начин умножила и онако велика распарчаност — растуреност имања.

Са заједничком, општинском шумом, пошло је још и горе: наслеђени капитал од старине, рационалном употребом његовом, необузданом сечом — још је горе сатрвен и разорен. Наступише оне страшне и језовите појаве, дотле невиђене и нечувене: буице и поплаве, градобиће итд. огромним штетама по културу и целокупну народну привреду.

Што год је култура примитивнија — веће је сатирање горе, јер нема лакше „тековине" но што је сеча и продаја горе за огрев и за грађевинарство! То уме сваки и најпростији и најглупљи, ко' год сикиру уме у руке, да узме.

На шумама се тек види, колико је појам о заједничкој имовини постао настран, да се оне сматрају као имовина без госе и без надзора.

Ту се још више може уочити, колико су неправилна и нерегулисана права службености и права уживања са шумом: не зна се, колико ко' има права годишње, да одсече дрвета за гориво и за грађу, колико сме да покупи суварака, да одсече лисника, да насече луча, итд.

Некада се и то знало и о томе водило рачуна, докле је општинска власт имала свој првобитни карактер економне управе сеоске; тада се према броју глава у кући, подједнако за све мештане, одређивале и потребе и начин уживања — како шуме, тако и пасишта. Сад је та потреба и неограничена и необуздана, па и неједнака, ничим нерегулисана, те су за то и злоупотребе с тиме огромне и непрекидне.

(свршиће се)

Најважније врсте страног воћа које би се могло код нас одомаћити.

(Наставак)

12. *Малинка.* Calvile d' automne Edelkönig Rother Herbest Calvill), врло лепа, крупна, тамно црвена јабука; мирисом и укусом подсећа на малину. Зри у почетку Октобра, а може да се одржи до Божића. Дрво велико расте и обилато рађа; захтева добру земљу, а може се садити и по планинским пределима.

13. *Северка.* (Aporta Nalivia у Русији, Kaiser Alexander), врло крупна и прекрасна руска јабука, која је у Европи одомаћена; жута је и попрскана црвеним пегама. Зри у Новембру и Октобру, а траје до Јануара. Добра је за јело, и једино с тога, а друго за то што је врло лепа продаје се на пијацама по скупу цену. Због своје крупноће и тежине брзо опада, с тога је треба садити по местима која нису изложена ветровима; врло бујно расте и обилато рађа.

14. *Кремзара.* (None such Langton 's Sonder gleichen), велика, правилно округла јабука, кремезастим пругама ишарана; добра је за јело, а са своје лепоте изврсна за продају, Зри у Октомбру и траје до Јануара. Врло брзо расте, не пробира ни земљу ни положај, и као и малинка може се садити по планинским пределима.

15. *Свечарка* (Gestreifter rotther Herbst Calvill), је јабука средње величине, лепе основне боје, нашарана црвеним пругама; зри почетком Новембра, траје неколико месеци, изврсна је за јело, и за то врло скупа на пијацама. Дрво брзо одраста и обилато рађа; захтева умеренију климу, али земљу не пробира.

16. *Дарчинка.* (Pigeon rouge, Rother Vinter taubenapfel), црвена подугачка јабука, средње величине, изврсна за сваку употребу, врло сочна, зри у Новембру и Децембру и траје чак до пролећа. Дрво јој је средње величине, рано и богато рађа; воли добру земљу а положај виноградски.

17. *Шаторка.* (Rother Cardinal—Breitling), крупна. *пљосната* црвена јабука, пријатног укуса и мириса, није баш за јело, али је врло добра за јабуковачу и за сушење; веома је омиљена у кујнама за прављење теста и компота. Зри у Новембру. Дрво јој је снажно, врло гранато, но не расте високо и за то није за сађење у пољу и поред друмова У доброј, *дубокој земљи* и на планинама добро успева.

18. *Заведењка* (Danziger Kantapfel). Ово је крупна и угледна јабука пола зелено-жута а пола румена. Зри почетком Новембра и траје до Децембра. За сваку је употребу, а за јело је међу првима. Дрво захтева добру земљу, али ноложај баш тако много не пробира.

19. *Тиролка* Glanzreinette), средње величине, лепа, жута, лице сунцу окренуто црвено јој је. Изврсна је за прављење јабуковаче. Није лоша ни за јело, зри у Новембру и Децембру и дуго се може да одржи. Дрво брзо расте и брзо стаје на род. Захтева добру земљу.

20. *Лепојка* (Ananas Reinette), Ова јабука долази у ред најлепших и најотменијих зимских врста јабука; боја јој је златножута. Зри у Новебру, а може да се одржи и до Фебруара. Дрво јој брзо стаје на род, а познаје се по крупним мањама, којима су јој покривене младе гранчице.

21. *Малвасинка.* (Luikenapfetl), лепа јабука, средње величине, махом пљосната, попрскана тачкама кремезасте боје; веома употребљива у пољопривреди, но за јело није Бог зна каква. Зри у Новебру, а по некад расте снажније од многих других и достиже дубоку старост; не шири гране него их тера у висину; рађа изванредно. Ова јабука заслужује места у сваком воћњаку.

22. *Жутаја.* (Goldgulderling) велика, угледна, *чисто жута јабука*, истиче се својом племенитошћу, укусом и употребљивошћу за све. Зри у Новебру и може се врло дуго одржати. Дрво захтева положаје, сачуване од ветрова, добру и трошну земљу, иначе може да болује од рака.

23. *Клубарка.* (Drap d'or Goldzeugapfel) велика, жута као клубе *округла јабука*, рђастим пегама попрскана. Зри у Новембру одржава се до Марта, може се за свашта употребити, а рачуна се у асталско воће првога реда. Дрво рано стаје на род и добро рађа.

24. *Лимуника.* (Dovntonpippin) мала, отмена јабука. *као лимун жута* зри у Новембру а може се одржати чак и до Марта. Дрво је средње величине, брзо на род стаје и пребогато рађа.

25. *Пламенка.* (Rötliche Reinette), крупна јабука, с једне стране жута а с друге *врло лепо црвена;* позната је са своје употребљивости у опште. Дрво у младости врло брзо расте и с тога је према мразу осетљиво. Зри у Новембру, а може се одржати све до Марта.

26. *Добринка* (King of the pippins Wintergoldparmäne) лепа, округла жута јабука, зри у Септембру а одржава се до Марта. Ова јабука долази у ред најотменијих јабука у сваком погледу. Дрво расте у виду купе *и задовољава се са сваким становиштем.*

27. *Шућурка* (Kleiner Fleiner) укусна, подугачка, фино жута јабука, средње величине, зри у Новембру а може се одржати само неколико недеља. Дрво брзо расте, богато рађа, *рано* с пролећа цвета с тога није баш тако за низине.

28. *Блефаја* (Calville blanc Veisser Vinter Calvill) ово је позната племенита француска јабука крупна *бледо жута* веома отмена. Зри у Новембру, може дуго да стоји. Дрво не расте велико, захтева урађену, добру земљу и положај који није ветру изложен; с тога је треба садити само по баштама. Рађа често али не много; због велике цене, коју на пијацама има, рентира се врло лепо.

29. *Пепељика.* (Rein truitte, Carmeliter Reinétte). Пореклом је из Француске а раширена је скоро свуда. Ова је јабука у сваком погледу изврсна, средње је величине, правилног облика, боје жућкасто-зелене а према сунцу румене, попрскана је многим *пепељавим пегицама и тачкицама.* Зри у Новембру а може се одржати и до Фебруара. Дрво расте високо, веома се разгранава и богато рађа.

30. *Синоца*, руска јабука нарочито на Криму позната и високо цењена, боје је бледо жуте и светле. Дрво бујно расте облика је купастог, не пробира ни земљу ни положај.

31. *Колутарка.* (Echter Winter-streifling), крупна пљосната јабука, у пољској привреди веома је цењена, а добра је и за јело. Зри у Новембру а може да се очува чак до Априла. Дрво брзо расте и у висину и у ширину, веома је трајашно. рано и много рађа.

32. *Модринка.* (Kleiner Langstiel) лепа, правилна јабука, средње величине, лимунасто жута, на страни сунцу окренутој црвена. Кроз ове њезине боје провирује још и некаква *модрикаста боја.* За јело је врло добра, а не уступа другим јабукама ни за остале потребе. Дрво јој је снажно, облика купастог; рано стаје на род, добро рађа, не пробира нн земљу ни положај и с тога се може свуда садити.

33. *Островка.* (Rhode Ysland Greening) лепа, велика, жутозелена јабука, сочна, пријатног укуса; зри у Новембру а одржава се чак до пролећа. Дрво брзо расте, брзо стаје на род, а успева на свакој оној земљи на којој успева ма која јабука.

34. *Пљоскара.* (Reinette plate, Zwiebelborsdorfer) велика, пљосната јабука, бледо жуте боје, на страни сунцу окренутој црвена, врло је добра за јело и потребе пољопривредне и зато је на лепој цени. Зри у Новембру а може да се одржи чак до пролећа. Дрво често и богато рађа а не пробира ни положај ни земљу.

35. *Видарка.* (Syke house Russet Englische, Spital-Reinette, Prager), изврсна јабука, знатне величине и лепог облика, боје жуте, попрскана пегицама. Зри у Новембру траје до пролећа. Дрво истина не расте бујно, али врло добро рађа.

36. *Шалварка.* (Reinette Baumann) . Изредна асталска а и иначе употребљива јабука, средње величине. *боје црвене као крв;* зри у Децембру и одржи се целе зиме. Дрво јој врло брзо стаје на род и добро рађа.

37. *Баштенка.* (Reinette von Breda), лимунасто-жута, доста велика, округла јабука, за јело употребљива тек у Децембру и Јануару. Дрво захтева сувље становиште, добру и урађену земљу, зато се *сади највише по баштама* и ту најбоље и успева и рађа.

38. *Пљушта.* (Canada blanche Loteringer Reinette), крупна зелено-жута, *сочна и укусна јабука.* Зри у Децембру а траје до Марта. Дрво брзо стаје на род и богато рађа.

39. *Венерика.* (Der Köstlichste), угледна јабука, правилна, глатка и тако лепа као да је од воска начињена. Боја јој је жута а на страни сунцу окренутој румена. Употребљива је од Децембра до Фебруара. Ово је врло цењена асталска јабука и прави украс по баштама.

40. *Мразовка,* (Pomeranzenapfel), добра јабука, у пољопривреди веома цењена, боје жуте, зри у Децембру, а траје до Марта.

41. *Николька.* (Engel-berger). Ово је ситнија јабучица. боје тамно жуте, попрскана ситним пегицама *Зри у Децембру,* а може да се одржи до Марта. Употребљива је како у пољопривреди тако и иначе. Дрво јој није нежно, доцкан цвета, брзо стаје на род и сваке године рађа.

42 *Грубаја.* (Carpentin) јабука *коре рапаве,* пријатног укуса од многих је боља за јабуковачу. Дрво се одликује необичном родношћу.

(Наставиће се)

ГЛАСНИК.

Практично предавање из пчеларства. — На дан *11 Јуна* ове године држаће се *у Београду на пчелањику Срп. Пољоприв. Друштва* (код друштвене зграде до министарства финансија) практично предавање о пчеларству и пчеларењу са кошницама покретног сања, где ће слушатељи видети том приликом и разне системе кошница и остале пчеларске справе.

Предавање је баш у најважнијем добу, за пчеларење, те је у толико од веће важности и користи, како за саме пчеларе тако и за све љубитеље ове гране привреде, а и за све ђаке. С' тога се с' пуно разлога очекује, да ово предавање посете сви они, који се интересују за пчеларство.

Предавање почиње тачно у 10 сахати и трајаће до подне тога дана.

* * *

О школским баштама у основној школи. — Мило нам је, што можемо забележити, да је у „*Упуству*“ које је Г. Министар просвете и црквених послова прописао овогодишњим надзорницима основних школа («Српским Новинама.» број 109 ове године) и једна важна напомена, која се тиче школских башта. Тако се препоручује надзорницима, да се „*на самом испиту*“ имају, између осталога. уверити и о томе: „*да ли су* (наставници) *заједно с ученицима обрађивали школску башту.*“ То значи; да је у Министарству просвете и црквених послова обладало гледиште, да се рад учитељев цени и по томе, колико он са својим ученицима улаже труда и на уређењу школске баште као и на практичној пољопривредној поуци. На овај корак, који се мимо наставе у првом реду тиче интереса домаће пољске привреде, ми смо министарству веома захвални и уверени смо, да се само на овом кораку неће стати. Садашњи начелник г. В. Бакић био је вазда наклоњен томе, да пољопривредна настава, како у учитељској школи, тако и у основним школама добије своје право место и да се практичној страни њеној сврађа што већа пажња. С тога се потпуно надамо, да ће се после овога скренути и већа пажња: на спремање учитеља и за овај задатак још у учитељским школама; да ће се приређивати и специални практични пољопривредни курсеви за учитеље, да ће се што пре утврдити и прописати основни планови за школске баште са упутством за радове у њима; да ће се увидети јака потреба установљења нарочите инспекције у Министарству за руковођење овим пословима итд. А ми ћемо вазда бити готови, да кроз лист и службеним путем потпомогнемо да се ова питања што боље расветле и у дело приведу.

— — **Ђ.**

Извештај. — О калемарском курсу, који је држан од 1—10 Марта ове године на добру срп. пољопривредног друштва код Шапца:

Сриском пољопривредном друштву

БЕОГРАД.

Још прошле године, друштво је у своме програму за практичне радове ставило, да се те године одржи један практични калемарски курс за пролећне калемљење воћа и винове лозе. Актом једним, оно је известило и управу добра о овоме курсу, али сасвим доцкан, што је и самим тим актом признало, с напоменом: да управа овога добра у идућој години благовремено учини предлог о свему ономе, што би се по овоме предмету имало да уради.

Држећи се дакле наређења овог друштвеног акта, управа овога добра предложила је на време друштву у овој години све што је потребно за држање овога курса и, оно је после тога предлога, одредило управника добра да он сам руководи предавање на курсу и примање слушаоца.

Према наређењу друшт. курс би имао да траје 10—15 дана, а за 15—20 слушаоца. Доцније предлогом управе добра, ово је измењено у толико, што је се рок скратио од 15 на 10 дана, а број слушаоца повећан на 25. Овај је предлог потекао оттуда, што је се пријавило много слушаоца, како из оближња два среза подринског округа. тако и из унутрашњости. Узрок оволикој пријави лежи у томе, што је друштво стечајем преко новина објавило, да могу бити слушаоци — поред осталих услова и из свију округа. Према томе, дакле, био је избор слушаоца отежан, јер се због оних у унутрашњости, морао да одбије доста знатан број из овога округа Пријавило се 35 слушаоца, од којих је 25 изабрано с правом на дневницу, а остало, одбијено је и упућено на топчидерску економију. Добровољних слушалаца било је свега 3. но по отварању курса, пријављивали су се слушаоци ове врсте у знатном броју, како из блиске околине, тако и даљне, као. срезова рађевског и азбуковачког, до којих је стечај доцкан допр'о. Они нису могли бити примљени због тескобе самога локала који је служио као учионица.

Према месту, било је примљено слушаоца:

I. С правом на дневницу, из

Округа моравског	. . . . .	2
« крушевачког	. . . . .	1
« подунавског	. . . . .	2
« ваљевског	. . . . .	4
» подриньског	. . . . .	16
	Свега .	25 слушалаца

II. Добровољних, из

Округа подриньског	. . . . .	3
	Укупно .	28 слушалаца

Од интелигенције, као: попова, учитеља, чиновника итд. није било апсолутно ни једног слушаоца. Случај дакле, као и при предавању које је било пре две године, на ком је био цигло 1 учитељ између 70 сељака и то из најудаљенијег краја среза поцерског.

Према имаовном стању било их је за $^2/_3$ врло доброг, а $^1/_3$ слабог. Слушаоци су сви махом земљоделци — сељаци, — изузев два економа из вароши.

Пошто су се сви слушаоци искупили тачно у 8 сати 1 Марта отворено је предавање, на коме је говорено о важности воћарства са разних гледишта као засебној пољопривредној грани; после овога говорено је у неколико о производњи садница и калемљењу воћа у толико, у колико би се могли упознати са радовима, те да у самој учионици раде. Одмах им је насечено лозе и на њој се учили оним начинима калемљења, који су подесни како за воће тако и за лозе. Даље су поучавани, како се воће може калемити на 10 начина и то све у добу, када су дивљаке танке, — дакле савршенији, но што су досад познати нашем народу: под кору и процеп. Оба ова последња начина имају ту рђаву особину, што су ране причињене калемљењем толико велике, да зарашћивање иде врло споро, усљед чега је у пигању и опстанак воћкин или напослетку и сама дубока старост њена. Оттуда, што су у народу само ова два начина распрострањена, долази оно немање калемљеног коштичавог воћа, које се махом производи из изданака. Окалемљена воћка на младој дивљаци тако срасти, да јој се већ на јесен, врло мало познају трагови од калемљења. При сваком показивању у учионици, допошена је по нека воћ. садница примљена на један калемљена, о коме се истом говори, те су на тај начин слушаоци курса, добивали вољу за даље вежбање.

Кад су извежбани били у учионици са три начина калемљења, одмах су четвртог дана изашли на потпуно практичан рад у расаднику, где се још најбоље изучити — само ко је вољан —. јер су им ту како дивљаке тако и калем-гранчице разноврсне дебљине.

Из почетка, првог дана, ишло је које како, док други и трећи дан, радило се са успехом. Слушаоци, који нису могли да раде у расаднику правилно, враћани су по ново у учионицу, да се тамо још вежбају на лози и шибљу.

Остало време распоређено је тако, да се сваког дана могао држати 1 — 1½ сахат теорије, а нарочито онда, када је било рђаво време. Вишак од овога времена, употребљаван је искључиво на рад у расаднику.

За време часова говорено им је о најнужнијим радовима из производње воћа, као и разним начинима калемљења.

Програм предавања био је:

1. Производња дивљака из семена и коштица.
2. Спремање коштичавог воћа до клијања — штратификирање.
3. Извођење дивљака и лоза положницама, потопницама, резницама и изданцима.
4. Спремање земљишта за воћно семениште,
5. Расађивање дивљака у расаднику и неговање њихово.
6. Сечење калем-гранчица, где долази време и начин сечења и чување до употребе.
7. Калемљење воћа на 10 разних начина, са двогубим калемом.
8. Површно о летњем калемљењу.
9. Справљање калем-воска.

Предпоследњег и последњег дана, сви курзисти полагали су испит на практици у расаднику на овај начин: дељени су у групама по 6 и извођени на рад и, сваки је од њих морао да окалеми по 40—50 дивљака на оне начине, по којима је предавано; према показаном успеху, добијали су и оцену. Од 25 показало је успех отличан њих 10 слушаоца, врло добар 9 и добар њих 10 слушалаца.

Према успеху одређена им је и награда за отличне по 2 дин. дневнице, за врло добре 1·60, за добре 1·50 дин. Само је једноме слушаоцу одређена дневница 1·20 дин. који је понајлошији успех показао.

Из доле изложеног списка може се видети: колико је примљено слушаоца за калемарски курс, место одакле су слушаоци, дневнице и оцене њиховог рада.

ТЕК. БРОЈ	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ КУРЗИСТА	ЗАНИМАЊЕ	МЕСТО	СРЕЗ	ОКРУГ	УСПЕХ	У ДИН. ДНЕВНИЦА	ПРИМЕДБА
1	Радоје Кевић	земљоделац	Бријежђа	колубарски	ваљевски	отличан	2	
2	Драгомир Тодоровић	„	Баталиге	тамнавски	„	врло добар	2	Због даљине пута
3	Чедомир Даничић	економ	Дучића	колубарски	„	отличан	2	дата му је већа
4	Милан Станковић	„	Смедорева	смедеревски	подунавски	„	2	дневница.
5	Милан Путниковић	„	Колара	„	„	добар	2	Због даљине пута
6	Адам Анђелковић	земљоделац	Бачине	темнићки	моравски	врло добар	2	„ „ „
7	Вуле Крсмановић	„	Срња	„	„	„	2	„ „ „
8	Михаило Јанковић	економ	Алексинца	алексиначки	крушевачки	„	2	„ „ „
9	Лазар Матић	земљоделац	Букотић	поцерски	подрињски	отличан	2	
10	Марко Ђокић	„	Варна	„	„	добар	1·20	
11	Милутин Дамњановић	„	Синошевић	„	„	врло добар	1·60	
12	Илија Бањановић	„	Причиновић	мачвански	„	отличан	2	
13	Магија Петровић	„	„	„	„	„	2	
14	Гаврило Вукомановић	економ	Глушци	„	„	„	2	
15	Марко Перић	земљоделац	Штитар	„	„	„	2	
16	Михаило Јанковић	„	„	„	„	„	2	
17	Коста Ђујић	„	Белотића	поцерски	»	врло добар	1·60	
18	Михаило Тршић	„	Мајура	„	„	„	1·60	
19	Андрија Топаловић	„	„	„	„	„	1·60	
20	Петар Малетић	„	„	мачвански	„	отличан	2	
21	Милорад Љубанић	„	Богатића	„	„	врло добар	1·60	
22	Степан Јовић	„	„	„	»	добар	1·50	
23	Живан Вуковић	„	„	„	„	„	1·50	
24	Никола Дражић	»	„	„	„	„	1·50	
25	Петар Павловић	„	Мајура	поцерски	„	„	1·50	

Добровољни без награде

1	Милан Тадић	земљоделац	Штитар	мачвански	подрински	врло добар		
2	Марко Ђукановић	„	Мајура	поцерски	„	добар		
3	Драгутин Тршић	„	»	„	„	врло добар		

Сви слушаоци курса урадили су укупно око 6—7000 дивљака, и то за време од 4—10 Марта — дакле за 6 дана. Са радом у расаднику почињало се пре подне у 8 а свршавало у 11½ часова, после подне почињало се у 2½ а свршавало у 5½ часова. Кад се дакле узме у рачун краткоћа времена, онда доста је израђено.

Сада, када се овај извештај подноси Друштву, окалемљено воће курзистима примљено је и пролистало за ¾ од целокупног броја, а где које одвојило легорast са редним десиметром. И од ове ¼ изгледа ће се још половина примити, што је довољан доказ, да је велика већина курзиста радила са вољом, од којега знања имаће велику корист, како они сами, тако и њихова околина.

Пошто се напослетку види резултат примања калемљених дивљака, пребројаће се све шта је урађено укупно и према врсти воћа и известити како друштво, тако и све курзисте о томе: колико се процентично примило укупно, а колико опет према врстама воћа.

Чим је свршен рад последњег дана, одмах су слушаоцима прочитане оцене и према њима исплаћене дневнице. Сутра дан добра половина разишла се својим кућама зато што су имали и тамо својих хитних послова, које су морали неодложно посвршавати. У недељу (12 Марта), по доласку изасланика, дељене су награде од заостављег алата оним курзистима, који су били на лицу места — добру друштвеном.

За дељење награда тражено је усмено одобрење од друштв. изасланика г. Паје Тодоровића и тек по одобрењу приступило се дељењу.

Награде су добили у воћ. алатима:

Гаврило Вукомановић из Глушаца ср. мачв. окр. подрињског 1 маказе, 1 нож за исечак.

Чедо Даничић из Дучића ср. колуб. окр. ваљев. 1 нож велики за кресање воћа, 1 фуруница за грејање калем-воска.

Михаило Јанковић економ из Алексинца: са једним маказама.

Адам Анђелковић из Бачине ср. темнић. окр. морав. 1 маказе и 1 нож за исечак.

Матија Петровић земљод. из Причиновића ср. мачв. 1 маказе и 1 нож за исечак.

Илија Бањановић земљод. из Причиновића, 1 маказе 1 нож за кресање 1 нож исечак.

Вуле Крсмановић земљод. из Срња ср. темнић. окр. морав. 1 нож за цеп, 1 исечак и 1 нож велики за кресање воћа.

Осим ових раздатих алата као награде, уступљен је слушаоцима сваком по 1 нож за сечење калем гранчица са којима су радили од почетка па до свршетка курса.

Било их је још и отличних и врло добрих које је требало наградити, али није било више алата.

Сав издатак на овај курс. требао би да падне на терет партије помагања пољске привреде, јер цео рад око пролетњег калемљења, у редовним приликама не стаје добро друштвено више од 200—250 дин. годишње, а издато је, као што се из доле изложених цифара види:

На дневнице курзиста	442·80 динара.
На материјал за справљ. калем-воска	28·90 «
На алат воћ. за рад и награде . .	148·70 «
Свега	620·40 динара

У прилогу под ⁄. шаљу се Друштву 26 новчаних докумената, која се односе на издатак око овога курса.

Друштву понизан
Светол. А. Петковић
управник добра друштвеног

ДОПИСИ.

Вражогрнац 16 Априла 1895 год.

Од како је наступило пролеће па до сада, време је непрестано променљиво; неколико дана бивало је лепо, неколико пак падала је киша, те тако то траје и данас. Усљед тога, пољски радови су прилично изостајали те се доцније свршавали. Киша која по чешће пада она је праћена ладноћом или ладним ветром, те због тога бачено у земљу сјево, мучно и тешко ниче и вегетира. Неколико топлих и лепших дана измамили су воћке те су потерале и цвет, па неке врсте крушака, кајсија, бресква и шљива и расцветале се, па сада због приличне ладноће сумњиво ће и плод заметнути. Јабукова и крушкова дрвета нису пуна цвета као прошле године, те усљед тога ова околина неће моћи ове године обиловати том врстом воћа као минуле године.

Копња и орезивање винограда довршава се ових дана. Како је винова лоза прошлог лета више мање, била поштеђена од «Пероноспоре,» то се надамо да ће имати грожђа доста овог лета, али ипак требамо наше винограде сви слошки да бранимо и овог лета од поменуте болке, јер и ако је у прошлој години не беше, — није искључена могућност да се она сада на виновој лози појави. Како материјал и справе, тако и поуке око сузбијања „Пероноспоре» да је и то: материјал и справе по оцени коштања, а поуке безплатно, наше Пољопривредно Друштво у Београду. Оно ће и ове као и прошле године, а према својој могућности и средствима учинити потребне кораке на сузбијању «Пероноспоре.«

Орање за сејање јарих усева довршено је али са приличном кубуром, јер због неродице у прошлој год. народ није имао довољно стрмнине да засије.

Сада се народ бави са орањем и сејањем кукуруза и то на смоњичавим и глиненим земљама; но орање смонице иде доста тешко, јер на местима је се «запекла» а на местима је «гњилава.« Орање и сетва кукуруза на иловастим пескуљама, почеће око Ђурђева дана.

Озима жита: пшеница и јечам, на оцеднијим местима су врло добра,

Цене су појединим производима ове:

Кукурузу од 100 кгр.		14·00	динара
Пшеници « » «		18·00	«
Пасуљу « « «	13—14	15·00	«
Јечму « » «	13—15	00	«

Ово су главнији производи који се на трг износе и продају.

Здравље је код стоке повољно.

Код деце влада кашаљ т. зв. «магареће.«

Мил. Ј. Петровић.
економ.

БЕЛЕШКЕ.

Справљање сирћета. — Откако се пустошна филоксерна зараза одомаћила и у нашим виноградима. од тога се доба осетила код нас јака оскудица не само у вину, већ и у правом, чистом винском сирћету. Међутим, како код нас има разноврсна воћа, то нам оно, у погледу справљања сирћета, може бити од неоцењене користи, претпостављајући га свима могућним отровним фабрикацијама и другој вештачкој производњи.

Од свега воћа. било зрелог или незрелог, као и од самих воћних окрајака и љуска, може се добити изврсно и здраво сирће.

То бива на овај колико прост, толико и јефтин начин.

Све оно воће, које се у јесен покупи *а није ни за какву употребу*, па и саме отпатке од воћа, ваља ситно исећи или још боље истући и сложити у поведики суд, који се остави да постоји неко време, те да сва нечистоћа изађе на површину. За тим ваља ту масу добро процедити у чист суд а још је најбоље у онај, у коме је пре тога стајало сирће или вино. Тај суд не треба затварати, већ га треба оставити отворена на топлом месту, да течност у њему превре. Ону пену, која се по врху купи и која собом носи млогу нечистоћу, треба брижљиво скидати све дотле, док се год она појављује. За неколико недеља имаћемо на тај начин врло добро, кисело и здраво сирће, које се, пошто се добро очисти и сталожи, преточи у друге судове или у флаше.

Да би се врење оног воћног сока што брже изазвало, добро је метути у њега или комад обична квасца, или кору од хлеба у сирће натопљену.

Сирће, које се добија на овако прост и јефтин начин, изврсне је каквоће и корисно може да подмири свуколику домаћу потребу. И што оно буде дуже стајало, то је све боље, нарочиго ако се још и више пута преточи, да се потпуно ослободи од сваке нечистоће.

Ако би ко хтео особито, обојено и мирисљаво сирће за салату нпр. сирће од малина, руже, ароматично или друго какво са особитим пријатним мирисом, он нека поступи на овај начин.

У обично сирће меће се довољно малина или вишања, листа од руже, ароматичног корења итд. Суд са тим сирћетом ваља оставити на топлом месту, или и на сунцу, да постоји четири недеље, за које време треба суд чешће протрести. После тога времена може се већ сирће процедити кроз чисто платно у други суд.

Тако обојено сирће јесте од неоцењене вредности не само с тога, што салати. као и у опште јелу, даје особит укус, већ што је и добра предохрана против заразних болести. Када се на усијано гвожђе сипа тако сирће да у соби испарава. оно поправља и чисти ваздух. Осим тога оно је још и одличан, здрав напитак када се меша са свежом водом.

Камо богдице, да се што скорије скрене пажња свију нас на ово корисно, лако и јефтино справљање сирћета, те да се на тај начин истисне из домаће употребе у велико распрострањено отровно фабрично сирће! —та.

* * *

Најкориснија употреба коњског ђубрета. — Коњско је ђубре од свега осталог најсувље и најтоплије. Оно сагорева врло брзо, само када има довољно влаге и приступа ваздуху. При сагоревању оно производи јаку топлоту и одвећ брзо претвара се у прах.

Коњско се ђубре најкорисније употребљава у клилу и по вртовима, јер убрзава пораст и развиће зелени и биља. Паметан пољопривредник ђубриће њиме само тежа и хладна земљишта, јер га оно убрзо снажи и загрева. Али, то брзо дејство његово не траје опет за дуго. За лака и сувопарна земљишта није за препоруку. У томе случају, да пољопривредник нема згодног земљишта, где би се коњско ђубре с успехом могло употребити, онда је свакојако боље, да се меша са говеђим и другим ђубретом.

С обзиром на те особине своје, ваља коњско ђубре свагда када на пољу лежи, покрити озго једном врстом суве добре иловаче. Она ће чувати, да се из њега не изгубе тако лако они добри састојци његови.

Што је речено за коњско ђубре, то исто вреди и за ђубре од магараца и мазага.

— та

* * *

Прва нега пилића. — Као што је већ познато, из јаја не легу се испод квочке сви пилићи у једно исто време. Тако бива често, да се последње пиле излеже за првим у размаку читавих 48 сати. Да би, дакле, квочка остала мирно да лежи и на последњем јајету, ваља купити испод ње редом сву излежену пилад, пошто се потпуно осуше. То се тако ради све дотле, док и последње пиле из љуске не изађе. Покупљену пилад најбоље је сместити у какву корпу, напуњену меканим сеном, па озго чиме покрити, а да квочка не би с гнезда устала пре времена, а то је, док се и последње пиле не излеже, треба пред њу положити у каквом суду мало наквашена јечма што ће она врло радо јести, не дижући се с гнезда.

Пилићи, све док из љуске не изађу, имају довољно хране, с тога им не треба за првих 24 сата ништа за јело давати. Прва храна пилићима треба да буде просо, по могућству у слатко млеко натопљено, јер је то за њих као прва храна здрава и лако сварљива. Тако их треба ранити неколико дана. За тим се просо даје суво, а чиста вода или још боље по могућству млеко, за напој.

Многи дају као прву храну пилићима обарено жуманце, али као прва храна, оно је за њих тешко сварљиво и могло би им шкодити. Обарено жуманце може се за храну давати пилићима тек после недељу дана. За првих петнаест дана ваља обраћати довољну пажњу на рану пилића, која треба да је, у главном, мека и лако сварљива, а после тога времена даља брига постаје излишна. Само се по себи разуме, да осим хране, морамо обраћати пажњу и на то, да младе пилиће чувамо од влаге и зиме и да место, где се најдуже задржавају, треба да је суво и сунцу приступачно.

Ако пилићи могу слободно ићи по отвореном и травом обраслом простору, ту је развитак њихов много лакши и сигурнији, пошто им ту сама природа пружа оно, чега у затвореном простору немају.

Поистија навикавају се пилићи на тврду храну, као што је: јечам, пшеница, кукуруз и друга.

— та

* * *

Рен. Ова биљка, овај корен боље рећи, — не би требало да изостане ни у једној кући ни сељачкој ни варошкој, јер он као зачин освежава човека и потпомаже му здравље, а као лек спасава га од болова.

У другим земљама, а нарочито у Ческој, много је боље појмљена важност рена, но код нас, и с тога је тамо гајење рена веома распрострањено. Чески малински рен чувен је на далеко, и Чеси не само што имају рена довољно за себе но га чак и извозе, јер је реп према својим особинама, за извоз способан више но друго корење које се као зачин употребљава.

Производњење рена лакше је но производњење многог другог поврћа, зачина, па чак и многих пољских усева.

Ако ништа друго а оно бар ова околност и велика пијачна цена, по коју се редовно рен продаје, треба да нам скрене већу пажњу на гајење рена.

Рен успева у доброј, родној и прилично дубокој земљи, са сунчане стране. Рен не воли тешку, мокру земљу и ладовину. На мокрој земљи и у ладовини рен расте врло споро, има рђав укус и сувише је љут.

Али као што није добра мокра земља за рен, тако исто ни сувише сува и тазе ђубре.

Ово треба имати на уму при одређивању реништа. А кад се према овоме рениште одреди, онда то место било на јесен или рано у пролеће треба људски приуготовити, то јест земља се мора изриголати на две три стопе дубине и очистити од травуљине и којекаквих жила и корења, који би доцније рену могли сметати.

Онде није нужно риголање, где би било довољно доброга и трошнога наноса.

Рен се сади или на јесен или рано у пролеће. Јесење сађење од пролећнога у толико је боље, што се посађени рен преко зиме прими и рано с пролећа потера.

Сади се на 30—40 сантиметара даљине и то овако: направе се бразде дубоке 20—25 сантиметара и у њих се у одређеном растојању посаде сађенице. Рен се такође сади и у рупе начињене гвозденом садиљком (пробојцем). За сађење треба да се употребе потпуно здраве бабице рена (сађенице). Бабицом или сађеницом зовемо сваки онај комад рена који се од корена одсече са неповређеним окцем (пупољком). Као сађенице могу да послуже и крунице т.ј. главе корена са којих је лишће одсечено и које се при употреби рена бацају као неупотребљиве.

За сад је признат малински рен као најбољи, а распознаје се од другога рена жућкастом кожицом, пријатном љутином, лепим укусом и тиме, што је врло крт при стругању, и бео као млеко.

Ко би дакле хтео да се стално бави производњењем рена, добро би било да производи најбољи рен, а то је рен малински.

Разуме се по себи, да и рен као и друго биље, треба обрађивати, плевити, окопавати и чувати од шкете и повреда. Обично рен треба да стоји у земљи 2—3 године, па тек да се довољно развије; с тога пре тога времена не треба га вадити из земље за употребу или продају.

У другој половини јула месеца рен се окопава, при окопавању одгрне се довољно свака бабица и остави се перчин т.ј. само корен рена што непосредно тера у земљу, а сви остали коренчићи што су из њега избили, посеку се. Ово се ради зато да се прави корен довољно ојача.

Ко оће да има правилно уређено рениште, најбоље ће учинити кад одређено место за рениште подели на 3 дела, па онда да једне године повади рен из једнога дела, друге године из другога дела треће из грећега и тако редом сваке године.

Рен се вади у Новембру и пошто се очисти, утрпи се у влажан песак у подруму.

Рен задржава свој прави укус и особине чак до 20 година, а после тога времена изроди се, према томе нужно је чак после тога рока засадити ново рениште, а дотле не.

НАГРАДЕ ЗА УВОЂЕЊЕ НАПРЕДНИЈИХ НАЧИНА РАДЊЕ.

Српско Пољопривредно Друштво понавља и расписује награде за ове практичне радове:

1. *За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака, с обзиром на врсте и сорте воћака и иресадница; на правилност растојања воћака; начин расађивања и негу, а на простору најмање пола хектара.* Награда за најбољи је 350 дин. Могу се такмичити окрузи: подрински и ваљевски. Рок за пријаву до 1. Септембра 1895. год.

2. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста, на површини од најмање 10 ара и с тим да свака врста лозе буде издвојена.* — Награда 300 динара. Могу се такмичити винодељци у срезу кајинском. Рок за пријаву до 1. Септембра 1896. године.

3. *Ко изведе у расаднику 500 двогодих борића црних или белих на песковитом земљишту у срезу рамском или голубачком окр. пожаревачком за засађивање песковитог земљишта.* — Награда 300 динара. Рок за пријаву до 1. Јула 1895. год.

4. *Ко на ма којој брдској страни на усамљеној чистини удаљеној свуда у наоколо од ма какве шуме на 2500 метара у срезу нишком подигне сад на простору од једног хектара из семена, вештачким сејањем и то мешан највише бељиком па буквом, јавором и јасеном.* — Награда 400 динара. Рок за пријаву до 1. Јула 1895. год.

5. *За стално производњење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је садашњи тврди сир, и који ће поред тога бити трајашан и подесан за иренос.* За ову награду могу се такмичити окрузи: крушевачки, руднички, ужички и топлички. Награда I. 500 динара, II. 200 дин. Рок за пријаву до 1. Октобра 1896. год.

6. *За сталну употребу врстачне сејалице за стрмнине на неодређеној површини.* Могу се такмичити привредници из окр. подринског. Цениће се изникли усев. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

7. *За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака с обзиром на избор врста и сората воћака и иресадница; даље на правилност растојања воћака, начин расађивања и негу, а на површини најмање пола хектара.* Могу се такмичити сре-

зови добрички и јабланички. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1897. год.

8. За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста на површини од најмање 20 ара с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из Жупе. Награда 300 дин. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

9. За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста на површини од најмање 20 ара и с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из околине Ниша. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

10. За сталну употребу алуга ораштача и окопача у вези са правилним сејањем. Могу се такмичити привредници из Добрича из среза лесковачког. Награда 150 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

11. За сталну употребу жетелице. Могу се такмичити привредници из Стига окр. пожаревачког. Награда 300 динара. Рок за пријаву до 1 Маја 1896 год.

12. *Првом удружењу у Србији са показаним успехом и резултатом за заједничку набавку и употребу пољопривредних сирава.* Награда 300 динара. Рок до конца 1898 год.

13. Који учитељ или учитељски збор *може да покаже добро уређену школску башту од најмање 10 ара, у којој ће бити добро подигнуто воћно и лозно растило са пчеларником од најмање 10 кошница са покретним сатем.* Награде I-ва 300 д II-га 200 динара. Рок до конца 1897. године.

14. *Ко од подкивача одличне подковање волова да не обађе, са савршенијим алатом и подковицама* — дакле по модерном начину. Награда 300 динара. Рок за пријаву до конца 1898. године.

За ове награде могу се такмичити: земљорадници и пољопривредници, којима је пољска привреда или која њена грана једино или главно занимање од кога живе; сви они који се баве једном или више грана пољске привреде али у ширем обиму; пољопривредне подружине, манастири, општине и свака пољопривредна задруга основана у циљу рационалног обрађивања земље. А за последњу, занације, којима је подкивачки занат главно занимање, од кога живе.

Сем награда у новцу даваће се и похвалнице.

Ко би од оних, којима се награде буду досудиле, желио да му се у место новаца набаве за исту вредност: справе, приплодна грла и т. п. то ће му се учинити без рачунања подвозних трошкова.

Имена награђених објавиће се у друштвеном органу и другим српским листовима.

Сви који хоће да се такмиче за ма коју од ових награда, треба да се пријаве усмено или писмено Српском Пољопривредном Друштву у Београду. У пријави треба тачно да означе за коју награду желе да се такмиче и тачну адресу места, општине и среза у коме живе.

Из канцеларије Српског пољопривр. друштва 1895 год. у Београду.

СТЕЧАЈ

За радове, који ће се по решењу управног одбора Срп. Пољоприв. Друштва печатати у *Пољоприв. Календару* за 1996. годину.

1. Сејалица.
2. Овас.
3. Биковска сместишта.
4. Ждребад на заједничкој паши.
5. Подизање дудара по општинама.
6. Виногради на песковитом земљишту.
7. Јасен, брест и граб.
8. Прерађивање млека.
9. Бресква.
10. Важност гајења пернате живине.
11. Избор места за пчеланик и како ваља уредити угледни ковалук.
12. Црвени патлицан.
13. Храна и храњење срп. земљорадника.
14. Плетарство.
15. Липа.
16. Приповетка (с пољопр. намером).

1, Чланци не могу бити већи од 4—5 листа штампаног слога а наградиће се по оцени управног одбора кад календар буде готов.

2. Рок за подношење ових радова оставља се до 15. Јула ов. године.

3, Позивају се пољопривредни писци, да по овом стечају израде чланке и да их до одређеног рока пошљу на адресу друштвену с назначењем да је за календар.

Бр. 1253. Из седнице управног одбора Срп. Пољопривредног Друштва 13. Априла 1895. године у Београду.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Ко ове године отпочиње пчеларити, нека набави:

„ПЧЕЛАРСТВО“ за потребу почетника и пчелара, израдио Светозар Љ. Гавриловић. Београд 1894 8' стр. 305 са 127 слика.

Ово је пчеларство удешено за почетнике, да по њему сама одмах на пчеланику могу радити око пчела. Подељено по месецима описати јасно и просто сви радови око пчела. Други део садржи најважније из т. зв. пчеларске теорије.

Цена 3 динара. Може се добити код српског пољоприв. друштва.

Министарство просвете, препоручило га је за књижице основних школа.

За поклањање ученицима о испитима — врло згодна и корисна књига.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: Начела за оцењивање стоке на изложбама (наставак). — Кочње и сметње пољској привреди (свршиће се) — Најважније врсте воћа које би се могло код нас одомаћити (наставиће се). — **Гласник.** — **Допис.** — **Белешке.** — Награде за увођење напреднијих начина рађе. — Стечај. — Оглас. — Књижевни оглас.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТИНИ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 22. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 4. ЈУНА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

НАЧЕЛА ЗА ОЦЕЊИВАЊЕ СТОКЕ НА ИЗЛОЖБАМА.

ОД

СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋА.

(наставак)

I.

Закон природни чини, да се кроз дужи ил' краћи низ столећа и година могу облици (форме) и ткања тела животињског мењати. Неки се од њих мењају брже, други много спорије. Међ' оне, који се најдуже времена противе сваком мењању, спада животињски костур, а на њему по најпре лобања. За тим раси својствена боја длаке, папоњака, брњице и рогова. По томе се обично цени чистота дотичне расе.

Костур, дакле кости и њихов облик, дају облик и целом животињском телу, јер су права основица истоме.

Од како се писати почело, тежило се, да се утврде „прописи“ каквим облицима тела и свем осталом што уз то иде, треба да се одликују поједине јединке разних врста стоке, које доносе највише користи у домазлуку у једном ил' другом правцу.

Кенофон још пре скоро 2000 година описује узор коња. Стари римски писци Варо и Конумела, чине то исто врло опширно, за сву осталу стоку, тако, да већина тога, што су они писали из сточарства и дан данњи је од огромне користи и вреди.

И тако редом, кроз све векове и поједине десетине година, научњаци су тежили, да утврде стални ликове узорите стоке и да одреде размеру појединих делова животињског тела, да на тај начин за сваку појединu врсту стоке и „употребну вредност“ њену, одреде „типове“ за потпуну хармонију и лепоту.

„Златни реп“ Крајзингов, поправљен је Ролофом 1870. Сетегастова анатомска подела спољњег телесног облика — трупа — у четвороугланике сакупљеног итд. итд. спадају у све озбиљније тежње тога правца.

Кремер из Цириха, Вилкенс, Лидтн и други, за исте послове употребљују меру дужине и своде облике и размере делова на животињском телу на меру, изражену у сантиметрима и милиметрима.

Све то у циљу, да створе поуздану научну основицу, за тачну оцену стоке за приплод, као и за оцену стоке по њеној корисној употреби у домазлуку, да избаце суђење од ока и на памет.

За одређивање раса и сојева, служе се врло опширним мерењем тела на основу штудије костура, а нарочито мерењем главе, на основу тачног анатомског познавања лобање.

На основу тог „поступка“ за мерење, не само да су добијене размере појединих делова на телу, њихов узајамни однос у крој и строј, већ се њиме, као „размерником“ могле прености, добијене линије потпуно у размери, да послуже за стварање цртежа, како појединих форми, тако и у читаве фигуре животињског тела. И не само то, већ се тако могао уочити, бројем, мером, па и цртежом преставити однос тих размера, спрам особина стоке и њених подобности за овај ил' онај циљ стварања користне употребе стоке!

Мана тог „поступка“ била је у томе, што за све то беше потребно неколико различитих сората и што се морало на сваком грлу предузимати — 10 и више мерења главе, 15—20 мерења трупа и удова. „Поступак“ је, тај дакле, тежак, опширан, незгодан за све практичне послове сточарске и незгодан је, с тога што руковање с њиме изискује више знања и спреме, но што га обично школовање дати може.

И онда је доиста заслуга, што је Лидтн тај „поступак“ и сам начин мерења стоке, упростио на мањи број свео, учинио га приступачним за шире кругове, лагоднијим за руковање, па ето употребљивим и за оцену стоке на изложбама.

Лидтн је свео мерења појединих грла од 15 до 20 на свега 8 мерења, а из „поступка“ за оцену стоке по поенима узео обележавање бројевима, „белешкама“ и задржао све остало, што је најнеопходније.

Његовим штапом за мерење, мере се извесне тачке на животињском телу (види слику 1). Слика преставља костур говечета, са обележјем фигуре животињског тела, како би се лакше могло видети, на којим тачкама треба мерење предузимати.

Кад се дотично грло постави тако, да заузме правилан став телом, онда се мери;

1. Висина од земље, до врха гребена, код а на сл. 1.
2. » » « » » крстне кости код в,
3. » » » » средине леђа код б,
4. » » » » места на ком је реп усађен г.

Мереньем висине на сва четир' ова места, треба да се добију подједнаки бројеви, онда значи да је „*леђна линији*“ права — водоравна — и према томе да се може огласити као *одлично* скројена, да може добити најбољу „белешку.“ Али не треба искључити из ове „оцене,“ ни она грла. код којих средина леђа, лежи 1—2, а код јако стеоне — ил' у опште бремене — стоке ни онда, кад она и до 4 см. лежи ниже, но гребен, ил' крстна кост.

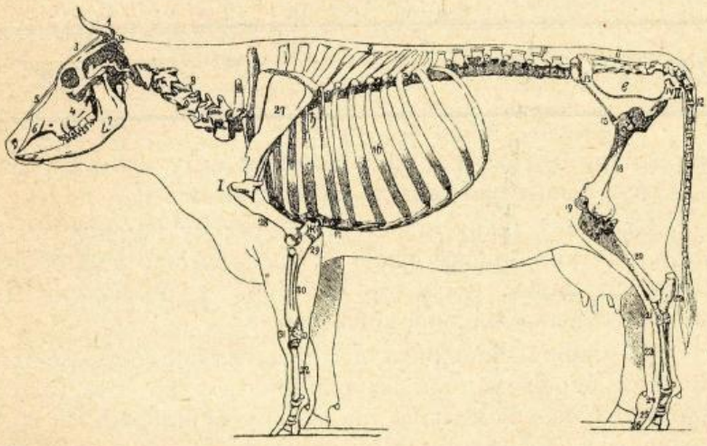

Слика 1.

5. *Дужина трупа*, мери се од плећног зглоба (зглоба плећке и рамењаче), па до чвора кости седњаче, у косом правцу (обележено на сл. 1. са римским бројевима I и II).

Том приликом *добиће се према разном добу старости код грла такви бројеви, који стоје у известној размери спрам висине гребена.*

6. *Ширина трупа* мери се од једног до другог *свода ребара* — с једне и с друге стране тела — одмах *иза плећака* код ђ;

7. *Од једног кука до другог* — с друге стране тела код е. Средина из оба добијена броја, то је ширина тела и код грла, одличног кроја и добрих размера, добијени број треба да износи најмање $^1/_3$ висине гребена.

На послетку мери се:

8. *Дубина прсију* непосредно иза плећака т.ј. мери се од лакта (29) ж, преко ђ до врха гребена код а, а може да се од измерене висине гребена одбије висина до патрљка лакатне кости (од земље до ж).

Дубина прсију треба да износи најмање $^1/_2$ гребенске висине, али ипак што прса дубље стоје, све је боље и дотично грло заслужује, да добије белешку и преко највеће.

Поред ових мерења још се оцењују *на памет* — без мерења (оком и питањем):

Ширина леђа,
Степен чистокрвности,
Чистота боје,
Каквоћа коже
Знаци млечности,
Виме и полни удови.
Крој главе, крој и строј рогова.

Костур и став ногу (удови); чему се придружује још и проматрање стоке при кретању.

Да се све ово може извршити, сваки члан оцењивачког суда (обично се узимају петорица), добија малу књижицу за бележење. За свако појединo грло

ПОДЛИСТАК

ПОЉСКИ И ДОМАЋИ МИШЕВИ, И СРЕДСТВА ПРОТИВ ЊИХ.

Мишеви су велике *штеточине*. Где се накоте у кући и домазлуку ту не остаје ништа на миру, а штета *од њих у пољу и гори може да буде још много већа*. Да се не осврћемо на оно што о томе причају прастара и библијска времена, довољно је да се сетимо само неколико примера, прибележених од позданијих писаца — као што је то нпр, Паузаније, Диодор, Румилије Руф, Страбон итд. од старијих; а Лине, Мартин, Блазије) Брем, Рус итд. од новијих. Као неки потоп — као оно гусенице и скакавци — прикриле где када пољски мишеви читаве области, те их тако опустоше, да се становници од глади и других невоља морају исељавати. У старој Јелади — а нарочито у Тесалији — бивало их је толико и тако често, да Јелини у својој невољи тражаху помоћи од самих богова. У уверењу, да их бог Аполон шаље на земљу као казну грешном свету, обраћаху се њему, да их он од те напасти или сачува или ослободи. С тога су му и приредили надимак Сминтеј (Smintheus — по имену миша) или Миоктон (Myoktonos; т.ј. затирач мишева), и славили га као свога заштитника. Средњи век пружа нам опет читав низ и лепих и чудноватих прича о мишијим најездама по разним крајевима света, а баш и новије доба није оскудно примерима те врсте. Год. 1792. навалише пољски мишеви на имање Домартенске опатије (манастира у Француској) тако ужасно, да су јој сва поља — на 30 хектара — била као изрешетана, и да су сама домаћа чељад за месец дана убили преко 53.000 те гадије. Год. 1801—1802. беше их у једном делу Француске толико, да је једна једина област тога дела *Vendée због њих претрпела штету од близу 3 милиона динара*, а изгубила би јамачно још и много више, да на измаку г. 1802 не наиђе бујна и дуга киша, која им је ровове преплавила, те их подавила. Год. 1813, и 1814. појавише се у Енглеској *шумски мишеви*, и опустошише велики део енглеских (нарочито млађих) шума. Год. 1818. накотило се пољских мишева на десној обали Рајне толико. да су их само у месту Офенбаху за три дана убили 47.000 комада. Год. 1822 убијено је у округу Nidda u Putzbach и у Сиверискоm кантону само за 14 дана преко *2 милиона пољских мишева*. Год. 1856. морало се око Готе и Ерфурта на ново преорати од мишева поништено поље од 12000 рала; исте те године потучено их је на једном једином добру око Вратиславе (Breslau у нем. Шлезији) преко 200.000, а г. 1861 у околини Алсхајма скоро $^1/_2$ милиона. Да их сељаци што више тамане, власт је плаћала њихове лешеве (на туце или стотину), и издавала знатне своте на то. Неки тежак је за кратко време тим начином заслужио 140 фор.; купио за те новце њиву и надено јој име „мишија њивица“. (Mäuseäckerchén). Последњих година досађиваху веома често усевима око доње Рајне Год. 1866. грдно оштетише Тесалију, г. 1872 и 1873 Бранденбуршку Марну Хесенску, Саксонску итд. а лани се појавише у Грчкој, и то у таком броју, да *беше у опасности цела летина Тесалије и вредности од 40 до 50 милиона динара*. И у нас их има неколико врста, али јесу ли се икада појављивали у такој мери, да су пустошили читаве крајеве, нисам могао поуздано разабрати. Људи, које сам ја о томе питао, веле и овако и онако. Неки ме увераваху, да тога код нас није бивало, а други опет са свим друкче. Један старији и озбиљнији радник на просветном и привредном пољу вели нпр. да је Србија већ неколико пута страдавала од пољских мишева. Једне године упадоше у руднички и ужички округ таком силом, да су сатрли велики део усева и жетве. У тој

употребљене су две противположне стране — једна према другој кад се књига расклопи, за потребно уписивање бележака и оцена, по прописаним рубрикама.

На левој страни књижице, има 12 линија, по којима оцењивач бележи: име и презиме, место одакле је сопственик, пол грла, расу, боју, старост, даље да л' је грло од сопственог домазлука — или је купљено; ако је крава, колико је телади отелила, је ли стсона, је л' грло било већ награђено, кад и којом наградом?

Према томе противно досадањем начину оцене, чланови оцењивачког суда знају име сопственику стоке.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

КОЧЊЕ И СМЕТЊЕ ПОЉСКОЈ ПРИВРЕДИ.

Аграрне неприлике и недаће, њихови узроци и последице.

(СВРШЕТАК)

Но и ако су добре стране старе економске уредбе о заједничкој имовини и о заједничком уживању њеном, поништене, ишчезле, заборављене и сарањење; штетне стране су остале, да и даље трају и господаре: — поред осталих и она, да на шуму и пасиште имају право само староседиоци у селу, а не и приновљени дошљаци. Њима се и дан данп суревњиво брани право користовања заједничком имовином: то је начело, које се одржава у свима селима, па и поред тога, што су законски прописи, доцнијих времена узели у заштиту, ову неједнакост и изолисање приновљених чланова општине. Њима је остављена и на даље дужност да сносе све општинске кулуке и све општинске терете, ал им је ускраћено право: да се користе шумом за огрев и за грађу, да смеју на утрину и пасишта изгонити своју стоку.

Као год што су правни појмови о заједничком уживању непоуздани, збркани и нерегулисани, исти је случај и са заједничом имовином појединих села. Све то потиче из непојмања, погрешног схватања и несређености правних односа, који воде своје порекло из старијих уредаба и обичаја народних.

„Шуму је много лакше сатрти, но је подићи," па тако је и са свим осталим: — много је лакше поништити и оборити, него ли нешто ново и боље подићи и створити.

Па тако и у погледу на заједничку имовину, влада и правна несигурност и збрка појмова и потпуна несређеност.

Са претварањем општинске економске управе, у административно тело, изгубила се основица за правилну оцену и схватање заједничке имовине и она је маом, просто прекрштена: *у општинску својину, имовину политичке општине.*

У тежњи да се олакша и надзор и цео контакт управних државних власти са општинама, на њих су пренета — поред судске и извршна, како административна, тако и финансиска власт. То је изазвало тежњу за стварање већих, груписаних општина. Одвојена селска имања подведена су под надзор општинске власти, сручена у општу заједницу: постала имовина за парбу и гложење, не само између села, но и између села и општинског центра.

Порески закон, катастар т. ј. „попис имовине," и опет себи за олакшицу, тај накарадно свађени и примењивани правни појам, о заједничкој имовини сеоској, подигло је на још један степен више: сеоске утрине и испусти, општинске шуме, добиле су значај

невољи саветовало се и пољопривредно друштво о мерама против тога зла, те је закључило, да се ровови засипају катраном. (а тога је тамо доста). И други један радник на просветном пољу (зоолог), на кога се можемо ослонити, уверавао ме је, да је у ваљевском и шабачком округу сам посматрао пољске мишеве, којих је тада било толико, да су сва поља прорили. И ја мислим, да пољских мишева има и у нас а да их је морало где када бити и у великом броју. Та баш балканско полуострво беше од вајкада најзгодније легло тога гада, па би било са свим чудно, да је само једну Србију обилазио и штедио. Да то није вероватно, сведочи поред осталог и нека имена и речи, које се јамачно на то односе. Поред речи „нàдо" стоји у Вукову речнику ово тумачење: „рупа гдје пољски миши сносе жито, das Mäuseioch, caverna murium — а по томе је јасно, да их има, и да штету чине. То исто значи та реч и у Лици (Чутурило). Сем тога има у нашем народу приречица, која вели: „Удри га, ко миша под крстином," па и то наговешћује, да су миши жетви досађивали. Најпосле имамо ми и неку врсту тица, коју зовемо „мишари" — јер лови пољске мишеве — а и само поље Мишар биће да је добило своје име од многих мишара, дакле опет од честих навала пољских мишева. Је ли то баш тако, могло би се тек истраживањем утврдити, па с тога сам и покренуо ово питање, не би ли се што боље расветлило.

Пољских и домаћих мишева има неколико родова, али је пољопривреднику највећи штеточин род, што носи научно име Arvicola „волухари" по Кишпатићу; нем. Wühlmäuse; франц. les campagnols) с неколико својих сурodица. И поједине сурodице се међу собно до некле разликују, али се све подударају опет у томе, што *нападају на усеве и шуме и што се — по несрећи — веома брзо и јако алоде.* У томе се нарочито одликује т. з. *прави пољски миш* (или „волухарица" по Кишп.; arvicola arvalis Pall; die wühl — oder die feldmaus; campagnol des champs, campagnol vulgaire; The Short — tailed Field Mouse), *а баш њега има и у нас* (Панчић, Докић, Црногорац, Козарац, Кишпатић, Арсенијевић. Петровић). С тога ћемо га и узети као тип, да се по њему упознамо с целим родом тог нашег непријатеља.

Пољски мишеви живе у 30—40 метара дугим роровима 20—40 сантим. испод земље. Излаза из тих ровова, што воде на површину има обично два и више а у самим роровима ограђена су засебна места за гњезда (ложе), а друга за оставу (нàдо по Вуку). Живе обично пар и пар, али бива и тога, да један мужак освоји себи по неколико женки. Обично је, да се паре од јануара до јула од прилике 3—5 пута, а од јула до краја године још 2—3 пута, — свега дакле преко године 5—8 пута. Неке врсте легу се само од марта па до свршетка године, али за то опет сваког месеца. Оплођена женка носи 20 дана и окоти сваки пут 3—4 и више (Лефлед вели 6—12) младунаца а — одмах после 4—5 дана се и опет пари. Младунци сисајv само 15—18 дана, па онда ни они не чекају, да дорасту ($3^1/_2$—4 месеца), него се већ у другом месецу паре и коте. Тим начином може *од једног јединог пара за једно лето да се искоти 500 и више чланова* једне једине породице, па према томе је онда ласно појмити, како то, да их на један мах — искрсне хиљадама хиљада — баш „као да из земље ничу" — и како да их се човек не може да одбрани.

(наставиће се)

потпуно општинског имања, постале су имовина општине, као правне личности. Наплата порезе на утрине и испусте, разрезивала се по броју грла стоке, која ту пасе, а за наплату је била одговорна општина, на чије се име и заводила цела та имовина, при попису.

То би још могло бити, поред свега зла и добро: да су у исто доба регулисани — с једне стране згодна и паметна управа с тим имањем, с друге стране, да је извршен пропис општинског закона о убаштињавању те имовине, ге да се бар даље не крњи и не приграбљава.

Да су и остали чиниоци државни такве појмове о овој заједничкој имовини стекли, доказ је, међ' осталима и то: што су при задуживању или продаји такве имовине за потребе политичке општине, дозвољавали Хипотекарне зајмове и продају и тиме признавали, да је то имовина, с којом општина, као правна личност слободно располагати може.

Да је такво појмање, у потпуној несугласности с појмовима простог сеоског света, који је инстинктивно запамтио да је то заједничка, селска имовина, доказ су силни заплети и парбе због тога и што наш народ не радо пристаје, не само на мешање ма чије у располагању са том имовином, већ и на груписање општина.

Најважније врсте страног воћа које би се могло код нас одомаћити.

(Наставак)

43. *Мирисавка* (Parker' s Pepping), изврсна јабука како за астал, тако и за друге потребе. Облика је правилног, лепа је, боје жуте, *лепог укуса и мириса*. Зри у Децембру, а траје до Марта. Дрво је родно; не бира ни земљу, ни подожај. Успева и у хладнијим пределима.

44 *Шареника* (Courtpendu rouge royal Königlicher Kurzstiel) ово је омиљена јабука, доста крупна, спљоштена, прилично храпава, *местимице жута а местимице ишарана пругама крмезасте боје;* отмена асталска јабука, употребљива је од Децембра до Марта. Дрво доцкан цвета, врло је родно и згодно за засађивање друмова.

45. *Гостичка* (Le gros Courtpendu gris, Grauer Kurzstiel) *Доста крупна јабука.* Боја јој је бледо-жута сивом превучена. У свему осталоме личи на пред идућу врсту.

46. *Пулијара* (Reinette du Canada, Pariser Rambourreinette) врло крупна, у сваком погледу отмена јабука, и по облику и по својим особинама личи на пљуштавицу, с том разликом само, што *је око дршке жута као да је ирђала.* Зри у Децембру, а може да се одржи до лета. Дрво захтева јаку земљу, и ако се тај услов испуни, онда снажно расте, добро рађа и може се употребити за сађење поред друмова, јер се те јабуке не могу јести док се не улеже, а немају баш ни примамљиву спољашност.

47. *Божурка*, омиљена црвена јабука средње величине, позната као зимска јабука, *врло дуго може да стоји.* Дрво не расте бујно, али врло много рађа ако се посади у добро урађену земљу.

48. *Винара* (Herfordschire — Parmäne), асталска јабука, *а и у пољопривреди долази у први ред*; знатно велика, *жута*, крмезастим пругама ишарана. Зри у Децембру и траје до Марта. Дрво пребогато рађа, али захтева добру земљу, топал положај, а најмилије јој је кад је у башти.

49. *Бадњевача* (Böhmer) *необично лепа, крупна, асталска јабука*, боја јој је жута а лице румено. *Зри у Децемру* а траје до Фебруара. Ово је најизврснија јабука за баште, које имају довољно топлоте.

50. *Килимка* (Cornish Gilfflover) асталска јабука, крупна, *иодугачка, боје затворено црвене, иругаста.* Зри у Децембру траје до Априла. Дрво најбоље успева у баштама; с тога ову околност не треба превидети.

51. *Рођаја* (Gaesdonker Reinette), асталска јабука изврсне каквоће, може се употребити за јело и остале потребе од Децембра до Маја. *Дрво је врло родно, цвета доцкан* и задовољава се и са хладнијим положајима.

52. *Сувоземка* (Margil, Muskat — Reinette), јабука средње величине, угледна, свестрано цењена, боје жуте, ишарана крмезним пругама и посута тачкицама. Зри у Децембру; траје до пролећа. Дрво је родно и издржљиво, и с тога се може садити и по планинским пределима; *у влажној земљи обољева од рака.*

53. *Пробирача* (Ribston pippin, Fravers Apple), повећа јабука, *облика често неправилног* ишарана црвеним пружицама. Зри у Децембру и траје до пролећа. Дрво јој је родно али *никако не може да иоднесе влажну земљу.*

54, *Божићкиња* (Wahrer gelber Winter — stettiner), крупна, правилна, као лимун жута јабука, у пољској привреди нарочито употребљива. *Зри у Децембру*, а може да траје чак до лета. Дрво је родно, трајашно и издржљиво.

55. *Смиљевка* (Nonpareille, Grüne Reinette) јабука средње величине, *жуто-зелена*, ненадмашне вредности; зри у Децембру а траје до пролећа. Дрво врло брзо стаје на род и необично рађа. Ова се јабука највише сади по баштама.

56. *Друмара* (Grosser Bohnapfel), угледна, велика, зелена јабука, веома добра за јабуковачу, сушење и кување Може се одржати више од године дана. *Дрво расте стално, врло је родно и згодно за засађивање друмова.*

57. *Бурданка* (Courtpendu blanc, Orban Rein), јабука изврсна у сваком погледу, средње величине, правилног облика, боје златножуте са црвеним лицем. *Дрво захтева добру земљу и згодан иоложај*, и ако се тај захтев испуни, одужује се богатом бербом и веома великом ценом.

58. *Богојављенка* (Rother Tiefbutzer), јабука средње величине, жућкаста са затворено црвеним лицем, врло лепог укуса и мириса. *Зри у Јануару* а траје до Јула. Дрво потпуно издржљиво и природно. Згодно је за сађивање друмова, а успева и по планинским пределима.

59. *Благовештенка* (Réinette d' été blanc, Champagner Rein) угледна, бледо жута, некад као опаљена јабука, изврсна за јело и за друге потребе. *Зри у Марту* а може да се сачува преко целог лета. Дрво је врло родно, а зато што се ова јабука не може јести чим сазри, добра је за засађивање друмова.

60. *Васкрсница* (Grosse Casseler Reinette), асталска јабука, а и у пољопривреди добро цењена; крупна је. угледна, боје је жуте, а попрскана је црвеним пегицама. *Зри у Марту и Априлу а траје до Августа.* Дрво богато рађа, врло је издржљиво и успева и на положајима рђавијим.

Б. Крушке.

1. *Гњилуша* (Poire Madeleine, Grüne Magdalene), крушка средње величине, зелена и зелено жута, пријатног укуса; зри у Јулу, брзо гњили. Дрво расте велико, али је слабо на мразевима.

2. *„Варошка“* (Edle Sommerbirne), угледна крушка, лепе жуте боје, са руменим лицем, изврсног укуса. Зри у Августу, брзо гњили. Дрво је дурашно, брзо и велико расте и добро рађа.

3. *Кожухара* (Stuttgarter Gaishirtel), изврсна крушка, боје с једне стране зелено-жуте, а с друге румуне, посута честим пегицама; зри у Августу, а може да се одржи десетину дана Дрво јој је средње величине, врло је родно али *захтева заклоњен и топал иоложај.*

4. *Китабија* (Gelbe Sommerherrenbirne), доста крупна крушка, боје жуте са једне стране, а с друге стране има пруге крмезасте боје. Долази у ред лепих крушака; воднкаста је и има пријатан укус. Зри у половини Августа. Дрво добро расте, добро рађа. а положај не пробира.

5. *Тробојка* (Somer Eierbirne), врло корисна крушка, јајастог облика, боје жућкасте и црвењикасте, попрскана пепељавим пегицама; зри свршетком Августа а може да се одржи 3—4 недеље. Дрво само у доброј земљи правилно расте и добро рађа.

6. *Бојанка* (Sukré Romain, Römische Schmalzbirne). Ова крушка долази у ред најбољих и најблагодарнијих летњих кру-

шака, облика је врло лепог, угледне крупноће, боје је лепо жуте и ишарана је *пругама турунчеве боје*, пријатног је укуса и мекана је. Дрво врло добро расте и добро рађа, а задовољава се свакојаким положајем.

7. *Грончурка* (La Robine, Sommer Robine), ситна, бледо жута крушчица, понекад с једне стране румена; пријатног укуса, а при јелу и иначе потсећа својим мирисом на мускат. За земљоделце је врло корисна, Зри у другој половини Августа, а распознаје се од осталих крушака не само по особинама, које су наведене, него и по томе, што расте и доспева у *честим грончурима*. Дрво је издржљиво, врло добро расте, а није пробирач.

(наставиће се)

ОПШТИ ПОГЛЕД НА АГРИКУЛТУРУ У СРБИЈИ.

(Наставак)

Количина пепела у најважнијем агрикултурном биљу у Србији у 1000 дел.

ВРСТА БИЉА	Укупно пепела	Кали K_2O	Натрон Na_2O	Креч CaO	Магнезија MgO	Гвожђа — оксид Fe_2O_3	Фосфорна киселина P_2O_5	Сумпорна киселина SO_4H_2	Силицијумска киселина SiO_2	Хлор. Cl.	
Ливадско сено	58·98	15·01	2·17	10.93	4·01	0·75	3·79	3·02	11·38	4·11	Сено и трава
Јечам у цвету	73·96	28·14	1·18	4·96	2·01	0·19	7 09	1·95	25·00	4·01	
Овас у цвету	69·31	24·09	3·94	4·09	1·99	0·41	7 02	2·14	22·91	3·89	
Кукуруз у цвету	59·68	22·01	3·15	7·86	7·02	2·00	5·99	1·98	9·00	4·73	
Црвена детелина	67·98	22·25	1·08	23·86	7·80	0·59	7·01	1·99	1·39	2·68	
Луцерка	75·10	17·99	1·38	31·92	4·15	0·99	6·70	5·00	4·36	2·68	
Озима пшеница	20·01	5.99	0·39	0·81	2·19	0·30	8·98	0·08	0·50	0·05	Зрно и семе
Јара пшеница	21·93	5·89	0·39	0·58	2·61	0·18	10·29	0·36	0·41	0·09	
Озими јечам	20·14	2·98	1·02	0·09	2·31	0·29	7·01	0·64	6·11	—	
Лари јечам	25·97	4·99	0·81	0·70	1·97	0·09	6·99	0·38	14·06	—	
Овас	30·75	4·87	0·81	1·25	2·01	0·19	7·19	0·41	14·01	0·90	
Кукуруз	14·99	4·05	0·25	0·29	2·16	0·20	6·39	0·19	0·29	0·19	
Грашак	26·93	11·17	0·31	1·40	1·99	0·23	10·04	1·13	0·31	0·40	
Пасуљ	36·04	14·95	0·51	2·01	3·10	0·19	14·14	1·07	0·31	0·60	
Лан	37·13	11·00	0·81	3·18	4·98	0·39	14·97	0·91	0·54	0·10	
Конопља	53·31	11·00	0·38	11·96	2·94	0·49	19·26	0·09	5.89	0·07	
Растов жир	22·02	14·07	0·16	1·53	1·21	0·26	3·19	0·96	0·31	0·29	
Буков жир	25·10	5·81	2·60	5·99	3·10	0·70	4·89	0·61	0·51	0·09	
Јабука цео плод	13·99	4·09	4·09	0·60	1·34	0·19	2·04	1·06	0·56	—	
Крушка цео плод	19·69	11·00	1·59	1·60	1·01	0·19	3·00	1·08	0·31	—	
Трешња цео плод	21·96	11·38	0·46	1·59	1·37	0·41	3·58	1 11	2·01	0·28	
Шљива цео плод	18·19	11·00	0·09	2·04	0·96	0·61	2·69	0·73	0·39	—	
Јагода	34·06	12·96	4 12	4·00	1·59	1·29	6·96	1·96	9·69	0·27	
Бадем	49·17	14·00	0·09	4·41	9·01	0·30	21·46	0·21	—	—	
Озиме пшенице	57·10	7·98	1·18	2·99	2·41	0·41	3·11	1·09	35·98	1·71	Слама
Јаре пшенице	43·93	13·00	1·19	2·91	1·03	0·29	2·19	1·40	20·99	1·01	
Јечма	47·81	10·01	1·40	4·21	2·00	0·49	1·93	1·05	25·31	1·41	
Овса	47·19	9·98	1·57	4·19	2·01	1·03	1·93	1·44	23·00	3·10	
Кукуруза	49·13	10·99	7·04	5·21	2·96	1·01	5·99	1·51	13·63	1 04	
Грашка	51·6	12·11	1·98	19·17	3·98	1·00	4·02	2·99	3 81	3·01	
Пасуља	54·00	23·01	0·96	12·13	4·10	1·03	4·12	2·00	4·02	2·97	
Стабло лана	37·1	12·71	2·96	7·64	1·99	1·04	5·01	1·37	2·00	1·01	
Стабло конопље	38·99	5·21	1·03	24·16	3·01	0·37	3·10	1·02	3 15	0·47	
Озиме пшенице	106·99	9·64	2·03	1·93	1·09	0·37	5·04	—	87·09	—	Плева
Јаре пшенице	137·74	5·02	1·01	4·15	1·38	0·49	4·00	0·71	120·83	0·39	
Јечма	142·83	11·76	1·83	15·09	2·00	2·01	3·05	4·19	100·81	2·00	
Овса	82·09	5·13	3·28	5·01	2·03	0·79	0·99	3·98	58·68	0·98	
Кочањка кукуруза	5·36	2·73	0·08	0·20	0·27	0·02	0·27	0·13	1·50	0·30	
Пасуљевина	63·96	41·48	1·73	8·00	7·13	0·29	3·09	1·08	0·37	1·02	
Лана	63·01	18·41	3·72	17·61	4·22	1·02	4·99	4·01	5·09	5·11	
Кромпира	38·14	23·15	1·07	1·02	1·79	0·39	6·66	2·83	1·00	0·99	Кртоле
Келераба	73·91	29·53	7·87	8·01	2·00	0·29	11·14	9·02	1·01	6·49	

(Наставиће се)

ГЛАСНИК.

Питомци по струци шумарства. — Пре кратког времена постављени су пет шумара стручњака за окружне шумаре, од којих су два бивша државна питомца, који су свршили шумарску академију на страни, и три странца који су код нас и раније у шумарској струци били. А сада се шаљу 8 новоизабраних кандидата у иностранство ради изучавања шумарства као државни питомци, који ће претходно извесно време провести на каквим уређеним шумарским ревирима, а за тим ступити на коју од познатијих шумарских школа. У том циљу ови ће се кренути на пут кроз који дан са садањим шефом шумарског одељења, коме ће бити задатак да их размести и упути у чему треба. Дај боже, да се и по струци нашег до сада по све занемареног шумарства окрене на боље.

ДОПИСИ.

Извештај о стању и напредовању пољски усева и осталог, у околини Ресаве и Ћуприје, 15. Маја 1895 год.

I. Стрмна жита.

а.) Пшеница како озима тако и јара, већином добра је, озима ће скоро да класа.

б.) Јечам озими нарастао је око 1, метра, по негде сада класа, а неки је већ у цвету; јари на местима оцеднијим и њивама са пропустљивом здравицом добар је, а на нижим и влажнијим њивама, почео је да жути, јер је раније патио од сувишне влаге, а сада га пак суша затекла.

Штета је што се озими јечам не сеје у већој количини, који би народу био од велике користи и помоћи, нарочито сада у овој прилици, када нема довољно хране и када је кукуруз 20—24 дин. 100 кграма.

в.) Овас, он је махом свуда добар, само је позњији мало изостао у порасту, због суше у последњем времену.

г.) Раж је нарасла већином до $1^1|_2$ метра, на више места почела је да класа почетком ов. мес. која је сада у свету а на неким њивама сада класа. И

д.) Крупник, он се у маломе сеје, али у колико га има посејаног. лепо напредује. —

II. Окопавање.

а.) Кукурузи, ранији су у трећем перу, праше се у велико, средњи сада ничу, а позни се још сеју, — кроз који дан биће свршена сејидба.

б.) Кромпири су лепо никли, рани су опрашени и добро напредују. — И

в. Цвекла и сточна репа, у колико их где има посејане, брзо расту.

III. Варива.

а.) Пасуљ рани како пешак тако и лозак, доста добро изгледа, и обрађен је. —

б.) Грашак пешак цвета, а и лозак ће скорије, нарастао је доста и испритиан је. —

в.) Боб је нарастао око 80. сантиметра и изванредно лепо напредује. И

г.) Сочиво, оно је изврсно, само се у маломе сеје.

IV. Предива.

а.) Конопље раније посејане никле су лепо и нарасле до 10. сантиметара, а позније сада ничу као четка. И

б.) Лан посејани око Благовести, врло је леп и нарастао је око 40—70 сантиметара. а позњи доста је изостао у порасту због суше.

V. Пићно биље.

а.) Траве на природним ливадама, на бољим местима добре су и сочне, а на лошијим врло рђаве.

б.) Детелина, које има доста у околини ресавској, врло је лепа, први откос отпочет је почетком овог месеца.

Детелина је ове год. послужила сиромашније људе, који нису имали довољно хране за крупну стоку, као десна рука, јер би скапали купујући храну за стоку. — Желети би да се и остали свет увери о користи детелине ,па да је сваки сеје у потребној му количини.

в.) Граорица се сеје у врло ма..ом размеру, али у колико је има посејане, лепа је. И

г.) Мухор посејани никао је лепо, и расте као из воде, а неки се сада још сеје.

VI. Поврће, зелени и зачинци.

У поврће, зелени и зачинке, спада: купус, кељ, келераба, карфијол, целер, першун, мирођија, црни, бели и прази лук, шаргарепа и т. д. све је добро и брзо расте.

VII. Воће.

Воћа има доста, а нарочито, шљива: ранака, белошљива, и трношљива, трешања, вишања, крушака, јабука, ораха и бресака, шљива пожега-ценерика нема као осталог воћа, с тога што је за време њиховог цветања била киша, па их је омела у оплођавању, а кајсија нема ни мало, нису ни цветале, што долази свакојако отуда, што су у прош. години биле прерођиле. Све се воће лепо развија.

VIII. виногради.

Виногради у колико их није филоксера сасвим сатрла, понели су, тако много да се боље само пожелети може, богати заметци грожђа не обећавају ништа друго до обилату берву. Штета је само, што ће их перонеспора и ериноза упропастити, јер се ове болести свуда појавиле.

Противу ови болести, Ресавска пољопривредна подружина, предузела је прскање винограда раствором плавога камена (сулфата бакра) с кречом.

За прскање винове лозе од појединаца, наплаћује само онолико колико буде утрошено ове смесе — раствора и то по цени коштања, наравно да појединци плаћају и момка који овај посао врши, дневно по 3—4 динара.

IX. Шуме.

Буква и граница, понеле су жира доста, а остала жирородна гора мање је понела. —

Града је било 30. пр. мес. у околини ресавској тако много, да је био покрио земљу, а 10 ов. мес. у окол. Ћуприје, град је падао у величини врапчији јаја, највећу штету нанео је воћу, а осталим усевима мање. У ресавском срезу заватио је села: Грабовац, Седларе, Тропоње, Јасеново, Медвеђу, Суботицу, Роанду, Грабовицу и Плажане. а у околини Ћуприје: Иванковац, Паљане, Бигреницу, Сење и Стубицу,

Киша је поседњи пут падала: 10. 11 и 14. ов. мес. која је од велике користи, како са економног тако и са хигијенског гледишта.

Пав. М. Радовановић.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбор Српског Пољопривредног Друштва,

држане 21 Априла 1895. год. у Београду.

Били су г. Милан Антић председник, г. Јаков А. Марковић подпредседник. г. Вучко С. Богдановић благајник и чланови одбора г.г. Аца Живановић, Паја Тодоровић, Коста Главинић, Светозар Љ. Гавриловић, Коста Црногорац, Алекс. М. Секулић, Милосав П. Куртовић и Никола Вељковић.

Председавао г. Милан Антић председник, бележио секретар М. Јовановић.

117.

Прочитани записник XI седнице — Одбор прими.

118.

Одбор за књижевне радове друштва изабрани у седници од 23 марта ове год, подноси извештај о целокупном књижевном раду друштва, а посебице :

I. О Тежаку.

II. О Привременом списку.

III. О Пољопривредном календару.

IV. О практичним поукама. — Пошто је ово питање од големог значаја, одбор одлучи : да се коначна одлука донесе у идућој седници, а дотле да се овај извештај стави г.г. члановима управе на расположење да га проуче.

119.

По молби одбора тимочког Кола Јахача за округ моравски да друштво пошље свога изасланика на привредно витешке свечаности, које приређује 30 и 1 маја ов. г, — Одбор изабра за изасланике друштвене г.г. Св, Љ. Гавриловића и Косту Црногорца, чланове одбора.

120.

Прочитани нацрт прогласа за изложбу говеда у Свилајенцу. — Одбор прими с тим, да се отштампа у 2000 примерака.

121.

По молби «ћачке подружине у Сићеву» да јој друштво поклони калемарски алат и да јој шаље «Тежак» бесплатно. — Одбор одлучи да се пита ишка подружина о овој ћачкој подружини у Сићеву, заслужује ли пажњу друштва. А «Тежак» јој не може слати бесплатно. с тога, што школа треба да прима.

122.

По молби г, Кашиковића из Сарајева, да се певачкој дружини «Слога« у Сарајеву, шаље »Тежак» бесплатно. — Одбор реши, да се шаље.

123.

Г· Вучко С. Богдановић реферише :

1. Да је Станко Веселић лимар из Крагујевца донео и предао Друштву своју пронађену справу за чишћење дрвећа од гусеничких јаја ;

2. Да је Андрија Батић ковач. мајстор из Београда израдио један плуг и донео га Друштву на пробу и оцену ; и

3. Да је Станко Бабић из Стублина донео цртеже и моделе од сејалице за кукуруз и дрљаче које је изумео и предао Друштву на оцену, молећи, да га друштво материјално помогне, да ове справе у правој величини може израдити.

Реферишући о овоме, предлаже, да се изабере нарочита комисија, која ће све ово прегледати, опробати и оценити. — Одбор усвоји предлог и за чланове комисије изабра г.г, Милана Антића председника, Косту Главинића, Пају Тодоровића и Николу Вељковића чланове одбора.

ЗАПИСНИК XIII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва,

Држате 28 Априла 1895. год. у Београду.

Били су : благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г,г. Коста Црнегорац, Аца Живановић, Паја Тодоровић, Светозар Гавриловић, Алекс. Секулић, Милосав Куртовић и Тодор Николајевић ; као гост и г. Алекса Љ. Поповић.

Пошто и председник и подпредседник нису могли доћи, то је председавао г. Коста Црногорац, по годинама најстарији члан одбора. а бележио секретар М. Јовановић,

124.

Прочитани записник XII седнице — Одбор прими.

125.

По реферату уредника «Тежака» о наградама радова штампаних у бр. од 1—16-ог «Тежака» од ове год. — Одбор одреди награду од штампаног табака.

226.

Прочита се акт управе војно-техничких завода у Крагујенцу, којим тражи да се пошљу све оне справе, које јој је друштво препоручило. да се израђују у там. фабрици те да се тамо оцене, може ли их фабрика и са каквим успехом израђивати ; па оне, које може, да задржи за мустру, док се не изради по један примерак, а остале да врати о свом трошку, — Одбор одлучи, да се пошље по једна од свију оних справа изложених у реферату ужег одбора у колико у друштв. магацину има, а у колико их нема, да се набаве.

За транспорт до Крагујевца, умолити г. Министра народне привреде, да на надлежном месту издејствује олакшицу у плаћању.

127.

По молби г. Јована П. Јовановића учитеља из Лаола, да му друштво поклони истресалицу и друге пчеларске справе. — Одбор одлучи, да се умоли г. А. Живановић, да по овој молби изјави своје мишљење : треба ли милиоцу ишта поклонити.

128.

По молби г. Николе Сарачевића, да му Друштво да један прашач — окопач на поклон или на отплату у циљу држања практичног предавања с њим, пошто је подружина Гор. Милановачка одустала од своје намере, да она ово предавање ове год. држи. — Одбор одлучи, да се пита подружина, хоће ли она ово предавање да држи ове год. и ако јој треба прашач — окопач за тај циљ, да благовремено јави.

129.

По молби г. Јована Срећковића учитеља, ди му друштво дâ пчеларске справе на отплату. — Одбор одлучи да се умоли г. А. Живановић, да и по овој молби изјави своје мишљење.

130.

Прочита се молба читаонице јелашничке, да јој се бесплатно шаље «Тежак» а поред тога, да јој се поклони по један примерак свију друштвених издања. — Одбор одлучи да се пита подружина нишка о овој читаоници и да изјави своје мишљење: заслужује ли и по чему — оволику пажњу друштвену.

131.

По молби управитеља нишевачке основне школе, да јој се пошаље нешто семена од детелине за школ. башту, да би се ученици упознали сд гајењем ове корисне биљке. — Одбор реши, да се поклони 1 килограм семена од детелине.

132.

На питање ресавске подружине може ли друштво дати на отплату плуг прашач — окопач Станимиру Динићу онамошњем. — Одбор одлучи, да се дâ подружини плуг прашач — окопач на почек, она да буде одговорна за исплату, а оставити њој да га дâ коме хоће и на који хоће начин.

133.

По изјављеном мишљењу подружине пожешке, да би требало молиоцу Радомиру Миловановићу као вредном, угледном и сиромашном привреднику, поклонити амерички плуг обртач. — Одбор усвајајући разлоге подружине реши, да се молиоцу учини овај поклон.

134.

Прочита се записник седнице свију секција и саопшти, да су изабрани секретари :

За ратарство г. Вучко С. Богдановић

« сточарство г. Алекса Љ. Поповић.

« шумарство г. Алекса Стојковић.

« законодавство г. Алекса М. Секулић и

« технологију г. Борислев Тодоровић, — Одбор примајући к знању обраћа пажњу секретаријату, да све предмете, по којима секције имају да раде, упути дотичним секретарима.

135.

По молби г. Ђ. Стојиног војног капетана, да му се дозволи, да може на друштвену адресу са стране набавити ограду од жица — Одлучено, да се претходно сазна за какву потребу жели да набави ову ограду.

136.

По изјави г. А. Живановића да не може и даље вршити поверене му послове на друштвеном пчеланику. — Одбор одлучи: да се умоли г. Живановић да продужи рад на друштвеном пчеланику, а председништво да одреди лице, које ће његове наредбе извршавати.

137.

По молби г. Драг. М. Рашића млинара из Липовца, да може на друштвену адресу увести два приплодна грла говеда са стране.— Одбор одлучи, да се молиоцу допусти увоз, пошто је набавку извршио; али с обзиром на већ расправљено питање, са којим расама страним треба поправљати наша домаћа говеда. У будуће да се строго мотрио на то и увоз на друштвену адресу допушта само за говеда оних страних раса, које су усвојене за поправку наших говеда.

БЛАГОДАРНОСТ.

Господа Михаило Павловић, брат му Ђока и син Милорад Павловић трговци из Београда, изволели су се уписати за чланове утемељаче »Дриносавског Кола Јахача Кнез Михаило» *за округ ужички*, и положили управи по 40. свега 120 динара улога.

Овим својим племенитим чином Господа Павловићи показали су и овом приликом, колико им је као познатим патриотама стало, да се ова витешка и привредна установа, и у овом крају оснажи и одржи и на корист отаџбине развије; те зато им одбор удружења најтоплије захваљује, са искреном жељом, да се и други Срби који са округом ужичким срећу деле, — угледају на госп. Павловиће.

Хиљадили се овакови родољуби.

12 Маја 1895 год.
Ужице.

Одбор Дриносавског Кола Јахача
Кнез Михаило
за округ ужички.

БЕЛЕШКЕ.

Пролетњи живот пчела. — Не може се тачно одредити, кад пчелама настаје пролеће. Чим топлији ветрић завири у кошницу, одмах се све пчеле пробуде из дугог зимског сна.

Пробуђене пчеле напуштају своје гњездо и гомилама нагну путем лета, и потискујући једна другу, гледају да што пре изиђу на ваздух да се очисте. По свршетку тога свог личног посла, приступају општем послу. Успремају кошницу, чисте је, гребу буђу са саћа и са дуварова, износе покојнике, оправљају покварене грађевине своје, чисте и гладе ћелијце за усађивање упљувака, глоју и избацују из ћелија отврдли прашак, отварају медне магацинчиће, доносе воду и т. д.

С тим пословима радилица почиње уједно и делатност матице; и матица и радилице ово прво време највише се брину око размножавања потомства.

Ако дуже устраје лепо време онда чеде без прекида доносе свеж прашак, разуме се ако га где нађу. Но ако га нема још ни на лесци ни на дрену, брези, врби — нужно је да се пчелар сам побрине за тај прах у толико у колико је пчелама неопходно потребно за исхрану свога подмлатка. У том случају најбоље је узети неколико празних сатова и напунити их брашном, било пшеничним, ражним или овсаним, и поред њих обесити на близу сат попрскан меденом водом. Овај замедљани сат пчеле ће брзо пронаћи и медну воду посркати. После овога слетаће на брашњаво саће, и на ножице набијаће брашно и трком га односити у кошницу Ова помоћ изврсно служи пчелама за размножавање подмлатка. Брашно на листовима даје се пчелама све до потпуне бербе цветнога прашка, што код нас обично бива чак до почетка Априла.

Мај месец за пчелара је највеселији, јер у то доба већ почињу пчеле, својим живим радом плаћати пчелару интерес за труд, и враћати му храну коју им је позајмио, а себе новом тековином осигуравати за идућу годину.

ОДГОВОРИ УРЕДНИШТВА.

Свима који су радили на прикупљању података за дело „Развитак пољске привреде у Србији“ — а нарочито Вић. Матићу економу из Мионице — јављам, да сам са захвалношћу примио њихове радове, да су исти сваки у свом роду, ваљани, да ће бити одсеком награђени и да ћу их као примере за угледање и полстрек онима, који буду наставили овај посао, критички пропратити и штампати у «Пољопривредном Гласнику» од кога ће још ове године, — ако Бог да — једна свеска угледати света.

Вић. Матићу — «Правила врановске задруге» тражићу да друштво пошље.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Ко ове године отпочиње пчеларити. нека набави:

„ПЧЕЛАРСТВО“ за потребу почетника и пчелара, израдио Светозар Љ. Гавриловић. Београд 1894 8° стр. 305 са 127 слика.

Ово је пчеларство удешено за почетнике. да по њему сама одмах на пчеланику могу радити око пчела. Подељено по месецима описати јасно и просто сви радови око пчела. Други део садржи најважније из т. зв. пчеларске теорије.

Цена 3 динара. Може се добити код српског пољоприв. друштва.

Министарство просвете, препоручило га је за књижице основних школа.

За поклањање ученицима о испитима — врло згодна и корисна књига.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: Начела за оцењивање стоке на изложбама (наставак). — Кочње и сметње пољској привреди (свршетак) Најважније врсте воћа које би се могло код нас одомаћити (наставиће се). — Општи преглед на агрикултуру у Србији. (наставиће се) — **Гласник. — Допис. — Подружински и друштвени послови** — Благодарност. — **Белешке.** — Одговори уредништва — Подлистак — Књижевни оглас.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 23. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 11. ЈУНА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

НАЧЕЛА ЗА ОЦЕЊИВАЊЕ СТОКЕ НА ИЗЛОЖБАМА.

ОД
СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋА.

(наставак)

II.

При оцењивању стоке ради премирања, на изложбама, вреде следећи, засебни „прописи:“

Бикови са 6 потпуно измењаних сечњака, ако нису у стању више од две године да служе за запат искључују се од оцењивања и награде; бикови од $1^1/_2$ — $2^1/_2$ године преимућствено се узимају у оцену. Под појединаким околностима, општински бикови добијају првенство над приватнима.

Краве не смеју бити старије од $4^1/_2$ године, нити да су више од 2 телета имале. Изузетно могу се такмичити и оне краве, које су се и трећи пут телиле у раздобљу између рока за пријаву и дана премирања; то исто важи и за говеда, која су припуштана, ако ће од прилике у тим данима да се теле.

Осем тога искључују се сва грла, која су одвећ лаке или неправилне грађе, или јасно показују несразмерност појединих делова спрам тела и обратно, као што се то свуда и иначе чини, при другим начинима оцењивања, одмах при првом укупном прегледу све стоке, по појединим оделењима на изложби.

Пошто је дотично грло, издржало ово претходно осматрање, онда га треба привести на какво тле, које је даскама попођено, или још боље цементом углачано и онда с нарочито за то удешеним штапом за мерење, треба приступити мерењу.

Најпре треба измерити висину гребена и уписати добијени број у косо обележени белег *а* слике 2. рецимо нпр. 130 см.; онда треба измерити висину крстне кости код в; она не сме износити више од а+4 = 134 см. Ако би нпр. била висина 135 или 136 см. значи да је *дотично грло превршено (überbaut) и онда га треба искључити.*

Али, ако и ову пробу издржи, ако рецимо има висину крстне кости 133 см. онда то грло, треба даљем испитивању — мерењу — подвргнути.

После в треба мерити б — средину леђа. Она сме износити а—2 т.ј. сме 1—2 см. а код јако стеоних крава и до 4 см, дубље лежати од висине гребена или крстне кости, рецимо, да би пример засновали, 131 см.

После *б* треба мерити *г*, т.ј. висину оног места, на ком је ред усађен, мерећи опет од земље до тог места. То место сме бити а + 10, т.ј. оно сме до 10 см. више износити од висине гребенске, у нашем примеру, рецимо, да је за 5 см. више, значи 135 см.

Ако врх крстне кости лежи код в само за 1—2 см. дубље од гребена, то је без значаја.

Што се више ови бројни податци, добијени мерењем на ова 4 места, подударају, што се више приближују обележеним границама т.ј. што су једначији једно с другим, тим боље треба леђну линију оценити; али што се у овим дозвољеним границама више разликују међу собом, тим ће мању белешку — „оцену“ имати та линија да добије.

Према томе како испадну мерења ових висина на 4 места, у нашем примеру:

$$\left.\begin{array}{l} а = 130 \\ в = 133 \\ б = 131 \\ г = 135 \end{array}\right\} = \text{леђна линија.}$$

обележава се вредност (даје се белешка) леђној линији.

При том је дозвољено уписивање и средњих бројева — половина — између 1 и 3; 3 би значило дакле одлично, али пошто линија није сасвим права, а иначе добра, добићемо број $2^1/_2$ и унећемо је у књижици у линију иза штампаних речи „леђна линија.“ Затим се не мери *ширина леђа*, но се од ока оцењује да ли је једно-образна и довољно широка; рецимо да нас она задовољава, онда ћемо дати највећу белешку 3.

Сад треба измерити дужину трупа и на слици уписати број код д, рецимо у нашем примеру да је изнела 166 см. Овде постоје оваки односи за тај број:

1) код грла испод 3 године дужина је = висини гребена + $^1/_{10}$ исте, дакле у премеру нашем = 130 + 13 = 143 см.

2) код грла од 3—4 године, дужина ће бити = а + $^3/_{20}$ гребенске висине, дакле 130 + 19·5 = 149·5 сант. мет.

3) код грла преко 4 године биће дужина а + $^{2}/_{10}$ гребенске висине, дакле 130 + 26 = 156 см.

С овим мерама дужина стоке је довољна; што дужина више превазилази ову меру, с тим је боље треба оценити. Дакле, пошто смо у нашем примеру означили ову дужину са 166 см. то сасвим без бриге можемо за дужину дати белешку 3 = одлично.

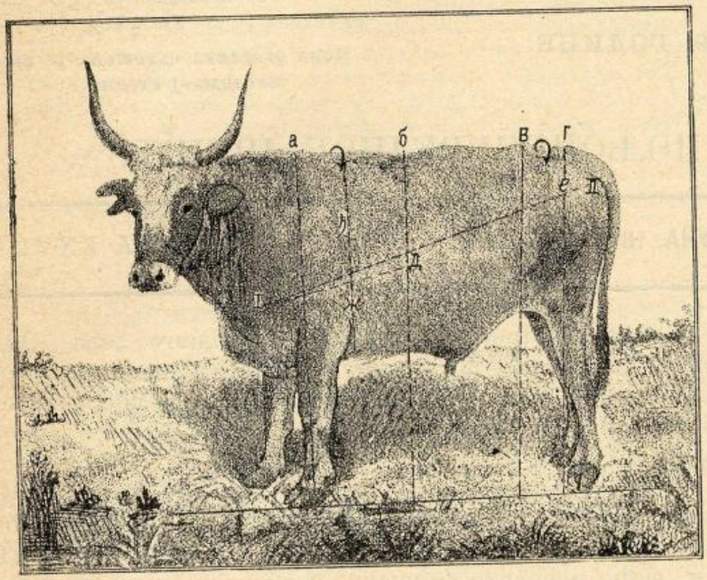

Слика 2.

Белешке за оцену:

Објашњења.	*Објашњења.*	
б сме бити од а — 2 см.	Леђна линија	$2^{1}/_{2}$
в не сме бити од а + 4 см.	Ширина леђа	3
г не сме бити од а + 10 см,	Дужина трупа	3
д најмање = а + $^{1}/_{10}$ а	Ширина прсију	$2^{1}/_{2}$
(код стоке од 3 — 4 год. = а + $^{3}/_{20}$ а	Ширина карлице и кракова	3
преко 4 године = а + $^{2}/_{10}$ а	Дубина прсију	3
ђ најмање = $^{1}/_{3}$ а	Раса	3
е такође	Кожа	3
ж најмање = $^{1}/_{2}$ а	Млечни знаци (виме)	3
Белешке	Глава и рогови	3
3 = одлично	Форма и став ногу	3
2 = добро	Кретање	3
1 = средње	Укупна појава[1])	6
0 = рђаво	Сума бележака	14

После тога се мери ширина дотичног грла од једног бока ребара до другог иза плећака, па исто тако и од једног кука до другог. Треба да се добије број, који у нашем примеру треба да износи најмање 130|$_{8}$ = 43·3 см.

Ако су ти бројеви пошто је грло 4 године старо напред 45 а позади 47 см. онда ћемо под ђ дати белешку $2^{1}/_{2}$ а под е = 3.

Грла која немају горње ширине, треба искључити, а код којих су знатно веће треба у толико повољније оцењивати; најбоље белешке за обе ширине испашће, ако што мање одударају добијене мере једна од друге.

На послетку се штап за мерење и осми пут узима у руке, да се измери дубина прсију непосредно иза плећака; она треба да износи најмање половину гребенске висине, дакле у нашем примеру да је дубина прсију 70 см. за то ћемо мереном грлу дати белешку 3.

[1]) Овде се може белешка удвојити место 3 = 6, место 2=4, место 1=2.

Више се то грло нема шта мерити, но треба оцењивати „расу и боју,“ за тим каквоћу коже, млечне знаке (виме, односно млечно огледало), полне органе, крај главе и рогова, за тим форму и став ногу.

За тим треба животно два три пут тамо амо проводати, те да се оцени кретање.

(свршиће се)

ЈОВАН ЂЕРЗОН (DZIERZON)

Човек, који је стекао неоцењених заслуга за човечанство својим проналасцима, открићем тајанственог живота пчелиног, који је својим неуморним радом издигао пчеларство на достојну висину деветнаестог века, то је поп Јован Ђерзон.

Поп Ђерзон је рођен 11. Јануара. 1811. год. у Луковицама близу Крајцбурга, у горњој Шлезији, где је његов отац Симон имао нешто мало имањица.

Ђерзонов овековечени отац био је такође велики љубитељ пчела и ваљан пчелар; но пчеларио је у сламним кошницама, које су у то доба биле тамо модерне и најобичније. Љубав према пчелама била је дакле попу Ђерзону тако рећи урођена; јер тек што је проходио а већ га је могао човек видети у малој баштици, како баврља око кошница и наслађава се пијењем у њих.

Као дечак пажљиво је пратио сваки покрет тих малих окретних животињица. Отац му по кад што није могао дати згоднога одговора на поједина питања, јер младићу није испред ока ништа умакло, што би у животу пчела заслуживало пажње. Прво образовање добио је Ђерзон у основној школи свога роднога места, а пошто је још у почетку показао необичан успех и способност, послао га је отац у оближњу варошку школу у Питшен. Кад се Ђерзон и ту одликовао од осталих ђака, отац му није жалио никаквих жртава и послао је свога ваљаног сина 1822. год. у Бреславску гимназију, где је Ђерзон 1830. год. ступио на универзитет.

И ако је Ђерзон у школама посветио сав свој труд науци, опет зато никад није заборављао на своје љубимице — пчеле. Празнике и школске распусте увек је посвећавао Ђерзон трмкама свога оца, са којима је доцније самостално управљао са највећим успехом. Сваку прилику употребљавао је, да што изближе позна пчеле, набавио је сваку књигу, где би могао што прочитати о тајанственом животу те омиљене животињице. У 1834. години био је пострижен и добио је место капелана у Шалковици. Брзо после тога и то 1835. год. постао је парох у Карловицама.

Чим је дошао у своју парохију, одмах је у парохијској башти организовао угледан кованлук. Број преседа његових тако се брзо повећао, да оно место, на коме је кованлук подигао, није му било довољно, и с тога је био принуђен, да устројава кованлуке и по другим општинама, као своје филијале. Није потрајало дуго времена, а наш Ђерзон имао је 12 ваљаних кованлука на разним местима, у којима је било 4—500 па и више јаких трмака.

У целој околини звали су попа Јована „краљ пчелара.“

У Фебруару 1853. год. завео је Берзон на своме кованлуку италијанску пчелу, што је у оно време била велика реткост. Он је био први, коме је пошло за руком, да размножи италијанску пчелу, и тако да се та пчела рашири по целој Европи. Благодарећи својој досетљивости и способности, за врло кратко време био је у стању да открије основе и правила, по којима се та врста пчела може облагородити. Следећи путем, тих својих правила он је италијанку доиста и облагородио толико, да се код њега могло наћи много племенитијих италијанака, но у самој њиховој домовини. Непрестано потраживање италијанских матица и ројева, принудило га је, да у интересу свога здравља уништи неке своје удаљеније кованлуке, јер је тим распространеним радом и сувише изнуравао своју снагу.

У почетку је кованисао у Христовским кошницама. Но, непрестаним испитивањем и после многих покушаја, пронашао је пчелама савршенији стан. То је празник са покретним саћем, који је још и данас признат као добар и раширен по целој кугли земљиној. Кад је Берзон сазнао, како је корисно, нарочито младим пчелама, уметати у кошницу почетке саћа, снабдео је све преграде Христовскога празника покретним летвицама на које је прилепљивао или цело саће, или само почетке.

Овако сад поправљен празник могао је по својој вољи или да смањује, или да повећава; могао је сваки сат извући горњим отвором, па или га опет вратити на своје место или га у други који празник пренети. Но Берзон, као неуморни мислилац и радник, није се на овоме проналаску зауставио. Размишљао је и даље, како ће тај свој проналазак да усаврши. И разуме се, постигао је оно што је желео, и тај свој празник тако је удесио, да пчелар, служећи се тим празником, постаје прави заповедник и господар пчела; да може рахат сваки сат по сат вадити онакав какав је био, и враћати га у кошницу.

Овај проналазак овековечио је име Берзона, и до год се буду употребљавали празници са покретним саћем, ма какве они модификације били иначе, име Берзона неће престати да се помиње, нити ће се моћи кованцијама угасити слава његова.

С почетка је Берзон удесио само једнокатне празнике; после је покушао да направи двокатне, па трокатне, шестокатне и напослетку целе павиљоне.

Од тога доба од кад је Берзон пронашао празник са покретним саћем, постала је пчела домаћа животиња у потпуном смислу те речи, јер је и Берзон од тада постао прави и потпуни господар свију својих пчела. Тек од тада могао је пажљиво посматрати цело унутрашње устројство њихово и тек од тада је могао љуцки испитивати цео тајанствени живот пчела.

И доиста на основу само таквога посматрања и испитивања и могао је Берзон да оснује потпуно нову и истиниту пчеларску теорију, која је као истина науком и практиком потврђена, убрзо постала главни основ природног и рационалног пчеларења.

Увођењем италијанске пчеле пошло је за руком овом духовитом мајстору да све сумње и примедбе поништи и многе неверника принуди да буду следбеници његове науке.

Као кованција изишао је Берзон на јавност први пут 1845. године кад је почео да пише у Фрацендорфским новинама. Још те године били су обогаћени пчеларски листови веома занимљивим његовим чланцима. За тим је се Берзон тешко разболео и дуго боловао, а кад је се од болести предигао написао је прво своје дело о пчелама: „Теорија и пракса,“ у Бригу 1848. године. Неуморно и без престанка разматрао је и читао живу књигу пчеларску, — трмку, и године 1852. издао је „додатак“ првоме делу своме, који је био нова пребогата ризница за кованције. Године 1854.—57. излазио је: „Пријатељ пчеларства“ у Шлезији у месечним свескама у којима је Берзон описивао своја посматрања о пчели италијанској. Кад су његови старији списи били потпуно растурени, издао је у 1861. години опште познато и омиљено дело: «рационално пчеларство,“ које још и дан данји има знатне научне цене.

Име Берзоново постало је познато целоме свету; у свима деловима Европе, па не само ту но чак и иза мора, признат је Берзон као велики мајстор пчеларски. Многа учена друштва и друштва земљоделска и пчеларска и у Немачкој и ван Немачке огласила су га као свога почасног члана, и послала му своје дипломе. Берзон је постао члан царске Леополдо-Каролинске академије; члан слободног немачког друштва за науке и вештине у Франкфурту на М; члан земљоделског друштва у Бечу; у Лавову, Грацу, Брину, Верони, Паризу и др. местима; осим тога постао је почасни члан ческог пчеларског друштва у Чижковици, Хруђиму, Ческом Броду, Писку, Хлубоком, Хоржици и у многим другим местима. Немачко министарство привреде одликовало га је за те неоцењиве заслуге његове за земљоделье, двема сребрним медаљама; а на скупу свију пољопривредника и шумара у Бреслави 1869. године предата му је златна медаља од стране немачког министра земљодела. Надвојвода Хесенски украсио је Борзона 1868. године ритерским крстом Лудвикова реда, другог степена итд.

Шта је све Берзон за пчеларство учинио, види се из његових дела, у којима ни једно слово није излишно. Тешко да ће бити когод толико срећан да Берзона претече. Великих и ненадмашних заслуга за даљи развитак пчеларства стекао је Берзон и тиме, што нам је однеговао и пчеларски васпитао ђаке који су његов понос и прави израз његове пчеларске вештине; између његових ђака највише су се до сад истакли Берлепш, Клајне, Етл, Јарковски а после њих и многи други. Делателност Берзона нека послужи за навек као углед свима пријатељима и приврженицима пчеларства.

Е. Ј.

Најважније врсте страног воћа које би се могло код нас одомаћити.

(Наставак)

8. *Мекуша* (Poire de Bouchet Runde Mundnetzbirne) изврсна врста асталских крушака, неједнаког облика средње величне, бледо зелена, *водњикаста*, *мекана*, *врло укусна*; зри крајем Августа, а може да се одржи до 20 дана. Дрво не расте тако велико, истина добро рађа, али без штете не може да поднесе јаке мразеве, и ако је иначе задовољно и са хладнијим положајем.

9. *Чергаја* (Grise bonne, Gute Graue). Ова је *крушка мрке боје и рапаве коре*, средње величине, правилног (крушкастог) облика, укусна за јело; зри у Августу. Дрво јој добро рађа, а *место не пробира*.

10. *Дињара* (Beurré d' Angleterre, Englische Sommerbutterbirne), *подугачка крушка угледне сољашњости, светло жуте боје, водњикаста, изврсног укуса*. Зри на крају Августа, а може да се одржи само неколико дана. Дрво јој бујно расте и добро рађа, не пробира место, а није ни зимогрожљиво.

11. *Звезданка* (Epine d' été, Punktirter Sommerdorn). И ова крушка долази међу најодличније аустријске летње воће а употребљива је и у пољопривреди; средње је величине, облика крушкастог, *боје бледо жуте, попрскана сивим пегицама*. Зри у Августу; а може да се одржи 3—4 недеље. Дрво брзо расте и богато рађа.

12. *Грмљача* (Knausbirn). Ова крушка истина није толико за јело колико је за водњику и за сушење. Сињушна је, зелено жута с једне стране, а с друге ишарана црвеним пругама. Дрво порасте врло велико, скоро као грм и необично много рађа. Због ове своје особине сади се по планинама.

13, *Натегарка* (Langbirn). Крушка угледна, *крупна и дугуљастија но многе* друге крушке, бледо-зелена и жута. Зри у Септембру и може да се одржи само 3—4 недеље. Дрво расте велико и богато рађа. Врло је згодно за сађење по висовима, и с тога а и иначе је врло важно за пољопривреднике.

14. *Планинара* (Champagner Bratbirne); и ова крушка долази у ред планинских крушака. Као сирова није баш за јело али у пољопривреди може се употребљавати на разне начине Није крупна истина, није баш ни угледна, жута је; зри у Септембру а може да се одржи само неколико недеља; али при свем том може се свакоме свесноме препоручити, јер јој дрво велико расте и богато рађа сваке године.

15. *Бисерка* (Esperens Herrenbirne). Због своје *лепоте, ваљаности и родности*, ова крушка долази у први ред баштенског воћа. Знатне је крупноће, облика правилног, боје зелено жуте; зри у Септембру. Дрво брзо расте, рано стаје на род и рађа изобилно.

16. *Брашњавка* (Beuere d' Amanlis), крушка пореклом из Француске, изврсног је укуса, у устима се просто растапа. Боје је жућкасто зелене; зри свршетком Септембра, а ако се остави да презре онда обрашњави. Дрво добро рађа и брзо расте. али изискује и добру земљу и угодан положај.

17. *Међаја* (Sommerapothekerbirne), крушка знатне крупноће но неправилног облика; више кромпирастог но крушкастог. Боја јој *је златно жута* с једне стране, а с друге некад јој је боја румена, а некад црвеним пегама попрскана. *Укуса је меденог*. врло је пријатна за јело; зри у половини Септембра. Дрво јој се више шатори но што у вис расте и на згодном месту добро рађа.

18. *Невењика* (Rummetter Birne), крушка која је згодна за планинске пределе. Није баш тако велика, али јој је боја лепа: *наранџаста*, попрскана затворено црвеним пегицама. За сушење, водњику, пекмез и остале употребе у пољској привреди врло је згодна. Зри свршетком Септембра. Дрво брзо расте, родно је, велико порасте и дубоку старост доживи

19. *Недељка* (Volltragende Bergamotte), лепа, жута крушка укусна и водњикава; зри свршетком Септембра или почетком Октобра. а *може да се одржи само недељу дана*. Дрво је згодније за баште но за поља или која друга места, снажно и високо расте, брзо стаје на род и обилато рађа сваке године.

20. *Вргаја* (Beurré de Capiaumont), крушка средње величине, спљоштена, пријаво зелена, неугледно црвена, местимице флекава, дакле, крушка не баш тако лепа као што се види; Али опет зато, не само што има леп укус и што је добра за јело, но за употребу у пољској привреди, долази у ред најбољих крушака. Зри почетком Октобра, дрво јој је врло трајашно и родно.

(Наставиће се)

Дописи.

Сићево 10. Априла 1895. год.

Сићево је село у нишком срезу округа топличког; оно лежи поред чувене Сићевачке клисуре. Са свију страна опкољено је брдима, која су гола, и јасно показују. да међ њима живе становници оне врсте које не воде рачуна о себи па и своме потомству. Још

ПОДЛИСТАК

ПОЉСКИ И ДОМАЋИ МИШЕВИ, И СРЕДСТВА ПРОТИВ ЊИХ.

(НАСТАВАК)

Пољски мишеви хране се биљем разне врсте, а најмилије им је од биљке зрно и семе. Чим сине пролеће измиле из ровова и таворе се по стрњикама, ливадама и гајевима како могу, а кад стигну усеви, баце се на њих и благују. Дотле их се прилично и намножило, па кад навале на њиву, брзо су с њоме готови. Земљу пробију на све стране и прорешетају тако, да не можеш чврста места наћи, а том приликом оштете наравно и многи корен и гдекоју жилицу стабљике, на коју наиђу. Што остане здраво оно потамане на други начин. Чим се смркне, поврве из својих подземних ровова, да траже храну. Заиђу у њиву, подгризу стабљику жита доле при земљи, обале је, па онда бирају из влата, што им се допадне. Ако их што у том послу спречи или ако им се што на влату не свиди, они га оставе да пропадне, па обаљују други. И не само да тако подмирују своје дневне потребе, него се истим тим начином старају себи и за зимницу. И кад су сити, не одмарају се у ложи својој, него још једнако живо раде. Обаљују стабљику за стабљиком, па све редом носе у своје ровове, док не напуне своје оставе влађем и зрном. Где када се деси, да не могу да унесу оборену стабљику, него је оставе где у путу или на улазу у ров, па онда сутра дан можеш наћи по два три оборена влата око једне мишје рупе. Тим начином на брзо униште читаву њиву, а кад је опустоше, прелазе на другу. Са покошеним (обореним) житом на њиви иде им наравно, још много лакше и брже, јер га не морају сами обарати него га одмах разносе. Кад тако сву околину сатру; те им не стане хране; или кад их која друга невоља са насеобине прогони, онда се дижу и селе даље. У тој своби су веома издржљиви и одважни, и савлађују велике сметње. Препливају у грдним чопорима и најширу реку (нпр. Рајну, Мајну. језеро, па и морске рукаве па се у један мах створе у каквој плодној равници, где их пре тога никако и не беше, да је за часак сатру. Такав један чопор у стању је да за једну ноћ поништи жетву читавог једног поља, па и читавог једног краја.

Али и кад не навале таком силом и толиким бројем као нека бујица, него кад се улегу полако и постепено у обичним размерама, ипак је штета од пољских мишева за пољску привреду огромна, Рачуна се, да *пољски миш за своју исхрану потроши дневно 20 грама зрна*, — да дакле треба за годину дана преко 7 килогр. хране. Поред тога сатре и упропасти бар још половину од те количине обарајући и оно, што не може да поједе или што не може у своје ровове да унесе. Према томе се може с пуним правом рачунати, *да сваки пољски миш насељен на једној њиви или на једном имању оштети домаћина* тога имања *за 11 кила жита годишње*.... па што их је више тим је, наравно штета већа. Рачунамо ли пак, да се само од једнога пара за једну годину под повољним приликама може да накоти њих 500, онда је ласно увидети. да је довољно само неколико пари пољских мишева, па да за годину дана униште сву жетву једнога тежака. Пољски миш је, дакле, велики непријатељ нашем имању.

Него, срећом, и пољски мишеви имају својих непријатеља који их гоне, лове и затиру. Читав низ ноћних тичурина храни се пољским мишевима, и тамани их немилице, а сем њих затиру ту поган и друге животиње. Мишари, кобац, соко, чавка

живи има грађана у овој општини, који су по истим брдима секли дубове, и обруче, за бачве, и вели да има још обруча на бачвама; док је нестало на планинама већ ни једне гранчице, сем на кусачи јужној страни, које је у неколико и Нишава заклопила, од немилостиве руке човекове! Можда ће ко рећи па куд се деде гора? Ево куд. Док су Турци господарили овим крајем, они нису бранили шуму па се секло колико је ко хтео, а кад је нестало дрва на површини, онда је почо трнокоп па су вадили пањеве и жиле, док нису гола брда остала, која сада жалосну слику представљају, и сад код оволике муке око пошумљивања треба ће много година, док «виши град» огранак Плеша, видимо обучен;

Године 1889. дођем за учитеља у Сићево, и кад сам расмотрио овај управо најромантичнији и најздравији предео, скоро у целој Србији, увидијо сам грдно зло, које су сами грађани себи починили па шта више, видим да још по неки проноси ћутуке и жиле, на магарићима; одмах кажем председнику, да забрани вадити пањеве и жиле; и да одмах забрани «виши град,« од стоке и да се подигне расадник багрена и други дрвећа. Говорећи им сваком приликом да ће вода једном однети Сићево у Ниш, кметови виде да је тако, али ко ће поменути сељанима, што кметови не могоше, то нужда може. године 1892. око 17, Августа, наведе се један црн облак и кад пљусну киша као из ведра; не прође 5 минута а с вишиграда стаде грмљава камења и воде читаве Мораве полегише низ сваку долину гурајући стене 5000—6000 кила засу и однесе неколико ектара винограда, удари у село диже неколико зграда, и воденица; и да је, трајала киша још 4—5 минута, отишло би половина села.

Кад се уверише сељани да је истина што сам говорио, одмах сазову збор и донесу решење да се никаква више стока не пушта на «Виши град» исте године засеје се расадник, дудова, багрена, и кисела дрвета, и тако сада свако пролеће сади се по 10.0000 комада по голом брду, ну благодарећи природној богаштини овога брда обрасла је велика трава, па нешто сађењем, а нешто и само ниче, и има изгледа, да ће се успети ако се озбиљна брига и у будуће буде водила.

Чим сам дошо у Сићево поднесем акт да ми општина набави потребни алат, и да дâ радне снаге да се засади школско двориште липама, орасима, итд. и да се школска башта засади, кад је прочитан акт у одбору један одборник «вели» ја недам да се то ради јер ће после доћи други учитељ, и каже да је то његово. Ено му школске баште па нека сади шта оће? Ја се морадох тиме задовољити молио сам општину да бар с лица огради школску башту које једва успем. Чим оградим одмах посадим младица и посадим османлук, сваке врсте грожђа. Ну кад среће послужи, и дође Мита Ђорђевић за председника, који прими моје предлоге, одмах пишем у Топчидер економији; набавим 40 комада разна воћа; и посадим у школској башти а школско двориште засадим липама и орасима;

Сад школска башта или врт стоји овако, на 2 ара, простора има

1. 62 лозе османлука у петој год. сваковрсна грожђа.
2. 4 кајсије Априкозе.
3. 7 јабука сваковрсне феле.
4. 3 Брескве.
5. 3 Мушмуле.
6. 1 Крушка.
7. 2 Леске питоме светогорске.
8. 1 Трешња с три феле.
9. 3 Картопа.
10. 11 комада ружа са 6 фели, као царска ружа Маршал (шола) из Љубичева.
11. 6 Борова бели и црни у другој години живота.

Од цвећа има: Лале, зунбула, лепа човека, лепе Кате, каранфила и другог цвећа кога се у околини Ниша налази.

Од поврћа има: Сем обичног поврћа, 5 фели кромпира грашка, шећерне репе, жуте репе итд.

Школско је двориште засађено.

1. 7 Липа.
2. 5 Ораха.
3. 20 кисели дрвета и багрена.

У овој општини сада постоји две дружине за привреду, грађанска и ђачка, а тако исто постоји и две дружине стрељачке, грађанска и прва ђачка коју сам ја пре 5 год. установио.

Ово село броји на 330 глава порески, а има преко двадесет својих синова, у разним заводима, 7 уче ратарске школе, већином моји ђака, остали су у средњим школама и учитељској школи.

Сада Млади економи Тодор Раденковић и Благоје Павловић, душа су привреди, они као вредне пчеле раде, на унапређењу пољопривреде, Само су ово пролеће покалемили до близу 1000 комада разна воћа, расадници су расађени и засејани разним семенима, ово сво даје лепе изгледе на будућност, овога места ето шта ради добра управа с омладином.

У прошлој години, браћа Радојковићи су прскали своје винограде, а тако и Ђорђе Раденковић, и Игуман Монастира Сићева са уредним пумпама, го ће и ове године чинити, ради сигурације од

аја, рода, јеж, твор, змија итд. хватају их где их стигну, а и ловица мачка па и где које псето неће то пропустити. Сем тога гину пољски мишеви и од велике зиме (ма да су им гнезда и легла скровита и топла), а још много више од плахих и обилних киша или великих снегова, нарочито, ако се стану на пречац топити. Најпосле ваља споменути ц то, да и они болују и гину од разних болести, па да се и сами међу собом гложе, кољу и затиру; — понајвише око женке, младунаца и хране. То су — дакле — средства којима сама природа треби тог непријатеља усева, и којима брани човека. — Да није њих, давао би он врло често највећи порез — мишевима.

Него на жалост, где када та природна средства нису довољна, да тежаков труд одбране од навале пољских мишева, и они би га упропастили, да сâм не прегне у борбу против те немани. У тој борби довијао се човек на сваку руку и употребљавао разна средства — кад с успехом, кад узалудно. Чак и власти, државе и учена друштва прихватише ту ствар као своју, и помагаше појединцу и општинама, како би се што лакше бранили. Тим заједничким заузимањем пронађена је читава поворка средстава, која се понајвише још и данас употребљују, Да наведемо само најглавније, па да видимо вредност њихову.

Као што већ споменух, стари век је сматрао пољске мишеве као невољу, коју богови шаљу грешном свету покајања и казне ради, па је у таким приликама тражио помоћи од богова. Та вера увукла се и у средњи век, јер све до новијег доба људи се бране од пољских мишева молитвама, постом, покајањем, заветима итд. Владике шаљу анатему на пољске мишеве; побожни хришћани носе литије у заражена поља; а заклетва, којом су свештена лица 14. и 15. века гонила тај гад са усева својих верних, гласила је овако: „Adjiro vos omnes mures qui hic constititis, ne mihi inferatis injuriam, Assigno vobis hunc agrum in qno si vos posttai degrelendero, matrem deoram testor, singlas vestrum in septem frnstra discerpam.« («Заклињем вас мишеви што сте овде, да ми не чините пакости. Запрећујем вам ово поље, и ако вас после овога ту затечем, тако ми богородице, сваког од вас ћу расећи на седам комада).« Поред свештених лица налазило се још и нарочитих „вештака,« који су се тиме искључиво бавили, те од места до места ишли и пољске мишеве заклињали, на воду наводили, у голети и пустаре мамили, хватали итд. а нешто од тога задржало се и дан-данји. У нас се „носе крста« у њиве и поља против сваке штете, а Мухамеданци шаљу чак у Меку по свету воду, те њоме прскају поља заражена пољским мишевима. По себи се разуме, да је све то било и остаје или лепа вера, или чиста празноверица, па да је према томе и дејство: — мишева је нестајало, кад су се одселили, или кад су којим природним начином растерани и уништени.

Већ је боље пошло, чим су људи почели посматрати и расуђивати, па према томе своја средства бирати. Разуман тежак опазио је, да неке животиње лове пољске мишеве, па онда те животиње — своје одбране ради — чува и негује. Што оне не утамане, то он и његова чељад (при орању) батинама потуку, а то је и јефтино и лако. И најмање дете може у лов на мишеве, па је од помоћи, а где је још и власт то наредила те мишије лешеве плаћа (као што напред споменусмо), ту је од тога посла и неке мале зараде. Сем тога терају неки мишеве водом, сумпорним угљеником катраном итд. али су та средства и скупља и непоузданија с тога, што управо не тамане, него само за време протерују.

(наставиће се)

пероноспоре. Грожђа је прошле године мало било, пошто су виногради од пероноспоре болесни били али је грожђе добро било ; овде се још филоксера није појавила, виногради су сви орезани и окопани, и већ пуштају пупке, пошто је лоза зрела била, то има изгледа на добар род ако га пролетњи мразеви не униште.

Пшеница озимица као и пролетнина, изврсне су за сада, има већ и класа ;

Ну пошто овде искључиво народ живи од винодеља, то се јако народ поплашио од филоксере, основа има пуно плашењу јер код свог наоружања научног, и спремног за сваку ситуацију ; опет Сићево тешко ће моћи што одолети ; а ево узрока ; скоро пола атара заузима га камен ; па где и има земље то је плитка, и неће моћи американка успевати, а где има и дубље земље, то је слаба које опет не подноси Америчка лоза.

Ово је већ три године како се појавила филоксера, у селу Каменици код Ниша и у влашком пољу, ну то је доста за студију да та зараза није ни 2 ектара покварила, докле стижу још лепши гласови, да виногради које је изела филоксера, повраћају се. тако ми је причо шеф станице Сићевачке да кад је летос био у Вршцу, да су сви виногради који су изтршени, на ново из земље избијају, и сваки се ред познаје кроз жито, и ово је за студацију. Сваком злу буде крај па можда и филоксери.

Овамо у овом крају сви виноделци су мњена ; да се сувише рано пошло с расадником у Нишу, и да би га требало обуставити бар за 2—3 још године народ вели, да ће расадник у Нишу утрти њине винограде а од америчке лозе, неће ни за 100 година подићи; зато веле да би корисно било, да, привредно друштво умоли г. министра, да обустави расадник у Нишу.

Здравље у народу и стоци добро је.

Пред. ћачке прив. подружине
Јаков Поповић
учитељ.

Полошница 22 Маја 1895 год.

Очекивајући да се који год привредник из ове околине јави тежаку са својим дописом, — пробави доста времена, а имајући у виду да та дужност већином припада нама ћацима ратарске школе, — реши се да и ја из овога кршевитог места проговорим што год у «Тежаку« многоцењеном пољопривредном листу, како би и остали пријатељи привреде сазнали овдашњу радиност и привреду,

Привредници ове околине баве се свима гранама пољске привреде, с некима више, а с некима мање, — али поглавито им је занимање земљорадња и сточарство, ал они нису нимало развијени.

Пошто су земљишта већином стрменита а брдовита то и усеви који се на њима гаје слабе доходке приносе било због јаки суша, или обратно због велики вода које све однесу у равнице, с тога их није вајде ни ђубрити, сем мало што се нађе жита по лукама око вода иначе народ већином иде у аргаштину и тамо зарађи мало новца те купи хране за своју кућу, а који има стоке повише он је продаје и купује жито.

Прошле године 20 Јула удари јака туча (град) величине кокошиног јајета и све до ноге сруши и доходке упропасти тако да све потребе сада народ за новац набавља, — ову штету тражили смо од власти да се којим било путем народ спомогне, и власт је ослободила само I и II позив од вежбе ; — Иначе народ овдашњи сада трпи велике недоскудице, које није запантижо нико од пре 35 год.

Исте недоскудице упливисале су на воћарство нарочито на шљиве те су рђаво због лањског града понијеле. иначе шенице и у опште стрмнине код нас су добре, кукурузи због пролетње ладноће доцкан су посијати и сад се тек у прву копњу, праше. Ливаде такође у своме порасту изостале су, а нарочито планинске због ладноће пролетње, а и без кише су до пред спасов-дан биле а од тога доба имало је кише која је много пораст биљака изазвала те је се мало и ливада почела куражити и бујати.

Пчела у овој околини има прилично, али се још у плетарама гаје и непрактичним начином размножавају и негују ; — у неколико грађана има Герзонови кошница, али немају «Центрифуге» па им је опет сва мука и трудба од мало фајде.

Свилена буба у овој околини слабо се гаји, а имала би лепе прилике, — пошто има прилично дудова.

Винограда кад је како немамо никако и што имамо у неколицине не може да сазри.

Цене су житу оваке :

100 кгр. кукуруза 14—15 динара.
100 » пшенице 12—14 »
100 « овса 10—12 «

Ракији од 9 града 100 кгр. шљивовице 17—20 динара.
» « 20 « 100 « љуте 50—60 динара.

Стоци у опште цена је рђава.

Стање здравља како људи тако и домаће стоке повољно је.

Драг. С. Пурић
економ.

БЕЛЕШКЕ.

Летњи живот пчела. — Летњи живот пчела почиње у Јуну. У томе месецу, ако је време колико толико угодно, праве пчеле саће и труде се да све ћелијице у њему попуне медом или цветним прашком. У томе је месецу обдарена матица обилном плодовитошћу, услед чега се роје пчеле у том месецу највише.

У Јуну је као што је свакоме познато највиша температура; биље и цвеће потпарава се, и с тога пружа пчелама слатки сок. Тај месец обично решава, да ли је природа дала пчелама богату бербу и напунила им магацине храном, којом ће у незгодно доба сачувати живот свој.

У Августу обично је недовољна паша а по некад је никако и нема. Грађење саћа престаје, сношење праха смањује се, размножавање чела све више и више слаби. Чеде се највише занимају доношењем лепка и лепљењем свију пукотина и рупица на кошници; дакле оправљањем и утврђивањем стана у коме ће зиму презимити.

Е.

* * *

Испитивање млека. — За испитивање млека не хемијским путем служе различни апарати. Ти апарати зову се «млекомери.»

Најпростији је и најлакши начин испитивања густине млека, кад се чини према количини павлаке, која се скупи на млеку. У цељи таквог испитивања, наспе се тазе млеко у нарочити стаклени суд ваљкастог облика, који је на сто делова раздељен; у њему се остави млеко да стоји до другог дана. За то време скупи се павлака на површини, а разпознаје се од млека без павлаке, по тамниној боји. Кад је се павлака тако прикупила. онда се на томе млекомеру изброје цртице низ целу дебљину павлаке, и по њима се утврде делови густине млека. Другим речима: колико тих цртица буде на дебљини слоја павлаке, толика је процентна густина млека.

* * *

Скупљање павлаке. — Време, за које ће павлака изићи на површину млека, зависи од топлоте у млекару ; чим је топлота већа, тим се павлака, пре сакупи. Потпуно ће се одлучити павлака од млека и изићи на површину за 48 сахати, и то при обичној топлоти, а при вишој топлоти и пре.

Павлака се може купити два пут, т.ј. кад павлаку са јутрењега млека у вече прикупимо, а са вечерњег, сутра дан у јутру, па после 12 сахати, тако исто учинити. При стајању млека, почиње се један део млечног шећера мењати у млечну киселину, која, разуме се бива узрок те се почне лучити сиревина, — «млеко се подсирава, угрудава се» — Да не би тога било, нужно је спречити постајање те киселине :

а). Снижавањем топлоте, јер виша топлота потпомаже стварање киселине ;

б). Спречавањем потресања млека ма на који начин оно долазило.

в). Одржавањем чистоте у млекару и судовима.

г). Додавањем различних хемијских препарата, који појављену киселину млечну паралишу. У овој цељи препоручује се сода и то не више од два грама на један литар.

Истина, да ће се у овакоме случају морати дуже но обично да причека, док се павлака сакупи, али и то је боље но да се млеко угруда и ако ми те нисмо желели. Ако хоћемо да нам је павлака потпуно слатка, морамо је скупљати у оно време, док још млеко није почело да кисне а то је пре 24 сахата; јер се киселина млечна у

24 сахата већ појављује, ако против тога нису употребљена поменута средства у довољној мери. Према каквоћи до сад испитиваних млека, млеко има од 7—17% павлаке; кад је млекар добро уређен и кад се послови око млека тачно врше, може се добити од 10 литара млаког млека скоро 2 кг. павлаке.

* * *

Млекар има најважнији утицај на млеко. и на производе млека. Шта је млекар зна сваки и не треба ваљда никоме објашњавати, да је млекар оно место, где се оставља млеко и млечни производи.

Добар млекар треба овако да је уређен;

1). Треба да има топлоту 10—12%R и да се таква топлота у њему одржава преко целе године. Кад би била нижа, не би се павлака за дуго ухватила. На топлоти нижој од 5°R а вишој од 16°R павлака се никад неће одлучити.

2). Млекар треба да лежи на западној страни; треба да је најмање 9 стопа висок, да је половином својом на земљи а половином под земљом и да има 2 прозора и то један на спрам другог како би се могао потпуно проветравати.

3). Прозори треба да су у хладовини, а ово се постиће може ако се око млекара посади воће или какво друго дрвеће, нарочито са источне стране.

4). И у млекару, и у судовима млекарским, треба да влада потпуна чистоћа, јер је и нечистоћа много пута узрок да се павлака теже одлучи и да је мање буде, а и да млеко укисне. Све материје које би могле изазвати кишељење, треба из млекара уклонити, јер би због њих могло млеко да се укисели. Врло је згодно, ако се кроз млекар може да спроведе каква текућа вода, и да се намести у млекару каква фуруница, како би се на јакој зими могао млекар и загревати онолико колико је потребно. **Е.**

ОПСЕРВАТОРИЈА ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ

Март 1895. Месечни резултати метеоролошких посматрања Март 1895.

I. СРЕДЊЕ ВРЕДНОСТИ МЕТЕОРОЛОШКИХ ПОСМАТРАЊА У 7 а, 2 р и 9 р

МЕСТА	Барометар сведен на 0°				Температура ваздуха						Апсолутна влажност				Релативна влажност				Ветар брз. у мет. за сек.			Облачн. 0—10			Месечна висина воде од кише
	7.	2.	9.	месечна средња вредност	7	2.	9.	месеч. средња	месечна највећа	месечна најмања	7.	2.	9.	средња месечна	7.	2.	9.	месечна сред.	7.	2.	9.	7.	2.	9.	
Београд	745·8	745·9	745.5	**745·4**	2·7	8·0	4·9	**5·1**	1·4	9.2	4·7	5·0	4·7	**4·8**	80·5	64·2	77·2	**74·0**	6·1	7·7	5·0	7·7	6·9	7·3	38·8
Крагујевац	—	—	—	—	—	—	=	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Крушевац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Врања	714·04	713·49	713·88	**713·80**	2·6	9·3	5·3	**5·4**	10·1	1·6	4·6	5·4	4·6	**4·9**	82·0	60·5	68·8	**70·4**	2·3	4·6	3·2	6·6	6·4	5·1	28·0
Шабац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ужице	719·54	718·58	719·21	**718·91**	0·5	9·1	2·7	**3·7**	10·2	— 1·6	3·7	3·8	4·1	**3·9**	76·8	44·7	72·4	**64·6**	1·4	4·4	0·9	7·1	7·6	6·6	19·4
Краљево	740·65	739·92	740·34	**740·44**	2·8	9·4	5·6	**5·9**	1	0 4	4·6	4·7	4·9	**4·7**	83·1	55·0	72·5	**69·9**	3·8	5·9	3·6	6·8	6·5	5·4	25·3
Ниш	741·61	740·62	740·97	**741·17**	3·1	10·6	6·4	**6·6**	11·9	1·5	4·6	4·9	4·9	**4·8**	81·2	53·0	69·6	**68·1**	3·3	4·9	1·8	7·7	6·7	6·2	18·9
Буково	747·04	747·10	747·12	**747·09**	2·7	0·5	4·2	**4·75**		0·1	3·7	3 2	3·8	**3·5**	64·3	40·5	61·2	**55·1**	3·5	3·5	2·8	2·7	1·7	2·0	61·3
Пирот	726·31	725·47	725·90	**725·89**	2·2	9·3	4·8	**5·26**	10·7	0·4	4·3	4·0	4·5	**4·3**	80·2	40·0	69·4	**65·4**	3·1	5·7	3·8	8·6	7·3	6·4	31·5

II. ЧЕСТОЋА ВЕТРОВА И ЊИХОВА СРЕДЊА БРЗИНА.

МЕСТА	Тишина	N		NNE		NE		ENE		E		ESE		SE		SSE		S		SSW		SW		WSW		W		WNW		NW		NNW	
		честоћа	сред. брз.	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина
Београд	8	2	1·0	3	3·3	1	2·0	—	—	1	3·0	14	12·4	12	9·9	3	6·0	1	9·0	—	—	1	3·0	7	2·6	13	3·8	14	5·6	9	5·4	4	1·0
Крагујевац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Крушевац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Врања	43	6	7·1	1	3·0	2	4 0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	5 5	2	7·0	2	4·0	1	7·0	3	5·7	3	10·7	5	5.6	7	8·0
Шабац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ужице	42	6	2·0	10	2·5	2	3·5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	7·8	6	9·0	3	5·3	2	6·0	3	1.7	11	3·3	4	2·0
Краљево	33	5	7·6	—	—	1	5·0	2	2·5	6	3·0	4	10·2	13	13·6	2	5·0	1	6.0	1	6·0	—	—	1	8·0	3	4·0	7	4·2	12	4·8	2	6·5
Ниш	43	6	6·0	1	1·0	3	9·0	4	9·0	3	11·0	—	—	3	4 0	—	—	8	5·0	2	5·0	4	7·0	—	—	1	7·0	—	—	8	4·0	6	6·0
Буково	—	8	1·0	—	—	3	1·0	—	—	2	2 0	—	—	7	1·3	—	—	6	1·0	—	—	12	2·5	—	—	12	2·2	2	7·0	41	5·0	—	—
Пирот	23	2	3·0	—	—	—	—	1	3·0	2	2·0	1	1·0	8	9·4	9	8·1	1	3·0	2	2·0	—	—	3	4·3	5	5·2	6	7·5	18	5·8	12	2·9

III. НАЈВЕЋЕ И НАЈМАЊЕ ПОСМАТРАЊЕ ВРЕДНОСТИ, И БРОЈ ДАНА СА КИШОМ ИТД.

МЕСТА	Барометра				Температура				Апсолутна влажност				Релат. влажност		Падања (кише итд.)		Број дана								С а					
	највећа	датум	најмања	датум	највећа	датум	најмања	датум	највећа	датум	најмања	датум	најмања	датум	највећа	датум	кишом	снегом	росом	сланом	градом	крупном	маглом	непогодом	јаким ветром право 15 м.	небом ведрим (средња облачност	мутним небом (средња облачн. 8)	најнижом температ. VI 0	најнижом температ. VII 0
Београд	756·2	16	730·5	3	20·5	29	—7 6	1	9·2	26	2·5	2	24	28	8·7	29	17	8	1	2	—	1	—	2	6	1	17	1	15
Крагујевац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Крушевац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Врања	720·68	18	703·19	3	23·0	31	—7·2	2	10·0	30	2·1	2	40	31	12·0	3	4	4	1	2	—	—	—	—	2	4	9	1	4
Шабац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ужице	728·02	17	706·50	3	20·2	31	—13·0	1	5·9	31	2·3	2	40	19и25	6·6	3	12	3	1	8	—	—	2	—	2	1	11	—	22
Краљево	750·15	16	726·24	3	21·4	25	—10·0	2	9·2	30	2·4	21	28	25	9 6	30	10	4	—	—	—	9	—		5	1	12	—	17
Ниш	7499·7	16	727·97	3	25·4	31	—5·5	1	9·8	11	2·5	2 1	27	28	4·0	6	9	4	—	—	—	1	4	—	5	3	13	1	10
Буково	756·25	16	734·99	26	21·2	28	—6.3	2	6·6	31	1·9	1и2	24	10	26·8	13	3	6	—	—	—	—	2	1	—	13	7	—	14
Пирот	733·44	16	714·21	3	22·8	31	—5·7	2	7·5	31	2·2	22	23	28	9·1	6	14	5	15	9	1	—	—	—	7	3	15	2	11

СТЕЧАЈ

За радове, који ће се по решењу управног одбора Срп. Пољоприв. Друштва печатати у *Пољоприв. Календару* за 1996. годину.

1. Сејалица.
2. Овас.
3. Биковска сместишта.
4. Ждребад на заједничкој паши.
5. Подизање дудара по општинама.
6. Виногради на песковитом земљишту.
7. Јасен, брест и граб.
8 Прерађивање млека.
9. Бресква.
10. Важност гајења пернате живине.
11. Избор места за пчеланик и како ваља уредити угледни кованлук.
12. Црвени патлицан.
13. Храна и храњење срп. земљорадника.
14. Плетарство.
15. Липа.
16. Приповетка (с пољопр. намером).

1, Чланци не могу бити већи од 4—5 листа штампаног слога а наградиће се по оцени управног одбора кад календар буде готов.

2. Рок за подношење ових радова оставља се до 15. Јула ов. године.

3, Позивају се пољопривредни писци, да по овом стечају израде чланке и да их до одређеног рока пошљу на адресу друштвену с назначењем да је за календар.

Бр. 1253. Из седнице управног одбора Срп. Пољопривредног Друштва 13. Априла 1895. године у Београду.

ОГЛАС

Господин Министар Народне Привреде претписом својим од 16. Новембра пр. 1894. год. ЗБр. 2919, изволео је наредити, да се приплодна грла свиња расе беркширске, која се гаје у Добричеву, не издају народу по навршетку 3. месеца старости као до сада, већ кад наврше по 10 месеци, и то женска — крмачице — пошто се предходно оплоде (букаре) са најбољим заводским нерастовима.

С тога, што ће се убудуће издавати старија грла свиња повећана им је и цена, и то мушкима по 80. а женскима по 70 динара од грла.

Ово се ставља до знања онима, који су ради у будуће набављати из овога завода свиње беркширске расе за приплод, да похитају са својим пријавама; јер се раније поднете пријаве неће узимати у обзир, већ ће се издавати оним редом како се од сада буду пријављивали.

Бр. 277. Из канцеларије одељка управе државне ергеле 21, Фебруара 1895. год. у Добричеву.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Ко ове године отпочиње пчеларити, нека набави:

„ПЧЕЛАРСТВО“ за потребу почетника и пчелара, израдио Светозар Љ. Гавриловић. Београд 1894 8° стр. 305 са 127 слика.

Ово је пчеларство удешено за почетнике, да по њему сама одмах на пчеланику могу радити око пчела. Подељено по месецима описати јасно и просто сви радови око пчела. Други део садржи најважније из т. зв. пчеларске теорије.

Цена 3 динара. Може се добити код српског пољоприв. друштва.

Министарство просвете препоручило га је за књижице основних школа.

За поклањање ученицима о испитима — врло згодна и корисна књига.

У штампи је, и биће кроз који дан готова књига:

СПОМЕНИЦА

I-ве КРУШЕВАЧКЕ ИЗЛОЖБЕ, ОД 1891. ГОДИНЕ

Са извештајем о изложби, постигнутим резултатима и стању благајне изложбене, и списковима: добротвора, часника и свију награђених излагача на крушев. изложби.

Од Велимира Виторовића известиоца изложбеног одбора и председника крушев. пољопривредне подружине.

Издање изложбеног одбора. Штампарија Малаћевића и Будимовића у Крушевцу.

Ко би желео имати ову ваљано и марљиво израђену и уређену књигу, из које се најбоље и најтачније видети може права вредност крушевачке изложбе, са планом, програмом и тачним резултатима ове успешно изведене привредне изложбе наше, — тај нека се обрати са претплатом: „Крушевачкој пољопривредној подружини“ или штампарији Малаћевића и Будимовића у Крушевцу.

Књига ће изнети 6—7 штампаних табака и цена јој је 1 динар.

Добротвори изложбе, Часници и Чланови изложбеног одбора, добиће ову споменицу бесплатно.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Начела за оцењивање стоке на изложбама (наставак). — Јован Дерзон (Dzierzon) — Најважније врсте воћа које би се могло код нас одомаћити (наставиће се). — **Допис.** — — **Белешке.** — Подлистак — — Стечај. — Оглас. — Књижевни оглас.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈ

ПЕТОМ СКУПУ „ПЧЕЛАРСКО-ВОЋАРСКЕ ЗАДРУГЕ У БЕОГРАДУ“ ЗА 1894 ГОДИНУ.

Поштовани Задругари!

Пет се година навршило од како је основана наша Задруга, скромна и по својој снази и по успесима, које је могла постићи. Ако се погледа на њезину прошлост, на невоље и погодбе под којима је она почела радити; ако се у памети потсетимо на све тешкоће, које је Задруга имала на путу свога пословања; ако се то све стави с једне стране на оцену, а с друге стране успех, који је имала Задруга, *једва се можемо задовољити с њезиним садашњим стањем. Оцена наша свела би се на животарење и чување наше заједничке имовине.*

Управа Задругина радовала би се, да се може хвалити великим успесима, али не смећући с ума да је права истина у свакој прилици најбољи пут, којим се може доћи до истинскога напретка, постарала се да изнесе пред вас истинито стање Задруге, те на тај начин даде могућности Задругарима да упуте послове њезине у овој 1895 години оним правцем, који ће бити најбољи за постигнуће оне задаће, коју је Задруга исписала на својој застави кад је основана.

Господо Задругари! Дозволите да прегледамо редом поједине радње Задругине за 1894 годину, и да се у овом послу дотакнемо прошлости њезине толико, колико нам је потребно да одржимо везу у радовима и и да потсетимо на поједине тренутке Задругине прошлости. Почнимо најпре

1. О пчелару

Првобитна мисао, да Задругиним пословима на друштвеном имању управља стручно лице, изводила се лагано, и готово неприметно, преко г. Буринчића више од три године. Лутање и неуспех у пословима, поред других ситнијих узрока, нагнали су ондашњу Задругину управу да отпусти г. Буринчића у најрадније време и да се послужи *привремено* г. Периновићем. Услуге, које је учинио Задрузи овај привремени стручњак нису биле дугога века, трајале су мало више од три месеца. Управа прошлогодишња уверена, да Задрузи не остаје ништа друго него да потражи правога стручњака за пчеларење и воћарство, обратила се била једној великој челарској Задрузи у иностранству, и умолила је, да јој пошље стручњака за означену потребу. Најбоља Задруга, којој се управа наше Задруге обратила, то је челарска Задруга у Варшави. Она је с готовошћу, каком се одликују свагда наша браћа Пољаци, ступила у преписку с нашом Задругом, и упутила у почетку пролећа ове 1894 године г. Јована Гута.

Нови челар г. Гут, ступио је у дужност 1 Априла, и одмах прегледао Задругин челаник, па поднео о томе и свој извештај. Већ овај извештај показује да број кошница, који је презимио и дочекао нову челарску годину, не може остати по старом начину него мора да се распоређује тако, како ће се с челама постићи оно, што узажели управа Задругина. Управо, челар је поставио ова два задатка: добијање меда и воска или произвођење ројева. Мишљење челарево било је, по његовој оцени места где је челаник, по броју кошница и вероватноћи пчеле, — да се управа Задругина у овој 1894 години задовољи малим произвођењем ројева а главно да буде добијање меда и воска.

Управа Задругина усвоила је челарово мишљење, и по његову плану похитала да омогући извођење тога задатка. Најважнији посао плана челарева састајао се у томе, да се кошнице Задругине поделе на више места за пчеле, т. ј. на неколико група по 50 до 80 кошница, јер место на коме се налази Задругин уланик једва да може подмирити у пчели довољно малени број 50 до 80 кошница. Али, поред одличне предусретљивости г. П. Татића, овд. адвоката, да Задруга смести једну групу својих кошница на његовом имању више Топчидера, — управа Задругина није имала могућности да челарев план изврши. Та немогућност била је материјалне, новчане, природе. За пренос кошница, за смештај њихов на новом месту, за особене чуваре, за ограду и макар најмање склониште и чела и чувара, — требало је потрошити повећу суму новаца Управа Задругина није тада располагала баш тиме, а државна потпора, коју је Задруга уживала изостала је баш у то време кад је највише требала.

Према томе остале су све кошнице где су биле и дотле, те се морала Управа Задругина задовољити

само чувањем кошница и радовима на уљанику и земљишту.

2. — На тај начин радња управина и челарова свела се: на уређење уљаника грађењем стаза посипајући их шљунком и чишћењем; — на снажење слабих кошница, додавањем читавих рамова с челама из других кошница; — на замењивање старих матица младим матицама; — на ројење и добијању мало ројева због кишовитога времена а отуда слабе пашe: — на скупљање меда од елде, јер га није било од липе; — на тамањење трутова што их чеде истерују из кошница што је знак да се неће ројити; — на раздавање празних кошница; — на оправљање старих кошница фарбањем и осталих; — на жњевење и млаћење ражи; — на кошење и вршај јечма; — на косидбу детелине и траве и њихову смештају; — на преоравању земље и засевање елде за јесењу пашу чела; — на скупљању како ранака тако и пожегача и пециву њихову за ракију; — на чишћење кошница и спајању слабих с јакима за зимовник; — на засађивању липа, багрема питомих, грађење растила винове лозе из македонског семена; — копање рупа за расађивање шљива; и т. д.

3. Управа Задругина, изабрана на збору Задругара 6. Фебруара 1894 године, састајала се у седнице четрнајест пута и расправљала поједине Задругине послове давајући им правац. Захваљујући усталаштву председника и благајника управа је успела толико да сачува имовину Задругину и да врши послове у правцима, које су означила правила Задругина.

Међу најважније послове — како је већ поменуто — јесте примање новога челара г. Јована Гута и његово отпуштање. Нови челар радио је само пола године на друштвеном имању па је отпуштен, по својој молби, у почетку Октобра 1894 године. Ово његово драговољно напуштање Задруге наше мотивисао је тиме, што налази да су средства с којима располаже наша Задруга мална, и да од тога долази немогућност развијању челарства у онаквом обиму, који би му осигурао будућност његову. Налазећи се заиста у положају тешком за одржање Задруге, управа је са жаљењем отпустила овога вреднога и стручнога човека.

Тако сада Задруга нема стручнога школованога челара, али место њега има практичнога човека како у челарењу тако и у грађењу кошница, рамова и у воћарству. То је Јован Лакић, сарадник на оснивању Задругина челаника, сарадник на грађењу кошница новога ђерзонова и американска система и сарадник осталих Задругиних радова. Он ради скоро три године код Задруге, у прво време као помоћник г. Буринчића, а сада и као заступник челара и воћара.

4. На крају 1894 године, господо Задругари, целокупно стање Задруге стоји овако:

I. ЧЕЛАНИК

а, Кошнице с челама.

1. На челанику заузимало је према извештају за 1893 годину, 221 кошница с челама;

2. Презимило је и при пролетном прегледу које спојено које помрло те у Априлу месецу нађено 198 кошница с челама.

3. Приновљено је 40 ројева, — што свега износи 238 кошница с челама,

4. Спојено је у Септембру месецу 33 кошнице с челама, које су биле слабе, те тако је зазимило, и за 1895 годину остало, *205 кошница с челама.*

Ове кошнице што су зазимиле за 1895 годину налазе се смештене у 156 великих кошница и 49 кошница мањих.

б, Празне кошнице.

1. Пренесено, по извештају из 1893 године, за ову годину празних кошница: 153 комада разнога система;

2. Продано празних 9 комада кошница разнога система;

3. Приновљено празних 9 комада кошница.

4. Налази се свега празних кошница 166 комада разнога система: а, Велике дугачке кошнице са по шест одељења 2 комада; б, Већи систем кошница са по два одељења 6 комада; — в, Кошница већега система са дуплим новим дуваровима и новим капцима 43 комада (међу њима једна нова кошница израђена по упутству г. Гута); — г, Кошница већега система покривене (омотане) сламом ражаном и розом 87 комада; — д. Кошница малога система покривених ражаном сламом 8 комада; — ђ, Један комад кошница малога система прерађена од ђерзонке за дуплим дуваровима и са два оделења; — е, Три комада ђерзонова система; — ж, Десет комада американскога система; — з, Шест комада кошница прерађених од американака и других старих са новим капцима. Оне служе за селење ројева.

в. Мед и восак.

1. Пренесено, по рачуну инвентара из 1893 године за ову 1994 годину . . .	56	кг.	меда;
2. Пренесено старога сања за топљење воска опет по рачуну инвентара за 1893 год. за ову 1894 г.	100	„	„
3. Добивено у 1894 години новога меда	2312·$_{0}$	„	„
4. Остављено у 205 кошница а у 1226 рамова за израну чела преко зиме, по оцени при ревизији	2113	„	„
5. Остало исцеђено и продато	171·$_{100}$	„	„
6. Враћено старога меда на челаник за резерву	51	„	„
7. Враћено новога меда опет за резерву	33·$_{5}$	„	„
Свега:	2368·$_{0}$	„	„
8. Истопљено из старога сања	28	„	воска
9, Истопљено из сања од 1894	29·$_{75}$	„	„
Свега:	57·$_{750}$	„	„

II. ОД ВОЋЊАКА

1. Расадници.

а. Каламљено младица од крушака, јабука и дуња 250 комада;

б, Усађено дуња 100 комада;

в, Усађено јабука 300 комада;

г, Усађено крушака 400 комада;

Све усађене воћке поклонио је Задрузи г. Стеван Атанацковић овд. трговац. Произведене су све из семена и набављене су из иноземства. Г. Атанацковић купио их је на царинарници приликом продаје.

д, Од засађених шљива пожегача у 1893. години, када су младице узете као изданци из жила, од 397 комада примило се само 200 комада; а у 1894. години засађено је пожегача шљива 200 комада;

ђ, Расађено 200 комада лоза од македонскога грожђа. Ове су лозе произведене у пролеће 1894. године па у јесен расађене;

с, Засађено на челанику и поред пута, који води ка челанику 57 комада липа;

ж, Засађено на шанцу спрам Куманудићева имања питомога багрена 50 комада;

з, Направљени расадници у 1893. години од коштица од шљива, бресака, кајсија, бадема и ораха, — нису имали успеха никаквога, јер ништа није никло. Али је у 1894. години поново направљен расадник од коштица бадемових, трешњових, пожегача, кајсија, бресака око 2000 комада.

и, Расађено младица од кајсија 40 комада. Ове су младице произведене из коштице а добивене из Дубровника.

2. Воће од воћњака.

1. Добивено од шљива 60 литара ракије;

2. Добивено и продато крушака, трешања, и шљива 223 кг.

III. ПРИВРЕДА ОД ЗЕМЉИШТА.

Засејано ове 1894. године и добивено од усева и траве:

400 кг. јечма, 340 кг. ражи, 150 кг. елде, 100 кг. кукуруза, сена са детелином 2 пласта, и сламе једна камарица.

IV. ПРИНОВЦИ НА ИМАЊУ.

1. Сграђена једна шупа 7 м. дугачка и 4 м. широка, покривена сламом, — за склониште кошница и кола и представља вредност од 50 динара;

2. Сграђен један хладник;

3. Направљен оквир над капијом при улазу на челаник са натписом од дрвених слова у вредности 25 динара.

4. Подигнута застава на стубу од 11 м. висине, обојена и окована. Поклонили г.г. Фр. Тоболар и Мића Петровић.

5. Начињена цедионица од блеха по руском систему и по упуству г Гута. Поклонио Задрузи г. Фр. Тоболар.

6. Направљено 2000 рамова новога система.

V. СТОКА.

Задругина кобила опашена је државним пастувом у Марту месецу 1894. године те је суждребна.

На храну пса друштвена издат кукуруз 100 кг.

Господо задругари! Друштвено имање пописано је и оцењено, по обичају и досадањој практици, те је с те стране потпуна тачност и уредност. Списак те имаовине чува благајник, јер је он саставни део благајнице Задругине.

Рачуне о дохоцима и трошковима за 1894. годину подноће благајник г. Мића Петровић, коме управа има захвалити за њихово уредно и тачно вођење.

По тим рачунима Задругари ће се уверити да наша Задруга у овој 1894. години не може показати напретка него застој. Што није било напретка има више узрока, који су стојали изван могућности Задругине управе да их отклони. Једни су изроци елементарни, а други општи. Што су подбацили приходи са челаника томе је кривица у рђавој овогодишњој паши чела, јер су месеци Мај и Јуни били кишовити те су чеде имале веома лошу пашу, а месеци Јули и Август били су одвећ сушни те опет није било паше за чеде. На тај начин приход од ројева и меда није био готово никакав, међу тим ти су приходи предвиђени за 1894. годину на 2720 динара. Ну, и поред све неродице у челарењу, дошла је друга већа невоља којој се Задругина управа није могла надати нити је могла очекивати. У време највеће бербе за чеде, онда кад је управа из све снаге прегла била да својим челицама нађе рада у прибирању меда и воска, сустигла је Задруга туча с оне стране одакле би требало да је свагда сунце греје. Потпора државна не могаше се добити, а она је предвиђена била буџетом на 2000 динара. Тако је постао овогодишњи дефицит од 4720 динара.

На тај начин, господо Задругари, сва напрезања управина разбила су се, и она је имала бригу да сачува Задругу од других већих штета, у чему је до данас и успела. На вама је да узмете у оцену све ове појаве, да изаберете нову управу и да наредите како ће се радити у овој 1895. години те да се постигне она узвишена задаћа, коју је задруга исписала на својој застави.

У корист упознавања нашега народа са рационалним челарењем и у интересу материјалнога напретка наше задруге предлаже вам управа да се оснује повише челарских станица дуж наших железничких пруга а на згодним местима за челарење. Од ваше оцене и одлуке у овом питању много ће зависити напредак наше Задруге.

Нека је допуштено, господо задругари, јавити вам да је задругина управа држала своје састанке и архиву „у стану „Српскога пољопривреднога друштва“ па моли Задругаре, да изјаве захвалност управи „Српскога пољопривредног друштва“ на овој услузи. Исто тако предлаже вам да се Задругари захвале приложницима Задругиним на њиховој пажњи и поклонима, а на име: г.г. Стевану Атанацковићу, Фр. Тоболару и Мићи Петровићу.

Завршујући свој извештај дужност је управи саопштити Задругарима. да су на основу „Правила пчеларско-воћарске Задруге у Београду“ иступила из управе ова господа:

1. г. Јеврем Гудовић, по реду избора;

2. г.г. Милан Антић давањем оставке, те га, по решењу управе, заступао г. М. Вујичић; г. К. Таушановић и Душан Спасић због одласка из Београда.

Саопштавајући ово, управа моли Задругаре да избором попуне ова места.

Надзорни одбор прочитаће извештај свој о томе, како је руковала управа с имовином Задругином, с тога га управа препоручује пажњи Задругара и моли за решење.

26. Јануара 1895. год.
у Београду.

Председник
„пчеларско-воћарске Задруге
у Београду",

За пословођу, члан одбора,
Милов. Р. Маринковић.

Чланови одбора:
Миња М. Петровић.
Марко Т. Миленковић.
Никола Вујић.
Горчаков Миловановић.

СКУПШТИНИ ПЧЕЛ.-ВОЋАР. ЗАДРУГЕ

сазваној као петој редовној на дан 29. Јануара 1895. године

Надзорни Одбор Пчел.-воћ. Задруге за 1894. год., част има на основу члана 42. правила задругиних поднети тој Скупштини следујући извештај о имаовини задругиној и њеним примањима и издавањима у 1894. години и то:

I. По гласу Благајничке књиге Задруга је имала на крају 1893. год. што је прешло у 1894. год. у готову . . . . . 1185·95 дин.

II. Она је по гласу благајничке књиге и докумената привредила односно добила продајом своих производа . . . . . 716·36 «

III. По гласу благајничке књиге Задруга је примила у течају 1894. г. за продате удеонице . . . . . 938·40 »

И тако је Благајна друштвена располагала са сумом свега. . . . 2840·71 дин.

По гласу благајничке књиге и докумената задруга је имала у 1894. године свега издатка динара 3321·80 пара, према овоме она је више издала — односно задужила се са динара 481·09 пара.

Овај непокривени издатак има се покрити помоћу државном коју је г. Министар Народ. Привреде у 600 динара за 1894. год. одредијо, а задруга до краја 1894. год. није примила.

Кад се ова сума од г. Министра Народне Привреде прими и њоме дужна сума од динара 481·09 пара покрије, онда остаје за 1895. годину динара 118·91 пару које се као готовина сматра.

Ово је извештај о стању благајне друштвене, а што се тиче њене имаовине она стоји овако.

По гласу инвентара друштвена имаовина састоји се у следујуће:

(пуне 205,	I.	Вредност у зградама	2430·— дин.
празне 166)	II.	» у пуним и празним кошницама . . .	6265·60 дин.
	III.	Вредност алата и машинерије	513·20 »
	IV.	Вредност материјала неизрађеног	295·29 »
	V.	Вредност коња и коњски прибор	400·— »
	VI.	Вредност усева и растиња	229·25 »
	VII.	Вересија и непродати продукти	184 — »
	VIII.	Прибор канцелариски и поучне књиге	110·— «
			Динара 10427·34

Осим напред изложене вредности по инвентару и билансу на закључку 1894. год. имаде још 4 удеонице непродате, којима је номинална вредност 40 динара, а непродате су зато што су неправилно израђене, зато одбор овај предлаже Скупштини тој, да она огласи ове 4 удеонице као поништене, и да се Управа задругина са вредности њиховом не задужује, осим напред изложене 4 удеонице води се по књигама задругиним као вересија динара 1·60 пара као такса од ненаплаћене уписнине неких задругара којима се сада незна место бављења, зато одбор овај предлаже тој скупштини да она одобри да се овај динар и 60 пара огласе као пропали и да се управа задругина овом сумом и не задужује.

Сви издатци који су чињени, чињени су на основу одређеног буџета, и оправдани су надлежним документима, а и по осталој радњи задругине управе била је по нахођењу овог надзорног одбора у свему правилност, па зато одбор овај моли Скупштину да она изволи задругиној Управи за 1894. год. дати своју разрешителницу.

На послетку Надзорни Одбор сматра за дужност да и то достави тој Скупштини да је управа друштвена за све своје радње прибављала саветовања и надзорног одбора и у његовом присуству своје седнице држала и по његовом пристанку закључке доносила.

28. Јануара 1895. год.
Београд.

Председник Надзорног Одбора,
Чед. А. Поповић.

Чланови Надзорног Одбора,
В. М. Табаковић.
Драгомир Здравковић.

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 24. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 18. ЈУНА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

НАЧЕЛА ЗА ОЦЕЊИВАЊЕ СТОКЕ НА ИЗЛОЖБАМА.

од

СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋА.

(наставак)

Кад се ово сврши, онда треба посматрати општи изглед (утисак) животног у погледу на хармонију грађе, јачину телесног развића, рано телесно развиће код младе стоке и на приплодну подобност.

Докле је при изрицању бележака за сва остала осматрања била довољна белешка 3 за одлично, белешка 2 = за добро, а 1 за довољно, дотле при осматрању општег изгледа треба белешке дуплирати т.ј. да 6 буде одлично, 4 добро и 2 довољно, 5 и 3 то су средње оцене.

На овај начин нормиран је највиши укупни број поена у суми 42.

Чим се једном грлу дâ белешка 0 сагласно од свих чланова оцењивачког суда, ири осматрању ма кога дела, то се животно искључује из даље оцене и утакмице.

На тај начин у књижицама чланова оцевивачког суда, може у већини случајева, за сваку поједину рубрику да испадне различан суд и друкчија белешка за разна грла, нарочито за оне рубрике, које се не добијају мереньем, нити се могу мерити.

Пошто се тако осмотре и оцене сва на изложбу доведена грла, онда се свих 5 чланова оцењивачког суда повлаче ради договора; за свако грло, које је до краја остало да се такмичи, а није искључено у почетку, ни после при мереньу, сваки ће оцењивач сумирати белешке, која је у нашем примеру изнела 41; ако су остала 4 оцењивача добили на пр. суме 37, $35^1/_2$, 40 и 42 а пето горњу суму 41, добиће се укупна сума = 195·5; кад се то подели са 5 добиће се број $39^1/_{10}$.

По осматрању и оцени свих грла, што ће код извецбаних оцењивача нпр. за 40 грла, од којих су 10 одмах у почетку искључени, изискивати четири часа времена, треба она грла, која су добила више од 20 поена, по реду добијених поена поређати. Онда се могу и даље искључивати неподесна грла по оцени оцењивачког суда. Код вештих оцењивача, то бива ређе, да се на ново приступа одбирању.

Треба нарочито да напоменемо, да сва оцењена грла треба одмах по осматрању *још и измерити* на ваги, да се сазна њихна тежина.

1889. год. 11. Септебра у Брстену, била је једна смотра од 8 бикова и 38 крава из 11 места. Суме бележака кретале су се између 24·3 до 37·4. Том приликом је председник оцењивачког суда, после оцене држао говор, у коме је разложио опширно и објаснио нови поступак за оцену, што је за 9 грла однело 20 минута времена.

Говор је од присутних с пажњом, готово са страхопоштовањем саслушан, тако, да је из тога, као и из целог тока премирања писац ових редова стекао убеђење, е је сам поступак од свих заинтересованих као по све правичан, примљен (Dr. Eisbein).

Таквих смотри говеда односно прегледа било је од 1884. сваке године на 70 разних места великог Херцегштва баденског; разделило се на 65 хиљада марака награда и то за бикове у 4 поступице од 72 до 200 м. за краве од 50—150 марака; јунице се не награђују. Поред тога за 12 најбољих бикова из целе земље утврђено је исто толико ванредних награда од по 200 марака. Награђена грла добију жиг на рогу и сопственици морају дозволити окр. марвеном лекару преглед и контролу за 2 године, да ли их за то време и даље употребљују за запат. Интересантна је још одредба § 6 уредбе о томе, која гласи: међ' подједнако добрим грлима, првенствено право имају она, која принадлеже члановима пољопривредног друштва.

III.

Да би се могли одмах уверити, на неким примерцима домаће стоке, који су код нас премерени, како у овом погледу стојимо са нашим сојевима говеда, у доњој таблици, саопштавам мере неколиких наших сојева.

Из те таблице видимо, да су од колубарског соја наведене мере за 2 примерка, од тамнавског 6 примерака 2 примерка укрштања ове стоке са страном (швајцарском, али већ аклиматизовани производи укрштавања).

Из групе *средње моравског соја говеда* имамо мере за Јасеницу подунавску од 5 примерака, за Јасеницу и Лепеницу крагујевачку —од 11 примерака, за срез параћински — од 1 примерка.

Свега од 27 примерака говеда главних преставника домаћих сојева.

Премери ове стоке предузимати су у сасвим другом циљу — ради штудије наших домаћих сојева и опредељавања истих. За тај циљ премери су много сложенији, врше се мереља на много више места, но што је то случај при премеру стоке ради оцене за друге послове.

Али, као што видимо и из тих премерâ, могу се поједини употребити за наш садањи циљ.

Из упоређења тих премера, са премерима страних сојева стоке, можемо извести општи, по нас врло утешни закључак: *да бољи преставници* (такви су бирани увек за ове премере) свих наших домаћих сојева говеда, ни по висини, ни по крупноћи, ни по подобностима за разне користи у домазлуку, ни по хармонији и лепоти тела, не уступају, ни у колико *просечним примерцима бољих страних раса говеда.*

Нећу овде да објашњавам, чему нас све уче овакови премери и овакова упоређења, нити је место и прилика, да саопштавам закључке, на које нас наводе целокупни премери ових преставника наших домаћих сојева говеда. Само ћу да учиним пажљивим читаоце, на последњу рубрику ове таблице, у којој је престављено, *„колика треба да је дужина тела спрам висине“* код премерених грла, а према њином добу старости.

Од 27 примерака — грла — чије се мере излажу у таблици — 16 грла, према добу старости имају сасвим правилну размеру дужине тела спрам висине т.ј. при оцени заслужују белешку 3 (најбољу) или 2 (средњу). Значи, да је код њих труп сасвим како треба развијен.

Даље су интересантна следећа упоређења по појединим сојевима, чији су преставници заступљени у таблици:

ПРИМЕРИ МЕРЕЊА

НЕКОЛИКИХ ГРЛА НАШИХ ДОМАЋИХ СОЈЕВА.

НАЗИВ ГРЛА	Године старости	Тежина у k⁰.	Висина гребена	Висина крстне кости	Висина леђа над слабином	Висина репног корена	Дужина трупа	Колика треба да је дужина спрам висине
1. Колубарски сој говеда								
а), Во	6	480	137·5	137	134·5	—	165	**164·9**
б), Во	5	540	145·5	143·5	135	—	166	174·5
2. Тамнавски сој говеда								
а), Крава	7	—	144	138	—	—	163·5	172
б), Во	5	—	149	145	139	—	173	178·8
в), Крава	12	—	102·8	123	—	—	142·5	**123**
г), Во	5	425	130	129	123·5	—	144	156
д), Во	4	515	131·5	128	130	—	146:5	151·2
ђ), Во	7	—	142·5	133·5	—	—	148(?)	171
3. Укрштање са страном стоком								
(Јединке изродиле се)								
а), Бик	4	—	129	138	132·5	—	159	**154·8**
б), Крава	10	—	119·5	121	—	—	147·5	**143·3**
4. Средње-моравски сој								
а) Јасеница — подунавска								
а), Бик	3	—	138	142	—	—	170	**151·8**
б), Во	—	—	148	149	—	—	176	177·6
в), Крава	—	—	124	132	—	—	160	**148·8**
г), Во	4	—	142	145	—	—	173	**163·3**
д), Крава	7	—	130	133	—	—	165	**156**
б) Јасеница и Лепеница — Крагујевачка.								
ђ), Крава	11	—	136	139	—	—	174	**163·2**
е), Бик	2½	—	138	134	—	—	160	156·6
ж), Во	7½	—	140	138	—	—	170	**168**
з), Бик	2½	—	148	150	—	—	165	168
и), Во	5	500	152	154	—	—	182	**182**
ј), Бик	2	—	128	124	—	—	154	**140·8**
к), Во	5	—	145	148	—	—	177	**174**
л), Во	7	550	153	157	—	—	184	**183·6**
љ), Крава	8	—	130	132	—	—	155	156
м), Во	6	600	152	155	—	—	179	182
н), Во	6	450	145	144	—	—	173	**174**
в) Параћински срез								
њ), Во	5	—	143	143	—	—	169	**171·6**

Од 2 примерка колубарског соја, имају сасвим правилно развијено тело 1.

Од 5 примерака тамнавског соја, имају сасвим правилно развијено тело 1.

Од 5 примерака средње моравског соја из Јасенице подунавске — имају сасвим правилно развијено тело 4.

Од 11 примерака средње моравског соја — Јасенице и Лепенице краг имају са свим правилно развијено тело 7.

Од 1 примерка средње моравског соја — из среза параћинског — имају сасвим правилно развијено тело 1.

Интересантно је, да и оба примерка укрштања у том погледу, показују сасвим правилну размеру дужине трупа спрам висине његове!

Кад би и слике у таблици наведених премерених грла, могли сада да изнесемо, поучили би се још многоме чему и из њих. Овако довољно је и ово неколико напомена, које у интересу штедње не стају много, јер израда клишета по фотографијама мојим и других, стала би прилично више, но што би писац ових редака, могао да жртвује на олтар пољопривредне науке код нас. Он се све једнако нада, да ће доћи време, када ће и то моћи нешто да вреди и кад се неће жалити такве незнатне жртве од позваних, те да и наше сточарство, буде постављено на потпуно научним основима, у којима су и многи наши стручњаци иначе врло непоуздани и — слаби!

Даљу науку, коју нам пружају моје студије домаћих сојева — морам и овом приликом, до бољих времена, задржати у својој збирци и у својој приватној архиви.

(свршиће се)

О СТАЈАМА (ЈОЈАТАМА) ЗА СТОКУ.

«Најпре стајицу па онда кравицу.»

Здравље и успевање стоке, поред згодне хране и неге, зависи још много од здраве и угодне стаје.

Стаје су сточна пребивалишта и као такова служе стоци за више циљева. У њима се стока негује и храни; у њима леже да се одмори кад је заморена и слабачка; у њима се заклања, кад су на пољу непогоде, па за то је потребно — да су здраве и угодне.

Да стаја буде у свему добра и угодна за смештање и угодно (рационално) гајење стоке, она треба да одговори овим најглавнијим условима здравља:

а.) она треба у свако доба, — дању и ноћу, — да има довољно свежа и чистог ваздуха од нодједнаке топлоте;

б.) ваздух у стаји треба да се често обнавља, т.ј. онај топао и загушљив мора из стаје напоље, а чист а свеж с поља треба да уђе унутра, али без промаје;

в.) стаја треба да је довољно и видна и светла;

г.) стаја треба и да је сува;

д.) она треба да је толико пространа и угодна, да стока у своме месту, може угодно да легне и да се одмори, и

ђ.) она треба да је тако сграђена, да се стока у њој може по вољи кретати, а да нема опта да се повреди.

Ако стаја не одговара свим овим условима здравља, онда је она више или мање шкодљива за здравље стоке и економне намере. Та шкодљивост стаје не указује се никад одмах, кад подејствује на организам, већ свакад после неког времена, пошто је дејство учинила, и то је управо оно главно, због чега се лоше стаје ређе тумаче за узрок болестима но што оне у самој ствари заслужују. У овоме су погледу највеће штеточоше здравља и економских намера: *«влажан, покварен ваздух, влага и мрак у стаји.»*

Треба ли стаја у свему да одговори предњим условима здравља, онда је нужно, да пољопривредник, још при грађењу стаја, има у виду ове најглавније тачке добре грађевине:

1. *Положај за стају.* Свако место није за стају подесно. Из више хигијенских разлога тражи се за стају свакад каква мала, сува узвишица, која је мало удаљена од људских станова, зидина и баруштина, јер таково земљиште не само што је оцедно и суво, већ су ваздух и светлост важни за живот, могу онда боље приступити.

Влажне и подрумасте стаје, као и оне што су под брдом, врло су нездраве, јер у њима стока често пати од болести, које проузрокују покварен ваздух и влага у стаји, као што су: *све крвне болести, прострел, тифус, шкрофуле, инфлуенца, шаи и устобоља, црвени ветар, заразно проливање, побацивање и друге.*

Коњарнике и говедарнике треба свакад зидати: »по дужини« али тако, да врата и прозори на њима буду окренути »на север или на запад.« Ово је добро за то, што ће на овај начин стаје преко лета бити умерено хладне, а зими довољно топле и што стоку неће узнемиривати мушице, које, обично иду по ветру. За овчарник треба увек избрати подневну страну јер је то добро због ветрова, а и због тога, што је овчарник овако зими топлији.

У пролеће, кад се снег стане топити, отварањем и затварањем прозора и врата на стаји, јагањци ее могу онда врло брзо навикнути на свеж, пролетњи ваздух, који им веома крепи здравље и отвара вољу за боље преживање.

2. *Околина стаје.* — Све стаје треба зидати на каквом отвореном земљишту, које је удаљено од помијара, ђубришта, баруштина и др. јер то све квари ваздух у околини. Ну стаје треба и да су мало заклоњене од ветрова, а за то најбоље служи лиснато дрвеће, које треба садити око стаје. Ово дрвеће не само што стају добро заклања од јаких ветрова, већ лети и од јаких припека од сунца, држи врло дебелу пријатну хладовину.

Земљиште у око стаје, а нарочито пред говедарником и овчарником, треба да је равно и суво, јер се тиме ова стока може боље да заштити од опасне болести папака. — Ако је влажно и каљаво, треба га песком засути или га треба дренирати и наместити добре канале за одвођење влаге. У непосредној близини коњарника и говедарника треба се побринути још и за добре испусте, а у близини свињца за какво мало парче просторије, како би, нарочито млада стока, по лепом времену имала где да се натрчи и подише свежа ваздуха, што јој веома крепи здравље а особито удове. Још је боље, где је могуће, да се ови испусти или тако звана сточна тркалишта, доведу у везу са стајама, што је нарочито добро за младу стоку: »ждребад и телад.«

У близини стаје треба да се налази још и каква текућа или изворска вода.

3. *Величина стаје* — Величина стаје одређује се једно — према величини, а друго — према броју стоке и осталим просторијама у стаји. Стаја одвећ велика — нездрава је, јер је хладна не само зими, већ и лети, па нарочито шкоди у том случају, кад у њу стока дође знојава и уморена. Исто тако и још више шкодљива је и виска, тескобна стаја, јер је увек и влажна и мрачна.

а.) *Унутрашња висина стаје.* — Унутрашња висина стаје одређује се према броју стоке. За коњарник, говедарник и овчарник обична је висина: 3—4·50 па и 5 мет. (10—16) просечно 4 мет.

б.) *Унутрашња просторија.* — Унутрашња просторија (обим места) одређује се према величини стоке.

У *коњарнику*, за свако место посебице треба рачунати: 1·50 мет. на ширину и 1·80 м, на дужину. Ако се ова места одељавају још и моткама, онда додати на ширину још: 0·15 см.; а ако преграда 0·30 см. Већи коњи и пастуви требају веће место за лежање од прилике: 3·10—3·50 — а ждребне кобиле дупло толико.

У *говедарнику*, за свако место на по се треба рачунати: 1·25—1·45 на ширину и 2·20—2·60 мет. на дужину.

У *овчарнику*. За сваку овцу појединце, рачуна се: 2·20 □ м. али се обично узима: 2·50 □ м.; за јагањце: 1·90—2·10, а за овнове 3·10 □ мет. простора.

У *свињцу*, потребно је: за крмаче и вепрове 9—12, а за сваку дебелу свињу 6—8 □ м. простора.

4. *Дуварови*. Дуварови у стаји треба да су суви и толико чврсти, да могу ветровима против стати.

Влажни дуварови, поред тога — што су хладни, отежавају још природну вентилацију у стаји, те животиње због нагомиланог поквареног ваздуха често болују и мршаве. За грађење дуварова најбољи је материјал сува печена цигља, јер је она сува и потпомаже добро природну вентилацију у стаји.

5. *Таванице у стаји*. — Таванице служе за смештање и чување хране (сена и сламе) и за боље одржавање топлоте у стаји. Према томе оне треба да су суве и тако честе да не пропуштају из стаје на таван влагу, која би могла храну покварити. Таванице су или праве или сводасте. Праве таванице, а особито кад су на стајама хрђаве ветрилице, много су боље од сводастих, јер мање влагу упијају.

Сви отвори на таваницама треба да су удешени са поклопцима, како би стаја, нарочито у зиму била топлија.

Стаје без таваница добре су само лети, кад су јаке припеке.

6. *Под* (подбој). Под је у стаји врло важан, јер он треба да дâ стоци меко, суво и угодно лежиште. Под треба да је сув, да је еластичан, непропустљив и да је малко виши од пода у ходнику, како би се пиштевина могла с њега сливати; не ваља да је тврд, нераван, углачан, јер онда није згодан за одмарање стоке, стока се лако на њему склизи, спотиче и квари копите и папонке.

Под се гради од различне грађе као: од цемента, асфалта шљунка, камена међаша, дрвета, цигаља, набоја земље и др. Но обично бира се она грађа која је сува и трајашна.

За коњарник добар је под, кад се гради од сувих четвртастих гредица и то овако: прво се уравња земља, па се онда по њој ређају ове гредице све једна до друге,и онда со између простора попуне смолом или цементом, по том се преко гредица дода још један слој смоле.

Овакав је под у коњарнику врло добар, јер је сув, еластичан, непропустљив и топао, само је доста скуп.

Код нас се под у стајама понајвише гради од цигаља, од дасака, или од набоја земље. Ако се за грађење пода употреби цигља, онда је треба ређати по ивици јер је онда под много трајашнији, и свагда после тога тога треба између простора добро цементовати.

Ова је под до душе хладан, но та се хладноћа даје отклонити, кад се стоци по њему застре доста сламе застираче.

За говедарник, пошто су говеда много мирнија од коња најбоље је да се под гради од чврстих, масивних ласака. — Под од дасака је топао, само није доста трајашан.

За свињарник треба градити под од цемента и то: шљунак у цементу, јер се овакав под даје лако чистити.

У овчарнику најбољи је под од иловаче и песка. Овакав под треба да је свагда застрт песком, и ђубретом, а по површини сламом.

7.) *Одводнице* (канали за одвођење пиштевине). У свима стајама треба се побринути још и за то, да пиштевина не заостаје на месту, где стока леже, већ да се пиштевина може да слива у нарочито за то удешени каналић, који се прави иза сточног лежишта. Овај каналић не сме бити много дубок, већ плитак и широк, треба да иде дуж целе стаје излива: или ђубриште или у нарочито за то удешену рупу — басен. Скупљањем пиштевине у стаји квари се ваздух, који веома штетно утиче на здравље и напредовање стоке.

8.) *Врата*. Врата на стају не треба никад правити на ону страну, одакле ветрови дувају, јер би таква стаја била свагда хладна и на промаји. Врата треба да су довољно широка и висока, јер стока не радо наилази на мала, уска врата и лако се може да повреди. Врата треба да могу да се добро затворе и да се споља отварају. Где средства дозвољавају, најбоље је правити двокрилна врата. Лети, ради боље вентилације, врло су добра врата с решеткама.

9.) *Прозори*. Конструкција прозора на стаји од велике је важности за чистоћу ваздуха у стаји, јер су прозори природни спроводници и ваздуха и светлости.

(свршиће се)

ПОДЛИСТАК.

ПОЉСКИ И ДОМАЋИ МИШЕВИ, И СРЕДСТВА ПРОТИВ ЊИХ.

(НАСТАВАК)

Као што видесмо, мишји ровови имају најмање два (али и више излаза), па их је тешко све редом изнаћи и позатискавати, да мишеви не могу умаћи. Најпосле употребљује се против мишева и отров у разним облицима (мишомори) зрна или друга храна натопи се у раствор стрихнина у тој од млечике прашка итд.; замеси се тесто од фосфора, начине се пилуле од сичана (мишомора) итд. па се расипа у ровове и око њих, где их мишеви нађу. Тај начин би био прилично подесан — само му је та махна, што је скупи што је опасан и за друге нарочито домаће животиње, па и за самога човека.

Према овоме, ни једно од ових средстава није ни са свим поуздано, ни згодно. Кад навали безброј пољских мишева као што то годинама може да наиђе — онда нам је обично сав труд и трошак око одбране узалудан, јер их овако нисмо у стању савладати. И највећим напорима успе се обично само толико, да се штета тек мало ублажи; а штету са свим отклонити, нисмо у стању. То признају и пољопривредници и људи, који су се тим питањем досада бавили, па се с тога *још једнако тражило право, поуздано средство против те невоље — средство, које би уз малу цену и труд, а без опасности по живот домаћих и других животиња па и људи поуздано и брзо истребило сву масу накоћених мишева*. Тако средство било би заиста велика срећа и неизмерна добит за пољску привреду па може бити и за друге гране људскога рада и напретка, и таква средства вреди тражити.

Али се гдекада дуго узалудно тражи, што сам случај часом покаже, па тако се, чини ми се, збило и у овом питању. По најновијим вестима у том питању изгледа, да је то поуздано средство против пољских мишева већ нађемо и то, тако рећи, случајем и од човека, који се тиме није ни бавио, а ево како. Познато је да су узрок кужним болестима неке сићушне клице (бациле) које у тело улазе. С тим кужним клицама већ се експериментише и то, њихова се нарав и снага и на живом здравом телу куша и испитује. За те експерименте употребљују се — наравно — разне животиње а најлакше и најбоље — мишеви разне врсте. Експериментишући тако с мишевима, опази једнога јутра проф. Лефлер у Грајфсвалду, да му је у кавезу здравих још незаражених пољских мишева неколико комада угинуло незнано од чега. Друго јутро нађе опет нових лешева треће опет... и тако да је за кратко време све изгубио, и да је морао сумњати на каку цркавицу, морију или кужну болест. Да ту сумњу расветли, баци се одмах на тачно испитивање тих случајева и за кратко време добије ове резултате:

1. Ови мишеви редом угинули су од једне и исте болести, која доста наличи на тиф (пошалину трулему).

2. Та болест преносила се са оболелих мишева на здраве. Била је дакле, *прилепчива или кужна* — и то или храном, опогањеном соковима и изметинама болесних мишева, или тиме, што су здрави мишеви — и ако сити — као и обично нагризали лешеве својих окужених другова.

3. Прави узрок тој болести је нека сићушна кужна клица — т. зв. *бацил мишјег тифа*. — Ако се та клица из окужена тела пренесе у чорбу од кухана сена, кухане (ржане јечмене или овсане) сламе (или другу коју сличну згодну пићу) брзо се и јако се у њој размножи, те и њу окужи. Зрно, корица од хлеба или ма која врста мишје хране, натопљене у ту

ГЛАСНИК.

Екскурсија ђака ратарске школе. — Од неколико година на овамо ђаци III разреда Ратарске школе иду скоро сваке године у екскурсију ради познавања привредних прилика у домовини, прегледања државних економних завода и осталих привредних установа и предузећа. Тако је и ове године о Духовима приређена једна таква екскурсија, у којој су ђаке водили управитељ школе г. Ал. Мијоковић и наставник г. Владимир Ђорђевић. Правац екскурсије био је овакав: из Краљева преко Крагујевца у Београд, одавде у Смедерево и Љубичево преко Дубравице и Пожаревца; из Љубичева у Добричево, а из Добричева преко Крушевца у Краљево. У Београду и Топчидеру били су 2 дана, и за то време доспели су да тачно прегледају и упознају се са уређењима у топчидерској економији, а у Београду да посете фабрику шпирта, и млин Фр. Тоболара, пивару Ђ. Вајферта, Срп. пољопривредно друштво и да разгледају остале знаменитости, којих има и за њих у изобиљу у престоници. У Смедереву су прегледали државни расадник америчке лозе, угледни виноград и пчеланик устаљашнога и вреднога Пере Дамњановића и др. Љубичево и Добричево могло им је дати пуно поуке о рационалном гајењу и неговању стоке. Па и остали део пута побудио је извесно у младим путницима пуно интереса и могао их је упознати са разноврсним приликама, у којима се наш пољопривредник креће.

Ми смо од оних, који у екскурсијама, које имају за циљ науку, виде отворену књигу праксе и драгоцених искустава. У екскурсијама се отвара широки поглед на разногрсне прилике, упознају се напреци и покрети то на једној то на другој привредној грани; оне су кадре да у младе душе уселе родољубље, да изазову појмове стварнијих погледа на живот и дужности у животу, а у стручном човеку и поуздање и живљу енергију у своме деловању. Посматрајући овако утицај, који имају ескурсије, ми потпуно верујемо, да је и ова екскурсија наших младих ратараца, оставила у њима силан утисак, који ће имати благотворне последице у њиховом наступајућем животу.

Ми желимо нашим младим будућим сатрудбеницима најлепши успех!

— — Ђ.

* * *

Куповање коња за војску у Крушевцу. — Господин министар Војни изволео је решити, да сваке године, на *сваку*, како обласну тако и окружну изложбу, које кола Јахећа приређују, одашиље своје комисије, које ће куповати коње за војне потребе.

Таква комисија биће и приликом изложбе, која ће 24 Јуна ове године бити у Крушевцу.

За попуну угинулих и онеспособљених коња код коњице и артиљерије, мора сваке године Министарство војно да купи најмање 400 коња, дакле наши домаћи одгајивачи имају увек доброг купца за своја грла, која су им за њихове домаће потребе прекобројна и непотребна.

Министарство војно увидело је, да су коњи, који су на страни купљени, истина врло јефтини, али зато врло лоши и млитави (без срца), с тога ће оно како с тога, тако и за то да би куповином од народа потпомогло домаћу привреду (производњу коња, куповали од сада сваке године, првенствено коње из наше земље, па у колико не подмири потребу са домаћим коњима, докуповаће са стране.

Министарство Војно плаћа ће купљене коње готовим новцем, а плаћа ће их и бољом ценом него што плаћа коње у туђини, пошто домаћи коњи дуже и боље служе.

Министарство Војно сазнало је, да од свију артиљеријских и коњичких пукова у Србији, најбоље коње има брдски артиљеријски пук у Крушевцу, а у њему су, са врло малим изузетком, све српски домаћи коњи.

Србија је дакле много подеснија за гајење коња, него мађарска

Саопштавајући све то српским одгајивачима, напомињемо им и овом приликом, да добра женска приплодна грла затворених боја, не продају никоме ни по коју цену, већ нека их сваке године воде под добре пастуве, те нека се ждребе, јер ће српска коњица и артиљерија бити кроз кратко време увећана тако, да ће Министарство војно у место 4000, имати 600 коња а усљед тога ће оно редовно годишње место 400 куповати ради попуне 600 грла.

* * *

Напомена власницима приплодних кобила. — Државни пастуви, који се од првог Марта опасивања приватних кобила, по среским местима налазе, остаће на истима, као и прошлих година, само до краја месеца Јуна, дакле свега још петнаестину дана.

Ово се саопштава оним власницима кобила, који још нису своје кобиле у овој години под државне пастуве подводили, а намерни су да то учине.

Оне кобиле, које немају у висину на 128 сантиметара на дрвеној мери, не могу се подвести под државне пастуве.

окужену чорбу, окужи и утамани миша посигурно за 8—14 дана. Ако се тако окужен миш пусти међу здраве окужи их све редом док сви не изгину.

4. Том клицом, (или том окуженом чорбом) не могу се окужити друге животиње (ни домаће ни дивље) сем једино *неке врсте мишева, а нарочито домаћи и пољски миш.* Ни човек не прима ту куж. *Мишји тиф је, дакле, за све друге ие и наше домаће животиње са свим безопасан, а за неке врсте мишева најжешћа морија.*

5. Кужна клица мишјег тифа остаје као маја у снази и кад се осуши, а подноси добро и зиму и врућину. Лясно ју је дакле, и очувати и пресађивати или прекаламити. У чорби од кухана сена и сламе (зачињеној пептоном и грожђаним шећером) напредује изврсно.

Према оваким резултатима са свим је природно, што је Лефлеру сипула мисао, да би баш *та кужна клица била веома згодна као средство за затирање пољских и домаћих мишева*; — мисао која у осталом није ни нова. У пољопривреди и газдинству употребљен је тај начин већ на неколико места и у неколико прилика, те гдекада и са успехом. Кужне клипе (бактерије) употребљене су за затирање зечића у Аустралији; за затирање ларве од кокица па у најновије време Bull. Soc, Myc. France T. VIII. 1892). и за затирање неких непријатеља нашега воћа — нарочито јабука н. пр. против т. зв. Anxonomus pomorum (Apfelblüthenstecher) и Chimatobia brumata (frostspanner). Лефлерова мисао имала је још јачих основа, јер опити са нађеном клицом показаше неоспорно, да она изврсно одговара свима захтевима такога средства г. ј. 1., да поуздано затире 2., да не шкоди никоме сем мишевима 3., да је са свим јевтино и 4., да га је — према овом искуству — веома лясно употребити. Требало је дакле само потврде свега тога праксом, на усевима и на дому, па да се онда с позитивношћу може рећи, да је нађено поуздано средство против пољских и домаћих мишева.

И доиста ствар се показала и у пракси исто онако као и при лабораториским опитима. За домаће мишеве беше то ласно доказати — њих има свугде — а и за пољске даде се брзо прилика. У Марту 1892. пронеше новине глас, да је читава једна област Грчке — Тесалија — преплављена — притиснута пољским мишевима да је тиме цела летина у вредности од 40—50 милиона динара у опасности, и да грчки посједници и пољопривредници не жале ни труда ни жртава, само да се од те невоље одбране. Опити Лефлерови беху истина тада већ публиковани, Centralblatt für Bacteriologie Band XI. 1892.), али грчки пољопривредници нису за њих знали, него се у тој невољи телеграфски обрате за савет и помоћ чувеном научнику Пастеру, у Париз, који се сличним питањима (н. пр. изучавањем и затирањем филоксере) бавио, а и сад се бави. Пастер им не могаше помоћи, него их упути професору Лефлеру. На основу тога Грчка влада позове Лефлера у Грчку, да сам лично свој (у лабораторији осведочен) метод и практично употреби, па да тиме — може бити — одбрани земљу од велике штете. Лефлер се наравно, радо одазове том позиву; одпутује одмах са својим асистентом и својим новим средством на лице места, употреби то средство на нарочити начин, и успе толико, да је одмах по свом повратку у Грајфсвалд $14/_{26}$ маја од председника комисије за сузбијање пољских мишева добио оваај телеграм: „Résultats excellents partout, pays reconnaissant á vous“ (Успеси свугде изврсни; земља вам је захвална).

(наставиће се)

Такса за опасивање јесте свега два динара и 55 пара.

Никаква друга такса за опасивање кобила не постоји.

* * *

Из Крушевца — нам пишу, да је тамо сав народ живо настао да прве привредно витешке свечаности крушевачког округа буду изведене што велелепније, а све грађанске, војне, а тако и црквене тамошње власти предњаче народу у том патриотском покрету.

«Михаиловац,» (коњичко поље) непосредно је до брежуљка багдале, тако да ће сви гледаоци при тркама имати потпуну прегледност над целим потециштем.

За Њихова Величанства прави се Михаиловцу диван павиљон, који ће бити искићен тробојкама, цвећем, зеленилом и разним амблемима.

Председници свију општина крушевачкога округа позвани су као гости и имаће на потециште засебна места, а сем тога имаће сви и нарочите значке.

И ђаци свију школа, који у групи а под назором господе наставника дошли буду на потециште имаће засебне просторе.

Чистота како по свима гостионичким локалима, тако и по двориштима истих, биће највећа. Полиција ће исто тако водити најстрожији надзор и над чистотом гостионичких постељних ствари, као и над чистотом посуђа и дрбротом јела и пића.

Куће се у велико оправљају, а и поручују разни украси за исте, јер Крушевљани хоће да тим видним знацима дају доказа о својој радости за привредне и витешке свечаности.

ДОПИСИ.

Врања 27. Маја 1895. год.

Пошто се у вароши Врањи бавим већ пуних 15 дана, као руковалац радова за сузбијање Пероноспоре, за што ме је одредило «Српско пољопривредно друштво» односно Пероноспорни одбор, то сам, поред обичнога посла, обратио своју нарочиту пажњу на проучавање пољопривредних односа, као и на ово-годишњу летину. Ми ћемо се постарати, да којом згоднијом приликом на засебном месту прозборимо нарочито о пољопривредним односима, а за сада ћемо се ограничити на ово-годишњу летину, и само ћемо се у неколико узгред дотаћи и пољопривредних односа.

Као и свуда у нашој отаџбини, тако исто и у овој околини кукуруз је главна храна нашем пољопривредном сталежу. Кукуруз се сеје по 4—5—10—15, а најимућнији људи и по 20 па и 30 дана орања. За кукуруз се оре дрвеним плугом, јер гвозден плуг и ако би се могао применити, још се са истим не оре, пошто он овамошњим становницима није ни познат. За кукуруз се оре један пут, ређе два пута. Врло се ретко ђубри просто с тога, што нема ђубрета. И ако је суша, опет је овамо кукуруз добар, и само, ако у будуће буде падала киша у своје време, има изгледа на богату бербу. Кукуруз се поодавна праши.

Пшеница се, такође, сеје у истој мери као и кукуруз по 4—50—10—15, а најимућнији људи по 20 па и 30 дана орања. За пшеницу се један пут оре, врло редак случај, да се угари. Семе се пречишћава на тријерима у Врањи. По селима нема тријера, ветрењача, нити ма каквих справа и машина савршенијих. Кречење семена или потапање у раствору плавога камена, овде је непознато. За пшеницу се врло ретко ђубри просто с тога, што нема ђубрета. Пшеница је добра, само на лошијим земљиштима изгледа слаба, нарочито због ове суше.

Јечам, раж, овас, сеју се по мало по 2—3, ретко ко, да посеје више плугова. Земља се исто приуготовљава као и за пшеницу.

Конопља се у овој околини производи у великим просторијама Ова се биљка врло вешто и марљиво обрађује. За њу се бира најбоље, најјаче земшљиште, ово се оре два пута, ђубри се. Има произвођача, који производе по 2.000—3.000—4.000—5.000 ручица. Произвођачи овај свој производ продаду, чим га оберу, у ручицама. Продаду их прекупцима по 15—20—25—30—40 пара динарских ручицу, дакле према доброти и величини ручице. Ови прекупци овога производа топе — киселе — ове ручице, за тим трле, па их после у повесмама износе на трг у Врању. Овом производу овако у повесмама средња је цена 1 динар и 20 пара динарских од једнога килограма. Од ове тежине израђују се ужарски предмети. Конопља је ове године добро родила, само ју је по негде град закачио.

Лан се у овој околини не производи, јер о овоме производу овде се ништа не зна.

Дуван се у Врању и у неколико села, која сачињавају општину врањску у знатној мери производи, тако, да у општини врањској има 480 произвођача, којима је дозвољено од 10.000, па по неки произвођач производи по 100.000—200.000—250.000 струкова. Производе ови произвођачи на 10,000.000—11,000.000 струкова. По доброти врањски дуван долази на треће место дакле, после алексинаког и бајиновца на првом месту. Овај се производ производи врло вешто и марљиво. Положај земљишта је врло подесан, тако, да се сваки струк вештачки залити може. Јуче, после подне у 6 сахата, град га је прилично оштетио. Расађује се од 15. ов. м.

Виноградарство је у Врању један од најглавнијих производа. 1892 године, варош Врања узела је за грожђе 100.000 динара, а за вино 1.000.000 динара. А када се овоме дода, колико је износила ракија комовица од ове комине, као и вино, које су произвођачи оставили за своју домаћу потребу. Један странац те године давао је 1,200.000 динара за грожђе, с тим да он искључиво купује грожђе и у околини. Виногради се врло вешто и марљиво раде, само су те махне, што се не ђубри, и што се доста зелено грожђе бере, Има домаћина у Врању, који имају 50—80—100 дулума. Један дулум у беритетним годинама може родити да 1.000 килограма кљука. Ово је заиста, одличан приход!

Јуче, после подне у 6 сахати, овде је јак град, у величини од 4 грама најмањи, падао Овај је град дошао са планина: Собиначке, Кретиловице, Девотине. На подножју планине: Собиначке. Кретиловице и Пљачкавице, направио је велике штете; у даљим виноградима је штета мала и никаква. У вароши Врањи: винову лозу, воће и баштенским биљкама град је велике штете причинио. Таку исту штету причинио је неким баштованима у овој околини; расађеним дуванима, па и стрмном житу. Град је ове године овој околини доста штете починио.

Да наше шуме у овој околини, нису овако грозно сатрвене, не би нас овако грозно град тукао!

Природних ливада овде врло мало има, пошто је сва земља засађена кукурузом, стрмнином, дуваном, виноградима и баштованским биљем.

Детелина се овде не производи с тога, што за њу нико овамо незна, и да би се баш с тога нарочито требала производити, што овде природних ливада нема.

Пошто је лањске године овде било суше, а прекањске град, то је овамо доста скупа храна.

Воћарства у овој околини нема.

Сточарство је скучено, тако, да један домаћин има по 5—10 20—30—40, врло је редак случај, да по неки има по 70—80 брава оваца.

Волова и по 1—2 краву свака кућа нема.

Коза 5—10—30, а по 50 и 60 ретко, да која кућа има, па и горњи мали број нема свака кућа.

Свиња по 1—2—3 свака кућа.

Коња по 1 има по нека кућа.

Магарца по 1 има по нека кућа.

По неки домаћин, али је доста редак случај, у овој околини има по два бивола или по две биволице, које употребљују за рад, Причали су нам, да су биволи задовољнији са лошијом раном, и да боље вуку од волова. Биволице, опет, вели, да су два пута млечније и да им је млеко тако лепо и масно као од оваца.

Р. М. С. Пешић.

БЛАГОДАРНОСТ.

Управа воћарско-винодељске школе на молбу учитељског збора за овај срез, изволела је поклонити преко 25 комала разних воћа и велику количину калем гранчица, да се свакој школи свога среза разда

У име осталих чланова „учитељског удружења“ за ср. свршишки изјављује се поменутој управи благодарност.

Бр. 20.
10 Јуна 1895 год.
Св. Аранђео.

Председник
„учитељског удружења“
Пет. М. Стојановић
учитељ.

Пословођ,
Љубица Пешићева.

Српско пољопривредно друштво на молбу потписаног изволело је поклонити књижници ове школе од свог друштвеног издања 24 комада књига разне пољопривредне садржине.

У име одбора ове школе, изјављујем Српском пољопривредноо друштву топлу благодарност.

10 Јуна 1895 год.
У Св. Аранђелу.

Управитељ св. аранђелске осн. школе
Пет. М. Стојановић

НАГРАДЕ ЗА УВОЂЕЊЕ НАПРЕДНИЈИХ НАЧИНА РАДЊЕ.

Српско Пољопривредно Друштво понавља и расписује награде за ове практичне радове:

1. *За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака, с обзиром на врсте и сорте воћака и пресадница; на правилност растојања воћака; начин расађивања и негу, а на простору најмање пола хектара.* Награда за најбољи је 350 дин. Могу се такмичити окрузи: подрински и ваљевски. Рок за пријаву до 1. Септембра 1895. год.

2. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста, на површини од најмање 10 ара и с тим да свака врста лозе буде издвојена.* — Награда 300 динара. Могу се такмичити винодељци у срезу кајинском. Рок за пријаву до 1. Септембра 1896. године.

3. *Ко изведе у расаднику 500 двогодих борића црних или белих на песковитом земљишту у срезу рамском или голубачком окр. пожаревачком за засађивање песковитог земљишта.* — Награда 300 динара. Рок за пријаву до 1. Јула 1895. год.

4. *Ко на ма којој брдској страни на усамљеној чистини удаљеној свуда у наоколо од ма какве шуме на 2500 метара у срезу нишком подигне сад на простору од једног хектара из семена, вештачким сејањем и то мешан највише бељиком на буквом, јавором и јасеном.* — Награда 400 динара. Рок за пријаву до 1. Јула 1895. год.

5. *За стално произвођење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је садашњи тврди сир, и који ће поред тога бити трајашан и подесан за пренос.* За ову награду могу се такмичити окрузи: крушевачки, руднички, ужички и топлички. Награда I. 500 динара, II. 200 дин. Рок за пријаву до 1. Октобра 1896. год.

6. *За сталну употребу врстачне сејалице за стрмнине на неодређеној површини.* Могу се такмичити привредници из окр. подринског. Цениће се изникли усев. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

7. *За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака с обзиром на избор врста и сората воћака и пресадница; даље на правилност растојања воћака, начин расађивања и негу, а на површини најмање пола хектара.* Могу се такмичити срезови добрички и јабланички. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1897. год.

8. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста* на површини од најмање 20 ара с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из Жупе. Награда 300 дин. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

9. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста* на површини од најмање 20 ара и с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из околине Ниша. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

10. *За сталну употребу алуга иратача и окопача у вези са правилним сејањем.* Могу се такмичити привредници из Добрича из среза лесковачког. Награда 150 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

11. *За сталну употребу жетелице.* Могу се такмичити привредници из Стига окр. пожаревачког. Награда 300 динара. Рок за пријаву до 1 Маја 1896 год.

12. *Првом удружењу у Србији са показаним успехом и резултатом за заједничку набавку и употребу пољопривредних сирава.* Награда 300 динара. Рок до конца 1898 год.

13. Који учитељ или учитељски збор *може да покаже добро уређену школску башту од најмање 10 ара, у којој ће бити добро подигнуто воћно и лозно растило са пчелаником од најмање 10 кошница са покретним сатем.* Награде I-ва 300 д II-га 200 динара. Рок до конца 1897. године.

14. *Ко од подкивача одиочне подкивање волова да не обољује, са савршенијим алатом и подковицама* — дакле по модерном начину. Награда 300 динара. Рок за пријаву до конца 1898. године.

За ове награде могу се такмичити: земљорадници и пољопривредници, којима је пољска привреда или која њена грана једино или главно занимање од кога живе; сви они који се баве једном или више грана пољске привреде али у ширем обиму; пољопривредне подружине, манастири, општине и свака пољопривредна задруга основана у циљу рационалног обрађивања земље. А за последњу, занатије, којима је подкивачки занат главно занимање, од кога живе.

Сем награда у новцу даваће се и похвалнице.

Ко би од оних, којима се награде буду досудиле, желио да му се у место новаца набаве за исту вредност: справе, приплодна грла и т. п. то ће му се учинити без рачунања подвозних трошкова.

Имена награђених објавиће се у друштвеном органу и другим српским листовима.

Сви који хоће да се такмиче за ма коју од ових награда, треба да се пријаве усмено или писмено Српском Пољопривредном Друштву у Београду. У пријави треба тачно да означе за коју награду желе да се такмиче и тачну адресу места, општине и среза у коме живе.

Из канцеларије Српског пољопривр. друштва 1895 год. у Београду.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

У штампи је, и биће кроз који дан готова књига:

СПОМЕНИЦА

I-ве КРУШЕВАЧКЕ ИЗЛОЖБЕ, ОД 1891. ГОДИНЕ

Са извештајем о изложби, постигнутим резултатима и стању благајне изложбене, и списковима: добротвора, часника и свију награђених излагача на крушев. изложби.

Од Велимира Виторовића известиоца изложбеног одбора и председника крушев. пољопривредне подружине.

Издање изложбеног одбора. Штампарија Малаћевића и Будимовића у Крушевцу.

Ко би желео имати ову ваљано и марљиво израђену и уређену књигу, из које се најбоље и најтачније видети може права вредност крушевачке изложбе, са планом, програмом и тачним резултатима ове успешно изведене привредне изложбе наше, — тај нека се обрати са претплатом: „Крушевачкој пољопривредној подружини“ или штампарији Малаћевића и Будимовића у Крушевцу.

Књига ће изнети 6—7 штампаних табака и цена јој је 1 динар.

Добротвори изложбе, Часници и Чланови изложбеног одбора, добиће ову споменицу бесплатно.

Нова и јединствена књига:

ПОЗНАВАЊЕ И НЕГА

ЦВЕЋА

у велико се штампа и биће скоро готова. Она се штампа на *најфинијој, дебелој, углађеној хартији,* у *великом лексикон-формату,* а у ***најелегантнијем облику,*** *у каквом до данас* ***ни једна српска књига*** *изишла није.*

Књига је ова намењена у опште сваком, коме је мило цвеће, а поглавито нашим дичним Српкињама. *Књига се штампа,* због огромних трошковâ, *у малом броју,* и ко ју сад набави, моћиће ју и имати, јер се неће прештампавати.

Књига ће изнети до ***50 великих штампаних*** табакâ, а биће украшена са преко ***700*** *вештачки израђених и објашњавајућих* ***слика,*** које су рађене у Паризу, Лајпцигу, Њујорку, Неапљу, Бечу и у нашој државној штампарији, у којој се и књига најбрижљивије штампа.

Књига ће се само повезана, у нарочитим за њу израђеним тврдим корицама продавати, које ће ***бити најгосподственије у цвећу и позлати израђене.*** Ту је и наш дворски књиговезац, г. Енгелхарт, сву своју вештину употребио. Књига ће дакле и по спољашности подпунце одговарати својој цељи и биће јединствена књига у нашој књижевности. *Она ће бити и* ***најлепши украс*** *на столу у свакој српској кући, а трајаснијег, лепшег и кориснијег поклона за женскиње нема, но-што је ова књига.*

Садржина је овој дивној књизи, у кратко, ова:

Општи део.

Увод.

I. ***О земљи и положају. — О ђубрету и ђубрењу. — О води.***

II. ***О облицима, опасивању и ивичењу цветних леја. — О рудини. — О чистоти и реду у башти. — О засејавању и засађивању цветних леја.***

III. ***О размножавању цвећа:***

а. *Семеном;* ***б.*** *кртолама и луковима;* ***в.*** *изданцима;* ***г.*** *деленјем старог корена;* ***д.*** *кључицама (целцерима);* ***в.*** *положницама;* ***ж.*** *лишћем и* ***з.*** *калемљењем.*

IV. ***О сејању на место и извођењу расада:***

а. *На њиву под саксијама;* ***б.*** *у саксијама у кући;* ***в.*** *на особеним лешицама — „дубцима“;* ***г.*** *у топлој леји;* ***д.*** *сејање с јесени.*

V. ***О нези цвећа у опште.***

1. ***О нези цвећа у отвореној башти:***

а. *Расађивање;* ***б.*** *пресађивање и* ***в.*** *заливање и орошавање.*

2. ***О нези цвећа у саксијама:***

а. *О саксијама;* ***б.*** *о земљи за цвеће у саксијама;* ***в.*** *о сејању семена од цвећа у саксијама;* ***г.*** *о цикпрању и сађењу младог расада;* ***д*** *о заливању цвећа у саксијама;* ***в.*** *о потреби пресађивања из једне саксије у другу;* ***ж.*** *о знацима по којима се познаје, да треба биљку из једне саксије у другу пресадити;* ***з.*** *кад и како треба пресађивати?* ***и.*** *о подкресивању извесних биљакâ;* ***ј.*** *о смештању цвећа у саксијама ирекo лета;* ***к.*** *о нези у кући ирекo лета заосталог цвећа;* ***л.*** *о уношењу цвећа с поља у кућу;* ***м.*** *о зимској нези цвећа у кући, и* ***н.*** *о болестима и штеточинама.*

Додатак: о набављању цвећа са стране.

Посебни део.

Једногодно цвеће, које се сеје одма на место, и оно, од ког се најпре изводи расад, па онда на стално место пресађује. — ***Вишегодно цвеће. — Повијуше, хваталице и стрмогледице. — Крупнолистке. — Папрат — бујад. — Уресне траве. — Сагарице. — Цвеће за саксије. — Палме. — Кађуни (орхидее). — Кактуси. — Кртоласто и лучасто цвеће. — Баруше. — Ружа.***

Објашњење научних прйдевâ.

Извори за набавку семењâ и биљакâ.

Ко жели да има ову прекрасну књигу, тај нека се пожури и ***најдаље до половине месеца Јула*** о. г. пријави подписаном писцу, или најближој књижари, а у Београду *Јефти Павловићу и коми.*, или књижари *Велим. Валожића.*

Цена је ***повезаној*** књизи сведена на *најнижу меру* од ***10 динарâ или 10 крунâ.*** Скупљачи добивају на 10 уписникâ по једну књигу за њихов труд, за који им, сигуран сам, неће бити жао, кад овако красну књигу добију. Књижари добивају 25% за готов новац а поручбине без новацâ, неће се отправљати.

Новци се полажу онда, кад књига изађе и буде повезана, што ћу у своје време јавити.

Краљево у мају 1895.
Kraljevo (Serbien).

Dr. **Ђорђе Радић.**

Садржина: **Чланци:** Начела за оцењивање стоке на изложбама (наставак). — О стајама (пајатама) за стоку — (наставиће се). — **Гласник.** — **Допис.** — Подлистак — Награде за увођење напредњих начина радње. — Књи-жевни оглас.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 25. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 25. ЈУНА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

ЗНАЧАЈ КРЕЧЊАКА У КУЛТУРНОЈ ЗЕМЉИ

СА

УПУСТВОМ ЗА МЕРЕЊЕ ПРОЦЕНТАЛНЕ САДРЖИНЕ ПОМОЋУ КАЛЦИМЕТРА

ПО ФРАНЦУСКИМ ИЗВОРИМА

Саставио
ЉУБ. ЈОЈИЋ

Извори за ово упуство:

Le Calcaire, sa determination et son role dans les terres arables. — Par A. Bernard, directeur du laboratoire, départemental de Saône — et — Loire. (Premiére partie 1892).

Chimie agricole. — Par Ch. Sshloesing fils, ingenieur des Manifactures de l' Etat (1892).

Traité de Chimie agricole. — Par P. P. Dehérain, prof. de physiologie végétale au mnséum d' histoire naturelle et membre de l' Jnstitut. (1892).

Les vignes américaines, adataption, culture, greffage pepinières. — Par Dr. P. Viala et L. Ravaz (1892).

Rapport à la société nationale d' Agriculture sur les progres des cartes agronomiqnes. — Par Adolphe Carnot, ingenieur en chef, inspecteur de l' Ecole superieure des mines (1894.).

Etude de l' etat physique du calcaire contenu dans divers sols. — Par F. Houdalle et L. Semichon prof — rs (Revue de Viticulture 1894).

МЕСТО ПРЕДГОВОРА.

Земља и атмосфера два су чиниоца од пресудне важности за живот, развитак и пораст биља. Биљке живе једним делом у земљи другим у атмосфери — ваздуху, —и према томе у целом свом животу најтешње су везане за физичке и хемијске особине ове две средине. Неспособне да по својој вољи и потреби мењају место и да потраже повољније услове за храну и развиће, оне остају за сво време своје вегетације на истом месту, истом земљишту и поднебљу. Према овоме лако је увидети, да ће њихова појава и развиће зависити од специјални услова, који су на извесном месту заступљени: у пределима и местима где нужни услови оскудевају сасвим, или нису у довољној мери, извесни врста биљака или нема никако или је њихов развитак слаб, кржљав и од незнатне користи за човека и његове потребе.

Како има веома различног земљишта по физичким и хемијским особинама, која опет стоје у великој зависности од атмосфере и њени промена, што све узимамо под именом климе, то су и услови за развиће биља врло различни и многоструки; отуда долази оно богатство и разноврсност биљне флоре на земљиној кугли.

За привредника је од највеће важности да добро познаје земљиште на коме гаји културно биље, јер ће тек онда знати какве ће поправке да учини па да има што веће користи. Ово је у толико нужније што је земља потпуно у нашој власти: ми можемо изменити, поправити и надокнадити њене недостатке; можемо је учинити трошнијом ако је тешка, плоднијом ако је сувише мршава, једном речи можемо променити њене физичке и хемијске особине и дотерати према нашој потреби, односно према захтеву културног биља које гајимо. Само је нужно унапред знати с каквим земљиштем имамо посла, а знајући захтеве и потребе појединих културни биљака, лако ћемо се управљати шта нам ваља у даном случају радити.

Ово познавање сачињава основицу рационалном раду, ђубрењу итд.; на њему се оснива рационална агрикултура.

Други фактор — атмосфера такође је од великог уплива на развиће биља као и земља; али, на жалост, човек нема никакве моћи над њом, међутим њено изучавање и познавање није без интереса и користи; јер и оно што се може у том погледу учинити, и ако је од незнатне вредности, долази од сазнавања прави узрока који стоје у непосредној вези са биљним животом. —

Физичке особине земље зависе од *четири* главна састојка: *глине, песка, креча и хумуса.* Према сразмери у којој се ови састојци налазе у земљи, она се зове: *глинуша, пескуша, црница, кречуља* итд. Даље, кад се узме у посматрање како се извесна земља понаша према топлоти, светлости и влази, она добија друге називе, као; *тешка, лака, кисела, пропустљива,*

ладна, топла („мртва“) итд. Сви ови називи означавају разне врсте земаља у којима се налазе четири горња састојка у разним пропорцијама.

Кад је реч о хранећим елементима, нужним за опстанак и пораст биља, и стању или једињењу у ком се у земљи налазе, онда то разумемо под изразом: *хемијске особине земље*. Све биљке за своје успевање и развиће потребују 14 елемената, којих у свакој земљи има у мањој или већој количини, но четири су само од осетног уплива на развиће биља. То су: *Азот, Калије, фосфорна киселина и креч*. Прва три сачињавају есенцију сваког ђубрета а последњи је од великог значаја у изузетним приликама.

И ако је познавање хемијски и физички особина земље од неоцењене вредности за привредника и полазна тачка за све рационалне амелиорације, ми се не можемо у ово испитивање упуштати, јер би нас и сувише далеко одвело у један одељак засебне науке — Агрикултурне хемије, што нам овде није циљ. Заустављемо се на томе, да испитамо утицај само једног састојка земље на развиће једне културне биљке од великог значаја у нашем народно-економном газдинству, која сачињава велики део народног богатства.

Тај састојак земље јесте креч, или боље рећи *кречњак*, који је веома распрострањен у свима културним земљиштима. Већа количина кречњака у земљи има велики утицај на лозу, нарочито на америчке лозе на којима се мора оснивати будућност нашег виноделља. С тога је ово питање од актуалног значаја и врло важно сада у почетку реконституције наших винограда на америчким подлогама.

Да кречњак има извесног утицаја на лозу и воће, знало је се и пре филоксеричне заразе; али није било примера да биљка тако брзо угине на сувише кречном земљишту. То се је приметило тек после горког искуства у Француској у првим годинама реконституције винограда на америчкој лози.

Кад је се сазнало за издржљивост америчке лозе противу филоксере, предпостављало се, да ће она успевати на свима земљиштима са више мање подједнаким успехом као и домаћа; али то није био случај, као што је скупо стечено искуство на много места засведочило.

Теоријски могло се је унапред предвидети, да неће тако бити као и са домаћом лозом; јер све сорте црног и белог грожђа које се гаје код нас и у другим државама Европе, припадају једној истој ботаничкој врсти — Vitis Vinifera —, док са увођењем амерички лоза, ми имамо посла, не само са многим различним врстама, које су и између себе веома различне, него и са различним варијететима. Али у хитњи и журби с којом се отпочело ново сађење винограда у прво време, није се о овоме водило рачуна, па с тога је било многих неуспеха и узалудног трошка док се напослетку и искуством није сазнало: *да свака врста амерички лоза захтева извесно земљиште на коме она најбоље успева и највише прихода даје* Ако две или више врста успевају подједнако на једном земљишту, првенство има она што је више издржљива од филоксере, ради чега се једино и употребљује.

Колико земљиште има утицаја на америчку лозу, поред многих примера, видиће се најбоље из овог: У опитном винограду више агрикултурне школе, у Монпелију, извесне амер. лозе напредовале су веома хрђаво чамуњајући и болујући од *клорозе* (жутице); пораст је био слаб и закржљао. Међутим исте лозе успевале су врло добро у Сен-Жоржу, оближњој околини. Тада буде наређено, да се са извесног парчета одкопа земља у дубину за 75 сантиметара, управо до каменог слоја, који сачињава здравицу, па да се замени из поменутог места — Сен-Жоржа. Пошто је ово учињено и иста лоза поново засађена, одмах се приметила велика разлика: лозе, које су пре чамиле на једанпут су почеле бујно напредовати; место жутила наступило је дивно зеленило као израз снажног и здравог пораста, који се од то доба (1879 г.) до данас није ни уколико изменио ни ослабио. Међутим ништа није измењено у укупним условима осим што је замењен слој земље у коју лозе пуштају своје жиле и узимљу хранеће материје.

Други пример можемо навести из овдашње праксе. У државној расадници код Неготина на једном избрешку при крају расаднице избија на површину бигар са великом дозом кречњака. То парче било је у почетку засађено Хербмоном, који је после неколико година почео жутити и изумирати. Усљед тога Хербмон је уклоњен и дотично парче засађено Берландијером — лозом, која подноси највећу дозу кречњака.

Испитано земљиште са калциметром показало је да има просечно 54% кречњака дакле много више но што може да поднесе Хербмон; а да је било засађено са Рипаријом или Рипсетрисом, нема сумње, да би ове лозе још пре угинуле.

Та појава није остала непримећена од простог света, па незнајући и не питајући за узрок, створили су убеђење, да и америчку лозу „једе“ филоксера. Отуда долази и оно неповерење и сумња у издржљивост амер. лозе, која се опажа код извесни лица.

Међутим то је сасвим природна појава којој се узрок зна и може у будуће погрешка избећи. У Француској било је случајева где су 2—3 пута садили и чупали лозу на једном месту. То је било у оно време кад се није ништа насигурно знало ни о природи појединих врста лозе, ни о утицају кречњака, па се опет нису у послу помели, већ изналазећи свачему узрок, корачају куражно напред.

Успех њихов то сведочи.

Данас се у опште зна какво земљиште захтевају поједине амер. лозе; зна се њихова културна вредност и издржљивост спрам филоксере, па да би успех био сигуран, нужно је да се сазна и земљиште т.ј. да се одреди проценат кречњака и оцени: *која америчка лоза може успевати на дотичном земљишту*.

Ово је питање од огромног значаја и ни један винодељац не треба да га изгуби из вида при сађењу амер. лозе, јер ће само на тај начин избећи могуће погрешке, које повлаче за собом велики трошак, труд и губитак у времену.

Испитивање кречњака у земљи постиже се лако и врло брзо са *калциметром*. То је врло проста справа којом се може послужити иоле интелигентнији човек, придржавајући се упустава, које ћемо за његову употребу придодати.

Ако ова справа учини услуге, које се од ње траже при подизању винограда на америчкој лози, нека наши винодељци захвале Срп. Пољопривредном Друштву,

које је штампањем овог упуства учинило, да се шири круг привредника може користити.

Винодељци ће имати сигурни података за успешан рад, па кад смо толико година пропустили, не радећи озбиљно треба сад да се користимо скупо стеченим искуством и прегнемо озбиљно на рад.

Кречњак и кречна земљишта.

Често можемо чути разне називе за поједина земљишта, као: *глинуша*, *пескуша*, *кречуља* итд.

Шта служи за основу овом разликовању и може ли се то сазнати *простим виђењем?*

Неки пут се узме у руку парче земље, гњечи се прстима, проба се или се већ зна како се понаша према води и топлоти, па се онда придене један од поменутих назива т.ј. каже се да је земља глинуша, пескуша или кречуља. Но јасно је, да при оваком разликовању не може бити тачности. Истина, може се од ока и на врло прост начин познати да је неко земљиште глиновито или песковито; али не може се ни приближно знати колико има процената глине или песка; међутим само ова два састојка могу бити помешана у безброј разни пропорција.

Кад ова два састојка — глина и песак — дају тако много разни смеса, шта ће бити кад дође трећи састојак — кречњак?

Што се тиче кречњака, не само што се не може знати од ока проценат, но не може се са сигурношћу казати: да ли га у једној земљи има или нема никако.

Међутим има назови познавача, који ће по *простом виђењу* једне земље казати; ово је кречуља, с тога је у овом погледу било велики погрешака и заблуда: за извесна земљишта која су од вајкада важила као са свим кречна, анализом није нађено ни мало кречњака, друга која су важила као тип праве глинуше, нађено је 80% кречњака.

Бернар вели: извршио сам хиљадама физички анализа земље, и при свем том признајем да сам неспособан оценити по *простом виђењу*, да ли у некој земљи има или нема кречњака. За извесне пробе, које и по изгледу и по месту где сам их прикупио, мислио сам да је чист силикатни песак док анализом нађох да има 20% кречњака, за друге, које показиваху праву глину, јер сам их прикупио у блату једне исушене баре нађем такође 20% кречњака.

Према овоме није ни мислити, да се оценом „од ока“ може ма и приближно определити садржина кречњака у земљи, већ треба пробати на начин који ћемо овде напоменути.

Дефиниција кречњака.

На питање шта је *кречњак*, сваки ће нам рећи, да је то онај камен од кога се пече креч. Тако и јесте. Али ако упитамо шта је кречњак у културној — орањој земљи, тешко ћемо добити тако одређен одговор, међутим то је једна иста ствар само што се кречњак у орањој земљи налази у иситњеном и истрошеном стању у форми крупнијег или ситнијег песка, помешан са другим састојцима земље.

За привредника као и за хемичара кречњак мора бити једно исто тело: то је једињење угљене киселине са кречом или оксидом калцијума, које се у хемијским делима представља формулом $Ca\,CO^3$. Друкчије се још зове калцијума карбонат што значи једно исто као кад би казали кречна со угљене киселине,

Свакоме је познато да се при печењу креча одваја угљена киселина (CO^2), а остаје живи креч (CaO), који је исте запремине, но различне тежине.

Опитима је доказано, да 100 грама *чистог кречњака* губи од своје тежине 44 грама угљене киселине а остатак у 56 гр. јесте живи или негашени креч.

$$Ca\,CO^3 = 100$$

Кречњак = креч + угљена киселина.

100 грама = 56 грама + 44 грама.

Према овоме чисти кречњак губи 100|44 или 50|22 од своје тежине, т.ј. од прилике половину као што је сваком познато да је креч лакши од непеченог камена — кречњака.

Но сваки кречњак не даје исту количину живог креча: бели мрамор, који је готово чист кречњак, кад се угаси даје масан креч распадајући се брзо са врло великом топлотом; исто тако и креда; али ако кречњак садржи мало већу дозу глине добијамо хидраулички креч, у толико бољи што садржи више глине, који угашен с водом лакше се распада и производи мању топлоту.

Дакле кречњак, који се налази уситњен у културној земљи исти је такав као и онај што се налази у разним кречним стенама: то је калцијума карбонат, који жарењем може дати креч, само што се налази обично мање у земљи но у кречном камену, премда може се десити и обратан случај. Има земаља, које садрже 70—80% док извесни кречњаци који дају хидраулички креч не садрже толику пропорцију калцијумовог карбоната.

Видели смо, да се оценом *од ока* не може дознати ни присуство кречњака у земљи, а још мање определити да ли га има у већој или мањој количини. С тога ћемо изложити уобичајене начине:

1. Да сазнамо има ли га у земљи;
2. Да одредимо његову процентални садржину.

Квалитативна анализа.

Присуство кречњака у земљи лако је познати кад пустимо коју кап разблажене хлороводоничне киселине или сирћета на парче земље које испитујемо. По пенушању које ова киселина производи, уверићемо се да у земљи има кречњака. Ако нема никаквог пенушања ни мехурића већ се киселина као и вода упије у земљу, знак је да у таквој земљи нема кречњака. На интензивност реакције треба обратити пажњу с тога, што и по томе можемо познати да ли има више или мање кречњака, а од овог као што ћемо доцније видети, зависи количина, коју ћемо узети за квантитативну анализу.

Иста појава дешава се ако бацимо једно парче креде у стакло разблажене клоро-водоничне киселине. Одмах се произведе живо врење при чему се одваја она иста угљена киселина као и при печењу креча, горењу, на вулканским кратерима, при врењу, пива, вина итд. и која у даљем току поново се једини с кречом, производи калцијума карбонат и отврдњава малтер начињен од угашеног креча.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

О СТАЈАМА (ЈОЈАТАМА) ЗА СТОКУ.

«Најпре стајицу па онда кравицу.»

(свршетак)

У многим стајама има врло мало прозора, а у где којим или их нема никако, или ако их и има већином су мали и уски, или су иначе врло непрактични прозори, Стаја мора бити потпуно осветљена, ну та светлост не сме да пада стоци непосредно у очи, већ озго или са стране иза њихових глава. Први је начин спровођења светлости за веће стаје и за стаје са два реда стоке и скупо стаје, а други је начин само за оне стаје, где стока борави на једној страни. — Нарочито шкоди очима рефлексна светлост.

На свим прозорима добро је удесити справе за покривање прозора, како би се стаја, кад треба могла умрачити, што веома добро чини стоци кад се одмара. Сем тога прозори треба да су покретни т.ј. да се могу да отварају.

Најбоље је да се отварају на доњим шаркама и да имају побочне дуваровс, јер се такви прозори могу и по ветру држати отворени, без хрђавих посљедица по здравље стоке.

10.) *Ветрилице.* — Први и најглавнији услов добре стаје за гајење стоке, то је могућност обнављања ваздуха, а за то служе ветрилице. У оним стајама које у сваком погледу, као: по положају, градиву, просторији, величини, конструкцији прозора, одговарају условима добре и сдраве стаје, нису потребне ове вештачке справе за ветрење (ветрилице) јер у таквим стајама може свеж ваздух и без њих приступити кроз врата прозоре и дуварове, Ну како велики број стаја ни приближно не одговара овим здравственим условима, нарочито онде где се стока храни требером, то је преко потребно да се на стајама праве ове вештачке ветрилице.

Ове се ветрилице могу градити на два начина: или на дуваровима, или на таваници.

Ветрилице на дуваровима то су прости отвори, који се на дуваровима праве одмах испод таванице тако, да једна стоји спрам друге на другој страни дувара. На масивним дуваровима ове се рупе буше косо, али тако, да спољни отвор буде нижи од унутрашњег. Овај коси псложај ветрилица добар је с тога што кроз-ањ' не може да пада киша и снег у стају. Где није могуће дати ветрилима овај коси правац у дувару (на танким дуваровима) ту треба унутрашњи отвор удесити са поклопцем, али кроз отвор провести сулундар који треба да мало штрчи изнад спољнег отвора.

Ветрилице кроз таваницу на кров, то су нарочите цеви од блеха, лима или дрвета, које спроводе ваздух из стаје кроз таваницу. Ове ветрилице скупо стају, а нису ни практичне, јер се, једно, на њима, скупља испарење које квари ваздух у стаји, а друго, нису ни довољне за одвођење запарљивог ваздуха.

11.) *Јасла.* Ни облик јасла ни грађа њихова нису тако важни у хигијенском погледу. Главно је оно што се у њима стоци даје и чистоћа јасала; ну ипак има извесних добрих страна којима се једна јасла од других одликује. Тако нпр. за суву храну добра су свака јасла, док за сочну храну свакад су боља она јасла, која су направљена од чврсте масивне грађе: од гвожђа, камена и др. јер се овака јасла боље и лако чисте и не упијају тако влагу, као дрвена, која се морају често прати и дезинфиковати.

Јасла треба да су коритастог облика и да леже мало косо, како би се могло избећи узалудно просипање хране.

За коњарник и говедарник боља су јасла која су уздужна јер се лакше чисте и олакшавају хранење.

Ширина јасала и висина треба да се тако удеси, да стока може из њих угодно своју храну дохватати. Јасла за коње треба да стоје нешто више од половине коњске величине; код остале стоке висина је приближна овој. Односно сењака (мердевина) за сено имамо да приметимо то, да њих треба правити од глатких правих прутова; оне не треба да стоје ни одвећ косо, ни одвећ високо, већ тако, да стока може храну дохватати, а да јој прашина не би очи трунила.

12.) *Ограде у стајама.* Ограде у стајама служе за боље и сигурније лежање, и најпотребније су у коњарнику, пошто су коњи у природи немирни, па се уједају и чивтетају. Ово ограђивање места у стаји може да буде двојако: моткама или дуваровима. Дуваровима се преграђују пастуви, ждребне кобиле и луксузни коњи, остали коњи моткама. Мотке за ограђивање морају бити из цела направљене, равне, глатке и да су покретне; треба да стоје у висини 0·70 см. — 1 метра и да се у сваком случају могу лако одкачити — не ваља их везивати.

13.) *Везивање стоке.* Везивање стоке не сме да буде на кратко, јер би се лако могле десити случајне опасности, већ увек тако, да се стока на свом месту може и окренути и лећи

ПОДЛИСТАК.

ПОЉСКИ И ДОМАЋИ МИШЕВИ, И СРЕДСТВА ПРОТИВ ЊИХ.

(свршиће се)

Тај успех изненадио и обрадовао је тим више, што је Грчка већ пре тога била употребила све могуће начине (плављење водом тровање храном, сумпорним угљеником, хватање у укопане суде од тенећке и т. д.) а без икаква знатнија успеха и што је број мишева био нарастао толико, да се већ почело очајавати. Кад се, дакле, у тако десператној прилици то средство осведочило. онда ће без сумње бити од користи и при обичним, па и мало јачим најездама пољских мишева, каквих чешће има. С тога је дакле са свим умесно. да и наши пољопривредници што сазнају о том средству и начину те да се у случају невоље за времена јаве, и њиме згодно послуже.

Лефлеров метод употребе тога средства у пракси и у већим размерама оснива се на истом оном искуству, што га је добио опитима, *и одликује се нарочито својом простотом и јефтиноћом.* У великим судовима (котловима) скуха се јечмене или овсане (зобне) сламе и чорба се (на сито) оцеди. Оцеђена чорба зачини се (пептоним и грожђаним шећером) и неутралише; саспе у лимане судове уска грлца; запуши запушачем од вате (од памука или баш од кучина), па се онда меће на пару од кључале воде, и то у три маха засебице, — сваки пут по 1 сахат. Кад се после тога исхлади, пренесе се (пресади се, или прекалеми се) у њу нека извесна количина кужних клица од мишјег тифа и остави на скровито, а (34—40° цел. З.) топло место — од прлике исто онако, као кад се што оставља да кисне. Кужне клице ће као оно маја, сириште или квасац у тој чорби а под таким приликама брзо напредовати, па за два до три дана намножиће их се већ толико, да ће је са свим замутити, — дакле и окужити. Ако смо дотле успели, онда нам је *средство већ у рукама, и можемо га употребити и у великим размерама.*

Начин што га је Лефлер употребио у Тесалији, и који се показао као веома згодан, састоји се у главноме из овога. По областима које страдају од мишева, и које треба лечити, изда општинска власт сваком домаћину заповест, да у тачно одређено време са 1—2—3 или више (према потреби и простору) котарица ситно у коцке исечена хлеба дође на једноодређено место — рецимо среској канцеларији или главној механи, која је од прилике средокраћа зараженог земљишта. Ту дочека сељане неко од власти, и једно поузданије разборитије лице, које је са собом донело у затвореним судовима довољне количине заражене чорбе — онако справљене, као што сам већ изложио. Заражена чорба саспе се у широке судове н. пр. оранице, бакраче котлове или отворену бурад, а тежаци онда редом сасипљу свој донесени хлеб унутра, добро га натопе, па га онда оцеде и ваде. Све се то може чинити и (чистим) рукама, јер ништа не шкоди, а не би шкодило ни човеку ни животињи, да баш који комад окужена хлеба и поједе У Грчкој су то чинили навалице и на очи сељацима само да им се покаже, како се од тога средства немају ничега бојати ни за домаћу живад, ни за себе сáме.

Натопљен хлеб носе тежаци сваки на своју њиву (или где је већ нужно), и распореде га (са домаћом чељади нарочито децом —) тако, да — од прилике — у сваку мишију рупу доспе по један комадић. Што се више ровова и рупа изнађе (гдекада је то мучно јер су заклоњени у шипрагу, трњу и т. д.)

да се одмори. Коње је најбоље држати везане на улару, али са два поводника, који се не везују, већ пролазе кроз нарочите рупе на јаслима и сваки од њих има по једну куглу на своме крају, која се може подићи горе и доле: према кретању коња напред или назад.

Говеда се држе везана или на улару или на огрлицама. Везивање за рогове забрањује се.

14.) *Простирка.* — Простирка треба стоци да дâ топло, лако и згодно лежиште, јер одмор крепи здравље; она треба да јој штити копите и папоњке, а у исто време да купи и упија у себи пиштевину, те да лежиште стоке буде суво.

За простирку је најбољи материјал слама, и то: овсена коју не треба жалити, кад се тиче угодности и здравља стоке.

У коњарнику кад се коњи само у њему привремено задржавају нпр. само да се очисте и нахране. слама се простире само у вече, кад стока треба да леже, али у оним стајама, где стока дуже време у њима борави, мора се слама простирати и преко дан, како би имала где да легне и да се одмори,

Простирка се по стајама мења или сваки дан — у коњарнику; два пута недељно у говедарнику и свињцу и у три до четири месеца по једанпут у овчарнику.

15.) *Чистоћа и ред у стајама.* — Свако место у стаји треба држати чисто и суво. Ђубриште и сву прљавштину треба из стаје износити на пољу на какво подесно место, које је мало по даље од стаје, па њиме њиве ђубрити; одводне канале треба често прати и дезинфиковати простом, карболном киселином, а јасла нарочито ако су дрвена, треба често прати кречном водом, да би се утрле све оне гљивице што проузрокују трулење. Један пут или и више пута, кад је стока у пољу или на раду, треба отворити све прозоре, врата и одушке на стајама, да би се стаја добро проветрила и из основа освежио ваздух у њој. У овакој стаји стока је свагда здрава, боље једе, боље спава а што је најглавније: мање је наклоњена и ређе пати од зараза, које је у другим приликама десеткују.

Љуб. Јовановић.
сточни лекар

АНТРАКНОЗА

(Anthracnose — Schwarzer Brenner — Vajolo, Picchiola — Bird's eye Rot)

Овим именом назива се једна од најстарији болести винове лозе у Европи. Изгледа. да је о њој писао Теофраст и Плиније, па и ако још није насигурно познато да ли је то једна иста болест, има и други доказа да је давнашња у Европи. Од 1835 до 1840 веома су страдали шпалири краљевског замка у Потсдаму од Антракнозе, а и на другим местима чинила је осетне штете. Данас ове болести има у свима европским виноградима, али нема тако опасан и заразан карактер као Пероноспора и Ојидијум. При свем том у извесним приликама и местима учини много штете на годишњем раду, а кад се појављује неколико година узастопце јако ослаби чокот, који у року од три до четири године угине.

Болест ова јавља се у три разна облика:

1. *Рањава антракноза.* (An. maculée), која се познаје по мањим или већим ранама на лози;

2. *Тачкаста антракноза* (An. ponctuée), којој су карактерни знаци мале и црне тачкице пи лишћу и лози; и

3. *Коврџљава антракноза.* (An. déformante) са црним мрљама, које нису издубљене, при чему се ластар искриви и лишће на разне начине искоруби и сковрџља.

Последње две форме Антрокнозе доста су ретке, но у толико је чешћа прва — рањава антракноза —, па с тога ћу њене знаке детаљније изложити.

Спољни карактерни знаци

1. *На ластарима.* Само на једногодишњим зеленим ластарима појављује се Антракноза и то, почев од појаве ластара па до потпуног зрења. Први знаци показују се на лози у облику угасито модрих пега, које сасвим личе на механичку повреду као кад ластар удара о чврст предмет усљед ветра. Испочетка ове пегице, мале као тачке, почну се ширити по дужини чланка и на средини поцрне, а доцније постану угасито сиве и увек ограничене црно модрим кругом. Ако су услови за развиће болести повољни, т.ј. ако има довољно влаге и топлоте ове повреде шире се све више док се узајамно не саставе у том случају лоза изгледа покривена многим ранама непра-

---

и што се више кужна хлеба мишима положи, тим је, наравно и успех и бржи и потпунији. Мишеви — и ако на пуној њиви нису гладни — радо једу тај натопљен хлеб, па се њиме окуже. Је ли их се количина једном већ окужила, онда куж прелази с једног на другога, и то иде редом, док се са свим не утамане. Томе треба неколико недеља, али већ и пре тога рока може се по неким знацима судити да ли је каква успеха или не. Већ одмах првих дана примећује се, да *изложена кужна хлеба брзо нестаје*, а то је већ добар знак; — знак, да га мишеви једу, Јесу ли се њиме и окужили, и колико је та морија међу њима напредовала, познаје се јасно тек касније: четвртог — петог дана. С почетка ти упада у очи, да находиш и дању мишева ван ровова, што иначе не бива, и — што је још необичније — да су ти мишеви некако троми и неумешни, те се дају лако ловити. Често наиђеш и на мишије лешеве а по где-који од њих је нагрижен. Изгледа, да је мишевима за време болести у рововима загушно, да траже ваздуха, па да с тога излазе и на пољу скапавају. Ако н. пр. с вечера зарониш који отвор на рововима, наћићеш га тако зарођена и сутра-дан — што иначе није случај. Разријеш ли читаву једну ложу; затећићеш зато у њој и болесника и нагрижених лешева — па већ и међу младунцима. За мало, па ћеш и на усевима опазити, да је штете с дана у дан све мање, па да најпосле пустошење са свим престане. Нових скорашњих ровова нема; стари, зарођени се не обнављају; на улазима не можеш да нађеш свежа и скоро оборена влата као од пре; ноћу нема оне цике, трке и отимања; у рововима је све пусто, или мртво: — у кратко: све је престало, и летина ти је спашена. —

Као што се види, цела ствар је са свим проста и даје се свугде ласно и веома јефтино извести. Производење маје за куж — т. ј. производење самих бацила мишјег тифа — веома је ласно и — тако рећи без границно. Ја већ имам неку извесну количину тога материјала, а могао бих га у случају нужде толико производити, да подмирим потребе једне области, која је десет пута већа од читаве Србије. Справљање чорбе, којом се хлеб кужи изгледа у први мах мало теже, али тај начин треба само једном видети, па да га може сваки научити. У осталом кужну чорбу справљају обично нарочита томе вешта лица, а код нас би се за тај посао могли згодно употребити апотекари — особито оних места, где има и парних десинфекционих апарата, да послуже у томе послу својом паром. Тежак би дакле имао само да исечен хлеб спреми; да на рочиште дође; и да окужен хлеб по зараженим пољима разнесе. *Трошак око свега тога је према успеху тако незнатан, да не би требао ни да се спомиње.*

Али велике количине маје или кужне чорбе нужне су само онда, кад су пољски мишеви прекрилили читаве области једне државе. Где није тако; где се пр. тај гад показао само местимине, и то на амањим просторима — рецимо на једном пољу у врту, у забрану итд. ту је посао око затирања мишева још много простији и лакши. Маја мишијег тифа изводи се у храни се на неким питијама, а све то заједно држи се у једном стакленцету.

(наставиће се)

вилне форме и на средини издубљене са угасито модрим крајцима; у противном случају, кад време за развиће болести није повољно, повреде се у развићу зауставе и тада много личе на тачкасту антракнозу.

У потпуном развићу рањава Антракноза потпуно личи на живу рану, која се кад што простире до 4 см. у дужину, 1 см. у ширину $^1/_2$ см. у дубину, више од половине пречника лозе. Почев од црне тачке, па до издубљене ране, наћи ћемо све прелазне облике по изгледу и величини. Кад ових рана има по више, оне се сједине њиховим окрајцима у једну једину повреду и гризу лозу са свију страна и по целој дужини, чланци су изрецкани и испрепуцани у разном правцу. У овом стању ластар је црн и из далека изгледа као опаљен, мањи је но обично и коленца (чворови) су ближе; споредни ластари јављају се у великој количини, но и ови по реду оболу од болести, цео чокот представља убунаст изглед, а лозе се ломе и падају при најмањем удару ветра.

Чокот у порасту застане, зачами, лишће добије отворенију боју, мање је него у нормалном стању и почне се сушити. Оптицај сока је непотпун усљед повреде на зеленим деловима с тога је непотпуно и сазревање грожђа, које је увек оскудно на шећер. матєријама.

Чокот може сасвим да угине за три године ако се болест узастопце с великом интензивношћу појављује.

2. *На лишћу.* — Рањава Антракноза ређе се јавља на лишћу него на лози. На петељци су што повреде као и на лози, и на површини лишћа образују се црне округласте мрље, *које су јасно ограничене црним ореолом до здраве површине листа.* Ове мрље нису никад велике, највише да су велике 4—5 м.м. обично 1 до 2 милим. али по кад што има их много на целој лисној површини. Усљед овога младо лишће свене се, сасуши и отпадне. Ако се болест јави пре цветања, оплођавање и не бива, јер се прашнице и плодници исуше прераним отварањем цвета усљед оболеле петељке. Посљедица је обично губитак годишњег рода.

3. *На плоду.* Антракноза се јавља и на лозици, петељци и шепурини грожђа, а и на зрну. Ако су повреде на петељци веће, цео грозд опадне што ако не буде зрна остану ситна са мало шећера. На зрну се јављају црне одвојене тачке, које се шире задржавајући округласт облик, могу бити од 1 до 3 милм. величине; средина ових мрља постане на брзо бело-сива и удубљује се у унутрашњост зрна неки пут тако дубоко да зрна остану гола; крајеви су ране неправилни и ограничени приметним црним кругом. По неки пут постоји само једна рана на зрну но најобичније има их више. Изгрижено зрно нема више правилног облика; с једне стране поједено друга страна нараста ако се болест заустави, но ако је цело зрно покварено, обично се сасуши и неупотребљиво је за прављење вина.

Услови за развиће Антракнозе.

Топлота и *влага* нужне су за развиће рањаве антракнозе, но влага има преовлађујући утицај, као што је многим осматрањем потврђено. Зна се, да Антракноза почиње с раног пролећа чим се појаве млади ластари кад је средња топлота још ниска; али није тако интензивна као свршетком Маја и почетком Јуна кад је година влажна и топлота већа.

Она се најчешће јавља виноградима у равницама, дољама и поред већих вода где је земљиште плодно и влажно. Кишне године, честе магла и росе, што је обично случај на оваким местима, доприносе те су услови за развијање болести повољнији и њено дејство штетније. Ако буде влаге, болест остаје неспречена у развићу до Септембра и чак до потпуног сазревања лозе. При наступу велики врућина у Августу, кад и влаге понестане она застане у напредовању, но опет се јави с повратком влажног времена.

Прави узрок ове болести јесте један паразит назван од ботаничара *Sphaceloma ampelinum* који се храни соком ћелица и својим присуством у ткању зељасти делова производи описане повреде.

На опису овог шампињона нећемо се заустављати, јер за практику и нема велике важности. Прећи ћемо одмах на:

Лечење. Противу Антракнозе употребљавани су многи лекови; неки се употребљују *иревентивно* на свршетку зиме, други у лето, кад је се болест развила. У местима где се болест често јавља боље је употребити превентивно лечење, јер је од јачег дејства, међутим не треба пренебрегнути ни лечење у лето сваки пут кад се болест појави.

1. *Превентивно лечење.* — При овом начину лечења употребљава се галица (сулфат гвожђа), сумпорна киселина и врућа вода. Раствор се справља овако:

Узме се галице . . . . . 50 килограма
Сумпорне киселине 53°B. . . 1 литар
Врућe воде . . . . . 100 литара

Галица се метне у један суд од дрвета, па се на њу сипа сумпорна киселина додавајући мало по мало врућe воде. Треба пазити да се не сипа пре киселине вода због прскања, које може да повреди раденика. Са овим раствором док је још млак мажу се надземни делови чокота: крља, кракови и резници. То се обичпо врши са једним смотуљком од крпа, које се углаве на подужу мотку, тарући свуда лозу нарочито она места где су ране од антракнозе на којима су заостале споре од паразита. Кору одлубљену треба скупити и на ватри изгорети. Омазивање ово врши се на неколико дана (8—15) пре развитка пупољака. Треба у колико је могуће овај посао извршити одмах после росе или кишице да не би при сувом времену или ветру усљед брзог испаравања, раствор постао много концентрисан.

У новије време употребљује се место галице само сумпорна киселина до 10 кгр. на 100 литара воде којој се приписује дејство и онда кад се употребљује галица. Постигнути резултати повољни су ма да је било случајева где је ова доза била и сувише јака и мало опрљила лозу,

Први је начин више препоручљив док се са више опита не потврди могућност замене галица са сумпорном киселином 10%.

2. *Лечење у лето.* За лечење, кад је се болест већ развила, препоручивано је такође много срестава. Најбољи успех постиже се смесом *прашка од сумпора и креча.* Смеса ова узима се у различној пропорцији према добу вегетације. За прву употребу кад су ластари још мали додаје се $^1/_5$ креча у сумпор, затим се ова количина при доцнијој употреби постепено увећава до половине. За гашење креча место воде може се употребити раствор плавог камена при чему остаје иста сразмера и креча и сумпора.

Бордовска чорба и „селеста“ (вода) имају такође повољног дејства противу Антракнозе.

Растурање прашка — смесе креча и сумпора — врши се као и против Оидијума помоћу нарочити справа које су удешене на форму меова, а у оскудици ових могу послужити китке направљене од вуне или коњске длаке. За растурање прашка треба бирати мирно време кад не дува ветар.

Напослетку, да напоменем уплив врсте лозе на развиће Антракнозе. Све врсте лозе нису подједнако осетљиве; има их, које су врло слабе од ове болести док другима шкоди врло мало или ни мало.

Међу издржљиве лозе долазе: *Шасла, Пино, Хербмон, Бургундац и Траминац.*

Међу осетљиве долазе: *Жакез, Кариљан, Гренаш, Клерет, Португизац, Ризлинг, Силванац Солонис* итд.

Кишовито пролеће прошле године било је врло повољно за развиће Антракнозе, и доиста, приметио сам да је има у свима виноградима које сам видио. Срећом она се налази овде — онде на усамљеном чокоћу домаће лозе и не представља никакву озбиљну опасност. Најгоре је страдао Жакез у држав. расадници код Неготина. Поред повољни метеоролошки прилика, плодно и влажно земљиште у падини и близини рита допринели су те је болест у почетку Јула била тако јако развијена да равног примера нисам видио; смем слободно рећи да је $^3/_4$ рода пропало у цвету изузев чардаклије које су мање страдале. У осталом ствар је позната да је ова лоза најслабија од Антракнозе и Пероноспоре; то јој је понајвећа мана, која ће поред сумњиве издржљивости наспрам филоксере учинити да се из културе сасвим избаци.

Љ. К.

БЕЛЕШКЕ.

Корист терпентина у домаћинству. — Он служи као предохрана против мољаца, кад се њиме попрскају ормани, фијоке и сандуци, у којима се могу залећи мољци. Терпентином се растерују и стенице и мрави. Он служи као опробано средство против ожеготина и ублажава болове, кад се на опечено место сипа неколико капи. Облоге од терпентина смањују болове на ногама, нарочито где има жуљева, Терпентин лековито дејствује и код реуматизма, кад се њиме трља болесно место. Терпентином, помешаним са млаком водом, чисте се слике рађене масном бојом и вади се масне флеке из хаљина. **Е. Ј.**

* * *

Неотровна хартија против мува. — Помеша се истуцани црни бибер са обичним сирупом, намаже се том густом масом дебела купећа хартија и остави се да се осуши. Кад хоћемо да употребимо ту хартију, метнемо је на тањир и овлажимо водом. Ако немамо при руци сируна, можемо растопити шећер и помешати га са ситним бибером.

Е. Ј.

* * *

Како се чисти мед. — Често се дешава да мед, било због неподесног места на које се оставља, било због дугог стајања, добије рђав мирис и укус. То се може уклонити овако: утуца се крупно 400 гр. угљена, опере се неколико пута ; на 3 кг. меда сипа се 6 л. воде и метне се на ватру да се пола сата кува. Кад је то свршено, онда се мед неколико пута филтрује кроз кесу за филтровање, док не постане бистар. Тим начином мед ће изгубити рђав укус и мирис, тако се може употребити чак и место шећера.

Е. Ј.

* * *

Нова бурад обично дају вину рђав укус — Да би се то спречило раствори се пола килограма кристализованог угљено-киселог натрона у води, напуни се њиме до пола буре од 60 литара и остави се да стоји 12—14 дана. После тога времена проспе се та течност напуни се буре водом, остави се да стоји неколико дана, па се онда добро испере. На тај начин немамо се бојати, да ће вино бити судовно.

Е. Ј.

* * *

Китовање буради, која цуре. — Узме се 42 гр. лоја, 34 гр. воска и 67 гр. масти. То се све добро измеша и угреје. Затим се уклони с ватре и помеша у то 42 грама ситно просејаног пепела. Овом масом намажу се пукотине на бурету, пошто се претходно добро исуше. **Е. Ј.**

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XIV. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва,

држане 5 Маја 1895. год. у Београду.

Били су г. Милан Антић председник, г. Јаков А. Марковић подпредседник, чланови одбора г.г. Аца Живановић, Никола Вељковић Коста Црногорац, Паја Тодоровић, Алекс. М. Секулић, Милосав П. Куртовић и Тодор Николајевић, као гости: г.г. Алек. Љ. Поповић и Радован Ж. Ранковић, редовни чланови друштва.

Председавао г. Милан Антић председник, бележио г. Никола Вељковић члан одбора.

138.

Прочитане извештаје о калемарском курсу држаном на друштвеном добру у Шапцу и о практичном предавању о калемљењу лозе, држаном код подружине ресавске у Свилајенцу, — Одбор прими к знању с тим, да се у целини штампају у »Тежаку.» Изјави своју захвалност г. Светол. Петковићу, који је руководио калемар. курс на друштвеном добру у Шапцу ; г.г. Кости Петковићу и Јулију Драшкоци на држаним предавањима о калемљењу лозе на подружин. имању у Свилајенцу ; г. Павлу Крстићу свећенику на лепом говору, труду и припремама за ова предавања а целој подруж. управи на топлом одзиву.

139.

Прочита се реферат одређених чланова за преглед и оцену правила «Воћарског удружења» у Сићеву. — Одбор усвоји мишљење референата : да су правила непотпуна и не одговарају називу удружења ; о чему да се сићевачко воћарско удружење извести.

140.

Прочита се изјава г. Паје Тодоровића, да се не може примити избора за референта по предмету о распадању задруга. Поводом ове изјаве. — Одбор одлучи : Пошто г. Тодоровић до сад није поднео реферат о овом предмету, а сад изјављује, да се не прима тог избора, с погледом на то, што су секције конституисале и себи изабрале секретаре, да се овај предмет упути дотичној секцији.

141.

По молби подружине за округ крајински, да је друштво помогне новчано са 800—1000 дин. и у справама. — Одбор одлучи: да се извести подружина, да је друштво вољно потпомоћи је, колико му новчана средства дозвољавају, но да јави :

1. На који циљ мисли да употреби тражену суму ; и

2. На који циљ мисли да употреби справе које тражи ; да ли за своју сопствену потребу или да исте служе за углед, па да их доцније прода и уновчи.

142.

По предлогу г. Светозара Љ. Гавриловића, да се од снимака говеда са изложбе говеда у Обреновцу и коња са изложбе у Шапцу израде клишета у вештачком заводу у Бечу. — Одбор пре него би донео коначну одлуку о овоме предлогу, решио је, да се умоли г. Гавриловић да снимке преда друштву, а за тим да се умоле они чланови оцењивачког суда на обреновачкој изложби. који су сада чланови управе, да снимке прегледају, па да ради коначне одлуке поднесу управном одбору своје мишљење — како у погледу израде клишета од тих снимака, тако и односно осталога што се у молби помиње.

143.

По молби г. Дим. Мишића учитеља из Вражогрнца, да друштво у интересу унапређења пољ. привреде подејствује, да се бар учитељи добри помагачи пољопривреде обезбеде свакога премештаја. — Одбор одлучи : да се ова молба упути члану управног одбора г. Анти Голубовићу, да поднесе своје мишљење.

144.

Благајник прочита извештај о стању благајне друштвене од почетка ове године, до краја мес. априла, по коме је било

Примања	30565·45
Издавања	17771.05
Остало готов. за мај . . .	12794·40

ЗАПИСНИК XV. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва,

Држане 8. Маја 1895. год. у Београду.

Били су : председник г. Милан Антић, подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г.г. Аца Живановић, Алекс. Секулић, Анта Голубовић, Коста Црнегорац, Милосав Куртовић, Паја Тодоровић, и Тодор Николајевић.

Председавао г. Милан Антић председник, бележио секретар г. М. Јовановић.

145.

Прочитане записнике XIII и XIV седнице. — Одбор прими,

146.

По предлогу г. Милосава Куртовића о свакогодишњем изашиљању чланова управног одбора у државне пољопривредне заводе ради проучавања и разгледања како самих газдинстава, тако и свију прилика, које на иста утичу. — Одбор увиђајући важност обилажења пољопривредних завода у циљу проучавања налази, да би било нужно, да већи број друштв. чланова или бар управник одбор ова проучавања једно времено врше и због замашности овог предмета одлучује, да се ово питање у једној седници нарочито узме у претрес и донесе одлука, а за сада. поводом овога, што ће у Љубичеву ов. м. бити преглед свију грла држ. ергеле, која се сада тамо налазе, осим тога, што је привредно-витешка свечаност у Пожаревцу а ов. м. у Зајечару, одакле ће се моћи у повратку разгледати и проучити винодељско-воћарска школа у Букову, — одбор изабра за своје изасланике г.г. Милана Антића председника и Тодора Николајевића члана одбора, с тим, да о свему поднесу свој извештај.

147.

По предлогу г, Аце Живановића. да се од друштва одбије напад Ђуре Петковића мајстора, који је пишући у «Грађанину» о прерађивању изложбе у Пожаревцу вређајућим изразима напао и друштво. Одбор одлучи, да се умоли председништво, да најенергичније не своме положају заштити друштво од оваких напада, на начин, који нађе за најсходнији.

148.

По молби г. Јована Јовановића учитеља из Лаола, да му друштво поклони пчеларске справе. — Одбор саслушавши мишљење референта г. Аце Живановића, да му се тражене справе дају на отплату за годину дана — реши, да му се ситније справе у вредности до 12 дин. поклоне, а истресалица да му се да на отплату за годину дана.

149.

По молби г. Јована Срећковића учитеља у Лоћики, да му друштво да пчеларске справе на отплату. — Одбор усвоји мишљење референта г. Аца Живановића да му се тражене справе дају на отплату за годину дана.

150.

По молби г. Ђ. Стејиног коњичког капетана да му се допусти да на друштвену адресу на страни поручи ограду од жица за живинарник. Одбор одлучи, да му се допусти, пошто се друштво преко свог члана одбора уверило да ограду набавља за живинарник, а ни за што друго.

151.

По изјави г. Св. Љ. Гавриловића, да му је немогуће и даље остати као друштвени претставник у главном одбору свих кола јахача кнез Михаило, јер је спречен пословима, та може уредно одлазити у седнице одборске. — Одбор одлучи, да се умоли г. Гавриловић, да и даље остане друштвени представник код главног одбора свих кола Јахача.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

О Духовима о. г. ушла је у штампу књига:

ЗЛАТНА КЊИГА ЗА РАТАРЕ

УПУСТВО У ПОЉСКОЈ ПРИВРЕДИ, СТОЧАРСТВУ, ВРТАРСТВУ СВИЛАРСТВУ И ПЧЕЛАРСТВУ

С НЕМАЧКОГ ПРЕРАЂЕНО

И овим потписана књижарница позива на претплату

У овом делу је прикупљено све оно, што је економу, дакле и нашем ратару, најнужније. Ту ће сваки ратар, па и иначе економ, наћи све оно, што му је у разном газдинству најнужније. те ће се у свакој прилици моћи поучити и помоћи јер је, као што рекосмо, све прикупљено, а осим тога све је изложено на основу новијих поучних и практичних опита с обзиром на наше прилике и потребе.

Ми држимо да дела ове врсте не треба препоручивати, по што данас привреда сваке врсте значи то, што и злато. Свака та струка је за себе богат извор из кога разуман и вредан раденик може извући неизмерне користи. Но у толико више ово важи за све гране привреде, јер сваки таки раденик може онда извлачити још веће користи. А код нас су таке прилике да сваки ратар може радити све горње привредне струке, те би се сваки могао помагати и напредовати.

Код нас има књига у којима се излаже све што се односи на поједине струке, али нема књига (бар нама није познато) у којој је изложено што је главно из свију горњих привредних грана, које се код нас могу појединце, и скупа с успехом обрађивати. С тога смо и порадили да се горња књига преради, па да се тој потреби бар за први мах задоста учини.

Цену књизи одредили смо у претплати само 2 динара, како би ју и сиромашнији ратар могао купити.

Књига ће изнети око 20 штампаних табака велике осмине, са 58 слика, на финој сатинираној шамоа-хартији, а разаслаће се претплатницима најдаље до Вел. Госпојине о. г. У књизи ће бити штампана и имена свију оних претплатника, који се претплате најдаље до Преображења о. г.

Скупљачи претплате добијају на 10 књига једну бесплатно. Претплату из Србије ваља слати књижари Велимира Валожића у Београду.

Молимо Србе ратаре и економе, да се претплате на ову, за њих врло поучну, књигу, а нас да потпомогну у овом тешком подузећу.

2. Јунија 1895 год.
Вел. Кикинда.

С поштовањем управа,
српске књижарнице и штампарије
Јована Радака,
код св. апостола «Ћирила и Методија»
у Вел. Кикинди.

Цена маљим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: Значај кречњака у културној земљи. — О стајама (пајатама) за стоку — (свршетак) — Антрокноза — **Белешке** — **Друштвени и подружински послови** — Подлистак — Књи-жевни оглас.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 26. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 2. ЈУЛА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

ЗАБРАНА ИЗВОЗА СВИЊА У АУСТРО-УГАРСКУ
и
ЗБОР ТРГОВАЦА У БЕОГРАДУ.

Већ је свима у Србији познато, да је мађарска влада ставила забрану на извоз наших свиња у Аустро-Угарску, а и то, да је она то учинила без икаквог оправданог узрока. Букнула међу свињама мађарског порекла опасна зараза у Штајнбруху, услед чега су приморани били, да забране сваки увоз и извоз свиња са те пијаце, и ту муку мађарску требала је и српска производња, заједно с њима, да испашта, ма да је стручно лекарски потврђено било, да међу нашим свињама нити је тамо било те заразе, нити је овде у нашој земљи ма где има. Изванредним лекарским прегледом свиња у нашој земљи, који је по наређењу нашег санитета извршен најсавесније доказано је најочевидније, да ни о другим обичнијим болестима, а камо ли о овој, која се на штајнбрушком тргу појавила, ни спомена нема. Извештај овога прегледа објављен је службено у Српским Новинама.

Очевидно је, дакле, да се суседна мађарска влада у стављању забране на извоз наших свиња у њихову земљу није руководила правичношћу и истином. Побуда да то учини није основана ни на каквом праву, а још мање је такав један корак дозвољен између две суседне државе, чији се међусобни интереси у многим правцима додирују и између којих постоје пријатељски и *уговором* регулисани односаји. Разгледан је „трговачки уговор“ и „ветеринарна конвенција,“ закључени између наше земље и аустро-угарске монархије, па ни у једној тачци ових, редовним путем примљених и државним ауторитетом огарантованих актова, није нађена одредба, која би дала права мађарској влади, да на овакав начин омете правилан ток наше трговине и изврши један опасан удар нашој привреди.

С тога није чудо, што је овај ничим неоправдани акат суседне земље изазвао огорчени покрет у свима редовима нашега грађанства, а нарочито код *непосредно* најинтересованије — наше трговце. С похвалном енергијом устали су да бране и узму у заштиту интересе својих садругова — свињарских трговаца, у чему је у првом реду предњачило *Трговачко удружење* у Београду, као центар снаге и интелигенције свеколиког трговачког реда код нас. Оно није ни часа пропустило да овај акат суседне државе свестрано испита, па да јавно изнесе ресултат овога у својим одлукама, којим се потврђује: да суседна држава није имала апсолутно никаквог узрока ни права да ставља сметње извозу наших свиња као потпуно здравих. Одмах је, на основу тога, тражено од нашег министарства народне привреде, да се уложи енергичан протест противу оваког поступка с тим да се према уговору и ветеринарној конвенцији одмах укине забрана извоза наших свиња и одреде места за продају њихову, пошто је Штајнбрух затворен.

Но, сви кораци који су предузимани да се суседна држава упути на тачно вршење међународних обавеза, нису могли ни за једну стопу да крену питање на правилно решење. Из неких рачуна, чисто егоистичне природе, упорно се од стране мађарског суседа тврдило, да међу нашим свињама владају болести, ма да службено саопштење, које напред напоменусмо са свим обратно тврди. Из тога разлога није нам се допустио ни провоз на немачке тргове, нити су нам се одређивали други тргови у монархији.

Пет недеља су већ, како траје забрана и са сваком недељом је наша земља у штети од преко четврт милиона динара Зна се поуздано, да се на штајнбрушки трг извезу наше свиње недељно најмање на 6000 грла. Да се не узме више од 100 килогр. тежине свако грло, по 44 крајцаре килограм, износи 264.000 форината. Ако се форинта рачуна по курсу од 2·35 дин., онда излази на 620·500 дин. С толиком нас, дакле, сумом кошта то искрено пријатељство суседне државе, — сваке недеље. Сад нека се рачуна колико ће нас и даље коштати, док се граница не отвори.

Као заступник интереса српских пољопривредника ми смо узели такође реч, да о овом питању коју речемо, јер после свињарских трговаца највише се ова ствар тиче пољопривредника. И ми упоредо са преставништвом нашег трговачког реда тврдимо, да је од стране суседне нам мађарске владе учињен један потпуно неоправдан и безразложан поступак, стављајући забрану на извоз наших свиња у аустро-угарску монархију и провоз истих у друге земље. Ми потпуно верујемо службеном саопштењу о здравственом стању наших свиња у земљи. И најзад, да има какве болести, па била она и заразна, одредбе ветеринарске конвен-

ције предвиделе су само локалне забране извоза из места и предела, где је зараза, а ни пошто прохибицију за целу земљу. Чл 7 конвенције јасно нам то каже. Па кад ми овако мали, и како нас у надувеном западном свету сматрају „полуобразовани,“ до педантности извршујемо правила и одредбе међународних уговора, с каквим правом сме од њих отступати једна вићена и цивилизована монархија?

Кад се надлежним путем није успело, да суседна мађарска влада отвори границе увозу наших свиња и да по праву које нам уговори ујемчавају одреди друга пијачна места за продају њихову, Трговачко удружење решило је, да за расправу овога питања, које тако убитачно притискује редован ток трговине наше и систематски све горе потчињује економну самосталност нашу, сазове велики збор трговаца и осталих угледних људи, из земље и Београда. Одзив је био изванредан. Око хиљаду саучесникâ, понајвише свињарских трговаца из унутрашњости, градовâ и селâ, интелигентних људи и државника из Београда, стекло је се 18-ог ов. м. у Београду. Како је расправа овога питања у велико од интереса и за нас, ми смо се постарали, да говоре важнијих говорника на збору у главнијим тачкама забележимо, те их износимо овде по реду, како је се на збору радило.

Збору је председавао председник Трговачког удружења г. *Дим. Стаменковић* из Београда

Отварајући збор г. Стаменковић је нарочито похвалио тако сјајан одзив трговаца из унутрашњости. У даљем говору свом навео је побуде за сазивање овог збора, па је нарочито нагласио ничим неоправдано, управо насилнички гажење једног међународног права од стране мађарске, које нам је право трговачким уговором ујемчено. Напоменуо је, шта је по овоме питању Трговачко удружење радило, како је тражило од крал. Владе енергичан дипломатски корак за заштиту земаљских интереса, но да је све било без ресултата. Даље је изјавио, како суседна аустро-угарска влада не чини такове сметње правилном развијању наше трговине и прврeде само сада; она је то чинила већ неколико пута у скорије доба. За то нам је вели потребно, да за наш извоз будемо имали више капија, а не само ту у Аустро-Угарској, па се нада да ће нас у томе и крал. Влада потпомоћи.

После тога ставља збору у задатак да се споразуме у овим двема тачкама:

1, да се посаветује „*како да се стане на пут најезди суседа*;“

2, да се посаветује, „*шта да се ради да се у будуће отклони најезда и да се сачува економна самосталност наше земље.*“

Пошто је прво питање стављено на дневни ред, јавио се за говор:

Михајло Павловић (командат фирме Месаровић и Павловић) из Београда. После увода нарочито је нагласио оно што је председник напоменуо, како је суседка, која је силна и јака, више пута радила да нас материјално упропасти. Он је категорички за то, да се осуди поступак суседне монархије, која се хвали хуманошћу и цивилизацијом. Кад је окупирана Босна и Херцеговина, тадањи први министар аустро-угарски гроф Андраши казао је да су стали змији на главу. Други су опет казали: „не ћемо ми њи политички но економно сатирати.“ Треба ли седети скрштених руку? Нама се ваља из свих сила бранити од овог дивљаштва. Моли збор да се донесе закључак, којим се осуђује овај рад као дивљачки спрам наше отаџбине.

Голубовић (чиновник економ. одељења мин. војног). Наводи како су српски трговци, нарочито свињарски у врло критичном положају. Пошто се суседна монархија није придржавала уговора, па су здраву стоку нашу задржали, не сме се дозволити да будемо играчка. Дужност је трговаца, државе да се заузму за поштовање уговора, или да се овај раскида. Да се влада заузме код пријатељских држава за извоз наших сировина, па и неких наших прерађевина. На првом месту налази за то подесну Француску и Грчку, с којом — последњом — недавно је закључен трговачки уговор. Грчка не располаже стоком, те би се извоз наш у ову земљу радо прихватио. У споразуму с овим земљама да им се, на основу узајамности, учине извесне уступке, како би се добиле што боље погодбе за наше продукте.

Мишљења је, да се трговачки уговор са Аустро-Угарском одмах прекине, и да се из те земље никакав трговачки артикал не увезе. Осим тога, да јој се од наше стране чине сметње, како у провозу кроз нашу земљу, како не би могла довољно да издржи конкуренцију на истоку. Не сме се ни под којом погодбом дозволити да се гази самосталност наше земље. Кад је Србин био кадар да створи политичку самосталност, он треба да извојује и економну самосталност. С непријатељима ваља водити рат, па у овом случају и трговински рат, да се очува економска независност земље. Треба с места приступити образовању акционарског удружења за подизање обора, магацина, како би се ослободили Штајнбруха, те да тако свет позна српске производе и фабрикате, а не да се протурају под именом „штајнбрушки“ и „мађарски.“ Ангажовати и Берзу за целокупну трговину нашу, да она упозна наше производе са страним светом...

Тодор Михајловић, трговац из Београда. Говори, како се нашој сусетци не допада да се ми економно развијемо. Дужност је наша да тражимо од владе, да се свим средствима постара да се извоз одмах отвори, пошто је сасвим без икаквог узрока затворен. Ми ћемо влади ставити све наше силе на расположење, па ма и жртве претрпели само да не дозволи да будемо ма чија играчка. Кад је санитет наш констатовао потпуно здравље код наших свиња, не постоји тврдња да су оне болесне. С тога је говорник за то, да се донесе одлука, којом ће се осудити поступак мађарске владе и да се позове наша влада, да одмах учини шта треба у интересу наше свињарске трговине и земаљске привреде.

Сврања пажњу, како на захтев наш Немачка није хтела допустити своме ветеринару, да дође да прегледа наше свиње. Пошто са Немачком имамо трговински уговор и с њом смо на пријатељској нози, налази да је то од Немачке један знак *непажње*, што је извесно последица утицаја мађарске владе. Замера, што је влада наша допустила, да мађарски ветеринар осмотри наше свиње и за то је да се моли Министар, да ни пошто ово не одобри.

Драгомир Радуловић (банкарска радња Војин Радуловић) из Београда. Говори, како не треба хитати с решењем о овој ствари. Ставити влади у дужност, да се трговина упути правилним правцем, и побринути се да се више не изненађујемо овако. Наше свиње морају ићи на запад; за то да се влада постара да се отворе путеви. Сам Берлин троши недељно 5000 свиња. И по томе да влада поради код Немачке, да се добије трг у Немачкој па да се Аустро-Угарска обиђе.

Јован Јовановић економ из Пожаревца. Сврања пажњу, како треба узети правилан пут у расправи овог питања, те ће се тако олакшати посао и збору и влади. Треба поћи од трговачког уговора и ветеринарске конвенције. По чл. 5 уговора не сме бити никаква забрана осим случаја заразе по ветеринарској конвенцији. Чланом 8 одређено је, да силе подносе међусобно недељне извештаје о стању здравља своје стоке. На основу чл. 7 из заразног места не може се стока извозити. Да ли сада постоји зараза или не? Према извештају министарства унутрашњих дела наша је стока здрава. Поред тога и наша стока, која је ишла на стране пијаце такође је била здрава. Један је брав, вели, угинуо на прузи базјашкој од голубачке мушице, што је и секцијом доказано; па ипак је некоме образ допуштао да тај случај разгласи у свету да је од заразе. Као год што се по ветерин конвенцији обвезујемо ми, да на случај заразе локализујемо заразу, тако је исто дужност била и Мађарима, да заражена места ограниче, а да нам по чл. 5 исте

конвенције одреде одмах места за контумац. Они то ни до данас нису учинили, а све у циљу, да нам не даду да се ми користимо. Они саможиво раде да очувају своју стоку и своје грађане, и да нам не даду прилике да се у свету позна чист наш производ. Ми имамо право да тражимо да се уговор поштује. Удружење је донело резолуцију, да влада уложи енергичан протест и да се тражи поштовање уговора. Али све је остало без успеха. Ако се уговор не хтедне поштовати, да се влада обрати силама, па да се тражи накнада штете. Замера, што је влада тражила извесно приватно, ветеринара у Немачкој; него је требао Министар да се обрати свима силама, а не само Немачкој. Да је се обратио и Француској, Русији, Швајцарској итд. Немачкој извесно не би образ допустио, да не пошље свог ветеринара. Завршује, да се изјави Министру, да води рачуна о земљи и да се помогну трговци, који су претрпели штету.

Д. Димовић, трговац из Параћина. Захваљује удружењу што заступа интересе трговине и привреде земаљске. Одобрава погледе М. Павловића, да нас Аустро-Угарска хоће економски да упропасти. Потврђује примерима, где је та држава злурадо чинила сметње и правилним односима наше земље са другим државама, као при увозу румунске соли, идр. Наводи такође пример, како се српски трговци киње у Пешти. Свиње се задрже на железничкој станици у Ференц варошу, па уместо да се одмах отправе у Штајнбрух, остају по цео дан на тој станици. Мишљења је, да се слошки боримо противу оваке неправде. Да се осуди поступак аустро-угарске за нелојално поштовање уговора и да се позове да поштује уговорно стање.

Михајло Павловић. Вели, како су сви говорници после њега управили погледе на некоректно држање Аустро-Угарске Пало је речи, за што Немачка није послала ветеринара на позив наше владе. Наводи, како ми с Немачком нисмо закључили ветеринарну конвенцију; а да је се влада обратила непосредно влади немачкој, држи да би ова можда послала ветеринара. По том прелази на тргов. уговор са Аустро-Угарском па вели, како смо на први уговор сви викали да не ваља, па ипак при закључивању другог нисмо се користили искуствима, нег је и он рђаво закључен. Налази, да је велика погрешка учињена, што није уговор закључен најпре с Немачком, па би се онда од Аустро-Угарске добиле веће уступке. То треба да је лекција свакој влади, па да суревњиво штити интересе. Говори, даље, како смо ми били сувише лојални, а они чине све да нас упропасте. Треба донети резолуцију, да би Европа видела како се газе права једне правне државе.

Димитрије Голобочанин, трговац из Смедерева. Овај стари и оседели свињарски трговац с тронутим гласом изјављује, како је рад што види трговце сакупљене на збору да пораде на бољитку наше свињарске трговине, која је од вајкада у Србији најбољи извор прихода. Вели, да су све владе једнаке. А што нам овако иде, колико је крив наш сусед, толико и наша влада, па и ми сами. Наша влада није стручна јер незна свињарску радњу; њој треба објаснити. Сусетка пак брижљиво отклања све, што смета напретку њених свињарских трговаца и произвођача. Цена је сад у Штајнбруху скочила, готово са 40% и данас беру ту добру цену само мађарски трговци, они исти, којима су грдне свиње поцркале. Ми смо добри за њих само онда, кад се губи, да им поткусурујемо штете. Мишљења је, да нашу трговину треба на једном месту концентрисати. Ми смо плаћали толико некада трибута, колико сада Аустрији царине само на наше свиње. За то је за нас једини лек да створимо пијаце у нашој земљи, да радимо на томе да наше муштерије долазе за стоку у нашу земљу, а не да им ми стоку терамо на ноге, па да нас како хоће цеде и киње.[1])

Божа Живковић, трговац из Београда. Говори, како је Аустро-угарска закључила с нама уговор да нас исмејава. Кад год смо се позивали на уговор, она нам се смеје. Једна је огромна незгода за нас, што смо закључили уговор са две земље, и то с Аустријом, која је индустриска, и Мађарском, која је агрикултурна (пољопривредна). И кад се покуша код нас подизати индустрија, онда је Аустрија ту, да на основу уговора улаже неке протесте и чини сметње. Ако ли је пак у питању боља проодња наших сировина, онда је ту Мађарска, која забрањује. Предлаже да се у резолуцији жигоше Аустро-угарска пред Европом; по том. да се обрати влади строга пажња да се не пре-

[1]) Шгета је, што је г. Голобочанин говорио слабим гласом, те је морао прекинути рђање својих драгоцених искустава.

тури зараза у нашу земљу, јер су се појавили неки страни купци свиња. Треба да смо готови на све жртве. На послетку налази, да би требало тражити међународну комисију за преглед свиња. Као утук таким некоректним поступцима наших суседа предлаже, да увозници наши откажу примање робе из Аустро-угарске.

Милован Миловановић, пређашњи професор међународног права у В Школи. Сврађа пажњу на говоре о тргов. уговору и ветеринар. конвенцији. Као делегат за склапање ових са Аустро-угарском налази за потребно да објасни, како се у опште уговори склапају са попуштањем једне и друге уговарајуће стране али увек с обзиром на то, да се за своје продукте обезбеде веће уступке. Па и при склапању другог трговинског уговора са Аустро-угарском попуштало се индустриским захтевима, како би се обезбедио наш извоз у Аустро-угарску. Тако се успело, да је ветеринарска конвенција, коју смо ми с Аустро-угарском закључили боља но и једна друга, коју је та држава закључила са осталим државама. За говеђу кугу и „говеђу хектику" (заразно запаљење плућа?) допуштене су најтеже погодбе, а из узрока, што ових болести и нема у нашој земљи. За шап и устобољу допуштено је, да се привремено забрани извоз али само из заражених места. Болест, која се сад јавила у Штајнбруху није предвиђена ветерин. конвенцијом. Но, опет најобичнија обазривост налаже нашој влади. да се од ове болести заштити наша стока.

Најодсудније су одбивене мере, да нашу стоку прегледају мађарски ветеринари. А утврђено је, да могу чинити на централној пијаци или на пограничним местима. И како је сада сметња у Штајнбруху, то је требало преглед одредити на граници.

Тешкоћа је наша, што немамо непосредне везе са потрошачким земљама, но преко Аустро-угарске. Она нам конкуриште својим производима на страним трговима. За то и сад Аустро-угарска не допушта наше везе са Немачком; боји се и за будућност. На крају, опет ће Аустро-угарска признати, да ми имамо право, али само када она буде имала рачуна.

Поред овога крупнога питања нас занима данас финансиско питање. У питању финансиском тражи се до скрупула извршење, а овде се сад изиграва право. Србија треба да апелује на јавно мнење Европе, како се са свим супротно подржавају два разна гледишта према једној малој земљи, која је показала вољу и подобности за живот (бурно Живио!)

Мих. Павловић. Полемише са предговорником у погледу на тргов. уговор, за који вели „да га не прима као доброг". Тврди поново, да је требало најпре закључити уговор с Немачком, па би се онда Аустро-угарска принудила да пристане на корисније за нас погодбе. Наводи да је ужички округ услед ветеринарне конвенције изгубио на 180.000 дин., јер треба да тера стоку у Штајнбрух.

У погледу на финансиско питање прилази гледишту предговорника. У времену, вели, када се трудимо да одговоримо нашим обвезама, сналази нас беда. С тога треба изјавити пред Европом, како нас та сила гњави и смета да износимо наш производ на трговe. Услед тога, нека чују сви пријатељи да неможемо плаћати.

После говора овога говорника, прочитана је резолуција, која је имала обухватити главније тежње свих говорника. Но како се поједини изрази нису допали, изабрат је одбор, који ће резолуцију по првом питању спремити за после подне.

После подне прочитана је најпре резолуција, коју је одбор редиговао и која гласи:

Збор трговаца и одличних грађана из свију крајева Краљевине Србије, сакупљен на данашњи дан, поводом ничим неоправдане и уговору противне наредбе, којом је Аустро-Угарска забранила увоз наших свиња у своју државу, донео је оваку одлуку:

I

„Пошто нема никакве сумње, да је Аустро-Угарска забранила увоз наших свиња у своју земљу из својих рачуна; пошто је на жалост ово до сад чињено неколико цута, увек у намери, да нам се неоправдано чине сметње нашој трговини са свињама и пошто нас најзад Аустро-Угарска, оваким својим ра-

дом економски упропашћује, то збор трговаца и одличних грађана из свију сталежа најодлучније протествује против овако неправилног поступка Аустро-Угарске.

II

Пошто је наша влада тражила од Аустро-Угарске, да се правилно и правично врше одредбе ветер. конвенције, те да се увозу наших здравих свиња не чине никакве сметње и пошто је после тих мера Аустро-Угарска, ослањајући се једино на право јачега, остала при својој неоправданој и уговору противној наредби о извозу наших свиња, то збор трговаца итд. предаје суду јавног мњења просвећене Европе овај поступак Аустро-Угарске, којим се огромне материјалне штете српском народу наносе, противно јасном и неоспорном праву, које нам дају уговорне одредбе.

У том циљу збор моли нашу Краљевску Владу, да се обрати и свима страним силама, којима мора лежати на срцу правилно и поштено вршење међународних обавеза, и непосредно путем најшире јавности јавном мњењу европском.

Даље, да у том циљу Влада наша позове стране силе, неинтересоване директно у овом спору, да према потреби преко својих најбољих стручњака констатују здравствено стање наших свиња. И кад се и тим путем буде потврдила неоспорна истина, да су наше свиње здраве, да у нашој земљи не влада никаква сточна зараза, која и према ветеринарној конвенцији, закљученој између Србије и Аустро-Угарске и према општим начелима ветеринарне полиције не даје места забрани сточног извоза, нека Влада најодлучније тражи отварање границе и повраћај повређеног нашег уговорног права.

III

Пошто је главна пијаца — Штајнбрух — заражена, збор трговаца скреће пажњу нашој Влади, да поред тражења да се граница за увоз свиња отвори, наша влада према јасном смислу чл. 4. ветеринарне конвенције има право захтевати, да се одмах без одлагања друго здраво место, одреди, где ће наше свиње прегледу бити подвргаване.

IV

Да наша извозна трговина не би и у будуће била остављена на милост и немилост самовољним поступцима и једностраним тумачењима уговора, осећајући потребу да се нађу нове светске пијаце нашем извозу, збор трговаца моли Владу, да најенергичније помогне остварање овога циља и да се од стране државе предузму све мере, које би могле олакшати извоз наших свиња на нове светске тргове.

V

Нека Влада Српска у овоме мучном тренутку, кад држава српска напреже све своје силе, залаже сву своју снагу, да одговори што је могуће потпуније свима својим обавезама према својим страним повериоцима, обрати нарочиту пажњу и Влади Аустро-Угарској и другим великим силама, и јавноме мњењу читаве Европе, како се на свој начин нарушавањем права, уговором утврђених, у исто време, убија у српскоме народу вера у вредност међународних уговорених обавеза, и врло знатно доприноси стварању материјалне немогућности, да Србија и њени држављани врше своје финансијске обавезе према својим повериоцима. Јавно мњење европско имаће тада да пресуди, како је то очита неправда, која се ослања искључиво на злоупо-

ПОДЛИСТАК.

ПОЉСКИ И ДОМАЋИ МИШЕВИ, И СРЕДСТВА ПРОТИВ ЊИХ.

(свршетак)

Тако једно стакленце има толико маје. да може закужити читаву једну литру кухане (па исхлађене) воде, а том литром кужне воде може се опет натопити и окужити толико хлеба, колико је довољно, да истреби све мишеве таког једног простора. Појединн домаћин би, дакле, могао за своју потребу набављати (може бити од среске или општинске васти) 1, 2 или више бочица маје; њоме сам кувану и охлађену воду окужити; том кужном водом хлеб натопити, те га пољским мишевима у ровове расподелити. Овај последњи начин згодан је нарочито *при затирању домаћих мишева* — само с том разликом, што су домаћи мишеви (особито мишеви у кошевима и магазама с храном) велики пробирачи, па их је на натопљен хлеб теже намамити. Ако га никако неће, ваља место њега употребити зрно, (зоб, јечам, кукуруз), кухан пиринач, сецкано месо итд. На то радо иду — и кад нису гладни и добре хране жељни.

И при затирању мишева Лефлеровим средством има *неких правила и обзира*, од којих зависи успех целога посла. И ту — као и свугде — треба и пажње и згоде, ако се мисли озбиљно. С тога ћу напоменути бар оно, што је најважније; — оно, што ће олакшати цео посао, и што ће за цело ујамчити успех онима, који се буду према томе владали.

Главно је, да се са затирањем мишева почне у *згодно време*. Најзгодније доба за тај посао је по искуству *рано пролеће*. Тада је мишева још мало, па их је наравно лакше и савладати. Сем тога су у то доба поља махом још гола и мршава, а мишеви на њима изгладнели и халапљиви, па ће одмах окужени хлеб тражити и јести. Ако, дакле, одмах, чим последњи снегови ископну, а први се мишеви појаве, употребимо Лефлеров начин, онда ћемо и брже и лакше успети.

Успех зависи и од *слошког рада*. Не вреди много, ако би у зараженој области употребили то средство само њих неколико а други им суседи пустили природи на вољу. Да се мишеви из једне области са свим истребе нужно је, *да све газде заражене области заједнички пођу око тога, и да ни један не изостане*. Шта више: успех је и бржи и савршенији, ако сви они то ураде *у један исти дан* — или бар у неколико дана у исти мах. Тако је лакше и власти и поједином тежаку свој посао вршити; тако је и јефтиније; а тако је и најпоузданије Једним махом учињено је оно, што би се иначе развлачило и потезало читаво лето; — наравно, не само на штету онога, који није у тој заједници, него и његових суседа, па и целе оне области.

Као што рекох, болестан миш зарази својим изметинама и соковима своје здраве другове, а исто тако и лешина од миша. С тога је за успех увек боље, да се болесни мишеви не убијају, јер што дуже болују више ће здравих окужити. Саме лешеве опет не треба купити и с поља носити, него их ваља баш тамо остављати. да их нађу здрави другари, да их нагризу (као што то обично чине), и да се њима окуже — ако се већ нису хлебом окужили. Где се дакле види, да су мишеви доиста окужени — т.ј. где је болесних и мртвих а нагрижених — ту не треба ништа даље чинити до мирно сачекати, да их све морија савлада. Где би било сумње. онде би се могао по нова хлеб изложити, па опет чекатн. Обично је за неколико недеља све свршено, и после тога времена су поља мирна и обезбеђена.

треби права јачега, кад се на једној страни ишчекује од малене Србије да скрупулозно одговара свима обавезама, до сад вазда тачно вршеним према туђинцима, а у исто време газе формалне обавезе, које су стране државе према Србији примиле.

Збор трговаца и одличних грађана из целе Краљевине Србије уверава Владу Српску, да ће она, крећући се у смислу одредаба ове резолуције, бранећи уговорна права и интересе Србије, и старајући се да се што пре прекину штете, које трпе наши извозници, а по могућности накнаде и оне, које су до сада претрпели, наћи одушевљену потпору читавог народа српског.

Збор је ову резолуцију једнодушно усвојио.

(свршиће се)

ЗНАЧАЈ КРЕЧЊАКА У КУЛТУРНОЈ ЗЕМЉИ

СА

УПУСТВОМ ЗА МЕРЕЊЕ ПРОЦЕНТАЛНЕ САДРЖИНЕ ПОМОЋУ КАЛЦИМЕТРА.

ПО ФРАНЦУСКИМ ИЗВОРИМА

Саставио

Љуб. Којић.

(Наставак)

Квантитативна анализа.

За одређивање количине кречњака има више метода. Ми ћемо овде изнети само ону методу квантитативне анализе која је сада понајпростија, а довољно тачна за пољопривредне циљеве. Та метода састоји се у томе, што измеримо запремину угљене киселине издвојене из кречњака, и једним простим рачунањем изнађе се тежина кречњака, која је увек сразмерна запремини издвојене угљене киселине.

Према напред изложеном биће ова сразмера: колико пута нађемо 44 грама угљене киселине, толико ће пута бити 100 грама кречњака. А тежину угљене киселине лако је изнаћи кад знамо њену запремину и кад знамо да један литар угљене киселине тежи од прилике 2 грама.

Ова метода не само што је довољно тачна, већ у исто доба и тако је проста да се само за неколико минута, одређивање количине кречњака, може извршити. По другим методама треба често нута неколико часова док добијемо резултат.

Адолф Карно, енжењер, у свом извештају француском пољопривред. друштву о припреми агрономски карата, изражава се веома похвално о овој методи. Он вели: „корист ове методе састоји се у простом и врло брзом одређивању садржине кречњака у земљи. То се изналази помоћу једне таблице и нађене запремине угљене киселине, која се издваја реакцијом разблажене клоро-водоничне киселине из једног грама осушене и просејане земље. Познато је више апарата основани на овом принципу; онај који је конструјисао г. Бернар, давши му име калциметар врло је употребљив. Са једним таквим апаратом може један оператор *у лабораторији* извршити само за један дан 200 —300 анализа.“ —

После оваке оцене једног стручњака, ми немамо шта рећи, до то, да за његову употребу није нужан лабораторијски прибор ни скупоцен материјал. Може се у једној кутији носити куд хоће и вршити анализа и ван лабораторије. При свем том овај апарат није и несмо бити предмет шпекулативне употребе, нарочито у рукама неспремни лица. Лакоћа при раду и доста довољна тачност и без корекције, чини, да се њиме може послужити шири круг образовани људи; али само хемичари и извежбани стручњаци са употребом нужни коефицијената могу постићи релативно највећу тачност.

Опис калциметра.

Калциметар спремљен за рад изгледа као што је представљен у овој слици.[1])

Састоји се из једне коничне флаше А у коју се меће земља за анализу и мала цев Ј напуњена разблаженом хлоро-водоничном киселином. Ова флашица названа: „за реакцију“ стоји на горњој страни у вези са градираном цеви, која је подељена на кубне сантиметре и половине. Цев за мерење С стоји управно притврђена за дрвени стубић, а с доње стране спојена је помоћу црева од каучука са једном овалном флашом В, која око грлића има ланчић да се може закачити о кукицу утврђену на врху дрвеног стуба.

Уз калциметар долази још: један термометар, 2 сита (од 10 и 30 жица на сантиметар), чаша за досипање киселине, мала штипаљка и теразије с теговима за мерење проба.

Кад хоћемо да определимо садржину кричњака у земљи, поступа се овако:

Најпосле још две три речи. Дешава се, да се једне године пољски мишеви истина покажу али да целога лета не напредују ни толико, да могу каку знатнију штету учинити. Другог пролећа јаве се одмах зарана исто тако, а тежак онда — ослањајући се на искуство лањске године — и не мотри на њих. Међу тим они ове године боље прођу: — повољнији услови дозвољавају им њихово обично размножавање, па не потраје дуго. а они притисли читаво поље па и читаве области. Сад тек тежак увиди, како се преварио и сад се тек почне против њих борити — наравно с много више муке и натеге, а много мање успеха, него што би то било, да је одмах с почетка прионуо. С тога је једно од *најважнијих правила у томе питању, да се миш затире чим се осети — ма га и не било много.* Затри му семе, па тек онда можеш бити безбрижан, а док је и један пар *тога гада на твојим усевима, ниси сигуран, да ти не ће жетву отети.* Ти се истина, не вараш кад у таким приликама мислиш: *„Ко ће ко бог;...“* јер је наша рука слабија од његове; али је исто тако истинита и она твоја друга, која вели: *„Прегаоцу бог помаже.“*

Др. М. Јовановић-Батут.

[1]) Може се набавити преко срп. пољопривредног друштва.

У овалну флашу B, која стоји обешена о кукици, наспе се вода док се ова не попење у градираној цеви до 0 и мало више. Узету земљу за испитивање треба добро осушити (према ватри, на сунцу, на фуруни итд) измрвити и истрошити прстима (не треба туцати ка-

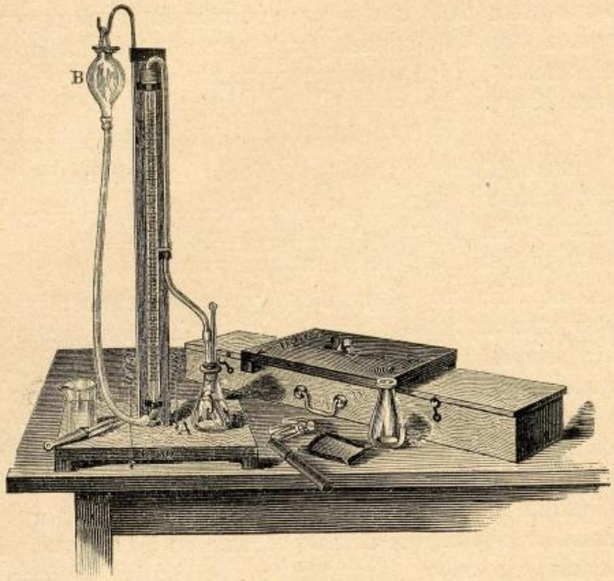

Слика 1.

квим тврдим предметом) и просејати на сито од најмање 10 жица на сантиметар; од просејане фине земље одмери се 1 грам помоћу теразија које иду уз калциметар; но сваки пут кад је при руци треба за ово мерење послужити се прецизном вагом за лабораторијску употребу. Одмерена земља саспе се пажљиво у флашу за реакцију A затим се напуни мала цев са разблаженом хлороводичном киселином за $^3/_4$ и пажљиво са штипаљком спусти у исту флашу, пазећи да се ни једна кап течности не излије пре времена.

Кад смо то учинили затворимо флашу запушачем од каучка у коме је углављен тетмометар и кроз који пролази стаклена цев за одвођење угљене киселине. Запушач притиснемо толико, да вода у мерној цеви стане управо на 0, затим десном руком узмемо флашу A за грлић с два прста, палцем и средњим прстом метнувши кажи прст на запушач од каучука; шаку треба што више удалити да не би својом топлотом загревала флашу за реакцију. У исто време левом руком одкачи се овална флаша са кукицом држећи је у истом нивоу са водом у градираној цеви; десном руком накренемо флашу A да се хлороводонична киселина из цеви J излије на земљу усљед чега одмах отпочне пенушање и издвајање угљене киселине која потискује воду у цеви за мерење запремине. За то време с левом руком треба пратити покрет течности и одржавати у истој равнини како не би било погрешке усљед притиска воде на једну или другу страну.

Ускоро престане издвајање угљене киселине и вода у цеви за мерење заустави се на извесној тачки. Тај се број забележи, овална флаша опет закачи на кукицу и с тим је операција свршена. Кад извадимо запушач из флаше A, вода заузме пређању висину и апарат је готов за друго испитивање.

(наставиће се)

ИЗ „КОЛА ЈАХАЧА“

Привредно-витешке свечаности у Крушевцу. Поред изложбе и трке за шта је већ одавно обзнањен распоред како у листу „Витезу“ тако и засебним плакатима, уврштена су накнадно у програм свечаности и ова три витешка такмичења:

1. *Утакмица у прескакању.* Првоме 150, другоме 100 и трећом 50 динара. Право на такмичење имају господа активни и резервни официри, на својим прописним коњима које имају у притежању најмање од 1. јануара ове године. И резервна г. г. официри јашу у униформи.

Такмичење (прескакање) врши се у обележеном четвороуглу манешкога облика, у коме су пет разноврсних препона (на средини плитак ров два метра широк и напуњен водом а на извесним размацима са страна: две препоне од шибља високе по један метар и две препоне од дасака високе по 70 сантиметара. Једна од ових препона биће окречена а друга обојена црвено: препона од бусења неће бити).

Такмичење се врши редом према извученим коцкама.

Сваки такмичар обвезан је да по двапут прескочи сваку препону. а прескаче их оним редом којим хоће.

Судије оцениоци досудиће награде онима: који најбоље рукују коњем, и чији коњи најрадије наилазе и најбоље прескачу преко препона. Ако би се десило да при одређивању награда добију два такмичара подједнак број оцењивачких гласова, онда су судије оцениоци у праву да захте да та два утакмичара још једном прескакања понове.

2. *Такмичење у скидању значке (шепута) с рамена (витешка игра).* Награда 100 динара. Такмичење бива у групама од по три такмичара. Такмичари сваке групе бивају поредом браниоци значке. Право на такмичење имају господа активни и резервни официри, коњаници резервисте и коњаници народне војске на својим прописним коњима. Коњаници народне војске треба да су у пропсном оделу. При оцењивању такмичара ове игре, цениће се: руковање коњем, седење на коњу, послушност и окретљивост коња.

3. *Утакмица у дресури коња.* Приступна за свакога становника крушевачкога округа на *своме* коњу. Прибор коњски треба да је *са свим чист* а и јахачи да су чисто одевени. Јахачи треба да имају на ногама чизме или доколенице. Услови за такмичаре са свим благи, јер се утакмица врши само у *ходу;* па и то само на *правој* линији. Од утакмичара се не тражи ништа више до да сва три пута крене коња с места у правцу у коме коњ стајао буде, и после десетину корака да коња заустави. Награда првом 50 другом 20 динара.

*

Узев у оцену како главни распоред тако и овај додатак, можемо с пуно поуздања очекивати, да ће прве народне свечаности у старој Лазаревој престоници које ће се вршити 24 и 25 овог месеца бити прави и моћан подстрек за напредовање привреде и витештва у народу у разним појединостима и правцима.

Радови женског одбора Крушевачког Кола Јахача. — Већ шестога дана после свога конституисања, овај вредни и сваке хвале достојни одбор, чијих чланица имена још не знамо, могао је да забележи видне доказе свога рада и својих успеха.

У три седнице упознале су се уважене одборнице са разноврсним пословима, које су међу се подједнако распоредиле,

Између осталог у тим седницама утврђено је, да чланице збирају добровољне прилоге у новцу и стварима; да својеручно раздају пешкире и друге подесне домаће тканине како излагачима тако и тркачима; да за свако најбоље грло у сваком изложеном одељењу и у свакој трци спреме по један велики венац од природног цвећа; да све тркаче кад на збориште (код споменика у вароши) дођу, оките са по китом цвећа и тробојним шепутом; да све часнике снабдеју са одговарајућим значкама; да декоришу Краљеву трибину а тако и локал у коме ће бити свечане вечери и да у овој прилици дочекују госте и врше благајничке дужности; да продају срећке Кола Јахача и да скупе прилога у новцу и стварима за лутријске згодитке; да заједнички стег свих Кола Јахача корпоративно са осталим грађанкама и грађанима отпрате из цркве на „Михаиловац“ као и са „Михаиловца“ натраг у друштвени стан; да извезу једну ску-

поцену траку за тај стег као залогу непоколебљиве верности свију Крушевљанака према томе српском привредно-витешком стожеру; да приреде привредно-витешки пазар; да на дан свечаности поздраве у име свију Крушевљанака телеграмом Највишег Заштитника свих Кола Јахача и светлу Му Мајку, на случај да Њихова Величанства на свечаности не дођу и т. д.

До сада су врсне чланице тога женског привредно-витешког одбора скупиле око 300 динара у новцу и мноштво скупоцених пешкира, везених тканица, чарапа и т. д. — На прибирању тих прилога у новцу и стварима, ради се живо и даље. Између осталога, нарочитог помена заслужује једна *надседлица* (аша) коју једновремено везу 4 девојке златом и свилом. Надседлица је намењена најбољем коњу при тркама.

Слава таквим Српкињама.

*

Застава свих Кола Јахача — коју је прошле године даровао Својим и народним „Колима Јахача Кнез Михаило“, Његово Величанство Краљ, њихов највиши заштитник и која кошта 1000 дуката, биће развијена приликом првих привредновитешких свечаности у Крушевцу.

По њу су дошли били из Крушевца у Београд, три нарочнта изасланика тамошњега окружнога одбора Кола Јахача и примили је на начин свечан од Главне Управе Кола Јахача, која ту заставу чува.

Пошто се застава та, према заједничким статутима Кола Јахача развија само при оним обласним и окружним свечаностима којима присуствује Краљ или Краљевски родитељи, то ово одношење заставе у Крушевац, јесте уједно предзнак да ће Његово Величанство Краљ Александар или Њезино Величанство Краљица, ма и на најкраће време удостојити Свога присуства ове *прве* привредновитешке свечаности крушувачкога округа, где Их сви пријатељи привреде и витештва жељно очекују.

ГЛАСНИК.

V Међународна изложба говеда и свиња у Бечу. — Четири године су већ, како бечко ц. кр. Пољопривредно друштво приређује јесење велике изложбе говеда и свиња. Многим произвођачима одличних приплодних грла дата је овим прилика да могу своја грла по добру цену продати ако су им за продају, а купцима пак да могу одличан материал добавити. У том поглавитом циљу исто Друштво намерно је и ове јесени приредити велику међународну изложбу приплодних грла и грла за економну употребу, и то говеда и свиња, а у времену од 24 до 28 Августа о. г. (5 до 8 Септембра по новом календару). Изложба ће бити у Бечу код велике изложбене зграде, зване Rotunde (у Пратеру). Као награде одређене су: за приплодне колекције државна почасна повеља, почасне повеље и медаље; а за поједина грла — почасне награде, државне друштвене и приватне новчане награде, медаље и похвалнице ц. кр. Пољопривредног Друштва.

Изложба се дели на 2 главна одељка: одељење *за говеда* и одељење *за свиње*.

У одељењу за говеда биће заступљена:

I *Приплодна говеда* — бикови, краве, јунице, али само од чистих раса.

Расе су подељене на ове групе:

A. Група: сиво-мрка планинска говеда. куда долазе: швицка говеда, монтафонска и алгајска; за тим оберинганска и сродни сојеви, мерболенска и мирцталска.

II *група* шарена говеда. У 1 отсеку биће: велика шарена говеда са отвореним пигментом (црни пигменг искључен). као бернска и сименталска, па онда куландска. У 2 отсеку биће: пиндгавска, лонгавска и цилерталска са сродним сојевима.

III *група* једнобојна говеда. У овој ће бити гфелска (цветланска, арбесбахска и рабска), шајнфелдска, марнахофска и лаванталска.

II Говеда за економну употребу. Биће: *музаре* разнога доба, свих раса и сојева па и њихових укрштања; *волови* по пар од 4 до 7 година, такође од свих раса, сојева и њихових укрштања.

У одељењу за свиње биће заступљене:

I *приплодне свиње*, а од ових раса: велике и мале јоркшајрске, беркшајрске, немачке и чешке свиње.

II *Свиње за потрошњу* — прасад по 3 комада.

Новчане награде за поједина приплодна грла говеда одређене су: за *бикове* по свима групама и расама, 200, 100 и 50 круна, а за *краве* и *јунице* 100, 50 и 20 круна. Као четврта је награда за сва ова грла — друштвена сребрна медаља. За грла за економну употребу — музаре и волове — одређене су по 6 награда, и то 80, 60, 40, 30, 20 и 10 круна.

За приплодне свиње, и то: за *нерасте*, одређене су 4 награде, — 100, 40 и 30 круна, а четврта је сребрна медаља; за *крмаче* (спрасне или са прасадима) по 60, 25 и 10 круна, четврта је сребрна медаља; за крмачице и нерастиће млађе од 10 месеца (по 3 брава) — 40, 20 и 10 круна, четврта је награда бронзана медаља. За прасад за потрошњу награде су: 60, 40, 30 и 20 круна.

Излагачи сребa да се јаве ц. кр. Пољопривредном Друштву у Бечу најдаље до 20 Јула о. г. (1 Августа по нов. кал.). Осим тога сваки излагач треба с пријавом да пошље и изложбену таксу, која износи: за велико приплодно грло 4 фор. а. вр.. за велико грло за економну употребу 2 фор., за теле 1 фор., за свињу 3 фор , за свињу испод 10 месеца 2 фор., за прасад испод 3 месеца 1 фор., и за сисанчад по 0·50 фор. Пријаве се врше *нарочитим листама* које се могу добити од ц, кр. Пољопривредног Друштва у Бечу.

Друштво се прима посредовања за *продају* изложених грла; ради тога сваки, коме је грло за продају, треба да означи и најнижу цену грла. Од продајне суме Друштво задржава за своју касу 3%.

Ми сврћамо пажњу наших привредника на ову изложбу, а готови смо да дамо и ближег обавештења о њој. Нема сумње да ће ово врло погодна прилика бити за сваког, који жели доћи до доброг приплолног грла; а поглавито што је гарантија, да ће се добити и грла од *чисте* расе. што већ не може бити тако кад се приплодна грла купују на обичним сточним трговима, па још и на таковим, која нису у постојбини оне расе, од које се желе грла набавити. Као што је напред наведено, на овој ће изложби бити најпризнатије расе говеда, међу којима нашу пажњу ссобито заслужују: *алгајска, монтафонска, оберинталска, маријаховска* и *лаванаљска*, које су, као што је познато, у *првом реду* препоручене за побољшање наших говеда и, од којих су већ у знатном броју набављена приплодна грла за нашу земљу.

— — Ђ.

БЕЛЕШКЕ.

Да се зачува хлебац од буђења. — Кад се хлебац извади из пећи ваља га метнути у џак од брашна, тако да се хлебови горњом кором додирују. За тим се врећа веже и обеси на промају. Кад нам устреба један хлебац ваља га један дан раније извадити, четком га овлажити и метнути у подрум. Овако може хлебац да се сачува неколико недеља а да не убуђави.

Е. Ј.

* * *

Средство против кокошијих вашију. — Кокошарник ваља добро попрскати водом, па онда посути чађу. Ваља чађу посути и сва она места где има тих вашију, а варочито гњезда. Кад квочке, као што то често бива, због вашију, не могу да леже на јајима, ваља испод гњезда сипати неколико шака чађи.

Е.

* * *

Вештачко бојадисање зумбула — пробано је у Енглеској. Лукац белог зумбула спусти се у раствор аиилина и ту се остави да цвета. Обојадисана вода пење се у билькине ћелијице и бојадише цвет. Веле да су тиме постигнуте многе прекрасне боје, које се у природи не налазе. Мисли се, да ће тај начин моћи да послужи за бојадисање других цветова.

Е. Ј.

СТЕЧАЈ

За радове, који ће се по решењу управног одбора Срп. Пољоприв. Друштва печатати у *Пољоприв. Календару* за 1996. годину.

1. Сејалица.
2. Овас.
3. Биковска сместишта.
4. Ждребад на заједничкој паши.
5. Подизање дудара по општинама.
6. Виногради на песковитом земљишту.
7. Јасен, брест и граб.
8 Прерађивање млека.
9. Бресква.
10. Важност гајења пернате живине.
11. Избор места за пчеланик и како ваља уредити угледни кованлук.
12. Црвени патлиџан.
13. Храна и храњење срп. земљорадника.
14. Плетарство.
15. Липа.
16. Приповетка (с пољопр. намером).

1, Чланци не могу бити већи од 4—5 листа штампаног слога а наградиће се по оцени управног одбора кад календар буде готов.

2. Рок за подношење ових радова оставља се до 15. Јула ов. године.

3, Позивају се пољопривредни писци, да по овом стечају израде чланке и да их до одређеног рока пошљу на адресу друштвену с назначењем да је за календар.

Бр. 1253. Из седнице управног одбора Срп. Пољопривредног Друштва 13. Априла 1895. године у Београду.

ОГЛАС

Господин Министар Народне Привреде претписом својим од 16. Новембра пр. 1894. год. ЗБр. 2919, изволео је наредити, да се приплодна грла свиња расе беркширске, која се гаје у Добричеву, не издају народу по навршетку 3. месеца старости као до сада, већ кад наврше по 10 месеци, и то женска — крмачице — пошто се предходно оплоде (букаре) са најбољим заводским нерастовима.

С тога, што ће се убудуће издавати старија грла свиња повећана им је и цена, и то мушкима по 80. а женскима по 70. динара од грла.

Ово се ставља до знања онима, који су ради у будуће набављати из овога завода свиње беркширске расе за приплод, да похитају са својим пријавама; јер се раније поднете пријаве неће узимати у обзир, већ ће се издавати оним редом како се од сада буду пријављивали.

Бр. 277. Из канцеларије одељка управе државне ергеле 21, Фебруара 1895. год. у Добричеву.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

О Духовима о. г. ушла је у штампу књига:

ЗЛАТНА КЊИГА ЗА РАТАРЕ

УПУСТВО У ПОЉСКОЈ ПРИВРЕДИ, СТОЧАРСТВУ, ВРТАРСТВУ СВИЛАРСТВУ И ПЧЕЛАРСТВУ

С НЕМАЧКОГ ПРЕРАЂЕНО

И овим потписана књижарница позива на претплату

У овом делу је прикупљено све оно, што је економу, дакле и нашем ратару, најнужније. Ту ће сваки ратар, па и иначе економ, наћи све оно, што му је у разном газдинству најнужније. те ће се у свакој прилици моћи поучити и помоћи јер је, као што рекосмо, све прикупљено, а осим тога све је изложено на основу новијих поучних и практичних опита с обзиром на наше прилике и потребе.

Ми држимо да дела ове врсте не треба препоручивати, по што данас привреда сваке врсте значи то, што и злато. Свака та струка је за себе богат извор из кога разуман и вредан раденик може извући неизмерне користи. Но у толико више ово важи за све гране привреде, јер сваки таки раденик може онда извлачити још веће користи. А код нас су таке прилике да сваки ратар може радити све горње привредне струке, те би се сваки могао помагати и напредовати.

Код нас има књига у којима се излаже све што се односи на поједине струке, али нема књига (бар нама није познато) у којој је изложено што је главно из свију горњих привредних грана, које се код нас могу појединце, и скупа с успехом обрађивати. С тога смо и порадили да се горња књига преради, па да се тој потреби бар за први мах задоста учини.

Цену књизи одредили смо у претплати само 2 динара, како би ју и сиромашнији ратар могао купити.

Књига ће изнети око 20 штампаних табака велике осмине, са 58 слика, на финој сатинираној шамоа-хартији, а разаслаће се претплатницима најдаље до Вел. Госпојине о. г. У књизи ће бити штампана и имена свију оних претплатника, који се претплате најдаље до Преображења о. г.

Скупљачи претплате добијају на 10 књига једну бесплатно. Претплату из Србије ваља слати књижари Велимира Валожића у Београду.

Молимо Србе ратаре и економе, да се претплате на ову, за њих врло поучну, књигу, а нас да потпомогну у овом тешком подузећу.

2. Јунија 1895 год.
Вел. Кикинда.

С поштовањем управа,
српске књижарнице и штампарије
Јована Радака,
код св. апостола «Ћирила и Методија»
у Вел. Кикинди.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Забрана извоза свиња у Аустро-Угарску — Значај кречњака у културној земљи (наставак) — Из Кола Јахача — **Гласник** — **Белешке** — Подлистак — Стечај — Оглас — Књижевни оглас.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ.
НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТВ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 27. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 9. ЈУЛА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

ЗАБРАНА ИЗВОЗА СВИЊА У АУСТРО-УГАРСКУ
и
ЗБОР ТРГОВАЦА У БЕОГРАДУ.

(свршетак)

За тим је отворена дискусија по другом питању, а на име: „шта да се ради, да се у будуће отклони невјезда и да се сачува економна самосталност наше земље.“

Први је узео реч опет.

Михајло Павловић, ма да је суделовао у раду удружења опет налази да и овде изложи своје мисли и о овоме питању. Поново утврђује, да је све спремно противу нашега економног напретка и да нам се народна привреда убије. Циљ је нашега народа, да прода своју робу а да довезе страну, која се код нас не производи. 1884 године исто је се тако трпела невоља од наших комшија. И тада је упутио акт и тражио, да се позове овакав скуп. Трговци извозници појмили су и одазвали се позиву. Прегли су били да остваре, што ће бити корисно за земљу, да се заштити од оваких невоља. Радило се 15 дана; израђени су и штатути, па је био и пробни упис, на коме је одмах уписано преко 600.000 динара док је, по замисли требало капитала 1,200.000 дин. да се подигну обори за свиње. Но, тадањи министар народне привреде није био дорастао за ту ствар. Ми кад смо на невољи сви пиштимо, а кад престане невоља а ми вриштимо. Налази, да је се тада требало побринути, па да вечито вриштимо, а не сад опет да пиштимо. Дошао је случај, да се на један безобразан начин гази наше право. Шта треба да радимо? Да будемо куражни, и као што је пре подне речено, да крв и имање заложимо. Материалне жртве треба поднети, па да се олакша невоља и да стукне најезда. Наша је трговина раштркана; сваки тера, куд мисли да треба терати своју извозну трговину. Ми немамо стално место за трговину. Треба да створимо место, концентрацију за свиње, а говедама не могу нам наудити. Ради тога нам треба обора, који ће се подићи по свима захтевима ветеринарским, да буду снабдевени водом и т. д., као у осталом свету. Најпре да се подигне за 6000 свиња; то би био почетак, па после ћемо видети. И као што нам странци сада долазе на вашаре, па купују говеда, доћи ће да купују и наше свиње Не иде ли овако, онда нам се треба старати да отворимо путове извозној трговини. Но да пробамо; мало више куражи, да суделује цео народ. Влада да узме на себе да путове отвори. Разумева, у првом реду да тај пут буде преко Солуна, у Марсељ па и у Генуу.

За сада тражи од владе, да се ове свиње, које су зреле за извоз, извезу ма куд. А дужност нам је постарати се, да у будуће иде правим путем. Ради тога су нам обори неопходно нужни. Тражи да се збор изјасни, да ли нам је потребно остварење обора.

Голубовић (чинов. М. В.). Наводи, како је овакав случај пре 15 година доживела Румунија. Она је доиста претрпела од тога много штете, али је и Аустро-Угарска. Но за то је Румунија дошла до корисног уговора, и своје економно стање знатно унапредила, нарочито у погледу на подизање домаће индустрије И ми треба да пођемо путем на коме је Румунија била. Треба се борити и кидати уговор.

Шта треба да радимо? Нашем трговачком свету треба на најмогућнији начин помоћи. Треба да се подигну обори, магацини, да се олакша железнички превоз, да се концентришу тргови, ако треба и у Врањи и др. Даље да држава потпомаже извоз давајући повластице и накнаде, како би се код страног света нашао глас нашим производима.

Завршује да треба изабрати одбор за упис акција ради подизања обора. за извођење онога плана, како га је навео г. М. Павловић.

Пера Јовановић, трговац из Београда. Говори о потреби подизања сточног трга и обора. а поред ових и кланицâ у Београду. Објашњава, како пољска привреда наша треба да се обрати више одгајивању стоке. а да напусти ратарство, пошто жито има јаку конкуренцију на западу, те се не може добити добра цена. Мимо то сврања пажњу и на воћарство, виноградство и остале привредне гране. Спомиње велику корист, коју мађарска има од извоза јаја. [1])

Димитрије Милојевић, трговац из Београда. Говори о томе, како уговор има да траје још 7 година. За то време ваља створити пут и начин, како би трговина била самосталнија. Налази да је за то могућност у подизању обора за стоку и кланица. Обори без кланице не могу да буду; иначе је непотпуно. На збору треба донети одлучно решење, да се оснују обори за извоз стоке. После треба за извозну трговину подизати и антрпоте и кеј и извршити велики преображај. Налази, да се у Београду подигне кланица и обори, а влада ће извесно потпомоћи тај рад.

Арса Лукић, прећ. винарски трговац, а сада благајник Народне Банке. Чита свој говор, у коме потсећа на прећашњи збор трговаца, који је донео једногласну одлуку да се сточни трг подигне у околини Београда. Одбор је израдио и штатуте а даље не зна шта је министар народне привреде радио. Чим је донета одлука и извршен пробни упис, који је сјајно испао, Мађари су отворили извоз. Њима не би било право, да се трг код нас подигне. Налази да би се странци навикли, да овамо долазе. За то најозбиљније треба приступити подизању сточних трга помоћу акција а да се тражи и државна помоћ, јер ће и земља имати користи. За то је приход од класне лутрије.

Збор треба ди размисли о овим тачкама:

1, Да се подигне сточни трг;

2, да се овај подигне путем акција;

3, да се изабере комисија за преглед штатута, или за израду нових;

---

[1]) Жао нам је, што овај интересантан говор г. Јовановићев нисмо могли детаљније да забележимо, јер му се глас јако расипао, те га је тешко било схватити.

4, да иста комисија испита сва места. на којима би се могао подићи сточни трг, па да министар народне привреде коначно место за трг одреди.

Моли збор да донесе решење по овим тачкама.

Шеус, фабрикант за прераду свиња у Плани. Говори на немачком језику. Доказује на основу властитог искуства, да наше свиње и наша свињска трговина немају конкуренције, али опет налази, да је корисније свиње код нас клати, па их поклане шиљати у иностранство. Живе свиње у транспорту губе од своје тежине, а пренос на мору на пр. за Марсељ и т. д., још више ће у том погледу штетно утицати. Наше су свиње одгајене на чистом ваздуху, па су на мору изложене болестима итд. А кад би се оне у земљи прерађивале, има ли би разне остатке, који су од вредности. Наша свињска маст се скупље плаћа за 25 сантима (пара дин.) него америчанска. Странци нашу маст кваре, мешајући је са којечим, те нам уде гласу продукта. С тога одушевљено препоручује да се свиње кољу у земљи, а да се не извозе живе. И добит је већа, а и самосталност се трговачка обезбеђује. Скреће пажњу и на то, како и Италија има велике користи од извоза живине, али, вели да нам она не може конкурисати. Саветује да се почне у мањем размеру, а не одмах са огромним капиталима.

Милован Јанковић, председник Главне Контроле у пенсији. Говори, како је он као министар финансија још пре 20 година заступао идеју о подизању сточног трга у Смедереву; мимо то да се подигну и кланице. За палоцију пак имао је намеру подићи оборе у Шапцу. Мисли о оборима као Павловић и Лукић; али одмах да се и кланице подижу. Поткрепљује говор г. Шеуса о преради меса. Вели, — „пуни меса а купујемо талијанске саламе“!..

Јован Јовановић. Не треба доказивати потребу обора. Ако наступи случај, да се не може извозити жива стока, онда треба да је ту кланица. Најважније је сад питање, како да се све то подигне. Вели, — ми смо исцељени! али један непресушни извор за ово, па и за многа друга предузећа, он налази *у закону о општинским кошевима*.

Мишљења је да се пређе на свршетак ове ствари, — да се одреди одбор, који ће имати да прикупи материал за подизање обора. Предлаже из сваког округа по једног, јер у овом предузећу суделује цела земља. Изабраници нека раде заједно са трговачким удружењем.

Д. Стаменковић узимље на крају и сам реч, да о овом важном предмету коју каже. Слаже се с предговорницима о подизању обора; али самим обором не би смо се помогли. Он је за то, да се у сваком округу подигну кланице.

Потпомаже предлог да се одреди одбор, који ће у свом пространству испитати ово питање, користећи се уједно материјалом, који је остао од пређашњег збора.

После говора председниковог збор једногласно усваја предлог о одбору. Решено је, да у тај одбор уђу 24 лица, и то 16 из округа (из пожаревачког двојица) и 8 из Београда.

Михајло Павловић је изнео предлог, да се на овом збору изврши *пробни упис* акција за подизање обора. Али пошто се увидело, да је за то још рано, јер стоје још нерешена начелна питања о тој ствари, то је се одустало од пробног уписа.

Овим је завршен овај значајан збор, који по озбиљности, отворености и изразима пуним патриотског жара, у одбрани животних интереса отаџбине наше, може се рећи — јединствени је нашега доба. Ми изјављујемо потпуну солидарност с одлукама његовим и желимо, да се на кренутом путу, ради остварења давно започетог посла на подизању сталних сточних тргова у нашој земљи, нигде не заустављ̀а. На том делу наћиће и нас вазда готове, да и од своје стране потпомогнемо колико треба, јер је то и — наш циљ.

— — Ђ.

ЗНАЧАЈ КРЕЧЊАКА У КУЛТУРНОЈ ЗЕМЉИ

СА

УПУСТВОМ ЗА МЕРЕЊЕ ПРОЦЕНТАЛНЕ САДРЖИНЕ ПОМОЋУ КАЛЦИМЕТРА.

ПО ФРАНЦУСКИМ ИЗВОРИМА

Саставио

Љуб. Којић.

(свршетак)

Остаје сад да израчунамо проценат кречњака. Ако је забележени број на коме је се течност зауставила 34 то значи, да је из једног грама испитиване земље изишло 34 кубна сантиметра угљене киселине. Кад тај број 34 помножимо са 4 и одсечемо једну цифру с десне стране, добивени број биће проценат кречњака у земљи.

Пример: $34 \times 4 = 136$; 13,6 % што исто значи као кад би помножио са 0,4.

Дакле у земљи има 13,6% кречњака.

Али може се запитати како добијамо проценат кречњака множећи број 34 кубни сантиметара са 4? Од куд долази број 4?

За оне, које може ово интересовати нек послужи ово објашење:

Зна се да један кубни сантиметар угљене киселине произлази, од прилике, из 4 милиграма кречњака. На температури 0° са ваздушним притиском 760 м.м. 1 литар угљене киселине тежак је 1,977 грама. Ова тежина угљ. киселине производи се према горњем из: $1{,}977 \times \frac{100}{44} = 4{,}47$ грама кречњака од прилике.

Али никад се не ради на температури 0°, јер је врло ладно; па пошто се тежина угљене киселине за сваки степен више 0° умањава за $a = {}^{1}/_{273}$ (коефицијент ширења гаса), то ћемо на топлоти од 20° и ако нормални притисак буде мало мањи од 760, имати тачно 4 грама; у сваком случају биће 4,1 до 4,2.

У показаном примеру узели смо за испитивање 1 грам земље и множећи број кубни сантиметара са 4 добили смо проценат кречњака; али ако у место 1 грама одмеримо 4 десиграма (0,4 гр.) и извршимо пробу, онда ће број кубни сантиметара бити у исто време и проценат кречњака.

На случај да је земља врло мало кречна узима се 5 грама и поступа се на исти начин сводећи запремину произведеног гаса на 1 грам.

Пример: 5 грама дало је 28 куб. сантиметара
а 1 грам даће 5.6 « »

Више од 5 грама не треба узимати, јер ни течност за реакцију у малој цеви не би била довољна да земљу потпуно окваси.

Но ако земља прелази 40% кречњака, 1 грам дао би толико угљене киселине колико не може измерити калциметар. У таком случају 1 грам подели се на двоје, два пут се ради и резултати саберу.

Пример: 1 део дао је 62 куб. сантиметра.
2 » » » 68 » »
Свега 130 куб. сантиметара.

а $130 \times 0{,}4 = 52\%$ кречњака.

За реакцију узима се обична трговинска хлороводонична киселина од 22° (специфична тежина = 1,18), која се разблажи са готово равном количином воде док не дође од прилике на 16 до 12° (специф. важина = 1,12 до 1,08).

Не треба употребљавати јаче разблажену киселину.

Поправке због температуре и вазд. притиска.

Кад се хоће да води тачан рачун о температури и притиску, нужно је имати термометар и барометар; тада треба применити познате у физици формуле за ове две корекције. Множитељ постаје тада:

$$1{,}977 \times \frac{100}{44} \times \frac{H}{760} \times \frac{1}{1 + at}$$

Нека је H = 734 а t = 230, примењујући ову формулу наћи ћемо број 4,0024 с којим треба помножити нађену запремину угљене киселине па да добијемо проценат кречњака.

Али чак није ни нужно обраћати се на горњу формулу. Ради олакшице А. Бернар саставио је таблицу у којој су тачно израчунати коефициенти за обичну температуру и притисак. Испитивач има само да нађе према термометру и барометру дотични број (коефициент) у рубрици па да помножи запремину (број куб. сантиметара) угљене киселине и добије проценат кречњака.

Но у оскудици ова два инструмента и ако се жели постићи већа тачност, треба помножити, на топлоти у соби од 20°C, број кубни сантиметара са 4 у лето, са 4,1 у јесен и у пролеће, и 4,2 у зиму.

ТАБЛИЦА ЗА УПОТРЕБУ ПРИ РАДУ СА КАЛЦИМЕТРОМ А. БЕРНАРА.

Један кубни сантиметар угљене киселине (CO^2) раван је кречњаку у милиграмима на:

Барометар	Т Е М П Е Р А Т У Р А																			
	5°	6°	7°	8°	9°	10°	11°	12°	13°	14°	15°	16°	17°	18°	19°	20°	21°	22°	23°	24°
730	4.2387	4.2235	4.2083	4.1934	4.1785	4.1637	4.1490	4.1344	4.1201	4.1056	4.0913	4.0717	4.0630	4.0490	4.0352	4.0214	4.0096	3.9940	3.9806	3.9671
1	4.2445	4.2293	4.2141	4.1991	4.1843	4.1695	4.1547	4.1401	4.1256	4.1112	4.0969	4.0827	4.0686	4.0546	4.0407	4.0269	4.0132	3.9995	3 9870	3.9727
2	4.2502	4.2351	4.2199	4.2049	4.1900	4.1751	4.1604	4.1457	4.1312	4.1168	4.1025	4.0883	4.0742	4.0601	4.0462	4.0324	4.0186	4.0050	3.9925	3.9780
3	4.2561	4.2408	4.2256	4.2106	4.1956	4.1808	4.1660	4.1514	4.1368	4.1224	4.1081	4.0938	4.0797	4.0656	4.0517	4.0378	4.0241	4.0105	3.9978	3.9834
4	4.2620	4.2467	4.2315	4.2164	4.2015	4.1866	4.1718	4.1571	4.1426	4.1281	4.1138	4.0995	4.0854	4.0713	4.0573	4.0435	4.0296	4.0160	4.0024	3.9889
5	4.2678	4.2526	4.2372	4.2221	4.2072	4.1923	4.1775	4·1627	4.1482	4.1337	4.1194	4.1051	4.0909	4.0768	4.0628	4.0489	4.0352	4.0215	4.0078	3.8943
6	4.2736	4.2582	4.2431	4.2279	4.2129	4.1980	4.1831	4.1584	4.1538	4.1393	4.1250	4.1106	4.0965	4.0824	4.0684	4.0545	4.0406	4.0269	4.0133	3.9997
7	4.2794	4.2640	4.2478	4.2336	4.2186	4.2037	4.1887	4.1741	4.1595	4.1450	4.1305	4.1162	1.1020	4.0879	4.0739	4.0599	4.0452	4·0324	4.0187	4.0052
8	1.2852	4.2698	4.2545	4.2394	4.2244	4.2094	4.1945	4.1797	4.1651	4.1506	4.1361	4.1218	4.1076	4.0935	4.0795	4.0655	4.0516	4.0378	4.0242	4.0107
9	4.2902	4.2755	4.2602	4.2450	4.2300	4.2150	4.2001	4.1853	4.1707	4.1561	4.1417	4.1274	4.1131	4.0989	4.0849	4.0708	4.0570	4 0433	4.0295	4.0160
740	4.2968	4.2813	4.2660	4.2508	4.2357	4.2208	4.2058	4.1910	4.1764	4.1618	4.1474	4.1329	4.1187	4.1045	4.0905	4.0765	4.0625	4.0487	4.0351	4.0215
1	4.3026	4.2872	4.2728	4.2566	4.2415	4.2265	4.2115	4.1967	4.1821	4.1673	4.1530	4.1385	4.1243	4.1101	4.0960	4.0820	4.0681	4.0543	4.0405	4.0269
2	4.3083	4.2929	4.2775	4.2623	4.2472	4.2321	4.2172	4.2023	4.1876	4.1731	4.1585	4.1441	4.1298	4.1155	4.1015	4.0875	4.0735	4.0596	4.0459	4.0323
3	4.3142	4.2987	4.2833	4.2681	4.2529	4.2379	4.2229	4.2080	4.1934	4.1787	4.1642	4.1497	4.1354	4.1212	4.1071	4.0930	4.0791	4.0652	4.0515	4.0377
4	4.320	4·3045	4.2890	4.2738	4.2586	4.2435	4.2285	4.2137	4.1989	4.1843	4.1697	4.1553	4.1409	4.1267	4.1125	1.0985	4.0845	4.0706	4.0568	4.0432
5	4.3258	4.3103	4.2949	4.2796	4.2644	4.2493	4.2333	4.2194	4.2046	4.1900	4.1754	4.1609	4.1466	4.1323	4.1181	4.1040	4.0901	4.0762	4.0624	4.0486
6	4.3316	4.3161	4.3006	4.2853	4.2701	4.2550	4.2399	4.2250	4.2103	4.1955	4.1810	4.1655	4.1521	4.1378	4.1236	4.1095	4.0955	4.0816	4.0678	4.0541
7	4.3374	4.3219	4.3064	4.2910	4.2758	4.2607	4.2456	4.2307	4.2159	4.2012	4.1866	4.1731	4.1577	4.1434	4.1292	4.1150	4.1010	4.0871	4.0733	4.0595
8	4.3432	4.3276	4.3121	4.2967	4.2815	4.2664	4.2513	4.2363	4.2215	4.2068	4.1922	4.1776	4.1632	4.1489	4.1346	4.1205	4.1065	4.0925	4.0787	4.0649
9	4.3490	4.3334	4.3179	4.3025	4.2873	4.2721	4.2570	4.2420	4.2272	4.2124	4.1978	4.1832	4.1688	4.1544	4.1402	4.1260	4.1120	4.0980	4.0814	4.0704
750	4.3548	4.3392	4.3236	4.3082	4.2930	4.2778	4.2626	4.2477	4.2328	4.2180	4.2034	4.1888	4.1744	4.1600	4.1457	4.1315	4.1175	4.1035	4.0896	4.0758
1	4.3606	4.3450	4.3294	4.3140	4.2987	4.2835	4.2684	4.2533	4.2385	4.2237	4.2090	4.1944	4.1799	4.1655	4.1513	4.1370	4.1230	4.1089	4.0951	4·0812
2	4.3665	4.3508	4.3352	4.3198	1.3045	4.2892	4·2741	4.2590	4.2241	4.2293	4.2146	4.2000	4.1855	4.1711	4.1568	4.1426	4.1285	4.1145	4.1005	4.0867
3	4.3722	4.3565	4.3409	4.3254	4.3101	4.2949	4.2797	4.2646	4.2497	4.2349	4.2202	4.2055	4.1891	4.1766	4.1623	4.1480	4.1339	4.1198	4.1059	4.0920
4	4.3780	4.3623	4.3467	4.3312	4.3159	4.3006	4.2854	4.2703	4.2554	4.2405	4.2258	4.2111	4.1966	4.1822	4.1678	4.1535	4.1394	4.1254	4.1114	4.0975
5	4.3839	4.3682	4.3525	4.3370	4.3217	4.3064	4.2911	4.2760	4.2611	4.2462	4.2315	4.2168	4.2022	4.1877	4.1734	4.1590	4.1450	4.1308	4.1169	4.1030
6	4.3097	4.3739	4.3582	4.3427	4.3273	4.3120	4.2967	4.2816	4.2667	4.2518	4.2370	4.2223	4.2077	4.1933	4.1789	4.1645	4.1504	4.1363	4.1223	4.1085
7	4.3955	4.3798	4.3641	4.3485	4.3331	4.3168	4.3025	4.2874	4.2724	4.2575	4.2427	4.2280	4.2134	4.1988	4.1845	4.1701	4.1559	4.1418	4.1278	4.1139
8	4.4013	4.3855	4·3698	4.3542	4.3388	4.3234	4.3081	4.2930	4,2780	4.2630	4.2483	4.2335	4.2189	4.2044	4.1900	4.1756	4.1614	4.1473	4.1332	4.1192
9	4.4071	4.3913	4.3755	4.3599	4.3445	3.3291	4.3139	4.2986	4.2836	4.2686	4.2538	4.2391	4.2245	4.2099	4.1955	4.1811	4.1669	4.1527	4.1386	4.1247

Ми смо за то, да се при мерењу садржине кречњака тражи што већа тачност, и, по могућству, употреби сваки пут термометар и барометар; али као што сам Бернар примећује, поправке усљед температуре и барометарског стања тако су незнатне да нису ни од какве користи за пољопривредну праксу.

У најгорем случају шта чини погрешка од 4 до 5%? А толика погрешка могла би се десити само у крајним границама температуре и притиска и на земљишту које садржи више од 50% кречњака. У таком случају каква погрешка може бити, што ћемо наћи да има 50% кречњака место 54%?

За привредника то је све једно и у једном и у другом случају он има пред собом *праву кречуљу* према којој поступаће скоро на један исти начин при избору културни биљака и ђубрењу.

Строга научна тачност при одређивању кречњака за пољопривредне циљи од мањег је значаја зато, што осим садржине његове многе друге околности утичу да он буде мање или више штетан за културу америчке лозе.

Како научњаци тако и практичари сложни су у томе да извесне биљке (calcifuges)међу које долазе многе америчке лозе, кестен, морски бор итд. не подносе кречовита земљишта, и да већа садржина кречњака проузрокује болест клорозу, која се нигде ни на ком биљу не виђа осим на оном које расте на кречовитом земљишту али кад је реч да се тачно одреди граница преко које извесна биљка не може више успевати, упуства су неодређена и често пута противречна; две земље са подједнаком садржином кречњака показале су различан утицај на успевање лозе; шта више, по-

сматрањем је примећено, да Рипарија на извесним земљиштима добија клорозу на 20% кречњака док на другом месту подноси и 30% не показујући знаке болести.

Чему ово да се припише?

Испитивањем је доказано, да, осим кречњака као главног узрока клорозе, и други састојци земље имају знатног утицаја, да кречњак неки пут буде мање или више шкодљив као и физичко стање у коме се наоди. Тако, од знатног је уплива присуство органски материја — хумуса — у земљи, садржина глине, силикатног песка у вези са влагом, а највише финоћа или уситњеност кречњака у ком је стању лакше растворљив те га биљка у већој мери асимилира.

На другом месту испитаћемо изближе ове узроке, а овде их напомињемо само с тога, да се нађени проценат кречњака не би узео у погрешном смислу — као апсолутна тачност при одређивању лозе за сађење. Међу тим за поуздане податке при том послу, проценат је кречњака полазна тачка, па с тога, поред највеће пажње при раду са калциметром, треба тежити што већој тачности.

Користи од ове анализе.

Кад није могуће оценом од с дознати да ли у земљи има кречњака, а још мање у којој пропорцији, прва је корист оваке анализе што на брз и прост начин сазнамо проценат кречњака, који нам с обзиром на гореизложене чиниоце и геолошки карактер терена, даје основни података да одредимо: *може ли ова или она лоза успевати на испитиваном земљишту.*

Трошкови око подизања винограда на америчким подлогама много су већи, него што је био случај са домаћом лозом, и кад помислимо да сви ти трошкови могу бити узалудни ако нисмо потревили избор лозе према земљишту, онда су нам од неоцењене вредности сви податци, које анализом прибављамо да унапред осигурамо успех.

С друге стране ови податци могу нам бити од не мале користи при ђубрењу винограда. У почетку смо напоменули, да од свију елемената, који састављају грађу биља најважнији су: Азот, фосфорна киселина, Калије и креч на које при ђубрењу највише обраћамо пажњу, јер осталих елемената има обично у довољној количини у свакој земљи. То исто важи и за винову лозу; поменута четири хранећа састојка од осетног су утицаја на развиће лозе. Но кад калциметром дознамо да је неко земљиште кречовито, имамо у исто време поузданог ослонца за састав и употребу ђубрећи срестава. У опште је познато, да су кречна земљишта богата на фосфорној киселини а оскудна на калију. Напротив земљишта гранитска, шкриљаста, глиновита и у опште она што немају кречњака, оскудна су на фосфорној киселини а садржавају у знатној пропорцији калија.

Држећи се ове поделе на *кречна* и *некречна* земљишта, удешавамо однос фосфорне киселине према калију у ђубрећем материјалу придржавајући се оног правила, које је *Дéерен* поставио као дефиницију за ђубре: *ђубре је она корисна материја за биљно развиће на којој земља оскудева.*

Разуме се, да на кречовитим земљиштима креч се не додаје у ђубре, а на против у силикатној земљи која је богата на азоту, креч је од најјачег ефекта као ђубрећe средство. —

Како треба узимати пробе од земље.

Узимање проба од земљишта, било за одређивање процента кречњака, било ради комплетне физичке и

ПОДЛИСТАК.

БАНАТСКА ЗАХАРА[1])

од

Николе Марковића

Срећнији имају на расположењу више времена и средстава да одахну од својих свакодневних послова и потраже слободну природу. Ја нисам међу тим срећнијима, па тако сам био задовољан, што ми се даде прилика тек почетком јесени 1893 год. када су се ваљда сви имаћници поштено избањали, да пигло три дана проведем изван канцеларије.

Време и средства моја упућивала су ме на краћи и јефтинији пут, и мени паде на ум да једном већ остварим скоро заветну мисао своје ране младости: *да видим банатску пешчану пустињу,* камо се из Београда може стићи за један дан, и то лађом до Ковина а одатле колима. Тако ћу се разонодити и уједно видети нешто ново — необичније. То што ћу видети, није Кајиро, Алгир или афричка Захара, али један добар сурогат за те светске редкости.

И тако зором на Преображење поменуте године кренем се ја лађом у Ковин, где сам се надао и пријатељском виђењу и друштву, у чему се нисам ни преварио. Мој добри пријатељ адвокат Др. Божески са својом супругом особитом љубављу ме је угостио и на руци био, а мој школски друг из Панчева, Јован Качовенда, такође — ма да је од нашег ђачког растанка прохујало скоро 30 година!

Тај дан од подне употребио сам на виђење, или боље, на ново упознање са поменутим мојим „Јоцом,“ који ми стави на расположење свога брата као кочијаша за сутра, и на упознавање са веома љубазним грађанином, г. Пл. Емануелом, који је за ковинце тај „песак“ тако рећи и пронашао, — те који ми ретком готовошћу обећа своје сапутништво, чичеронство, за сутра. Пошто сам и Ковин тада први пут видео, то ми је ово била прилика да и њега упознам.

Ковин има преко 4000 душа и врло је старо место. Судбина Баната и његова је: Римљани, за овима Дачани, па до Бугара и Мађара све то се ширило по Банату и дотицало Ковина, који је све до 1739. год. и град био; а тада је, у смислу турско-аустријског уговора, престао то бити, заједно са Панчевом, Новом Паланком, Мехадијом; а под Мађарима до краља Андријаша II. (1205—1237) био је и седиште саме банатске жупаније, која се тада подели на двоје: *севсрински и тамишки Банат.* Срби су се, као свугде по јужноме Банату и Срему, задржавали овде при својој сеоби са Карпата на Балкан, а о Чарнојевићевој сеоби они су махом и постали становници ових крајева.

Као некадашње граничарско место (седиште мајора — батаљонског-команданта), Ковин је доста правилно уређен, ма да су томе доста сметали остатци некадашњега града, који га, као некад од Турака, сада брани од поплаве. Са града се указује погледу неочекивана слика скоро безбројних сметова ситног белога песка — „вејача,“ како га овде зову, а иза њега се плави Дунав, па за њим српске планине. Према западу је опет недогледна низа банатска — плодна орница, која прелази у ритину, иза ове врбаци а у дну опет Дунав и српска брда.

Осим земљорадње помена је вредна ковинска трговина са свињама, али Ковин има тек од будућности да очекује бољу

[1]) Ово је одломак из дуже путописне прте.

хемијске анализе, од велике је важности због чега је потребна нарочита пажња. Ова је пажња при узимању проба у толико нужнија, што се из неколико грама земље има извести закључак о природи и саставу често повеће просторије земљишта.

За оне који би хтели да им се земља анализира, напомену ћемо овде како треба да узму пробе, јер је то за анализу најважнија ствар.

Треба знати да се не анализира земља само једног поља ограниченог складом или плотом, но тип земље, која припада одређеној геолошкој формацији, с тога треба узети пробе са сваког парчета које се од других у нечем разликује било по различним биљкама или иначе. Ради веће тачности није згорег узети више проба и са једнобразног земљишта.

Кад се изаберу места одакле ће се прикупити пробе, онда се лопатом очисти горња површина и ашовом ископа рупа од 40 см. ширине, 60 дужине и 60 у дубину; ископана земља баци се на страну, па се затим ашовом од једног дувара рупе одсече кришка земље у дубину до 25 сантиметара: то ће бити проба за *оранпцу*, а за здравицу продужи се ашовом до 60 см. и до 1 метра дубине на истом месту. Пробе треба да су од 2—3 кгр. које се одвојено мету у кесе са забелешком на којој треба означити: име и презиме сопственика земљишта, назив брда или положаја одакле су пробе узете, је ли ораница или здравица.

Ради анализе, овако узете и спремљене пробе, винодељци треба да пошљу Срп. Пољопривредном Друштву за рударску лабораторију, или Винодељско-Воћарској школи, у Букову код Неготина.

БЕЛЕШКЕ.

Ракија од јабука. — Када, јабуке узру, онда се беру. Берба ова, као што је познато, врши се на два начина: беру се рукама, а и моткама се млате. Да је први начин брања воћа у опште бољи, како по плод, тако исто и по само дрво, то је свакоме добро познато. Јер млатењем, ту се многе гране поломе, тако, да ово чак проузрокује и смрт дрвета; а ако баш не наступи овај случај, онда у најповољнијем случају, поломе се оне мале грапчице, из којих би идуће године избиле пупе, а из ових се развио цвет и плод. Да је, пак, ово заиста тако, то се тврди тиме, што када год једне године воће добро роди, и, када се на овај начин воће обере, онда друге — идуће године, или воће роди врло мало, или — ни мало!

Пошто су, дакле, на овај начин јабуке обрате, онда сваку јабуку на неколико кришака — комада — треба исећи, па за тим метати у чабар. Када се овако исеку јабуке од прилике за половине чабра, онда се овај материјал у чабру измуља, на форму, као и грожђе, што се муља. Када се овако овај посао сврши са једним чабром, онда се овај материјал суне у кацу или бачву, па, опет, ово сечење и муљање јабука све дотле продуживати, докле се на овај начин све јабуке не исеку и не измуљају. Када све то буде готово, када, дакле, све јабуке буду исечене, измуљане и у кацу или бачву сасуте, одна се у овај материјал, у кацу или бачву суне лепе, чисте, бистре воде. Вода се толико суне у ове судове, да вода по врх овога материјала попливи за 3—5 см.

Када је, дакле, све ово овако свршено, онда се остави овај материјал да преври. Да ли ће овај материјал за краће или дуже време преврети, то зависи од температуре, тако: ако је време топлије онда ће овај материјал пре преврети — за 7—10 дана; а ако је време ладније онда за дуже време за 15—20—30 дана.

Но, обично се од овога материјала ракија пече после 3 недеље, рачунајући од дана, када је овај материјал приготовљен метут у суд: кацу или бачву, и у ове судове сунуто воде, као што је, дакле, горе речено.

Када, дакле, овај материјал приспе за пециво ракије, онда се од овога материјала пече ракија у казанима, и то баш онако исто као што се пече ракија и од обичнога материјала — од шљива.

У колико је био овај материјал зрелији, здравији, крупнији и једно образнији, у толико ће се од овога материјала добити више и боље ракије и обратно.

судбину. Железничка пруга Вршац-Ковин, кад буде остварена,[1]) везаће преко Смедерева један део српског провоза и промета за себе; али ће — по мом мишљењу — много више допринети подизању Ковина сам *песак*, ма да је од свију места около њега од Ковина најудаљенији. Прво су белгиски винари обратили погледе на овај песак, који би могао дати неку накнаду за филоксером поништене винограде вршачке и белоцркванске, пошто је он за филоксеру недоступан. И од тога доба пострадали виногадари почели су подизати лозу по доступнијим крајевима овога песка. На јужној страни за првим су ковинци и то иницијативом поменутог г. Емануела. Буду ли Ковинци истрајни, као што су се у почетку показали усталци — ова грана привреде може бити необично беритетна и по њих и по њихово место.

Живећи по више година у виногрозним крајевима, као што је Фрушка Гора и Ниш, ја сам заволео виноградарску струку, па ме је филоксерна пустош по некада красним и веселим виноградима фрушкогорским сневерселила као и саме виноградаре, и ја сам са великим интересовањем пратио све мере и покушаје, који би се по целом свету предузимали на сузбијању и одолевању овоме душманину вредних и дотле веселих виноградара српских. Тај интерес је био пресудан и при одређивању правца овоме моме „излету.“ Покушаји, што се чине на овом банатском песку, а о којима сам ја дознавао из немачких листова, учинише ми се доста знатни, да би вредило о њима и српске виноградаре известити. Из тога разлога обрадовао ме је и г. Пл. Емапуел својим саопштењем, да је дан пре дошао у Ковин и ту ће се још налазити комесар за сузбијање филоксере из Беле Цркве, — те се пожурим да се с њим састанем и као од стручњака дознам што више о особинама песка и о радовима, који се на њему предузимају а у интересу винове лозе.

[1]) Ова пруга довршена је крајем 1894. и већ ради.

Комесар, или управо инспектор, за овај крај, није ни^ко други него такође мој некадашњи друг са панчевачке реалке, г. Јован Вени. Он се мене не сећаше, а ја га врло добро памтим, пошто је био у стану са мојим најбољим пријатељем међу ђачким друговима, са Мих. Свилокосићем, који је у Паризу зар давно заборавио и на свој Београд и на Србе и на своје пријатеље. Г. Вени и данас је онако говорљив као некада у школи, да су и професори и његове колеге имале муке својим мислима стићи и пратити смисао његових речи. Само је од некадашњег *Јохана*, који осим предаваног и њему матерњег језика — немачког — мађарски ни бекнути не знађаше, — постао *Јаном*, који онаком истом брзином и лакоћом данас мађара, као што је пређе само немчао. У српскоме није ни данас особито јак. Међутим он је веома испрактикован стручњак, који није с раскида одмах онде пред сељацима да одржи стручно предавање. Па и што говори, све је то зачињено неким надменим хумором и светским погледом на све ствари тако, да добијате о њему појма као о човеку јовијалну, до душе, али који је савладао све тешкоће своје струке и позива, па се разбира и у свему осталоме на свету, као човек од искуства и света. Као нестручњак, ја не умем ни да вам представим то, како он са неколико речи може да расветли и упозна човека са неком ствари, која му је дотле непозната и не јасна била. Ја сам то на себи искусио, па сам му то веће био и нехотице већином пажљиви слушалац, и било ми је жао, кад сам дознао да је још до године пре мога пута стајао у стручњачкој узајмици са управником наше воћарско-винарске школе у Букову, па да је та узајмица отада престала.

(Наставиће се)

Ракија од овога материјала добија се лепа, чиста, са пријатним мирисом, само за 4—5% овај материјал даје мање ракије, него што га даје материјал од шљива, дакле, од 100 килограма овога материјала добије се 16—17 литара ракије од јачине 8—9°.

Комина — џибра — од овога материјала врло је добра рана за свиње, и оне ју врло радо једу. Те, према томе, дакле, поред непосредне користи, коју имамо од јабука, што истих добијамо подесан материјал за пециво ракије, што нарочиго данас о овоме морамо водити дуплога рачуна, када је филоксера посушила наше винограде, а елементарне непогоде много и шљивара, — имамо, дакле, од овога материјала и ту посредну корист, што комину — џибру — можемо употребити као добру рану за свиње.

Р. М. С. Пешић.

* * *

Ракија од вишања. — Пошто у Врањи, па и у околини, нема шљива, као обичнога материјала од кога се пече ракија с једне, и, пошто у Врањи има у приличној мери засађених вишања, варочито по виноградима, то овдашњи становници пеку ракију од вишања тзв. вишњеначу, па и др. воћа.

Као и обичан материјал — шљиве —, тако исто и вишње за пециво ракије треба да су потпуно зреле. Само се, пак, по себи разуме да, у колико су вишње крупније, зрелије, здравије, једнообразније, да ће у толико и ракија по својој доброти бити боља, а тако исто и по количини бити више,

Када су, дакле, вишње потпуно зреле, онда се беру руком, метају у котарице или багаре, па се ове сипају, у чаброве. У чабровима се добро измуљају муљачем онако исто као и год грожђе, па се онда овај материјал сипа у каце. Ту се оставе некблико — десетину — дана ле превру, па се, после, сипају у каце и од њих се пече ракија онако исто као и од обичнога материјала, као, дакле, од шљива.

Да би ова ракија имала свој пријатан мирис, то се у казан, у ову џибру, мета анасон.

Да су вишње врло подесан мтеријал за пециво ракије, то се тврди тиме, што од 100 килограма овога материјала, добија се 25 литара лепе ракије. Међу тим од 100 килограма џибре од трешања добија се 20 литара ракије.

Да је, пак, ово заиста овако, то су нам из вароши Врање причала она лица, која су ракију од ових материјала пекли.

Износећи ово намера нам је та, да читаоци „Тежакови,“ који имају довољно вишања, да од ове пеку ракију, јер, као што се из горњега види, овај материјал даје лепе и доста добре ракије, па отуда и леп приход. Ко, пак, нема довољно вишања, тај нека их засади што пре, јер оне, поред тога, што служе за лад и украс, још им је боља и та страна, што доносе лен приход.

Р. М. С. Пешић.

НАГРАДЕ ЗА УВОЂЕЊЕ НАПРЕДНИЈИХ НАЧИНА РАДЊЕ.

Српско Пољопривредно Друштво понавља и расписује награде за ове практичне радове:

1. *За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака, с обзиром на врсте и сорте воћака и пресадница; на правилност растојања воћака; начин расађивања и негу, а на простору најмање пола хектара.* Награда за најбољи је 350 дин. Могу се такмичити окрузи: подрински и ваљевски. Рок за пријаву до 1. Септембра 1895. год.

2. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста, на површини од најмање 10 ара и с тим да свака врста лозе буде издвојена.* — Награда 300 динара. Могу се такмичити винодељци у срезу кајинском. Рок за пријаву до 1. Септембра 1896. године.

3. *Ко изведе у расаднику 500 двогодих борића црних или белих на песковитом земљишту у срезу рамском или голубачком окр. пожаревачком за засађивање песковитог земљишта.* — Награда 300 динара. Рок за пријаву до 1. Јула 1895. год.

4. *Ко на ма којој брдској страни на усамљеној чистини удаљеној свуда у наоколо од ма какве шуме на 2500 метара у срезу нишком подигне сад на простору од једног хектара из семена, вештачким сејањем и то мешан највише белићком са буквом, јавором и јасеном.* — Награда 400 динара. Рок за пријаву до 1. Јула 1895. год.

5. *За стално производење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је садашњи тврди сир, и који ће поред тога бити трајашан и подесан за пренос.* За ову награду могу се такмичити окрузи: крушевачки, руднички, ужички и топлички. Награда I. 500 динара, II. 200 дин. Рок за пријаву до 1. Октобра 1896. год.

6. *За сталну употребу врстачне сејалице за стрмнине на неодређеној површини.* Могу се такмичити привредници из окр. подринског. Цениће се изникли усев. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

7. *За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака с обзиром на избор врста и сората воћака и пресадница; даље на правилност растојања воћака, начин расађивања и негу, а на површини најмање пола хектара.* Могу се такмичити срезови добрички и јабланички. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1897. год.

8. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста* на површини од најмање 20 ара с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из Жупе. Награда 300 дин. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

9. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста* на површини од најмање 20 ара и с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из околине Ниша. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

10. *За сталну употребу алуга прашача и окопача у вези са правилним сејањем.* Могу се такмичити привредници из Добрича из среза лесковачког. Награда 150 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

11. *За сталну употребу жетелице.* Могу се такмичити привредници из Стига окр. пожаревачког. Награда 300 динара. Рок за пријаву до 1 Маја 1896 год.

12. *Првом удружењу у Србији са показаним успехом и резултатом за заједничку набавку и употребу пољопривредних справа.* Награда 300 динара. Рок до конца 1898 год.

13. Који учитељ или учитељски збор *може да покаже добро уређену школску башту од најмање 10 ара, у којој ће бити добро подигнуто воћно и лозно растило са пчеларником од најмање 10 кошница са покретним саћем.* Награде I-ва 300 д II-га 200 динара. Рок до конца 1897. године.

14. *Ко од подкивача одлично подкивање волова да не обаљује, са савршенијим алатом и подковицама* — дакле по модерном начину. Награда 300 динара. Рок за пријаву до конца 1898. године.

За ове награде могу се такмичити: земљорадници и пољопривредници, којима је пољска привреда или која њена грана једино или главно занимање од кога живе; сви они који се баве једном или више грана пољске привреде али у ширем обиму; пољопривредне подружине, манастири, општине и свака пољопривредна задруга основана у циљу рационалног обрађивања земље. А за последњу, занатије, којима је подкивачки занат главно занимање, од кога живе.

Сем награда у новцу даваће се и похвалнице.

Ко би од оних, којима се награде буду досудиле, желио да му се у место новаца набаве за исту вредност: справе, приплодна грла и т. п. то ће му се учинити без рачунања подвозних трошкова.

Имена награђених објавиће се у друштвеном органу и другим српским листовима.

Сви који хоће да се такмиче за ма коју од ових награда, треба да се пријаве усмено или писмено Српском Пољопривредном Друштву у Београду. У пријави треба тачно да означе за коју награду желе да се такмиче и тачну адресу места, општине и среза у коме живе.

Из канцеларије Српског пољоприв. друштва 1895 год. у Београду.

СТЕЧАЈ

За радове, који ће се по решењу управног одбора Срп. Пољоприв. Друштва печатати у *Пољоприв. Календару* за 1896. годину.

1. Сејалица.
2. Овас.
3. Биковска сместишта.
4. Ждребад на заједничкој паши.
5. Подизање дудара по општинама.
6. Виногради на песковитом земљишту.
7. Јасен, брест и граб.
8. Прерађивање млека.
9. Бресква.
10. Важност гајења пернате живине.
11. Избор места за пчеланик и како ваља уредити угледни ковачлук.
12. Црвени патлицан.
13. Храна и храњење срп. земљорадника.
14. Плетарство.
15. Липа.
16. Приповетка (с пољопр. намером).

1, Чланци не могу бити већи од 4—5 листа штампаног слога а наградиће се по оцени управног одбора кад календар буде готов.

2. Рок за подношење ових радова оставља се до 15. Јула ов. године.

3, Позивају се пољопривредни писци, да по овом стечају израде чланке и да их до одређеног рока пошљу на адресу друштвену с назначењем да је за календар.

Бр. 1253. Из седнице управног одбора Срп. Пољопривредног Друштва 13. Априла 1895. године у Београду.

ОГЛАС

Господин Министар Народне Привреде претписом својим од 16. Новембра пр. 1894. год. ЗБр. 2919, изволео је наредити, да се приплодна грла свиња расе беркширске, која се гаје у Добричеву, не издају народу по навршетку 3. месеца старости као до сада, већ кад наврше по 10 месеци, и то женска — крмачице — пошто се предходно оплоде (букаре) са најбољим заводским нерастовима.

С тога, што ће се убудуће издавати старија грла свиња повећана им је и цена, и то мушкима по 80. а женскима по 70. динара од грла.

Ово се ставља до знања онима, који су ради у будуће набављати из овога завода свиње беркширске расе за приплод, да похитају са својим пријавама; јер се раније поднете пријаве неће узимати у обзир, већ ће се издавати оним редом како се од сада буду пријављивали.

Бр. 277. Из канцеларије одељка управе државне ергеле 21, Фебруара 1895. год. у Добричеву.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Ко ове године отпочиње пчеларити, нека набави:

„ПЧЕЛАРСТВО“ за потребу почетника и пчелара, израдио Светозар Љ. Гавриловић. Београд 1894 8° стр. 305 са 127 слика.

Ово је пчеларство удешено за почетнике, да по њему сама одмах на пчеланику могу радити око пчела. Подељено по месецима описати јасно и просто сви радови око пчела. Други део садржи најважније из т. зв. пчеларске теорије.

Цена 3 динара. Може се добити код српског пољоприв. друштва.

Министарство просвете препоручило га је за књижице основних школа.

За поклањање ученицима о испитима — врло згодна и корисна књига.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

О Духовима о. г. ушла је у штампу књига:

ЗЛАТНА КЊИГА ЗА РАТАРЕ

УПУСТВО У ПОЉСКОЈ ПРИВРЕДИ, СТОЧАРСТВУ, ВРТАРСТВУ СВИЛАРСТВУ И ПЧЕЛАРСТВУ

С НЕМАЧКОГ ПРЕРАЂЕНО

И овим потписана књижарница позива на претплату

У овом делу је прикупљено све оно, што је економу, дакле и нашем ратару, најнужније. Ту ће сваки ратар, па и иначе економ, наћи све оно, што му је у разном газдинству најнужније. те ће се у свакој прилици моћи поучити и помоћи јер је, као што рекосмо, све прикупљено, а осим тога све је изложено на основу новијих поучних и практичних опита с обзиром на наше прилике и потребе.

Ми држимо да дела ове врсте не треба препоручивати, по што данас привреда сваке врсте значи то, што и злато. Свака та струка је за себе богат извор из кога разуман и вредан раденик може извући неизмерне користи. Но у толико више ово важи за све гране привреде, јер сваки таки раденик може онда извлачити још веће користи. А код нас су таке прилике да сваки ратар може радити све горње привредне струке, те би се сваки могао помагати и напредовати.

Код нас има књига у којима се излаже све што се односи на поједине струке, али нема књига (бар нама није познато) у којој је изложено што је главно из свију горњих привредних грана, које се код нас могу појединце, и скупа с успехом обрађивати. С тога смо и порадили да се горња књига преради, па да се тој потреби бар за први мах задоста учини.

Цену књизи одредили смо у претплати само 2 динара, како би ју и сиромашнији ратар могао купити.

Књига ће изнети око 20 штампаних табака велике осмине, са 58 слика, на финој сатинираној шамоа-хартији, а разаслаће се претплатницима најдаље до Вел. Госпојине о. г. У књизи ће бити штампана и имена свију оних претплатника, који се претплате најдаље до Преображења о. г.

Скупљачи претплате добијају на 10 књига једну бесплатно. Претплату из Србије ваља слати књижари Велимира Валожића у Београду.

Молимо Србе ратаре и економе, да се претплате на ову, за њих врло поучну, књигу, а нас да потпомогну у овом тешком подузећу.

2. Јунија 1895 год.
Вел. Кикинда.

С поштовањем управа,
српске књижарнице и штампарије
Јована Радака,
код св. апостола «Ћирила и Методија»
у Вел. Кикинди.

Нова и јединствена књига:

ПОЗНАВАЊЕ И НЕГА

ЦВЕЋА

у велико се штампа и биће скоро готова. Она се штампа на *најфинијој, дебелој, углађеној хартији,* у *великом лексикон-формату,* а у ***најелегантнијем облику,*** *у каквом до данас* ***ни једна српска књига*** *изишла није.*

Књига је ова намењена у опште сваком, коме је мило цвеће, а поглавито нашим дичним Српкињама. *Књига се штампа,* због огромних трошковâ, *у малом броју,* и ко ју сад набави, моћиће ју и имати, јер се неће препштампавати.

Књига ће изнети до ***50 великих штампаних*** табакâ, а биће украшена са преко ***700*** *вештачки израђених и објашњавајућих* ***слика,*** које су рађене у Паризу, Лајпцигу, Њујорку, Неапљу, Бечу и у нашој државној штампарији, у којој се и књига најбрижљивије штампа.

Књига ће се само повезана, у нарочитим за њу израђеним тврдим корицама продавати, које ће ***бити најгосподственије у цвећу и позлати израђене.*** Ту је и наш дворски књиговезац, г. Енгелхарт, сву своју вештину употребио. Књига ће дакле и по спољашности подпунце одговарати својој цељи и биће јединствена књига у нашој књижевности. *Она ће бити и* ***најлепши украс*** *на столу у свакој српској кући, а трајаћнијег, лепшег и кориснијег поклона за женскиње нема, но-што је ова књига.*

Садржина је овој дивној књизи, у кратко, ова:

Општи део.

Увод.

I. ***О земљи и положају. — О ђубрету и ђубрењу. — О води.***

II. ***О облицима, опасивању и ивичењу цветних леја. — О рудини. — О чистоти и реду у башти. — О засејавању и засађивању цветних леја.***

III. ***О размножавању цвећа:***

а. *Семеном;* ***б.*** *кртолама и луковима;* ***в.*** *изданцима;* ***г.*** *дељењем старог корена;* ***д.*** *кључицама (целцерима);* ***в.*** *положницама;* ***ж.*** *лишћем и* ***з.*** *калемљењем.*

IV. ***О сејању на место и извођењу расада:***

а. *На њиву под саксијама;* ***б.*** *у саксијама у кући;* ***в.*** *на особеним лешицама — „дубцима“;* ***г.*** *у топлој леји;* ***д*** *сејање с јесени.*

V. ***О нези цвећа у опште.***

1. ***О нези цвећа у отвореној башти:***

а. *Расађивање;* ***б.*** *пресађивање и* ***в.*** *заливање и орошавање.*

2. ***О нези цвећа у саксијама:***

а. *О саксијама;* ***б.*** *о земљи за цвеће у саксијама;* ***в.*** *о сејању семена од цвећа у саксијама;* ***г.*** *о шикрању и сађењу младог расада;* ***д*** *о заливању цвећа у саксијама;* ***в.*** *о потреби пресађивања из једне саксије у другу;* ***ж.*** *о знацима по којима се познаје, да треба биљку из једне саксије у другу пресадити;* ***з.*** *кад и како треба пресађивати?* ***и.*** *о подкресивању извесних биљакâ;* ***ј.*** *о смештању цвећа у саксијама преко лета;* ***к.*** *о нези у кући преко лета заосталог цвећа;* ***л.*** *о уношењу цвећа с поља у кућу;* ***м.*** *о зимској нези цвећа у кући, и* ***н.*** *о болестима и штеточинама.*

Додатак: о набављању цвећа са стране.

Посебни део.

Једногодно цвеће, које се сеје одма на место, и оно, од ког се најпре изводи расад, па онда на стално место пресађује. — ***Вишегодно цвеће. — Повијуше, хваталице и стрмогледице. — Крупнолистке. — Папрат — бујад. — Уресне траве. — Сагарице. — Цвеће за саксије. — Палме. — Кађуни (орхидее). — Кактуси. — Кртоласто и лучасто цвеће. — Баруше. — Ружа.***

Објашњење научних придевâ.

Извори за набавку семењâ и биљакâ.

Ко жели да има ову прекрасну књигу, тај нека се пожури и ***најдаље до половине месеца Јула*** о. г. пријави подписаном писцу, или најближој књижари, а у Београду *Јефти Павловићу и коми.*, или књижари *Велим. Валожића.*

Цена је ***повезаној*** књизи сведена на *најнижу меру* од ***10 динарâ или 10 крунâ.*** Скупљачи добивају на 10 уписникâ по једну књигу за њихов труд, за који им, сигуран сам, неће бити жао, кад овако красну књигу добију. Књижари добивају 25% за готов новац а поручбине без новацâ, неће се отправљати.

Новци се полажу онда, кад књига изађе и буде повезана, што ћу у своје време јавити.

Краљево у мају 1895.
Kraljevo (Serbien).

Dr. **Ђорђе Радић.**

Садржина: **Чланци:** Забрана извоза свиња у Аустро-Угарску (свршетак) — Значај кречњака у културној земљи (свршетак) — **Белешке** — Подлистак — Стечај — Оглас — Књижевни оглас.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ.
НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1689. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 28. и 29. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 30. ЈУЛА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

ОПШТИ ПОГЛЕД НА АГРИКУЛТУРУ У СРБИЈИ.

(свршетак)

Из свију ових анализа види се, да су испитиване земље са агрикултурно-хемијскога гледишта слабе — дугим скиданьем жетава исцрпљене готово до крајних граница. Да ли су све зиратне земље у Србији у овако жалосном стању, не може се без испитивања знати Према пробама земаља, које смо добили готово из свију крајева Србије, *изгледа* да је у целој Србији још горе. Но на ово „изгледа“ ми не полажемо апсолутно никакве важности, ми тражимо факта, па с тога и истичемо у првоме реду научно испитивање и познавање земље у агрикултурноме погледу, јер смо убеђени да се за унапређење агрикултуре у Србији не може учинити ништа од трајне вредности, без тачног и научног познавања свега, што условљава агрикултурни рад.

Ако летимице бар прелистамо историју развића агрикултуре код западних народа, видећемо да су сви агрикултурно напредни народи чинили и једнако раде то исто што и ми чинити морамо, ако мислимо нашу агрикултуру озбиљно помагати.

На западу је агрикултура добила јачи лет почетком овога столећа, када је Алберт Тер, реформисао агрикултурни рад, заводећи правилан плодоред и сејање сточних биљака — нарочито детелине, и ђубреље шталским ђубретом на место, још од Римљана наслеђенога система рада — на место остављања земље на прелог. Радом Теровим учињен је, без сумње, врло велики напредак у пољопривреди, али темељ, на коме почива данашња пољопривредна наука, положио је крајем прве половине овога столећа, Либиг својим епохалним делом: „Хемија примењена у агрикултури и физиологији.“ У овоме своме делу, изнео је Либиг науку о рањењу биља, која се дијаметрално разликовала од онога, што су Тер и његови ученици учили. Тер и следбеници његови мислили су, да биљка троши за живот и напредак свој, једино органске хумусне материје, докле је Либиг у својој науци полазио са сасвим противнога гледишта тврдећи, да је биљна рана минералног порекла. Па пошто земљорадници, усвојеним начином прерађивања, увек више минералних састојака из земље извуку, него што их шталским ђубретом натраг врате, изводио је из своје теорије закључак, да се окупаторски газдује ђубрењем земље једино шталским ђубретом, да се на овај начин продуктивност земље све више слаби, и да ће најзад као крајњи резултат овакога рада морати да наступи општа глад. И с тога је тражио, да се земљи врате сви минерални састојци, који јој се жетвама одузимају.

Истинитост науке Либигове потврђена је врло брзо. и увидео се огроман значај њен за напредак пољопривреде; и не само људи од науке, већ и државе поклањале су јој нарочиту пажњу тако, да је за мало времена његова наука, примењена у маси пољопривредног света, реформисала пољопривреду на западу из основа, а резултат тога је то, што данашњи пољопривредник на западу, потпомогнут још и техничким напрецима у агрикултури, добија са истога земљишта, три и више пута већу ренту, него што је добијао пре 40 година.

Трудови Либигови учинили су, те су западно европске државе увиделе, да ће своју агрикултуру моћи подићи на виши ступањ једино у томе случају, ако заведу научна испитивања свију услова, који напредак агрикултуре условљавају, па су и почеле заводити агрикултурно-хемијске опитне станице, које су уз припомоћ технике, и подигле агрикултуру на западу, на данашњу висину.

Но и за примењивање резултата, постигнутих научним радом, нужна је већа спрема, него што је нешколовани пољопривредник може имати, па с тога су се почеле установљавати више пољопривредне, школе које су имале да спреме примењиваче научних принципа у пракси.

У овим школама учили су се тада већином синови спахија, који су доцније на својим имањима примењивали, у своме добро схваћеном интересу, сваки напредак науке и технике, те служили са својим имањима околини као углед. И тек доцније, када је и сиромашнији земљорадник, угледајући се на спахију увидео потребу школе, почеле су се јављати и ниже пољопривредне школе, у којима су се учили и синови сељака.

Пољопривреду на западу подигла су дакле научна испитивања и угледна — спахијска — добра: школе,

којима се важност овим ни мало неће да пориче, поникле су тек као други ступањ пољопривредног напретка.

Свака агрикултурно напредна држава, са малим разликама, радила је исто што и друга, свака је испитивала своју територију и природне услове, под којима се територија налази, па према томе и примењивала научне принципе у пракси.

Ако се и у Србији хоће да постави пољопривредни рад на научну основицу, ако се дакле мисли стварно помагати пољопривреда у нас, онда нам, по нашем нахођењу, не остаје ништа друго, до да почнемо радити и ми оно, што се у целоме културном свету ради: да средством науке испитујемо своју територију и све природне и друштвене услове, који њоме владају а условљавају пољопривредни рад, па тек према резултатима оваквог испитивања, да применујемо принципе науке у пракси преко угделих добара исто онако, како су то западне државе радиле.

Србија пре свега мора бити на чисто с тиме шта хоће; и ако себи као циљ поставља своју политичку и економну самосталност, онда без сумње се више оклевати не може и не сме, јер овако радећи, Србија иде правце у агрикултурно — а као чисто агрикултурна земља — у економно банкротство.

Да ову страховиту реченицу не исписасмо на памет, ево изнећемо рачун, до кога долазимо на основу наших анализа, за који се одмах ограђујемо у толико, што цела Србија није испитана, и што рачун може бити апсолутно тачан само за она земљишта која су испитана. Рачун ће бити тачан дакле под предпоставком да је цела територија у Србији једнака са оним местима, која су испитивана, и да су статистички подаци, које имамо, тачни.

Према попису, који је извршен по иницијативи мин. фин. целокупно је пространство Србије 4,858.940 хектара. Од овога простора зирати се свега 1,141.850 хектара. Целокупно ово земљиште може да се рачуна као активно у производњи културних биљака до дубине од 20 см. Према нашим анализама има диспонованих хранљивих материја, просечно фосфорне кисел. 0·0926 (изостављамо краткоће ради остале хранљиве саастојке земље).

По статистици царинског одељења мин. фин. извезе се из Србије годишње просечно 60,000000 кгр. жита. У овој количини жита извезе се годишње 555.500 кгр. фосфорне киселине, која је за српску пољорадњу апсолутно изгубљена. Кад се ово срачуна излази да би у најбољем случају (кад би усеви могли да успевају до год у земљи има и једна мрва фосфорне киселине) српска пољорадња могла да траје још од прилике 50 год.

Погрешно би било мишљење, да се са српском пољорадњом, чак и оваквом каква је, може да тавори још неко време, да има и пречих послова, које треба свршавати, него што је подизање пољорадње, јер стање у коме се пољорадња српска налази много је горе, него што је овим рачуном изнесено. Ваља имати на уму, да у рачун није ушла и она количина биљне хране, која се из земље изнесе извозом стоке, и другога жита сем пшенице; па ни она количина хране биљне, која се утроши по варошима у земљи, а која је за земљорадњу у опште исто тако изгубљена, као и оно што се извозом изгуби. Кад се све ово израчуна у онолико, у колико се о томе података има онда време, за које би се сва фосфорна биљна храна из земље изцрпила, до последње мрве, спада на половину — дакле на 25 год. Но у овоме погледу још горе стоји, ако се узме у обзир оно нерационално

ПОДЛИСТАК.

БАНАТСКА ЗАХАРА[1])

од

Николе Марковића

(НАСТАВАК)

А она би одиста могла допринети неке користи тој српској расадници особене струке привредног знања, па посредно и српском пољопривредном друштву а непосредно српском сељаку око Рама, где је такође велики простор земљишта живим песком преплављен, те по томе пуст и бесплодан; а могао би се уз мањи али истрајан труд за неколико година преобразити у благодет по сељане око тога песка и по посрнулу српску привреду винове лозе.

Уз пријатељске разговоре ја сам тога дана посвршавао све припреме за ову малу експедицију, а сутра дан, у суботу био сам рано на путу за „песак.“ На том путу морали смо проћи кроз Мали Гај-Гајић, како га у кратко зову. Мало село, али некадашња граничарска уредност огледа се и данас на лепо одржаним окреченим кућама, правилним улицама, а ново, грађанско доба, донело му је парак на „плацу,“ који се истом подиже. Од свога сапутника добих карактерну особину овог чисто српског села: људи су вредни; али жене су отровнице, те затру подмладак, који би био згодан за гајење свилене бубе, пошто је село пуно дудова. Ове уредне беле куће зацрнише ми после овога, што сам чуо, и тек кад иза села угледах плато белога песка, поврати ми се она воља, са којом сам пошао на овај пут.

Ма да сам знао куд идем, ипак, кад угледах ону пешчану пустињу, и нехотице упитах: је ли то она? Њезин изглед ме је изненадио; био је друкчији него што сам га ја себи замишљао и у напред цртао. Нов доказ, да уобразиља, ма колико велика и смела, увек заостаје иза стварне јаве.

Иза зелене пољане, која нас још раздвајаше од песка, пукла нам је пред очима бела узвишена раван, која је с почетка оивичена загаситим зеленилом разних топола и врба, па се одатле простире својим особеним белилом докле год зреник допире. Према ведром јесењем јутру и према поменутим групама дрва, која се оку на почетку приказују, белило тог пешчаног плато-а претвара се у неку живу и пријатну модру боју. Мени дође као да је то неки предео маштом пренесен онамо на оно место као позната Fata morgana.

Пустиња ова до сада није била даље чувена, па се звала по најближем месту, Делиблату, Делиблатски песак. У ствари она простором својим обухвата преко 7 квадратних миља у облику овала, који је дуг $4^3/_4$ миље и на најширем месту има ширине на $1^1/_2$ миље; почиње код Паланке на Дунаву, или управо од речице Караша, па ширећи се отуда достиже код Делиблата с једне и код Гребенца с друге стране највишу ширину, да се одатле опет сужава, док се код Алибунара не заврши у прави шиљак. Пешчару ову окружавају ова села: Дубовац, Кајтасово, Гребенац, Николинци, Карлсдорф, Алибунар, Мраморак и Делиблато. Делиблато је нешто својим атаром а још више виноградима својима, ушао у рејон те пустиње, па зато а и с тога зар, што је највеће међу поменутим селима, наметнуло је оно своје име и тој пустињи.

Постанак ове пешчане пустиње народ објашњава себи по свом знању и схватању, које црпе из свог уског месног видо-

растурање биљне хране, која у земљи остаје, па још к томе дода и факт, да се биљна храна може из земље са рентом да црпи само до извесних граница, до којих смо ми у нашој земљи — а према нашим анализама — већ дошли. Према свему овоме држимо имамо права рећи: да српска земљорадња пропада, да је крајње време, да се држава тргне из летаргичнога сна, те да прегне свим срествима да спасава Србију — да спасава земљорадњу као — за сада — предоминирајући облик привреднога рада у земљи.

Српски финансијери и економи, ако са мало више збиље загледају у ово питање, него што су то до данас радили, уверени смо, да ће доћи до убеђења, да су узалудне и најгенијалније финансијске операције тамо, где је привреда мртва. Привредно банкротство теже је од финансијскога, међутим Србија је на прагу да јој агрикултура банкротира

Интелигенцијо српска, ти си позвана не само по спреми и по положају своме да спасаваш отаџбину своју, већ и с тога, што си ти највише и одговорна за сву овакву организацију живота и рада народног.

Др. К. Јовановић

НАЧЕЛА ЗА ОЦЕЊИВАЊЕ СТОКЕ НА ИЗЛОЖБАМА.

од

СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋА.

(свршетак)

IV.

На реду је, да у неколико потеза саопштимо „прописе“ који се односе на оцену животињских форми појединих делова тела, а који су меродавни по ову ил' ону корисну употребну страну производне стоке, по ову ил' ону подобност њену, како се то у новије време вели. Ти су „прописи“ углављени, на основи вальда пљаду — годишњег искуства пољопривредника и ако нису науком сви потпуно још до „ижице“ објашњени, или у односу њиховом, спрам целокупне потребне сугласице и узајмице за дотичну подобност стоке до краја доследно изведене и упоређене. Ми ћемо се овде ограничити на такве „прописе“ *само за говече.*

Крава музара треба да има женски изглед с благим погледом, фину меку и гипку кожу, фину длаку, мали подгушњак, велико четвртасто с финим маљама обрасло, еластично виме, с умерено дугим брадавицама, пуне млечне жиле, кратке, крупне — набрекле — и рачвасте; млечну рупу дубоку и пространу, фини танак реп с дугом кићанком Код нас важи и знак — да крај од репа у кићанци, кад се ухвати за реп и опружи на ниже, треба да пређе испод „вешалица;“ велико правилно млечно огледало, лак костур, водоравна леђа, широке слабине, кратке танке ноге правилног става, задњи део трупа, спрам предњег снажно развијен.

Веће и дуже сисе — брадавице — знак су да је и млечна жљезда већа. Нарочито за бикове млечног соја, млечне жиле и млечна рупа, да су развијене, дебеле и да се вијугају. Кожа се лако, нарочито на ребрима, потискује и тања је, но у гојазне стоке, а длака светла.

На врату фина кожа, са ситним финим наборима. Опружена леђа и широка карлица.

Говече за гојење треба да испуни сасвим друкчије захтеве: — *разрез* (међ' бутинама) треба да је што краћи, спуштен јако на ниже, а на више, да не иде високо, тако да простор међ' бутинама изгледа потпуно испуњен; за тим тело — труп — пространо,

---

круга. Он држи да га из дунавског теснаца код Базјаша кошава доноси амо. Да песак постаје од стена, то је позната истина, а да од Базјаша настају масе таких стена и то је истина; али зато опет није истина: да тај песак носи кошава и да га она слаже и запавља овај песак ове банатске пустиње.

Научари, који су нешто даље путовали од Базјаша и Делиблата и нешто више видели, испитивали и проучили природу песка, његово постајање и његово раширење, знају да осим ових 7 □ миља има у самој Аустро-Угарској на 1200 □ миља песковитих рудина, у Немачкој 17000, у Данској 1005, у Француској, њихови тако звани „landes“ 270 □ миља; а о приморју холандском, белгиском итд. и о пространим руским степама и да не помињемо. Где је њихов Базјаш или теснац са пенушавим Дунавом и где кошава?

Геологија нас учи да пешчани наноси у Аустро-Угарској нису ништа друго до дилувијална сталожавања, дилувијални нанос. Што геологија каже дилувијум, то библија зове потопом, а предања веле слатко или бело море. По свему, што данас видимо у поменутим равницама, геологија доноси тај закључак: да се пре историје и човекова постања по тим данашњим равницама ширило море, које је више Пожуна, као и испод Базјаша пролокало и пробило стене и тамо се излило а овамо оставило своје корито са разним својим наносом. Где је оно у своме одливу наилазило на веће сметње, остављало је више свога наноса. Таке су погодбе за сталожавање песка теснаци, кривине и ширине, које су стојале на путу том отицању оних грдних водених маса и таласа.

По Весели,[1] ова пешчана пустиња у историско доба, сама себи остављена, заодевала се биљем и дрвљем, а претварала се опет у пустињу живога песка, чим се ње дохватила немар људска, сатирући је немилице, то за своје потребе, то пуштајући без плана и реда своју стоку на исхрану. У неким знаковима он налази доказа, да је ова пешчара за турског доба, доба колере, суше и скакаваца — дакле, када се околни народ слабо сећао и дотицао тог песка — била плодија. Кад су растерани Турци и свет се почео одавати мирноме раду, тада су се почели запаћени чопори марве терати у песак, на исхрану и секла су се за гориво и потребу затечена дрва у песку. Тако оголићена и незаштићена поља пешчана постала су игралиште ветрова, који су онај сталожени песак разрили и шибали пред собом, носећи га и на поља усевима засејана.

Када је Аустрија у почетку прећашњега века (1716), под славним војсковођем принцом Евгенијем, истерала из својих земаља, па и из Баната турску силу, — земље су те за непуна два века турске управе биле тако упазађене, да су биле скоро сама пустош и пустиња и онде, где су погодбе за човечију културу биле најповољније. И сасвим је природно, што је новој управи прва брига била, како ће да насели те опустеле равнице и планине банатске. На мапи из тога доба означено је Делиблато и Дубовац као нешто насељен, Мраморак је био сав опустошен, а тако и друга места не само око овога песка, већ и даље у питомијим и благословенијим крајевима Баната.

Први историо-писац Баната, Италијан, Гризелини, кога је царица Марија Терезија изаслала да проучи Банат, наводи у свом „огледу,“ да је тај песак походио, па је и у самом срцу те пустиње био, — те вели о том песку, да обухвата од прилике 8 немачких миља и да, кад није влажан, тако лети, да у томе лету образује брежуљке разне висине. Па ипак ће поменути Весели имати право, што држи да и у оно доба (1775—1779) није био тај песак тако пуст као доцније. Јер је требало, по умирењу после турског изгнанства, да се врате староседеоци

---

[1]) Wessely Josef, Der europäische Flugsand und seine Kultur. Wien 1873. Verlag von Faesy & Frick.

правоугално а збијено — кратко и збијено — ноге кратке а финих костију, трбух бачваст а ребра близу једно уз друго, кости фине, кожа фина и гипка, бубрежњаци, груди, плећке, гребен и свуд гди се лој слаже, под руком се осећају пуни и чврсти и могу се захватати; груди развијене и дубоко спуштене, *што се врх грудне кости више приближује цеваницама испод колена, то је све боље.*

Говече, које се одликује раним доспевањем (рáним телесним развићем), треба да има кратку малу главу, ноге спрам трупа кратке, леђа кратка и права грудни кош кратак, сразмерно узан, само предњи део груди, услед наслагања лоја, изгледа широк.

Говече за вучу — за тегленье — снажан костур (кошчат), високе ноге, здрави рогови, широке прси, положене јаке плећке, здрави и снажни папоњци кичице умерене, ребра ни размакнута ни одвећ близу; жив и итар ход.

Предњи део трупа, спрам средњег и задњег јако развијен. Трбух покупљен. Плећке положене у косо, тако и бутине. Ноге снажне, жилаве и сразмерно дугих костију.

ПОЉОПРИВРЕДНЕ НАПОМЕНЕ

од

Драг. Н. Лапчевића.

Хтео сам да у кратким белешкама свратим пажњу пољопривредника наших на многе радње и многе ствари, које се њега непосредно тичу, колико да им само *напоменем* оно, што по важности својој заслужује да се не заборави. — Отуда су изашле ове *Пољопривредне напомене.*

Рад ове врсте, колико ми је познато, код нас је новина али ја сам се ипак одважио, да га предузмем, јер налазим, да ће он имати и практичне вредности за нашу пољопривредну књижевност и нашег пољопривредника.

Па ипак, с послом овим, овако у први мах, писам смео далеко ићи, већ сам се ограничио на мали простор, колико да видим: како ће се овај оглед оценити и прихватити; а доцније разуме се, биће рад продужен с више искуства и јачом критиком.

* * *

1. Бележите метеоролошке појаве, свагда тачно и на време; јер по нас пољопривреднике метеорологија заузима доста важно место, пошто нас она упознаје са природним елементима, са којима пољопривредник мора да рачуна у свима својим предузећима, јер му од њих зависи успех или неуспех његовог труда. Метеоролошке белешке шаљите српском пољопривредном друштву, па ће оно знати шта ће с њима радити.

2. Установљавајмо пољопривредна друштва, јер нас је срамота овако неудружени чекати, а срећна Баварска, Виртембершка и Баденска имају већ и *друштво против корова.* — Тамо су општински преставници дужни, да сваке године у Јуну месецу прегледају сва имања у своме атару, и да се увере има ли корова, па да позову немарне имаоце или уживаоце на дужност, да истребе коров у најкраћем року.

3. Пољопривредниче! Ако никоме не ваља ђубре, теби је од велике користи. Чувај га, скупљај га са сваке стране, и, ако немаш шталског, онда од сваке материје. Како ћеш то урадити, упитај сваког економа, па ће ти он казати; а за обавештење стоји ти на расположењу и Српско пољопривредно друштво у Београду и све његове подружине у унутрашњости

4. Зима је, хладно је време... Зато треба стоку чувати у угодним и чистим кошарима, и добро је неговати, јер:

Од доброга ара и чешћег тимара.
Није стоци боља никакова храна.

5. Никако не буди беспослен. Кад посвршаваш послове, прибележиш у свој дневник све што је нужно и корисно прибележити, чигај књиге и новине, јер ћеш тамо наћи поуке и упуте: да рационално (разумно) своје имање обрађујеш и економски привређујеш.

својим старим седиштима, па да обделавају своју земљу и тек, по недовољности свога земљишта, да се сете песка и њега и његове рудине да експлоатишу и оголе га до оне оголелости, коју је затекао овај, деветнаести век. Уз то су придошли и досељеници из Германије, па су деобом плодне земље са урођеницима убрзали тај процес опустошавања овога песка.

Банат је 1716. год. очишћен од Турака и одмах предат под војену управу сабору принца Евгенија, фелдмаршалу Мерцију, који је за Банат много учинио за своје управе од седамнаест год. Пореклом Талијанац, он је упрегнут био у јарам германизаторске политике, те и његов рад није могао бити другим правцем обојен; али га он уједно обележава као знаменита организатора, човека просвећена и енергична, који је умео поред и преко свију препрека да заснује и поведе ка остварењу замисао, за коју се беше заложио. Убојна труба одазва га из средине тога дела мира и културе, коме се више није ни вратио. Али и само то, што је дотле учинио, било је велико и знатно и показује, шта би он тек учинио био, да је до краја свога века на овом послу остао.

Он је положио основ за потоњу војену крајину у Банату; он је организовао целу управу Баната; он је досељенике упућивао на згодна места; он је ишао на руку усавршењу земљорадње, унапређивао занате и трговину и заводио индустријске гране. У том је добу порекло добрих банатских друмова, сађења дрва поред путева, засађивање дудара ради свиларства итд.

Али и после освојења Баната, Турци су још два пута упадали у ове крајеве (1738 и 1788 | 9), те им не дадоше да у миру своје опорављење и унапређење продужују. Тек после мира у Свиштову (1791) могаше банатско становништво одати се раду безбрижноме с те стране, те да залечи своје ране и да се опорављено даде на журбу за срећнијим народима, који су у људском напретку далеко одмакли били. У тој журби банаћана, и стар седелаца и дошљака, дошло се до ове пескуше, која је употребљена онако, како је привредницима годило, без обзира на то, да ли то служи и тој пустињи на њезино добро. Последице таког нерационалног поступања са овим живим песком нису дуго изостале: околни сељани, суседи, први су се уверили, да живи песак не зна за шалу, већ кад му се посече његова одећа — трава, шибље и дрвеће —, он се распе у околне њиве, где налази заклона и обране од ветрова.

Таке јаде задавао је околини својој тај песак у почетку овога века, кала је архидука Карло, 1807. године, као тадашњи главни инспектор војене крајине кроз Банат пропутовао, и морали су му се „вазда верни“ граничари љуто жалити на тог ситног душманина, када је и он такође војено-строго одмах наредио: „да се с места размисли и предложи, како би се тај голи живи песак најзгодније и најјефтиније везао и тако стало на пут опустошавању суседства (околице)“. И последица ове строге наредбе била је та, да се одмах идуће године та пустиња премерила и мапирала и граничарски управник шума у Тамишвару, Франц Бахофен, израдио је 1815. год. нацрт о пошумљавању тога песка. Али, према тадашњем стању шумарства и у опште култивисању земљишта и према тадашњем бирократском апарату, ствар је ишла доста споро. Прво је ваљало капацитирати две регименте управе, које су имале власт над овим крајем; ствар је ишла после банатској генералкоманди а ова је спроводила ратном савету, који је предао на мњење тадашњем пољопривредном друштву бечком, које је изаслало једног свог члана у песак. После свију ових мњења и заповести, управник Бахофен мораде свој план прекројити (1817.) и тек 1818. год. издаде цар Франц I. одлуку, којом се наређује да се одмах приступи засађивању овога песка, али и овај почетак тек да буде само један покушај.

Што је Мерци био за препорођење Баната, то је Бахофен био за препорођење ове банатске Захаре.

Покушај пошумљавања банатског песка чињен је 3 године (1818—1820), за које се време пошумио 81 ланац (по 1600 □

6. Чешће пута, пољопривредници, скупљајте се, те се обавештавајте о своме раду, и показујте како који и шта ради, те да би се могли узајамно исправљати и један на другог угледати. Бар у маломе угледајте се на Саксонску, где поред школа имају и практични пољопривредни курсеви о употреби воћа и његовом гајењу, који доприносе, те је њихово воћарство све више напредније.

7. Старајте се да се, у место непотребних, подижу пољопривредне школе, јер ми у овој чисто пољопривредној земљи имамо само две такве школе, а у Варшави је нпр. недавно (пре 9 година) отворена једна „школа за плетење котарица“ за сеоску децу обојега пола, што значи, да су се с другим пољопривредним школама још раније подмирили.

8. Не сеците и не таманите шуме, већ их чувајте и подижите. Шуме су нам највећа природна блага, која смо наследили. Ако сатремо шуме, онда смо упропастили и њиве и ливаде, мање ће нам бити и у тору и у амбару, а и живот тужан и жалостан.

9. Не дајите своје паре страним капиталистима за фабрицирану ракију клековачу коју вам у флашама продају, кад је можете ви сами пећи, па да имате и за домаћу потребу и за продају.

10. Чувајте и заштићујте птице, јер су нам оне бранич усева од гусеница и инсеката. Не дирајте их! А да су странци у удруженима у опште измакли од нас, и да птице нарочито бране, поменућу вам, да у Бечу има „орнитолошко друштво,“ коме је циљ заштита птица.

11. У Шведској и Норвешкој коприва је позната као врло корисна биљка за хранење стоке, и уврштена је у ред културних пићних биљака. Користи се њоме и ти, српски пољопривредниче, јер имаш доста андрака, које не обделаваш, а ту коприва сама расте.

12. Гледај те имај свагда чисте и добре пијаће воде за стоку; јер стока, која пије устајану воду из баруштина, болује разне болести, а нарочито од метиља пропада. А да пијаћа вода може утицати и на квалитет (каквоћу) сира и кајмака, то је већ доказана ствар.

13. Подижите воћарство што боље. Угледајте се на Америку, где се по стотина и више милијуна динара годишње узима за воће. У Мичигану 1880 године престављале су саме јагоде вредност 20 милијуна динара. Сад према томе можете сами оценити на колико је степену воћарство, кад се толико за саме јагоде може узети.

14. Један Француз у једном пољопривредном часопису описује: како је по здравље крава особито добро држати с кравама заједно јарчеве, јер оне у том случају нигда неће побацивати. То треба наши сточари да пазе, јер и код нас има доста људи, који држе по једног јарца у говедима, „да говеда буду здрава,“ — као што они веле, али нико не зна од куд ће баш говеда бити здравија кад међу њима има јарчева.

15. Ви општинари, подижите расаднике општинске, те уздижите воћарство и помажите, да и најсиромашнији пољопривредник може доћи до благородног дрвећа и воћа.

16. Само добру, здраву и развијену стоку остављајте за приплод; јер од таквих приплодних грла добијаћете још бољу стоку. Сва она грла, која су изнурена, кржљава, мала и слаба — треба шкопити и уранити за продају или посек, јер нису за приплод, пошто би њихови потомци били још гори. — Ово је један од најјачих основа да се наше сточарство поправи; а мане наше стоке ми сами најбоље знамо.

17. Потпомажите домаћу радиност! То можете учинити тако, ако за своје личне и кућевне потребе не будете набављали шљокице, ђинђувице и крпе страначке, већ се подмирујте домаћим израђевинама. Тим начином и сами ћете доћи до бољих израда, земљи ћете уштедити велику суму и даћете домаћој радиности полета да се и по количоћи и по каквоћи развија и усавршава све више.

18. На једној истој њиви можемо на врло прост начин имати две жетве. Оне се постижу овако: пшеницу чим будемо жели, у исти мах треба стрниште орати и засејати ељдом, која ће доспети, сазрети до јесени, и дати нам обилну жетву. — Кад хоћемо да постигнемо и другу жетву, онда морамо пшеницу пожети онда кад је њојзи право време жетве, т.ј. кад зрно очврсне, али тако, како се међу ноктима може да расече.

19. Грашак је добра храна. Негујте га сви. Али, како досађује буба грашкар звана, која му семе изврти, те није ни за храну ни за сејање, то га треба рано с пролећа засејавати, јер утицајем ладнијег пролећнег времена бубе угину, или узимати двогодишње семе, које је од тих буба већ ослобођено.[1])

[1]) Може се попарити врелом водом (но не кључалом) те да буба угине. Свет.

хвати); а после тога се посао живље вршио, тако да је само за идућу једну годину пошумљен 61 ланац, за годину по том 106 ланаца, а 1829. год. 642 ланца песка. За 24 годишње управе Бахофенове, од 1818. до 1842. године, засађено је скоро 9000 ланаца, што долази, не узимајући у рачун оне три покушајне године, по 400 ланаца на годину. У прво време је стајао ланац тог културног рада по 130 форината а доцније по 30 форината. Директор Бахофен, то се види по свему, био је особито предан својој задаћи, и зато је поред свију сметња постигао толики успех у своме раду, који је управо почетак културе тога песка. Седиште његово било је управо Бела Црква али он би одмах с пролећа долазио у Дубовац, и ту из непосредне близине наређивао, надгледао па и сам својом руком прихватао се рада, којем је кад време било, и тако је проводио на песку шест до седам месеци преко године. Он је одгајио читав подмладак за ту културу и онај народ онде, кад се сети «културе,« сећао се до последњих дана граничарскога доба тога вредногa управника.

Управне власти, као што су регимента, генералкоманда и ратно министарство, далеко од тога, да насад овога песка штите строгим наредбама и савесним извршењем тих наредаба, — ометале су још овај културни рад, прописујући низ година за који се има пошумљавање довршити,[1]) час наређујући из својих канцеларија, коју ће врсту биља да расађује и у којем ће крају засађивање да предузима стручњак један, који је на самом земљишту, па га је упознао до најмање његове особине и ћуди.

Кад се Бахофен од овога посла повукао, генерал-команда, се беше одала тој нади: да је култура на песку своје учинила остаје сад природи да доврши: али је довољно било две године. па да се увиди да живи песак није шала, већ елеменат са којим се ваља јуначки понети. Тако се од 1845. до 1851 продужио посао, који је Бахофен започео и засновао; али тако недовољно и тако са мало знања и вештине, да се тако ни вековима неби песку доскочило. За тих 7 година пошумљено је 348 ланаца, што годишње чини једва 50 ланаца. Нешто живље се почело радити, када је гувернер некадашње војводине, Каронини, овуда пропутовао и на тај рад веће суме одредио. То је трајало од 1852. до 1860. год. када је годишње засађено по 600 ланаца — дакле више него и под Бахофеном. Али са таквим слабим познавањем овога земљишта и ветрова, да су сађенице те брзо и већином биле одвејане и сав труд и трошак скоро узалудно бачен. Колико је изгубљено у онаком стручном и искусном човеку, као што је Бахофен био, види се по томе, што су се господа од војене управе опет одавала тој обмани, да ће за даљих осам година они тај живи песак потпуно савладати, и тако се од 1861.—1869. године засадило још 815 ланаца и потрошило 80—90,000 форината, а по некима још за половину више. И после тога тек ратно министарство је увидело недовољност свега онога, што се дотле урадило, па је наумило да ово пошумљавање песка, тако важно по економију околице као и по климу Баната и мађарске низије, свом силом потпомогне, и распоредило је било тај рад и потребни кредит на 10 година, за које би време требало да се пошуме још 3310 ланаца те пустиње. Али у току саме студије и припреме наступи развојачење крајине, те тако остаде тај посао цивилним и конституционалним властима угарским у наслеђе.

(Наставиће се)

[1]) У први мах то се време одредило од 5—15 година, после трогодишњег искуства продужи се тај рок на шездесет година.

20. Рано цветање воћа врло је ризично због пролећних хладноћа и мразева, с тога се треба старати, да се цветање задржи до времена, кад се може без опасности извршити. То се може учинити на овај лак и прост начин: опкопати око сваке воћке земљу, па натрпати леда и снега, по врху покрити опет земљом. Лед и снег постепено се отапају, расхлађују воћку и тим задржавају рано цветање. — Ово је толиким опитима потврђено.

21. Поред путева и онуда куда вам стока може наудити усевима, подижите живе ограде од гледичије, Подижући живу ограду, штедите шуму, која би се сатирала на ограђивање, обезбеђујте усеве, уштеђујете у труду и времену, јер једном подигнута жива ограда више се не „претреса,“ као ова од прошћа, што се претреса сваке године.

22. Набави лупу (увеличавајуће стакло) па се са њом вежбај. Испитуј њоме чокоће винове лозе, да се није залегла филоксера, посматрај воће да се није населила воћна ваш, гледај површе да га није спопао какав ситни инсекат; па ако шта приметиш, одмах предузимај потребне мере.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

О избору, употреби, и неговању стоке за приплод с гледишта науке и праксе.

Љуб. Јовановић.

„Од богаља ни грмаља.“

Здравље стоке, њезина снага и корисна употреба, много зависе од родитеља и њихових урођених особина — *индивидуалности*. Те своје особине преносе родитељи, кад се паре, на свој подмладак, а тако исто и своје здравље, болест и наклоност за побољевање — *дисиозицију*. Ну, родитељи, при парењу, преносе на свој подмладак често пута и такве особине, које ни сами немају, али које су имали прародитељи. То су тако звани *повраћаји у произвођењу стоке*.

Према томе, ди би производили здраву и снажну стоку, потребно је да при избору грла за приплод, прво имамо у виду ова два најглавнија услова:

1, да стока, избрана за приплод, води порекло од здравих и снажних родитеља, и

2, да је и сама што здравија и снажнија.

За ово је опет потребно:

а) да не пати од насљедних болести;

б) да има сразмерно развијено тело и

в) да је у потпуној снази.

1. Избор стоке за приплод.

а) *наследне болести.*

Све се болести и сточне махне, могу пренети од родитеља на потомство, па с тога треба обратити нарочиту пажњу да се не пренесу оне болести. што леже у лошој грађи тела, конштитуцији и органској слабости. Од тих је болести врло мали број што се као такве непосредно преносе на подмладак, него се већином преносе прво као клица, која се после у болест развије.

Такве су болести: *лудило, падавица, брљивост, јеленска болест* (тетанус), *месечно слепило, туберкулоза* (јектика), *реуматичне* (назебне) и *артритичне* (болести зглобова) болести. За тим, све болести костију, као: зечије, округле, *иљоште, арстенасте кости, шкрипац, разни водени мехури,* затиочна гука на потиљку и др. и најзад сточне махне, као: *гризење јасала* итд.

б) *грађа тела.*

Појединa стока носи у својој грађи тела клицу за извесне болести, — и ако јој родитељи — мати је у овом случају претежнија — имају такву грађу, онда ће је од њих насљедити и њихов подмладак. Тако нпр. ако мати има добро развијену грађу тела, и ако има још и добро развијен грудни кош и органе за варење, онда се од такве матере може извесно очекивати — здрав и снажан подмладак, што такође треба имати у виду при парењу.

в) *снага — јачина.*

Снажни родитељи преносе снагу и на своје потомство, према томе, родитељи, који сами немају снаге не могу је дати ни другоме, а да се од родитеља добије снажан и здрав подмладак, није доста да су родитељи само релативно здрави (јер апсолутног здравља код стоке нема), већ треба да су, по могућству, још и потпуно развијени. Слаба, нервозна, од рада клонула, слабуњава и стара стока, није за приплод, јер не може дати здрав и снажан подрод.

По неки, врло добри иастуви, иод старост дају рђаву ждребад. Кобиле иретериване у раду, такође дају лош иодмладак. Старе, изнурене овце, много су иута обмануле и ако се зна, да су у млађим годинама јагњиле врло добру јагњад.

2. Употреба стоке за приплод.

За употребу стоке за приплод важе ова правила:

а) сва стока, пре него се хоће да употреби за приплод. треба да је достигла извесан ступањ свога развића, т.ј. треба да је приближно достигла границу свога растења — сазревања. То би доба било код коња 4, код преживара — крава и оваца 3, а код свиња 2 године.

б) стока, одабрана за приплод. може се само до извесног времена на тај циљ да употребљава, на име, дотле, док се на њој не укажу први знаци старости; а то је доба код коња: 16, говеда 12. а код свиња и оваца 6—7 година.

в) младу, мушку стоку, треба у почетку штедљиво употребљавати, па тек доцније, пошто потпунце одрасте, допустити јој да покрије извесан број женске стоке. Тешко је определити колико; просечно би било за пастува довољно 50—60 кобила.

Младу женску стоку, нарочито ако се је још за рана почела за приплод да употребљава, не ваља опасивати сваке, него сваке друге, треће године по један пут.

г) Како мушку, исто тако и женску стоку, треба по грађи и по облику изабрати свагда приближно једнаку; јер, *„кад се једнако иари с једнаким, даје и једнаке резултате.*

Непрестано укрштање стоке понајвише је узрок *општој органској слабости животиња*, која при чисто крвном парењу не наступа никад у таквој мери, само кад се пажљиво ради. Не зна се извесно, да ли је тој општој органској слабости животиња увек узрок укрштање, као таково, или је томе узрок сам сточар, који пратећи извесан рачун у произвођењу стоке, заборавља, или и никако не поклања пажњу на телесну конституцију грла за приплод.

Стока је тек онда одрасла, пошто измења све зубе, а то бива код коња с навршеном 5. код говеда 4. а код свиња с навршеном 3. годином старости. Ну нагон за парење појављује се код свију много раније. Тако се код коња указује овај нагон у 2. код говеда при крају 1. а код свиња у 9 месецу. Код коња се ово доба понајбоље може познати — по зубима, код говеда — према развијању тела, а ако се од оваца жели да добије здрав и снажан подмладак, онда не ваља да се употребљавају за приплод пре, док не напуне две године живота.

3. Неговање приплодних грла стоке.

Стоку за приплод није потребно особито неговати, за њу, као и за сву осталу, важе општа правила за неговање.

Мушкој приплодној стоци (биковима, пастувима, вепровима и овновима), у добу, кад се употребљавају за приплод, треба давати за јело свежу, снажну храну, која се по потреби може и повећавати. Приплодној стоци не ваља никад давати то лико хране, да се преједе, нарочито ону храну, што потпомаже гојење. Исто се тако приплодна стока не сме много надраживати честом употребом за парење, нити је треба дражити са које каквим лековима и специјама. Сточар, ваља да зна, да парење још није плођење; сваки је рад да добије што бољи и што здравији подмладак, ну такав подмладак он не може никад очекивати од предражене, страсне стоке. Женска се стока може још по који пут и дражити, нарочито у случају, кад се код ње нагон за парсње не покаже на време, али мушка се стока не сме ни пошто дражити.

Ако се млада, из стајама одгајена и добро уређена говеда (бикови) не иуштају на краве, кад се код њих нагон укаже

онда, ако се тако и даље усхране; могу врло лако да се укажу тако звана: „месечна јашења“ и тиме у стоке произвести неплодност (стералитет).

4. Економске потребе.

Врло често економске потребе захтевају да се учини много што — шта другачије од свега што смо до сада овде напоменули. Тако нпр. потребно је да се произведе и одгаји добра крава-музара, наклоно говече за гојење, меснато говече, или се хоће да добије добар бик — просто рећи тражи се да добије такав подмладак, који би се могао употребљавати раније, но обично, без обзира хоће ли му рана употреба шкодити или не. Здравље се у овом случају продаје за новац — што по некад и испадне за руком; ну да ли је то шкодљиво?... то је нешто са свим друго... најпре, дакле, ваља зрело промислити, па тек онда и урадити.

ГЛАСНИК.

Привредно-витешке народне свечаности — које су већ у «Витезу» за ову годину обзнањене, извршиће се у долеозначене дане и у долеизложеним местима. Тако:

Управа моравскога «Кола Јахача Кнез Михаило» извршиће *обласне* привредно-витешке народне свечаности за моравску област на дан *30. Јула у Нишу.*

Управа дриносавскога «Кола Јахача Кнез Михаило,» извршиће *обласне* привредно-витешке народне свечаности за дриносавску област на дан *29. и 30. Августа.*

Управа шумадијскога «Кола Јахача Кнез Михаило“ извршиће *обласне* привредно-витешке свечаности за шумадијску област на дан *4 Септембра* (рођен дан Кнез Михаила) *у Крагујевцу.*

Ужички одбор дриносавскога «Кола Јахача Кнез Михаило,» извршиће *окружне* привредно-витешке народне свечаности, за округ ужички, на дан *10. Септембра у Ужицу.*

Крајински одбор тимочкога «Кола Јахача Кнез Михаило», извршиће *окружне* привредно-витешке народне свечаности за округ крајински на дан *17 Септембра о. г. у Неготину.*

*

У свима тим приликама може се како *лађом тако и железницом путовати у половину обичне цене,* ако се претходно узме путно уверење *од онога Кола Јахача,* које свечаности приређује.

Повластице за спуштене цене како за лађе, тако и за железнице, важе 5 дана пред свечаности за одлазак на исте, и пет дана после свечаности, за повратак дома.

При тражењу путних уверења треба именовати лица за која се уверења траже а тако и станице од којих се до којих, жели лађа или железница да употреби.

*

Државне комисије: за куповину пастува као и за куповину коња за војску, биће приликом свију речених свечаности.

Ово се јавља одгајивачима с тим да добре приплодне кобиле затворених боја ни пошто не продају.

* * *

Практична предавања из калемљења. — Пожешка подружина Српског Пољопривредног Друштва поред разноврсних послова које отаљава, и поред предузећа, која су још у зачетку, држала је овога пролећа *пет* очигледних и практичних предавања из калемљења, у Добрињи, као седишту северног дела пожешког среза.

Прво практично предавање држато је 12 Марта у воћњаку Вуја Софронијевића.

Друго — 19 Марта у воћњаку Веселина Сретеновића.
Треће — 20 Марта у воћњаку Арсенија Сретића.
Четврто — 26 Марта у воћњаку Грујице Софронијевића.
Пето — 3 Априла у воћњаку Добросава Савића.

Калемљење је вршено махом под кору, а мањим делом у процеп.

Сви ови домаћини имали су спремљене дивљачице за калемљење, које су од пре 2—5 година посадили од самониклица из шуме. Веселин је још имао неколико дивљачица калемљених прошле године, које се нису примиле, те су поново калемљене.

Калем гранчице узимате су од одабраних сората јабука и крушака; понајвише сенабија и арапки, а од трешања тзв. аршламе белице.

У Софронијевића воћњаку држато је најопширније предавање, којом приликом показати су сви начини калемљења.

Уз сва предавања о калемљењу, говорено је и примером очигледним показивато и о неговању воћа, нпр. чишћена су дрвета од гусеничких јаја и маховине, сасецани су суварци, поткресиване су неправилно развијене гране, образоване су круне итд.

На сваком предавању било је по 15—20 воћара, а на четвртом и преко 30, који су пажљиво слушали предавања и пратили сваку радњу, па одмах, на лицу места, с успехом покушали и сами калемити.

Слушаоци су се и гледаоци били свом вољом предали предмету предавања, па су увек, по свршеном послу, изражавали подружини најтоплију захвалност.

Подружина се успехом може само поносити, јер је за онај крај поставила добар основ свога деловања. **Д. Л.**

* * *

Рад с америчким обртачем. — Прошле године пожешка подружина Српског пољопривредног друштва, добила је од сталног окружног одбора на поклон један амерички плуг обртач, ради тога, да би њиме држала практична предавања по врлетним крајевима пожешког среза, и да би га на пробу и ради угледа давала на послугу појединим пољопривредницима.

Одмах су се том новином у овом крају отпочели интересовати пољопривредници, а ове године с пролећа неколицина су га и узимали, те њиме орали.

Они су с успехом задовољни и усхићени, а други, који су имали прилике гледати, како је тај плуг и лак за орање и пробитачан, изражавају жељу, да га и сами набаве.

Нема сумње, да ће овај углед учинити, да се у брзо у врлетима овога краја амерички плуг обртач сасвим одомаћи.

То би био један корак ближе несумњивом напретку у рационалној пољопривреди.

То желе сви пољопривредници, а на томе и пожешка подружина ради. — **Д. Л.**

* * *

Статовачка ђачка пољопривредна подружина. — У селу Статовцу у округу топличком образована је ђачка пољопривредна подружина. Ова млада подружина ставила је себи у залатак да своје чланове — ђаке — обучи: *у сађењу, иресађивању и калемљењу воћа, лозе и у опште рационалном обрађивању земље.* Подружина је код школе у Статовцу већ почела да уређује школски врт. Она се нада, да ће околини, у којој је, учинити велику услугу, предњачећи у гајењу воћа, винове лозе, у неговању пчеларства, за које има веома повољних услова у крају где је школа. Овај рад младе нам браће ми од срца поздрављамо и желимо им сретан почетак.

Ово је у овој години друга ђачка подружина. Дај, Боже, да нам их идућа година устостручи.

Г.

* * *

Леп пример. — Читатељима «Тежаковим» хоћемо да изнесемо један леп пример општинске управе у граду Нишу. Овај леп пример остао је неопажен и нечувен, а можда ће се на њега угледати многе општине у Србији, јер су, — нарочито сеоске и позване даураде оно, што је нишка прва започела. Ствар је у овом: На скупу општинског одбора, коме је председавао сам председник општине а који је држан 12 Априла ове године у Нишу; на првом месту одборник општински г. *Васа Ђ. Јовановић предлаже: «Да се одреди известан иростор земљишта, на коме да се засаде дудови за исхрану свилених буба, коју сиротиња гаји»;* — Одбор одлучи: *„Пошто је свај предлог користан усваја се.* Општински суд да тражи упуство од Српског Пољопривредног Друштва, на који је начин најбоље извршити сађење, а члан суда г. Панча Антоновић да изабере земљиште.»

Овај пример и леп је и користан. Сиротиња би се прихватила да гаји свилене бубе, од кога би се рада могла добро помоћи; али она нема услова зато, нема првог услова — нема чиме да их храни Општина хоће да јој помогне, хоће да јој подигне дударник, из кога

ће моћи бесплатно лишће за храну свилених буба добијати, а сигурно и род да употреби за своју потребу.

Помажући општина овим подизањем дударника сиротињу, она ће том приликом и пошумити један део свога земљишта. Околина је Ниша прилично гола „ а пошумљавање нарочито воћем, донеће јој користи.

Овај користан посао могле би куд и камо лакше да предузму сеоске општине, те да бар празна места у близини села или около *зашиса*, на овај начин пошуме, чинећи две користи својим грађанима.

Надати се, да идуће године Ниш неће остати усамљен, — Одбору општинском и његовом предлагачу у Нишу, нека је свесрдна хвала на започетом послу!

Г.

* * *

Из **Сурдулице** нам пишу: «овога пролећа отворена је *први* пут среска пастувска станица за срез масурички у Сурдулици, на којој су била два државна пастува, који су доведени првог марта а одведени 1 јула. За то време оба пастува опасивали су кобиле *непрестано* па је ипак више кобила враћено неопасених него што износи број оних кобила које су пастуви, доспели да опасу (опасено је око 90 а враћено више од 100). Излази дакле да на ову станицу треба слати бар по 5 пастува. Надамо се да ће министарство народне привреде појмити потпуно своју дужност и водити рачуна о тој показаној потреби, на чему ће му масурички одгрјивачи бити признателни. Доста је пропуштено и штете нанесено већ тиме, што до ове године никако пастуви нису слати у овај срез, па зато тим пре треба бар од сада довољну пажњу срезу овом поклањати.

Ове године били су пастуви смештени у један коњарник, који је о среском трошку најмљен под кирију, али срез је већ решио да подигне за државне пастуве нарочити коњарник, који ће потпуно одговарати свима здравственим условима. Земљиште, које је за тај циљ изабрано лежи на најлепшем месту одмах уз Сурдулицу.

БЕЛЕШКЕ.

Средство противу смрзавања водовода. — Ваља цеви покрити струготинама и слојем плеве, а између тога метнути негашена креча у величини ораја. Креч привлачи постепено влагу, а топлота која се отуда развија довољна је, да преко целе зиме спречи смрзњавање. Већ смрзнути водоводи могу се на тај начин откравити, само ваља горе поменути слој водом полити.

* * *

Противу пролетњих мразева. — Да би сачували биљке од пролећних ноћних мразева препоручује се ово просто и јевтино средство: Ваља биљке с вечера посути ситно просејаним пепелом од дрва.

* * *

Чисте саксије. — Неки мисле, да се саксије перу и чисто држе само лепоте ради; међу тим то није тако. Прљавштина, која се нахвата на саксијама, спречава испаравање. С тога ваља саксије чисто држати и чешће прати.

* * *

Да црви не уђу у саксије с цвећем. — Ваља помешати 1 део чађи са 4 дела песка и нешто од тога насути на дно саксије. И заливањем чађавом водом тамане се црви, само раствор да не буде сувише јак, како не би оштетио биљку. У опште чађ је добро средство против шкодљивих инсеката у земљи.

* * *

Да зечеви не нагризају дрва. — Добро је, да се дрва премажу или попрскају крвљу, јер зечеви мрзе крв.

* * *

Да се коњи одуче од уједања. — Ваља узети јак штап, расцепити га на крају и у тај процеп угурати парче жива меса. У онај мах, кад коњ хоће да уједе руку коњушара, ваља му пружити месо. Коњ загризе месо, које му је врло одратно, и тако се постепено одучи од уједања. То средство се с највећим успехом употребљава и код врло опаких пастува.

* * *

Хранење живине зими. — Изјутра зими живина је озебла и нужна би јој била баш топла храна. За то се узима куван и згњечен кромпир, помешан с мекињама. Та храна се даје топла. Но ако се баца по авлији, онда се одмах смрзне, живина је разгази и упрља. С тога је најбоље да се тај топао кромпир сипа у корита, или валове. Храна у зрнима даје се живини обично у вече.

* * *

Воће које је опало, — или угрувано може се употребити на овај начин: скупи се опало или угрувано воће разне врсте (јабуке, крушке, шљиве), згњечи се и напуни се њиме буре; за тим се налије на њега вода и буре задниће. Само се остави отворен врањ. Сад настаје нормално врење После врења напуни се буре водом сасвим затвори После неколико месеци оточи се и дестилиште, преврела течност. Алкохол, који се добије дестилацијом, може врло корисно да се употреби за справљање ракије и ликера.

* * *

Да коњи добију лепу и сјајну длаку. — Ваља у пролеће и у јесен скувати једну шаку лањеног семена у 6 литара воде и давати док је млако коњима да пију. То се чини два три-пут недељно у току од 4 недеље; линјање тиме бива брже и боље а и крвавице им лакше пролазе, или их коњи никако и не добију.

* * *

Бурад се најбоље перу, — кад се напуне водом у коју се помеша брашна или мекиња. Та вода остави се у бурету, док не пређе у врење. Кад се та вода проспе, изађе и сва нечистоћа, а исто тако изгуби се и непријатан мирис и буђ. А вода која се из буради просипа, може да послужи као храњење пиће за свиње.

* * *

Кад се ноге услед многог хода израњаве, — најбоље је да се оперу у сирћету помешаном с водом, јер ће тиме да се излече и очврсну.

* * *

Убод од осице, — може бити врло опасан, нарочито кад је то у врату или једњаку. Противу тога има само један лек, који може да помогне, кад се одмах употреби. Чим осетимо да нас је осица ујела ваља узети пуну кафену кашичицу куњске соли, наквашене са мало воде и полако је гутати. И оток и бол проћу врло брзо. То просто средство многоме је спасло живот.

* * *

Добијање купусног семена. — Више пута чуо сам о овоме уверавања, али сам увек неозбиљно узимао сва та уверавања, сматрајући их за обичне гатке, на које не треба полагати. Али, кад ме је о истој ствари отпочео уверавати и један озбиљан човек, ја сам, ипак до краја сумњајући у истинитост факта, прибележио ово што иде, колико да се подвргне јачој сумњи и опиту, толико и због тога, да се и веровања, ма и гатке биле, приберу, јер ће доцнијем писцу послужити као материјал за доказ, какве су прилике у народу владале онда, кад смо се ми имали борити за развитак пољопривреде.

Ево, шта ми онај човек причаше:

Ископати рупу до појаса дубоку, даском је попатосити, па турити главице купусне једну до друге, окренувши корење навише, а то корење провући кроз лесу и одигнути, тако, да главице и не долазе до патоса. По леси посути ђубретом коњским, које није згорело, него је у пуној свежини, па одоздо набусати земљом и покрити, да не би вода допрла унутра. Корење на купусу несме се одсецати, већ целе, неповређене главице, извадити из земље, где су порасле.

То се ради о јесени, кад се купус сече за кацу.

О Младенцима (9 Март) открити рупу, и онда лесу с главицама извадити. Главице су услед топлоте од горења ђубрета про-

клијале, развијале се, прецветале и родиле семеном. Семе је неко поотпадало по патосу, а неко по лишћу, што треба покупити, а ресто исквунити. Ово семе није црно као обично, јер је оскудица светлости али је сигурније клицавости и безбеднији расад од бувача.

Вреже, које главице пуштају. немајући довољно простора за развиће, обавијају се у клупче.

На тај начин, свакад се семе купусно може добити на време за сваку годину, а да се не чека на „пријеранке,“ као иначе.

Само је најчудније, како се може купус развијати без светлости Требало би опробати, бар ради тога, да ако је неистина, уверити народ о томе.

* * *

Машина за сушење зрна. — Дешава се врло често, да зрно или не дозри, или је време тако неугодно и несрећно, да се жита, а нарочито кукуруз не могу лако осушити, већ по амбаровима и салашевима добију буђу, упале се, покваре се. те ни за сточну, храну нису; а камо ли за људску.

Онамо, где се то, услед климатског положаја земље чешће дешава, људи су се довијали јаду и дотерили већ дотле, да израде нарочиту машину за сушењо зрна.

У ту се машину метне извесна количина зрна, она се подгреје, и тим подгревањем сушење се врши стално и успешно, без икакве опасности по клицавост зрневља.

Те машине могу се, мислим, набавити и у Пешти и у Бечу, а ја имам пред собом ценовник Виктора К. Акермана из Петрограда, по коме је цена најмањој овој машини 250 рубаља. То је Бр. 0., а другима је цена:

Бр. 1 . . . . . 360 рубаља.
Бр. 2 . . . . . 600 «
Бр. 3 . . . . . 900 «
Бр. 4 . . . . . 1500 «

— Н.

ОПСЕРВАТОРИЈА ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ.

Април 1895. Месечни резултати метеоролошких посматрања Април 1895.

I. СРЕДЊЕ ВРЕДНОСТИ МЕТЕОРОЛОШКИХ ПОСМАТРАЊА У 7 С. ПРЕ ПОДНЕ, 2 С. ПО ПО ДНЕ И 9 С. ПО ПОДНЕ

МЕСТА	Барометар сведен на 0°				Температура ваздуха						Апсолутна влажност				Релативна влажност				Ветар брз. у мет. за сек.			Облачн. 0—10			Месечна висина воде од кише
	7.	2.	9.	месечна средња вредност	7	2.	9.	месеч. средња	месечна највећа	месечна најмањ.	7.	2.	9.	средња месечна	7.	2.	9.	месечна сред.	7.	2.	9.	7.	2.	9.	
Београд	751·85	784·04	748.25	**749.38**	8·9	13·7	10·2	**10·9**	15·2	5.9	5·9	5·8	6·0	**5·9**	68·9	52 0	65·8	**62·2**	3·6	4·2	3·6	6·9	5·8	5·9	45·1
Крагујевац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Крушевац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Врање	716·82	716·08	716·68	**716.53**	8·5	14·1	9·9	**10·8**	15·4	5·1	6·7	7·1	6·2	**6·6**	81·0	60·0	69·0	**70·0**	2·0	5 8	2·8	6·3	6·8	2·0	101·4
Шабац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ужице	722·29	721·44	722·29	**721.81**	6·6	13·7	7·2	**8·7**	15·0	3·8	5·5	5·2	5·8	**5·5**	73.7	47·2	76·5	**65·8**	1·3	3·7	0·3	6·8	7·3	5·5	113·2
Краљево	743·10	742·15	742·89	**742.60**	8·2	14·4	9·7	**10·5**	15·9	4 3	6·3	5·9	6·2	**6·1**	77·7	32·1	69·6	**66·2**	4·1	7·1	4·1	6·9	6·8	5·7	113·2
Ниш	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Буково	750·87	750·86	750·94	**750.90**	7·8	13·1	9·8	**10·1**	15·5	3·1	5·0	4·4	5·3	**4·9**	62·9	41·6	58·7	**54·5**	1·8	2·3	1·9	2·4	2·3	2·2	128·6
Пирот	729·39	728·59	729·21	**729.06**	7·3	13·9	8·9	**9·7**	15·8	4·4	5·9	5·9	6·0	**5·9**	77·3	53·5	71·6	**67·5**	3·2	4·8	2·8	6·7	6·7	5·6	91·6

II. ЧЕСТОЋА ВЕТРОВА И ЊИХОВА СРЕДЊА БРЗИНА.

МЕСТА	Тишина	N		NNE		NE		ENE		E		ESE		SE		SSE		S		SSW		SW		WSW		W		WNW		NW		NNW	
		честоћа	сред. брз.	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина
Београд	6	6	1·5	1	1·0	2	2·5	1	1·0	3	2·3	35	5·8	8	5·9	1	4·0	—	—	2	3·0	1	1·0	1	1·0	3	2·3	3	1·7	5	3·2	12	2·3
Крагујевац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Крушевац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Врање	51	6	8·7	—	—	—	—	1	6·0	—	—	—	—	—	—	—	—	7	6·7	1	10·0	3	5·3	1	14·0	7	8·3	3	6·0	5	9.6	5	11·5
Шабац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ужице	44	7	2·0	17	2·7	11	3·8	—	—	1	6·0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	9·0	—	—	1	6·0	—	—	3	4·7	4	2·5
Краљево	30	2	5·0	1	3·0	—	—	3	9·5	11	8·5	13	10·0	11	9.3	1	12·0	1	4.0	—	—	1	4·0	2	3·5	5	3·6	4	5·5	3	2·6	1	4·0
Ниш	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Буково	3	5	2·2	—	—	7	1·7	—	—	9	1·4	1	1·0	17	10·	1	1·0	9	1·0	—	—	14	2·2	—	—	21	2·8	—	—	3	7·0	—	—
Пирот	26	2	1·5	1	2.0	1	1·0	—	—	2	3·0	4	4·5	4	6 0	21	6·6	—	—	—	—	1	2·0	1	3·0	3	9·3	3	4·3	12	4·8	9	2·9

III. НАЈВЕЋЕ И НАЈМАЊЕ ПОСМАТРАЊЕ ВРЕДНОСТИ, И БРОЈ ДАНА СА КИШОМ, ГРАДОМ ИТД.

МЕСТА	Барометра				Температура				Апсолутна влажност				Релат. влажност		Висина Падања		Број дана								са				
	највећа	датум	најмања	датум	највећа	датум	најмања	датум	највећа	датум	најмања	датум	најмања	датум	највећа	датум	кишом	снегом	росом	сланом	градом	крупом	маглом	непогодом	јаким ветром преко 15 м.	небом ведрим 2.0 (средња наоб.	мутним небом (средњ. облачн. 80)	највећом температ. ≦ 0	најмањом температ. ≦ 0
Београд	757·45	10	738·43	1	22·4	12	0 3	6	9·4	7	3·4	7	22	24	12·0	8	15	1	8	—	—	—	—	1	11	6	12	—	—
Крагујевац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Крушевац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Врање	723·97	11	708·61	1	23·0	12	—2·0	6	10·4	11	3·8	22и23	27	1	31·0	26	9	—	9	1	—	—	—	—	4	7	12	—	1
Шабац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ужице	730·78	10	712·18	1	24·2	12	—4·1	5	8·4	27	3·1	9	20	11	20·5	26	16	—	10	3	—	—	—	2	—	6	16	—	4
Краљево	751·22	10	732·85	1	25·1	12	—2·2	6	10.5	5	2·0	3	13	3	30·5	8	14	—	7	—	—	—	2	1	6	6	15	—	1
Ниш	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Буково	757·25	21	741·79	8	25·0	13	—0.2	23	7·4	2	2·5	5	23	12	45·7	29	9	—	—	—	—	—	3	—	—	10	14	—	1
Пирот	736·46	11	719·80	1	25·2	12	—2·2	6	8·3	11и4	3·2	22	22	24	17·6	19	15	—	13	3	—	—	—	—	2	8	16	—	2

Против стеница. — Најјевтиније а врло пробитачно средство против стеница ово је: Помакни кревет на сред собе, па наоколо по патосу обложи лишћем од пасуља. Стенице ће доћи до тога лишћа. попети се на лишће, и неће се с њега моћи помаћи ни напред ни назад. У јутру треба поубијати.

Неколико вечери узастопце треба овако радити, па ће се кућа очистити тога гада. — Н.

* * *

Једна чудноватост. — Причао ми је г. М. Ј. учитељ ову интересантност, на коју је, вели, он наишао у својој околини.

Гледао је мале, приземљасте младице од воћака расађене на стално место, па је се чудио: за што се није чекало дотле, докле се не појачају и не калеме у расаднику, па тек изваде и пресаде на стално место. Сељаци су му. на велико његово чудо, одговорили: да је та воћка окалемљена, па с тога и пресађена на стално место.

Само калемљење још је чудноватије. На име, ту није воћка на дивљаку калемљена, већ је само калем грančица усађена у кромпир, па кромпир засађен у земљу. Калем је се у кромпиру примио и развио.

Ово је озбиљна невероватна чудноватост, али г. Ј. уверава: да је ипак истина!....

Ради занимљивости, не би се погрешило, кад би се овај начин опробао.

Д О П И С И.

Мала Дренова (ср. левачки) 1 Јуна 1895 г.

Ма да сада није време када би могао штов. читаоце «Тежака» на овом месту и овим путем, да известим о резултату бербе свију усева што се овамо сеју, то ипак овом приликом учинићу другу своју дужност, а на име: Известићу их о досадањем стању усева у овом крају.

У опште рећи пролеће, а и почетак лета, били су кишевити. Вода је се у овом крају толико просула како се ретко памти. Нагло просипање воде починило је осетну штету овам. сељацима, јер је с голих брда све снег у долине и речна корита стопљен. Поред тога 5 и 6 Јуна падала је туча, величине голубијег јајета, која је многу штету нанела усевима, а нарочито је сатрла винограде, јечмове, и конопље. Због овога је овамошњи народ у великом очајању. А како и не би био кад га кроз 4—5 година прати општа неродица, а сад таман боже помози, а оно потегне елементарна непогода, па све то уништи.

Јечмови, оно што је претекло од туче, добри су; давно су пожњени али кишевито време не да да се овршу. Пшенице су опште добре, јер њима није могла да нашкоди туча, Кукурузи су до сада били прилични, али их је доста омела многа киша. Воћа има мало али доброг. Виногради, нарочито нови, били су добро понели, али их је, као што рекох, туча сасвим уништила. Конопље и лан (ћетен) такође су сасвим уништени од туче. Поврће је добро. Траве су донеле богату жетву. Детелина се већ коси по четврти пут. Поред детелине раздато је неколици, пробе ради, и семе од грахорице, али се сви туже да им исто није никло. Нисам имао прилике да дознам узрок овоме.

У прошлом свом допису од 1 Маја ове год. јавио сам штов. читаоцима, да сам раздао повећу количину семена од свил. буба. које је ове године слало бесплатно «Срп. Пољоприв. Друштво,» а сада, овом приликом, могу да јавим о резултату гајења истих. Успех у гајењу ових буба био је у опште врло незадовољавајући. Готово код сваког одгајивача половина је угинуло, а једва једна половина се завила, и то са меким и врло малим галетенама. Бубе су већином угињавале баш пред само завијање. Тада буду земљасте или жуте боје, укоче се, дигну рилицу у вис и тако стоје по неколико часова нејеduћи ништа, па се тако усмрде и — распадну. Овоме ће свако јако бити узрок у непажњи на извршење потребних правила датог им упутства о начину гајења, опет овамошњи свет храни и гаји бубе примитивним начином; он тај посао сматра као узгредан, те неће да за то жртвује једну или две радне снаге, којој би био искључиво то посао, већ их сваки храни кад за то дође. Ну поред тога што за неуспех при овогодишњем гајењу св. буба треба кривити народно незнање, ипак овом приликом хоћу да скренем пажњу за то надлежним и на ово што иде: Међу овогодишњим одгајивачима, којима сам ја раздао семе било је и два-три учитеља и неколико трговаца. Ти су људи имали и услова и воље за правилно гајење буба при чему су се строго придржавали писмених упутства, што их до данас у тој струци имамо у нашој књижевности, па ипак — поред свега тога — бубе су им угињавале на напред описани начин. Усљед овога може се сумњати и у здравост самога семена. Ако то не буде онда ово — италијанско семе није погодно за наше прилике и за наше поднебље. На послетку да напоменем да су галете продаване приватним трговцима по 1—1·20 д. кг. И ово је свет толико огорчило, да неверујем да ће икада још хранити св. бубе.

Пчеле су се породиле и ове године имале су добру пашу чега ради биће на сваки начин доста и меда. Оне се и овде гаје примитивним начином.

Стање здравља код стоке и људи — повољно је.

На трстеничком и крушевачком тргу цена је: кукурузу — 15 дин. пшеници (старој) 13 дин., кукуруз и пшеничном брашну од 18—20 дин., јечму (старом) 10 дин., новом 7 дин., пасуљу 10 динара све од 100 килограма.

Цена стоци (нарочито воловима) прилична је. Ну свиње су јевтине.

Људска надница варира између 0·80 — 1 дин. са храном, а без хране 0·20 д. више.

Ст. М. Мијатовић
учитељ

Пољопривредном друштву.

Од како сам дошао овди у крајински округ нисам се јављао томе друштву, а сада част ми је известити то друштво о следећем:

Шљиве и воће било је добро цветало али је у роду много опало, тако, да ће га врло мало бити. Кукурузи и пшеница добро успевају јер им је често накишњавало. Детелина врло лепо напредује тако, да се може и трећи пут косити.

Управа манастира Букова засадила је у марту месецу ове год. до 40.000 лозе разне Америчке, узете из овдашњег расадника Виноделске школе. Благодарећи честом накишњавању примило се врло лепо. Исто тако засађено је до 2 ектара разног накалемљеног воћа такође се лепо примило.

Питомци Воћарске школе овдашње накалемили су ми до 60 дрвета наново и примило се тако, да је ред да се похвали и препоручи сваком брату Србину овај начин калемљења и држим да је довољно кад кажем да је се сваки младар примио; идуће године много ћу више воћа приновити.

У овом великом предузећу око подизања винограда и воћњака Г. Милутин Савић управитељ Виноделско-Воћарске школе, ставио је се Манастиру на расположење, у свима назорима и упутству са свима својим колегама толико, да се радујем што им могу заблагодарити на заузетку, и рећи да ће се постићи овди оно што ни један манастир у Србији нема.

У овој околини народ је врло ладан према сађењу Америчке лозе у толико да их се врло мало може наћи који су тек скоро почели садити. Шта је томе узрок прави ја управо незнам, али биће ствар, да они који су узимали да саде лозу, они нису рињали земљу већ просто побадали у тврду земљу и ту није било успеха, и зато се проносе гласови сумњиви о успеху Америчке лозе. Истина је да рињање т. ј. прекопавање земље по правилу невероватно кошта доста, али даје се видити овди у државном винограду да добро напредује.

Воћарство на овом државном-Манастирском добру тако је угледно и напредно да би требало да сваки домаћин дође, види и купи воће које ће имати пред кућном својом оно, што није ни видио ни имао до сада. Онај који није странствовао ово није нигде у Србији ни видио. Жалим што ово није гди у Шумадији који би се овим добром користио. него овди међу овим светом који кад прође поред државног воћа, које је поред пута засађено он га сикиром сече.

Манастирским надстојатељима обраћам пажњу, да би добро било да сваки дође и види — ово о чему сам напред говорио, па би сваки одма признао да би лакше и лепше управљао својим Манастиром и могао би се надати да би наши Манастири лепшу будућност имали.

Да би се ово остварило о чему говорим, и да би олакшао труд и трошак мојој браћи Монасима који би овом заводу ради ове науке долазили уступам стан бесплатан за време бављења а за храну ће се и сами постарати јер је Неготин близу.

У овом кругу стока је врло јефтина, тако да се јагње узме за 2·40 пара дин. а кожа продаје за 2 динара дакле јагње остаје за 40 пара дин.

9 Јула 1895 год.
М. Буково

Архимандрит Манастира Букова
Гаврил Ф. Петровић

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XVI. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва,
држане 19 Маја 1895. год. у Београду.

Били су: Подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г.г. Аца Живановић, Александар М. Секулић, Анта Голубовић, Коста Црногорац, Коста Д. Главинић, Милосав П. Куртовић, Никола Вељковић и Паја Тодоровић, као гост — г. А. Љ. Поповић.

Председавао г. Јаков А. Марковић, подпредседник, бележио секретар М. Јовановић.

152.

Прочитани записник XV. седнице — Одбор прими.

153.

По предлогу г.г. Паје Тодоровића и Вучка С. Богдановића да се за увећање «Пољопривредног фонда» сходно чл. 35 друштвених правила нађе начина, да се прибави што већи број оних чланова, чији улози улазе у овај фонд. — Одбор одлучи:

I. Да се преко новина позову сви они, који по друштвеним правилима могу бити чланови: добротвори и утемељачи да се за такове упишу.

II. Да се распише свима подружинама и објасни задатак фонда и позвати их, да настану и прибаве што више утемељача и добротвора;

III. Ради тога умолити окружне и среске старешине, да на окружним и среским скупштинама подејствују, да се упишу срезови за чланове добротворе и утемељаче.

IV. Писмом позвати новчане заводе, по неке еснафе, општине, манастире и цркве ради уписа за добротворе или утемељаче.

V. Изабрати нарочите поверенике: учитеље, свештенике и економе; а у првом реду ангажовати редовне чланове друштвене, да се заузму за прибављање утемељача и добротвора; и

VI. Обратити се и непосредно појединим људима: трговцима земаљских производа, имућнијим сељацима и др. и позвати их на упис за добротворе и утемељаче.

154.

Прочита се молба Грујице Софронијевића економа из Добриње, да друштво, израђени раоник за амерички плуг обртач код Аксентија Богдановића у Краљеву, за његову потребу, откупи.

Из разлога, што и молиоца као школованог и вредног земљорадника треба у почетку потпомоћи, тим пре, што се је после школовања одмах прихватно рада — Одбор одлучи, да се раоник, који је у радионици А. Богдановића из Краљева, израђен, за молиочеву потребу по рачуну исплати и молиоцу поклони, с тим, да поднесе извештај о раду с њим, те да се по потреби могу код Богдановића набављати.

155.

По молби г. Василија Терзића учитеља у Варварину, да му друштво пошље једну кошницу почетничку, модела А. Ж.

Пошто молилац у молби не каже: тражи ли кошницу за школу или за своју личну потребу — Одбор одлучи: да се молилац пита, па ако је за школу — да се поклони, а ако је за његову личну потребу, да му се да у пола цене.

156.

Прочита се писмо „Бадњевачке земљорадничке задруге" којим пита: може ли јој друштво набавити једну нову жетелицу, шта ће коштати и да ли исту може добити на отплату или на почек? — Одлучено: известити задругу, да јој се може набавити жетелица под условом, до половину њене вредности положи у напред, а другу половину на почек, за три месеца.

ЗАПИСНИК XVII. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва,
Држане 26. Маја 1895. год. у Београду.

Били су: председник г. Милан Антић, подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора: г.г. Аца Живановић, Александар Секулић, Коста Црногорац, Милосав Куртовић, Паја Тодоровић и Св. Љ. Гавриловић.

Председавао председник г. Милан Антић, бележио секретар М. Јовановић.

157.

Прочитан је записник XVI. седнице — Одбор га прими.

158.

Поводом одговора ресавске подружине, да има могућности за држање практичног предавања о зеленом калемљењу лозе. — Одбор одлучи: да би се извршила тач. програма практичних друштвених радова. питати г. Косту Петковића економа из Смедерева може ли он држати практично предавање о овом калемљењу у Свилајенцу. А ако би и подружина крушевачка одговорила да има могућности да се и у Жупи овако предавање држи, умолити г. Министра Нар. Привреде, да одобри г. Здравку Петровићу, калемару пишког расадника потребно осуство.

159.

Предлог уредника „Тежака" да се експедиција листа пренесе у друштвену канцеларију и ангажује разносач за Београд. — Одбор упути председништву на надлежност.

160.

По предлогу г. Уроша Палеташевића, да друштво узме удела у старању о бољој будућности предузећа за поправку наших говеда, набављањем приплодних грла са стране, па да се заведе ревизија, која ће с времена на време проучавати добивене резултате у побољшању домаћег соја, како је и где примљена ова помоћ у побољшању говеда, и да ли се са повереним биковима савесно руковало. — Одбор одлучи, да се овај предлог упути секцији за сточарство, да га проучи и изјави своје мишљење.

161.

По молби Витомира Дујина ковача овд. да друштво од њега набавља плугове — Одбор реши: да му се не може по молби учинити овако како тражи, но да преда један свој плуг комисији да га оцени, кад буде оцењивала плугове раније пријављене за оцену.

162.

По предлогу управника друштвеног добра у Шапцу, да шталу, која је посрнула и склона паду, прегледа стручно лице и изјави своје мишљење, да ли се сме стока у истој и даље држати. — Одбор усвајајући предлог одлучи да се умоли г. Ф. Рајт инжињер општине шабачке, да шталу прегледа и изјави: може ли да се оправи за привремену употребу.

163.

Прочита се молба Драгутина Лапчевића економа из Пожеге, да му се да на почек једна сечка за сено и сламу од оних, које је бивши окр. одб. узео на распродају.

Пошто са овим справама окр. одбора не рукује друштво, него окр. начелство, а из призрења — што је молилац за своју околину вредан раденик, за пропагирање разумног газдовања пољопривредног. Одбор одлучи, да му се из друштвеног магацина поклони једна сечка за сено и сламу.

164.

Прочита се молба г. Мих. Ризнића учитеља, којом моли г. Министра Нар. Привреде, да школски врт у Пироту помогне: збирком воћарских справа и алата за калемљење и одржавање воћњака, са појединим моделима кошница напреднијег система, а са покретним сачем; нужним справама за пчеларење, једном справом за прскање лозе и поврћа и збирком пољопривредних књига. Ову молбу упућену од г. Министра — друштву, да укаже могућу помоћ овоме школском врту. — Одбор упути г Анти Голубовићу, да по њој изјави своје мишљење.

165.

Прочита се акт дирекције српских државних железница Бр. 8309. којим шаље друштву три бесплатне годишње карте II. класе за изасланике, који путују службеним — друштвеним послом. — Одбор са изјавом благодарности, прими к знању.

166.

Прочита се извештај управника друштвеног добра о штети, коју је град 9 ов. м. на усевима и воћу учинио и која износи укупно око 450 дин. — Одбор прими к знању.

ЗАПИСНИК XVIII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбор Српског Пољопривредног Друштва

Држате 2. Јуна 1895. г. у Београду.

Били су: председник г. Милан Антић, подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора: г.г. Аца Живановић, Александар Секулић, Антоније Голубовић, Коста Црногорац, Паја Тодоровић и Св. Љ. Гавриловић.

Председавао г. Милан Антић, председник — бележио секретар М. Јовановић.

167.

Прочитани записник XVII, седнице — Одбор усваја.

168.

Чита се реферат одбора, који је изабран, да проучи књижевни рад друштва и предложи начине, да исти што боље напредује, те да одговори савременим потребама пољопривредним у Србији.

Реферат гласи:

Српском Пољопривредном Друштву.

Према одређењу управног одбора од марта, потписани чланови, на неколиким својим састанцима, претресли су свестрано питање о правцу књижевног рада друштвеног.

Полазећи с гледишта, да је и књижевни рад друштвени један од главних чинитеља његовог утицања на пољску привреду у Србији, потписати налазе, да му се и до сада од стране разних управа друштвених обраћала особита пажња и да тај рад с развијањем и ширењем утицаја друштвеног, треба не само да се шири и увећава, већ и да се тежи, да што боље напредује и да се усавршава.

Не треба доказивати, да и књижевни рад друштвени треба да буде потпуно у вези и дослуху са практичним програмом рада друштвеног, већ шта више, књижевни рад треба да претходи, да предњачи сваком раду друштвеном на унапређењу пољске привреде, па да захтева и шири обим потстицања пољопривредног напретка у целој земљи. Књижевни рад треба да се заузима за потребне мере, које би ради унапређења пољске привреде требало позвани чинитељи да предузимају, да шири сваку важнију пољопривредну усавршицу и новину из свих грана технике, пољопривредне науке и праксе; да служи образовању пољопривредног подмладка, као и поборника за идеје пољопривредног напретка и бољитка.

Велика важност књижевног рада друштвеног још се јаче истиче и тиме, што иначе нема још ни једног јачег средишта, које би неговало и потпомагало пољопривредну књижевност у опште у пољопривредној Србији. Издања пољопривредних дела приватном предузимљивошћу могу се на прсте пребројати, а друштвени лист и данас после 25 год. још је једнако једини пољопривредни лист у Србији, који непрестано негује и претреса све гране пољске привреде.

По нашем мишљењу, пољопривредни читалачки свет састављају ова лица: школовани пољопривредници по нижим и вишим стручним школама нашим; пољопривредни пријатељи — самоуци и помагачи, који се налазе међ свима нашим школованим редовима, а понајвише међ учитељима.

Прави пољопривредни ред наш не спада готово никако у пољопривреени читалачки свет, као што би требало и као што би се желело.

У испитивању узрока, што пољопривредна књижевна издања тако слабо пролазе — изузев једино Пољопривредни календар тако због згодне форме, цене и садржине, има најшири читалачки круг, морамо размотрити друштвена пољопривредна издања, у колико она одговарају укусу и потребама тог читалачког света, а за тим и уређење друштвено, у погледу растурања тих књижевних пољопривредних издања.

Говорећи о пољопривредним издањима у опште и о начину издавања, па и растурања њиховог, морамо напоменути, да досадашњи књижевни рад друштвени има прилично мана, због којих у многоме лежи кривица за немар читалачког света нешег.

Те су мане:

а.) Што српско пољопривредно друштво није успело, да створи једно чврсто и јако уређење у циљу растурања својих књижевних издања; да створи што јачу везу — како с подружинама, тим првим мишицама друштвеним у народу, тако и с пољопривредницмма, у границама обичне могућности.

Српско пољопривредно друштво треба да постигне што јачу везу духовну са својим подружинама и на тај начин да ступи у што живљи и у што ближи непосредни додир с пољопривредним светом. У том би се правцу дало много постићи што чешћим приређивањем јавних предавања код пољопривредних подружина; затим придобијањем што већег броја поверених. који би поред незнатне материјалне користи своје — у проценту неком од издања друштвених не само трудио се, да распростире друштвена књижевна издања, справе и семење итд. већ, који би се старали и о томе, да читањем и објашњавањем свега онога, што се напише и натштампа, стварају што већи читалачки круг, прво стварањем што већег броја слушалаца.

б.) Што је број пољопривредних књижевних издања и врло ограничен и ни мало редован. Чак и пољопривредни лист „Тежак" по своме обиму јако је скучен, а да може увек на време и довољно поуке из свију грана пољске привреде пружити и ономе, ко их тражи од друштвеног листа.

в.) Што је и због тога и садржина тих издања, ако не свакад мање одабрана, а оно редовно недовољна и скучена.

г.) Што је уређивање и отправљање, како листа, тако и књижевних издања, неудесно и несавршено.

То су главне, или најглавније мане, које изискују од друштва сталног и и озбиљног лека и опорављења.

Познато је свима нама, да је било времена, кад су пољопривредни писци могли, доиста, очајавати због слабе пажње, која је књижевним радовима њиховим поклањана, да су се морали много пута разочарати у својим идеалима и писменитим тежњама; јер им усклик њихов остајаше без одговора, као „глас онога. што зове у пустињи." Али је мало по мало заинтересованост расла, и све више и више расте, стварањем, сустицањем и достизањем самих прилика. То се има благодарити важним пољопривредним покретима: — заснивању стручних пољопривредних школа, уношење предавања пољске привреде у основној школи, у учитељској школи, у богословији итд. Томе су допринели и покрети око унапређења пољске привреде утицај министарства народне привреде и покрет самоуправних окружних тела последњих година, јер усамљена радња друштва, заснивањем народне привреде, добила је снажнијег потиска од тада! Заинтересованост све ширих кругова, плод су свега тога; првобитно готово чиста књижевна радња друштвена, изазива из године у годину све живљи и стварнији практични рад самога друштва. Чисто пољопривредни писци и радници не стоје више усамљени, њима се придружавају пољопривредним образовањем задахнути добровољци и самоуци чији број све више овлађује и на чисто књижевном пољопривредном пољу!

Дакле један доказ више, да је након 25 година друштвеног рада, дошла права орâ, да се пољопривредно друштво а на пољу свога књижевног рада, осврне, да помене оне, који су се истрошили

у борби и за толике успехе, па да новом снагом и новим самопоуздањем и на том пољу, уочив шта не ваља и шта би требало да буде боље — довикне својски „напред“ !

У горњим тачкама донекле смо и нагласили, како треба и у ком правцу то „напред“ да буде ; то ћемо ниже, са више појединости и ако, можда са мање разлагања, још боље развити и раширити.

Цео књижевни рад друштвени — према досадањем стварном раду, односно према друштвеним правилима, може се поделити :

I. На издавање »Тежака»
II. « « Повременог списа
III. « « Пољопривредног календара
IV. » « Практичних поука.

Сва четири раздела треба да послуже образовању, односно потребама изражених група — пољопривредне читалачке публике. Пољопривредни календар, а још више „Практичне поуке» намењене су чисто пољопривредној практици — пољопривредном свету.

„Тежак» је вршио поред те главне улоге и улогу Пољопривредног повременог списа, који до сад још није остварен, а према правилиаа, имао би више да послужи пољопривредној науци — образованијим пољопривредним читатељима.

Прећи ћемо редом на разматрање ових појединих раздела.

I.

О правцу издавања и уређивања „Тежака“.

И према правилима и пословнику друштвеном, уредник „Тежака» то је душа и цело уредништво „Тежака;“ па поред тога је уредник и референт за књижевне радове друштвене у опште, дакле, главни чинитељ. Само би онда уредник одговорио својој дужности потпуно, кад би био у стању, да јој потпуно одговара, т.ј. *кад би уредник „Тежака“ био пољопривредни књижевник, који се само уређивањем листа и осталих књижевних друшт. издања бави.*

По нашем мишљењу, томе друштво треба да тежи, јер овако сваком уреднику, биће уређивање „Тежака“ сиоредан посао.

„Тежак» с излажењем недељним на једном табаку велике осмине, с обвезом, да буде једнако једини стожер српске пољопривредне књижевности, да у њему буду заступљене све гране пољске привреде у њиховом свеколиком пространству, да врши улогу и повременог пољопривредног списа друштвеног, докле се он не почне издавати, да доноси редовно сав службени рад друштва и његових подружина ; да доноси много обзнане, објаве пољопривредних званичних кругова. Није више довољан, због тога у ступцима „Тежака» остаје врло мало простора за пољопривредне чланке, а нарочито за потребу пољопривредне практике.

По нашем мишљењу у „Тежаку» треба и даље да буду заступљене све досадање рубрике и с тога за издавање и уређивање „Тежака» треба и даље задржати већину одредаба о томе из решења он 2 децембра 1888 год, само треба стално тежити, *да се оне остваре и извршавају* (види бр. 2 стр. 15 „Тежака» за год. 1889).

„Тежак» треба да доноси и даље народно-економне и остале расправе, које теже унапређењу пољске привреде и њених појединих грана и баве се излагањем и критиком преображаја и мера, које се за остварење њихово предузимљу. Главну пажњу треба да обрати на савремену потребу практике и зато практична поука треба да буде увек најјаче истицана и заступљена. А треба да носи све новине из пољске привреде наше, а поглавито, сав важнији рад министарства народне привреде и појединих његових привредних установа : „Српског Пољопривредног Друштва“ итд , а за тим и новине из страног света, које су за угледање или по огромности важне за наше школоване пољопривредне кругове.

Ми смо нашли, да би требало даље урадити ово што иде :

а.) Да се изради заглавље за лист ; да формат остане исти и недељно излажење.

б.) Да се повећа величина листа стално, а не као досад према напоменаном материјалу — сваки број на табак и по, или сваки други број, да буде два табака.

в.) Садржина да буде садашња : Чланци, белешке све по одлуци од 2. децембра 1888 год.; али особита пажња да се обрати на то, да у сваком броју буде што практичнијих савремених радова : за тим, да у једном бар месечном броју , ма по један рад из које пољопривредне гране ; као : уводни чланак да буде о каквој важнијој савременој пољопривредној радњи.

г.) Да се непрекидно одржава и негује рубрика *„питања и одговора,“* те да на тај начин уредништво ступи у тешњу везу с читатељима, којима су потребни савети.

д.) Гласник да буде савремен — новине пољопривредне из нашег и страног пољопривредног живота ; важнији рад друштвени, у том правцу, да буде одмах по седници изнет у изводу.

ђ.) Дописи да се сведу на одредбу формулара од 1888 год. који да се попуни.

е.) Подлистак као и до сада, но у њему да се негује *нарочита поука о чувању народног здравља* , а за тим приповетка с пољопривредном тенденцијом.

ж.) Да се уведу стално : цене земаљских производа на берзи и оближњим трговима, извештај о стању здравља стоке ; месечни извод метеоролошких бележака.

з.) Да се тежи придобијању што већег броја огласа, који треба да су јефтинији но сада, али да се потребном обазривошћу у лист пуштају.

и.) Цена листу да остане иста.

О самом уређивању имамо да кажемо ово :

а.) Сваки чланак — у опште књижевни рад — упућује се српском пољопривредном друштву. Оно га прима, заводи у деловодник и предаје уредништву „Тежака» по списку, који се има начинити. Из овог списка треба да се види : је ли рад штампан, кад и како ; или да је враћен.

У „Тежаку» да се објављују сви *примљени радови*, који ће се штампати у идућим бројевима.

б.) Сваки рад мора бити потпуно довршен. Недовршени радови да се не примају.

в.) Ни један рад за „Тежак» не сме бити већи, но колико се може штампати у три броја, преко месеца, поред осталих чланака и бележака итд.

г.) За веће расправе — па ма чије биле — решаваће одбор управни и, оне ће се, у случају, да се приме, штампати као додатак „Тежаку,» који се заводи.

д.) Аконтовање ма за какав књижеван рад, да се сасвим укине.

ђ.) Да се после свака 4 броја, подноси реферат за награду одштампаних радова.

е.) Да се чланци општег значаја, народно-економне и остале расправе, штампају *гармондом, а тако исто и сви дужи чланци*, нарочито кад су са више слика.

ж.) Да лист излази тачно сваке суботе и да се доноси у друштво ; недељом да се разда по Београду до подне, а дотле да се отправља и у унутрашњост. Чим не буде у то време извршена експедиција, друштвена је управа дужна да јави одбору.

Према томе, да се отправљање листа по нова врати у друштво и да трошкове оно подноси, ма и нешто већи били, само да се обезбеди тачније пошиљање листа.

За Београд да се , једном ваљаном разносочу других новина, поврри и „Тежак.»

з.) Да се уреднику „Тежака» стави у дужност, да према струкама обезбеди листу сталну сарадњу , да предложи одбору лица за сталне сараднике, која ће уредника у свему потпомагати, не само сарадњом , но и саветима , искуством, прегледањем и поправљањем радова.

и.) Да би према проширепом обиму листа могла сума одређена за награде, да буде довољна, мишљења смо, пошто су награде прилично велике, да буду по штампаном табаку.

За чланке : од 50—80 дин. — (ту долазе : питања и одговори-метеор. белешке, извештаји пијачни); за белешке и гласник и за до, писе по 40 динара.

II.

О повременом спису.

Да би се извршили прописи правила, у овом погледу, ми сматрамо, да је друштво морално обвезано, да приступи извршењу истих, издавањем *Повременог списа.*

С погледом на раније покушаје у том правцу, на матријална, средства друштвена, на читалачки свет и све остале обзире, држимо: да треба још сад приступити прибирању материјала и свега осталог,

а.) Да се једна свеска повременог списа (у виду годишњака) може издати до краја ове год, и да се повремени спис зове, како је

раније решено: „Пољопривредни Гласник" (види стр. 104 «Тежака» за 1888 год. у седници од 16 јула те год.

б.) Формат да буде 8⁰ лексик. а величина 10 табака.

в.) Садржина научна и што разноврснија (ориг. радови; нарочито многографије, критике, прикази и библиографија).

г.) Да се та свеска повременог списа изда у спомен 25-годишњице друштвеног рада. и, да у њу уђу и радови за споменицу намењени; и

а.) Историја 25 год. друштвеног рада; и

б.) Критичко проматрање прибраних података за дело «развитак пољске привреде у Србији» — као оглед и подстрек за довршетак тога дела.

д.) Да се штампа на рачун кредита, одређеног за споменицу.

ђ.) Цену да одређује одбор накнадно, а писци да се награђују од 40—80 дин. и спис штампа у оволико примерака, како кад одбор реши. (Види писмо уред. Пољопривредног Гласника у «Тежаку» за 1888 год. стр. 559).

III.

О пољопривредном календару.

Немамо много шта више да кажемо, но што је обухваћено у решењу од 14 фебруара 1890 год. стр. 103 и 104 у «Тежаку» за ту год., али би требало за будуће да се утврди:

1. Да остане формат досадањи, да никад не пређе 10 штампаних табака;

2. Да се расписивање стечаја за радове с потребним објашњењем расписаних темата, врши најдаље у априлу месецу сваке године; рок стечаја крајем јула;

3. Рок за штампање најдаље до 15 октобра;

4. Управни одбор решава о броју примерака, о награди писцима и уреднику;

5. Да се заведе просто кориченье календара, за оне. који би то желели;

6. Да остане стална цена 0.60 дин., а кориченье — ко жели укоричен, засебно да се рачуна

IV.

О практичним поукама.

Издавању практичних поука ми придајемо велику важност. Јер су оне намењене увек првој савременој потреби наше практике. Оне треба да се уредно и што чешће од сад појављују, али да им се обезбеди приходња, на све могуће начине, како би од њих било оне користи, која се од њих очекује, треба и за њих утврдити ово:

а.) Да остане формат досадањи;

б.) Величина 3—4 штампана табака цицерни;

в.) Да се свв кориче и само тако продају;

г.) Да се продају по 0·60 дин. комад;

д) Да се штампају у 1500 примерака;

ђ.) Награда по штампаном табаку да се сведе на 60—80 дин.

е.) Да излазе најмање по две годишње.

Према томе, требало би одмах расписати секцијама, да издаду темате.

За издања, која друштво о свом трошку издаје, треба друштво да се побрине, у ингересу њихне јефтиноће и јачег ширења, да га издавање стаје што јефтиније, непосредном набавком хартије из фабрике и свима осталим путевима.

Поред већ реченог у почетку, о јачем растурању свих књижевних издања друштвених, требало би даље дејствовати у овом правцу.

а.) Преко Господ. министра унутрашњих дела и Народне Привреде, дејствовати на уредније достављање, нарочито листа претплатницима са села;

б.) Код госп. Министра просвете дејствовати свима силама:

1. Да све школе примају „Тежак" с тим, да тамо, где су општине сиротне, општине не морају и за себе примати;

2. Да се изради, да се «Практичне поуке" редовно набављају за школске књижице и да их министарство у извесном броју откупљује и за поклањање ученицима о испитима;

3. Исто тако и за *«Пољопривредни календар.»*

На послетку, друштво треба најозбиљније да поради, да се за растурање друштвених издања ангажују *повереници* у што већем броју и у што више места;

Преко Подружина, редовних и дописних чланова, пољопривредних завода, кола јахача, манастира, школа и између свршених ђака наших пољопривредних и осталих стручних школа и учитеља.

На тај начин, потписаги мисле, да би друштво постигло најсјајније успехе и целом књижевном радњом својом много јаче, но до сада, утицало на на наше пољопривредне кругове.

Одбор са захвалношћу усвоји и упути председништву да се о тачном извршењу стара.

ЗАПИСНИК XIX. СЕДНИЦЕ.

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 12. Јуна 1895 год. у Београду

Били су подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора: г.г. Аца Живановић, А. Секулић, Анта Голубовић, Коста Црногорац, Никола Вељковић, Паја Тодоровић, Светозар Гавриловић и Тодор Николајевић.

Председавао г. Јаков А. Марковић подпредседник, бележио секретар М. Јовановић.

169.

Чита се реферат уредника «Тежака» о расправи г. Паје Тодоровића „о набавци говеда итд." — Одбор усвоји мишљење уредника, да се по исправци појединих израза и речи, штампа у додатку «Тежака."

170.

Г. Коста Црногорац прочита свој извештај о изложби коња у Ћуприји, која ја приређена приликом привредно-ветешке свечаности 30 априла и 1 маја ове год. — Одбор прими извештај са захвалношћу и упути уредништву, да се у изводу штампа у «Тежаку."

171.

Г. Вучко Богдановић благајник друштвени изјављује, да ће месец дана осуствовати, па моли, да се у смислу чл. 24 пословника одреди заступник, који ће га у благајничкој дужности заступати. — Одбор одреди г. Николу Вељковића, члана одбора.

172.

Прочита се акт подружине крушевачке, којим саопштава о штетама, које је град починио у неколико села, па моли, да се пострадалима укаже помоћ у семену.

Поводом ове доставе. — Одбор овласти председништво, да поред већ поручене количине «секлерског» кукуруза, одмах поручи још 2000 кгр. од истог и 100 кгр, пасуља и обзнани, да би се пострадали благовремено могли обратити друштву за семе.

173.

Прочита се накнадна изјава г. Св. Љ. Гавриловића, да не може остати представник друштва код Главног одбора свих кола јахача.— Одбор прими к знању и на његово место изабра г. Косту Црногорца члана управе.

174.

Прочита се молба Богдана Милановића из Сараорача за дозволу да може на друштвену адресу увести локомобилу, коју је набавио за своју парну вршалицу.

Према доказима, које је молилац поднео, да му је потребна за његову економију. — Одбор одлучи, да му се одобри, да је може на друштвену адресу увести.

ПИТАЊА И ОДГОВОРИ

«Култура Латируса силвестриса»[1]) Lathyrus silvestris, српски *црвени граор*, нем. Waldplatterbse шумски плоснати грашак).

Као и остале дуговечне биљке, тако се и Латирус полако развија и често му може коров да науди. Зато латирус не треба сејати одмах на њиву, на њивама и на удаљеним косама итд. које нису пољопривреднику на руци. него треба биљке одгајити негде близу, у башти, или каквим другим затвореним местима, до којих се може лако доћи. После се биљке расађују на стално место, и такав поступак много потпомаже развијање овог усева.

За сејање семена треба земљу добро измрвити, добро обрадити; она треба да је плодна, — што се каже «старе снаге.» Хумусан песак, или песак помешан с иловачом најбоља је земља за ову биљку;

Семе се може на разне начине надражити[1]) на брже клијање. оно је у неколико тврђе од обичне граорице, која се на њивама сеје. Но ипак семе латируса и без изазивања на клијање ниче за 20 до 30 дана.

Сеје се од друге половине Марта до краја Јуна (по нов. кал.) у браздицама, размакнутим 30—35 сантиметара. Кад се семе покрије земљом; треба је мало сабити. На тежој, збијенијој земљи не би требало семе да је дубље посејано од 2 сантиметра, а на лакшој, песковитијој, може до 4 см.

Рачуна се на један дан орања (од 1600 □^{0}) 68—70 килограма семена и од овога може се добити расада за 20 дана орања. Рачуна се на 1 д. ор. 28,500—28,600 биљака.

Расадник (где је семе посејано) треба често плевити и окопавати, бар 2—3 пута преко лета. Окопавати треба руком а не прашачем (плугом) или култиватором, јер би се овим справама могле жиле повредити, па и стока би ногама могла квара нанети. Обичај је, да се са латирусом посеје које зрно репице (олајнице) а из узрока, што ова брзо изникне, те се могу редови вилети. Репица се може касније, кад латирус изникне почупати.

Од Септембра до краја Октобра вади се расад из расадника и пресађује на стално место. Топлија и сувља земља много боље прија овој биљци, па ма она била чист песак, шљунак, валуци, стрмени крш итд. само мокра хладна земља и она у којој је здравица подводна, није никако за њу. Ако се расади у добру земљу, с претпоставком да је и сува, успеваће разуме се бујније.

С обзиром на то, да земља треба да буде спремна за једно биље које ће дуго година на њој бити, мора се она добро обрадити. Као што је речено, Латирус силвестрис задовољава се и најоскуднијом земљом и ако ми поправимо, то ће он за то бити благодарнији. Ђубрење свежим — пресним — ђубретом не подноси, и шта више треба се овога клонити. Али дрвени пепео, кајнит и млевени томасфосфат изванредно делују и више година.

При расађивању, кад се расад извади и са жила земља отресе треба на свакој биљци корен оштрим ножем мало орезати. Ако је при том суша, треба направити житку кашу од говеђе балеге, земље (иловаче) и воде, с додатком мало соли (кујиске); у ову ће се корен сваке биљке добро намочити, тако да се по целом навуче навлака. За тим треба одмах за плугом расађивати, у сваку другу бразду и са 30—35 сантиметара биљка од биљке, тако да се оне следећом браздом покрију. Глава биљке треба да је покривена земљом за 3—4 сантиметра и да се по том земља мало збије. Бразда не треба да оставља оштар гребен, јер онда киша и снег кад окопне хоће да одголити корен и тада може биљци мраз да шкоди. Кад су биљкэ добро покрите, ма да су ма како нежне, мраз им не може наудити; касније кад ојачају, могу подносити и најоштрију зиму.

У јесен, кад је Латирус расађен, боље је не косити га, јер ће се биљке онда боље развити; међутим идућег пролећа може се косити, и то толико пута колико му развијање допушта, а од сада већ живље напредује.

Као зелена пића Латирус је изврсан; као зелена храна, а и као сено исто тако, сматра се као храна првога реда.

---

[1]) Одговор на питање г. В. Царађанина.

[1]) Изазивање на клијање тврдо-корног семена пре сејања. — једно упуство, које се на захтев радо може бесплатно и франко послати.

Ако се остави да узри, може му се слама употребити као сечка. Пре добијања семена може се слободно једанпут на зелено покосити, јер ни у колико то не утиче рђаво на добијање зрна. Да потпуно узри потребно је биљци 21—22 недеље.

Едмунд Маутнер
прев. — — Ђ

НАГРАДЕ ЗА УВОЂЕЊЕ НАПРЕДНИЈИХ НАЧИНА РАДЊЕ.

Српско Пољопривредно Друштво понавља и расписује награде за ове практичне радове:

1. *За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака, с обзиром на врсте и сорте воћака и пресадница; на правилност растојања воћака; начин расађивања и негу, а на простору најмање пола хектара.* Награда за најбољи је 350 дин. Могу се такмичити окрузи: подрински и ваљевски. Рок за пријаву до 1. Септембра 1895. год.

2. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста, на површини од најмање 10 ара и с тим да свака врста лозе буде издвојена.* — Награда 300 динара. Могу се такмичити винодељци у срезу кајинском. Рок за пријаву до 1. Септембра 1896. године.

3. *Ко изведе у расаднику 500 двогодих борића црних или белих на песковитом земљишту у срезу рамском или голубачком окр. пожаревачком за засађивање песковитог земљишта.* — Награда 300 динара. Рок за пријаву до 1. Јула 1895. год.

4. *Ко на ма којој брдској страни на усамљеној чистини удаљеној свуда у наоколо од ма какве шуме на 2500 метара у срезу нишком подигне сад на простору од једног хектара из семена, вештачким сејањем и то мешан највише бељиком па буквом, јавором и јасеном.* — Награда 400 динара. Рок за пријаву до 1. Јула 1895. год.

5. *За стално производење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је садашњи тврди сир, и који ће поред тога бити трајашан и подесан за пренос.* За ову награду могу се такмичити окрузи: крушевачки, руднички, ужички и топлички. Награда I. 500 динара, II. 200 дин. Рок за пријаву до 1. Октобра 1896. год.

6. *За сталну употребу врстачне сејалице за стрмнине на неодређеној површини.* Могу се такмичити привредници из окр. подринског. Цениће се изникли усев. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

7. *За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака с обзиром на избор врста и сората воћака и пресадница; даље на правилност растојања воћака, начин расађивања и негу, а на површини најмање пола хектара.* Могу се такмичити срезови добрички и јабланички. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1897. год.

8. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста* на површини од најмање 20 ара с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из Жупе. Награда 300 дин. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

9. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста* на површини од најмање 20 ара и с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из околине Ниша. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

10. *За сталну употребу алуга орашача и окопача у вези са правилним сејањем.* Могу се такмичити привредници из Добрича из среза лесковачког. Награда 150 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

11. *За сталну употребу жетелице.* Могу се такмичити привредници из Стига окр. пожаревачког. Награда 300 динара. Рок за пријаву до 1 Маја 1896 год.

12. *Првом удружењу у Србији са показаним успехом и резултатом за заједничку набавку и употребу пољопривредних справа.* Награда 300 динара. Рок до конца 1898 год.

13. Који учитељ или учитељски збор *може да покаже добро уређену школску башту од најмање 10 ара, у којој ће*

бити добро подигнуто воћно и лозно растило са пчелаником од најмање 10 кошница са покретним сатем. Награде I-ва 300 д II-га 200 динара. Рок до конца 1897. године.

14. *Ко од подкивача одиочне подкивање волова да не обољује, са савршенијим алатом и подковицама* — дакле по модерном начину. Награда 300 динара. Рок за пријаву до конца 1898. године.

За ове награде могу се такмичити: земљорадници и пољопривредници, којима је пољска привреда или која њена грана једино или главно занимање од кога живе; сви они који се баве једном или више грана пољске привреде али у ширем обиму; пољопривредне подружине, манастири, општине и свака пољопривредна задруга основана у циљу рационалног обрађивања земље. А за последњу, занације, којима је подкивачки занат главно занимање, од кога живе.

Сем награда у новцу даваће се и похвалнице.

Ко би од оних, којима се награде буду досудиле, желио да му се у место новаца набаве за исту вредност: справе, приплодна грла и т. п. то ће му се учинити без рачунања подвозних трошкова.

Имена награђених објавиће се у друштвеном органу и другим српским листовима.

Сви који хоће да се такмиче за ма коју од ових награда, треба да се пријаве усмено или писмено Српском Пољопривредном Друштву у Београду. У пријави треба тачно да означе за коју награду желе да се такмиче и тачну адресу места, општине и среза у коме живе.

Из канцеларије Српског пољоприв. друштва 1895 год. у Београду.

ОГЛАС

Продаја оваца (свилоруних).

По наређењу управе државне ергеле од 10-ог овог мца. Бр. 2063, одељак управе државне ергеле продаваће на дан 13 Августа ове године у вароши Ћуприји јавним надметањем следећа грла оваца расе Мерино-Рамбуље.

1 овна 6 година старог;
2 овна по $3^1/_2$ године стари;
10 овнова по $2^1/_2$ године старих;
17 овнова по $1^1/_2$ годину старих;
9 оваца старих по $2^1/_2$ године и
32 овце старије од $2^1/_2$ године.

Сва ова грла прекобројна су но за приплод подпуно способна, изузев 1 овна 6 година старог, који је због старости мање способан за приплод.

Овце (женскиње) продају се нарочито и због тога, да би привредници могли одмах засновати и чиста мерино (свилоруна) стада.

Лицитација ће се држати пред гостионицом браће Ристића и одпочеће од 9 часова пре подне.

Позивају се купци, нарочито привредници — одгајивачи оваца, да одређенога дана дођу и лицитирају, јер је ово једина прилика да се до добрих приплодних грла од свилоруних оваца по јефтину цену дође.

Ове овце просечно дају годишње преко 4 килограма непране вуне, коју фабриканти г.г. браћа Минх у Параћину. онако непрану плаћају по 3 динара 1 килограм.

Ове су овце издржале пробу у Добричеву, јер су махом ту и приплођене, те су се подпуно прилагодиле нашој клими. Негу не захтевају већу но наше домаће овце; једино то што их треба држати у покривеним торовима. за време мочарних времена, јер ако им руно закисне могу да се ошугају. Јагњад дају врло крупну а млеко одличне каквоће. Близне врло често.

Бр. 1016. Из канцеларије одељка управе државне ергеле 14 Јула 1895 год. у Добричеву.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

СПОМЕНИЦА КРУШЕВАЧКЕ ИЗЛОЖБЕ ОД 1891 ГОД.

Са извештајем о постигнутим резултатима и стању благајне изложбене и списковима добротвора, часника и награђених излагача крушевачке изложбе;

Од Велимира Виторовића председника и известиоца изложбеног одбора и председника крушевачке пољопривредне подружине.

Издање изложбеног одбора.

Крушевац. Штампарија А. Малаћевића и Ђ. Будимовића, 1895. 8° V и 95. Цена 1 динар.

Пољопривредно рачуноводство за ниже пољопривредне школе у Краљевини Србији, по др-у Голцу и другима, израдио Благоје Д. Тодоровић наставник ратар. школе. Друго поправљено издање. Издање министарства народне привреде. Београд, штампано у државној штампарији Краљевине Србије 1895 год. 4°, 94 стр. цена?

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Општи поглед на агрикултуру у Србији (свршетак) — Начела за оцењивање стоке на изложбама (свршетак) — Пољопривредне напомене — О избору, употреби и неговању стоке за приплод с гледишта науке и праксе. — **Гласник.** — **Белешке** — **Друштвени и подружински послови.** — **Дописи** — Питања и одговори. — Награде за увођење напреднијих начина радње. — Подлистак — Оглас — Књижевни оглас.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ: СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1689. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију: НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТИНЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство: НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 30. и 31. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 13. АВГУСТА. 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

НАГРАДНЕ УТАКМИЦЕ С ПЛУГОВИМА У ОРАЊУ.

Српско Пољопривредно Друштво приређује 14 и 15-ог Септембра ове године по одобрењу г. Министра Народ. Привреде на државном добру у Добричеву код Ћуприје.

Наградне утакмице с плуговима у орању под овим условима :

I. Право на такмичење имају само они мајстори, који су израђивали плугове ма које врсте овде у земљи бар једну годину дана, што треба да докажу уверењем свог месног еснафа, а где овога нема, уверењем општинске власти, и који су српски поданици, што они, који држе да о томе могу доћи у питање, треба да докажу уверењем месне општинске власти потврђеним полицијском влашћу.

II. Сви делови на плугу, у колико је то могуће постићи ручном радном снагом, да буду израђени у радионици такмичара — мајстора.

III. Награђени такмичар, дужан је дати друштву писмену обавезу, да ће се и у будуће бар за годину дана, по свршеној утакмици бавити израдом плугова исте доброте које је друштво наградило, а друштво ће са своје стране препоручивати овако добро израђене плугове.

IV. Такмичење ће се извршити ако се пријави најмање 15. такмичара, а посебице :

1, Са плуговима за тешке земље ако се пријави најмање 8. такмичара ;

2, Са плуговима за лаке земље, ако се пријави најмање 5 такмичара ;

3, Са плуговима брдским америчког система ако се пријави најмање 2 такмичара.

V. Пријаве прима Српско Пољопривредно Друштво у Београду најдаље до 6. Септембра ов. г., У пријави ваља назначити : а) име и презиме мајстора — такмичара. б) место становања (где израђује плугове), в) Је ли плуг за тешке, лаке или брдске земље ; г.) Тежина плуга са колечкама ; д) Од каквог су материјала поједини делови плуга ; е.) Цена плуга ; ђ.) Је ли за продају ; ж.) Знак, жиг, (марка) такмичара — мајстора ; з.) Од кад се такмичар занима израдом плугова ; и.) Колико је приближно досада таквих плугова израдио ; и, ј.) Пристаје ли на услове под III. под којима се утакмица приређује.

VI. Оцену ће изрицати оцењивачки суд, Српског Пољопривредног Друштва. Оцена ће се извршити на дубини орања од 10—25 с. м. а са обзиром на : а.) материјал ; б.) конструкцију (састав) ; в.) тежину ; г.) употребљивост и руковање ; д.) правилност орања ; и, ђ.) употребну снагу за орање.

VII. Награда има шест и то ; за плугове за тешке земље трп : I-ва 150, II-га 120, и III. 100 динара ; за плугове за лаке земље две : 150 и II-га 100 динара; за плугове брдске обртаче америчког система I-ва 100 динара. Награђенима издаће се и уверење о добивеној награди и изради плуга.

VIII. Плугове за такмичење ваља послати управи Добричева, жељезничка станица у Ћуприји, тако, да најдаље до 10. Септембра буду у Ћуприји. Пренос плугова жељезницом ма од које станице до Ћуприје не плаћају такмичари.

IX. Такмичење са плуговима за тешке земље извршиће се 14-ог а лаке и брдске 15. Септембра ов. год, Такмичарима ће се дати могућност, да своје плугове за рад удесе и опробају на дан утакмице и пре оцене оцењивачког суда. По свршетку оцене опробаће се и неки плугови израђени на страни.

X. Приступ је свакоме слободан.

Бр. 2095. Од управе Српског Пољопривредног Друштва 4. Августа 1895 г. у Београду.

НЕКОЛИКО РЕЧИ О СУДЕЛОВАЊУ СРБИЈЕ НА СТРАНИМ ИЗЛОЖБАМА

У пољопривредној књижевности, давно је већ утврђен велики значај приређивања изложбе из целокупне пољске привреде и њених појединих грана. То је једна опробана мера, за унапређење пољске привреде, само кад се с планом и разумевањем изводи и руководи. Најбољи прамер у томе може да нам пружи Шведска, у којој многобројна пољопривредна удружења, приређивањем изложаба у неколико пута сваке године, постижу огромне успехе и без јаке и велике помоћи државне.

Не само да изложбе, имају у извесном раздобљу да послуже као смотра учињеног напретка у појединим гранама за то време, већ и као штудија стања пољске привреде ради изналажења лекова за зло ако постоји, или мера за усавршање појединих грана или појединих група пољопривредних послова итд. и што је главно, очигледношћу, угледањем имају да послуже као подстрек за напредовање пољопривредних послова и предузећа, у њихном практичном извршењу за читаве покрајине у једној држави.

Изложба, како треба спремљена, руковођена и изведена, може да послужи и за праве, строго научне штудије по свима областима изложених пољопривредних група, дакле да и саму науку обогаћава новим опаскама и искуствима. Како су изложбе увек у вези и са наградама (премијом), оне су, као што знамо врло моћан озиб (покретач), за напредак и пољопривредне практике и у томе баш и лежи њихов главни и најозбиљнији смер, тој мети, с њиховим приређивањем — и треба тежити.

Код нас је било већ неколико покушаја за приређивање мањих изложба и ма да се не може порећи да су и оне биле од врло великог утицаја на нашу пољску привреду, ми сматрамо, да је врло мудро од меродавних кругова, што још једнако приређивањем посебних (специјалних) изложаба, припремају земљиште за приређивање једне опште земаљске изложбе, за коју треба и много више спреме и много више срестава. На тај начин најмање се ризикује, да се са недовољне обавештености пољопривредних кругова у земљи, са недовољног познавања нашег правог пољопривредног стања и његовог колебања по појединим окрузима и срезовима и при самом извођењу изложаба са недовољно спреме и незнатних срестава, претрпи пораз, спроведен са разачарењем, нарочито, што је тако рађени на дохват и на брзу руку у опасности, да се са неумешности и због свега осталог, може десити, да се на општој земаљској изложби и не престави право стање пољопривредно у земљи.

То још и више важи, за уобичајене, на врат на нос пристанке, у суделовању наше земље на страним изложбама, на које се пристаје из атара, или из сујете, макар и на штету угледа а с тиме и кредита саме земље.

Нећу да напомињем и начин спреме и начин суделовање Србије на изложбама у Пешти, Анверсу ил' Паризу, јер сам по њима стекао најдубље убеђење, да наше суделовање на тим страним и светским изложбама, није било прави израз производне и привредне моћи Србије, нити је опет онакво излагање, у коме не суделују прави произвођачи и привредници, већ они из »друге« и треће руке, и могло имати ма какве велике практичне вредности, по заснивање нових трговинских веза, што треба да буде главна цељ и главни задатак сваког нашег суделовања на страним изложбама.

Поред снажног винодеља, ми смо били на тим страним изложбама претстављени махом са неколико флаша, којима је у индат по подрумима појединих винских гурмана — излагача — заостајало још по неколико хектолитара, — тиме нисмо ни у колико појачали извоз наших вина. А да и не говорим, о оном снебивању и стидном повлачењу на тражњу озбиљних страних кућа, чим се нпр. затражи вагон неке сорте нашег пасуља, пошто смо ми у стању били од њега свега да произведемо онолико, колико смо и изложили т.ј. неку шачицу или који килограм!.....

Те су ме и друге мисли обухватале, кад сам прочитао пре више од месец дана, да ће наши суседи

ПОДЛИСТАК.

БАНАТСКА ЗАХАРА

од

Николе Марковића

(НАСТАВАК)

Тачно 50 година радило се на везивању овога песка, и пошумљено је за 25 година Бахофенових 8852 ланца, за 7 година иза њега 348 ланаца, за Коронинијеве управе 9 година са 5592 ланца и за последње периоде од 9 година 815 ланаца — тако, да је на крају 1869. године тај културни рад представљао 15607 ланаца културно обрађене, пошумљене земље. Али у ствари није било тако, и фактично стање је куд и камо било удаљено од таког резултата: нађено је тек 4000 ланаца шуме, и што је добити, та се има приписати скоро искључиво Бахофеновој периоди, која је била једини представник рационална, смишљена рада, подешавања према добро упознатим приликама и погодбама овог ћудљивог земљишта. Незгода са нестајања Бахофена осећала се у толико већма, што он своје огромно искуство на овом особеном терену није на никога, пренео, нити га писмено оставио. Сви његови помоћници расуше се иза њега на друге службе а неуке и већином неспремне новајлије заступише их у том раду, који толико много специјалног искуства и умења захтеваше.

Ну и ако је несмишљен рад, немар и небрига власти дала могућности ветру и људима, да садове шумске сатру и сведу на четвртину, ипак је тај културни рад променио нешто физиономију те пешчане пустиње и њезину штетоносну силу ублажио. Кад се 1810 год. тај терен премерио, нашло се да је голи песак износио 29.195 ланаца, а при крају 1869. оценила се површина голог живог песка на 28.154 ланца, дакле је смањена за 1.042 ланца, што је за педесетогодишњи рад и утрошених $1\frac{1}{4}$ милијуна форинатa доиста мало; али се последица тога културног рада огледа и у томе, што су 18.156 ланаца песка умирени, обрасли ретком травом, те је тако маса чистог живог песка сведена на 9.998 ланаца.

При премеравању 1810 године пустиња ова имала је 70.660 ланаца, али од тога су комплекса уступљени у потпуну својину околним општинама 21.267 ланаца, коју земљу оне употребљују као пашу, ливаду или орницу, — те је по том остало као државна имовина 49.392 ланца, од којих се рачуна 28.154 као пустиња, а 21.238 ланаца као културно земљиште, и на овом су поменутих 4.000 ланаца шуме, а остало је травом обрасло, те се издаје заједно са бољим потесима, пустиње у ужем смислу, околним селима и другима за пашу. Права култура држи се обале тога пешчаног мора и то поглавито на југоисточном крају, па се одатле пружа северу. Језгро саме пустиње и знатнији део њезин није културом ни дотакнут, и тако главни је посао остао тек да се уради.

Настала промена у земаљској управи, са свим природно није се могла одазвати друкчије овој ствари, него одлагањем до срећнијих прилика. И тако од 1869 године није ништа велико рађено на том песку, то јест, није ништа системски и од главних органа смерано и наређивано; а сами чувари оних садова и неуморна природа, поуздано да су нешто надовезали на оно већ културом постигнуто. Јер кад је у лето 1892. год. угарско министарство пољопривреде изаслало стручну комисију у овај песак, она је проценила пошумљени простор на 5000, за 1000 ланаца више него у 1869. години, а праву пустињу

Мађари, у идућој 1896. години да приреде у Пешти, другу велику земаљску изложбу, на коју неће пропустити прилику и нас да позову, да суделујемо, само што ћемо сигурно тај позив добити тамо у идућој години, кад буде доцкан за нашу озбиљну и достојну спрему за то суделовање. Прочитао сам и с колико збиље, с колико разумевања, воље, спреме и народног поноса, Хрватска и Славонија *још сада*, предузимају спреме за ту изложбу.

Прочитао сам, па сам зазебао, да и 1896. године не буду „српска посла," да се нађе код нас мало увиђавних а меродавних, који ће опет излагати Србију да „гоји прасе у очи Божића!" С тога и узех перо у руке — јер видим да нико други то не чини — те да знајући нашу лакомост за парадирањем — и ако голих цволика — још за времена учиним пажљивим меродавне кругове, да још данас треба да буду на чисто, *хоће ли, у случају позива мађарске владе, суделовати са производима Србије, на тој изложби ил' неће, како би се имало довољно времена, да се Србија и спреми тако, како ће бити тамо што достојније заступљена* а како ће имати *и што веће вајде наша производња, привреда, трговина и радиност, ако се одлучимо за поновно суделовање на пештанској изложби, после суделовања са луткама патролциског и војничког одела*, на пештанској изложби 1885 године!

Не треба у будуће никада улетати несмишљено, као што је било случајева, на штету и поноса и угледа младе Краљевине српске... Друге државе, у сличним приликама, не суделују никад на страним великим изложбама пре, докле на својој нарочито спремљеној земаљској изложби, не учине стварну, стручну, на штудији и са потребним запискама и опаскама заснована смотру своје производње, радиности и привреде, па за страначку изложбу не одберу језгро и по количини и по каквоћи изложених предмета и производа, издвајајући при том само или првенствено, оне предмете и производе, који земљи могу дати праве трговинске и економне користи т.ј. оне производе, с којима је она у стању бити заступљена и у извозу и с којима може одржати потребну утакмицу. То тим пре, у толико обазривије, са више штудије и одабирања треба да чини Србија, данас, када је на њу зинула и ала и врана и када је окружена са много страна утакмицом, којој тешко да је у стању одолети.

Искуство ранијих покушаја треба да буде у томе једном и Србији путевођа, треба да буде и та „нужда наш најбољи учитељ!" „Што се мисли урадити јесенас, боље још вечерас!" т.ј. ако има кога, да је уочио и заумио пештанску изложбу, кад треба и жели да пројаше свога дрвеног Пегаза, нека то ради још данас, још за времена, када може стећи правих заслуга за себе и учинити што више користи својој домовини. Мислим, ако би било неког из меродавних кругова, који би помишљао на суделовање Србије, на мађарској изложби, он треба за то да се решава за времена, још данас, те да Србија буде поштеђена од вечитих непромишљених и несмајитих пораза, са претеране ревности по њу штетних „медвеђих услуга" оних наших јавних радника, којима је приређивање изложаба, постала „неминовна потреба," ако не „манија," па како оне испале да испале, користиле коме или не, који још једнако иделишу за приређивањем изложаба и без потребног плана, обавештења и стручне спреме.

И ако би се решење, поред свега зазирања и устручавања правих нашнх стручних кругова, прекренуло на ону страну, да Србија суделује на пештанској изложби, онда се треба користити и искуством оних покушаја чињених за спрему око приређивања изложбе.

голога песка означила је на 9000 ланаца. Ван овога песка, вели комисија, остала пустиња употребљује се овако: 28.000 ланаца као паша и орница а 13.000 ланаца као шума, или као земљиште за пошумљавање.

Као код многих великих дела и изума што случај и невоља даду идеју, правац и покрену дело — тако је и овде било Угарској влади морала је лебдети пред очима и важност овако грднога, неплодног и по плоднију околину опасног државног добра, које би могло постати леп објекат за привредну или колонизацијону употребу, само кад би се нашао подесан начин за то. У том је филоксера поништила све винограде блискога Вршца и Беле цркве, и виногради се омишљаху да ли ће и како ли ће се упустити у скупо сађење америчке и још скупље каламљење овдашње лозе на неугодну америчку лозу; кад ево, да се опет потврди српска пословица, која каже да и у несрећи среће има, — дођоше Белгијанци да и последње остатке старога вина вршачких и белоцрквапских винара покупују, и уз пут, наишавши на бели песак, изустише ту спасоносну реч по пострадале и очајне банатске виноградаре: *имун!* Рекоше овај је песак *имун*, лоза у њему обезбеђена је од филоксере, — и они — како дознадох — ступише у преговоре ради подизања винограда на том песку, али од тих преговора, као што ме известише, не би ништа. Место Белгијанцима, издаде се, што је много пречe и праведније, вршачкој виноградарској задрузи на северном крају тога песка један део — у први мах 400 ланаца, на коме су они подигли садове из банатске лозе. Тај се потес прозва „Fejértelep" — Бели песак.

По извештају државне комисије сматрам још за потребно навести податке, који допуњавају ове дотле наведене и дају потпунију слику о песку и његовој култури до данас. Према томе, од 49.000 ланаца — како комисија заокругљује тај број —, могу се употребити 13.125 ланаца на пољопривредне цељи, 12.635 на засађивање винове лозе, 3.380 ланаца влажнијих делова на ливаде. Између потеса употребљивих за поменуте пољопривредне цели, има 4375 и између потеса, подесних за виноградарство, налазе се 5.700 ланаца таке пескуше, да се ње не сме ни дотаћи а намо ли да се подвргне каквом привредном поступку. Остају још 9.785 ланаца, на којима би имало пошумљавање да се продужи, односно да се као шума и даље очувају. Из тих података види се, да су управо за употребу, у округлој цифри 29 000 ланаца, а других 20.000 ланаца морају и даље остати под забраном за сваки привредни рад — недотакнути. Дакле ће та просторија и поред културе и култивисања осталих делова, још дуго придавати овој пустињи облик особеног карактера, међу свима пустињама угарским и европским — те ће тако исто дуго пријатељи природних особености и туристе имати прилике, да место да се крећу на далеке путе у жарку Африку, у блиском Банату налазити се и виђати — Захару, само, разуме се — у малом формату.

Пут, којим смо ми ишли из Ковина преко Гајића, иде даље на Дубовац па за Белу Цркву, зато се и зове белоцркванскн друм. Напа га кола напустише под Дубовцем и скренуше лево за песак. Ми смо већ били управо на самој пустињи, али оно бусење са изанђалим зеленилом своје јадне траве, не везиваше нам погледе за себе, колико нам их мамљаше она висораван живога песка, — те и не сматрасмо овај простор као пустињу, већ нам је и мисао и око летело оном морастом горостасу. Међутим и ово сметено земљиште, које ниси пристао ни да га убројиш у ледину нити у пустињу, задавало нам је већ приличне муке, као да хоћаше да нас спреми на оно, што нас очекује у самој пустињи. Пута права нема, јер се ретко која кола забуне да амо дођу, те се само узме на око тачка, на којој се мисли у пустару продрети, па се од друма до те тачке замисли ваздушна линија, и то је правац пута. То би била теорија, а у ствари и тај правац се претвори у „кривац" услед сметња од џомбастог бусења и местимичних платна живога песка, пролоканих јарчина, — те које кад обиђеш, учинио си

Ту мислим, поред тога што би се поверио тај посао енергичним, одлучним, стручним и заузимљивим снагама, да се код нас спреме могу чинити само личним суделовањем одређених стручњака, никако писањем и порукама. Једино би се могло онда рачунати на добар успех спреме за изложбе код нас, кад би се неколико за то стручних особа, узело са искључивим задатком, да приберу, приреде и припреме све потребне предмете и производе за ту смотру и то увек на лицу места, путујући и придобијајући праве излагаче и произвођаче наше.

Све друго нити би помогло, нити би могло помоћи!

Рекох за времена. Дај Боже, да се у интересу угледа ове земље мој глас и послуша!

На послетку и што се наше опште земаљске изложбе тиче, ја држим, да треба прилично да причекамо, докле наше посебне и окружне изложбе, довољно не утру стазе и богазе потребне за то, не спреме довољно земљишта, за приређивање земаљске изложбе; докле се с једне стране тако не добије довољно потребне обавештености међ' редовима произвођача и излагача а с друге стране, докле и руковође изложаба не стеку потребне умешности, брзине и тачности, у сређивању и прибирању изложбеног материјала и у руковођењу припрема за приређивање самих изложаба.

Да прибелешкама, правој штудији и тачној оцени излаганих предмета треба посветити од сада, далеко више пажње, спреме, воље и времена. — по себи се разуме.

УПУТ ЗА УТАКМИЦУ ПЛУГОВА И ОЦЕНА ЊИХОВА СНАГОМЕРОМ.

Најбоља је она машина, која врши нормални рад по најјефтинију цену.
Вист.

Запрежна су стока: коњи ил' волови, за већину справа и машина пољопривредних. Величину дневног рада, који су у стању површити, преставља доња таблица, која је искуством пронађена на основу многобројних података.

За срачуњавање величине рада код запрежне стоке, служи ова формула:

$$P = C.\ v.\ 50.\ D$$

P значи *рад*
C = вучна снага у кгр. за qdm. пресека бразде,
v = брзина запреге за минут у метрима,
Д = време рада у часовима за дан

Таблица величине рада запреге.

Тежина запрежне снаге у кгр.	КОЊИ				ВОЛОВИ			
	v	Д	С	Рад у милијунима мкгр.	v	Д	С	Рад у милијун. мкгр.
250—400	55—70	8	50—55	1,56—1,85	50—55	8	50—55	1·22—1·45
400—550	60—65	8	65—75	1,87—2·34	45—50	8	65—75	1·40—1,80
550—700	55—60	8	80—95	2·11—2·74	35—45	8	80—95	1·53—2·05

Вучна снага или сила, која се на плужно оруђе (у опште справу) преноси, служи од части за вршење неког корисног посла, рада, од части за савлађивање отпора произведеног трењем. За плужно оруђе рецимо, према каквоћи земље, према дубини и ширини бразде — узора — наравно да ће мењати свој правац,

---

пут, који је замишљену ваздушну линију тако накарадио, као иронија или још боље спрдња идеја.

Да не беше г. пл. Емануела, по нашем брат Паји, ја не бих видео тога дана песка; јер, као што рекох, сељаци околни и не знају пута у ту пустињу, која им „сипа песак у очи," чим из свога села изиђу. Мој поштовани сапутник пак на својим лавовима у летње и у зимско доба промерио је толико пута ову пустињу попреко и уздуж, па зна пута до ње и по њојзи, те је и умео намеркати најзгоднији потез за ковинску окупацију. По његовом упуству вијугао је наш кочијаш својим колима по оним џомбама, терајући их преко мање досадних а избегавајући досадније и опасније: јер, ко се навезе на ову пустињу, мора бити спреман за сваку незгоду, а труцкање је још најмања.

Радосно сам одахнуо, кад се опростисмо тог џомбастог пута, па се дохватисмо равних пешчаних пољана — бар неће бити труцкања, помислио сам. Али кад дубље у песак, нестаде и оне ретке и јадне траве а настаде голи, живи песак — ту је ваљало оставити кола, па се промучити својим рођеним ногама кроз оно нестално и ћудљиво тле, које те својим неверним узмицањем „свјачески" умори. Срећа, те су ковинске земље на почетку пустиње и што је тих дана било кише, која је овај живи песак нешто стегла и тиме нам одупирање за ноге одлакшало, а и екскурзију своју одредили смо на дан до подне, дакле свега на 6—7 часова, који не могу тако предузеће загрчати.

Морам признати, да су речи мога пријатеља имале ипак некога утицаја на мене. Од одлуке моје, да песак видим, није ме ништа могло задржати, али суморну слику о тој банатској пустињи опет не бејах рад отуда собом понети. Био сам почео себе корети, што нисам дошао колима преко монотоног Баната, већ лађом поред оне многолике и убаве обале српске. Али свака бојазан за интересност ове пустиње напусти ме на самом путу за песак, када га први пут угледах, како је ускочио од ове зелене низије до њега, па се над њим колутају праменови загрејаног и усталасаног ваздуха, који се на јесењем сунцу прелива у неким загаситим бојама, рекао бих, морасти ваздух. Може бити да је лепо јесење јутро нешто допринело овом мом задовољству, можда и фантазија није хтела мировати. — тек ја сам, противно предсказивању мога ковинског пријатеља, разгледањем пустиње био збиља очаран. Доћи из краја, који је испуњен грађевинама, испресецан путевима, водама, дрвљем и камењем, оживљен људима и животињама. па се попети на пешчани хумић од 100—180 стопа и отуда видети опет само пешчане хумиће и пусте пешчане степе, равни, на којима се по негде виде по два и три дрвета или по неколико џбунова вење — то је зацело необичан изглед и отуда необичан осећај за посматрача, који то први пут сагледа. То је свет за себе, као море или прашума; а о елементарној његовој сили и ћуди могу имати појма само они сироти српски и румунски сељаци, који су га за време границе морали „култивирати," и они чувари, који још и данас своје стадо онамо гоне.

Она модрина — моја мораста боја, која се беше сталожила над пустињом од узвишених делиблатских винограда дуж врела, па до југоисточног краја, када сам гледао с кола, прелила се овде на самом песку у отворенију боју, те је оку давало мах за далеке погледе и дочаравало слику и најмање стварчице и најситније боре у формацији пешчаних повијараца.

Прећосмо један потез, Константинов Бунар, попесмо се на други хумић — исти изглед: песак, сам бели, живи песак; премерисмо и Циганску Бару, и тамо се успесмо на један хумих — опет то исто, само мало друкчије, што но рече пок. Вук-Караџић: ово „друкчије" не односи се на песак, он је један и једнако ту, већ на саму формацију хумића и долина. Прокорачасмо и Маркушев Бунар, па и ту: то, те то — живи, пусти песак. Овде је положај, ситуација, ако се сме у овом песку

величину и положај и отпори, па да ће према томе моћи да се мења и величина, правац и положај вучне силе.

Друкчије се одређује, мери и оцењује вучна сила, кад желимо да сазнамо разлику између' разне запрежне стоке, а друкчије кад имамо да чинимо упоређења у том погледу између' разних справа и машина, које служе једном и истом циљу.

Ако имамо нпр. да меримо и оцењујемо вучну снагу неколико запрега волова, онда се она одређује површеним радом, за извесно време, радом и теглењем једне исте справе, рецимо плуга, који је удешен подједнако за све парове запреге и у погледу на дубину и у погледу на ширину бразде. Ту се дакле на једном, истом плугу, упоређују разне снаге.

Вучна снага стоке, зависи од њене силе, или моћи, на коју упливише телесна тежина, а преставља је брзина рада.

Да се добију резултати радне подобности, дакле снаге за запрежну стоку, најбоље је узети за мерило или тачно одредити потребно време за разор једног хектара. Треба уз запрегу кад оре, да идемо један минут, са часовником, који показује секунде дуж бразде и пут, који пређемо за тај минут, да премеримо метром и то је онда оно v из формуле; нужно је још да одредимо и величину w (просечну ширину бразде) и онда ћемо сазнати у десиметрима, колико ће та запрежна стока моћи да изради за један сат, заменом ове формуле и онда је узорана површина $= P$:

$$P = w.. v. 60$$

Као год што ће величина C бити различна према снази запрежне стоке, исто тако биће и величина P различита; за једну запрегу већа или мања, но за другу.

Пошто само од запрежне стоке, зависи колико ће бити оно v, не сме се никад добијени резултат приписивати у грех, или у добру страну справе, коју оцењујемо; то је дакле само мерило за оцену снаге дотичне стоке и за оцену њене радне подобности.

За одређивање величине C, служимо се увек нарочитом справом, *снагомером*, који може бити — *прост* динамометар и *бележећи* — динамограф.

* * *

Рад справе какве одређује се сасвим друкчије.

Рад справе зависи од начина самог површеног посла и зависи од доброте, ваљаности саме справе, материјала итд. а и он се изражава разликом или величином потребне вучне снаге за рад, количином и каквоћом самога рада.

Како су код нас до сада, од стране српског пољопривредног друштва приређене до сада, у Србији цигло две утакмице и то плугова: једна у Ћуприји, друга у Топчидеру; како нема изгледа за дуго још, да ће се приређивати код нас и утакмице других каквих справа, чији се рад друкчије изражава, па и друкчије оцењује, то ћу овде говорити само о утакмици плугова и о оцени њиховој помоћу снагомера.

Проба и оцена плугова.

Напретци пољопривредне технике, могу се сазнавати само помоћу упоредних проба, такмичењем већег броја справа једне исте врсте и на тај начин могу се по најбоље са свима тим напретцима упознати заинтересовани кругови.

Пољопривредне станице удешене с планом и разумевањем, које располажу потребним знањем и свима научним средствима за то, које раде непрекидно и на тенани, у том погледу, много су меродавније и много

рећи, — живописна. Повијарци пешчани овде су се амфитеатрално наслагали и саставили, да је милина оку ове облике сагледати; а преко њих — јер их наша хумка надвишаваше — могли смо сагледати према северо-западу недогледна поља пешчана, а источно указа нам се ретки гајић од багрена, и мало севернije шумарак канадске тополе — све трагови „културе" покојне границе. — Изазвана радозналост све те гони даље и очи постају попашне на новије слике, па би да идем даље у пустињу, те да видим. и шта се иза оног последњег пешчаног брда крије и шта ће ти се указати у оном видокругу иза ова са ове тачке; али ноге, напрегнуте и уморене непрестаним упадањем у песак и одупирањем с ноге на ногу, са осталим органима, а нарочито са желудцем, који што даље, све веће прохтеве буди — заповедају ти све јаче и јаче да се натраг вратиш и потражиш и њима задовољење, и ти мораш најпосле да даш овима за право, пошто се после дужег упорства у пустињи више и пре, него игде увераваш: да без задовољења телесних потреба ни душевне не падају слатко, или управо, да тада и не може бити речи о душевним наслађама.

Песак овај, као и сваки други, састоји се поглавито из белутка (Quarz) уз нешто лискуна (Glimmer), магнетског гвожђа, а још мање има остатака од шкољака, љусака пужевих и биљних остатака; а зрнца су му ситна, округласта, делом безбојна, делом жуто, црвено, па и црно обојена. При хемијској анализи показале су белутка квантитативно у две пробе песка: једна са северне стране пустиње (карлздорфски) 84^{86} %, а други са јужне стране (дубовачки песак) са 79^{12} %, дакле је овога другога већа плодовитост и овако доказана. По Веселијеву суду овај је песак од свију европских пескова најпогоднији за насаде — културу, а у српском минералошком кабинету обележише га по мојој проби из дубовачких потеза као особеног по већем проценту магнетита.

Према томе са свим је неосновано оно у Ковину распрострто мишљење, као да је тај песак недоступан за филоксеру са својих оштрих кристалних углова, или што је игличаст. Мало час видесмо да су му зрнца округласта, што код живог покретног песка друкче не може ни бити, пошто се он при кретању таре, чеше и заокругљује, а дознасмо по резултату квантитативне анализе, да белутка има више од 70 %, као што се такође погрешно а под именом науке и стручњаштва то означило ковинцима, који тражаху мало потања обавештења о том песку и његовој особини у односу према филоксери.

Особина песка, по којој је он — да се послужим термином из нашег рата за језик — утук на утук филоксерин, у томе је, што јој живи песак затвара пут чокоту својим неминовним засипањем. Из овога се уједно може извести тај неутешни закључак: да и пескова моћ, имунитет му није безграничан; а то ће рећи: што се песак буде више везивао, више мешао са органским састојцима и тиме губио своју особину покретности, особину живога песка — у толико ће више винова лоза, у њему засађена, бити у опасности да је снађе напаст филоксерске уши. Ово предвиђање фактички су већ неки испитивачи и изнели као потврђено; само што остављају виноградарима ту утеху: да песак ову своју корисну особину задржава дуги низ година, који ће се даљим искуством и испитивањем зар и тачно одредити моћи — тек свакојако је тај дуги низ година толики, да дотле довољане одштети и награди труд и трошак привредников на песку учињен.

(Наставиће се)

боље, но обичне, пролазне утакмице справа, које се приређују брзо, на дохват и на крпат, уз изложбе и параде. Пољопривредне станице, са својим пробама и испитивањем у погледу на оцену ваљаности разних справа и њихове подобности за рад, служе не само својој земљи у давању савета и избору подесних и добрих справа према разноструким потребама и приликама појединих покрајина, већ прибирају и драгоцени материјал за науку саму и за усавршавање пољопривредне технике, или знатно, који се бави израдом пољопривредних справа.

Дотле пак, докле се код нас не пође правим путем у свима пољопривредним гранама и предузећима, приређивања утакица у раду са справама, биће један моћан чинилац. како на оцену пољопривредних справа, тако и за потисак и развој тог заната у нашој земљи. Доказ су нам за то и обе приређене утакмице плугова, од стране српског пољопривредног друштва, које су нам показале: *да се у Србији израђују врло добри и ваљани плугови, који су дотле доношени са стране, да у Србији има добрих и ваљаних мајстора за израду плугова, да се ти плугови могу и такмичити са страним плуговима и задовољити потребу Србије на плуговима!*

И одиста приређивање утакмица са справама, нуде најбољу прилику, за такмичење већег броја справа, које раде под истим околностима, за тим на њима је једина прилика да се по раду упореде и оцене у земљи израђене справе. Такве утакмице приређене са наградама су и врло моћно средство за подизање и развитак тог заната.

Само кад оценом руководи стручњачки суд и правичност — и да се такве утакмице могу што чешће приређивати.

Истина да су тако добијени резултати, на првом месту меродавни за оно земљиште, на коме се пробе предузимају; али избором земљишта згодних за пробу разних, тежих и лакших плугова, може се подесити, да те пробе буду меродавне и за већи број сличних земљишта у читавој држави, а за тим, поред бољег и циљусходнијег уређења самим утакмица, не треба се као до сад задовољавати само са деобом награда на такмичаре, већ треба и добијене резултате примењивати шире и користити се њима, за практику више, но до сада.

Угледајући се на српско пољопривредно друштво, треба и његове поједине подружине, да на томе пољу отпочну делатност.

Српско пољопривредно друштво, треба да настави са откупом таквих добрих плугова и да поступно истискује стране фабрикате.

Свака пак таква утакцица треба да буде пропраћена опширним и прегледним извештајем, којим би се и шира публика могла користити у практици, при набавци плугова и избору мајстора — који плугове код нас израђују, а за тим, да сваки на основу тих извештаја буде у стању да и сам оцени у колико је оцена плугова била правична и у колико је распоред награда био умесан и користан.

Овај упут написат је у намери, да послужи као саветодавац у приређивању таквих утакмица и да опише и уобичајена у практици мерила за оцену рада плугова на утакмици, како би с једне стране и подружине могле на том пољу дејствовати и како би се с друге стране, у том случају постигла тако потребна једно-образност у самом поступку.

Практика се до сада испомагала следећим начинима при оцени плугова:

1. *Оценом по укупном утиску*, који се добија од ока, при посматрању плугова у раду; поједини плугови се у раду одбацују, докле не остане њих неколико понајбољих за оцену. Овај поступак, као застарео, треба сасвам одбацити.

2. *Оценом појединих особина плуга*, чији се резултат укупно сумира и при оцени појединих плугова је по том меродавана; овај се начин извршује срачуњавањем: или помоћу:

а). сабирања; или помоћу

б). множења.

а. *По поступку сабирања*, плугови се оцењују по њиховим главним особинама засебно и свака поједина особина изражена је разним бројним ступњевима, па се после сви поједини бројеви те појединачке оцене скупе или саберу.

Неки су предлагали, да се с погледом на већу ил' мању важност појединих особина, за њих разна скала бројева узима; али опет то оцењивање «важности» појединих особина бива произвољно и од ока и за то је најбоље за све особине узети подједнак број бележака, но да се особина оцењује са бројном снагом од 5, а друга — од 20 бројева, ма да је и то неумесно, јер с подједнаким вредностима у збиру укупне вредности, заступљене поједине мање важне особине, могу да паралишу важније особине рада. Е, али је као што рекосмо много теже оценити нпр. за колико је бројева важније добро превртање бразде. од чистине дна у бразди и ако нпр. прва особина добије 4 броја у скали вредности више, но друга особина, онда ће превртање бразде са 4 пута више у рачуну да пребацује оцену чистине дна бразде итд.

Даља је главна мана овог поступка, што и ту имамо посла са једним више произвољним мерилом, које зависи од случајности и произвољности, дакле више се приближује старинској оцени од ока.

б). *Поступак множења.* Бемер је покрио да недовољности предњег поступка тиме исправна, што је поставио формуле, по којима се пронађени ступњеви, могу саставити у један, заједнички резултат. Али, овај грдни број формула је за практику врло тешка ствар и пошто по њима није ни једна утакмица још изведена, прећи ћемо и преко овог поступка потпуно на „дневни ред.“

3. *Оцена на основу прорачуна трошкова.* Ову су оцену увели у практику професор Вист и инжињер Павле Лазар; у њој су јединично мерило за оцену трошкови извршеног рада. Принцип овог поступка за утакмицу плугова је, да се плуг и рад његов по пољопривредној вредности преобрате и сведу на повчану вредност. Да би се могло водити рачуна о различитој доброти рада, мора се оцењивати пољопривредна вредност истог, као и продајна цена фабриката и мања вредност мора се уписати на терет израде. Но како се на жалост доброта рада сама за се, не може изражавати у новчаној вредности, то се при срачуња-

ваљу признаје уплив и појединим особинама, а према важности њиховој.

У кратко, овај нови поступак је; прорачун трошкова рада, у вези са поступком сабирања за особине, које се не могу изразити у новчаној вредности, или овај поступак признаје у оцени правило: *најбоља је она машина, која врши нормални рад по најјефтинију цену.*

При досадањим утакмицама плугова, овај нови поступак није био употребљавам, код нас.

Утакмица плугова.

Може се поделити на три главна посла: на припреме за утакмицу, на праву утакмицу или упоредну пробу плугова и на срачунавање резултата.

I. Припреме за утакмицу.

1. *Припрема земљишта*

Ко' приређује утакмицу, мора прво одредити околности, под којима се имају плугови опробати и према томе изабрати место и време за приређивање утакмице.

Како ће резултати само онда имати стварне вредности, ако сви плугови буду радили строго под једнаким условима или околностима, а због величине земљишта, које се мора употребити за пробање ретко се може наћи свуда истоветна земља у свему, то се мора претходно земљиште у том погледу изједначити нарочитом припремом. У Агарду у Мађарској, на 4 недеље пред утакмицу припреме земљу — поору је, ваљком поравне, а пред утакмицу је лако подрљају.

Разуме се, да се земља не припрема, кад оће да се оцењују плугови за преоравање стрника, за подривање или кад се плугови пробају у ледини, у погледу на њихову јачину и издржљивост.

Како је за сваки плуг потребно довољно простора те да се може опробати у намештању и руковању, у оду, с погледом на подобност и доброту рада биће циљусходно за сваки обичан плуг, обележити парцелу од 100 мет. дужине и 15 м. ширине, од које ће површине, $^1/_3$ служити за пробу намештања — подешавања — и руковања с плугом, $^1/_3$ за прорачуњавање подобности рада а последња трећина, за оцену рада и од плуга. Од оба последња дела парцеле, треба одвојити, на увратинама попречном браздом, на свакој ивици око 10 мет. који ће служити за заплуживање и вађење плужног оруђа и за обртање у бразду и онда ће се сам рад оцењивати на обележеном простору од 80 м. дужине и на постату од по 5 мет. ширине.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

ПОЉОПРИВРЕДНЕ НАПОМЕНЕ

ОД

Драг. Н. Лапчевића.

(Свршетак)

23. Подижите детелишта, јер из једног малог простора можете имати велике користи. Детелина се може до пет пута преко године косити, а од свију трава најјача је храна за стоку.

24. Гајите сточну репу, јер успева готово на свакој земљи и по окрајцима, куда иначе не засејавате ничим. Она добро роди а изврсна је храна за стоку, нарочито за краве музаре, које храњене репом, бивају млечније.

25. Дрљајте ливаде с пролећа, јер дрљањем поравњују се кртичњаци, траве се раздрмају у корену да би се јаче бокорile, опало семе добије услова за ницање, маховина се почупа итд. Подрљане ливаде увек боље роде, него оне што нису дрљане, а и по каквоћи је сено с тих ливада боље.

26. Чим нагне зима пролећу, одмах треба изаћи у воћњак па врло марљиво сваку воћку очистити од гусеничких јаја, те да се не лежу и не пропасте нас. Савременици наши знаду колико нас је сатро немар наш; колико нас је грдно штетила гусеница, која је, брстећи воћке, не само оставила их неколикe године без рода, већ их многе и посушила.

27. Подижите шљивне расаднике из коштица, јер је шљива и снажнија и дуготрајнија, кад се тако произведе. Да би боље рађала, треба младе фиданчиће очењем калемити, јер тако окалемљене шљиве, дају врло крупан и обилат род.

28. У јужној Немачкој и Швајцарској имаоци винограда дужни су да за време трајања опасности од пролећних мразева, држе у приправности потребан материјал за гориво и да одреде нужан персонал за ложење ватре. Општински пудари дужни су да од 2 сата пре зоре, за све то време пазе на термометар и чим примите падање температуре, одмах дају знак на ларму, на коју се у исто време све ватре запале и дотле гору, докле опасност не прође. Димљењем овим неспорно свагда се отклања случај промржњавања винограда. — Требало би на ово да се угледају и наши виноделци, чији виногради тако често од пролећних мразева страдају.

29. Поред путева и улица, по оградама, шанчевима и свуда где имамо излишног места, подижимо беле дудове, јер су нам они врло потребни за развијање свилодеља, од кога можемо имати лепе ваљде. Подизање дудова неће нас ништа коштати, а гајење свилених буба узгредан је и незнатан посао.

30. Ви, пољопривредници, који живите и радите по брдским крајевима, по којима плуг не може да ради, већ се мучите са старом и несрећном ралицом, набавите плуг обртач, назван још и *америчком ралицом*. Обртач је лак, с њим се лако и брзо ради, а куд и камо боље сече бразду него наша стара ралица. — Ко год хоће да озбиљски ради своје имање, тај треба да набави овај обртач.

31. Швајцарска, та малена савезна република, од самог воћа засађеног поред путева и испуста, има годишњег прихода преко 10 милијуна динара. На њу треба и ми да се угледамо, па да воћем засађујемо толика празна места, нарочито поред путева селских, општинских, среских, окружних и државних, те би отуд могли добијати велики приход.

32. Распарчаност и растуреност имања, пољопривреднику одузима много времена у раду и доприноси му много неприлика, па и штете. За то се треба прихватити уједињавања (аронднрања) имања, а за ово говоре следећи разлози: „Код уједињене имавине лакши је надзор; лакше се усредсређава свеколика нужна снага за извршење појединих тежачких послова, лакше се примењује плодоред, не губи се земљишта на међе, увратине и путање, умањава се могућност на потрице и парнице око тога и напослетку умањују се спорови око заватања земље.“ Овоме послу треба приступити одмах, а то би могао бити и повод за удруживање пољопривредника у цељи колективне (задружне) производње.

33. Не кварите и небојите своја вина. Гледајте да их произведете најбоље што можете, јер добра вина и чиста, могу добити и прођу и цену добру. Један Рус, који је испитивао наше прилике привредне, вели: да наша вина, разуме се чиста, не уступају многим најбољим винима јевропским. — У осталом, то се потврђује и тиме, што је се неких година за саму Француску извозило наших вина преко 50.000 акова, за која смо се добро наплаћивали; а што је у потоње време рад с вином посрнуо, то имамо само себи да пребацимо, јер смо купце отерали кварећи га.

34. Не купуј кафу, не дај паре за шећер. Кафу може да ти замени чај од лишћа јагодиног. „У лишћу од шумских јагода, кад се на сунцу осуши, развије се ароматичан (пријатан) мирис, па кад се ово као чај скува, даје врло укусно и здраво пиће.“ А у место шећера, ето ти меда. Ти немаш меда? Негуј

пчеле — посао јевтин и лак — па ћеш имати и меда и воска, и за себе и да продаш.

35. Ко хоће да уштеди у сточној храни а у исто време да стоку боље храни, тај треба да набави сечку. Сечки има за сецкање шаше, сламе, сена, сточне репе итд. — Сечке много уштеде, а исецканом храном стока се боље храни.

36. Да би могли имати трајну прођу и већу цену сувим шљивама, нужно је испунити ове услове:

а), брати шљиве кад потпуно дозре;

б), не трести их, да се разбијају, но их брати нарочитом воћарском справом и спремљеном за то;

в), не турати на сушницу зеленјаке, недозреле и разбијене шљиве, већ одабрати само оно што ваља;

г), сушите их на сушници француског система, и осушите их добро и правилно; и

д), осушене шљиве пребрати и пресортирати на нарочито за то спремљеном тријеру.

37), Оснивајте општинске пољопривредне књижнице и читаонице, где ћете моћи, кад сте докони, читати корисне књиге и новине, или узимати па прочитање код куће. Не заборавите ону непобитну истину, да колико ко зна, онолико и вреди, и, што ко више зна, више и вреди. У књигама и новинама наћићете многе корисне поуке за пољопривредне радње и свој домазлук.

38. Скупљајте лековите траве, којима се лече људи и стока, па их у случају потребе употребљујте. За болести теже и непознатије зовите лекара, а за болести заразне код стоке, брзо јављајте првој власти — општинској — како би се предузеле мере, да се зараза ограничи и отклони; јер би иначе много наудила земљи и оштетила народ.

39. Бекл у своме одличноме делу помиње: да је у Јевропи за много столећа једино животињска храна у општој употреби била свињетина, пошто су говеда, телад и овце биле скоро непознате; да је оно било главна храна Ираца XII столећу; и да се у светим књигама Скандинаваца свиње престављ као главна храна и на небу. И данас је свињарство од големе важности по народну привреду; за то се с правом очекује од пољопривредника, да свиње негују у већем размеру, и да одабирају најбоља и најпитомија приплодна грла. Нико не треба да заборави, да је и онако славни Кара-Ђорђе био свињар, и да је то у колико корисно, у толико и часно занимање.

40. Гајите мак, цикорију и броћ, јер те биљке не изискују нарочите неге и готово ништа не коштају, а у трговини се добро плаћају. Пољопривредници би од ових биљки могли увек добре користи имати.

41. Лисицу ћеш најлакше наћи у јазбини за време хајке; за тим за време олује и кад први снег падне; и у Марту, кад се лиња, особито кад је магла или киша.

42. За свакога, па и најсиромашнијег пољопривредника, веома је практичан и користан крунач, који се зове „Ексцелзиор“ а кошта 6 динара. Њиме се како сув, тако и сиров као и разне дебљине кукуруз врло лако, са мало снаге, може крунити. Окруни до 4 ектолитра на сахат.

43. Да ти жижак и у опште инсекти не уде житу у амбару, сочиву, грашку и другим варивима на остави треба да гајиш биљке које имају одбијајући мирис, као: селен, рутвицу, нану, мирођију итд. па осушене метати у жито или стављена варива. Инсекти беже од мириса тих биљки.

44. Гајите што више пчела, јер оне утичу и на родност воћа. Да је то истина, ми потврђујемо овим неоспорним фактом: „Досељеници у Аустралији, нарочито Немци, посадили разне воћке на подесним местима у својој новој домовини; но на велико чудо воћке нису рађале. Мислило се већ, да аустралиска клима не годи подизању воћака и почели су воће да затиру. У том дође пре неколико година у Аустралију један немачки пчелар, који је собом донео и пчеле па је почео пчеларење. И гле сад на један мах воћке пчелареве и њихових оближњих суседа почеше да рађају добро. Сазнало се одмах, да аустралијанци немају таке инсекте, који би помагали оплођавању воћака. Пчеларење у Аустралији почело је сад да се много шири, јер даје велике користи, а и реди размножавања воћака постала је неопходна нужност.“ —

45. Гледајте да се уз школу уреди школска башта и школски расадник. У башти ће деца ваша видети савршеније обрађивање и боље усеве; а у расаднику се научити калемљењу воћки. Даље, из баште и ви можете добити бољих семена, а из расадника благороднијих дрвета.

46. Набављајте гвоздене плугове, не плашите се њихове тежине. „Лакши плуг поремети се лако ако у бразди нађе на какву год препону, ако удари у пањ, жилу или у омањи камен, или нађе на тврду земљу, те орач мора добро да пази и свом снагом да ради, непрестано подешавајући плуг ручицама и избегавајући таке препоне ако ће да с плугом по изађе из бразде. Многим огледима са тежим и лакшим плуговима осведочило се, да се при једнакој дубини и ширини, лакше оре плугом, који је 75 килограма тежак, него са оним од 30 килограма тешким. и сточна се снага згодније и равномерније употребљава.“

47. Често нам се шљиве веома много рогаче. Рогачи или пасуљаре, или криваци и кустуре то су производи једне гљивице Exoascus pruni Да се не би јаче идуће године умножили, треба их уклањити из воћњака.

48. Будимо солидни у радњи, јер нам је несолидност убила тако леп приход од сувих шљива. Американац купује шљиве за јело, он је једе као вариво; у место салате уз свако месо, и на друге начине. Па као што тражи добру говеђину за бифтек, он тражи тако исто и добре и чисте шљеве за компот; и ако му потуримо једаред рђаве, он нам после и за добре неверује.

49. Набављајте прашаче и загртаче, те уштедите времена, муке и труда ско прашења и огртања кукуруза. Да су то добре справе, ево сведочбе Цветка Павловића земљорадника из Великог села, који вели: „Пре седам година нисмо ни знали да у свету има и таквих справа, којима се може заменити мотика у загртању кукуруза. Па, кад смо први пут почели радити тим справама: прашачем и загртачем, сељани су долазили, гледали и смејали нам се. Резултати таквог рада још у првој години били су сјајни. То су увидели прво наши сељаци, па су почели употребљавати поменуте справе, а за овима почела и цела околина, и данас, сав равни Стиг са Млавом поплављени су овим справама. Што је најважније, радећи овим справама много се добија у времену, те је корисност тих справа у сваком погледу очевидна.“ — Нека се на ове крајеве угледају и други — неће се кајати.

50 Мање пеците ракије, која свестрано руши човека, а више правите пекмеза. Данас је пекмез у великој употреби, а а изгледи су му за бољу будућност све сигурнији. Пекмезарске радње на западу се све већма развијају, прионимо и ми у том правцу радити.

51. Нигка не треба доцнити са засијавањем озиме пшенице. Најлепше је време и доноси најобилнију жетву, кад се озима пшеница засијава између Миољдана и Петковаче: а неки има који тако рано посеју, да до дубоке јесени могу је покосити и зелен употребити за пићу стоци, па ипак пртнос је од такве озимице обилан.

52. И дивљаке не треба испустити, а да се њима пољопривредник не користи — од њих треба правити сирће. Сирће се гради овако: «Узме се 50—60 кила дивљака јабука, и стуцају се у каквој повећој ступи, ако се за то нема нарочитих справа. Овако истуцане јабуке са својом широм, наспу се у какав суд и прелију са 30 литара воде, па по том притисне са потежим каменом, као што се ради код киселог купуса. Сад се остави овај суд на каквом топлом месту, или у близини пећи док са свим не превре. Кад је врење прешло, онда се сирће одвоји од комине у какво чисто буре, које се остави у подруму или иначе месту, које није изложено мразу, и буре држи сирћетом увек пуно све дотле, док се врење потпуно не сврши. За пола године ово сирће добије савршену своју киселину.“

53. Да пољопривреднику много користи читање пољопривредних листова, нека сведочи овај факт: „Др. Мартин Вилкенс, професор на великој школи за земљорадњу у Бечу, послат је био 1889 године од аустријске владе у америчке Сједињене Државе, да проучи стање тамошње земљорадње. Међу осталим пише поменути професор са свога пута, како му је јако пало у очи, колико економских листова читају амерички економи — фермери. У том лежи по његову мишљењу тајна земљорадничког успеха у Америци. Сваки фермер држи економске новине; у Јови наишао је учени путник на једног, који је сам

држао пет земљорадничких листова и то *непрекидно учење и обавештавање прави је основ користи иуног рада на земљи у Америци.*“ Угледајмо се на америчке пољопривреднике!

54. Старајмо се радом да нам се земља не упарложи; ђубрењем — да нам се не исцрпи. „У Хини, где народ од десет хиљада година обрађује земљу, нема парлога. Хинези не знају, шта је упарложена, исисана земља, јер јој снагу иза сваке жетве надокнађавају гнојењем.“

55. Подижимо угледна добра на све стране, јер нас у томе погледу и сама Турска престиже. „Да би се увећало богатство земље научним развијањем земљорадње, Султан је пре неколико година наредио да се оснују имања и добра угледна по областима царства.“

56. Чак и плод дивљег кестена може се у пољопривреди корисно употребити, само кад се паметно ради. На име: у јаком цеђу од пепела и креча треба неколико сахати држати ољуштено кестење; по том извадити, испрати у чистој води, па искувати, и пошто се охладе, изгњечити их и давати кокошима. Овом се храном кокоши могу добро да угоје и добију мекано и укусно месо.

57. Голубије и кокошиње ђубре, најбоље је ђубре, с тога би требало марљиво га прикупљати. Рецимо да имамо само пет кокошака. Једна једина кокишка даје преко 8 до 10 килограма ђубрета. Дакле пет њих, дају скоро 50 килограма. И то како ђубре! У њему има највише азота, фосфорне киселине, калија тако важних твари, које су за пораст биља врло нужне. Испод седала треба метнути једну даску, на ову даску посути суве земље, песка, или најбоље пепела, па свако јутро изручити на одређено место, али под кров да га киша не плаче, и ту га чувати до употребе. Овако с пепелом измешано кокошије ђубре, неисказано је добро за ђубрење поврћа, нарочито с пролећа. На ону леју, на коју мислимо да расадимо разно зеље (купус, кељ, карфиол, спанаћ, салату итп.) ми ћемо с пролећа, чим време допусти да можемо земљу обрађивати, то, с пепелом помешано кокошије ђубре, растурити и са земљом помешати. Милина ће бити погледати, како ће на тој леји поменуто зеље да напредује.

58. Уништавајте гусенице и лептирове, који се у масама појаве на воћу, те га могу упропастити. Гусенице ће те уништити тако: ако под воћком запалите сумпора. Оне ће онда попадати, а ви их погазите, или шћукајте живину, нека их поједе. Лептирове можете уклонити, ако ноћу наложите ватру у воњаку. Лептирови ће онда налетити на ватру и спалити се. — Ово је нужно да се врши по свима воћњацима, да не би из једног у други гусенице и лептирови прелазили.

59. Заливање млаком водом врло добро утиче на зелен, цвеће, шибље и дрвеће. Тим начином убрзава се сазревање плодова и потпомаже развијање зелени и поврћа; при том, све што се залива млаком водом, много више роди но иначе.

60. Да кокошке боље носе, потребно је да у храни имају што више кречних материја. Доказато је искуством, да тих материја има у довољној мери у свињским костима, и да, кокоши, које се хране њима, боље носе. С тога, треба свињске кости тако иситнити, да их могу кокоши јести, па их кокошима давати у мећи.

61. Пепео је врло добро ђубре, а нарочито за ливаде. На местима, где ни једног бокорчића детелине није било, изчара је пепео тако, као да си детелину посејао, а не пепео просуо. Пепео подводну ливаду исушује а суву поправља. За то, не бацајте пепео, већ га за ђубрење ливада остављајте.

62. Кокошар треба да је лети ладан а зими топао; да није подложан општим ветровима и да није влажан. Да се ти услови постигну кокошар треба направити од дасака, покрити га сламом, а изнутра поставити га дебелим слојем сламе од ражи, која се придржава малим летвицама. — Да се у слами не би залегли разни инсекти, треба је мазати гасом или сумпорном паром кадити.

63. На пелен треба обратити нарочиту пажњу. У нас га врло радо мећу у ракију. У Мађарској употребљују га при справљању нарочитих вина; у Француској вештачки га додају у ракије и ове добијају од њега не само друкчији мирис и укус, него и много већу цену од обичних ракија. У послдње време употреба је пелена у Аустро-Угарској постала врло знатна. То је покдепуло тамошње пољопривреднике, те га многи данас гај као и спаку другу културну биљку. Са 1 хектара добија се, обично, 24 метраценти осушене стабљике са лишћем, и око 5—6 метраценти корена. Трговина Леман и компанија у Брину плаћа 1 кгр. осушеног пеленовог лишћа са стабљикама 9 а 1 кгр. корена 16 крајцара. — Пољопривредници наши могли би домаћим апотекарима и дрогистама продавати суве стабљике, лишће и корен пелелов просечно 20 до 25 пара динарских од килограма.

64. Ми сваке године издајемо по неколико хиљада динара за коње које купујемо у Мађарској, а који су праве раге; не заузимамо се да у земљи подигнемо коњарство, те да и потребе своје подмиримо, и опет да можемо нешто издвојити и продати. А шта ради Енглеска? Она је 1888 године продала 12.880 грла за **21,207.775** динара; а 1889 год. 14.267 грла за **24,600.000** динара. То значи, да та земља трећину нашег *државног* буџета добија са стране само од коња...

65. Ељда је врло корисна биљка. Руски доктори испитали су овај род за то што су увидели како се са њиме храни и лечи руски народ, и нашли да је он одиста и посве лековит у овим случајевима: противу сваковрсног нереда и болова желудца и црева; противу сваког пролива, смрада из уста, глиста, мокрота и кожних краста и отока. Противу свију тих слабости и болести треба јести до сите воље кашу-бунгур од ељде. У то име ељда се прекрупи. Увек мора бити чиста и тазе. Она се вари у води све дотле, док се добро не развари, и док не буде уварена од потоњег доливања воде, тако да у њој кашика може стајати, Бунгур тај може јести до миле воље кад год се осећа потреба за јело. Он се може зачинити само са неким маслом или машћу чистом и скорашњом. Та је храна и лековита и хранљива. У то име не би згорег било да се бар од сада што више обрађује и употребљава таки корисни род. Не заборавимо уз то, да је ељда врло корисна и посве нужна свуда где има пчелињак и пчела. Њима је најмилије цвеће ељдино, па и због тога нужно је да и овога рода, бар од сада на све стране више обрађујемо и уживамо. — Приликом сетве треба да набавимо руско семе, које се већ добавља у наше крајеве.

66. Један струк корова даде толико семења, да се из њега идуће године стотинама биљака произведе, тако, да нам тај коров закрчи места, која би могла употребити на гајење корисних биљки. — Да коров треба уништавати, није нужно ни говорити, али сад је питање: како се најбоље уништава? На то питање следује одговор искуствима потврђен: да коров треба уништавати пре него му је семе дозрело.

67. Гарење је једна од најкориснијих радњи пољопривредниковим; и, кад би, по несрећи, припадали апсолутистичком правцу, прва бе нам брига била силом власти поставити обавезу свима пољопривредницима да своје њиве, стратишта гаре. Угаром (гарењем), постиже се идуће године боља жетва, јер се не само сав коров потамани, него труљењем овога као и остатка од пожњевеног житног класја, жила и др. земља се у неколико и пођубри. Сви они подорани делови, брзо се у земљи распадају и до идуће сејидбе од њих се спрема прилично хране за нов усев. У распадању њиховом развијају се неки гасови (угљени диоксид, амонијак и др.), који не само што су и сами састојци биљне хране, него натерују и земљине камените честице да се распадају, те да се и од њих припреми што више хране биљне. Сем тога кад се гари, земља је идуће године трошнија, топлија је и умерено влажна.

68. Србија је по свом климатском и географском положају, по каквоћи земљишта и другим приликама, земља врло погодна за винодеље. По попису од 1884 године било је 162,487 сопственика који су имали винограде на простору од 43.303 хектара и 82 ара; а по попису, који је засебно 1889 године вршен, овај простор винограда спада на 528 општина (онда груписаних). Од ових винограда по приближном рачуну 1889 год. добивено је вина 832.338 хектолитара, што преставља вредност 19,143.780 динара. Годишње се просечно из земље извози вина 36.199·06 хектолитара, а увози 6174·11. Дакле, више се извози но што се увози 30.024·96 хектолитара, што преставља вредност: извоза 851.344 дин. а увоз 215.638 дин. дакле, чистог извоза преко увоза 5352.702. Наша се вина извозе у Аустро-Угарску, Америку, Босну, Бугарску, Енглеску, Немачку, Румунију, Турску, Француску и Швајцарску. — Извозе се још и у друге земље (н. пр. у Русију), али под именом туђим. — Ове

чињенице јасно нам заповедају да виноделу обратимо нарочиту пажњу, као јакој грани нашег привредног богатства.

69. По мишљењу искусних пчелара, при пчеларењу је неопходно, поред осталог, имати ово у виду: 1) поставити уљаник од најближе зграде не ближе од 10 метара, и увек је боље бирати такво место за постављање које је удаљеније; 2) растојање од уљаника до пута и до места куда стока пролази, нужно је да буде најмање 30 метара; 3) при појави трулења и метиља у пчеланику, сопственик тога пчеланика дужан је доставити то до знања суседном пчелару, и обавезан је без разлачења, брзо уништити или излечити своје заражене пчеле, уклонив кошнице и саће у тако место, где не би могле допирати друге пчеле да се заразе.

70. Да пчеле треба гајити, и да оне могу бити одличан извор за богатство пољопривредниково нека осведочи истинити факт. Пре неколике године *један* (разумите, *само* **један**) трговац из Румуније, обратио је се на наше посланство у Букурешту, и тражио из Србије да купи 10.000 килограма воска Колика би се сума могла узети само од тога једног трговца, а колико опет од многих других, само кад би ми развили пчеларство?

71. Општинска својина једини је ваљда остатак онога патриалхалног задругарства српског, где су становници једне општине имали задружне утрине, испусте и забране. Ма и кад би приватна својина са економског гледишта била оправдана (а кона се нигда не може оправдати), то и опет нигда не би било оправдано, да утрине, испусти, попаше и забрани (изуме) буду приватча својина, јер је природно да буду само задружна — дакле општинска. Наши стари имали су са свим правилан поглед на своју привреду, кад утрине, испусте, попаше и шуме нису делили, него су оставили у „*комун*“ — заједницу; јер је од те заједниче очигледна корист. Корисност те задружне, или тако назване *општинске својине*, најбоље се огледа у томе, што и сиромашни са највећим богаташима имају подједнака права да напасају стоку на општинским утринама, испустима и попашама, и из шуме да секу дрва за кућну потребу. То је по здравом разуму праведно, а за привреду врло корисно, јер кад има таквих услова за држање и гајење стоке, онда се сточарство подиже. И одиста, док бејаше општинских утрина, испуста и попаша у већем обиму, донде нам и бијаше сточарство боље; али од како се општинска својина отпоче нагло разграбљавати, од кад појединци захватише најлепша и најбоља места, од тад други, који не бејаху тако грабљиви, или не бејаху у положају да грабити могу, почеше и мање стоке држати, пошто изгубише услове за њено гајење. Отуда се датира и опадање нашег сточарства; а да и не говоримо о штети коју нем доноси заузимање и крчење горе. Не само да је општинска својина корисна за подизање сточарства, о којој грани наше привреде морамо водити најозбиљнијег рачуна, него нам је она баш сад и неопходно потребна, с тога, што се с дана у дан гомила број сељачког пролетаријата (безкућништва). Те невољнике не треба пуштати да се злопате, него им треба створити услове да раде и да своје бедно стање поправе. Од таквих бедника треба састављати производњачке задруге и тим задругама дати општинску земљу, алате и друга средства да раде, с тим да и земље и све остало остане у својини општине. Такве задруге, без икакве сумње, напредовале би и служиле за углед својој околини. С тога — чувајмо општинску својину!

72. Интересантно је, да у Русији постоји удружење радника — *артељ* Тако се зове *задруга*, састављена из истоветнах радника и надничара, ради тога да тражи рада ирекo избраног старешине; па сви заједнички раде и сви зараду стављају у комун. Из комуна тога плаћају жену да им готови јело и да спрема и пере кошуље. Болесни задругар њихов негује се из комуна. Кад свршe посао, зараду деле скоро на једнаке делове, т. ј. ако је приспела зима или нестало рада у том крају где су. — На ово би се требали да угледају и наши сиромашни аргати.

73. И у самој Турској, где је вино верозаконом закрађено мусломанима, виноделу се поклања велика пажња, од ногa имају великог прихода. *Само* из три покрајине Турске *само* једие године и *само* за Француску извежено је вина у вредности 5½ милијуна марака Овај факт учи и нас, да виноделу поклонимо већу пажњу.

74. Поред породичне задруге у нашем народу била је и задруга *браство*. Браство, у неким покрајинама нашег нерода, зове се и умножена породица, племе, које није у заједници. Но такво браство, као економска чињеница, не постоји већ само по имену. Браство, у смислу економском, потпуна је задруга, као што су радничка удружења на западу и у Америци. Оно је развијено у нашем народу из потребе, да се удруженим срествима и удруженом снагом врши производња. Браство чине искључиво инокосница, људи без задруге. Не могући да сваки за се обделава земљу као што треба, и трпећи с те стране оскудицу, они су по два и три или по више њих ступали у земљорадничку задругу, која се у народу зове *браство* т. ј. да живе и раде као браћа с правима рођене браће. Такве задруге, разуме се, да су увек имале одличних успеха. Из искуства знајући шта је инокоштина, браства се нису никако делила, док се нису прелила у чисто породичне задруге, а узевши све шта је ко имао, створили су лепо имућство, које се удруженим пословима све више развијало. У браство уноси сваки све што има, ма то и не били једнаки делови, и унешена имовина њих је свију. У браству су једнака и права и дужности, како у погледу приноса, тако и у погледу целокупне имовине. Више случајева има, да поједини тако рећи ништа није унео у браство, сем своје снаге, па опет ни он нема мањег права од онога који је унео највише. Браства су врло корисна у економији, за то их и препоручујемо пољопривредницима.

75. Вредно је знати; да стрмнине најбоље успевају, кад је семе посејано 5 сантиметара и 23 милиметра дубоко Раж најлошије подноси дубоко сејање, а овас на против. Не треба сметати с ума, да на дубини до 23—26 сантиметара, а у неугодној години већ и на дубљини од 15 сантиметара и 70 милиметара, са свим престаје моћ клијања стрмнина.

76. Да и овас утиче на млечност крава, опитима је доказато, јер кад се њиме хране, дају више и бољег млека. Крави је довољно дати дневно 1½ килограм овса поред друге пиће и то најбоље као јарму помешану с другом храном. Овим начином крава ће дати не само више млека, него ће најмање за 5% имати у њему више масла.

77. Многи греше у томе, што, кад је сува земља, потапају семе. Они то раде у намери, да семе брже проклија и поникне А то не стоји; јер семе набубрело у води кад пане у суву земљу, смежура се и после му треба много више времена да остане у земљи докле клија, а често и пропане. Семе се потапа у води само тада, ако земља, коју засејавамо, има довољно влаге, те да ома већ набубрело семе потпомогне да што пре клија.

78. Један практичан пољопривредник пре неке године изнео је ових десет заповести за сређивање ливада, које вреди упамтити; 1. Ливаду коси кад је у најбољем цвету, а никако не чекај да прецвета. 2. Коси увек добро искованом и оштром косом. 3. Не узимај одвећ широке откосе, но се старај да покосиш ливаду што равније и што ниже. 4. Сено преврћи онда, кад се толико осушило, да га истог дана кад га превртеш, можеш и скупити. 5. Не преврћи једног дана више сена но што можеш до мрака скупити у навиљке. 6. Навиљке не прави одвећ велике, да их двоје не би могли понети. 7. Не остављај сено у навиљцима дуже него што мораш. 8. Не дени на ливади одвећ велика сена (пластове). 9. Не остављај преко ноћ незавршена сена (пластове). 10. Сено свози кући што пре доспиш.

79. Кокоши врло често пате од вашљивости, У таквим приликама најбоље помаже негашен креч у прашку, кога треба из прегрше бацати у таван и дуварове кокошара, да се направи облак од прашине. Један део праха задржи се у пукотине од кокошара, и поништи сав гад, који се тамо скрио, а остало пане на под (патос). После неколико минута треба га счистити с ђубретом с пода у један крај. Идућег дана треба ово поновити, па ће гада нестати.

80. Велика је вредност сунцокрета као хране за пилеж. У Енглеској, где је живинарство узело јаког маха, тврде, да је семе сунцокрета најбоља храна за кокошке. Веле, да изврсно утиче на ношење јаја, а поред тога и одлично храни и даје перју дивну светлост. — Најкорисније је сејати сорте сунцокрета са крупним цветом; но и наше домаће сорте врло се добро рентирају. Поред тога што је сунцокрет тако одлична храна за кокошке, како Енглези уверавају, он је још и важна пчеларска биљка, јер до саме јесени, када још мало која биљча цвета, даје лепу пашу за пчеле својим цветом, а и леп је украс где год расте.

КОРИСНИ САВЕТИ СВАКОМ ПОЉОПРИВРЕДНИКУ.

У човечијем животу у опште врло је мало примера где човек може рачунати на *сигурну* корист, на сигуран плод труда свога. Али плодови рада пашег пољопривредника биће да су најнесигурнији. Оно, што он с потпуним правом каже да је његово, то још није његово, докле год је на пољу, докле год га не обере и кући не донесе. И кад је радио све како ваља, кад му је све како ваља, кад му је све лепо понело, кад се најбољој користи нада, опет је све то још у божјој руци. Настане суша, па за кратко време спржи све; заоблачи се небо, сасне се из облака пљусак или град, па за час од лепих плодова само жалосни трагови остану. Где се мало пре сељаку лице осмехивало, ту му се сад само суза може да измами.

А кад тако каква елементарна непогода уништи плодове труда вредних пољопривредника, онда се само чује тешкање и вајкање, онда се свуда гледа само жалост и очајање. Али све то помоћи никакве не донесе. Зато, после кратког тешкања и вајкања, треба одмах помишљати на то: *како би се у злу иомоћи могло.* Прост и невешт привредник у свакој невољи само очајава, а разуман и умешан се довија како ће зло ма колико умањити, како ће на други начин штету ма колико накнадити. А овакве штете се често могу накнадити. Ако не потпуно, оно ипак довољно; ако не одмах, оно после неког времена, или друге године по том.

Само треба *хтети и умети.* А наш земљорадник, мислим, да хоће, али често не уме. Зато га треба посаветовати и поучити. И у том циљу износим овде неколико савета које је ту скоро један чешки привредник упутио пољопривредницима преко новина „Narodni listy“. Савети су упућени онима којима непогоде униште њиве, ливаде или воћњаке. Од тих савета ја саопштавам оне, који се и на наше прилике потпуно могу применити, које и наш пољопривредник може усвојити.

1. Озими кромпир. — Да се кромпир сеје овога лета или ове јесени за идуће пролеће, то је, чини ми се, код нас непозната и невероватна ствар. Бар мени је непознато, да је ко тако што пробао[1]). А поменути чешки привредник саветује онима, којима су ове год. поплава или град уништили усеве, да земљиште то засеју кромпирима. Он износи и др. усеве који се могу засејати, али о њима је у главном и у нас више-мање познато, те то остављам, да бих што више скренуо пажњу на оно што је непознатије, т. ј. на сејање кромпира. А овај привредник наводи како по овим његовим саветима чешки сељаци сеју кромпир и увек се хвале богатим плодом, те му се у овоме може поклонити поверење.

Ево како он то сејање препоручује:

На земљишту на ком је какав усев пропао, може се, вели сад *у јулу*[2]) сејата кромпир, који ће идућег пролећа богату корист донети. За ово сејање треба земљиште добро уредити (преорати или прекопати лепо). Земља треба да је довољно јака, ако није, ваља је наћубрити (најбоље компостом). У такву земљу саде се кромпири као обично, разуме се, боље у редове него у оџаке. Кромпире ваља метати *целе*, а не сечене и то *само старе, лањске* а не овогодишње, пролетње, који још нису зрели за сејање. Редови треба да су доста раздалеко један од другог, мало више него код обичног пролетњег сејања.

Овако посејани кромпири, никну и расте лепо. А кад буде време ваља их прашити и загрнути као и обично што се с њима ради.

У јесен пре но што ће настати слане и мразеви, треба ове кромпире још једном загрнути и лепше покрити. Они ће ту, у земљи, остати и преко зиме, па да неби промрзли, морају се нарочито осигурати од мраза. Ако су стабљике кромпира зелене, треба их пожњети или исећи; ако су се већ почеле сушити, онда се могу оставити. Онда се редови трошном земљом добро загрну. А зато баш и треба да су редови раздалеко, да би између њих било доста трошне земље и за прво и за ово друго загртање.

Овако загрнути кромпири оставе се преко зиме. Само, ако би се бојали јаке зиме, могло би се на редове озго метнути и по мало сламе или ђубрета у ком је доста сламе.

Ако земљиште није оцедито, ваља се још побринути да се међу редовима не задржава вода од киша и од отопљеног снега, јер би то кромпир кварило. Зато ваља удесити да сувишна вода може отицати. Ако је земљиште иоле косо нагнуто, довољно је да се редови пружају низа страну а не попреко.

Кад је све то учињено кромпир ће преко зиме остати без икакве опасности и рано с пролећа. тако рећи чим мразеви престану, добићемо кромпира не само доста. него ће он бити бољи и укуснији од оних који се за скупе новце добијају с пролећа из јужних предела Европе или чак из Африке.

Ови кромпири добију се раније и од најранијих пролећних кромпира: а у то време могу се продати за цену по коју се иначе кромпир не би могао никад продати.

И онда ето једног лепог начина, како се може накнадити штета, ако нам је каква непогода прско лета уништила какав усев. Но овај начин не само да се може употребити кад је невоља од поменутих непогода, него се и без те невоље може на овај начин гајити кромпир за продају. Код нас у јулу пожању се и покосе стрмна жита; сочиво, пасуљ и др. већ се са земљишта скину, та зашто се неби неки део тог земљишта употребио за сејање овог, тако да назовем, озимог кромпира?

Једно је само незгода, што се у нас ретко задржи стари кромпир чак до месеца јула. Што претекне с пролећа, то се дотле већ баци, А могао би се сачувати за случај ако нам који усев од непогоде какве пропадне, или да се засеје баш ради тога да друге године добијемо рана кромпира, који се за ово леп новац продати може. У мањој количини, пак, сваки може учинити и за своју домаћу потребу.

2. Воће. — Преко лета често воћке буду оштећене (сушом или др. чиме) тако, да се почну сушити или ослабе тако да изгледају као да су се почеле сушити. Ако се таквој воћки не притече у помоћ, она ће друге године родити слабо или рода неће ни донети. А то је опет зато, што је воћка била слаба, па се на њој образовало врло мало родних пупољака. Ако се таква воћка наћубри, онда ојача и многи пупољци, који би иначе били неродни, из којих би избацили младари или само лишће, окрену се у цветне, родне нупољке и воћка ће друге године, обилато родити.

Од човека дакле често зависи, хоће ли му воћка друге године родити добро, слабо или никако. *А разуман воћар треба дакле још ове године да се брине како ће му воћка родити до године.*

Како код нас готово нико и не мисли ђубрити воћке, то вреди да изнесем нешто о ђубрењу воћака вели поменути чешки привредник. За воћке, које су ма услед чега ослабиле, и на којима се примећава као да су се почеле сушити. препоручује он ђубрење и то *у августу* месецу.

За ђубрење воћака пак, он препоручује ђубре из нужника као најбоље, боље од штаљског ђубрета, пиштевиие и од евега другог. Ђубре од нужника треба добро у води размутити и разредити, иначе би више воћци било од штете него од помоћи. Око воћке треба ископати неколико узаних рупа, или их само избушити у земљи. При овоме, разуме се, да ваља пазити да се жиле воћци не оштете. У те рупе сипа се онако разређено ђубре. По том се рупе озго покрију ситном земљом, да не ветре гасови из ђубрета.

Овако наћубрена воћка ојачаће и многи бесплодни пупољци њени преобратиће се у родне, а воћка ће друге године донети добар род баш и ако буде какво му драго време.

Место разређеног ђубрета из нужника, може се употребити и вештачко ђубре, које се нарочито за то справља у фабрикама. И оно се такође у води раствори и на исти се начин воћке њим наћубре. Такво ђубрење већ употребљавају с великим успехом воћари у Кведлинбургу и око Ерфурта.

3. Ливаде.[1]) — Које су ливаде у долинима, поред река и потока, оне буду врло често поплављене, и трава мутном водом и блатом буде знатно покварена. Ако се таква трава може покосити, онда такво сено не само што стока нерадо једе, него

---

[1]) По границама и код нас се тако ради; па зна се и за озими лук. Уред.

[2]) Како је код нас у Србији клима мало блажија него у Чешкој и како јесен мало дуже траје, мислим да се може код нас сејати и у првој половини Августа. Уред.

[1]) Ово ће сигурно бити «вештачке ливаде», — детелишта — јер тамо особито гипс дејствује. Уред.

оно још може бити узрок многим сточним болестима, нарочито слабљењу и трулењу костију. Зато тако сено треба чистити од прашине и блата колико се може, а избегавати храњење стоке њим колико год је могуће. Кад се већ мора њим стока хранити, онда треба њему додавати нешто соли и умерену количину кречнога прашка. Тиме се у неколико сено учини укуснije за храну, а многе болести се предупреде.

Ако је поплава или суша узрок да нема довољно сена за стоку, онда треба сејати усеве од којих се још истог лета добије или сено или барем зелена пића. Никада пак не треба се само ваљкати на рђаву годину; или вривити поплаву, а стоку остављати да гладује и од глади да скапава.

Поплављене ливаде треба у јесен браном повлачити па онда посути (ђубрити) пепелом и кречом. Врло је важно и корисно да се ливаде ђубре и *гипсом*. Поменути привредник чешки препоручује гипс из фабрике (најбоље и готово једине у Аустрији) у Mödling-у код Беча, где се метрична цента гипса продаје за 70 крајцара.

Код нас се обично ничим не поправљају ливаде које су поплавом искварене. Ако је трава била велика и ако од ње може бити ма и рђаво сено, онда се покоси, иначе се остави да друга нова трава кроз стару каљаву прорасте и да и од ње буде сено пуно блата и прашане. Слабе ливаде пак или се ђубре сламурином каквом, или ее ничим и не ђубре. Остављају се тако и чека се да кишевито пролеће истера мало већу траву, или се косом струже оно мало траве, докле се може; а по том се остави за пашњак или се преоре и претвори у њиву. Ливаде се код нас као што рекох или ђубре врло слабим и рђавим ђубретом, или се никако и не ђубре. О ђубрењу вештачким, фабрички справљеним ђубретом, разуме се, да нема ни помена. Зато овом приликом морам још неколико речи додати у корист ђубрења ливада гипсом.

Као што се из горе наведеног види, пента гипса за ђубрење ливада може се добити за 70 крајцара (око 1·50 дин), а наше Пољопривредно Друштво, мислим да би с драге воље посредовало да наши пољопривредници добију овог ђубрета. Па зашто неби који пољопривродник, макар пробе ради, набавио гипса за 10, 20, 30 динара и тиме нађубрио коју ливаду своју? Још боље је да нађубри тиме само половину једне исте ливаде, или један део само. Тиме би се уверио и увидео би колика је корист од таквог ђубрења. Рачун би му показао, да новац који је дао за гипс, не само није бачен у задуд, него се дупло и тродупло исплатио одмах прве године. Јер н. пр. ако је пређе с те ливаде добијао двоја кола сена, па после ђубрења гипсом кад добије троја кола сена, онда она трећа исплаћују новац издати за гипс и још доносе повелики интерес на њега. А уз то, ваља додати и то, што је онда не само сена више него је оно и боље.

Позната је она истинита прича, како је један паметан човек очигледно показао шта вреди ђубрење ливада гипсом. Он је узео гипса и посипао га по ливади тако, да је тим прашком исписао речи: „*Овде је гипсом ђубрено*“[1]). Кад је трава порасла, свуда по ливади била је осредња, а куда је гипсом посипано набујала два пут већа. Туда су се као вепци низала слова и могле су се читати горње речи, које су у исто време сваком казивале зашто је туда трава већа и лепша.

Ми од наше земље готово само узимамо, а ништа јој не враћамо; само скидамо род, а ђубрењем јој не враћамо снагу. А земља није неисцрпна. И она малакше, ослаби изроди се и на послетку, кад ми њој ништа не дајемо, неће давати ни она нама ништа.

Престало је време кад се могло говорити: овако је радио и мој отац и мој деда, овако ћу и ја. И наши дедови да устану, не би могли сада радити као пређе, него би морали боље и разумније. Време је сад друго, мора се боље и разумније радити и живети него пре. Како пак треба, морамо се нешто довијати сами, нешто послушати како веле они који од нас боље знају. Ето н. пр. ја овде износим неколико савета једног чешког пољопривредника и ко их прими и опроба, мислим да се неће кајати.

Д. Ј. П.

[1]) То је радио главом велики Франклин, да најочигледније увери своје земљаке о користима ђубрења гипсом. Уред.

ГЛАСНИК.

Учитељска скупштина и пољопривредно друштво. — Ове године држата је у граду Пожаревцу XII учитељска Скупштина. Главни рад њен био је претресање питања о подизању „*Учитељског Дома.*“ — Вредни наставник и пријатељ пољопривреде г. Јова П. Јовановић учитељ у В. Лаолу поднео је овој скупштини предлог, у коме је ценећи и уважавајући рад Српског Пољопривредног Друштва предложио да скупштина реши: Да се Учитељско Удружење упише за члана *Добротвора Српског Пољопривредног Друштва*. Сакупљено учитељство вољно је било да овај предлог а после лепих говора г.г. Ђоке Ивковића учитеља београдског, Срете Лазаревића учитеља пожешког, Васе Терзића учитеља Варваринског и Јове П. Јовановића учитеља у В. Лаолу прими; но једино због оскудице у новчаним средствима, скупштина је једногласно решила: Да се *Учитељско Удружење упише за члана Утемељача Српског Пољопривредног Друштва.*

Лепа пажња, коју је Српско Удружено Учитељство указало Пољопривредном Друштву заслужује сваку похвалу и признање.

Нека би Српско удружено учитељство и даље помагало у свему Српско Пољопривредно Друштво, па ће нам у скоро наступити срећнији дани на пољу још не развијене нам пољске привреде.

Г.

* * *

Мало пољопривредне статистике из Бугарске. — Ради упоређења, у колико у Бргарској држави, са појединим установама, нарочито неколиким стручним школама — окружним и среским економима, постиже на пољу пољске привреде, доносимо ово мало пољопривредне статистике, по њиховом пољопривредном листу „Оралу“:

1893. год. констатовани су следећи напретци и новине по пољској привреди, у Бугарској:

распростртo је 18.610 нових *плугова* и то од њих: 1035 плугова система (саковог, 1291 америкaнско рухадло (обртача) а осталих 13,384 плугова и орала разних европских система;

1303, гвоздених и 10.853 дрвених *грабљи;*
33 ваљка;
17 *сејалица на редове* и 28 сејалица на сачму;
6 *вршалица парних,* 1 покретана водом;
7 са витлом (геплом) и 3 ручне;

113 обичних машина *жетелица* 15 *жетелица,* које уједно и у *снопове повезују;*

50 *машина косачица* (за траву);
2162 коса с наслоном („казима“);
4 *превртачице* сенске;
19 *скупљачица* сенских (грабље за коње);
5 *сенских преса* за дељчење сена;
6426 *вејалица* — ветрењача — 423 *машина за чишћење жита* (тријера);
998 *прекупача* кукурузних;
20 машина за сечење сена и сламе *(сецкалица),*
66 *млинова* за жито;
9 *бућкалица* за масло нових система;
7 *чукатица* пиринча;
10 *преса за цеђење* уља из лана, сузама итд.
12 *муљача* за грожђе;
37 *винских преса;*
360 *шумии за иретакање вина;*
За тим су установљени или заведени те године:
112 нових винарских радњи;

656 дека — ара вештачких ливада засејаних детелином, луцерком и т. под.:

394 шумске расадницe;
10 расадника америчке лозе;
в воћних расадника;
1866 дека — ара посејано олајном репицом;
17 „ „ сточном репом;
1052 „ „ ланом;
151 „ „ иностраним дуванима;
11 „ „ маком;
709 „ „ пиринчом;
1637 „ „ памуком;

10 угледних имања ;
238 пастува ;
1905 кобила ;
604 ждребаца ;
479 бикова :
4100 крава ;
1702 телета ;
1886 овнова ;
197.549 оваца :
5575 свиња бољих раса ;
140 кошница нових система ;
7 цедница за мед, и подигнуто је :
1 угледно одгајиште свилених буба.

За тим се бројни распоред ових напредака и новина, по појединим окрузиму подбројава.

Жалити је, што није јасно, да л' је сва та стока (и од којих је раса) увежена и из којих земаља, само за приплод, — домазлук (за запат), или је у тај број (чини нам се за сву стоку, а нарочито говеда' овце и свиње !) ушао и број увежене стоке и за друге привредне потребе.

Свакојако важне цифре за размишљање а ми верујемо да су и истините, познавајући уређење пољопривредно у Бугарској, њихову бригу, старање и преданост за унапређивање пољске привреде. у њиховој земљи.

На тај начин ове цифре не требају никаквих даљих коментара, јер их они у својој пољопривредној статистици исписују за петнајесту годину од свога ослобођења и након године дана, после сјајно (за њих) приређене опште земаљске изложбе у Плодиву.

— В. —

ПИТАЊА И ОДГОВОРИ

Сићево 22 | VII. 1895 год.

Сриском пољопривредном друштву

Питање: Дали се може где како и по коју цену продати, произвеђено семе од «Репице,» коју би ради били многи у овоме крају сејати и производити, само нам је до тога где ју најлакше можемо продавати, и оће ли нам се рентирати да је гајимо.

Даље известите нас, одакле и по коју би цену могли набавити, семе од исте, коју би још сада у Августу посејали.

Тодор Ђ. Радековић
економ.

* * *

Одговор о гајењу репице.

Репица успева на свакој равничкој земљи која јо снажна, — што снажнија то боље. Оре се и двапута сеје на житној, овсеној или другој којој стрњици. Ако је земља ситна, онда је довољно једно орање.

Семена иде на хектар 25—30 кгр. и сеје се од почетка Августа до половине Септембра. Њу треба по ређе сејати јер се грана као и остала горушица.

Жање се прве половине, а најдаље до конца Маја. Зрелост се познаје по томе, кад мехуне буду у половину зреле. Никако се не сме дозволити да све сазру, у коме би се случају многе омлатиле. По кошењу се одмах изруковеда и пошто се дан два просуши, врше. Она се врше на добро утабаном и очишћеном гувну са њиве изруковеди. Везивати се не сме у снопове јер би сва испуцала. Кола са којима се свози, морају бити застрвена пољавама или мушемама. Једновремено се вози и врши тако, да једни свозе, а други врше, што траје дотле, док се сва репица не оврше. Веје се на ветрењачама и пречишћавана чешћа решета од осталих уродица.

Овршено зрно репичино брижљиво се чува у амбарима да се не ужеже ; због тога мора се расути у дебелом слоју од $^1/_2$—$^3/_4$ метра и сваки дан лопатом преврће два пут — јутром и вечером, дотле, — док се потпуно не осуши.

Ако репица стигне за жетву рано, онда се на истом земљишту, може посејати кукуруз који. ако јесен буде лепа може донети добра прихода. Не узре ли потпуно кукуруз, онда се може употребити за храњења коња и свиња.

Репицу је добро сејати и због самога мењања усева, јер после успевају лепо стрмнине, а и окопавине. — Не треба је сејати на истој њиви 3—4 године; ово је корисно за наше сељаке и због тога што они готово никаквог плодорода немају.

Од репице прави се зејтин — олај, који се употребљује за подмазивање машина, — добро пречишћен може се употребити и за јело, који готово може бити и бољи него онај, који се продаје по дућанима.

Репица може да роди по хектару од 5—10 мет. центи, што зависи од земљишта. До скора, у другим државама, била јој је цена добра, али, од пре 2 године знатно је пала. Ово је упливисало на цену у земљи тако, да је ове године плаћана по 15—16 од 100 кила. У околини Шапца сеје зе од пре 3 године и, ове је године продато преко 100.000 кила. Куповање, бар у Шапцу, траје 10—15 дана после жетве, — после овога времена, неће је нико апсолутно да купи и тако мора да се чека чак до друге жетве. Овди је купују 2 трговца, а по некад, дође по неки и из Аустријске Митровице. Где могу остали произвођачи да продају репицу, о томе би требало друштво да размисли. а ја одовуд немогу о томе ништа знати. Да је среће, ко што није, требала би сама држава наша да се постара за подизање олајница, а ако не може онда, да материјално помогне приватне предузимаче у местима где се репица највише гаји.

Наша државна жељезница, троши огромну количину олаја, исто тако и округ подрински који има преко 70 парних вршалица од $2^1/_2$—8 коњских снага сем парних млинова, машина косачица итд. Кад би се прикупили бројни податци на царинарницама дуж Дунава и Саве, онда би се видело да се за сам олај издаје грдан новац како од стране државе, тако и од појединих. На не само то. Шта смета нашој држави или појединцима да производи детел, семе, повртарско семе, оних врсти биљака које су само својствене нашем климату, да усаврши производњу и прераду воћа и да за њ' нађу подесне пијаце зими. Шта смета нашој држави, да обрати бољу пажњу на гајење предивних и других трговачких биљака сем репице ? Јест, на први поглед доходци од ових биљака, изгледали би посебице некима врло мали. али, ако се они прикупе у једну суму. онда износе по неколико милијуна који свакојако срп. пољоправреднику — сељаку — нису на одмет. Само мало више патриотизма и устаоштва код оних који воде бригу о народном благостању. па ће и овом нашем напаћеном народу бити мало по таман. —

Репице има пролетње и јесење, јесења је боља и више роди. Јесења има опет крупно зрно (купусара) и ситна, која је приближна нашој дивљој горушици. Ситна брже расте и пре дозре, а није тако осетна на зими. — чак се у пролеће, ако је бујна, може пустити ситна стока да ју опасе. Крупна је осетљивија на зими и има дуже време порасту — вегетацију — тако, да стиже две недеље доцније после ситне. Крупна се у другим земљама боље плаћа, али код нас, нарочито у Шапцу трговци прво обећавају бољу цену, па после плаћају исту као и за ситну.

Семена се може добити па добру срп. пољопривредног друштва код Шапца, 100 кила 20 дин. Поштарина се не плаћа.

Управ. добра
Светол. А. Петковић

БЕЛЕШКЕ.

Лук и његова практична употреба. — С југа, где му је постојбина, распрстро се данас лук по свом копну.

Лука има више врста. Највише га разликујемо по изгледу, боји, месту и добу, у коме зри.

Лук захтева земљу чисту, јаку, више суву, но влажну, а што је најглавније, пескушу са иловачом измешану. И само у таком положају лук израсте чврст, постаје арајан и укусан.

Лук не воли земљу скоро пођубрену, већ стару земљину снагу. С тога ваља земљиште, где смо ради лук сејати, на годину раније пођубрити и то ђубретом свињским или овчим. Осим тога добра је и ђубре кокошије и голубије, као и пепео од дрвета и дрвеног угља.

Семе од лука мора се, докле је у земљи још зимња влага, густо сејати — ако хоћемо да добијемо ситан лук, а ретко — ако хоћемо да имамо крупне главице.

О томе пак, како се лук сеје, како се леје за њега граде, како се окопава, плеви, залива — излишно је напомињати.

Ако смо ради да нам лук и преко зиме траје, то га мораом у времену мраза сламом покрити и у опште чувати га на згодном месту, да се неби смрзнуо. Буде ли то, онда га ваља кравити па из тиха, како не би сасвим пропао. Осим тога, ваља га преко зиме често погледати и пребирати. Главице, које су већ квару подлегле, ваља одмах уклањати.

Лук остављен за семе треба држати на сувом месту и на промахи. Пошто семе од лука само за две године одржава клицавост, то сваке године треба производити ново семе.

Лук служи за храну сиров и приправљен на разне начине. У медецини и лечништву игра јаку улогу. Испечен облаже се на чиреве и разне убоје. Куван у сирћету и ракији, облаже се на испекотине. Дсим тога што лук благотворно дејствује као лек људима, он се јеш, од незапамћених времена, употребљава као изврсно средство против многих и разних болести код стоке и живине. Запаљење гркљана, очију и главе успешно лук лечи, кад се на ситне делове исече, с брашном помеша и изгњечи, па се тиме болесни делови облажу.

Лук се може давати живини у такој форми, као добро срество за лечење, и преко целе године и то једном или два пута у седници.

Најзад лук се употребљава и за пробање и разазнавање печурака: које су отровне, а које су опет за јело. За тај случај треба печурке скувати с додатком лука, па ако лук измени своју боју, онда су печурке отровне, иначе не.

ОПСЕРВАТОРИЈА ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ.

Мај 1895. Месечни резултати метеоролошких посматрања Мај 1895.

I. СРЕДЊЕ ВРЕДНОСТИ МЕТЕОРОЛОШКИХ ПОСМАТРАЊА У 7 С. ПРЕ ПОДНЕ, 2 С. ПО ПО ДНЕ И 9 С. ПО ПОДНЕ

МЕСТА	Барометар сведен на 0°				Температура ваздуха						Апсолутна влажност				Релативна влажност				Ветар брз. у мет. за сек.			Облачн. 0—10			Месечна висина воде од кише
	7.	2.	9.	месечна средња вредност	7	2.	9.	месеч. средња	месечна највећа	месечна најмањ.	7.	2.	9.	средња месечна	7.	2.	9.	месечна сред.	7.	2.	9.	7.	2.	9.	
Београд	750·72	747·72	749·97	**750·14**	14·06	19·07	15·04	**10·06**	21·04	10.06	8·06	7·08	8·06	**8·3**	69·9	44 1	69·2	**61·1**	1·7	4·8	3·1	5·7	6 6	3·7	68·0
Крагујевац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Крушевац	748·11	747·27	747·28	**747·83**	14·06	21·09	14·08	**7·07**	23·09	7·07	9·02	8·02	8·08	**8·7**	73·0	44·0	70·0	**61·0**	0·5	2·2	1 4	5·0	5·4	2·5	38·4
Врање	718·44	717·15	718·23	**718·01**	13·02	19·05	14·00	—	—	—	9·03	8·01	7·04	**8·4**	79·0	49·0	66·0	**65·0**	1·2	3 9	1·4	6·1	6·9	4·1	75·0
Шабац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ужице	723 95	723·18	724·08	**723·73**	11·99	18·93	11·12	**6·83**	21·22	6·83	6·93	6·07	7·59	**6·87**	66·0	38·7	76·6	**60·3**	1·7	4·0	0 7	6·2	7·7	4·3	89·3
Краљево	744·24	743·16	744·15	**743·84**	13·84	20·40	13·77	**6·89**	22·50	8 89	8·81	7·87	8·58	**8·39**	74·3	44·8	72·7	**63·7**	2·6	4·2	0·6	5·7	6·9	4·5	47·3
Ниш	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Буково	751·69	750·82	751·20	**751·24**	13·67	21·15	15·04	**8·05**	22·83	8·05	7·03	6·02	7·73	**6·96**	59·7	32·9	59·9	**50·8**	1·2	3·3	1·2	1·5	1·7	1·2	65·0
Пирот	730·47	729·49	730·23	**730·06**	12·98	20·53	13·12	**7·37**	23·11	7·37	8·28	7·21	8·02	**7·90**	73·4	40·1	70·5	**61·8**	1·2	4·3	1·0	5·7	6·3	3·6	15·8

II. ЧЕСТОЋА ВЕТРОВА И ЊИХОВА СРЕДЊА БРЗИНА.

МЕСТА	Тишина	N		NNE		NE		ENE		E		ESE		SE		SSE		S		SSW		SW		WSW		W		WNW		NW		NNW	
		честоћа	сред. брз.	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина
Београд	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Крагујевац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Крушевац	—	—	—	—	—	2	3·0	0	0	1	6·0	—	—	15	3·6	3	4 6	3	4·7	—	—	—	—	—	—	2	3·0	—	—	3	4·0	1	5·0
Врање	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Шабац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ужице	46	2	3·0	11	4·0	11	4·0	—	—	—	—	—	—	1	8·0	—	—	—	—	2	8·0	2	8·0	—	—	2	5·5	1	12·0	8	3·7	7	2·4
Краљево	47	5	3·6	3	2·0	—	—	2	8·0	8	3·3	5	6·6	7	8·0	—	—	1	4.0	—	—	1	4·0	1	2·0	3	2·6	4	5·5	2	4·0	—	—
Ниш	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Буково	24	3	3·0	—	—	2	2·0	—	—	3	1·6	—	—	9	2·4	—	—	6	1·8	—	—	15	2·1	—	—	18	2·7	—	—	13	3·0	—	—
Пирот	45	5	1·4	—	—	—	—	5	6·4	3	6·0	3	5·3	2	6·5	5	2·6	2	4·0	—	—	—	—	—	—	6	6·7	2	6·0	6	5·0	9	3·6

III. НАЈВЕЋЕ И НАЈМАЊЕ ПОСМАТРАЊЕ ВРЕДНОСТИ, И БРОЈ ДАНА СА КИШОМ, ГРАДОМ ИТД.

МЕСТА	Барометра				Температура				Апсолутна влажност				Релат. влажност		Висина Падања		Број дана								са				
	највећа	датум	најмања	датум	највећа	датум	најмања	датум	највећа	датум	најмања	датум	најмања	датум	највећа	датум	кишом	снегом	росом	сланом	градом	крупом	маглом	непогодом	јаким ветром преко 15 м.	небом ведрим 2,0 (средња наоб.	мутним небом (средњ. облачн. 80)	највећом температ. ≦ 0	најмањом температ. ≦ 0
Београд	755·86	31	727·66	17	28·8	21	5 1	18	13·4	27	3·3	10	17	10	34·2	15	13	—	13	—	2	1	—	13	—	5	14	—	—
Крагујевац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Крушевац	754·26	31	730·96	17	33·8	21	2.0	9, 4 и 5	14·1	22	3·6	4 и 12	19	4	20·8	29	9	—	1	—	—	—	—	3	—	2	4	—	—
Врање	724·22	5	703·46	17	28·2	26	3·5	1	13·7	27	3·9	3	29	10	14·0	8	11	—	16	—	1	—	—	6	2	2	7	—	—
Шабац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ужице	729·26	5	706·03	17	28·8	21и55	0·4	6	10·8	27	4·8	10	39	16	25·1	27	16	—	22	2	—	—	—	3	1	4	9	—	—
Краљево	750·39	31	723·47	17	29·2	21	6·4	19	13·2	27	4·7	9	20	10	19·0	28	9	—	16	1	—	1	—	4	1	3	10	30·5	3·1
Ниш	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Буково	758·04	9	734·84	17	32·1	23	5.3	1	12·0	22	3·5	4	19	2	21·5	29	10	—	—	—	—	—	11	2	—	21	10	—	—
Пирот	736·78	31	714·95	17	30·3	27	1·7	10	13·2	22	3·5	4	20	4	5·6	17	11	—	27	—	—	—	—	6	3	4	6	—	—

Каквоћа и добре особине воде потребне поврћу. — Вода за заливање поврћа употребљава се им само чиста, или још и помешана са разним ђубретом. На овај други начин даје се земљишту не само влага, већ још и храна потребна растињу.

За заливање поврћа мора бити вода чиста, што је могуће више мекана, на сунцу загрејана и без свију штетних састојака гвожђа, киселине итд. Ти састојци од штете су зелени и чине је неукусном а и на само варење угичу рђаво. Вода смлаеена најкобиснпје се употребљава још за заливање краставаца и бостана.

* * *

У коме је добу најбоље семе за сејање. — При чињеним покушајима, да се дозна, у коме је времену моћ клицања семена код појединих усева најразвијенија, дошло се до тога резултата: да семе, одмах по жетви, нема развијену моћ клицања. То се добија тек након сразмерно дужег времена и то:

Јечам	после	8	недеља,
Пшеница	«	5	«
Раж	«	3	«
Овас	«	3	«
Phlem pratense	»	4	»
Holcus lanatus	»	9	»
Avena elatior	«	6	»
Pva annua	»	8	»

* * *

Скупљање семена од краставаца. — За добивање семена треба узимати оне краставце, који су у ретко посађени. На целој врежи, за семе ваља оставити само један краставац и то онај најразвијенији и најбољи. Више их не ваља остављати за то, да се не би развијали на штету онога, кога смо за семе одредили.

При обичном гајењу краставаца у лејама, под остављени краставац треба оздо потурити парче цигле или тако што, да оздо не иструне и не поквари се.

Када остављени комад од загасито зелене боје добије као смеђе жуту, онда је потпуно зрео и треба га откинути.

Ти се краставци морају брати за суха времена, па се онда остављају на суво место и према сунцу. Ту остају све дотле, докле им кора не почне прелазити у трулеж, па се за тим полако и врло пажљиво, да семе не буде оштећено, пресече сваки краставац преко половине, а семе с месом мете у један суд. У том суду остају за неко време, само то не сме бити сувише, да семе не би изгубило моћ клијања. Сву ту масу ваља за тим метути у једно ређе сито и водом дотле поистија прати, докле семе чисто не остане. Семе се одатле повади и разастре на месту, где може ветар да допре. Ту се за толико преврће и меша, докле се све семе потпуно не осуши.

НАГРАДЕ ЗА УВОЂЕЊЕ НАПРЕДНИЈИХ НАЧИНА РАДЊЕ.

Српско Пољопривредно Друштво понавља и расписује награде за ове практичне радове:

1. *За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака, с обзиром на врсте и сорте воћака и пресадница; на правилност растојања воћака; начин расађивања и негу, а на простору најмање пола хектара.* Награда за најбољи је 350 дин. Могу се такмичити окрузи: подрински и ваљевски. Рок за пријаву до 1. Септембра 1895. год.

2. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста, на површини од најмање 10 ара и с тим да свака врста лозе буде издвојена.* — Награда 300 динара. Могу се такмичити винодељци у срезу кајинском. Рок за пријаву до 1. Септембра 1896. године.

3. *Ко изведе у расаднику 500 двогодих борића црних или белих на песковитом земљишту у срезу рамском или голубачком окр. пожаревачком за засађивање песковитог земљишта.* — Награда 300 динара. Рок за пријаву до 1. Јула 1895. год.

4. *Ко на ма којој брдској страни на усамљеној чистини удаљеној свуда у наоколо од ма какве шуме на 2500 метара у среду нишком подигне сад на простору од једног хектара из семена, вештачким сејањем и то мешан највише беликом па буквом, јавором и јасеном.* — Награда 400 динара. Рок за пријаву до 1. Јула 1895. год.

5. *За стално производење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је садашњи тврди сир, и који ће поред тога бити трајашан и подесан за пренос.* За ову награду могу се такмичити окрузи: крушевачки, руднички, ужички и топлички. Награда I. 500 динара, II. 200 дин. Рок за пријаву до 1. Октобра 1896. год.

6. *За сталну употребу врстачне сејалице за стрмнине на неодређеној површини.* Могу се такмичити привредници из окр. подринског. Цениће се изникли усев. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

7. *За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака с обзиром на избор врста и сората воћака и пресадница; даље на правилност растојања воћака, начин расађивања и негу, а на површини најмање пола хектара.* Могу се такмичити срезови добрички и јабланички. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1897. год.

8. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста* на површини од најмање 20 ара с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из Жупе. Награда 300 дин. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

9. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста* на површини од најмање 20 ара и с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из околине Ниша. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

10. *За сталну употребу алуга ирашача и окопача у вези са правилним сејањем.* Могу се такмичити привредници из Доброча из среза лесковачког. Награда 150 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

11. *За сталну употребу жетелице.* Могу се такмичити привредници из Стига окр. пожаревачког. Награда 300 динара. Рок за пријаву до 1 Маја 1896 год.

12. *Првом удружењу у Србији са показаним успехом и резултатом за заједничку набавку и употребу пољопривредних справа.* Награда 300 динара. Рок до конца 1898 год.

13. Који учитељ или учитељски збор *може да покаже добро уређену школску башту од најмање 10 ара, у којој ће бити добро подигнуто воћно и лозно растило са пчелаником од најмање 10 кошница са покретним сатем.* Награде I-ва 300 д II-га 200 динара. Рок до конца 1897. године.

14. *Ко од подкивача одиочне подкивање волова да не обавља, са савршенијим алатом и подковицама* — дакле по модерном начину. Награда 300 динара. Рок за пријаву до конца 1898. године.

За ове награде могу се такмичити: земљорадници и пољопривредници, којима је пољска привреда или која њена грана једино или главно занимање од кога живе; сви они који се баве једном или више грана пољске привреде али у ширем обиму; пољопривредне подружине, манастири, општине и свака пољопривредна задруга основана у циљу рационалног обрађивања земље. А за последњу, занаџије, којима је подкивачки занат главно занимање, од кога живе.

Сем награда у новцу даваће се и похвалнице.

Ко би од оних, којима се награде буду досудиле, желио

да му се у место поваца набаве за исту вредност: справе, приплодна грла и т. п. то ће му се учинити без рачунања подвозних трошкова.

Имена награђених објавиће се у друштвеном органу и другим српским листовима.

Сви који хоће да се такмиче за ма коју од ових награда, треба да се пријаве усмено или писмено Српском Пољопривредном Друштву у Београду. У пријави треба тачно да означе за коју награду желе да се такмиче и тачну адресу места, општине и среза у коме живе.

Из канцеларије Српског пољопривр. друштва 1895 год. у Београду.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

СПОМЕНИЦА КРУШЕВАЧКЕ ИЗЛОЖБЕ ОД 1891 ГОД.

Са извештајем о постигнутим резултатима и стању благајне изложбене и списковима добротвора, чланова и награђених излагача крушевачке изложбе;

Од Велимира Виторовића ппредседника и известиоца изложбеног одбора и председника крушевачке пољопривредне подружине.

Издање изложбеног одбора.

Крушевац. Штампарија А. Малаћевића и Ђ. Будимовића, 1895. 8° V и 95. Цена 1 динар.

Пољопривредно рачуноводство за ниже пољопривредне школе у Краљевини Србији, по др-у Голцу и другима, израдио Благоје Д. Тодоровић наставник ратар. школе. Друго поправљено издање. Издање министарства народне привреде. Београд, штампано у државној штампарији Краљевине Србије 1895 год. 4°, 94 стр. цена ?

Ко ове године почиње пчеларити нека набави:

„ПЧЕЛАРСТВО“ за потребу почетника и пчелара, израдио Светозар Љ. Гавриловић. Београд 1894° стр. 35 са 127 слика.

Ово је пчеларство удешено за почетнике, да по њему сами одмах на пчеланику могу радити око пчела. Подељено по месецима описати јасно и просто сви радови око пчела. Други део садржи најважније из т. зв. пчеларске теорије.

Цена 3 динара. Може се добити код српског пољоприв. друштва.

Министарство просвете препоручило га је за књижице основних школа.

За поклањање ученицима о испитима — врло згодна и корисна књига.

ОГЛАСИ

ИЗЛОЖБА ГОВЕДА У СВИЛАЈНЦУ.

Као што је раније објављено, изложба чувеног *ресавског соја говеда*, коју приређује Срп. Пољопривредно Друштво, биће *у Свилајнцу 19 и 20 ов. мца.*

За посетиоце ове изложбе, по решењу г. Министра грађевина, *сиуштена је у пола подвозна цена* железницом, од свију наших железничких станица па до Марковца, па било да путују ма којим возом. А да се ко може користити овом спуштеном ценом, треба претходно да узме за то уверење од Српског Пољопривредног Друштва у Београду, или пољопривредне Подружине у Свилајнцу. За тражење и достављање тих уверења не плаћа се ни поштанска никаква друга такса.

РЕПИЦЕ ОЛАЈГЕ, има извесна количина на продају, *за свме* и иначе. Цена јој је 20 динара од 100 килограма. Обраћати се друштву, или потписатој управи.

Управа добра српског пољоприв. друштва у Шапцу

Господин Министар Народне Привреде претписом својим од 16. Новембра пр. 1894. год. ЗБр. 2919, изволео је наредити, да се приплодна грла свиња расе беркширске, која се гаје у Добричеву, не издају народу по навршетку 3. месеца старости као до сада, већ кад наврше по 10 месеци, и то женска — крмачице — пошто се предходно оплоде (букаре) са најбољим заводским нерастовима.

С тога, што ће се убудуће издавати старија грла свиња повећана им је и цена, и то мушкима по 80. а женскима по 70 динара од грла.

Ово се ставља до знања онима, који су ради у будуће набављати из овога завода свиње беркширске расе за приплод, да похитају са својим пријавама; јер се раније поднете пријаве неће узимати у обзир, већ ће се издавати оним редом како се од сада буду пријављивали.

Бр. 277. Из канцеларије одељка управе државне ергеле 21. Фебруара 1895. год. у Добричеву.

Цена маљим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци**: Наградне утакмице с плуговима у орању. — Неколико речи о суделовању Србије на страним изложбама — Упут за утакмицу плугова и оцена њихова снагомером. (наставиће се) — Пољопривредне напомене (свршетак) — Корисни савети сваком пољопривреднику — **Гласник**. — Питања и одговори — **Белешке** — Награде за увођење напреднијих начина радње — Подлистак — Књижевни оглас — и Огласи.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 32. и 33. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 27. АВГУСТА. 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

ПРЕМЕР, ПОДЕЛА И ОГРАНИЧАВАЊЕ ШУМА.

28. Јула ове године под Шбр. 4437 донеле су „Српске Новине“ (бр. 179 од 10. Августа 1895). овај распис Госп. Министра Народне Привреде, свима среским начелницима, који дословно гласи:

„На многим местима државне — пређе опште — народне — општинске и сеоске шуме, самовласно су заузете и подељене, па заузети простори од стране Заватинара, уписани у пописне књиге, као њихова својина. У овим заватима, Заватинари, знајући, да до истих нису законитим путем дошли и да им се исте могу брзо одузети, безобзирце и на пустошан начин сатиру шуму и исту продају. Општинска а и многе среске полицијске власти, пред чијим се очима грабеж и сатирање шума врши, не само што се према овоме чине невеште, и ако су законом позвате, да ову пустош спречавају, него шта више њиховим неразмишљеним радом ову пустош потпомажу тиме:

Што општинске власти заватинарима за грађу коју они израде од дрвећа, која су осечена на самовласно заузетом земљишту издају уверења: као да је грађа израђена у приватном браніку дотичног лица, пошто је исти браник *„увело у пописне књиге и на исти порез илаћа“;*

што среске полицијске власти, на основу овако лако издатих уверења од стране општ. власти, и ако знају, ил' бар треба да им је познато, да се простим уписом у пописне књиге својина не доказује, — без икаквог даљег уверавања издају заватинарима, или купцима, који од ових израђену грађу купују, уверења: да је грађа *„према општинским уверењима“ „заиста сечена у приватним браницима“* и тим им не само провоз, догоњење и продају грађе на нашим пијацама — него чак и извоз исте у иностранство дозвољавају; и

што су на многим местима, општинске а и полицијске среске власти, заузимачима, а и другим лицима, издавале уверења о томе: како је грађа, коју су израдила или, која су продала, *заиста израђена од горе, посечене у њиховом приватном браніку, који је у пописну књигу уведен и на који порез илаћа* а међу тим се доцније дознало: да дотично лице *није имало никаквог браника,* или, да је грађа сечена на земљишту, на које лице, коме је уверење издато, полаже право својине но да исто земљиште, *као скорашња завата није још у пописне књиге заведена, нити се на њега порез илаћа.*

У намери дакле, да станем на пут овом самовласном грабежу и сатирању шума, а по праву, које ми даје чл. 2, 16, 64, и 82 а с обзиром и на чл. 155. закона о шумама, наређујем томе начелнику:

I, да се у будуће, па за време докле се према закону не изврши подела и ограничавање шума и тиме коначно не реши питање о својини шума, у томе срезу, *не могу и не смеју издавати никаква уверења, ни од стране општинских власти, ни од полицијске власти тога среза,* за продају грађе, а нарочито дуга, шлипера, штапова од дреновог и другог дрвећа и овим подобно — појединим приватним лицима, па било за продају на пијацама у земљи, било за извоз у иностранство, и док се за сваки поједини случај не добије од мене нарочито одобрење, које ћу издавати само оним лицима, која уредном тапијом, судском пресудом, или на други начин докажу: да су правни сопственици земљишта, на коме је гора осечена и да су до притежања истог законим путем дошла;

II, да тај начелник ову моју наредбу, одмах, а најдаље до 20. Августа тек. год. саопшти општ. судовима тога среза и нареди им, да исту својим грађанима објаве; и

III, да се од стране полицијске власти тога среза води контрола и сва грађа, која би се после 20. Августа а без мога одобрења, на пијацу или иначе у продаји ухватила, — да се сматра као криумчарска, иста одузима и продаје у корист шумског фонда и т. д.

Доносећи овај распис г. Министра народне привреде у целини, није нам намера, да га критикујемо, јер признајемо, да је крајње време, да се „закон о шумама“, који је донет још 30. Марта 1891. године, почне једном строго и у свој потпуности својој и вршити. „Закон о шумама“, по многим својим одредбама, био је до данас „мртво слово на артији“, за то, што, као оно у народној песми, што се за дан по њему сагради, то преко ноћ „вила разграђује“, што један министар отпочне, то други ако не поруши, а оно не наставља, и што је „закон о шумама,“ *врло непопуларан,* па као у тврд орах, не радо се ту загриза.

Доношено је ваздан и врло лепих, по шуме врло корисних, по строгости. савршених по садашњост савремених наредаба и расписа, али — даље се није ишло, јер се није нашло до сада довољно „мушко“, да један овако принудни закон изведе, да употреби сав ауторитет државни, на извршење његово. Све велике реформе, које су извршене, а имале да задиру у приватна права, нарочито права сопствености и службености, неуређена и замршена, решаване су, у свима државама пуним ауторитетом државним, који је праћен бајонетом!

Само на тај начин могле су се извршити у Пруској и неким немачким државама, толико благодетне и по економски њихов напредак спасоносне реформе — Комасације, и у Аустрији и осталим државама, — подела и ограничење шума!

Али у тим државама поштовало се државно начело, да је „заков највиша воља“ и закон је био увек руководеће начело у тим државама, које није могао сваки на свој начин тумачити и што је све, што се упрегло у службу држави, служило истински државној идеји своје државе, служило њеним истинским потребама и захтевима, тежило и ако разним путевима, често и странпутицама, ал' једној општој заједничкој мети.

Не велим, да и у нас нема „државне идеје“, нити да не може бити једне, опште, заједничке мете, да не може наступити једном толика трезвеност, да државни службеници не служе појединцима ил' појединим групама. већ државним начелима; да се не мора све обарати, рушити, изнова препочињати, чим се промени владавина једнога правца и да ако се с таквом променом мења све од министра, па до последњег практиканта и пандура, да се морају вечито мењати и идеје и начела, која државом треба да руководе — али тако је било у многоме до данас!... Многе корисне мере и реформе, а не само идеје, онда су падале тек на право земљиште и урађале плодом, кад је постала права нужда и невоља, кад је морала постати „невоља најбољи учитељ“!.....

Тако из садашњег расписа г. Министра Народне Привреле, провирује озбиљна брига и старање, не само о очувању и одржању наших шума, већ о основном начелу „закона о шумама», — провирује његова намера, да озбиљно приступи питању о уређењу имовинских односа са шумама.... Распис је толико одлучан, толико јасан, да се њиме жели на пречац, да кида са досадашњим стањем нашега шумарства.

Ако се буде строго вршио овакав један распис, он мора изазвати незадовољство код свију оних, који су познатим путевима, помоћу ватре и секире „забелима“, „заватима“, „забранима“, или модерније — „уписом у пописне књиге, и плаћањем порезе на уписати комад“, дошли до сопствености шумских земљишта. А таква је већина садашњих шумских сопственика“.

Код нас је и то обичај, да се уклањају испред ларме и повике, кад овако задру у „право сопствености“ толиких појединаца — и министри, а то ли да неће падати и поједине њихове наредбе и расписи.

За то је овакав један распис — „Кабинетско питање“, питање државног ауторитета, за којим треба исто тако брзо и енергично да следује и његово решење — уређење правних и имовинских односа у пратњи бајонета! Распису оваквом треба одмах да следује — подела и ограничење шума у Србији!

Истина, да закон о шумама од 30. Марта 1891. у чл. 15. предвиђа, да подела и ограничење шума у Србији има да се изврши у што краћем времену и најдаље за две године — ал' ми и у 1895. год. и ако буџет одобрава редовно знатне суме на то „извршење“, видимо да то законско наређење није извршено, да није још једнако створена права основица за извршење целог закона и за правилно и рационално решење питања о шумама. Шта више у 1895. години, не знамо, ни у коликом су пространству извршена до сад, подела и ограничавање шума, с каквим успехом и с коликим користима, јер је премер вршен без премера, ограничавање — без брзог судског поступка у расправљању спорних питања о својини

Јавност о томе ништа не зна, а на памет је тешко судити — да л' ће морати с поделом и ограничавањем шума, да се почне сасвим из нова.

Без тога пак, без расправе и поделе шума, нема ништа ни од уређења шумарства, ни од њиховог чувања и одржавања; а што је главно — без те праве и правне основице за рационални рад на шумарству,

ПОДЛИСТАК.

БАНАТСКА ЗАХАРА

од

Николе Марковића

(НАСТАВАК)

Налик на ово биће и дејство Богетићеве пиљевине, која се заливањем окоре око чокота тако , да филоксери пресече сваки пут. Али је вероватније то — како ми се из Черевића и јавља — да се тим честим заливањем, управо водом, постиже то дејство ; а то би значило, да се вратимо опет оном проблему, пред којим и данас стоји искуство и студија о филоксери, по којем је натапање винограда водом заиста лек од филоксере. али се само није пронашао подесан и јефтин начин, на који би се могли сви виногради, и у равници и по разновидним брдима, поводњавати. У осталом, филоксера је још једнако отворено питање и за практичаре и за теоретичаре виноградарске, и ту лајик, као сам што сам, најмање може изнети нешто позитивно, те ја нарочито напоминьем, да сам ово овде навео, пошто је овде место да се и о том нешто проговори, а то је таман толико, колико моје лајичко искуство и неколико познавање литературе о томе питању досиже.

Према особеном тлу и погодбама овога песка, и флора је његова особена или *степска*, како је Панчић назива у својој минографији српског живог песка , који је управо продужење банатског песка преко Дунава, па се простире између Рама и Голупца. Осим ове партије, коју Панчић назива западном, има још источна партија код Кладова ; али обе те партије нису ни пришети банатској Захари, ни по простору, ни по величанству оне особене природе, па ипак су оне са својим живим песком, културом недотакнутим, скоро више досадиле Србијанцу, него ова мала Захара Банаћанину. Кад Панчић на том мањем песку и његовој флори налази степске особине и речито их износи, у колико то мора више да важи за овога његовога већега премца — за банатски песак. С тога радо исписујем неколико реченица тога нашег неумрлог и досле непостигнутог ботаничара и природњака, који својим цветним стилом одаје и своју неугасну љубав према природи а особито биљу — предмету своје студије и свога живота. Еле чујмо га.

„Кад је прво пролетње сунце плодније земље, особито присојне стране, свакојаким цвећем окитило, — на песку флора још се није покренути могла ; јер је задржавају равнодневни ветрови, који у вези са влагом песак јако расхлађују. Али, и ако на песку још цвећа нема, пустара је, по изгледу, баш сада најживља од погдешто доста жутог зеленила, које је покрива; јер, што год је песак кадар понети, то је све на пролетњој влази изникло. Мало после, овом зеленилу придружи се по која жута или бела звездица или китица од ситног цвећа. Кад је сунце ојачало и дан одужао, већина биљака се спремила за важан посао плођења, лучине су избичале, стабла су се разгранала а лишће при основи од стабла већ се смежурало или је окорело, и цео биљни створ покрио сурим длакама или као неком паучином, од које степско биље и добија онај чудноват пепељави вид, због којега нам се пешчара из даљине и представља сва пуста и гола. Кад наступе кресови. зеленила и цвета је већином нестало , пешчара је изгорела и кроз биље, ма како густо да стоји, свуда прозире ужежени песак. Тешко живоме, које у ово доба полудневно сунце на песку застане: жестока жега згор. још жешћа јара оздо и за очи несносна белина песка терају човека да тражи заклона, али га утрујене

нема ни прихода од шума, који би према садашњем стању и богатству шума у Србији, према пространству њиховом, били врло знатни и јако би поткрепљавали државни буџет, нарочито сада, када су му остављени на слободно и потпуно расплагање само приходи од порезе са свима прирезима, управо непосредни порези, а сви посредни порези, служе као залога, за одплате дугова и интереса!

Због тога је питање о уређењу шума, постало горуће, постало право државно питање, једно питање финансиско прве врсте.

Премер, подела и ограничавање шума — питање је свих тих питања, једно основно питање и њега мора државна власт са свим својим ауторитетом, да узме у извршење. Оно је најсигурније по државу и њене приходе, сигурније и од питања о повишавању непосредних пореза и прireза, од питања о измишљању нових државних извора, то је питање прво, питање основно, у овоме тренутку.

Али, оно није тако просто, оно је врло сложено, јер поред решења питања о шумама, долази и питање о стварању нових саобраћајних средстава, питање о разграњавању данашње жељезничке мреже; ово последње питање — у вези је са истодобним унапређивањем других исто тако важних грана државних прихода — рудника, нарочито каменог угљена, камена (гранита, мермера и т. д.), антимона, олова и бакра.

А око питања жељезничког ил' саобраћајног, које је чвор што везује сва остала питања, — окрећу се решења истинског привредног напретка и бољитка у овој земљи, која једном мора отпочети да ствара и да ради, да мртва своја блага оживљује и васкршава, да се опрости застоја и зачмалости....

И као круна свему томе раду и решавању, истиче се, по користности, сталности и дуготрајности; по стални и сигурни напредак земље Богом обдарене, богаством обасуте, тако спасоносно и судбоносно питање — о расправи и уређењу и свих осталих имовинских односа, питање о комасацији.

Сва та питања, сав тај гордијев чвор разних привредних питања, очекује свога јунака, очекује свога Александра великог, који ће га једним махом свога мача пресећи и разрешити. То је задатак достојан, не једног човечијег века, већ живота и рада читавог једног поколења. Морална и материјална дужност лежи на данашњем поколењу, које је и себи и потомству натоварило на врат толике дугове, да приступи решавању и овог гордијевог чвора привредних питања, те да буде кадро, своме потомству оставити у наслеђе и тековине, исто онако велике у културном погледу, какве су нам оставили претци наши, проливајући крв своју за нашу слободу, нашу сопственост и имовину данашњу!

Ко први почне да разрешава овај гордијев чвор, ко' га први начне, њему хвала, њему слава! Нека га садашњост и прокламује, будућност ће га благосиљати, у свеце ће га и историске хероје убројавати!....

Можда ће нас неко, ко' не разуме целину и узајмицу ових овлаш истакнутих питања, а научио се да све кроз мрачне наочари посматра, зачуђено запитати: је ли све то могуће извршити сада, када су око 15 милијуна динара прихода државних заложени странцима и кад ми више њима не можемо слободно располагати? Камо средстава за извршење тако огромних, тако скупоцених задатака?!....

Ми ћемо за пример, у кратко да наведемо једну далеку земљу, једну земљу природног изобиља, као и Србија што је, једну земљу, која је својим наглим и ненадним банкроством, уздрмала свет, потресла из темеља стародревну и заљуљану зграду Јевропе, уте-

---

ноге споро носе преко помичљивог песка, те једва и мисли да ће када стићи до крајне селске куће и жељеног хлада. Овце, које небрига на песку остави, не знају тражити хлада, већ стоје у помањим збојевима око трња, који им једва главе заклања, и ту дахћу, стрпљиво чекајући, док сунце на заранке не сиђе, Од сада се степа мало што мења, тек кад јесење кише изгорели песак овлаже, јави се неки нови покрет у биљном животу: гдекоје биљке, жегом задржане у постижењу органског задатка, и за које се чинило да су изгореле, — истерају на овршку од стабла који бледуњави цветак; неке двогоде биљке почеле су да ничу, а једини мразовац протура кроз песак свој ружични цвет, али већ и име, које му је народ надео, показује, да се за ову годину приближио крај биљноме животу на песку, на којем ће од сада једина кошава владати и наизменце пред собом гонити облаке: од снежних прашака и од живога песка.«

Панчић наводи поименце више од 50 фела биљака које су „својствене« српском песку, ван којега се оне у целој Србији више не налазе. Те феле поуздано да су заступљене и на банатској пустињи, која осим тога има неких фела, које су културом амо пренете, као пољски овас (из Галиције пренет), канадска топола. Смрека је врло распростртa, па као шиб и у већим групама, она највише упада у очи. Гајеви и шумарци су већином из топола, нешто из четинара а у потоње доба (Коронанијево) засађени су багрени, који су се добро примили. Докле је техника кожарства била упућена на руј, он се овде јако сејао и жео, м то је била једина трговинска биљка на овоме песку. Ја сам собом понео „ћип,« траву више појаса високу, чије жилице употребљују за грубље четке, а допала ми се једна врста дикице са својег облог и плавог цвета, које и иначе има по Банату, али овде јој тако годи и представља ружу ове пустиње. Тима двема биљкама додао сам још неколико гранчица смреке или фење, и то је била моја трофеја из банатске Захаре.

Ну по томе, што могу да се наброје више од 50 фела само особених биљака, погрешно би било судити, да је песак застрт неким зеленим покривалом. Како је ћилим ове пустиње редак и оскудан, видело би се по томе, када би се могле набрајати све овдашње феле животиња, које би по броју куд и камо заостало иза биљских; јер њима није довољан ваздух и нешто питавих састојака пешчанога тла, већ доста биљне и органске траве. Панчић не сматраше се за позваног да о фауни живога песка подуже пише, већ је само по нешто поменуо. Тако рече, да инсеката има врло много, особито скакаваца правих (путника), паукова жуте феле, жука или ваљаваца и неке феле тврдо-крилаца, као они што се на обелисцима афричким налазе; неколико врста мекушаца, гуштерова а поред ових и једна отровна змија. Од птица наводи велику шеву, неку птицу, коју винчани зову ветреушком; а на банатском песку налази се особена специја смрекаре и дивље пловке. Панчић је видео неке врсте текунице (невесте), које у правом живом песку тешко да могу да постоје; ја бар тамо не угледах ни једне а ни једне њихове карактеристичне јаме. Мени пак за банатску пустињу рекоше, да се на њојзи налазе зечеви а особито зими, а тада већ могу да се нађу и лисице и курјаци, на које је поштовани мој сапутник често у лов ишао.

(Свршиће се)

рала панов страх и трепет у капиталисте њене, засула самртничким таласима све светске новчане тргове и берзе. Оћу да наведем за пример **Аргентинску!**

То је било пре неколико година, кад је Аргентинска са огромним државним банкротством запрепастила седму силу светску — новчану Јевропу.

Са лакомисленошћу, којој равне нема, позајмљивале су се Аргентинској републици стотине милијуна. Тада се причало кроз све ступце великих листова, о великом полету и газдинском, привредном напретку ове државе; читаве химне и оде певале се њеном економском снажењу и подизању. Нико ни слутити није могао да ће се све то свршити тако силним крахом.

И гле тај крах, овој благословеној земљи није ни у колико наудио, већ на против. Многи расути новац, већим делом остао је тамо и послужио као квасац за снажно уздизање не само радиности, већ и производње у земљи.

Немачко царство, најјаче је осетило ово уздизање Аргентинске, па с њоме нарочито и светска пијаца житарска. Ту скоро су жучне дебате у берлинском парламенту, то доказале. Радо би сад скинули себи с врата трговачки уговор, који су с Аргентинском, пре неколико година весело и добродушно закључили, јер је он немачким пољопривредницима донео жалосно разочарање.

Докле је још 1889. године продукција пшенице у Аргентинској износила 5·8 милијуна хектолитара, који су се махом трошили у Енглеској; дотле је требало само пет година да прође, да се ситуација из основа измени, 1894. год. ова је земља све запрепастила, производећи 36·3 милијуна хектолитара пшенице, а половину од тога увезла је кроз немачка пристаништа. Због тога се мора појмити, за што је посланик, граф Арним очајно, у немачком парламенту кликнуо: „Јевропа мораће пропасти, ако се за времена не огради од таквих земаља, каква је Аргентинска!“

И доиста, данас се не може више да одреди, гди леже крајње границе надмоћности производње аргентинске, када има пространства у тој земљи, да на њој стану и живе 200 милијуна житеља.

Ради осветлења наглог напретка и полета, који је ова земља у последњих десет година учинила, довољно је само два — три податка узети у разматрање.

Насеље, које је 1880. износило 2·4 милијуна душа, до данас се удвојило; извоз, који је 1880. износио вредност од 182 милијуна марака, 1894. пораст'о је на 460 милијуна; Буенос, Ајирос, престоница, имала је 1880. само 178.000 становника, сада пак броји на 600.000

Позајмљени новац, од части је корисно употребљен на радњу жељезница. Земља је равна и километар жељезнице стаје тамо просечно 65 до 70 хиљада динара, које чудо, онда, што се жељезничка мрежа, која је 1880. износила 2315 клм. у години 1893. разгранала на 13 хиљада километара.

Ово брзо умножавање саобраћајних средстава, дало је могућности, да се велика пространства досадашњих пасишта, разору у њиве за жито и кукуруз и да се онако сјајни успеси постигну. Али тиме је расла моћ и појединих произвођача. Тамо је 1894. године један једини дон Јозе Гњацона произвео пуних 3300 вагона пшенице и с правом заслужио назив „краља пшенице“!

Сем пшенице, земља извози и производи кукуруз, пиринач, памук, шећерну трску. Воћарство такође снажно напредује. Нема градине, у којој би недостајало по које дрво, које се и у средњој и јужној Јевропи гаји — трешње, вишње, крушке, јабуке, шљиве, ораси, лимуни, поморанџе, бадеми и смокве. Брескве особито добро успевају и сачињавају читаве засебне шуме, а тако добро расту, да се обично као горриво секу и троше, чим умање с родом.

Кад се по том узму у обзир грдна пространства ове земље, много јаке, пловне реке и згоде за наводњавање; да су реке не само по трговање особито важне, већ и по богаству рибе у њима, за „препитање“ човечијег рода угодне, и кад се упореде горњи бројни податци и нагли и велики полет ове природним богаством и обиљем обдарене земље, онда се не треба чудити, што је барон Хирш својим оштроумним погледом баш ову земљу назрео, да буде друга „обетована земља“ за његове, саплеменике, изгнане Јевреје из Русије....

Пример нам је овај показао, да једна материјално сасвим посрнула земља, ако је природним богаством обдарена и има подузетних и паметних управљача, може да достигне народно благостање и опорављење, још треба да укажемо и на извор материјалних средстава за извршење сличног економског преображаја и у Србији, природно свима богаствима обдареној земљи.

Материјалних средстава за извршење свих тих реформа и мера за унапређење привреде и радиности, има наша држава — *у богаству државних шума и државних рудника*. Њих треба јаче да експлоатише, а да их може јаче и паметније корисно употребљавати, треба да разграна жељезничку мрежу, да увећа и побољша остала саобраћајна средства.

Не ћемо узети, да у Србији има под гором, шумом ил' ретким луговима, ретким обраслим дрветима, колико нам више на памет прибрана статистика казује, т. ј. 1,800.000 хектара[1]). Узећемо да државних шума има на 500.000 хектара; узећемо, не да 1 хектар, као што може да има, носи 4—5000 одраслих дрвета, већ само 80 одраслих дрвета за сечу. Значи да би држава могла одмах 4,000.000 одраслих дрвета да посече и да прода, по 2 дин. само да рачунамо, то чини 8 милијуна динара, остало што би се добило, у ствари скупљом продајом дрвета, рачунаћемо све на трошкове око сече и транспорта. У најмању руку 8 милијуна динара годишње, сме се рачунати, да би држава могла добијати правилном сечом и продајом својих шума, оваквих какве су сада[2])....

Ми нисмо од оних, који би световали држави, само да чува шуму као цицију у ћупу буђаве дукате, па ма се она састојала из самих презрелих и рђавих, шупљих и иструлелих дрвета — шуму треба сећи и од ње приходе тећи. Развила би се врло јака дрварска трговина и индустрија, да се шума и сад овако, паметно и по реду сече и троши.

---

[1]) Као што је Рене Миљу, у његовом делу „о економској и трговинској Србији“, неко преставио.

Колико се сећамо, иначе се оцењује да има државних (са општенародним шумама) око 800.000 хектара.

[2]) 2 дин. по дрвету, то је од прилике такса, просечна за дрвета дебела од 20—30 см. у пречнику. Иначе се плаћа поступно према пречнику све до 15 дин. по комаду — и то за домаћу по, требу. За просечан рачун, имала би се рачунати цена сваком дрвету осредњем по 5 — 6 динара.

Код нас се кукало, како неколико предузимљивих духова у нас, нађоше купце на страни, да продају орахове трупце по лепу цену од 20 дин. у злату — *како се сатреше ораси и ако нико дотле није водио рачуна о томе, да постоје читаве орахове шуме.* Јест' посекоше се орахове шуме и браници, ал' отада и видимо, како свет засева и подиже орахе, јер се уверило, како они лепу асну доносе.

Тако је и са свима осталим шумским дрветима и шумама. „Невоља је најбољи учитељ!"

Са приходима од државних шума, овако експлотисаних, могла би се створити и без помоћи од стране рудника државних, обилата саобраћајна средства, разгранати жељезничка мрежа. Тако би се и сама главна мрежа много још боље рентирала.

Према нашем разлагању може неком изгледати, да ће последњи распис г. Министра народне привреде, штетно утицати на трговину са шумама и индустрију шумску. Ни у колико, ако се он буде, по својим одредбама, строго према сваком без разлике, примењивао, да сме од сад сећи само онај ко' пуне доказе о сопствености има и — ако се што пре и што озбиљније приступи подели и ограничавању шума.

Опет излазимо на прво, основно питање — о подели и ограничавању шума. Без њега ће и сва остала питања бити једнако помицана у назад, у даљу будућност. Ал' што се та „будућност" буде више дужила, преко данас и сутра — биће све мање горе у Србији, Шумадија ће све мање права полагати на то име, а све ће јој више приличати, да се зове Врлетија и Голотија!

„Јер наслеђени капитал наш од старине, његовом нерационалном употребом, необузданом сечом, — сатрвен је и разорен. Наступише оне страшне и језовите појаве, дотле невиђене и нечувене бујице и поплаве, градобиће и т. д. са огромним штемама по културу и целокупну привреду.

Што год је култура примитивнија — веће је сатирање горе, јер нема лакше „тековине", но што је сеча и продаја горе за огрев — грађевинарство! То уме сваки и најпростији и најглупљи: ко' год уме сикиру у руке да узме.

На шумама се тек види, колико је појам о заједничкој имовини постао настран, да се оне сматрају као имовине без сајбије, без госе и без надзора.

Ту се још више може уочити, колико су неправилна и нерегулисана права службености и права уживања шуме: не зна се колико ко' има права, годишње, да одсече дрвета за гориво и за грађу, колико сме да покупи суварака, да одсече лисника, да насече луча и т. д."

Даље ево како се објашњавају заватине и какве невоље наступају због нерасправљених имовинских односа у шумама:

„*Заватине* су маом таква својина шумска, на коју приватни полажу права, а која се познатим путем распртила поред већих комплекса државних и општинских шума, или се укљештила, по окрузима и ивицама њиховим, а своје право оснива на застарелости. То су мале њивице, ливадице, негде и забрани, а маом пасишта, која воде своје порекло из давнине, — „имовине", које су се распртиле заватањем и забрањивањем шуме, око некадашњих појата и наслона за стоку, што је у шуме гоњена на испашу или у жировницу, а чијим је ватрицама и диму, у брзо следовала сикира и будак — крчевине и разори.

Због тога су државне, општинске и манастирске, по негде и саме приватне шуме, испресецане, испрекидане таквим заватима и због њих је немогуће, ма какво иоле уређено газдовање са шумама водити, докле се оне не уклоне и не дигну; надзор и чување шума је отежано, готово немогуће. Но што је главно, сатирање горе и шуме, немогуће је спречити, немогуће је отклонити са истих шума ортаклук са целим светом.

Завати воде своје порекло још из оног доба, кад се шуме нису сматрале да имају госу, као нешто што није ничије, кад није дрво имало никакву или врло малу вредност. Данас се све те рђаве последице, тога још горег суседства са шумама, из дана у дан све више шире, број завата из дана у дан, све више расте, сатирање горе све је необузданије. Гди се не може јавно „заграђивати" и „заватати" као некада — само „забранити" или синор „забелом" (обележавањем дрвета) помицањем у заједничку шумску имовину, ту се то исто постиже тајно — крађом, отмицом, паљевином и штетама. Државна и општинска власт маом је немоћна, да свему томе, лаганом, ал' сталном ширењу зла доскочи и стане на пут.

Од како со почело водити већег рачуна о заједничком, нарочито државном добру, од како се јаче почеле увиђати штетне и по будућност недогледне рђаве последице овако неупутног газдовања са шумама, које су посвећене сикири и ватри т.ј. од како су рђаве и штетне последице услед сатирања горе свакоме јасне постале — у опадању воде по рекама и у страшним поплавама; од како се почело увиђати, да и шуме могу да улазе у предрачун државних прихода — отада се почело озбиљније помишљати бар на чување, ако не и подизање шума и пошумљивање голети и кршева.

Сва познија шумска законодавства, па и наш најновији шумски закон, међ' осталим усвојеним мерама, за јачи надзор, ако и не за боље газдовање са шумама унела су у своје одредбе право *експропријације* (принудног откупа по оцени вештака) или у новцу, или у размени за друга земљишта, те да постигну што боље груписање и ограничавање шума.

Али досадањи ортаклук са шумама, толико се осладио, толико је прешао у навику, уживио се у дух народа, да се сада експропријације постижу са највећом муком, често се морају борити и са јавним противљењем и отпором сеоског становништва, при извођењу таквог шумског катастра"....

Дакле и садашњем распису г. Министра народне привреде, треба одмах да следује прави премер и озбиљско ограничавање шума. Ако не може, да се настави и употреби досадашњи рад по томе, онда га треба на ново почети, истинским, геодетским премером и картирањем премерених рејона. Биће лакше по том, или одмах за тим извршење расправа т.ј. правне ил' судске расправе, кад се све има снимљено и кад се из добијених слика, може лакше оцењивати, на који су начин постале у комплексима приватне шумске оазе, оплазе, клинови и т. д. А кад се и ограничавање на самом делу заврши, кад се ударе сталне белеге и синори, онда ће се луцки премереним и снимљеним шумама, не само моћи да сигурније и тачније изврши убаштинавање, већ добиће се и сигурне цифре, колико гди има дрвета зрелих за сечу а и за какву врсту грађе. Финансирање и експлоатисање — питање је само времена.

Не знам, како иде код нас са тим „хитним суђењем", што га предвиђа наш шумски закон у овим случајима, али ако то узме иоле „пужевљи ток" судског поступка, онда је прилика, да ће се шумске расправе, протегнути до суђеног дана. За то се избегавају при расправама, у осталим државама — и мешање суда у ове расправе и нарочито онако гломазне комисије какве предвиђа чл. 5. гди „народни вештаци" или адвокати у нашим комисијама, преовлађују државне комесаре и стручњаке са 4 против тројице.

Комисија треба да му ту све сврши и што му је свршено, свршено. Апелате може бити само у одређеном, и дужем року, на вишу врховну комисију најбољих правних и економских стручњака у земљи, постављену при министарству народне привреде и апелате се могу примати и расправљати само онда, ако се изнесу нови докази о својини, или учињеној неправди „сопсвенику", од стране комисије..... И ово је једна

мана законска, коју треба отклонити, или изменити, у интересу бољег и бржег рада!...

Да се помишљало на брзо вршење види се по чл. 15. — да подела и ограничавање шума треба да се сврши кроз 2 године. Због тога је немогуће извршити ваљан и честит премер и картирање, па по њему и ново парцелисање целокупне шумске имовине и појединих њених смесништава — „полагања права“ приватних. Без ваљаног премера, рамаће доцније цео посао.

Нека извине господа вештаци, који су учествовали у раду досадашњих комисија, ал' њихово обилажење синора на коњу и скицирање шумских комплекса, личи ми много, на оно старинско суђење избраног праведника, коме бусен земље мету на главу и њиме га закуну, да ће право осинорати, па куд год он прође, ту му је после синор између сеоских и општинских имовина.

Госп. Министар народне привреде, за извршење овог основног посла у подели и ограничавању шума, може да се послужи врло згодно једном радном снагом, која је спремна а лежала би бесплодна и беспослена, пошто се одустало од катастра, — може да употреби оно 150 до 200 свршених ђака земљомерске школе. Њих неколико прикомандовати свакој комисији и на једанпут би могло да се образује 10—15 јаких комисија, које би у сразмерно кратком року површиле премер, поделу и ограничавање шума у Србији.

То би био један врло плодан рад и у току још вршења његовог, могли би мртви капитали у шумским дрветима да се оживе и ускрсну, подизањем згодних саобраћајних средстава — те да благотворно утичу на снажење привреде и радиности, с тим и благостања у земљи.

Ма да је истина, што предају у предмету о комасацији, „да би све сметње и тешкоће у подели и ограничавању шума, саме по себи отпале, кад се не би шуме засебно груписале и ограничавале, но заједно са комасацијом остале, целокупне пољске имовине“; ма да је и то истина, „да је јасно, да би у том случају, стојало на расположењу више деоница боље каквоће и већег пространства, које би се могле разменити за овакве шумске завате, те да се постигне веће задовољство и да увођење ове велике културне реформе, каква је комасација, прође на миру и да боље одговара потребама становништва и пољске привреде у земљи“ — опет за то, све што год се пре учини, ма на једној страни, као овде у подели и ограничавању шума, да престану владати нејасни и замршени имовински односи, ма једнога дела имовине у Србији, учиниће се за спас и подизање културе и њен економски напредак и бољитак.

Згодно је време и згодне су прилике, да се како спремљени материјал, тако и обучена радна снага, наши земљомери употребе, на извођење ове истина посебне, али врло важне културне мере — да изврше поделу и ограничавање шума, на основу којих би се једном и баштенске књиге могле завести и утврдити.

Назирући у горњем распису г. Министра привреде оваку важну, по напредак привреде и шумарства и судбоносну одлуку, ми поздрављамо овај корак са жељом, да се „катастар“ и „комасирање“ шума у Србији, што пре изврши.

УПУТ ЗА УТАКМИЦУ ПЛУГОВА И ОЦЕНА ЊИХОВА СНАГОМЕРОМ.

Најбоља је она машина, која врши нормални рад по најјефтинију цену.
Вист.

(Наставак)

2. *Избор начина за оцену.*

Вредност плуга састоји се из његовог рада, подобности за рад и конштрукције.

1. *Рад плуга* или каквоћа плужног рада, оцењује се савршенством појединих момената рада и имају се према циљу плужења захтевати, да је рад плуга исправан у следећем:

а). да оставља чисту ивицу — постат иза бразде;
б). „ „ чисто дно бразде;
в). „ добро мрви земљу;
г). „ „ преврће земљу;
д). „ „ држи подједнаку дубину и ширину.

Чиста ивица и чисто дно бразде, битно доприносе сигурнијем оду плуга. Равномерна дубина и ширина опет чини, да плуг непрекидно иде и познаје се и по равномерности њиве ил' орања Важност осталих послова јасна је и без објашњавања.

Зависи од тога, шта жели утакмицом да се сазна у погледу на плужни рад, да ли ће све ове појединe тачке, да се узму у испитивање и оцену, или ће само поједине важније да се испитају и оцене; или ће такве важније тачке да се упишу са већим бројевима у скали вредности.

2. *Оцена извршеног посла, или подобности рада.* Да би се определио уплив, који разне конштрукције плуга имају у захтеву на потребну вучну снагу, морамо тачно сазнати вучну снагу употребљену на рад. За то сазнавање послужићемо се снагомером.

Снагомера има двојаки: једни оцењују или мере само вучну снагу, други мере непосредно површени посао.

Пошто је за упоређење више конштрукција, код запрежне стоке разне јачине и снаге, меродавна сама вучна снага, а не површен механички посао, то за нас има значаја само прва група снагомера.

Њих опет има — као што горе напоменусмо — Ове групе или су: динамометри, или динамографи.

Динамографи су угоднији за рад, но прости снагомери, јер у раду самом, самосвојно *обележавају* разна колебања снаге и из више таквих бележака, може се лако избележити и прочитати просечна или средња вучна снага

Најобичнији је Бургов динамограф, код кога на једној плочици од артије, која је стална, парочита писаљка, која је покретна из средсреде, обележава свако и најмање колебање снаге.

За то ћемо описати Бургов динамограф и како се с њиме ради, пошто њега употребљује и српско пољопривредно друштво.

Сл. 1. и сл. 2. престављају Бургов снагомер и његов диаграм. Емпирички, вешањем разних терета избележена је на сегменту скала, која показује величину снаге потребне за распињање пера (федери) и за врдарање језичка са писаљком. Чим престане дејствовати снага, или терет, језичак се враћа на средину, на 0 и смири се. Десно и лево од нуле обележене су ступњевима и бројевима мере: килограма и метар. товара (центе). Ако се распне снагомер преко обележених крајних граница његове скале, изгуби потпуно свој еластицитет и није више за употребу.

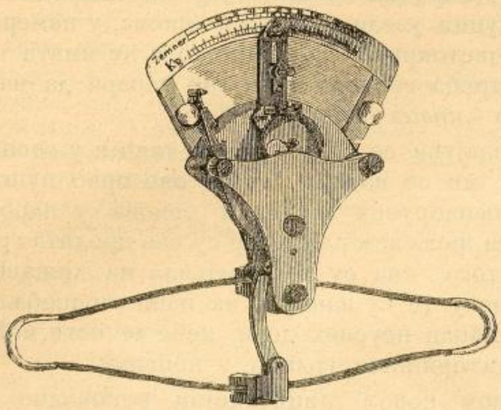

Слика 1.

При читању диаграма треба пазити; да се не узимају у рачун крајња колебања, која су потекла од случајних сметњи у раду, удара о камен, од немира запреге итд.

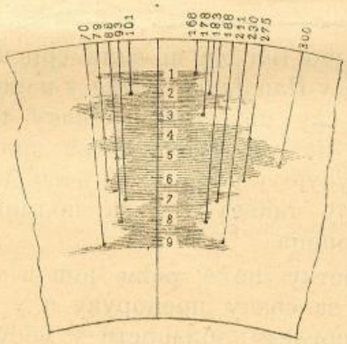

Слика 2.

Пошто је подела на скали неравномерно удешена, то би било погрешно, узимати и читати средину, као израз средње ил' просечне снаге, но се мора узимати и с десне и с леве стране увек линија, која стоји на једној висини и која је у својој групи исцртаних линија средокраћа и свака страна за себе се бележи и сумира. Треба дакле пазити, да поједине тачке, које читамо, увек подједнако одстојање имају од средсреде, те да прочитања вредности одговарају разним одстојањима на учињеном путу (бразди). За тим да се увек чита и с леве и с десне стране подједнак број бележака, јер за изналажење средње вредности наравно да није све једно, да л' ће се више повољних ил' неповољних тачака узети у резултат.

Осем тога морамо при читању пазити даље и на то, да писаљка, у свом путу ка средсреди, према смањивању полупречника за подједнаки обележај снаге све мање лукове описује и за то се обележене тачке морају радијално читати спрам поделе. Ово је врло лако чинити с малим троуглим угломером, чија се основица постави на лук подељеног сегмента и дужа страна окрене увек средсреди.

Сума свију прочитаних вредности, подељена с бројем прочитаних бележака, даће приближно просечну вредност вучне снаге.

Прочитан диаграм у сл. 2 гласи и значи:

79	1	168
101	2	183
70	3	178
79	4	275
88	5	300
79	6	275
93	7	211
88	8	188
70	9	230
747	+	2008

$$\frac{2 \times 9}{2008 + 747} = \frac{2755}{18} = 153{\cdot}05 = C$$

Ради тачног ширења бразде, пре намештања снагомера на плуг, треба штапићима, на 15 метара од повучених попречних бразда за сваки плуг обележити ширину од 2 метра од отворене бразде. После 3—4 бразде, које су ошане са снагомером (и сваки пут узет диаграм), треба премерити колико је од обележена 2 мет. остало непооране земље и онда треба просечну ширину бразде изнаћи.

За одређивање дубине бразде, треба узети летву дугачку 2 мет. па је на 6—8 места положити попреко преко ивице повучених бразда и онда низ летву у одвесном правцу треба метром измерити дубину, до дна бразде.

Кад изнађемо средњу ширину бразде са средњом дубином њеном, добићемо просечни пресек бразде.

За упоређење различитих резултата, узима се обично вучна снага за qdm. пресека бразде, који се добија, кад се средњим пресеком подели средња вучна снага. Нпр. средња ширина бразде = 2,55 dm.; средња дубина = 1,7 dm. дакле је средњи пресек бразде = 2,55 × 1,7 = 4,335 qdm.; узмимо да је средња вучна снага = 175 кгр.; онда ће вучна снага на квадратни десиметар бити = $\frac{175}{4{,}335}$ = 40·5 кгр.

(Наставиће се)

КРАТАК ПОГЛЕД

НА ПРОДАЈУ СВИЛОРУНИХ ОВАЦА И ОВНОВА РАСЕ РАМБУЈЕ.

Као што је већ раније преко свију домаћих листова у неколико маха обзнањивано, извршена је продаја свилоруних оваца и овнова расе Рамбује на дан 13-ог Августа у Ћуприји.

И ако је о тој продаји извештен народ на време сем преко домаћих листова још и преко среских старешина, ипак је број купаца који су на лицитацију дошли били, врло незнатан био. Нарочито је пало у очи да сеоски одгајивачи оваца нису заступљени били; а то се тумачи тиме, што код сеоских одгајивача влада неоправдана зебња да њихове домаћице не уму да обрађују вуну од оваца поменуте расе.

Продаја је вршена под овим условима:

1. Да се купљена грла не смеју клати ни ван земље извозити већ за приплод употребљавати.

2. Да је купац одговоран за купљена грла и у случају томе ако их коме у земљи препрода па их тај прекупац закоље или из земље извезе пре него за приплод онеспособе.

3. Да је купац обвезан да одмах чим које грло препрода, извести управу државног имања Добричева, под којим је жигом препродато грло и како се зове, као и где станује прекупац.

4. Да је купац обвезан да о сваком угинулом грлу извештава окружног сточног лекара (те да се овај увери да је грло доиста и од чега угинуло). Преглед овај вршиће г. г. сточни лекари бесплатно и о томе извештавати управу Добричева).

5. Да је купац обвезан да из оног стада *домаћих* оваца у које пусти свилоруног овна, избацити овнове домаће расе.

6. Да је купац обвезан да за она грла која буду проистекла од парења сада купљених свилоруних овнова са домаћим овцама, набави доцније у своје време (кад речена грла за приплод сазру) друге свилоруне овнове како не би на подмладак скакали њихови очеви.

7. Сваки купац и притежаоц свилоруних оваца и овнова које имају државни жиг на себи, дужан је исте показати окружном сточном лекару кад год овај дође у дотично место.

Лица која су на предреченој лицитацији куповине чинила јесу:

1. Светозар Буњак из Краљева (привремено станује у Ћуприји) купио је: Овнове жиг број 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 14, 19, 22, 23, 24, 28, 30 и 31., и овце под жигом број 2, 9, 11, 13, 22, 23, 27, 30, 32 и 34, све за 281 динар.

2. Таса С. Пантић из Свилајнца овнове под жигом број 1 и 10 и овце под жигом број 19, 41 и 45 све за 45·50 динара.

3. Радосав Пајић тежак из Ћуприје једног овна под жигом број 18 за 13 дин. 20 п.

4. Лазар Микић трговац из Параћина, овна под жигом број 15 за 13 дин. 20 п.

5. Лазар Т. Симић председник општине параћинске, овнове под жигом број 11, 21, 25, 26, 27 и 29 и овце под жигом 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 24, 25, 26, 28, 29, 31, 33, 35, 36, 37, 38 и 40 све за 359 динара.

6. Драгутин Димитријевић шеф железничке станице у Лесковцу, овнове жиг број 16 и 20 за 22 дин.

Продато је дакле свега 29 овнова и 41 овца; укупно 70 грла а за суму од 733 динара и 90 п.

Као што се види цена је веома ниска али држава није ни имала за циљ да јој та лицитација донесе што више непосредног прихода. *Главни* циљ продаје састојао се у томе да држава том лицитацијом упесе у народ известан број добрих приплодних свилоруних оваца и овнова те да се домаћи сој оваца побољшавати почне.

Од патриотизма, савесности и увиђавности поменутих купаца у многоме зависи, у колико ће држава у тој својој тежњи успети, јер ако се купци не буду најстроже придржавали оних услова који су у предњим тачкама изложени, природно је да ће жељени успех бити мањи и спорији.

А и од брижљивог надзора и потребних поука господе окружних сточних лекара много ће зависити правилно поступање и постизавање потребних успеха са купљеним грлима.

Господа окружни сточни лакари треба да надзиравају и поучавају како у погледу укрштања свилоруних овнова са домаћим овцама тако и да воде надзор над чистокрвним запатом; јер се напред види да су неки купци узели и оваца и овнова, у намери да имају запат чистокрван. Те купце који ће имати чистокрван запат треба господа окружни лекари да навикну и на вођење „*књига о пореклу.*“

Уздајући се како у купце тако и у господу сточне лекаре, ми се надамо, да ће ово прво пуштање већег броја свилоруних оваца и овнова у народ, заиста уродити жељеним родом јер су сва продата грла изврсна а сем тога, сва су се ојагњила на државном имању Добричеву те су навикла на наше поднебље. Еле, ако се ма какав неуспех деси, неће се исти моћи ни уколико да припише грлима у кривицу.

Овом првом лицитацијом руководио је сточни лекар завода Добричева господин Михаило Буђевац уз присуство осталог заводског особља.

Завршујући овај наш поглед на споменуту продају, надамо се да ће се ова раса оваца у брзо у народу омилити и да ће идућих година долазити на продаје истих знатно већи број купаца, јер је запат те врсте оваца у Добричеву велики и биће продаје и идућих година.

Нека би дао Бог да не само српска фабрика вунених тканина у Параћину, могне у најкраћем времену да подмирује сву потребну набавку финије вуне из наше земље а не, да буде и даље приморана да сву финију вуну купује у туђини, — него да и све српске домаћице имају такве вуне за подмиривање својих домаћих намирница.

На завршетку ћемо рећи још и то да су овце расе Рамбује за сваку препоруку и у погледу брзог развијања и у погледу обилности у месу.

О ПРОИЗВОДЊИ АНАСОНА.

До ратова за ослобођење и независност ништа није било познато код нас о култури анасона, ове врло важне и користне трговачке биљке. До ратова је се ова биљка производила у Турској. Али, после ослобођења, наш вредни произвођач из Врање, Ђела Џипко, познавајући трговачку вредност ове биљке, — он ју је најпре сам почео производити у Врању. Али, пошто су се и остали произвођачи брзо уверили: како важну улогу у трговини игра анасон, како се производња анасона произвођачима рентира, тако, да се ни једна друга наша културна биљка тако добро рентирати не може — то су наскоро и остали произвођачи, угледајући се на свог вредногa колегу, Џипка, почели ову важну културну биљку производити, тако да се данас ова биљка у Врању у доста знатном размеру производи.

Пошто је производња анасона врло важна ствар по читаоце „Тежакове“, то нам је намера та: да са овим ретцима упознамо читаоце његове о овој трговачкој биљци; о његовој култури; као и о његовоме доходку.

Анасон и по своме мирису и по својој форми сличан је мирођији, том само разликом, што расте много већи од миро-

ћије и што доноси род — плод — семе, у кошуљици као и јечам, ради чега се и производи. Семе — плод — му је ситнији од јечма и има врло леп и пријатан мирис, а тако исто: корен, струк и лист.

Сади се с пролећа, чим се земља загреје, а то је од 20. Марта. Сади се на оџаке — кућице — онако исто као и кукуруз. У оџак — кућицу — меће се по 20 зрна. Копа се два пута као и кукуруз, и то: први пут се праши, а други пут се загрће. Када порасте, онда се везује онако исто као и виногради, што се везују. Сазрева од 15—20 Августа. Жање се као и жито. И њега, као и жито треба жњети онда, када још није потпуно сазрео, када је, дакле рујан. Пошто се пожње овако рујан, то се остави дан, два, да се просуши. Јер, ако се не просуши, он ће се упалити и покварити. Пошто се овако просуши онда се веже у снопове онаке исте као и жито. Везивање се ово врши раженом сламом.

Пошто се, дакле, анасон на овај начин пожње, просуши и у снопове повеже, онда се носи на гувно. Ту се наложи онако исто као и жито, па се за тим врше коњима. Цео овај посао обавља се онако исто као и код вршења жита. Пошто се добро оврше, онда се слама одвоји и избаци на страну, а овај се плод лопатом згрне на гомилу. Са ове се гомиле веје лопатама, пошто овде тријера нема, али је, много боље вејати на тријеру.

За тим се меће у џакове и носи на колима — коњима — дома.

Што се тиче прихода његовог, са једног хектара, то зависи од доброте земљишта, како је ово приуготовљено, као и од саме године. Ако је, дакле, земљиште јако, добро приуготовљено, семе рано посејано, као и ако је година берићетна онда жетва ове трговачке биљке може врло богата испасти, тако, да се са једнога хектара може добити 1.200 килограма чистога, овејанога зрна.

Што се тиче цене овога производа разуме се, да и она варира, као и свака друга трговачка роба. Цена овога производа варира од 0·50—1·20 динара. Разуме се, само по себи, да је ова цена последња у најповољнијим случајевима. Но, ми, узимамо средину златну, узимамо, да је берићет био најбољи, да је, дакле, са једнога хектара добивено 1.200 килограма плода, да је овај продат по најнижој цени, по 0·50 динара, од једнога килограма, а то је, дакле: 1.200 × 0·50 = *600 динара*. Или: узмимо средњу цену и средњи принос; узмимо, дакле да смо са једнога хектара добили 800 килограма плода, да смо овај, плод продали по средњој цени, по 0·80 динара од једнога килограма, то, дакле, износи: 800 × 0·80 = *640 динара*.

Из овог се, дакле, примера јасно види, да ни једна друга наша културна биљка са једнога хектара не може овако богат доходак дати као анасон! Ово није само го рачун, ово су нам произвођачи причали, да се оволико са једнога хектара може прихода добити.

Када се још узме у обзир и то: да се приликом културе ове биљке не тражи више радне снаге, нити неге, него ли код другог културног биља, као и то, да овде вредност семена, оде врло мало, онда тиме још више ову биљку треба производити.

Код нас анасон се меће у казан, у џибру, и то 320 грама у један казан, приликом печења ракије. Од њега ракија добије леп, пријатан мирис.

Међу тим, анасон се у великим количинама продаје фабрикама у Италији и Турској, од кога се праве известне есенције.

Земља се за културу ове биљке, приуготовљава онако исто као и за кукуруз. Неки произвођачи за њ ору један пут, али, разуме се, да би много користније било, да се оре два пута, и то први пут у јесен, па оставе преко зиме бразде неподрљане, да на њих дејствују елементарне силе, као што су: снег, мраз, киша, ветар и др.; и други пут орати пред само време.

Ђубрити га треба са свим згорелим ђубретом ако се жели од њега што веће користи.

Према свему горе реченоме, ми најтоплије препоручујемо нашим произвођачима производњу ове овако врло корисне биљке.

Р. М. С. Пешић.

ИЗ НАУКЕ „О ЧУВАЊУ ЗДРАВЉА СТОКЕ.“

НАУКА О ХРАНЕЊУ.

од

Д-р Баранског.

превео

Л. Најдановић

марв. лекар.

Развиће науке о хранењу.

Хранење домаћих животиња претрпело је у току хиљада година велике промене Док су се животиње некада у дивљем стању лети са сочном храном, зими са сувом храном и шумским пупољцима ранили, данас су научене на свакојаку могућу врсту хране. Утицај променљивих одношаја у хранењу приписује се у главном променљивости у облику тела и својстава наших модерних животиња. Још и уреднији принос хране лети и зими, а такође и снажније хранење у младости допринело им је у течају генерација већи пораст, дебљину и рано сазревање. Али с друге стране нису изостале и хрђаве стране од давања разноликих мање природних хранећих средстава. Један важан ред болести код ових прилика изучићемо, по томе данашња наука о хранењу изискује тачније знање о појединим хранећим средствима, те само на овај начин моћићемо животиње заштитити од гдекојих шкодљивих утицаја.

Хранење је коња било за време Римљана слично данашњем. Зелена храна лети, зими јечам, сено и слама свуда се је у опште коњима давало. Говеда пасла су лети по ливадама, зими су добијала сламу, сено, лишће (лиспике) и за време рада јечам. Од зелених трава сађене су само луцерка и граорица. Волови за рад храњени су у оно време у Италији по неком календару за хранење, који је у употреби био, за сваки месец било је према одређеним радовима извесна утврђења и израчуњена количина хранећих средстава.

Овце и свиње су такође биле упућене на природну храну.

У средњем веку нису се животиње ништа боље храниле но у старом, и говече је важило шта више све до конца прошлога столећа као машина за ђубре и као једно нужно зло, а само је због тога храњено, да би нужно ђубре производило.

Тек у другој половини прошлога столећа отпочиње се извршавати у Европи целокупна промена у хранењу и чувању пољопривредних животиња. Док се за време средњевековно знало од вештачких хранећих средстава само за мешовиту храну, дотле су од почетка овог века разне врсте детелина, кромпира и репе у великој количини сађени, које су животињама добро дошле. Фабрички отпатци разне врсте, као и нове хранеће биљке појављивале су се сваког дана на светским пијацама и за храну су употребљавани.

У 1843. години подигао се је први импулс за оснивање научне науке о хранењу, пошто је Либиг први пут јасну слику о процесу хранења животињског тела дао. Опити са хранењем тада су покушани од научних људи као што су Haubner, Weckerlin, Grouen, Laves, Gilbert, Henneberg, Strohmann, Kühn, Wolff, Rubner, Tott и други. Опитне су станице за хранење подигнуте, на основу којих је данашња наука о хранењу свој облик добила Са овим опет ми нећемо тврдити, да је данашње тако звано рационално хранење готово закључено, напротив оно се развија непрестано и потребује још труда многих људи да потпуно буде.

Циљ хранењу.

Тело животињско састављено је из воде, беланчевине, масти и минералних соли. Све ове материје мора животиња да добије с поља, да живот продужи. Најразличнија хранећа средства узима животиња у се у комплицираној форми хемијских једињења, ова се распадају у животињском телу под утицајем киселоника у проста једињења, и постепено подлеку променама, да би напоследку као прости крајњи продукат из тела избачени били. Ове промене означују се са именом *промена материје* (Stoffwechsel).

Код одраслих животиња је хранење накнада изгубљених материја променом материја, код растећих пак животиња сем тога још је и умножавање телесне снаге.

Не добију ли животиње никакву накнаду, то у пркос промени материја супстанције бивају из тела избачене, под тим

околностима животиње измршаве и после извесног времена, кад 40% своје пређашње телесне тежине изгубе, умиру од глади. Смрт је ранија кад су омршавеле животиње остављене без воде, нешто доцније у противном случају, оне обично умиру отприлике између 20—30 дана. Тело изгладнеле животиње је сасвим измршавело, црева су празна, скупљена и маст (лој) готово сасвим изчезнула.

За накнаду животним радњама изгубљених материја животиња се особитим осећајима опомиње. Губитак телесне воде осећа као жеђ, свију осталих материја као глад. Потребу за храну показује извесном празнином стомака и црева. Животиње утољавају глад примањем хране, при чему осећај засићења наступа, чим се стомак напуни. Међу тим то није довољно да животиња глад утоли, јер добијањем несварљивих материја, глад је за извесно време утољена, али ипак може од глади умрети. За накнаду употребљених материја мора животиња храну добити, с једне стране за засићење глади, с друге стране да изгубљено опет може накнадити.

Хранећа средства, која у себи довољно супстанција садржавају, да телу изгубљену накнаду дају зову се *хранеће материје*. Само сварљиве материје могу хранеће материје бити, т. ј. такве, које дејством варећих сокова у крв и ћелије продрети могу. Несварљиве супстанције нису никакве хранеће материје. Средства за храну обично садржавају сварљиве и несварљиве материје у различним односима мешавине.

У физиолошком погледу хранење је да животињу у животу одржимо, и по томе храну треба у толикој количини положити, да се променом материја изгубљене супстанције накнадити могу.

Храна, која је у стању животињу у равнотежи да одржи т. ј. да животиња нити у тежини добије нити изгуби, зове се *постојана храна* и стање *постојано стање*.

У привредном је пак погледу хранење не само да животињу одржимо у животу, већ од ње извесну корист да постигнемо и то: од меса, масти, лоја, вуне, млека, снаге и плода, по томе мора се осим оне количине, која је за промену материја одређена, још један вишак за продукцију додати.

Храна, која служи не само за одржање обичне промене материја, већ такође и за производњу користи, зове се *продукцијона храна*.

Даље пољопривреда треба да се стара, да животиње јевтиније и пробитачније хранимо. Пољопривредник мора по томе увек опрезан бити, да његове сопствене, у газдинству произведене хране, које нису за пијацу, у пијачни животињски еспап преобрати. Пружену биљну храну, која се преобраћа у месо, маст, млеко и т. д. распродаје он лагано; на против сваки пољопривредрик никад не би његово залишно сено и сламу продао, нити би икад ови продукти приближну пијачну цену достигли.

Дневно давање т. ј. количину, коју једна животиња за 24 сата добија, зове се *дневни оброк*. Он се не даје у једанпут већ се у неколико порција дели и даје се за поједине обеде.

Говече, овца и коњ су на биљну храну упућени. Свиња и пас на биљну и месну храну. Биљну храну најбоље и најкорисније употреби говече и овца, у мањем степену коњ а најмање свиња.

Хемијски састав хране.

Храна је састављена из органских и неорганских супстанција.

Органска су једињења или азотаста или безазотаста. У азотасте супстанције рачуна се беланчевина, у безазотасте угљени хидрати и масти.

Неорганска једињења састоје се из воде и минералних соли.

Органске хранеће материје.

Беланчевине.

Беланчевине, албумини или протејини су најважније хранеће материје, пошто се сва ткања животињског тела из њих састоје, и без беланчевине животиње не могу живети. Што је хранеће средство богатије беланчевином, у толико је оно хранљивије, и у толико му је већа пијачна цена. Храна богата беланчевином је продукцијона храна, јер од ње животиње су у стању да продуцирају снагу, месо, млеко и маст (лој).

У биљкама беланчевина се налази у ћелијама и појављује се у три различне групе као: биљна беланчевина, легумин и лепак.

Биљча беланчевина највише је распрострањена и појављује се у свима зеленим биљним деловима. Она је у младим биљкама у богатијој множини, напротив у старим у мањој. Од појединих биљних делова садржава семе највећу количину беланчевине нешто мање лишће, напротив најмање стабљика.

Легумин је у богатијој множини у семену мехурастих биљака, особито у грашку, пасуљу и граорици.

Лепак образује једну жилаву и лепљиву масу, и нагомилан је у зрневљу жита (пшенице и ражи). Лепак даје брашну способност кад се са водом помеша да направи жилаво тесто.

Осим беланчевине појављују се и друга азотаста једињења, којима се не може придати дејство хранљивости. К овој групи припадају *амиди*, који амонијачна једињења представљају и нису хранљива. Они се налазе особито у зеленој храни у великој количини. Најзад овди припада и азотасти *гликосид* материја, која се под извесним условима у шећер распада.

Угљени хидрати.

Значајност угљених хидрата произлази отуда, што ова безазотаста једињења поред угљеника, водоника и кисеоника у истој се сразмери садрже као вода. Они се богато у хранљивим средствима налазе, и пијачна цена хранећих материја богатих са угљеним хидратима далеко је јевтинија, него богатих са беланчевином. У животињском кућењу имају они задатак да надокнаде до извесног ступња беланчевину. При давању једне хране, која беланчевину и угљене хидрате садржи, биће један део скупоцене беланчевине од распадања заштићен, дакле беланчевина је уштеђена. Хранење животиња једино само са угљеним хидратима немогуће је, јер би угинуле, као кад не би никакву храну добиле.

У угљене хидрате рачуна се штирак, шећер, влакнасти кончићи (Rohfaser) декаприн биљни шлајм и биљни галерт ит.д

1. Штирак је у чистом стању бео прашак, без мириса и укуса, у биљним ћелијама налази се у форми малих зрнаца. Особито богато налази се штирак у кромпиру и зрневљу жита. У ладној води не раствара се, у стајаћој набубре штиркана зрнца и образују једну масу подобну ћиршу.

2. Шећер се налази у биљкама понајвише у форми сировог шећера, ређе грожђаног. Богати су са шећером шећерна репа, мрква и зелени кукуруз.

3. Влакнасти кончићи (Rohfaser) или биљни кончићи су покривало биљне ћелије и образују скелет биљке, они се у великој множини налазе у зеленој храни, сену и слами. Као средтвс за храну су биљни кончићи од врло мале важности, ипак међу свима хранећим материјама код биљака се највише налазе. Са ових узрока је пијачна цена влакнастих кончића врло мала.

У младом стању, док год је мембрана ћелије у биљке танка и њежна, називају се биљни кончићи *целулоза*. Младе, сочне и питоме (њежне) биљке садрже целулозу, која извесну вредност у хранењу има и животиње је доста добро сваривају.

У старијем стању, чим су биљке у развићу одмакле и стабљике очвршћале, биљне ћелијице претрпе извесну промену, оне су дебље, чвршће и супстанцијама лигнина (дрвенасто) навукле се. Чим целулоза постане дрвенаста стабљика је биљке отврдла, чврста и резистентна. У овом стању биљна влакна називају се *лигнин*, она немају више никакву хранећу материју и по готову сасвим су несварљива. При исхрани играју они улогу баласт (кабасте) материје, да би стомак и црева испунили, и непријатно осећање празнине варећег канала уклонили. Слама и струготине садрже најзнатнију количину супстанције лигнина.

4. Декстрин, биљни шлајм и биљни галерт налазе се у малој количини у хранећим средствима. Они су хранеће материје, сварљиве су и хранеће дејство им је као и код осталих угљених хидрата.

Масти.

Масти имају сличну важност за животињски организам као и угљени хидрати, али ипак од ових имају јаче дејство. У првој линији оне су у стању донекле беланчевину да замене и организам од опадања да заштите. Њихова пијачна вредност је јевтинија но беланчевине, али њихну важност не треба пот-

ценьивати, јер су оне уштедно хранење средство. Оне чине дупли хранећи ефекат према угљеним хидратима.

Животиње које се хране биљном храном подносе у малој количини маст, велику количину не могу сварити и проузрокује несварљивост са њеним посљедицама. Маст такође не може животињу изхранити као и угљени хидрати, и она би угинула, управо тако исто као да није никакву храну добила.

Биљке садрже обично само малу количину масти, највише садржи масти семење биљака из кога се зејтин (уље) цеди, као на пр. од лана, репице, сунцокрета, конопље, буковог жира и т. д. Оно садржи до 50% масти. Богату количину масти садрже и кокошија јаја, напротив знатно мање кукурузно и јечмено зрневље.

Хемијска анализа означује све супстанције, које су помоћу етера из суве хране извучене (исцеђене) као *сирове масти* (Rohfett). Оне се састоје у главноме из масти, осим тога налази се у њих мало хлорофила, нешто воска и смоласте материје, којима се не може придати никакво хранење дејство.

Неорганске хранеће материје.

Вода.

Вода која је у биљкама, зове се *вегетативна вода*. Са изузетком млека и водених фабричних отпадака (пивска џибра, ракијска џибра, репички отпатци при цеђењу) вода се у осталим биљкама не налази у довољној количини, да би животиња довољну накнаду за изгубљену добила. Недостатак мора се пићем набавити. Без воде животиње не могу живети, оне изжедне и угину, по томе је вода једно хранеће средство.

За варење је вегетациона вода одвећ нужна. Сва хранећа средства са довољном количином воде, брже се, лакше се и боље се сваре, него сува и са мало воде. Богата са водом брже пролази кроз варећи канал (код говеди отприлике за три дана), сиромашна са водом напротив за дуже време (код говеди од прилике за 4—5 дана). Прва производи меко, последња суво ђубре (балегу). Какво важно дејство има вегетациона вода на производњу млека познато је. И ако би се на пр. крави сува храна дала и недовољна вегетациона вода накнадила обичним, и богатијим напитком, то ће ипак она мање млека произвести.

Свако хранеће средство, и ако сасвим суво изгледа, садржи у себи извесну количину воде, слама садржи на пр. 5—10% воде. Храна која је у пећи сушена, да потпуно воду изгуби зове се *сува супстанција* Колико воде једно хранеће средство садржи, лако је определити мереньем пре и после сушења.

Минералне соли.

Минералне соли добијају се из биљака, кад се исте сагору. При томе вода испари, органске супстанције изгору и заостаје само пепео, у коме се минералне супстанције налазе. Луженьем пепела добија се Kali natron, Kalk Magnesia, гвожђе, које су са фосфорном киселином, сумпорном киселином, хлором и угљеном у соли сједињене.

Садржај минералних соли у храни за храну је различан. У опште садрже више минералних соли оне биљке, које у снажној и нађубреној земљи расту, него оне у посној. Особито богате у солима су семена биљака, из којих се зејтин (уље) цеди, као и изврсне врсте детелине и ливадског сена. Мање соли садрже кромпири, репе и сламе разних жита.

Највећу количину минералних соли потребују младе животиње, које су још у расту, јер су им за образовање костију потребне. Такође морају добити много минералне соли стеоне краве за образовање плода и млека.

Под обичним околностима добијају животиње довољно соли у датој им храни, и ове има у квантитативној количини свуда, да је у опште од исте мање потребно. Међу тим могу наступити околности, где оне врло мало минералних соли добијају, као на пр. код претежног хранења са сламом, кромпиром, репом, џибром, киселим сеном сиромашним са минералним солима. Тада наступи глад за со и болешљивост је неизбежна посљедица. После извесног времена животиње угину, кад им се све соли одузму.

Кујнска со (Chlor natrium) је неопходно нужна, како за варење, тако и за одржавање количине сокова у извесном концентрационом степену. Енергија промене материја, здравље, способност за отпор само се може са добитком кујнске соли одржати.

Фосфоро кисели је креч особито од врло велике важности за образовање костију. Највећу количину ове соли потребују за образовање костиј младе животиње, и које расту, затим стеоне, ждребне и т. д животиње за образовање костију њиховог плода, такође и млечне краве.

У храни богатој са беланчевином има у довољној мери фосфоро киселог креча. Хране ли се животиње са храном, која је сиромашна са фосфоро киселим кречом, то се код њих појављује болест костију, која се код младих животиња зове »рахитис« (Rhachitis) а код одраслих «Osteo malacie«,

Rhachitis (енглеска болест) најчешће се примећује код јагањаца, ређе код телади, прасади и младих кучића, Он произлази услед недовољног уноса фосфоро-киселог креча. Или сисавци добијају материно млеко, које у себи мало креча има. или у опште храну која у себи мало креча има. Услед тога кости нису тврде и чврсте, већ меке и савијају се. Младе животиње иду укочено и рамају, у зглобовима осећају болове и надувени су, и кости се искриве. Не учини ли се брза помоћ, то животиње услед изнемоглости угину.

Osteo malacie или ломљивост костију долази само код одраслих животиња, особито код крава, ређе оваца и крмача. Узрок лежи у недовољном уносу фосфоро-киселог креча, кости су усљед тога порозне (шупљикаве) и нису чврсте, те услед ломљивост костију долази Ова се болест појављује код животиња са наклоношћу, да зидове и дрвена оруђа лижу или да глођу (гризу). Затим се животиња укочи, отроми, збуни се, после извесног времена непрестано лежи, дише тешко, измршави и напослетку од изнемоглости угине. За време трајања болести ломе им се кости без икаквог узрока (ребра, кукови, бутне кости т т, д.).

Обе болести постају из истих узрока, чешће појављују се у једној истој штали. У некојим местима и пределима је ова кошчана болест штационерна, кад су биљке израсле на неплодном, песковитом, глибовитом или баровитом земљишту, и одвећ мало кречних соли садржавају. У неким пределима појављује се за време суше и неродице хране. Независно од предела појављује се тамо, где се храна даје, која нема у себи довољно креча, као што је од кромпира, џибре, репе и сламе.

Ове болести лако је отклонити и спречити их, кад би стеоним, сјагњеним, спрасним животињама, у другој половини стеоности, сјагњености и спрасности, и за време сисања, довољну количину фосфоро-киселог креча давали. Према томе треба хранити их са добром детелином и ливадским сеном, погачама (колачићима) од уља, мекињама и подобним хранећим средствима, која су богата у минералним солима. Је ли време за пашу наступило, то је хранење зеленом храном, најбоље средство за отклањање ове болести, Осим тога треба фосфорокисели креч као препарирано кошчано брашно (малим животињама до 10 грама, великим од 20—30 грама) давати. За ову сврху треба сагорети у бело кости, за тим их у сољној киселини растворити, овај раствор са амонијаком прелити, и на дну сталожи се талог од фосфоро киселог креча, и добијену масу треба осушити. Овај се добијени прашак фосфоро-киселог креча лако сварује. На место скупог препарираног кошчаног брашна може се са успехом и у прашку истуцана креда давати. Међу тим она не садржи никако фосфорну киселину, па по томе је и од мањег дејства.

Гвожђе, кога тело потребује нарочито за образовање крвнобојне материје (Blutfarbstoff) добија организам са беланчевином. Обично добијају животиње са храном довољну количину гвожђа, јер и најмања количина довољна је, а организам за дуго време може биги и без гвожђа. Међу тим догађа се гдекоји пут, особито код оваца, да ове животиње оболевају због недовољне количине гвожђа од бледоће (Bleichsucht, Chlorose). Овди је број црвених крвних зрнаца умањен, и налазећа су блеђа и сиромашнија у гвожђу. Болесне овце имају кожу блоде боје, а тако исто и видљиве слузокоже. Недостатак гвожђа и услед тога проузроковане болести, најбоље се отклањају, кад се храни при додаје рђа од гвожђа или галица (дневно ½—1 грам).

Соли калија од особите су важности за образоваље меса. Оскудице у кали солима не треба се ипак плашити, јер готово у свима хранећим средствима има кали соли у пребогатој количини.

Такође не треба се плашити да ће организам сувише мало магнезније добити, за њу је потреба мала и она се свуда налази.

Садржина хранећих срестава у хранећим материјама.

Садржина хранећих материја у хранећим срествима је различна.

Има хранљива хранећа средства, која су у хранећим материјама издашно снабдевена, да животиње отхранити могу, као на пр. детелина, добро ливадско сено, пивска џибра. У хранљива хранећа средства долазе и тако звана *снажна хранећа средства* (Kraftfuttermittel). Под овим разумевају се хранеће материје, које знатну садржину хранећих материја имају а мале су запремине, као на пр. јечам. овас, грашак, пасуљ, детелина, колачићи од уља и т, д.

Али има доста сиромашних и неснажних хранећих срестава, која мало хранећих срестава имају, као на пр. слама, лисници, тврдо стабљикасто, устајало и закисло сено, киселе траве, кромпири и репе и т. д. Хранење са сиромашним хранећим срествима, па и ако се у великој количини дају, нису довољна да животињу пристојно исхране.

Садржина у хранећим материјама не зависи ипак само од дотичног хранећег средства, може још читав низ околности утицати, које код једног истог хранећег средства садржину у хранећим материјама час повишују, час опет смањавају. Иста биљка по томе може бити хранљива, други пут сиромашна у хранљивим деловима.

На садржину хранећих сретстава у хранећим материјама утичу следеће околности :

1. *Степен развића биљака.* У колико је млађа и сочнија биљка, у толико више беланчевине има, такође и целулоза биљке има највећу садржину хране. У колико је она старија, у толико опада садржиина беланчевине, дрвенасти делови повишавају се, и хранећа вредност биљке знатно опада. По томе у Мају покошено сено боље је, него оно у Јуну, а ово опет боље је него оно у Јулу или Августу. Младе биљке које су пре цветања покошене хранљивије су него оне после цветања.

У погледу поделе хранећих материја у појединих биљака, обично има највећу садржину у хранећим материјама лишће, знатно мање стабљика. Оће ли се врло хранљива храна за животиње да се има, то треба младу детелину или младу траву покосити; ако се сено оће добити, то се требају оне покосити за време цветања, пошто у ово време највећу количину, поред прилично велике хранеће садржине дају. Осим тога треба на ове пазити, да се што је могуће више лишће одржи, јер оно је најхранљивији део биљке.

2, *Земља и ђубрење.* Снажна и добро нађубрена земља даје у опште биљке богате садржином у беланчевини и минералним солима, по томе имају највећу хранећу садржину, него на испошћеној и не нађубреној земљи. Испошћени (мршави) пашњаци и ливаде дају дакле биљке сиромашне у хранећим материјама. Нагнојени пашњаци и ливаде напротив дају врло хранљиве биљке. Овакви је исти случај и са испошћеним и не нагнојеним њивама.

3. *Време.* За одговарајуће развиће потребно је биљки довољна количина светлости и топлоте, иначе је рашћење прекинуто и садржина хранећих материја трпи услед тога знатно. Све биљке у хладовини израсле, као на пр. шумско биље, садрже много воде, али зато мало хранећих материја. Такође су биљке за храну у влажним у ладним годинама сиромашне у хранећим материјама, под околностима могу за једну трећину мање имати хранљивих материја, него у топлој години.

И време за време жетве је од важности. Суво сакупљена и сређена хранећа средства имају увек већу садржину у хранећим аатеријам,а него она која су покисла. Испрано кишом може на пр. сено до 25% од својих хранећих материја изгубити. Губитци могу још већи бити, кад се хранеће материје које се жњу по кишном и влажном времену убуђају и укваре.

4. *Чување хранећих сретстава.* Начин и време трајања чувања има такође извесни уплив на садржину хранећих материја. У колико се дуже сено, слама и жито чувају, у толико се више губи беланчевина. По томе је увек овогодишње сено боље од лањског. Губитци износе неколико процената. Кромпири и репе губе, кад се дуже чувају, беланчевину и угљене хидрате, сасвим знатно при клијању и пуплењу, и по томе ова хранећа средства требају се с јесени и зими за храну употребити. Упресована зелена храна, да се над земљом или под земљом чува, прелази при чувању у кисело врење, и при томе један део угљених хидрата изгуби се, који се претварају у киселине.

Сварљивост хранећих материја.

Од хранећих срастава не захтева се само, да она имају хранеће материје, но морају још и да су сварљиве. Нека хранећа средства одликују се својом великом садржином хранећих материја, и у пркос томе само се један део у самој ствари свари, други губи се као несварљив. У овом погледу реч је о *лако сварљивим и тешко сварљивим хранећим срествима* Под првим разумевају се такова, чије се хранеће материје потпуно или у већем степену сваре, као на пр. млеко, месо, јаја, млада зелена храна, репа и т. д. Тешко сварљива хранећа средства садрже често знатну количину хранећих материја, један извесни део ипак се не апсорбира (усише) већ се са изметима на поље избаци као несварљив, као ови што су на пр. грашак, пасуљ, тврдо стабљикасто сено, слама, лисник и т. д. Ова хранећа средства проузрокују гдекоји пут економске штете, особито кад се оне у већој количини животињама дају, које нису на њих навикнуте. Ту настаје несварљивост, затвор, надув, колика, све саме болести варећих органа, које су било због суве хране и њоме проузроковано лагано даље кретање у цревном каналу, било због велике количине, која је претоварање и развиће гасова у стомаку и цревном каналу произвела, и тешко усисавање (ресорпцију) условила.

Степен сварљивости једног хранећег средства зависи с једне стране од самог хранећег средства, с друге стране од моћи варења животиње.

У опште је иста храна у толико сварљивија, у колико више воде а мање кончаних влакна има. У младим сочним биљкама су дакле хранеће материје у знатном великом степену сварљиве, него у старим и тврдо стабљикастим. Зелена храна има већу хранећу вредност, него од ње направљено сено, у колико је доцнија коситба, у толико је само несварљивије. Из истих узрока боље сварују животиње на пашњацима кратку зелену траву са пашњака, него оне у штали храњене животиње са високом стабљикастом зеленом храном.

Од беланчевинастих материја приближно су све сварљиве, што год се ове супстанције у млеку, месу, репи и кромпиру налазе. Отприлике три четвртине и више беланчевинасте садржине су сварљиве у колачићима од уља, житу, мехунастим биљкама, као у младој и сочној зеленој храни. У обичном је сену половина, а у слами мање од половине садржећих беланчевина сварљива.

Од масти сварљиве су, у колачићима од уља и зрневљу у великој количини 80—100%, у различним врстама сена у средњу руку 50—65%, у разној врсти сламе најмање 35—50%

Од угљених хидрата сварљиви су највише они у кромпиру, репи и житу 70—95%. У колико више влакнатих делова једно хранеће сретство има, у толико су мање сварљиви угљени хидрати. Што је млађа биљка у толико је више употребљива за сваривање и обратно. У неким врстама сена треба отприлике половина, а у неким врстама сламе једна трећина влакнастих делова да је сварљива. Међу тим и ово зависи од врсте животиња. Говече и овца могу у опште много више влакнастих делова да сваре но коњи.

Моћ варења код животиња.

Индивидуалитет животиње и њена снага сваривања уплив више знатно на сваривање хране. Посматра се свакодневно, да различно на корист употребе једну исту храну две животиње исте врсте. Једна сварује боље и продуцира више меса и масти, друга мање.

Моћ варења код животиња зависи:

од здравственог стања,
од развића њених варећих органа,
од састава хране,
од мира.

Здраво стање варећих органа главни је услов у опште правилног варења. Јесу ли други органи болесни они такође рђаво дејствује на одрањивање, јер је варење покварено. Животиње не једу храну или имају врло слаб прохтев на храну,

и у таквом случају је разумљиво, да о правилном варењу не може бити речи, много већи је задатак марвеног лекара прво да отклони болест.

Тако зване рђаво јешне су животиње, које храну рђаво на корист употребе, оне једу обично лагано, мало и у пркос свију додатака тек једва мало меса на себи носе. Узроци могу различни бити, обично је застарели стомачки или превни катар, често пута друга унутрашња болест, неки пут су наслеђена својства.

У велико и потпуно сварују здраве животиње најбоље у младости и средовечности. Старије животиње рђавије храну на корист употребљавају.

Животиња вежба своје органе и она је у стању да храну која јој се од дужег времена даје боље свари. Доцно сазревајуће животиње, које су од младости навикнуте на угљене хидрате, сварују боље штиркаста и влакнаста хранећа сретства, него рано сазревајуће, које су од младости на богату беланчевинасту храну научене.

Свака врста животиње влада се према сировој храни различно. Преживари сваре најбоље сламу и сено, рђавије коњ, а свиња може само јако сочну и дебело стабљикасту зелену храну сварити.

Моћ варења може се справљањем (сготовљењем) повисити. Под справљањем разуме се уситњавање, омекшавање, парење, кување, у пари загушити, млевење или пржење. На који се начин од тих већа сварљивост постићи може, о том ће доцније реч бити.

Подесно мешање појединих хранећих срестава је такође у стању, да сваривање увећа. Храну богату са угљеним хидратима боље животиња са коришћу употреби, кад се она са беланчевинастом храном помеша. У противном наступа депресија, т. ј. с мањом се коришћу употреби беланчевина у сену и слами, кад се она помеша са сировом храном кромпирском или репском — једном храном која је богата у угљеним хидратима Оће ли се највећи степен моћи сваривања да постигне, то треба увек богату са беланчевином храну придодати, кад се сирова храна са коренастим растињем даје за исхрану.

Сваривање зависи делимично и од извесних *дражећих материја* или *материја за наслађ* (Genussmitteln). Они се као зачини или ароматичне материје сматрају, који су у стању укус хране да повећају, по томе таква се сретства боље са коришћу употребљују, него друга. К овим сретствима припада кујнска со и остале минералне соли, ароматичне и дражеће материје, горка сретства, киселине које ветре и томе подобно.

У овом погледу разликују се дражећа и не дражећа хранећа сретства, прва садрже знатно већу количину дражећих материја а друге мање. У друга не дражећа, бљутава и слаба хранећа сретства рачунају се слама, лишће, рђаво сено, џибра и т, д. Њима само за дуже време хранити стоку, може се проузроковати ослабелост и немоћ варећих органа, Зато при непрестаном хранењу животињи не треба одказати кујнску со, или ароматично сено или тако звана горка ароматична сретства (пелен, линцуру). У дражећа хранећа сретства долази овас, детелина, ливадско сено, зелена храна сваке врсте, колачићи од уља и томе подобно.

Извесне психичне дражи су такође у стању да сварљивост и употребу хране на корист смање. Познато је да краве, којима су муве досађивале, које се уплаше или од каквог другог случаја у узбуђење дођу, да им се усљед тога одмах смањи продукцијона количина млека. Животиње које непрестано у узбуђењу живе не могу се гојити. За боље сваривање нужан је дакле мир и избегавање од сваког узбуђења.

Сразмера хранећих материја.

У сваком хранећем сретству налазимо ми хранећих материја из групе азотастих и без азотастих јединења. Обе групе хранећих материја стоје у извесној сразмери једна према другој. Ова сразмера зове се *сразмера хранећих материја*. На сваку јединицу азотастих хранећих материја долазе више јединица безазотастих. Сено на пр. садржи на сваку јединицу азотастих 6 јединица безазотастих делова, по томе је сразмера хранећих материја сену 1 : 6.

Треба ли животиња да остане у постојаном стању, т. ј. кад се од ње не захтева ни рад ни производња а да јој тежина остане иста, тада је нужна сразмера хранећих материја 1 : 8 или 1 : 7. Садржина хранећих материја такве хране није никако знатна. Захтева ли се од животиње производња, као снага, млеко, маст и месо, то није довољна ова сразмера, и мора се много више азотастих супстанција придати. Таква сразмера била би 1 : 4 или 1 : 5.

Разликује се :

Шира сразмера хранећих материја, као на пр. 1 : 12 и 1 : 20. Она није довољна да животињу одржи у свом стању нити да да какву производњу, она измршави и од своје масти и меса живи. Храна у таквој сразмери је сиромашна у хранећим материјама ;

Средња сразмера хранећих материја, као на пр. 1 : 7, 1 : 8, 1 : 9. Код ове истина животиња не измршави али ништа и не придаје.

Ужа сразмера хранећих материја, као на пр. 1 : 2, 1 : 4, 1 : 6. Ова се налази у свакој продуктивној храни. Она не само да је довољна за одржање животиње, него вишак употребљује за продукционе цељи.

Сразмера хранећих материја, која се у храни мора налазити управља се према старости и продукционој цељи животиње.

Млађе животиње потребују ужу сразмеру хранећих материја, пошто за њихово рашћење није само потребна храна за одржавање, но и за продукцију.

У колико се више рада од једне животиње захтева у толико мора и ужа сразмера хранећих материја бити. По томе је дакле само по себи појмљиво, да један тркач коњ, један угојен во или једна млечна крава, далеко снажнију и хранљивију храну мора добити, него на пр. један обичан коњ у газдинству.

Сразмеру хранећих материја на следећи начин ћемо израчунати: један килограм доброг ливадског сена садржи по таблици 76 грама сварљиве беланчевине, 420 грама сварљивих угљених хидрата и 15 грама сварљиве масти Азотасте су супстанције 76 грама беланчевине; безазотасте су: 420 грама угљених хидрата и 15 грама масти. У опште узима се, да маст има $2\frac{1}{2}$ пута веће дејство у хранењу од угљених хидрата. Помножи се дакле 15 грама масти са $2\frac{1}{2}$ што је равно $42^1|_2$, и дода се овоме 420 грама угљених хидрата. Број $462^1|_2$ грама је сума безазотастих супстанција. У овом сену је дакле сразмера хранећих материја $76 : 462^1|_2$, то је 1 : 6. Дакле постоји ова сразмера $76 : 462^1|_2 = 1 : x$, и по томе $x = \frac{462^1|_2}{76} = 6$.

Међутим су сви овди наведени бројеви само средњи бројеви. Сразмера хранећих материја извесноће по томе подлежати и малом колебању, колико према садржају хранећих материја, сварљивости хранећих сретстава, толико и према моћи сваривања животиње.

Количина хране.

Количине хране, коју пољопривредне животиње потребују, удешавају се :

Према раду, величини и старости животиње. Овди је реч о томе, да се животињи увек онолика количина хране да, да с њоме животиња остане у средњем стању рањености. Умерено нагомилавање масти треба да се жели, јер она при великом раду као залиха служи.

У колико се више рада и производње од једне животиње тражи, у толико јој се мора већа количина хране дати. Дакле потребна је већа количина хране животињама, које се употребљавају на рад, које производе млеко и које се гоје, него оним које су на миру.

У колико је мања животиња, а у толико јој се мора више хране дати, пошто је њена површина тела сразмерно већа, него већих. Она губи више топлоте и ову мора са извесном већом количином хране произвести.

Тако исто младе животиње потребују већу количину него израсле. Прве морају не само обичну промену материје издржати, већ да се побрину и за прираштај делова ткања, за шта је потребан и вишак у храни.

За одређивање дневне количине хране служимо се кантаром, пошто је овај сигурнији него мера (врг, ока). Овди се само по себи разуме, да се саме суве супстанције и у њима нала-

зеће се хранеће материје узимају у обзир. Овди није дакле реч просто о умножавању хране, већ у главноме о умножавању хранећих материја и сразмере хранећих материја.

Просто умножавање сламе, кромпира или репе било би овди без значења, пошто ова хранећа сретства сама у великој количини нису довољна, да поправе одговарајућу сразмеру хранећих материја. Мора се много више таквих хранећих сретстава придодати, које су богата беланчевином, једном речи, квалитет и квантитет мора се у обзир узети.

У погледу запремине разликујемо *волуминезне и концентрисане хранеће материје*. Прве заузимају знатан простор, као на пр. слама, сено, лишће и ипак зато садрже мало хранећих честица; друге заузимају мали простор и садрже много хранећих честица, као на пр. колачићи од уља, жито, мехупасти плодови, мекиње. Животиње морају добити храну која храни, која извесну запремину има, јер за засићење потребно је хране. која ће стомак и црева испунити. По томе мора у храни најмање $^1/_3$ волуминезне хране бити, јер је кабаста храна (сено, слама) неизбежно потребна.

Искључиво хранење са концетрисаном храном било би тако исто од мале користи за животињу, као и искључиво хранење са сламом, кромпиром или репом. У првом случају животиња не би била засићена, у другом случају био би варећи канал великом количином сиромашне хране у ранећим честицама оптерећен.

За мерило одређивања дневне количине хране у главноме се узима тежина тела. За ову цељ животиња се измери и на 500 килограма животне тежине одређена је норма хране са одговарајућом сразмером хранећих честица. Ова метода међутим није најпоузданија и потпуно слободна од приговора. Пре свега не може се у пракси тежина тела ексактно извести, јер често животиња толико воде и хране у себе прими, да је за 50 килограма теже. Сад да би имали што је могућно тачније животну тежину, нужно је, да животињу у једно исто време, на пр. пре хранења у подне дневно, од прилике три дана једно за другим, измеримо, и средњи број као основицу квантитета хране узети. Тиме бу се избегла једна већа грешка.

Ред хранења.

Ред хранења датих оброка хране, није без утицаја на користну употребу хране. Добар изглед вођених коња, и ако се сразмерно оскудно хране, има се приписати нарочито тачном одржаваном реду хранења.

Дневни оброк је обично подељен у три порције и даје се у јутру, у подне и у вече у означени сат. Тако код коња тако код говеди. Свиње ћемо чешће хранити. Тачно одржавање времена за храну је битни захтев, да се она са коришћу употреби; буде ли се на пр. у кратким паузама тешко сварљива храна давала, то животиње једу рђавије. пошто оне још никакав прави глад не осећају, такође бива и варење због честог давања хране поремећено.

Оброци хране састоје се или из једног, или, што је обично случај, из више хранећих сретстава При давању појединих хранећих стретстава треба најпре лако сварљиве, затим тешко марљиве давати. Лако сварљиве хранеће честице стомачни сокови мање прихватају, него тешко сварљиве, по томе треба давзти најпре репу, кромпир, овас, мекиње и т. д. затим кабасту храну. Преко ноћ обично се даје највећа количина тешко сварљиве кабасте хране, јер животиња до јутрењег хранења идућег дана највећу паузу има, и по томе њу најбоље за то време на корист употреби.

Појење бива по правилу пошто поједе кабасту или суву храну. Даје ли се вода пре хране, то ће варећи сокови бити разблажени и у једном даљем делу варећег органа спроведени, по томе они ће слабије дејствовати.

Прелаз од једне хране ка другој не сме никако брз, већ постепен бити, иначе су губитци у продукцији неизбежни, по томе што ће нова храна рђавије бити сваривана. Особито мора се прелаз од зимске на летњу храну и обратно са обазривошћу и лагано предузети.

Промена хране чини се да је животињама пријатна. Чистота хране и судова и осталих срестава за припремање је такође од извесне важности. Нечиста храна не прија животињама, шта више често пута је сасвим презиру. (Свршиће се)

ГЛАСНИК.

Трећа нижа пољопривредна школа — и пастувско смештиште у Шапцу, биће у скоро за цело отворено, јер је г. Министар Народне Привреде, позвао Српско Пољопривредно Друштво, да и оно са своје стране одреди једног ил' двојицу чланова, који ће у споразуму са одређеним комесарима. стручњацима извршити предају друштвеног добра у Шапцу. Друштво је одредило за овај посао управника свога добра г. Свет. Петковића и благајника г. Вучка Богдановића, а министарство своје секретаре г. г. Алек. Секулића и Милосава Куртовића. Они имају у исто доба да приме од општине уступљено земљиште.

Очекују се само планови од министарства грађевина, па да се приступи зидању потребних зграда.

Ми поздрављамо овај корак са жељом, да свака друга година, донесе Србији по једну овакву школу.

* * *

Свилене бубе као ткаље. — Министарство Народне Привреде извештено је о једном врло интересантном и с научног гледишта врло важном проналаску.

Михаило Павловић земљорадник из села Шушеоке, општине паунске, среза колубарског, округа ваљевског, измислио је лане начин **да гусенице свилених буба саме ткају платно.**

То бива на овај начин:

У шестој недељи, кад гусенице хоће да се завију, проналазач их метне у «радионицу» и неком в штином примора, да у место упредања чаура откају платно у жицама. И, што је најважније, *сав овај посао врше саме гусенице.*

Министарство је добило три парчета овакве свиле. Најдужи комад, преко метра, радило је сто гусеница.

Платно је рвзне дебљине, и, како Михаило тврди, он може нагнати гусенице, да ткају танко платно као што је папир за пушење, а може и тако дебело, као што је сукно; а може и у разној једноставној дужини и ширини.

Кад се платно разгледа, виде се на њему примитивна влакна на особени начин испреплетана. Местимице је ткиво дебље, а местимице тање. Сем тога, на платну се виђају мале мрље, које долазе од уринске киселине из екскремената (избаца) али, како уверава проналазач; те се мрље дају лако избећи.

Којим се средствима проналазач служи и како ради, — то је задржао за себе као тајну.

Истина, ткиво је по изради такво, да не може имати за сада меркантилне вредности; али, и овакво какво је, могло би се употребити за завоје и разне израде, где се тражи свила због својих физичких особина.

Дебљи комади, под хидраулским или другим каквим тиском, извесно би добили потпуну своју вредност.

Проналазач је покушао да исту свилу и боји, па му је и то повољно испало за руком.

Добивене примерке Министарство је послало Занатлијској Изложби у Пожаревцу, где ће посетиоци имати прилике да их разгледају и да се са овом новином упознају.

Како ова свила има највише научне вредности, то на ову новину скрећемо пажњу наших природњака, које ће ово ткиво без сумње заинтересовати и дати им прилике, да се упознају са овом чудноватом радњом свило-буба, као ткаља.[1])

„Срп. Нов."

---

[1]) Један комад овог ткива, видели смо својим очима и познали, на који је начин постао и ако нисмо раније знали. Свилене бубе, зреле за упредање, кад се узнемире у тражењу места, испусте сву свилу у овакво ткиво и тајна проналазачева оснива се сигурно, на посматрању тога факта. За стручњака је разумљиво, да је ово могуће, што проналазач тврди: — какав се простор (радионица) одреди зрелим прељама — свил, гусеницама — онакво ће ткиво одаткати. На зиду, гусенице откаду врло фино и чисто ткиво па кад се и «радионица« удеси да виси одвесно, онда ће се моћи добити ткиво и без прљотина и екскремата. Само треба увардати прави моменат, за смештање гусеница, у одређени им скучени простор за истурање свиленог ткива!.... Проналазач је за ову интересантну новину заслужио похвалу и награду, јер сад је сваком јасно, да може свил. гусенице натерати, да као вредне преље точе свилу у ткиво и проналазак имаће и практичне вредности — отпада заметно точење и испредање свиле, па онда тек ткање. Св. Љ. Гавриловић.

Резултат окалемљеног воћа у 1895 години које је извршила „Крушевачка пољопр. Подружина“ — Крушевачка Пољопривредна подружина, благодарећи потпори Српског пољопривредног Друштва и Г. Министра Народне Привреде, успела је овог пролећа, помоћу путујућих својих калемара, окалемити и облагородити следеће количине воћака, у околини и срезовима окр. крушевачког. Као што приложена под ·/. таблица резултата калемљења показује, окалемљено је овог пролећа *укупно 2255 стабала разног воћа и дрвећа*, код 207 лица, у 42 разна места, што са онима из ранијих година окалемљеним износи сада *укупно 6932 стабала* у вр. 2151·25 дин.

Редни број	ОКОЛИНА	Бр. калемара	СУМА		Бр. калемара	Утрошено		ВРСТЕ ВОЋА											
			Уколико места	Код колико лица		Дин.	пара	Јабука	Крушака	Кајсија	Трешања	Вишања	Шљива	Дуња	Мушмула	Багрена	Бресака	Бадема	Кестена
I.	У вароши Крушевцу ·	3	1	45	681	—	—	168	164	150	78	38	24	30	21	2	4	—	2
II.	„ срезу Расинском ·	2	10	23	559	45	—	257	238	35	15	—	8	6	—	—	—	—	—
III.	„ „ Жупском · ·	2	16	90	475	90	—	170	112	59	72	11	28	10	—	—	2	11	—
IV.	„ „ Трстеничком.	1	7	26	225	45	—	84	49	35	32	13	3	11	5	—	—	—	—
V.	„ „ Ражањском ·	2	8	23	315	45	—	106	97	50	28	7	10	—	13	4	—	—	—
	Свега Укупно: · ·	10	42	207	2255	225	—	785	653	329	225	69	73	57	39	6	6	11	2

КБр. 518.
9. Августа 1895 год.
Крушевац.

ДОПИС.

Из **Тамнаве.**

У тамнавском сам срезу већ четири месеца, па до сада не досне да и приближно доставим пољопривредно стање овога краја, што сад у неколико чиким. —

Са малим изузетком, овај срез лежи у равницама река: од источне Колубаре, запада Тамнаве а средином реке Уба.

Земљиште је, у опште, све врло добро, како за обделавање окопаовина, тако и за ливаде. Добро је и за бела жита; али, зато што је у равни, често много избујају, па полегну и класје остане са родом штуро, те тиме даје слаб доходак, као што је случај ове године.

За обделавање окопаовина а по наособ кукуруза и гајење ливада, најподеснији је овај срез и најбољу би ренту давао пољоделцима. Бела жита у сушним годинама, такође би давала добру ренту, но пошто се унапред време не може знати, и по што је цена житу у последњем деценију, у опште, у земљи, опала, а према трговачким односима и нема изгледа, да ће бити боља, то је успешније и паметније обратити пажњу па кукурузе и њега поглавито гајити поред ливада и пашњака.

Карактеристично је, да у овом срезу има још довољно и шуме, и то искључно приватне, а селске, општинске и државне нема. Државне и не може бити, по што и нема великих шумских простора, а општинских и селских могло би да има, и види се, да их је негда било, но заинтересовани благовремено се постарали па изделили, — пре пописа људства и имовине —, а зато су шуме и очувалй за разлику од места, по другим срезовима, гди још има и селских и општинских шума, које су као такове утамањене, као што су у срезовима: грочанском и космајском, и које служе искључно за подмирење политичких кметских рачуна и за распру ондашњих мештана што на жалост само у Србији може тако бити. Према чему, ови су — тамнавци —, у том погледу паметнији пачин изабрали, те се једном за свагда општинских шума курталисали, а тиме и много које чега другог.

Са правног шумског гледишта, ово им се не би могло одобрити, али према земаљским приликама — да им је просто, јер су раније оценили време у коме Србија живи.

Жита се сада срећују. Жетва се приводи крају и приступљено је вршењу. Успех показује слаб, нарочито према пролетњем изгледу.

Овди се жито ретко жање но коси, а бога ми у селу Трлићу има рођак пок. Симе Кандића бив. пољопривредног чиновника и жетелицу, са којом се успешно служи, а има изгледа, да ће је и други имућнији људи набавити ускоро.

Кукурузи су особито били напредни у целом срезу сем долине реке Колубаре, куда их је нагла, и до сада непамћена вода Видовданска уништила. И то не би била велика казна за овај крај, да од Петров-дана незапече суша тако, да, ако овако устраје још десетак дана, бојати се има, да ова година са кукурузом горе неомане но прошла.

Даље, воће је било врло добро понело а тако и жир, па и оно сада хрђаво изгледа, јер се је шљивака род упола искварио, и, ако киша ускоро не буде биће га мало и слабог.

Жир се још држи, али се бојати, да се због суше комадиљка.

Сено је сређено и има га довољно.

Радна снага према ранијим годинама, јевтина је.

Цена житу хрђава је; 9—10 дин. од сто кила пшенице, а јечму 7—8 дин.

О сточарству и гајењу стоке јавићу доцније.

22. Јула 1895 год.
Уб.

Милан Ж. Петровић.
срески писар.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

ГОДИШЊАК

УЧИТЕЉСКОГ УДРУЖЕЊА, У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ ЗА 1894-5 ГОДИНУ, ГОДИНА I. УРЕДИО Н. М. ЧОЛАКОВИЋ УЧИТЕЉ — БЕОГРАД ШТАМПАРИЈА ПЕТРА К. ТАНАСКОВИЋА ЦЕНА 1 ДИН.

Садржина је ове књиге:

Учитељско Удружење (прилог к историји учитељског удружења).

Извештај Главног Одбора Учитељског Удружења у 1894-5 години.

Извештај Надзорног Одбора Учитељског Удружења за 1894-5 годину.

Преглед рачуна благајне Главног Одбора Учитељско Удружења за 1894-5 годину.

Добротвори и утемељачи Учитељског Удружења.
Кратки преглед рада Зборова (подружина) у 1894-5 год.
Чланови уписани код Главног Одбора у 1894-5 год.
Сарадници на листу „Учитељ.“
Правила Учитељског Удружења.
Умрли чланови, и
Допуна.

Из ове књиге видимо да је Учитељско Удружење засновано 1881 године; да је до сада држало 11 скупштина (а ове године и XII-ту); да је издавало XIV година свој орган „Учитељ“; да је издало о свом трошку XII разних издања књига; да има 5 чланова добротвора, 285 чланова утемељача и преко 900 редовних чланова и да располаже готовином од 39324,20 динара.

Ово Удружење имало је ове године 58 зборова (Подружина).

Од ових зборова (подружина) 10 њих бавило се и питањима пољопривредним, па за то ћемо о њима и проговорити неколико речи, тако:

1. *Баточински учитељски збор* „покушао је да подигне угледну расадницу, али је наишао на сметње“ (Ваљда ће се оне идуће године одклонити. Ред.)

2. *Лепенички учитељски збор* „чинио је покушај, да збор подигне расадник америчке лозе, али је овај покушај пропао зато, што није уступљено земљиште од стране општине овом збору, него је поклоњено цркви за штарник, но збор се нада, да ће идуће године подићи расадник“ (Дај боже!)

3. *Жупски учитељски збор* „чинио је покушај да подигне расадницу америчке лозе и спремио земљиште код школе александровачке, али нису добили тражену количину садница — калемљене лозе.“

4. *Моравски учитељски збор* (у Прњиловици) основао је уз припомоћ Пољопривредне Подружине расадницу америчке лозе у Прњиловици.

5. *Ражањски учитељски збор* „На првом своме састанку тражио је преко управе саднице разног воћа и америчке лозе, и после неког времена добио је 67 комада младица разног воћа и 2000 садница амер. лозе. Поједини чланови овог збора, веома су се рало прихватили пољопривредних послова, али су им општинске власти у многоме сметале.

Ресавски учитељски збор уступио је целу своју расадницу воћа Ресавској Пољопривредној Подружини.

7. *Власотиначки учитељски збор* „покушао је да у околини подигне расадник благородних воћака, али се обратио позно, те је г. Министар привреде обећао послати воће под јесен. Земљиште за расадник добио је збор од општине.“

9. *Пиротски учитељски збор* „чинио је покушај да подигне у околини једну расадницу, но ово није остварено за то, што се општина пиротска није одазвала до сада жељи овога збора.“

9. *Јасенички учитељски збор* (у Паланци) „Настојавао је да подигне једну расадницу. Земљиште за њу уступио је г. Перица Ђекић на свом имању и засађено је до 80 дивљака: јабука и крушака. Сем овог, управа се обратила г. Министру с молбом за 800 комада садница калемљене и некалемљене америчанске лозе ради вежбања учитеља у размножавању лозе, али по молби овој још ништа није учињено.“

10. *Ужички учитељски збор* „Настојавао је да подигне расадник воћака и америчке лозе, али министарство није послало тражени број воћака из разлога што се воће није могло испратити због наглог кретања сокова.“

11. *Ваљевски учитељски збор* и ако није у овој књизи споменуто: покренуо је мисао да заснује код школе угледан Пчеланик и само чека решење од Пољопривредног Друштва, да му уступи кошнице које су биле својина успаване ваљевске пољопривредне Подружине. —

Из ових извештаја зборова, види се, да су учињени велики покушаји учитеља — и на чисто пољопривредним питањима.

Приказујући „Годишњак“ ,као књигу Учитељског Удружења читатељима, „*Тежака*“ ми с радошћу бележимо овај рад наших учитеља, с том жељом да до године можемо јавити, да су и остали зборови прихватили ову корисну мисао и да у њиховим извештајима о свом раду нађемо и оно, што смо нашли код ових 11 зборова. **Г.**

СПОМЕНИЦА КРУШЕВАЧКЕ ИЗЛОЖБЕ ОД 1891 ГОД.

Са извештајем о постигнутим резултатима и стању благајне изложбене и списковима добротвора, чесника и награђених излагача крушевачке изложбе;

Од Велимира Виторовића ппредседника и известиоца изложбеног одбора и председника крушевачке пољопривредне подружине.

Издање изложбеног одбора.

Крушевац. Штампарија А. Малаћевића и Ђ. Будимовића, 1895. 8⁰ V и 95. Цена 1 динар.

Пољопривредно рачуноводство за ниже пољопривредне школе у Краљевини Србији, по др-у Голцу и другима, израдио Благоје Д. Тодоровић наставник ратар. школе. Друго поправљено издање. Издање министарства народне привреде. Београд, штампано у државној штампарији Краљевине Србије 1895 год. 4⁰, 94 стр. цена?

Ко ове године почиње пчеларити нека набави:

„ПЧЕЛАРСТВО“ за потребу почетника и пчелара, израдио Светозар Љ. Гавриловић. Београд 1894 стр. 35 са 127 слика.

Ово је пчеларство удешено за почетнике, да по њему сами одмах на пчелапику могу радити око пчела. Подељено по месецима описати су јасно и просто сви радови око пчела. Други део садржи најважније из т. зв. пчеларске теорије.

Цена 3 динара. Може се добити код српског пољоприв. друштва.

Министарство просвете препоручило га је за књижнице основних школа.

За поклањање ученицима о испитима — врло згодна и корисна књига.

ОГЛАС.

РЕПИЦЕ ОЛАЈКЕ, има извесна количина на продају, *за семе* и иначе. Цена јој је 20 динара од 100 килограма. Обраћати се друштву, или потписатој управи.

Управа добра српског пољоприв. друштва у Шапцу.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци**: Премер, подела и ограничавање шума. — Упут за утакмицу плугова и оцена њихова снагомером. (наставиће се) — Кратак преглед на продају свилоруних ованца и овнова расе Рамбује. О производњи анасона. — Из науке о чувању здравља стоке. — **Гласник**. — **Допис** — Подлистак — Књижевни оглас — и Огласи

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 34. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 3. СЕПТЕМБРА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

МОЖЕ ЛИ СРБИЈА ИЗДРЖАТИ ЦАРИНСКИ И ЕКОНОМСКИ РАТ?

Затварањем границе за извоз наших производа земљоделско-сточарских, од стране суседне Аустро-угарске, Србија је притерана у теснац, да се одлучује на питање опстанка, или економног порабоћења, на бити ил' не бити. Србија је доведена у положај, да претрпи једну страшну економску кризу, у којој треба да издрже најчеличнију пробу — истрајност, једнодушност и родољубље њених синова, без разлике позива, положаја и политичких мишљења.

Србија је пред озбиљним заплетом догађаја, који је могу стати економске слободе, а с њом и политичке будућности.

Најважнији, најглавнији извозни сточарски производ — *свиње*, немају пређе, због заражених свиња мађарских; свињарству у Србији, које је упућено на мађарске заражене пијаце, прети највећа опасност, да се и оно десеткује преношењем заразе на српско земљиште чему наши драги суседи, види се по свему, као да у главном пакосно и теже. Остали исто тако важни извозни производи Србије: — *говеда, овце за тим жита*, имају слабу тражњу у ово доба или и врло ћаву цену.

Привредна политика мађарска, која се и поред јасних уговорних одредаба, ослања, као и увек, на средњевековно, дивљачко право песнице, на право јачега спрам слабијега, — изабрала је дакле најнезгоднији тренутак, да извозној трговини Србије, до сада једнако и искључно упућиваној на север, зада смртни удар, који ће из темеља поколебати привреду и производњу у нашој домовини.

Да је и у Србији било зреле и смишљене политике економске, место вечитих унутрашњих трзавица и несрећености, одавно би се морало помишљати на потпуно ослобођење српске извозне трговине, од престижа Аустро-Угарске, и место вечитих покушаја за трговинске везе, преко југа са Италијом и Француском, западно с Румунијом, па можда и с Русијом транзито, северно са континентом осталим, те би везе биле утврђене, ти путеви прокрчени. Овако, како сад стоји, када мађарска себичност, која не поштује никакве међународне обвезе, никакав узајамни морал равноправности уговорног стања, изгледа доиста, да су Србија и њена извозна трговина, остављени, на милост и немилост мађарских пијаца и мађарске грабљиве саможиве и средњевековне привредне политике, која се граничи са дивљаштвом, дрскошћу и безочношћу последњих људи по моралу.

Одавно је требало Пешта и Штајнбрух, да престану бити — једина и светска пијаца за већину извозних артикала пољопривредне Србије. Одавно је требало, да Србија прокрчи стазе и богазе својој извозној трговини и по другим странама, да стварањем самосталне, нарочито сточне пијаце у земљи — осигура себи више трговинске и економске самосталности. Одавно је требало, да тим путем, Србија са својим производима изађе на глас и на осталим светским трговима, а да њени чувени производи (шљива, стока, жито и све остало) не иду и даље под прекрштеним именом мађарских пијаца, као производ мађарски, тако да шира трговачка публика: Немачке, Италије, Француске и не зна да српски производи и постоје.

Али, што није урађено раније, сада треба да се уради и по цену скупљих жртава, не само у интересу очувања достојанства државног, но и у интересу привреде и производње у Србији, у интересу њене економске самосталности, у интересу и њене политичке будућности.

Безобразно у лице бачену нам рукавицу с мађарске стране; рукавицу за царински и економски двобој; треба с пуно родољубивог жара, отачаственог поноса, да примимо и подигнемо из прашине, да станемо јуначки на биљегу и поведемо очајнички бој за нашу слободу и самосталност.

Из тог боја изаћићемо ипак као победиоци, ако будемо Срби, ако будемо људи, а повремено наше повлачење у границе штедње, уздржљивости и правог родољубља, уродиће обилатим плодовима економског снажења и уздизања; производња и привреда у земљи задржаће се на створеној нам брани надуте гордељивости мађарске, да као пенадмашна бујица стварањем домаће радиности и индустрије, са пуном снагом после тога рока, груне у бој против утакмице на светским трговима!

Србија треба радо да похита и да прихвати понуђену јој позицију, у предстојећем економском и

царинском рату са Аустро-Угарском, јер је та позиција и врло јака и природно утврђена, да у обрани нашег народног поноса и привредног преноћа, однесе победу над дивљим нападачима и ако су далеко јачи и многобројнији, али који имају врло опасну слабу страну, што су главним својим фронтом, окренути у косо, да им наши одбијајући ударци, погађају једнако у бок. Србија треба једном да се одлучи, да сузбијањем вечитих шикана и безочности у међународним односима са Аустро-Угарском, сада, у оваквој прилици једном за свагда учини крај непоштовању уговорних обвеза, од стране лукавије и јаче сусетке. „Коме сила у топузу лежи, трагови му смрде нечовештвом!“ вели митроносни песник.

Прилика се за то дала, што никад до сад, јер сва главнија и виђенија штампа јевропска, у овој је прилици довољно јасно обавештена и на нашој је страни; сва српска штампа опет једнодушно је стала на страну српске владе и позива је на одлучан рад. Мађарска, нарочито јеврејска гласила и пера, нису била у стању, у овој прилици, да заведу и као обично заташкају јавно јевропско мишљење и обрну га противу нас, јер су занети заслепљеношћу с почетка учинили неколико грубих погрешака, у овом спорном случају.

Са српске стране, одмах се морало добити утисак праведне стране, јер је се пристало одмах на све услове мађарске, да се сазна истина, како у Србији нема никакве заразе на свињама. Долазак мађарског стручњака Раца и његово на јавности констатовање, да нема нигде у главним нашим трговачким местима са свињама, ни трага од заразе; за тим отварање границе под извесним условима; на послетку очигледан каишарлук, да се званично, ал' само с мађарске стране, констатује зараза, на 2—3 грла српских свиња и поновна забрана, након неколико дана — били су очигледни докази, који су говорили против мађарског поштовања и примењивања међународног права и међусобних равноправних уговора.

Због свих тих прилика, нама се чини, да је и ако врло тежак и судбоносан, али и врло згодан тренутак, да се Мађарима одговори истим начином и одмери истом мером, а цео случај изнесе опширно пред суд јавног мишљења јевропског...

Пољопривредне државе и у стању су и у могућности су, да са много мање напора и жртава издрже свако затварање границе и сваки економски ил' царински рат, но свака држава поле индустријска.

Да је такав случај и са Србијом, као пољопривредном државом, у односу са Аустро-Угарском, као индустријском земљом, сад ћемо одмах, статистичким подацима и доказати;

Србија је имала у 1894. години:

Извоз у вредности 46,023.249 динара.
Увоз » » 34,881.173 »
Провоз у » 18,037.363 «

Спрам 1893. године увоз је мањи за 6 милијуна.
извоз је « » 2,8 »

Од целокупног увоза Србије у 1894. години пада:

На Америку	1,447.073
» Аустро-Угарску	20,529.099
» Белгију	284.654
» Босну	44.039
» Бугарску	104.233
» Грчку	11·423
» Енглеску	3,592.153
» Италију	637.120
« Немачку	2,814.133
» Румунију	1,182.741

ПОДЛИСТАК.

БАНАТСКА ЗАХАРА

од

Николе Марковића

(НАСТАВАК)

Лако може читалац по овом набрајању представника органскога живота на овој пустињи да замисли, е је и пустиња сама испуњена органским животом бар у тој мери, да га око може промене ради у кратким интервалима виђати. Али није тако. Видели смо мало час, како Панчић вели за србиску пешчару, да се човек и по њојзи зажели да се дочепа крајње сеоске куће. А то је тамо само једна партија пустиње; овде пак има је свега 7 миља, а права гола пешчара мери некаквих 5 миља, и са овога песка не може ни једна црквена кула да се види а камо ли сеоска кућа. Идеш и луташ по њојзи читаве сате и то не можеш да сагледаш већи шумарак, већ сама наслагана брда и сметове живога песка са по неким џбуном, око кога су се окупиле неке јадне травчице, те својим честим и дугачким жилицама утврдиле нешто земљишта, налик на оазе у афричкој Захари.

На овако неодољивој и елементарној сили ветра и песка добро је дошла и зубача и обична дикица, па су и њих сејали овде, само што — то да умире овога несташнога и ћудљивога силника на овом простору. Сламом и рогозом морали су с пролећа и у јесен покривати песак и крити га од кошаве; јер, надре ли она само кроз једну пукотину, оде с њом цело брдо песка а с овим и онај јадни насад, па и сав остали песак, који се у путу нађе. Тако је кошава и песак кивни душманин органском животу. Доброћуд је изгледао песак, кад сам ја по њему ходао; јер није било кошаве, са неба се смешило весело јесење сунце, а на дан, два пре било је овде кише, која је нешто стегла и згладила тај црвенкасто бели песак. Захватао сам руком у његове сметове, и кад сам га стискао у песницу, он се расуо у своја сићушна зрнца на све стране, као да и није био од кише ништа овлажен и слепљен: Ни на овом светлом и тихом дану не хтеде прикрити злу ћуд своју. Знакова те његове ћуди виђасмо на путу доста. Тако остави шибље и дрво цело голо наго, збрисавши горњи слој песка, те шиб или дрво мора најпосле да изумре; а често бива да их заспе песком до пола или до врха, и кад то потраје годину и више дана, дрво излиста почне да избија жилице, те њима храни себе. Када их доцније ћудљиви ветар одгрне, тада вам изиђе необична слика пред очи: дрво са жилицама на стаблу, на гранама и гранчицама као да је обрадатило. Топола је у томе преображавању особито виртуозна, и зато је она згодна за ове штрапаце, које она издура и према којима може да се одржи. Овакве слике борбе и страдања на кошави и песку нису ретке, ма да је и дрво и шиб, и трава и коров овде дубоко пружио свој корен или жилице — све то не смета том самодржцу ове пустиње, да их сасвим уништи, положи или одгрне, па да изгледају као наказа од доскорашње им величине и поноситости, „као припета метла за танко држаље“ — како згодно оцрта Панчић биљке са одвејаним песком око њих, те које се још по неком жилицом држе за песак. Једном речи, ово је права пустиња, без игде иког живога по њојзи, и још наилазиш на овакве доказе језиве битке са елементима, па збиља, и сам да нисам био у уверењу, да ме у шумарку чекају кола, спремна сваки час да ме одвезу из ове пустиње, и моју би радозналост спутавала

» Русију	58.402
» Турску	2,517.401
» Француску	446.689
» Холандију	34.552
« Црну гору	4.635
« Швајцарску	572.786
Свега	34,881.173 дин.

Од целокупног извоза Србије у 1894. год. пак пада:

На Аустро-Угарску	41,116.624
» Босну	240.947
» Бугарску	648.599
» Италију	4.690
» Немачку	1,982.412
» Румунију	252.466
» Турску	1,542.644
» Француску	234.867
Свега	46,023.249 дин.

Најглавнији артикли увоза за Србију јесу:

Памук, кудеља, лан и др. биљна влакна 6,759,158 динара, од тога пада на Аустрију, 3,301.172 дин.;

Колонијални и јужни производи 3.431.285 динара, од тога пада на Аустрију 1,901.879 дин.;

Ковови (метали) 3,320.027 динара, од тога пада на Аустрију 2,525 922 дин.;

Вуна и длака 3,057.238 динара, од тога пада на Аустрију 1,726.975 дин.;

Коже, каучук, гутаперка и мушеме 2,915.994 динара, од тога пада на Аустрију 1,297.559 дин;

Шивена и плетена роба и везови 2,608.840 динара, од тога пада на Аустрију 2,426.326 дин.;

Камен, земља и стакло 2,197.529 динара, од тога пада на Аустрију 1,297.559 дин.;

Масни производи 1,875.138 динара, од тога пада на Аустрију 791.725 дин.;

Баштовански и пољски производи 1,492.575 динара, од тога пада на Аустрију 567.265 дин.;

Јестива и пића 1,461.256 динара, од тога пада на Аустрију 354.381 дин.;

Дрво, прерађ. од дрвета и превозна средства 1,340.789 динара, од тога пада на Аустрију 1,288.312 динара;

Лекарија, хем. производи и фарбарија 1,258.567 динара, од тога пада на Аустрију 1,031.712 дин.:

Накити и др. ситнице 821.403 динара, од тога пада на Аустрију 629.800 дин.;

Машине, инструменти, научни и уметн. производи и оружје 810.282 динара, од тога пада на Аустрију, 491.347 дин.;

Артија 713.643 динара, од тога пада на Аустрију 694.106 дин.;

Свила 507.723 динара, од тога пада на Аустрију 342.084 дин.;

Најглавнији артикли извоза за Србију, јесу:

Животиње и њини производи 26,726.680 од тога пада на Аустрију 25,886.019 дин.;

Баштовански и пољски производи 13,094.521 динара, од тога пада на Аустрију 11,411.489 дин.;

Коже 2,641.131 динара, од тога пада на Аустрију 2,018.904 дин.;

Памук, кудеља и лан 1,282.647 динара, од тога пада на Аустрију 365.930 дин.;

Јестива и пића 819.772 од тога пада на Аустрију 419.529 дин.;

Дрво, израде од дрвета и превозна средства 568.324 од тога пада на Аустрију 379.288 дин.;

тежња: да се лепо држим ивице пустиње, са које се несумњивије може човек да крене у село и нађе међу својим сељудима.

Пустиња је ова у сред становништва српског, помешано са румунским, и за време германизаторско[1]) сачувала то своје етнографско обележје по називима појединих потеса, при чему се може приметити, да наименовања румунска превлађују, а то долази отуда, што су чобани код оваца Румуни а силазили су се амо и Румуни из северинског Баната и из самога Ердеља са својим стадима у пашу. Поред већ наведених имена да побројим још неке карактеристичније: Чот, Топила, Црни Врх, Сушара, Манастирје. Кременьак. Влашки називи: Крепат (значи црћи, зар да се означи да је пропао, ко дотле дође), Фонтина феће, Ђалу Маре, Торина Маре, Чонта Попу, Тилва Њабре. Југоисточни крај ове пустиње, кроз који сам ја пролазио најнижи је и у толико је најпогоднији за засађивање, пошто је вода у долинама врло близу, па је лако и за поленике до ње доћи, а пење се она кроз песак и тиме ствара погодбе за биљни живот. Мој сапутник у своме гајишу наишао је на два метра површине на воду. Окусисмо је, пити је не могох јер је ударала „на бару.“ Домаћин рече, да је иначе као изворска питка, а овај садашњи кус нанела јој је кишница од потоње кише,

Прегледасмо са једног хумића будуће ковинске винограде; јер тек тога пролећа подељено је 400 ланаца те пескуше за подизање винограда. Г. Емануел и овде предњачи, те је на своме комплексу засадио један ланац виновом лозом. Резнице су се скоро све попримале а прпољци су одмах и плод понели; сав овај сад изгледао је необично весео — за време од три месеца, заиста, необичан успех, који обележава тле, као врло повољно за винову лозу. Друге су земље за ову прву годину засејане муваром, овсом, кукурузом — како се ком учинило земљиште згодно.

Погодбе под којима се овај песак даје, у главном ово су: Максимум земље, који се даје, утврђен је на 20 ланаца, ланац по 5 фор., која се сума у годишњим ратама за десет година мора исплатити. То је багатела — рећи ће се. Али не ваља никако сметати с ума, *да је ово живи песак*, с којим ће имати виноградар већи део године да се бори — жестоко бори. Зато мора закупник око свога сада да засади багрење зарад заклона и тачака, а по потреби ће земљиште покривати сламом или травом, те га чувати од кошаве; мора по прописној дубљини земљу, односно песак орати (риголисати), у прописној даљини и дубини лозу засађивати, у прописној ширини стазе, путове оставити итд. А засађивање везано је за ово време: мање од 8 ланаца за 4 године, 8—12 ланаца за 6 година, више од 12 ланаца за 8 година. Ко после тога поднесе уверење да је све прописе испунио, стекао је право власништва на ту земљу и она се убаштињава на његово име. И лозу даје држава са својих угледних добара 1000 по 5 фор. па и то у ратама. За предузимљива тежака прилика згодна да не може боља бити, те да већим напором данас себи и својима лепу будућност обезбеди.

(Свршиће се)

---

[1]) Карлздорф је насељен тек доцније и уз немачко насеље придошли су Карашовани. Осим овога у околини нема чисто немачкога места, а Немаца има и у Мраморску, Ковину и др. поред Срба и Влаха. Бела Црква је насељена 1717. год. Немцима из „Рајха,“ који су је за време турског упадања напуштали, да је бране Срби и Румуни, који су се по том и настанили туда.

Кад тачније прегледамо главније позиције извоза, добијамо ову слику:

Животиње и њини производи.

Свиње дебеле и у пола 15,903.950, од тога иде на Аустрију 15,903.950 динара;

Свиње мршаве 1,140.230 од тога иде на Аустрију 1,138.380 дин.;

Говеда 8,505.270 од тога иде на Аустрију 8,453.930 динара;

Производи од животиња 386.066 од тога иде на Аустрију половина.

Баштовански и пољски производи.

Пшеница 5,497.742 од тога иде на Аустрију 5,023.542 дин.;

Суве шљиве 2,726.016 од тога иде на Аустрију 1,889.478 дин.;

Кукуруз 1,911.450 од тога иде на Аустрију 1,906.114 динара;

Овас 1,041.644 од тога иде на Аустрију 1,040.770 динара;

Као што из ових статистичких података видимо, Аустро-Угарска је заузела особити положај у спољној трговини Србије, она је постала њен потпуни господар и за увоз и нарочито за извоз. Наша извозна трговина, чак и за производе, који нису толико везани за аустро-угарске пијаце, нашла је више удобности, да се креће једино и искључиво преко мађарских пијаца. Аустро-Угарска фабричка радиност и индустрија, користећи се својим изузетним положајем близине и трговинске старинске навике српске, не само да је потпуно овладала увозом за Србију, него је потиснула све остале *много боље, и солидније* фабричке производе: из Енглеске, Француске и Немачке!

Географски положај Србије, јако незгодан, Србија са свих страна, као у котлу, скљештена Аустро-угарском, која је својим границама, отимањем Босне и Херцеговине, опасује за целе скоро $^2/_3$ пограничне периферије без блиског и удобног изласка на море, без стварних трговинских веза с Бугарском и Турском, са којима и нема готово никаквих уговора трговачких — у таквом стању Србија доиста има врло тешку позицију. Али она ту исту позицију има и иначе и без оваквих редовних и једнако све чешћих заплета са рђавим суседима својим мађарским — а не сада само, када су они затворили своју границу нашем извозу.... И крајње је време, да и у Србији, сви родољуби буду сложни у томе, да се више овако не може као до сада, са вечном политиком слабости. без политике економског преображаја и снажења, и да је само у овој политици и снага и спас Србије!...

Али, као год што Србији, под таквим природним и вештачким условима није могуће трајно да живи самосталним народним животом, а у садашњој прилици, да онако загази у царински и економски рат — исто тако и Аустро-Угарска, имаће да претрпи у овом случају врло велики пораз и тежак економски крах; фабричка радиност и индустрија њена у случају економског рата са Србијом, довела би до коначног свог расула и банкротства.

Аустро-Угарска индустрија, већим делом, а мађарска искључиво, користећи се својим престижом на балканским пијацама, у стању је *само на њима*, да се такмичи са бољим и солиднијим фабричким производима Енглеске, Француске, Белгије, Немачке итд. Само на балканским трговима, који траже све само јефтино, па ма то било свако ђубре, као што и јесте, користећи се тако изузетним положајем, у стању је да се појави мађарска фабричка радиност и индустрија. *Само на оријенту* — и сме она још да се појављује и да се крсти фабричком радиношћу и индустријом!

Најглавнији потрошач те и такве фабричке радиности и индустрије — то је Србија, јер и Бугарска и Румунија (ова нарочито од економског рата) својим изласком на море, мање су искључиви потрошачи мађарске радиности и индустрије.

Ако боље загледамо нарочито вредности појединих главних позиција увоза, видећемо прво, да су то све такве потребе, какве за Србију нису насушни хлеб, да би због њих липсала од глади, а друго — да се оне све могу транзито и преко Солуна подмирити из много бољих и солиднијих извора!

На случај економског рата, цела цифра вредности увоза за Србију стигла би у недођији и била би чиста штета по државно — привредни биланс Аустро-Угарске. Та би се штета у билансу још и удесетостручила огромним губитцима вредности извоза из Србије, од кога су фабричка радиност и индустрија Аустро-Угарске, непосредним прерађивањем и јефтином потрошњом, или наплатом калауштине за препродају другим државама, црпели тако огроман ћар и велике користи! Све производе извоза Србије, морала би Аустро-Угарска плаћати далеко скупље него до сада!

Она би и ту прошла као са Румунијом, поводећи се за мађарско-јеврејском алармском политиком — претрпела би огроман економски пораз, саранила би знатан део своје фабричке радиности и индустрије, нагнала би Србију и њене грађане, да не буду по одушевљењу „плехане пећи,“ већ да своју прерађевинску радиност и индустрију неких важнијих грана створи и подигне.

Доиста се овде намеће питање, па кад све то ми увиђамо и ценимо, који још и не познајемо довољно своју производну и привредну моћ у свима правцима, јер се на томе мало радило и испитивало, каквог рачуна имају државници са бечког балплаца, који су признати до сад као најлукавији и најувиђавнији политичари јевропски, да нас тако изазивају и да нас нагоне на овакве, по њих врло штетне очајничке кораке, када нас они много боље познају, но и ми сами?

То је баш оно, што они мисле да нас много боље познају, но и ми сами! Они рачунају с доста поузданим цифрама, са нашим карактером, особинама и са нашим приликама.

Они рачунају — на се већ њихна гласила томе и подпрдају — на наше „српско одушевљење,“ на нашу поцепаност, на наше парадирање родољубљем, које брзо одујмује, на нашу политичку неподобност, на нашу источњачку алватност и за „наджиравање“ способну природу, на нашу љубав као удобности, на нашу неспособност за решавање и извођење привредних питања, на нашу финансиску изнуреност и

залуавност — једном речју, они знају, шта треба „давати“ за сву нашу узбуђеност и ларму по зборовима и по новинама и кад сувише затегну пружину, чим је иоле опусте, ми смо ту и полеђушке и потрбушке, да будемо опет стари, па чак да их дочекујемо у Београду са „ељен“ а у Пешту да им идемо и да им певамо мађарску химну!... Да све то не знају и да на све то на сигурно не рачунају, мислите ли, да би се овако непрестано са нама шорали, да би смели, после горког искуства са Румунијом, да загризају и у ову нову грку јабуку царинског рата са Србијом?!

Кад би и ја лично веровао њихову веру о Србији и Србима, ја се не бих ни лаћао пера, но бих га прекршио и бацио у трње — а у очајању бих скакао жмурећи са савског жељезничког моста, који је тако чврста и нераздвојна спона аустро-угарског привредног престижа и искључиве надмоћности над Србијом.... Али ја још већујем у карактер, ако ћете и у јогунство Карађорђевих, Милошевих, Синђелићевих, Хајдук-Вељкових потомака, верујем, да ће они огромним крвавим напорима и жртвама, помоћу трешњевих топова претцима нашим извојевану слободу Србије умети не само да очувају и предаду потомству у наслеђе, већ да ће и да је прошире, увеличају и унапреде, или сви славно да изгину, као они на Косову, ил' да одлете у ваздух на бранику отаџбине, као Синђелићеви јунаци на Каменици!!

Да ми је да сам силан, као идеја о Српству у Српству, да му довикнем «Србија је у највећој опасности,“ да ми је глас моћан, као труба јерихонска, да свачије ухо у Србији заглуне писком најдубљег убеђења: — „Србија се налази на привредној Каменици!“ — онда бих се тек умирио и био уверен, да ће се наћи опет један Синђелић, да пуцњем свога пиштоља у џебану српску, жртвом живота свога и својих другова, по нова искупи слободу наше драге домовине, која грца у опасности економског порабоћења....!

По мом најдубљем убеђењу, Србија треба да употреби ову прилику — кад је пропустила ону дипломатску, да стане на страну слабије Румуније, у своје време, — те да загази у одсудан, у економски и царински рат са Аустро-Угарском, да повластицама и крајњим државним и грађанским напорима, подигне прерађевинску радиност у својој земљи и прокрчи, по могућству нове џаде својој спољној трговини!

Она ће издржати тешку, али славну борбу, достојну српског карактера и српског имена! *Она треба да продужи на стварању нових трговинских веза и на отварању нових трговинсних тргова, ареко Солуна, ареко Митровице и Јадранског мора, — на везивању новог крака жељезничког са Тимока, Ниша и Топлице!*

Она треба да оствари сточне оборе и кланице у Нишу, ако не у Београду!

Она треба да затварањем границе сирам Аустро-Угарске, — подигне радиност и индустрију: млинарску, ткачку,табачку, сапунарску итд.

Да прерађује конзерве меса, сала, сланине, масти, шупака, саламе итд.

Да квалитативно побољшава говеда, свиње и овце!

Да отвара трговину са полудебелим свињама и шункашима, који имају увек сигурне пробе на континенту, а да ограничава трговину са дебелим свињама!

Да природно богаство својих шума и рудника оживљује и у новац претвара!

Да коњарство умножи и усавршава!

Да радиност и индустрију, државним средствима подиже, као главног потрошача и регулатора пољске привреде!

Да подвозна, бродарска и жељезничка средства развија и усавршава!..

А у овоме тренутку, да свињарску извозну трговину помогне организацијом исте државним средствима: ***— да држава откупљује дебеле свиње и за њих својим средствима, по могућству прокрчује извоз на друге тргове и стране, но да не остаје на томе, већ да их у државним кланицама коље и троши на исхрану војске, осуђеника и принудним начином, за исхрану свога чиновништва!***

Нека српско чиновништво предњачи тако у родољубљу осталим слојевима грађанства у Србији, да место и сразмерно платама својим исту прима — сада *донекле у натури, у свињском месу са државних кланица!*

Нека би то био повод и пут, да се тако троше и српске тканине и српска грнчарија и српска стакларија и српска дрвенарија — па и српска свила, ако хоћемо!

Нека би груба вуна српских оваца, у грубоме сукну српске домаће индустрије, била претеча правог српског шовинизма: — гала и при крштењу и при венчању и при погребу, а не само при подворењу српских грађана и српских чиновника!

То су жеље и наде, које је по дужности својој српски пољопривредни орган, „Тежак“ у овој прилици, морао да искаже и ако после свих својих другова — политичких јавних гласила.

Напред, у име Бога! Прегаоцу и Бог даје махове!...

И ПО ТРЕЋИ ПУТ: ЗНАЧАЈ РАНОГ СЕЈАЊА КУКУРУЗА.

Кукуруз је главна храна нашег народа. Кад он роди, ма година у другом погледу и оманула, покрај све оскудице, глади нема; а кад он изда — глад је неминовна, ма друга летина и да роди. Кад се опет деси година, као ова, те принос у свима правцима буде слаб, а по негде и сасвим изда; при том кукуруз пропадне — глад је неизбежна последица немања кукуруза.

А да кукуруз изда или не, и поред свих рђавих услова једне непогодне године, много зависи од сетве. Из искуства ја то знам, па сам о томе и писао,[1]) препоручујући рано сејање, да би избегли тешке последице летње суше и јесењих киша. Идуће године, изложили смо успех раног сејања, упоређујући га са неуспехом оних пољопривредника, који су доцније сејали.[2])

Да би још боље утврдили то мишљење, да изложимо и овогодишњи успех у погледу сетве кукуруза,

[1]) «Тежак» бр. 11. 1893. год. «Сетва кукуруза.»

[2]) „Тежак“ бр. 36 и 37. 1894. год. «Значај раног сејања кукуруза.

јер ће то на сваки начин, послужити читаоцима као подстак, да се и сами увере о томе, како је рано сејање веома пробитачно.

Ми смо ове године засејали три њиве кукурузом овим редом:

1. Њиву у селу, која не може да одоли суши, засејали смо 5. Априла. Она је пре тога била добро угарена и дубоко преорана.

2. Њиву у сувопољу, којој кише не могу да досаде, а и суша јој не може да нахуди у толикој мери, као њивама у брду, засејали смо 11. Априла. Она се сваке године удобрава компостом.

3. Њиву у пољу, коју редовно река, кад се ма и најмање излије, плави, засејали смо 24. Априла.

Не треба изгубити из вида, да околне њиве у то време нису нигде ране, већ да је орање предузето тек доцније, и продужено дубоко у другу половину Маја месеца.

Доцније су наступиле велике кише, које су ометале у орању и осталом обделавању кукуруза. Међу тим, нама је кукуруз рано доспео, те смо га и окопали и огрнули, дохватио се снаге, рано класао и свилао, па је и са зрењем измакао, те ону прву њиву у првој половини Августа берем.

Суше, које су од Петров-дана наступиле, сагореле су кукурузе по селима и сувопољу, те, на многим местима, неће дати ни толико приноса, колико је семена бачено. Међу тим, оним нашим њивама, првој и другој, суша није могла у толикој мери да нахуди, јер процес развића кукуруза, који би се сушом омео, извршен је пре, него су суше наступиле.

Да је добро рано сејање и у њивама које су водоплавне, најбоља је потврда с оном нашом трећом њивом; јер, рано је посејавши, кукуруз је пре киша достигао за копњу. Окопаном кукурузу вода није могла досадити; док онамо, где је доцније сетва вршена, семе је у земљи иструло, због тога, што је вода дуго држала; а где је пре воде изникло, ту се није дало окопати услед лежања воде, те је кукуруз прерастао, зарастао у траву и пропао. Таквих њива има много.

Према овоме нека сваки пољопривредник утуви: да је рано сејање кукуруза врло пробитачно. У осталом, треба добро запазити и својство земље, па према њој удешавати и своје управљање. Нпр. земље, које су подложне сушама, треба ђубрити, гарити и дубоко преоравати, јер се од туда имају три користи: 1) земља добија продуктивну снагу, 2) трошнија је и лакша за обрађивање, и 3) пропушта дубоко воду, те задржава резервну влагу.[1])

Д.

[1]) Из јагодинског краја имамо извешћа о врло успешном раном сејању секлерског кукуруза, који се показао особито добар, да замени наше лошије сорте свуда, а нарочито онде, где је кратко лето, а често рано наступа кишна и рђава јесен. Секлерском кукурузу треба под повољним околностима за сејање (добро орање, влага и топлота за клијање) $2^1/_2$—3 месеца. Један пољопривредник у околини јагодинској, обрао је овај кукуруз већ крајем месеца Јула и вели да је милина видети кукурузом окићене стаје, амбаре и кућу.

Други — Марко Јанковић из Јагодине — са 25 ланаца покосио је јечам, преорао њиву и 23. Јуна ов. год. — пред Петров-дан, посејао секлерски кукуруз. Како је лепо лето и довољно топло, биће зрео у првој половини Септембра, а успева одлично. Тако са *једне њиве, добио је, једног лета две жетве.* Његов зет др. Зарија Поповић научио га је на овакав рад.

Докле обичан кукуруз, споро успева, тешко и дуго ниче, на струку одбацује по један клип, а ређе по 2 клипа, дотле секлерски — и ако је ситнији — редовно одбацује на струку по 2 клипа, а по 3 сваки скоро десети струк.

С тога се може препоручити сејање секлерског кукуруза а да се не би изметао, добро би било, да који пољопривредник узме на се гајење овог кукуруза на сасвим одвојеној њиви, како би завео производњу његову за семе.

Уред.

ГЛАСНИК.

Изложба говеда у Свилајинцу. — Врло су и значајни и карактеристични привредни покрети у овој години — *занатлиска земаљска и окружна пољопривредна изложба у Пожаревцу* коју је приредило занатлиско удружење и *II изложба говеда у Свилајнцу*, коју је приредило српско пољопривредно друштво.

Значајни су, што се појављују у доба изгледа за економски рат с Аустро-Угарском, која отежава и спречава извоз најважнијих артикала Србије и сву политичку снагу наше владе одвлачи и ангажује, да није у стању, ни присуством својим, да окуражи излагаче и приређиваче и у Пожаревцу и у Свилајнцу и на даљи истрајан рад; карактеристични су ти покрети, који показују и тежњу, да се изложбе привредне, иницијативом добровољаца на томе послу, приређују и покрећу, а и с тога — што показују, да је врло мален круг јавних посленика на таквим привредним пословима и да заинтересованост нашег радног и произвођачког света расте, а с њоме и самопоуздање, да не очекује сву и искључиву помоћ само од државе.

Једнако је привреда, а нарочито пољска привреда, главни извор благостања у Србији и једнако је баш њој суђено, да највиши и меродавни кругови, не могу да дорасту у утврђивању уверења, да се за врховно руковођење тим пословима са државне крме, потребује неподељена снага, огромна брига и старање и што је главно стручна спрема са довољно предузимљивога духа. Једнако се привреда народна запоставља политици појединих група!.....

Занатлиску изложбу у Пожаревцу, описали су скоро сви наши виђенији листови, то у одломцима, то у целини. Изложбу говеда у Свилајнцу, само «Трговински гласник» у општем прегледу. «Тежак» ће донети појединости и критику како приређивања изложбе, тако и изложених одгајивачких грла, на чему се живо ради.

Изложба говеда у Свилајнцу, трајала је два дана — 19. и 20. Августа. Од пријављених 779, било је на време и примљено на изложбу 519 одраслих грла, не рачунајући телад.

Издато је 35 награда и 150 поклона, а и неколико стотина разних корисних пољопривредних књига. Све у вредности 4800 динара.

* * *

Накнада штете за убијену срну. — На питање једне исљедне власти. Министар народ. привреде у смислу тач. 6. чл. 132. зак. о шумама, одредио је 30 динара, на име накнаде штете за једну убијену срну.

* * *

Забрана горосече. — Поводом тим, што су на многим местима, државне, општинске и сеоске шуме заузете приликом уписа у пописне књиге, и после тога, а у последње време и по свој прилици усљед велике повчане оскудице у народу и гора се почела нагло сећи у свима забранима па и у овим завагпма, — министар народне привреде забранио је сечу и продају дрвене грађе, у свима забранима на које сопственици немају тапије.

* * *

Жиропаћа. — У свима државним шумама родно је ове године жир, где више, где мање, и до сада се је према извештајима, добро одржан. За то је наређено да се жиропаћа прода негде лицитацијом, а негде да се свиње пушгају пагоницом по паплати таксе од 50 пара дин. од сваког брава.

Тражња и сеча дренових штапова. — Ове године многи су агенти страних фирама отпочели тражити и у велико куповати дренове штапове. Усљед тога се је у државним шумама и ова врста дрвета почела нагло сећи на крijумчарски начин. Заго је министарство народ. привреде било принуђено издати нарочити распис којим се забрањује куповина и извоз дреновине без предходног одобрења министра народ. привреде. А ових су дана и то можда први пут до данас извежени у иностранство два пуна вагона државних штапова, који су раније осечени у окр. топличком. —

* * *

Гајење свилене гусенице у округу ужичком. — Ове године неколико је лица гајило свилене гусенице у округу ужичком. разуме се, са мањим успехом, него у пределима, где се тај посао одавна обавља и са више искуства. Али, почетци су дали ипак доста добре резултате. да ће се гајење свилене гусенице не само продужити, већ и проширити.

За свилодеље ова је година била доста неудесна. С почетка, па готово до краја месеца маја, температура је била доста ниска, да се гусенице нису могле брзо и у већим размерима изводити, окром на вештачки начин. Ја се нисам хтео тим начином послужити, с уверењем: да је боље кад се гусенице изведу на температури, која није непосредно изложена сунцу. Због тога су се код мене гусенице почеле изводити тек 6 Маја.

Свако јутро око 9. сати преносио сам излежене гусенице на место, које сам одредио за хранење. Храњење сам вршио доста уредно, а пазио сам и на друге услове, те ми се није лесило оно, на шта се свилари из других крајева жале.

Једина сметња свиларству у овоме крају јесте: недостатак дудова. Наша се подружина стара, да ту сметњу отклони; али би пробитачно било и то, да министри полиције и привреде отпусте једну општу *обавезну* наредбу, да општине подижу дударе[1]).

Д.

* * *

Плодност. Ова година у погледу плођења стоке, била је ретка у читавом низу година. Могло је се чигати у нашим дневним листовима доста извештаја са разних страна наше отаџбине о томе, а ја ћу сад изнети само два примера из своје околине.

Једноме сиромашку из Тврдиња коза је окозила 3. јаради, потпуно нормалних, и све троје их подигла.

Једноме сељаку из Карана, овца је ојагњила 4. јагњади и све их подигла. И овца и јагњад потпуно су здрави и напредни.

Д.

НАГРАДЕ ЗА УВОЂЕЊЕ НАПРЕДНИЈИХ НАЧИНА РАДЊЕ.

Српско Пољопривредно Друштво понавља и расписује награде за ове практичне радове:

1. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста, на површини од најмање 10 ара и с тим да свака врста лозе буде издвојена.* — Награда 300 динара. Могу се такмичити винодељци у срезу кајинском. Рок за пријаву до 1. Септембра 1896. године.

2. *За стално производење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је садашњи тврди сир, и који ће поред тога бити трајашан и подесан за пренос.* За ову награду могу се такмичити окрузи: крушевачки, рудnички, ужички и топлички. Награда I. 500 динара, II. 200 дин. Рок за пријаву до 1. Октобра 1896. год.

3. *За сталну употребу врстачне сејалице за стрмнине на неодређеној површини.* Могу се такмичити привредници из окр. подринског. Цениће се изникли усев. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

4. *За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака с обзиром на избор врста и сората воћака и пресадница; даље на правилност растојања воћака, начин расађивања и негу, а на површини најмање пола хектара.* Могу се такмичити срезови добрички и јабланички. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1897. год.

5. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста* на површини од најмање 20 ара с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из Жупе. Награда 300 дин. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

6. *За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста* на површини од најмање 20 ара и с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из околине Ниша. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

7. *За сталну употребу алуга орашача и окопача у вези са правилним сејањем.* Могу се такмичити привредници из Добрича из среза лесковачког. Награда 150 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

8. *За сталну употребу жетелице.* Могу се такмичити привредници из Стига окр. пожаревачког. Награда 300 динара. Рок за пријаву до 1 Маја 1896 год.

9. *Првом удружењу у Србији са показаним успехом и резултатом за заједничку набавку и употребу пољопривредних сирава.* Награда 300 динара. Рок до конца 1898 год.

10. Који учитељ или учитељски збор *може да покаже добро уређену школску башту од најмање 10 ара, у којој ће бити добро подигнуто воћно и лозно растило са пчеларником од најмање 10 кошница са покретним сатем.* Награде I-ва 300 д II-га 200 динара. Рок до конца 1897. године.

11. *Ко од подкивача одличне подковање волова да не обољује, са савршенијим алатом и подковицама* — дакле по модерном начину. Награда 300 динара. Рок за пријаву до конца 1898. године.

За ове награде могу се такмичити: земљорадници и пољопривредници, којима је пољска привреда или која њена грана једино или главно занимање од кога живе; сви они који се баве једном или више грана пољске привреде али у ширем обиму; пољопривредне подружине, манастири, општине и свака пољопривредна задруга основана у циљу рационалног обрађивања земље. А за последњу, занације, којима је подкивачки занат главно занимање, од кога живе.

Сем награда у новцу даваће се и похвалнице.

Ко би од оних, којима се награде буду досудиле, желио да му се у место новаца набаве за исту вредност: справе, приплодна грла и т. п. то ће му се учинити без рачунања подвозних трошкова.

Имена награђених објавиће се у друштвеном органу и другим српским листовима.

Сви који хоће да се такмиче за ма коју од ових награда, треба да се пријаве усмено или писмено Српском Пољопривредном Друштву у Београду. У пријави треба тачно да означе за коју награду желе да се такмиче и тачну адресу места, општине и среза у коме живе.

Из канцеларије Српског пољопривр. друштва 1895 год. у Београду.

[1]) Биће да је врло велика сметња и продаја меурака, коју би требало држава да организује, онда би се рад на свиларству плаћао, имао успеха и гајење свилене бубе, проширило. Држава би имала само да постави једног комесара, са 2 — 3 помоћника и да му стави на расположење до 20 хиљада динара за обрт. У томе би могли да се угледамо на Мађарскр, која је од ћара на препродаји откупљених меурака — који десетак година, била у стању да обнови свилаиство и да подигне и две модерне предионице свиле. Уред.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

О КАЛЕМЉЕЊУ ЛОЗЕ И ПОДИЗАЊУ НАШИХ ВИНОГРАДА

Написао Милорад Тројановић руковаоц расадника за америчку лозу у Крајини и хонорарни наставник винодељске школе, Са 21 сликом, Београд државна штамп. Краљевине Србије 1895. 8 стр. 66. Цена 1 динар.

ГОДИШЊАК

УЧИТЕЉСКОГ УДРУЖЕЊА, У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ ЗА 1894-5 ГОДИНУ, ГОДИНА I. УРЕДИО Н. М. ЧОЛАКОВИЋ УЧИТЕЉ — БЕОГРАД ШТАМПАРИЈА ПЕТРА К. ТАНАСКОВИЋА ЦЕНА 1 ДИН.

Садржина је ове књиге:

Учитељско Удружење (прилог к историји учитељског удружења).

Извештај Главног Одбора Учитељског Удружења у 1894-5 години.

Извештај Надзорног Одбора Учитељског Удружења за 1894-5 годину.

Преглед рачуна благајне Главног Одбора Учитељско Удружења за 1894-5 годину.

Добротвори и утемељачи Учитељског Удружења.
Кратки преглед рада Зборова (подружина) у 1894-5 год.
Чланови уписани код Главног Одбора у 1894-5 год.
Сарадници на листу „Учитељ."
Правила Учитељског Удружења.
Умрли чланови, и
Допуна.

Из ове књиге видимо да је Учитељско Удружење засновано 1881 године; да је до сада држало 11 скупштина (а ове године и XII-ту); да је издавало XIV година свој орган „Учитељ"; да је издало о свом трошку XII разних издања књига; да има 5 чланова добротвора, 285 чланова утемељача и преко 900 редовних чланова и да располаже готовином од 39324,20 динара.

Ово Удружење имало је ове године 58 зборова (Подружина).

Од ових зборова (подружина) 10 њих бавило се и питањима пољопривредним, па за то ћемо о њима и проговорити неколико речи, тако:

1. *Баточински учитељски збор* „покушао је да подигне угледну расадницу, али је наишао на сметње" (Ваљда ће се оне идуће године одклонити. Ред.)

2. *Лепенички учитељски збор* „чинио је покушај, да збор подигне расадник америчке лозе, али је овај покушај пропао зато, што није уступљено земљиште од стране општине овом збору, него је поклоњено цркви за штарник, но збор се нада, да ће идуће године подићи расадник" (Дај боже!)

3. *Жупски учитељски збор* „чинио је покушај да подигне расадницу америчанске лозе и спремио земљиште код школе александровачке, али нису добили тражену количину садница — калемљене лозе."

4. *Моравски учитељски збор* (у Прњиловици) основао је уз припомоћ Пољопривредне Подружине расадницу америчке лозе у Прњиловици.

5. *Ражањски учитељски збор* „На првом своме састанку тражио је преко управе саднице разног воћа и америчке лозе, и после неког времена добио је 67 комада младица разног воћа и 2000 садница амер. лозе. Поједини чланови овог збора, веома су се рало прихватили пољопривредних послова, али су им општинске власти у многоме сметале.

Ресавски учитељски збор уступио је целу своју расадницу воћа Ресавској Пољопривредној Подружини.

7. *Власотиначки учитељски збор* „покушао је да у околини подигне расадник благородних воћака, али се обратио позно, те је г. Министар привреде обећао послати воће под јесен. Земљиште за расадник добио је збор од општине."

9. *Пиротски учитељски збор* „чинио је покушај да подигне у околини једну расадницу, но ово није остварено за то, што се општина пиротска није одазвала до сада жељи овога збора."

9. *Јасенички учитељски збор* (у Паланци) „Настојавао је да подигне једну расадницу. Земљиште за њу уступио је г. Периша Ђекић на свом имању и засађено је до 80 дивљака: јабука и крушака. Сем овог, управа се обратила г. Министру с молбом за 800 комада садница калемљене и некалемљене америчанске лозе ради вежбања учитеља у размножавању лозе, али по молби овој још ништа није учињено."

10. *Ужички учитељски збор* „Настојавао је да подигне расадник воћака и америчке лозе, али министарство није послало тражени број воћака из разлога што се воће није могло испратити због наглог кретања сокова."

11. *Ваљевски учитељски збор* и ако није у овој књизи споменуто: покренуо је мисао да заснује код школе угледан Пчеланик и само чека решење од Пољопривредног Друштва, да му уступи кошнице које су биле својина успаване ваљевске пољопривредне Подружине. —

Из ових извештаја зборова, види се, да су учињени велики покушаји учитеља — и на чисто пољопривредним питањима.

Приказујући „Годишњак" ,као књигу Учитељског Удружења читатељима, „*Тежака*" ми с радошћу бележимо овај рад наших учитеља, с том жељом да до године можемо јавити, да су и остали зборови прихватили ову корисну мисао и да у њиховим извештајима о свом раду нађемо и оно, што смо нашли код ових 11 зборова. **Г.**

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

САДРЖИНА: **Чланци:** Може ли Србија издржати царински и економски рат. — И по трећи пут значај раног сејања кукуруза. — **Гласник.** — Награде за увођење напреднијих начина радње — Подлистак — Књижевни оглас

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 35. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 8 СЕПТЕМБРА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

ИЗ НАУКЕ „О ЧУВАЊУ ЗДРАВЉА СТОКЕ."

НАУКА О ХРАНЕЊУ.

ОД

Д-р Баранског.

ПРЕВЕО

Л. Најдановић

МАРВ. ЛЕКАР.

(свршетак)

Припремање хране.

Припремање хране даје јемства да ће бити неке добити у газдинству. Биће укусност и сваривање повећано, очување олакшано, такође и расипање биће умањено од животиња.

За ову сврху ће се хранећа средства иситнити, попарити, испећи, самлети, испржити, укиселити или само загрејавању подврћи.

Иситњавање хране.

Иситњавање хране има сврху да животињама да једну храну, која знатну површину варећим соковима даје, и по томе ће се брже сварити, и боље на корист употребити, него не иситњена храна. Туцањем, јармљењем и млевењем зрневља и уљних колачића добијају поједини делићи колосалну површину, варећи сокови дакле у њих могу лако да пробију и сварљиве да растворе Са ових узрока могу иситњену храну и старе животиње, којима су зуби искварени, боље сварити. Иситњена храна може се такође боље мешати, него не уситњена. Потврђено је пак, да је уситњена храна за младе и одрасле коње од штете, пошто жвакање и мешање хране са пљувачком отпада, међутим је ово сасвим од велике важности. Искуство учи, да су животиње храњене иситњеном храном дебеле, али ипак троме, по томе храна ће бити боље на корист употребљена. Усљед овога животињама које раде не треба давати иситњену храну, а на против у толико више животињама које се негују ради гојења или ради млека. Зрневље се јарми, меље, туца, уљне погачице се ломе.

Сецкање.

Слама се сецка на сечки с тога, да би се са другом којом храном измешала, те да се животиња намора да и сламу једе. За коње употребљава се тврдо-стабљикаста слама. најбоља је од ражи и у комаће од 1 сантиметра дужине исецкана. Исецкана се слама са овсем помеша и коњ се принуди, да овсана зрна добро пљувачком напљује и сажваће, за говеду је боља мекша слама нпр. јечмена; ова се у комаће од 2—4 сантиметра дужине исецка и са зрневљем и кртоластим плодовима измеша. Тиме ће се говече наморати да једе сламу и да храну добро са пљувачком напљује. Исецкана слама тиме потпомаже варење хране.

Сецкање зелене хране чини се ради уштеде. Говеда растурају много зелене хране климатањем главе, да би се од мува одбраниле. При овоме зелена храна пада на земљу, која се угази и поквари. Губитак је далеко мањи, кад је зелена храна исецкана.

Циљ је сецкању репе и кромпира, да ова хранећа средства иситни, те да омогући жвакање и гутање мањих комадића. Дају ли се велики комади, то је лако могуће, да животиње, кад нису на ову храну навикнуте а жељно једу, велике комаде прогутају, који им у ждрелу заостану — задаве се. Јесу ли животиње пак на кртоласту храну једном навикнуте, тада се не треба бојати, да ће се оне задавити, па и ако им се не уситњена кртола даје.

Парење, кување, пари изложена и њоме загрејана храна.

Све ове методе имају циљ да омекшају храну, пошто сува, тврда и тешко сварљива омекша, и за јело употребљивија и сварљивија постане. У хранећим частицама храна не добија ништа. Сварљивост је угљених хидрата до душе повећана, беланчевина је пак умањена, у главном биће хранећи ефекат врело попарене хране увећан, према ладној и кабастој храни. Основа ових појава лежи у главноме у температури дате хране. Доспе ли топла храна у стомак, то је она извесно једна уштеда, јер животињи неће требати онај вишак хране, који је за произвођење и накнаду губитака топлоте нужан. Попарена се храна у зиму претпоставља ладној, пошто се код прве у храни уштеди.

Парење бива на овај начин. Храна се са врелом или кључаном водом прелије. Слама, плева, мехуне понајчешће се попаре. те им тиме омекша тврда хранећа маса. Њих животиње радије попарене једу, лакше сажвачу и варење се прекрати, пошто омекшавање и загревање хране у првом делу стомака једним делом отпада. Парење хране је у употреби само код говеди и за време зимског хранења.

Кување зрневља и мехунастих плодова врши се у цељи да се сварљивост хранећих средстава повећа. Угљени хидрати набубре, усљед тога биљно ткање омекша и сваривање је лакше и боље. Кување кромпира и репе бива такође, да би угљени хидрати сварљивији били. У погледу економном је кување ових хранећих средстава за коње и преживаре без икаквих користи, јер они и иначе могу сирове угљене хидрате врло добро сварити. Беланчевина кувањем постане тешко сварљива. Усљед тога одустало се од кувања зрневља, мехунастих и кртоластих плодова за коње и преживаре На против кувају се са коришћу за свиње, пошто ове животиње, тако исто као и човек, сирове угљене хидрате тешко и непотпуно, а напротив куване лако и у већој количини сваривају.

Изложити храну воденој пари само је тамо могуће. где су зато нарочити апарати удешени, За храну која се има жвакати врло је корисно, јер она омекша, укуснија и лакше сварљивија постане, само треба да се да док је врућа.

Наквашивање је употребљиво код грашка и пасуља. Ово се чини, да се рад варећег организма олакша, семе да омекша

и да се опасно набубривање у стомаку коњском одклони. За ову цељ се грашак од прилике са равном просторном садржином воде прелије и 12 сати остави да набубри.

Клијање и прављење слада.

Клијање се обично употребљава само код јечма ради прављења слада, ређе код другог жита, мехунастог зрневља, жира или кестена. За ову цељ се попрскају са водом и за тим се остави док не проклијају. Код клијања зрневље омекша, штирак се претвори у штркани шећер, усљед чега је сварљивији.

Пржење.

Пржење бива у фурунама (пећима) или сушницама (пушницама) у тој цељи, да кестење и жир укуснији буду. Тиме пак они изгубе у садржини ранећих материја и сварљивости, јер губе воду, органски делови делом су уништени, делом претворени у палеће (brenzlich) материје. Овај начин приправљања није у употреби ради цељи ранења, већ као дијетски лек. Тако се нпр. овас и јечам прже, пошто они затварајуће дејство имају и употребљују се често противу пролива. Пржењем иде се и на то, да се влажни, буђави и прашљиви овас, јечам или друго зрневље поправи, да би се здрављу њихово шкодљиво дејство, што је могуће више, одклонило.

Киселење.

Овај начин приправљања је нарочито у тој цељи, да се храна за дуже време сачува. При киселењу храна претрпи хемијску промену у беланчевини и угљеним хидратима. Овди је процес врења, где се топлота производи и храна добија накисели укус. Од беланчевине постају делимично амиди и амонијак, из угљених хидрата течна масна киселина, угљена киселина и барски гас. По условима, који се збивају при врењу, добиће се млечна киселина, сирће, или труло врење.

Мрко сено. Нагомила ли се још потпуно не исушено сено (ливадско или од детелине) у великим количинама у пластове, стогове или купе и чврсто угази, то наступа процес врења, који се зове *само загрејавајући процес*. Количина спадне на половину запремине, постане чврста и компактна, мрко обојена и мириса балсамског. Мрко сено постане тако чврсто, да се само помоћу оштрог оруђа може исећи. Често пута врење бива у таком јаком ступњу, да се сено претвори у угаљ и једну црнкасту и неупотребљиву масу. Развиће топлоте може се до самог запаљивости и пламена попети.

Мрко сено радо једу животиње.

Киселена зелена трава.

Не може ли се због каквих узрока зелена храна осушити, а оће се, да се са њом храни стока преко зиме, то не остаје ништа друго, него њу у озиданим јамама или над земљом у нарочитим направама јако притиснути. По овоме она долази у врење, постане топла, спадне и затим образује се једна чврста и тврда маса мрке боје и накиселог мириса. Овди се образује врење млечне киселине, али не оцатне или врење трулежа. С тога се мора храна до извесног ступња осушити, јако притиснути (упресовати), врење ускорити без приступа ваздуха. Је ли храна мокра или пробије ли вода у њу, то настаје врење трулежа и храна је покварена. Тај је исти случај кад има и много ваздуха у храни, или кад у опште може ваздух ући у њу. Ваздух са његовим трулежним клицама и влагом тако рећи произведе трулеж.

За ову цељ се храна нешто просуши, у $2^1/_2$ метра дугачку толико исто широку јаму у слојевима тако набије, да никако ваздух у њој заостати не може. У земљи која је не пропустљива мора се јама озидати и цементирати, а у пропустљивој пак земљи построји се једна јама са управним дуварима и у наоколо наместе се цеви за дренирање за одвод воде. Ако је јама пуна то се површина горња са сламом и земљом покрије. Наскоро покажу се пукотине на земљи, јер у јами храна спада, пукотине се морају одмах са земљом покрити да не би ваздух продро.

За справљање ове киселе хране употребљава се зелена детелина, зелени кукуруз, лупила, лишће од репе и кеља, исечени кромпири, репа и свакојака сочна храна. Буде ли припремање извршено са свом тачношћу, а то нарочито бива само код врења млечне киселине; то се таква храна зове *слатка храна* а начин спремања заслађивање или ензилаж. Међу тим овди не може бити ни речи о каквом слатком укусу. Обично су најдоњи и око дуварова слојеви плесњиви и кварни (буђава храна), средњи напротив су добри, а доњи се сматрају као кисела храна (ако је оцатно врење било) или као слатка храна (слична мрком сену).

ПОДЛИСТАК.

БАНАТСКА ЗАХАРА

од

Николе Марковића.

(свршетак)

Поменуо сам већ, да су Вршчани и нре на северној страни пустаре заузели неколико стотина ланаца земљишта и винограде засадили. Први сад је већ имао своје бербе и до сад су сигурно и нови садови постали. Не на овом, већ на белоцрквапском песку, засадио је онамошњи винар Сауервалд 30 ланаца и 1893. држао је бербу, по изгледима, које ми тада саопштише, морала је бити повољна. Ковинци су уписали 600 ланаца, али им је додељено само 400 — што ће бити за први мах и сувише; само нека се све то употреби као што ваља. Ковинцима се има приписати и то, што је влада прекинула са дотадашњим системом дељења земље. Поједини шпекуланти, на име, узимали су по нижу цену велике комплексе земље, па су је после раздавали на ланац, два по много већу цену. Одређењем максимума и вођењем рачуна, коме се земља даје, стало се тој шпекулацији на пут.

Што се скоро сама интелигенција ковинска за сада кренула на овај посао, то се, осим конзерватизма сељаковог, објашњава тим, што је Ковин од свију места јужно од пустиње најудаљенији и нема скоро никаква посла са песком, а својом привредом није упућен на винарство. А то је и у реду, да интелигенција даје иницијативу у пословима, који су народу још нови и непознати, па не може одмах њихове користи ни да увиди. У првом реду те интелигенције истиче се мој поштовани сапутник, који је доживео то задовољство да један потез носи његово име: Emanuel teler (Емануелова пољана). Па ипак поред адвоката, трговаца и занатлија има и неколицина бољих сељака, који су прихватили ову плодну замисао. С тога се мора одати част и хвала Ковинцима, који без своје невоље — јер сами нису пострадали виноградари — предузеше да оствре ту смелу замисао: и песак да укрсте и винограде да подигну онде, где им филоксера не може наудити онако, као у вршачком и белоцрквапском атару.

У повратку са песка на очи нам је прво изишао Дунав са низијом и с једне и с друге стране, јер су и на српској страни одступиле планине а да даду маха Морави и Језави да се онде излију у Широко Дунаво. Белина песка на банатској страни владала је као и на српској, јединство просторно томе песку пореметио је Дунав, који га је преко среде пресекао, оставивши већи део на левој, банатској страни, своје обале. Ближи предмети тек нам се доцније оку указаше, па тако видесмо, што но вели Шумадинац, на пушкомет лево Дубовац а десно Гајић. Делиблато је остало са пустињом, само јаче десно, иза нас, те сам се морао осврtати, кад сам њега погледима потражио. А осврtао сам се чешће, да овако, удаљавајући се од пустиње, сада већ моје познанице, уживам у оној промени њене физиономије, која се природно, са сужавањем видокруга, мења — што но кажу: све се више и више губи из вида. Па ипак се чини, као да је човек сву види, само увек нешто збијенију, а то долази отуда, што је ово њена најнижа страна, па са својим поступним издизањем према северу даје могућности да око догледи и њене даље делове, као узвишеније, који би иначе умакли са померавањем хоризонта. Најниже ње-

Са већом коришћу ће бити спремљена укисељена храна у надземним направама или стоговима. Зелена храна се добро набије и пресовањем се у збијеном стању одржава. Пресовање се врши или тешким оптерећавајућим предметима или нарочито зато конструјисаним пресама.

Укисељену храну једу животиње радо, а у хранећим частицама је ипак сиромашнија него зелена храна. С тога је овај начин справљања хране само као нужна помоћ.

Самоупаљива (загрејана) храна припада такође реду киселих храна. За ово се употребљава исецкана слама, плева и сено или свако за себе или са репом и кромпиром у кацама помешано, или у нарочито зато направљеним орманима, који се набијају и са водом поквасе. Набијање и квашење је по слојевима. Каце се намештају по шталама. На температури од 14°R, храна се загреје за два дана, постане храна топла и има пријатан кисели мирис (вински мирис).

Врење ће бити прекинуто, кад храна слабо кисело мирише и кад се у топлом стању са њом храни. Кад је околна температура нижа (нпр. за време мразева) наступа само загрејавање после три или више дана, код веће температуре напротив пак за 1½ дан. Ври ли храна дуже време, то ће бити кисела, пошто се у њој образује оцатна киселина. Оцатна киселина има рђав утицај на здравље. Млечне краве дају мање млека и пате од катара стомака, чим се оне са непредострожношћу са таквом храном хране.

Само загрејана (запаљива) храна је зими за говеду од користи, у своме дејству слична храни, која је била изложена упливу водене паре.

О ПРАВЉЕЊУ ПЕКМЕЗА ЗА ДОМАЋУ ПОТРЕБУ.

Пошто ће кроз кратко време наступити доба, када треба пекмез за зиму правити, и пошто смо тврдо уверени, да је врло мали број оних пољопривредника, који знају и умеју пекмез кувати као што треба, то намера нам је, да овде, на овоме месту неколико речи прозборимо о томе, како се прави пекмез за домаћу употребу. Јер без пекмеза, са његове домаће употребе, не би требало ни једна кућа, нарочито сељачка, да буде.

Пошто су шљиве најобичнији и најприроднији материјал од кога се пекмез прави, то ћемо о томе материјалу овде и говорити.

Шљиве, као материјал, од кога желимо пекмез правити, треба не само да су потпуно зреле, већ шта више и презреле; да су што крупније, једнообразније; да су што боље развијене; и, да су потпуно здраве. Јер, у колико су шљиве зрелије, крупније, једнообразније и здравије, у толико ће не само пекмеза по количини бити више, већ и по доброти биће бољи.

Пекмез је добра, здрава храна, па и лековита. Врло се радо једе с лебом, а тако исто врло се радо употребљује у штрудле и разна теста, и ова су јела од пекмеза врло укусна и пријатна. Према томе, дакле, без пекмеза не би требала ни једна кућа, нарочито сељачка остати.

Пекмез се обично кува за трговину у великим бакарним судовима, у казанима, а за домаћу употребу у бакарним бакрачима. Међу тим, било, да се пекмез прави за трговину, било за кућу, боље је кувати га у земљаним судовима, лонцима, с тога, што су ови судови много јефтинији; што се лакше могу очистити; што је мање могућности, да ће пекмез у њима загорети и, што никада не могу наступити случајеви тровања, као што то бива чешће а при најмањој непажњи, код бакарних судова.

Ови се судови праве од обичне иловаче, а треба да су дебљи од обичних судова, лонаца, с тога да не би пуцали од велике топлоте приликом кувања пекмеза. Да би ови судови још јачи били, то их треба омазати слојем иловаче, која је замешена са ситном јечменом сламом. За још већу сигурност, могу се с поља ови судови и жицом утегнути.

При кувању пекмеза, судове, у којима ћемо пекмез кувати, треба поставити, тако, да леже уздигнуто над земљом, толико, да се лако може ложити ватра испод њих. За ово уздизање судова могу послужити: цигле, камење.

Пошто смо спремили и материјал и судове за кување пекмеза, онда приступамо самом овом послу.

Пекмез се може кувати на три начина, и то: 1) или се метну шљиве са кошчицама у суд, у коме се кувају дотле, докле не поиспадају кошчице, па се за тим процеде кроз гвоздено решето, тако, да чорба са месом прође у суд, а кошчице остану у решету, па се ова чорба поново кува; 2.) или се

зине тачке, а те су овде на југу, имају 75 метара, а појавише које су на северу, до 208 метара надморске висине.

Од пустиње до Дубовца једва ако има четврт сата, до Гајића три четврти, а до Ковина, без мало два сата на колима. Али ова даљина много ће се скратити, кад буде правилан пут сграђен од Ковина до песка, који ће преко данашњих бара и мочвара зближити та два места бар за један сат даљине, што у привредном рачуну много значи: а то ће се ускоро морати урадити, кад се виноградарство на песку само нешто развије. Ковинци, као што рекох, много полажу на железничку пругу Вршац и Ковин; а ја држим да она не може толико допринети увећању промета и по томе унапређењу Ковина, колико ће то учинити виноградарство на томе песку, које ће поуздано изабрати као свој главни пут Ковин Дунав, који је као водени увек пробитачнији од железнога пута, а винарска струка подићиће још и своје подруме и сложишта у Ковину.

Уз пут свратисмо у један од оно неколико винограда пред самим Ковином, где је и пл. Емануел чинио неке своје опите на сузбијању филоксере. Ту сам имао прилике да видим, како је *иероносиора* — непријатељ лозин најновијега датума, у стању да унакази и сатре винограде: а са мало труда и нешто трошка на справе и потребне ингредијенције могао се у своје време овај такође опаки душманин уништити и плод спасти. Овако да боме да о берби какој не беше ни помена, а није се могло на том болесном винограду опазити, е да ли је онај лек мога сапутника имао каква утицаја на виноград са обзиром на филоксерну напаст.

То је ето што сам видео на овоме своме путу за песак и кроз песак. А оно, што се на њему предузима и ради требало би да послужи за углед и као подстак нашим тежацима око Рама, Голупца, Поникванског Брда и Костоца, који такође имају да се боче са живим песком, који тамо још и није толико распростр као у Банату; али се он, по казивању покојног Панчића, све већма шири, те заиста плодне земље тиме претвара у неплодне. На своме првоме путу кроз тај „живи песак“ оценио је он његов простор на 4600 хектара, или ар у 3 дана орања узет, 13.800 дана орања: а други пут је походио западну партију песка (између Усија и Бакотинаца) и уверио се, да ареал песка мора много већи да је, па да том пределу и много већа опасност предстоји. ако се ништа против тога не предузме, као што се у Панчићево доба није ништа предузимало, па ни данас.

Према оном, што се у банатском песку већ ради, види се да би околна села око нашега песка могла рационалним поступањем једним махом и пешчаној опасности на пут стати и доћи до винограда онамо, кад их је филоксера у Смедереву, Неготину итд. поништила, те тиме *да од нвволе створе* противност томе — *берићет*.. Али ту је потребно предњачење увиђавнијих и угледнијих људи ондашњих, потребна је иницијатива, упут и помоћ државна, док ствар не уђе у ток и не изазове труд и муке самих тежака — виноградара.

И ова црта о „банатској Захари,“ учинила је довољно, ако за часак сврати пажњу оних многих позватих на српски „живи песак,“ који лежи и лети — како му је кад време — нетакнуто од Панчићевог путовања.

кошчице најпре поваде, па се шљиве без кошчица метну у суд, у коме ће се кувати; 3) или се поваде и кошчице и ољушти кожмура од шљива, па се онда метну у суд, у коме ће се пекмез кувати. Овај трећи начин је најбољи, само је, истина, најзаметнији. Али у малој количини, за домаћу употребу, са свим је остварљив, и њега практиковати треба, јер је овај пекмез, као што рекосмо најбољи.

Било да правимо пекмез на ма који начин од ова три, главно је то, да, чим смо метнули овај материјал у ове судове, наложили ватру испод судова, и чим се овај материјал почне кувати, морамо врло смотрено и марљиво мешати, и, у колико се пекмез више укувавао буде, у толико мора ватра слабије горети, тако, да при самоме укувању ватра само тиња, и, у толико га треба пажљивије дрвеном кутлачом мешати, да не би загорео.

У колико се год пекмез боље укувао буде, у толико ће не само за јело слађи већ и постојанији бити, и може 2—3 па и више година трајати.

Да је, пак, пекмез добро скуван, то се познаје по томе: што је густ као добар, густ, куван качамак: што га је већ тешко кутлачом мешати што, када забодемо кутлачу у суд, у коме се пекмез кува, кутлача сама стоји; што је сладак; и што добије лепу затворену боју.

Пошто смо пекмез добро скували, онда судове са ватре скидамо, па исти одма, докле је врућ, сипамо у судове, у којима ћемо исти држати. Судови ови треба или да су од земље па глеђосани, или од дрвета. Судове ове треба повезати чистом ланеном крпом, поврх крпе, може се још метути круг од дрвета, па их за тим оставити где год на топло, суво место, на клупу, 50—60 с. м. високо од земље где ће се на површини пекмеза образовати тврда кора која ће пекмез од плесња чувати. Преко зиме ове судове треба у подрумима чувати.

Од 100 килограма шљива, излази 33 килограма добро скуваног пекмеза, дакле, једна трећина. Само се по себи, разуме, да, у колико су шљиве зрелије, у толико ће више и бољег пекмеза излазити, и, у колико су, опет, зеленије, у толико ће пекмез по количини излазити више, али ће по доброти бити лошији. Од 100 килограма шљива, када изађе 33 килограма пекмеза, то значи, да су шљиве здраве, крупне и потпуно зреле.

Р. М. С. Пешић.

СРЕСКИ СТАНИЧНИ КОЊАРНИЦИ ЗА ДРЖАВНЕ ПАСТУВЕ.

Питање о угодном становању државних пастува за време сезоне опасивања, ушло је хвала Богу већ једанпут и код нас у једну нову а у исто време и повољнију фазу.

До сада се по томе питању са свију страна тамо јаукало и кроз јаук довикивало: како су коњарници који се по станицама за државне пастуве под најам узимају, *нездрави*; како скупоцени пастуви због тога пре времена пропадају; даље како су, ти најмљени станични коњарници махом на таквим местима на којима не би требало вршити опасивање кобила *не само у интересу јавнога морала*, него и зато, што су та места *врло неповодна и по само опасивање* те је проценат јалових кобила бивао знатно већи него што би био да је опасивање вршено на местима која по науци и искуству више одговарају за вршење тога посла.

Од колике су пак штете биле све ове незгоде које напред поменусмо видеће се из овога што иде:

Пастув који се у нашој државној ергели ождреби и до пете године (а то до приплодне употребе) одгаји, свакако стаје нашу државу исто онолико колико стаје такав пастув у којој страној државној ергели. Међутим од приплодне употребе тог нашег пастува има наша држава далекс мању корист него што је случај у другим државама, јер наши државни пастуви не само што за приплод онеспособљавају просечно између седме и осме године старости, него што и за то тако кратко време приплодне употребе, не опасују више годишње него просечно око 30 кобила, док напротив пастуви страних ергела трају у приплодној употреби просечно по петнаест година опасујући **сваке године** просечно по 60 до 80 кобила.

Дакле, саме те огромне разлике (број година пастувске приплодне употребљивости и број годишњег опасивања кобила) које напред поменусмо а које између наших државних и страних државних пастува постоје, биле би и сувише довољне да свакоме предоче какву малу корист од приплодне употребе наших државних пастува наша земља има.

Али, ваља поћи са тим истраживањем и даље, ваља завирити *и у проценат ждребљења* оних наших домаћих кобила које наши државни пастуви опасују, па ће се тек онда видети у правој боји то бедно стање наших државних пастува, то јест видеће се како се у погледу приплодном има мала корист од државних пастува.

Док се у другим земљама од сваких стотину опасених кобила ождреби *најмање 60*, дотле се код нас од 100 кобила које државни пастуви опасу не ождребе ни 20. Права слика дакле добија се тек онда кад се узме у процену све троје, а то: кратак низ година приплодне употребљивости наших државних пастува; мали број кобила које они годишње опасују и мали процент ждребљења опасених кобила.

Свему овом злу требало је тражити узрока и одклањати га што пре, како би државни пастуви своме позиву далеко успешније одговарали, те да се земаљско коњарство што силније и што брже унапређивати почне пошто то неминовно иште како народно економни тако и народно политички интереси једне земље која има географски положај, која има климат и земљиште као што је то у земљи — Србији.

Трагањем за поменутим узроцима, нашло се да су они од части у самој ергели а у главном и махом *на станицама* те да је потребно да се за станице изаберу *погодна* места а тако и да се подигну на истима такви коњарници који потпуно одговарају неопходним здравственим условима.

Усљед тога, министарство народне привреде одлучило је да државне пастуве у будуће шаље само у она места *где буде за њих удобних коњарника и где су ти коњарници на таквим местима која нису по опасивању незгодна, то јест која не утичу штетно на проценат оплођености и ждребности опасених кобила.*

Који год буде срачунавао колика ја огромна штета по земљу и по њезине економне и политичне интересе од — о тога: што су наши државни пастуви само за *кратак* низ година за приплод употребљиви; што они и у том кратком низу година, опасују годишње по сразмерно *врло мален* број кобила; и, што и од тог маленог броја опасених кобила, остаје врло мален проценат *оплођених* (ждребних), — тај ће одмах увидети, да је горња одлука Министра народне привреде не само са свим оправдана него да су и ти издатци који се за подизање станица учинити имају, *ништавни* према штети коју земља због хрђавих станица трпи јер су за поменуте штете у многоме криви како досадашњи коњарници тако и места на којима се они налазе.

Министар народне привреде обратио се је био *срезовима* да они у својим среским местима подигну станице за државне пастуве о своме трошку.

И ако налазимо да није далеко оно време када ће се увидети да пастувске станице треба да су гушће а не само тек по једна у свакоме срезу, ми ипак ценимо да је предње гледиште господина Министра народне привреде, бар за сада, у главном са свим оправдано. Ово велимо једно за то што доиста прво треба тежити да се првенствено сва *среска места* снабде са пастувским станицама па тек онда остала за то погодна места у свакоме срезу. Други разлог, који иде у прилог тог министровог гледишта јесте и тај, што ван среских места не би требало дизати станице све донде док год се држава не снабде са *поузданијим* пастувским чуварима на које се може ослонити потпуно не само у погледу *неге и приплодне употребе* пастува него и у погледу *наплаћивања такса за опасивање*, те да ни ово не морају више да врше полицијске власти.

*

У другим земљама почев од наше северне сусетке, па свуда до атланског океана и балтичког мора, разашиљање државних пастува на станице ради опасивања приватних кобила, није никада ни чињено другојаче, него само у она места где је за њих претходно све спремљено што је потребно.

У свим тима земљама, чак поједине *селске* општине не само да подижу станичне коњарнике за државне пастуве и на-

бављају храну за ове него, још и плаћају пастувску послугу за време сезоне опасивања а то за 4 месеца (март, април, мај и јун) и подмирују поред свега још и цео трошак око транспорта пастува што обично, где је год то могуће, железницом бива. А, много је и таквих селских општина које о своме трошку и саме пастуве набављају, па их дају министарству народне привреде на чување с тим, да сваке године за време сезоне опасивања шаљу у њихове општине.

Тако је то у другим земљама, али наш министар народне привреде, знајући, да су наше општине великом већином мале јер су разгруписане, ограничио се је на срезове па и од њих није тражио све оно што у другим земљама, као што напред видесмо. селске општине чине.

Наш министар народне привреде изјавио је жељу и објаснио потребу, да срезови само подигну станице и да дају пастувима храну за време од 4 месеца, — ништа друго и ништа више; а то јамачно и могу и треба да могу, да учине поједини срезови, јер би од стида требали у земљу да пропаднемо кад би туђе селске општине биле напредније и моћније него наши читави срезови.

Те жртве дакле које нам господин Министар народне привреде од појединих срезова тражи, толике су, да их и најмањи срез може неосетно да подноси. Еле, и са те је стране намера министра народне привреде за подизање *среских* пастувских станица, добро промерена и оправдана.

Груписавати (уортачавати) пак два или више срезова да они у неком месту које им је на средокрађи, подигну *заједнички једну* пастувску станицу, било би штетно и дангубно по саме одгајиваче, јер би онда те станице биле и сувише *оретко*. Међутим свак зна, да кобилу треба већ деветог дана по ождребљењу, водити под пастува, а, како је то тешко извршити са малим ждребетом по хрђавом путу и времену на одстојању од по неколико часова, може да појми само онај, који је с тиме белаисао. Кад се уз то узме у обзир да сваку кобилу треба најмање два пута а многе три, четири, па неке и пет пута, пастуву приводити док се оплођеност потврди; даље, кад се зна да наши одгајивачи распадањем задруга све инокоснији бивају те им је незгодно да за свако вођење кобиле под пастува, по цео дан утроше, и најзад кад се узме у оцену и та важна околност да жар (наклоност ка опасивању) долази тек од времена на време и траје само по један до један и по дан, то је сасвим вероватно да ће жар та, кобилу и да пређе док одгајивач то опази и док ш њоме накани да пође и да приспе на *удаљену* пастувску станицу. А, на крају краја кад се још помисли и на то, да су пастуви често пута заузети онога дана за друге кобиле, те се одгајивач мора кући да враћа са неопасеном кобилом, онда излази јасно као дан, да пастувска станица треба и најудаљенијем одгајивачу да није удаљенија од 2 до 3 часа пешачка (10 до 15 километара). — Ето дакле зашто Господин Министар народне привреде није смео ни да помишља а још мање да одобрава да по неколико срезова праве заједнички по једну пастувску станицу....

Тиме пак што ће срезови да хране пастуве за време сезоне опасивања (као што то поједине општине у другим земљама чине), омогући ће се, да држава наша могне у што краћем времену да набави још онај велики број пастува који јој је потребан да има те да се земаљско коњарство збиљски унапређивати почне.

Наша држава има сада свега око 140 пастува а приватних кобила има у народу 56.894 од 4 године старости на више, и од кога су броја бар 30.000 погодне за приплодну употребу, те би требало да се има једна хиљада *добрих* приплодних пастува који би приплодном употребом и парењем са реченим кобилама побољшавали домаћи сој коња. Еле, и кад би се наша држава ограничила да само има половину од тога броја а то само 500 пастува и кад би докупљивање истих ишло сасвим постепено опет су држави потребне сваке године огромне суме новаца како за саме набавке тако и за издржавање пастува у току оних 8 месеци кад они нису на станицама.

Ми се дакле надамо да ће овај оправдани распис господина министра народне привреде бити не само у свима среским скупштинама, него и у што краћем времену прихваћен, како би министар могао до почетка марта месеца идуће године да набави и да има за све пријављене станице потребан број пастува у колико ових сада државна ергела нема.

Цело Балканско а тако и Апенинско полуострво врло су оскудна не само у добрим него и у хрђавим коњима. То знамо већ и отуда, што многи купци коња из Грчке, Турске, Бугарске па и из Италије, крстаре по нашој земљи и кад не нађу добра они купују и лошија грла,

Па кад се то зна, и кад се зна да цене коњима из године у годину у целоме свету знатно више скачу него ли ма којој другој врсти домаће стоке, онда се надамо, да заузимљивост полицијских власти и увиђавност среских изасланика неће изостати у овоме важноме привредноме питању о коме је напред реч.

Да не би идуће године стизали вапаји од одгајивача појединих срезова зато што им нису упућени државни пастуви, нужно је да одгајивачи и овим путем сазнаду да постоји поменути распис господина министра народне привреде, па да и они среске „изасланике умоле, да ово питање о подизању пастувских коњарника што пре и што позољније реше.

(Наставиће се)

ЈЕСЕЊЕ ДУБОКО ОРАЊЕ

ПИШЕ

Р. М. С. Пешић.

I.

Пошто се јесен већ брзим корацима приближује, па с тим и време јесењем дубоком орању, то намера нам је та, да овде, на овоме месту овај чланак напишемо.

У „Тежаку“ је, истина, више пути било површнога говора о јесењем дубоком орању, па и писац овога чланка пре 15 година, а то је било 1880. године, написао је један чланак под горњим насловом.

Али, пошто је јесење дубоко орање од толике огромне користи, да би о њему што чешће требало писати, а најмање бар сваке јесени, то се усудисмо да и по други пут о њему проговоримо.

Питање нам се овде само и нехотице намеће: када треба ово јесење дубоко орање обављати. На ово је одговор и прост и лак: у јесен као и сам наслов што гласи. Само се, пак, по себи разуме, да овако врло важан посао у колико се год буде раније с јесени извршио и по правилима научнога ратарства, у толико ће бити боље и корисније, јер се у толико са истим постизава жељена циљ.

Орање је, основ, камен темељац у земљорадњи. И у колико је ово орање боље и савршеније, у колико је овај основ, камен темељац јачи и снажнији, у толико ће цела зграда бити јача, у толико ће, дакле, жетва бити богатија, постојанија и сигурнија. Само оволико, па смо све казали, шта смо имали рећи у прилог јесењем дубоком орању. Но, опет, хајдмо даље. Орањем у опште, а јесењим дубоким орањем на по се, земља се спрема, приправљ, те да нашим усевима, које у исту посејемо, на првоме месту за станиште послужи, а друго, што је толико исто важно, како ће у се примати што више атмосферских талога, као што су: киша, снег и др., те да се у њој — у земљи — т. зв. ток растварања и трулења материја, што лакше и што брже доведе у таково воденасто, стање, у коме ће га биљка моћи примати за своју храну, — приправити у толикој количини, која ће јој довољна бити за њену изхрану за време целе њене вегетације. С тога, у колико је год оранице дубље поорана, у колико је земља боље иситњена и приуготовљена и у колико је ова јача и снажнија, у толико ће се и жиле наших усева лакше, брже и бујније развијати, пуштати их више и јаче и у дубину и у ширину и тамо тражити своју храну. Ово јесење дубоко орање ми тим пре усвојити морамо, што се код нас земље још не ђубре, а и где се ђубре, то се ради недовољно, непотпуно и несавршено и противно свима правилима о ђубрењу.

Што је год једнога земљишта дубља оранице, што се год ова чешће и строго по правилима научнога ратарства орала буде, а, по могућству, и што боље и правилније ђубрила, и тиме јој се т. зв. физичка својства поправљају, — у толико ће, ра-

зуме се, то земљиште имати веће снаге и моћи, дакле, има ће више хранење материје за наше усеве. Осим тога, од дубоког орања и те су користи: што се усеви брже, бујније и правилније развијају; што мање страдају од елементарних непогода, које долазе услед мразева, суше, ветра и др.; што им сувишна киша не шкоди, јер, у колико је земља дубља и порознија, у толико ће у се више примити кише, с једне, а с друге, опет, прекомерна ће влага пре и лакше испарити. Стрмни усеви не полежу као иначе, јер су се довољно развили и убокорили. Из истих узрока не шкоде им ни мразеви.

Поред свега тога, што до сада рекосмо, од дубокога јесењега орања и те су користи: што се лакше, брже, правилније, а и користније слојеви могу мешати за међу собну поправку земље — оранице — и што ђубре, приликом ђубрења, може баш у онај слој земље доћи, одакле би могли наши усеви, што лакше, брже, правилније, а што је главно, довољно своју храну, из овога примати За тим су и те користи: што ово орање годи и оним нашим усевима, који по природи својој захтевају дубоку ораницу, а не могу исти доћи у плитку ораницу. Још даље су и те користи јесењега дубокога орања: што лакше, брже, а с тим, разуме се, јевтиније окопавамо наше усеве, као што су: кукуруз, кромпир и др,, као и то, да би се у таквим околностима и плугови за прашење и загртање могли лакше и користније употребити.

Какву и колику огромну улогу игра у земљорадњи: јесење дубоко орање, најјасније ће се видети из следећега, а на име: да је славни њемачки агроном, Тер, рекао: да са сваким палцем подубљивања оранице преко 6 палаца расте вредност земљишта са 8%, а други један писац, — Цирл, опет, држи, да са сваким палцем мањка оранице испод 6 палаца опада вредност земљишта са 20%. Тако, дакле, њива једна са 6 палаца дубоком ораницом, у вредности 1000 динара, када се оранице подубљи још један пут толико, када, дакле, оранице буде дубока 12 палаца, онда ће имати за половину — за 500 динара — још већу вредност, дакле, 1.500 динара.

Ово можемо и овако да изкажемо:

Када са једне њиве од 20 ланаца, са дубоком ораницом са 6 палаца, добијамо 20.000 килограма пшенице, онда, када удвојимо ораницу, када, дакле, буде 12 палаца дубока, онда ћемо са те исте њиве од 20 ланаца, добити за половину горњега прихода, а то је 10.000 килограма пшенице, свега, дакле, 30.000 килограма пшенице. Или ово се може још и овако казати: Као год што већа њива у ширини даје више плодова тако исто и већа њива у дубини, даје више плодова.

Према свему овоме, што је овде речено, сваки ће умети оценити, колико се у овом другом случају, са дубоком ораницом од 12 палаца уштеђује: семена, земљишта, радне снаге, ђубрета, времена, што се мање кваре плугови и др. земљоделске справе и махине, чији рад зависи од доброг орања.

Поред свега горе наведенога, ми морамо наше њиве још и с тога подубљивати, и на тај начин увећавати принос са истих, што се са умножавањем људства, умањава земљиште у ширину. Па с тога, дакле, ми исто морамо у дубини повећавати, пошто у ширину куглу земљину не можемо увеличати. Јер она колика је, толика је.

На завршетку овога чланка, питање нам се само по себи намеће: која земљишта можемо и смемо подубљивати. На ово је питање одговор: подубљивање оранице може се корисно предузимати на свима земљиштима, изузимајући подводна места, и она где се здравица састоји из камена, шљунка или песка, као што је то случај по планинским пределима.

Најважније врсте страног воћа које би се могло код нас одомаћити.

(наставак)

21. *Кандилка* (Beurré de Capiaumont),[1] врло лепа асталска крушка, пореклом из Белгије, јајастог облика, боје лимунасто-жуте, овлаш порђале, врло сочна и изванредног укуса. Зри у почетку Септембра, а траје три недеље. Дрво рађа врло добро и сматра се као баштенска воћка.

22. *Буларка* (Belle et bonne, Deutsche National Bergamotte), *крушка, округла светло-жута* крушка, призната као добра како за астал тако и за употребу у пољској привреди. Зри на крају Септембра. Дрво је врло родно, али није тако трајашно, као друге крушке, јер му врло лако шкоде јаки мразеви. Треба га дакле, од тога чувати, бирањем становишта при сађењу.

23. *Рђокорка* (Graue Herbstbutterbirne, Jsenbart, Beurré gris), крушка крупна, француског је порекла, боја јој је налик на рђу, али је ипак лепа, зри почетком Октобра. Дрво захтева т плији положај. сипку и јаку земљу.

24. *Манастирка* (La Merveille de Charneau, Köstliche Charneau), крупна, бледо-жута, одлична асталска крушка. Зри почетком Октобра, а може да се одржи 5 6 недеља. Само на доброј земљи лепо успева и обилато рађа.

25. *Митровача* (Beurré blanc, Kaiserbirne). У страном свету врло омиљена средње крупна и врло лепа крушка, зри у Октобру а може да се одржи до 3 недеље; боје је пола бледо жуте, а пола румене. Дрво истина захтева становиште заклоњено од ветрова, али може да поднесе и висове.

26. *Воскара* (Beurré Coloma, Colomás Herbstbutterb.) Ова крушка долази у ред, најотменијег асталског воћа; боје је *жуте као восак*, доста је крупна и врло лепа; зри у Октобру, а траје око 3 недеље. Дрво добро расте и обилато рађа, али захтева лепшу земљу и умеренију топлоту.

27. *Шимширка* (La verte longue, Lange Herbstbutterbirne.), крупна, подугачка, светло-зелена крушка, изванредног укуса, зри у половини Септембра а може се одржати само месец дана. Дрво брзо расте и обилато рађа.

28. *Шекерка* (Beurré Napoléon, Napoleons Butterbirne) је једна од најизврснијих крушака месеца Октобра и Новембра. Крупна је, лепа, зелена или жућкаста. *У устима се топи.* Дрво брзо расте, необично је родно, али је осетљиво на мразевима јаким зимским.

29. *Крчагиња* (Calebasse Bosc, Bocs's Flaschenbirne.) лепа крушка, *облика боцастог*, а покривена бојом рђе; крупна је. Зри крајем Октобра. Дрво рађа из године у годину.

30. *Стубаја* (Doyenne rouge, Rothe Dechantsbirne.) Она је и асталска и пољопривредна крушка првог реда. Средње је величине, округласта, с једне стране жута, с друге црвена, већином покривена као неком сивом рђом. Зри крајем Октобра. Дрво јој је здраво, родно, успева на свакој земљи па чак подноси и *хладне пределе.*

31. *Пекмезара* (Langstielbirne.) То је ситна, бледо-зелена крушка, која се искључиво употребљава или за водњику или за пекмез. Успева по планинским пределима и висовима; зри у Октобру, а може да се очува само неколико недеља. Дрво јој необично велико расте и изванредно рађа.

32. *Мркуша* (Fondante des bois, Holzfarbige Butterbirne.) Ова је крушка пореклом из Француске, врло је лепа, крупна, *тавне боје у опште*, али је много пута с једне стране црвена. Зри свршетком Октобра. Дрво јој је здраво, не расте велико, али као врло родно може се савесно препоручити за баште.

33. *Дивотинка* (The Seckl Pear) је крушка средње крупноће. *Због своје лепоте згодна је за астал, а по доброти својој и за осталу употребу* Боје је зелено-жуте, попрскана жућкастим пегицама. Зри у Октобру, може да се одржи месец дана, а и мало више. Дрво није баш тако осетљиво на зими; обилато рађа сваке године. Успева свуда, само не може у врло студеним пределима.

34. *Вилџика* (Haffner's Butterbirne) је лепа, крупна *асталска врста* крушака, облика јајастог, боје лимунасте; зри у Октобру и Новембру. Дрво захтева удесно становиште за своје успевање и добар род,

35. *Застругиња* (La Bergamotte Crasanne) је угледна, *крупна, сољоштена крушка*, бледо-зелена; зри у Октобру и Новембру. Дрво истина не пробира земљу, али захтева умерену климу.

36. *Селењика* (Darmstädter Bergamotte) је доста крупна крушка, округла, боје зелено-жуте, *мирише на мускат* и са те своје особине сматра се као отмено асталско воће. Зри крајем Октобра. Дрво је на зими осетљиво, с тога се може садити само на топлијим местима.

[1]) Ово страно име ове крушке, погрешком штампе у 23. бр. «Тежака» од 11. Јуна ове године, употребљено је за крушку «Вргару, међутим крушка «*Вргара*« *зове се страним именом: »Rothe Bergamotte.*«

37 *Сушњача* (Wildling von Einsiedel.) је ситнија крушка, зеленикаста, изврсна за воћњику *и сушење;* зри у Октобру и Новембру. Дрво јој успева на најлошијим планинским местима. Расте врло велико и обилато рађа.

38. *Кривача* (Beurré Clairgeau) је једна од најомиљенијих асталских зимских крушака. Облика је подугачког, крупна је, *до дршке обично крива;* општа јој је боја жута а већи део јој је црвен. Месо јој је воћњикасто и изврсног укуса. Зри почетком Новембра и може се одржати више недеља. Дрво расте велико, убрзо стаје на род и успева скоро на свакој земљи.

39. *Ибриклија* (Duchesse d' Angoulême.) је *врло крупна и лепа асталска крушка;* боја јој је бледо-жута, зри у Новембру и Децембру. Дрво расте лепо и добро успева и рађа.

40. *Слабаја* (Soldat Laboureur, Blumenbach's Butterbirne) је врло корисна, *изванредна асталска врста, крупна и племенита,* боје је бледо-жуте; зри у Новембру а траје 4—5 недеља. Дрво се одликује лепотом узраста, и брзим и богатим рађањем. Тешке земље не воли.

41. *Брдарица* (Grumkower Butterbirne) је крупна, зелена крушка, неправилног облика, дрво достиже средњу величину. *Усиева истина на висовима* али од јаких мразева може да буде оштећена.

42. *Буклијара* (Diels Butterbirne) је *веома крупна, прекрасна и отмена жута крушка.* Зри у Новембру а може да траје неколико недеља. Дрво не расте тако брзо, али врло добро рађа.

43. *Ледењика* (Hardenpont de Printemps) је отмена, крупна асталска крушка, с једне стране бледо-жута, с друге црвена; овде, онде зарђала. Зри у Новембру и Децембру и може дуже време да се одржи. Дрво јој се одликује необичном родношћу.

44. *Басилијанка* (St. Germain). Ово је *стара асталска врста крушака француског порекла,* облика је купастог а боје зелене. Дрво захтева плодну али лаку земљу. Других прохтева нема а врло је родно. Зри у Новембру и Децембру а може да траје до Фебруара.

45. *Бајадерка* (Forellenbirne, Poir Truité.) није крупна крушка, али је врло лепа, основна јој је боја лимунаста, овлаш превучена јасном црвеном бојом и попрскана пегицама сивим и затворено-црвеним. Зри у Новембру траје до Јануара. Дрво високо расте, добро рађа, према земљи је равнодушно, али тражи склоњено меето.

46. *Тилерка* (Graf Canal von Malabeila.) Ово је искључиво асталска крушка прве каквоће, боје је бледо-жуте; зри у Децембру а траје до Фебруара. Дрво расте у виду јеле и у доброј земљи и на згодном положају рађа добро.

47. *Свето-Савка* (Passe Colmar. Regentin.) Ову крушку увршћују међу најотменије врсте крушака. Крупна је, боја јој је жуто-зелена, местимице порђала. Зри у Децембру а траје до Фебруара. Дрво не расте тако велико, али је врло родно.

48. *Босиљка* (Liegel's Winterbutterbirne) је асталска крушка знатне величине, жуто-зелене боје, *укусна и мирисна.* Зри у Децембру а траје 4—5 недеља. Као бисер чешких крушака цењена је веома у Немачкој куда се у великим количинама извози.

49. *Сметовача* (Doyenne de Printemps, Winter-dechantsbirne) изврсна крупна асталска крушка, жуто-зелена. Зри обично у Децембру, може дуго да се одржи. Дрво брзо расте и добро рађа, али захтева заклоњено место.

50. *Храстовача* (Imperiale à feuille de Chêne, Kaiserbirne mitdem Eichenlaib) доста добра врста за јело и друге потребе знатне величине, светло жуте боје. Зри тек *у Мају и Марту* и може дуго да се одржи. Због ове своје особине заслужује озбиљну пажњу сваког воћара. Лист јој је мањаве површине а необични искрајци на њему потсећају на храст. Дрво расте лепо и велико, не стаје истина баш брзо на род, али кад почне рађати, рађа обилато.

(наставиће се)

ГЛАСНИК.

Неће се држати утакмица плугова. — Због тога, што се до одређеног рока није пријавио довољан број утакмичара — мајстора, неће се ни држати овогодишња утакмица са плуговима, која је раније објављена да ће бити 14 и 15 ов. мца у Добричеву код Ћуприје.

О овоме се извештавају сви, који су за ову утакмицу заинтересовани, ради знања и управљања.

* * *

Нове Подружине. — У граду *Пироту* и у срезу *љубићском* округа Рудничког основане су нове „Пољопривредне Подружине" које су већ ступиле у свезу са Српским Пољопривредним Друштвом." Љубићска подружина са својим правилима обећава много. Желимо им срећан почетак, а још бољи рад. **Г.**

* * *

Ново Удружење. — У селу Дубони образовано је ново удружење, које носи назив *„земљорадничко-занатлијски савез."* Приликом оснивања овог удружења Председник истог г. А. Купинић поклонио је 10 хектара земље, која има служити дружинском циљу. Нека је дружини сретан почетак, а Купинићу хвала. **Г.**

* * *

Култура пиринџа у Србији — Као што јавише „Мале Новине" г- Крикнер трговац овд. намерава, да у Макишу отпочне гајење пиринџа и на тај циљ добно је од општине београдске извесан простор од њеног земљишта, код „Белих вода," на бесплатно уживање.

Један од услова за гајење пиринџа а то је вода, или мочарно земљиште ту, да ли ће климатолошки услови бити повољни, овде у околини Београда, то је питање од особите важности. Уверавају нас да су и у околини Београда чињене пробе с врло добрим успехом.

У околини Ниша помињу се и у старостављним књигама, да су гајили наши стари пиринач, према томе јужни део Србије изгледа да би с користћу могао да заведе и да се бави овом новом граном производње, која ће се тако добро рентирати и моћи корисно да замени и сузбије производњу јефтиног жита.

Желимо овом новом предузећу најбоље успехе.

БЕЛЕШКЕ.

Зечије сало има разноврсну употребу. Веома је добар лек против чирева и више бере него ли какав други мелем. Кад се жљезде натру зечијим салом пестане их као да их није ни било.

Исто тако зечије сало је лек и за промрзле удове. Добро је зечијим салом мазати испуцане руке, што бива код многих у зиму.

Добро је зечије сало привијати и на убодена места из којих се па други начин није могао извадити предмет који је рану проузроковао нпр. ексер, трн, игла стакло и т. п.

Употребљава се за мазање пушака и машинских делова да се при остави сачувају од рђе.

* * *

Употреба пепела у башти. — Пепео од дрва је најбоље ђубре, јер садржи у великој количини све хранеће минералне материје, као ; кали , натрон , силицијеву киселину и т. п. Пепео од растовине садржи 4—5, од јеловине и боровине 9—15, од јабановине 16, од буковине 25 процената фосфорне киселе соли. Кад се пепео меша са другим ђубретом, онда се додаје највише 20 кг. пепела од буковине или 30 кг. пепела од боровине. Кад се ђубри пепелом у течном стању, онда се на кг. пепела узима 40 кг. воде. Пепео се сипа у један суд, поспе се водом и остави се да стоји 3 дана. За то време се једнако меша.

Да кокоши боље носе, — ваља у 1 литар воде спустити 1 кафену кашику алове паприке и добро измешати; за тим додати нешто рена и ситно исецканог црног лука и толико мекиња, да се згусне. Ту цицвару добро прокувати и давати кокошима дневно по једну шаку.

ДОПИС.

С пута Врања-Београд 24. Јула 1895. г.

Као изасланик «Српског пољопривредног друштва,» на сузбијању Пероноспоре, пробавио сам у Врањи с путовањем 74 дана, те тако сам имао довољно и времена и прилика, да се са овогодишњом летином упознам. По свршеном овом послу, 23. сам пошао из Врањске Бање а 24. сам приспео у Београд. Па с тога ми је сада намера да поднесем «Тежаку» овај реферат о ово годишњој летини како у Врањи и околини,тако исто и од Врање до Београда.

1. Маја т. г. када сам се из Београла кренуо за Врању и 12. када сам у Врању приспео. суша је била сву летину јако збунила, тако, да је жетва — берба — изгледала сумњива. Но кише, које су падале 26. и 27. Маја, нарочито ова последња и доцније, које су чешће и редовно падале до закључно 24. Јуна, — на сву летину тако су благотворно утицале, да боље не може бити. Пшеница и у опште ства стрмна жита поправила су се и напредовала су врло добро; дуван је се расађивао рано, још од 15. Маја, овај је напредовао, тако, да не може боље бити и обећавао је најбогатију бербу; кукуруз је такође растао, правилно се развијао, и такође је обећавао најбогатију бербу; на грожђе и на остале наше привредне гране, такође је ова киша благотворно утицала.

Али пошто је последња добра киша пала још 24 Јуна. а врло мало падала је 25. и 26. па од тога дана, па све до 21. ов. м., није никако падала, то је суша на кукуруз и на дувăн доста, а на појединим њивама и врло штетно уплившсала, да не речемо, да је бербу неких дувана готово, и са свим осујетила а бербу кукуруза на најмању меру свела.

Према томе, дакле, летина у Врањи и у околини овакова је:

Кукурузи су у Морави врло добри па и одлични; по равнима ван Мораве и по брдима, доста су усљед суше ометени, али су, опет, доста добри, и само на по неким местима су слаби.

Дуван, та важна привредна грана у Врањи, који се гаји са великом вештином и вољом, и који је ове године засађен на 10 до 11,000.000 стрyкова, на многим местима јако је закржљао, тако, да неће ни 20% доћи оне бербе, коју би дао. да је у овоме месецу пало једно 2—3 добре кише, Истина, има доста и крупних дувана, али, опет може се потврдити, да је ова суша свела дуванску бербу на 50%! По доброти дуван ће испасти ове године врло добар јер му је лист дебео, мастан, т.ј. има доста смоле, која му даје мирис и јачину, дакле, оне две особине, које се од дувана и траже.

Пшенице и у опште сва стрмна жита врло су добро родила, тако, да сноп пшенице даје по 6—7 килограма чистога зрна. Зрно је крупно. тешко и светло. Пшеница је у Врањи и околини пре неколико дана пожњевена и сада се вршај у највећем степену обавља.

По пољопривреднике овамошње врло је штетно, што немају ветрењача, већ своје жито још на лопатама веју. На овај начин вејање се може само онда извршити, када ветар дува, а што се жито са лопатом не може добро очистити и што много зрно отиднe у плеву, то је друга ствар.

Грожђе како у Врањи, тако исто и у околини родило је на местима *добро*, а на местима *врло добро*. Још само неколико дана, па ће бити и шварка.

Али, по несрећи, како у Врањи, тако исто и у околини, у виноградима је се појавила Пероноспора и то у такој мери, да је у по неким виноградима лист већ у пола опао. Истина, усљед суше, Пероноспора у последње време, била је у своме развијању застала, али, усљед ових киша, а пошто је берба још далеко, то је се бојати да ова зараза бербу са свим не осујети.

Пошто је се Пероноспора већ одомаћила у нашим виноградима. и пошто ће она наше винограде сваке године нападати, то треба држава, да примора сваког винодељца, да свој виноград прска тзв. «Бордовском чорбом — смесом, као што је то случај у Босни, Херцеговини и др. државама. Јер само ће се на тај начин моћи стати на пут овоме великоме непријатељу винове лозе.

То је, што смо имали рећи о летини и о Пероноспори у Врањи и у околини; а сада ћемо неколико речи о овоме с пута Врања — Београд проговорити.

Кукурузи су и у долини моравској, на неким местима доста слаби. У Лесковцу, како кукурузи, тако и остала летина извртна је, како ми је казао један мој стари школски друг. Између Ниша и Грејача има доста слабих кукуруза.

Кукуруз око Сталаћа, Ћићевца, *врло је добар*, па и на овамо *врло су добри*. На многим местима има младих кукуруза, који добро напредују, а на неколико места приметили смо, да је кукуруз посејан пошто је јечам пожњевен.

Алексиначки дуван на многим местима је слаб, а то је с тога, што је владала за дуго суша, а међу тим је песковито земљиште.

Од Ниша, па нарочито до Ћуприје, пшеница је тек $^2/_3$ пожњевена. Пшеница и у опште сва стрмна жита врло су добро родила.

Виногради су добро родили, но и њих је Пероноспора заразила, ако за њу буду повољни услови (топлота 20°Ц. и влага), онда ће ова зараза упропастити бербу. У путу нисмо видели, да су виногради прскани.

Шљиве мађарке родиле су врло добро.

Жир лужников родио је врло добро.

Усљед оскудице у новцу у Врањи су надница јевтине, тако, да се жетиоц плаћа од 1—1·30 динара; радник у винограду тако исто и то о своме хлебу.

Р. М. С. Пешић.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Из науке о чувању здравља стоке (свршетак). — О прављењу пекмеза за домаћу потребу. — Срески станични коњарници за државне пастуве. — Јесење дубоко орање. — Најважније врсте страног воћа (наставиће се). — **Гласник.** — **Белешке.** — **Допис.** — Подлистак (свршетак).

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 36. и 37. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 23 СЕПТЕМБРА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

КРИТИЧКИ ПОГЛЕД НА ДРУГУ ИЗЛОЖБУ ГОВЕДА У СВИЛАЈНЦУ

19. и 20. Августа ове године, Српско Пољопривредно Друштво, уз припомоћ своје вредне подружине у Свилајнцу, приредило је другу изложбу говеда у дивном месту за то — вашаришту Бојачи.

Користећи се искуством стеченим на првој изложби говеда колубарског соја, која је држата лањске године, уз припомоћ пољопривредне подружине у Обреновцу, српско пољопривредно друштво, могло је да рачуна у овој години не само на већи одзив произвођачког света, но и на далеко боље резултате. Не само, да је оно, могло да стави и пропише нарочите услове за пријем стоке, по родовима употребе и подобности њиховој, већ је могло сад већ, у другој години и на другој изложби говеда и за сâм начин оцењивања, да уведе најсавршенији начин у томе погледу.

На тај начин, служећи се мерењем изложених грла, добила је и ова изложба говеда и са гледишта науке а и практике особити значај, јер је Српско Пољопривредно Друштво, на тај начин дошло до поузданих података од трајне вредности. Ти податци још јаче се истичу по своме значају, што ће они да послуже, као сигурна основица за правац рада меродавних чиниоца у пољопривредној струци, пошто ће на основу њих бити у стању сви стручњаци, да цене и резултате укрштања тамошњег домаћег соја говеда, са разним страним расама и да на основу тако поузданих података, са више сигурности изреку и свој суд о правцу поправке говеда, у колико он одговара или не одговара нашим приликама, потребама и у колико је на тај начин могуће постићи поправку домаћег соја. Моћиће на тај начин, да се за времена стане на пут рђавом и опасном раду у поправци говеда.

Овај рад, на основу пробраних података на изложби говеда у Свилајнцу и на основу осматрања и оцене изложених грла, биће један покушај и у томе правцу.....

1. *Спрема за изложбу и прописани услови.*

Још у Мају месецу издат је од стране Српског Пољопривредног Друштва нарочити проглас. Изложба говеда подељена је према родовима у употреби на пет **оделења:**

Прво оделење: краве с овогодишњим телад'ма, одређено је 8 награда, међ' њима као II награда, награда општине свилајначке од 120.

Друго оделење: јунице и јунци, који нису спаривани одређено десет награда, као I награда — награда општине свилајначке од 200 динара.

Треће оделење: краве и бикови старији од 2 године, одређено десет награда, као I опет општине свилајначке од 250 дин.

Четврто одељење: теглећи волови и гојазна говеда, са 6 награда, међ' којима је II награда од свилајначког трговачког удружења од 200 динара, најбоље угојеном грлу и као III награда општине свилајначке од 120 динара.

Пето оделење — сва остала говеда, где могу бити и говеда набављена са стране за приплод, која се излажу ради угледа и не такмиче се за награду, а излагачи могу бити награђени похвалницама.

Као што се види, општина свилајначка, помогла је изложбу, издавањем награда у 690 динара асвилајначко трговачко удружење са 200 динара.

По споразуму са изасланицима друштвеним, сва спрема, распоред одређених места за изложена грла, придобијање и обавештавање произвођача, поверено је вредној подружини ресавској и свима часнима исте, дугујемо велику захвалност за примеран и ревностан рад и труд на спреми.

Прописани су следећи услови:

Право излагања, или такмичења у прва четири главна оделења изложених грла, имали су власници говеда из срезова: ресавског, беличког и параћинског окр. моравског, моравског и млавског окр. пожаревачког, лепеничког и крагујевачког окр. крагујевачког, и јасеничког окр. подунавског; у петом одељењу — из целе земље.

Говеда, која се излажу у прва четири оделења треба да су у притјажању сопственика бар до 1. Априла ов. год.

Ресавској подружини имали су сѐ пријавити излагачи на писмено, најдаље до краја месеца Јула. Никаква се такса не плаћа.

До 8 часова у јутру 19. Августа, сва пријављена грла имају се довести на изложбу, на месту „Бојача".

Као начела за изрицање оцена, у прогласу истакнуте су следеће одредбе:

а.) Да су одабрана грла домаћег соја и што чистија по крви (боја длаке, боја брњице, рогова и папоњака као најсигурнији знаци, поред општег типа; — свака белега и шаренило знак су укрштања и мешавине.)

б.) Да се одликују крупноћом тела, правилношћу и сразмером телесног кроја.

в.) Да немају никаквих знакова болести, нити мана и ћуди, које би их искључивале из приплода у опште; а нарочиту пажњу имаће обратити:

г.) Да је код одабраних грла позадни део трупа, с леђима у што равнијој линији; да су бутине месната, пуне и развијене; да су крста с куковима барабар и да нису стрма, нити оборена.

Поред тога, по појединим одељењима, поред ових општих начела за оцену, оцењивачки суд ће се у оцени руководити следећим:

а.) *Код првог одељења под* Краве треба да се одликују знацима млечности (нежности кроја, главе нарочито, млечне жиле и јама, пршљени од репа, размак ребара и правилност вимена, с брадавицама и финим мањама.) Теле ће својим развићем и крупноћом, према добу старости, бити доказ за доброту млека.

б.) *Код другог и трећег одељења*, у којима су јунице и јунци, краве и бикови, Б. и В., гледаће се поред телесног развића и чистоте соја, на све оне особине њихне од којих приплодна подобност зависи.

в.) *Код теглећих волова* — на све оне особине, које утичу на подобност за вучу и јачину дотичних грла.

г.) *Код гојазних говеда* — на особине, које су карактерне за подобност гојења и на тежину.

Поред тога на изложби је била удешена за поуку и угледна изложба пољопривредних машина и справа, које су не само показиване и разјашњаване излагачима, но које су и радиле за време трајања саме изложбе. Начелно је решено, да се већина награда има раздати у машинама и справама, које би наш пољопривредник у сточарству могао и требао да заведе.

За тим изложена је, код нас по цртежу сграђена справа за поткивање волова, без обарања истих, која је имала да се поклони најбољем поткивачу. На овој справи за време изложбе, поткивани су волови излагача, бесплатно.

На послетку један члан друштвени снимио је фотографским апаратом сва награђена грла на изложби.

2. *Отварање изложбе и распоред*

Како је Бојача врло пространо вашариште ограђено са свих страна а под густом ладовином добро одржатих старих растова, то се згоднije место не би могло ни пожелети за сточарске изложбе.

Приређивачи изложбе, користећи се добротом суграђанина свога г. Драг. Голубовића од кога је добијена на бесплатну употребу сва потребна грађа, поделили су пространа оделења за смештај изложених грла.

Оделење за краве с малим телад'ма у два реда, која по средини имадоше пространи пролаз, удешено је и ограђено сојама и даскама тако, да је свако грло било за себе издвојено. Остала оделења, имала су преграде од баријера и за свако грло пободен колац за привезивање грла. Сва изложена грла имала су довољно места за смештај и размештање.

Распоред је колико прост, толико и практичан.

Оцењивачки суд наименован је раније и састојао се из гг. Косте Црногорца (који је изабрат за председника), Љубе Бирговића, професорâ, Драгољуба Илијића сточарског трговца, Владимира Ђорђевића наставника сточарства на ратарској школи у Краљеву, Светолика А. Петковића управника друштвеног добра у Шапцу, Милутина Јовановића секретара српског пољопривредног друштва, Мирка Миљковића помоћ. управника државне ергеле у Добричеву, Паје Т. Тодоровића чиновника управе фондова, Д-р Зарије Поповића сточарског лекара, и Светозара Љ. Гавриловића шефа одсека у управи државних монопола.

Поред тога за шефа изложбе изабрат је г. Вучко С. Богдановић благајник друштвени, који је участвовао и у раду оцењивачког суда, помажући и једну и другу групу истог.

Оцењивачки суд отпочео је примање пријављених грла 19. Августа у $5^1/_2$ часова из јутра и примао је до 10 часова пре подне а по том отпочео свој рад, који је трајао цео дан до мрклог мрака, па се продужио и 20. до 10 часова пре подне. У почетку рада оцењивачки се суд поделио у две групе; једна је група радила са првим и другим оделењем, а друга с трећим и четвртим, па је 20. цео оцењивачки суд извршио ревизију рада обадве групе и заједнички досудио награду од 300 динара намењену од Српског Пољопривредног Друштва спомену пок. Чеде А. Поповића члана оснивача и вишегодишњег председника друштвеног, бив. управитеља пожаревачке земљоделско-шумарске школе и бив. првог начелника министарства народне привреде, признатог сточарског стручњака у нас.

Благодарећи таквој подели и непрекидном раду од толико часова, оцењивачки суд био је у стању да савлада толики посао, да прегледа и премери толика грла и да буде још благовремено готов са изрицањем оцена.

Доњи преглед показује, колико је пријављено грла за изложбу а колико је доведено и примљено до одређеног рока од стране оцењивачког суда. Ваља приметити да је било грла доцније доведених, која нису више примљена на изложбу.

II Изложба говеда *у Сенлајнцу 1895.*

Преглед пријављених и изложених грла по оделењима и половима.

ОДЕЛЕЊА	ПРИЈАВЉЕНО			ИЗЛОЖЕНО			
	мушких	женских	свега	мушких	женских	свега	
А. Краве с телад'ма	—	242	242	—	153	153	телади више од 153
Б. Јунци и јунице	140	110	250	70	82	152	
В. Бикови и краве без телади	84	62	146	65	47	112	
Г. Волови и гојазна стока	140	—	140	102	—	102	
Свега	364	414	778	237	282	519	

(наставиће се)

КОЛИКО СЕ ЦЕНЕ ПОЉОПРИВРЕДНИ ЗАКОНИ?

Одавна сам се мислио: да ли бих саопштио неоспорни факт, да о пољопривредним законима нико никакву бригу не води? Да не бих тиме нахудио нашем гласу? Да л' не бих какву штету учинио?

Али, гледајући, како се пољопривредни закони слабо цене баш од оних, који су позвани да их примењују и оживотворе, не могу пропустити, а да не речем две три речи о томе.

Ја ћу бити слободан да кажем: *да се пољопривредни закони ни колико не цене...*

То што сам казао, хоћу и да докажем.

Закон о чувању пољског имања наређује: да се почетком године прописује тарифа потрице на метар или струк или чокот оштећеног усева, да се одређује дан забране поља, да се одреди казна за пољске иступе и т. д.

Ни *десет* општина у *целој* Србији нема, које то раде, већ се у том погледу врши онако, како која општина хоће, и на начин такав, као и да не постоји закон о чувању пољског имања.

Тај исти закон прописије: да општински суд регулише путеве у пољу; међу тим, то *нигде* није извршено. Преко поља иду многи, па и *непотребни*, путеви и распутице, те се тим имања штете, а општински судови не дају да се они затворе, придржавајући се одредбе о службеностима, прописане у грађанском закону. Закон о чувању пољских имања за њих у том погледу и не постоји.

Тим законом прописано је: да се пољски чувари плаћају из општинске касе. Међу тим, *много* општина има, која се те одредбе не придржавају, већ пољским чуварима дају право, да од сопственика наплаћују по један динар, по пласт сена или врећу кукуруза, у име чувања поља.

Колико се слабо тај закон цени, да наведем само тај пример: да ни једне општине и ни једног надлештва нема, које има закон о чувању пољског имања, па нема га још ни један државни књижар, нити државна штампарија.

Тако је и са законом о шумама, кога ретко која општина има, и ако га има, није га проучила, да би по њему поступала.

Њиме се прописује: да општине, које своје шуме немају, исту подигну у одређеном року, као год и да пошуме сва оголићена врлетна места. Нигде од тога није ништа остварено.

Државне власти ништа на то не пазе, а оне би могле натерати општинске власти, да извршују оба та закона, а нарочито: да подижу шуме, јер је за њих и рок одређен.

Ја ово изнех, да би министарство народне привреде нашло пута и начина, да се ови закони у пуном изразу своме примене, и да се тим путем навикнемо, да ценимо пољопривредне законе.

Д.

УПУТ ЗА УТАКМИЦУ ПЛУГОВА И ОЦЕНА ЊИХОВА СНАГОМЕРОМ.

Најбоља је она машина, која врши нормални рад по најјевтинију цену.
Вист.

(Наставак)

3. *Конштрукција плуга.* Конштрукција плуга цени се по трајашности његовој и по лакоћи и простоти руковања с њиме.

На трајашност плуга упливишу: материјал, димензије, лакоћа замењивања појединих делова и оправке, као и веза појединих делова.

Лакоћа руковања цени се, по удешавању плуга, његовом ходу и окретању.

Табаци за оцењивачки суд, треба тако да су удешени, да се у њима све потребне тачке могу убележити и да се белешке те могу лако употребити и за склапање извештаја.

Општа описана питања, као н. пр. има ли цртало ил' не, форма дашчице, начин чистоте подривања (дна бразде) и чистоте рада (да неузорано земљиште оставља чисто), начин подешавања, хода, потпорања и запрезања и т. д. треба да су тако остављени, да се на њих кратко и јасно може одговарати. Даље су од особите важности за извештај и сразмерни цртежи, или бар податци о главним димензијама: дужина дашчице, висина табана до гредаља итд.

Материјал у погледу на каквоћу и врсту, не може се од ока тачно одређивати; овде може бити говора само о томе, да ли је материјал циљу сходно употребљен. Тако на пр. челични табак, који се не може измењивати, не треба повољније оцењивати од ливеног табака, који се може измењивати итд.

Подесност димензија може се оцењивати само после дуже практичке употребе оруђа; при утакмицама може се само приближно судити о томе, да ли су димензије, према њином од ока цењеном крзању и абању и према задатку коме служе, довољно јаке или не.

3. *Расписивање утакмице.*

Општа је повика, при приређивању утакмица у опште, да такмичари нису у напред довољно о томе обавештени, под којим и каквим околностнма има справе да им раде, нити опет знају, какве услове оцењивачки суд од њихових справа изискује. Сваки такмичар има права да унапред зна, на шта се све при раду и при конштрукцији плуга полаже највећа вредност, како би према прописаним околностима, за утакмицу могао изабрати најподеснији свој фабрикат; само на тај начин биће могуће да се сачува од разочарања и ма да ће на утакмици бити заступљен мањи број справа, ал' оне ће посигурно бити у свему боље.

Према томе при расписивању утакмице, мора тачно бити назначена: каквоћа земље, прописна дубина, па и листа оцене оцењивачког суда, са назначењем ступњева или скале вредности, треба да се објави, јер ће само тако сваки занатлија тачно знати, на шта при изради плугова треба да обрати своју главну пажњу.

Пријаве такмичара треба да садрже: цену, тежину и материјал појединих плужних делова. Било би врло наивно питати фабриканта на утакмици: је ли то ко-

вано гвожђе, челик ил' ковано-ливено,,или ливено гвожђе? Јер се то од ока не може ценити, ни контролисати.

Занатлија мора увек сам се бринути за пренос својих справа до места одређеног за утакмицу, па макар му се давале олакшице, или не, а ако одређује себи заступника или пуномоћника, треба да има на уму: „да више вреди стручно знање од лепих беседа“ или да је „од речи до дела бездана цела!“

4. Избор оцењивачког суда

Како обично питања у оцени справа засецају у круг пољопривредног стручног знања, то у оцењивачки суд треба бирати већим делом интелигентне пољопривреднике, но где је год могуће треба се за оцену конштрукције и извршење исте обратити и техничким стручњацима, међ' којима треба увек да се нађе и по један члан, који се разуме у раду са снагомером. Најбоље је ако се оцењивачки суд подели на пољопривредну и на техничку групу, како ће свака за себе посматрати и оцењивати рад по својој струци, па заједничке њихове опоске, треба поверити ради срачунавања једном ил двојици чланова.

II. Извођење саме утакмице.

При оцени справа треба увек поделити цео посао, према особинама справе, које се могу посматрати и оцењивати у мирном стању (кад справа не ради), при самоме раду и које се као резултат рада, дакле по престанку рада имају предузети.

Оцену техничког посла треба оставити на послетку, јер често ће бити могуће, ма како да рад кратко време траје, да се мане конштрукције и материјала тада покажу.

2. Претходна проба.

Плуг треба под надзором пољопривредне комисије, да своју претходну пробу издржи, јер тада се најбоље може оценити лакоћа руковања. За претходну пробу довољно је посматрати 4—5 првих бразда, те да се тачан суд добије о подешавању, о ходу и о обртању плуга.

Ако се претходна проба остави потпуно на вољу фабрикантима, онда судије не ће доцније моћи да улуче прилику, да се оријентирају о подешавању плуга на разну ширину и дубину, не ће веровати исказу такмичара, или рђавој оцени од ока. За то је боље, ако се и увек и сами увере о начину и о лакоћи подешавања плуга, јер „пробање више вреди од штудирања!“ што рекла она лепа немачка пословица.

2. Проба снаге.

На деоници омеђеној попречним браздама техничка комисија треба да пусти плуг да образди једном, па пошто обележи значке за оцену ширине, треба код 2 до 3 бразде, да пусти снагомер да скине диаграме.

Ако се оће да оцењује и јачина или снага стоке, онда се може контролисати и потребно време за орање извесне површине, или брзина спрежне стоке, но то не сме, као што смо приметили ни у колико утицати и на оцену самога плуга.

3. Проба рада.

Плуг отпочиње под непрестаном контролом усвојене дубине, да последњу деоницу преорава, при чему пољопривредна група судија има да посматра и оцењује сам рад орања, као што је већ речено.

4. Оцена трајашности

и опис конштрукције, задатак је опет техничке групе.

III. Срачуњавање резултата и такмичења.

Основицу за прорачуне трошкова дају: извршен рад, интерес, амортизација и обдржавање, руковање и каквоћа рада.

1. Одређивање вучне снаге.

Један одељак комисије може рачуном одредити из диаграма, за сваки плуг вучну снагу за квадратни метар простора. Резултати више диаграма за један плуг, увек се сједине.

2. Одређивање ступњева.

Други опет одељак комисије из бележака оцењивачког суда, срачуњава ступњеве — или поступицу — рада, руковања и трајашности.

Ступњеве ћемо добити, када јединице помножимо са њиховим ступњевима вредности, па добијени број поделимо са сумом максималних тачака (Види пример за то).

Ступањ, или поступица рада, показиваће, са колико је процента површени рад једнога плуга, за пољопривредне циљеве драгоценији од осталих плугова.

Код руковања, поступица ће показивати, за колико је процента послуга, код једне конштрукције јефтинија, него ли код друге; и на послетку из поступице трајашности сазнаћемо, колико можемо више уштедити код једне конштрукције, но код друге на амортизацији и обдржавању.

3. Прорачун радних трошкова.

Из тако припремљеног материјала прорачуњавају се крајњи резултати на следећи начин:

а). *Прорачун наднице.* Наднице орања за ha = *надници за спрегу и за орача* за дан пооране површине.

Поорану површину за дан а за разну спрежну снагу добићемо из следеће таблице:

ПООРАНА ПОВРШИНА У ha ЗА ЈЕДНО ГРЛО И 8 ЧАСОВА ДНЕВНОГ РАДА

Тежина спрежне стоке	Z = 20 кгр.		Z = 40 кгр.		Z = 50 кгр.		Z = 60 кгр.	
	коња	волова	коња	волова	коња	волова	коња	волова
250—400	0·78—0·92	0·61—0·72	0·39—0·46	0·30—0·36	0·31—0·37	0·24—0·29	0·26—0·31	0·20—0·24
400—500	0·93—1,17	0·7 —0·9	0·47—0·45	0·35—0·45	0·37—0·47	0·28—0·36	0·31—0·39	0·23—0·30
550—700	1,05—1,37	0·76—1·02	0·52—0·68	0·38—0·51	0·42—0·55	0·31—0·41	0·35—0·46	0·25—0·34

Z значи вучну снагу за пресек бразде од 1 десим. ширине и 1 дм. дубине.

При том вредности узете из ове таблице, које су срачунате на 1 дм. дубине морају се поделити са нормираном дубином бразде. Ако вучна снага одступа од оне у таблици, онда треба и наднице на *ha* у размери спрам вучне снаге повисити.

Простије је, ако се једном за свагда по формули: $(F)\frac{П=01}{Z}$ таблица за Z=15, 16 . . . 60 утврди.

За нормално извршење рада..... за једног коња, може се узети да 1 коњ може за време од 8 часова 50 кгр. са брзином од 65 мет. на минут вући (теглити)

Дакле.... $= 50 \times 65 \times 8 = 1670{,}000$ м kg.

$$F\frac{15.600}{Z}.ha, \quad \text{за вола } F = \frac{12.2000}{Z}.ha$$

(Свршиће се)

ЈЕСЕЊЕ И ПРОЛЕЋЊЕ САЂЕЊА ВОЋА

Приближује се већ јесен, а с тим и сађење воћа и дрвећа. Вредни привредници већ размишљају, како ће овај посао што разумније да изврше, те да им воће бујно напредује и кроз неколико година донесе и лепог и укусног рода. Они пазе на земљиште, положај и припремање, копање рупа; пазе још на каквоћу самих садница као и на то: какве врсте и сорте треба да саде према своме земљишту и пијачној тражњи. Ураде ли све како ваља, онда се доцније не ће вајкати, што су мало већи капитал утрошили на подизање воћњака.

Поред свега овога, треба да пазе и на време сађења. Садити се може од јесени пошто лишће одпадне, па све дотле, док сокови у пролеће по ново не крену. Понајудесније је време сађења у јесен, месец Октобар и Новембар, — у пролеће друга половина месеца Фебруара и сав месец Март. Јесење сађење је корисније и с мање се штете може извршити него пролетње; јер у пролеће, нарочито кад се одоцни, могу да пропадну све посађене воћке. У јесен посађене воћке имају доста времена, да образују ситне нове жилице које ће одмах на пролеће храну из земље примати, што код пролетњих није тај случај. Да је ово доиста тако, може се сваки уверити, ако младе саднице закопа у ров у јесен, па кад их буде вадио за сађење у пролеће, приметиће на њима велику количину нових сићаних жилица, од којих зависи рано кретање сока и одраштај пупољака и нових летораста. Ово се може објаснити једним простим природним законом, ако посматрамо неку биљку, како она постаје из семена. Узмимо на прилику клијање боба, пасуља или грашка и приметићемо, да не излази прво стабљика и лишће па онда жилица, него семе тера прво жилицу и, пошто она достигне извесну величину, онда тек излази стабљика и лишће. Ово не бива за то, што се стабљика са жилама за земљу хоће да утврди, него за то, да лишће примљену воду жилицама испарава, те тиме створи могућност да је опет примити и у надземне делове спроводити могу. По што дакле воће, које тако исто тера лишће и стабљике, троши воду, то оно треба да развије по већу количину жила, па после лишће и лети расте. За нова образовања троши посејано семе своје резервне материје смештене у самом семену, као год што опет троши воће и дрвеће те исте своје, смештене у деблу, гранама и дебљим жилама; из чега излази, да за та нова образовања није потребно прво лишће.

Ако какво дрво или воћку преко зиме посадимо са осакаћеним или уништеним жилама, то ћемо приметити, да и оно тера лишће и кад што лети расте, али на рачун оних резервних материја које су смештене у стаблу и гранама. Оваково дрво, истина тера и спочетка и изгледа да је примљено, али чим изупотреби оне резервне материје, одмах угине. Посади ли се пак воће у позно пролеће, кад су дани дужи и топлији, онда оно истера горе пре лишће него жиле. Због тога, што на образовање тог новог лишћа троши више воде него што је примити може, често се дешава, да оно или дуго чами, или са свим пропадне.

Из напред наведеног, излази: да је од неопходне важности, да, посађене воћне саднице избију прво жиле, па онда горе лишће и лети расте, што је свакојако могућно у највише случајева код јесењег засађења. — Код пролећњег сађења добро је, ако се оно изврши док је сок у потпуном миру.

Јесење сађење, као што је напред поменуто, почиње од оног времена, када лишће буде опало с воћа. Ако ово опадање лишћа иде споро, а нарочито услед топлог и влажног јесењег времена, онда се може пресадити и са нешто лишћа; доцније, по што дрво дозри, треба лишће полако скинути Ако би се ово скидање лишћа извршило пре времена, онда је у питању и сам опстанак дрвета као и при позном пролећњем сађењу.

Докле се може садити у јесен, зависи од времена и саме земље. Докле год је земља трошна и за обрађивање подесна, дотле се могу и саме воћке садити; у песковитој и иначе лакој земљи, оно се може протећи и доцније, док у тежој добро је ако се пре изврши. Ма како да се изврши сађење, добро је, ако се около посађене воћке метне један слој од 15—20 см. угорелог ђубрета или лишћа, јер овај покривач не да зими да мраз продире у земљу и воћку подиже, и на идуће пролеће и лето опет чува земљу од сувишног испаравања — сушења.

ТРЕБА ЛИ КРУНУ ПРИ САЂЕЊУ МЛАДОГ ВОЋА ОДМАХ ОРЕЗАТИ?

До сада је познато, да се круна у јабучастог воћа орезује или одмах по сађењу, или тек по сађењу после једне године.

Код првог начина, све се гране орежу до на половину или трећину своје дужине, и тако круна остане ниска и са мало лишћа, које није у стању нити да испарава сувишну воду, нити пак да приправи храну која је потребна стаблу, гранама и жилама. Још, ако се воћке старије саде, онда се орезивати мора на двогодом и трогодом дрвету, који никад нема развијене дрвене пупољке, но само сакривене или спавајуће. Услед тога, тако орезана воћка креће доцније лишће

из тако малених пупољака које је одвеђ слабо и мало, да готово ништа и не помаже посађеној воћки, а нарочито још, ако су јој жиле много повређене. Овакове воћке и ако остану прве године живе, морају се на идућу годину углавити ниже, па, ако она буде имала што год развијених жила, онда ће и нови леторасти да одрасту и у дебљини и у дужини.

При сађењу главно је, да се има на уму ово, да посађена воћка, што брже и раније добије снажно лишће (нарочито ово важи за прву годину), јер што год пре добије лишће, у толико ће пре образовати и жиле. — Ово се даје објаснити тиме, што лишће додаје жилама своју сувишну храну.

Код другог начина, круна се никако не орезује при сађењу, него тек после прве године. И овај начин није без мане. Кад би се воћке из расадника могле да изваде, без икаквих повреда жила, онда би се овај начин могао применити, — али, ово је савршено немогућно. Једино могао би се он да употреби код воћа, које није више од један пут у расаднику пресађивано, због чега и нема крупних споредних жила, већ само сржну — срчаницу, вреженасту.

На посађеном не орезаном воћу, нарочито ако су жиле јако повређене, приметићемо у лето (ако је још сушно), да се поједине целе гране суше из узрока тог, што њихове жиле нису у стању, да им подмире потребу у води.

Често се дешава, да се на воћки којој круна није орезана по сађењу, у дрвених пупољака образују цветни, а нарочито код оних сората крушака и јабука, које имају особину, да слабо у дрвету расту; зато се код њих мора поново круна да орезује, и то чак на ниже до места одакле се она дели у кракове. Због овога се круна доцније развије неправилно и тек се њен облик дотера после 3—4 године.

Дакле, као што се из овога види, оба ова начина имају својих мана, које јако утичу на доцније развијање посађених воћних садница. Да би се пак све те мане избегле, добро је ако се за орезивање круне узме једна средина и гране се у толико орезују, у колико су жиле при вађењу из расадника повређене. Зато је препоручљиво, да се све гране у круни које сачињавају продужни пораст, а од кога зависи и облик круне, никако при сађењу не орезују, — остале мање или веће споредне гране треба орезати, према већој или мањој повреди жила за једну трећину или половину своје дужине. За неорезане гране, жиле приме довољно воде, због чега јачи пупољци потерају одмах лишће које прерађа храну за развиће нових споредних жила.

Код са свим младе воћке, која има врло мало или ни мало грана, орезује се продужна грана на 4—5 пупољака изнад места одакле смо намерни, да идуће године добијемо гране за поновно орезивање круне.

И земљиште утиче на орезивање круне. У влажној и јакој земљи, па још ако је иловаста, круна се воћке по сађењу на мало, или врло мало ореже; друге године орезана тера јако леторасте, јер су жиле већ развијеније, а с тим је условљена и већа количина листа. У мршавој или лакој песковитој земљи, неорезане гране често се осуше, или, ако не буде тај случај, онда се на местима где се хоће круна да утврди, образују цветни у место дрвених пупољака.

Ако се воћке због нагомиланих послова или иначе других узрока, посаде у позно пролеће, кад је већ вегетација почела и пупољци за истеривање лишћа наједрали, то је потребно, да се круна што јаче орезује (од основице одакле се гране разводе па за 4—5 окаца на више).

Ако се воћке у јесен саде, онда се круна ни у ком случају не орезује до пролећа, а у пролеће, ако су жиле повређене, орезују се гране сразмерно према повређеним жилама.

ГЛАСНИК.

Руске земљодјелске сељачке задруге. — «Застава,» у Новом Саду, донела је овај занимљиви чланчић од свог пријатеља из Русије:

Има већ неколико година од како се склапају и удешевају земљодјелске задруге по разним крајевима руске царевине. Има једна врста, коју склапају омладине за образоване људе, и оне су познате под именом: «Толстовскія колоніи.» Сад се ево чује, да и сами сељаци склапају слободне (не по родбини) земљодјелске задруге, и то у Херсонској губернији у Александријском округу.

Свака задруга, или као што Руси кажу, свака «артель,» састоји се из 5, 6 и 7 фамилија, и то на најмањи рок од пет година. Сва земља, као и своја сопствена, узета је у аренду, те сачињава једну целину и налази се под општим руковањем полозовањем цијеле задруге. Тако исто и све непокретно имање и добро, које спада у газдинство и привреду.

Радња је заједничка и код куће и у пољу, порез и прирез плаћа се заједно. После вршидбе, дели се зрно, рана и т. д. сљедећим начином. Прије свега се оставља на страну зрно за семе и за све задружне издатке, приватне, државне, земаљске и општинске. После се оставља једна част ране на случај рђаве године, а сав остали добитак дијели се по броју радника. Таквих задруга има већ 60 у том округу, које су углавиле договор и који је законом утврђен. Али само њих 10 отпочеле су заједничку радњу, јер ове друге немају за сад доста новаца да отпочну.

Да се почне радња, тражи се од сваког задругара од прилике 50 рубаља да има. Милостиње, добровољне дарове и прилоге задруге из начела не примају само зајам с интересом 8 на 100 рубаља на годину даје и прима такова задруга.

И око Јелисаветграда постоје такође 20 задруга, али и оне немају за сад доста новаца и очекивају приватну помоћ.

* * *

Уређење шумарства у Бугарској. — Бугарска влада желећи да уреди своје шумарство по примеру осталих држава, послала је у иностранство једног свог шумара — инспектора шума за окр. Татар-Пазарџик — и ставила му у задатак, да проучи уређење шумарства у другим државама. У том путу бугарски изасланик био је ових дана и у нашем шумарском одељењу и разбирао о стању и предузетим мерама за уређење наших шума. У колико смо том приликом могли сазнати, и у Бугарској је нешто рађено на подели и ограничавању шума, али се је на томе послу стало, јер су и у Бугарској, као при Богу и код нас, шуме агитацијоно средство политичких странака у земљи, и предмет трговине партијских шпекуланата, што јако отежава сваку напредњију реформу на пољу шумарства. — К —

* * *

Калуђерска скупштина. — На Крстов-дан ове године, држата је у манастиру Раковици код Београда прва калуђерска скупштина. Поред другог рада, донела је скупштина и оввкову резолуцију, коју ће упутити на решење Архијерејском Сабору Краљевине Србије. Резолуција у колико смо сазнали у главном је:

Да се манастирска имања претворе у *угледна добра*. Да се у манастирима *држе корисна теорична и практична предавања* најмање бар два пута преко године. Да сваки манастар издржава по једног питомца, који би прво свршио Богословију, па онда Пољопривредну школу и остао у манастиру. Да се одмах сваки манастир постара, да пошље по једног или два питомца, који би изучили прераду

млека. За тим је скупштина изабрала за своје почасне чланове: Садашњег г. министра народне привреде; г. Милана Р. Антића управника Топчидерске Економије и председника Српског Пољопривредног Друштва и г. Светозара Љ. Гавриловића, књижевника и уредника пољопривредног листа „Тежака."

Лепа одлука, а још би боље било кад би се и у дело привела. Шго то буде пре учињено, тим је боље. И ако су нам манастири за време толиког робовања очували веру и писменост; време је данас да из њих озари светлост и све гране наше Пољске Привреде. Они онда ништа неби изгубили од своје славе и величине. Они би били и даље онај корисни расадник свега што је добро и корисно. Који би њима долазио на молитву, отишао би из њих утешен и поучен, како да се Богу моли, како да свој рад употреби на корист своју, на срећу куће своје и домовине своје.

Куд ће лепше замисли но да нам манастири буду угледна добра. Њима се сабира народ, од њих одлази поучен и упућен у своме раду. Они бн нам показали у будуће: угледне винограде, угледне воћњаке, дивну пасмину стоке, вештачки уређене уљанике. У њиховим просторијама гајила би се свилена буба и прерађивала свила, око манастира биле би алеје од дудова и другог корисног воћа, зими би у њима биле отворене уређене читаонице и продужне школе. — Нека се нико не боји, да би онда манастири изгубили што од свог имена, не, они би тек онда били оно, што су били у постанку своме: Блажили би душу а крепили и освежавали тело. **Г.**

БЕЛЕШКЕ.

Утицај калемљења лозе. — Да је калемљење лозе на америчкој подлози неопходан услов за борбу против филоксере, и да је то једини пут, да одржимо винодеље, потврђено је толиким примерима, да је, готово, излишно о томе и говорити. Али, да то калемљење одлично утиче и на својство вина, то нам је, поред осталих примера, потврдио и опит, који се врши са вина добивених са лозе калемљене и некалемљене.

Тако, прошле године, чињени су опити с винима на све стране, и потврђена је надмоћност вина са калемљене лозе. У тим винима нпр. има 8% више шећера, него у винима са некалемљене лозе **Д.**

ДОПИС.

Пољна 14. Септембра 1895. год.

Месец и по дана како немамо кише. Топли дани припомогли су те се берба кукуруза примиче крају, али је веома незгодно што не можемо да отпочнемо сејање стрмних жита, но морамо чекати да падне киша а то ће бити доста доцкан.

Сем кукуруза друге бербе и немамо, јер нам о св. Пантелији град утуче и грожђе и шљиве.

Ове године нисмо имали добре бербе ни у стрмним житима, па ипак цене су врло рђаве, тако плаћа се:

пшеница	до	8	динара,
јечам	«	7	«
овас	«	7	«
кукуруз	«	6	«

Свињама су веома ниске цене усљед забране извоза и плаћају се најбољи вепар до 20 дин. за који се у повољнијим приликама плаћало 36 динара.

Рогата стока, на доста доброј је цени, те се доста и продаје да би се дошло до новца, јер друго немају шта наши људи да продају, или у исто време остају без волова — без хранитеља што наши кажу — те неће имати чиме узорати и ако наступе добри дани за орање.

Здравље и у народу и у стоци веома је добро и кроз цело лето и сада.

Андра В. Параћанин.

Влашко Поље 14. Септембра 1895. год.

Колико се сећам одовуд још није било у „Тежаку" каква гласа или извешћа о пољопривредним овдашњим приликама. Па мислим, да је умесно рећи коју о томе за једно село са врло великим атаром, који обухвата све врсте питомих земаља и положаја, а које нема дивљине, пустолије, стења и планине. Повијарци Букуље и Космаја пружају се овуда у врло благим и присојним нагибима са незнатним висинама и са богатом количином долина и поља, висоравних и тихо нагнутих страна. Можда би се у големе оскудице оваквога краја могле урачунати: слабе воде и исечена шума. Доиста је права жалост појава оголићених бregова и страна, крај којих се тужно лелуја још какав заостао бокор големих растова и јасенова, чисто стиђећи се, што је још на лицу земље, те и њега није секира оборила. Ово је сведок ужасно ниске економске свести у нашег народа. Причају, да је оних дана, кад су људи изделили и без одобрења општинску утрину, настала била таква сеча и слом шуме, да су кроз село пролазили редови са по 40—50 кола дрва, а у шуми су секире брисале немилице рашће и јасење, границе и церје, клење и макљечи, да се кроз шуму није могло маћи од оборених дебала, те је изгледало као какво бојно поље после битке, прекривено мртвим трупинама. Дани жалости и туге, који се заиста никад оплакати не могу! Доба вандализма, које је начинило ненакнадиву штету.

Чекајући да време и будућност реше питање и о остатку наших шума, ми не смемо више *узалудно* стављати никоме на душу то големо благо наше. С тога неби било згорега рећи овако унапред коју и о привредним срествима и оруђима, којима се народ служи.

Оруђа за рад су и овде проста и примитивна. И ако је село прилично богато са згодним излазима и извозом на Смедерево, Београд, Гроцку, Младеновац и Паланку, опет се никако није имало ни појма о вредности набавке рационалних привредних справа. Оре се до душе гвозденим плугом и веје на вејалицу, али сем две три „копачице," справе за огртање кукуруза, нема више ваљаних алатљика за рад, но је по старински. Тако, нпр. ножнице за скидање гусеница тако су незгодне, да очас уморе радника а гусеница се са њима може скинути дневно са неколико тек дрвета. Исто је тако неприступачно остало ово место сејању добре пиће за стоку. Има нешто посејане детелине и муара и по где где засејана „мешавица" од овса и кукуруза по стрњици, која се зелена коси за говеда.

Но ако у алатима и сточној пићи као и у опште у рационалној пољопривреди нема новина, ово се место може похвалити добром продукцијом старине: добрим обрађивањем и плодом својих стрмнина, кукуруза, шљива и т. д. Нама је и задатак да у овоме допису известимо пољопривредни наш свет о овогодишњој летини и осталим опаскама, које уз то иду. Дакле, на првом су нам месту:

Жита. Овогодишња жетва била је богата. И киша и сунце тако су се допуњавали и узајмично измењивали, да ни једно није претерало те што год шкодило. Јечма је посејано мало а тако и ражи и овса. Главно је жито: пшеница и то по готову све: озимица. Зрно је обично наше и било је доста мршаво, те се могло пожелети једрије. Жетва је вршена српом и по где где косом; вршидба и вејање обично. Уродице је било у мало дивљијим положајима и чупана је с малим мотичицама још зелена. Нарочито је био обузео некакав дивљи грашак, који се истребити није могао. Била је опалила и племењача. Због прошлогодишње оскудице у храни, жито је ове године, пошто је срећено, одмах продавано по 9 и 10 дин. 100 кгр. те тиме отплаћивано зимушње позајмљено жито. Има наде, да ће га сад бар бити толико да ће моћи дочекати ново жито. Стрњике нису почете још да се ору а и то ће бити одмах по кукурузној берби.

Кукурузи су се показали врло добро. Истина јулиска жега могла им је шкодити, да по том није пала ваљана киша, која је натопила земљу. Рани су кукурузи већ скоро обрани и шаша за стоку сасечена и уплашћена. Клипови су крупни и суви без уродице. Плод је био неочекиван. Позних кукуруза има мање и неће стићи још за десетак дана. За продају се кукурузи још не носе. Са шеницом чине они главни усев.

Сена су била добра. Да је бољих вода да ливаде натопе, било би и бујнијег сена и више отаве.

Са усева да пређемо на воћа и винограде.

Шљиве су добро родиле а биле су поштеђене и од гусеница. Ранке шљиве, овде зване „црвенкаче" нису у обичају. Главне су овде мацарке. Свака их кућа има и сађене су готово све у редовима и гајене рационално, те су врло крупне и обилате. Има домаћина, који су их нашли и по двеста товара. Доста их народ продаје појединим сензалима, који су зашли по селима, те их купују и извозе из земље.

Пекмеза и суве шљиве слабо се израђују, већ се пече доста ракије и овде је има довољно. Велика је невоља, што их је сад освојила гусеница и то још необрана. Има је и сувише, а свет не зна начина, да је потамани, но, их и то врло слабо, скида неким примитивним ножицама, које цигани израде.

Воћа остала немају овде тако добре и пажљиве неге, да би и од њих какве користи било. А и мало их је. Јабуке и крушке гаје се нешто боље и више. Каламљење је још у повоју. Први му је овде правца и полета дао г. Милан Буквић овд. учитељ у пензији, што вреди прибележити. Он има свој воћњак од два ланца земље, на коме је засалио и искаламио најразновршније воће. Одатле је продавао многе расаде и каламе. Осим тога он је лично каламио воће појединим домаћинима, којима се за то сам нудио, и који су га звали. Изгледа, да ће ова грана привреде напредовати, јер се све више шири.

Виногради, који су поштеђени од филоксере и затим новопосађени, који су се одржали, а којих више има но првих, родили су ове године необично много. За америчку се лозу само чуло по имену, али донета још није изузев два случаја. Има неколико младих, скоро посађених винограда, који су се лепо примили. Пероноспоре нема.

Повртем, као и обично свугде, сиромашно је и ово село. Највише има купуса, кромпира и лука. Купус би пропао, да не беше скорашњих киша, а лук је на много места био рђав због неке бубе те је сав иструнуо. Пасуља је ове године родило страшно мало због врућина и суше а бундева посејаних уз кукуруз има доста тако и кромпира. Сем пасуља осталих лептарница нема а патлиџана, крставаца и паприке нема толико да би могло задовољити потребе но се кад кад купује и од баштована.

О *шуми* смо рекли напред, а овде можемо још додати, да се нова не подиже, а што је старе остало, то се сатире за гориво и ређе за јапију.

Због тога, што се већи део атара зирати и што је мало планине од *стоке*, оваца је мање из дана у дан; коза и нема. Има добре говеди због чајира и ливада, а од пре 5—6 година негују се и коњи нарочито за тегљење, јер је добар број кућа набавио себи кочије, којима се служи нарочито за саобраћај.

Десетак, двајест кућа има и нешто *чела*, а гаје се и мало *свилене бубе*.

Вреди поменути и добру негу *свиња*, којих има доста, те су многе отеране на жир у Рудник. Нарочита сорта мрких, које су врло продуктивне, зову се овде „*буђевци*“.

С. С. Станишић
учитељ.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

О КАЛЕМЉЕЊУ ЛОЗЕ И ПОДИЗАЊУ НАШИХ ВИНОГРАДА

Написао Милорад Тројановић, руковалац расадника за америчку лозу у Крајини и хонорарни наставник винодељске школе, Са 21 сликом, Београд. Државна штамп. Краљевине Србије 1895. 8 стр. 66. Цена 1 динар.

Ко ове године почиње пчеларити нека набави:

„**ПЧЕЛАРСТВО**“ за потребу почетника и пчелара, израдио Светозар Љ. Гавриловић. Београд 1894. стр. 35 са 127 слика.

Ово је пчеларство удешено за почетнике, да по њему сами одмах на пчеланику могу радити око пчела. Подељено по месецима; описати су јасно и просто сви радови око пчела. Други део садржи најважније из т. зв. пчеларске теорије.

Цена 3 динара. Може се добити код српског пољоприв. друштва.

Министарство просвете препоручило га је за књижнице основних школа.

За поклањање ученицима о испитима — врло згодна и корисна књига.

ОГЛАС.

РЕПИЦЕ ОЛАЈНЕ, има извесна количина на продају, *за свме* и иначе. Цена јој је 20 динара од 100 килограма. Обраћати се друштву, или потписатој управи.

Управа добра српског пољоприв. друштва у Шапцу.

Господин Министар Народне Привреде претписом својим од 16. Новембра пр. 1894. год. ЗБр. 2919, изволео је наредити, да се приплодна грла свиња расе беркширске, која се гаје у Добричеву, не издају народу по навршетку 3. месеца старости као до сада, већ кад наврше по 10 месеци, и то женска — крмачице — пошто се претходно оплоде (букаре) са најбољим заводским нерастовима.

С тога, што ће се у будуће издавати старија грла свиња повећана им је и цена, и то мушкима по 80. а женскима по 70 динара од грла.

Ово се ставља до знања онима, који су ради у будуће набављати из овога завода свиње беркширске расе за приплод. да похитају са својим пријавама; јер се раније поднете пријаве неће узимати у обзир, већ ће се издавати оним радом како се од сада буду пријављивали.

Бр. 277. Из канцеларије одељка управе државне ергеле 21 Фебруара 1895. год у Добричеву.

Уз овај број следује додатак од једног табака.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: Критички поглед на другу изложбу говеда у Свилајнцу. — Колико се цене пољопривредни закони. — Упут за утакмицу плугова и оцена њихова снагомером. — Јесење и пролећње сађења воћа. — Треба ли круну при сађењу младог воћа одмах орезати. — **Гласник.** — **Белешке.** — **Допис.** —

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 38. и 39. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 8 ОКТОБРА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

У СРПСКОЈ ИСТОРИЈИ РЕДАК ДАН.

У чланку „*Може ли Србија издржати економски и царински рат,*“ који је изазвао негодовање извесних кругова похвалили смо родољубиву замисао трговачког удружења и збора српских трговаца, за оснивање кланица и сточних обора у земљи; ободрили смо по својој дужности прегаоце и покретаче, да ту замисао изведу до краја и приведу у дело.

И благодарећи заузимљивости прегаоца и покретача, обилатом и штедром одзиву родољуба из целе земље, збор трговаца, који је држат 1. Октобра ове године, показао је најочигледније „да Срб још живи, да је јунак!»

Тога дана, усвајањем правила «*српског акционарског друштва за клање и прераду стоке,*» ударен је први самосвојни камен темељац оној величанственој српској згради у будућности, која ће послужити као поприште и као уточиште потпуном ослобођењу српске извозне трговине и ако Бог да и потпуној економској самосталности српској.

Збор српских трговаца и родољуба, праћен једнодушношћу и слогом, озбиљношћу и одмереношћу, родољубивим утркивањем и такмичењем у приношењу жртава на олтару отаџбине: — дан 1 Октобра 1895. год. то је историјски дан, као и српске Цвети 1815 са таковским устанком и његовим благословеним последицама, што је рекао један говорник на томе збору. Многобројне или управо безбројне телеграфске честитке из свих крајева слободне Краљевине Србије, доказ су силног одушевљења свих редова и свих крајева Србије и безграничног огорчења њеног, због суседових неоправданих и насилничких мера, противних сваком поштовању међународних обвеза и уговора.

Мала Србија, у овој прилици, имала је уза се искрене симпатије свију образованих синова страних народа и на дан 1. Октобра, доказала свима и свакоме, да уме живети својим рођеним, самосталним животом и свесно вршити културом намењену јој улогу у човечанству, да својом рођеном и ако придављеном снагом уме стрести са себе ланце економског ропства као што је и ненадмашним родољубивим жаром у почетку овога века, стресла са себе и ланце туђинскога ропства. Мала Србија доказала је 1. Октобра, да и мали народи могу бити велики и јаки у слози, љубави ка отаџбини и правом родољубљу. Доказала је тога дана да покрет који је заталасао цело јавно мнење, узбудио све редове српског друштва, уздрмао све гране народног живота, није био „плехана фуруна,“ како аустријски и мађарски Јевреји спрдаше, но покрет одмерен и свестан, који је остварио једно велико дело, од недогледне важности по економску самосталност Србије!

Капитал друштва, створеног 1. Октобра, предвиђен је за сад у 50.000 акција по 25 динара. 1. Октобра само се на збору уписало 10 хиљада акција, а из 10 округа стигло је извешће на сам дан збора, да су ти окрузи уписали до 60 хиљада; за два и три дана после збора знало се, да је уписато близу 100 хиљада акција — *дуло више,* но што је тражено. Како је упис продужен до 21. Октобра, дала се лепа прилика сваком Србину, сваком српском родољубу, да са своје стране одвоји по који залогај уживања, те да га принесе на овако величанствени олтар наше драге отаџбине! Дала се прилика и најсиромашнијему да ступи у коло правих родољуба, који не презају ни од највећих жртава, за добро своје отаџбине! Сваки и најмањи прилог, раван је највећој жртви, јер се ту ради за ослобођење домовине, за њену економску самосталност! Потомци су се показали достојни предака и прилозима својим „камен по камен“ створили дивну „палачу“ ослобођења српске извозне трговине!

Треба на овоме послу да се нађу загрљени и збратимљени велики и мали, богати и убоги, све што се назвало Србином и српским именом!

А да би се дало могућности свакоме ко милује и свакоме ко' може, да учествује и да буде примљен у братимско и родољубиво коло правог пренућа, „друштво за клање и прераду стоке,“ треба да не редуцира пријављене акције, но да их све прими и прикупи, у дужим размацима а са мањим уплатама, као што је и објавило, да по уделу (акцији) поред уписнине од 0·50 дин. тражи и 5 динара (1/5) на име уплате. Тако ће се прибрати и већи капитал, а го-

тово неосетно по улагаче и моћиће пре и више да се постигне, на остварењу друштвенога циља!

„Тежак“ се радује, што никакви марифетлуци суседски нису помогли, да се Србија омете у остварењу овога огромног предузећа! „Тежак“ је убеђен, да и управа „друштва за клање и прераду стоке,“ из највићенијих синова ове земље и чланови, акционари, неће малаксати, ноће издржати за срећу и славу отаџбине, све муке и напоре, за слободу и економску независност Србије као некада и претци наши, са мање снаге и средстава, у далеко и далеко очајнијем стању!

„Тежак“ је убеђен, да оваке родољубе српске неће моћи ништа да омете у остварењу тако великих и спасоносних намера — а камо ли објављено отварање мађарске границе за свиње под 14. ов. месеца — но да ће на крају крајева благодарна отаџбина, моћи да им честита и благодари на постигнутим сјајним успесима!

Свет. Љ. Гавриловић.

КРИТИЧКИ ПОГЛЕД НА ДРУГУ ИЗЛОЖБУ ГОВЕДА У СВИЛАЈНЦУ

(НАСТАВАК)

3. *Рад оцењивачког суда и добијени податци.*

Оцењивачки суд поделио се одмах у 2 групе и за то је и било могуће, да се премери толики број грла, јер је премерено потпуно по пропису:

Из I	оделења	26 грла
» II	«	14 »
» III	»	28 «
» IV	»	18 »
	Свега . .	86 »

Из последњег оделења још су сви премерени парови волова измерени и на општинској ваги, те се и њихова тежина узимала у упоредну оцену.

Поред тога преко 100 грла мерено је само по висини и по дужини, да се оцени сразмера развића трупа спрам висине и правилност телесног строја и кроја!

Оцењивачки је суд, одмах при примању грла, у појединa оделења, вршио први претходни одбир и преглед, оцену од ока и шкартирања грла издвајао на једну страну, а сва боља на другу. За тим је на самом месту, гди је стока смештена, мерењем висине и упоређењем њеним са мереньем дужине извршио ужи одбир, јаче шкартирање. Овакве премере предузимао је свуда, гди се посумњало у оцену од ока. Може се констатовати, да није било ни једног случаја неподударања оцене од ока са оценом путем премера, по већ описатом начину у чланку: „*Начелл за оцењивање стоке на изложбама,*“ што може служити само на част извецбаности чланова оцењивачког суда.

Поред осталих користи од оваквог оцењивања, на основу поентирања и нарочитог премера, имала се и та, што је сваки члан оцењивачког суда имао прилике, да своју сопствену оцену од ока, проконтролише а и да стече уверења, како је поступак с мереньем стоке, не само поуздано и сигурно мерило за оцењивање стоке, већ како се резултати добијени на основу овог поступка, слажу и са тежином стоке измерене на кантару и са оценом општег утиска хармоније и лепоте, чистокрвности или приближности дотичнога грла ка својој раси; како се збирови бележака (поена) згодно и готово тачно односе, са оценом употребне вредности дотичнога грла.

Само извршење овог поступка, у нашим приликама, обогатило нас је све искуством, да је сам поступак потпуно применљив за наше прилике. за наше домаће сојеве говеда и да је он и због тога од особите важности по нас што смо на основу његових оцена, у стању, да исти поступак са доста сигурности употребимо како за оцену приплодне подобности код дотичне стоке, тако и за оцену резултата поправке стоке, било да се поправка та врши путем укрштања или успешнијим запатом у сопственој крви.

Другим речима, још сад, са овако малим искуством о примени овог поступка на једној изложби и на ограниченом броју говеда, сме се већ тврдити, да ће сам поступак моћи од сад да се употребљује, као путовођа а можда и руковођа и при одбирању грла за приплод, према циљу запата и сточарења, па и при руковођењу и извршењу самога запата. Да ће и у тим, толико важним случајевима по успех сточарства, моћи овај поступак (можда на основу доцнијег искуства донекле измењен — модифициран) да се употреби са најбољим успехом, па да и у тим најважнијим практичним радовима непосредног извршења поправака стоке, потпуно замени одбирање, рад на основу оцене од ока.

На основу тога, увођење овог поступка и код нас, може се сматрати, као једна велика добит по унапређење сточарства!

Место лутања, нагађања, место ослањања на оцену од ока и на „погрешивост“ људску, има се сигуран један поступак сведен на мереље и упоређивање висине спрам дужине, висине спрам предње и позадне ширине и висине спрам дубине груди. Ми би овај поступак најтоплије могли препоручити свима стручњацима — сточарима — а нарочито државним заводима, који се баве поправком стоке разних врста.

Искуства овог — Лидтиновог — поступка поентирања у комбинацији с мереньем, основана су на мереньу говеда и према томе, за остале врсте стоке: *коње, овце и свиње,* можда ће се морати тећи више искустава, чинити више проматрања, докле се и код њих не би поступак сам смео и могао употребити и применити. Треба и за те врсте стоке, на основу штудије и проматрања, утврдити норме за сразмере телесне, које најбоље одговарају лепоти и хармонији у вези с приплодном и употребном подобношћу стоке.

Ниже саопштавамо, у виду таблица, сређене податке добијене мереньем оцењивачког суда на изложби говеда, у Свилајнцу, као потврду горњих својих закључака:

II. Изложба говеда у Свилајнцу 1895. **Одељење А. Краве с младим теладма.**

ПРЕМЕР ИЗЛОЖЕНИХ ГРЛА

Тек. број	Сума оцена оцењивачког суда	ИМЕ СОПСТВЕНИКА	Одакле је?	Оцене од ока и испитивањем			Податци за оцену добијени мерењем, све у сантиметрима										
				понајважније за карактеристику			Висине (за оцену грбине — леђа)				Дужина трупа		Ширине			Дубина груди	
				Пол	Године	Раса по чистокрвности или приближности добила оцену	Гребена	Средине леђа	Крстију	Курјука (копка)	Од зглоба рамењаче до чвора седњаче	Однос спрам висине	груди	Карлице (кукови)	Однос спрам висине	Гребен до лакат. зглоба	Однос спрам висине
1	37	Перица Ћирковић	Јагодина	—	4	3	137	132·5	135	140	168	врло добро	41	57·5	слабо	63	прилично
2	37	Маринко Видојевић	Крагујевац	—	2¼	2	134	134·5	138·5	143·5	157·5	„	44·5	55	добро	62	„
3	36·5	Милош Ђорђевић	Лапово	—	8	3	138·5	136	140	140	162	слабо	41·5	57	прилично	62·5	„
4	36·5	Јован Милојковић	„	—	7	3	137	133·5	138	143	170	врло добро	43	58	„	62	„
5	36	Радосав Пишковић	„	—	5	2	138·5	134	140·5	140	166	„	46	58	добро	64·5	„
6	35·5	Голуб Гарошевић	Бобова	—	5	2	139	134·5	139	140	167·5	„	47	62·5	„	64	„
7	35·5	Милосав Ђорђевић	Лапова	—	6	3	134·5	135·5	141	139	160	добро	46	60·5	врло добро	59·5	слабо
8	35·5	Антоније Живановић	Рача	—	7	2	138	133·5	139·5	143	165·5	„	44	61	добро	63	прилично
9	35·5	Миленко Матејић	Д. Рача	—	3	3	143·5	139	144·5	147·5	162	врло добро	43	57	прилично	64·5	слабо
10	34·5	Милосав Богосављевић	Марковац	—	3	2	138	138·5	141·5	147	160	„	40·5	56·5	прилично	64	прилично
11	33·5	Панта Николић	Глоговац	—	8	3	135	135	137	140	157	слабо	45	55	добро	62	„
12	33	Ђорђе М. Ђорђевић	Лапово	—	3	3	134·5	131·5	135	134·5	154·5	врло добро	40	74[2])	слабо	59·5	слабо
13	33	Иван Петковић	Марковац	—	6	2	134	131·5	136	135	155·5	слабо	43·5	56	прилично	66	добро
14	33	Живко Сретеновић	Сипићи	—	7	2	134	133·5	137·5	140	163	врло добро	48	62	врло добро	62	прилично
15	32·5	Голуб Гарошевић	Бобова	—	4	2	140·5	138	142	142	167·5	добро	42	56	прилично	62·5	слабо
16	32·5	Исак Цветковић	Свилајнац	—	3	2	135	135	137	135	149	„	44	55·5	„	60	прилично
17	32	Драгољуб Илић	„	—	4	2	133	135	142	143	154	врло добро	45	54	добро	60	„
18	32	Драгољуб Илић	„	—	3	2	145·5	140	146	148	164·5	„	44	60	„	65·5	слабо
19	32	Петар Милојевић	Луковица	—	5	2	133·5	133	138	136	158	„	43	56	„	55·5	„
20	31·5	Милутин Илић	Свилајнац	—	8	1·5	133	131	134·5	134·5	156	„	42	59	прилично	59	„
21	31·5	Стојадин Петровић	„	—	8	3	132	130	134	133	149	„	41	54	слабо	58	„
22	31·5	Драгољуб Илић	„	—	6	2	140	138	143·5	143·5	165	„	45	59	прилично	59	„
23	31	Гвозден Милосављевић	Црквенац	—	2¼	2	134·5	134	139	140	151·5	„	43	54·5	„	59·5	„
24	29	Лазар Вељковић	Свилајнац	—	3	2	133	131	133·5	136	160	„	40	55	слабо	63	прилично
25	27	Илија Анђелковић	Марковац	—	7	1	134	131	136	137	158	„	42	54·5	прилично	63	„
26	27	Коста Јовановић	Рача	—	9	2	127	128·5	133	133	153·5	„	37	52	слабо	60	„

II. Изложба говеда у Свилајнцу 1895. **Одељење Б. Јунци и јунице.**

ПРЕМЕР ИЗЛОЖЕНИХ ГРЛА

Тек. број	Сума оцена оцењивачког суда	ИМЕ СОПСТВЕНИКА	Одакле је?	Оцене од ока и испитивањем			Податци за оцену добијени мерењем, све у сантиметрима										
				понајважније за карактеристику			Висина (за оцену грбине — леђа)				Дужина трупа		Ширине			Дубина груди	
				Пол	Године	Раса по чистокрвности или приближности добила оцену	Гребена	Средине леђа	Крстију	Курјука (копка)	Од зглоба рамењаче до чвора седњаче	Однос спрам висине	груди	Карлице (кукови)	Однос спрам висине	Гребен до лакат. зглоба	Однос спрам висине
1	37	Ђорђе Тодоровић	Лапово	м.	1¼	3	142·5	139	142	145·5	156	добро	50	54	врло добро	66·5	прилично[1])
2	33	Младен Филиповић	Свилајнац	ж.	2	3	135	134	136	137·5	148	„	40	54	слабо	60	„
3	35½	Мика Стевановић	Гложана	м.	1¾	3	136·5	133·5	141	140	140	прилично	46	49·5	добро	64·5	врло добро
4	32½	Ђорђе Крстић	Дубља	ж.	1½	2	129	131·5	136	138·5	147·5	врло добро	43	51·5	„	59	прилично
5	35	Аксентије Павловић	Сипића	м.	1¼	2	134	136	141	142	166·5	„	46	54	„	61	„
6	31	Богдан Петровић	Лапова	ж.	1½	2	131	134	139	139·5	150·5	„	38·5	53	прилично	57	„
7	33	Анта Станојевић	Вучића	м.	1¼	2	121½	127	130·5	130·5	147·5	„	48·5	50	врло добро	62	врло добро
8	32½	Живан Живановић	„	м.	1½	2	131	135·5	140	140	158	„	43·5	50·5	добро	58	прилично
9	30	Тихомир Рајић	Кнежице	ж.	1½	2	136	132	136	141	149	добро	44	52	прилично	61	„
10	30	Јованча Матић	Свилајница	ж.	1¼	1½	125	126	128	125·5	141	врло добро	38·5	45	„	55	слабо
11	31½	Ђорђе Невесић	„	м.	1	2	122·5	120·5	123	125·5	139	„	37·5	48	„	58·5	прилично
12	29½	Стојадин Божић	Мирошевца	ж.	1¼	2	137	136	140	141·5	146·5	прилично	45	54	добро	62	„ [2])
13	29	Пантелија Ватић	Црквенца	ж.	2	2	125·5	125	132	131	144·5	врло добро	42·5	52	„	49·5	слабо[3])
14	28	Радосав Ђорђевић	Лапова	ж.	1¼	2	121	121	125·5	123	139	„	37	44·5	прилично	51	„ [4])

[1]) Ванредна I награда

[2]) Поклони

[3]) Поклони

[4]) Поклони

(Наставиће се)

РАНИЈЕ НАБАВКЕ СТОКЕ СА СТРАНЕ.

Г. Паја Т. Тодоровић приликом поднашања извештаја о набавци приплодних говеда штампаном у „Тежаку“ број 36 и 37. рад сам и ја ради објашњења као допуну тога извештаја да напишем и опишем од када се датира набавка приплодних говеда и остале стоке у нашим заводима т. з. Топчидерској Екопомији и државној ергели у Љубичеву.

Покојни Атанасије Николић звани „Чича Срећко“ чије име не треба заборавити, основао је први Топчидерску Економију а за тим одма и земљоделску школу у Топчидеру која је отворена 23 Априла 1853 године.

Први питомци на броју 55 из сваког среза појединачно међу којима сам и ја био застали су уређену и отпочету организицију у сточарству, тада је било набављених крава и бикова расе Маријахоферске које су особито добре и млечне а приплод за теглење по равничним пређелима боје су жућкасте, друго Марцталске боје сиво-мрке, мало су слабије на млеку али за теглење издржљивије особито за брдовита места и пређеле и треће наш сој домаћи, краве и бикове из колубаре ваљевске, ове су краве подвођене и ради укрштања под бикове Марцталске расе од чега је приплод за теглење здраво добар произлазио довде што се говеди тиче од када су за Топчидерску Економију ради приплода набављена а сада хоћу да објасним да је тада већ било набављено: оваца свилоруни, меринских, оваца са добром вуном из Панчева, и оваца овоземски наших краљевски из ужичког окр. даље од свиња било је расе Енглеске боје беле и црне гојазне и добре за приплод и наших овоземских шумадинских „звани бацакових пореклом још од времена из домазлука књаза Милоша питоме и гојазне 23. Априла 1855. год. када сам са мојим друговима свршио као први питомац земљоделску школу, и по положеном испиту као најбољи задржат сам у Топчидеру са још моја два друга именом Ивком Томићем и Иваном Протићем, и бих постављен за газду Економије Топчидерске, Ивко за учитеља школе а Иван за воћара. И тада ми је предата управа на сточарством и земљорадњом и за време од 1855—1859 године ја сам руковао и водио пореклопис о свима поменутим расама стоке у потпуном смислу. За време Свето-Андрејске скупштине распуштена је школа земљоделска.

1859. године за време владе књаза Милоша наређено ми је те сам превео из Топчидера све горе наведене сојеве говеди и извесан број Ергеле која је у Топчидеру на издржању била и предао управи државне Ергеле којој је тада био управник пок. Јевта Стојановић, само сам оставио известан број добрих и млечних крава за дворску потребу и известан број бикова за пуштање на краве приватних лица.

Из свега преднаведеног изволиће читаоци „Тежака» увидети од када је почето поболшење говеди нарочито расе Маријахоферске и Мерцтелске и при ком заводу и кад одпочето што је нужно да се зна и требало је напоменути и то да се зна приликом прављења извештаја о изложби Свилајначкој јер је сав онај награђени приплод из времена поменутог завода најпре Економије Топчидерске па тек доцније Љубичева.

Ово сматрао сам за дужност ради допуне горњег извештаја објаснити поштованим читаоцима, а уредништво молим да га у «Тежаку“ штампа те тиме да се сете садањи млади економи на старе оснивача и привреднике тих установа.

Сергије Станковић
чинов. у пензији и редовни члан
срп. пољ. друштва

СРЕСКИ СТАНИЧНИ КОЊАРНИЦИ ЗА ДРЖАВНЕ ПАСТУВЕ.

(свршетак)

Министар је учинио своје реченим расписом а ми опет учинисмо своје овим написом Из написа пак овога види се јасно ко још и шта има по овоме да ради и да посвршава, те да српски наимари, још зимус припреме све што треба, па чим сијну први зраци пролетнега сунца да могу да полажу темеље и да отпочну подизање привредних грађевина — расадница бољег соја коња.

Ми не можемо да замислимо да има у Србији тако сиротних срезова који не би могли да покупе за два полгођа онолико прireза колико је за подизање среске пастувске станице потребно. Али ако би се ма из којих повода ипак такав случај код кога среза десио, онда нека среске скупштине таквих срезова донесу одлуке, да се прирез за подизање среске пастувске станице прикупља у току четири полгођа а то у току целе идуће 1896 и 1897 године.

Било пак да се прирез прикупља за два или за четири полгођа, свакако треба одлука среске скупштине да обухвати још и то, да ће срез све донде док станица не буде готова, узимати о свом трошку под кирију коњарник за државне пастуве за она четири месеца док су пастуви на станицама. И, најзад, да ће срез сваке године за време сезоне опасивања (Марта, Априла, Маја и Јуна) хранити пастуве о своме трошку.

Према томе што овде напоменусмо, или боље да речемо, према духу расписа министра народне привреде, имале би одлуке среских скупштина да гласе од прилике овако:

1. Срез пристаје да о своме трошку подигне у месту, где је среска канцеларија, онакву станицу за државне пастуве каква је предвиђена расписом Господина Министра Народне Привреде од 16 Августа 1894 године ЗБр. 1915 и да ту станицу обдржава у свему у исправности.

2. Срез пристаје да о своме трошку пастуве сваке године за време боравка њиховог на станици (а то је око 4 месеца) храни.

3. Станица се има подићи до *јесени* године 1896-те, с тога за оне пастуве који ће доћи на станицу у *пролеће* исте године узеће срез о своме трошку удобан коњарник под кирију. (То ће исто чинити срез и у пролеће 1897-ме године ако станица ма каквом предузимачевом кривицом не би дотле готова била).

4. Срез умољава и овлашћује својега среског начелника да овај одмах извести надлежну окружну власт о овим одлукама и да је умоли да окружни инжињер у споразуму с окружним сточним лекаром, одмах приступи изради плана и предрачуна за станице који се има у што краћем времену поднети на преглед и одобрење министарству грађевина.

5. Срез умољава својега среског старешину да одмах издејствује од господина Министра финансија одобрење поменутог прireза.

6. Срез умољава господина начелника да о овим одлукама одмах извести господина Министра Народне Привреде и да га умоли да би се он изволео одазвати, и ако закашњеној молби овога среза, те наредити коме треба, да се почев већ идућега пролећа, шаљу пастуви редовно сваке године и у овај срез.

7. Издатци (трошкови) око подизања станице и набавке станичног прибора имају се покупити среским прирезом у два полгођа 1896 године, а трошкови око издржавања пастува у току првог полгођа сваке године. —

У станични прибор састоји се из ових предмета:

а). дрвени сандук за овас с поклопцем и јаким катанцем;

б) решето за чишћење овса;

в) по једну плитку дрвену ведрицу (шафољ) за појење и по једну мању дрвену ведрицу (шафољ) за прање копита на свака два пастува; сем тога, једну малу ведрицу и сунђере, за прање пастувског уда раствором после опасивања.

г) јаку котарицу за изношење ђубрета;

д) две лампе (ако је коњарник висок висеће, а ако је низак дуварске) и месечно шест литара гаса;

ђ) топломер (термометар) Целзијев;

е) по један кревет (ногари и даске) за свакога коњара (сеиза);

ж) 1 сто (астал), 1 столицу и материјал за писање;

з) једну кутију плехану за дељење овса. На кутији треба да је тачно обележена њена запремина;

и) 1 часовник без висећих ланаца (овај часовник да се набави кад пројектовани нови коњарници буду готови) и најзад

ј) чивилуке и погараче за остављање узди, седала и осталог прибора за јахање и опасивање.

У поменути прибор долазе и оне дрвене мере (мотке) које су потребне за мерење висине кобила, али те мере неће се набављати о трошку среском него ће их свакој станици слати Управа Државне Ергеле.

Што се тиче набавке потребне количине хране за пастуве за 4 месеца она се има срачунавати овако. На сваког пастува треба рачунати дневно по: пет килограма овса, 8 килограма сена и $3^1/_2$ килограма овсене а у недостатку ове јечмене сламе а тако и соли у крушцима по пола килограма месечно на 1 пастува. Сва ова фураж треба да је потпуно здрава, чиста и најбоље каквоће, на шта увек при набавци исте треба обраћати најозбиљнију пажњу, јер пастуве одмах треба одузимати с оних станица где ма која врста набављене фуражи не би ма у коме погледу одговарала намењеноме циљу.

Што се саме станице и њеног коњарника тиче, наше је мишљење да:

Простор на коме ће се станица подићи, довољан је ако са фронталне стране (с лица) има ширине око 50 а у дубину (у дужину) око 100 метара.

Овако дубок плац потребан је за то што пастувски коњарник никако не треба да је одмах на лицу плаца већ најмање 30 до 50 метара повучен унутра, како ни прашина с друма а ни пролажења кола, не би пастуве много узнемиравала.

Онај пак остали део плаца, кога не претисне зграда у којој је коњарник за пастуве са собама за прибор, овас и момке, — биће довољан да се на њему стану још: мали испусти за пастуве (позади коњарника), трем за опасивање кобила, трем за кабасту храну (сено и сламу), трем за доведене кобиле, бунар, ђубриште, нужник.

Што се величине среских станичних коњарника тиче, она зависи од броја пастува који ће у њему становати. Број пак тих пастува може се определити према садашњем стању коњарства дотичнога среза, али треба узимати у обзир при томе и то, да ће свакако идућих година коњарство у дотичноме срезу мање више напредовати и да ће кроз коју годину бити потребан већи број пастува. Треба дакле предвидети у коњарничком плану *више* места него што је то оном броју пастува потребно који је *сада* за дотичну среску станицу потребан. Колики пак број тих *резервних* преграда треба начинити, не да се овде определити јер неће ни код свију срезова истог округа, а камо ли код срезова целе земље, та потреба у повећавању броја пастува, подједнако да расте. У некојим срезовима рашће та потреба брже и у већим размерама, а у некима спорије. У средњу руку, могло би се од прилике на свака 2 пастува, који су сада за срез потребни, предвидети по једна та резервна преграда. То би дакле значило, да онде где сада долази по 8 пастува, треба дизати коњарник са 12 преграда; где сада долази 6 пастува, тамо са 9; где долазе сада 4 пастува, тамо са 6, а где у срез долазе сада само 2 пастува тамо дизати коњарник бар са једном резервном преградом више.

Преграде (боксови) за сваког појединог пастува треба да имају у ширину најмање 4 метра, како би се доцније временом кад се толика потреба за пастувима, на дотичној станици укаже, да и поред резервних преграда, буде мало места у коњарнику за смештај потребног броја пастува — могли према наступелој потреби један, два или сви боксови уздуж по средини предвојити, те да се дакле из сваке преграде (бокса) могу да добију два довољно пространа обична пастувска лежишта.[1])

Дужина боксова заједно с јаслима (дакле од зида до краја бокса) може да буде 3 и по до 4 метра.

Патос у коњарнику најбољи и најјевтинији је од добре иловаче коју без плеве, слој по слој добро набити треба.

Ширина ходника управља се према томе: је ли коњарник дворедан; јесу ли пастуви у боксовима (то јест у таквим преградама у којима су заграђени са свију страна и у којима се не везани крећу), или пак имају обична лежишта која су озади отворена и у којима пастуви бораве везани. Ну, ни у коме случају, дакле ни онда кад је коњарник једноредан и кад су места за коње довољно дугачка, не треба ходник да је ужи од 2 метра, али боље је и тежити треба, да је ходник три метра широк.

Висина заграда око боксова, треба да је најмање 2 метра и 15 сантиметара. Горњи део заграда треба да је од по 1 метар високих, гвоздених округлих шипака, које су међу собом на растојању од по 8 сантиметара Остали (доњи) део тих заграда треба да је од борових дасака 5 сантиметара дебелих које су, горњим и доњим крајевима, увучене у растове гредице $^{12}/_{12}$ сантиметара дебеле. Између пода и доње гредице треба да има мало зазора како би се, при проветравању коњарника, могла очистити и она тешка и шкодљива испарења, која су тежа од ваздуха, те се не пењу у вис него се таложе изнад самога пода.

Висина од пода до доње ивице коњарничких прозора треба да је најмање 2 метра и 30 сантиметра а боље је, ако се удеси да буде и већа (2·40 м.), те да сунчани зраци никад не падају коњима у очи а да и струја ваздушна, при отвореним прозорима не удара на пастуве.

Соба за момке треба да је пространа, а да има и пећ ако нема кујне с огњиштем. Сандук за овас треба да је издигнут од земље, дакле на ножицама. Тај сандук може да се смести у соби за прибор. (У овој соби одређеној за прибор, а тако и на боксовским зградама, треба начинити одговарајуће чивилуке за метање прибора, пошто овај никада не треба да се спушта на земљу.

Испусти за пастуве, где места и за то има, треба да су добро ограђени и да пису у непосредној близини до места (трема) где се склањају доведене кобиле, нити до места (трема) где се опасивање врши. Дакле, најбоље је да су испусти позади коњарник, и то за сваког пастува засебан. Саобраћај пак између боксова и испуста, удесити тако да сваки пастув може сам из свог бокса у свој испуст и обратно, произволно обдан да иде, не долазећи при томе у додир с другим којим пастувом. Према томе према вратима сваког појединога бокса, треба да имају врата и на коњарничком зиду која да су у непосредној вези са испустом за дотичног пастува, Ови овако удешени испусти, много доприносе здрављу, јер пастуви на тај начин могу повише часова дневно по чистоме ваздуху да се крећу а то је потребно веома, пошто свакидашње проја-

[1]) За грла прилодна као и за коње јахачке, увек треба боксове претпостављати обичним лежиштима пошто та грла увек много више проводе у коњарнику него радна теглећа грла која су скоро по цео дан на пољу у послу. Тима дакле горепоменутим скупоценим грлима треба тај коњарнички живот олакшати и век им продужити држећи их у боксовима. Прављење боксова није дакле ни уколико какав излишан издатак, већ на против права потреба, која се обилно накнађује дужим животом и бољом употребом дотичних грла. Прављењем боксова добијамо не само у томе што грло не мучимо везивањем, ниги се оно уштапи стојећи на једноме месту везано за јасла него и у томе, што у томе случају има свако грло о више ваздуха за дисање што је такође врло важно, по здравље и употребу свију а нарочито оних грла која су махом у коњарнику. Најзад су боксови у превази над обичним лежиштима и тиме, што грло, ако га сунчеви зраци кроз прозор узнемирују, може да се окрене тако, како ће ту досалу која му очи квари да избегне, ако је у боксу. У обичном пак лежишту оно је везано и мора да трпи да га звезда пече по цео дан и да му очни вид сатари.

хивање пастува траје увек сразмерно много мање времена но, што је по здравље њихово потребно да су ван коњарника. пошто и у најчистијем коњарнику не може ваздух да буде тако чист и здрав као напољу.

Место за опасивање треба да је покривено; ово не само због заклона од непогоде већ и с тога, да би се подножје истог могло добро посути песком а ово је потребно да се грла не клизају, а и ако које падне да се не угрува. Један четврти или пети део тога подножја треба да је мало нагнут, пошто све кобиле и пастуве који се спарују, нису увек подударне висине. На једној страни тога трема за опасивање, треба да има зграда, тако звани „сандук“ у који се кобиле уводе ради уверавања да ли су доиста распасене. Ово уверавање потребно је из два јака разлога, прво зато што се никакве приплодне користи нема кад пастув опасује кобилу која није распасена а друго и с тога, што нераспасена кобила може гицањем да нанесе знатан вред пастуву. Како спољна тако и унутрашња страна сандука треба да су постављене подебелим слојем сламе и ова постава превучена јаким платном. Горња ивица сандука треба да се састоји из једне обле добро рендисане и положене греде, која може да се обрће око своје осовине по дужини, те да грла не згуле ноге кад би коју, случајно пребацила преко ивице сандука. Стране сандука дуге су око два метра а високе око једног метра и десет сантиметара. Лева и десна страна сандука толико су раздалеко једна од друге да се и највећа кобила између њих може да уведе. Предњи и задњи део (дакле обе краће стране) тога сандука, отворени су; ово зато да се кобиле могу на једној од тих страна увести а на другој, из сандука извести пошто је сандук толико узан да се у њему не може кобила у назад да окрене.

Под сандука од песка је.

То место (трем) где се опасивање врши, треба да је склоњено, јер за време опасивања треба да влада *потпуна* тишина.

По могућству треба имати и нарочито склониште (трем) за све оне кобиле које се једног дана доведу ради опасивања, да не би на случај непогоде, кисле и оне и њихови власници. Исто тако треба имати и трем за смештај довезеног сена и сламе за пастуве.

За појење пастува треба добру и бистру текућу воду предпоставити бунарској, али ако текуће воде у непосредној близини нема мора се бунар правити и то нити близу нужника нити близу ђубришта.

Ђубриште треба да је најмање бар око пет метара удаљено од коњарника како не би испаравање његово допирало кроз прозоре у коњарник.

Нужник је такође потребан али треба да је на таквом месту да испарење из њега не досађује ни грлима ни људству.

Ограда око целе станице треба да је трајна и висока. У колико је станица ближе вароши или каквом друму на коме је жив саобраћај у толико више треба да је ограда таква да се кроз њу не може ништа видети. У другим земљама ограђене су станице високим и јаким зидом, али ако је за нас то скупо, нека се дигне висок плот а поред њега две врсте *живе* ограде; једна *ниска* која ће спречавати провиривање кроз плот а друга од високог дрвећа која ће давати хлад заклањати станицу од прашине и ветрова. За ту високу ограду, треба поред багрена и бело-липе, употребити и по које дрво белог родног дуда јер гајење свилобубе (којој је лист од белог родног дуда, за храну потребан), траје само 6—7 недеља а то пада баш у оно време кад су пастуви по станицама. Ми пак налазимо, да би се на свима пастувским станицама и гајење свилобуба могло, без икаквог уштрба по главни позив станице да врши. Пастувска послуга служила би у томе случају дотичној околини са углед и у погледу производње свиле. Приход пак од продатих чаура делили би служитељи станица међу се, или сав или један део, а други део могао би се уносити у какав „еркелски служитељски фонд.“

Држимо да смо овим довде, доста подробно и исцрпно расликали не самоважни циљ коме има да служи, него и како да изгледа, једна среска пастувска станица. Не само господа окружни инжињери и окружни сточни лекари (као стручни органи окружних полицијских власти за подизање станица) него и све остале надлежне државне власти као и сви изасланици среских скупштина, а тако и сви остали родољуби који су читали распис господина Министра Народне Привреде од 16. августа 1894 године ЗБр. 1915. — могу у овом нашем излагању, да нађу како објашњење оних разлога са којих је распис тај потекао, а не мање и објашњење за извођење и примену тога расписа.

Понављајући с наше стране, да је врло важно и потребно по земаљске интересе у опште а по унапређивање коњарства на по се да се напред изложеним напоменама у погледу остваривања реченога расписа, поклони што већа пажња, ми ћемо овде ударити гласом и на ово:

1. Потребна је потпуна удобност и довољно пространство боксова.

2 Потребно је да коњарник има добру вентилацију за обнављање ваздуха, да је довољно пространа те да може у њ да стане што више ваздуха и да је у опште цео коњарник у погледу здравственом што савршенији постројен. (Напомене ове тачке нарочито су важне за оне случаје где се нема могућности да се свакоме пастуву начини мали испуст до коњарника).

3. Не треба држати коње заједно с кравама већ ни за то, што је за коње са свим довољна топлота од 10—12 степена а за краве пак потребна је већа топлота. При већој топлоти коњи млитаве, а краве би при мањој топлоти мање млека давале. Коњи дакле треба да су од говеда одвојени. Највише што се сме учинити јесте, да стаја за говеда буде под истим кровом под којим је и коњарник, са потпуном преградом, па дакле и са засебним уласком. Али, од свега је нарочито за ове случајеве где је реч о пастувским станицама, најбоље то да је станица за пастуве сасвим издвојена у свему од сваке мешавине. То ишту многи обзири и разлози.

*

Пре него завршимо овај наш напис, биће свакако свима читатељима његовим од пауке и користи да сазнаду и ово:

Краљевина Ческа имала је ове године не мање већ 137 пастувских станица на којима је било 523 државна пастува а који су опасли 26.129 приватних кобила (просечно 50 кобила сваки пастув), а

Мала држава Моравска, имала је 65 пастувских станица на којима је било распоређено 276 државних пастува који су опасали 14.031 приватну кобилу (просечно 51 кобилу сваки пастув)....

Када се ти бројеви пастувских станица а тако и бројно стање државних пастува у тим земљама, упореди са бројним стањем пастува код нас, онда се јасно види како смо ми оскудни и у броју пастува и у броју станица (ми имамо сада само око 140 пастува и око 40 станица).

Та бедност наша у томе, још се више испољује кад се узме да су Ческа и Моравска, такође од скора прегле на унапређивању коњарства и да у тим земљама има и врло велики број приватних изврсних приплодних пастува који такође побољшавају домаћи сој коња а међутим код нас нема добрих приватних пастува у приплодној употреби.

У вези пак с тим упоређењем, поменућемо и то, да су Ческа и Моравска чувене као земље индустријске и да им је индустрија поглавито занимање и зарађивање, а наша отаџбина земља је првенствено сточарска те би и према томе требало да је коњарство у нас на далеко јачем ступњу него ли у Ческој и Моравској.

Напослетку, треба уз горњу пауку да знамо и то, да Ческа и Моравска не спадају међ оне земље које су највише на коњарство жртвовале, има доста земаља у Европи, чије је коњарство куд и камо бројније и боље, дакле претежније, него ли коњарство у Ческој и Моравској. Каква би земља наша дакле бедна изгледала са својим коњарством онда, кад би је ми упоредили са којом у коњарству далеко напреднијом земљом.

Међутим наша је земља не само у таквим економним већ и у таквим политичким приликама. да пре него икоја друга земља на свету, треба на унапређивању коњарства да се брине. На томе треба неуморно да раде код нас и држава и удружења и окрузи и срезови и општине, дакле сав народ.

Држава треба да има у довољном броју добрих пастува за опасивање приватних кобила (треба да их има најмање 500) *треба живо да настану да подигну пастувске станице у које ће се ти пастуви сваке године разашиљати.* Одгајивачи треба да се брину да имају доброг приплодног женског материјала

затворених боја и то не само таквог који је погодан за производње јахачког соја, већ и таковних кобила које ће ждребити јаке теглеће коње.

Напослетку, *сви* горепоменути чиниоци, треба живо и свима силама, да потпомажу приватна удружења која приређују изложбе и испитивања коња по брзини и издржљивости у разним кретањима. Министарство пак војно треба енергично да одкупљује грла од народа за војску као што је почело у име Бога ове године.

Само тако радећи остварићемо мисао Михаила-бесмртнога и великога Књаза. **К. Б.**

ДА ЛИ ЈЕ ЖИР ШКОДЉИВ СТОЦИ И КОЈОЈ?

У допуну разјашњења овога питања (7 број „Тежака“ од ове године), имам да кажем ово:

Као што је познато, код нас постоје жирородне шуме растове и букове.

Моји сељаци од кад памтим забрањују говедима јести растов (церов) жир, јер им шкоди, од њега се говеда суше и болују, што сам се и сâм уверио, а овцама и козама не бране, нити им шкоди, него им је пријатан и здрав, као и свињама, те се од њега могу и овце и козе добро да поправе и угоје.

Истина у мојој околини расте од растовине само цер и по мало бел (љутик) а друге врсте растовине, као граница, лужник не расту и ја сам ова посматрања чинио са церовим жиром, али сигурно то исто важи и за жир осталих врста растовине: лужника, границе и бељика, јер је у главном истоветан са церовим жиром.

Дакле, растов жир шкодљив је говедима а овцама и козама је пријатан као и свињама.

Узгред напомињем да га радо једу и од њега се гоје и ћурке. Млађим ћуркама треба га исећи на полутине и четвртине док се наваде а маторије прождиру га и цела зрна.

Буков жир није шкодљив ни говедима, али пошто је он ситан, то га говеда тешко и мало и могу купити и јести по шуми, а овце и козе радо га једу кад се нâваде, и могу се и од њега поправити и погојити.

Тако, кад роди жир, у шуме растове могу се пуштати свиње, овце и козе, али говеда ни пошто не треба пуштати, нити им га давати, а у букове шуме могу се пуштати слободно како свиње, тако и козе, овце и говеда, и домаћа живина, јер је он свима пријатан и здрав.

Само не знам да ли би жир растов коњима био добар, али га коњи и не могу купити по шуми, осим кад би га ми купили, па им га давали.

М. Савић.

ГЛАСНИК.

О ДРЖАВНИМ ЕКОНОМИМА

Г. министар Народне Привреде упутио је прошле године привредном савету следеће:

ПРОЈЕКАТ ЗАКОНА

о среским економима.

Чл. 1.

У циљу унапређења народне привреде у опште, установљавају се звања среских економа при свима среским канцеларијама.

Чл. 2.

Срески економи постављају се указом, на предлог Министра народне привреде, првенствено из лица, која су свршила у земљи или на страни стручну привредну школу, а по потреби и из реда чиновника, који су као указни служили најмање десет година.

Чл. 3.

Права и дужности среских економа и упуства о њиховом раду за поједине гране привреде, прописаће Министар народне привреде нарочитим правилима.

Чл. 4.

Плата среских економа дели се на пет класа и то:

I.	класа	од	3000	динара.
II.	«	»	2500	«
III.	«	«	1800	«
IV.	«	«	1500	«

Привредном савету.

Одредбе у овом „законском пројекту“ недовољне су, из њих се не види ни делокруг рада среских економа, нити има каквих ближих и јаснијих опредељења о циљу и задатку ове установе. Како је начелно ова ствар врло добра и спада у насушне потребе наше земље, то је по нашем мишљењу врло добро учинио, што је подпредседник савета г. Лаз. Јовановић начинио нови пројекат о државним економима, који се подноси привредном савету с мишљењем да га треба усвојити и свима силама порадити да добије законски вид и највишу санкцију.

Министарство народне привреде, на досадашњи начин нити може опстати, нити може ма шта постићи без својих органа у народу, који ће све наредбе његове које се косе интересу унапређења најважније гране привреде — пољопривреде тачно и на време извршивати, имајући једино на уму унапређење исте. С тога је неопходно потребно, да се ти послови узму на руку преоптерећених полицискиx власти и да се установе државни — областни и срески економи — нарочити органи министарства народне привреде.

Из делокруга њиховог рада, обележеног у чл. 2 и 3. пројекта види се довољно важност њихова и потреба да се они установе. Цела установа имаће само онда потпуног смисла и са њоме ће се постићи жељени резултати, ако ли се, као што је предвиђено у чл. 5, 6, 7, 8 и 9. по овоме пројекту буде дало право кажњавања, иначе и цео њихов рад морао би се свести на канцелариски рад обичног чиновништва, чему би потписани били противни. Усвајање чланова, који одређују казне и дају овим економима права кажњавања, толико су важни по опстанак и будућност саме установе, да би ми везивали и целу установу за одредбе тих чланова, тако да ако се оне не усвоје не би ни цео закон о државним економима имао оног смисла и значаја, који му се даје именованим одредбама.

Чланови привредног савета

Л. Р. Јовановић.
Јеврем Новаковић.
Свет. Љ. Гавриловић.

* * *

ПРЕДЛОГ ЗА ЗАКОН

о

Државним Економима.

Чл. 1.

У циљу унапређења наше народне привреде установљавају се звања *државних економа.*

Државни економи су органи Министарства Народне Привреде.

Државни економи су *обласни и срески.*

Обласних економа има шест, а среских онолико колико има срезова.

Седишта обласних економа одредиће Министар Народне Привреде. Он ће одредити и срезове који ће подпадати под коју област. Седишта среских економа су у местима среских канцеларија.

Чл. 2.

Обласних економа (надеконома) је дужност:

1. Да воде непосредни надзор над среским економима и да пазе да ови своје послове тачно и на време отправљају;

2. Да издају среским економима наредбе и упуства за вршење њихове дужности:

3. Да проучавају привредне прилике своје области и подносе о томе извештај Министру Народне Привреде заједно са својим мишљењем и предлозима ;

4. Да воде непосредни над свима обласним привредним установама и о њиховом стању извештавају министра народне привреде; и

5. Да се старају о тачном свију привредних закона и законих наредаба ; и

6. Да у опште врше све оне послове, који им се посебним законима или наредбом Министра народне привреде у дужност ставе.

Чл. 8.

Срескиx економа је дужност :

1. Да проучавају народ о бољем и кориснијем начину обрађивања земље, неговања ливада, подизања воћа и винограда, одгајивања стоке и живине, и гајења пчела и свилобуба ;

2. Да настојавају да се сви пољопривредни радови на време отпочињу и свршавају ;

3, Да саветом и делом буду на руци појединим привредницима и удруженима у набављању оруђа и машина, приплодне стоке, семења и воћа, и свију осталих потреба, а тако исто и у свима осталим привредним питањима ;

4. Да сазнају и испитују сметње које стоје на путу напредовању привреде у опште и њених грана посебно и да чине предлоге за њихово отклањање ;

5. Да воде надзор над свима општинским и среским привредним заводима и установама, а тако исто и над привредним удруженима, и да се старају о њиховом напредовању ;

6. Да се старају о тачном вршењу свију привредних закона и законих наредаба ; и

7, Да у опште врше све оне послове, које им министар народне привреде или обласни економ у дужност ставе.

Чл. 4,

Ближе одредбе о раду обласних и срескиx економа, прописаће Министар народне привреде нарочитим правилником, који ће имаги силу закона.

Чл. 5.

Наредбе обласни и срескиx држав. економа, које се односе на привредну струку у опште или на коју њену грану посебно, дужне су извршавати како општинске власти, тако и свако приватно лице.

За невршење ових наредаба обласни и срески државни економи имају власт кажњавања од 1—20 дана затвора или новчано од 5—100 динара.

Ове иступе извиђа и казне изриче и извршује сам државни економ. —

Приход од казна иде на олакшање њиховог издржавања.

Противу казне среског државног економа жалба се може поднети у року од пет дана обласном државном економу, а противу казне или решењи овога жалба се може поднети у року од пет дана министру народне привреде.

Чл. 6.

Од 1—10 дана затвора или новчано од 5—50 динара казниће се:

а) председник општине или његов заступник, који од стране државног економа тражени извештај не поднесе или издату му наредбу не изврши у одређеном времену ; и

б) сваки онај, који на позив државног економа у одређеном року његову наредбу не изврши.

Чл. 7.

Од 11—20 дана затвора или новчано од 55—100 динара казниће се :

а) председник општине или његов заступник, који поднесе лажан или нетачан извештај, или наредбу државног економа не изврши. или извршење наредбе осујети ; и

б) сваки онај, који наредбу државног економа не изврши или другог од извршења одврати.

Чл. 8.

Величина казне одређене у чл. 6 и 7 овога закона, зависиће од олакшавајућих или отежавајућих околности.

Чл. 9.

Окружне и среске власти дужне су потпомагати државне економе у вршењу њихове дужности.

Ако који од окружних или срескиx начелника не би извршио на време или никако који захтев државног економа. или би га извршио али нетачно, министар народне привреде, по жалби дотичног државног економа, може га казнити укором и одузетком плате до три месеца у корист државне благајне.

Чл. 10.

Обласни и срески државни економи постављају се Краљевим указом на предлог Министра народне привреде.

Они су државни чиновници и имају сва права и дужности, као и остали чиновници.

Чл. 11.

Обласни и срески државни економи постављају се из реда оних лица, која су свршила земљоделско-шумарску школу у Србији или какву вишу пољопривредну школу на страни и која имају доказе о својој практично пољопривредној спреми. —

Чл. 12.

Плата обласних економа дели се на класе и то : I. 5000, II. 4.500, III 4.000 и IV. 3.500 дин. годишње.

Плата срескиx економа дели се на класе. и то : I. 3000, II. 2.500, III. 2000 и IV. 1.500 динара годишње.

Осим плате они имају бесплатан стан а кад путују службеним послом по области односно срезу у име дневнице и свију других трошкова по 10 динара на дан.

Плата обласних и срескиx економа, практиканата, пандура (жандарма), кирија за станове и канцеларије и сви остали трошкови, има се накнадити обласним односно срескиm прирезом, према буџетима које састављају обласни економи а одобрава министар народне привреде.

Овај ће се прирез разрезивати по сразмери непосредне порезе а наплаћивати кад и пореза.

Чл. 13,

У недостатку подесних лица могу се срески економи постављати и за више срезова.

Док се за који срез не постави срески економ, вршиће дужност његову у срезу, поред своје редовне дужности начелник срески или један од писара срескиx кога он за то одреди, по упутствима која ће му давати обласни економ.

У колико начелници срески, односно срески писари не би могли вршити ову стручну службу, вршиће је обласни економ у целој својој области.

Чл. 14.

Овај закон ступа у живот 1. Јануара 1896 године.

* * *

Мала проба воћа. — У згради Срп. Пољопривредног Друштва била је у првој половини Септембра једна мала проба воћа из Краљевске Ратарнице. Воће се састојало из неколико екземплара крушака и јабука — поглавито јесенки, а и неколико зимскиx, које је ветар пре времена отресао. Као ни једне године ове је скоро све воће у башти и на имању Ратарске школе понело по мало рода, тако да су се бар сорте могле констатовати. Пошто је неколико дана воће било изложено ради проматрања, од редовних посетилаца друштвених локала, једног дана кад је се окупио приличан број ових приступљено је проби оног воћа, које се могло јести. Међу крушкама мора се признати, Дилова воденьача бејаше одвојила ; па онда Кристова и остале масленке („бутербарне"). Од јабука својом лепотом одликоваше се Енглеска златна парменка, лимунка и још неке ренетке. Шгета, што није могло бити изложено све воће, које је из Краљева било послато, а из узрока. шго је много у путу пропало, иструлело, угњилило, или се укиселило, почем је оно услед велике уредности наших пошта, до друштва стигло једва — *после 10 дана.*

Овогодишња проба воћа Ратарске школе наводи нас на мисао; за што се не би договорили сви државни заводи, који имају воћне

расадницe, да сваке јесени пошаљу друштву колекције свога воћа, где би неколико дана изложено било на гледање посетиоца и љубитеља воћа?... На тај би се начин видело, каквог воћа има сваки завод, а могло би се порадити и напредовање појединих сората у разним приликама. Нема сумње, да би то јако допринело да воћарство задобија све више пријатеља и да се одомаћују боље и корисније сорте. Ми стављамо ово на размишљање и одлуку нашим економним заводима а не сумњамо да ће њихов договор Срп. Пољопривредно друштво радо прихватити, јер је у интересу привреде.

— — Ђ.

БЕЛЕШКЕ.

Упропашћавање винограда у Шпанији. — Филоксера тамо тако пустоши, да, ако ово стање и даље тако остане, онда неће бити ни трага од шпанских винограда. У многим се провинцијама тако појавила, да јој се никако на пут стати не може. У провинцији Тарагони, заражени су виногради на простору од 1000 хектара. Такође и у Андалузији раширена је готово на све стране. У провинцији Кордоби, било је у Мају 1890 године уништено на 600 хектара винограда, а сад се стално шири у срезовима: Аквилару, Рути, Монтили и Луцену. У Алмерији распростpла се већ на 400 хект.; у провинцији Јени појавила се на многим местима. Виногради у Малаги такође су нападнути; као и у провинцији Севиљу и њеним срезовима Маршени, Осуни и Коронили. — Гранаду. цео предео тако звани Алпујар, као и брда од Контравијеза и Лујара, филоксера ништи већ од дужег времена. У Галицину појавила се понајпре у провинцији Леону и Саламанки. **С. А. П.**

* * *

Утрапљивање коренастих плодова. — Утрапљивање не сме бити код свих коренастих плодова на један исти начин. Репе и кромпири могу се утрапљавати на исти начин али угарњача и мрква ако се производи за храњење стоке већ не могу да поднесу исто утрапљивање, јер су оне осетљивије и морају се, дакле, обазривије поступати. Угарњача је тврда на зиму, али осетљива на топлоту, и труне брзо кад је здраво топло; с тога се она мора слабо покрити земљом. Где није јака зима, гомиле од угарњача само покрију гранчицама четинарским, без земље, Међу тим мркве су како на зиму тако и на топлоту подједнако осетљиве. и ретко кад прође без штете. Ако мркава нема много, могу се сломити изменично са земљом или песком у каквом чистом подруму. — Трапове треба постављати на месту где нема у земљи воде, и пошто се сложи у призматичном облику, на висину $1^1/_4$ до $1^1/_2$ метра, с одговарајућом основицом. Кромпире треба покрити с јеловим гранама а не са сламом јер ова не само што лако труне, него служи и као згодно скривалиште мишевима, који после својим ходницима и излазима лако дају приступа хладноћи, те плод у трапу смрзњава. Кад је трап сложен настаје покривање земљом. Ову треба узимати бар за 75 см. даље од трапа. и тако начинити око трапа један јарак, у који ће се сливати кишна и снежна вода, те да земља испод трапа буде сува. И земљу која се на трап баца, не треба бацати широм по целом трапу, јер се онда не једнако покрива пошто земља клизи на ниже, него треба ашов до ашова ређати па доње слојеве добро и натапкати. Гребен трапа не треба одмах земљом покрити, да би пара од плода који се у трапу зноји могла одићи, а да не би од кише закисао, треба га заклонити даскама... Кад већ наступе и мразеви, онда се и гребен загрпа. Буде ли зима врло оштра, треба поврх земље набацати још ђубрета, плеве или нагрнути на трап доста снега. Направа за промају у трапу. као и побијање мотке, ради одвођења топлоте и паре, није потребно, јер у околини ових, услед мене топлота и хладноћа, може се изазвати труљење, од чега је и остали плод у опасности да се поквари.

* * *

Брашно с водом помешано. — Даје се као напој коњима, који се сувише напрежу на маневрама. тркама, оклadом јахању и др. Како се зна, коњи после тога врло лако оболе, ако им се да каква друга храна одмах после таког јаког напрезања. Пролив и колика обична је појава, а кад се брашно помеша с водом у једнаким деловима, направиће се једна храна за коње врло лака. Осим тога је то храна која се свуда може добити па и јевтина је. Сваки јахач и кочијаш може је са собом понети.

* * *

Кисели краставци са слачицом. -- Врло укусни кисели краставци могу да буду и од жутих, зрелих краставаца као што се много справљају у Немачкој: По «Obstgarten» — у овако се то ради. Велики узрели краставци ољуште се, по дужини исеку на 4 парчета (зрна се одстране). и онда се мало после, па оставе у чинији неко време. После се сваки комад лепо осуши и сложе се у широка стаклета (ћасе) или ћупове. По свакоме се слоју поспе бибер (у зрну), мале главичице црна лука, ситно исечена рена, лаворово лишће и семе од жуте слачице. Кад се тако суд напуни, краставци се прелију врућим, јаким винским сирћетом. Пошто се охлади суд се повеже бешиком и онда се остави да стоји 6 недеља. — На $2^1/_2$ килограма краставаца треба узети 40 декаграма слачичног семена.

* * *

Сламу, коју је попала рђа. — Само у крањој невољи треба стоци давати. па и то увек у мешавини са добрим сеном или детелином, луцерком. Бременим (брећавим) грлима је она врло опасна. јер изазива просутост материце, побацивање и друге материчне болести. —

* * *

Производња вина у француској од 1860—1890. године.

Године	Хектолитара	Године	Хектолитра
1860	39,558.000	1875	83.632.390
1861	29.788.000	1876	41,846.750
1862	37.110.000	1877	56,405.363
1863	51.371.875	1878	48,720.550
1864	50,653.364	1879	25,770.000
1865	68,924.961	1880	29,677.470
		1881	34,138.715
1866	63,917.341	1882	30,886.352
1867	38,869.500	1883	36.030.180
1868	50,109.500	1884	34,780.726
1869	71,375.960	1885	28,536.150
1870	53,537.942	1886	25.063,345
1871	57.080.050	1887	24,333.284
1872	50,528.180	1888	30,102.151
1873	35,770.600	1889	23,224.000
187.	63,146.100	1890	27,416.000

Количина посађених винограда у хектарима и годишња производња вина у разним државама.

Државе	Хектара	Хектолитра
Африка	70.000	700.000
Америка	75.000	1.000.000
Аустралија	6.030	87.600
Калифонија	—	750.000
Ципар	—	1,600.000
Немачка	134.617	3,690.000
Француска	2,000.000	31,793.000
Грчка	148.000	1,760.000
Италија	1,870.000	30,450.000
Сев. Америка	22.000	2,500.000
Аустрија	272.000	13,500.000
Португалија	—	5,000.000
Влашка	116.000	700.000
Русија	176.000	3,500.000
Швајцарска	30.500	1,100.000
Србија	34.000	1,000.000
Шпанија	1,745.000	28,000.000
Турска	—	2,000.000
Мађарска	425.000	7,000.000
Тунезија	—	14.370
Мадеира	—	18.000

Осам држава у Европи немају никако винограда; те су: Енглеска, Игланд, Ирланд, Данска, Белгија, Холандска Шведска и Норвешка. **С. А. П.**

Поправљање пиштевина осоке. — Кад се не стигне, да се одређена површина земљишта пођубри према утврђеном плодореду, онда се посејаном усеву ђубри још и са течним ђубретом. Од свију срестава, по највише се налази у газдинству, — ако су кошаре добро уређене, — пиштавина, Она садржи у себи понајвише амонијака а много мање фосфорне киселине и других минералних материја, које су потребне за хранење биља. Органске материје, богате су на азоту, служе да биље поред образовања плодова још и брже расте; на бујније развиће зељастих делова, као и на бурније развиће дрвених делова код воћа и дрвећа, највише упливише. Од минералних материја, нарочито фосфорна киселина служи за образовање, заметање и пораст плода. само кад се она смишљено у течном гноју 2—3 пута употреби. Нарочито код воћа и винове лозе она упливише, да се плод боље развије и, да укусније буде. Сем тога она потпомаже и развијање и заметање цветних пупољака — окаца.

Фосфорна киселина најлакше се додаје пиштевини, ако се прво измеша 1 кгр. суперфосфата са 2 кгр. сумпорне киселине и наспе полако на 1 куб. мет. пиштавине; ако рупа, где стоји пиштевина, има више куб. метара, онда се по овој сразмери срачунава додавање суперфосфата и сумпорне киселине.

Пошто је већ насута смеса у јаму где стоји пиштавина, појави се врење — пенушање, што је сигуран знак. да се је сједињење извршило. Овоме се приликом ветрећи угљено-кисели амонијак претвара, у не ветреће фоспоро — и сумпоро — киселе амонијачне соли. — После овога рада, употребљава се ђубрење. **С. А. П.**

ОПСЕРВАТОРИЈА ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ.

Јуни 1895. Месечни резултати метеоролошких посматрања Јуни 1895.

I. СРЕДЊЕ ВРЕДНОСТИ МЕТЕОРОЛОШКИХ ПОСМАТРАЊА У 7 С. ПРЕ ПОДНЕ, 2 С. ПО ПО ДНЕ И 9 С. ПО ПОДНЕ

МЕСТА	Барометар сведен на 0°				Температура ваздуха						Апсолутна влажност				Релативна влажност				Ветар брз. у мет. за сек.			Облачн. 0—10			Месечна висина воде од кише
	7.	2.	9.	месечна средња вредност	7	2.	9.	месеч. средња	месечна највећа	месечна најмањ.	7.	2.	9.	средња месечна	7.	2.	9.	месечна сред.	7.	2.	9.	7.	2.	9.	
Београд	749·89	749·35	749·30	**749·51**	18·24	23·44	18·64	**19·74**	25·10	14.30	11·75	11·42	11·38	11·52	75·13	52 7	71·2	**66·3**	2·9	3 8	2·5	5·0	5·7	6·4	118·6
Крагујевац	743·59	742·75	743·05	**743·07**	18·06	25·19	17·40	**20·22**	26·85	11·91	11·50	10·51	11·75	11·15	73·7	45·6	79·1	**66·0**	1·1	2·2	1·1	5·9	6·8	6·5	45·7
Крушевац	748·68	747·44	747·02	**747·92**	17·80	24·92	18·02	**20·10**	26·50	12·20	12·1	12·4	12·7	12·8	79·7	55·5	82·0	**71·0**	0·4	1·4	0·6	4·0	3·9	5·0	253·8
Врање	718·86	717·75	718·17	**718·26**	17·20	23·80	17·50	**19·50**	25·40	12·60	11·5	11·6	10·5	11·2	79·0	54·0	70·0	**68·0**	0·7	3·4	2·8	5·2	6·5	5.1	94·2
Шабац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ужице	724·92	723·96	724·53	**724·47**	16·77	23·05	14·28	**17·11**	24·51	10·82	10·92	10·60	10·51	11·67	76·4	52·6	86·1	**71·7**	0·8	1·6	0·5	6·6	6·1	6·3	150·9
Краљево	744·38	743·14	743·73	**743·75**	17·83	23·94	17·68	**19·65**	26·11	12·90	11·67	11·35	11·95	11·44	76·5	54·1	79·5	**69·8**	2·0	3·3	1·2	4·6	5·8	4·0	81·8
Ниш	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Буково	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Пирот	730·92	729·69	730·12	**730·23**	16·37	23·29	16·34	**18·09**	26·25	11·45	10·80	10·54	10·13	10·76	73·4	51·8	80·3	**69·8**	1·6	4·1	1·0	4·1	5·3	5·1	127·4

II. ЧЕСТОЋА ВЕТРОВА И ЊИХОВА СРЕДЊА БРЗИНА.

МЕСТА	Тишина	N		NNE		NE		ENE		E		ESE		SE		SSE		S		SSW		SW		WSW		W		WNW		NW		NNW	
		честоћа	сред. брз.	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина
Београд	23	5	1·8	1	3·0	—	—	—	—	2	2.3	25	5	4	35	1	1·0	1	3·0	—	—	1	3	1	2	8	3·3	8	4·7	6	3·7	3	6 3
Крагујевац	25	11	1·3	9	3·3	2	1·0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	7·0	3	2·0	1	5·0	7	1·3	18	2·3	11	1·4
Крушевац	69	2	3·5	1	2	—	—	—	—	5	3·3	—	—	4	3	—	—	5	6	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	1	5	—	—
Врање	55	1	7·0	—	—	1	3·0	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3 7	7	3·6	6	3·8	2	3·0	—	—	1	3·0	—	—	11	7·3	3	13·0
Шабац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ужице	52	1	3·0	18	2·1	2	2·5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4·0	4	2·5	12	2·4
Краљево	40	4	5·0	4	2·0	1	4·0	—	—	3	2·0	6	5·6	10	4·8	1	2·0	—	—	—	—	—	—	2	3·0	7	2·4	4	3·5	7	5·1	1	2·0
Ниш	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Буково	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Пирот	32	3	1·0	—	—	4	1·0	2	2·0	1	1·0	2	5·0	9	3·7	6	3·7	3	5·0	—	—	—	—	—	—	6	3·3	5	4·0	12	3·6	3	6·7

III. НАЈВЕЋЕ И НАЈМАЊЕ ПОСМАТРАЊЕ ВРЕДНОСТИ, И БРОЈ ДАНА СА КИШОМ, ГРАДОМ ИТД.

МЕСТА	Барометра				Температура				Апсолутна влажност				Релат. влажност		Висина Падања		Број дана								са				
	највећа	датум	најмања	датум	највећа	датум	најмања	датум	највећа	датум	најмања	датум	најмања	датум	највећа	датум	кишом	снегом	росом	сланом	градом	крупом	маглом	непогодом	јаким ветром преко 15 м.	небом ведрим 2,0 (средња наоб.	мутним небом (средњ. облачн. 80)	највећом температ. ≦ 0	најмањом температ. ≦ 0
Београд	754·08	23	742·24	12	31·5	21	9 6	17	15·7	30	6·5	2	32	1	67·3	8	13	—	12	—	—	—	—	11	—	7	10	—	—
Крагујевац	747·76	23	735·82	12	34·0	30	4.0	1	15·6	20	5·8	17	26	18	11·0	8	14	—	14	—	—	—	—	7	—	4	9	—	—
Крушевац	754·27	23	739·40	12	32·9	6	5·5	1	16·8	21	6·6	1	28	1 и 5	56·3	25	13	—	1	—	2	1	—	2	3	9	21	—	—
Врање	722·39	23	711·32	12	31·5	30	6·4	1	15·5	21	6·1	1	37	4	29·0	7	14	—	12	—	2	—	—	10	2	4	8	—	—
Шабац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ужице	728·19	23	719·23	12	32·2	30	4·9	17	13·4	24	9·9	17	59	17	53·4	24	15	—	14	—	—	—	—	—	—	5	11	—	—
Краљево	749 04	23	736·90	12	34·4	30	5·4	18	15·7	17	4·8	1	20	1	27·6	24	11	—	16	—	1	—	—	5	—	6	10	—	—
Ниш	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Буково	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Пирот	734·88	23	723·08	12	32·3	21	2·6	1	15·9	23	6·8	4	23	4	42·9	8	11	—	22	—	1	—	—	12	4	9	8	—	—

О покривању руже. — Нешто из поступања око ружа у чувеном Rosarium-у у Monrepos Geisenheim-у пред зиму, биће од користи љубитељима овог лепог цвећа. По Gaucher-у (Psakt) Obstbaums. Овако се тамо ради. Пре свега се сматра као правило да руже стоје усправно у свом дојакошњем положају што дуже, То је од велике важности за презимљење руже и за цветање њино у идућој години. Но да се земља у којој ће се ружа положити, не би смрзла пре времена, и да се стабло ве би доцније при савијању налазило у смрзнутоме стању те би се лако могло преломити или бар повредити, још пре Новембра треба земљу око руже покрити лишћем и јеловим гранчицама, а стабаоце омотати сламом, коју треба везати врбом. По што и саме Thee — руже могу да поднесу хладноћу 5—6 степени (R.), а јачи мразеви ретко да наступају у Новембру, то полагање и покривање ружа не треба да буде пре Декембра, — тек у почетку тог месеца. Најпре ваља круну тако орезати, да се дуги леторасти и незрело дрво уклони, који и иначе у пролеће не могу остати. Полагање руже треба да буде сваке године у *једном истом правцу* Само јаче. чврше врсте као ремонтанке с изузетком Her Majesty, Gloir Synaise и још неки варијетети) треба у своје време непосредно у земљи положити и над круном направити хумић од земље, да би вода одилазила. Те — руже и роазете — руже ваља овако полагати: Круну ваља опружити на постељи од јелових гранчица (на равној земљи а не у рупи); покрити је такође истим гранчицама, па онда преко тога да дође земља као хумић, који се потапка лопатом. Ову земљу не треба мешати с ђубретом. — На такав се начин очува ружа од влаге, и круна неће излазити из земље или утонути. Главни су непријатељи руже зими — па и свих осетљивијих биљака — мраз сунчана жега и влага. — — Ђ.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XX. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва,

држане 14. Јуна 1895. год. у Београду.

Били су: потпредседник г. Јаков А. Марковић, чланови одбора г.г. Александер Секулић, Коста Црногорац, Др. Марко Леко, Милосав Куртовић, Никола Вељковић и Паја Тодоровић.

Председавао г. Јаков Марковић потпредседник, бележио секретар г. М. Јовановић.

175,

Прочитане записнике XVIII и XIX седнице. — Одбор усвоји.

176.

Прочитани извештај г. Љубомира Којића о државним предавањима о калемљењу лозе и испитивању виноградарског земљишта калциметром у Жупи. — Одбор прими са захвалношћу с тим, да се штампа у «Тежаку» а што се његови предлога тиче, упућује се председништву на даљи рад.

177.

Прочитан одговор г. Методија Миловановића старешине манастира Витовнице о подружини ваљевској и њеној имовини. — Одбор са захвалношћу прими и према раније одлуци изабра г. Косту Црногорца члана одборс да у име друштва а о друштвеном трошку оде у Ваљево и у Мионицу, и да у смислу чл. 57 и 60 друштвених правила расправи питања о подружинама у Ваљеву и Мијоници и њиховој имовини; па о томе да поднесе извештај.

178.

По молби земљорадничко-занатлијског савеза у Дубони да му се шаље за читаоницу «Тежак бесплатно. — Одбор одлучи да му се шаље само за ову 1895 годину.

179.

Поводом питања г. Бор. Христодуловића срез. лекара, да ли је друштво вољно да даје лист «Тежак» подофицирима и војницима у пола цене, секретар реферише и предлаже да се начелно реши да се подофицирима и војницима док су у сталном кадру, даје лист у пола цене, ако претплату положе у напред, као што је одобрено за ђаке. — Одбор усвоји предлог секретаров.

180.

По молби пододбора шумадијског кола јахача «Кнез Михаило» за окр. крушевачки, да друштво, приликом привредно витешких свечаности које оно приређује у Крушевцу 24 и 25 ов. месеца изашље своје изасланике, а осим тога да га овом приликом и новчано помогне — Одбор одлучи: да се укаже помоћ са 50 дин. с тим да се ова сума изда као «награда српског пољопривредног дружтва» за најбоље изложено женско прилодно грло од 3 год. затворене боје.

За изасланике изабра г.г. Пају Тодоровића члана управ. одбора и Вељу Виторовића председника крушевачке подружине, с тим, да се овима могу придружити и остали чланови управе, који су вољни о свом трошку ићи.

181

Молба Јована Јевтића тежака из Брдарице, којом моли, да друштво одреди бар једног од својих чланова, да прегледа сејалицу за кукуруз, пасуљ и бундеве, коју је сам изумео, и оцени да ли је треба препоручити или да право произвођења одкупи друштво. — Одбор упути г. Николи Вељковићу, члану одбора на реферисање.

182.

Молбу Јована Пуље књижара из Земуна, којом моли, да му друштво уступи искључ. во право продаје «пољопривредног календара» за 1896 год. за Аустро-Угарску са 30% рабата, — Одбор упути уреднику календара на реферисање.

183.

Прочита се акт управника друштв. добра у Шапцу Бр. 221. којим моли да друштво одобри продају старе жетелице «Фаворита» Тривуну Лолићу за 400 дин. готовог новца.

По изјављеном мишљењу г. Ник. Вељковића члана одбора да је понуђена цена добра — Одбор одобри ову продају.

184.

Прочита се извештај г. Фр. Рајта инжињера општ. шабачке о стању штале: да је опасно даље у њој држати стоку, Оправка се може извршити да служи више година и коштаће око 600 дин. — Одбор усвоји предлог управн. друштвеног добра, да се умоли г. Министар народне привр. да се ова оправка изврши о држ, трошку пошто ће се добро ускоро предати држави за школу.

185.

Прочита се одговор подружине Гор. Милановачке, којим извештава друштво. да није намеравала ове год. да држи практично предавање плугом прашач — огртачем, јер нема услова за то, а кад буде она ће се, вели, обратити друштву како ваља. — Одбор одлучи да се остави подружини да она води бригу о времену и приликама, када ће такова предавања држати, а Николу Сарачевића известити да му се плуг прашач — окопач може продати за готове паре.

186.

Прочита се захвалница црквено певач. друштва „Слоге" у Сарајеву, што му се шаље лист «Тежак» бесплатно. — Примљено к знању.

ЗАПИСНИК XXI. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва,

Држане 20. Јула 1895. год. у Београду.

Били су: председник г. Милан Р. Антић, потпредседник г. Јаков А. Марковић, чланови управног одбора: г.г. Коста Црногорац, Алекса Секулић, Паја Тодоровић, Милосав Куртовић и Никола Вељковић.

Председавао председник г. Милан Р. Антић.

Бележио члан управ. одбора г. Никола Вељковић.

187.

Прочитан записник XX-те седнице — Одбор усвоји.

188.

Прочитан одговор крајинске пољопривредне подружине о траженој помоћи. — Одбор упути председништву те да оно, административним путем извести подружину, чиме је може друштво помоћи материјално у смислу раније одлуке и морално а шта опет подружина треба да уради.

189.

Прочитану молбу ђачке подружине у «Сгатовцу» за помоћ у пчеларским справама и кошницама. — Одбор упути г. Анти Голубовићу члану управног одбора, те да он у смислу ранијих решења — по оваквим молбама — реферише и предложи одбору шта би требало и могло да се овој подружини учини.

190.

Г. Паја Тодоровић члан управног одбора реферише друштву да ц. к. пољопривредно друштво у Бечу приређује од 5 до 8 Септембра ове год. интернационалну смотру приплодних и економних грла говеди и свиња, па шаљући програм и распоред, скреће пажњу друштву да би се на овој изложби могле набавити најчувеније расе и одличан приплодан материјал, и моли да му се јави ако се на истој жели куповати приплодна стока за потребе наше државе. — Одбор одлучи да се о овоме извести г. Министар Народне Привреде, па по добивеном одговору известити ц. к. пољопривредно друштво у Бечу.

ЗАПИСНИК XXII. СЕДНИЦЕ.

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држате 28. Јуна 1895 год. у Београду

Били су: председник г. Милан Ангић, подпредседник г. Јаков А. Марковић, чланови одбора: г.г. Александар Секулић, Никола Вељковић, Паја Тодоровић.

Председавао председник г. Милан Антић, бележио секретар М. Јовановић.

191.

Прочитан је записник XXI. седнице — Одбор усвоји.

192.

Поводом питања:

1., да се прецизира сума, која се може издати за кола и прибор за практичнији — бољи начин воловске запреге, што се по изложеном програму, има издати у име награде најбољем теглећем пару волова на изложби у Свилајенцу.

2,, Какве ће се справе пољопривредне набавити за награде, које ће се на овој изложби издавати — Одбор одлучи:

1,, да се, за сада, награда најбољем теглећем пару волова изда у новцу за то, што предрачуни мајстора па и војно-техничких завода у Крагујевцу за израду кола и спрежног прибора, далеко превазилазе суму одређену у име награде, а сем тога што питање о практичнијој конструкцији воловских кола и спрежног прибора, није доспео да довољно проучи и према разним месним положајима и потребама у Србији израђивање кола за разне крајеве у Србији препоручује.

2. да се умоли г. Вучко Богдановић, да у споразуму са Ресавском подружином, с погледом на локалне потребе и прилике учини избор справа за награде на исте да се одмах набаве.

193.

По молби Дим Пантића тежака и писара општинског из Вранова, да му друштво дâ на отплату један плуг прашач — окопач. — Одбор усвоји мишљење члана одбора г. Вељковића, да му се не може по молби учинити, с обзиром на већ постојећу одлуку одборску о давању справа на почек.

194.

По мишљењу г. Н. Вељковића члана одбора, да би требало сејалицу, коју је изумео Јован Јевтић из Брдарице, видити и оценити. — Одбор одлучи да исту прегледа управник друштвеног добра г. Светолик Петковић и оцени њену употребну — практичну предност па ако је препоручљива узети је у озбиљну оцену.

О овоме известити и молиоца и г. Светолика.

195.

Прочита се реферат г. Вучка С. Богдановића о правилима «Срп. пољопривредног друштва подружине љубићске.»

Реферат, цитирајући поједине одељке и чланове ових правила, у којима има доста лепих мисли и жеља, изводи и цитира одељке и чланове по којима се види да су правила овлаш и не систематски израђена, а има и неких одредаба противних одредбама правила Срп. пољопр. друштва. Мишљења је да би правила требало са свим предати и довести у сагласност са правилима друштвеним па да се ова подружина може примити у састав друштва, и тада би правила ове подружине могла послужити за углед и за правила сваке друге подружине. — Одбор усваја мишљење референта, да се ова подружина не може примити у састав друштва док се одредбе њених правила, које су противне одредбама правила друштвених, са овима у склад не доведу.

О овоме известити подружину уз повраћај правила.

ЗАПИСНИК XXIII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбор Српског Пољопривредног Друштва

Држате 7. Јула 1895. г. у Београду.

Били су: Председник г. Милан Р. Антић, подпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г.г. Александар М. Секулић, Анта Голубовић, Коста Д. Главинић. Др. Марко Леко, Милосав П. Куртовић, Никола Вељковић, Паја Тодоровић, и Тодор Николајевић, као гости: — г. А. Љ. Поповић марв. лекар и редов. члан друштва и Коста Петковић економ из Смедерева.

Председавао г. Милан Р. Антић председник, бележио секретар М. Јовановић.

196.

Прочитани записник XXII. седнице — Одбор усвоји.

197.

По предлогу председништва: да се изврши ревизија овогодишњег рада на сузбијању пероноспоре и проуче постигнути резултати, које треба у своје време доставити г. министру народне привреде. — Одбор усвајајући предлог, одлучи: да се за ревизију рада — прскања винограда: пиншког, врањског, власотиначког краја и Жупе умоли г. Коста Главинић члан управног одбора; а за тимочко — црноречки и крајински крај, да се умоли г. Љ. Којић наставник виноделско-воћарске школе.

На случај да се један од ове господе не може примити овога посла, овлашћује се председништво, да по свом нахођењу изабере треће лице.

198.

Прочита се реферат г. Анте Голубовића по молби г. Мих. Ст. Ризнића учитеља у Пироту, упућеној г. Министру народне привреде за помоћ у воћарским и пчеларским справама, прскалици, кошницама и најнужнијој збирци пољопривр. књига, а коју је г. Министар спровео друштву да му укаже могућу помоћ за уређење школског врта.

Референт је мишљења да би у интересу онога краја где је Пирот и где молилац намерава да уреди школски врт, требало друштво, ако му средства дозвољавају, да пошље школи те да у свој инвентар уведе: збирку воћарских и пчеларских справа; кошнице и прскалицу, а књиге, дужна је општина на предлог управитеља школа да набави. — Одбор усвајајући мишљење референта одлучи: да се за уређење школске баште у «Тихој бари« поклони школи:

Збирка нужних воћарских справа; најнужније пчеларске справе, једна кошница система, који је друштво до сад као најпрактичнији и најбољи препоручивало, и једна прскалица «Аустрија» с тим, да школа има права на такмичење за уређен школски врт, а не лично учитељ.

199.

Прочита се реферат г. Анте Голубовића по молби «статовачке пољопривредне подружине» да јој друштво укаже помоћ у кошни-

цама, и у воћарским и пчеларским справама и алаткама. — Одбор усваја мишљење референта: да се овој ћачкој подружини честита почетак и заблагодари на заузимању, а друштво ће у идућој години по могућству потпомоћи, пошто му је сада немогуће то учинити, јер су средства исцрпљена. Препоручити јој да изради и пошаље друштву своја правила на увиђај.

200.

Прочита се реферат г. Анте Голубовића, по преставкама г.г. Дим. Мишића и Уроша Палеташевића учитеља, да би друштво, у интересу што јачег утицања на унапређење пољске привреде, требало да поради на надлежном месту, да се одлични учитељи и вредни и примерни радници у пољопривр. колико толико осигурају од честих премештаја из једног места у друго. — Одбор усвајајући мишљење референта, да вредне и примерне раднике на упошењу пољопривр. знања у народ а уз то и врло добре учитеље, треба колико је могуће заштитити од честих премештања, — одлучи: да се ово преда председништву, да поради колико може на овоме, на надлежним местима.

201.

Прочита се молба «одбора дриносавског кола јахача «Кнез Михаило» за округ ужички,» којом моли да га друштво почаствује својим изаслаником на дан 10 сепг. ове год. приликом прве привредно витешке свечаности у Ужицу, а сем тога и да га за ову свечаност, помогне материјално — новчано а и књигама, да их одгајивачима испоклања. — Одбор одлучи да се за сада овај одбор помогне са 100 динара, с тим, да се ова сума изда као „награда српског пољопр. друштва" сељаку одгајивачу, који буде изложио најбоље трогодо женско приплодно грло затворене боје. Осим овога да се пошље 100 књига пољопр. да се испоклањају одгајивачима.

Нарочити изасланици да се не изашиљу.

202.

На молбу Вељка Ј. Мутавџића учитеља, да га друштво било повчано било у бесплатном подвозу лађом до Радујевца помогне, како би могао отићи у винодел.-воћарску школу да се поучи у калемљењу лозе. — Одбор овласти председништво да по овој молби по свом нахођењу учини.

ЗАПИСНИК XXIV СЕДНИЦЕ.

Управног одбора српског пољопривредног Друштва

Држате 14. Јула 1895 год.

Били су: потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г.г. Александар М. Секулић, Анта Голубовић, Коста Главинић, Милосав П. Куртовић и Паја Тодоровић.

Председавао г. Јак. А. Марковић потпредседник бележио г. М. Јовановић секретар.

203.

Прочитани записник XXIII седнице — Одбор усвоји.

204.

Г. Вучко Богдановић реферишући: како су прошле године на изложби говеда у Обреновцу, поред одређених награда, давани поклони излагачима, у различитим стварима и књигама, износи питање хоће ли се и ове године на изложби говеда у Свилајнцу, осим већ одређених награда по изложеном програму, давати и какви поклони и до колике укупне вредности. Референт је мишљења, да би требало и ове године давати поклоне оним излагачима који не буду награђени но разуме се са штедњом. — Одбор усвајајући начелно гледиште референтово: да се поклони дају, одлучи да детаљан распоред поклона изради изложбени одбор, имајући у виду, да укупна вредност поклона (ствари и књига) не пређе суму од 500 динара, па тако израђени распоред да поднесе управном одбору на одобрење.

205.

Поводом раније истакнутог питања о приређењу утакмице плугова, чита се писмени предлог г. Николе Вељковића члана управног одбора да се ове године приреди утакмица плугова за лакше и теже земље, плугова за прашење и окопавање кукуруза и њихова употребна вредност у раду. — Одбор реши да се умоле г г. А. Секулић. Паја Тодоровић и Никола Вељковић, да овај предлог свестрано проуче и о њему поднесу одбору свој реферат.

207.

Прочита се предлог г. Николе Вељковића, да Јовану Ђорђевићу експедитору друштвеног листа «Тежака» изда у име награде десет динара, што је вршио и послове друштвеног служитеља, док је овај на војном вежбању био. — Одбор усвоји овај предлог.

206.

Прочита се молба «земљорадничке читаонице» у Радобуђи, да јој друштво шаље бесплатно «Тежак» и од свију књига друштвеног издања и календара, од првог издања па до сада, да јој поклони по један примерак. — Одбор одлучи: да се о овој читаоници пита пожешка подружина, а читаоници писати да пошље своја правила за увиђај.

208.

Прочита се акт управника друштвеног добра у Шапцу, којим моли да се Мијајлу Коларићу из Клења изда уверење да може код царинарнице шабачке дићи парну вршалицу, коју је за своју домаћу потребу наручио.

Пошто се Мијаило није друштву обратио како треба те да се испуне све формалности. — Одбор одлучи, да се секретар друштвени лично, у царинском одељењу мин. финансија, извести: били се могло у овом случају молиоцу помоћи, на према томе, како се буде известио, да молиоца Мијаила и упути шта да ради.

ЗАПИСНИК XXV. СЕДНИЦЕ.

Управног одбора српског пољопривредног друштва

Држане 24 Јула 1895 год. у Београду.

Били су: потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић. чланови одбоуа г.г: Александар М. Секулић, Анта Голубовић, Коста Црногорац, Никола Вељковић и Тодор Николајевић.

Председавао г. Јак. А. Марковић потпредседник, бележио секретар М. Јовановић.

209.

Прочитани записник XXIV-те седнице. — Одбор усвоји.

210.

Чита се реферат ужег одбора о приређивању утакмице плугова мишљења је:

1., Да утакмицу плугова израђених овде у земљи треба приредити у овој години у Добричеву на дан 14 и 15 Септембра.

2., Утакмицу приредити у овој години са плуговима:

а., за тешке земље;
б., за лаке земље; и
в., за брдске плугове америчког система.

3., Награда да буде *шест* а од ових издати: три награда за плугове за тешке земље; две награде за плугове за лаке земље и једну награду за брдске — обртаче — америчког система.

а., Плугови за тешке земље да се награде: I. награда 150; II. награда 100 дин.

б.. Плугови за лаке земље да се награде I. награда 150, II. награда 100 дин.

в., Плугови брдски — обртачи — америчког система да се награде I награда 100 динара.

Поред изложечих награда у новцу, награђенима да се изда уверење о добивеној награди и изради плуга.

Плугови у орању да се оцењују на дубини од 10—25 с.м.

4., Право на награду да имају само они мајстори, који су израђивали плугове ма које од горњих врста овде у земљи бар једну

годину дана до дана прогласа ове утакмице, што доказују увереньем дотичног свог еснафа, а где овог нема увереньем општинске власти, а српски су поданици, што треба они, који држе да о томе могу доћи у питање, да докажу увереньем месне општинске власти потврђеним полицијском влашћу.

5., Награђени такмичар дужан је дати друштву писмену обавезу, да ће се и у будуће, бар за годину дана, по свршеној утакмици бавити израдом плугова исте доброте, које је друштво наградило, а друштво ће са своје стране препоручивати овако добро израђене плугове.

6. Сви делови на плугу — у колико је то могуће постичи ручном радном снагом — да буду израђени у радионици такмичара — мајстора.

7. Трошкове око преноса свију плугова жељезницом и лађом да поднесе друштво, тако, да сваки такмичар, од своје радионице до прве паробродске или жељезничке станице пренос плати сâм, како при пошиљању тако и при повраћају.

8. Да се изабере оцењивачки суд од пет лица.

9. Правила за такмичаре да се штампају и објаве преко свију срп. листова.

10. Пријаве да се примају до 6. Септембра т. г. а подносе се Срп. Пољопр. Друштву.

Пријављени плугови да буду у Ћуприји најдаље до 10. Септембра т. г. закључно.

11. Пријавне листе за такмичара да се одштампају и у ове да уђе:

а., Име и презиме — мајстора — такмичара;
б., У ком месту израђује плугове;
в., Је ли плуг за лаке или тешке земље;
г., Тежина плуга са колечкама;
д., Од каквог су материјала појединн делови плуга;
е., Цена плуга:
ђ., Је ли за продају;
ж., Знак, жиг (марка) такмичара — мајстора;
з., Од када се такмичар занима израдом плугова?
и., Колико је до сада израдио таквих плугова приближно и
ј., Да пристаје на услове тач. 5. под којима се утакмица приређује.

Такмичење да се изврши првог дана с плуговима за тешке земље и брдским плуговима — обртачима америчког система, а другог дана пре подне с плуговима за лаке земље.

Истог дана по подне 15-ог да се раздаду награде у Ћуприји.

Одмах идућег дана вратити жељезницом плугове такмичарима.

По свршеној утакмици да се опробају и плугови израђени ван наше земље, које друштво изабере и за потребно нађе а поглавито:

1. Саков плуп за обично орање;
2. Амерички обртач;
3. Осечки плуг лакши и тежи; и
4. Плуг за риголовање виноградског земљишта.

На послетку, мишљења је, да би требало што пре приступити приређивању утакмице и са *дрљачама и ваљцима;* па предлаже управ. одбору да ово има у виду при расписивању утакмице првом идућом приликом. Усвајајући изложено мишљење ужег одбора с тим да се дода тач. 1. на крају „ако се до времена доле означеног за пријаве, пријави најмање 15 такмичара.“ а тач. 2. на крају у појединим од ових врста треба да учествују најмање за тешке земље 8. за лаке земље 5, а за брдске плугове 2; — одлучи да о извршењу овога води бригу секретаријат.

211.

Изнесе се предлог, да се одобри поступак, што су извесне калемарске справе и алатке у вредн. 91·90 дин. испоклањане слушаоцима предавања о калемљ. лозе које је о друштв. трошку приређено ове год. у Крушевцу, Вел. Дренови и (Жупи) Александровцу — Одбор усвоји, да овај издатак падне на терет партије за унапређење пољске привреде.

212.

Прочита се мишљење управника друштв. добра по молби Вујице П. Ђорђевића под економа на друштв. добру, да се даје $^1/_3$ плате за време докле буде у војсци на одслужењу рока — Одбор реши да се молиоцу издаје $^1/_6$ месечне плате, док је као друштв. званичник у стал. кадру на одслужењу рока.

213.

Прочита се молба Николе Вељковића вршиоца дужности економа да му се одобри једно месечно осуство. — Одобрено с тим, да га у дужности заступа секретар а да пред изложбу на два дана и за трајања изложбе буде у Свилајнцу.

ЗАПИСНИК XXVI. СЕДНИЦЕ

Управног одбора српског пољопривредног друштва

Држане 28 Јула 1895. год. у Београду

Били су: потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г.г. Александар М. Секулић, Анта Голубовић, Милосав Куртовић и Паја Тодоровић.

Председавао г. Јаков А. Марковић, потпредседник бележио М. Јовановић секретар.

214.

Прочитан записник XXV. седнице. — Одбор усвоји.

215.

Чита се молба подружине за округ крајински, којом моли да друштво по партији за сузбијање пероноспоре плаћа њеном изасланику дневницу и подвоз, кога мисли да изашље по округу ради испитивања виногр. земљишта калциметром и који ће, према резултатима испитивања, свакој општини од своје стране дати писмено коју врсту америчке лозе на ком земљишту треба садити. — Одбор одлучи да се ова молба упути г. Министру народне привреде као надлежном а тим пре, што је он већ у једном свом писму изјавио да је нужно да Винодељ. воћарска школа прво испита земљишта у својој околини, коју треба у томе погледу да позна.

216.

Благајник друштвени г. Вучко Богдановић реферише одбору, да би нужно било да се још ове јесени нужне оправке на друштвеној згради изврше, нарочито после оних олујина, које су и друштвеној згради штете нанеле, Ако би се ово усвојило, напомиње да би се оправка морала исплатити из партије непредвиђени трошкова, јер у овогодишњем буџету није стављена нарочита партија на оправку зграде. Одбор усвајајући овај предлог овлашћује председништво, да за потребне оправке нађе мајстора и с њим погодбу закључи.

217.

Чита се извештај управника друштвеног добра о машини сејалици, коју је изумео Јован Јевтић из Брдарице. Изражавајући се похвално о овој, сасвим просто израђеној сејалици на врсте, која би се могла дотерати за све усеве, предлаже да се Јован достојно награди, — Одбор одлучи да се Јован нарочитим писмом похвали, а кад своју машину боље дотера и усавршн и кад се и технички оцени друштво ће је препоручити, ако то по свестраној оцени буде заслуживала.

218.

Чита се молба Милана Обрадовића из Пакраца у Славонији да му друштво од својих књига поклони известан број, како би му се створила могућност да, у интересу српске књижевности, отвори књижару у свом родном месту. — Одбор одлучи да му се поклони од књига;

„Пољоприв. поуке.“ О берби грожђа	1	комад
„Производња храњење и нега говеда“	1	„
„Употреба прашача и огртача“	1	„
„Ливадарство“	1	„
„Упуство за сузбијање пероноспоре“	1	„
„Пероноспора“ „Пламењача“	1	„
„Лек противу пероноспоре“	1	„
„Сушење дувана“	1	„
„Дуван“	1	„
„Вински лекар“	1	„
„Кромпир“	1	„
„Грађа за пољоприв. речник“	1	„

«Неколико студија из Агрикултуре«	1	комад
«Свео пшеници»	1	«
«Упуство о калемљењу лозе»	1	»
«Стеногр. белешке глав. вијр. збора»	1	«
«Азбучни преглед свију култур. биљ.»	1	»
«Међунарол. Ампелогр. комисија»	1	«
«Предавање о гајењу хмеља»	1	«
«Учбеник за школу и пород»	1	»
«Гајење биљака за исрану стоке»	10	«
«Пољопривредне белешке»	10	«
«Енглеско сточарство»	10	«
«Четинари»	10	«
«Поуке из пољске привреде»	10	«
«Календар за 1894 г.»	10	»
«Извештај са винодељ. конгреса у Монтпелију»	10	«

219.

Чита се реферат г. В. Богдановића о правилима «Пиротске подружине срп. пољопр. друштва.» Референт је мишљења да подружина тач. г. и д. чл. 2 својих правила ставља себи у задатак и оно, што или не спада у круг њеног рада, или је сувише огроман посао кога подружина неби могла вршити према својим сувише ограниченим средствима и маленој спреми и радној снази, на што би јој требало обратити пажњу, па или из својих правила да изостави или ако налази да може примити на се и ту задаћу — онда може и остати у колико, строго узев, може бити и то њен рад. Даље поброја чланове које треба изменити или допунити. — Одбор усвајајући мишљење референта одлучи, да се приметбе доставе у целости подружини с тим, да у правилима може остати одредба да настојава и помаже, да се град Пирот улепша, ако се њена помоћ има разумети у томе, да на своме земљишту производи украсно дрвеће и шибље за улепшање вароши, а исушивање ритова и бара је огроман посао који не спада у круг рада пољоприв. подружине.

220.

Чита се акт топчидерске економије, којим јавља да је справа за поткивање волова стојећи готова и да треба одредити комисију да справу прегледа и опроба — Одбор изабра за чланове комисије г.г. Тошу Петрашковића, војног марвеног лекара и М. Јовановића секретара друштвеног.

221.

Г. Вучко Богдановић реферише о пословима који су до сада за изложбу говеда у Свилајнцу извршени, а уједно износи питања:

1 Хоће ли се продужавати рок пријављивању грла до 10 Августа; и

2. Да се нађе начин, како ће се заштитник друштвени Његово Величанство Краљ Александар I. известити о изложби и позвати да исту удостоји својом посетом. — Одбор одлучи:

1. Пошто је досада пријављен довољан број грла, то да се рок пријављивању не продужава, и

2. Да цео управни одбор у аудијенцији корпоративно извести највишег заштитника и позове га да изложбу посети. А осим тога да председник лично о овој изложби извести г. Министра народне привреде и умоли га, да је својом посетом удостоји.

НАГРАДЕ ЗА УВОЂЕЊЕ НАПРЕДНИЈИХ НАЧИНА РАДЊЕ.

Српско Пољопривредно Друштво понавља и расписује награде за ове практичне радове:

1. За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста, на површини од најмање 10 ара и с тим да свака врста лозе буде издвојена. — Награда 300 динара. Могу се такмичити винодељци у срезу крајинском. Рок за пријаву до 1 Септембра 1896. године.

2. За стално производење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је садашњи тврди сир и који ће поред тога бити трајашан и подесан за пренос. За ову награду могу се такмичити окрузи: крушевачки, руднички, ужички и топлички. Награда I. 500 динара, II. 200 дин. Рок за пријаву до 1 Октобра 1896. год.

3. За сталну употребу врстачне сејалице за стрмнине на неодређеној површини. Могу се такмичити привредници из окр: подринског. Цениће се изникли усев. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

4. За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака с обзиром на избор врста и сората воћака и пресадница; даље на правилност растојања воћака, начин расађивања и негу а на површини најмање пола хектара. Могу се такмичити срезови добрички и јабланички. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1897. год.

5. За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста на површини од најмање 20 ара с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из Жупе. Награда 300 дин. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

6. За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста на површини од најмање 20 ара и с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из околине Ниша. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

7. За сталну употребу алуга орашача и окопача у вези са правилним сејањем. Могу се такмичити привредници из Добрича из среза лесковачког. Награда 150 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

8. За сталну употребу жетелице. Могу се такмичити привредници из Стига окр. пожаревачког. Награда 300 динара. Рок за пријаву до 1. Маја 1896. год.

9. Првом удружењу у Србији са показаним успехом и резултатом за заједничку набавку и употребу пољопривредних справа. Награда 300 динара. Рок до конца 1898. год.

10. Који учитељ или учитељски збор *може да покаже добро уређену школску башту од најмање 10 ара, у којој ће бити добро подигнуто воћно и лозно растило са пчеларником од најмање 10 кошница са покретним саћем.* Награде I-ва 300 дин. II-га 200 динара. Рок до конца 1898. године.

11. Ко од подкивача одлично подковање волова да не обољује, са савршенијим алатом и подковицама — дакле по модерном начину. Награда 300 динара. Рок за пријаву до конца 1898. године.

За ове награде могу се такмичити: земљорадници и пољорадници, којима је пољска привреда или која њена грана једино или главно занимање од кога живе; сви они који се баве једном или више грана пољске привреде али у ширем обиму; пољопривредне подружине, манастири, општине и свака пољопривредна задруга основана у циљу рационалног обрађивања земље. А за последњу, занатије, којима је подкивачки занат главно занимање, од кога живе.

Сем награда у новцу даваће се и похвалнице.

Ко би од оних, којима се награде буду досудиле, желио да му се у место новаца набаве за исту вредност: справе, приплодна грла и т. п. то ће му се учинити без рачунања подвозних трошкова.

Имена награђених објавиће се у друштвеном органу и другим српским листовима.

Сви који хоће да се такмиче за ма коју од ових награда треба да се пријаве усмено или писмено Српском Пољопривредном Друштву у Београду. У пријави треба тачно да означе за коју награду желе да се такмиче и тачну адресу места, општине и среза у коме живе.

Из канцеларије Српског пољоприв. друштва 1895 год. у Београду.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

О КАЛЕМЉЕЊУ ЛОЗЕ И ПОДИЗАЊУ НАШИХ ВИНОГРАДА

Написао Милорад Тројановић, руковалац расадника за америчку лозу у Крајини и хонорарни наставник винодељске школе, Са 21 сликом, Београд. Државна штамп. Краљевине Србије 1895. 8 стр. 66. Цена 1 динар.

Ко ове године почиње пчеларити нека набави:

„ПЧЕЛАРСТВО“ за потребу почетника и пчелара, израдио Светозар Љ. Гавриловић. Београд 1894. стр. 35 са 127 слика.

Ово је пчеларство удешено за почетнике, да по њему сами одмах на пчеланику могу радити око пчела. Подељено по месецима; описати су јасно и просто сви радови око пчела. Други део садржи најважније из т. зв. пчеларске теорије.

Цена 3 динара. Може се добити код српског пољоприв. друштва.

Министарство просвете препоручило га је за књижнице основних школа.

За поклањање ученицима о испитима — врло згодна и корисна књига.

О Г Л А С.

ПРОДАЈА ЧИСТОГ МЕДА

Пчеларско воћарска задруга добила је ове године повећу количину меда на свом пчеланику у Топчидеру. Задруга је овај мед цедила машином (не загревајући га). На продају засада задруга је дала мед г.г. Миловановоћу и Стојковићу воскарима: Мијаилу Мијаиловићу бакалину на теразијама; Душану Тодоровићу бакалину на теразијама; и Димитрију Јовановићу бакалину на Сави — у Београду. Задруга продаје и на пчеланику свом у Топчидеру овако цеђен мед а и у сâћу, у нарочитим теглама у тежини од ¼, ½ и 1 литар.

Ко жели добити чистог и тазе меда, нека се обрати именованим г.г. продавцима или самој задрузи на њеном пчеланику у Топчидеру.

Купци меда на више (препродавци), могу се обратити задругином благајнику г. Мићи М. Петровићу трговцу на Сâви — у Београду.

РЕПИЦЕ ОЛАЈНЕ, има извесна количина на продају, *за семе* и иначе. Цена јој је 20 динара од 100 килограма. Обраћати се друштву, или потписатој управи.

Управа добра српског пољоприв. друштва у Шапцу.

Господин Министар Народне Привреде претписом својим од 16. Новембра пр. 1894. год. ЗБр. 2919, изволео је паредити, да се приплодна грла свиња расе беркширске, која се гаје у Добричеву, не издају народу по навршетку 3. месеца старости као до сада, већ кад наврше по 10 месеци, и то женска — крмачице — пошто се претходно оплоде (букаре) са најбољим заводским нерастовима.

С тога, што ће се у будуће издавати старија грла свиња повећана им је и цена, и то мушкима по 80. а женскима по 70 динара од грла.

Ово се ставља до знања онима, који су ради у будуће набављати из овога завода свиње беркширске расе за приплод, да похитају са својим пријавама; јер се раније поднете пријаве неће узимати у обзир, већ ће се издавати оним редом како се од сада буду пријављивали.

Бр. 277. Из канцеларије одељка управе државне ергеле 21 Фебруара 1895. год у Добричеву.

Уз овај број следује додатак од једног табака.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: У српској историји редак дан. — Критички поглед на другу изложбу говеда у Свилајнцу. (наставиће се)— Раније набавке стоке са стране. — Срески станични коњарници за државне пастуве. — Да ли је жир шкодљив стоци и којој? — **Гласник.** — **Белешке.** — **Друштвени и подружински послови.** — Награде за увођење напреднијих начина радње. — Књижевни огласи — и Огласи.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. ПОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 40. и 41. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 22 ОКТОБРА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

О ПОДИЗАЊУ ШЕЋЕРНЕ ФАБРИКЕ КОД НАС.

(ЈЕДАН РЕФЕРАТ ПОДНЕТ ПРИВРЕДНОМ САВЕТУ)

По предмету подизања фабрике шећера у нашој земљи и тражњи понуђача фирме Хакс Шалена и М. С. Начића овд. част нам је поднети своје мишљење:

Питање о могућности подизања шећерне фабрике у нас, одавно се почело претресати и у стручној књижевности и у штампи. (Види брошуру Таушановића: „Могућност подизања шећерне фабрике у нас“. За тим „Тежака из ранијих година). Оно се претреса већ има двадесет година с времена на време и може се рећи да смо на чисто са њом.

Главни услови за ову врсту фабрикације: потрошња и могућност успевања и сировине у нашем климату и на нашем земљишту, постоје.

Према статистичким податцима последње три године, Србија увози и то искључиво из Аустро-Угарске 3,908.254 килограма шећера. у вредн. 1,877.713 динара.“

По томе би потрошња шећера у земљи, осигуравала рентабилитет свог предузећа и без икаквих даљих изхода са овом фабрикацијом, без изгледа на увећање потрошње и без узимања у рачун могућег извоза.

Наш климат и земљиште опет, несумњиво су згодни за успевање шећерне цвекле (репе, (Beta vulgaries). О овоме не може бити никакве сумње. За то и нису били потребни никакви опити свакоме ономе, ко' познаје захтеве ове културне биљке.

Међу тим у разним размацима времена предузимати су и опити са гајењем шећерне цвекле, нарочито на државним економијама и на имањима стручних школа и вршене су хемиске анализе. И опити и анализе, знамо да су утврдили несумњиви факт, да је гајење шећерне цвекле код нас могуће и да даје врло добре резултате; шећерна цвекла произвођена на нашим земљиштима и под нашим поднебљем одликовала се богатом садржином на шећеру.

Реферат „друштва за хемиску индустрију у Краљевини Чешкој,“ који је приложен уз акта о томе предмету и на који ћемо се позивати чешће у овом свом извештају, то потврђује на основу проматрања познаваоца наше домовине др-а Ламбла, бив. професора на нашој војној академији и Антонини Кукле референта друштвеног по том питању.

У том реферату вели се: «Ваша богата земља, могла би имати пољску привреду многе развијенију; но што има наша сопствена родна земља, јер је то земља, која је у многом погледу богатија од наше краљевине Чешке. Код вас би заиста могла цветати фабрикација шећера, као и фабрике за пиво, за шпиритус. као што сведоче поједини примери.“ А за тим „одлична земља ваше домовине, нарочито у поречју Мораве, може да рађа врло добру репу.“

Но и без тих опита, хемиских анализа и ових тврдња стручних познавалаца наше домовине, који су нам тако искрен и искусан саветодавац у овоме питању, могућност доброг успевања шећерне цвекле код нас, много су нам раније, потврђивала и општа пољопривредна искуства, што их сваки школовани пољопривредник и за скамијом већ, у виду предавања добија.[1])

Шећерна цвекла воли топлије положаје, с тога, што је нарочито у младости јако осетљива спрам мразева, а после главно и због тога, што садржина шећера расте и опада, с растењем ил' опадањем топлоте. С тога се гајење шећерне цвекле све боље рентира, што је један предео јужнији, тако да рентабилитет тај иде до јужне Шведске на северу Јевропе.

Дубоке, нарочито хумусне иловаче и напорњаче, којих је код нас тако обилно, нарочито су подесне за гајење шећерне цвекле, само ако су и довољно влажне, пошто цвекла изискује знатну количину воде за своје успевање.

Али шећерна цвекла дубоко и јако исцрпљује земљишта, на којима се сеје и због тога се не сме устопице сејати на једним истим њивама, но тек после низа година, након 4—5 година. Ово је с пољопривредног гледишта особито важна околност, за све оне државе, код којих је, као у Србији култура земље тако примитивна.

У погледу на рентибилитет гајења шећерне цвекле, због знатних трошкова око брижљиве обраде и наж-

[1]) Шећерна цвекла садржи у себи 12—15 крајње границе 10—18% шећера. Шећерна цвекла гајена код нас по анализама г.г. Лозанића и . . . . . садржавала је . . . . . % шећера.

ливог гајења ове биљке, због потребног великог замета и труда око гајења, плодно Поморавље наше било би одлично, јер се гајење ове биљке рентира са приносима просечним 230—300 мет. цената, а у Србији да они, по свој прилици достизали ту цифру.

При подизању фабрикације ма које врсте, с народно-економног гледишта, од особите је, ако не и искључиве важности питање о потрошњи и добијању све сировине, потребне за фабрикацију, из сопствене земље. Само на тај начин развитак индустрије, вршн потпуно своју улогу, коју има у подизању пољске привреде и сродних грана у уређеној земљи и само на тај начин остаје у земљи сва добит од прераде земаљских сировина.

У питању о фабрикацији шећера у Србији, та околност је и повод, што се од појаве тога питања, кроз читав размак времена од 20 и више година, није тако рећи ни корака даље одмакло, но што је било онда, када се покренуло: — *у Србији, осим за опите, шећерна се цвекла не гаји.* Значи у Србији нема главне сировине потребне за фабрикацију шећера. У Србији фабрикација шећера, треба и пропагира и да буде подстрек за увођење ове културне биљке; индустрија мора пољску привреду нашу да покрене, на увођење, једне новине за њу. Увођење новина у пољској привреди, покретање за њу непознатих и нечувених ствари, врло је мучан посао, који изискује много труда, времена и жртава.

Тешко је код нас подизати поједине гране индустрије и онде, где има и сувише потребних сировина за то, а то ли не ће бити тешко подизати индустрије онде, гди тек треба почињети с почетка = с учењем живља пољопривредног једноме сасвим новоме послу, са завођењем гајења једне нове културне биљке, са подизањем производње једне сасвим нове сировине.

Не леже тешкоће за то стварање једне нове производње, само у конзерватизму пољопривредног света у опште, у спремању и учењу његовом у једноме по све новом послу за њега, но су много веће и несавладљивије тешкоће у особитој природи саме фабрикације шећера, из шећерне цвекле, према њеном данашњем модерном ступњу развића. Фабрикација шећера, мора бити тако удешена, те да се потпуно и стварно рентира, а да може издржати и огромну и јако разгранату утакмицу светску, *да прерађује једну масу сировине.* Значи, да пољске привреда треба шећерној индустрији да спреми огромне масе сировине.

У земљи, у којој је као у Србији, посед земље тако јако раздробљен и уситњен, да просечно богатство једне земљоделске породице износи 3,26 хектара — производња толике масе сировине, мора бити распарчана на сијасет ни један огроман број ситних произвођа. Данас је фабрикација шећера, или управо шећерна индустрија везана за велике поседе, за велика имања, те да беспрекидност фабричке кампање, не буде изложена случајностима, прекидима и ометању.

Ево што се вели у реферату чешког друштва за хемијску индустрију:

„У данашњим приликама вреди множина сировине, коју фабрика има на расположењу. Ове су прилике нове.

Код нас у Чешкој још пре мало година, у једној шећерној фабрици израђивало се за једну кампању 250—300.000 q. репе, дакле дневно 2—3000 q. Данас пак, испод 500.000 q. за компању а дневно испод 4000 q. шећерне цвекле, не *ради се.* Последица је тога, да многе шећерне фабрике, прерађују и до 10.000 q. дневно, а у једној кампањи један милијун q. и само при тако великој преради, могуће је, услед смањења режије са успехом радити.

Изволите сад размислити, на какве би тешкоће у Србији, наилазило набављање веће количине репе. Код вас нема великих посада (спахилука), већ као у демократској држави има само омањих тежачких имања или веће општинске области а само у Старој Србији има пространих паша, где су се за време турске владавине одмарали цариградски каравани.

Изволите сами размислити, колико би тежачких појединаца морало радити — при данашњем начину газдовања српске земљорадње — те да се шећерној фабрици прибави само 200.000 q. шећерне цвекле, а камо ли ½ милијуна к. и више?!

Уз то би се придружиле и друге тешкоће, месне, климатске, нарочито због трапљења репе, а оне би биле мање од ових у Угарској, где се тек у последње време могло основати више фабрика шећерних.

Због тога се у данашњим приликама не може рачунати са фабриком шећера из тежачких производа. Али, могла би се подићи рафинерија шећера, која би *могла бити колевка ваше будуће културе шећерне цвекле.*

Из тога излази као несумњиво, да се у прво време не би могло рачунати, на подизање праве шећерне фабрике, која би трошила домаћу сировину, пошто би производња шећерне цвекле имала овде тек да се уводи, али то не искључује рад на подизању такве једне рафинерије шећерне, која би сву потребну јој сировину у прво време трошила и повлачила са стране, првенствено из Аустрије. Већи део оне добити коју прерађивање ове сировине Србија сада плаћа иностранству куповином шећера и која је за њу чист губитак могла би остати у земљи, ма да је с друге стране врло опасно, подизати једно такво предузеће, које ће бити потпуно зависно од иностранства у набавци потребне му сировине. Ова зависност од иностранства постојала би и политици нашег сусества, или извора за набављање сировине и у колебању жетава према години, па тиме и у колебању цена ове сировине.[1])

Како се у Србији, у последње време троши махом коцкаст шећер, његова фабрикација мало стаје и он се сад већ у Чешкој израђује (нарочито лошији квалитет) готово без сваког чишћења — филтрације.

Набавка сировине и ако би била ослобођена царине, стајала би знатно скупље, но иначе, кад би је се довољно производило у непосредној близини, у самој нашој земљи, чија је фабрикација знатно јефтинија и могла је намамити стране подузетнике, као Хаке Шалена, који само у Немачкој без Русије има на 16

[1]) Цене се по метарској центи (новом товару) колебају између 1·30—1·50 марака (1·82—2·10 динара) са 5% одбитка на земљу и нечистоту. У последње време закључују фабрике шећера погодбе и на основу садржине шећера у цвекли, коју одређују поларизационим апаратом. У другим земљама постоје и фабрике удружених земљоделаца, произвођача цвекле, који према садржини шећера предатог у цвекли, добијају од фабрике сразмеран део у прерађеном и пречишћеном шећеру.

фабрика шећерних, како тврди један списак приложен актима, да се пограбе за подизање шећерне фабрике у Србији, на основу највећих повластица и олакшица које су могуће.

Ма како да се реши питање о начину подизања шећерне фабрике у Србији, из до сада реченог, може се извести закључак, да српска држава има двојак задатак, у томе погледу:

а). Да потпомаже највећим могућим олакшицама подизање једне шећерне фабрике, која ће у прво време набављати сировину са стране.

б). Да у исто доба подиже производњу сировине у земљи уводи гајење шећерне цвекле, с потребним изменама у начину обраде и у плодореду, како не би наступиле сувишно и опасно исцрпљавање земље, које је наступило у већини држава, где је гајење шећерне цвекле тоџрв увођено а пољорадња у опште била на примитивном ступњу.

О начину извршења првог задатка говорићемо после, а о другоме пустићемо најпре да говори реферат »друштва за хемиску индустрију:«

У поредо уз подизање овакве фабрике вели се да би се морало одмах заложити свим силама за потпомагање *»развитка производње шећерне цвекле српске ма се почело и са мањим фабричким покушајем.* Српско ратарство, које до сада није привикнуло на интензивнији начин рада, привикло би се постепено на тешко обрађивање шећерне репе и омогућило би овако опстанак самосталне фмбрике за шећер.

У томе би га морале потпомагати *земљоделске школе.* Као добри пријатељи вашега народа, сматрамо за дужност, да вам скренемо пажњу на то, да ваше земљоделске школе — у колико се могао наш референт лично уверити — дакле оне школе, које у првом реду условљавају развитак пољопривреде, *не иду рационалним путем.* **Школовање је у њима сувише теоретичко!**

Вашим младићима не помаже, ако знају колико скроба, беланчевине или целугозе, пепела итд. садржавају поједине биљкке; њима би о много више помогло, кбд би било научени, да *узму правилно плуг у руке* и да се у опште упознају са свима појединостима практичног интезивног рада земљорадничког, који се код нас у Чешкој одомаћио, после укинуте роботе у 1848. год.

У томе правцу треба радити пре но што ће се моћи помишљати, ма на које веће пољопривредно подузеће.«

Све ове напомене браће Чеха потпуно су искрене и братске, оправдане и на своме месту.

Српска држава упоредо с одобравањем повластице за подизање фабрике шећера, треба дакле одмах најживље да настане на увођењу културе шећерне цвекле. Она то може учинити на неколико начина.

Да би се могло увести гајење шећерне цвекле, како треба, првенствено се мора дејствовати путем угледа. На државном добру каквом у Поморављу, треба створити у већем размеру центар за ширење културе шећерне цвекле те да се тако и за осигурање потребне сировине фабрици најтемељније подејствује.

Фабрици шећера потребно је, као што тврде наши чешки стручњаци око ½ мил. ц. шећерне цвекле, значи за подмирење те потребе у земљи, треба дејствовати да се шећерна цвекла гаји на 2500—3000 хектара. То је таман толико пространство колико се ни у најбољим годинама не засађује код нас дувана. Производњи је главни центар крушевачки округ (срезови: моравски, расински, алексиначки и нешто ражањски), за тим долазе Врања и Лесковац; Бајина Башта и нека села ср. рачанског и атар вароши Ужица; Лозница и неколико села срезова: јадранског, рађевског и азбуковачког, Доњи Милановац и Кладово. На тој, по себи растуреној производњи, ради на 3—5000 произвођача; њиве за сађење дувана по пространству колебају се између 0·20—3 хектара и то често подељено на 2 парчета; и по величини пространства грдна већина њива иде у број оних од 0·20—1 хектара.

Производња шећерне цвекле, може се најбоље упоредити код нас са производњом дувана, те да се добије што вернија слика, каква она може изгледати. И шећерна цвекла, као и дуван: пробирачица је земљишта и захтева нарочиту спрему произвођача, обрада је тешка и изискује доста знатан труд. За то смо и правили такво једно упоређење.

И оно говори за горње тврђење, да држава мора образовати један центар — једно повеће угледно имање за гајење шећерне цвекле, у Поморављу, које ће служити и као школа и пропаганда међ' ситним произвођачима и бити основица за снабдевање бар резервном сировином, пројектоване фабрике шећера.

Поред тога центра, можда би био врло важан услов, што би се имао ставити повластичару: — *да и он одмах има уредити једно угледно имање за гајење шећерне цвекле, па ма му се земљиште за то имање од стране државе уступило и на бесплатну послугу.*

Пољопривредна друштва, школе и путни економи ма у ком виду установљени, треба са своје стране да допринесу што више ширењу знања о гајењу шећерне цвекле.

Имамо да испишемо још и последњи завршетак из реферата »друштва за хемиску индустрију у краљевини Чешкој као основицу за наш закључни предлог.

„После дугог расматрања, а наротито с обзиром на садашње политичко стање у вашој земљи, препоручили би ово:

1. Уређење шећерне рафинерије у Београду, са *домаћим капиталом* а са свима оним олакшицама, које горе поменути закон (о потпомагању индустриских предузећа) дозвољава. Оснивање шећерне рафинерије са домаћим капиталом, можда не би наишло на такове тешкоће, као *предузеће иностранаца*, пошто колико је нама познато, трговачки уговор српски са Аустро-Угарском, ствара оснивању самосталне српске шећерне фабрике, велике препреке.“

„Потребан трошак око уређења рафинерије не би био већи од 200.000 фоината.“

„2. Реорганизација земљоделских школа, или оснивање нових пољопривредних школа, *потпуно практичких.*

3. „На иностран капитал у данашњим приликама нарочито *за време опште шећерне кризе*, није могуће рачунати.

У овоме искреном савету наше браће Чеха, чини нам се, да лежи и основано начело, које ми као Срби тим пре треба да пригрлимо и да заступамо, те да покушамо остварити *ово предузеће помоћу домаћег капитала!*

За подизање шећерне фабрике пријавили су се: Хакс Шален и М. С. Начић овд.

М. С. Начић не полаже никакве услове веће од оних што се могу дати по закону о потпомагању индустриских предузећа; обвезује се да фабрику подигне у року од 2 године, са основним капиталом од $1^1/_2$—2 милијуна динара. За гаранцију да ће фабрика у року од 2 године бити подигнута и отпочети рад, обећава дати кауцију, која се од њега захтевала буде; не тражи ни шуме за гориво ни бесплатног земљишта за подизање фабрике.

Полаже првенствено право на задобијање ове повластице не само као син и грађанин ове земље, већ и као онај, који је 1864. год. први тражио повластицу за подизање ове фабрике и због прилика у земљи, није се дошло дотле, да се спремљени уговор потпише као што сведочи приложено писмо тадашњега министра финансија.

Друштво Хакс Шален, тражи повластицу под следећим условима.

да се друштву да искључива повластица за подизање фабрике шећера, на време од 15 година, с обвезом, ако устреба за то време сем једне да подигне и више фабрика;

да се ослободи свију државних и општинских терета на увоз свих фабричких машина и свега осталог материјала, потребног за фабрику;

Да се влада заузме за подизање и одгајивање шећерне цвекле у земљи, а дотле да се ослободи увоз сваке царине и других споредних трошкова; ако фабрика, буде у стању преко потрошње у земљи да извози, да јој се од државе на име премије за сваких 100 кгр. извеженог шећера даје 3 динара;

За време трајања повластице, да тарифа садањег уговора са страним државама односно увозне царине и осталих терета остане иста;

Да се уступи у близини Чукарице земљиште потребно за подизање фабрике и смештај репе; да се друштво ослободи од свију државних и општинских дажбина;

Да се друштву дâ из државних планина потребна грађа за подизање фабрике и осталих зграда;

Да се да терен за пругу, којом би имала да се фабрика веже са државном жељезницом;

да се на жељезници спусти тарифа за транспорт репе, креча, дрва, угља, шећера и других за фабрику потребних ствари;

да се друштву уступи један мајдан угља за подмиривање горива за фабрику;

по истеку рока концесије од петнајест год. да се услови, да се фабрика не може већим дажбинама оптеретити, но што су оптерећене овог рода фабрике у Аустро-Угарској.

Према томе М. С. Начић овд. под далеко повољнијим условима, тражи повластицу од Хакс п. Шалена управо он пристаје само на оно, што му по закону и осталим прописима може дати и сам Г. Министар нар. привреде; докле Хаке Шолен има многих услова, који му се за сад никако не могу дати, (као искључива повластица) или не могу, по свој прилици дати без решења народне скупштане.

Свакојако за подизање овакве једне фабрике, треба тражити потребну гаранцију — кауцију од бар 10% потребног основног и обртног капитала.

Али ма колико, да у овом случају и у садашњим приликама, изгледа, да ће приватна иницијатива појединаца, због набавке сировине, у прво време, са стране, бити згоднија за отклањање опасности у зависности фабрике због набављања сировине са стране; ма колико да ће бити у том погледу успешнија и мање ризична приватна иницијатива у свлађивању таквих тешкоћа; ма колико да изгледа, да би било тешко рачунати на домаћи капитал, у садашњим приликама, са иначе неугодним финансиско-економским стањем у земљи и после оснивања једног повећег акционарског удружења — за прераду стоке — и изгледâ, да и народна банка, приступи пошиљању на повећање уплаћеног капитала; ма колико дакле да тешко изгледа приступити остварењу шећерне фабрике стварањем једног акционарског друштва — опет смо мишљења, да тај покушај треба учинити, јер једно акц. друштво из домаћег капитала, заслуживало би и у овом погледу првенствено право.

Том друштву могле би се израдити све оне олакшице, коју су законски могуће а које тражи и страно друштво Хакс п. Шален.

Сигурно се ствар не би протегла дуже од једне до две године, колико и овим појединцима треба за подизање фабрике шећера.

Тек онда, ако би се дошло до уверења, да се на овај начин, домаћим капиталом, не би могло остварити ово предузеће, били би за то да се појединцу исто уступи, под највећим могућим олакшицама, са условом да мора и сâм основати угледно добро за гајење шећерне цвекле и да мора положити кауцију за подизање фабрике, у означеном року. Ова кауција треба и да пропадне ако понуђач подузећа не оствари у том року и сума кауције, да се употреби на потпомагање радиности и индустрије код нас.

Треба знати, да се код нас све постићи може, само кад се оће, може се све постићи и без помоћи државне а камо ли онда, још када је она и унапред осигурана.

16. Октобра 1895.

Београд.

---

[1]) Лањске ил' ове године, образовало се у Бугарској удружење за фабрикацију шећера из домаћег капитала, а на акције. Основни капитал предвиђен је у $1^1/_2$ милијуна динара.

И код њих се шећерна цвекла не гаји, па се и фабрика шећера мора подизати, па начин предложен у овом реферату и зависити од иностранства у набавци потребне јој сировине.

ПРОМЕТ ШЕЋЕРА.

у 1892. 1893. и 1894. години.

Године	У в о з		П р о в о з					
	ИЗ АУСТРО-УГАСКЕ		ЗА БУГАРСКУ		ЗА ТУРСКУ		УКУПАН ПРВОЗ	
	количина	вредност	количина	вредност	количина	вредност	количина	вредност
1892	3,763.077	1,895.143	2,327 660	1,170.580	1,551.176	897.704	3,878.836	2,068.284
1893	4,763.076	2,091.331	3,353.569	1,619.035	1,702.255	770.300	5,055.824	2,389.335
1894	3,559.109	1,646.666	4,658.120	2,418.100	1,711.138	941.000	6,369.258	3,359.100
Свега . . .	11,726.262	5,633.140	10,339.349	5,207.715	4,964.569	2,609.004	15,303.918	7,816.719

Шећер је сав пореклом из Аустро-Угарске у извозу није га било.

Министарство финансија
13. Септ. 1895. год.
царинско одељење

О НЕЗИ КОПИТА

Она грла која се више него што треба у коњарницима држе, добију суву, тврду и сужену (смањену) копиту, а жабицу (која се на табаву налази), сасвим изгубе (она исчезне), те онда грла која имају такове копите, ходе сасвим непоуздано и круто. Такове копите лече се брижљивим опсецањем и од времена на време облагањем натопљеног ланеног семена. Зејтин, који се у томе семену налази чини да је непотребно копите накнадно подмазивати машћу. То мазање копита машћу, у опште налази оправдања само онда, кад се опази да су копите сувише тврде, суве (па често сужене) и кад су цепљиве и показују болешљиву кртоћу рожног обвоја. У тим случајима може се копита умерено подмазивати и то непосредно после прања, како би се тиме спречило нагло испаравање оне влаге која се упила у копиту приликом прања. Да би се на грлима очувале и развијале здраве и правилне копите, постизава се тиме кад се грла на пољу крећу. Оно летње пуштање грла на пашу, врло је добро дакле и за копите. Исто је тако нужно тога ради, да се грла и преко зиме посведневно (изузев сасвим хрђаво време) пуштају напоље, јер не буде ли тога чешћега пуштања ван коњарника, него грла већим делом буду преко зиме чамила у коњарнику, онда ће наступити оно, што већ напред наведосмо, то јест, копите ће постати суве, тврде и сужене, (смањене) жабице ће нестати и табан се неће сам од себе крљушати.

Табане копита треба редовно и једном дневно ослободити и очистити од сваке нечистоте која се тамо налепила, при чему треба обратити озбиљну пажњу и на чистоту жабичних удоља. После тога чишћења треба копиту добро водом опрати што бива кад се коњска нога над ведрицом у којој је вода, дигне опере (при томе прању копита служе се у другим земљама нарочитим четкама које су начињене од влакнастих корена извесне биљке). Добро опрану копиту треба добро обрисати (осушити). Од прилике сваких 8 дана може се једном и то одмах после прања, табан намазати тером (Holzteer, pix liquida — добија се у апотркама и дрогеријама). Тер служи за то, да сузбије зао утицај коњарничке мокраће на табан и жабицу, то јест да спречи трулење жабице и копитне коруге (коруга се зове цео рожни део копите). Да се не би простирка прљала треба по теру на табану посути сечке или триња.

Мазање *здравих* копита којекаквим уобичајеним и омиљеним мастима а тако и облагање истих крављом балегом и иловачом излишно је.

При поткивању *правилних* и *здравих* копита нетреба никада ни мало сасецати ни табан, ни жабицу нити оне повијене делове копите око задњег дела жабице. Само се они делови на жабици и табану могу осећи који су се већ сами од себе у пола оцепили (почели да крљуштају). Свако друго сасецање жабице врло је штетно јер она треба да је у висини задњег дела копите и да додирује земљу Чим је она толико сасечена да не додирује земљу: она ће одмах у своме растењу заостати и смежурати се а тиме ће да наступи сужавање целог задњег дела копите које се може излечити само пуштањем на пашу. Али, ако се у две три зиме то сужавање копите (услед сасецања жабица) буде понављало, онда ће то лечење тесне копите ићи много теже.

Прегледање копита код ждребади, нарочито код оних, која су већим делом у коњарнику, треба вршити сваке 3 до 4 недеље. На дигнутој нози треба осмотрити дали је копитна жабица здрава, снажна и несмежурана а тако и дали нема дубоких шупљина између табана и копитног рожног обвоја. Скраћивање (поправку) копита код ждребади треба вршити увек по могућству пилом (турпијом) јер се ножем често пута не сасече копита равно него таласасто те се грло не ослања равномерно на целу доњу ивицу. При томе скраћивању копита код ждребади треба пазити *да се не ократе много* јер би копита постала осетљива и ход грла био би сметен. Даље треба при томе скраћивању пазити да копите имају одговарајућу величину према ждребету, да су све четири величином једнаке и да добију заокругљење како предњих тако и задњих копита. У опште оне копите које су поуже и које су стрмије, треба више скраћивати него пошире копите, ако су оне иначе у свему у истим једнаким околностима. Широке и од природе ниске копите треба, скраћивати са великом предострожношћу и то врло мало.

Б.

КРИТИЧКИ ПОГЛЕД НА ДРУГУ ИЗЛОЖБУ ГОВЕДА У СВИЛАЈНЦУ

(НАСТАВАК)

II. Изложба говеда у Свилајнцу 1895. **Одељење В. Бикови и краве без телади.**

ПРЕМЕР ИЗЛОЖЕНИХ ГРЛА

Тек. број	Сума оцена оцењивачког суда	ИМЕ СОПСТВЕНИКА	Одакле је?	Оцене од ока и испитивањем: понајважније за карактеристику: Пол	Године	Раса по чистокрвности или приближности добила оцену	Податци за оцену добијени мереньем, све у сантиметрима: Висине (за оцену грбине — леђа): Гребена	Средине леђа	Крстију	Курјука (копка)	Дужина трупа: Од зглоба рамењаче до чвора седњаче	Однос спрам висине	Ширине: груди	Карлице (кукови)	Однос спрам висине	Дубина груди: Гребен до лакат. зглоба	Однос спрам висине
1	38·5	Никола Радовановић	Дубнице	м.	3	3	135	130	136	142	167	врло добро	54·5	57	одлично	65	добро
2	37	Станко Стојићевић	Каменова	»	3	3	151	145	151	155	170	„	53	56	врло добро	74	»
3	37	Милош Вујичић	Александров	»	3	3	149	146	149	153	167	врло добро	51	52	добро	71	слабо[1])
4	36·5	Јован Ивић	Лопушника	»	3	3	137	136·5	147	150	170	одлично	55	55	одлично	66	добро
5	35·5	Милорад Тодоровић	Драгоцвета	»	3	2·5	137	137	141	146·5	162	врло добро	54·5	55	„	66	„
6	34	Миливоје Стојановић	Д. Раче	»	1½	3	134·5	133·5	137·5	136·5	163·5	одлично	46	50	слабо	56	слабо
7	34	Никодије Невенић	Свилајница	»	3	2	137	136	142	144	166	„	52·5	52·5	врло добро	69	добро
8	34	Таса С. Панић	»	»	2	3	133·5	132	135	139·5	153	„	53	53	»	66·5	„
9	31·5	Лаза Пајић	Азање	»	3	2	138·5	135	138·5	142	160	врло добро	50	51	„	78·5	врло добро[2])
10	32	Милорад Тодоровић	Драгоцвета	»	3	3	146·5	149	152	156	163	добро	54·5	53·5	„	69·5	слабо[3])
11	32	Панта Јеринић	Војске	»	2	2·5	129	128·5	133	134	152	одлично	52	52	одлично	59	„
12	31·5	Кузман Младеновић	?	»	3	2	138	137	139·5	143	158	врло добро	53·5	51	врло добро	67	прилично
13	31·5	Петар Стефановић	Седлара	»	2	1·5	131	132	135	139·5	163	одлично	43	50	добро	65	врло добро
14	31	Милосав Степановић	Кушевња	»	3	2	136	131	135	139·5	154	врло добро	52	52	одлично	64	добро
15	31	„ »	„	»	3	2	137	131	136·5	140	156	„	54	52	врло добро	72	одлично
16	30·5	Милосав Стевановић	Петровца	»	2	2	129	127	131	133·5	150	одлично	48	50	добро	68	добро
17	30	Никола Ванковић	Дубља	»	2	2	133·5	132	136·5	139	146	прилично	49	53	»	68·5	„
18	30	Ђока Невенић	Свилајница	»	3	2	135	130	135·5	137	159	одлично	53·5	53	врло добро	68	„
19	29·5	Павле Симић	Рабровца	»	3	2·5	134	134·5	139	141	165	„	44	51·5	добро	50·5	слабо
20	28·5	Јован Филиповић	Марковца	»	2	2	149	142	148	150	164	прилично	50·5	52	»	72	прилично
21	27·5	Миливоје Стојановић	„	»	1½	2	135·5	132·5	138	140	155	врло добро	46	44·5	„	59	слабо
22	25·5	Јован Филиповић	„	»	2	2·5	139·5	135	140	144·5	152	прилично	48	50	»	59·5	„
23	28	Јован Михаиловић	Орешковице	»	3	1·5	136	131	135	138	148	слабо	50	51·5	врло добро	63	добро
24	37·5	Јован Митровић	Кобиља	ж.	5	3	142·5	141	143	147·5	155	»	50·5	59·5	добро	69·5	прилично[4])
25	35	Ђока Невенић	Свилајница	»	6	1·5	136	133·5	139	142·5	157	добро	43	52	»	56	слабо[5])
26	27·5	Димитр. Марјановић	Седлара	»	2	2·5	124	123	129	134	150	одлично	38·5	49	слабо	62	добро
27	33·5	? ?	? ?	»	?	2	134·5	132·5	141	?	158	врло добро	46·5	58	„	64·5	слабо
28	33·5	Мица Алексић	Свилајница	»	2	2	130	128	131	133	144	добро	42	52	добро	64	прилично

II. Изложба говеда у Свилајнцу 1895. **Одељење Б. Јунци јунице.**

ПРЕМЕР ИЗЛОЖЕНИХ ГРЛА

Тек. број	Сума оцена оцењивачког суда	За пар водова: Тежина у кгр.	ИМЕ СОПСТВЕНИКА	Одакле је?	Оцене од ока и испитивањем: понајважније за карактеристику: Пол	Године	Раса по чистокрвности или приближности добила оцену	Податци за оцену добијени мереньем, све у сантиметрима: Висина (за оцену грбине — леђа): Гребена	Средине леђа	Крстију	Курјука (копка)	Дужина трупа: Од зглоба рамењаче до чвора седњаче	Однос спрам висине	Ширине: груди	Карлице (кукови)	Однос спрам висине	Дубина груди: Гребен до лакат. зглоба	Однос спрам висине
1	37·5	1745	Милош Цветковић	Ракинца	м.	4	2·5	163	155	162	166	192	одличо	56	62	добро	77	прилично
2	33	1635	Никодије Павловић	Гложана	м.	4	2·5	152·5	147	150	151	166	слабо	57·5	58	врло добро	74·5	»
3	36·5	1465	Јевта Миљковић	Медвеђе	м.	4	3	152	146	149	148	166	»	50	55	прилично	83	одлично
4	34·5	1630	Васа Симоновић	Гложана	м.	4	3	156	149·5	154	154	167	»	56	58	врло добро	75	прилично
5	31	1710	Живан Стајић	Кушиљева	м.	6	2·5	153	153	155	157	164·5	»	53	60	добро	77	добро
6	32	1193	Најдан К. Којић	Дубља	м.	3	2	137	136	138	142	154	добро	52	54	одлично	59	слабо
7	31	1510	Владислав Нешић	Гложана	м.	7	2·5	154	154	156·5	158	181	врло добро	52	60	добро	76	прилично
8	30	1330	Милосав Лалић	Марковца	м.	4	1·5	148·5	146	149·5	150	164·5	слабо	48	56	прилично	67·5	слабо
9	29·5	1656	Љуба М. Стевановић	Кушиљева	м.	6	2·5	155·5	154	155·5	159	181	врло добро	51	60	добро	73·5	прилично
10	29·5	1500	Таса Мишић	Свилајница	м.	4	2	154	150	156	157·5	166	слабо	50	58	прилично	73	»
11	28·5	1535	Милован Стојаковић	Ореховице	м	5-6.	2	154	148	151	159	166	„	49	56	—	80	добро
12	28	1500	Никод. Милосављевић	Гложана	м.	5	3	152	156	157	160	163	»	—	—	добро	—	—
13	26·5	1380	Анта Вукашиновић	Свилајница	м.	4	2	152	148.5	151	153	166	»	49	57	прилично	70	добро
14	26	1400	Јован Милошевић	Буровца	м.	5	2	155	157·5	157	161	170	»	52	58	добро	73	прилично
15	25·5	1240	Милан Јовановић	Грабовца	м.	4	2	147	142	145·5	148	163	„	44·5	53	слабо	69	»
16	25·5	1293	Јован Милошевић	Буровца	м.	4	2·5	149	144	148	150	166·5	„	50	53	добро	75	добро
17	23·5	1316	Милосав Стевановић	Кушиљева	м.	5	2	152	144	148	148	168	„	47	54·5	слабо	80	врло добро
18	—	1210	Јов. М. Милосављевић	Свилајница	м.	5	1	151·5	152	153·5	156	155	одвећ слабо	—	—	—	—	—

[1]) Похваљница.
[2]) VIII. наградом.
[3]) Има га под бр. 5.
[4]) IX. награда.
[5]) X. нагр.

(Наставиће се)

Како се могу са једног земљишта у повртњаку, да добију две и три жетве за годину дана?

Није давно било то време, кад је наш сељак морао листом да иде у варош, да код Бугара или иначе других баштована купује за зиму нужно поврће, као: купус, лук, паприку, патлиџан и т. под.. Своје добро земљиште око кућа или других зграда, које је добро наторено, није хтео или није умео да употреби за повртњак, одакле би сву потребу своју на земљи могао подмирити и, још нешто одвојити и за продају, од кога би новца могао да домири и друге своје ситне кућевне потребе. У оно време, носаху или Бугари на ноге, возовима своју зелен и трампљаваху је за пшеницу, овас, кукуруз, раж и друге производе које сељак имађаше. Они од тога правише велике капитале, и сав добивени годиш. приход, слаху на вилајет; отуда опет при своме поласку, ако им је мало новца, крену из својих новчаних завода позамашне суме па хајд' у Србију и у друге државе на печаловину. Данас је, Богу хвала, мало друкчије. Сељака већ има доста, који имају у своме повртњаку — башти — све што му је потребно од зелени за целу зиму а понајвише купуса, паприка и пасуља. Код већих вароши, они сад раде у велико, па чак неки и са долапима, плаве просто варошке пијаце. Сељака ћеш сада ређе видити да купује зелен, а нарочито купус и паприку; понајвише пак купују они, удаљенији од вароши, што немају прилике, да се са рационалним гајењем упознају. Баштовани — Бугари — сада мање збирају новац, па сљедствено да га мање и односе на вилајет. Док плате аренду — кирију на земљиште, надничаре и семе, таман им остаје само толико зараде, колико би од прилике имао сваки од њихових задругара — сем газде — тако уврнут, као да се је у оџаку сушио, — убио га луковац и проја, јер нема те зараде као прошлих времена. —

Ретко је која кућа, па била она варошка или сељачка, да нема ни мало земљишта за повртњак и, која га год има, оно је добро — хранљиво, Да не би по њима растао коров, који би био легло разним инсектима и другим штеточинама, заиста је неопходно потребно да се култивишу — обрађују, те да своме домаћину буду од угледа и користи. Могућност је ту још та, што свако ово земљиште, може да има довољно воде за заливање, јер свака кућа има добар бунар.

Први рад, који се започиње у јесен у повртњаку јесте, обрађивање земље, па онда сејање и расађивање разноврсне зелени. У то време треба почети са подгајивањем зелени зато, што отуда можемо у пролеће имати добру и рану зелен, коју можемо у својој кући употребити, или је другом продати.

Још месеца Августа подижу се расадници од купуса, кеља и зимске главич. салате. Сејање само, познато је нашем народу као и то, како се тако подигнути расаднице до свога расађивања, негују. Имало би се само то да напомене, да се они подижу на доброј земљи и да се за време суше брижљивије заливају·

После подизања расадника; одмах се приступа приправљању земљишта. Ако је оно слабо од себе, или му је одузета храна многогодишњим гајењем зелени, онда треба предузети ђубрење. Говеђе ђубре помешано са коњским на пола, готово је најподесније за повртњаке; није на одмет ни овчије, живинско и људски избаци, — последњи нарочито за течно ђубре. Ђубрити треба по дебљим слојем ђубрета, јер се земља, кад се хоће више жетви за једну годину отуда да добију, много изнурава. Пошто је ђубре изнешено, оно се одма и заорава. Друго орање, предузима се пред сејање или расађивање и земља се први пут подрља. Сад се на одељку земљ. који је опредељен за спанаћ исти посеје по ређе и опет подрља; спанаћ јесењи треба сијати раније, како би се у пролеће могао раније сећи за домаћу потребу или за продају. На осталоме земљишту, посеје се доцније црни и бели лук, грашак шећерац и низак крунац. По луку се посеје зелен (шаргарепа, першун и паштрњак) и грабљама се овлаш семе покрије, — пошто се лукац у пролеће зелен потроши, онда тек настаје вађење и употреба нове зелени.

Кад су нам расадници приспели за расађивање, што треба да буде најдаље до 1. Октобра, онда треба расадити по спанаћу купус, кељ и салату. Уз затегнут канап, сади се купусни расад струк од струка као и ред од реда за 50—60 см. Да би купус боље напредовао, добро је, ако се у једном истом реду сади, 1 струк купуса 1 салате, и то све дотле, док се ред не испуни. Да расађени купус и салата не промрзну, треба при сађењу поједине струкове добро утврдити за земљу и ако је могуће, метути око сваког струка по једну или 2 шаке угорелог ђубрета. Никаквог рада нема више око овога до пролећа. Спанаћ се, ако је лепа јесен, убокори до зиме. лепо претури исту и, на пролеће је прво зеље које се продаје по најмањој цени од 30 до 50 пара дин. по килограму. Чим се спанаћ у пролеће у пола прореди, треба одма купус, кељ и салату опрашити, по овом прашењу букне у порасту заоставши спанаћ тако, да се његово лишће развије у величини средњег купусног листа; а исто тако и остало расађено зеље. Спанаћ се још и даље троши или продаје док се сасвим не обреди, после настаје салата која се већ углавичи, а купус већ има тако велико лишће, да се може кувати са сланином, месом и чист. Шта вреди имати овакову башту у Марту и Априлу месецу, нека размисли сам сељак, кад нема сем старог кромпира, никакве зелени.

Кад се салата и спанаћ потрошњом обреди, што бива Априла месеца, онда се већ могу правити по истом земљишту оџаци — кућице за ране краставце. Опет се између купусних редова, праве оџаци на 3—4 метра један од другога, и тако исто ред од реда. Оџак је довољан ако се земља за једну половину метра около иситни и помеша са једном четвртином угорелог ђубрета, и потпуно измеша иситни и подигне у висину. Семе треба бирати од оних сорти, које пуштају велику врежу но одмах род, као што су: париски зелени, руски гроздаш и корнишон. Пет до шест семенки, довољно је за један оџак. Ово семе треба метути плитко у земљу, и по њему још 1—2 прста угорелог ђубрета, да се неби због великих киша или иначе усљед заливања, образовала кора која би причинила, да семе, не могући исту да пробије, угине.

До првог окопавања краставаца, кељ и салата сасвим се обреде, а у купуса је лишће већ прилично обрећено, те тако има места и за вреже од краставаца. До другог копања краставаца, већ има и завијених купусних главица, које се секу за продају или своју употребу; оне су понеких година тако велике, да износи 8—10 килограма свака главица. Са овога земљишта, може се добити, по велика количина семена од спанаћа

и салате, ако се на ређе оставе поједини струкови за семењаке, — ово важи и за краставце, од којих треба оставити прве или друге заметке и ближе корену.

Пошто се сва берба купуса, салате, кеља, и краставаца сврши, онда се исто земљиште преоре или ашовом прекопа, добро подрља и засеје зимском ротквом која се у позну јесен повади и утрапи за зимовник.

Ето, на тај начин, могу се три жетве са једног земљишта скинути: прва је, спанаћ, кељ, купус и салата; друга краставци; трећа, зим. ротква.

На оном земљишту, на коме су у јесен били посејани лукови, пошто се зелен рана прода, могу се посејати разноврсни пасуљи, купус, кељ за потрошњу преко лета, позни кромпир и т. д. Грашкови нарочито ниски, који су такође били посејани у јесен, сад су у велико потрошени, те се сад може исто земљиште употребити за расађивање паприка, патлиџана и другог зеља. На оним местима опет, где су посејани пролетошњи усеви, за потрошњу у велико, као: црни лук, аршлама, бели лук и ротквица, може да дође купус јесењи који се у маси троши за кишелење.

Ми изнесосмо у кратко начин, како треба поврће гајити, те да од њега, добијемо што више користи. Желети је да бар они, који имају земљиште код вароши и варошица, употребе овај начин газдовања и тачно да бележи сваки, колико новаца добија за своје рано поврће; по свршеном годишњем рачуну, видиће сами како се рентира повртарство, а како гајење пољских усева у велико.

И у будуће, повремено, изнећемо, како се поједине врсте зелени гаје, те да отуд имају користи и сељаци и варошани.

ХМЕЉ ИЗ ВИНОДЕЉСКЕ ШКОЛЕ У БУКОВУ КОД НЕГОТИНА

пише **Јос. Зд. Раушар**
хемичар г. Вајферта у Београду

Пре кратког времена добили смо из Букова из винодељске школе једну мустру хмеља, која на први поглед изгледа као хмељ „гуштецки“ (Aucha-Hopfen), имао је много црвених главица, кад га човек ближе разгледа, особита танка, фина вретена његових главица, видео је да исти личи много на хмељ жатецки (Laatzer-Hopfen) — има леп, пријатан мирис, његов „лупунин“ је доста пријањав и има жуто-зелену боју.

	У 100 главица хмеља: а) нађено г		У 100 грама: б) послатог хмеља:		в) сувог (при 105°C) хмеља:
Лупулина	**2·1070** гр.	—	**9·7240** гр.	—	**10·8711** гр.
Вретена	1·8220 „	—	8·3168 „	—	9 2978 „
Петељка	0·2070 „	—	0·9506 „	—	1·0616 „
Песка	**0·7600** „	—	**3·5074** „	—	**3 9200** „
Плода	—		—		—
Листића (Deckblätter)	16·2350 „	—	75·0137 „	—	72·0686 „
Даљших листића (Rälchelübttr)	0·5370 „	—	2·4875 „	—	2·7809 „
Свега	21 6680 гр.	—	100·0000 гр	—	100·0000 гр.

Влаге садржи: 10·552%.

У 100 грама сасвим сувог хмеља има:

Органских састојака	85·920%
Пепела	10·160%
Песка	3·920%
Свега	100·000

Ако се ова анализа сравни са анализом хмеља жатецког и оуштецког види се да хмељ гуковачки стоји у средини обојице — што се његове квалите тиче. — Он садржи више луплина што је најглавније — но остале робе, што сам до сада у Србији у руци имао: Хмељ из Топчидера г. 1891. имао је 7·960% лупулина
» » Краљева г. 1892 » » 10·160% »
« « Љубића г. » » » 5·738% »

Допада ми се, што нема плода, јер где има плода, има мање лупулина, дакле мање главног састојка што чини хмељ тако скупим Хрђаво је, што су биле поједине главице у мустри сасвим повређене тако, да сам једва извадио потребан ми број потпуно здравих главица за анализу. Хмељ је био или рђаво пакован, или презрео, или се сувише осушио на путу.

Што се његове каквоће тиче, ту може се навести следеће:

Хмељ жатецки прве каквоће садржи обично 17 до 18% лупулина и данас плаћа се по курсу 100 фор. за 50 кила.

Буковички хмељ са 10·87% лупушина — вреди за 50 кила $\frac{100 \times 10{\cdot}87}{17{\cdot}5} = 62{\cdot}71$ фор или округло *120—135 динара.*

(Процентo *иеска* је у нашоме случају већа но код хмеља жатецког, где обично бива испод 1%, код нас скоро 4% — што се мора узети у обзир.)

УПОРЕДНИ ПРЕГЛЕД МЕТЕОРОЛОШКИХ ПОСМАТРАЊА
од 1887.—1895.

1887.

	Август	Септембар	Октобар	Новембар	Децембар	ПРИМЕДБЕ
1	—	—	16,8[1]	—	—	[1]) киша пре подне и с непогодом по под.
2	—	—	0,9	—	0,1	
3	19.8*)	—	—	—	—	*) киша ноћу с непогодом,
4	7,2	—	—	—	0,2	
5	0,2	—	—	1,6	0,4	
6	—	—	0,8	0,4	7,5	
7	—	—	27,8[1]	—	0,2	[1]) киша с непогодом по подне.
8	—	—	21,0[1]	—	7,5	[1]) киша с непогодом по подне.
9	—	—	0,3	7,6	—	
10	—	0,2	0,7	0,9	2,8	
11	0,6	—	12,4	0,2	0,1	
12	0,1	—	5,6	2,1	0,5	
13	—	14,0[1]	5,6	—	1,9	[1]) од непогоде по подне.
14	0.2	0,2	1,6	3,2	—	
15	—	15,7[1]	2,2	6,6	—	[1]) од непогоде по подне.
16	—	15,6[1]	0,3	1,1	0,3	[1]) од непогоде ноћу.
17	—	0,3	24,8[1]	—	0,8	[1]) кишовит дан.
18	5,0	—	2,0	—	0,1	
19	—	—	0,6	0,3	2,1	
20	—	11,5	—	0,4	0,9	
21	0,4	0,5	0,3	—	16,6	
22	2,9	1,3	0,2	—	—	
23	2,0	—	—	—	14,0	за 23. и 24. укупно!
54	—	6,7	—	—		
95	—	0,3	4,3	6.6	14,0	
26	—	—	—	3,3	—	
27	—	7,1	—	—	15,1	за 27. и 28. укупно!
28	—	0,2	4,3	0,2		
29	—	—	—	0,1	—	
30	—	—	—	0,1	22,5	[1]) киша пре подне с непогодом по подне.
31	—	—	—	—	0,6	
Сума	38,4	73,6	133,5	31,7	108,2	

Примедбе. — Висине кише дате су у милиметрима.
Датуми су по новом календару.

1888.

Датум	Јануар	Фебруар	Март	Април	Мај	Јуни	Јули	Август	Септем.	Октобар	Новем.	Декем.
1	0,2	1,3	—	—	0,6	—	5,7	—	—	9,4	—	—
2	—	—	5,2	8,6	—	—	2,2	—	—	—	—	—
3	—	—	—	0.5	—	—	—	—	—	—	5,2	—
4	—	4,3	1,6	7,7	8,2	—	0,8	—	—	—	2,9	—
5	—	} 8,6	8,8	0.6	15,7[1])	—	—	—	—	2,1	3,4	—
6	—	}	—	3,6	19,6[2])	—	—	4,8	—	1,4	2,2	—
7	0,2	—	—	8,3	—	—	—	11,9	—	—	13,5	—
8	—	—	—	3,3	—	—	7,2	10,1	—	15,2[3])	0,5	—
9	6,1	2,3	—	0,6	—	0,7	4,7	16,4[4])	—	—	—	—
10	0,5	—	3 5	—	0,7	18,1[5])	9,0	—	—	—	—	—
11	—	—	4,5	4,8	0,7	4,6	1,1	—	—	—	—	0,1
12	1,5	—	24,2[6])	0,7	—	—	—	—	—	—	—	—
13	} 8,9	—	3,2	2,3	—	—	4,5	—	—	2,9	—	—
14	}	—	0,5	0,6	—	—	—	—	—	} 5,1	—	—
15	3,5	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—
16	0,9	1,4	1,8	—	—	—	—	—	—	2,5	—	—
17	0,4	1,2	—	—	—	—	—	—	—	3,1	—	—
18	—	6,5	—	—	—	—	—	0,2	—	23,1[7])	—	—
19	0,5	—	0,1	—	—	11,1	3,2	3,9	—	—	—	—
20	—	—	—	—	—	—	3,8	—	—	4,1	—	0,2
21	—	1,2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,3
22	—	0,1	—	0,9	43,2[8])	—	—	—	—	—	—	—
23	0,7	0,1	—	—	—	4,2	—	5,2	—	—	—	—
24	0,5	1,9	—	0,1	—	—	—	—	—	—	—	—
25	0,2	—	—	0,1	—	—	—	—	12,1[9])	—	—	—
26	—	—	—	3,6	—	—	—	—	14,2[10]	—	—	—
27	6,0	—	—	12,1	—	—	—	—	5,8	—	—	—
28	—	—	—	1,2	—	—	1,6	2,0	1,2	—	—	—
29	0,2	—	—	—	23,7[11]	1,1	—	0,8	—	—	—	—
30	0,8		—	—	4,1	8,6	—	—	6,5	—	—	—
31	4,4		—		—		—			—		—
Сума	37,3	28,9	53.4	59,6	116,5	48,4	43,8	55,3	39,8	68,9	27,7	0,6

Годишња сума = 580,2 милиметара.

Примедбе: [1]) киша ноћу. — [2]) киша целог дана. — [3]) киша дању. — [4]) кишовито. — [5]) са непогодом. — [6]) кишовит дан. — [7]) целог дана. — [8]) од непогоде по подне. — [9]) ноћу. — [10]) целог дана. — [11]) од непогоде од 3 с. 45 м. до 7 с. 2 м. по подне.

1889.

Датум	Јануар	Фебруар	Март	Април	Мај	Јуни	Јули	Август	Септем.	Октобар	Новем.	Декем.
1	8,5	0,7	9,6	-	—	—	0,9	—		18,5[1])	4,0	1,0
2	4,1	3,8	3,9	2,9	-	-	-	—	—	-	16,5[2])	1,7
3	0,6	1,0	0,8	19,6[3])	—	0,2	—	—	—	1,6	—	4,9
4	0,4	6,7	5,0	7,2	—	1,9	23,5[4])	—	—	—	—	1,0
5	—	0,7	1,7	—	—	0,3	2,7	—	—	—	—	0,5
6	—	—	5,5	—	2,8	—	25,9[5])	—	10,3	—	-	2,1
7	—	0,1	1,9	—	0,6	—	—	0.5	2,3	—	0,1	5,2
8	—	0,1	—	—	—	—	—	—	0,3	3.5	—	7,5
9	—	7.1	1,5	3,2	—	—	—	3,2	—	—	7,9	1,8
10	—	—	—	1,6	—	—	—	—	0,6	-	—	—
11	—	7,5	—	—	—	5,7	—	0,4	—	-	0,2	—
12	—	8,7	—	0,1	—	—	—	4,7	—	—	—	—
13	0,8	17,4	0,9	3,2	—	—	—	7,2	0,2	—	—	—
14	3,1	0,5	10,1	5,3	—	9,9	—	—	0,1	42,8[6])	—	—
15	1,2	2,9	1,2	6,3	—	13.2	—	—	10,6	2,6	—	—
16	—	0,1	4,2	6,7	—	0,8	—	—	16,0[7])	0,8	0,2	—
17	—	—	1,9	2,1	66,7[8])	9,2	—	—	17,0[9])	—	0,1	—
18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8,7	—	—
19	—	—	—	7,6	—	—	—	—	—	—	—	—
20	—	1,1	—	0,3	—	—	10,5	—	—	0,1	0,3	—
21	—	14,7	15,6[10]	—	—	8,2	—	—	14,7[11]	—	0,1	—
22	1,3	4,2	2,5	—	—	0,3	—	—	-	-	—	—
23	5,9	4,1	0,2	—	—	0,5	5,8	—	3,3	1,7	0,1	—
24	0,4	1,6	—	—	0,2	10,5	4,6	—	3,9	—	0,2	1,1
25	—	—	0,9	—	—	—	—	—	12,1[12]	0,8	—	0,1
26	0,1	—	5.2	4,9	1,3	—	—	—	3,7	1,7	—	0,9
27	1,2	—	—	10,9	6,8	—	8,9	3,5	—	0,3	1,6	—
38	—	5,6	4,6	0	—	7,3	—	15,3[13]	—	—	6,9	—
29	—		1,4	—	5,7	0,1	—	—	—	—	3,8	—
30	—		2,8	—	—	—	—	—	—	-	11,4	—
31	—		1,3		—		—	0,1		1,0		—
Сума	28,6	88,6	82,7	82,5	84,9	68,1	82,8	34,9	95,1	84,1	53,4	27,8

Годишња сума = 812,5 м. м.

Примедбе: [1]) ноћу и мало дању. — [2]) киша и дању и ноћу. — [3]) дању и ноћу. — [4]) са непогодом, киша од 12 с. 5 м. по. п. до 1 с. 12. по п. — [5]) од пљуска са непогодом од 4 с. 11 м. до 4 с. 35 м. по подне. — [6]) киша целог дана. — [7]) киша увече и ноћу. — [8]) са непогодом, киша највећим делом од 8[1]/[4] с. у вече до око 10 сати у вече. [9]) киша дању и ноћу.—[10]) целог дана и ноћу, [11]) киша у вече и ноћу. — [12]) ноћу. — [13]) дању.

1890.

Датум	Јануар	Фебруар	Март	Април	Мај	Јуни	Јули	Август	Септем.	Октобар	Новем.	Декем.
1	—	0,4	16,1	0,3	0,2	17,0[1])	—	—	—	—	7,8	—
2	—	—	6,4	—	—	0,7	—	—	12,9	0,6	0,1	—
3	—	—	2,9	—	**2,1**	—	1,6	—	—	—	0,5	—
4	—	—	4,5	—	3,3	—	—	—	—	—	2,9	—
5	—	—	7,1	—	3,4	—	—	—	—	—	4,4	—
6	—	—	1,7	—	—	9,4	—	—	3,4	—	15,0	4.2
7	0,4	0,1	—	—	—	7,2	—	1,2	0,5	—	4,0	2,9
8	0.7	0,1	—	—	6,3	4,8	1,8	0,3	1,9	1,3	—	—
9	—	0,1	—	4,3*)	1,9	2,0	—	—	0,2	—	3,3	0,7
10	—	1,1	—	3,4	—	—	—	—	—	—	6,5	0,9
11	0,8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4,4	5,1
12	0,6	2,3	—	0,2	—	10,1	—	—	—	—	0,1	1,6
13	1,1	0,2	—	8,6	—	8.3	**43,5**[3]	—	—	—	3,0	—
14	0,3	—	—	—	4,8	8,6	**92,4**[4]	—	—	—	2,6	0,9
15	0,3	—	—	—	0,3	6,9	**10,1**	0,1	0,6	—	0,8	0,1
16	—	—	—	—	—	—	0,9	—	3,5	—	0,6	0,7
17	—	—	—	—	—	—	0,5	—	—	13,4	—	0,3
18	—	0,4	—	0,1	—	—	—	—	—	—	3 4	3,4
19	—	0;2	—	—	—	1,5	—	—	—	9,2	—	2,3
20	—	—	—	—	—	2,0	37,5[5])	—	—	0,3	—	1,5
21	2,4	—	0,1	—	—	—	—	—	—	0,1	1,2	—
22	—	—	—	—	—	14,7[6])	—	—	—	—	1,6	—
23	2,5	—	—	0,6	2,3	5,1	0,2	—	—	—	0,1	3,9
24	15,9	—	—	9,0	14,6*)	1,4	—	—	—	5,7	5,8	7,6
25	—	—	—	—	1,3	0,1	0.6	—	—	9,7	6,3	1,7
26	—	—	—	—	—	—	—	—	2,3	—	2,1	—
27	—	—	—	17,9	3,1	0,4	—	—	0,1	3,0	5,6	—
28	—	4,4	—	14,3	—	—	2,5	—	—	0,3	4,7	—
20	—	—	—	—	—	1,1	—	—	—	12,5	0,5	—
30	2,8		—	—	—	—	—	—	—	7,7	—	—
31	1,1		—		5,4		—	—		5.3		—
Сума	28,9	9,1	38,8	58,7	49,0	101,3	191,6	1,6	25,4	68,8	87,3	37,8

Годишња сума = 698,3 м. м.

Примедбе: [1]) Од непогоде у 5 с. 30 м. по п. до 9 с. п. п. — *) киша са олујином од 3 с. до 3 с. [3]/[4] по п. — [3]) од 2 с. по п. до 9 по п. = 20,2; од 9 с. по п. до 7 с. сутра пре п. = 23,0. — [4]) од 7 с. пре п. до 2 с. по п. = 14,3; од 2 с. по п. до 9 с. по п. = 43,5; од 9 с. по п. до 7 с. пре п. сутра = 34,6. — [5]) пљусак од 9 с. 10 м. у вече до 10 с. 37 м. у вече = 37,3 мм. — [6]) од непогоде по п. од 4 с. по п. до 8 с. 10 м. по п. *) од две непогоде по подне.

1891.

Датум	Јануар	Фебруар	Март	Април	Мај	Јуни	Јули	Август	Септем.	Октобар	Новем.	Декем.
1	—	—	—	1,6	—	0,7	—	—	—	—	—	0,2
2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,3
3	—	0,1	—	—	—	29,2[1])	—	—	—	—	6,0	0,1
4	—	1,0	4,6	2,3	—	1,9	—	5,8	—	—	6,4	—
5	—	0,1	—	—	—	—	35,7[2])	—	—	—	0,1	0,1
6	9,5	—	—	3,1	—	—	1,0	—	—	1,5	—	—
7	0,1	0,1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	—	—	—	3,0	—	—	1,0	—	—	—	—	—
9	0,1	—	—	—	0,1	—	4.6	—	—	—	1,5	—
10	2,6	—	—	15,9[3])	—	—	10,2	—	—	—	0,4	—
11	—	—	—	0,1	—	—	—	—	—	—	—	0,2
12	1,1	0,2	2,9	—	—	—	—	—	—	—	1,1	0,1
13	2,7	—	—	4,0	—	—	—	—	—	—	—	—
14	0,2	—	6,7	0,6	—	—	0,8	1,0	—	—	—	6,6
15	2,6	—	—	3,4	—	—	—	—	—	—	0,2	0,7
16	7,7	—	—	0,1	—	9,0	—	—	4,7	—	0,2	—
17	—	0,1	—	6,5	18,7[4])	5,8	0,3	—	—	—	—	12,8
18	8,7	—	—	10,5	—	0,5	3,7	—	—	—	0,4	—
19	2,4	—	—	1,0	—	6,1	0,3	0,3	—	—	—	—
20	0,2	—	0,9	—	—	—	32,6[5])	16.5*)	—	—	—	0,3
21	1,3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,3	0,4
22	2,2	—	10,9	3,6	1,5	0,8	—	—	5,2	—	0,2	—
23	0,8	—	2,8	—	—	—	—	—	1,0	—	—	—
24	—	—	16,7	—	6.7	—	—	8,6	—	0,2	2,0	—
25	—	—	1,6	1,6	—	—	11,0	0,1	—	—	1,4	—
26	—	—	—	4,4	—	—	12,3	—	—	1,8	0,9	—
27	—	—	2,6	—	2,5	10,4	—	—	—	—	16,5[6])	0,1
28	—	—	3.8	2,9	—	5,4	—	—	—	1:9	26,0[7])	4,8
29	—	—	—	4.0	—	—	—	—	—	2,4	3,6	0,3
30	—		1,8	0,0	8,6	—	—	—	—	6,8	—	8,7
31	—		18,5		—		—	13,5		0,3		2,0
Сума	42,2	1,6	72,9	65,6	38,1	69,8	113,5	46,8	10,9	12,9	68,2	37,7

Годишња сума = 580,2 м. м.

Примедбе: [1]) од 2 с. по п. непогода са кишом до 6 с. по п. —[2]) од непогоде; од 4 с. 20 м. по п. до 9 с. по п. пало је 33,1 мм. — [3]) од 9 с. пре п. цел. д. — [4]) киша од 2 с. по п. до сутра у 7 с пре п. — [5]) од непогоде; од 11[1]/[2] пре п. до 2 с. по п. пако је 27,4 мм. *) од 2 с. 37 м по п. до 4 с. 36 м. по п. 16,3 мм. — [6]) киша дању и ноћу. — [7]) киша целог дана после 7 пре п.

1892.

Датум	Јануар	Фебруар	Март	Април	Мај	Јуни	Јули	Август	Септем.	Октобар	Новем.	Декем.
1	1,0	—	—	—	10,8	16,3[1])	—	3,1	—	—	—	—
2	—	—	—	—	0,3	—	—	1,2	—	0,9	—	2,3
3	0,2	0,7	8,6	—	—	—	—	0,9	—	—	1·5	—
4	1,9	—	10,8	—	—	—	—	—	—	—	14,3[3])	3,1
5	—	—	2,8	—	—	0,2	0,1	—	14,9[2])	—	6,1	1,8
6	2,9	—	—	—	—	15,8[4])	3,5	—	8,3	—	1·3	—
7	—	—	—	0,1	22,5[5])	15,1[5])	—	20.7*)	2,7	14,1[5])	—	—
8	—	6,2	—	—	5,4	6,0	—	—	0,4	—	—	2,5
9	—	2,6	—	—	5,2	2,8	—	—	—	2,0	—	3,0
10	1,4	—	2,0	—	4,1	2,8	—	—	6,3	—	—	1,5
11	—	—	4,5	—	0,5	—	—	12,1[6])	10,3	—	—	13.5
12	1,1	0,1	0.9	—	—	—	—	—	0,4	—	—	—
13	1,0	0,4	0,2	0,6	4,5	—	—	—	—	—	0,6	—
14	0,2	1,4	—	12,0	1,0	—	7,6	—	—	—	—	—
15	—	—	7,9	—	—	—	1,0	—	—	—	—	—
16	4,6	0,1	—	—	—	0,2	1,6	—	—	—	—	—
17	—	—	13,9	0,1	0,2	3,2	—	—	—	14,7[7])	—	—
18	—	2,7	—	0,1	5,4	—	1,4	—	—	10,4	—	—
19	—	—	—	2,2	—	—	—	—	—	0,2	—	—
20	—	—	—	20,6[8])	—	2,3	—	—	—	7,7	1,2	—
21	—	—	—	75,6[9])	3,5	—	0,3	—	—	10,7	1,9	—
22	—	—	—	1,3	—	—	27,6[10]	—	—	1,1	1,3	—
23	—	—	—	—	1,9	—	—	—	—	—	—	2,5
24	—	—	3,3	15,2[11]	—	—	—	—	—	0,6	—	2,4
25	4,3	—	—	0,2	—	19,5[12]	—	—	—	—	4,0	—
26	1,3	—	—	3,6	—	10,2	0.4	1,4	—	7,0	—	0,4
27	—	0,4	—	—	—	—	—	0,1	—	—	—	2,2
28	0,4	2,1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	0,6	12,8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
30	—		—	4,1	—	0.1	—	—	—	—	—	0,2
31	—		—		1,4		—	—		—		5,4
Сума	20,9	29,5	51,6	123,8	81,9	94,5	43,5	39,5	43,3	69,4	32,2	40,8

Годишња сума = 670,9. м. м.

Примедбе: [1]) киша од 5 с. 44 м. до око 10 с.п. п. — [2]) дању и ноћу киша. — [3]) од 4 с. 45 м. по п. до 8 с. по п. — [4]) киша дању и ноћу. — [5]) киша од 9 с. по п. до 7 э. сутра дан пре подне; [5]) киша дању; [5]) киша од с. пре п. и ноћу; *) пљусак од 3 с. 45. м. до 4 с. 45 м. — [6]) киша од 4 с по п. од 4 с. $^1/_2$ по п. јака до пред 5 с. — [7]) киша ноћу. — [8]) киша од 2 с. 15 м. по п. и целе ноћи. — [9]) киша целог дана и целе ноћи. — [10]) ситна киша од 12 с. до 9 с. по п. — [11]) киша од 2 с. по п. јак пљусак од 2 с. 50 м. до 3 с. 5 м. по п. — [12]) од 8 с. 30 м. киша, у 9 с. пљусак.

1893.

Датум	Јануар	Фебруар	Март	Април	Мај	Јуни	Јули	Август	Септем.	Октобар	Новем.	Декем.
1	4,0	3,0	—	—	—	—	—	—	6,8	—	1,1	0,1
2	—	0,2	2,9	—	1,2	0,1	—	—	—	8,3	—	8,5
3	4,0	0,1	21,7	—	—	29,0[1])	0,3	—	3,0	—	—	7,1
4	3,0	0,3	13,0	—	0,2	14,6[2])	—	—	—	5,2	—	1,2
5	2,0	—	—	0,1	—	32,6[3])	—	—	—	—	0,1	5,9
6	0,1	—	1,5	—	—	19,4[4])	8,8	11,2	—	—	—	2,1
7	—	—	—	—	0,9	8,8	1,4	4,5	—	—	0,7	1,2
8	—	—	2,6	—	—	—	—	6.8	—	—	8,9	—
9	—	—	0,6	—	—	4.9	—	—	4,6	—	7,4	1,1
10	4,4	—	0,1	—	—	—	—	—	—	—	7,8	4,0
11	2,0	—	0,4	—	0,1	1,0	—	13,3	—	—	31,1[5])	—
12	3,5	0,1	—	—	—	—	—	2,0	—	—	2,9	—
13	1,5	0,4	—	—	—	8,2	—	6,6	—	—	—	—
14	—	—	—	0,1	—	—	5,8	5,8	—	—	—	—
15	—	—	—	—	—	—	0.8	—	—	0,8	—	—
16	5,0	—	0,2	—	—	0,2	0,2	—	—	—	1,9	2,3
17	5,4	—	6,4	0,1	—	—	20,6[6])	—	0,2	—	11,2	—
18	4.1	3,0	0,8	—	—	—	6,0	—	7,1	3,1	1,6	—
19	—	—	0,9	—	—	—	—	—	—	—	0,5	—
20	0,1	—	1,5	—	8,0	—	—	—	—	—	4.4	—
21	1,0	—	1,0	—	1,5	2,7	—	—	1,4	—	6.0	—
22	0,3	—	—	2,2	—	—	—	—	—	—	—	—
23	0,2	—	1,0	0,4	—	—	—	—	—	—	10,0	0,2
24	0,2	0,1	—	—	0,7	2,0	—	—	—	—	0,2	0,6
25	0,8	0,1	0,3	—	5.4	1,0	—	—	—	—	—	—
36	—	0,1	—	—	—	—	—	—	30,4[7])	—	—	3,0
27	1,0	—	—	—	5,6	—	—	—	—	—	1,2	0,5
28	—	—	—	0,1	0,2	—	—	—	—	—	—	2,4
29	—		—	0,4	0,1	—	—	—	—	—	—	—
30	0,1		—	—	3,9	—	—	—	—	—	—	—
31	0,2		—		1.0		—	—		—		—
Сума	42,9	7,4	54;9	3,4	28,8	124,0	43,9	50,2	53,5	17,4	97,0	40,2

Годишња сума = 563,6 м. м.

Примедбе: [1]) киша од 11 ч. пре п., али највећи део за време пљуска од 19 с. 15 м. до 1 с. по п. — [2]) киша дању и ноћу. — [3]) киша дању и ноћу. — [4]) киша дању и ноћу. — [5]) дању и ноћу. — [6]) од 8 с у вече и ноћу с непогодом. — [7]) поглавито целе ноћи.

1894.

Датум	Јануар	Фебруар	Март	Април	Мај	Јуни	Јули	Август	Септем.	Октобар	Новем.	Декем.
1	—	—	0.4	—	—	1,5	11,1	6,5	—	—	—	0·2
2	1,8	—	—	—	0,4	—	—	—	—	0,4	—	—
3	7,4	—	—	—	1,6	3,5	—	—	—	0,7	—	—
4	1,8	—	—	—	3,1	—	—	13,2	—	—	—	—
5	—	—	0,2	—	1,4	—	0,4	—	—	2,7	—	—
6	3,2	0;1	0,4	—	—	—	0,3	—	—	—	—	—
7	—	—	10,3	—	5,9	—	—	—	5,4	—	0,1	17,9[1]
8	—	—	—	—	—	24,9[2])	—	—	—	—	—	15,0[2]
9	—	—	—	0,9	0,1	—	—	—	0,9	—	—	1,8
10	0,1	—	—	—	—	—	—	—	0,2	0,7	—	—
11	—	—	—	0,3	—	—	—	0,3	3,1	0,2	0,9	—
12	—	—	—	—	—	13,0	—	0,5	—	2,1	0,1	—
13	—	4,9	—	—	—	2,4	—	—	2,6	—	—	0,3
14	—	—	1,0	—	0,9	3.2	—	6,2	—	—	—	1,6
15	—	—	3,9	—	—	3,0	—	—	—	—	—	3,5
16	0,1	0,1	2,7	—	0,9	1,1	10,9	—	—	6,9	—	4,4
17	—	—	—	—	0,1	1,1	0,1	7,7	—	—	—	0,3
18	—	2,4	—	—	—	—	—	2,6	—	—	—	—
19	1,0	—	3,0	—	0,5	1,9	—	0,9	—	16,4[3])	—	—
20	—	—	10.2	0,4	—	15,4[4])	—	—	—	—	—	7,9
21	—	—	3,4	1,6	—	—	—	0,2	—	—	—	17,3
22	—	—	0,3	0,1	0,7	—	—	—	—	—	0,4	3,0
23	—	—	—	—	—	—	—	—	0,3	—	2,0	0,4
24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4,9	0,1
25	—	—	1,8	—	—	5,1	—	—	—	—	—	0,1
26	—	1,8	—	—	0,2	7,7	—	—	7,3	15,8[5])	—	0,1
27	—	4,4	—	11,9	0,1	0,4	—	—	0,3	—	1,0	0,7
28	—	0,1	—	—	1,7	—	—	—	2,4	—	—	1,2
29	0,1		—	—	1,1	0·4	—	9,6	11,2	9,8	—	—
30	0,1		—	—	27,8[6])	—	—	0,5	5,8	—	1,4	0,8
31	—		—			—	2,6	—		0,3		10,8
Сума	15,6	13,8	37,6	15,2	46,5	84,6	25,4	48,2	39,5	56,0	10,8	87,4

Годишња сума = 480,6 м. м.

Примедбе: [1]) дању и ноћу. — [2]) од непогоде после подне; [2]) дању и ноћу. — [3]) дању и ноћу. — [4]) дању и ноћу. — [5]) дању и ноћу. — [6]) од 4 с. 35 м. пре п. до око 6 с. пр. п. ну већи део 14.1 м. м. пао је.

1895.

Датум	Јануар	Фебруар	Март	Април	Мај	Јуни	Јули	Август	Септем.	Октобар	Новем.	Декем.
1	2,0	1,2	—	3,9	—	—	—	—	—			
2	1,0	—	—	3,8	—	2,9	—	—	—			
3	0,4	7,0	2,9	2,0	—	—	—	—	—			
4	0,4	13,2	4,0	3,0	—	—	—	4,9	—			
5	—	0,1	0,1	3,0	—	—	2,8	11,9	—			
6	—	2,0	1,7	—	—	2,8	9,4	—	—			
7	0,2	4,0	0,4	—	—	—	0,3	—	—			
8	—	2,2	0,4	12,0	—	67,3[1])	1,5	7,1	—			
9	—	3,8	—	—	—	1,5	3,0	1,1	0,3			
10	—	—	—	—	—	1,0	—	—	—			
11	—	0,6	—	—	—	5,8	—	—	—			
12	3,0	1,0	4,0	—	2,6	—	—	—	—			
13	—	2.9	1,0	—	—	2,9	5,7	—	16,6[3])			
14	—	1,4	0,8	1,2	—	—	—	5,6	—			
15	—	—	0,1	—	—	—	—	1,0	7,2			
16	—	1,3	—	—	0,1	11.7	—	0,4	2,1			
17	—	0,2	—	—	9,2	—	—	8,6	1.2			
18	—	—	—	1.0	3,3	—	—	—	2,0			
19	0,2	—	0,6	6,4	0,6	2,6	—	—	0,1			
20	—	—	3,8	0,8	0;4	—	—	—	—			
21	0,2	—	—	—	—	—	—	—	3,4			
22	0,2	—	3,7	—	7,7	15,6	—	—	—			
23	0,3	1,4	0,3	—	0,5	—	—	—	—			
24	7,5	—	—	—	0,2	1,0	—	—	—			
25	4,0	3,2	—	—	0,1	3,1	—	—	—			
26	0,3	14,7	3,2	0,7	3,7	—	—	—	—			
27	6,1	10,7	—	—	34,2[3])	—	—	—	—			
28	10,0	3,2	—	9,4	5,4	0,4	—	—	—			
29	4.9		8,6	1,4	—	—	2,1	—	—			
30	0,2		1,9	—	—	—	—	—	—			
31	0,4		1,2		—			—				
Сума	35,3	74,1	38,7	47.7	68,0	118,6	25,9	40,6	32,9			

Примедбе: [1]) од чега 15,6 м. м. пало је за време пљуска од 3 с. 29 м. по п. до 3 с. 40 м. — [2]) киша дању и ноћу. — [3]) пљусак између 1 с. и 2 с. по поноћи и изнео 13,9 м. м.

ГЛАСНИК.

Бугарско „Орало" о забрани увоза наших свиња у Аустро-Угарску. — Бугарски пољопривредни лист „*Орало*" (плуг). орган бугарскога Пољопривреднога Друштва у бр. 18 (септембра о. г.), донео је извод из нашега чланка „*Забрана извоза наших свиња у Аустро-Угарску и збор трговаца у Београду*" („Тежак" бр. 26, 2. јула о. г.). Наведен је цео почетак чланка до говора појединих говорника на збору, а по том — и резолуције збора. На крају се завршује овим речима: „Као што виде наши читаоци, имајући у виду велику важност, коју има трговина са свињама у Србији, српски се трговци врло енергично старају да заштите интересе на страни. Новине јављају, да би се могло противстати шиканима Угарске, српска је влада потпомогла покушаје извоза свиња преко Солуна за Француску, који су покушаји изашли успешни. Дирекција источних железница се сагласила да смањи тарифу за транспорт свиња на $^1/_3$ део, а превоз на лађи од Солуна до Марсеља стаће 10 динара од брава. И тако, борба наших суседа и браће Срба, имаће на сваки начин повољан свршетак". — Ми се истински можемо радовати, што наш колега радо упознаје своје читатеље с невољама, с којима се наша привреда има овде да бори; а захвални смо му и на братском саучешћу и жељи, да се борба ова реши у нашу корист.

У истом броју „Орало" саопштава једно писмо из Београда, у коме се говори поглавито о међународној винској трговини у години 1893 по подацима, које је издало министарство финансија. Даље се спомињу мере, које се код нас предузимљу у корист обнављања винограда.

* * *

Испити на ратарској школи у Краљеву. — Овогодишњи испити на ратарској школи у Краљеву почели су 10. а свршени су 16. септембра по распореду, који је госп. Министар народне привреде одобрио. Испитима је присуствовао изасланик госп. Министра, директор гимназије у пензији госп. *Коста Цриогорац*. О бројном стању и успеху питомаца доносимо следеће податке;

Свега је ове 1894|95 школске године похађало школу 78 питомаца (54 државна и 24 приватна) и то:

I. разред 24 (19 држ. и 5 прив.) питомаца
II. „ 33 (21 држ. и 12 прив.) „
III. „ 21 (14 држ. и 7 прив.) „

Први разред свршило је:

Са одличним успехом 2 (1 држ. и 1 прив.) питомца;
„ врло добрим „ 7 (4 држ. и 3 прив.) „
„ добрим „ 5 државних питомаца;
„ слабим „ из 1 предмета, а с правом на полагање поправног испита 6 (5 државних, који услед тога губе благодејање и 1 приватан) питомаца;

Са слабим успехом из 2 предмета 2 државна питомца, који услед тога могу о свом трошку понављати разред;

Са слабим успехом из 3 предмета 2 државна питомца, који такође о свом трошку могу понављати разред.

Други разред свршило је:

Са одличним успехом 5 (4 држ. и 1 прив.) питомца
„ врло добрим „ 18 (13 држ. и 5 прив.) „
„ добрим „ 7 (2 држ. и 5 прив.) „
„ слабим „ из 1 предмета а с правом на полагање поправног испита 1 државни питомац, који услед тога губи благодејање;

Нису полагали испите 1 државни и 1 приватан питомац, јер је први био у војсци, а други због слабости.

Трећи разред, а тим и ову школу, свршили су:

Са одличним успехом 2 државна питомца,
„ врло добрим „ 8 (6 држ. и 2 прив.) питомаца,
„ добрим „ 8 (5 држ. и 3 прив.) „

а три питомца (1 држ. и 2 прив.) отпуштени су из школе у току школске године.

За одличан и врло добар успех и примерно владање награђени су ови питомци III разреда:

Полугвозденим плугом, винодељско-воћарским оруђем и кошницом америчанском с пчеларским прибором:

1. *Петар Вељковић* из Брезова, среза студеничког округа рудничког и

2. *Петар Бјелица* из Орила, среза пожешког, округа ужичког.

Полугвозденим плугом и винодељско-воћарским оруђем:

3. *Мијаило Цвијовић* из Каменице, среза и округа ужичког;

4. *Милан Царичевић* из Војске, среза ресавског округа моравског и

5. Милорад Симић из Београда.

Центрифугом за истресање меда и воска и винодељско-воћарским оруђем:

6. *Аћим Аћимовић* из Крагујевца и

7. *Драгољуб Кандић* из Врнчана, среза љубићског, округа рудничког.

Дана 19. септембра присуствовали су сви питомци са својим наставницима и министровим изаслаником свечаном „Благодарењу", а за тим су им читане оцене у присуству Његовог Преосвештенства епископа жичког госп. Саве, овдашњег свештенства, председника краљевске општине и угледних грађана. Том приликом држао је госп. Коста Цриогорац, као министров изасланик, дирљив говор, у којем је истакао велику важност пољопривреде у опште а нарочито у нас и очински саветовао свршене питомце да стечено знање корисно употребе и да њиме наоружани неуморно раде на привредном унапређењу наше миле отаџбине. Захваливши се за тим наставницима на уложеном труду завршио је свој говор са усклином: да живи Његово Величанство наш Узвишени Господар и Краљ Александар I. — За тим је Његово Преосвештенство епископ жички госп. Сава такође држао леп и поучан говор завршивши га епископским благословом.

Вл. Ђ.

* * *

Свршени питомци ратарске школе у Краљеву на средњој пољопривредној школи у Хрудиму (Ческа). Лепу појаву можемо прибележити, да се они свршени питомци наше ратарске школе у Краљеву, који би желели продужити пољопривредне науке, примају као *редовни* ученици на средњој пољопривредној школи у Хрудиму у Ческој. Предавање је на овој школи на ческом језику, који ми Срби врло лако и брзо савлађујемо, а предаје се поред стручних предмета и немачки језик. Програм Хрудимске школе је такав, да га наши ратарци, са спремом, коју добију у нашој ратарници, могу лако савладати. Ове године отишао је да о свом трошку учи средњу пољопривредну школу у Хрудиму Мила Дуњић из Стопање (срез трстенички, окр. крушевачки), који је пре годину дана свршио ратарницу у Краљеву, и примљен је за редовног ученика, а колико смо сазнали, учиниће то исто и овогодишњи свршени питомац наше ратарнице Милорад Симић.

Вл. Ђ.

* * *

Мере за унапређење сточарства у Бугарској. — Из бугарског пољопривредног листа „*Орала*" доносимо одлуке, које је *Пољопривредни Конгрес* (збор) у гр. Плевни (21, 22 и 24 јула о. г.) у погледу на унапређење сточарства у Бугарској донео.

„За побољшање и подизање боље рогате стоке у земљи, конгрес изјављује, да као год и код коњарства, помоћ и сарадња државе је апсолутно неизбежно. За постизање тог циља, конгрес налази за неопходне потребне ове мере:

1, Да се установи један државни завод за говеда, где ће се гајити и размножавати у чистој крви најбољи представници наше боље рогате стоке, а у циљу да се снабдевају општине најбољим чистокрвним домаћим биковима.

2, Независно од установљења овог завода, конгрес налази, за неизбежно да би требало установити државни депо (станиште). на коме би се одгајивали по примеру војног ремонтског коњског депоа, ваљани млади једногодишњи теоци, који кад се потпуно одгаје, да се уступају за општинске бикове под извесним погодбама.

3. Конгрес налази, да је стављање у дужност општинама за држање домаћих бикова, — ваљаност којих треба да буде констатована од нарочитог за то уређена, — једна од најнеопходнијих и најпостојанијих мера, за одгајивање стоке добре каквоће у земљи. Конгрес препоручује поштованом министарству трговине и пољске привреде да предузме идуће 1896 године преглед свих приватних и општинских бикова, и да се при том има вазда пред очима, да се

општине не лишавају потребног броја бикова, па какви су да су. Конгрес налази да је неизбежно да се општинама стави у дужност да имају добре стаје, где ће се неговати и тражити правилно општински приплодни бикови.

4, С погледом на факат, што је годишња производња наше краве, која се састоји из телета и млека, одвећ слаба, за повећање те производње, што ће учинити могућним издржавање домаћих крава и наградити труд власника им, Конгрес препоручује, да се покрај већих градова, где је консулиција (потрошња млека развијенија, као и по богатим пасиштима у долинама и покрај река, уведе укрштање домаће расе говеда са швајцарским: сименталском и швицком расом, и из овога да се припреми терен за образовање корисније, млечније и меснатије стоке. Конгрес изјављује ову своју одлуку на основу позитивних података добивених о томе у Рушчушкој Пољопривредној Школи.

На свима другим местима, нарочито на голим и мршавим пашама, конгрес препоручује систем одабирања, извршен у најстрожем смислу речи.

5. Конгрес налази за умесно да умоли Господина Министра трговине и Пољске Привреде, да потпомогне увеличање садашњег стабла и деловање говедарства у пољопривредним заводима у Рушчуку и Садову, који да имају улогу огледних станица и да дају тон и правац говедарства у земљи.

6. За унапређење рогате стоке, између других мера, конгрес, ослањајући се на ресултате, добивене од три конкурса за стоку, сме да препоручи министарству трговине и пољске привреде, да стави у дужности окружним одборима да вотирају сваке године суме са изложбе рогате и остале домаће стоке за сваки округ по наособ, из којих би се издавале награде за потстицање произвођача на произвођење и облагорођавање стоке, и да потпомажу субвенцијама окружне сточне изложбе.

7. Конгрес признаје, да је један од главних узрока опадања сточарству, у земљи, оскудица паше у тој мери да би се стока могла изобилно отхрањивати, па препоручује државној управи да изради један закон за регулисање државних окружних и општинских пасишта.

8. Конгрес имајући у виду важност ливадарства за производњу добре стоке, препоручује државној управи да поради и потпомогне приватне предузетнике за удобравање ливада и за уваћање сејања пића.

9. Конгрес имајући у виду, да на много места домаћа стока страда од оскудице у води, препоручује министарству трговине и Пољске Привреде да потпомогне општине где нема довољно водопоја, да их начине.

10. Конгрес имајући у виду да је једна најзначајнијих мера за унапређење домаћега сточарства — извоз, моли државну управу да на ма какав начин отвори извоз домаће стоке у туђе земље.

11. Како се у практици показало, да се при данашњој уредби о кантариној дешавају големе злоупотребе, којим се подкрадају произвођачи, то конгрес препоручује министарству трговине и пољске привреде, да узме иницијативу да одреди то питање, како би се законом стало на пут злоупотребама.

12. Конгрес имајући у виду погодбе, у којима се налази данас наша рогата стока, налази, да би се с малим изузетком око већих градова за сада могла побољшати наша рогата стока само у чистој крви („по изборната метода") и ако се одабирају типови од искарских говеда, који су у поређењу с говедама у другим окрузима, најбоље одгеговани.

13. Конгрес препоручује министарству трговине и пољске привреде да мотри, да свака општина држи сразмерно кравама потребан број бикова, да не би оне остале јалове.

14. Конгрес признавајући, да у привреди пољопривредне Бугарске осим говеда и коња имају голему важност овце, свиње и косе препоручује министарству трговине и пољске привреде да сазове за идућу годину један конгрес, на коме би се, између других питања чисто пољопривреднот характера, говорило и о питању поправке оваца, свиња и коза и да се одреди њихова економска важност.

15. Конгрес, ослањајући се на своја лична опажања на конкурсу у гр. Плевни, као и на она у осталим окрузима, налази да је система о подизању државних и окружних станишта пастувских, као и обавезно снабдевање општина пастувима ориенталске расе, јединствена за данашње погодбе, у којима се налази коњарство у нас, да га подигне и постави на висину положаја. Конгрес захваљује државној управи, што је отворила по једно војно ремонтско станиште (депо) у Плевни и Кабијуку и изјављује да је та мера најекономнија и најпогоднија за снабдевање војске у што краћем времену добрим домаћим коњима.

Конгрес налази за неизбежно да се идуће године отвори још једно смеситште за пастуве као и један војни ремонски депо у јужној Бугарској, која је у томе за сада изостала.

16. Конгрес налази, да от пре 2 године предузета мера о школењу неподесних приватних пастува не само да је похвална него је и незбежна. Но да би се могао постићи циљ пречишћавања неподесних пастува конгрес препоручује поштованом министарству трговине и пољске привреде, да продужи извршење ове мере и у току још 3 године, па после да се пастуви прегледају санитарно сваке године пре сезоне опасивања.

17. Конгрес похваљује иницијативу г. Гртора Најденова из Софије, за писмени предлог његов, како да се олакша извоз стоке у туђој земљи. О самој мери конгрес не може да решава но налази да би се најбољи резултати у том погледу могли постићи, ако се за то предузеће заузму приватна лица и акционарско друштво, коме би држава дала олакшице било на државној железници, било на други начин, како нађе за умесно за подизање те трговине".

На овом су конгресу суделовали:

Председник: Ив. Сарановъ

Потпредседник: П. Германовъ

Деловођа: Г. Хазмановъ

Секретари: В. Вълчевъ, П. Добревъ

Чланови: П. Мецовъ, Бобевъ, К. Хинковъ

* * *

Законски пројекти за подизање благостања сељака у Бугарској. — Како „*Орало*" јавља, комисија којој је бугарско министарство пољске привреде ставило у задатак да проучи три важна питања: о безбожном лихварству (зеленаштву), пијанству и елементарним несрећама, свршила је свој посао, и спремила је три законска пројекта, који носе наслове: 1, *законски пројект о обезбеђењу земаљских производа од града;* 2, *законски пројект о породичном непокретном имању;* и 3, *законски пројект о крчмарењу и јавном пијанству.*

По пројекту о обезбеђењу усева обезбеђивали би се сви усеви, докле год су на корену, стаблу или у редовима. Обезбеђење престаје код: конопаља и лана за 6 дана после жетве; код дувана чим се обере, код лозе и баштенског биља чим се грожђе и плодови оберу, за махунасте усеве кад се оберу, а за остале биљке 10 дана од кад се од њиве одвоје. У сваком случају обезбеђење се свршава у поноћи 16. октобра сваке године. Штете оцењује комисија, која се саставља од финансиског чиновника (агента), општинског кмета и два незаинтересована пољопривредника.

Ако је штета замашнија, онда у оцењивању узимље удела и срески начелник. Кад оштећеник изјави жалбу против прве оцене, онда штету цени друга комисија која се састоји из среског начелника, једног члана прве комисије и два незаинтересована пољопривредника. — За исплату накнаде образује се фонд од прireза, који се сваке године наплаћује највише за 5% од пореза на земљу. Накнаде се исплаћују најдаље за 2 месеца по истеку градобине сезоне. Накнађују се се штете само преко 30%; а од оцењене вредности одбија се 30%, остатак се новца исплаћује.

Т.

БЕЛЕШКЕ.

ОПСЕРВАТОРИЈА ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ.

Јули 1895. Месечни резултати метеоролошких посматрања Јули 1895.

I. СРЕДЊЕ ВРЕДНОСТИ МЕТЕОРОЛОШКИХ ПОСМАТРАЊА у 7 с. пре подне, 2 с. по подне и 9 с. по подне

МЕСТА	Барометар сведен на 0°				Температура ваздуха						Апсолутна влажност				Релативна влажност				Ветар брз. у мет. за сек.			Облачн. 0—10			Месечна висина воде од кише
	7.	2.	9.	месечна средња вредност	7	2.	9.	месеч. средња	месечна највећа	месечна најмања	7.	2.	9.	средња месечна	7.	2.	9.	месечна сред.	7.	2.	9.	7.	2.	9.	
Београд	748·89	748·21	748·16	**748·45**	21·1	27·5	22·3	**23·3**	29·8	17.3	13·75	12 5	12·9	13·03	72·7	47 6	68·03	**62·08**	2·08	3·0	2·0	2·9	3·6	2·8	25·9
Крагујевац	742·56	741·51	742·23	**742·45**	21·2	32·1	20·0	**22·6**	30·3	14·7	13·95	12·10	11·41	13·09	73·9	42·6	76·6	**56·0**	0·6	2·7	1·5	2·9	4·3	2·7	89·8
Крушевац	747·91	746·92	747·25	**747·43**	19·9	28·9	21·1	**23·0**	30·4	11·5	14·2	14·3	14·4	14·3	840	56 0	800	**66·0**	0·6	1·6	1 5	3·1	3·5	3·0	**53·9**
Врање	718·22	717·20	717·41	**717·64**	20 4	28·2	22·0	**23·1**	30·1	15·9	13·4	12·7	12·7	12·7	770	45 0	62	**61 0**	0·7	3·5	3·3	2·1	5·0	2.1	11·0
Шабац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ужице	723·88	722·84	723·61	**723·44**	17·6	27·1	16·8	**19·6**	28·6	12·1	12·56	12·15	12·43	12·45	76·2	46·2	88·0	**72·5**	0·7	2·1	1·4	2·1	4·8	3·6	41·6
Краљево	743·46	742·18	743·38	**742·77**	20·6	27·9	21·0	**22·4**	29·8	14·5	14·09	12·94	13·75	13·75	78·7	47·8	18·0	**75·2**	0·8	2·0	0·9	2·3	4·0	2·0	**96·7**
Ниш	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Буково	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Пирот	730·12	728·64	729·31	**729·36**	20·1	29·0	19·8	**22·2**	30·7	13·4	12·35	11·55	13·70	12·33	71·0	10·0	76·2	**62·5**	1·4	3·3	0·8	2·1	3·9	1·7	22·9

II. ЧЕСТОЋА ВЕТРОВА И ЊИХОВА СРЕДЊА БРЗИНА.

МЕСТА	Тишина	N		NNE		NE		ENE		E		ESE		SE		SSE		S		SSW		SW		WSW		W		WNW		NW		W NN	
		честоћа	сред. брз.	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина	честоћа	с. брзина
Београд	35	9	2·8	3	1·7	1	2	—	—	2	3.0	1	7·0	3	3·7	—	—	1	3·0	—	—	1	5·0	8	3·4	6	6·3	10	4·3	6	6·0	6	3 8
Крагујевац	38	7	3·8	15	1·8	9	1·9	1	2.0	1	5.0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	0·2	8	3·6	10	4·2
Крушевац	46	5	3	1	2	1	3	—	—	3	2	2	3	1	8	3	2	5	2	2	3	6	2	1	1	7	3	1	3	7	3	2	3
Врање	56	1	9·0	1	9·0	—	—	1	7·0	—	—	—	—	1	3·0	1	3·0	3	2·3	3	4·3	1	3·0	1	5·0	4	4·5	1	18·0	12	6·0	7	9·1
Шабац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ужице	47	5	2·4	9	1·9	10	2·6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3·3	12	3·3	7	3·3
Краљево	55	6	2·6	2	2·0	1	2·0	—	—	—	—	3	2·6	6	3·3	1	4 0	—	—	—	—	1	2·0	1	2·0	8	3·7	4	2·7	3	4·3	1	2·0
Ниш	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Буково	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Пирот	44	4	1·8	—	—	2	2·0	1	1·0	—	—	4	3·0	3	1·0	7	3 9	1	2·0	1	5·0	—	—	—	—	2	5·5	3	4·3	16	4·0	5	4·4

III. НАЈВЕЋЕ И НАЈМАЊЕ ПОСМАТРАЊЕ ВРЕДНОСТИ, И БРОЈ ДАНА СА КИШОМ, ГРАДОМ ИТД.

МЕСТА	Барометра				Температура				Апсолутна влажност				Релат. влажност		Висина Падања		Број дана са															
	највећа	датум	најмања	датум	највећа	датум	најмања	датум	највећа	датум	најмања	датум	најмања	датум	највећа	датум	кишом	снегом	росом	градом	крупом	маглом	непогодом	јаким ветром преко 15 м.	небом ведрим 2.0 (средња вред.)	мутним небом (средње облачн. 8.0)	највећом температ. V 0	најмањом температ. V 0	сланом			
Београд	754·30	25	743·02	13	35·4	29	11·0	14	16·9	3	7·7	26	26	26	9·4	6	8	—	11	—	—	—	4	2	15	3	—	—	—			
Крагујевац	746·91	25	736·47	13	36·9	3	9.4	15	16·7	23	9·3	13	22	2	39·50	6	10	—	22	—	—	—	9	2	9	1	—	—	—			
Крушевац	752·60	25	741·44	6	36·0	29	9·0	15	19·3	1	9·7	14	29	29	20·0	7	8	—	11	—	—	—	3	3	8	8	—	—	—			
Врање	722·12	25	712·82	13	35·1	30	10.2	13	17·3	20 и 21	9·3	3	31	27	10·0	7	2	—	11	—	—	—	1	1	13	1	—	—	—			
Шабац	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Ужице	728·22	25	718·63	6	34·0	29	7·6	14	14·7	6	8·7	14	64	2	13·6	5	7	—	26	—	—	—	6	1	15	3	—	—	—			
Краљево	748·14	25	736·32	13	34·0	28 и 29	13·4	9	17·7	22	7·1	14	27	30	26·9	5	10	—	22	—	—	—	5	2	13	1	—	—	—			
Ниш	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Буково	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Пирот	733·97	26	723·84	6	35·5	30	5·7	15	16·8	2	8·2	16	23	16	17·1	5	3	—	26	1	—	—	5	2	14	2	—	—	—			

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XXVII. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва,
држане 7. Августа 1895. год. у Београду.

Били су: потпредседник г. Јаков А. Марковић. благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора: г. г. Александар Секулић Анта Голубовић, Коста Главинић, Милосав Куртовић и Паја Тодоровић.

Педседавао г. Јаков А. Марковић потпреседник. бележио М. Јовановић секретар.

231.

Прочитан записник XXVI седнице. — Одбор усвоји.

232.

Г. Вучко Богдановић реферише предлог одбора за изложбу.

1., Да се од стране друштва изашље једно лице у Свилајнац. које ће са подружином радити на припремама за изложбу и спремити све што је нужно за ову.

2., Да се изабере оцењивачки суд и наименује шеф за све што се тиче изложбе за време њеног трајања, а тако исто и преставник друштва при отварању. — Одбор усвајајући предлог реши:

1. Да се друштвени секретар г. М. Јовановић изашље ради припрема за изложбу. на према потреби да може остати све до дана изложбе а и за време њеног трајања, а г. Никола Вељковић вршилац дужности економа да руководи и уреди одељење изложбе за справе. Тога ради да оде у Свилајнац на два дана раније и задржи се тамо и за време трајања изложбе.

2., Да се за оцењивачки суд изаберу 9 лица: 7 од стране друштва а 2 од стране подружине.

Од стране друштва изабра г. г. д-р Зарију Поповића лекара, Алексу Љ. Поповића глав. марв. лекара;

Светозара Љ. Гавриловића;

Пају Тодоровића;

Мирка Миљковића;

Светолика Петковића; и

Владимира Ђорђевића.

3., Друштво, при отварању изложбе да представља његов председник г. Милан Р. Антић а за шефа изложбе изабра г. Вучка С. Богдановића под чијом ће управом бити све што се изложбе тиче.

233.

Чита се писмо општине смедеревске, којим извештава, да није могуће изашиљати своје поверенике у Београд ради споразума о уступању земљишта за угледно добро, па моли да да друштво од своје стране изашље тамо своје поверенике.

Одбор одлучи, да ради споразума са општином смедеревском о уступању земљишта за угледно добро оду чланови одбора за прибављање земљишта, с тим да о поднесеној одлуци реферишу управном одбору.

234.

Преседавајући извештава одбор, да је по ранијој одлуци, тражио за цео управни одбор аудијенцију код Његовог Величанства Краља Александра I. у циљу да Га, као друштвеног заштитника, извести и позове да овоголишњу изложбу говеда у Свилајнцу Својом Високом посетом удостоји; да је од маршала двора добио одговор, како је Краљ милостиво примио молбу, као знак пажње, и изјавио да му је немогуће давати аудијенције због наступајућих празника и скорашњег одласка на пут. — Одбор прими овај извештај к знању.

ЗАПИСНИК XXVIII. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва,
Држате 14. Августа 1895. год. у Београду.

Били су: благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора г.г. Александар М. Секулић. Анта Голубовић, Коста Главинић, Милосав Куртовић, Коста Црногорац, Светозар Гавриловић, Никола Вељковић и Тодор Николајевић, као гост г. Светолик Петковић управник друштвеног добра.

Председавао г. Вучко С. Богдановић благајник, бележио г. Милут. М. Јовановић секретар.

235.

Прочитан записник XXVII. седнице. — Одбор усвоји.

236.

Чита се писмо г. министра народне привреде, којим извештава друштво, да је за пријем друштвеног добра у Шапцу одредио г.г. Александра Секулића и Милосава П. Куртовића секретаре министарства, и моли, да друштво од своје стране одреди кога од својих чланова, који ће са одређеним изасланицима свршити поменути посао.

За предају и пријем друштвеног добра у Шапцу одбор одреди г.г. Вучка С. Богдановића благајника и Светолика Петковића управника друштвеног добра.

237.

Уредник „Тежака" г. Св. Љ. Гавриловић чита реферат, којим на основу уважене преставке књижевног одбора о уређивању „Тежака" предлаже да се за сталне сураднике „Тежаку" изаберу и умоле да се приме:

Г. г. Коста Главинић — за пољопривредну технологију и технику машинску;

Александар Секулић — за пољопривредно законодавство и рад министарства народне привреде;

Алекса Поповић — за сточарство и ветеринарство;

Вучко Богдановић — за ратарство и остале гране;

Паја Тодоровић — за ратарство и остале гране;

Аца Живановић — за пчеларство;

Милосав П. Куртовић — за коњарство.

Да се нарочито још умоле:

Г. г. Милан Р. Антић председник, да се прими за виноделје, воћарство и пчеларство;

Јаков Марковић потпреседник — за целокупно шумарство и за пољопривредне финансијске установе;

Из унутрашњости:

Г. г. Светолик Петковић — за све гране практичне пољске привреде;

Љубомир Којић — за целокупно виноделје;

Милорад Тројановић — за винодељску практику;

Александар Мијковић — за ратарство и практику пчеларску;

Благоје Д. Тодоровић — за новости и ситне нотице из свих грана пољске привреде са стране;

Владимир Ђорђевић — за ливадарску и градинарску практику.

А господа из Београда поред рада из означених струка, да се умоле да уреднику буду у помоћи при одбирању рукописа како из појединих, њима поверених грана тако и осталих на којима раде, па да договорно и распоред рукописа за поједине бројеве буде удешаван.

Имена сталних сарадника, имала би се изложити на зачељу сваког броја. — Одбор усвајајући предлог уредников реши: да се изабрана г.г. за сталне сураднике о овоме избору известе и умоле да се овога приме.

238.

Чита се молба г. Михаила Главинића, да друштво купи машину сејаћу, коју је сам направио као фабрички радник од материјала свог у фабрици Фр. Мелихар-а у Брандизу. — Одбор упути молбу председништву да се са молиоцем о машини обавести и споразуме.

239.

Чита се молба г. Љубомира Т. Смиљанића учитеља у Марковици ср. драгачев. да му друштво поклони од пчеларски справа: дувальку; пчел. капу; пчел. нож; стругач; чистилицу и кљешта, а истресалица ако му се не може поклонити, да му се даде за неко време на послугу. Осим овога да му друштво поклони и један „Трокар". — Одбор реши, да се молиоцу поклоне ситне алатке које тражи, а истресалица не може му се дати.

240.

Чита се писмо г. Ранка М. С, Пешића, којим предаје друштву 100 динара и моли да га уврсти за свог члана утемељача. — Одбор прими са захвалношћу к знању.

241.

Чита се писмо земљорадничко-занатлиског савеза у Дубони којим изјављује захвалност друштву на помоћи у бесплатном шиљању „Тежака». — Одбор прими к знању.

242

Прочита се молба дриносавског кола јахача «Кнез Михајло»' да друштво изашље свога изасланика на привредно-витешке свечаности, које ће бити у Шапцу 29. и 30. августа о. г. — Одбор изабра за свога изасланика г. Косту Црногорца члана управе.

ЗАПИСНИК XXIX. СЕДНИЦЕ

Упавног одбора српског пољопривредног друштва

Држане 28 Августа 1895. год. у Београду

Били су председник г. Милан Р. Антић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора: г.г. Анта Голубовић, Коста Црногорац, Коста Главинић, Др. Марко Леко, Милисав П. Куртовић, Никола Вељковић, Паја Тодоровић и Тодор Николајевић.

Преседавао г. Милан Р. Антић председник, бележно г. Милутин Јовановић секретар.

243.

Прочитани записник XXVIII седнице. — Одбор усвоји.

244.

Прочита се акт суда општине смедеревске, од 17. ов. м, Бр. 6321. којим извештава друштво, да је општински одбор „услед споразума са изасланицима друштва» решио: да општина смедеревска уступи друштву своју земљу на «Царини« од 90 до 100 хектара под условом: да друштво има права исту земљу зиратити за 25 година, по истеку тог рока — ако општина не уступи и за даље ту земљу, друштво ће уступити општини све своје зграде, воћњаке, винограде, ограду, бунаре, које буде подигло на том земљишту, сем младог расадника воћа и лозе без икакве накнаде.» Уједно моли за одговор, ако друштво пристане на ове услове, како би се горње решење изнело и збору на решење.

По прочитању овога акта, благајник друштва реферише одбору усмено ово: да су по ранијој одлуци одбора благајник друштвени г. Вучко Богдановић; г. Коста Главинић члан одбора и г Светолик Петковић управник друштвеног добра у Шапцу, као чланови комисије за оцену понуде општине смедеревске, ишли у Смедерево 13. ов. мес. па тамо у име друштва лично се објашњавали и споразумевали са судом и одбором општ. смедеревске, под којим би се условима могло примити понуђено земљиште. Да су они том приликом заступали и објашњавали раније гледиште друштвене управе, т.ј да се имање уступи друштву тапијом; но да преставници општине смедеревске нису хтели никако пристати на то, већ да су изнели сасвим ново гледиште односно уступања тога земљишта, тражећи да се уступи уговором и да се општини осигура каква добит и за време грајања уговора и доцније кад се оно врати општини. Да су они, као друштвени преставници, према овако измењеном и новом гледишту општинских преставника изјавили: да би друштво могло примити имање уговором само тако: 1) ако би се условило време уступања најмање на 50 година; 2), ако би се дало друштву право, да интабулише имање за своју обезбеду на извесну суму новаца; и 3) да се не очекује од тога уступања никаква у напред одређена непосредна, нарочито материјална корист за општину, осим што би друштво дужно било, на случај да имање раније напусти, уступити општини све што се на њему затекне, а по истеку уговора уступити јој уређено имање и од непокретног и покретног инвентара већи део, само би се о томе тек имао да постигне ближи споразум. — Да су општински преставници изјавили усмено, да ће према оваком објашњењу између њих друштвених изасланика донети у скоро коначну одлуку и доставити је друштву. И на послетку да је према свему изложеном погрешно, што суд вели у акту, да је онаква одлука одбора «услед споразума са изасланицима друштва.» —

Саслушавши овај извештај, одбор је узео у оцену предње услове, под којима општина нуди имање. Па налазећи 1, да општина сада узима са свим ново гледиште, у погледу уступања овога имања, кад ставља овакве услове, а међу тим га је у почетку понудила, не стављајући никаквих услова; и 2 да друштво не би могло постићи опо што жели и што је потребно, ако би му се имање уступило са ограничењем и оваквим условима какве општина поставља, — једногласно решава:

Да друштво не може пристати на услове изложене у акту општине смедеревске и да према томе не може ни примити понуђено имање општине смедеревске за своје угледно газдинство. О томе да се извести општина.

Питање о прибављању имања за угледно газдинство, да се са ове седнице одложи, док изабрана комисија о томе не поднесе мишљење.

245.

Г. Вучко С. Богдановић реферише да је подружина пиротска преправила, или боље рећи изнова прерадила своја правила према учињеним примедбама и да се може примити у састав друштва. Но ипак, по његовом нахођењу, требало би учинити подружини напомене:

1., да би требало у чл. 8. тачније означити: на који начин подружина бира своје редовне чланове, т.ј. да ли сама управа или на главном збору и по чијем предлогу;

2., Требало би дати право решавања, бирања управе и чланства у управи и члановима *добротворима* јер они највише помажу подружину материјално (чл. 11 и 10 правила);

3., По чл. 21. довољно би било тражити да на збору буде присутно половина чланова без обзира на то какви су они, — према чему реч «редовних» требало би изоставити;

4. У чл. 24. последњи став, ваља допунити и да гласи: «А ако се нова подружина образује у току 3 године по престанку ове, Српско пољопривредно друштво биће дужно, да јој сву имовину да на слободно руковање итд. (све остало да остане). — Одбор реши да се подружина пиротска прими у састав друштва. Ну ипак да се учине приметбе изношене у реферату.

246.

Г. Вучко С. Богдановић реферише да је и подружина љубићска исправила своја правила по учињеним приметбама, и да је треба примити у састав друштва.

Напомиње, да би правила ове подружине могла заузети прво место међу разно израђеним правилима подружина овога друштва, нарочито с погледом на извесне нове задатке, које ова подружина себи прописује. — Одбор реши да се ова подружина прими у састав друштва.

247.

Прочита се предлог г. Љубе Којића, да се, по молби неких лица из Књажевца, пошаље преко г. Живојина Поповића свештеника, или Анте Милошевића трговца, по један комад ол најбољих ножева за калемљење воћа и лозе и других ситнијих справа за модел, по којима би неки там. мајстор израђивао и друштву на оцену послао. — Одбор усвоји предлог с тим, да се од свију ситних справа и алатки воћарских поклони за моделе, пошто се председништво претходно са једним од именованих личности споразуме од којих справа да се пошље.

248.

По молби љубићске подружине да друштво подејствује код г. Министра нар. привреде да јој се одреди државна помоћ новчана.— Одбор реши да се подружина извести да ће друштво и за њу, као и за остале подружине заузети свима силама, да јој се у своје време према могућности укаже нужна помоћ, а дотле би нужно било да се састара и прибави потребно земљиште, и својим радом да довољно уверења о свој сталности и корисног рада на унапређењу пољске привреде у својој околини.

249.

Прочита се молба одбора тимочког кола јахача «Кнез Михаило» за окр. крајински којом моли, да га друштво новчано помогне приликом приређивања првих привредно витешких свечаности, које ће бити 17. Септембра ове год. а осим тога, да друштво на ове свечаности изашље и свога изасланика. — Одбор реши, да се овоме одбору укаже помоћ новчана од 50 динара, но с тим да се ова сума приликом свечаности изда као награда Српског пољопривредног друштва сељаку одгајивачу за најбоље изложено трогодо женско грло затворене боје. А за изасланика друштвеног одбора изабра г. Вучка С. Богдановића благајника, с тим још задатком, да сврши обрачун са подружином за окр. крајински.

250.

Секретар предлаже: да се књиге, које су по тражењу г. Димитрија Милићевића учитеља у Дворанима послане у вред. 7. дин. и које је он раздао као поклон Српског пољопривредног друштва оним ђацима, који су с вољом радили у школској башти — расходују и вредност стави на одговарајуће партије. — Одбор усвоји предлог.

251.

Прочита се молба г. Аврама С. Поповића свештеника бањичког у срезу трнавском, да друштво у интересу унапређења пољске привреде поради на надлежном месту, да г. Милош В. Поповић учитељ у Јежевици и даље остане у томе месту.

Тако исто прочита се молба љубићске подружине да друштво умоли г. министра да у интересу подружине и њеног рада, премести г, Андру Дрињаковића учитеља из Лађеваца у Бресницу.

Поводом ових молаба. — Одбор реши: да се умоли г, председник, да у вези друштвене преставке, лично обавести г. министра просвете и умоли га да има у виду вредне и добре учитеље а добре помагаче пољске привреде.

252.

Прочита се поздрав, који је приликом отварања изложбе говеда у Свилајнцу од стране друштва депешом одпраћен моћном заштитнику друштвеном Његовом Величанству Краљу Александру I.

Прочита се и честитка друштва Његовом Величанству Краљу за срећно спасење Његово, од случајне а велике опасности, која Га је задесила приликом купања у мору. — Одбор пажљиво саслуша обе депеше и усвоји са узвиком: Живио!

ЗАПИСНИК XXX СЕДНИЦЕ.

Управног одбора српског пољопривредног Друштва

Држане 11. Септембра 1895 год.

Били су: потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора: г.г. Анта Голубовић, Никола Вељковић, Паја Тодоровић и Тодор Николајевић.

Председавао г. Јаков А. Марковић потпредседник, бележио г. М. Јовановић секретар.

253.

Прочитани записник XXIX седнице. — Одбор усвоји.

254.

Прочита се акт Радобуђске земљорадничке читаонице, са којим шаље своја правила, по тражењу друштва поводом њене молбе, да јој друштво укаже помоћ поклоном пољопривредних књига и шиљањем «Тежака бесплатно. — Одбор реши да се сачека и одговор пожешко подружине, а поново писати да подружина што пре одговори на питање.

255.

Прочита се писмо Пере Поповића свештеника каменовског којим моли друштво да Станку Стојићевићу из Каменова замени америчке грабље за сено, што их је као награду за изложеног бика у Свилајнцу добио, са Бекеровом ветрењачом, наводећи за разлог што Станко нема ливада, па му је непотребна.

Са обзиром на то, што се америчке грабље врло корисно могу употребити за купљење страних жита после жетве: даље, што у атару села Каменова има доста ливада где се ова корисна справа може да употреби. — Одбор реши да се ова замена не може учинити.

256.

Чита се акт г, министра народне привреде од 8. г.м. ЗБр 2333 којим тражи мишљење друштва у погледу унапређења виноградарства.

Прочита се акт г, министра народне привреде од ЗБр. којим, такође, тражи од друштва стручно мишљење у погледу мера које треба предузети за унапређење виноградарства, воћарства, пчеларства, свилодела и пољоприв. технике. — Одбор реши да се угодити дотичним секцијама да изјаве своје мишљење.

257.

Прочита се акт г. министра народне привреде од 4. т.м. ЗБр. 2301 којим тражи стручно мишљење: да ли би корисно било да се откупи извесан број књижица «о калемљењу лозе» од Милорада Тројановића, за раздавање ученицима пољопривредних школа и као дар млађим пољопривредницима, који сврше калемарски течај. — Одбор реши: да се умоли г. Главинић, да о овој књизи реферише и изјави своје мишљење.

258.

Прочита се молба Вељка О. Поповића економа из Кладова, да му се дозволи да на друштвену адресу може преко царинарнице текијске увести потребне му даске и летве за шталу за краве.

Пошто друштво нема повластицу за узев оваких предмета. — Одбор реши да се молилац од тражења одбије.

259.

Г. Вучко Богдановић благајник, извештавајући одбор да је пећ гвоздена у сали друштвеној искварена и неупотребљива, предлаже да се набави од задруге за подизање домаће индустрије земљана пећ од каљева, која ће према величини коштати — 350 динара са намештањем, пошто задруга пристаје да јој се исплати у идућој 1896 години. — Одбор усвоји предлог с тим да се стара неупотребљива гвоздена пећ прода.

260.

Секретар реферише, да је рок пројављивању мајсгора за утакмицу плугова протекао а од одређеног рока пријавило се само 6 и после тога рока још 5, свега 11. а треба најмање 15, па да се може утакмица држати. Према овако слабом одзиву утакмичара, објављено је да се утакмица плугова неће држати, која је објављена за 14 и 15 Септембар ове год. — Одбор одобри овај поступак с тим да се већ послани плугови за ову утакмицу врате сопственицима о друштвеном трошку.

Уз овај број следује додатак од пола табака.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: Чланци: О подизању шећерне фабрике код нас. — О пези конита. — Критички поглед на другу изложбу говеда у Свилајнцу. (наставиће се) — Како се могу са једног земљишта у повратку да добију две и три жетве за годину дана. — Хмељ из виноделске школе у Букову код Неготина. — Упоредни преглед метеоролошких посматрања. — **Гласник.** — **Белешке.** — **Друштвени и подружински послови.**

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ.
НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 42. и 43. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 5. НОВЕМБРА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

КРИТИЧКИ ПОГЛЕД НА ДРУГУ ИЗЛОЖБУ ГОВЕДА У СВИЛАЈНЦУ

(НАСТАВАК)

4. Отварање изложбе и дељење награда.

20. Августа 1895. године у 10½ часова пре подне пошто је на подигнутој трибини одслужено богослужење, од свештеника са ђаконом, и пошто је г. Павле Крстић свештеник и преседник подружине држао врло лепо „слово" у свештеничкој одежди, о пољопривреди, њеном напретку и похвалио прегаоце и сатруднике на том послу, отворена је изложба.

Био је то величанствен призор, када српски свештеник, као оно некада претци његови с крстом и мачем у руци војујући за слободу народа свога, — са скромно подигнутог амвона, пред олтаром божијим, у пуној свештеничкој одежди, поучава скупљени народ о приређивању и течењу, у служби домовине и хришћанства. Тај призор показиваше нове задатке свештенства српског, у служби православној цркви, српству и домовини и пун, дубок а звучан глас седог свештеника српског, који живи с народом и за народ, зна његове мисли и дела, његове јаде и невоље, па га упућује да их сам својом снагом, савлада и обиђе, тај звучни глас српског свештеника, пробијаше до дна душе свима присутнима; многима очи засузише, јер у опом надахнућу од лепога говора, чинио се свакоме, да је услишана топла молитва, на озбиљном послу окупљеног народа српског, који се по старински под заветним грмом, на отвореном пољу, под ведрим небом, окупио, да се помоли великоме богу славенскоме пре но што приступи свом озбиљном послу. Чинило се свима, да се то првосвештеник српски, светитељ Сава, у духу појавио над главама свештеничким, да благослови њин рад, рад пријемника својих, на утврђивању вере православне у народном духу, у духу просвете, напретка и љубави!

За тим је председник српског пољопривредног друштва г. Милан Антић отворио изложбу кратким говором, у коме је објаснио циљ и важност оваквих изложаба и намере, које пољопривредно друштво, с приређивањем њиховом жели постићи; заблагодарио приређивачком одбору на великом труду и излагачима на огромном и свесном одзиву и завршио свој говор, са ускликом, који је одушевљено прихваћен од свију присутних:

„Да живи Највиши Заштитник привреде Његово Величанство, Краљ Србије, Александар I!"

Онда је председник позвао оцењивачки суд, да приступи читању оцена и раздавању награда. Председник оцењивачког суда г. Коста Црногорац, са једним ватреним и одушевљеним говором, поздравио је српски одгајиваче, темељ и снагу српске државе, похвалио примеран рад њихов и топал одзив њихов на позив друштва и ресавске подружине; објаснио шта је све и како је оцењивачки суд радио и на основу чега изрицао оцене; позвао оне произвођаче, који због малог броја награда нису могли добити исте, да се угледају на оне, који су је својим радом заслужили и данас добили, те да је другом приликом и они заслуже боље одгајеном стоком, те да тим племенитим такмичењем буде у Србији сточарство подигнуто на онај степен, на коме према природним условима, уз више знања и воље, љубави и рада, треба и мора да буде.

После тога приступљено је прозивању награђених грла, да би цео окупљени збор могао видети, шта је оцењивачки суд одабрао и нашао, да заслужује првенствено одређене награде из појединих оделења изложених грла.

СПИСАК

Досуђених награда на изложби говеда у Свилајнцу 19 и 20. Августа 1895. године.

Главну награду од 300 динара добио је Ђорђе Тодоровић из Лапова, за јунца.

Оделење А. краве с теладима.

Периша Ћирковић из Јагодине I награду од 200 динара; Маринко Видојевић из Крагујевца II награду од 120 дин.; Милош Ђорђевић из Лапова III награду од 100 дин.; Јован Милојковић из Лапова IV награду од 50 дин: Радисав Шишковић из Лапова V награду од 50 дин; Голуб Горашевић из Бобова VI награду од 40 дин.; Милосав Ђорђевић из Лапова VII награду од 30 дин.; Антоније Живановић из Раче VIII награду од 20 дин.;

Оделење Б. јунци и јунице.

Младен Филиповић Свилајнац I награда 200 динара; Мика Стефановић Гложани II награда 150 дин.; Ђорђе Крстић Дубље

III награда 100 дин.; Аксентије Павловић Сипић IV награда 50 дин.; Богдан Петровић Лапово V награда 50 дин.; Анта Станојевић-Вучић VI награда 40 дин.; Живан Живановић VII награда 40 дин.; Тихомир Рајић Кнежица VIII награда 30 дин,; Јованча Матић Свилајнац IX награда 30 дин; Ђорђе Невенић Свилајнац X награда 20 дин.

Одељење В. краве и бикови.

Никола Радовадовић Дубница I награда 250 динара; Станко Стојићевић Каменово II награда 200 дин.; Јован Ивић Лопушник III награда 100 дин.; Милорад Тодоровић Драгоцвет IV награда 70 дин.; Миливоје Стојановић Д. Рача V 50 дин.; Никодије Невенић Свилајнац VI награда 50 дин.; Таса С. Папић Свилајнац VII награда 50 дин.; Лаза Пајић Азања VIII награда 30 дин.; Јован Митровић Кобиље IX награда 30 дин.; Ђорђе Невенић Свилајнац X награда 20 дин.

Одељење Г. волови за теглење и гојење.

Милош Цветковић Ракинац I награда 250 динара; Никодије Павловић Гложане II награда 200 дин.; Јевта Миљковић Медвеђе III награда 120 дин.; Васа Симовић Гложане IV награда 100 дин.; Живан Стајић Кушиљево V награда 50 дин.; Најдан К. Којић Дубље VI награда 50 дин.

Награђени су похвалницама:

Драгољуб Илић из Свилајнца, за одличан запат крава с теладима; Милош Вујичић из Александровца и Станко Стојићевић из Каменова за бикове.

Поклони у стварима.

Одељење А. краве с теладима.

Бр. 189 Миленко Матејић из Д. Раче.
» 168 Милосав Богосављевић, из Марковца.
» 56 Панта Николић, из Глоговца.
» 79 Ђорђе М. Ђорђевић из Лапова.
« 5 Иван Петковић, из Марковца.
» 70 Живко Сретеновић, из Сипића.
» 30 Голуб Гарашевић, из Бобова.
» 133 Исак Цветковић, из Свилајнца.
» 7 Драгољуб Илић из »
» 187 » » » »
» 80 Петар Милојевић, из Луковице.
» 10 Милутин Илић, из Свилајнца.
» 21 Стојадин Петровић, из Свилајнца.
» 188 Драгољуб Илић, « »
» 98 Гвозден Милосављевић, из Прквенца.
» 182 Лазар Вељковић, из Свилајнца.
» 127 Илија Анђелковић, из Марковца.
» 235 Коста Јовановић, из Раче.
» 89 Аврам Љубисављевић, из Гложана.
» 37 Лазар Миливојевић, из Кусатка.
» 161 Радосав Милетић, из Марковца.
» 75 Милосав Обрадовић, из Бобове.
» 205 Милоје Лукић, из Лапова.
» 91 Љубомир Милетић, из Марковца.
» 150 Стојан Павловић, из Д. Видова.
» 149 Живан Младеновић, из Кушиљева.
» 110 Јовица Васић, из Ливадице.
» 158 Добросав Јовановић, из Свилајнца.
» 117 Димитрије Катић, из Црквенца.
» 204 Мијаило Јоксимовић, из Грабовца.
» 123 Ђорђе Ж. Ђорђевић, из Лапова.
» 81 Љубомир Милетић, из Марковца.
» 38 Радосав » » »
» 154 Васа Марковић, » »
» 55 Мица Алексић, » Свилајнца.
» 121 Радосав Милић, из Бадњевца.
» 236 Милоје Лукић, из Лапова.

Одељење Б. јунци и јунице.

Бр. 112 Стојан Грујић. из Добрња.
» 110 Милоје Динић, из Баточине.
» 3 Мијајло Павловић, из Сипића.
» 86 Сима Стевановић, из Седлара.
» 38 Аврам Анђелковић, из Вучића.
» 10 Милета Вељковић, из Марковца.
» 10 Ранко Јанковић, из Кијева.
» 82 Спасоје Перић, из Ливадице.
» 89 Светолик Ивковић, из Кушиљева.
« 69 Јован Митровић, из Кобиља.

јунице

Бр. 44 Стојадин Божић, из Мирошевца.
» 65 Пантелија Ватић, из Црквенца.
» 101 Радосав Ђорђевић, из Лапова.
« 95 Илија Анђелковић, из Марковца.
» 100 Милосав Петровић, из Лапова.
» 29 » Петковић, » »
» 102 Андрија Катић, из Дубља.
» 62 Антоније Стоиљевић, из Сипића.
» 47 Коста Јовановић, из Раче.
» 59 Милоје Тодоровић, из Лапова.

Одељење В. бикови.

Бр. 13 Панта Јеринић, из Војске.
» 3 Кузман Младеновић, из Војске.
» 25 Петар Стевановић, из Седлара.
» 45 Милосав Степановић. из Кушиљева.
» 40 Никола Васковић, из Дубља.
» 52 Милисав Стевановић, из Петровца.
» 66 Ђорђе Невенић, из Свилајнца.
« 34 Павле Симић, из Грабовца.
« 12,39 Јован Филиповић, из Марковца.
» 15 Миливој Стевановић, из Марковца.
» 53 Јован Михајловић, из Орешковица.

Похвалницом за купљеног бика Милош Вујичић из Александровца, Станко Стојићевић из Каменова.

Одељење Г. волови

Бр. 60 Владислав Нешић, из Гложана.
» 40 Милисав Лалић, из Марковца.
» 62 Љубомир Степановић. из Кушиљева.
« 9 Таса Мишић, из Свилајнца.
» 58 Никодије Милосављевић, из Гложана.
» 32 Милован Стојаковић, из Ореовица.
» 50 Анта Вукашиновић, из Свилајнца.
» 30 Јован Милошевић, из Буровца.
» 42 Милан Јовановић, из Грабовца.
» 13 Јован Милошевић, из Буровца.
« 43 Милосав Степановић, из Кушиљева.

Поклони су давати у разном одгајивачком прибору: — музлица, трокари, улари, оглави, четке за тимар, ножеви за сечење сена итд. итд.

(Свршиће се)

ОТАКАЊЕ ВИНА У БУРАД.

Главним врењем шире промени се у алкохол и угљену киселину већи део њезина шећера; чим престане главно врење шире, промени се топлота, која је тим хемиским процесом била изазвана и, једно нижа топлота а друго већи део алкохола у вину тако оспори даље превирање, да је скоро не могуће одредити кад ће вино баш са свим да преврн. Неки тврде да вино престане врети онда, кад у себи има 20% алкохола јер веле да у вину такве јачине, гину оне гљивице које и изазивају врење. Једном речи у тако јаком вину нема квасца.

Чим је развијање угљене киселине толико отпочело, да је скоро тешко и опазити је, и чим је топ-

лота спала на ступањ обичне топлоте онога места где је шира превирала, онда већ треба вино отакати у бурад, у којима ће наставити и довршити оно даље тихо, превирање.

У бурад се отаче само чисто вино а стеља, квасац, (ако је бело) или комина (ако је црно) остаје у оним судовима у којима је вино довршило своје главно врење.

При отакању вина у бурад треба добро пазити на чистоћу и стање буради, јер као год што може добро вино у рђавим бурадима да се поквари тако исто може и лошије вино у добрим бурадма да се поправи. Најбоља су храстова бурад за отакање вина, и то не само с тога што су врло трајашна него и зато што вину не шкоде, јер му не дају никакав други укус, као бурад других дрвета. У извесним пределима, где нема храстовине, употребљавају се бурад од меког дрвета и то највише јелова, јер јелово дрво између свију осталих најмање квари мирис вину. Но и тамо где је оскудица у растовини и где се по нужди држе вина у јеловим бурадима, држе се само она вина, која су намењена за брзу продају, али она вина која су остављена да дуже леже, и тамо су у бурадма растовим. Од јеловине је истина лепше кестеново дрво за бурад, али због тога што је сувише паровито и што доста вина кроз те паре дужим лежањем испари не употребљава се ни оно за вина која су одређена за дуже лежање.

Дугим лежањем усањава вино и у растовим бурадима само не тако много као у кестеновим, али се поуздано не зна који се делови вина испаравају, да ли воденасти или гасовити. Према досадашњем посматрању изгледа да вино испарава само воденасте делове, али ко зна јели то баш тако.

Добро би било кад би нас хемичари у томе помогли и испитивањима својим сазнали и саопштили нам: шта управо и у којој сразмери вино испарава за време свога лежања у бурадима.

Као што су разнолика мишљења и о величини буради за вино.

У пределима где се вино у брзо продаје, отаче се, ради лакшег преношења, у ситнију бурад, иначе се оставља да лежи у већим бурадима.

Остављање вина да лежи у већим бурадима, има свога оправдавајућег разлога. Кад је вино у већим бурадима, онда не само што мање испарава, но и спорије превире, а то чини да се вино може дуже времена да одржи у добром и здравом стању.

У осталом ма каква бурад била морају бити чиста и запарена врелом водом

Треба знати да у запареним бурадима не сме остати ни мало воде, јер би то худило вину. Ово се може избећи, ако се опрана бурад оставе празна док се изнутра не осуше потпуно, или кад се опале потпуно чистим шпиритусом.

Није ваљда нужно напоминьати да треба строго пазити да не буде које буре буђаво. Но ако би се то десило и у недостатку буради, морало би се да употреби при отакању вина и које буђаво буре онда га бар треба добро очистити.

Да би се могла буђава бурад очистити, треба у њих метути по нешто негашеног креча раздробљеног у комаде; на креч насути воде, па буре затворити и оставити док се креч у њему не угаси; кад се креч угаси у њему, онда га треба неколико пута провалати, да се овако угашен креч свуда по њему разлије, а за тим га тако затворена, оставити неколико дана. После овога треба из бурета просути креч, и исплакати га прво врућом сланом водом у којој су уједно биле куване и орахове љуске, па онда исплакати га неколико пута само чистом врућом и, најзад хладном водом.

Накисела бурад најлепше се лече прањем кречном и содном водом и смуђењем са сламом.

Али да се до овога замета не би ни дошло, треба празну бурад држати чисто и на промајном месту у подруму.

Вино од боље шире, не треба отакати у бурад у којима је пређе било лошије вино, јер ће ново вино и неосетне остатке пређашњег вина абсорбирати и постати лошије не што би иначе било. Противан резултат о томе, постигне се кад се вино оточи у бурад у којима је пре тога било добро вино.

Свако буре с вином, треба да буде „у око“ пуно и овлаш врањем заптивено.

Но да би се могло увек одржавати овако стање. треба почесто силазити у подрум и прегледати бурад, па чим се примети да је које испаравањем или иначе отпражњено, треба га одмах вином допунити опет у оку, разуме се.

Узгред буди речено на овоме месту, да после отакања, настаје претакање вина.

Према приликама и обичајима, вино се први пут претаче негде у Децембру, а негде у Јануару или Марту; по кашто и по нека вина остављају се на квасцу чак до нове бербе.

Приликом претакања треба отменија вина издвојити и преточити их у флаше, флаше добро заптити, облепити смолом и полошке их оставити у влажан песак на оном месту у подруму, које је чисто не мемљиво и изложено приступу чистог ваздуха.

КОЈУ ВРСТУ ВОЋА ТРЕБА ДА ГАЈИМО

Ма како да су услови за развитак воћарства код нас у главноме једнаки у целој земљи, ипак има места, где једна врста воћа боље успева од друге. Отуда је чувено неко воће како због свога раног доспевања, тако и због своје лепоте и ароматичког укуса. Али, узевши у опште, Србија је ипак земља, где се с успехом може да производи и гаји воћарство у ширем размеру, где се, с мало већим трудом, може од њега да створи јака привредна грана, од које би, како појединац, тако и цела земља, имали несумњиве користи.

Од нашег домаћег воћа по својој важности, и користи коју пружа, прво место заузима *шљива*. Она се код нас задовољава са сваким земљиштем. Ко њезином гајењу и напредовању поклони иоле више пажње, томе се труд богато награђује. Шљива је врло родна и брзо расти. Ма како да је она код нас распрострањена. ипак је треба садити још и у већем размеру свуда, где само чему важнијем не би била на сметњи.

Исто тако свуда могу да успевају *крушке и јабуке*, само што у неким местима нису тако добре и велике. Али то не треба никог да одстрани од њихова гајења, као ни та околност, што им често мраз нашкоди за време цветања или што би по неко дрво понело ситан и неугледан род све баш, да се и деси да за неколико година узастопце воћка не роди, ипак ће доћи

време, када ће воћка обилним родом својим све то да накнади Само нигда не треба према воћци бити нерасположен. Нека сваки помисли, да је може бити и сам узрок њезине неплодности не знајући да задовољи њезине потребе. Веома греши онај, који сече и ископава здраву, одраслу воћку само за то, што му, по жељи његовој, не доноси род. То најчешће бива с крушкама А када би се само већа пажња на њих обратила може да би се врло лако отклонили узроци, који неродност изазивају у кратко речено: без крушке и јабуке не треба да буде ни један воћњак.

Трешња је воћка врло плодна и приносна. Она спада у ред племенитија воћа. Има је неколико врста, од којих су неке врло осетљиве према мразу и непогоди. У већем размеру гајити и подизати трешње није за препоруку, осим изузетних случајева, где би се могле на трг извести било сирове или осушене. Сађење трешања поред путева и јавним местима није, такође, за препоруку.

Вишња се задовољава са сваким земљиштем и више пута, тамо, где никаква воћка не може да успева, она ипак напредује. По њивама и ливадама није практично садити је с тога. што њезин род доспева рано, док је још храна у пољу те се отуда прави велика штета. Вишња истерује свој корен више на површину и прикупља храну, која је усевима намењена. При орању опет лако се њезиним жилама нанесе повреда. На једноме месту, у пољу, видели смо много старих вишњевих дрвета, од којих је домаћин имао леп приход, па му опет нису биле по вољи само с тога, што су истеривале многе изданке, који су опет житу били од велике штете.

Ораси такође свуда успевају и леп приход доносе. Само их не треба садити близу поља, јер и они истерују у великој мери на све стране корен, који просто угушује свако друго растиње. Отуда је и потекла она неоправдана изрека: да мирис ораховог листа не подноси никакво растиње. Осим тога на далеко простиру хлад, у коме мало шта може да успева. С тога их треба садити у местима, где не могу ни чему да уде. Ораси добро успевају у местима. која су окренута северу или западу. Што се самог земљишта тиче, они се задовољавају са сваким, не изузимајући ни оно, које је каменом порасло. У последње време многи су учинили грдну погрешку, што су обарали толика годишња стара орахова дрвета, продавајући њихове трупце за незнатну цену од неколико динара, ма да су не само толико, но на више места и више, могли узети само за једногодишњи род њихов!

— та

О употреби крушке такуше као сирових и сушених и о прављењу воћњике од сирових и сушених.

Пише Р. М. О. Пешић

У нашем воћарству ни једна наша врста крушака не игра тако велику ролу, нити даје, нити може дати толике приходе као наша крушка такуша.

Крушка такуша успева и по равнинама и по брдским планинским — пределима, с том само разликом, што по равницама далеко мање расте, од прилике 25—30 см. у пречнику, док по брдским — планинским — местима она често порасте тако дебела, да достигне дебљину и до 75 см. у пречнику. На овако великим дрветима крушке могу родити по пуна кола.

Прва величина крушака од 25—30 см. дебљине у пречнику има у нашем селу Милатовцу среза крагујевачког и у опште по равнијим пределима; а друга величина од 75 см. дебљине пречнику виђали смо у срезу азбуковачком округа подринскога.

Да би овај наш чланак прегледнији, потпунији и разумљивији, то ћемо га поделити у два дела. У првоме делу говорићемо како се ове крушке употребљују као сиров материјал и како се прави воћњика од истих; а у другом делу, како се ове крушке суше, и како се од сувих прави воћњика. Дакле.

I. О употреби такуше као сировог материјала, и о прављењу воћњике — метање у туршију од истих.

Такуша, то је једна врста наших крушака, која у јесен, с почетка, па и у половини месеца Октобра сазрева, те, према томе, дакле она је јесења крушка.

Као и код осталих врсти наших домаћих крушака, тако исто и код ове, бере се онда, јер само као зрела може се употребљавати као што треба и као сирова и као сушена.

Докле је зелена, па баш и као зрела када се обере, она је још доста опора, јер има доста танина, па с тога, ако хоће, да се као сиров материјал употреби, онда мора за неко време, да се остави, да се устоји, па чак и да угнили, јер, тек онда је за јело пријатна.

Ако хоће, да се од ње прави воћњика, — да се мета у туршију —, онда се овај посао врши одма, чим се крушке оберу. За ову циљ најкорисније је крушке руком брати а одабирати оне, које су најкрупније и најздравије. Јер у колико су ове крушке здравије и крупније, толико ће оне дуже у воћњици трајати као здраве, бити за то време за јело сладке, а и воћњика ће за сво то време бити сладка и дуже трајати.

Када су се крушке овако и на овај начин набрале и пробрале, онда се метају у суд: чабар, кацу или бачву. Када се мегну у дотични суд у туршију, онда се у исти суне тазе; лепе, чисте, бистре воде, тако, да вода може стајати над крушкама за 20—30—40 см.

Када се све ово овако сврши, онда се над дотичан суд, ако је чабар или каца, метне даска — поклопи се суд, за то, да се ово воће не би натрунило, или да се у њ не би ма шта удавило. Пошто је у то време већ по одавна наступила јесен, то треба ове крушке — туршију — у подрумима држати. Пошто је у подрумима доста висока температура и подједнака скоро у свако доба године, то ће и воћњика бити готова за 3 недеље. Крушке ће кроз то време бити прокисле и за јело врло пријатне; а воћњика ће бити тако сладка и пријатна за пиће као и вино: имаће леп, пријатан мирис и резниће.

По селима се ова воћњика и крушке дају болесницима, којима, ако не послужи као лек. још мање ће им шкодити, јер. често болесник по читаву недељу дана, па и више, једино живи од ове воћњике крушака.

Да ове крушке и воћњика дуже или краће време трају, то, поред горе реченога, да се крушке здраве и крупне метају у туршију, зависи још и од тога, да ове туршије стоје у топлим подрумима, у којима је вазда топлота приближно подједнака.

Да се ове крушке, па и ова воћњика продаје, то је свакоме познато.

II. О сушењу такуша и прављењу воћњике од њих.

И за сушење ових крушака, па било, да их употребимо као суве, или од њих, да правимо воћњику, треба брати руком и пробрати најкрупније, најздравије и најједнообразније плодове.

Пошто смо овако овај материјал спремили и приуготовили, онда приступамо самоме сушењу. Сушење се ово врши на оним истим сушницама, на којима се и шљиве суше, и сав посао око сушења ових крушака, обавља се онако исто, као и код сушења шљива.

Пошто смо их овако осушили, онда их скидамо са леса и остављамо их. Ове суве крушке можемо употребљавати као суве, а још боље их можемо употребити као куване. Као куване су врло слатке, а и чорба им је врло слатка, пријатна и здрава Ове суве крушке, а нарочито ове куване и њихова чорба, нарочито се коришћу употребљава код болесника, а и код нас људи, који су назебли.

Ове суве крушке могу трајати више година, а продају се од 15—25 динара од 100 килограма.

Воћњика од ових сувих крушака, прави се онако исто као и од сирових крушака, т.ј. наслажу се крушке у чабар, кацу или чабар, па се у њих суне воде, чисте, бистре, тазе, тако да вода може стајати над крушкама за 20—30—40 см. И ове судове онако исто као и судове горње треба чистом даском поклопити, и држати у топлим подрумима, у којима је температура приближно подједнака у свако доба и дана и године.

И ова воћњика, као и она горе од сирових крушака, доспева обично за 3 недеље. Но, између ове воћњике и оне горње воћњике од сирових крушака, огромна је разлика по доброти. Нама су неки азбуковчани, који су воћњику правили од сувих крушака, причали: да воћњику од сувих крушака, они просто зову: *бермет*, јер је, веле, ова воћњика слатка као бермет, и, веле, да су литар по 60 пара динарских, продавали Код ове

воднике и та је добра страна, што она може дуже трајати од горње воднике, од сирових крушака.

Крушке из ове воднике, такође су врло слатке и пријатне за јело.

О СКУПЉАЊУ ИЛИ САБИРАЊУ РАЗНИХ СЕМЕНА.

Можда ће већ сам наслов изгледати некоме као нека ситница, о којој неби требало ни говорити. Но ја не само да нисам тог мњења већ на против хоћу да обратим пажњу пријатеља воћарства на прибирање самог семена и коштица од воћака. Колико се воћа код нас поједе, где се семе и коштице од воћа баце, без да се корисно употребе? Редак је случај, да ко то у опште и прибира. Наше климатске околности тако су, да дрвље и шибље *расте и тамо где се не сеје*, т.ј. не сеје човек, већ сама природа. Ми имамо много врста дрвећа, које сама природа размножава. Дуне ли ветар с пролећа, он разнесе летеће семе од бреста на све стране. Тако је исто и са јасеном и другим дрвећем, које имају летеће семе. Меснати плод појединих дрвећа и воћака разносе које животиње које птице. У Србији још није препуно корисних воћака — а да неби требало мислити и о умножавању истих, напротив, има много земљишта, које бесплодно лежи. Зашто се неби то земљиште узгред засејало ма каквом воћком, која не тражи за своје напредовање апсолутно никакву негу (Орах, лешњик. вишња, трешња) или зашто се та земљишта неби засејала бољим воћем, која требају и неку негу па и калемљење (шљиве, кајсије, јабуке. крушке, дгуње итд.) или напослетку и самим дрвећем, које само својим дрветом а можда и плотом користи. (Дуд, Јасен, Брест). То су све дрвећа, која свуда и на сваком месту и положају у Србији напредују. Ако не можемо стићи, да подигнемо толике расаднике, да све те пусте земље редовно или уредно засадимо, можемо заиста помоћи самој природи, и семе од појединог воћа не бацити на ђубре — на неплодно земљиште — већ га прибирати. Тако би се исто могло и семе од бреста и јасена лако скупити а не да ветар у ливаде или реке или на стене однесе, где и пропадне. Семе од дуда већ захтева неки труд, да се сабере и очува, но о томе је било говора у „Тежаку.“

Узмимо само, колико се код нас поједе вишања и трешања (пардон да узмемо само оно у рачун, где се коштице не гутају) па шта бива с тим силним — може се на милионе рачунати — коштицама? Баце се на пут или калдрму, или на ђубре, где и пропадну. А кад би се навикли, да те коштице остављамо на неко склоњено место и кад би исте коштице бацили покрај пута макар. нићи ће из коштице воћка. Неће свака коштица нићи а неће се ни свака, која никне одржати, али ће нека ипак остати и нешто је добивено. Ја сам био у таком положају, да сам располагао грдним простором земљишта, које је већином било пусто, необрасло. На том земљишту сејао сам сваштa, што ми је до руке дошло. Дошао сам и на ту мисао, да сам јавно преко новина молио публику, да коштице од вишања, трешања, кајсија и шљива не баца на ђубре, но да их оставља. Морам признати, да ми се већина смејала, али се ипак нашло мислених људи, који су ме потпомогли, Пуне џакове разних коштица сејано је кроз три године. Имали те силе, која је у стању све те посејане коштице да поништи? Нема Ма и најмањи део и под најнеповољнијим околностима изниниће ипак у дрво. На тај начин потпомаже се у маси размножавање воћака а никоме ништа не смета, да сваки по могућству направи и расадник од сваке врсте воћа. Овако ће се колико толико корисно употребити оне коштице, које би иначе сигурно на ђубрету пропале.

Слично стојимо и са јабукама и крушкама. Колико се јабука и крушака код нас поједе и кад би се свикли, да све то семење остављамо и у своје време посејемо учинили би доста. Но ако би свака кућа то семење остављала и да се то скупи у руке једног радног човека, не само да би имао доста, да велики расадник подигне, где би младице произвео а затим очио и калемио, већ би могао остатак макар на окрајцима шумарака у разграбљаној земљи посејати, па би опет поможено било природи у размножавању тих воћака, које иначе врше птице и друге животиње. За прибирање семена од јабука и крушака добро је са мало труда искупити „дивљаке“ и остављати их да се угњиле и семење одвојити. Дивљаке из семена дају најбољу подлогу за каламљење. Ту се може у маси семење добити, јер дивљака има доста. Ко хоће мало труда да уложи, може млого учинити.

Мало је људи у Србији, који се занимају са оваким ситницама, но ја сам мнења, да из тих ситница произлазе крупнија — дрва, то неби ни таке ситнице требало пренебрегнути. Кад би се ми сви научили, да не поједемо ни једну трешњу, ни једну вишњу и кајсију, или шљиву, па ни једну крушку, или јабуку, и да не оставимо коштицу или семе, ми би већ тиме доста учинили претпостављајући, да те коштице и то семење дође у руке човека, који ће то употребити као што треба. Од дуго година већ, ја нисам појео ни једну јабуку ни крушку а да нисам скупио сво семење и метнуо у џеп. Чисто ме непријатно дирне и заболе, кад видим некога, да пресече неку јабуку или крушку и пресече и семење — или повади семење па га гриска и поједе. Зар ће се од тога најести.

Навика на прибирање семена и коштица од воћа морала би се почети одозго. Прво би се морало слушаоцима учитељске школе отворити воља за тај рад, они пак као будући учитељи да ту навику улију у главу својим ђацима (но само неби смели Тирићи бити управитељи учитељских школа —) и кад би се то постигло, да једна десетина ђака прими ту поуку, доста би било. О овоме само писати, не вреди ништа, ту треба радити. Треба у програм учитељски па и основне школе, где је реч о пољопривреди и воћарству уврстити и једну тачку, која би говорила о сабирању семена и коштица од воћака, ради размножавања истих. Нека један ђак од стотине прими својски ову поуку и нека постане пасионирати скупљач семена и коштица, па је опет добит. Моје је мњење, да не треба у том погледу дангубити, него треба што пре са оваким поукама оптпочети и одма и у праксу увести. Штете од тога не може бити, већ само користи.

С—ић.

ТИМАРИМО НАШЕ ДОМАЋЕ ПОМОЋНИКЕ

Ја сам лане у „Тежаку“, од 23. Октобра у своме чланку „докле се пастув може употребити?“ написао и овај ставак:

Мирни коњи, послушни, трпљиви, своме госи одани и верни — то треба у Србији кућевна радиност.“

Ако хоћемо, да нам је живинче одано и верно, морамо и ми према њему брижљивог срца и њему наклоњени бити. Та оно је куће помоћник. Без тимара нити ће нам живинче одано нити од добре сопствене воље вредно бити. Само бич слуша.

Добар госа ће своје живинче пре нахранити и намирити, но што ће сам себе лебом заложити, он ће у зими после јаког касања добро покрити коње и чувати их од назеба. По кадкад умиљатим гласом именом назвати и опомепути на бржи ход.

Најбољи пример нам дају Руси: њин кочијаш говори са својим помоћницима: хвали оног од бразде по његовој вредноћи, и чика тиме оног од човека: „ваљда неће он лошији бити од свог друга.“

Ако је добио прву награду при утркивању, а оно ће госа да грли и љуби своје добро, вредно и верно кључе. И ово то осећа, да га госа воле, и да и оно спада у задругу.

Ја сам при великим тркама свакад приметио, да они коњи који су бичем шибани. готово никад нису први били, јер сваки удар им задаје бол, и тиме их је смета, зауставља му дисање на тренут, а плућа у тој брзини највише раде, и несмеју болом сметана бити. Шибан коњ пре истроши своју снагу од коња, који само гласом или звиуком се подсећају на већу марљивост. Добро тимарено марвинче и боље је на снази, да служи, и благодарно је, па ће у нужди напрегнути сву снагу од добре воље, да попне теретна кола уз стрм брег, или да извуче кола од дубоког блата.

Добар бињак, кад би му госа пао с њега, стаће с места као укопан. Он ће, ако му је госа рањен, или ако је једну чашу преко жеђи попио, па се љуља у седлу, удешавати и прегибати се, да му само не падне госа о тле.

Кад сам оно 4. Јула 1853 јашио из манастира Фојнице кроз Шупљику у Бусовачу и Травник, па се пролази код Вла-

дичи и Паљики кроз стеновите кланце са грозно оштрим савијутцима, а с леве пада стена уврстен у дубину, они мали ситни богални коњи то ће се пресавити и нагнути целим телом на десно к стени, само да неби јашач на лево добио превагу и сурвао се у понор и јазбину.

Арабски коњи Анези соје, у пословици су већ као верни, своме госи и целој породици одана и верна створења.

Ђенерал штабни аустријски капетан Гостгеб, имађаше 1849 године таквог арабског бињака благодарније крви. Вајски стајаше после битке на Темишвару северно од Арада, све овејана каваљерија. Једнога дана врати се бињак капетанов снужден кући без госе. Два дана чекаше, неби ли капетан дошао. Нема га. Досети се један друг, знајући, како је одан био ждребац овоме газди, па пођу с њиме, пуштајући га један корак напред те их уведе у високе кукурузе; те даље и даље. и ево пађоше капетана мртва, од колере пресвиснуо.

Брат капетанов, официр у Женикору. причаше ми: ждребац не хтеде више окусити зоби или сена. Кад год би га нов госа у стаји помиловао, а он би као човек, дубоко уздахнуо. После четрнаест дана тугованја за госом угине верно живинче.

Ја сам 1848 год. за прву своју битку добио бедевију. арабске соје из ергеле грофа Пејачевића у Руми, моју „Ласту“ од патријарха Јосифа на поклон.

У свима биткама само сам њу јашио.

Кад оно имасмо на дан 21. декембра 1848 битку на Панчеву, беше непријатељ целу своју војску довео са северно западне стране од села Јабуке, и поставио у убојном строју на ледини између друма, што иде из Панчева у Црепају и у Јабуку. Ја стаја на коњу на ивици вароши од те стране на друму у Јабуку иза редуте, у којој стајаху наши шест топова и одржаваху жесток огањ на противника. Ја сам ово место изабрао јер са њега имадо у виду не само целу позицију противникову и свако његово кретање, него десно и дужом нашу предњу убојну линију чак до црепајског друма, где је Книћанин са својом војском стајао.

Моја „Ласта“ у најжешћој пуцњави никад није се макла с места.

Ал данас, на један ма поче натрашке да иде.

Ја јој не мого то допустити, до чем губим из вида нашу убојну линију, те ју нагоним на старо место. Ал она скочи натраг, и у том тренућу прелети непријатељска граната у висини мојих прса преко оног места где сам мало час стајао, удари лево уз мене у плот и обори га. Предсказала се опасност мојој верној бедевији, и она скочи у добри час назад и спасе своме госи живот.

Суров госа, немарљив према свог марвинчета нема право искати, да га ово воле, и да му је верно. Има у Хиндостану једна пословица:

Тера сељак свод врећом пшенице претовареног товара по санкриту: магаре, што наш народ и данас у Херцеговини ту реч има: преда се. Ал ево јуре за њим хајдуци. „Бегајмо живинче моје, ево лопова!“ викне госа, „нашто да бежим, одговори товар, горе ми ни код њих не може бити но у тебе. Мање хране, а више батина нећу ни код њих добијати!“

У Сремски Карловци имађаше ондашњи газда човек Лаза Козобарић доброг поузданог таљигаша, и преко у риту баштu са лепом травом. Преведе коња у пашу, уколенчи га, и сад се враћа на скели кући својој.

Кад виде дорат, да му госа оде преко Дунава, а он поче рамуцати за њим к Дунаву, и загази и удави се сирото кључусе у жудњи за госом, Тимар у кући госиној њему је слађи но она трава дивна до колена.

По ови неколико примера видимо, да и живинче има осећаја за наклоност, благодарност, за верност. Даље да има осећаја за предсказивање опасности. Да наведем још два примера: како живинче уме да мисли, и уме да буде лукаво.

Као народни посланик беја год. 1879 у Карловцима, и код истог Лазе Козобарића на стану. Зором сам свакад устајао У то доба пуштају се прасад на утрину на пашу. Излети из кочине седам лепи прасади, беху већ назимад од оне дугуљасте инглеске соје. — Валовче пуно обарени кромпира са густим паспољом већ спремно, да се за пут мало заложе. Ал нађе се један лукави и најпрождрљивији међу њима па леже колики је дуг у валов, поклопи храну испод себе, па поче са краја на тенане да једе.

Они шесторо нигде да нађу места, да они једу. Сад се као по некој наредби поделише, по тројица на свакој страни валова, подмеууше своје дуге њушке као озибе испод оног прождрљивца, па макнуше као на команду у вис. Излети онај у вис, окрену се у ваздуху око самог себе дужом као око око осовине, па лосну о земљу, да јецну. — И сад поротни суд њих шест сложно прождераше сав доручак — а седмом разбојнику, не даше, ни да приступи. У Бечу стоје у подне тешка пиварска кола поред мојих прозора. Коњи, они високи, тешки пиварски, треба да се хране, кочијаш ставио пред њи валов на козама; тај валов је дашчицом у среди подељен, за сваког коња особите јасле. Добише сваки своју зоб, а кочијаш оде у крчму, да и он руча. Од оба коња онај од бразде беше на оба ока слеп. Кад год ће он пуна уста зоби узети, а он дигне главу у вис, па жваће, тај тренут онај од човека брже тури ноздрве у одељење свога суседа и зграби, што више може, туђе зоби; а тек што види, да слепи спушта главу, да узме даље пуна уста овса, а он пређе у своје одељење, и грицка и чини се и невешт учињеној крађи. док ту крађу не повтори.

Живинче има и сећаја за учињену му увреду и суровост и неправду. Ко га дира у слабине и у ребра у доба кад је он на јасла или кад има о глави зобницу, тог ће хтети коњ уједати, како га смотри. Пре коју годину у овдашњем циркусу уједе иначе врло добар, разуман коњ лакрдијаша друштва у леђа на смрт, а зато: јер га је лакрдијаш код сваке прилике заједао, задиркивао и дражио, мислећи да то његова лакрдијашка улога изискује. Коњ је тубио те увреде, и једном згодом кад је лакрдијаш с леђима стајао пред коњем, овај га зграби и уједе. Човек за неколико часова издахнуо.

Ал сад да наведем пример величине благодарности од стране пчелинског народа према своје добротворке. Наш дични пчелар Јов. Живановић у Карловцима зна ће подобно црта из пчелина живота: Научњак Бихнер писао књигу са насловом: *„Душеван живот животиња“* и прича нам међу другим и овај догађај.

У Инглеској живљаше богата једна госпођа, која са великом наклоношћу неговаше и одгајиваше пчеле. Брижљиво је надгледала своје храњенице. Па почем јој могло да буде, она никад није вадила мед из кошница, већ је сав, колико су вредне пчеле лети себи нанеле, оставила преко зиме, да се могу преко зиме, да се могу њиме хранити.

Умре њина старатељка и добротворка и гле при погребу њеном облеташе ројеви од пчела сандук и пратише до гроба своју милу заштитницу. Код кошница беху остале само нужне страже, да чувају њино населење.

У Бечу 1. Марта 1895.

Јов. Стефановић-Виловски

НОВУ СТАНИЦУ ЗА ИСПИТИВАЊЕ ЖИВОТА И ПРИРОДЕ ПЧЕЛА

Основаше ове године теоретички васпитан пчелар г. *Владимир Писарев* у округу каширском, у туљској гувернији. Велики стари парк од липа, простране њиве осивене за ту цељ разним медоносним биљкама, даље велике ливаде чини овај предео особито удесан за пчеларство. Пре дужег већ времена отворио је Писарев учебне курзове, које траје од краја маја до 1. јула, које су посетили сваке године обично 360 сеоских учитеља и учитељица. Теорију и праксију пчеларства предаје сам Писарев. За ботанику и воћарство нађени су већ 2 учитеља. Посао у пчелњику, у воћњаку и у башти за зеље, као и теоретичко предавање мењају се и трају од 6 сахат. из јутра до сунца запад, када су се већ пчеле вратиле у кошњицу. За теоретички посао установљена је пространа дрвена зграда пред пчељником, у којој се налазе све ствари потребне за учење. Друга зграда служи као испитна станица.

Осим једне веће дворане налазе се овде још две мање свака са три соба. Две собе служе као лабораторијум, трећа као стан за лаборанта. Ове године били су на станици осим сопственика и асистент зоологичког универзитета г. Г. Кожешњиков и г. Ц. Греве из Берлина

Г. Кожешњиков занима и студира анатомију пчеле и већ у овом предмету нашао много што ново и поправио много разних

погрешака. Има овде доста материјала у пчелнику, осим тога дао му је г. Писарев неколико кошњица к диспозицији. Осим студија анатомије пчела.

Зањима се Кожешњиков објасњењем питања, дали *младе пчеле или својим сопственим нагоном или по примеру старих пчела* хватају се овако усавршеног посла као што је грађење воштина и других ствари.

Кожешњиков ће доцније објавити резултате свог студија, или и за сад може се већ у напред казати, да присталице нагона кад пчеле имаће право (т. з. да пчела млада ради по сопственим нагону). Пошто има свашта да се испитива код пчела, имаће старина доста материјала за многе године.

Сопственик премишља, да ће набавити једног хетичара за испитивање меда и восака.

Из «Nar. L.» превео

Ј. Зд. Раушар-Жуборић

Хмељ буковски садржи:

	у 100 грама:	*у 190 грама сувог хмеља (при 105° C)*
Етеричког екстракта:	12·6722%	14·1663%
Алкохолног „	6·9043	7·7718%
Свега екстракта	**19·5765%**	**21·9381%**

Осим тога неколико пута изкуван у води и нађено воденог ектракта 26·643% или 29·7882%. на суви хмељ рачунато.

По овој анализи, која најлепше нам показује вредност хмеља, видимо што смо у механичком испитивању казали: Да се може сравнити са хмељом жатецким треће врсте (kreiswaare), само да нема толко песка и пепела.

ЗАДРУГЕ ЗА ГАЈЕЊА ГОВЕДА

Као и у другим аустро-угарским и немачким покрајинама, тако и у моравској приступљено је у велико образовању задруга за узајамну набавку и држање благородних бикова ради побољшања домаћег говедарства. По Oesh. l. Wochbl. наводимо овде основе њихових правила.

„1. Набављају се благородни бикови једног одређеног правца одгајивања и расе за рачун задруге и посредством нарочите комисије задругине. Новац за то позајмљује се из једне Рајфајзенове задруге штедњу и позајмицу, којих има већ свуда, и годишње јој се плаћа само неки мали интерес. Кад се бик прода, онда је обично потребан неки доплатак, који се подмирује из резервног фонда или разрезом.

2. Бикове хране само чистим овсом, сеном и осталом сувом храном по тачним прописима, искључујући шпиритне дрождине („шлемпе“), мекиње, прекрупу, репне резанце и зелену пињу. Над храњењем се води строг надзор. С особитом се бригом настојава да се бик у своје време навикне на презање или да се бар редовно сваког дана креће на испусту. Чувају бика који га храни и негује плаћа се на годину 150 фор. а. вр., и како на једног бика долази највише 80—90 крава, то издржавање бика стаје по 2 фор. а. вр. од једног женског грла, јер је потребно платити и обезбеђење бика, рачунати и издатке задругине а и неку малу суму на резервни фонд.

3. Поједине задруге с једним истим правцем одгајивања здружују се у срески савез, који има опет за задатак да заводи пореклописну књигу, да раздаје награде (премије), да приређује изложбе и шиље одабрана грла на изложбе изван среза, и да се у опште стара о вредности и гласу приплода“...

На оснивању и деловању ових задруга већином утичу путни пољопривредни учитељи; они објашњавају правила и раздају одмах готове обрасце за лакше вршење појединих послова у задрузи. Очекује се и државна потпора, а ова у једној држави где се води озбиљно рачуна о интересима привреде извесно неће изостати.

— — Ђ.

НАГРАЂИВАЊЕ СЕЉАЧКИХ ИМАЊА (ГАЗДИНСТАВА)

Читаоцима нашим познато је, да је наше Пољопривредно Друштво расписало многе награде за напредније радове. Од тих су већ неке издате, а многе стоје још неиздате. Тиме се хоће, да се и код наших пољопривредника изазове савршенији рад, и то за сада у појединим групама рада, или на једној привредној грани. Овај поступак друштвени заслужује општу пажњу, и на привредницима је да се овом обилатом помоћу друштвеном користе.

У неким земљама пољопривредна друштва иду још даље. У циљу да техничке усавршице узму места у целом пољопривредном раду на једном сељачком добру пољопривредно друштво у Познањској (Немачко Пољској) расписало је награде на унапређена цела сељачка имања. Ми ћемо навести текст овог интересантног стечаја. —

„Награђивању — премирању — целокупног газдинства био би циљ, да се с једне стране — изгледом на одликовње које би се добило, и материалну вредност награде, као и саветима које би оцењивачка комисија дала, сеоски привредници у покрајини познањској побуде на рационалнији пољопривредни рад, а с друге стране да се посредством оцењивачких комисија нађу имања која би се у појединим приликама могла огласити као угледна, а тачним описом истих у свима појединостима да се добије један важан историско-статистички материал за оцену доцнијих промена у начину рада и у економним односима, а према осталим привредницима да служи као потстрек и потстицање.

За награде позваће се преко новина и преко пољопривредних друштава сви привредници који могу конкурисати. За једну годину расписују се *шест* такмичења, и то за округе: 1. источну и западну Познањску, 2. Шрода, 3. Врешен, 4. Вонгровић, 5. Знин, 6. Виршиц. За свако такмичење се одређују три награде: од 300 200 и 100 марака. Није искључено да се, ако се потреба укаже, споје по до две награде. Такмичити се могу: власници сељачких имања или закупници ових имања, која не прелазе величину 50 ha, или, ако је ареал већи, да се не плаћа пореза више од 600 марака. Осим тога такмичари треба да живе на самом имању и да им је обделавање овога главно занимање.

Награда се простире на целокупан рад на имању. Према томе неће се награђивати само посебне гране, него ће се свеколике гране које улазе у састав привреде дотичног имања и утичу на његов приход подједнако у обзир узети, па ће се с тога гледишта наградити релативно најбољи рад. Добра стока, добро уређење стаја и упутно поступање с ђубретом, ако се налази неупутног неговања њива и ливада, исто би тако мало одговарало погодбама, као год и кад би било обратно, јер ни у једном од ових случаја не би добит био онакав као што би треба. За добит је меродавно што књиге покажу. Но на форму рачуноводства не треба много полагати. Довољно је ако белешке, које на сваки начин служе такође као мерило интелигенције и марљивости такмичара, могу дати уверење да се рад рентира, односно да покажу и у коликој мери.

О наградама ће одлучивати комисије, које бира управа пољопривредног покрајинског друштва познањског. У комисије улазе као чланови и путни пољопривредни учитељи дотичног среза као и два члана из реда малих привредника. Комисије ће обићи у јесен сва она имања која се буду пријавила за такмичење и власнике ће упутити, ако буду какве мане, да на упутан начин изврше поправке. Други преглед биће идућег лета, пред жетву. Тада ће се успех дефинитивно утврдити, и при том ће се нарочито обратити пажња, да ли су пређе опажене мане и неупутности доведене у ред

При оцењивању имања која се такмиче трёба поглавито имати у виду ове предмете, и вредност њихову изложити у *белешкама* (поенима). То су:

1,	Културно стање земљишта, имања, рачунајући и ливаде	30 поена
2,	Извршене поправке на њивама и ливадама .	25 »
3,	Правичност у радовима на њивама . . .	25 »
4,	Воћарство и градинарство, пчеларство . .	20 »
5.	Сточарство (раса, неговање и храњење стоке)	60 «
	овде се рачуна на говедарство	40 »

и то за неговање и храњење	15	поена
за правац одгајивања, с обзиром на прописани заједнички правац за цео срез	15	»
за одгајивање волова и употребу крава у раду	10	»
на осталу стоку (коње, свиње, овце и козе)	20	»
6, Приправљање ђубрета (руковање са стајским ђубретом, спремање компоста, осока и т. д.)	50	»
7, Млекарство и кућни ред	30	»
8, Стање зградâ	15	»
9, Стање мртвог привредног инвентара . . .	20	»
10, Опште стање газдинства, с обзиром на рачуноводство и ренту	25	»
Свега . . .	300	поена

Додати бројеви показују замишљено *најповољније стање* дотичног предмета. Ако се у прегледу нађе да је испод тог стања онда му се бележи одговарајући *нижи* број. Збир поена даје меру између два имања која конкуришу. И имања, која по оцени не добију најмање 200 поена, не могу рачунати на прву награду; а за другу и трећу награду изискује се најмање 100 поено.

Путном пољопривредном учитељу који се комисији придаје биће дужност да потанко спреми опис имања и да га комисији преда, која ће га по том предати управи покрајинског пољопривредног друштва ради предаје јавности. Ако би власник имања изјавио да се опис не износи на јавност, може се од тога одустати.

Награде се издају одмах чим се управи централног пољопривредног друштва извештај преда".

— — Ђ.

КАКО СЕ ПОСТИЖЕ РАВНОТЕЖА У ПОРАСТУ ВОЋАКА

Да сви делови воћке расту подједнако, нужно је пре свега удесити на неки начин, да сокови круже подједнако кроз све делове воћке.

Сокови, као што је познато, теже увек да се попну у врхове воћке, те отуда, ако за ометање таквог кружења сокова не би имали каквих средстава, била би као неизбежна последица, да би се лоше храниле гране а нарочито доњи делови воћке, и ови би се зато поступно сушили па најзад и угинули. Тиме би се свакако покварио и облик воћке, због чега ни воћка не би могла давати оне користи, које се од ње очекују. Да би овој незгоди могли доскочити, нужно је дакле да знамо, на који би начин могли изменити природни колоток сокова и како да их приморамо да у довољној количини хране и оне делове, који би према месту где су, морали закржљавати па и са свим пропасти.

У данашње доба највише се прочуо са свога вештог формирања воћака *Никола Гоше* управитељ воћарско-баштованске школе у Штутгарту, и он, да би постигао равнотежу у порасту воћака, предузима једно или више различних средстава.

Да би се наши љубитељи воћака могли користити искуством и радом тако признатог воћара, износимо овде сва она средства, која за поменути циљ употребљава воћар Гоше.

Таквих средстава има 13 на броју, а да би нам свако било што схватљивије, потрудићемо се, да и свако што боље објаснимо.

1. Летораете бујног раста треба орезивати краће од летораста слабог раста. У колико је већа разлика између њих у порасту, и толико се и бујнији делови морају краће орезивати.

Као што је познато, лишће има ту особину, да извлачи сокове, у делове на којима се налази. Отуда, у колико која воћка има лишћа, у толико ће се на њој бујније развијати и летораети и младари[1] А из овога опет излази, да ће се делови бујног раста ослабити, ако их према јачини њиховога раста скратимо више или мање. Скраћивањем бујних делова уклањају се јалови пупољци и спречава се развијање лишћа, које би потерало из тих пупољака, те зато и сокови не могу да струје (круже) у истој јачини као и раније, па је с тога и пораст тих делова приметно слабији.

Ако с се деловима слабијег раста уради противно, т.ј. ако се оставе да буду *што дужи*, дакле ако се што мање скрате, онда ће се тиме задржати велика количина јалових пупољака, из којих ће се касније развити лишће и младари, па ће лишће одвлачити сокове у горње делове, утицати, да се младари бујније развијају.

2. Слабијим деловима, ваља давати усправнији а јачим, косији правац,

У колико су усправнији летораети и младари, у толико ће и сокови кружити кроз њих брже и лакше, те ће се отуда морати и бујније да развију. По томе, ако се усправе слаби летораети и младари, онда ће сокови пролазити у знатној већој количини, па ће се зато и снажније развити и пупољци и лишће на штету повијених делова.

3. Сви непотребни младари морају се што пре уклонити са делова бујног раста, међутим, такве младаре на деловима слабог раста треба чувати по могућству за дуже доба.

Пораст воћака биће, као што је наведено у толико бујнији, у колико која воћка има више лишћа. По томе, ако се са делова бујног раста уклоне сви непотребни младари, онда ће се умањити количина лишћа на тим деловима, па ће се тиме морати и пораст да ослаби. А ако се обратно задрже непотребни младари, онда ће се изазвати, да сокови круже у знатно већој количини, па и у случају, кад наступи доба, да се наведени младари уклоне. онда ће се сокови лакше одржати, јер су се већ навикли да праве пут до тих делова.

4. Скрњивање (шинсовање) бујних младара мора се предузети по могућству што раније, и обратно скрњивање слабих младара ваља извршити што касније, а међу овима скрњити само оне, који су на таком месту, да се не могу снажно развити, или су такви, да ће од њих остати млазеви („водопије").

Закидањем врхова бујних младара, задржава се пораст за неколико недеља, а тиме делови слабијег раста, који се не скрњују, добију толико времена да се опораве и у порасту изједначе с деловима бујног раста. Овака радња има, као што се види, за циљ *слабљење пораста*, и особито је значајна за појаву *родних грана*. Да није средстава којима се у порасту ослабљују поједини делови, онда нам не би било могућно да произведемо воћке правилнога облика окићене родним гранчицама, за тим, да такав облик одржимо, нити би смо били у стању да утичемо на природу воћака, т. ј. да их нагонимо на раније рађање.

5. Летораете и младаре на деловима бујног раста треба по могућству везати (шалезовати) што чвршће, и обратно, летораете и младаре по деловима слабог раста оставити, да се слободно развијају, и везати их једино у случају, ако се бојимо, да их ветар не оцеше или ако не расту у жељеном правцу. Везивање се мора вршити свакад пажљиво. Летораете и младаре на деловима слабог раста, треба везивати што касније и што овлашније (слабије).

Везивањем (пализовањем) нпр. воћке у облику шпалира која је дуж зида и т. д. одузима се деловима бујног раста ваздух и светлост, а ако се јаче вежу, онда се успорава још и кружење сокова, т ј. колоток сокова не тече правилно. Међутим, код делова слабог раста, који се не везују или само овлаш везују, потпомаже се живље кружење сокова и тиме и њихово брже разијање.

6. Да се ојачају летораети и младари, треба на пола сантиметара изнад места одакле избијају, начинити засек у облику полумесеца (⌒) или под углом (✕) и обратно, да се ослабе, онда такав засек начинити за пола сантиметара испод места одакле избијају.

Радња ова предузима се врло често на гранама, летрастима и младарима слабог раста. Парањем сочних судова изнад места где избијају гране, летораети или младари, ремети се природни колоток сокова, па не могући да се пењу у истом правцу као и раније, узму други правац, т. ј. испод засека, и тако утичу, да се ти делови боље развијају.

Прављење засека на деловима бујног раста *испод* места где излазе гране, летораети или младари, познато је као средство за ослабљивање бујнијих делова још из ранијег доба, али

[1] Летораети су прошлогодишњи младари, на којима нема лишћа, а младари су овогодишњи летораети с лишћем.

с тога, што се такви делова знатно слабе треба га ређе употребљавати.

Засек се прави или баштованским ножем или тестерицом. Прво оруђе употребљава се за воћке које нису старије од 3 године, и у таком случају засек треба начинити изнад пупољка, гране и т. д. па било у облику полумесеца или под углом. А ако воћкама има више од 3 године, онда је боље употребити тестерицу, јер се њоме не прави гладак засек, већ се кидају ткања дрвета, због чега и рана теже зарашћује, него кад се за овај циљ употреби баштовански нож или слично оруђе, и и у сваком случају, треба свакад и правити засек под углом.

Дубина и ширина засека управља се по циљу, који се жели постићи. ну као правило важи, да засек ваља у толико дубље у букуљу да залази, у колико је снажнији део који се жели потпомоћи у порасту. Кад се засек прави баштованским ножем, онда је обична дубина и ширина засека 5—10 мм. Засеке треба правити само на јабучастим воћкама и то у добу, кад превале јаки мразеви, дакле у марту и априлу. На коштичавим воћкама не праве се зато, што се њима у највише прилика проузрокује смолоток, т. ј. болест, која је, као што је познато, доста кобна по ове воћке. Засеке не треба премазивати калем воском, као што то неки ради, да би тиме тобож потпомогли брже срашћивање.

7. *На свима гранама и врхунским леторастима слабог раста треба засећи, запарати кору до бакуље по целој дужини њиховој, пазећи при том, да засек отпочне на 2 — 5 см. испод места одакле полазе.*

Парањем овим олакшава се ширење коре, а с тим и пораст испараних делова у ширину, а употребљава се успешно и код јабучастог и код коштичавог воћа.

8. *Са слабих грана ваља покидати све или скоро све плодове, а на гранама бујног раста напротив задржати све или највећи део.*

Род, као што је познато има ту особину, да из жила воћке извлачи сокове и ове употреби за свој пораст, једрање, те по томе, у колико је више плодова на грани, у толико ће се и гране више ослабити Зато ће у случају, кад се с грана слабог раста покида род, сокове, које би род употребио за своје развијање утрошити гране за свој пораст и на тај начин потпомоћи у порасту.

Свакад, кад се за појачавање појединих грана жели употребити ово средство, треба са слабих делова уклонити цветове чим се развију, пазећи при том, да остану цветне петељке, јер би се кидањем петељака могла оштетити окца која су у њиховој основи (базису). Радњу ову треба предузети и код јабучастог воћа, јер се код овог воћа врхни пупољак на продуженима грана претвара у цветни пупољак, те се у случају, кад се цветови не би уклањали, не би могло извршити ваљано продужавање грана, и редак је случај, да се ове гране као што треба развију, кад се цветови на њима задрже.

9. *На деловима бујног раста треба смањити извесан број лишћа, кидањем лишћа по средини тих делова или још боље, скрњављем лишћа на половину.*

Кад се извесна количина лишћа остави с половином њихове лиске, онда се тиме смањује њихов утицај и у исто време спречава да сокови не круже у ранијој јачини у делове, на којима је такво лишће. У којој ће се мери уклонити лишће с воћака, то зависи од количине слабих делова који се желе појачати, али је најбоље, кад се оно изврши на младарима на којима има понајвише лишћа.

Многи воћари препоручују, да се за овај циљ покидају целе лиске, т. ј. да се задрже само петељке. Ну таквој радњи нужно је извести врло смотрено и код што мањег броја лишћа јер иначе може бити од врло штетних последица. Уклањањем лишћа могу се сокови потиснути и тиме изазвати појава неких болести (рак, смолоток). Сем тога, највећи број окаца који је у основи петељака уклоњеног лишћа, не може да се исхрани како ваља, због чега закржљаве и у наступајућој години теже се развију. Да би се ова штета свела на мању меру, и да би се постигао исти ресултат, најбоље је, ако се у место лишћа које би се кидало, скрњи за два пут већа количина лишћа.

10. *Делове слабог раста, чим се на њима развије лишће, треба поарскати раствором зелене (гвожђане) галице.*

Раствор зелене галице (на литар воде узети 1—2 грама ове галице) усише лишће, па се на тај начин оспособи, да живље ради. При самом прскању треба пазити, да се оно врши кад је облачно или по заходу сунца, јер ако се изврши на припеци, онда течност испари пре но што је лишће усише, а често бива и да лишће прогори па и да се спржи.

Ово средство употребљава се са успехом и противу жутице, с том разликом, што се у овој прилици не прска само лишће, већ се и земља залива, и то на местима (у обиму круне) где избија највећи део коренових длака или сисалица (на 10 литара воде узети 25—30 грама зелене галице).

11. *Кад се гаје воћке у облику шпалира, онда ваља слабије делове удалити од зида и обратно, овоме приближити делове бујног раста.*

Уклањајући слабе делове од зида, доводимо их у положај, да ваздух и светлост утиче на њих са свих страна, и с тога, што су ваздух и светлост чиниоци, који потпомажу радњу лишћа а с тим и радњу корена, то онда и ови делови расту далеко бујније од оних који су уза зид, т. ј. који су изложени ваздуху и светлости само с једне стране.

12. *Делове бујног раста треба у пролеће засенити кровом који је широк од прилике за 50 см.*

Засеном, одузима се деловима воћке извесна количина светлости и сунчаних зракова, те се тиме из основа који су поменути у тач. 11. ослабљава и пораст тих делова. Средство ово употребљава се поглавито код бресака и њиме се постиже одржање равнотеже између свих делова код воћке која се гаји у облику шпалира. Ну ипак, таква средства треба употребити само у нужди, јер се на засењеним деловима може појавити жутица, те зато и кад се таква радња изврши треба пазити, да се кров уклони, кад младари израсту за 10 см По потреби, ово средство може се предузети и у јулу, и у том случају на деловима који се желе ослабити у порасту, кров треба држати од прилике за 14 до 28 дана.

13. *Поред сваке слабе гране ваља посадити младу воћку, па, чим се прими, приљубити је (аблактирати) с таквом граном.*

Овај је начин нарочито подесан за подмлађивање и оснажавање грана код воћака које се гаје у облику палмета (шпалира). Чим се калем прими, одмах отпочне подлога приводити грани или младару и ону количину сокова у којој раније оскуђеваше, па се на тај начин код воћке у облику шпалира спречи наредичавост (ћелавост) грана која би се показала раније или касније. Кад приљубљена грана довољно ојача, онда испод окаламљеног места ваља одсећи подлогу и уклонити је

Средства су, као што се види таква, да их сваки љубитељ воћака, може извести и њима се у приликама користити. Са тих побуда ми их и приказасмо читаоцима овог листа.

НАПОМЕНЕ О НАЧИНИМА ПОДИЗАЊА ШУМА.

Шума, као што је познато, може да се подигне на два начина: на *природан* и на *вештачки*.

I

На *природан начин* шума се подиже, кад се сеча дрвећа удеси тако, да зрело семе са роднога дрвећа, семенака, падне и ту клија, или кад се сеча како треба и у своје време изврши, те да из посечених пањева и њихових жила, избију јаки и добри изданци.

Не узимајући у обзир подизање шума изданцима, које се предузима у подмлађивању изданичких шума и доњег дрвећа у средњим шумама, подизање шума на природан начин, може да се изврши: *чистом сечом*, *постепеном сечом* и *пробирном сечом*.

Чиста је сеча таква, код које се посече свеколико дрвеће у шуми, т. ј. земља са свим оголи, или код које се остави само незнатан број дрвета, да му ма из каквих обзира стоји све дотле, докле се на тој површини сеча поново не предузме.

Постепена је сеча таква сеча, која се не предузима у једно исто време над свеколиким дрвећем у шуми, већ поступно, т. ј. мало по мало. Прва сеча предузима се у циљу, да дрвеће добије што више светлости, те да што боље роди и да се земља приправи тако, да семе, које ће опасти, може да

клија, а остале су сече у погледу, да се младе биљке заштите од спољашних штетних последица. Сеча се удешава према потреби подмлатка, т.ј да ли му је још потребна заштита, или му је нужна светлост у већој мери.

Пробирна је сеча она, код које се сеча дрвећа врши без икаква реда.

II

На *вештачки начин* шума се подиже, кад се извесна површина земље *засеје* или *засади* изабраним врстама (сортама) шумског дрвећа.

На овај начин, па било *сејањем* или *сађењем*, предузима се подизање шума по правилу онамо, где шуме није било или где је ова искрчена, а често се употребљава и у ретким (старим) шумама, кад се земља жели да заклони од атмосферског утицаја, или кад се подмладак не може да заснује на природан начин.

III.

Ако се међу собом сравне оба ова начина подизања шума, онда сваки од њих има и својих *добрих* и својих *лоших страна*. Тако:

1. Подизање шума на вештачки начин, бољи је од природног начина онамо, где су повољни климатски односи, јер се пошумљавање може да изврши брже и правилније;

2. На овај начин, могу се боље подићи мешовите шуме према месним приликама и боље добити жељена густина, него на природан начин;

3. Могу да се употребе пањеви и жиле, међутим, кад се шума подиже на природан начин, онда се пањеви не смеју крчити, већ се остављају да из њих потерају изданци за изданачку шуму;

4. Овај начин може да се употреби и тамо, где нема никаквих шума. затим, где се жели, да се произведу друге врсте, где је земља таква, да опало семе не може клијати, и где се стара шума састоји из неродног дрвећа или таквог које не може дати толико семена, колико је нужно, па да се шума подмлади ни природни начин;

5. Могу се за коју годину сејати и по неки ратарски усеви, а то није никако могуће, кад се шума подиже на природан начин; и,

6. Штете приликом сече дрвећа, далеко су мање, него код шума, које су подигнуте на природан начин;

Обратно:

1. Подизање шума на природан начин, јефтиније је, од подизања шума на вештачки начин, пошто у почетку са свим или бар највећим делом отпадају трошкови око сејања или сађења шума. Истина, та уштеда не остаје произвођачу шума увек не окрњена, јер је сеча такве шуме, због већих тешкоћа при обарању и транспорту дрвета, обично скупља, но сеча шуме, која је заснована на вештачки начин;

2. На овај начин може се добити већа количина и дебљих сортимената (дрва за грађу, даске и израђевине крупније и ситније), јер се дрвеће које се добро развија, може задржати и после сече за неко време, без штете на подмладак:

3. Заклањају се боље и осетљиве врсте шумског дрвећа од штетних утицаја припеке и позних мразева (буква, јела и смрча), те се тако на врло јевтин начин долази до нужне засене;

4. На положајима, који су изложени ветровима, пипеци итд. и где нису удесни климатски односи, може се подесном сечом олакшати и посве тешко пошумљивање. јер ће тада старо дрвеће заклањати подмладак од спољашњих штетних утицаја, док подизање шуме на вештачки начин, често не испада повољно за руком на овим местима, ако подмладак није засењен;

5. На кршевитим и стрменим местима, у мањој је мери сривање и одроњивање земље, кад се шума подиже на овај начин;

6. На коровљивим земљама, може се задржати и нешто корова, да земљу засењава, па ипак да се нема бојазни, е ће коров младе биљке да угуши; и

7. Где се шума било из климатских или хигијенских обзира мора непрестано одржавити, тамо увек боље одговара циљу подизање шума на овај начин

— Отуда, пре него што приступимо пошумљавању каквог земљишта, ваља да смо на чисто с тим, на који начин ваља да приступимо пошумљивању, и ако је такав случај, да се у томе може чинити избор, онда ваља да употребимо онај, који је лакши, бољи и јевтинији, који дакле има више добрих но лоших страна.

IV.

Ако смо се у подизању шума решили за подизање на *природан начин*, онда у том случају, ваља да имамо на уму ово што иде:

1. Подизање шума *чистом сечом*, спада у најјевтиније и најпростије начине, али води циљу само онда:

а) ако се сеча врши у узаним пругама „на скокове," ако се шума састоји из таких врста које могу добро успевати без засене, ако су врсте такве да им се семе може далеко развејати (јела, бор) и, ако је земља тих особина, да се после сече неће јако отравити;

б) Ако у старијој шуми има подмлатка шумског у довољној количини, који се сечом и транспортом дрвета неће оштетити и који је такав, да неће страдати од позних мразева и припеке; и,

в) Ако се подмлађивање врши изданцима из пањева или жила.

2). Подмлађивање шума *постепеном сечом*, може с користи да се употреби у свима оним шумама, у којима и родног дрвећа, семењака, и где земља није посна и коровљива, али је њоме отежано произвођење и чување подмлатка из оних, врста, које страдају од олује и ветрова, или из оних, које не могу да подносе засену или прекрилавање од семењака да због тога ова сеча, често не може да одведе жељеној мети.

3) Подмлађивање шума *пробирном сечом* није удесно с тога, што шума добија различне склопове и неједнаке је старости, а с тога, што је у таких шума обично због ове сече и повећи губитак у прираштају дрвета, и што се земља јако погоршава, не препоручује се за велике и веће шумске просторије, већ само за мале и оне, које су на таквом положају, да се могу подмладити. И онамо, где се земља мора непрестано одржавати под шумом, било то због спирања и одроњивања земље, или због јаких ветрова или хигијенских обзира, треба употребити ову сечу, јер кад се она одржава у добром стању, онда се само помоћу ње може понајбоље да заклони земља на таким местима, и да се најбоље регулишу атмосферски утицаји

4. Искуства су показала. да подизање шума на природан начин треба употребити:

а) У старим шумама у којима има довољног и здравог подмлатка, који се сечом и извозом дрвета неће оштетити. и, који је тих особина, да се може развијати и у слободи, т. ј. кад се старо дрвеће одсече и уклони;

б) Кад се подмлађују такве врсте, које у младости траже засену а заштиту (буква, јела, смрча);

в) где је клима каштра (сурова), затим на местима која су изложена хладним ветровима, где је нужно да је земља из буди каквих узрока непрестано под шумом као и на каменитом земљишту, где би иначе сејање или сађење било јако отежано;

г) У крајевима, где је оскудица у радној снази, где се не може да добије потребан број ваљаних садница и где су скупе наднице а дрво при том јевтино; и,

д) Подизање шума на природан начин, *мора се* употребити у изданичким шумама, и средњим шумама за доње дрвеће и кад се врши пробирна сеча.

5. У погледу употреба сеча, према наведеном,

а) *Пробирну сечу* ваља предузети у свима оним приликама, које су наведене у 3. тачци овог одељка;

б) *Постепену сечу* треба предузети:

У прилици, ако месне околности нису такве, да се земља мора непрестано одржавати под шумом, т. ј. ако није такав случај, да се пробирна сеча мора употребити;

Кад је дрвеће од оних врста, које имају тешко семе, или које у младости траже заклон и засену, које ветар не може лако да штети и ако у старој шуми нема подмлатка у довољној количини;

Кад се не сме да оголи цела површина земље; и,

Кад се тежи производњи дрвета за даске, јер је у том случају дрвеће у најбољем склопу, због чега се мање грана, те зато има и мање чворова.

в). *Чисту сечу* треба употребити:

У старим шумама у којима има подмлатка и довољној количини и који је такав, да се у слободи може развијати;

У шумама, које се састоје из таквих врста које имају лако семе, којег има у изобиљу, а при том је земља таква, да ће опало семе моћи проклијати. Ну ни у оваком случају, сеча се не сме извршити у широким пругама; и,

Кад се подижу изданачке шуме.

V

Ако смо се обратно у подизању шума решили за подизање на вештачки начин, онда претходно треба да уочимо *добре* и *лоше стране* сејања и сађења и да знамо, кад који начин треба да употребимо. Тако:

1. Сејање је јевтиније од сађења у оној прилици, кад се не обрађује цела површина и кад семе није скупо;

2. На каменитим земљама лакше је извести сејање но сађење;

3. Кад се подижу такве врсте, које су у младости подложне болестима (бор), или које дубоко пуштају у земљу сржну жилу (раст), сејање је боље од сађења, и то у случају, ако се сађењу не може да поклони нужна пажња; и,

4. Кад се сеје, онда се добива свакад неки сувишак у биљкама, које се могу пресадити и на друго које место.

Обратно:

1. На влажним и наплавним земљама и онамо, где је земља подложна измржњавању и где се навлачи многим коровима, сађење је сигурније од сејања;

2. Врсте шумског дрвећа, које у младости траже засену и заштиту (буква, јела, смрча), страдају млого, па се наредичева места, могу најбоље попунити сађењем;

3. Поправке у култури и подмлатку који је заснован на природан начин, могу се с добрим успехом извршити једино сађењем;

4. На овај начин најлакше је извести мешање подесних врста и с бољим успехом може се подићи жељена шума, него сејањем;

5. Сађење оних врста шумског дрвећа, чије семе не може лако да се очува (смрча, буква, јасен, јавор, брест), не зависи толико од године кад ће семењаци донети род, као што од ове зависи сејање;

6) Сађењем се има нека готовина прираштаја, да с тога и саднице брже израшћују и у трави и у корову, него биљке које су на томе месту поникле из семена. Отуда је и лакше и јевтиније такве биљке заштити од прекриљавања, но биљке из семена; и,

7. Кад се употреби сађење, онда се у томе случају може имати и споредних доходака (трава, паша и др.) у већој мери, и ти дохоци нису тако штетни по развитак шумског дрвећа, као кад се сеје.

Према томе:

Сејање треба употребити:

а) Кад се засејаној површини може поклонити нужних пажња, а међутим су такве врсте да не траже засену;

б) Кад се подижу такве врсте, код којих је сејање сигурније од сађења;

в) Кад је земља таква, да се неће коровити, и кад оближње дрвеће не прави велики хлад и засену;

г) Кад се желе произвести танки сортименти, па се за тако густо подизање, не би имало довољно садница;

д) Кад су клима и положај повољни за развијање младих биљака; и,

ђ) Кад се сејањем може постићи циљ исто тако потпуно и корисно, као и другим којим начином.

Обратно:

Сађење треба употребити:

а) Кад се подмладак не може или бар не за дуго чувати од стоке и дивљачи;

б) Кад је такав случај, да посејано семе могу разнети тице или друге које животиње, или ако је земља подложна спирању;

в) Кад је земља у горњем слоју рђава и сува, а међутим су доњи делови влажни;

г) Кад се желе гајити такве врсте, које у младости не траже засену, које брзо расту;

д) Кад постоји бојазан, да ће трава и коров брже расти, но биљке које су поникле из семена и да ће их прекрилити:

ђ) Кад се желе попунити наредичава места;

е) Кад се намерава подићи мешовита шума, па се оне врсте које спорије расту, хоће да потпомогну у порасту сађењем јачим садницама;

ж) Кад се желе пошумити голети врстама шумског дрвећа, које су у младости осетљиве од хладних ветрова, или кад се желе пошумити стране брда, које су изложене припеци; и,

з) Кад се пошумљивањем иде на то, да се добије и у времену и у прираштају.

То су напомене, које ваља имати на уму при подизању шума. По себи се разуме, да се при избору једно или другог начина, не сме дотле терати, да се нпр. при избору природног начина истисне сасвим вештачки начин, или да се при подизању шума на вештачки начин, не сме никако употребити природан начин. Оба ова начина ваља да иду заједно, т.ј. оно треба, а често је и нужно, да су један другом од помоћи. Тако при подизању шума на природан начин, сва наредичава места морају се пошумити на вештачки начин, а при подизању шума на овај начин, сувишан број здравих садница из подмлатка који је заснован на природан начин, не треба бацити, већ употребити онамо, где су ове потребне.

ГЛАСНИК.

Пољопривредна настава у Бугарској. — «*Орало*« доноси у свом броју од 1 октобра о. г. опет један законски пројект, који се тиче уређења целокупне пољопривредне наставе у Бугарској. Пројект овај обухвата ове главније одељке: *Општи распоред; Ниже пољопривредне школе; Средње пољопривредне школе* и *Виша пољопривредна школа*. По одредбама овога пројекта, све школе које имају за циљ развијање пољске привреде стоје под управом и надзором министарства трговине и пољске привреде, док сада и те школе стоје под министарством просвете, све пољопривредне школе деле се на три ступња:

а) Ниже пољопривредне школе, у којима је практичка настава претежнија;

б) Средње пољопривредне школе, где је настава теориска и практична; и

в) Виша пољопривредна школа, у којој је теориска настава претежнија.

У *ниже пољопривредне школе* примају се ученици, чији се родитељи занимају искључиво пољском привредом, или им је то главно занимање. Али у школама за свиларство, живинарство, воћарство, млекарство и др. могу се примати ученици оба пола и без разлике у занимању родитеља им. Ученици нижих пољопривредних школа могу бити они, који су свршили основну школу, и ако нису старији од 16 година; али за ученика школа за свиларство, живинарство и др. могу се примити и она лица која знају само читати и писати, без разлике пола, и ако нису старији од 25 година.

Учење у нижим пољопривредним школама траје $2^1/_2$ године. Само у слободно време кад нема рада на пољу, даваће се ученицима кратка теориска поука, која ће им објашњивати практично им занимање.

Министарство трговине и пољске привреде може да отвори у сваком округу, или за неколико округа који се буду сагласили између себе, по једну или неколико нижих школа, заинтересовани округи или општине биће дужне прибавити све потребе за инсталацију школа, као уступљење места и земљишта, подизање нових зграда или преправљање старих, и снабдети школу првим експлоатационим материалом. Држава пак узимље на се да плаћа учитељско особље и послугу, као и да попуни живи и мртви инвентар, учила и т. д. Осим

тога, држава расписује сваке године известан број стипендија који се раздају кандидатима на основу сечаја.

У споразуму с министарством просвете, министарство трговине и пољске привреде отвараће сезонске курсове у неким нижим пољопривредним школама за учитеље и ученике учитељских школа и богословије.

Осим тога министарство трговине и пољске привреде одређује с министарством просвете размер материала пољопривредног, који ће се предавати ученицима основних и средњих школа.

Учитељи нижих пољопривредних школа постављају се *конкурсом*, по нарочитом правилнику и програму, прописаном од министарства трговине и пољске привреде. Они се деле на пет класа (степена) а унапређују се сваких 5 година. Од њих се тражи ово:

1, да су бугарски поданици;

2, да су свршили најмање средњу пољопривредну школу у кнежевини или на страни;

3, да су практиковали бар 3 године на неком добро уређеном заводу, нарочито да су довољно спремни за струку, коју мисле у школи да обрађују;

4, да су навршили најмање 22 године, и

5, да су доброг владања и без телесних мана.

Управитељ школе поставља се између најстаријих — «првостепених» — учитеља.

Интересантно је још што се овим пројектом предвиђа установљење «*школског одбора*“ (савета) за сваку нижу пољопривредну школу, који се брине за уређење и напредовање школе и имања му. Одбор се саставља из ових лица:

1, управитеља и учитеља дотичне школе;

2, сточног лекара, шумарског инспектора и пољопривредног надзорника у рејону, где се налази школа;

3, председника или једног члана окружног одбора — савета — у чијем је рејону школа;

4, два или три члана, изабрана од интелигентнијих лица међу пољопривредницима, и које министарство трговине и пољске привреде потврди...

Средње пољопривредне школе установљава сама држава. Учење траје 3 године. Ученици могу бити који сврше III разред гимназија или другог каквог завода.

Кандидати треба да имају најмање 14 година а највише 18. И у овим школама Држава даје неколике стипендије ђацима, и то по конкурсу. Школска година почиње 1. септембра а свршава се јула. Време од 1 јула до 1. септембра посвећује се само практичком раду. Одмор у овим школама траје од 15. декембра до 1. фебруара. Најбоља 2 ученика имају право да се за 2 године још на имању усавршавају, и за то добијају потпоре по 80 дин. месечно...

Непосредне старешине ових школа јесу директори. Учитељи се постављају конкурсом. Сваки кандидат за учитеља за специалне предмете треба да одговара овим погодбама:

1, да је свршио курс на каквом вишем или специалном заводу пољопривредном;

2, да је практиковао најмање 3 године у каквом добро уређеном заводу;

3, кад положи испит поставља се за петокласног учитеља.

Унапређење бива сваке 5 године.

Чиновници у министарству трговине и пољске привреде, који су били учитељи и инспектори за пољску привреду, винодеље, свиларство или другу специалну грану, ако постану опет учитељи, проведено време у споменутим дужностима признаће им се као да су провели у учитељској служби. Сви данашњи учитељи који су у служби више од 2 године задржавају свој степен; само они који не одговарају овој погодби подлеже полагању испита.

Под наставом «управа школског имања» опређује се, какве гране треба да буду заступљене на школском добру, и под чијим руководством оне стоје. Врховни надзор пак припада директору и — «*школском одбору*», који се састоји из старешине сваке гране — учитеља — и два до три приватна пољопривредника, које министарство поставља на 3 године, под председништвом директора.

И најзад, о *вишој пољопривредној школи* наређује се, да се министарство трговине и пољске привреде споразуме са министарством народне просвете, како би се поступно установиле катедре пољопривредне науке на Великој школи у престоници....

Како нам је познато, Бугарска с Источном Румелином има данас 3 средње пољопривредне школе: у Садови, Рушчуку и Плевни. Овим пројектом предвиђа се установљење једног читавог роја нижих — практичких — пољопривредних школа које су као и код нас тако и за бугарски народ потребне као насушни хлеб. И као што изгледа узет је онај исти пут, којим је хтело и наше министарство народне привреде да пође: да се оваке школе подижу уз главну потпору *окружних самоуправа*. Па и оснивање једног *пољопривредног одсека* на нашој Великој школи јесте једна идеја, која је била *у току остварења*. Ех, али, треба да нас Бугари претекну и на овом послу!...

— — Ђ.

* * *

Пољска Привреда у Бугарској. — Осим оних законских пројеката, које смо споменули у бр. 40 и 41 »Тежака,» бугарска влада спремила је за Народно Собрање још и ове законске пројекте: о пољопривредним изложбама (утакмицама), потпомагању свиларске радиности, и борби противу филоксере.

Да би се потпомогло оснивање *школских башта* у Бугарској, што је законом «о народној просвети» већ одавно предвиђено, бугарска влада, како «Орало» јавља, ставила је у буџет суму од 2400 лева (динара), одакле ће се издавати награде оним учитељима, који се буду заузимали за то. Мера је ова заиста похвална; и нема сумње да ће то покренути учитеље на такмичење у овом раду.

— — Ђ.

* * *

Похвално — Уз живо заузимање вредног калемара г. *Мих. Ст. Јанковића*, више од 30 грађана града Алексинца, обратило се молбом суду и одбору општине алексиначке, да од своје земље у близини Мораве одвоји најмање 1 ектар земље за расадницу американске лозе. Грађани су схватили шта им треба радити у обнављању својих винограда, који су иначе били на лепом гласу са својих ваљаних вина, и зато нека им је хвала од свих патриота српских, а суд и одбор општине алексиначке, који је у свакој прилици ишао на сусрет полету својих привредника, рачунамо да ће се радо одазвати овој и оправданој жељи својих грађана, и да ће у оснивању тако нужног расадника, учинити поред давања земље и других материјалних жртава. Прегаоцима и Бог помаже!

БЕЛЕШКЕ.

Чување кромпира зими. — Да се кромпир сачува у току зиме до самог пролећа препоручују да се место у подруму где хоће да се остави кромпир; поспе истуцаним угљем за један палац дубљине. А за кромпир који смо намислили да сејемо препоручују такође посути га истуцаним угљем, јер се тиме спречава и његово прорастање у подруму. **Е.**

* * *

Креч као средство за чување плодова. — Негашен креч потопи се у воду, у коју је метнуто нешто креозота, за тим се остави на ваздуху, док се креч не распадне у прашак, на који или у који се метну плодови које мислимо да сачувамо. Креозот који се ту налази спречава труљење плодова.

Е.

* * *

Дивљаке од кајсије као подлога за шљиве. — Познато је већ, да кад се свеже коштице од кајсије посаде за један палац дубине у земљу или чак и мање, истерују врло брзо и дивљаке се брзо развијају. Г. Шенфелд пробао је да накалеми шљиве, Reinecclaude de Bavay, на дивљаке кајсијине. То му је испало за руком не може бити боље, и дрво је већ треће године донело леп зрео плод. **Е.**

* * *

Фирме за воће. — Неки Лондонски баштовани почели су доносити на пијацу своје воће, нарочито боље врсте; са жигом своје

фирме. Ти жигови постају помоћу самог сунца: изреже се од црне хартије било слово или слика, и причврсти се на јабуку, крушку или брескву; па ону страну где сунце највише допире, те тако покривено место остане светлије боје.

Е.

* * *

Начин да се истребе глисте. — Треба полити земљу сланом водом. А то се дознало овако: један трговац из Валенсије дао је да се оперу џакови у којима се налазила со; а како се слаб сони раствор сматра као добро средство за ђубрење, то и он нареди да се вода проспе у башту. Кроз неколико тренутака сва површина била је покривена мртвим глистама.

Е.

Употреба дрвених струготина. — Ситне дрвене струготине, које се у некога налазе (махом код столара и дрводеља) у изобиљу, у више случајева остају без употребе. Међу тим, опити су показали, да ако се оне поспу око јагода, лозе, а особито око малина, по 3—4 сантиметра, тада оне задржавају довољно влаге — тако неопходне за успевање: и, најпосле, после 1—1½ године те струготине иструну и замене најбоље ђубре.

Нека, дакле, нико не одбацује струготине, јер му оне могу и добро и корисно послужити.

* * *

Млекарске задруге. — Министарство земљорадње у Русији пројектира да устроји у свима северо-западним губернијама «млекарске задруге» са циљем на прераду млекарских пролуката; свака појединa задруга има бити удешена према месним приликама, и с погледом на потрошњу коју има подмирити у околним варошима. Растојање између тих задруга неће моћи бити мање од 20 километара. Сем тога, главни је услов, да једна задругарска околина може дати млека за прераду од почетка великог поста до 1 октобра најмање 80.000 килограма.

Вредно би било, да се на ово угледа и наше министарство привреде и притекне у помоћ нашим сточарским пределима.

* * *

Кукуруз као кокошија храна. — Кукуруз није добра храна за пернату живину, па и за кокоши, ако хоћемо да нам оне више јаја носе, јер се оне од кукуруза гоје, у место да буду носније. С тога — не дајите много кукуруза, ако хоћете да вам кокоши више носе. Место кукуруза дајите друга зрна, нарочито овас.

* * *

О мишевима. — Какву важну улогу играју мишеви у животу човечијем у неким местима и пределима, показује, поред осталог, установљење нарочитих «курсева за истребљење мишева» (*Mauserkurse*). Тако, у *Menrien-у* (у кантону *Aargau*) установљен је курс, који траје 6—8 дана, чијим се слушаоцима предаје теорија живота мишијих, штета који причињавају човеку, и начин њиховог утамањивања.

С друге стране, потврђено је: да сељачки народ већи део разболевања од страховите болести тифуса, добија од мишева. Поводом тим, одељење рускога «Императорскаго Волънаго Економическаго Обшчества» објавило је почетком ове године стечај за 10 лекара, који би лечили прост народ од тифуса, кога добија од мишева.

Вредно је обратити на ово пажњу, и сатирати те опаке *шетоточине*, које нам доносе и тешке, *смртоносне болести*.

Д.

* * *

Болесно млеко. — У Манчестру *разболело се 160 људи*, који су узимали *млеко* од једног сељака. Болест је отпочињала после неколико часова по пијењу млека. Ово је се објаснило тиме, што је једна од *крава* имала *запаљење вимена*. — Нека наши пољопривредници пазе на здравље крава музара, да се не би дешавали опакви судбоносни случајеви.

Д.

* * *

Борна киселина у вину. — *Тирард*, управник париске лабораторије, испитујући вина која су у Паризу разливана у флаше, нашао је у више проба и борне киселине, због које је таква вина потиснуо из саобраћаја. Но немачки хемичар *Др. Ришерј* још пре десетину година, радећи у Смитовој лабораторији у Висбадену, доказао је, да у сваком вину, по самој природи, има по нека количина борне киселине, а то су потврдили и многи немачки хемичари. Како ли ће према овоме разумети Тирардов поступак енотехничари?

* * *

Борба противу филоксере у Аустралији. — Има неколико година како се филоксера појавила и у Аустралији и тамо се врло брзо шири, јер је клима доста топла. О сузбијању филоксере тамо, пише професор *В. Перси Виклизон* у писму из Мелбурна овако: «У овој години пронађена је филоксера у Бенедигу: влада је наредила, да се одмах по берби, која пада у априлу месецу, покрчи заражено чокоће и да се земља сољу добро импрегнира.» Штета је само Вилкизон није поменуо и која је то со, која је за овај циљ употребљена. Вероватно је, да је под њом замишљао *калијев сулфо карбонат*.

* * *

Бељени руски овас. — Из *Тула* јављају «Петроградским новинама» да се у близини станице *Условая*, у околини села *Богородицкъ* тульской губернији, прерађује у некој фабрици од мрког и нечистог овса бели овас, који се од товара продаје скупље са 60—80 крајцара. Питање је, да ли ће бељени овас наћи и довољно купаца?

* * *

Производња вина у Бугарској. Прошле (1894) године, било је у Бугарској у свих 22 округа, под виноградима 1,006.803 декара (мотика). Декар у средњу руку дао је 382·7 килограма грожђа. Према томе произведено је прошле године у Бугарској 2,168.417 хектолитра вина. На декару има у средњу руку 915 чокота: од произведеног вина на једног становника долази по 65 литара. Хектолитар вина продаје се најниже по 20 динара, и то у новцу цела количина представља суму од 43,368.340 динара.

* * *

Чилска филоксера. — У виноградима јужне Чиле, приметио се местимице застој у порасту чокоћа, и по разним испитивањима нађено је да тај застој не долази од филоксере већ од неке вашице, која је до сада била непозната, а при том слична филоксери. За разлику од обичне филоксере, *Phylloxera vastratix*, названа је *Phylloxera chilensis*, дакле чилска филоксера.

* * *

Нови начини остављања воћа и грожђа. — Кад се хоће да остави преко зиме мања количина воћа, врло је практично сместити га у сандуке са одпадцима од тресета. Али при остављању веће количине воћа појављују се велике тешкоће. У пролеће ове године на изложби зумбула у Шарлотенбургу изложио је Вебер, надзорник баште у Шпандлеровом пољу код Кепеника, уређену збирку од прекрасно одржаног воћа, које је на особени начин презимило. Од дасака сграђена је кућа 1·5 метар дубоко у земљу и обрнута од истока ка западу и то тако, да се је пружала над земљом на северној страни за 1·25 а на јужној за 1 метар. Кров исте куће покривен је олучастим (жлебастим) лимом, а стране од куће опкољене су кровним картоном да би се задржала свака влага која се не може контролисати. Најзначајније на овој кући јесу одушке — три на броју: с преда, у среди и остраг по једна — које су начињене да би се могао непрестино обнављаги ваздух. Докле је се код старих начина зимовања уклањао мање или више ваздух и влага, дотле се овде ваздух непрестано обнавља и влага остаје у кући непрестано у умереној количини. Влага се обнавља повременим попрскивањем дасака које се налазе на поду од ходника који иде по среди од куће. У свежем ваздуху и умереној влази ни једно воће не труди, а такођер и не вене. Још у Мају ове године тако свеже изгледаше воће, као да је са дрвета узабрано! Да би се избегло свако трулење добро је окадити запаљеном сумпорном крпицом пролазећи кроз кућу једном тамо амо. Чим се обере воће одмах се уноси — све је једно да ли је суво или мокро. На полицама које са налазе с обе стране од ходника има довољно места, да би се могло воће ставити у један или два слоја. Пошто је цела кућа опкољена 30—40 см. дебелим и јаким насипом од земље, то није могуће да продре унутра хладноћа. Чак треба водити бригу да одушке остану

отворене кроз већи део зиме, само их ваља онда затворити. кад на пољу буде 7—8° Реомирових.

Само по себи подсећа нас овај начин зимовања, на начин на који пољопривредници остављају воће у траповима као што остављају кромпире· Воће се у траповима такође добро одржава, али ипак оно је неупотребљиво, јер се поквари чим се извади, и то за то што је дуго лежало у простору у коме се није обнављао ваздух, Воће које је извађено из куће за воће може и дуже да се одржи, и с тога је вредно да се овака сагради, а и не стаје скупо.

Из Француске допро је нов начин помоћу кога се може дуго да одржи грожђе. Тамо се је опазило. да се грожђе обешено у просторима у којима има паре од спирита куд и камо боље одржава, но оно које се налази у обичним просторима. Овај је проналазак одмах потврђен многим покушајима. Грожђе је обешено по обичном начину у простору, у коме није било паре од спирита, и у исто време донесено је грожђе са истог чокоња и из истог винограда и стављено је у затворену камару у којој је био велики проценат спирита. Резултат овог покушаја испао је славно у корист камара са паром од спирита.

Врло лако грађење спиритусне паре и досадања немогућност, да се веће количине грожђа одрже доцне у зиму, кад му и цена прилично скочи, чини да ће се на овај нов начин зимовања обрати пажња и да ће се распростреги.

С немачког.

Бранислав Б. Тодоровић

ПРИМАЊЕ ПИТОМАЦА У ЉУБИЧЕВСКУ ШКОЛУ ЗА КОЊАРСТВО

При управи државне ергеле у Љубичеву, прими ће се у I-ву годину школе за коњарство двадесет и два питомца.

Сви они, који би желели ступити у ову школу, треба да се на дан 21. Новембра о. г. тачно у 9 сах. пре подне јаве лично управи државне ергеле у Љубичеву и тада ће их комисија, састављена из управника државне ергеле, једног лекара и шталмајстора завода, све прегледати и према њиховој способности примити или одбити.

Погодбе под којима неко може бити примљен у ову школу, ове су:

1., да је српски поданик;

2, да има допуштење од својих родитеља да може ступити у ову школу;

3., да је свршио најмање четири разреда основне школе, а по могућству и који разред продужне или које средње школе, што ће давати првенство;

4., да је доброг владања;

5., да има најмање тринајест, а највише петнајест година; и

6., да душевним и телесним особинама и способностима одговара позиву, коме ће да следује.

За првих пет погодаба, треба сваки да поднесе писмене доказе.

Питомци ове школе имају *бесплатно* наставу, храну, одело и све остале школске потребе.

Напомена. У овој школи у првом семестру прве године предају се ови предмети.

О пожртвовању за Краља и Отаџбину, о грађанским врлинама и о моралу;

О српству и српским земљама с нарочитим погледом на земљопис Краљевине Србије;

Српски језик;

Основи из науке о коњу (хипологије);

Нега и кретање коња (хигијена);

О познавању, употреби и неговању одгајивачког, јахачког, теглећег и товарног прибора (теориски и практично);

Наука о неговању и чувању здравља (хигијена човека).

Гимнастика и војно вежбање;

Јахање сваког дана;

Рачун;

Цртање;

Певање.

Доцније, пак, у следећим семестрима продужаваће се јахање, гимнастика итд. и даље, а теоријски предмети (анатомија, физиологија, екстерпјер, тијена, теорна еквитација, о седлу и седлању, о узди и уздању, а тако се сва друга знања о коњу и његовој употреби) разгранаваће се према успеху питомаца. Сем тога уврштиваће се постепено и други предмети као фуражна ботаника (како познавање тако и начин добијања зелене и суве хране за коње и нега пашњака) вожење поступање са коњима при болестима, распознавање подеснога кова, производња о избору и парењу приплодних грла и о наслеђу у коња, неговање приплодних кобила и пастува, нега ждребади, укрочивање и обука грла у јахању, прескакању, трчању и теглењу тренирање (припремање) грла у трку, дужности коњушара, старешина станица, дресера, шталмајстора и старешина пастувских станишта, установе и мере за унапређивање коњарства код нас и на страни, писмени службени састави, статистика коњарства појединих округа и срезова и начин прибирања података о кретању коњарства. Статистика коњарства у главнијим страним земљама. Поуке које треба давати одгајивачима, када доводе кобиле под државне пастуве итд.

Наставничко особље у овој школи ово је: Управитељ, шталмајстор, лекар, благајник, економ и остало особље Управе Државне Ергеле. Шталмајстору су придата за наставу два помоћника, и то један за војно вежбање, за гимнастику и за манешко и теренско јахање, а други за чишћење прибора, енглеско неговање коња и за обуку у тркачком јахању. Од ових наставника свакад ће по један бити с питомцима.

Ово се ставља до знања родитељима и стараоцима младежи, који би желели да упуте дечаке у ову школу.

3. Новембра 1895. год.
Љубичево.

Вршилац дужности управитеља,
Државне Ергеле
Секретар народне привреде,
А. Мијоковић

ОБЗНАНА ОДГАИВАЧИМА КОЊА

На основу решења г. Министра нар. привреде од 1. Новебра ЗБр. 3003, државни ергелски пастуви пепинијери:

1. **Да Винчи**, дорат, пунокрвне енглеске расе 7 година стар од оца Винеа и матере Фес висок 165 сантиметара на мотци;

2. **Лабуд II.** Затворено дорат, пунокрвне енглеске расе, стар 7 год., од оца Принца Париса и матере Цеси, висок 164 сантиметра; на мотци;

3. **Кохејлан II.** Дорат турске крви, стар 12 год. висок 148 сантиметара на мотци;

4. **Змај,** вранац, англо-норманске расе 5 год. стар ,од оца Гран-Метр и матере Кадишах висок 164 сантиметара на мотци;

5. **Вихор.** дорат, англо-норманске расе од оца Фред-Аршера и матере Розете, 5 година стар, висок 159 сантиметара на мотци; и

6. **Радост,** дорат англо-норманске крви, од оца Експрес и матере Н. (од Тигриса и једне ћерке Конкеранове) 5: год., стар висок 159 сантиметара на мотции. —

Опасиваће у току месеца Фебруара, Марта Априла и Маја 1896. год. поред државних ергелских и **приватне** кобиле.

Кобиле које се подводе под ове пастуве морају бити потпуно здраве, затворених боја (вране дорасте или аласте) правилно скројене и најмање ове висине:

1. За **Да-Винчија** или **Лабуда** 142 сантиметера на мотци;

2. За **Кохејлана** 138 сантиметара на мотци;

3. За **Змаја** 148 сантиметара на мотци;

3. За **Вихора и Радоста** 145 сантиметара на мотци.

Сви поменути пастуви налазе се у **Љубичеву.**

Такса је за опасивање овим пастувима 10 динара за највише пет скокова; и она се полаже у напред при првом опасивању. За кобиле из туђине, а то за оне, које су у притежању ког становника, које друге државе такса је 100 динара у злату.

Приватне кобиле, које буду пријављене и примљене за опасивање овим пастувима, могу бити примљене и на издржавање у заводу за време док се не оплоде, у колико то буде допустило место у заводским коњарницима, и ако власник пристане да плати: за саму кобилу за храну без послуге 1 динар на 24 часа, за кобилу са ждребетом, за храну без послуге 1·20 динара на 24 часа — а на његову одговорност.

У случају болести лекови се имају платити по рачуну.

За туђинску кобилу без ждребета 1·60 динара на 24 часа:

За туђинску кобилу са ждребетом 2 динара.

Послуга заводска не може се за ову годину давати за негу кобила ни у ком случају.

Сваки који би хтео да подведе своју кобилу под именоване пастуве, треба претходно да се обрати управи државне ергеле, пријавом у којој треба да се назначи 1, име кобиле; 2., боја длаке с тачним описом свих знакова (лисаста, брњаста у леву предњу путаста итд. 3 старост; и 4, висина у сантиметрима (с назначењем на пантљици или мотци); 5, порекло и раса; 6. је ли се ждребила, колико пута, од којих пастува, и је ли одгајила ждребад; 7, да ли је учествовала у изложбама или тркама, којим, кад, где и је ли добила и какве награде; 8, да ли су ждребад учествовала у утакмицама, каквим, кад, где и јесу ли добила икакве награде; 9, где је и код ког кобила ождребљена; 10 желили власник да кобилу држи на храни у заводу, док се не оплоди; 11, желили да се за кобилу и спроводника издејствује јевтинији подвоз на железници или лађи и од које станице; и 12, тачна адреса власника.

Само пријаве у којима је одговорено на сва предња питања узимаће се у обзир, и на њих ће се одмах одговорити, па тек по добивеном одговору — одобрењу — имају се довести пријављене кобиле.

Пријављивања трају до краја ове године.

Домаће кобиле имају првенство.

Бр. 3455.

3. Новембра 1895. год.
Љубичево.

Вршилац дужности управитеља
државне ергеле,
Секретар мин. нар. привр.
А. Мијоковић

ПРОДАЈА ГРЛА ДРЖАВНЕ ЕРГЕЛЕ.

У уторак на Ваведење 21 новембра 1895 године изложиће се у Љубичеву продаји јавним надметењем следећа грла;

I. Приплодне кобиле.

1. *Зарифа*, од Ферлама и Азалеје, жбр. 7, Аласта, цветаста, у лево око лисаста, брњаста, десна задња чарапаста, лева крунаста; 6 година стара, висока 153 сантиметара на мотци, опасана Да Винчијем 19 априла ове год. ождребљена 5 фебруара 1889 године.

2. *Марта*, од Дантона и Данке, ж.бр. 12 црвено зелена, дугуљасто цветаста; 5 година стара, висока 151 сантиметар на мотци, опасана Вихором 1 јуна о. г. ождребљена 8 фебруара 1890 године.

3. *Дарданелка*, од Асура и Фурсе, врана, мало цветаста, обе ноге изнутра петасте; 10 година стара, висока 146 сантиметара на мотци, опасана од Кохејлана 16 маја о. г. ождребљена 13 фебруара 1885 године.

4. *Жуљанка II.*, од Аерхама и Даме, жбр. 15, дораста, мало цветаста, на челу има неколико бели длака, танколисаста брњаста, 8 година стара, висока 154 сантиметра на мотци, опасана Лабудом 30 априла о. г. ождребљена 20 фебруара 1887 године.

5. *Аџеста*, од Хамлета и Естире, аласта, широко лисаста, брњаста, доња усна бела, лева пред. и обе задње високо чарапасте десна предња ниско чарапаста, 10 година стара, висока 145 сантиметра на мотци, опасана Лабудом II 5 Маја о. г., ождребљена 23 фебруара 1881 године.

6. *Грималда II.*, од Џонсона и Јованке, на носу неколико бели длака и брњаста; 11 година стара, висока 148 сантиметара на мотци, опасена Лабудом 5 јуна ове год., ождребљена 17 јануара 1884 године.

7. *Снаша*, од Кохејлана II и Данице, ждр. 11. Аласта, цветаста, широко лисаста, у обе усне брњаста, десна предња и обе задње чарапасте, на корену репа проседа; 4 године стара, висока 153 сантиметара на мотци, опасена Вихором 14 марта о. г., ождребљена 9 фебруара 1891 године.

8. *Матилда*, од Владимира и Даме, жбр. дораста, цветаста, брњаста лева предња и обе задње петасте; 6 година стара, висока 153 сантиметра на мотци, опасана Лабудом II 8 априла о. г. ождребљена 25 фебруара 1889 године.

II. Ждребице од 3 године.

1. *Села*, од Шахина и Беговице, жбр. 7 црно прозекаста мало цветаста, без других одлика 3 године стара, висока 148 сантиметара на мотци, ождребљена 7 фебруара 1892 године.

2 *Циганчица*, од Шахина и Милунке, жбр. 29 затворено зелена, има на челу неколико бели длака; 3 године стара, висока 149 сантиметара на мотци, ождребљена 5 априла 1892 године.

III. Ждребице од 1 године.

1. *Босанка*, од Шахина и Сове, жбр. црвено зелена, широко лисаста, лева задња путаста; 1 годину стара, висока 127 сантиметра на мотци, ождребљена 4 маја 1894 године.

IV. Мушка ждребад од 3 и 2 године.

1. *Моравац*, од Асци и Германије, жбр. 21. црно прозекаст, звездаст, танко лисаст, десна предња и обе задње путасте; стар 3 године, ождребљен 1 априла 1892 године.

2. *Ладолеж*, од Асција и Марте, жбр. 9 ђогаст, на левој ноздрви има белу пегу, леве копите беле; 2 године стар, ождребљен 21 фебруара 1893 године.

3. *Логов*, од Асци и Мабиле, жбр. 22 зелен, мало брњаст, лева предња крунаста, лева задња високо путаста, 2 годиче стар, ождребљен 3 маја 1893 године.

V. Службене кобиле.

1. *Искра*, од Кохејлана и Корине, жбр. 22 аласта, цветаста; 5 година стара, висока 149 сантиметара на мотци, ождребљена 38 априла 1890 године.

2. *Белка*, од Шахина и Венере, жбр. 16, црвено зелена, цветаста, десна предња петаста, а десна задња путаста; 4 године стара; висока 143 сантиметара на мотци, ождребљена 30 марта 1891 године.

Погодбе за купце:

Продаја ће се вршити само за готов новац и грла се морају одмах по теслиму водити.

Повишавање цене при надметању не може ни у коме случају бити мање од 5 динара.

Сваки купац обвезан је да, од излицитиране суме, положи један од сто (1%) за школу за коњарство. И она излицитирана сума, која је мања од 100 динара, сматраће се при овој наплати да је равна стотина.

Ко од купаца зажели уверење о пореклу купљенога грла, управа ергеле издаће му га бесплатно, а с најтачнијим описом боје и знакова.

Грла купљена из државне ергеле не смеју се извозити из земље.

За одлазак и повратак путника, а тако и за одвођење купљених грла, биће на железници спуштене цене на половину. За путничка уверења треба се обратити писмом: Референту за коњарство у министарству народне привреде у Београду.

Пре повратка из Љубичева, потребно је да та уверења за *путнике* овери управа државне Ергеле.

Путна железничка уверења за *грла*, издаваће дотичним купцима сама управа Државне Ергеле.

Лицитација почиње у 8 часова пре и траје до 5 часова по подне с прекидом од 12 до 2 часа по подне.

Позивају се купци да на ову лицитацају дођу.

Бр. 3455.
3 новембра 1895 године
Љубичево

Врши дужност
управника државне ергеле
секретар министарства народне привреде,
А. Мијоковић.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

О КАЛЕМЉЕЊУ ЛОЗЕ И ПОДИЗАЊУ НАШИХ ВИНОГРАДА

Написао Милорад Тројановић, руковалац расадника за америчку лозу у Крајини и хонорарни наставник винодељске школе. Са 21 сликом. Београд. Државна штамп. Краљевине Србије 1895. 8 стр. 66. Цена 1 динар.

ОГЛАС.

ПРОДАЈА ПРИПЛОДНЕ РОГАТЕ СТОКЕ У ЉУБИЧЕВУ.

На дан 21. Новембра 1895 год. изложиће се у Љубичеву продаји јавним надметањем ова рогата стока:

I. Приплодне краве.

1. *Дринка*, длаке беле у оба ува ровашена, расе лаванталске ЖБр 9. 11 година стара, водила са биком Мирочом, 9. Јуна 1895. године.

2. *Љубица*, длаке беле, расе лаванталске, ЖБр. 14. 5 година стара, водила са Тигром 20 Октобра 1895. год.

3. *Неда* од Јелена и Белке, длаке беле, расе домаћо-алгајске, ЖБр. 16. 7 година стара, водила са звездаром 7 Марта 1895. године.

4. *Стринка* са мушким телетом Страхиња стринки. Страхиња је по оцу од Мироча, и Стринке, Стринка жућкасто беле длаке.

Страхиња Длаке беле, Стринка расе лаванталске, ЖБр. 15 стара 11. година, водила није, Срахиња 12 дана.

II. Јунци и телад.

5. *Митко*, длаке беле, расе лаванталске, ЖБр. 5. стар, 1 годину.

6. *Ацко* од Мироча и Моравке, длаке беле расе лаванталске, 9 месеци стар.

7. *Мурга* од Звездана и Неде, длаке жуте, расе лаванталске, домаћо-алгајске расе, стар 9 месеци.

III. Телад.

8. *Данка* од Звездана и Марте, длаке жуте Алгајско Берпске расе 6½ месеци стара.

Погодбе за купце:

Продаја ће се вршити само за готов новац и грла се морају одмах по теслиму водити.

Повишавање цене при надметању не може ни у коме случају бити мање од 5 динара.

Сваки купац обвезан је да, од излицитиране суме положи један од сто (1%) за љубичевску школу за коњарство. И оча излицитирана сума која је мања од 100 динара сматраће се при овој наплати као да је равна стотина.

Лицитација почиње у 8 часова пре и траје до 5 часова по подне с прекидом од 12 до 2 часа у подне.

Позивају се купци да на ову лицитацију дођу.

Бр. 3453. Из канцеларије управе државне ергеле 3. Новембра 1895 године.

Уз овај број следује додатак од једног табака.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Критички поглед на другу изложбу говеда у Свилајнцу. (наставиће се). — Отакање вина у бурал. — Коју врсту воћа треба да гајимо — О употреби крушке такуше као сирових и сушених и о прављењу воћњике од сирових и сушених. — О скупљању или сабирању разних семења. — Тимаримо наше домаће помоћнике. — Нову станицу за испитивање живота и природе пчела— Задруге за гајење говеда. — Награђивање сељачких имања (газдинства) — Како се постиже равнотежа у порасту воћака. — Напомене о начинима подизања шума. — **Гласник.** — **Белешке.** — Примање питомаца у Љубичевску школу за коњарство. — Обзнана одгајивачима коња. — Продаја грла државне ергеле. Књижевни оглас. — и Огласи.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 год. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 44. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 12. НОВЕМБРА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

ГДЕ ДА БУДЕ УГЛЕДНО ДОБРО
СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

(ПИТАЊЕ У СВОЈЕ ВРЕМЕ)

Српско Пољопривредно Друштво, одазивајући се жељи Господина Министра Народне Привреде, да једну Ратарску Школу заснује у месту, у коме би имала све услове за свој опстанак и своје развијање, уступило је Држави, као што је познато, своје угледно имање Шапцу, и сад га више — нема.

То је имање давало Српском Пољопривредном Друштву, пуно наде, пуно самопоуздања, да се тим путем може снажно утицати на унапређење наше пољске привреде, јер су на том имању постизавани најлепши успеси у многим гранама, и то је признавано Друштву од стране меродавних фактора и свих родољуба и патриота српских. Онај крај, у коме је било то имање друштвено, обогаћен је многим новинама у свима гранама економним. Воћарство је у том крају постављено на правилну основу, а сточарство услед тога, што су друштвена грла односила прве награде на свима изложбама које су тамо приређиване, пошло је такође правим путем, јер се у гајењу и неговању стоке, сваки иоле вреднији привредник угледао на Друштво.

Напослетку, од какве је вредности било то друштвено имање, доказ је и тај, што на њега баца око и наша држава и што га узима и за потребу једне привредне школе, која ће у ширем обиму и обилнијим средствима продужити оно, што је Друштво отпочело и на чему је сьојски радило.

Тиме је онај крај добио још више наде за боље и савременије развијање по свима гранама пољске привреде, али је тиме Друштво — као што је речено — остало без свога имања, и зато, да би и даље могло утицати делом, ваља да приступи заснивању новог и ако Бог да, још и бољег угледног добра.

Према томе, што је Друштво постигло, да заснивањем поменутог имања у Шапцу, жање тако лепе успехе, не може се ни помислити, да би оно у будуће могло и смело заступати такво гледиште, да му угледно добро није више потребно. Верујемо, да такво гледиште не заступа ни један члан друштвени, нарочито још и с тога, што се након продаје имања, одмах збиљски приступило већању за набавку другог земљишта, и што се о томе водио и нарочити преговор са општином града Смедерева, која је за овај циљ понудила извесан комплекс земљишта.

Ових дана решаваће се у Друштву питање о набавци земљишта за друштвено имање, и како је оно по себи врло важно, рачунамо, да је са свим на свом месту, ако се о томе и јавно проговори.

По нашем мишљењу најпре треба бити на чисто с тим: *Где треба да буде друштвено добро.* То је питање једно од најтежих питања, јер од тога у коме је месту, зависи и прави успех друштвени.

Док је Друштво довело своје добро у Шапцу на тај ступањ, да у истини користи оној околини у којој је, дотле је оно, нема сумње, морало да савлада многе и велике тешкоће. И, све те тешкоће и све добре стране које су се показале у организовању поменутог добра, ваља Друштво добро да промотри, па тек онда да се реши за ово или оно место.

Једна је од најпрешнијих потреба, да Друштво у избору места за своје добро, ваља да тражи и да нађе такве услове, да се имање може за што краће доба претворити у *угледно добро*, и да се одатле може за тим утицати више мање подједнако на све крајеве наше отаџбине. Такво би место било најзгодније и за најбрже утицање у бољем пословању на све српске привреднике, па би се зато и највише ценило.

Може ли у овом погледу одговорити какво друштвено добро ако би било на граници, као што беше шабачко, и може ли се наћи у унутрашњости такво место, на средокраћи или ма где, одакле би се могло утицати на све српске привреднике, а не само на привреднике једног краја? Ми мислимо да се такво место не може наћи, па баш и кад би се нашло, сумњамо, да би се ова тежња у свему могла задовољити.

По нашем мишљењу, такво место ваља да је у непосредној близини саме Управе Српског Пољопривредног Друштва, да је дакле у околини Београда. Народна је изрека: „што је моје нека је код мене“, па зато и друштвено добро, нека је ту, у непосредној близини његовој.

Разлози за ово били су у томе:

1. Што би у том случају такво имање било најприступније свима привредницима из унутрашњости,

јер не би било ни једног имућнијег привредника који се, дошавши у Београд, не би навратио на то имање и користио савршенијим радњама и свачим што би му се показало као боље и удобније (скромне и примерне пољопривредне грађевине, добра стока, оруђа, справе и т. д.);

2. Што би Друштво било у могућности, да претходи свима практичним радњама, а могло би предузимати и вршити различне огледе, јер је имање у непосредној близини друштвених часника, који у највећој мери обилују знањем из свих грана пољске привреде;

3. Што би се баш због те близине, такво имање могло претворити у много боље угледно имање, но што је оно у Шапцу, јер му ништа не би сметало, да се организује као што треба;

4. Што би оно могло да послужи и за обуку у практичним радњама ученицима Учитељске Школе и Богословије, које школе немају свога имања;

5. Што би се у таком случају, кад се имање организује, као што треба, могла на истој основи организовати и подружинска имања, те би се тако јаче утицало на њихово делање;

6. Што би у такој прилици Друштво стекло највећи број искрених пријатаља а с тим и највећи број поборника и раденика на пољу наше привреде, јер би интересовање било најживље и најјаче и простирало би се на све крајеве наше отаџбине;

7. Што би такво имање утицало морално на сваког члана друштвеног да се што више заузме, да оно у истини буде *угледно* и да у истини користи нашим потребама, јер би се према оној изреци „Више очију боље виде“ све што није добро, благовремено поправљало;

8. Што се у случају, ако и даље не би хтео да остане за управника друштвеног добра г. Петковић, може тешко наћи тако подесно лице, које би било у стању самостално и успешно да дириги ра имањем, ако би ово било удаљено од Београда. Друштво је било сувише срећно, што је случајно конкурсом нашло на таквог раденика, који је толико година истрајао на послу и који је био задовољан врло скромном наградом. Сваки други, изгледа нам, да би био несталнији. На такво лице Друштво не може рачунати и у будуће, и зато ће бити потребно, да се над новим имањем води чест и озбиљан надзор, а то је могуће, ако је оно у непосредној близини саме Управе;

9. Што је и иначе позната ствар, да су она имања најбоља, која су под непосредним надзором домаћина;

10. Што ће се за управитеља добра лакше наћи вешто лице за место у непосредној близини престонице, него у случају, кад би имање било у унутрашњости а нарочито у ком забаченом крају, нпр. где нема основне школе, гимназије, више женске школе ит.д.

11. Што би сви производи добивени с таког имања, имали најбољу и најсталнију цену; и најзад,

12. Што се члановима друштвеним, а нарочито члановима Одбора, не би као до сада замерало, да хотимично избегавају заснивање таквог добра у непосредној близини Друштва, с тога, што тобож неће да се помуче што..... и — много што шта.

Да се добије земљиште за имање у непосредној близини Управе друштвене, има три пута.

*

Прво је што треба урадити, да се умоли Господин Министар Народне Привреде, да сву зиратну земљу у Топчидеру уступи Друштву за угледно добро, било на уживање или ма како, и оно да предузме даљи рад. Разлози за овакав корак били би по нашем мишљењу у томе:

1. Што је Топчидер на таком месту, да се у њему ма кад, а вероватно и у скорој будућности мора државна брига свести на то, да грађанима престонице створи што више услова зе одржавање здравља, т.ј. за излете, становање и т. д. У том погледу, велики део Топчидера, мора се употребити на много што шта - Тако по мишљењу једног познаваоца Топчидера:

а) Цела топчидерска долина, тако рећи од ушћа Топчидерске реке па до топчидерске железничке станице, има да се подели у стазе и путове, затим у одељења за јахаче, пешаке, кола, теретна кола, трамвајску линију и т. д.

б) Осојне и присојне стране Топчидера, имају да послуже за паркове, шетнице, гостионице, и друге грађевине, а велике део, на згодном месту мораће се употребити за прављење летњиковаца оној многобројној београдској публици, која због службених послова није у стању да се и за најкраће време удали из Београда и да проведе по коју недељу у свежем ваздуху у другом ком месту. Топчидер је према приликама згодно и најзгодније место да одговори овој потреби, и та се потреба ма кад мора сматрати као главна радња Топчидерске Управе. Због тога се Економија мора све више и више запостављати и „смежуравати“;

2. Што се такви знаци запостављања Економије, као природне последице, већ показују у толикој мери, да су уочљиви и обичнијим привредницима, због чега се и у Народној Скупштини подизао прекор на Економију, као да је она узрок што се не развија;

3. Што ће Топчидерска Економија услед стицаја околности, и због тога, што растрже своју радну снагу на стакларе, паркове и сличне радње, које су од мале вредности нашим привредницима данашњег времена, морати свакад да подбацује у својим приходима, и на тај начин да буде редовно предмет за иначе неправдане прекоре од стране меродавних и немеродавних чинилаца;

4. Што у таком случају Економија, и поред најбоље спреме свога особља, не може и нема времена, да се стара и за заснивање и за усавршавање угледног имања на своме добру; и,

5. Што би се у случају уступања извесног дела земљишта Српском Пољопривредном Друштву, радња Економије свела на савлађивање оних послова који одговарају правим потребама Топчидера, како у хигијенском, тако и у естетичком погледу. Радећи у том правцу, Управа топчидерска била би у стању, да задовољи сваког свог госта, а угледно имање друштвено, крчило би пута унапређењу народне привреде, и тако би снажно потпомагало Управу у привредном правцу.

Да ли је ово наше мишљење коректно или не, ствар је, коју треба да проуче и оцене друштвени чланови.

*

Ако овако мишљење није удесно, или, ако се ма због чега не би могло дати Друштву земљиште у Топ-

чидеру, онда смо мишљења, да Друштво ради тога ваља да се обрати Општини града Београда, за помоћ у набавци потребног земљишта на удесном месту, а ако би помоћ била недовољна, онда, да се Друштво обрати и Господину Министру Народне Привреде, па колико је у стању да жртвује и из својих средстава.

У том случају, ваљало би размислити и о томе, да ли се за рачун Управе Фондова не излаже што год продаји какво имање, које би се добило под повољним условима, а при том било удесно за друштвену потребу

*

На послетку, ако се у свима овим радњама покаже неповољан одзив, онда би Друштво ваљало да се обрати општинама у унутрашњости, т. ј. да распише конкурс о томе, тражећи, да свака општина, која би желела одвојити Друштву од свога земљишта за угледно добро изјави: колико даје земљишта, под којим условима итд. итд.

Тако о избору места, *Где треба да буде угледно друштвено добро*, мисли за сада,

Један члан.

ЂУБРЕЊЕ У ЗИМУ

У многим крајевима, а код нас скоро искључиво извози се ђубре зими. Но о користи оваког рада подељена су мишљења. Тако често се ставља питање: Да ли осока на снегу или на смрзнутој земљи не губи од своје снаге? Одговор је различит. — Осим тога, износи се и овако питање. Да ли је упутније, да ђубре док траје ниска температура лежи у великим гомилама, или га треба по њиви разделити на мање гомилице?

За објашњење ових питања нека послуже ови резултати дугогодишњег опажања.

Кад је земља на коју се износи осока, била сува пре замрзнућа, онда је ђубревита течност могла да се упије у земљу, и по томе нема бојазни да ће се ма шта изгубити од ђубревитих састојака.

Ако ли је пак било много снега па је и земља испод њега смрзнута онда је се са скопњавањем снега и ђубревита течност спирала, и готово нигде, или на врло мало места, могаше у земљу наићи, нарочито ако је терен — површина — земље нагнута и стрменита. Но ако снег полако копне, онда ће са равне њиве мало воде отићи, — ма да зна не може одмах у земљу продрети —, али је опет прилика да амонијак изветри.

Исти је такав случај. кад је ђубре на њиви у малим гомилама. Највећи део течности у ђубрету следи се, а ђубревити састојци остану растворени у мало воде, па кад снег окопне или кяша пада, они се сперу или изгубе амонијак пре но што буду могли продрети у земљу која је смрзнута или засићена влагом. Расипање осоке дакле по снегу и изношење ђубрета кад је јака зима нарочито ако се још и на мале гомиле стоварује, није за препоруку.

ПРОБНЕ МУЖЕ.

У сваком уређеном газдинству потребно је све важније мере и догађаје, које доцније ваља знати, забележити Исто је тако потребно, да се из рачуна на крају године може видети; колики је био принос код музне стоке од сваког грла. Ови ресултати требали би пољопривредника у даљини диспозицијама у овој грани сточарства да одређују, т ј. да ли и које млечно грло треба продати, на шта треба подмладак употребити итд

Да би се годишњи принос млека од сваког грла могао да утврди, требало би управо сваки дан помужено млеко мерити. Но како је то у пракси тешко извести, шта више није ни нужно, то се месечно два пут или четири пут музе за пробу. Тих дана се количина млека од сваке краве забележи, и подаци се у засебним књигама за даљи рад нотирају.

У пробним се мужама млеко мери или у нарочитим судовима за то или се мери на кантару. Најподеснији су судови за мерење они са тако названим „пливачем" („швимером"); само се мора обратити пажња да се пре гледања на бројеве «пливач« мало притисне, јер пена испод њега могла би нам дати погрешне ресултате.

Од кантара најбољи би био обични ручни кантар са сказаљком. У газдинствима где се млеко продаје и исплаћује на литар, треба поступати на први начин: а где се млеко прерађује и плаћа по садржини масних делова, тамо ваља поступати по другом начину.

Количина млека бележи се или у џепном бележнику, или се може на табли записати. У том сврху подесна би била овака таблица:

Пробна мужа на дан . . . . . 189 . . . .

КРАВА №	УЈУТРУ	НА ПОДНЕ	У ВЕЧЕ	СВЕГА
	ЛИТАРА ИЛИ КИЛОГРАМА			

Одавде се после подаци заводе у тако названу „*Књигу пробне муже*," која треба да има ове рубрике:

Крава № . . . . Име . . . .

Пробне муже			Важи за дана	Израчуната количина у лит. или килограм.	Садржина месних делова у %	Добијено масла у килограма
Датум		Добијено литара или килогрм,				
Месеца	дана					
Јануара	4	9·8	7	68·60	3·32	4·924
«	11	10·6	7	70·42	3·36	5·397
«	18	10·2	7	70·14	3·36	5·194
«	25	10·3	7	70·21	3·34	5·257

За сваку се краву отвори у књизи овака једна страна. За израчунање сумарне вредности треба давати још годишњи принос у лит. или кгр. рачунајући и млеко које теле посиса, просечни годишњи проценат масних делова, годишњи принос масла у килогр.

Као што се из горњег примера види: у прве две рубрике бележи се датум кад се врше пробе, у трећој колико се укупно дневно млека намузе. У рубрику «важи за дана« бележи се број дана од једне пробе до друге; и тако, ако се пробне муже врше четири пута, онда 7 или 8, ако два пут, онда 15 или 16. Број дана помножен са дневном количином даје „израчунату количину млека. Но како је при преради млека у павлаку и масло, као и при продаји по садржини масних делова потребно знати не само број литара него каквоћу млека, то при свакој проби треба млеко од сваке краве испитати, т ј. изнаћи садржину масних делова. У ту сврху је подесан Демишлов апарат (Demichel), који је доста јевтин те га може сваки имати. Само кад има много крава музара, било би већ дангубно с овим апаратом одређивати садржину масних делова; у том се случају шиље млеко станицама за испитивање млека, где их има. Једну такву станицу установила је бечка фирма *Pfanhauser*, а требало би да буду при нижим пољопривредним школама.

Што се тиче последне колумне, може се из количине млека и садржине масних делова изнаћи количина масла с помоћу *Хелмових* таблица.[1]) Тако нпр. за 100 килограма масла потребно је:

3344	кгр.	млека	са	садржином	масних	дегова	од	2·80%
2899	«	»	«	»	«	»	«	3·20 «
2557	«	«	«	«	«	«	«	3·60 «
2288	«	«	«	«	«	«	«	4·00 «
1976	»	«	«	»	«	«	«	4·60 «

Види се дакле, да две краве, макар се храниле и једнаком храном и једнако се неговале, могу у корисности грдно да се разликују. Једна крава, ако би и давала мање млека, може бити од веће користи, него ли друга, од које се добија већа количина. Пробне муже, без одређивања масних делова биле би према томе са свим бескорисне. Испитивањем садржине маспих делова у стању смо, да испитујемо и деловање храна на производњу млека, па и да контролишемо слуге и остало особље које рукује млеком. Најзад масније млеко показује нам пут и у одгајивању, јер ћемо и краве са сразмерно бољим млеком бирати за приплод.

Хоће ли се с пробним мужама одређивати и садржина масних делова, онда се ради тога мора пазити на узимање пробе. Потребно је да се помужено млеко добро промути, и да се проба узима сразмерно према количини помуженог млека ујутру, у подне и у вече.

Да би се оценио прави принос од једне краве, треба количини која се добије мужом прирачунати млеко које теле посиса. Ради тога се број дана док је теле сиса помножи с ресултатом прве пробне муже.

Пробним мужама може се дознати и у колико се плаћа, пустити да телад дуже или краће време сисају. Може бити случај, да у приликама сисање телади буде штетно за пољопривреднике, као што ће показати овај пример.

Узмимо да теле сиса 3 недеље и дневно посиса 10 литара млека, за 21 дан износи 210 л. Теле мерено по тељењу било је тешко 40 килограма, а за 21 дан отежало је 20·3 килограма. Ако се млеко може да прода по 0·25 пара литар а кнлограм телета стаје 0·80 пара, рачун би био:

210 л. млека по 0·25 пара = 52·50 динара;
60 кгр. теле по 0·80 пара = 48·— дин.

Изгубило би се дакле 4·50 дин. нерачунајући вредност неговања телета.

По **Oest. L. W.** — — Ђ.

МИСЛИ И БЕЛЕШКЕ О УНАПРЕЂЕЊУ ПЧЕЛАРСТВА

од

Драг. Н. Лапчевића.

Пчела је заступник начела правде и једнакости. Пчела је једини праведни фабрикант меда и светог воска, поред кога у веру ступамо, поред кога склапамо очи за вечити сан. Пчела је важан фактор биљноме свету. Пчела је примерни учитељ искреном економисти. Пчела је — рајско створење, које не само да треба гајити и помагати, него и поштовати.

(из једног календара).

Ни једна грана народне привреде, са омање труда и трошка, не даје толики приход, колико даје пчеларење.

(један пчелар)

И опет вам, српски пољопривредници, довикујем: гајите пчеле!

(из једне читанке).

I.

Јављају се и код нас покрети за унапређење пчеларства. Ти су покрети још неодређени, још слаби. Удружења, која би хтела специјално да се баве унапређењем пчеларства, улазе у тај посао скоро без јасно обележеног плана.

Због тога што наша пчеларска удружења не показују повољног успеха, ми смо се решили: да о успесима пчеларства у другим неким земљама проговоримо, т.ј. ми ћемо пустити друге, нека они говоре.

* * *

Руски пчелар А. Зубарев, уважен и као књижевник и као практичар, пише ово:

У времену, када многи од образованијих Руса изјављују своје мишљење да је одвећ корисно и пријатно занимати се пчеларством, када хвале сируп који им се износи по гостионицама у Швајцарској под називом меда, високо цењеном због нарочитог укуса одличних пчелара швајцарских, — у срећнијим и просвећенијим крајевима Јевроне пчеларство је постигло знаменито развиће, и сачињава како у душевном, тако и у материјалном погледу природну потребу већим де-

[1]) Drelilchbenzaheung von W. Helm. Prenzlan 1889. A. Mieck.

лом сеоских, а од чести и варошких становника. Оно зближава и удружује све класе људи, разних положаја, рода и вере; чији број изазива чуђење и дивљење и међу самим трудбеницима на томе послу.

Излагати мишљења њихова о уживању и користи које даје пчеларство, била би крајна неумесност. А да не би морали то излигати, ми ћемо споменути само Енглезе. Здрав у суђењу и разборит у свему, па и у овом питању, Енглез врло добро познаје укус и здравствена својства меда, те се он за то стара, да га увек на обедном столу има.

А, за пример јаког развића пчеларства и разумног удруживања на западу, да наведемо, због своје судбине чувене провинције Елзас и Лотаринђију; ма да су ти крајеви по пчеларство доста непогоднији од других, у којима је се пчеларство знаменито развило.

Слично томе, како је било и по другим крајевима, *главну улогу у развитку пчеларства у поменутим провинцијама имала је духовна особа* — елзаски паотор Бастијан из Висенбурга. Образовао им је око 1870 год. *пчеларско друштво*, које је се у први мах састојако из *циглих 8 чланова*, али је до сад број чланова нарастао до 3500.[1]) То друштво издаје један часопис (*Bulletin de la Société d' agricylture d' Alsase Loraine*), који се штампа у *4000* примерака, сумом по 2.500 динара. Друштво има председника и три подпредседника, благајника и секретара, који сачињавају главну (централну) управу, заједно с председницима подружина друштвених, којих до сад на броју *52* има:

Ради образовања подружине друштвене довољно је да изјаве жељу своју 15 пчелара.

Сваке године око 1. Октобра, у Висенбургу, држи се главна скупштина пчелара.

Свака подружина има своју управу и своју касу. Годишњи члански улог износи 2·50 дин. од које суме 2 дин. иду у главну касу а 0·50 дин. задржава за себе.

При свакој подружини има библиотека и читаоница са збирком модела и справа пчеларских.

Ревносним трудом, број друштвених чланова све се више увећава, и мед, који је пре 15 година сасвим непримећен био, сада се појављује у великим количинама, те се олакшава живот многих удаљених и забачених крајева, нарочито брдовитих и шумовитих, чији су жители, у пређашња времена, једва могли живети на свом имању, или. оскудни с њим,с плачем ићи у тешку службу.

Три члана управе друштвене примили су на себе дужност да држе пчеларска предавања у оним местнма, која за тај циљ изјаве жељу своју.

У тим крајевима негује се већим делом месна пчела, а од части и талијанска. Кошнице, које највише употребљују, припадају оснивачу тога друштва, пастору Бастијану; неки се служе кошницама, тако званим Баденским, које су направљене по угледу на Берлепшове. *Тамо се вади мед из саћа два и три пута преко лета.*

* * *

Проф. А. М. Бутлеров, чувени руски пчелар, који је ту грану привредну у својој земљи доста унапредио практичним и књижевним радом, говорећи о пчеларској изложби у Прагу и о пчеларству у Чешкој, даје нам неколика драгоцена примера, која можемо овде с пуно разлога навести за угледање на њих.

Чешки народ живео је, 150 година, *у сиротињи* и није при том још имао ни појма о рационалном пчеларству. Пчеларење у то доба беше у Чешкој занемарено, а восак се довозаше из Пољске, Швајцарске, Италије, Турске итд.

Почетак унапређења пчеларства у Чешкој и, у опште, у Аустрији, мора се водити од прошлога столећа 8 априла 1755. године царица Марија Терезија издала је особени закон, који показује, колико је се и у вишим круговима пазило и полагало на пчеларство. У уводу тога закона, међу осталим, казато је: „Корист пчеларења обратила је на себе нашу пажњу. У неколицине приљежних поданика наших налази се величанствени извор прихода пчеларског, којим они одговарају потребама државним; и ми смо се решили садејствовати особитом пажњом да се постепено распростире у провинцијама то корисно и важно занимање.“ Тим законом пчеларству су дате разне повластице: пчеларство је на вечна времена било ослобођено од плаћања «десетине;“ кошнице је било дозвољено провозити свагда без царине и постављати их у свима пољима ељдом засејаним, плативши за то тамо онолико накнаде, колико је стварно учињено штете власнику заузетим земљиштем. Упоредо с тим у 1776 години била је установљена пчеларска школа. Једна главна пчеларска школа установљена је била у Бечу, у тако званом Белведерском воћњаку, а за тим друге две пчеларске школе и другим местима Аустрије, између којих једна у Моравској. Овде је пчеларство предавано бесплатно. Ради бржег унапређења пчеларства, биле су установљене награде, које су раздаване бољим пчеларима. Знаменити пчелар Антон Јанша био је дозван у Беч и опредељен за наставника у бечкој пчеларској школи.

У почетку овога века веома много урадио је за пчеларство познати пчелар барон Еренфелс. Од тада се датира осетно величање чешког пчеларства. Особито је оно коракнуло напред од времена, кад је пчеларству посветио своју пажњу знаменити Етл, чешки пчелар и свештеник, изумилац нарочито сламне кошнице с рамовима, познате под именом „принца.“ У то време још обратише особито пажњу на важност знања природне иеторије пчеле. У 1845 години зима је била необично оштра, те је учинила веома много штете у пчеларству. Тада царско-краљевско пољопривредно друштво издаје малу брошуру под називом: *„Је ли могуће, да је једна само зима узрок томе, да у Чешкој пропане око половине кошница?“* Не то питање одговори Етл одричући, приметив, да треба бити справедљив према свакоме, па следствено — односно зиме. Он указа на то, да је главни узрок недаћи био у незнању, и услед тога, за тим издаде књигу, у којој објасни свој метод пчеларења који је њему и онима, који су на њега угледали, помогао да сачувају пчеле од те сурове зиме.

Етлу се мора признати заслуга и у ообразовању првога пчеларског друштва у Чешкој. 13 Септембра

[1]) Зубарев је ово писао 1884 год. До сад је тај број несвесно много увећан.

1852 године друштво се беше скупило у прву седницу. До 1860 године оно је било у зависности од царско-краљевског пољопривредног друштва, и беше његов одељак Пчеларско друштво поставило је себи задаћу: *расиростирати пчеларска знања, речју и делом, усмено и штампом, давати могућности сваком да дође до пчеларских потреба, одређивати награде за успехе у пчеларству, уносити савршеније кошнице у народ итд.* У 1860 години пчеларско друштво одвојило се од пољопривредног и постало већ савршено самостално. То је друштво у последње време отпочело издавати нарочити журнал под именом „*Bienenvater aus Böhmen*“ *Развитку и расиростирању пчеларства веома су много ириомогли у Чешкој учитељи, иредавајући га у народним школама. У земљоделској школи у Каадену пчеларство је обавезан предмет; у учитељској школи у Лајтмерицу такође иредаје се теориско пчеларство.* И појединa лица узимају учешћа у распростирању пчеларства. Тако, на пример, неки главни аудитор Венцел Шопер у Будитцу одредио је капитал од 10.000 динара ради тога, да би се од приплода тога новца, почев од 1862 године, *давале награде учитељима оних места, који најбоље положе пчеларски испит у седници пчеларског друштва*, и да би се *набављале кошнице с пчелама, као награда најприљежнијим ученицима.*

Старо пчеларско друштво, о коме поменух и које је за постанак свој обвезано Етлу, није остало усамљено За њим су поникла у Прагу још два пчеларска друштва, а упоредо с тим и различне пчеларске новине, Тако, на пример; на чешком језику *одавна* излази „*Češhy Včelar*“ (*„чешки пчелар“*), а тако исто и „*Včela Chrudimcsha*“ („Хришћанска пчела“).

Упоредо с оснивањем пчеларских друштава у Прагу, она су се установила и расула по свој Чешкој нека у савезу с прашким централним друштвима, нека засебно. Таквих пчеларских удружења тамо је *веома много* и број чланова у њих *одвећ је знаменит.*

* * *

Сад да наведемо, шта на једном месту Бутлеров помиње о пчеларским друштвима у Немачкој.

Прегледајући извештај *маркбранденбуршког* централног пчеларског друштва за 1881 годину, наћи ће се, да оно има још 44 *специјалних* друштава, којих има *у свакој паланчици.* Број чланова њихових је 931 пчелара; друштва су имала у 1881 години 223 седнице (скупова, зборова), у који број улазе и два општа збора која представљају укупно удружења. Један од зборова био је у Потсдаму, и сједињен је с *великољепном пчеларском изложбом.* Потсдамски збор почаствован је присуством наследне принцесе пруске и неких других чланова царске породице; принцеса му је заштитница и благонаклоно је се примила избора за почасног члана. А међу тим, централно маркбранденбуршко друштво *само је једно од многобројних немачких пчеларских друштава*, која су саставни део *општегерманског пчеларског друштва.* Сем разних појединих пчеларских скупштина, сваке године скупља се овде или онде скупштина немачких и аустриских пчелара, приређујући обично уз то и међународну пчеларску изложбу. Очевидно. ако је нужно доказивати корисност и озбиљно значење пчеларства, то указивање на његово развиће и старање око њега у западној Јевроии — биће довољно убедљиво у том смислу.

* * *

К овоме да додамо само још две три речи, па да овај одељак завршимо. Нужно је да напоменемо старање пчеларских удружења у Јевроии у погледу развића пчеларства, које се најбоље огледа у томе: што су та удружења *свуда дуж железничких пруга*, под надзором и руковањем железничког особља, организовала пчеларење, те на тај начин не само да увећавају принос, већ и утичу на околину, како у прихватању тога посла, тако и у рационалном пчеларењу.

А како на то и братска Русија много полаже, ми нећемо овде наводити ништа више но то, да је она утицајем својим дотле дотерала, да чак и *војници* на Кавказу пчеларе.[1])

Мислимо, да су ти примери довољни, да би се на њих могли угледати!..

(наставиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Ципела за ждребад. — О томе је још у прошлој години писао и то опширно ергелски инспектор у Тракенену Миклеј. Та се ципела употребљава за поправку неправилних ставова код ждребади, а нарочито за одстрањивање оних повијености ногу код веома младе ждребади. Њу је измислио настојник државних приплодних ко. била у Бајорхагену, именом Клајн. Она је у употреби не само при свима пруским државним и приватним ергелама, него су је у више примерака набавиле и имају је већ све сеоске општине, јер свака тамошња општина држи и друге разне справе, које су потребне за лечење грла — њезиних становника, као што су на пример цев за ждрело, клистир, бандаге и томе налик.

Том ципелом исправљана је за 8 до 10 дана нога и оној ждребади, која су по рођењу имала тако и толико савијену ногу, да су се наслањала на земљу предњим делом кичичне кости.

Једна ципела заједно с прибором и упуством стаје 6 марака (око 8 динара у сребру), а поручити се може код: Stutmeister Klein in Bajohrgallen — Trakehnen, Ostpreussen. **Б.**

* * *

Шкодљивост мува у коњарницима и њино уклањање. — Колики утицај имају разне муве у коњарницима на радну снагу коња, показују нам опити, чињени у пољопривредном институту на универзитету у Гетингену. Директор тамошње опитне станице Др. Леман, констатовао је помоћу петенхоферевог респирационог апарата, да коњи онолико снаге дневно више утроше (губе), кад их мушице узнемирују, колико је даје $^1/_2$ килограма овса.

Ово је један знатан губитак, који се лети, при дуготрајним врућинама и код једног већег броја коња јако осећа, и који мора сваког мисленог власника коња побудити да у коњарнику чува своје коње од мушица.

Од несносних мува лако можемо коње очувати, кад коњарник лети помрачимо и једну лаку промају у њему произведемо, и кад при кречењу зидова, помешамо с кречом нешто стипсе, чији мирис мувама не прија. Или, мушица се и нај начин можемо курталисати ако у коњарнику један свежањ ђула — пелена — за таван вежемо, на који се мушице радо скупљају, те их затим лако уништити можемо Све мушице, које у коњарнику живе. могу се даље убрзо, за једну ноћ, истерати, ако се хлорни креч на једну дашчицу у коњарнику поспе и један прозор отвори. Мирис хлорног креча који коњима не шкоди, најури све муве из коњарника.

* * *

При коњским запрегама — опажају се у нас многе грешке. Дужина штранги утиче да је теглење лакше или теже. У колико је коњ ближи колима у толико лакше вуче. Обича је да се дужина штранги удешава према дужини руде, а треба да буде обратно. Руда треба да је толико дугачка да се избарабарује с коњским но-

[1]) А. М. Бутлеровъ: „Статви по пчеловодству.“ 1891. стр- 19.

сом, или само мало да га унапред прелази. Јармац треба да је што је могуће ближе до предње осовине. Коњи треба да су тако упрегнути да су што ближе колима то јест да су од кола само толико удаљени да при заустављању или у касу не додирују скочним зглавцима жврепчанике и јармац. Из овога довде реченога да се извести, колика треба да је дужина руде и да она треба да је за мање коње краћа а за веће коње дужа Али, пошто се за једна кола нема више руда, то онда морају да се према дужини коња чине подешавања на запремним хамовима, само што та подешавања не треба чинити на штрангама него на грудњацима (устављачима). Товар треба да је на колима равномерно подељен и свакако пре да је ближи предњој него ли задњој осовини. Боље је да је код теретних кола јармац покретан а не укрућен, јер се укрућеним јармацем лењи коњ штеди, а вредни сатре. Три коња запрегнута напоредо исто толико или и више повуку, него четири кад су упрегнута по два и два.

* * *

Практична зобница за коње. — Недавно је у Инглеској измишљена таква једна зобница, која се од свију досадашњих изуметака тога рода за најпракгичнију сматра, а међу тим је тако проста да се мора човек чудити, да нико није раније дошао на ту мисао. Нама су познате махом само дебеле кострегне зобнице из којих коњ мора да једе све, што се у њих сручи, па дакле и прашину и осталу нечистоћу, која се у храни налази. Код ових, оваквих кострегних зобница, незгода је и та што се сва ова прашина и плева, коју коњ дисањем и фркањем одува, пење у вис те иде коњу у нос и у очи, а то је шкољиво. И сем тога садашња наша зобница, има и туману, што не пропушта ваздух и отежава коњу дисање. Све те незгоде отклоњене су новом инглиском зобницом. Њезино дно образује преплет од ганке жице, те коњ ормајући зобницу, при јеђењу, сам истресе нечистоћу из хране. И на предњој страни зобнице налази се такав преплет, кроз који одилази одувана прашина и ваздух коју коњ издише, а улази свеж ваздух. Зобница се може угодно да савије и заузима врло мален простор, јер је дно јајастог облика, коме је краћи пречник само 31 сантиметар а дужи 35 см.

Б.

* * *

Берба купуса у 1895. год. — «Der Obstgarten» лист за воћарство и градинарство који излази у Клостернајбургу код Беча, донео у своме 11-том бр. од 1. новембра тек. године овакву белешку:

«27. септембра тек. године имали су фабриканти киселога купуса са Горње и Доње Рајне скуп у Најсу, на коме је утврђено да су изгледи за овогодишњу берву купуса врло рђави и то, не само у Рајнској провинцији, но и у целој Немачкој па и у Холандији. У неким крајевима неће купуса скоро ни бити. Изгледи су такви, да се не може очекиватк ни половина прошлогодишњих приноса. Услед свега овога, знатно су повишене цене киселоме купусу.»

„С тога пак. што је купус јако патио од гусеница и од суше у јесеним месецима, стижу нам врло неповољни гласови о његовој берби и из многих крајева Аустрије, који су чувени због свога киселога купуса.»

Саопштавамо ово читатељима «Тежака» с надом, да ће се и код нас наћи предузимљивих људи који ће промислити о томе: да ли се неби могао кисео купус, с коришћу и код нас справљати, ради извоза на страну.

G.

НАГРАДЕ ЗА УВОЂЕЊЕ НАПРЕДНИЈИХ НАЧИНА РАДЊЕ.

Српско Пољопривредно Друштво понавља и расписује награде за ове практичне радове:

1. За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста, на површини од најмање 10 ара и с тим да свака врста лозе буде издвојена. — Награда 300 динара. Могу се такмичити винодељци у срезу крајинском. Рок за пријаву до 1 Септембра 1896. године.

2. За стално производење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је садашњи тврди сир и који ће поред тога бити трајашан и подесан за пренос. За ову награду могу се такмичити окрузи: крушевачки, руднички, ужички и топлички. Награда I. 500 динара, II. 200 дин. Рок за пријаву до 1 Октобра 1896. год.

3. За сталну употребу врстачне сејалице за стрмнине на неодређеној површини. Могу се такмичити привредници из окр: подринског. Цениће се изникли усев. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

4. За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака с обзиром на избор врста и сората воћака и пресадница; даље на правилност растојања воћака, начин расађивања и негу а на површини најмање пола хектара. Могу се такмичити срезови добрички и јабланички. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1897. год.

5. За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста на површини од најмање 20 ара с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из Жупе. Награда 300 дин. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

6. За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста на површини од најмање 20 ара и с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из околине Ниша. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

7. За сталну употребу алуга орашача и окопача у вези са правилним сејањем. Могу се такмичити привредници из Добрича из среза лесковачког. Награда 150 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

8. За сталну употребу жетелице. Могу се такмичити привредници из Стига окр. пожаревачког. Награда 300 динара. Рок за пријаву до 1. Маја 1896. год.

9. Првом удружењу у Србији са показаним успехом и резултатом за заједничку набавку и употребу пољопривредних сирава. Награда 300 динара. Рок до конца 1898. год.

10. Који учитељ или учитељски збор *може да покаже добро уређену школску башту од најмање 10 ара, у којој ће бити добро подигнуто воћно и лозно растило са пчеларником од најмање 10 кошница са покретним сатем.* Награде I-ва 300 дин. II-га 200 динара. Рок до конца 1898. године.

11. Ко од подкивача одиочне подкивање волова да не обољује, са савршенијим алатом и подковицама — дакле по модерном начину. Награда 300 динара. Рок за пријаву до конца 1898. године.

За ове награде могу се такмичити: земљорадници и пољорадници, којима је пољска привреда или која њена грана једино или главно занимање од кога живе; сви они који се баве једном или више грана пољске привреде али у ширем обиму; пољопривредне подружине, манастири, општине и свака пољопривредна задруга основана у циљу рационалног обрађивања земље. А за последњу, изнаџије, којима је подкивачки занат главно занимање, од кога живе.

Сем награда у новцу даваће се и похвалнице.

Ко би од оних, којима се награде буду досудиле, желио да му се у место новаца набаве за исту вредност: справе, приплодна грла и т. п. то ће му се учинити без рачунања подвозних трошкова.

Имена награђених објавиће се у друштвеном органу и другим српским листовима.

Сви који хоће да се такмиче за ма коју од ових награда треба да се пријаве усмено или писмено Српском Пољоприв-

рсдном Друштву у Београду. У пријави треба тачно да означе за коју награду желе да се такмиче и тачну адресу места, општине и среза у коме живе.

Из канцеларије Српског пољоприв. друштва 1895 год. у Београду.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР
ЗА 1896. ГОДИНУ

Готов је и може се добити од Срп. Пољопривредног Друштва. Садржина му је обилна, има на 12 штампаних табака, а цена му је само **пола динара.** Продавци добијају у име рабата 25% за готов новац. С поруџбином ваља похитати.

О КАЛЕМЉЕЊУ ЛОЗЕ И ПОДИЗАЊУ НАШИХ ВИНОГРАДА

Написао Милорад Тројановић, руковалац расадника за америчку лозу у Крајини и хонорарни наставник винодељске школе. Са 21 сликом, Београд. Државна штамп. Краљевине Србије 1895. 8 стр. 66. Цена 1 динар.

Ко ове године почиње пчеларити нека набави:

„ПЧЕЛАРСТВО“ за потребу почетника и пчелара, израдио Светозар Љ. Гавриловић. Београд 1894. стр. 35 са 127 слика.

Ово је пчеларство удешено за почетнике, да по њему сами одмах на пчеланику могу радити око пчела. Подељено по месецима; описати су јасно и просто сви радови око пчела. Други део садржи најважније из т. зв. пчеларске теорије.

Цена 3 динара. Може се добити код српског пољоприв. друштва.

Министарство просвете препоручило га је за књижнице основних школа.

За поклањање ученицима о испитима — врло згодна и корисна књига.

ОГЛАС.

ТАЗЕ МЕДА НА ПРОДАЈУ

Пчеларско воћарска задруга добила — Београду, пре 10 15 дана оцедила је већу количину меда на своме пчеланику у Топчидеру. Овај мед налази се за сада на продаји код г.г Мијаила Мијаиловића, Душана Тодоровића и браће Илијића трговаца на теразијама; Миловановића и Стојковића воскара у „Кнез Михаиловој“ улици; Танасија Атанасковића на „варош капији“ и Димитрија Јовановића трговца на Сави — у Београду.

Продавци имају мед у нарочито за то удешеним флашама од ¼, ½, ¾ и 1. литра; а код њих се може по жељи мед и без флаша и на више добити.

Сем меда, задруга има на свом пчеланику у Топчидеру два (2) пласта сена на продају помешаног са детелином. За цену ваља се обратити на пчеланику.

Задруга има на продају и кошница са покретним саћем (без пчела), које коштају по 8 до 14 динара комад.

За кошнице, и мед на веће количине ваља се обратити задругином благајнику г. Мићи М. Петровићу трговцу на Сави — у Београду.

РЕПИЦЕ ОЛАЈНЕ, има извесна количина на продају, *за семе* и иначе. Цена јој је 20 динара од 100 килограма. Обраћати се друштву, или потписатој управи.

Управа добра српског пољоприв. друштва у Шапцу.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Где да буде углавно добро Српског Пољопривредног Друштва. — Ђубрење у зиму. — Пробне муже. — Мисли и белешке о унапређењу пчеларства. — **Белешке.** — Награде за увођење напреднијих начина радње. — Књижевни оглас. — и Огласи.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. ВОЉНИЦИ СТАЛНОГ КАДРА И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 45 и 46. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 19. НОВЕМБРА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

ЧИТАОЦИМА И САРАДНИЦИМА „ТЕЖАКА“

Оптерећен увећаним званичним пословима, који ме хране и руковођењем послова „Задруге за подизање домаће индустрије,“ чији сам председник, нисам смео и даље дозволити, да „Тежак“ због тога ма и најмање трпи уштрба — за то сам дао оставку на уредништво. Сматрао сам за дужнност, да одступим са једног посла, коме ниоам више био у стању, да посвећујем ако не сву, а оно доста знатан део своје снаге.

Као сарадник „Тежака,“ чинићу према својој могућности све, оно и даље, што сматрам за своју дужност спрам земље, пољопривредног друштва и јединог српског пољопривредног листа.

Молим све другове и пријатеље, да се бар толико на мене угледају и потпомогну и новог уредника, још и боље, у вршењу његовог тешког, али светлог задатка.

Светозар Ђ. Гавриловић

ПРЕДЛОГ

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

о

мерама за унапређење Виноделја у Србији

ПОДНЕСЕН

ГОСПОДИНУ МИНИСТРУ НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ

Господин Министар Народне Привреде, послао је Српском Пољопривредном Друштву на оцену и стручно мишљење :

1. Извештај г. Ж. Шокорца, секретара Министарства Народне Привреде, „*О мерама, које би требало предузети ради унапређења Виноделја ;*“

2. Експозе г. Љуб. Којића, секретара Министарства Народне Привреде „*О стању винодељске привреде у Србији са мерама, које би требало предузети за њено унапређење,*“ и поводом тога мишљење г. Шокорца ; и

3. Ивештај и предлог г. Ст. Фрицмана, председника крајинске винарске задруге „*О лакшем и бржем подизању винограда у округу крајинском.*

Према друштвеним правилима, сви ови предмети упућени су на оцену и мишљење *Секцији за Ратарство* и, кад је она свршила свој посао, онда је Друштво, пошто је у одборској седници проучило рад поменуте Секције, послало Господину Министру Народне Привреде, *предлог о мерама за унапређење Виноделја у Србији,* ове садржине :

„Из разлога, што се споменутим извештајима и предлозима, у главноме додирује све, што се односи на унапређење нашега Виноделја, и што се и у писмима Господина Министра Народне Привреде истиче жеља, да и Српско Пољопривредно Друштво, поред оцене достављених му предмета, изјави са своје стране све што је потребно радити на унапређењу Виноделја, — Друштво је, на својим састанцима узело у претрес како поднесене му предмете, тако и све друго што је рађено, или би по његовом мишљењу требало радити на унапређењу нашега Виноделја, па је с погледом и на своје раније одлуке по овој грани привреде, сагласило се и донело ову одлуку :

„I. Констатујући и само да наше Виноделје данас доиста јадно и жалосно стоји, јер је пропало и нагло пропада од филоксере и других незгода, а међутим се слабо или скоро и никако не обнавља, — Друштво не упуштајући се у излишно разлагање узрока пропасти виноделја, узима у оцену узроке, зашто се тако слабо и тако мало ради на обнављању винограда, па налази да су ти узроци у овоме :

1, Што наши винодељци и привредници или не знају о могућности обнављања винограда на подлози америчке лозе, или, у колико знају, још једнако се предомишљају и сумњају у успех ;

2, Што велика већина или незна да има и где има или не уме и не може да прибави потребну количину америчке лозе ;

3, Што им је скоро свима подизање винограда на америчкој лози, а нарочито калемљење или потпуно непознато или тек само по нешто од тога знају, и

4, Што подизање нових винограда на америчкој лози, доиста изискује млого рада а стаје и доста трошкова.

„II. Погледом на све то, по мишљењу Друштва, мало се, не само сада него још за дуго, може очекивати од приватне иницијативе на обнављању нашег винодеља. А како је винодељ. привреда важна не само по интересе наших привредника, него и по државу, — то ће држава имати не само да подстрекава и помаже наше виноделце и привреднике у обнављању пропалих им винограда, него да их донекле својим ауторитетом привољева, па силом закона и натера на то.

Као мере, којима би се наш свет приволео за обнављање винограда, и којима би се помогло и убрзало то обнављање винограда и унапређење нашега винодеља у опште, — Друштво истиче и овом приликом оне у ниже изложеним тачкама, и ако је неке од њих и раније изнело у својим одлукама од 27 Јула пр. и 13 септембра ове године. На име:

1., Да се у првом реду држава постара, да у својим расадницима произведе довољно америчке лозе за подлогу за потребу наших виноделаца и привредника Ради тога, што она данас у садашњим расадницима нема ни издалека онолико лозе, колико је потребно за поједине само крајеве, — потребно је:

а, да се садањи државни расадници прошире, колико је год то могуће;

б, да се тако исто прошире и уз довољну државну помоћ и контролу одржавају: окружни расадник у Крагујевцу и пољопривредне подружине у Свилајенцу;

в, да се подигну нови расадници у Јагодини и Жупи;

г, да се изазивљу, подстрекавају па и помажу поједини срезови и општине у важнијим винодељским крајевима, да подижу расаднике лозе за потребу својих мештана.

2, Да се потребна количина америчке лозе, докле се и у колико се не може подмирити из наших расадника, набавља са стране, у и колико је год могуће непосредно из Француске. Набавку да врши држава и за потребу расадника и за потребу виноделаца и да то врши свагда благовремено, те да може добити добру лозу и каква је доиста потребна и да је може на време уступити свакоме, коме је потребна.

3, Да се иницијативом, настојавањем па и трошком државе што пре испита каквоћа земљишта бар важнијих наших винодељских крајева, те да се према томе бар приближно одреди и зна, које су врсте америчке лозе потребне за поједине крајеве. А међутим препоручивати и настојавати, да се што више и свакога појединце виноделца испита, пре, него што га почне засађивати америчком лозом.

Испитивање каквоће земљишта помоћу калциметра могло би се поверити у првом реду професорима средњих школа, а у по неким местима и учитељима основних школа, и др. интелигентним људима, — но пошто се претходно обуче и упознаду с тим послом.

4, Да се лоза, како из државних расадника тако и са стране набављена, даје винодељцима и привредницима по што умеренију и нижу цену; а према приликама и у пола цене, па и сасвим бесплатно, само под изричним условима:

да је то земљоделац,

да је претходно припремио за то земљу по прописаним условима и да ће подићи виноград од најмање 1000 чокота.

Да се дају олакшице, према приликама и доказаној потреби, и бесплатном вршењу експедиције преносу поштом или железницом до најближе станице.

ПОДЛИСТАК.

ПУТОВАЊЕ ПРИЛИКОМ ПРЕГЛЕДА УГЛЕДНИХ ВОЋЊАКА.

Српско Пољопривредно Друштво поред толиког огромног рада на задатку своме, почело је и да давањем награда за што угледније радње из Пољске Привреде утиче на народ, те да се и у нас почне што брже са напредовањем свију пољопривредних грана. Тако је поред осталих награда расписало и награду за подизање угледних воћака а у окрузима Ваљевском и Подрињском. На расписани стечај у први мах није се нико јавио. Друштво је поновило стечај и одредило рок за пријаву до 1. Септембра ове године. И ако се имало да такмичи из два округа и у њима из девет срезова, опет се врло мали број за такмичење пријавио, тако, да тек долази по један такмичар на три среза. Свега су се дакле из оба округа а из свих девет срезова јавила три такмичара. Још се један јавио и из округа Ужичког, но како округ Ужички није ни одређен за такмичење, то је пријава важила само за тројицу и то из три разна среза оба поменута округа.

Српско Пољопривредно Друштво да би до краја извело овај свој задатак, одредило је и нарочиту комисију, која ће прегледати вотњаке пријављених такмичара и изрећи свој суд, коме да се досуди награда у 350 динара. У ову комисију одређена су била два стручњака воћара и један члан управног одбора Српског Пољопривредног Друштва.

Комисија, или боље рећи овај оцењивачки суд кренуо се на пут 21. октобра ове године из Београда. Са тог путовања ми ћемо и да донесемо читаоцима „*Тежак*“-овим неколико утисака, који ће колико толико припомоћи што бољем познавању појединих радова пољопривредних — ове јесени. —

Од пријављених такмичара један је био из среза колубарског округа ваљевског а по имену г. Милутин В. Жујовић свештеник из села Врачевића; други је такмичар била г-ђа Јелена Казимировића из села Кожура у срезу тамнавском округа ваљевског, и трећи је био г. Мелентије Стевановић старешина Манастира Радовашнице у срезу Поцерском округа подрињског. —

Како се ова комисија кренула из Београда, то је она преко Обреновца, дакле преко среза Посавског; Уба среза Тамнавског ишла до Врачевића у срезу Колубарском.

Уз пут је разгледала воћарски расадник у Обреновцу који је основала вредна Пољопривредна Подружина. Кад би Држава помогла ову Подружину бар са 2000 динара годишње помоћи, ова би Подружина доиста учинила веома велики успех. Овако све је остављено доброј вољи у истини јако заузимљивим члановима ове подружине и оној малој помоћи, коју јој кадро да учини Српско Пољопривредно Друштво из својих скромних средстава.

* * *

Како је целе прве половине месеца октобра падала киша, све до 20 истог месеца ов. године, то и вредни народ Посавине и Тамнаве није стагао да сврши јесење орање својих њива. Па како је 21 октобра био такав дан као да је у пролеће, то смо видели готово на свакој другој њиви раднике: једни су орали, други сејали а трећи дрљали и повлачили посејано семе. Који је стигао да пре киша посеје своју њиву, она му се тако од пшенице зеленила, као у најлепше пролетне дане. —

Конаковали смо на Убу. Ту смо одмах нашли познаника, казали смо за што путујемо. Одмах нам се придружио и један

5. Да се како у опште о сађењу и подизању винограда на подлози америч. лозе, тако поглавито о калемљењу те лозе домаћом, дају винодељцима све могуће поуке и олакшице.

Тога ради потребно је:

а, да се што пре пропишу и као званична оштампају кратка упуства са сликама о подизању винограда америч. лозом и о калемљењу америчке домаћом лозом, — па да се дају бесплатно сваком ко се тога посла прихвати;

б, да се све могуће чини, те да се народ што брже и што више обучи у калемљењу; а да се то постигне ваља редовно и свагда кад је време, приређивати и држати практичне курсеве код свију расадника америч. лозе и код свију пољопривредних школа;

в, да се из важнијих винодељских крајева и обавезно упућује по известан број младића, било код винод. школе у Букову, било у дотичне државне расаднике, на обуку у калемљењу и другим пословима, а постарати се да имају у тим местима и локала за становање;

г, да се у извесне виноделске крајеве изашиљу у своје време и нарочити калемари, да дају винодељцима у томе бесплатно поуке;

д, а да се има вештих и сигурних калемара за самосталан рад, како за потребу у предњој тачци (г) тако и за подмирење потребе по захтеву појединих виноделаца — добро би било, ако би се поред напред изложеног, сваке године у винод. воћар. школи у Букову, од ђака који сврше школу, задржавало по десетину, да се темељно још доуче искључно у калемљењу лозе и воћа.

6. Да се виногради подигнути на америчкој лози и окаламљени домаћом лозом, ослободе плаћања порезе за 5 година. Исто тако и општински расадници америчке лозе, да се ослободе плаћања порезе за све време, док као такви постоје и док не подмире потребу мештана.

7. Да се путем награда — премија — изазива подизање винограда но тако, да се претходно распишу толике награде за дотичне винод. крајеве, како би се на тај начин изазвали виноделци на подизање винограда. Исто тако да се, где треба, премирају и општине које би подигле расаднике америчке лозе.

8. Да се сиромашни привредници — земљоделци — помажу по могућству и чињењем могућих олакшица за добијање потребног им капитала под повољним условима.

9. Да се као врло важно и врло хитно поради на заштити подигнутих винограда од сточних потрица и људских и других оштета. Тога ради да се садањи закон „О чувању пољских имања» тачно и до скропулозности врши; а колико ни он не буде довољан да потпуно заштити винограде и осталу земљорадничку пољску тековину, порадити што пре да се, било тај закон било кривични у том погледу измене и допуне.

10, Да у Министарству Нар. Привреде има сталан стручњак за диригирање пословима по струци винодеља и воћарства.

11, Да се макар и повремено за важније винодељске крајеве постављају и нарочитн путни учитељи.

12, Да се и за пријаве за потребну лозу, чине привредницима све могуће олакшице, па било да их подносе непосредно Министарству било преко месних власти и пошта, било дотичним руковаоцима расадника америч. лозе.

13, Да се државни расадници у колико нису, снабду и бољим сортама лозе као: рупестриса, бер-

---

брат Србин из Баната, који је у близини Уба купио имање покојног чика Срете некадашњег Председника Српског Пољопривредног Друштва — звано „Совљак". Овај брат Србин, који се зове Сима Миленковић мисли да ово имање, које је у простору велико око 150 ектара, обрађује са свим рационално. Он неће жалити као што сам рече: ни труда ни трошка те да његово имање буде угледно. Упознали смо се и са Др. Владом Томићем лекаром среза Тамнавског. Г. Томић, кога веома хвале као заузимљива лекара, јако се интересује за Пољску Привреду. Он у свакој прилици кад је у срезу послом или приликом пелцовања, поучава народ, како да чува здравље и како да ради свој тежачки посао. — Он је почињао да са неким богатијим људма створи у околини Уба угледно добро. Његова је замисао лепа и корисна. Среско место, само по себа, то је центар целокупног среза. У њега се стичу људи из целог среза. Ту треба да виде нешто што би им као углед служило. За то би требало час пре установити угледна среска имања у среском месту. Ту могу да буду и расадници воћа, лозе и пчеланици. Ту да буде стовариште пољопривредних справа и алата. Једном речи све оно, што би сваком пољопривреднику из целог среза као углед служило.

Г. Доктор нам још рече: да је се у Бајевачким виноградима појавила филоксера. Бајевачки виногради најчувенији су у ваљевском округу. Бајевачки виногради прозвани су по имену села Бајевца. Ове године берба у њима била је добра а и вино које смо видели било је добро.

Из Уба кренули смо се ваљевским путем до Колубаре, а од Колубаре пошто смо је код Кречана прешли пошли смо право у Врачевић. И овога дана као и јучерашњега сретали смо од Обреновца па до Кречана непрестано рабације, које су вукле на својим колима суве шљиве, пекмез и жито у Обреновац. Ове године су биле шљиве врло добро родиле, гусеница није било.

У сваком селу у сва три среза овог округа, (куда смо прошли) сушене су шљиве а и пекмезара је било много. Те тако ове године пало је доста пара, које за суве шљиве, које за продате сирове шљиве за кување пекмеза. Цена сировим шљивама дотеривала је и до 10 динара по метру (100 килограма).—

Од Колубаре путовали смо преко Ратковца и Стрмова у Врачевиће све једном брдском косом, која се започиње од Колубаре а завршује код манастира Боговађе. На највишем узвишењу ове брдске косе а до забрана манастира Боговађе, налази се кућа госп. Милутина В. Жујовића, чиј вотнак имали смо да оценимо.

Кућа г. Жујовића је сама за себе. И кућа и двориште тако чисто и уљудно да му само на похвалу служи. Иза куће налази се његов угледан вотњак, засађен најбољим благородним воћем, добављеним из Економије топчидерске и са добра Српског Пољопривредног Друштва. а има нешто и што је сам одгајио и накалемио. Пред кућом је његов пчеланик са више од *шесдесет* кошница, које ђерзонака које вршкара. Иза пчеланика млад је виноград од једне мотике. Испод пчеланика налази се млад шљивак, у коме су саднице изврсне, једна од друге лепша. До овог шљивака има други, од једног и по ектара. Сађење у оном првом шљиваку може се рећи доста је правилно. Растојање између садница је довољно, јер има до 5·5 метара од једне саднице до друге. Довољан простор како за пораст воћака, тако и за довољно светлости. Од особитог је значаја, што је г. Жујовић употребио и кречење у овом његовом вотњаку, услед чега је кора на свакој садници тако глатка и лепа, да је милина видети. Узгред да споменемо да смо видели и правилан сад са окреченим садницама и код економа г. Љубе Молеровића такође у Врачевићу.

ландијера, порталиса и хибридима за кречна земљишта. Напослетку.

14, Корисно би било, ако би се по могућству сазвао и један нарочити виноделски збор и ради личног обавештења и поуке виноделцима и ради јачег заинтересовања за рад на обнављању нашега винодеља.

„III. То би биле мере којима би се подстицало и помагало обнављање Винодеља у целој земљи.

У погледу унапређења чувеног крајинског винодеља, које је доиста у најжалоснијем стању данас и о коме је Друштву упућен и нарочити предлог г. Фрицмана, — Друштво је мишљења да се, поред поменутих мера, за крајински округ учини још и ово:

1, Да се сваком земљоделцу уступи бесплатно по 1000 ком. окаламљене домаћом, но под условом, да претходно по правилу спреми за то земљиште.

2, За извесне општине расписати одмах поред тога и премију за најбољи и најрадније подигнути виноград на америчкој лози — окалемљен.

3, Да се бар за прво време наименује за крајински округ нарочито стручно лице, као комесар или путни учитељ; који би једино радећи на томе послу, имао дужност давања поуке и обавештења у свима радњама око подизања винограда, а уједно и дужност и право контролисање свега тога рада. —

„IV. У колико овим напред изложеним мерама, нису обухваћене поједине тачке из поменутих извештаја и предлога у погледу унапређења нашега Винодеља, Друштво се није могло сложити са гледиштем дотичног референта или предлога.

Тако Друштво не налази:

1. Да би по предлогу референта за винодеље у Мин. Нар. Привреде, требало поред постојеће винод. воћар. школе у Букову подићи још четири виноделске школе у Смедереву, Јагодини, Нишу и Књажевцу; јер би за такве и толике школе требало пре свега, огромних издатака; интезивним школовањем у једној само грани привреде — у винодељу — не би се ни дала правдати све дотле, докле Србија, као ратарско сточарска земља, нема више но једну само ратарску школу. За сада потреба за спепијалним школовањем у винодел. грани може се задовољити и овом једном стручном школом у Букову, ако се само буде радило и тежило да школовани у њој доиста и стеку све теорично и практично знање из винодеља.

У осталом и све друге пољопривр. школе могу и мораће за дуго још учити своје ђаке из свију грана пољопривреде, па дакле и из винодеља, тим пре, што је систем нашег пољопривредног газдовања и иначе такав, да обухвата пода се готово свуда све гране пољопривреде.

2, Да би по предлогу истога референта, требало слати што више виноделски синова на праксу у иностранство, па још са спроводницима који знају стране језике; јер се то не правда неодољивом потребом нити би се због материјалних и других тешкоћа могло извести.

Место тога могли би се и требало би, изашиљати по који пут руковаоци држав. расадника макар у оближње стране расаднике, да их прегледају и сами се поуче.

3, Да се по предлогу референта манастирски виногради обнове о држ. трошку. Мисао о обнављању манастир. винограда и оправдана је и умесна, само да то не буде о државном него о манастирском трошку. Да се то постигне треба дејствовати и преко надлежне власти.

4, Да би по предлогу г. Фрицмана за Крајинце довољно било, ако би они сами стварали себи мале расаднике и сами изводили потребну им америч. лозу,

---

Овом приликом сишли смо и до историјског манастира Боговађе, разгледали смо манастирски забран, који је са свију страна ограђен, а велики је у простору око 700 ектара. Видели смо и манастирски шљивак и виноград, који су оба доста напуштени. Било је некад и неколико кошница вршкара но сад у њима не видесмо пчела.

Око овог манастира могло би се и пчеларити и подигнути још угледнији воћни расадник. Овде би доиста прека потреба била, да се час пре подигне један угледан пчеланик и један расадник воћа. Поред манастира воде путеви од Београда за Ваљево, а к њему се о великим празницима стиче и велики број народа на молитву. И пчеланик и вотњак служили би на углед околним селима.

Враћајући се из Врачевића натраг, нека је споменуто да смо уз пут видели и неколико растила од шљива. Видели смо и код Милоша Ђенадића у Ратковцу како је, и он окречио свој млади шљивак. И ако је кречење нова ствар, опет ће скорим сви увидети корист од тога.

Кречење је корисно што не да ни маховини ни лишају да се за кору хвата. Кречење се извршује овако: Погаси се негашен креч и тој кречној води — млеку — дода се мало балеге или земље иловаче и тако се измеша да се направи кречно млеко. Овим кречним млеком крече се млада дрва. Кречење је најбоље извршити четком, но ко нема четке може то урадити метлом.

Кречити треба цело дебло и ако је могуће и један део круне. Кречење се предузима при сувом времену кад лист опадне. —

Овом приликом видели смо и један део бајевачких винограда. За тим смо пр̀ако Уба пошли да прегледемо воћњак другог такмичара у селу Кожуару.

Овај нам је пут познат од пре двадесет година. Посматрајући Посавину и Тамнаву виде смо да нестаје више оних горостасних храстова, који су можда били никли некако око косовске битке. Њихово место заузеле су њиве и ливаде. Још се по неки види, да сведочи каква је ту гора не даље него пре педесет година била. — Посматрасмо не ћемо ли угледати више вештачких ливада. али то видесмо цигло на два три места уз пут. —

Пред мрак стигли смо у Кожуар. Атар селски састављен је из доља и брежуљака. Куће нису све на једном месту него су раштркане.

У Кожуару видесмо много шљивака и старих и младих. Има и винограда и нагло се још подижу. У Кожуар стигли смо по доцкан, те тако свратили смо на конак код Г. Петра Стевановића свештеника. Одмах до његове куће, кућа је и г-ђе Јелене Казимировићке које, воћњак имали смо да прегледамо. Сутра дан рано почели смо да прегледамо воћњак одређен за такмичење. За њ се може рећи да је „шљивак“, јер је сав простор засађен шљивама „пожега — чама —“. И ако је подизање шљивака за воћара често монотон посао, опет овај шљивак вреди да се види. Простор на коме је овај шљивак засађен велики је око 2 ектара. Земљиште је било овако спремљено: Прво је цео простор, који је окренут северо западу са благим нагибом — ограђен. За тим је земљиште узорано, и онда су ископане биле рупе за саднице у дубини 0.5 метра. Растојање је рупа тачно пет метара једне од друге. Кад је овако спремљено земљиште било готово, приступило се сађењу. Сађење је извршено у троуглу али сасвим правилно, тако, да се редови са свију страна виде. Саднице нису биле све једнаке каквоће, али су све у опште добре. Старост ових садница је две године. Растојање је довољно, да има места за пораст и за продирање светлости. А сађење у троуглу чини, да сенка једне шљиве не пада на другу и не заклања је. — Кресање сувих и сломљених гранчица није пажљиво извршено, ту су стручни воћари до ситница казали, шта треба даље радити, те да овај воћњак — шљивак — напредује. — Нека је узгред

јер би то и споро било а и непотребно је, кад државни расадници могу им за прве почетке дати лозу. С тога је Друштво напред и предложило, да им се најпре изда бесплатно извесна количина лозе из које би појединп могли даље и према овом предлогу пзводити и сами колико им треба.

5. Да се тако исто по предлогу г. Фрицмана унапред утврди и препоручи винодељцима каламљење на зрелу лозу; јер се питање о томе, које је каламљење боље, лакше и јевтиније, расправља и препоручује винодељцима путем поуке и с погледом на њихове прилике и лозни материјал, којим у даном случају располажу. Нема сумње да је најбоље каламљење зреле лозе и то на сталном месту: али се не може одбацити ни каламљење на зелено.

И војска би могла примомоћи развитак појединих грана Пољске Привреде.

Познато је и стотинама пута констатовано, да је Србија земљорадничка земља, и она хтела не хтела, мора још дуги низ година остати као таква. Кад је тако, онда сви колико нас је и позваних и непозваних; сви којима на срцу лежи бољитак и срећа њена, морамо прионути час пре — а што пре, то је за нас боље да се све гране Пољопривредне у нас до највећег савршенства развију.

Србија је плодна и богата земља, мал не цела. Али још ни почели нисмо да се њеним богатством потпуно користимо. Ни за једну Пољопривредну грану не можемо рећи, да је толико развијена, да доноси оне обилате користи какве би у истини могла. Све ово пак зависи од наше невештине у пољопривредним пословима.

Колико ми имамо пољопривредних стручњака?

Њих нема ни толико колико би било довољно за један наш округ. А Ратарска и Винодело-Воћарска школа неће за дуго моћи да подмире ни најнужнију потребу у колико толико стручним економима. —

Филоксера нам упропасти винограде, чија је вредност представљала милионе, што не докусури филоксера, докусуриће пероноспера (ако се са прскањем не отпочне свуда). Вина немамо ни толико, колико би било довољно да подмири домаћу потребу, него вишак доносимо из Турске и Италије, а по злој судби и у нас се кришом фабрицира.

Воћаство се није ни помакло напред. Пчеларство се смањује: мед нам замењује свуда шећер, за који се толики новац на страну износи.

Свиларство нам је тек у зачетку. За остале гране пољопривредне и да не говоримо. У ратарству и сточарству има напретка али не толиког и таквога да се са њим похвалити можемо.

Како су нам виногради скоро уништени или се већ уништавају, не смемо скрштених руку чекати да их и са свим не стане. Морамо их обнављати, али не као досад на домаћој подлози јер ће их филоксера поново уништити, него морамо као и цео паметан свет прибећи подлози америчке лозе, а за то се тражи и вештије обрађивање здмље а и лоза се мора калемити, а то сви не знају, па за то сваки и претпоставља грдне тешкоће око обнављања винограда. Пчеларство опада, место да нагло напредује, кад се бар сад може угледно и лако пчелирити. Јест, али треба и за то знања. — Ми у Србији имамо чисто воћарских крајева, али и у њима се канда губе најбоље врсте воћака, јер и ту се хоће вештине како при подизању воћака, тако и облагорођивању истих,

---

споменуто: Да г-ђа Казимировића гаји и добре коње. Има леп виноград а што је главно, она је члан утемељач Обреновачке пољопривредне Подружине. Жао нам је што госпођа нема и другог воћа, сем шљива, но свакојако и овај њен шљивак је данас у овом селу најправилније подигнут.

Остављајући Кожуар благодарни г. попу Пери на срдачном дочеку и испратњи до Сувог Села, ми смо заједно свратили у Суво Село а код домаћина Ђуре Милосављевића, кога не беше код куће, него је отишао на орање, у близини куће. Г. попа Пера рече нам: Да је Ђура осушио ове године толико рода од шљива, да је за сам тај род узео као што рече око 330 банака, што би чинило 3300 динара, поред тога што је доста оставио и за пециво ракије. — Кад је Ђура дошао к нама, сазнали смо од њега: да је он ове године имао на роду око 4000 дрвета шљива. Показа нам и *растило, у коме има око 4000 младих садница од шљива, тако лепих и развијених, да их је милина било погледати.* Он нам рече: Да ће све ове саднице на пролеће окалемити и тек тако окалемљене на стално место пресадити. Ово ће бити *први прави шљивак можда у целој Србији у свему онако подигнут, како то воћарска наука захтева.* Ђура је прошле године изложио био и говеда на обреновачкој пољопривредној изложби и за њих га је Српско Пољопривредно Друштво одликовало похвалницом. Код њега видесмо што је за село права реткост и више од сто комада питомих голубова. —

Са овим селом почиње подрински округ а завршује се ваљевски. Ми од сувог села изађосмо на пут, који води од Ваљева преко Уба Шапцу.

Ово је био окружни пут старог шабачког округа, Стари шабачки округ одликовао се, чини нам се, од свију осталих округа у Србији тиме, што су му сви путеви и с једне и с друге стране засађени били племенитим воћем и дрвећем. Тако је било и са овим путем. Зуб времена или нечија секира, млога од ових украсних дрва слистила је. Њих нема, а на њихово место ни младице није подигнуто поново. По негде се види и по десет пањева једно до другог. — Колика би била корист од овог воћа и дрвећа, који се поред пута саде — може знати само онај, који је путовао и по другим срећним и напредним земљама. Од овог дрвећа још је остало по нешто дудова, липа, шљива и др. — Овако траје целим путем до Шапца. — Кад смо овде споменули путеве и сађење дрвећа поред њих, не би згорег било и ово споменути: Да би требало што пре наредити да се и поред свију осталих путева засади дрвећем нарочито белим дудом од кога би сиротнија класа могла добијати бесплатно лист за одгајивање свилених буба, но само с једном обвезом: да дудове сваке године окопа и суве и сломљене им гране очисти.

Целог овог дана путујући само смо вијали по њивама вредне раденике, како ору, сеју и влаче. Сви су овамо уобичајили да креће шеницу, пре него што је посеју. Ово чине за то, да је сачувају од главнице, која се неће појавити, ако се семе претходно окречи. Нико пак не употребљава, прах од плава камена, која је много сигурнији лек, само до душе мало скупљи. —

Код Орида села заустави нас један наш сапутник и друг, који овај крај добро познаје и упозори нас на многе баштованџинице у овом селу. Он нам исприча, да су све ове баште до скора радили дошљаци — како он рече Бугари. Данас овде нема ни једног странца. Све ово сад раде сељаци из околних села. Ово је и за похвалу и за препоруку. И ако нам је било време, — јер је ово крај јесени — да све потпуно рагледамо, опет смо видели онај велики простор, који се бели од главица купуса и оно зеленило празијег лука, да судећи по овоме, ми видимо овде велики напредак који је постигнут у овој корисној грани Пољске Привреде. —

Како да се помогнемо, те да час пре добијемо у маси што више раденика на пословима бар ове три пољопривредне гране, чиј би нам развитак донео огромне користи.

Кад је летос држано предавање из пчеларства и демострирано са вештачким ројењем пчела у пчеланику Српског Пољопривредног Друштва, међу осталим слушаоцима и посматраоцима видели смо и неколико војника, чини нам се из болничарске чете, како свом збиљом прате цело предавање о гајењу и ројењу пчела.

Посматрајући их тако, сетисмо се онда, како би то од велике користи било, кад би се и остали војници у слободним часовима забављали било пчеларењем било калемљењем лозе и воћа. На основу овог, и реши смо се да ово неколико речи напишемо.

У Београду и Топчидеру има угледних пчеланика; у Топчидеру има угледни државни расадници воћа и американске лозе; сем тога тамо има и Пчеларско-Воћарска Задруга свој пчеланик. У Топчидеру се гаје и говеда најбољих раса а тамо се и вештачки сири добар топчидерски сир.

У Шапцу је угледно добро Српског Пољопривредног Друштва, тамо је права воћарска школа.

У Краљеву је Ратарница за све пољопривредне гране. У Нишу и Крагујевцу имају расадници американске лозе.

У свима тим местима станује редовна војска, тако да узмемо за пример Београд. У њему за сада станују: 4 батаљона пешадије, три ескадрона коњице сем гарде, једна болничарска чета и осам батерија.

Већина ових војника који по разним трупама служе, служе обвезни рок, ако две године. Овај рок обвезе они навршују с пролећа или с јесени, а двогодишњаци су обично из задружних кућа. Уобичајено је, да ни један од њих не одслужи потпуно две године. Свакоме се опрости бар по двадесет дана, то јест, сваки војник пушта се кући за двадесет и више дана раније; кад им се опрашта двадесет дана, онда зашто их за то време не би употребили у расадницима или у пчеланицима. Ту би се научили за то време, обрађивању земље за виноград и воћњак, и разноврсном калемљењу како лозе тако и воћа; научили би цео рад око новог система кошница. За тих двадесет дана, што би се на храну и обуку потрошило устостручило би се у добити, јер би сваке године на овај начин могло да у народ уђе 1 — 2000 и више људи вештих калемљењу и др. пословима око лозе, воћа и пчела. Но сем овога, могло би се и празником, кад војници немају војне обуке, држати и по које предавање у пчеланику, вотњаку и расаднику америчке лозе; а за све ово имао би да се побрине Г. Министар Народне Привреде.

Ово што би могло бити у Београду, то може да буде и у Нишу, Крагујевцу, Шапцу, Краљеву и у Љубичеву код Пожнревца. А могло би се доцне завести и у свима оним местима, где станује војска а има установљених пољопривредних подружина, тако: у Пожези код пожешке пољопривренде подружине; у Г. Милановцу код тамошње подружине; у Крушевцу код пољривредне подружане и т. д.

Износимо ово у нади да нам се неће замерати, што војску уплећемо да ради оно, за што није обвезна, али ако смо себи добра ради, ово би била једна мала жртва од ње, од које би напослетку било неизмерне користи. *На надлежнима је да о овоме размисле*, а ми већ с радошћу очекиваћемо идуће пролеће, те ако Бог да, видимо до 1000 калемара створених од ислужених српских појника.

Г.

Преноћили смо у Шапцу и сутра рано кренули смо се у Поцерину а правце манастиру Радовашници. Пут нам је био рђав, јер од многих киша, које су падале у првој половини овог месеца био и сувише разглибио, а како је од ова два три дана опет настало лепше време са сунцем, то се блато почело згушњавати тако, да су коњи у колима једва вукли. Но, нас пут није ништа сметао да разгледамо и богату околину Шапца и оно богатство у земљи и забранима, које има шабачка општина.

У Поцерини смо видели, што за ово неколико дана нисмо, а то је, видели смо овамо и мањих забрана од растова дрвећа и јасена, подигнутих из семена. Гора млада подигла се као босиљак. Овде се види, шта се све може учинити, кад се хоће. — У новом закону о шумама било је изрично наређено, да свака општина, која своје шуме нема, мора сама да подигне бар најмање пет хектара шуме, То још нигде није отпочето! — Овамо смо видели више и другог воћа, него што смо досада; види се доста дрвета јабука и крушака. — Од детелишта видели смо их неколико и ако у малом, а на једном месту видели смо и сточне репе. —

Сад нам настају и поцерски виногради, којих, скоро у целом овом срезу има, а и непрестано се нови подижу. Они су по брежуљцима Поцерја. У Цуљковићу видели смо млад виноград, који је подигнуо богат сељак Мићановић из села Добрића. Виноград је велики око 9 ектара а ограђен лепом оградом. Сретасмо људе, који вуку на колима ђубре, да ђубре винограде.

Виногради у Поцерини почињу овим правцем: Од Прова. Свилеуве, Суботинаца, Крнула, Бојића, Митковића, Синошевића, Двориштa, Грушића, Десића, Варне, Добрића, Цуљковића, Радовашнице, Петковице до Чокешине. Кад човек види Поцерје са оваким, лепим виноградима, мора од жалости уздахнути и зажалити, што је највећи непријатељ лози, а и нама што волемо грожђе и вино, већ почео задавати страх, јер се филоксера, и ако не, у велико, појавила у Метковићу, Варни, Бојићу и Цуљковићу, а сумња се да је има и у Крнулама.

Како ће се идуће године, ако Бог да отворити у Шапцу Ратарница, то покрај лепо уређеног воћног расадника, мора се одмах установити и расадник америчке лозе, те да овај лепи крај не остане без својих винограда. Мора се и овде и то одмах почети и са сађењем америчке лозе, ако се не мисли да филоксера уништа све поцерске винограде, па тек пошто их све упропасти, онда почети изнова подизање на америчкој подлози. Да тога не би било, будућој Управи нове шабачке Ратарнице биће прва брига да установи и расадник америчке лозе.

У Манастир Радовашницу стигли смо у очи Митров-дана, где смо морали преноћити. Манастир је под самим подножјем планине Цера, а испод највећег виса његовог. Манастир је до потока Радовашнице на једном малом заравњу, великом нешто мало више, него што је заузела црква и место где је био стари конак манастирски. Зграда за становање може се рећи да и нема сем једне јадне кућице. Црква је мала а по свом облику једна од лепших, што смо досад видели. Са једним је кубетом а сва је покривена клисом. — Манастир има под шумом око 138 ектара земље и до 50 ектара зиратне земље.

Садањи старешина г. Мелентије нешто је раскрчио земљишта на источној страни манастира. Ово искрчено земљиште засадио је шљивама Сађење је извршио у квадрат, са растојањем од 4.5 до 6 метара. Саднице су му изврсне. Старост је ових садница 2 године. Но сем овог шљивака, који је на најудеснијем месту, по положају југо-источно с нагибом к потоку Радовашници, налази се до самог манастира а на истом простору — угледан воћњак од једног ектара Сађење је у овом воћњаку правилно с растојањем од 10 метара. Воћке су сађене по таблама и то овако: прва табла трешања, па онда и јабука и при врху табла крушака.

Нешто о пропасти растовог дрвета и оскудици овог за потребну грађу у нас.

Још се не бијаше као што треба ни приступило прављењу наше железнице, а потписани је известио једним својим дописом штампаним у „Тежаку“ од 1881 год. да у планини Јастребцу неће бити растовине за ову нашу толико важну грађевину. Поводом тога извештаја, многи су ми приметили: „Та ваљда га још ниси ни обишао . Јастребац је то дуга и широка планина, па наопако! шта је онда остало с другим планинама кад је тако с Јастребцем“? — Јер нису могли веровати да је и у Јастребцу растовина тако проређена.

И доиста железница је направљена, али не бој се, није се баш толико претоварила праговима (шлиперима) из планине Јастребца, него је само пабирчилајош по гдекоје заостапше дрво, а била је задовољна и са кладама, овршцима и осталим остацима ранијих пустошних сеча, израђивајући прагове од полу-труле растовине.

Тако је мање, више било и са осталим државним планинама, јер и ако је на први поглед доиста изгледало, као да је у појединим планинама мало више растовине сачувано, опет је била незнатна нађена количина дрвета употребљених за прагове.

Овде нам ваља приметити да се прагови израђују од лужника, бељика (горуна) и границе и то од здравих стабала, која су преко 32 с. м. па на више у пречнику дебела.

У колико се оваке грађе за железницу није могло наћи у државним и општинским шумама, набављана је из приватних забрана, а у самоме почетку рада знатна је количина прагова набављена и са стране.

Целокупна дужина наше железничке мреже са својим огранцима по званичним податцима износи до сада на 700 километара рачунајући ту и споредне колосеке, као и сењску пругу и железницу Радујевац — Вршка Чука.

За ову дужину утрошено је свега око 770.000 комада прагова рачунајући по 1100 прагова на сваки километар. Сви ови прагови по правилу у току 10 година замењују се новим. Но како се често није довољно пазило на квалитет употребљених прагова, то ће мало који 10 година истрајати, и зато се морају чешће обнављати.

За то пак обнављање потребује наша железница према досадањем по 100000 прагова годишње.

Но за ових 15 година од како наша железница постоји, исцрпљене су већ како државне и општинске тако и приватне шуме — забрани — свуда дуж железничких пруга, као и дуж водених и сувоземних путова и у опште приступнијих (подвознијих) места, тако, да је Железничка Дерекција сада озбиљно забринута и размишља како ће и на који начин употребити импрегниране прагове од наше буковине, које на срећу још доста имамо.

Оно, до душе не само да немамо шта приметити противу употребе буковине и за ову врсту грађевине, но шта више желимо да тај посао железничкој Управи сретно испадне за руком, јер је далеко боље и корисније да се наша буковина за то употребљава, него да се са стране увози туђа растовина. Али, овим се констатује тај жалосни факт да чувена „Шумадија“ данас нема растовине за своју железницу, па кад је нема за железницу, нема је извесно и за друге грађевине.

Е, па решите сада, да није имао право онај руски путник, кад је о нашим шумама рекао: „У Србији

Саднице су пресађене од пре године. Све је окалемљено и то *спајањем* и *очењем*, начинима калемљења до сад најбољим и најпризнатијим у воћарској науци. — Но сем и овог воћњака, има још доста расађеног каламљеног воћа, као кајсија, дудова, има расађених ораха, добављених са шабачко добра. Има још у растилу своме доста калема од разног воћа, које ће се на пролеће на стално место пресадити. Има још и дивљака од трешања и др., које ће на пролеће окалемити. Око саме цркве има засађених и окалемљених ружа, међу којима и најлепших врста. —

Ко дође манастиру има доиста шта видети, гледајући ове красне воћке, чији ће род кроз коју годину доносити манастиру користи, а бити шабачкој пијаци леп украс. Калеме од воћака узимао је нешто са друштвеног добра из Шапца, нешто је сам прибрао из околине и из Јадра. — Од пољопривредних књига нашли смо код г. Мелентија: Пољопривредни Календар, Малог Воћара, а манастир прима и „Тежака.“

Ми не знамо ни један манастир, који има више окалемљеног воћа, него што га има овај манастир и ако у свему другом веома сиромашан. Код манастира видесмо и неколико кошница вршкара.

* * *

Наш преглед завршили смо на Митров-дан, а тога дана вратили смо се у Шабац. И ако је био Митров дан, видели смо где се свуда по њивама оре, сеје, носи ђубре итд.

Узгред да и овде нанапоменемо, да смо на много места приликом овог нашег путовања видели овде, онде и по који комад земље засејан *ланом*, који је врло лепо изникао и покрио земљу. Овамо се лан већином сеје с јесени, дакле као озима биљка. —

Колики се напредак за последњих 20 година постигао на пољу Пољопривредном, може се видети и из овога:

Од Колубаре па до Дрине има преко 70 парних вршалица. Нигде се више не оре дрвеним плугом. Набављају се у велико ветрењаче и чистилице (трије ери). Има косачица и купилица за сено. Има парних млинова и свега другог што јако утиче на што бржи развитак земљорадње.

Посматрајући све ово до сада нашли смо: Да се шљиваци нагло подижу, јер шљива даје већ тројаку корист. Род претворен или у ракију или у пекмез или осушен налази добру цену. Но шљиваци се не подижу правилно, нити се на растојање садница полаже много. Саднице су тако близу једна друге да би се слободно могла свака друга посећи, па опет да нема баш довољно места за све. На чишћење шљива од маховине и лишаја нико није ни помишљао Слабо се ко обзире и на скидање суварака и других непотребних грана. Другог воћа нема ни толико да би бар ма какву размеру могли поставити са сађењем шљива.

Завршујући ово наше путничко посматрање имали би да напоменемо ово:

1. Да је Српско Пољопривредно Друштво веома добро учинило, што је прво покренуло и установило утакмице, које благодетно утичу, и утицаће на развитак Пољске Привреде.

2. Да би и Министарство Народне Привреде требало да предузме давање награда по свима пољопривредним гранама.

3. Да Министарство Народне Привреде с јесени и пролећа шиље у народ све своје стручњаке, колико их год има, те да ови делом покажу боље начине радње, јер ћемо да завршимо речима једног нашег на овом путовању познаника „Господо! Ваш долазак и ваша реч, више ће учинити угледу околине, него сва написана хартија, која нам се шаље. Мртва хартија не може да нам каже оно, што нам ваша уста и руке могу да на делу кажу и покажу.“ Г.

виђех много дрва али шума не". Имао је право те још како, јер је видео да у нашим шумама није заведен никакав ред, што шуму чини шумом у правом смислу ове речи:

Како су и на који начин наше шуме упропашћене биће познато свакоме.

Са нашим ослобођењем од Турака затекле су се знатне просторије шума са разноврсном гором, међу којом је најважније место заузимала наша растовина по специјалним називима: Лужњак, бељик (горун) граница и цер, која се растовина с правом може назвати краљем све наше горе, и којој је услед тога толика доиста заслужена почаст указана тиме, што јој је жировни венац као символ уплетен и у сам наш државни грб.

Напротив, насељеност (пупулација) је била мала, па се није ни мислило да ће кад год и ове горе нестати; а отуда је извесно и та погрешка, што наше шуме нису одма ограничене и што се није одма постарало ни за спрему стручног шумарског особља, које би било позвано водити бригу о уређењу и управљању наших шума по правилима шумарске науке без ког се особља овај посао неће моћи никад ни остварити.

Наша растовина није толико потрошена на разноврсне потребне грађевине, колико је упропашћена само неразумном сечом за то, сечом кулуком, заватинама и разним крчевинама, а највише и најпрље чобанском сечом на брест коза.

Познато је, да се козе ране поглавито брстом, откуда је и пословица: „Није за козу сено". А да се козе као што треба ране (набрсте) потребно је за то осећи, превршити или скресати најмање по једно дрво за сваку козу, што у осталом зависи и од тога, да ли је дрво више или мање брснато (гранато). Зато козари секу маом таква дрвета, како би што више, брже и лакше насекли, као: лемезарску, метричку и гредарску дебљину, бирајући при том растову, јасенову и грабову и тек у недостатку ове, букову и др. гору.

Према томе један козар, коме — узгред буди речено — никад не фали оштра сикира, у стању је данас грдну количину горе посећи па и читаву шуму упропастити.

Колико се годишње посече растових дрвета само за брст коза у целој Србији видећемо из следећег.

Рекли смо да се за једну козу сваки дан мора посећи бар по једно дрво, а то би за годину дана било око 360 дрвета. Но с обзиром на то, што се козе преко лета могу набрстити, а да им се за то баш и не мора нарочито сећи, — рачунаћемо само зимње доба од три месеца или 90 дана, за које им се време без изузетка брст једнако мора сећи, то ће се за једну козу годишње осећи у најмању руку 90 дрвета. Али како се поред растове сече и јасенова, грабова и друга гора, то ћемо за растовину оставити и рачунати два месеца или 60 дана, т. ј. за једну козу осећиће се годишње најмање 60 дрвета саме растовине.

По попису извршеном на крају 1890 год. свега је коза у Србији било 509.738 или — да рачунамо мање—у округлој цифри 500000 коза. За оволики број коза, према предњем рачуну, посече се, скреше или преврши годишње најмање (500000×90)=)45,000000 разних дрвета, од којих пада на саму растовину без сумње две трећине а то је 30,000000 дрвета, рачунајући међу овима бељик, горун, лужник, границу и цер. У колико ће ова сума 30,000000 саме растовине, која се на брст коза годишње, — многима бити невероватна па и баснословна, у толико је опет и сувише скромна онима, којима су познате чобанске сече.

По такси Министарства Народне Привреде, по којој се дрва продају земљорадницима за домаће потребе, просечна је цена једног растовог дрвета испод 20 с. м. дебљине (које козари секу) 1 динар и 36 п. дин. или, опет да рачунамо мање у округлој цифри 1 динар. Према томе, целокупна вредност растових дрвета, која се годишње посеку само за брст коза износи на 30,000000 динара!

Просечна пак цена једне козе без јарета износи 10 динара, но ми ћемо овде рачунати 20 динара са јаретом и свима осталим споредним користима, које за једну годину од козе имамо. По томе целокупна вредност свију коза у Србији износи на (500000×20=) 10,000000 динара, дакле једва једну трећину вредности само оне растове горе која се годишње за њих посече.

По томе се види, колико нас јевтино коштају те „сиротињске кравице"?!

Како је ове године била велика тражња железничких прагова, а међу тим још већа новчана оскудица и глад у народу, то је било све и на све стране толико ударило у сечу и продају растове горе, како се још није ни запамтило, јер се је продавало и последње дрво из градине које је за ладњак служило и које се до сад никад није мислило продати. Продавало се не само за железничке прагове, но и за телеграфске бандере, разноврсне греде, дуге, даске и за све остало за што се је само која пара могла узети.

Оближњи трговци државним и општинским шумама препуњени су растовим гредама, мертецима и дрвима сваке врсте тако, да се је један странац, гледајући летос силество сељачких кола са оваким дрвима у Нишу, чудио овоме злу и немарности нашој и рекао: „То је неопростими грех, који ће тек потоње нараштаје српске скупо коштати"!

Поводом толике безобзирне сече и Министар Народне Привреде био је принуђен летос издати познати распис о забрани сваке сече и продаје дрва баш и из самих приватвих забрана, поводом кога се је расписа и у садањој Народној Скупштини озбиљно реч повела.

Још рђавије стојимо са чамовом гором. Овој, по све важној врсти дрвета, тек у зло доба, кад је већ на ивици пропасти почела се поклањати мало већа пажња. Иначе до скора о њој нико није ни водио рачуна, јер је рачуната у „неродна дрва".

Чамовине има још у приличној количини на Копаонику, Тари, Гочу и околини овог и то понајвише Јеле и Смрче. У осталим планинама, јако је прорећена ако не и сасвим утамањена. На „Виогору" у околини Златибора, где је некада била сама боровина, данас од ове скоро ни пања нема, а у осталим планинама, па и у Дивчибарима као чувеној планини са борјем толико је сада ретка, да ће се кроз кратко време о боровом дрвету говорити само толико као и каквој реткости у нашим шумама.

Па и за Јелу и Смрчу, за које рекосмо да их има још доста у поменутим планинама — поред сикире — настала је велика опасност и од једне врсте поткорњака (Typographus), који је, особито у Копаонику где су само јелове и смрчеве шуме, — превелику штету учинио и једнако чини, тако, да су непрегледне просторије ове шуме исушене, услед чега је и Министарство Народ. Привреде било принуђено, да приступи продаји и сечи овако исушених дрвета.

Дакле с једне стране лакомисленост а често баш и разне недаће нашега сељака, а с друге стране још и појављени инсекти на чамовој гори, оће да нас у скоро оставе без ових најважнијих врста шумских дрвета. А пошто још проведемо железничке пруге Крагујевац — Ужице, Параћин — Зајечар и остале по пројектима ове врсте исцрпиће се и оно мало растових дрвета заоставших у досада неприступнијим крајевима, то ћемо без сумње осетити врло велику оскудицу на грађи ове врсте и бићемо принуђени набављати је са стране, те и за то издавати новац из своје земље, јер за саме железничке прагове треба нам годишње 300.000 динара рачунајући просечну цену по 3 динара од комада, по којој цени Железничка Дирекција купује; а поред тога и за телеграфске direke, којих се годишње по 20000 ком. набавља за обнављање по просечној цени 5 динара један комад, треба нам 100.000 динара, а то богме нису мале суме за нашу и иначе задужену земљу.

Шта нам дакле остаје чинити? Ништа друго, но да свом озбиљношћу настанемо, да се с места приступи подизању горе у свима државним и општинским шумама, а особита пажња поклони растовом подмлатку у колико га где има, да га козари више не упропашћују; да се пре свега започето ограничавање шума настави и доврши, како би се једанпут правни односи са шумама расправили и знамо шта је државно, шта општинско а шта приватно? У исто време да се одмах довољно спреми стручно шумарско особље за уређење и руковање с овим шумама, без кога се особља никаквим голим законима о шумама неће помоћи, кад нема ко да их разуме и да их извршује, а овоме особљу треба богме осигурати и омилити шумарску службу те да: »Весело срце кудељу преде«, а не стварати му једнако неприлике, због којих се мора сваки ратосиљати ове службе. Надлежни треба већ да су на чисто с тиме, да се разним наредбама и расписима не може управљати шумама преко полицијских власти, које су и иначе претрпане разроврсним пословима, нити чести њихова изјашњења самој ствари што доприносе, а још грђе се то да постићи поставком којекакви чувара шума без икакве спреме за то, па још и свакидањим мењањем ових.

Јов. М. Јекић.

МИСЛИ И БЕЛЕШКЕ О УНАПРЕЂЕЊУ ПЧЕЛАРСТВА

од

Драг. Н. Лапчевића.

(свршетак)

II.

Да пчеле треба гајити, и да оне могу бити одличан извор за богатство пољопривредниково, нека осведочи истинити факт. Пре неколике године један (разумите: *само један*) трговац из Румуније, обратио је се на наше посланство у Букурешту, и тражио је *из Србије да купи 10.000 килограма воска*. Колика би се сума могла узети само од тога једнога трговца, и колико опет од многих других, само кад би ми развили пчеларство?

У Америци, на пример, пчеларство доноси приходе *десетинама хиљада долара*. Мед и восак тамо се *отпрема железницом* на продају *целим вагонима*.

Пчеларство, кад се њим пољопривредник *узгредно* бави, може доносити прихода *20—30%* *од целокупног приноса* других пољопривредних грана; а, међу тим, то занимање *не кошта ништа*. Један пчеларски лист именује *једнога* пчелара у Америци, у Калифорнији, који има највеће пчеларско богатство у свету; а на име, он има *преко 6000 ројева*, који му дају *годишње 170.000 фуната меда*.

Сваки пчелар, ако је само иоле околина угодна за пчеларење, и ако он правилно ради тај посао, може бити *сигуран* са обилатим приносом. Једна кошница, згодног размера и која, ако је још и околина подесна за пчеларење, може годишње доносити приноса од 100 па до 200 килограма меда; а то је тако велики принос, да сразмерно труду, утрошеном времену и уложеном капиталу« — *ни једна* друга пољопривредна грана не може се у том погледу пчеларству равнати.

Др. П. Бек у своме одличноме делу „Пчеларство,“ које је као „упут рационалном пчеларењу,“ написао, говорећи о цељи и користи пчеларства, вели: да је непосредна корист: мед, восак и ројеви, посредна, пак, оплођавање цветова разних биљака и воћака. Непосредну корист он израчунава цифрама. «Тако, вели он, при гајењу пчела, које одговара природи њиховој и искуствима рационалног пчеларења, *у најрђавијој* години може се добити од *једне кошнице 10 дин.* Напротив, у *најбољој* години, *једна кошница* може дати, које у меду, које у воску и ројевнма и до *50 динара*.“

Према томе, да израчунамо: колико би пчеларство доносило прихода Србији, кад би се у њој оно неговало у потпуном пространству, како се и *може*, и како *би требало* да буде.

Рачун показује овако.

На површини од *ио сата* у правцима на све четири стране света, може се с коришћу гајити по *200 кошница*.

У Србији према површини могло би се гајити на 800.000 кошница.

По Бековом рачуну, *најслабије године* добија се *по 10 дин.* приноса од *1. кошнице*. По томе, *800.000 кошница*, донеле би за *1 годину 8,000.000 дин.* А шта би тек било, кад би се по рачуну истога Бека, добијало *по 50 дин.* приноса од *1 кошнице*?

Неком ове суме изгледају можда претеране; али се оне потврђују и теоријом и практиком пчеларском — *оне су тачне!*

Србија се налази на *45 степену географске ширине*; а то је *одвећ повољан* положај природни, да се могу постићи резултати, изнети у овоме рачуну. Сем тога, Србија има *све услове*, који су потребни за развиће пчеларства, у којима *јако оскудевају* друге земље, које су пчеларство знаменито подигле.

Нека нам нико не говори, да се не може постићи дотле, да народ гаји толико пчела, због других пос-

лова. Пчеларство је *узгредан* посао, и не одузима много времена; *што је главно:* пчеларство није на штету другим гранама пољопривредним. Међу тим, неће бити никаква штета, ако се и пчеларство уврсти у ред баш оних редовних привредних грана, већ баш ће од туда бити стварне користи; јер, у Америци има пчелара, који *годишње 20—40 хиљада динара*, привреде; а у Немачкој, Енглеској, Француској, Италији, Аустрији, Чешкој, Крањској и другим пределима има их, који се *пчеларењем једино и баве и богате.* У Хановеранској, у пределу Линебуршком, *готово све становништво поглавито од пчеларења и живи.*

Да је пчеларство *богат извор* привредни, опазили су многи, па се у том послу пуштају у покушаје, који су нам чудни! Ми ћемо навести читаоцима једну од тих чудних интересантности, која ће им потврдити, да ми без разлога нисмо износили онај рачун.

Тако, неки Мр. Перин из Чикага, у уједињеним државама америчким, имао је до 2000 кошница удешених по Берзоновом начину. Мисисипи река тече са севера на југ кроз уједињење америчке државе, и то кроз најцветније крајеве. Да би Перин што више и што бољега меда поцрпао из ових цветних крајева, начинио је лађу, у којој је сместио до 2000 кошница и почео је пловити Мисисипом од Новог Орлеана горе па све до св. Павла. Задржавао би се на једном месту по два до три дана, па би се онда ноћу мало отиснуо с лађом даље горе. За два три дана пчеле покупе што је најбоље на неколико миља даљине од лађе, за то је после свака два три дана ноћу узмицао даље горе Мисисипом до св. Павла. Цео трошак што је за лађу, момке итд. издао Перин, износио је преко 60.000 дин. Кошнице му се нагојиле свака преко 130 кила, и за сваку је добио преко 60 дин. Дакле, 2000 кошница донеле су му преко 120.000 дин. Кад се од овога одбије 60.000 дин. трошка, онда му је остало чисте добити *преко 60.000 дин.*

Да наведемо још један пример пчеларског богаства.

Адам Грим, највећи пчелар северо-амерички, умро је 10 априла 1876 године, и оставио је после себе жену са петоро деце. Родио се 25 априла 1824 године у Холенбруну, у Баварској Кад је свршио латинске школе (гимнасију) ступи као писар код некога адвоката. Узрујани пламенови године 1848 захватише и њега, те се мораде иселити у Америку, у Цаферзон, у држави Вископсини. После смрти његове остало је *1400* кошница и преко *400.000 динара*, што је стекао *једино пчеларењем.*

Данас има у Америци пчелара који броје по *10 000 кошница.*

Пчеларити није тешко. Тој се вештини може у први мах сваки да поучи од првог пчелара у суседству а по том читањем и опажањем код пчелара који рационалније пчеларе. Тако исто није скуп ни почетак, да би се ту морао збирати нарочити капитал. По рачуну једног практичног пчелара основни капитал, који уложимо, никад се не крњи, но се још прогресивно умножава, Тако, ако ко има прве године само 5 Берзонових кошница, друге године, ако истера *само* по два роја, имаће већ 15, треће 45, четврте 135, пете године 405 кошница итд. Кад узмемо, рецимо, да се једна проста кошница код нас прода по 12 динара, онда излази, до се за основан капитал од **60** динара, који прве године уложимо, за *пет година* добије **4860** динара. Али ово није све, јер осим умножавења основног капитала из године у годину, ми још сваке године од оваких кошница имамо увек извесног, и то великог прихода. Ако се пчеле гаје као што треба, и ако се пази да имају цветну околину, а нарочито ако се кованција брине да му пчеле преко целог пролећа и лета имају доста цвета, одакле ће збирати мед, — онда ће бити и већи приход у меду. Кад се дакле на овај начин пчелари, онда може *једна* Берзонова кошница да донесе *годишњег* прихода *50—60* динара. Да би ово било вероватније, ја ћу вам одмах и доказати. Берзонова кошница, какву ја имам, има 24 оквира. Сваки оквир, кад га пчеле напуне медом, тежи до *5* ока, што чини тежину свих оквира 120 ока. Ако од овога узмемо да добијемо годишње само једну трећину меда, изнеће нам, да овака једна кошница даде 40 ока. Пошто се овај мед цеди на центрифугалној справи, то је он бољи и скупљи од оног, што се цеди заједно с воштином, јер је чист, па се у свако доба може за њ добити најмање 2 дин. за оку. Према овоме видите и сами колико користи доноси пчеларење. Такав интерес не доноси за цело ни једна друга привредна радња....“

При пчеларењу, вели Бутлеров, *приход сељаков расте врло брзо, у колико он увећава пчеларство. Приход од пчеларства ослобођава њему руке, — избавља га од нужде, даје му могућности и средства да се прихвати и другог, више или мање, корисног посла: такав сељак и земље прикупи, и набави краву или коња.*[1])

Они, што о пчели мисле, горе но што треба, извесно се ни на шта не обзиру, вели други један писац.[2]) Они не виде оно што треба да виде. Они о пчели не знају све шта треба, па зато је, можда, тако мало и цене и потпомажу. Кад би били свесни свију користи које од пчеле имамо, *кад би знали да је пчела и посредник за оплођавање многих биљака и да би многа биљка без њезиног посредовања остала јалова*, па кад би према томе могли да закључе, **да су нам због тог њезиног посредовања пуних смештишта производа, па отуда и џепови**, онда знајте, да би и они о пчели праведно мислили и сложили се с нама у томе: да је пчела за човека једна од најкориснијих животињица, коју не треба сравњивати буди с чим.

Значај ове привредне гране могао би се свести у ове неколике речи: Богаство, које собом пчеларство посредно и непосредно носи, не примећује се, због тога, што је пчела — мала!...

Јест, ми гледамо у *велика* каменита брда, гледамо у велике баруштине, гледамо у *велико* — ништавило наше, а нећемо да гледамо у онај *ситан* створ, који, озбиља, може да ствара богаство, кад се њиме паметно рукује.

Но, доста о томе!...

III.

Пчеларење је било од давнина мило свима народима, па и Словенима. Упоредном филологијом доказано је, да су се стари Словени јако бавили пчеларењем, па су томе научили и Германе. Руски писац Ораким вели: да су наши предци за мед и восак размењивали са

[1]) А. М. Бутлеровъ: Пчеловодство какъ источникъ народнаго богатства.“

[2]) Поуке из пољске привреде 1888. стр. 35.

Грцима и другим народима скупоцена ткања, оружје и многе њима потребне ратне ствари.

И Срби, не само пре, него пошто су се настанили у ове крајеве, бавили су се пчеларством врло марљиво. Наши споменици из доба Немањића, пуни су прилога, који то потврђују.

Има података, да су се поједини људи у оно доба *искључиво* занимали пчеларењем; и да су *два пут годишње држали пчеларске скупштине*, на којима су се саветовали о унапређивању те привредне гране.

У пчеларским продуктима давата је и нека даждбина црквама и манастирима; а восак је служио као трговачки артикал, који је извожен у Мљетке. — „У оном добу, кад су се богати људи надметали ко ће сградити више задужбина, природно је да су восак и уље као главне потребе у цркви, имали велику тражњу и да је следствено њихова производња добила доста пажње и била прилично развијена,[1])“

У гајењу пчела манастири су првачили, колико због меда, који је на разне начине употребљаван, још више због воска, који је у тако обилној употреби црквеној.

Да су у то време били велики пчеланици, „уљаници“ такође нам потврђују споменици из тога доба, који казују: како су многи уљаници поклоњени манастирима. Стеван Немања нпр. поклонио је манастиру Хилендару 4 таква уљаника, и уз сваки по два човека (кованџије). Други су споменици још пунији и са разноврснијим облицима, који пчеларство представљају као важну грану ондашњег богатства.

За време Душаново били су у Слатини огромни кованлуци, који су износили на хиљаде кошница; *где су долазили*, по нарочитој наредби државне управе, *пчелари из других српских крајева, да се пчеларству поуче.*

Па и доцније, кад је Србија на издисају била, кад су јој већи део покрајина биле одузете, кад је разривена ратовима и бедом земља изнемогла — опет је се пчеларство пријежно одржавало на достојној висини, да је Стеван Деспот српски са мајком својом Милицом могао поклонити манастиру Хилендару поред осталих села још и три засеока са *уљаницима*; а властеличић Никола Утоличић у толикој је мери пчеларио, да је се могао обвезати да из *свога кованлука* даје сав восак потребан арханђеловој цркви у Призрену.

Пчелари су онда били штеђени и ослобођавани од работа; а државна управа ревњиво је се старала, да се пчеларство што већма развије.

„Садашње наше пчеларство личи на развалине какве величанствене палате из прошлости, или на каквог осиротелог богаташа, који још носи ћурак и потуре, — али дроњаве.“[2])

Па, и у новије време пчеларство ако не опада, оно и не расте код нас. Мислим, да ће то најбоље потврдити статистички податци.

Тако, по попису од 1859 год. долазиле су по *153* кошнице на 1000 становника, док их је у 1866 години, дакле после само седам година, било само по *87* на исти број становника.

По најновијем попису од 1890 године са пчеларством стојимо овако:

ОКРУЗИ	Број кошница			Просечно долазило је кошница на 100 домаћина			Пресочно долазило је кошница на 1000 станов.		
	по варошима	по селима	у општте	варошких	сеоских	у општте	варошких	сеоских	у општте
Ваљевски	358	11.712	12.070	58	102	100	37·7	111·6	105·4
Врањски	67	1.965	2.032	6	12	12	3·0	15·5	13·6
Крагујевачки	611	9.094	9.705	48	57	56	29·9	75·6	69·0
Крајински	220	4.466	4.686	17	34	32	18·1	56·1	51·2
Крушевачки	170	6.046	6.216	17	32	32	11·3	44·9	41·6
Моравски	563	7.017	7.580	24	37	36	22·6	51·9	47·3
Пиротски	98	4.377	4.475	11	33	32	6·5	41·5	37·1
Подрински	484	14.825	15.309	43	77	76	32·0	91·8	86·7
Подунавски	425	14.425	14.877	45	62	61	33·5	74·4	71·9
Пожаревачки	1208	15.219	16.427	49	58	58	50·1	84·1	80·1
Руднички	133	8.269	8.402	23	40	39	13·3	58·4	55·4
Тимочки	267	7.972	8.239	51	68	67	36·9	93·2	88·8
Топлички	20	2.244	2.264	5	16	16	3·3	19·5	18·7
Ужички	174	6.694	6.868	29	39	38	16·7	52·7	49·9
Црноречки	267	4.214	4.481	49	41	41	39·0	67·2	64·4
Београд	693	—	693	65	—	85	12·8	—	12·8
Ниш	276	—	276	50	—	50	13·9	—	13·9
Свега	6034	118.566	124.600	35	47	46	21·1	63·2	57·6

На простору од 100 хектара долазило је у Србији 1890 године свега 2 56 кошница.

По попису од 1866 год. било је у Србији 106.452 кошнице; а у *истим границама* по попису од 1890 год. нађено је 115.553 кошнице. Укупни вишак у 1890 години износи свега 9 101 или 8·55 процената. Али, кад се учини упоређење са становништвом и површином, рачун показује *мањак* у години 1890 према 1866; онда излази, да је долазило кошница.

	на 1000 становника	на 100 хектара
у 1890 години	66·00	3·07
у 1866 „	87·54	2·08

Према томе, релативни број кошница према броју становништва био је у 1890 години мањи него 1866.

Добро је још, да овде изложимо број кошница и однос према становништву и површини и неких других држава, да би читаоци правили упоређења, ако су им потребна. Тако имају:

ДРЖАВЕ	Број кошница		
	у општте	на 1000 становн.	на 100 хектара
Швајцарска	207.384	70	5·0
Француска	2,649.099	69	4·9
Аустрија	920.640	40	3·1
Баварска	231.374	42	3·1
Угарска	743.204	54	2·6

Као што се види, све те земље, окром Угарске, и апсолутно и релативно имају више кошница; а и Угарска, и ако не релативно, оно нас је апсолутно надмашила са равних 618.604 кошница!...

Швајцарска, која је *мања* од Србије, има готово *дуило* више кошница!...

Па, треба ли ћутати код тога факта?

Осетила је се тежња да треба радити — сви то признају; само што се и сувише оклева с тим!

У пређашња два чланка ми смо изнели неколика примера за углед, па ћемо то и сад учинити; нека нам се, дакле, не замери.

* * *

[1]) Анд. Николић: Економско стање Србије у XIV веку 1873 стр. 23.

[2]) Поуке из пољске привреде 1888. стр. 31.

У првом реду, ми држимо, да је пчеларство таква привредна грана, да у њој могу имати удела и они, којима иначе пољопривреда није редовно занимање. Пчеларство подиже и освежава дух човеку, и бављење око пчела врло је пробитачно за људе, који пате од беспослице. Нека се у том погледу угледају на Карла Великог, који је имао своје кованлуке, о којима је, издавао сам наредбе у којима је односно чистоте меда и воска, био веома строг.

Даље, пчеларством треба да се баве свештеници, учитељи, чиновници и сви државни службеници. Они баш имају потребу да се баве овим лаким привредним послом, после умног рада, јер би их пчеларење освежавало и дало им прилике да се више крећу. Једностран — умни рад убиствен је; а да би се то отклонило, занимање с пчеларством најпогодније је да у том правцу послужи. Сем тога, они су обвезани према народу, да му у развијању рационалног пчеларства предњаче, јер док се они општим трошком школују и заузимају безбедни положаје, дотле земљорадник остаје и без школе и без осигураног положаја, запињући из све снаге, да награди те своје умне раднике.

У овом погледу нашли смо врло лепе и умесне мисли,[1]) које ћемо навести, да се не изгубе из вида: »Иницијативу за поткрепљење пчеларства и иначе, предајмо нашем законодавном телу. Законом треба да се забрани кварење воштаних свећа којекаквим шкодљивим материјама. Законом треба да се стави у дужност манастиру, да на своме добру гаји пчела што више може. Као што је свештеницима забрањен мрс у посне дане, тако им се исто може наредити да са свог душевног опорављења, ако ни са чега другог, гаје пчеле код својих кућа. Као год што је законом наређено да општине имају своје заједничке кошеве, тако им исто треба законом наредити да имају своје заједничке кованлуке. И као год што је школама наређено да имају гимнастичка вежбања тако им исто треба наредити, да уз пчеларску наставу имају и пчеларско вежбање у школском кованлуку. У школу унесите пчеларску науку и технику, јер је школа најсигурнија расадница знања. Пријатељи ове земље и њезиног подмлатка нека о овоме свестрано размисле, па ће видети да би се овим путем најпре дошло до мете. Сви остали путови много су дужи и тежи. Ако ништа друго а оно нека се бар у школу унесе пчеларска наука и техника. Верујте да би пчеларство, та Богом дана грапчица, учинила еклетантне резултате: код ђачића непосредно, а посредно и код њихових родитеља. Пчеларство је у стању да код омладине облагорођава срце и душу. Оно је у стању да код њих пробуди мишљење о братској слози, о задружном живљењу, о правди, једнакости... Оно ће их прекоревати ако би им кадгод пало на ум лењствовање Једном речи, пчела би ђачићима била други учитељ, који би их очигледним примерима из свога живота спремао за савршенији друштвени живот.«

Уз ово, неће бити на одмет да знамо, шта је и гласовити Бутлеров предлагао у овом погледу у Русији.[2]) На сваки начин, многе од тих мера могли би и ми с великом коришћу усвојити.

»Пре свега, вели Бутлоров, ја бих предложио: 1) да се у ред предмета у *Учитељској Школи*, која спрема народне учитеље, непремено уведе пчеларство Сасвим је сигурно, да ће већина лица, која добију тамо образовање, кад изађу у народ, уредити кованлуке и користити сељаке својим знањем и рационалним пчеларењем. Даље, 2) увођење предавања о пчеларству у *Богословији* било би неоцењено корисно по ученике. — Обавезно учење пчеларства могло би се на томе и зауставити. Затим, могућна је необавезна настава из пчеларства, имено: 3) разашиљати у *Богословију и сеоске школе* — ради читања — *популарне књиге* које говоре о пчеларству и пчеларењу. Ја не сумњам, да се не само међу сеоским свештеницима и учитељима, но и међу сељацима налази доста лица, која имају доста правилне погледе на пчеларство, али не пчеларе само за то, што им не достаје знања. Ради тога, да би још више пробудили тежњу оснивању кованлука, ја мислим да би било врло корисно 4) наштампати у већој количини примерака и растурити нарочито *објашњење*, у коме би се имало показати: корисност пчеларства; важност рационалнијег пчеларења; лака могућност да се кованлуци оснују и увеличају уз рационално поступање, и, на послетку, извори, из којих се могу поцрпати основна пчеларска знања. Таква објашњења ја мислим да би требало разаслати: а) по *Епархијама*, — ради раздавања Богословији и сеоском свештенетву, и б) *среским властима* — ради раздавања по селима писменим сељацима и сеоским школама. Ја нимало не сумњам, да би те мере изазвале уређење доста знаменитог броја *нових* рационалних кованлука, као и год поправљања *старих*. Сем тога могу још предложити 5) бесплатно по могућности, *раздавање семена медоносних биљака*, с приложеним упуством о сетви и значају биљака; семена би се имала слати лицима, која би за то изјавила жељу. У поменутом објашњењу могло би бити поменуто о том раздавању. Напослетку, могло би се још рећи о неким мерама које би заинтересовале пчеларе, нарочито сељаке, т.ј. 6) давати *награде (премије) пчеларима*, који на свом кованлуку уведу рационални начин пчеларења. Такође 7) давати *кредита лицима*, која би хтела пчеларити, али не би имала чиме установити кованлук.«

Све те мере могу се увести код нас врло брзо, без икаквих тешкоћа и, што је најглавније, без икаквих трошкова. У Богословији и Учитељској Школи иначе се предаје и пољска привреда. Дотичним наставницима требало би још само препоручити, да више полажу на пчеларство, и да *устроје кованлуке уз саме школе*.

Оснивање кованлука уз гимназије, реалке и друге наше средње школе, могло би се одмах извршити, а наставник зоологије могао би бити кованџија, ако неби било кога другог из колегије стручнијег. Ученицима би се *на самом* кованлуку с времена на време *држали часови*; уз то, они би имали присуствовати *свима главнијим радњама пчеларским*.

Међу *учитељима* се већ показује покрет за рад на пољској привреди, а неки су од њих баш у пчеларству *постигли знамените успехе*.[1]) Њихово удружење и кроз свој орган подстиче их на то; требало би да још и министарство *обавезно* нареди: *да се уз сваку*

[1]) Поуке из пољске привреде 1888. стр. 2—43.

[2]) «О мѣрахъ къ распространенію въ Россіи пчеловодства.»

[1]) С хвалом треба поменути г.г. Мих. Ступаревића, Милету Станојевића и др. учитеље, који се броје у одличне пчеларе.

основну школу трошком општине подигне угледан кованлук, који би се све више проширивао и *остао расадник пчеларства за своју околину*. Да би учитељи имали дужност не само кованције, него и *учитеља* рационалног пчеларства својим ђацима и сељацима — то се по себи разуме.

Па, у том правцу и наши *Архијереји* могу да учине доста, издавши *обавезну* наредбу: *да свештеници код својих кућа, цркени тутори уз цркву, и калуђери уз манастире подигну, одржавају и развијају кованлуке угледне и по величини својој и по рационалном пчеларењу*. Архијереје на то позива и *традација* њихова, и *потреба цркве* да добија свеће од чистога воска.

Па, и сама *држава*, сем *моралне*, требала би да укаже и *материјалну помоћ* пчеларским дружинама и моралним телима, која би се подухватила да подижу кованлуке и развијају пчеларство. Нека се у томе угледа на угарско министарство пољске привреде, које одређује годишње по *6.000 форинта за потпомагање пчеларства*. Тај се новац даје у зајам без интереса сиромашним свештеницима, учитељима и шумарима ради подизања кованлука. На један кованлук се даје 100 фор. од које суме се само 50 фор. исплати у готовом новцу, а у вредности оних других 50 фор. пошљу се дотичном пчелару 10 кошница по 2 фор., једна истресаљка за 13 ф. и других пчеларских справа у вредности 9. ф. Но који добије ту државну помоћ мора се обвезати, да ће подићи кованлук за тај новац, и ако нема већ пчела, да ће их набавити. О примљеној помоћи у новцу и стварима мора се издати писмено. Враћање дуга почиње после 3 године и траје за 8 година по 12 фор. 26 нов. Не тражи се од оног који жели добити ову државну помоћ, да зна пчеларство. Учитељима, који путују и обучавају народ пчеларењу, дужност је нужна им знања о пчели дати.

Уз сва државна надлштва могли би се још кованлуци подићи, који били под надзором вичног чиновника дотичног надлештва, а у коме би радили вешти служитељи. Ништа се тим не би одузимало времена ни чиновнику ни служитељима, нити би за то послови други храмали: шта више држава би имала не мале користи од приноса, а међу тим народ би добијао у примеру. *Железничке стражаре, среске куће*, итд. најподеснije су за ово.

Корисно би било још, да се, уз повртарство и свиларство, предаје и пчеларство у *Вишим Женским школама*, те да образоване женске буду спремне за прави кућевни живот.

Пољопривредници би могли, поред других начина, бити заинтересовани још и тиме, што би се раздавале награде добрим пчеларима; што би се помагали справама пчеларским; што би им се бесплатно давала с времена на време корисна пчеларска књижевност; што би им се нашла проћа пчеларским производима итд.

Пчеларска удеоничарска друштва, која су већ на неколико места у Србији заснована, имала би да буду расадник рационалног пчеларења, не само примером, него и фактички, дајући по неколике кошнице с народом (пчелама), појединим пољопривредницима, који би с тим имали да приме обавезу на себе, да умноже кованлук до броја, кога им друштво одреди. Тај је начин најзгоднији, да се у *маси* пчеларрво подигне, и он би показао одличне резултате.

Тек на тај начин у Србији може бити 800.000 кошница, које би доносиле прихода годишње 8,000.000 динара, и више.

Упоредо с предузимањем ових послова, треба покренути нарочити пчеларски лист, пчеларска друштва треба да ступе у савез и изберу главни одбор, и прегну на посао с планом и дурашно. Главни одбор треба одмах да прибере податке о пчеларима и пчеларству у Србији, да би имао податке за своје кретање и делање. Бутлеров је за **Императорское Колъное экономическое Общество** израдио овакав манифест, упућен на све пчеларе руске: „Руски пчелари умољавају се саопштити пре свега кратке податке о себи и својим кованлуцима, а имено: 1) своје име, занимање и место живљења; 2) адреса, по којој се може њему обраћати писмом; 3) где му се местом налази кованлук; 4) кога су му порекла пчеле; 5) како се роје пчеле и какве се кошнице употребљавају; 6) начин пчеларења, размножавају ли се пчеле вештачки или само природним ројењем; како се вади мед, подрезивањем или убијањем пчела итп.; 7) где и како пчеле зимују, и 8) какви је средњи (просечни) принос меда од сваке кошнице. Ти податци, по изложени с највећом подробношћу, могу бити и предмет описа и студије пчеларске. Тако, на пример, желети је имати: опис устројства кованлука с излагањем пробитачности и неудобности извесног устројства; опис уређених кошница и нових справа, употребљених у пчеларењу; опис разних врсти пчела, негованих у даној околини, и особине, којима се те врсте одликују; излагање разних начина посматрања пчеле, употребљених у тој околини, пробитачност или безкорисност тих начина, и резултати, добивени у разним случајевима. Напослетку, како је највећа тешкоћа пчеларског посла у узимљивању пчела — у томе, да би све кошнице, остављене у зиму, остале здраве и из зиме изашле јаке, то је особито важно и интересно имати подробне податке о разним начинима узимљивања и њиховим резултитима. Разне мисли и предлози о унапређењу пчеларства, такође су добро дошли“.... То је *главно* у томе опширном манифесту.

На овај начин Руси су, у големом пространству своје домовине, упознали целокупно пчеларство и пчеларење, те су добили могућност да унапређују — где је се напред пошло; да поправљају — где се греши; да подижу пчеларство — где га нема.

Овакви извештаји драгоцени су — јер се без њих ништа озбиљно, и са изгледом на сигурне и трајне успехе, не може ни отпочети.

*

Држали смо, да оволико треба рећи, па смо се и одужили.

Бићемо задовољни, ако ове мисли колико толико припомогну, да се и на пчеларство у нас погледи једаред погледом, који оно заслужује по значају, који може имати у народној привреди.

ГЛОГОВАЦ

или

обични бели лептир (Pieris crataegi)

Овај је лептир најобичнији, зато што га има у највећој мери, те је отуда његова гусеница у толико штетнија воћкама, у колико се више допушта, да се овај лептир размножава.

Сад је баш доба тамањењу овог непријатеља наших воћака, и зато овој радњи обраћамо пажњу свих љубитеља воћака

Гусенице овог лептира јављају се, као што је познато још у августу, којом приликом омотају лист у прећу, па се по том растуре да би се могле исхранити, а чим осете зиму, враћају се поново у лист, који овом приликом још више омотају. У сваком таком листу има их 6—10 и у том стању презиме.

У априлу месецу идуће године, гусенице измиле из своје прећа и продуже брст, а кад се трећи пут прекожурају, онда се разиђу на све стране, тражећи згодно место где ће се учаурити. Зачауре се већ у мају. Чаура је зелено жута, с црним неправилним тачкама и пругама, а кад се дирне, онда креће стражњим делом лево и десно.

Лептир излази из чауре јуна, лети преко дана, те по томе спада у дневне лептире, а обноћ преноћи најрадије на миришљивом цвећу. Крила су му бела као млеко с црним жилама, а труп је мрко сиве боје. Ширина крила износи на 6 см.

Женка по спаривању снесе око 200 жутих јаја које поређа по лишћу мрежасто, а најрадије их слаже по шљивама. Зато шљиве по највише и пате од овог непријатеља. Кад гусенице измиле из јаја, онда су прљаво жуте, а касније су сиво мрке и маљаве. По дужини леђа имају по једну црвено жуту и црну пругу. Кад одрасту, дугачке су око 4·5 сантиметра. Доста личе на гусенице кукавичије сузе.

Гусенице као што је речено, презиме у својој прећи, и зато ако је зима с јаким мразевима, може да их десеткује, али, прећа им је често таква, да зиму и не осете. Највише страдају, кад их измаме из прећа топли пролетњи дани, али и такав је случај врло редак. Зато нам не остаје ништа друго, него да овог непријатеља сами таманимо.

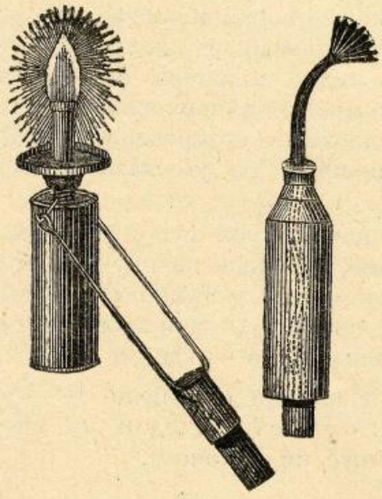

Непријатељ овај може се таманити као и остале гусенице. скидањем прећа с воћака преко зиме удешеним ножицама, али далеко се то брже ради, кад се омотано лишће њиховом прећом сагорева пламеном. За овај циљ натакне се на подужу мотку лампица напуњена петролеумом, па, пошто се запали, податура се под такво лишће, односно прећу. Посао иде брзо и врши се сигурно.

Такву лампицу показују приложене слике. И једна и друга коштају јевтино, на 5·5 динара, те је по томе може набавита сваки па и најсиромашнији љубитељ воћака. Ради набавке ваља се само обратити Српском Пољопривреоном Друштву.

Радња је као што се види и лака и проста, само је треба привести и у дело, а томе је време баш — сад.

ГЛАСНИК.

Знатно спуштене цене свињама беркширске и шумадијске расе у Добричеву и Љубичеву. Господин Министар Народне Привреде, решењем својим од 15. Новембра о. г. ЗБр. 3134, изволео је знатно спустити цене свињама беркширске и шумадијске расе у Добричеву и Љубичеву. Тако ће се и у том заводима продавати од сада:

Свиње беркширске расе у Дибричеву од 10 месеци старости по 75 динара пар (или 37·50 динара комад); а

Свиње шумадијског соја у Љубичеву, по навршетку 17 месеци старости по 70 динара пар (или 35 динара комад).

Првенство на куповину имају пољопривредници са села.

Купци се имају обраћати непосредно Управи државне ергеле у Љубичеву, или Управи њезиног одељка у Љубичеву.

Ово је леп дар вредним пољопривредницима од стране Господина Министра Народне Првнреде, јер ће сада бити у стању и инокоснији, да имају бољи запат свиња. Зато на ово и драгоцено решење Господина Министра Народне Привреде, свраћамо пажњу свих — српских пољопривредника, са жељом да се њиме користе.

* * *

Нов Уредник „Тежака“ — изабран је редовни члан друштвени г. *Благоје Д. Тодоровић*, стручни економ министарства народне привреде и вршилац дужности секретара у Српском Пољопривредном Друштву.

ОБЗНАНА ОДГАИВАЧИМА КОЊА

На основу решења г. Министра нар. привреде од 1. Новебра ЗБр. 3003, државни ергелски пастуви пепинијери:

1. **Да Винчи**, дорат, пунокрвне енглеске расе 7 година стар од оца Винеа и матере Фес висок 165 сантиметара на мотци;

2. **Лабуд II.** Затворено дорат, пунокрвне енглеске расе, стар 7 год., од оца Принца Париса и матере Цеси, висок 164 сантиметра; на мотци;

3. **Кохејлан II.** Дорат турске крви, стар 12 год. висок 148 сантиметара на мотци;

4. **Змај,** вранац, англо-норманске расе 5 год. стар ,од оца Гран-Метр и матере Кадишах висок 164 сантиметара на мотци;

5. **Вихор.** дорат, англо-норманске расе од оца Фред-Аршера и матере Розете, 5 година стар, висок 159 сантиметара на мотци; и

6. **Радост,** дорат англо-норманске крви, од оца Експрес и матере Н. (од Тигриса и једне ћерке Конкеранове) 5: год., стар висок 159 сантиметара на мотции. —

Опасиваће у току месеца Фебруара, Марта Априла и Маја 1896. год. поред државних ергелских и **приватне** кобиле.

Кобиле које се подводе под ове пастуве морају бити потпуно здраве, затворених боја (вране дорасте или аласте) правилно скројене и најмање ове висине:

1. За **Да-Винчија** или **Лабуда** 142 сантиметера на мотци;

2. За **Кохејлана** 138 сантиметара на мотци;

3. За **Змаја** 148 сантиметара на мотци;

3. За **Вихора и Радоста** 145 сантиметара на мотци.

Сви поменути пастуви налазе се у **Љубичеву.**

Такса је за опасивање овим пастувима 10 динара за највише пет скокова; и она се полаже у напред при првом опасивању. За кобиле из туђине, а то за оне, које су у притежању ког становника, које друге државе такса је 100 динара у злату.

Приватне кобиле, које буду пријављене и примљене за опасивање овим пастувима, могу бити примљене и на издржавање у заводу за време док се не оплоде, у колико то буде допустило место у заводским коњарницима, и ако власник пристане да плати: за саму кобилу за храну без послуге 1 динар на 24 часа, за кобилу са ждребетом, за храну без послуге 1·20 динара на 24 часа — а на његову одговорност.

У случају болести лекови се имају платити по рачуну.

За туђинску кобилу без ждребета 1·60 динара на 24 часа:

За туђинску кобилу са ждребетом 2 динара.

Послуга заводска не може се за ову годину давати за негу кобила ни у ком случају.

Сваки који би хтео да подведе своју кобилу под именоване пастуве, треба претходно да се обрати управи државне ергеле, пријавом у којој треба да се назначи 1, име кобиле; 2., боја длаке с тачним описом свих знакова (лисаста, брњаста у леву предњу путаста итд. 3 старост; и 4, висина у сантиметрима (с назначењем на пантљици или мотци); 5, порекло и раса; 6. је ли се ждребила, колико пута, од којих пастува, и је ли одгајила ждребад; 7, да ли је учествовала у изложбама или тркама, којим, кад, где и је ли добила и какве награде; 8, да ли су ждребад учествовала у утакмицама, каквим, кад, где и јесу ли добила икакве награде; 9, где је и код ког кобила ождребљена; 10 желили власник да кобилу држи на храни у заводу, док се не оплоди; 11, желили да се за кобилу и спроводника издејствује јевтинији подвоз на железници или лађи и од које станице; и 12, тачна адреса власника.

Само пријаве у којима је одговорено на сва предња питања узимаће се у обзир, и на њих ће се одмах одговорити, па тек по добивеном одговору — одобрењу — имају се довести пријављене кобиле.

Пријављивања трају до краја ове године.

Домаће кобиле имају првенство.

Бр. 3455.

3. Новебра 1895. год.
Љубичево.

Вршилац дужности управитеља
државне ергеле,
Секретар мин. нар. привр.
А. Мијоковић

НАГРАДЕ ЗА УВОЂЕЊЕ НАПРЕДНИЈИХ НАЧИНА РАДЊЕ.

Српско Пољопривредно Друштво понавља и расписује награде за ове практичне радове:

1. За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста, на површини од најмање 10 ара и с тим да свака врста лозе буде издвојена. — Награда 300 динара. Могу се такмичити винодељци у срезу крајинском. Рок за пријаву до 1 Септембра 1896. године.

2. За стално производење доброг сира у већем размеру, јако би био маснији и укуснији но што је садашњи тврди сир и који ће поред тога бити трајашан и подесан за пренос. За ову награду могу се такмичити окрузи: крушевачки, руднички, ужички и топлички. Награда I. 500 динара, II. 200 дин. Рок за пријаву до 1 Октобра 1896. год.

3. За сталну употребу врстачне сејалице за стрмнине на неодређеној површини. Могу се такмичити привредници из окр: подринског. Цениће се изникли усев. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

4, За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака с обзиром на избор врста и сората воћака и пресадница; даље на правилност растојања воћака, начин расађивања и негу а на површини најмање пола хектара. Могу се такмичити срезови добрички и јабланички. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1897. год.

5. За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста на површини од најмање 20 ара с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из Жупе. Награда 300 дин. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

6. За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста на површини од најмање 20 ара и с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из околине Ниша. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

7. За сталну употребу слуга орашача и окопача у вези са правилним сејањем. Могу се такмичити привредници из Добрича из среза лесковачког. Награда 150 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

8. За сталну употребу жетелице. Могу се такмичити привредници из Стига окр. пожаревачког. Награда 300 динара. Рок за пријаву до 1. Маја 1896. год.

9. Првом удружењу у Србији са показаним успехом и резултатом за заједничку набавку и употребу пољопривредних сирава. Награда 300 динара. Рок до конца 1898. год.

10. Који учитељ или учитељски збор *може да покаже добро уређену школску башту од најмање 10 ара, у којој ће бити добро подигнуто воћно и лозно растило са пчеларником од најмање 10 кошница са покретним сатем.* Награде I-ва 300 дин. II-га 200 динара. Рок до конца 1898. године.

11. Ко од подкивача одличне подковање волова да не обољује, са савршенијим алатом и подковицама — дакле по модерном начину. Награда 300 динара. Рок за пријаву до конца 1898. године.

За ове награде могу се такмичити: земљорадници и пољорадници, којима је пољска привреда или која њена грана једино или главно занимање од кога живе; сви они који се баве једном или више грана пољске привреде али у ширем обиму; пољопривредне подружине, манастири, општине и свака пољопривредна задруга основана у циљу рационалног обрађивања земље. А за последњу, занатије, којима је подкивачки занат главно занимање, од кога живе.

Сем награда у новцу даваће се и похвалнице.

Ко би од оних, којима се награде буду досудиле, желио да му се у место новаца набаве за исту вредност: справе, приплодна грла и т. п. то ће му се учинити без рачунања подвозних трошкова.

Имена награђених објавиће се у друштвеном органу и другим српским листовима.

Сви који хоће да се такмиче за ма коју од ових награда треба да се пријаве усмено или писмено Српском Пољопривредном Друштву у Београду. У пријави треба тачно да означе за коју награду желе да се такмиче и тачну адресу места, општине и среза у коме живе.

Из канцеларије Српског пољопривр. друштва 1895 год. у Београду.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР
ЗА 1896. ГОДИНУ

Готов је и може се добити од Срп. Пољопривредног Друштва. Садржина му је обилна, има на 12 штампаних табака, а цена му је само **пола динара.** Продавци добијају у име рабата 25% за готов новац. С поруџбином ваља похитати.

О КАЛЕМЉЕЊУ ЛОЗЕ И ПОДИЗАЊУ НАШИХ ВИНОГРАДА

Написао Милорад Тројановић, руковалац расадника за америчку лозу у Крајини и хонорарни наставник винодељске школе. Са 21 сликом, Београд. Државна штамп. Краљевине Србије 1895. 8 стр. 66. Цена 1 динар.

Ко ове године почиње пчеларити нека набави:

„ПЧЕЛАРСТВО“ за потребу почетника и пчелара, израдио Светозар Љ. Гавриловић. Београд 1894. стр. 35 са 127 слика.

Ово је пчеларство удешено за почетнике, да по њему сами одмах на пчеланику могу радити око пчела. Подељено по месецима; описати су јасно и просто сви радови око пчела. Други део садржи најважније из т. зв. пчеларске теорије.

Цена 3 динара. Може се добити код српског пољоприв. друштва.

Министарство просвете препоручило га је за књижнице основних школа.

За поклањање ученицима о испитима — врло згодна и корисна књига.

ОГЛАС.

ТАЗЕ МЕДА НА ПРОДАЈУ

Пчеларско воћарска задруга у Београду, пре 20—25 дана оцедила је већу количину меда на своме пчеланику у Топчидеру. Овај мед налази се за сада на продаји код г. г. Мијаила Мијаиловића, Душана Тодоровића и браће Илијћа трговаца на теразијама; Миловановића и Стојковића воскара у „Кнез Михаиловој“ улици; Танасија Атанасковића на „варош капији“ и Димитрија Јовановића трговца на Сави — у Београду.

Продавци имају мед у нарочито за то удешеним флашама од ¼, ½, ¾ и 1. литра; а код њих се може по жељи мед и без флаша и на више добити.

Сем меда, задруга има на свом пчеланику у Топчидеру два (2) пласта сена на продају помешаног са детелином. За цену ваља се обратити на пчеланику.

Задруга има на продају и кошница са покретним саћем (без пчела), које коштају по 8 до 14 динара комад.

За кошнице, и мед на веће количине ваља се обратити задругином благајнику г. Мићи М. Петровићу трговцу на Сави — у Београду.

Уз овај број следује додатак од једног табака.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Читаоцима и сарадницима „Тежака.“ — Предлог Српског Пољопривредног Друштва. — И војска би могла припомоћи развитак појединих грана пољске привреде. — Нешто о пропасти растовог дрвета и оскудици овог за потребну грађу у нас. — Мисли и белешке о унапређењу пчеларства. — **Гласник** Обзнана одгајивачима коња. — Награде за увођење напреднијих начина радње. — Књижевни оглас. — и Огласи.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник СВЕТ. Љ. ГАВРИЛОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. ВОЈНИЦИ СТАЛНОГ КАДРА И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 47 и 48. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 30. НОВЕМБРА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

ПРЕДЛОГ

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

о

мерама за унапређење Воћарства у Србији

ПОДНЕСЕН

ГОСПОДИНУ МИНИСТРУ НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ

На реферат г. Живка Шокорца, секретара министарства Народне Привреде, у погледу мера за унапређење Виноделља у Краљевини Србији, који је Друштву изволео послати на оцену и стручно мишљење, Господин Министар Народне Привреде, Српско Пољопривредно Друшво, пошто је прибавило о томе и нужно мишљење од *Секције за Ратарство*, послало је, Господину Министру Народне Привреде, предлог ове садржине:

„Друштво је у погледу унапређења **Воћарства**, размотрило предлоге референта Воћарства, и о сваком посебице част му је поднети Господину Министру ово своје мишљење:

„1, Није потребно, да се по предлогу, подижу воћни расадници по свима окружним местима. Довољно ће бити за потребу целе земље, ако се поред садањих згодних центара, у којима има воћних расадника, имено: у Топчидеру, Шапцу, Неготину и Краљеву, ојачају расадници у Љубичеву и Добричеву, и ако се подигну нови још у Нишу или околини и у Пожези. Сви ти расадници треба да имају уза се и свој угледни а уједно и сортиментални вотњак.

2, Предавање воћарства у Виноделској Школи умесно је, па ма и не било у равној мери с виноделъем. То се врши и сада, а треба да буде заступљено и у осталим пољопривредним школама.

3, Тако исто умесно је, да се и у Учитељским школама и Богословији предаје, поред других грана пољопривреде, и воћарство и првенствено из те и осталих ситнијих грана пољопривреде, и желети је да то буде са више часова, но што се сада предаје.

4, Путни учитељи само за воћарство и за све округе, нити су потребни нити су могући. За важније воћарске крајеве правдало би се да се има један свега путни учитељ.

5, Место нарочитих субвенција какве референт предлаже, боље ће и више оправдано бити, ако се за извесна места, нарочито где нема већ подигнутих расадника, чине општинама или приватним лицима све могуће олакшице за подизање таквих расадника.

6, Нема потребе, да се вотњаци ма какви, па ни они преко 10 хектара, ослобођавају плаћања порезе.

7, Умесно је, да се чине све могуће олакшице преносу воћа и за потрошњу у земљи и за извоз, но понајпре спуштеним тарифама железницом и лађом, а за мање количине и поштом.

8, Умесно је тако исто, па и потребно и хитно, да се узакони засађивање воћака поред друмова, само упоредо с тим и строгим законским мерама обезбедити одржање тих воћака. Чишћење воћака од гусенице предвиђено је и сада кривичним законом, само треба то строжије вршити.

9, Потребно је доиста да се размисли и поради што више и о преради воћа; те је с тога умесно изнесена у предлогу референта мисао о угледним постројењима за то; но о томе Друштво ће поднети нарочити предлог".

ЗЛАТИБОР ЗЛАТИБОРЦИМА

(ПОСВЕЋЕНО НОВОМ УРЕДНИКУ „ТЕЖАКА")

Српски Боже од срца Ти хвала
што имамо Александра Краља!
златиборска песма.

Многима је познато, да је у првој половини септембра ове године, ишла на Златибор комисија министарства народне привреде, са задаћом, да проучи сувате златиборске у колико би се они могли употребити за државне сточарске заводе и за заводе за прераду млека.

То питање као и даљи развој његов од толиког су значења, да ступци „Тежакови" треба да имају довољно места и за њ. С тога се ми и решисмо да баш у „Тежаку" покренемо како писање о томе, тако уједно и подобним установама у другим брдним покрајинама

наше Отаџбине. Али нек нам је допуштено да се прво задржимо код питања истакнутог у самоме заглављу овог написа.

Извештај речене комисије јамачно је повољан, јер је у буџет министарства народне привреде за 1896-ту годину унесена сума од 10000 дин. *на име подизања завода за прераду млека у округу ужичком*, те је вероватноћа ту, да ће се завод у идућој години у име Бога и основати.

У заводу томе, по свој прилици:

1. *Примаће се дечаци из околине ради обуке у преради млека*; и,

2. Биће сем заводских одабраних женских грла *за мужу*, још и *извесан број мушких приплодних грла добрих сојева, ради побољшања тамошњег соја стоке.*

Дакле, завод ће утицати: *да временом у околини његовој буде све боље и боље стоке*, а тако, и да буде *вештих људи, који ће умети млеко прерађивати*, те да Златибор пође оним рационалним путем који ће га повести и одвести да постане савремени сточарски крај, да у њему облада благостање, да и он постане привредни рај.

То би и по нашем мишљењу биле задаће тога завода, и кад завод истина не би одговорио, он тада не би ни мало оправдао своје заснивање (установљење).

Али, како у Златибору има 10 огромних сувата у *државним* рукама, и то, сувати: Груда, Бучје, Брегови, Бјеле Воде, Тусто Брдо, Крајеви, Велики Шаиновци, Пола Кобиле Главе и Речице, Доња Рибница и Честе, и како у рукама сељана околних села *нема* скоро никаквих пашњака (сувата), то је са свим природно, да речени завод неће донети жељене и потребне користи, ако се држава у вези са установљењем реченога завода, једновремено не побрине: *да сељани дотичних околних села, имадну* **потребног земљишта** *на коме би се хранила и издржавала она њихова стока која се има државним биковима побољшавати и коју ће, у заводу обучени људи музти и од ње добивено млеко прерађивати.*

Сваки који се је од Чајетине испео само бар до Милићевог сувата званог *Палисад*, тај је већ оданде видео и уочио, да поменути државни сувати образују језгру чувеног Златибора. И, сваки тај дакле зна, да држава треба па и мора, не само да смисли пут и начин већ да што пре *и на делу реши* питање о даљој употреби својих златиборских сувата.

Наше је мишљење да те сувате треба пре свега и то што пре, *тачно* премерити, да се зна колика им је површина а по том их поделити, не појединим сељанима, већ околним *општинама*, с тим, да их општине не сму парцелирати и давати у својину појединим грађанима својим. А, сем тога, да општине буду обвезне, да те пашњаке негују, како се не би они и даље упропашћивали.

Данас се ти пашњаци дају трговцима који на њима напасују своју стоку намењену за извоз и посек. Кирија (аренда) коју трговци држави годишње плаћају извесно је мања него што би износио порез које би општине на то земљиште имале да плаћају. Еле и са фискалне стране није ово наше мишљење неоправдано. У осталом ми поуздано знамо, ако је држави баш до *кирије*, да би и дотичне општине биле вољне да плаћају кирију. Али, *свакад* кад је *у сточарској земљи Србији*, реч о унапређивању сточарства, питање о непосредним приходима, треба и мора држави да буде — споредна ствар.

Многи одлични грађани Ужица и Пожеге — а они познају прилике златиборске и златибораца врло добро — уверавали су нас такође, да завод за пре-

---

ПОДЛИСТАК.

НОВИ СЛУГА.

Е није вајда, баш је та госпођа Станија незгодна за своје млађе. Чим који од њених слугу мало што погреши, а она му да — „сиктер“ пасош.

Сад и она види, да то није баш тако на свом месту па се ено нешто забринула, и ко зна, о чему ли она то тако мисли.

«Онај последњи беше деведесет девети на броју, а овај нови, намирио је пуну стотину. У Божјој руци има их доста, и — чисто се плашим, да ми се не испреде, е сам зла жена. Али шта да радим, кад раде све наопако. Па и овај нови слуга није ништа, бар тако ми изгледа! Волела бих да се преварим. Лепо му је име, ђаво га однео, а што јес — јес, и лепо се понаша, рекао би човек, као да је из какве боље куће, нећу га отпустити!

Драгољубе? „Ти ћеш сматрати без сумње за велику част што си ступио у службу код човека који води бригу о целом једном округу. Није то шала бити укућанин једног Начелника окружног. То треба да знаш, да цениш, па бога ми, према томе и да — потрчиш. Ја ти то напомињем, да видиш, како велико поверење уживаш. Имала бих за сада само то да ти приметим, да у нашу кућу још ни један слуга није ступио а да не покаже своју буквицу. Збиља како ти је презиме?“

„Милостива госпођо, ја сам имао част дознати, да сам, постао укућанин велике и честите куће, и за то ћу сваки тренутак најрадије жртвовати за добро ове куће, а умећу јако да ценим и вашу и необичну доброту. Сиромашни Сладојевић, научио је још из малена да поштује свакога, па се нада, да и Начелникова породица неће пружити прст на њега.“

Госпођа Станија, приметила је, да се Драгољуб нешто променуо у лицу, кад му је затражила буквицу, али, „кад је овако учтив“ тако помисли у себи, — „нећу ни да му је истражујем“.

— „И ја се надам, одговори госпођа Станија, види се, да схваташ свој позив.“

— Али, које год познавао госпођу Станију, могао би извести, да је њена нада била ипак врло слаба.

„Па где си био досад?“

«Драгољуб се премишљаше за тренут, а на лицу могло му се прочитати, као да би желео да се о томе не пита.

„На селу милостива госпођо“.

Госпођа Станија, сети се, да ће је тако испитивање и опет одвести на то, да тражи ту несретну буквицу, и зато отпоче други разговор, разговор, о „увођењу“ Драгољуба у своју дужност.

Тога дана, за чудо дивно, издаде се ручак у потпуном миру, а после ручка, госпођа Станија оде у кухињу, да тамо посматра рад свога новог слуге. Али, како се упропастила кад је ступајући на праг видела читав ред тањира и чинија прислоњених уз дувер.

„Драгољубе“, узвикну она срдито, шта радиш ти то с тим порцеланом, јеси ли луд?“

„Усправљам судове милостива госпођо, да се осуше. Зар не треба тако да радим?“

„Не не, одговори госпођа Станија, ено у соби убруса за брисање тако финог порцелана.“

раду млека у Златибору, неће уродити никаквим плодом, ако држава не дâ — *Златибор Златиборцима.*

То исто гледиште потпуно са нама деле и многи грађани градова Крагујавца и Београда, којима су такође познате прилике на Златибору а с којима смо ми о томе питању, као и питању о унапређивању сточарства у нашим планинским покрајинама у опште, говорили исцрпно, много исцрпније, но што то с обзиром на простор листа можемо да учинимо у овоме чланку. И државни сувати у Голији, Чемерном, Копаонику и т. д. исто тако жудно ишчекују рационалнију употребу. —

Ми смо дакле уверени и убеђени, да не стојимо осамљени с овим нашим гледиштем. Даље ми се усуђујемо да најубедљивије тврдимо, *да је питање о давању Златибора Златиборцима*, не само сазрело већ и презрело, тако, да је крајње време, да се оно у духу и у циљу овде изложеном, реши и изврши.

Површно ценећи рекли би смо, да државни златиборски сувати имају површине око 10 000 хектара. Држави је пак у *најширу* руку једва потребно за пројектовани завод као и за пашњаке за ждребад, а тако и за намеравано климатично лечиште, свега до 2000 хектара. Према томе, четири петине златиборских пашњака *нису држави потребни*, јер по нашем мишљењу, држава не треба у опште да држи у својим рукама *ни једно имање*, које нема одређени циљ чему има да служи. За државу је мало поносно да у своме поседу држи земљишта само ради тога да би их могла давати под кирију. То никако држави не личи, нити је са гледишта привредног оправдано. Нарочито се то може да каже за државне затиборске сувате, јер су ови притисли сво језгро сточарског Златибора, а сељани су упућени скоро једино на упропашћивање горе по висовима који опточавају Златибор и на продају луча и катрана, ал, — и тога је већ нестало.

О досадашњим бедним условима за живот тамошњих сељана, имало би много да се пише, ал тешко да би нас ко могао да разуме, јер је онаквих мучних прилика мало где, скоро нигде. Мачванин би нас. на пример, могао да разуме кад би све оно земљиште садашње Мачве, које је у поседу: Штитарске, Белотићске, Змињачке, Дубљанске, Богатићске, Петловачке, Липолишке, Рибарске, Слепчевићске и Дуванишке општине, — било у поседу државе, и давало се под аренду трговцима за њихове целепе. Разуме се да би мачванима у том случају било куд и камо „тешње око јаке“, да би они из петних жила јаукали на неправду, и чекајући за правдом, могли би само сећи врбово пруће и ловити рибу крај обала Дрине и Саве као што по Богу Златиборци по планинским искрајцима свога среза копају пањеве за луч и катран.

У том поменутом случају не би се звала „равна и *вазда славна*“ него „равна и бедна Мачва“, јер, не би било погодаба (услова) да се она дигне на онај културни пољопривредни степен на коме је она хвала Богу могла да се попне под оваквим погодним приликама какве владају у њој од доба Господара Јеврема. Данас има у Мачви 68 парних вршалица у рукама појединих сељана, данас више ни један мачванин не употребљава срп него га држи на зиду у соби као варошанин старо оружје и т, д., али исто би се тако вредни и напаћени Златиборац поносио обилношћу и добротом своје стоке као и млечним производима њезиним, као што се мачванин поноси унапређеним ратарством, само кад би имао могућности за то, то јест кад би се тамо на Златибору, *имале на чему* да заснивају *млекарске задруге*, јер на литицама и прљушама које им сада на распокожењу стоје, то не бива.

Драгољуб се због тога јако застидео, то је приметила и госпођа Станија, па јој би жао, што је и сад морала бити тако брза и плаховита.

„Молим за опроштај милостива госпођо, рече он. Нећете ми замерити, кад знате да сам дошао са села, а тамо се лепо мора сваки ла погејачи. Тамо не беше убруса и за посуђе, већ се оно суши. Ја ћу од сада радити по вашем упуству, а поуке у томе, желео бих веома“.

*

Није ваљде, Драгољуб је за кратко време испекао као што треба свој посао, а и што да не, кад је био трезвен, приљежан и врло пажљив не само према госпођи Станији, већ и према њеној љубазној сестри Сенији. Сви недостаци у овој служби његовој, на брзо би се накнадили и изгладили јер је госпођа Станија, што јес — јес, била изврсна домаћица и свагда готова да сваког поучи, наравно оног, који има способности да што научи.

Господин Началник је имао једног синовца, који се школовао на страни. Учио је тамо Пољску Привреду. Кад је последњи пут дошао донео је собом што но реч пуна кола књига, ове није хтео да носи и опет собом, кад ће се после године вратити натраг, јер тада свршава и праксу. Ту је било лепих књига нпр. Крафтова Пољска Привреда, Голцове поуке из пољске привреде, управе добара, рачуноводства и т. д. и т. д. Но за чудо дивно, како би у то доба овда онда понестала тек по каква књига и кад се затражи, а она се нађе — у кухињи. Откуда тамо? На питање Сенијно, „Драгољубе, да ниси видео какву књигу са зеленим корицама?“ и т. д. и т. д. Драгољуб би увек признавао, да је таква књига код њега, узео је „ради занимања“, па би свакад у такој прилици додао наравно и по што год односно његовог будућег поправљања у васпитању.

„О Боже мој, рекла би Сенија у себи, ово је неки смешан младић, све се нешто извињава, а ено и поред толиких послова, њему пада на ум и да чита. Баш бих рада била да знам, разуме ли он што год из тих књига, кад су оне немачке ха, ха, ха! Сад знам шта је, гледа слике и ништа више! У осталом, тако задовољство не треба му ни кварити, па макар их чак и читао! Ала би то тек било чудновато, да разуме тако научне књиге, да зна немачки, а овамо слуга! То не може бити! А кад говори, он више заноси на руски, бугарски, како ли, а никад онако као што швабе говоре, н. пр. ја сам њој *казала* да *је* волем и т д. Не зна! Не зна!

*

Једнога вечера посетише г. Началника три Руса, с којима се био познао још из времена српско-турског рата. Разговарали су дуго и много, причајући о својим доживљајима од тога доба, од кад су се растали, о својим неким плановима, о заснивању неке шећерне фабрике у Шумадији, и још о много којечему. Драгољуб је тога вечера избегавао од ових људи, и кад год би их послужио вином, или кавом, био је некако збуњен да је то пало у очи чак и г. Началнику. Овај је рачунао, „можда се стиди од страних људи“ и право му је било, кад би Драгољуб одма после сваког послужења, окренуо леђа. Време пролази, па и то би и прође, Драгољубу скиде се нека тешка мука са срца, нешто га је јако пекло, али ко би се још и тим стварима заносио?

*

Једног дана, управо, после кратког времена по одласку ових Руса, добије г. Началник неко поверљиво писмо од руског Посланства из Београда, у коме се говори о томе, како је Посланство сазнало, да се у месту начелникова пребивања налази неки Иван Горчаков. Господин Началник распитивао је за ово лице што но реч и мало и велико и преко својих органа, па и лично сам, али га није могао пронаћи, па је за то одговорио Посланству кратко, јасно и учтиво о томе своме и можда

Господин Министар Народне Привреде учинио је Богом и Народом благословено дело, што је изаслао комисију на Златибор и што намерава да заснује сточарски завод а Народна Скупштини несумњиво ће одмах одобрити *Златибор Златиборцима*, само треба надлежне потриоте да то покрену.

Ваља знати да је држава наша пре више десетина година већ чинила подобне услуге тадашњем златиборском становништву. „Камишину“, пола „Кобиље Главе“ и још неке суватиће дала је тада држава *на вечито уживање* од чести некојим селима а од чести породици Кутлешића. Па кад су тадашњи државници умели и хтели да разуму и осете тамошње потребе овога рода у тој мери, да су чак, као што се види, и о појединим породицама водили рачуна, онда свакако ће и данашњи меродавни кругови како с обзиром на данашњу насељеност Златибора тако и с погледом на потребно унапређивање сточарства, сасвим вољно и радо допринети да златиборски државни сувати *послуже народу онога краја*. Тă држава и није те сувате у своје време од народа запленила, него их је узела као општенародно добро у своје подвлашће само с тога, што у оно време не беше Златибор насељен као сада, па нису тамошњем народу ни требали. Сад пак, кад су се прилике на Златибору измениле, заиста ће и држава изменити улогу златиборских сувата.

Његово превасходство блажено упокојени *Господар* **Јеврем,** прадеда нашег узвишеног и омиљеног Краља-Господара и негдашњи старешина дриносавске области, прославио је име своје и оставио вечити спомен, тиме, што је ударио основ те је равна Мачва постала за навек славна.

А под мудром управом светлога га Му праунука српског Краља Александра I-ог, највишег заштитника српске привреде и витештва, сијнуће јамачно и лепши дани на пољу привреде не само колевци славних Обреновића — округу ужичкоме и његовом дичном Злотибору него и целој земљи Србији, — пијемонту Срспства.

Зато, драга браћо Златиборци не малакшите уздањем. Звезда Обреновића која је озарила и радошћу запојила многе српске покрајине, допринеће, да се и ваше праведне жеље остваре јер је то целој земљи на корист, те да и Ви станете у ред напредних и имућних грађана Краљевине Србије и да од Краљеве воде до Цареве воде и Златнога бора, од Чиготе до Торника, и кад раните и кад на послу омркњавате, сретни и задовољни весело попевате омиљену нам свима Вашу песму, која почиње и која се свршава са:

„Српски Боже од срца Ти хвала
Што имамо Александра Краља“.

Мачванин.

ДУБЉЕ ОРАЊЕ ЈЕ СРЕДСТВО ПРОТИВУ СУШЕ.

Скоро сваког лета слушамо и по новинама читамо, како је лето сушно, како је летина сва спржена. Да не би и у будуће од суше страдали то за времена браћи земљорадницима препоручујем, да чине оно, чиме сам се ја ово 30 година противу суше успешно борио.

Све њиве које мислимо идућег лета засејавати било кукурузом или зоби, треба до зиме угарити и то увек по мало дубље но што је до сада орано, а коме је могуће, и ако време дозволи, треба оне њиве на које мисли кукуруз сејати и рано с пролећа још једном да преоре.

Овако приуготовљена земља, не само, да ће дати врло доброг рода и на највећој суши, већ таква се земља много лакше и јевтиније може и обрадити.

првом неуспеху. Љутио се што је то тако испало, али, из земље га није могао извадити.

Мислио је, да писмо није још ни отишло, кад на столу чека га већ и друго. Отвори га чисто с неком зебњом, и гле, има шта и да прочита. „Верујем Господин Начелниче да сте претребили цео град, али нисте претребили и Вашу кућу. Горчаков је по сигурном дознању баш у Вашој кући.“

Е, то је било већ и сувише за г. Началника, зар баш тако што да ми се деси?“ Мислио је, мислио, ко ли може тај бити, и, читајући лични опис, закључно је, нико други до — Драгољуб. „Видећу и то“.

*

Вечера постављена. Драгољуб услужан као и обично трчи око стола час за ово, час за оно. У томе ће тек г. Начелиик брижно узвикнути, гледајући у своју жену: „Е Стано, Стано, баш ми један посао не иде никако за руком. Тај Иван Горчаков, попе ми се на врх перчина, никако да га пронађем!“ Драгољуб, који у то доба носаше неке ђаконије, чувши таке речи, би у тој мери потресен да се чинија једва одржи у рукама. За око г. Начелниково ово промена Драгољубова била је већ довољна да закључи, е је то баш тај Иван Горчаков, али, да се не би нико сетио, заведе у шалу: „Море Станија, овај наш Драгољуб као да познаје тога Горчакова, зар не видиш како је учуљио уши, хоће баш све да чује, што се у кући говори.“

Драгољуб је извео отуда, да је то био прекор од г. Началника што се баш десио у томе добу, кад је г. Началник разговарао с госпођом о „канцеларијским тајнама“ и, зато је одмах окренуо леђа. Али, откуд и зашто да се тражи Иван Горчаков, мислио би непрестано.

Господин Начелник учинио је своје. „Под мојим кровом живи само један младић, који је дошао „са села“, али који се за чудо слаже са описом Ивана Горчакова. Зове се Драгољуб Сладојевић“.

*

После два дана, стигло је и треће писмо. Садржина му је и опет чудновата и загонетна.

„Нека би Вам, ма како необично изгледало, тек ви ћете ме и сувише обвезати, ако тога младића, кога Ви зовете Драгољубом Сладојевићем упитате о овоме:

„Да ли му је што год познат руски кнез Алексије Смутков и ако Вам буде у детаљима описао све што је нужно за познавање једног таког великаша, онда му реците још и ово:

„Ви се зовете Иван Горчаков. Ви сте због напрасне смрти Вашега ујака, кнеза Алексија Смуткова, постали поседник његовог великог имања, па Вас зову да примите имање и — књажеву титулу“. Кажите му тако од речи до речи.

„Јесу чудна посла“. Шта ли би тек било, кад би ето мој слуга био још и књаз? Како би се тек запрепастила Станија, па Сенија, па цела варош, па цео округ!

*

Похитао је дома, да види шта је у ствари. Госпођа Станија и госпојица Сенија отишле у комшилук на посело, баш пре неколико тренутака. „Тим боље, бар се неће чути брука, ако нишан не погоди“.

Притисну у дугме од електричног звонцета, што беше знак за Драгољуба, да иде у г. Началникову канцеларију. Он то одмах и учини. И, како се нашао у чуду, кад виде, да се г. Началник нешто смејуцка, да је нешто особито расположен, а иначе, он је био навек озбиљан и све нешто мисли.

„Па Господине Драгољубе, ми имамо овог часа да свршимо по све важна посла. Ви сте у мојој кући већ од толико времена, и зато «хоћу да ми кажете праву истину о ономе, о чему бих вас питао».

Да наведем само један пример: Једне године изугарим њиве с јесени, као и увек, па у пролеће месеца фебруара већ беше земља угодна за орање, одем ја у једну моју повећу њиву од 3.5 хектара, отпочнем је понова угарити. Један мој комшија дође и упита ме, зашта сада ореш? Ја му одговорим: да угарим за кукуруз. Он се поче крстити и смејати. Ја му рекох, да сам читао у једној књизи коју ми је поклонио један ђак Земљоделско-Шумарске школе (некада у Пожеревцу) и да се тамо препоручује и двапут угарење, зато ето ћу да опробам. Када је било на десетак дана пред Ђурђев-дан, ја одем у исту њиву са плугом од 3 бразде и са запрегом од три мало појача коња. Отпочнем орати, окренем неколико пута и већ за један дан орања изорем. Сејао сам под бразду и то је вршио један сејач. Када је већ сунце одскочило ето га и мој комшија који се крстио, што ја по двапут угарим, и што сам у плуг упрегао 4 вола и једног коња. Када је почео орати једва је јадна стока мицала, а 6 сејача никако да се одморе. Кад би увече ја изорао преко 3 ланца а он једва пола ланца. Када смо почели прашење, ја прво прећем прашачем са запрегом од 1 коња и на тај начин 5 радника опраше један хектар, а моме комшији толико надница оде у пресевање. — Њему сјево извадише вране, и изеде црв и мрав — па вели да је и кукуруз почела да једе она иста буба што је осушила винограде. Толико човек разуме!

До половине септембра мој је кукуруз потпуно сазрео и обрао сам преко 2500 кила од једног хектра а моме комшији гладна година. Оно мало што је израсло неће да сазре.

Тако и сушних и опаких година ја добијем за кукуруз из 8 ланаца 1272 динара у злату. Дакле и сушна година донела ми суво злато и то само зато, што сам десетак дана више орао и орао с јесени, иначе би и ја кукао на сушу.

Нашим Стижанима ово је стара и добро позната ствар и зарад њих који су још у половини јула своје стрнике почели угарити и то око крстина, јер они веле: „Још док је жито у крстинама ми земљу спремимо за идућу годину, за кукуруз“ те зато зарад њих не би ми ни требало писати. Но како сам пре неколико дана пропутовао преко: Кладова, Неготина, Зајечара и Параћина, па на целом том путу ја видех само изугарено једно парченце земље и то код Параћина, то се реших, да те људе послужим својим искуством, тј. да им најискреније препоручим: *да своје њиве поугаре с јесени на докле год траје лепо време, јер је то средство најсигурније противу суше.*

А. Нешић
земљорадник из Вел. Села.

И ЗИМА ЈЕ УДЕСНА ЗА САЂЕЊЕ ВОЋАКА

За сађење воћака истичу се преко године три доба: *јесен, зима* и *пролеће*, но између њих најбоље је, ако се изабере: *јесен*, затим *зима*, а најлошије је *пролеће*.

„Тежак“ је вазда заступао такво гледиште, па зато и сада хита, да љубитеље воћака потсети на ову и врло важну радњу.

Да је јесење сађење воћака најбоље, и да је сађење воћака зими, далеко боље од сађења на пролеће, у томе се слажу сви и наши и страни воћари. Чувени немачки воћар *Гоше* о томе вели; *„Сади кад хоћеш, али при том имај добро на уму, да је за овај циљ бољи новембар од децембра, децембар од јануара,*

„Хоћу милостиви господине Началниче, хоћу, за што не“ — а у души, не зна да ли да се смеје или да се радује, што је ето севте добио тако лепе речи од господина, који му каже још и „ви“ и „господине“.

Познајете ли што год руског кнеза Алексија Смуткова?

„Познајем милостиви господине Началниче“.

„Чиме би сте могли показати да га познајете?“

„То је мој ујак. Ја сам и главом и брадом Рус, али несрећа ме је нагонила, да будем ово што сам сада. Част нека је моме ујаку, но, он је крив што сам дотле дошао.“

„Како то“.

„Ја сам ваљни школовани пољопривредник, учио сам Пољску Привреду и у Русији и у Немачкој. Ујак ме је издржавао, али, свакад ми је пребацивао зашто да изберем баш такву струку. Желео је да будем официр или ма шта друго, само не то. Кад сам свршио школу, онда је ваљало и практично да радим. Средства су ту и он ми их је, није ваљде, давао. Давао је више но што сам тражио, али ипак све нешто прекорно, па и ако то неће да каже. Изгледало ми је, као да му је жао тих пара! Једног дана ја наместио парну вршалицу, па опијен мојим идеалима, запрегао сам се и сам у посао, да покажем околини и раденицима, да и господин може да ради. Био сам прашљив као и сваки раденик који меће снопове у машину, и у том тренутку, наопако, мој ујак прође баш поред мене. Шта му је било не знам, тек ме ослови: „Е ништа красније него то што ти радиш! Промисли се, да ли ти тако што доликује“. Више то нећу да видим, а и све то ништа ти не треба.“

„Био сам као убијен. Шта да радим?“

„У то доба баш у Херцеговини је букнуо устанак, а у Србији се вио барјак за ослобођење и осталог српског живља. Мени је зујало у ушима непрестано: „у бој за народ свој“, па — похитах браћи својој. Међу првима који су пришли Черњајеву, беху она три Руса, који вас походише пре неки дан (казује и имена) и — ја:

„Борио сам се на живот и смрт, одликован сам за храброст, али кад наста примирје, одем у село Н... само де ме не нађу другови који се враћаху у Русију, јер се нисам имао где вратити. Где нема рада, тамо нема ни живота, и онда, шта ћу ја тамо? Изабрао сам ево овој пут, да будем ма и слуга, само да не будем ником на досади, јер то је посве горак хлеб“.

„А што нисте тражили државну службу?“

— „То нисам хтео“.

„Чудновато“, одговори Началник“.

„Сасвим је тако милостиви господине Началниче, нужда закон мења, и, ја ћу бити туђ слуга све дотле, докле што год не закопитим сам, докле....

„— Ујак не умре, прекиде га Начелник.

„Не, он је још млад. Тај ће живети још дуго, и дај Боже да живи.

„Али, ваш је ујак напрасно умро, и вас зову да примите имање, и породичну титулу. Ви сте једини његов наследник.

„Шта велите господине Начелниче?

„То што вам рекох, него спремајте се за — пут.

*

Око 6 часова вратише се са посела госпођа Станија и госпојица Сенија. Сутон беше у велико.

„Шта је то? — Зар лампе нису још упаљене? Где је Драгољуб? Зар и он може бити небрежљив?“ — Повика госпођа Станија.

— Собарица, која у тај пар изиђе, одговори:

„Драгољуб је отишао са господином Начальником!“

јануар од фебруара, фебруар од марта а март од априла«.

То Гоше говори на основу свога и великог искуства, па му зато и треба веровати и у толико пре, што се, као што наведосмо, и наши воћари хвале сађењем у ово доба.

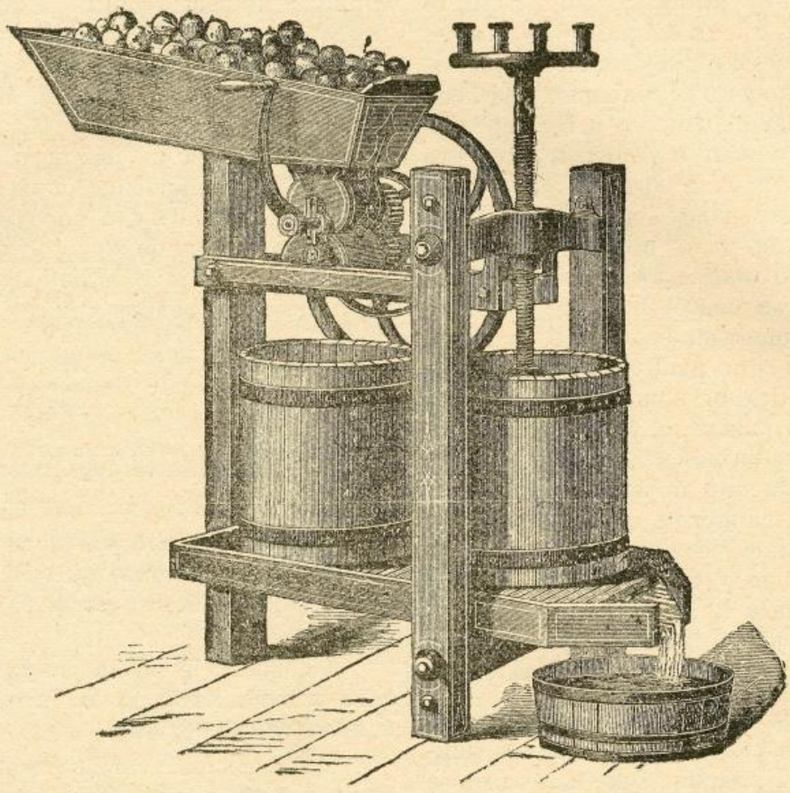

Ames Plow.

Користи, које се постижу сађењем воћака зими, у главноме су исте као и оне, које се имају од јесењег сађења воћака, и да би их што боље схватили, изложићемо их у неколико тачака. Тако:

1. На пресецима жила стварају се кржице (калус) сдмах по сађењу а почевши од фебруара, када се буди и вегетација, терају и нове жиле, које су од великог значаја за примање. На воћкама, које су посађене или утрапљене у добу од октобра до јануара, и које се затим ваде из земље у добу од фебруара до марта, могу се по томе, запазити и кржице и нове жиле. Природа се, као што се види, стара, да што пре залечи жиле које су повређене ископавањем воћака, и да што пре производе нове жиле, те да тако спасе воћку од смрти.

2. Кишом и снегом потпомаже се слегање земље, која ипак остаје трошна, и њоме се испуњавају све шупљине, које између жила морају остати, па ма се сађење вршило и најпажљивије.

3. Утицајем мразева земља се дроби те се тако олакшава обрађивање горњег слоја, а и жилама могуће је, да лакше прилазе: ваздух, киша, роса и топлота, због чега су ове не само здравије, већ се и развијају лакше и снажније од жила на воћкама, које су пресађене у пролеће. Кад се воћке саде у пролеће, т.ј. после, пошто снег окопни и кад је земља због многе влаге тешка и смочинава, онда се у добу, кад сунце опече, начини на површини земље чврста кора која смета, те до жила не могу одмах да продру наведени чиниоци: ваздух, киша, роса и топлота, па се зато оваке воћке и лошије развијају и не могу бити онако здраве, као воћке посађене с јесени и зими.

„Охо! са господином Началником! Откуд така почаст Драгољубу, шта то значи?

„Јест, јест, па још нешто много разговарају, и врло се често смеју.

„Ту мора да је неки ђаво, одговори госпођа Станија, ману главом и — заборави на љутњу.

„Чула сам, кад га запита господин, па ви ћете онда заборавити Србију, не ћете се више никад вратити. Шта је он на то одговорио, нисам дочула“.

„Необјашњиво“ одговори госпођа Станија и опет одману главом.

У тај мах стиже и госпојица Сенија, која је била у својој соби, и обукла обично одело за кућу.

„Ама шта је то секо од Драгољуба?“ — запита она.

„Шта, стара посла. Остајемо опет без слуге. Таман га научих како да ради, а он, како чујем хоће да бега, и то некуд далеко. Шта ћеш тесна му Србија, као да ће тамо бити нешто више од слуге. Само се чудим, шта ли му је мој Милан говорио и што ли га је частио са „ви“. Слуги говорити „ви“, то никако не разумем.“

„Немојте тако секо. Зет је красан човек. Он уме сваког да оцени, па и Драгољуба као слугу. И слуга кад је ваљан и честит, треба да се цени. Ја разумем зета потпуно. Море штета што је слуга!“

„Шта, — Да се ниси у њ заљубила?

„Тек којешта, како то говориш — а лице јој обасу жеравица.

*

По ходу су познале да долази г. Началник. Госпођа Станија љубопитљива да сазна шта је то, истрчала је пред-а-њ, али је овај предухитри речима:

„Драгољуб је хтео и вечерас да дође да нас послужи, али му ја нисам дао.“

„Што? Шта је с њим? Шта је згрешио? Уплете се госпођа Станија.

„Он је отишао да купи шта му све треба за пут. Сретан човек. Иде у Русију да прими грдно наслеђе и да буде—књаз.

„К..њ..а..з! развуче госпођа Станија,

„К..њ..а..з понови Сенија.

„Да, да. књаз, одговори г. Началник па им онда исприча целу ствар.

*

Сутра дан дође књаз Иван Горчаков, дојакошњи Драгољуб, да се опрости са госпођом начелниковицом и њеном сестром госпојицом Сенијим.

„Милостива госпођо, ја се хтедох синоћ вратити да вас и последњи пут услужим при обеду, али ме омсте милостиви господин. Жао ми је што се тако десило, да морате и опет учити новог слугу, али за све обуке, ја Вам најтоплије благодарим, и остаћу вам вечито захвалан“.

Госпођа Станија просто утетребила па ни две унакрс, и ко зна докле би тако ћутала и слушала да је из те мирноће не извуче громки узвик њене сестре:

„Честитам вам Господине Драгољубе“.

После тога, разговор је био живахан, и Горчаков је морао и њима да исприча целу историју о својим доживљајима. Он је тога вечера био по обичају гост, па се о вечери водио и неки озбиљан разговор.

Растанак је био дирљив, а госпојица Сенија није се наравно могла уздржати, а да се и не заплаче.

Такве сузе нису без утицаја!

*

4. Приликом сађења, па ма како се ово брзо вршило, жиле морају бити за неко време у додиру с ваздухом и светлошћу, и с тога, што је с јесени и преко зиме нижа топлота, природно је, да ће се и жиле исушити у мањој мери, него у случају, кад се воћке саде на пролеће, а у колико се оне у ово доба и иначе више сасуше, у толико ће се наравно теже примити. Кад се воћке с јесени па и преко зиме забораве одмах да утрапе, или се то ма из којих узрока не учини, онда се оне због наведених разлога, не могу толико да оштете, међу тим, кад с пролећа и само за кратко време буду ван земље, онда им се смежурају (сасуше) жиле, грање и леторасти, па су у толико и неподесније за сађење.

5. Земља преко зиме усише велику количину влаге, те зато и воћке које се саде с јесени и зими, касније мање пате од суше, од воћака које се саде у пролеће, и приликом сађења није их потребно заливати, међутим, кад се саде у премалће, онда је заливање посве нужно.

6. За оне, који воћке купују, свакад је боље да то учине с јесени или зими, јер ће тада имати много већи избор, због чега ће добити и воћке много боље каквоће, а неће их ни »аспре« скупље стати. Па и у сортама имаће жељени избор, јер је мања могућност, да ће се у ово време разграбити.

7. Јалови а нарочито родни пупољци, почињу да пупе и терају већ од фебруара, па се зато приликом копања, поковања, преноса, сађења, ит.д. могу лакше да оштете и униште, него у добу, кад воћке мирују (од октобра до фебруара). А с тога што воћке које се саде од фебруара и касније пате приликом преноса од суше и жеге и то далеко више но воћке које ће се садити с јесени, излази, да ће се код њих и тиме знатно отежати примање и правилно развијање но код воћака које се саде с јесени и зими.

Као што се види има доста и јаких разлога који говоре у прилог зимском сађењу воћака, а кад се томе дода, да је воћар у то доба и беспосленији но у пролеће, онда не остаје ништа друго, него — латити се посла. Само при том треба пазити, *да се сађење не врши за време мразева и кад је земља сасвим влажна, као и да се предузима што раније, јер ће и сађење, као што је наведено, бити у толико повољније, боље.*

Разлозима, да сађење воћака треба предузети у пролеће на тешким и влажним земљама нема просто никаква смисла. О томе воћар Гоше вели: *»Толико је година како садим воћке без обзира на климу, положај и особину земље, садим их свуда где год могу, па још нисам запазио да воћке посађене у јесен и зими на тешким и влажним земљама пате у чему нешто више од воћака које су на истим земљама посађене у пролеће«.*

Благ.

---

*

Многе српске новине огласише, да је синоћ приспео књаз руски Иван Горчаков. Дошао је ради женидбе. Ја сам био у истом вагону, кад је он полазио за Русију са својом младом. Казаше ми да је то Иван Горчаков. А како је њој име не знам, тек чух да Горчакова не зове Иване, већ: Драгољубе, Драгољубе! Шта то значи, не могу да знам.

*

Од тога доба прође повише времена. Горчаков је долазио два три пута у Србију, а разгледао је како чујем и нека имања. Хоће тако вели, да подигне шећерну фабрику, да тиме заглади некадашње сиротовање своје у Србији, да испуни жељу тројице својих земљака а највише да тиме покаже колико воли отаџбину своје миле — Сеније! Причају да и капом и шаком помаже пољску привреду!

(по Frink's Rundschau) **Јеленко.**

ПЕСАК И ВИНОВА ЛОЗА.

У бр. 22 «Орала» од ове год. изашао је чланак г. А. Мустакова под горњим насловом и због његове вредности доносимо га у целини.

»По самом наслову овога чланка читаоци могу на први поглед мислити, да ово неколико редака посвећујем песку, који је до скора сматран за најнепродуктивнији материјал у агрикултурном смислу.

Тај песак, који заузима и пустоши велику површину земног шара, и који је до скора сматран као излишан и неудесан за ма какву културу, данас је од значајне користи. Нужда, која се изродила жељом народа, да сачува и природни живот једном најраспрострањенијем и доста старом културном растињу, које је највише страдало и страда од разних животињских непријатеља, — нагнала их је да прибегну томе ситном и летећем песку, тражећи у њему сигурно склониште за то растиње од свих његових непријатеља.

То растиње — проузроковач прогреса у агрикултури — је племенита домаћа европска винова лоза, и да би је спасли и сачували од страшног, свакоме познатог непријатеља филоксере, дошли су на мисао да је посаде у песак, где филоксера апсолутно нема никаквог приступа.

На ту мисао дошле су пре неколико годи на, школовани винодељци у Француској где је се појавило филоксерино питање, и где се најживље радило и ради за опстанак омиљене у целоме свету — винове лозе.

Та мисао дочекала је своје остварење.

Сађењем винове лозе на многим песковитим местима и добри резултати, који су постигнути тим новим култивисањем лозе, Французи су дали повода и другим образованим државама, да следују примерима у томе раду и већ су нешто иницијативом месних државних власти а нешто иницијативом чувених виноделаца, засађени велики простори од самога песка виновом лозом.

Чисто је човеку невероватно, кад чита или од некога слуша, да је могућно да једна до скоро непродуктивна песковита подлога постане тако продуктивна, док сам не види и пред самим фактом не каже: да је тако.

Читао сам доста, о сађењу лозе на песку, и резултатима постигнутим отуда, али никако нисам веровао, да ће наша лоза моћи да успева на таквим местима, која изгледају као пустиња од навејаног песка од неколико метара дебљине, док нисам случајно видео, што ми је значајно помогло у изучавању науке, којој сам се посветио. А упечатци, које је на мене учинио тај песак, дадоше ми повода да напишем ово неколико редака.

Место, где сам случајно видео то ново култивисање винове лозе на песку, јесте град Журжевац (Хрватска) недалеко од реке Драве.

Случај да видим то ново култувисање лозе, беше за мене драгоцен за добро изучавање тога питања, на самом месту. Хрватско правитељство, наредило је професору винодеља на тамош, пољопривредној школи, г. Радићу, да прегледа државне винограде засађене на чистом песку и да изда своја настављења за потребно обделавање. Том приликом ме позове да одем с њим и видим оно, што ми је теориски предавао у школи. Са највећом радошћу одазвао сам се позиву.

Пре него што сам дошао на само место где је посађен државни виноград, још из далека се видели недогледни пешчани насипи који заузимаху огромну просторију.

Чим ступих ногом на онај ситан песак, изведох моје погрешно убеђење: да је немогуће култивисање лозе у тако летећем — покретном песку. Али факт је факт и неможе се преиначити и он поништи моја погрешна убеђења, кад дођох до самих лоза и кад се уверих да је наша племенита европска лоза најбујнијег пораста, а оно зелено лишће међу светлећим песком чини особити утицај на човечију душу.

Кад смо стигли у само место виноградско, пресрели су нас г. Др. Бресинчан (председн. окр. суда града Журжевца и управитељ овог државног винограда) и г. Др. Першић (државни заступник) и проведоше нас по целом винограду, који заузима преко 100 хектара.

Да би читаоци имали појма о овој пешчаној подлози ево да изнесем да је хемијском анализом овога песка нађено да у њему има чистог белутка 75% а остало других примесака. Та количина је довољан доказ да је таква подлога — земљиште, у потпуном смислу крајње песковита.

Шта мислите: да ли је држава постигла свој циљ у погледу разведравања свести околине препоручивањем култивисања лозе на песковима, што чини средством овог винограда? Немогу а да не потврдим то: да оваке примерне школе, најуспешније утичу на један народ у погледу његовог моралног и економног напредка. Само такве примерне школе отварају очи заспале околине пред тим благодатима — природним богаствима!

Пошто смо разгледали тај државни виноград дођемо у колебу, ту се одморисмо и ручасмо и све време проведосмо у најинтересније разговору.

Како наши разговори имају важности за опште благостање сељака, неће бити на одмет да изнесем мишљења г. Др. Бресинчана: На моје питање да ли се је досад приметило у селима, заинтересовање — за своје личне интересе и да ли је изазвала код просте масе ова примерна школа — овај виноград у томе. какву делателност? г. Бресинчан ми одговори од прилике ово: „Наша је држава учинила грдне промене код овдаш. мештана сађењем лозе на овоме пустом месту. Она је тим поступком убила и најмању предрасуду која је владала међу сељанима, они су се варали, да је писано и уређено да све лозе морају угинути, јер нема лека противу филоксере. Али кад су видели добре резултате, који су се показали сађењем наше лозе на оваком песковитом земљишту, учињен је значајан обрт у њиховој памети, и сада их видимо сваког дана, да одавде на колима носе песак у винограде засађене у глинуши или иловачи, па ту ископавају земљу око чокоћа и засипљу песком. Са овим примером, држава ако не учини ништа друго, барем ће изазвати да се овај огромни песковити простор засади домаћом лозом, те да сељани на тај начин бар од чести спасу лозу од филоксере.“

Према свему горе изложеном читаоци могу увидити, зашто сам се латио, да сам о овоме пишем. Да, изабрао сам зато што знам да у нашој Бугарској има огромних сасвим пустих просторија, на којима се не види ништа друго до један једини песак колико човечије допрети може; изабрао сам зато, да обратим пажњу заинтересованих винодељаца, на ове песковите пустаре у нас, које изобилују поред наших река и покрај Црнога Мора“.

* * *

Из многих побуда и ми ово износимо у „Тежаку“, да обратимо пажњу и меродавних читалаца и заинтересованих виноделаца на наше оне велике песковите пустаре, око Голупца, Вел. Градишта и др места поред Дунава.

М. Јовановић.

ЧОБАНИ САТИРУ СИЛНУ ГОРУ.

Људи су највећи непријатељи шума. Они својим неразумним поступком шуму немилице сатиру, а нову ни којим начином не подижу, што је узрок, да добивамо све више оголићених брда, с великим провалама и јаругама. Рђаве последице од таког поступања сваком су познате, за то о томе нећу ни говорити, него ћу напоменути, да и мали људи — чобанчад, грдно сатиру шуму.

Чобани идући за стоком по шуми, обично носе секирице и као из неког уживања секу младо дрвеће или до земље, или превршују њихове врхове. Они ће због једног згодног прута, кога на ком младом дрвету виде, а кога са земље не могу одсећи, пресећи дебло преко пола, само да би добили жељени прут. Прут ће одсећи а остало остане да труне. Па не само то, него сам их виђао, који обарају дрвеће само зарад уживања, да посматрају како ће високо дрвеће приклонити своје поносне врхове кроз густо грање другог дрвећа.

Али чобани чине огромну штету и онда, када гора почне да мезгра. Куд год прођу, а које им се год дрво допадне за вађење мезгре, — остане без коре, Мезгру са извесног дрвећа једу, па кад се и тога задовоље, — почну подмезгралу кору с дрвета да гуле на кајише. У том се надмећу, који ће дужи кајиш коре огулити. Засеку кору при земљи, подвате оздо и повуку, те се подмезграла кора на деблу огули до самих грана. Сваком је, појмљиво да огуљено дрво не може напредовати. С оне стране, с које је кора огуљена, дрво почне пре времена

да труне, и тако учине пре, но што достигне свој пораст. Ја сам уверен, да колико год код нас има дечака чобана, да свако преко године уништи најмање 10 дрвета (разуме се још са свим не одраслих). Представимо ово: нек у једном округу има само 1000 чобана, који редовно за ништа секу дрвеће и гуле кору и да таким начином сваки годишње упропасти по 10 дрвета, значи, да се за једну годину, у једном округу за ништа сатре 10000 дрвета. Представите, колика се грдна количина дрвета таким начином уништи у свих садањих 15 округа, и то за једну годину*. Колика је то грдна штета, па још кад се узме у рачун, да се таким начином стварају разне елементарне непогоде, које сатиру усеве и воће.

Чобани у овом нису криви, него су криви њини старији који допуштају да то раде, и они, који воде надзор над шумама.

Кад најмању бригу водимо подизању шуме, настанимо бар у овом случају, да се оваким начином шума не сатире.

Ник. А. Јовановић
учитељ.

ЈЕДАН РЕФЕРАТ МИНИСТРУ НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ*)

Да се види како је на крају 1893 год. схваћен био задатак Министарства Народне Привреде према пољској привреди, и мере које се истичу на *прво* место у циљу унапређења главних пољопривредних грана, саопштавамо овај реферат. Из додатих примедаба видеће се шта је у овом кратком времену предузимано и доконано по појединим тачкама коју се обухваћене у овом реферату, те нас још боље уверава како је по интересе наше струке веома штетно, често мењање важнијих фактора, а с овим и праваца, у Министарству. —

„Кад сам, одређен за референта за земљорадњу и сточарство (без коњарства), сматрао сам за прву дужност, да Господина Министра молим за дозволу да могу изнети своје мисли о мерама, које Министарство Народне Привреде треба да предузме и изврши за унапређење ових двеју грана пољске привреде. Ово сам сматрао за нужно с тога, што је Министарство, мора се признати, до сада мало од онога извршило, што би му било у задатку да за пољску привреду уради: и што само извршење њихово, као и пресшност једних или других, повлачи разноликост мишљења, од чега се не искључују ни сами меродавни посленици.

Из ових разлога, ја молим Господина Министра да могу, у најкраћим потезима и без јаче аргументације, изнети своје погледе на програм извођења реформа у споменутим гранама пољске привреде, за које имам част ја бити референат.

Пре но што се приступи размишљањима о поправци неког стања, правило је да се то стање онако, како је, констатује. За то би ми требало прикупити податке из пољопривредне литературе и државне статистике, пошто је у овима ово одељење Министарства веома сиромашно. Ну сређивање ових стало би ме више времена; с тога сам слободан молити Господина Министра, да се за сада задовоји, да могу садашње стање земљорадне и сточарства констатовати, и без тих података, у овим тачкама:

1., Ма да се у земљорадњи и сточарству опажају поједине техничке поправке, и ма да се отпочело тежити јаче тим поправкама, чему опет највећи део заслуге пада на Српско Пољопривредно Друштво, а у новије доба и на окружне самоуправе, ипак је производња ових грана пољске привреде у застоју, а у неком погледу стукнула и у назадак;

2., Да у пољопривредном становништву нема још оног стручног знања, које треба и може да покреће техничке поправке с циљем на квантитативно већу и квалитативно бољу производњу;

3., Да у истом становништву нема ни добро организованог кредита, који би га снабдевао потребним капиталом за подстицање и одржавање напредније производње;

4,, Да пољопривредна производња трпи од недовољно уређених пољопривредних односа, у погледу службености, пољске полиције, извршења комасације земље и техничко-културних мера;

5., Што је пољопривредна производња необезбеђена од штета, које наносе елементарни случајеви: град и поводањ; и

6., Што су интереси пољопривредне производње, нарочито у погледу на промет производа и саобраћај, како у земљи тако и према иностранству врло мало гајени.

Овај ресиме о садашњем стању, а уједно и узрока за што је оно такво, обележава нам одмах и пут, казује нам и реформе, на које треба нашу пажњу да обратимо. У том раду највише је ангажована држава, да га подесним законодавством и буџетским средствима, која треба да буду изобилна, развије живахно и стално. И према томе, дакле, рад Министарства Народне Привреде имао би се кретати у овим правцима:

1., да организује потпуну пољопривредну наставу према нашим потребама и могућности;

2., да организује пољопривредни (тежачки, сеоски) кредит;

3., да организује осигурање производа земљорадње и сточарства (стоке);

4., да законодавним путем регулише односе у циљу слободније и јаче примене модерних културних мера;

5., да узме у што јачу заштиту интересе пољске привреде, нарочито према иностранству (извозу); и

6., да гаји и потхрањује што тешње везе са установама, које имају или треба да имају задатак унапређења земљорадње и сточарства.

Шта треба и у колико треба Министарство по овим тачкама да предузме, мени је част предложити ово што иде.

По *тачци 1.* — За стручно, пољопривредно образовање, ми имамо данас само *две* школе; Ратарску у Краљеву и Воћарско-Виноделску у Букову. Оне су установљене на основу закона од 14 фебруара 1882., који, у чл. 2. гласи:

„О државном трошку установиће се и издржавати *најмање* три ниже школе за пољску привреду, и то:
једна школа за ратарство:
» » » винодаље и воћарство.
» » » сточарство-планинско газдовање".

Према томе закону треба, дакле, да се установи још једна школа: „За сточарство и планинско газдовање".

Ну, кад би се и ова трећа установила, још не би била подмирена потреба за ниже пољопривредне школе код нас. По мом мишљењу треба установити, осим постојеће *две* најмање *две* ратарнице, о државном трошку, и то: једну на државном добру код Баточине (Рогот) и другу на општинском добру код Лесковца[1]). Данашња Ратарница у Краљеву, према климатским географским и привредним приликама у којима се налази приличније је да буде школа за сточарство.

За образовање наставника за ове школе, а тако исто и за попуњавање стручних места у Министерству и осталим економним заводима, који постоје и који би се имали установити, као и економних надлештава и установа, без којих Министарство не може да буде, нужно је имати школу за више пољопривредно образовање. За то је за наше прилике најподеснији облик: „*пољопривредни отсек на Великој Школи*", који би био саставни део философског факултета[2]). Има много јаких разлога, који говоре за овај облик више пољопривредне наставе, а не за

*) То је штета само од играчке чобанске, а колика је штета коју они причињавају за брст стоке, показано је цифрама у чланку „*Нешто о сатирању растовине*" и т. д. који је штампан у прошлом броју. И једне и друге цифре на жалост тврде, да се с нашим шумама и код *новог закона*, поступа врло неразмишљено!!

Уред.

Случајно задржано. Ур.

[1]) На спрему за отварање треће ниже пољопривредне школе г. Министар Народне Привреде предложио је био у буџету 20000 д. Народна Скупштина је тај кредит одобрила, но доцније није ни на што употребљен.

[2]) О предлогу, који је о овоме учинио Министар Наредне Привреде Министру Просвете и Црквених Послова саслушан је Академски Савет Велике Школе. Предлог је *технички факултет у свему усвојио*, а филосовски и то један отсек мишљења је да пољопривредни отсек буде у Топчидеру, а други, да буде изолован завод. Међу тим сви су професори ових факултета сложно изјавили да ће поднети бесплатне услуге, овом заводу на ма којој се основи он буде засновао.

„изоловану пољопривредну академију“. А како би и за Академију опет најподесније место могло бити Топчидер, то би се топчидерско имање могло организовати да буде инструктивно добро спомепутог одсека.

Осим тога за циљеве научног испитивања, неопходно би потребно било основати *„општу (угледну) пољопривредну станицу“*, која би се придружила отсеку, а служала би и за контролисање семена, анализе вина, земље, ђубрета и т. д.[3])

У пољопривредну наставу долазе и тако звана: *угледна (аримерна) пољопривредна добра*“, („пољопривредне станице“), са задатком: да напреднијим практичним пољопривредним радовима земљорадње и сточарства, па у приликама и других пољопривредних грана, дају примера околини, а да су уједно и места за аклиматизовање биљака и животиња (стоке). Према томе она би била места, одакле би се ширила практична знања и била би потстрек за усвајање и примену модерних средстава и мера у области земљорадње и сточарства. Не би била искључена и стоваришта, по потреби и репаратурнице пољопривредних справа, депови приплодне стоке и т. д.

За таква добра требало би одабрати подеснија државна имања[4]), за тим општинска и манастирска (као у Букову[5]). Осим тога треба радити на томе, да *сваки* округ има такво добро, уређено, разуме се, према географским, климатским и економним приликама појединих округа, и то тако: да управно особље наставља и издржава држава, да оно стоји под управом Министарства, а откуп земље (ако је потребно), подизање зграда, инвестирање и остали трошкови организације добара да падну на терет дотичних округа.

(наставиће се)

БЕЛЕШКЕ.

Не уврћите лампе! — Може се рећи да нема, ни једне куће, у којој се није прибегавало штедњи у горењу гаса (петролеума) «увртањем» лампе, т.ј. удешавањем лампе да «чкиљи.» То се чини по навици, и што се верује, да се тиме у истини чини каква уштеда. Ко у то не верује, нека упали две једнаке лампе, па нека хвата рачун у томе, колико ће изгорети гаса за извесно време у увртнутој а колико у неувртнутој лампи. Или, ко нема две подједнаке лампе, нека једног вечера уврне лампу за неко време, а другог вечера нека пусти лампу да светли колико треба, наравно за исто време, и нек затим хвата рачун о количини утрошеног гаса. Ма какву пробу да чини, увериће се, да је и у једној и у другој лампи изгорело гаса у подједнаким количинама, да се дакле у томе не чини никаква уштеда. У место уштеде, увртањем лампе прави се напротив штета, јер се тада развијају опаки гасови угљеников двооксид и угљеников моноксид, којима се окужи ваздух у соби,те се тако удише нездрав и шкодљив ваздух. Кад се узме, да у кући где има ситне деце, увртнута лампа «чкиљи“ преко целе ноћи, онда не треба да нам је чудновато, што су таква деца жута и слабуњава, јер се развијају у нездравом ваздуху. Угљеников је двооксид тежи од ваздуха и зато ако се спава по земљи, патосу, онда може да буде, и врло опасан. Није редак случај, да се и матори на тај начин угуше, а има случајева, да је и цела породица спавајући на земљи, заспала вечитим сном. Напротив, угљеников двооксид лакши је од ваздуха, па ако га има у соби и у не знатној количини, производи несвестицу, главобољу итд Зато не уврћите лампе!

* * *

„Лек“ противу филоксере — El de Fensor de Granada као што «Орало» јавља, прича да се у провинцији Алпујарна догодио овакав случај:

«Село *Валор* дуго време је производило велике количине белог лука за Мексико. Последњи година овај извоз је био спречен — готово никакав. Један земљоделац и виноградар имао је велику количину белог лука, што га није могао продати, реши се да га закопа око чокоња које је филоксером заражено — што и учини. С пролећа, кад лоза пупи, изненадио се кад је видео да је и заражено чокоње изванредно напупило, као потпуно здраво. — Филоксере је нестало и лозе су дале изврстан плод. Други земљоделац, сведок овога, постиг'о је исти задовољавајући резултат на на исти начин.“ Ми не верујемо да је то и у ствари какав лек, али кад је већ испуштен на јавност, (као и многи други), и кад је тако јевтин, онда га и ми спомињемо, па ко хоће, нека га проба. — **Јов.**

* * *

Питије „сулц“ од јабука, крушака, дуња и мушмула. — Воће ово (свако за се) исећи у кришке па додати воде да воће огрезне и кувати док кришке толике омекну да се сламком могу набадати; за тим их изручити у тил или ореће платно (органтин), повезати и као кад се сири, чиме притиснути, да се сок оцеди. На 1·5 литар сока узети 1 кгр. шећера, шећер прелити соком и кувати док се капљице на тањиру не почну питијосати, мешајући марљиво, да не би загорео, а да питије буду провидне, додати на литар сока по 1 кашичицу испрашене креде, која пре је тога у води добро пречишћена. Питијама пошто се расхладе, напунити судове и повезати хартијом.

* * *

Ames Plow, — Тако се зове најновија америчка справа за мућање и цеђење воћа и грожђа (види слику на стр. 494.) Мућача је с леве стране, има два ваљка, који се окрећу један према другом, а удешени су тако, да се према различним сортама могу и зближавати и размаћи; у раду је веле изврсна, много боља од таких справа које су израђене по старим системама и немају никаквих мана. — Израда им је у свему солидна. Праве се у две величине, од којих мања (№ 1) кошта 75 а већа (№ 2) 150 форинта (од 170—340 динара). Продаје их амерички агенат *Ад. Полак* Wien X. Waisen-Hausgasse.

* * *

Хранење стоке и живине кромпиром. — У нас се ова корисна биљка не гаји у довољној количини ни за људе, а камо ли и за стоку. У другим земљама њој се уступају целе њиве, јер је рад олакшан удесним справама за то, па се зато поред хране за људе троши и на храну стоке и живине.

Ми ћемо за овај мах извести неколцке податке из немачких новина «Der Praktiscbe Landwirth» који се односе на хранење стоке и живине кромпиром, до којих се дошло различним испитивањем, а износимо их у жељи, да и наши привредници, који су у прилици, да имају кромпира у повећој количини, и за то имају рачуна, одвоје мало кромпира и за — стоку.

Ево тих података:

«*Гирард*, француски испитивач, хранио је *кромпиром и репом* волове и овце, и у томе, добио је ове ресултате:

Волови, којима је давао на дан 55 килограма *репе*, напредоваху дневно са 1·045 кгр.

Волови, којима је давао 27·5 кгр. *кромпира*, били су тежи сваког дана за 1·43 кгр. а волови, којима је давао 33 кгр. *кромпира* на дан, беху дневно тежи за 1·43 килограма;

Овце, које добиваху преко дана 44 кгр. *репе*, биле су теже дневно за 0,062 кгр. Овце, које добиваху на дан 22 кгр. *кромпира*, напредоваху дневно са 0·119 кгр. а оне којима даваше 33 кгр. *кромпира* показиваше већу дневну тежину за 0·147 килограма.

За извођење ових огледа, кромпир је куван а поред кромпира давани су стоци још и сено и слама. Из тих огледа изводи се као закључак, да кромпир има од прилике за два пут већу храниву вредност но репа.

Према томе Гирард вели: *Здрави и зрели кромпири су врло добра храна за гојење стоке.*

«Професор *Фјорд* из Данске, пронашао је на основу чињених огледа, *да 4 кгр. кромпира одговарају по својој хранивој вредности 1 кгр. ражи или јечма.*»

«Професор *В. А. Хенри*, управитељ пољопривредне опитне станице у Висконзину, чинио је огледе с кромпиром кувао их је најпре у железном казану, па је затим додавао кромпиру толико кукурузног (пројног) брашна, да се начини густа мећа (каша). На 445 кгр. кромпира, додавао је 100 кгр. пројног брашна. Другим неким огле-

---

[3]) И за ову је предвиђена била прилична сума у буџету.

[4]) У ту сврху већ је чињен корак и дошло је се до решења, да државна добра (земљишта) пређу под управу Министарства Народне Привреде.

[5]) Да се и манастирска добра могу експроприсати за пољопривредне заводе учињен је био предлог Господину Министру Грађевина, и овај је спремио законски пројекат.

зима, доказао је, да кукурузно брашно има нешто већу храниву вредност од јечма. Но што је главно, његови огледи, слажу се у свему са огледима Фјордовим, те се по томе са сигурношћу може извести закључак: *да 4 килограма кромпира по својој хранивој вредности одговарају 1 килограму јечма или ражи скоро толикој количини кукурузног брашна.*

Кувани кромпири измешани с кукурузним брашном важе као врло добра храна и за живину.

Па и да се не узме у обзир толико хранива вредност кромпира ипак су они врло добра храна, с тога, што врло повољно утичу на организам, и што у њима имамо згодно средство за промену хране нашој стоци и живини.»

О томе, како треба хранити стоку кромпиром, *Гирард* вели ово: «За волове и овце ваља употребљавати само куван кромпир, јер је у пракси доказано, да је тада од њих а исто тако и за осталу стоку, најбољи успех. Свињама, кокошима, гускама и паткама, може се давати и сиров кромпир.

Кромпир за коње, овце и краве, ваља да је у кришкама. Исећи се може или на сецкалици за репу или на дасци сикиром. Музним кравама може се давати дневно 12·5 кгр. кромпира а ако се даје више онда се може погоршати квалоћа масла.

Овци даје се дневно 1·5—2 кгр. кромпира а гојазној и до 4 килотрама.

Радним коњима даје се дневно 5—6 кгр. од грла; више не треба давати, јер се успављују. Беспосленим коњима и приплодној стоци, може се давати и нешто више.

Свињама не прија тако добро сиров (свеж) кромпир. Кад се кромпир кува не треба узети много воде већ само колико је потребно да се скува, и да сувишна вода затим испари. Куване кромпире треба изгњечити и додати толико пројног брашна, да се начини, као што је речено, густа мећа, јер густу мећу свиња радије граби но водњикасту, ретку.»

ГЛАСНИК.

МИ
АЛЕКСАНДАР I.

по милости Божјој и вољи народној

Краљ Србије

Проглашавамо и објављујемо свима и свакоме, да је Народна Скупштина решила и да смо Ми потврдили и потврђујемо:

ЗАКОН
о
ОБНАВЉАЊУ И УНАПРЕЂЕЊУ ВИНОГРАДАРСТВА.

Члан 1.

Државним расадницима винове лозе, садашњим и новим задатак је:

1., да производе и размножавају издржљиве врсте лозе, које ће давати материјал (резнице, прпорке и калеме) за обнављање народних винограда; и

2., да послуже као школе, у којима ће виноделци на повременим курсовима моћи видети и научити све оне радове, који су нужни за обнављање и гајење винограда.

Члан 2.

За оснивање нових или проширење постојећих расадника употребиће се првенствено државно или општинско земљиште, ако га има и за тај посао може послужити. У оскудици овога, узеће се под закуп земљиште приватних лица докле потреба траје. Но ако се о цени закупа не би могао постићи споразум, земљиште приватно откупиће се по закону о експропријацији.

Члан 3.

Надзор над расадницима вршиће се по правилима, које ће прописати Министар Народне Привреде.

Члан 4.

Настојници расадника постављају се претписом Министра Народне Привреде и плата им је од 1500—2500 динара годишње.

Осим плате имају бесплатан стан или додатак у новцу, колико према месним приликама одреди Министар Народне Привреде.

Члан 5.

При сваком расаднику поставиће се претписом Министровим потребан број калемара, чија плата не може бити већа од 1200 ни мања од 600 динара годишње.

И калемари имају права на бесплатан стан или новчану накнаду према одредби чл. 4.

Члан 6.

Министар Народне Привреде, може примити у службу, на дуже или краће време, за виноделске крајеве, и путне наставнике виноградарства из реда људи који томе позиву могу одговорити.

Министар Народне Привреде овлашћује се да нарочитим правилима пропише све што треба за те наставнике.

Члан 7.

Ако би поједине општине, срезови, окрузи или пољопривредне удружења сагласили се да оснују расаднике, ради подмирења месне потребе, Министар Народне Привреде овлашћен је, да им може помоћи сталном новчаном потпором или стручном снагом.

Потребно земљиште за расаднике прибавиће се на исти начин као што је прописано у чл. 2. за државне расаднике.

Члан 8.

Кад општински, срески, окружни или друштвени расадници приме државну потпору, потпадају односно надзора и уређења под све уредбе прописане за државне расаднике, но произведени материјал (резнице, прпорци и калеми) употребиће се првенствено за одређену околину (општину, срез, округ итд.), која подноси трошкове око њиховог издржавања.

Одредбе чл. 7 и 8. важиће и за оне општинске, среске, окружне или друштвене расаднике, који су основани пре овога закона.

Члан 9.

Земљишта под расадницима и виноградима подигнутим на издржљивој лози, ослобођавају се плаћања пореза за десет година; а виногради подигнути на живоме песку ма којом врстом винове лозе ослобођавају се од пореза за двадесет година.

Осем овога, терен живога песка који се налази у својини државној, може се краљевим указом на предлог Министра Народне Привреде и Финансија уступити у својину појединим виноделцима за подизање винограда.

Члан 10.

Сопственици винограда подносиће пријаве за ослобођење кад засаде најмање десет ара (1000 чокота или једна мотика).

Ослобођење почиње са првом годином иза оне у којој је виноград накалемљен и рачунаће се од 1. јануара.

Министар Народне Привреде овлашћује се да пропише правила о уживању ове повластице, која се, ни у ком случају, не може дати два пут за једно исто парче.

Члан 11.

Повластица у члану 9. важиће само за оне срезове и округе, који се огласе као филоксером заражени.

Члан 12.

Пренос лозе железницом вршиће се бесплатно.

Члан 13.

Министар Народне Привреде одредиће продајну цену појединим врстама лозе из државних расадника. Он је властан да може појединцима, удружењима, школама, црквама и манастирима и покрајинама, које су највише оштећене, давати потребну количину издржљиве лозе бесплатно, пошто добије уверење, да ће се иста корисно употребити.

Члан 14.

Ко бесплатно добивену лозу из државних расадника упропасти, казниће се новчано са десет пута оноликом сумом, коју износи вредност упропашћене лозе.

Члан 15.

Молбе и пријаве за лозу ослобођавају се од таксе, која је до сад плаћана по закону о таксама.

Члан 16.

Винова лоза калемљена или за калеме подесна и издржљива, ослобођава се, при увозу, свију државних и општинских дажбина. Али ће одобрења за увоз давати Министарство Народне Привреде само кад земаљски расадници нису стању да потребу подмире.

Члан 17.

Да би се виноделски крајеви снабдели вичним калемарима и поузданим радницима, држаће се у смислу чл. 1. под 2. сваке године практични курсеви у државним расадницима.

На ове курсеве дужне су општине од којих се затражи послати оноликн број младића (слушалаца), колико одреди Министар.

Трошак око издржавања ових ученика за време поуке пашће на терет дотичне општине, ако се сами не би могли издржавати.

Слушаоци курса имају бесплатан подвоз на железници за одлазак и повратак.

Члан 18.

Поукама на практичним курсовима руководиће настојник расадника уз помоћ свога особља.

Ближа опредељења о држању ових курсева прописаће Министар.

Члан 19.

Овлашћује се Министар Нар. Привреде, да може одредити сваке године у границама буџетске могућности, једну суму у име награде за винодеље заслужним лицима или удружењима.

Награде ће се давати путем стечаја.

Члан 20.

Сви трошкови по овом закону исплаћиваће се из суме за то одређене годишњим буџетом.

Члан 21.

Приходи од расадника слаће се непосредно Министарству Народне Привреде и оно ће их употребљавати на потребе предвиђене овим законом.

Члан 22.

Закон овај ступа у живот чим се обнародује.

Препоручујемо Нашем Министру Народне Привреде да овај закон обнародује и о извршењу се његовом стара; властима пак заповедамо да по њему поступају, а свима и свакоме да му се покоравају.

28. Новембра 1895.
у Београду.

АЛЕКСАНДАР с. р.

(М. П.)

Видео и ставио државни печат,
чувар државног печата,
Министар правде,
А. Нинчић с. р.

Министар
народне привреде,
Вучко Д. Стојановић с. р.

* * *

Гошеов следбеник. — У Немачкој и пером и делом, највећа гласа и уважења има данас са свога умешног и вештог произвођења воћака, како високих тако и кржљуша (ниских воћака) у свима вештачким облицима, *Никола Гоше*, управитељ винодељско-баштованске школе у Штутгарту. Ко је разгледао слике различних облика воћака у његовој цењеној књизи „Handbuch der Obstkultur," помислио би, да је то само на хартији, али не, Гоше, све таке облике има и у природи. Није један, који је видео његову школу и његове воћке.

И Српско Пољопривредно Друштво, у намери, да своју градину претвори у украсни вотњак, набавило је извесан број воћака, па је задовољно с поруџбином, а ове године, попунило је највећи простор своје градине исто тако добрим воћкама, али не од Гошеа, већ са свога добра у Шапцу.

Управник друштвеног добра г. Светолик Петковић, користећи се поменутом књигом г. Гошеа, произвео је тако дивних пирамида, кордона и палмета од разних врста воћака, да ни најмање не усту, пају Гошеовим воћкама, и зато се за њега с правом може рећи, да је Гошеов следбеник. Ми му зато топло честитамо. Хвала му!

Б.

* * *

Љубићска Пољопривредна Подружина, — имала је збор у Мрчајевцима, у недељу 20. пр. м. Од стране Српског Пољопривредног Друштва био је као његов изасланик г. *Владимир Ђорђевић*, наставник Ратарске Школе у Краљеву.

Присутне је поздравио кратким а језгровитим говором, познати усталац г. *Коста Лазић* подружински председник, и начелник срески објаснивши им циљ тога састанка, а затим је, честити старинз пречасни г. *Стеван Продановић* свештеник, и подпредседник подружински у свом лепом говору, истакао важност ове пољопривредне подружине и њен утицај, који ће имати на унапређење свих грана пољске привреде у својој околини, с напоменом, да у остварењу ове корисне установе, имају највеће заслуге учитељи среза љубићског. — Хвала им!

После говора г. Продановића, поздравио је присутне од стране Српског Пољопривредног Друштва његов изасланик, г. *Ђорђевић* објаснивши им велики значај пољопривреде у опште а нарочито за Србију. Није пропустио, а да не спомене на ком је ступњу пољопривреда у страним државама, и да уочи узроке њеног назатка у Србији, па, кад је све то истакао, и поменуо средства којима се унапређује пољска привреда, изјавио је, да се Српско Пољопривредно Друштво нада, да ће и ова, најмлађа, пољопривредна подружина, слошким радом и челичном истрајношћу својих чланова, неуморно утицати на унапређење свих грана пољске привреде у својој околини.

Вредни прегаоц, г. *Андро Л. Дрињаковић*, учитељ и подружински секретар, прочитао је важније одредбе из подружинских правила, која су узгред речено посве угледна, а после тога, прочитао је и изјаве двојице чланова: да поклањају Подружини нешто земље, за подружинске циљеве. Тада је и подпредседник г. Продановић, усмено изјавио збору, да и он уступа један део свога земљишта за подизање вотњака. Српско Пољопривредно Друштво у овоме кораку увиђа искрену потпору чланова подружинских, и зато им од свег срца благодари, са жељом, да се хиљаде такви добротвори.

На збориштву пали су лепи предлози о *потреби заснивања расадника америчке лозе, о потреби подизања расадника воћака, о набавци ирскалица за сузбијање пероносиоре* итд. што је све примљено с највећим одушевљењем.

Што је највише за похвалу, то је, што се овом приликом уочило да ова Подружина има мален број редовних чланава; највећи је број *утемаљача и оснивача!*

На збориштву било је доста света, одушевљење било је неописано, и успех је нема сумње, сигуран, ако се у томе тако и истраје.

Поздрављајући ову и најмлађу Подружину своју Друштво јој кличе: Сретан рад!

* * *

Калемарски курс. — Хрв. Слав. Господарско Друштво у Загребу приређује практичну поуку „у сухом" калемљењу америчке лозе на свом огледном пољу код Загреба, почев од 19 децембра о. г. Предавања ће се држати сваки дан од 7 часова пре подне до 5 после подне. Курс ће трајати до краја децембра (по нов. кал.) — Сваки који пође на предавање ваља да понесе собом добар оштар нож („перорез") и храну. За поуку у практичном раду долазиће дневно по шесторица; пријавили се више, то ће се свакоме одредити ред, кад има доћи.

Кад ли ће се код нас почети? —

По G. L." Ђ.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XXXI. СЕДНИЦЕ
Управног одбора српског пољопривредног друштва
Држане 19 Септембра 1895. год. у Београду

Били су; Председник г. Милан Антић, потпредседник г. Јаков А. Марковић, чланови одбора: г.г. Анта Голубовић, Коста Главинић Др. Марко Леко, Никола Вељковић и Паја Тодоровић.

Председавао г. Милан Антић председник, бележио г. М. Јовановић секретар.

261.

Прочитани записник XXX-те седнице. — Одбор усвоји.

262.

Прочита се мишљење Секције за Ратарство о набавци америчке лозе и мерама за унапређење винодела у Србији.

Секција је мишљења:

I. Да се за повољнију набавку америчке лозе не треба ограничити само на угарске расаднике, ако се у другим здравим местима може набавка повољније извршити.

II. Питање о томе, да ли је болест «Gomosa bacillaire,» која се у Француској појавила заразна или не, није још дефинитивно решено ни у самој Француској, а пошто чланови секције нису имали нити имају могућности да ову болест испитају, јер је у Србији нема, немогу опредељено изјавити своје мишљење.

Што се тиче свега осталог што се односи на брзо и успешно обнављање нашег винодела, Секција је и раније, још 27 Јуна пр. год. изјавила и доставила Друштву своје мишљење и сада га само поткрепљује са овим:

1. Да се што већа количина лозе набави а најмање 1.000000 ком. Из ове количине да се подмире постојећи расадници у колико је нужно за њихово проширење према предлогу Винодељско-Воћарске школе, а Топчидерски расадник, не само са 4 хект. него знатно прошири. Ово проширење државних расадника за увећање производње издржљиве америчке лозе од преке је потребе да се што пре изврши, као год што је нужно да се прошире: окружни расадник у Крагујевцу, а уз државну новчану и у стручним лицима помоћ и подружински расадник у Свилајнцу. Не мање је од неодложне потребе да се за Поморавље установи расадник у Јагодини а нарочито треба што пре установити расадник за Жупу.

2. Из вишка у резницама, који би преко потреба за проширење постојећих и установљавање нових расадника, преостао, да се не само у половину цене него и бесплатно подмирују на првом месту чисто винодељски крајеви, па тек из сувишка преко овога подмирити потраживања и из других крајева. А ако би и преко тога преостало да се у расалницима упрпоре.

3, И овом приликом Секција нарочито истиче неодложну потребу испитивања виноградских земаља у појединим винодељским крајевима, јер је успех обнављања виноградарства америчком лозом условљен од каквоће земље у погледу на проценат кречњака кога у себи има. А с обзиром на природу наших виноградских земљишта требало би набавку сада извршити овим редом: на првом месту «Порталис« за тим «Рупестрис,» па «Солонис» и на послетку »Берландијери.»

4. Једна од великих недаћа у обнављању винограда је, што многи сиромашни појединци, који би се врло радо прихватили подизања винограда на подлози америчке лозе, немају новчаних средстава, а не могу да нађу начина за прибављање кредита под повољним условима исплате, те да могу припремити земљиште како треба. Овакве виноградаре треба помагати налажењем начина за давање потребног капитала под повољним условима (Аустро-Угарска мање виноградарска земља, даје из државних средстава за обнављање винограда, појединцима потребан капитал и без камате) Осим тога винограде подигнуте на подлози америчке лозе, требало би ослободити од плаћања пореза најмање за пет година.

5. Нужно је, управ неизбежна је потреба, да се систематски и што више ради на обуци у калемљењу америчке лозе тако, да се сваке године може пустити у самосталан калемарски посао по 10 до 20 спремних, вештих и сигурних калемара. Ово ће се постићи ако се у пољопривредним школама у Краљеву и Букову сваке године, од ђака који сврше школу задржи 5—10 ђака, да се искључиво обуче калемљењу лозе и воћа и познавању оних погодаба, које су нужне за успешно подизање воћа и лозе Ове ђаке у тој вештини калемљењу треба тако обучити, да се с потпуном сигурношћу смеју упустити у самосталан рад калемљења са успехом.

6. Пре него што би се у народ пустио потребан број спремних и вештих калемара, нужно је да се израде и штампају кратка разумљива упуства са сликама о подизању винограда америчком лозом и о калемљењу исте, па да се поклањају свакоме, ко се прихвати тога рада.

7. Да обнављање виноградарства буде стално, сигурно и са успехом, нужно је да Министарство Народне Привреде има једног сталног стручњака за винодеље и воћарство, који ће на сигурним основима проучавати све погодбе које унапређење виноградарства и воћарства захтева; и напослетку,

8. Да се код пољопривредних школа заведу пољопривредне опитне станице. — Одбор усвоји мишљење с тим да став трећи под 1 гласи овако: «Друштву је нарочито част предложити Г. Министру да се одмах још ове јесени установи расадник за Жупу, а за Поморавље, да се присутни припремама за установљење расадника у Јагодини.»

263.

Читају се реферати г.г. Милутина Савића управитеља Винодељско-Воћарске школе и Живка Шокорца секретара Мин. Народне Привреде у којима су изјављена мишљења о делу г. Др. Вјекослава Керешкељија I. «Domaća Šljiva i njezin uzgoj, Suha Šljiva итд. II «Jabuka Zelenika,« која су им тражена од стране Министарства Народне Привреде; тако исто и акти, које је г. Министар Народне Привреде са писмом од 12 т. м. ЗБр, 1530 заједно са рукописима и моделом «Зеленике» Друштву послао и од њега тражио стручно мишљење, пошто се г.г. референти у мишљењу не слажу.

Пошто је Одбор све ово проучио одлучи:

1. да усваја реферат стручњака г. Милутина Савића и само ону његову напомену, која се односи на произвођење дивљака — подлога из семена;

2. да би за ову напомену и за промену дијалекка требало претходно тражити одобрење од писца; и,

3. да би из призрења према пишчевим намерама, а и са обзиром на то што је та ствар о штампању већ једном решена требало поступити по решењу Министарства, о коме је и писац извештен писмом од 8 децембра 1893 г. ЗБр. 3753.

264.

Чита се писмо, којим Г. Министар Народне Привреде тражи извештај о резултатима, који су постигнути раздавањем семена од свилаца у овој години, а уједно и мишљење о мерама за унапређење свиларства. које треба одмах предузети и шта ваља чинити у потоњим годинама а нарочито мишљење о набавци и раздавању семена од свилаца за идућу сезону. — Одбор одлучи да се умоли одбор за свилодеље да по овоме тражењу поднесе извештај и изјави своје мишљење.

265.

Прочита се молба Милића Милојевића економа из Драгуше, којом моли друштво за помоћ у справама и алатима. — Одбор реши да по овој молби заступник економа г. Никола Вељковић реферише.

266.

Прочита се молба Огњана Луковића из Станьева, да Друштво подејствује код г. Министра Народне Привреде, да му се из државних расадника изда 6000 лоза калемљених на «Рипарији соваж» и 2000 резница од «Рупестриса.» — Одбор реши да му се по молби учини и зато умоли Г. Министар.

267.

Секретар реферише да се ни ове године не може држати пројектовано предавање о употреби мућаче у Нишу и околини к Књажевцу јер по добивеном извештају берба грожђа није повољна у овим местима. — Одбор прими к знању.

268.

Прочита се молба Уроша Урошевића из Д. Трепче, да Друштво дозволи, да на друштвену адресу може увести тријер који је за своју

потребу набавио из фабрике «Клајтона и Шутлеворта». — Одбор реши да се овај тријер унезе на друштвену адресу.

ЗАПИСНИК XXXII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва,

Држане 26. Августа 1895. год. у Београду.

Били су: Председник г. Милан Антић, потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Бучко Богдановић, чланови одбора: г.г. Анта Голубовић, Александар Секулић, Коста Цриногорац, Коста Главинић, Милосав Куртовић, Никола Вељковић и Паја Тодоровић.

Председавао г. Милан Антић председник; бележио г. М. Јовановић секретар.

269.

Прочитани записник XXXI. седнице. — Одбор усвоји.

270.

Секретар реферише да су стечајем за увођење напреднијих начина радње поред осталих расписане и награде:

I. 350 дин. «за правилно подигнут воћњак од једне или више врсти воћака с обзиром на избор врсти и сорти воћака и пресадница, даље на правилност растојања воћака начин расађивања и негу а на простору најмање пола хектара;

II. 300 дин. ономе «ко изведе у расаднику 500 двогодих бобића црних или белих на песковитом земљишту у срезу рамском или голубачком окр. пожаревачког за засађивање песковитог земљишта; и

III. 400 динара онома «ко на ма којој брдској страни на усамљеној чистини удаљеној свуда у наоколо од ма какве шуме на 2500 метара у срезу нишком подигне сад на простору од 1 хектара из семена вештачким сејањем и то мешан највише бељиком, па буквом јавором и јасеном.»

За награду под I. пријавили се г. Милутин Жујовић из Врачевића; Јелена Казимировић из Кожувара; обоје у окр. ваљевском. и г. Мелентије Стевановић старешина манастира «Радовашнице у окр. подринском Осим ових пријавио се, али не умесно, јер је из окр. ужичког г. Арсеније Прокопијевић прота пиваички с тога што право на такмичење имају само окрузи: ваљевски и подрински по овогодишњем расписаном стечају.

Пошто су испуњени услови који се стечајем траже. — Одбор изабра за чланове оцењивачког суда г.г. Анту Голубовића, Светолика Петковића и Војтеха Буријана, који ће воћњаке пријављених лица прегледати и свој суд изрећи, коме ће се такмичару награда издати.

А за награде под II и III за које се до одређеног рока нико није јавио, имати на уму и у своје време изнети у седнице дотич. секције.

271.

Чита се извештај изасланика друштвеног за предају друштвеног добра у Шапцу Министарству Народне Привреде за Ратарску школу, који гласи:

«Према захтеву г. Министра Народне Привреде, а по одлуци и овлашћењу управног одбора у седници од 14 пр. мес. потписати с управником друштвеног добра г. Светол. Петковићем у име Српског Пољопривредног Друштва и одређеним изасланицима од стране г. Министра, прегледали су све оне предмете, које Министарство Народне Привреде прима као потребне за Ратарску школу. Наш записник о предаји и примању имања, заједно са списком зграда и осталих принадлежности, подносим овде у прилогу под ⅄. Друштву с том напоменом. да је такав исти записник и списак предат и г. Министру Народне Привреде.

На тај начин је од стране друштва, сходно одлуци Ванредног збора и решењу управног одбора учињено све што треба. па да имање може примити Министарство Народне Привреде. Потребно је само још да Г. Министар донесе своју одлуку односно пријема друштвеног инвентара, по поднесеном му записнику и списку, и о накнади, која би се друштву за то дала, и да нареди ко ће примити имање и руковати њиме даље за рачун Министарства Народне Привреде.

Осем предмета издвојених и обележених за предају Министарству Народне Привреде на друштвеном добру остали су, као друштвена својина још ови предмети:

око 25000 кгр. пшенице
» 2500 « репице
» 1500 « граорице
1 бик
3 краве
3 телета

и нешто старудије — шкарта — од алата, гвожђа и дрвенарије.

Како храну тако и стоку и шкарт треба распродати, и ја сам мишљења, да се управник добра одмах овласти да то и учини. Бик је отежао за приплод а ни краве и телад нису бог зна шта особито. те с тога и њих треба распродати.

Кад се и то сврши, онда друштво има да избрише из своје имовине добро са целим његовим покретним и непокретним инвентаром, сходно одлуци Ванредног збора. Остаје му још само да учини какав распоред са управником добра г. Светоликом Петковићем и под економом г. Вујицом Ђорђевићем.

Односно г. Петковића поднећемо — потписати и изасланици Министарства Нар. Привреде — нарочити предлог у погледу признања и извесне награде од стране друштва; а ја изјављујем још и ово: ако Минист. Нар. Привреде не прими г. Петковића у службу државну као што му је већ наглашено, онда да га друштво и даље задржи у служби и одмах га позове и употреби као свога економа. За подеконома пак г, Ђорђевића не би више — бар за сад — било места у друштвеној служби; и ако га Минист. Нар. Привреде неби могао задржати на добру као државног службеника онда би га друштво имало одпустити из службе, давши му једномесечну плату унапред, пошто он и иначе већ неколико месеци није на добру већ у војсци.

Напослетку и у име своје и у име г. Петковића извештавам друштво да је одређена сума накнаде за предмете уступљене Министарству Нар. Привреде врло умерена и ниска, укупно узев можда испод половине праве вредности те је друштво у праву очекивати да ће и г. Министар Нар. Привреде одобрити означену суму накнаде.

Још ћу овом приликом изјавити и ово своје мишљење:

1 Да се као приход са добра друштвеног у овој години сматра само оно, што је до сада на име тога добивено: као и оно што ће се добити продајом хране, стоке и шкарта, што је на имању остало не предато Министарству Нар. Привреде.

2 Као расход за ову годину све оно што је до сада издато и што ће се издати до дана копачне предаје имање и разрешења друштвених службеника од службе на добру.

3 Да се сва сума добивене накнаде од Министарства Нар. Привреде за уступљеним му инвентар са добра по одбитку суме накнаде која би се дала управнику добра, унесе у пољопривредни фонд с правом да се унесена сума може употребити доцније на подизање и уређење другог угледног газдинства, ако би се друштво на то решило, или ако тога не би било, онда на помагање и уређење угледних имања код друштвених подружина· — Одбор прими извештај и мишљење изасланиково изнесено у извештају, к знању; а коначна одлука о овом предмету и о изасланиковим предлозима донеће се, пошто г. Министар Нар. Привреде претходно донесе одлуку о примању имања и о накнади за уступљени инвентар,

272.

Чита се предлог г. Александра М. Секулића, Милосава П. Куртовића и Вучка Богдановића који гласи:

«Свршено је већ и друштвено добро у Шапцу формално уступљено Министарству Нар- Привреде за Ратарску Школу.

Нама је, првој двојици као изасланицима и повереницима Г. Министра Народне Привреде, а последњем као изасланику Срп, Пољопр. друштва, — пало у део да извршимо предају и пријем тога добра. Ми смо то доиста већ и учинили и засебно поднели Г. Министру Народне Привреде и Српском Пољопривредном Друштву записник, у коме су изнесени услови под којима се имање предаје и прима и престављена накнада, која би се имала дати Друштву за уступљени покретни и непокретни инвентар.

Предајом овога имања решава се и досадашња судба његова управника г. Светолика Петковића. Он престаје даље то бити а вероватно престаје бити даље и службеник Српског Пољопривредног Друштва. Било да г. Петковић остане у служби и даље код Друштва, било да не остане, — потребно је и правда захтева да му Српско Пољопривредно Друштво по предаји имања ода достојно признање на неуморном труду и раду око уређења тога имања. А да човек, који је провео 16 пуних година на том имању радећи без прекида и стварајући својим знањем, својим заузимањем и својим личним ванредним трудом и физичком снагом од једне обичне запуштене утрине онако

угледно добро као што је оно сада, доиста то и заслужује, о томе су радо верујемо и сви чланови друштвене управе и сами довољно уверени.

Ми пак сматрамо за пријатну дужност да и овим путем истакнемо те заслуге и да потврдимо оно, што је речено и у друштвеном извештају, поднесеном Ванредном Збору, на име: «да највећи део заслуге за постигнуте резултате и успехе на досадањем друштвеном добру, припада садањем друштвеном управнику имања г. Свотолику Петковићу.»

А сматрамо да задовољавамо правду, кад предлажемо, да Срп. Пољопр. Друштво у знак признања и благодарности према своме досадањем службенику г. Светолику Петковићу, учини ово:

1. Да му изда писмену похвалу и уверење о досадањем раду и заслугама на добру.

2. Да му ради обезбеђења породице вотира и изда извесну накнаду у новцу, коју би по нашем мишљењу требало одредити: или према накнади, коју би Друштво добило од Министарства Нар. Привреде и тада би она требала да износе бар 10% (десет од сто) од укупне суме накнаде, или ако накнаде не би било, онда из друштвене благајне суму од једне хиљаде (1000) динара.

На послетку напомињемо да г. Петковић има и право по уговору на извесну накнаду од вредности, коју представља предати воћни расадник и сортиментални воћњак, и да је оптерећен породицом и да је сиротног стања. — Одбор усвајајући изнесане разлоге, једногласно усвоји предлог.

Да се г. Петковићу изда писмена похвала и уверење о досадањем раду и заслугама на добру; а о материјалној накнади решиће се онда, кад се буде решавало о накнади, коју би Друштво добило за инвентар од Министр. Нар. Привреде.

273.

Секретар прочита свој извештај о држаном предавању у Стигу — о раду са машином жетелицом зв. «Continental» — Одбор прими к знању с тим, да жали што г. секретар спречен болешћу није могао остати неки дан више те да прикаже машину у раду на већем простору засејаном пшеницом како би резултати рада с машином жетелицом били уочљивији.

274.

Прочита се реферат г. Никеле Вељковића по молби Милића Милојевића економа из Драгуше, којом моли за помоћ,

Референт је мишљења да би овога вредног и школованог економа требало помоћи са:

1 дијагонал. дрљачом у вредн.	64	динара
1 прашачом и окопачем	«	40	«
1 сечком за сено и сламу	«	64	«
1 прскалицом Нехвиловом	«	34	«
30 килгр. семена «луцерке»	«	54	«
Свега		256	динара.

Из призрења што је молилац школован и врло вредан економ а врло скученог материјалног стања а с обзиром и на то што је место у коме живи у ослобођ. крају Србије. — Одлучи: да му се поклони прскалица и 30 кгр. семена од луцерке; а дрљача и прашач — окопач да му се дâ на почек.

ЗАПИСНИК XXX СЕДНИЦЕ.

Управног одбора српског пољопривредног Друштва

Држате 29. Септебра 1895 год.

Били су: Председник г. Милан Р. Антић, потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић чланови одбора: г.г. Александар Секулић, Анта Голубовић Коста Главинић, Милосав Куртовић, Никола Вељковић и Паја Тодоровић и као гост Драгиша Лапчевић

Председавао г. Милан Р. Антић председник, бележио г. М. Јовановић секретар.

275.

Чита се извештај изасланика друштвених г.г. Паје Тодоровића и Вел. Виторовића о привредно витешким свечаностима које су приређене 24 и 25 Јуна ове год. у Крушевцу. — Одбор прими к знању.

276.

Прочита се писмо Г. Министра Народне Привреде од 21 септ. т. г. ЗБр. 2463. којим тражи од Друштва мишљење у погледу питања:

1. Хоће ли се по предлогу Подружине крушевачке, раздато семе градобитнима за позајмицу поклонити — расходовати.

2. Шта да се ради са заоставшим семеном; и

3. Коме ће Подружина послати новац добивени од продатог семена. — Одбор одлучи да се умоли Г. Министар, да расправу ових питања остави Друштву, да оно учини по своме нахођењу.

277.

Чита се писмо г. Министра Народне Привреде од 26 септ. т. г. ПБр. 5220 које гласи.

«Пратећи одавно рад тог Друштва око унапређење наше пољопривреде у опште, имао сам прилике уверити се о духу искрене одности према земљи, који провејава кроз цео његов рад.

Но при свем том, уверен сам, да није ни за Друштво, као што није ни за мене никаква тајна, да успеси на пољопривреди не одговарају нашим жељама и напорима. Стање наше земљорадње и нашег сточарства стицајем неповољних земаљских прилика тако је у ниском ступњу, да то мора да забрине сваког који ову земљу воли. Земља се не приправља за поједине усеве како треба; усеви се не негују, стрмнина и ливаде пуштају да презревају; нико не води рачуна о плодореду усева, о мењању семена при сејидби, ни о снажењу производне моћи земљине; не гаје се ливаде за добру попашу стоке, пренебрегава се воћарство, напушта се виноделье, народ нема честитих справа ни алата, пушта се сточарство да пропада и преко 75% земље има необрађене, Све то и много друге незгоде императивно налажу, да се нашој пољорадњи поклони најозбиљнија пажња и старање.

Одликован поверењем Његовог Величанства Краља и позван да вршим дужност Министра Народне Привреде, сматрам за своју дужност да са тог места поздравим Српско Пољопривредно Друштво и да му изјавим, да у њему као саставном делу свог подручја гледам најмоћнију потпору за унапређење наше пољопривреде и нашег сточарства и да се надам да ћу том Друштву наћи увек искрено: и усталачног сарадника за извршење тешког задатка који ми је поверен.

У том уверењу молим Управу Српског Пољопривредног Друштва, да ми изволи послати извештај о проматрањима, која је учинило проучавајући стање наше пољопривреде и сточарства, о мерама које би требало по појединим гранама народне привреде у опште предузимати и о сметњама које би требало уклонити, да би земљорадња и сточарство напредовала, и о свему што нађе за потребно да ме извести.

Изјављујући Пољопривредном Друштву у напред своју благодарност, ја га молим, да се одазове мом позиву у свима питањима, која се односе на напредак наше народне привреде у опште и да не клоне у својој ревности око ојачања и подизања наше земљорадње и нашег сточарства, као најобилатијих извора народног благостања и државних прихода, уверавајући га да ће ме на том путу наћи готова на све могуће жртве.» — Одбор налазећи да је овај захтев г. Министров од великог значаја у погледу на опште унапређење пољске привреде, одлучи да се овај предмет изнесе у нарочитој седници, како би се могло исцрпније проучити и донети одлука.

278.

Прочита се молба еснафа баштованџијског, којом моли да Друштво подејствује да се члановима еснафа, учине могуће олакшице у плаћању трошарине на баштов. производе које на пијацу износе. — Одбор одлучи да секретаријат прибави нужна обавештења и реферише,

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР
ЗА 1896 ГОДИНУ

Готов је и може се добити од Српског Пољопривредног Друштва. Садржина му је ова :

I. **Календарски део.**

II. **Чланци :**

Сејалица, од Јована Марковића.

О биковским стаништима, од П. Т. Тодоровића — Бановића.

Подизање дудара по општинама, од Ант. Голубовића.

Подизање винограда домаћом лозом на песковитом земљишту, од Љуб. Којића.

Јасен, Брест и Граб, од Јов. Јекића.

Бресква, од Светолика А. Петковића.

Црвени патлиџан, од д-ра Ђ. Радића.

Избор места за ачеланик и како ваља уредити угледни ковачлук, од Дим. К. Михајловића.

Плетарство, од Арн. Храдецког.

Липа, од К. Б. Ђорђевића.

Сан и јава (приповетка) од Благ. Д. Тодоровића.

III. **Белешке.**

Подсетник коња.

IV. **Подаци и таблице из свих грана пољске привреде.**

V. **Пољопривредни заводи и установе.**

VI. **Српске пољопривредне књиге и новине.**

Има 136 страна велике осмине, а кошта само **пола динара.** Продавци добивају у име рабата 25% за готов повац. С поруџбином ваља похитати.

ПЧЕЛАРСТВО

ла потребу почетника и пчелара, израдио Светозар Љ. Гаврић-Зовић. Београд 1894. 8. стр. 305 са 127 слика. Пчеларство је удешено за почетнике, да по њему могу одмах радити на пчеланику око пчела. Радови су подељени по месецима и описани су јасно и просто. Други део говори о пчеларској теорији. — Министарство просвете препоручило га је за књижнице основних школа, а удесно је и за поклањање ученицима о испитима. Цена 3 динара. Може се добити код Српског Пољоприв. Друштва.

О КАЛЕМЉЕЊУ ЛОЗЕ И ПОДИЗАЊУ НАШИХ ВИНОГРАДА

Написао Милорад Тројановић, руковалац расадника за америчку лозу у Крајини и хонорарни наставник Винодељско-Воћарске школе у Крајини. Београд. 1895. 8⁰ стр. 66. Цена 1 динар.

СТОЧАРСТВО
I ДЕО.

Познавање и неговање тела наших домаћих животиња за Ниже Пољопривредне школе у Краљевини Србији. Београд 1895 8⁰ стр. 121. са 35 слика, израдио Владидир Ђорђевић, наставник Ратарске школе у Краљеву. Издање Министарства Народне Привреде. (Цена 1 динар).

ПОЉОПРИВРЕДНО РАЧУНОВОДСТВО

За ниже пољопривредне школе у Краљевини Србији по Д-ру Голцу и другима, израдио Благ. Д. Тодоровић, наставник Ратарске школе у Краљеву. Друго поправљено издање Министарства Народне Привреде. Београд 1895. 4⁰ стр. 94. (Цена 1·5 дин.).

ЗНАЧАЈ КРЕЧЊАКА У КУЛТУРНОЈ ЗЕМЉИ
СА

Упуством за мерење проценталне садржине креча помоћу калциметра, по француским изворима саставио *Љуб. Којић* наставник Винодеља на Винодељско-Воћарској школи у Букову код Неготина. Београд 1895. 8⁰ стр. 21. Цена 20 пара дин.

ИЗВЕШТАЈ СА ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

Држаног од 1 до 5 јула 1893. године у Монпелију (Јужна Француска) од *Љубомира Којића*. Београд 1895. 8⁰ стр. 72. Цена 30 пара дин.

ПРИВАТНИ ОГЛАСИ.

ТРАЖИ МЕСТО

Један младић који је свршио нашу Ратарску школу и Винодељско-Воћарску Школу у Аустро-Угарској, и који је одговорио војеном позиву жели да добије какво место које одговара његовој спреми. За услове обратити се уредништу,

РЕПИЦЕ ОЛАЈНЕ, има извесна количина на продају, *за семе* и иначе. Цена јој је 20 динара од 100 килограма. Обратити се друштву, или потписатој управи.

Управа добра српског пољоприв.
друштва у Шапцу.

Уз овај број следује додатак од пола табака.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Предлог Српског Пољопривредног Друштва. — Златибор Златибрцима. — Дубље је орање средство противу суше. — И зима је удесна за сађење воћака. — Песак и винова лоза — Чобани сатару силну гору. — Један реферат Министру Народне Привреде. — **Белешке** — **Гласник** — **Друштвени и Подружински послови** — Књижевни огласи. — и Приватни огласи.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник БЛАГ. Д. ТОДОРОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. ВОЈНИЦИ СТАЛНОГ КАДРА И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 49 и 50. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 10. ДЕЦЕМБРА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

ПРЕДЛОГ

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

о

мерама за унапређење Пчеларства у Србији

ПОДНЕСЕН

Господину Министру Народне Привреде

Господин Министар Народне Привреде, изволео је послати Српском Пољопривредном Друштву на оцену и стручно мишљење реферат г. Живка Шокорца, секретара Министарства Народне Привреде, о мерама за унапређење Пчеларства у нашој отаџбини и да од своје стране поднесе предлог о мерама, које би требало предузети за унапређење ове гране.

По том реферату, за унапређење Пчеларства, ваља:

1) да се о државном трошку набаве бар 5000 вештачких кошница, које да се поклоне заједно с поуком о раду, угледним пчеларима;

2) да се субвенцијом потпомогне израда вештачких кошница у нашој земљи.

3) да се Пчеларско-Воћарска Задруга претвори у засебна Друштва за Пчеларство и Воћарство, и по том оба помогну субвенцијом;

4) да се издају премије и субвенције за угледне ковачлуке и извоз меда и воска у већем размеру; и

5) да се тачно врши одредба против употребе свећа у богомољама, ако свеће нису од чистог воска.

Овај је реферат, према друштвеним правилима упућен најпре на оцену и мишљење Секцији за Сточарство, и кад је она свршила свој посао, онда је Друштво, пошто је у седници Управног Одбора проучило рад поменуте Секције, послало Господину Министру Народне Привреде предлог *о мерама за унапређење нашег Пчеларства ове садржине:*

»1. Друштво је сагласно с мишљењем г. референта, да би угледним пчеларима требало поклонити истакнути број (5000) вештачких кошница, јер би се у том случају кад би се они обучили у руковању и пчеларењу с тим кошницама, знатно умножио број вредних и угледних пчелара, а увећањем њиховим, нема сумње умножила би се знатно и производња меда и воска. Већа производња меда и воска у земљи, показала би свакојако, нашим пчеларима, да је ова грана народне привреде у истини привредна и корисна за народно благостање. Чешка, која је по површини велика од прилике као и Краљевина Србија, и у којој сваке године од природних незгода — јаких мразева — угине велики број кошница, има сваке године од самог Пчеларства годишњег прихода на 1,200.000 динара. Толика сума није на одмет ни једној држави, па ни Србији.

Поклонити наведени број кошница није тешко, али обучити пчеларе, да с њима као што треба раде, није тако лака ствар, с тога, што се ова поука мора изводити посве умешно, стрпељиво и поступно. Зато о начину, како да се изведе та поука треба што боље промислити и ваља му поклонити исто толико пажње и бриге као и поклањању кошница. Пчелару, који зна радити с вршкарама, није тако лако приступити раду с ђирзонкама, те би за то сваки такав пчелар, који би добио на поклон једну или више вештачких кошница, био принуђен, да је чак и неупотреби, а тиме би се осујетио главни смер а с тим и корист, која се желела постићи поклањањем вештачких кошница.

Отуда је поука у руковању с вештачким кошницама посве важна ствар, и, кад се она разматра с тог гледишта, онда се и нехотично морају истицати и таква питања, од којих зависи прави њен успех. На име: који је тај, кога понајпре треба обучити и упознати у руковању и раду с вештачким кошницама? Који је тај, који ће предавати поуку о томе? и, напослетку, На ком ће се месту држати таква предавања, а да се њима постигну у истини жељене користи.

Наше сељаке који су најмногобројнији и највећим делом неписмени, врло је тешко обучити у пчеларењу с вештачким кошницама, зато, што они никаквој поуци не поклањају своју пажњу, дотле, док се својим очима не увере о успеху. И баш зато, што су они најмногобројнији, и што имају највише кошница, њима је поука преко потребна, а да би је могли усвојити, нужно је, као што је наведено, да се она одмах и у дело приводи, да све радње у ковачлуку и практично изводе. Да се то постигне, нема друга начина до тог, да се они поучавају посредним путем, и зато, поклањање вештачких кошница у прво време не може се и не

сме простирати и на наше сељаке, већ на онај ред наших јавних службеника, који живи у средини народа, који је по себи многобројан и који је на таком месту, да својим поукама, радом и ауторитетом, може приволети своју околину да прихвати ову грану народне привреде и да се њоме у истини користи. Ти су службеници по мишљењу Друштва **наши Учитељи Основних Школа.** Друштво је тврдо уверено, да би Пчеларство могло поћи знатно у напред, ако би се свакој основној школи поклонило по 2—3 вештачке кошнице, а нарочито оним школама, где се народ и иначе занима пчеларењем. Ради тога требало би у сваком срезу одабрати 5—6 основних школа и њима поклонити кошнице и препоручити им, да их заведу у школски инвентар.

Да би се учитељи ових школа обучили у руковању и раду с вештачким кошницама, Друштво је мишљења :

а) да учитеље треба позвати у време школског одмора на угледне кованлуке, нпр. на кованлук Ратарске Школе, Школе за Винодеље и Воћарство, Пчеларско-Воћарске Задруге итд где би на практичним радовима провели најмање десет дана. Поуку би давали они, који рукују и пчеларе на тим местима. Кад се ово буде понављало за неколико година, онда ће се, нема сумње, запазити осетан напредак, који се тиме постигао. Тада би се учитељима могле показати и најважније радње из Воћарства. Ово би по мишљењу Друштва био прави и најкраћи пут за распростирање пчеларства у народ. Учитељи би у том случају имали и личних користи, јер би мед и восак били њихова својина, те би се тако овом граном и у већој мери занимали, а школа би била центар, око чијег би се угледног кованлука збирала заинтересована околина. Ако би ту био још и вотњак, онда би школа била и расадница за боље и цењене сорте воћа. Ове радње на кованлуку и вотњаку учитељи би обављали са својим ученицима, те би се тако ови још из малена навикавали на рад и привређивање. По мишљењу Друштва ова је мера врло удесна, и њу не би требало мимоићи ни с тога, што је њу истакло и усвојило и Земаљско-Пчеларско Друштво у Чешкој и Прагу.

5) Да би учитељи могли прибавити што већег знања још док су у школама, Друшво је мишљења, да би Пчеларство требало предавати у већем обиму у Учитељској Школи и Богословији, и да ученике тих школа, треба обучавати и практичним радњама у овој грани,

2. Друштво је сагласно и с мишљењем г. референта, да израду вештачких кошница у нашој земљи, треба потпомагати новчаном помоћу — субвенцијом, јер је у истини, да је то најбољи и најбржи пут, за израду добрих и јевтиних вештачких кошница. Главноје, на шта при том ваља имати на уму, да кошнице буду јевтине, врло јевтине, и да се у нашу земљу не уноси са стране свака па и најмања ситница. Ако кошнице нису толико јевтине, да их и најсиромашнији пчелар може купити, онда ће се већ и само тиме промашити циљ, па зато, државна помоћ у потпомагању израде кошница, ваља да је управљења једино на ову тачку.

Да се вештачке кошнице могу продавати што јевтиније, Друштво је мишљења, да би израду њихову ваљало поверити Пчеларско-Воћарској Задрузи у Београду, с тога, што она и сада продаје своје кошнице прилично јевтино, само зато, што су јој за овај циљ стављени на услугу осуђеници вешти дрводељским пословима, а кад се поменутој Задрузи да још и новчана помоћ, онда ће она бити у стању, да кошнице продаје и знатно јевтиније. Поклоњене кошнице учитељима основних школа, биле би модели („мустре“), по којима би сеоске дрводеље могле израђивати потребне кошнице за се и околину, те би се и на тај начин умножавао број вештачих кошница у земљи.

3. Друштво се не слаже с мишљењем г референта, да се Пчеларско-Воћарска Задруга у Београду, и сличне такве задруге у земљи, претворе у задруге само за Пчеларство или за Воћарство, па тек у том случају, да се помажу субвенцијом. Не слаже се с тога:

а) што такве Задруге већ чине услуге народној привреди, јер и ако се не налазе у толиком броју, који би се желео, ипак и само ове неколике Задруге припомогле су, да се местимице опажа већа производња меда, воска и племенитог воћа, и да се мед и восак, шта више и из земље извозе;

б) што привитна иницијатива, па била она ма у ком облику, неће никад бити на сметњи унапређењу не само Пчеларства и Воћарства, већ и осталих грана народне привреде;

в) што су такве Задруге већ једна тековина, те их ни зато што постоје и што према својим месним приликама раде на унапређењу једне или више грана, не треба цепати, већ напротив, да би им делателност била јача и обилнија, Друштво је мишљења, да би Министарство Народне Привреде сваком приликом и својим ауторитетом требало да утиче на заснивање нових задруга у земљи, и да такве постојеће задруге помаже обилном материјалном потпором;

г) што се у напреднијим земљама, шта више и у основним школама, не одваја пчеларство од воћарства, већ се обе гране спајају још и с повртарством;

д) што је пчеларство у тесној вези с Воћарством, управо, обе се гране међусобно допуњују. Довољно је, ако се у овом погледу напомене, да пчела не може бити без цвета, и да цвет не може бити без пчела. Воћке, у пролеће, кад се вегетација тек буди, дају пчелама обилна материјала за њихова градива безбројним цветовима својим, а и пчеле летећи с једног цвета на други, чине воћкама велику услугу у томе, да се сваки цвет оплоди и тако омогући заметање рода. То је у осталом ствар, која је у опште позната, а нарочито од онога доба, кад су у овом погледу чињени и експерименти у Аустралији, преносом пчела, за које се тамо није знало, јер их није ни било. До тога доба. воћке у Аустралији нису ни рађале, нити се са детелина могло збрати семе, а чим пчеле наиђоше, постигло се обоје.

4. И Друштво налази, да је давање премија врло добро средство и за унапређење осталих грана пољске привреде, јер се њима може знатно утицати на поједине привреднике. Такве мере употребљавају и други напреднији народи, и свуда, где су употребљене, чиниле су велике услуге. Зато, и Министарство Народне Привреде, ваља да се лати и ове мере

5. Друштво је мишљења, да се употреба лажног воска, не може спречити каквом забраном или на-

редбом, већ нарочитом државном контролом. Воштане свеће морају се набављати и за веселе и за жалосне прилике, а државна контрола ваља да се побрине, да оне буду од чистог воска. Установом такве контроле, и тражењем од воскара, да воштане свеће од чистог воска треба да обележе каквим јасним и уочљивим знаком, жигом, и ако свештеници при употреби ових свећа,пазе да се само такве свеће и употребљавају (који то не би радили, строго их казнити), — пчелари би били у могућности, да у већој количини производе и подају восак за прављење свећа, те би отуда и таква мера била снажна за унапређење нашег пчеларства».

ТЕОРИЈА И ПРАКСА НА НАШИМ ПОЉОПРИВРЕДНИМ ШКОЛАМА

Одавно се одомаћило у нас мишљење да наше пољопривредне школе, овакве какве су сад, не одговарају своме циљу. Ми за сад имамо, поред школе за Винодеље и Воћарство у Букову, само једну једину Ратарску Школу у Краљеву, и с тога се све, што је до сад против наших пољопривредних школа много говорено а тек по кад-кад писано, на сваки начин односило на њу. Да ли је горње мишљење оправдано, питање је, које би требало расветлити и озбиљно проучити, тим пре, што је у скором изгледу отварање још једне пољопривредне школе у Шапцу, па ако Ратарница у Краљеву заиста не одговара своме циљу, да се не пада у исту погрешку при оснивању друге и осталих пољопривредних школа.

Пре него што се упустимо у решење тога питања не треба губити из вида, да је скоро све, што се последњих година у јавности износило о раду Ратарске Школе било једнострано и да је потицало из необавештености а на жалост и нерасположења према једном или другом старешини школе. Нама бар није познато да је у ма ком листу, па ни у „Тежаку“, који је у првом реду позван да овим стварима расправља, изнесено право стање ствари, да је писано о организацији ове школе, о њеном поступном напретку и раду од како је основана па до данас, о њеном утицају на напредак пољопривреде у њеној околини и целој земљи, или да су изношени њени недостаци или сметње, који стоје на путу њеном напретку и како би их ваљало отклонити, једном речи нису у јавности објективно расправљана питања, која смерају на унапређење ових школа, онако, као што то у других народа бива.

Два штампана „Извештаја“, које је први управитељ Ратарске Школе г. Др Ђорђе Радић одмах првих година опстанка Ратарске Школе издао и „Споменица десетогодишње прославе Ратарске Школе од год. 1892.“, коју је издао бивши управитељ Рат. Школе г. Павле Т. Тодоровић, једини су поуздани подаци, који нас у кратко упознају с првобитном организацијом ове школе и њеним стањем после 10 година. Но како ови списи нису продрли у ширу публику, као што би то случај био, кад би се сви подаци о школи доносили и у стручним листовима, није ни чудо, што многи ни данас не знају, какав је преображај претрпила Ратарска Школа већ у току првих десет година, Није дакле чудо, што се и „друштво за хемиску индустрију у Краљевини Чешкој“ у свом реферату, које говори о могућности подизања шећерне фабрике у нас, дотакло и наших пољопривредних школа велећи да је **„школовање у њима сувише теоретично“** и што поред осталога „препоручује реорганизацију земљоделских школа или оснивање нових пољопривредних школа потпуно практичних“, јер је у оно доба, кад је друштво свој реферат поднело, ово мишљење могло бити и оправдано. Али нам је чудо што се у реферату **„о подизању шећерне фабрике у нас“**, који је поднет Привредном Савету под 16 октобром ове 1895 године, дакле и данас заступа мишљење „друштва за хемиску индустрију“, јер се у њему вели: „Све ове напомене браће Чеха потпуно су искрене и братске и на своме месту“. Овај је реферат и штампан у 40. бр. „Тежака“ ов. год., па с тога не можемо пропустити, а да не скренемо пажњу оних, који су га Привредном Савету поднели, да су браћа Чеси у своје време имали право, али да они — подносиоци тога реферата — немају право, кад и *данас* веле да су све напомене браће Чеха, па дакле и оне, што се односе на наше пољопривредне школе, на своме месту. Види се дакле да и онима, који би требали да знају, није познато садашње уређење наших пољопривредних школа, па с тога мислимо да је и ради умирења оних, који своју децу у ове школе шаљу, потребно изнети право стање ствари бар у кратким потезима, па да се види у колико је последњих пет година у нашим пољопривредним школама заступљена пракса а у колико теорија и да ли је у њима школовање и данас сувише теоретично или онакво, какво треба да је и какво је на сличним школама осталих држава.

Да би објаснили услед чега је овладало мишљење да је правац наших пољопривредних школа сувише теоретичан а уједно и да се то мишљење на данашњу Ратарницу не може применити, изнећемо у кратко наставни план ове школе какав је био и како се у току времена изменио.

До 1888. године није се у наставном плану и програмима ништа мењало, и може се рећи да је у школи превлађивала теориска настава. Исте године измењен је у неколико наставни план те је недељно било теориских часова: у I. разреду зими 27, лети 14; у II. разр. зими 22, лети 12 часова: у III. разр. зими 21, лети 14 часова. Поред теориских часова вршили су питомци ове школе и практичне радове већином у градини и вотњаку, јер је школи у први мах било уступљено само 12.1279 хектара земљишта, а тек 1887 год. још 6.08 хектара. Год. 1889 после *непрекидног настојавања*, може се рећи искамчила је школа које од општине краљевске, а које од среза жичког још земљишта, те је имала свега 32 хект. Но при свем том школа је ипак, услед великог броја теориских часова и опширног програма, имала више теоријско обележје него ли практично Тек год. 1890., када је школа куповином земљишта од стране Министарства Народне Привреде, увеличала своје добро, а још више од школ. године $189^1/_2$., када је и наставни план, а према њему и програм теориске наставе знатно измењен, **сведена је теориска настава на најнужнији број часова.**

Од то доба, а томе има **четир године**, *практична настава* **знатно превлађује теориску.** Ово ћемо и доказати упоређењем теорије и праксе на овој школи. По наставном плану од $189^1/_2$ године, који и данас важи,

број часова теориске наставе је зими исти као и лети. Недељно има теориске наставе, у I. разреду 14 часова (који су подељени на ове предмете: продужење и допуна основне наставе с погледом на језик, географију и историју Срба; кратак извод из јестаственице и природних наука, рачун и геометриско цртање а недељом тумачење јеванђељске науке), у II. разр. 14 часова (подељених на ове предмете: ратарство, сточарство са основима марвеног лекарства, воћарство и основи земљомерства а недељом тумачење јеванђељске науке), у III. разреду 11 часова (подељених на ове предмете: градинарство и ливадарство; пчеларство, свиларство и живинарство; винодеље, основи шумарства, пољопривредно рачуноводство а недељом тумачење јеванђеља) По овоме има сваки разред од прилике по 2 часа дневно теориске наставе и то од 10 до 12 сати пре подне, а све остало време (изузевши време доручка и $^1/_2$ часа одмора) и цело после подне (од $1^1/_2$ па докле се види) проведу питомци на практичним радовима на имању, у винограду, башти, код стоке, на пчеланику итд. Сем тога, *теориска настава се више пута у години прекида*, кад наступе радови такве природе, да их треба што пре урадити. Да се са овим бројем часова, а нарочито кад се још узме у обзир претходна спрема, којом деца у Ратарску Школу ступају (четир разреда основне школе), не може развијати Бог зна каква теорија, а најмање таква, која би Ратарској Школи давала тип *сувише теоретичан*, биће јасно и онима, који имају само мало појма о настави и пољопривредној теорији.

Да видимо још у чему се састоји практичан рад питомаца Ратарске Школе. Од год. 1890. има Ратарска Школа у Краљеву:

груписано имање у површини од	72·03	хектара
башту у површини од	4·83	»
двориште са стајама	1·10	»
Свега	77·96	хект.[1])

До овог комплекса земљишта дошла је школа, као што смо већ поменули, поступно дакле после 8 година. Већи део тога земљишта ваљало је прво крчити планирати дакле претварати у зиратну земљу а одмах за тим и обрађивати. Ратарска Школа имала је и од пре, а има и сад лепо уређену башту с вотњим расадником, у којем се годишње по неколико хиљада каламљених воћака производи; има вотњак са одабраним сортама воћа и добро уређен повртњак, који снабдева школу потребним поврћем за целу годину; уз то има и мали расадник америчке лозе (произведен из семена), да је има за случај појаве филоксере у њеној околини. На имању има виноград, који се сваке године проширује, правилно испресецане путеве са засађеним воћем, шумски расадник, нешто природних ливада, а културне биљке сеју се на њивишту по утврђеним плодоредима. Према површини земљишта има одговарајући број теглеће и приплодне стоке, малу али приликама одговарајућу сирарницу, пчеланик итд.

Па ко је до сад на свему томе радио до ученици Ратарске Школе под руководством својих наставника? Они и нико други својом руком крчили су и планирали, они рукују плугом, дрљачом и другим справама, које школа према својим материјалним средствима, и садашњим приликама може да набави. Ђаци копају и окопавају, ђубре њиве, сеју, жању и врше, каламе и орезују воће и виноград; својом руком хране и тимаре стоку, у кратко да речемо, врше све послове, који ће им бити од користи као будућим практичним пољопривредницима. Ко противно овоме говори, тај не познаје Ратарску Школу, није био у њој, а баш и ако је, мора да је био сувише — кратковид.

Према до сад реченоме велимо **да је сада школовање у нашим пољопривредним школама потпуно практично** *и да је теорија у њима само толико заступљена, колико је неопходно нужна практичном пољопривреднику.* А ако се хоће још даље да иде, да се и овај незнатан број стручне теориске наставе окрњи, онда пољопривредне школе неће бити школе, већ пољопривредне станице а у том случају, разуме се, и ми би заступали друго мишљење[1]) за сада би се могли само радовати, кад би којом срећом имали више оваких ратарница, јер би се само у том случају могао осетно приметити њихов благотворан уплив на напредак пољске привреде у земљи.

Са овим нисмо хтели рећи да је у нашим пољопривредним школама све по таман, већ једино да је у њима школовање **више практично него теориско** и да у том погледу потпуно одговарају циљу и нашим приликама. У осталом признајемо да би садашња Ратарска Школа могла бити напреднија и да би јој успех у свему далеко повољнији био, кад се школа, поред одређеног јој буџета, не би морала борити с материјалним неприликама; кад би се наставни план и програм још у том правцу изменио, да свака пољопривредна школа добије свој засебан програм и план удешен према главном циљу, којем једна или друга намењена, а не да имају заједнички, као што је то случај сада на Ратарској и Винодељско Воћарској Школи. Бољем напретку Ратарске Школе стоји много на путу и та околност, *што се у њу увукла убитачна пракса честог премештања, боље рећи, смењивања особља и што се о положају и будућности наставника и осталих чиновника пољопривредних школа не води озбиљна брига*, услед чега се дешава, да сами често траже премештај, макар и по цену напуштања струке, само да дођу до давно заслуженог унапређења.[2]) Колико услед свега тога школа трпи, знају они, којима су околности добро познате, па ипак о овим и још другим питањима, која би у интересу напретка пољопривредних школа, требало што пре решити, неће нико пером ни да макне,[3]) док међутим погрешна мишљења ничу час у једном, час у другом листу на штету ове корисне установе.

---

[1]) Дивље поље у површини од 4·98 хект. напустила је школа због велике удаљености од осталог имања.

[1]) Са свим је тако. Треба поставити разлику између нижих пољопривредних школа и пољопривредних станица, па не просипати речи у — ветар. Ратарнице ваља да дају ученицима и теориску и практичну спрему. То се од њих тражи и законом и наставним програмом, а то и треба да је дужност тих школа.

Реф.

[2]) Први наставници били су сретни да служе по 5—6 година за 80 динара месечно! Они су према старешини завода у истини били «као каплари у војсци.« Реф.

[3]) «Тежак» ће их радо прихватити и штампати, а и време је крајње је време, да се за те школе учини све што се може учинити.

Реф.

Најзад да пречистимо са оним погрешним мишљењем, које се по кад-кад чује, да Ратарска Школа лиферује већином општинске писаре, практиканте, шумаре итд. Неда се порећи да има и таквих младића, који после свршених наука на Ратарској Школи иду у писаре, шумаре итд. али тога има у свакој струци, само што свршених ратараца има мало, па и један пример напуштања струке пада више у очи, него што је то случај ако десет учитеља оду у порежџије. У осталом и у овоме се на штету ратарнице претерује, јер у ствари нема ни 10% свршених ратараца, који се струком не баве.[1]) Најзад у томе није ни најмање Ратарска Школа крива; она своје ученике сигурно не спрема за господство, сваки је младић у њој истински радник — пољопривредник, а што се по неки после одаје другом занимању, криве су **среске скупштине, што шаљу децу сиромашних родитеља у Ратарску Школу,** која после морају да траже државну или другу коју службу, јер код куће немају на чему да раде; криви су они, који им противно закону за ниже пољопривредне школе дају службу — ако их у том у општe не руководе државни па ако хоћемо и општи интереси; криви су кад-кад и сами родитељи јер нерадо пристају на увођење напреднијег начина газдовања; криве су најзад и политичке прилике, које често и најбољег радника повуку у вртлог политичке борбе па и у господство, **а ни уколико није крива Ратарска Школа.**

Вл. Ђорђевић.

ДУЊА

дгуња, гуња, мркатуња, (Cydonia vulgaris)

«Лепо ти је низ поље гледати
Жуту дуњу међу листовима
Кано Мару међу деверима».

Вук.

Дуња је врло красна воћка, и према томе како се лако негује, и како јој је употреба врло разноврсна, она се у нас гаји посве мало.

Пореклом је из Персије, а у Грчкој била је позната још у VI. веку.

Лишће јој је јајасто, при основи закружено, на врху затубасто или кратко завршкасто, озго кунадрасто и бело.

Цвета у априлу или мају. Цвеће је на врховима кратких младара, оно је потпуно и као у свих јабуковица (јабучница) хермафродитно, т ј. у цвету су и прашници и тучкови (органи за плођење). На изгледу је правилно, крупно, усамљено и готово без петељке. Чаша је звонаста, петолиста, беличаста и по ободу обрасла жлезданим зупцима. Круница је такође петолиста, листићи су елиптични, усечени и при врху длакави.

[1]) Ове податке треба што пре да прибере *Управа* или *Министарство* па да се види право стање, и да се према њима сазна и прави узрок напуштања струке. А узрока има и сувише.

Реф.

Род спада у *јабуковице*, које у бокаластој ложи[1] имају плоднике[2] поређане у круг, па плодници затим расту и један с другим и с бокаластом ложом, те се тако од свега тога развије: *дуња*. Спољашњи меснати слој, постаје као и у јабуке од ложе, а унутрашњи кожасти слој (оних пет семеничних кућица или окаца) постао је од плодника. Род је крупан, меснат, миришљив, округласт, на врху улокнут, а по површини кунадраст и подељен је на пет кућица (окаца). Кад је свеж, доста је опор, и стеже уста због јабучне (маличне) киселине, па с тога се најрадије једе, пошто се испече или искува, или кад укрти, што бива после дужег стојања, — т.ј. треба да дозри на сместишту.

Од дуња има мало сората, а деле се по *облику* на: *јабучасте* и *крушкасте*, а по *крупноћи*, у: *крупне* и *ситне*. Најважније су сорте:

Анженска, алџирска, (Quitte von Anger). Род је крупан, и јабучаст, јер је при врху и дну нешто спљоштее. Дрво је снажног раста с врло дебелим жилама, узима се радо за подлогу ниских крушака. Рађа добро.

Португалска (Portugalische Quitte). Род врло крупан, крушкаст као што слика показује и најбољи између свих дуња, Дрво је најдурашније између свих сората, па се зато као и анженска узима радо за подлогу дуња и крушака. Рађа редовно и обилно.

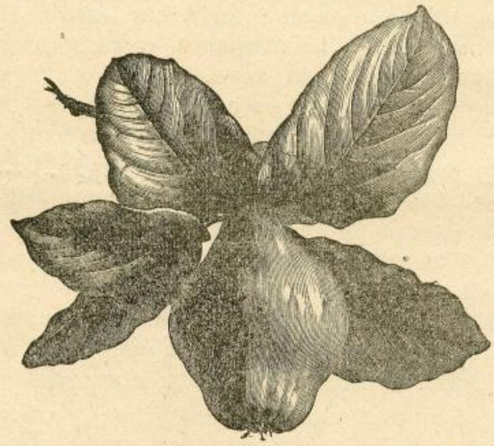

Шампион (Champion). Род хвата средину између јабуке и крушке боје је отворено жуте и има рђасту петељку. Дрво је снажног раста, стасава рано на род, сазрева касно, а род на дрвету, држи се најдуже између свих сората.

Цариградска дуња (de Constantinople). Род је најкрупнији између свих сората. Такве дуње, зову се и «дуњци», за разлику од обичних и у опште ситнијих »дуња«. Дрво је снажног раста и рађа добро. Слична је овој дуњи и наша врањска дуња.

Обична дуња. Род је између свих сората најситнији али и најукуснији и најмиришљивији. Дрво је кргаво, рађа обилно.

Дуњи се гаји ради рода, а и ради подлоге, и то не само за боље сорте дуња, већ и за крушке, кад се подижу у облику крљжуша (ниских воћака). Производи се из семена, но у том случају, род ретко кад

[1] Ложа је део за који су утврђени сви цветни делови.

[2] Плодник је доњи задебљани део тучка, у коме су семенови замеци, семенови пупуљчићи или бибна јаја, из којих се развија семе,

испада у особинама подједнак роду из којег је семе узето, већ је обично лошији Зато је далеко боље произвести подлоге (дивљаке) па их за тим окаламити. За подлоге узимају се највише *обична дуња* (Cydouia vulgaris) и *анженска* (Cydonia vulgaris macrocapra). И једна и друга размножавају се за овај циљ или *ирпорцима* или тако званим *нагртањем*.

Ирпорци се производе из резница летораста, (једногодишњег дрвета), летораст се пресече у дужини за 10—40 см. или одмах испод каквог окца или одмах од основе, т. ј. близу места где се с граном састаје или најзад одсече тако, да на њему буде и нешто двогодишњег дрвета. Ваља их одсећи од јесени до фебруара, па их до пролећа чувати у песку или их заровити у земљу, у слободи — На пролеће их треба посадити, т. ј. забости у рупе које су пре тога избушене садиљком, пазећи при том, да се резнице које нису дуже од 20 см. забоду усправно, а оне, које имају већу дужину, нешто косо и тако, да буду нагнуте на једну страну. Једна од друге треба да је далеко за 10 см. из земље ваља да им вири и то код кратких само једно око, а код дугачких резница 2—3 ока, па затим земљу што боље набити садиљком око сваке резнице. Кад за тим из резница избију жиле, онда је свака од њих *ирорак* или *ирољак*. Размножавање је као што се види врло просто, али с тога, што се на корену дуња често не може да произведе и довољан број жила, оне се много радије размножавају „нагртањем“, с тога, што оне теразу из врата[1] добре изданке.

За тај циљ, прекрати се воћка (дуња) до земље, па се изданци пошто избију, и кад достигну висину од 15—20 см. загрну земљом од 10—15 см. После 4 недеље та се радња понови, при чему се пази, да се земљом овом приликом изданци покрију нешто више, од прилике за 20 см. Из делова изданака под земљом избиће још исте године, доста и добрих жила, тако, да се већ с јесени могу одвојити од мајке, и пресадити као самосталне дивљаке, а ако није тај случај, онда их на том месту задржати до идуће јесени.

Сем обичне дуње и анженевске, узима се дуњи за подлогу и *бели глог* (Crataegus oxyacantha) произседен из семена, и то у случају кад је земља где ће ве посадити, мршава и сува.

Дивљаке (подлоге) је најбоље каламити *очењем на спавајући пупољак* и то у јулу, а добро воде циљу и начини: *спајање на исечак* и *у процеп*, кад се изврши у пролеће, у марту. Ако је угодно (топлије) време, онда дуња потера већ у фебруару, па зато калам гранчице треба одсећи још у јануару. За калам гранчицу ваља узети само такву, на којој су окца добро развијена. Кад се очи, онда ваља на подлози више окца оставити младар с неколико листа, јер се дешава, да се део изнад окца, тако звани „патрљ“ осуши па захвати и само окце, а овако, кад се остави младар с лишћем, неће да се осуши, а сем тога доприноси и бржем зарашћивању калам — гранчице с подлогом.

(наставиће се)

[1] Врат је у воћака међа (граница) између корена и стабла, тј. оно место, од којег корен расте на ниже, а стабло на више.

СПРЕМАЈМО ПОТРЕБНУ ГРАЂУ.

У свако доба године земљоделац као добар радник мора имати пуне руке посла. Највећи и најтежи су му радови за време сејидбе, за тим скоро целог лета све до саме јесени, док се не приберу и не среде пољски усеви, воће и виногради; па и кад сврши ове послове, наиђу опет важни јесењи радови као сејање озимних усева и преоравање ледина и тешких земаља за пролетње усеве, све док се земља не смрзне или снег не падне. Но и у ово доба године кад су сви пољски радови престали одавно, земљоделац не треба да заборави да му ваља одмах сада и потребну дрвену грађу спремати. Ово не само с тога, што је сада више доколан, него и зато, што је одсечена грађа у ово доба године, као: греде темељначе, обичне греде, мертеци, греде, талпе, даске, летве, баскије ит.д. далеко трајнија, него у ма које друго доба године. Дрво је сада зрело за сечу, јер нема толико сокова (воде) као у пролеће за време мезграња а и преко лета. Поред тога и шумски подмладак мање се квари и штети при сечама за време снега но иначе.

Чим се дрво обори треба га одма у потребној дужини претрупити, кући превући и бар од коре ољуштити, ако се иначе из ма којих узрока не би могло одма израђивати. Па тако одсечене и превучене трупце, балване, греде и у опште грађу било прерађену или неприређену сложити под какав наслон. При слагању подићи мало од земље да одоздо не трули и печурке необразује и даље испрекрштати тако, да се промајом ваздуха лакше може сушити. У ово доба одсечена, овако спремљена и исушена грађа, дупло је трајнија, па било да је употребљена на суву или у влази.

У грађи одсеченој у ово зимње доба нема места оном несносном сипцу жишку — што једнако сипа брашно за врат, као што се у многих сељака виђа, чим се седне у кућу.

С тога, ма како да је ово зимње доба неповољно не треба одлагати са сечом и набавком грађе, коме је год ова потребна за грађење нових или оправку и преправку старих стаја у идућој години, јер је штета напуштати много важније и хитније летње послове за ове, који се у ово зимње доба могу свршити. Ово још више важи за оне, који немајући својих забрана морају тражити и сећи грађу из државних и општинских шума, пошто се у овим шумама може сећи само у времену од 1 новембра па до 1 априла, но и за то је се ваљало пријавити надлежној власти до краја месеца октобра, иначе позније пријаве не важе.

Па баш и онима, који имају својих забрана, велимо, не треба ову прилику олако да пропуште, него одма сикиру у руке, волове и саоне преда се па у забран те припремити шта је од грађе и дрва потребно. Ружно је то видити да човек погодио мајсторе, па му ови залудни дангубе и чекају, док им газда тек онда сече и довлачи потребну грађу, док крстине му можда још стоје неовршене а њива не преорана за јесењи угар.

Шта би још саветовали, кад човек већ дође у свој забран ради какве сече, то је, да одмах не замане секиром докле се добро око себе не обазре, и,

као добар домаћин не помисли за своје млађе, па ће онда и сам знати која му дрвета ваља сећи а која оставити.

Ј. М. Ј.

НОВО ПОВРЋЕ — LILIUM TABERO:

Ова је биљка из племена *љиљана* (Lilium), у које се од наших биљака убрајају *љиљан*, *крин* или *богородичино цвеће* (Lilium candidum), *златан* (Lilium martagon) итд. Љиљани су обично дуговечне биљке, с главичастим а ређе с пузавим поданцима. Лишће им је већином једноставно, а цвеће врло украсно. У цвету имају 6 прашника а из тучка, развије се чаура или бобица. У љиљане спадају многе лепе биљке, неке су од њих отровне а неке су удесне и за кување, дакле за јело. Међу последњима је и то ново повр'е, које је названо *Lilium tabero* и с којим смо намерни да упознамо читаоце „Тежака.“

У 49. броју немачких пољопривредних новина „Der Praktische Laudwirth“ („Практичан Земљоделац“) читамо о овом повр'у овако саопштење:

„Познати помолог г. *Р. Гертнер*, из Хале, живео је више времена у Јапану. То је онај исти господин, који пре неколико година распространио гајење оних краставаца што се пењу уз плот (као вргови), а сад он ето има и ново повр'е Lilium tabero, које је пренео из Јапана и на које свраћа пажњу у овоме:

„Lilium tabero могу препоручити свима љубитељима вртова и љубитељима особитих јела („гурманима“), да га гаје и као повр'е у својим баштама, јер је то јединствена биљка у своме племену, нарочито још и с тога, што се њеним украсним цвећем може брзо да уреси свака башта. Као што већ и само име Lilium казује, овај Lilium, који се с правом уврштује у најлепшу децу флоре, доста је сличан биљци Lilium tigrinum, да би се на први поглед могло рећи е је то тај Lilium Али Lilium tabero од Lilium-а tigrinuma разликује се битно у томе, што он цвета августа, и цвет му се држи преко целог септембра, дакле за неких шест недеља најмање, међутим tigrinum и њему слични Lilium-и, цветају још у јуну, и цвет им траје само кратко време.

„Овај љиљан (Lilium) назвао сам „tabero“ зато, што он има главицу односно луковито стабло, које се употребљава за јело. Јапански „tabero“ значи *јести*, односно *молим једите*.

„Ја сам ово повр'е уочио у Јапану, приликом мога бављења тамо, и добро сам га проучио.

„Имам га од 1891. године, и сад сам у стању објавити свакоме, да га непрестано гајим и пуно сам задовољан што ми се нада није осујетила, јер му и нова отаџбина прија врло добро. Од зиме не страда, може потпуно да је издура, цвета сваке године и то исто тако лепо као и у Јапану, без особена неге, те сам тако у могућности, да на столу имам по нешто од тога повр'а, ради сећања на моје гурманско јестиво у лепој отаџбини Lilium-а tabero.

„У прошлој години ово повр'е заинтересовало је саветника и професора г. дра *Кина*, те је моме Lilium-у tabero одредио скромно месташце (лешицу) у опитној башти Више Пољопривредне Школе у Хали, а саветник и професор г. др. *Меркер*, био је тако добар, те је о овом новом луку, изнео посве повољну анализу, т.ј. да је и врло хранив и врло укусан. Охрабрен тако лепом пријаму овог повр'а, ја сам се постарао. да се оно и што јаче рашири, и тога ради, добио сам довољну количину нових оригиналних лукова.

„Гајење (култура) овог повр'а врши се врло просто. а што, што оно може да издржи зиму, могуће је, да остане на истом месту три године, управо толико, колико му је потребно и да се може потпуно развити. Стари лукови ретко служе за размножавање. Добра је страна овог повр'а и у томе, што старје биљке не „штрклају,“ бујају, већ праве тако леп ред, да с око њих може комотно радити мотиком, и на тај начин чувати од корова. Разножова се оним ситним и многобројним чима (луковима) који се јављају на петељци цвета и у угловима лишћа, ваља их обрати и у браздице засадити на исти наин као и кад се семе сеје, и то одмах, чим биљка прецвета и чм петељке увену. Из лукова потераће жиле одмах. Већ прве године биће од њих доста главица у величини ораха, који се у кујни могу употребити, а поједине биљке окитиће се и цветом на врху петељке, која је дугачка од прилике за 10 см.

„Што се тиче употребе лукова у кујни, о томе могу поуздано тврдити, да им је ова расноврсна и велика, јер ово повр'е, које ни у чему не уступа шпаргли и карфијолу, може исто тако да се меће у чорбу („супу“), а могу се од њега приправљати и нарочита јела. Сем тога оно се исто тако као и кромпир и кестење може употребити за „гарнирање“ (украшавање) печења и рибе, а по томе, што кувано у вину вино има леп и пријатан укус, извесно је, да је врло згодно и за компоте и за слатка јела.“

Порцију, колико је потребно за лешицу, продаје г. Гертнер од прилике за 3·5 динара, у месту, те је зато, што је тако јевтино, као што вели „Prachtische Landvith,“ г. Гертнер у могућности, да Lilium tabero врло брзо распростре.

Да постоји и овака културна биљка, треба да знају и читаоци „Тежака.“

Благ.

ЈЕДАН РЕФЕРАТ МИНИСТРУ НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ

(свршетак)

У културним земљама, нарочито у мањим, као у Баварској, Виртенбершкој, Саксонији, Чешкој и т. д. даје се велнка важност тако званим: „*зимским пољопривредним школама*“, које с мање трошкова и времена постижу не мало исти успех као ратарске школе. Као што сам назив њихов казује, оне раде само у зимском добу од половине октобра до половине марта. Ученици су њихови млади земљорадници, који су свршили основну школу и кад навр'е 15 година. Курс траје 2 године. Такве школе могле би бити и на сваком угледном добру, и могле би сваке године дати најмање 10 спремних земљорадника[1]).

Ну, све те установе не би биле довољне, да масу пољопривредика што пре заинтересују за пољопривредне напретке. Наша основна школа, нарочито *сеоска*, треба да је такође прожмана том идејом; настава њена треба такође да се креће што јаче у правцу ширења корисног, пољопривредног знања. Ради тога треба од стране Министарства Народне Привреде настојати:

1., да се пољска привреда као предмет предаје још у *нижој* основној школи;

2., да се ради практичног рада заведу „школске баште“, уређене по мусри напреднијих држава;

3., да се и учитељи што боље спремају за практичан рад у учитељским школама, као и у нарочито за њих приређеним пољопривредним курсевима.[2])

Најзад, као врло активну установу за ширење пољопривредног знања, сматрам и установу *аутних пољопривредних учитеља*. Ну, ову би требало организовати као нарочите *пољопривредне инспекције*, преко којих би се Министарство извештавало о стању привредног развоја у земљи, вршило би извесне службене послове и водило би надзор над установама и удружењима, које имају државну потпору. С каквом се непотпуношћу и непоузданошћу врше данас ови послови преко окружних и среских државних власти, не треба ни доказивати. — У почетку требало би, сваки округ да има једну инспекцију (или једног инспектора) и да су оне саставни део окружних надлештава, као што су окружни физикуси, инжењери и.т.д[3])

По *тачци 2.*— Несумњива је истина, да с напредним развијањем практичног пољопривредног рада излази и већа потреба капитала; јер се интесивност у пољској привреди и мери поглавито по

[1]) За остварење овога спремљен је био и пројекат законски *„о угледним пољопривредним добрима с практичним пољопривредним школама“*, који је имао за основу ранији пројекат *„о пољопривредним станицама“*.

[2]) О овоме је био поднет и предлог г. Министру Просвете и Цркв. Послова, и то у времену, кад се живо радило било на *новом* закону о основ. школама.

[3]) И за ову установу спремљен је био законски пројекат.

већој употреби обртног капитала. У пољској привреди капитал не може се у тој мери увеличати штедњом, у колико га изискују усавршице; с тога се мора прибећи кредиту.

Различни су принципи, с којих се полази у организацији пољопривредног кредита: али као да је данас превагу узео принцип кооперације, као најподеснији за привреднике с малим газдинством. С тога и ја делим мишљење, да организација пољопривредног кредита треба да лежи на овом принципу, а у неколико да се потпомогне државним посредовањем. О овој организацији имао сам прилику говорити опширније у чланку «о потреби и уређењу пољопривредног кредита код нас» („Тежак" бр. 35—37 1889 г.), али ћу ипак овде у кратко изнети летимични нацрт њен. —

Пољопривредници једне општине или неколико оближњих села задружују се у *„пољопривредну задругу за штедњу и кредит* (позајмицу)" Улог је што мањи, али то накнађује њихова „неограничена солидарна обавеза" с целим њиховим имањем. Улози (удели) за то су мали, да могу задругари бити и мање имућни, који су за позајмице и потребнији; а „солидарна обавеза" замењује хипотеке, да би се зајмовима, које задруга прима, дала јача гаранција, те да се ови под погоднији интерес добијају. Зајмове задруга даје првенствено на хипотике и с интересом $4^1/_2 - 6^5/_6\,\%$, а с роковима на 1 — 5 до 10 година. Мање позајмице дају се најлаље до новембра или до краја децембра, до ког се времена обично производи прве жетве могу продати. Код већих је зајмова начин враћања на амортизацију.

Задруге једног среза или више срезова склапају Савез, а овај установљава: *„савезне среске или окружне пољопривредне банке"*, са задатком да лежећи новац појединих задруга скупљају, па да га дају онамо, где је потребан; и да на јемство савезних задруга чини позајмице код других новчаних завода. Држава би овима уступила капитале „окружних штедионица"; а осим тога могла би им издати и један део капитала Управе Фондова, и најзад уступити им све среске, окружне и судске депозите, општинске новце ит.д., — разуме се све са малим интересом, највише до 4%.

Управа како задруга, тако и банака била би бесплатна, само би се сталним функционарима давале награде, а ови би били: писари општински, учитељи, свештеници и остали интелегентнији људи у селу, који би управо били главни пропагатори за овака удружења. Дивиденда и тантијема отпадају, и долазе у резервни фонд.

На овим од прилике основама базирала би организација пољопривредног кредита, којој је основалац Рајфајзен у Јужној Немачкој. Принципи њени примљени су и у Француској и данас се тамо нарочито за њу заинтересовали меродавни кругови, да јој и законску форму даду. Према томе и код нас, ако се у начелу усвоји овака организација, требало би јој принципе спровести кроз закон, нарочито правни односи издавања зајмова, „неограничене солидарне обавезе". и т. д.

По *3 тачци.* — И у екстенсивном начину газдовања штете од елементарних случајева осетне су, а у интесивном далеко су осетније, нарочито, ако се овај потпомаже кредитом и позајмицама. С тога је врло нужно организовати осигурање плодова и производа земљорадње и пољопривредну стоку. Начин узајамног осигурања признат је као најсолиднији. Код нас пак најподесније је, да се ова осигурања организују за сваки округ, са обавезом плаћања извесних такса (премија, и то за осигурање усева и осталих плодова, — плаћање таксе по хетару, а за осигурање стоке, — таксе на одрасла грла. Ова би се осигурања имала такође законом утврдити и регулисати.[4])

По *4 тачци.* — Неоспорна је истина и то, да је за увађање напреднијих начина газдовања потребно и правилнијих односа у пољској привреди. Наше пољопривредно законодавство, којим се одређују ти односи, још су врло мало обрађени. То се осећа јако, чим се приватни реше, да учине покушаје у рационалнијем газдинству. Наилази се одмах на односе службености: претеривање стоке преко туђих земљишта, прелаз с колима ит.д. По закону „о чувању пољских имаовина" слободно је и данас тумарање стоке зими. По истом закону чак је гарантована престарела мера тако званим: „Флурцванг", по коме се земљишта у потесима могу, према пределима, поделити на разне културе. Тиме је искључена свакоме слобода избора система газдовања и интелигентнији пољопривредници потчињени су једној несавременој принудној мери.

На извршењу комасације (уједињења) земље, као полазне тачке за напредњију културу земље, такође није ништа позитивно одређено. Покушавало се, да се путем расписа покаже важност ове нужне мере, али резултата од тога није било. Исто тако стојимо и са културно-техничким предузећима, као: регулисање потока и речица, чиме би се знатно смањиле штете од поводња; употреба воде за наводњивање, извршивање одводњивања и исушивања земљишта ит.д.

Све ове мере мање више од одсудног су значаја за унапређење земљорадње и сточарства. С тога би требало у што краћем року проучити и спремити законе:

1., о потпуној пољској полицији у вези с уређењем пољске-полициске службе;

2., О комасацији имања и регулацији сеоских потеса (атара).

3., О регулацији потока и речица у вези с употребом воде и одводњивањем.

Пошто питања под 1 и 2 знатно задиру у обичајно право и право сопствености те би извршење њихово наилазило извесно на тешкоће, то би корисно било ради оцене главних принципа, који би се имали у закон унети, сазвати један збор чланова Срп. Пољопривредног Друштва.[5])

На *6 тачку.* — Последњих година опажа се, да је промет пољопривредних производа, нарочито производа земљорадње знатно застао. Извесно је, да у томе лежи као узрок нестална политичне прилике наше, али вероватније, да је прави узрок тога стања: недовољно организовани промет. У том погледу, ја се придружујем назорима и предлозима Срп. Пољопривредног Друштва, које је оно поднело Министру Народне Привреде у своме извештају од 20 јуна 1891. год. По првом питању имао би се установити „централни привредни одбор" са пододборима у унутрашњости, који би прибирао мустре производа, те да с овима утиче на продају у иностранству.

По другом питању имала би се сточне трговина у земљи концентрисати на неколико главних тргова, а за извоз постројити уређене тргове у Паланци (за говеда), у Београду (за свиње), а у Врању (за овце и говеда).

Осим тога, од стране државе требало би потпомагати предузећа за прераду свињског меса, а сушење меса (пршута) у планинским крајевима усавршити посредством угледних радионица (сушнице).

Мора се признати, да је и данашња мрежа сувоземних путева мало у циљу том, да везује *села за вароши;* за то би требало настати, да се што скорије построје и одржавају *добри друмови*, који ће олакшати превоз пољопривредних производа до главних тржишта и извозних тачака.

На 7 *тачку.* — Код нас је Срп. Пољопривредно Друштво једино добровољно удружење, које је ставило себи у задатак: унапређење *свеколике* пољске привреде. И за то већ, што је овај задатак сличан задатку Министарства, дужност би овога била, да Друштво обилато потпомаже средствима, како би оно на што многостручније начине могло свој циљ постизати, и практичне успехе показати. Обилатост рада Друштвенсг нарочито се видно примећује у последње време, од кака је Друштво добило већу помоћ, и од како је свратило већу пажњу на организовање што већег броја подружина.

Осим редовне годишње помоћи Министарство треба нарочиту помоћ да даје Друштву:

1., За држање регионалних и локадних изложаба;

2., За премирање напреднијих пољопривезника; и

---

[4]) У том циљу спремљени су били законски пројекти, *„за обезбеђење усева од града"* и *„за обезбеђење говеда"*, од којих први је био и пред Државним Саветом. У вези са последњим пројектом спремљен је био и законски пројекат *„о сточним манама"*. Осим тога, израђен је био пројекат о целокупном уређењу *сточарске и ветеринарске струке* под управом нарочитог одељења у Министарству. Скоро сви су ови пројекти били и пред Привредним Саветом».

[5]) У смислу овом већ је позвано било Срп. Пољопривредно Друштво и Управни Одбор, усвојив у свему раздоге, изнесене у акту Министра Народне Привреде решио је, да се сазове ради тога *Ванредни збор*. Доцније су ова питања везана била са прославом двадесет-петогодишњице Друштвене.

3., За уређење вотњих расадника, угледних пчеланика и свилара.

Мимо то, Министарство треба да потстиче и образовање привредних задруга, а нарочито задруга за прераду млека у планинским крајевима; за заједничко обрађивање земље итд.

Министарство треба особиту пажњу да обрати на самоуправна тела, — округе, срезове и општине, — да их упути и подржи у тежњи за унапређењем економног стања њиховог. Према садашњој организацији њиховој, нарочито округа, знатан део утицаја на унапређење земљорадње и сточарства може Министарство да пренесе на њих само ако им, чим се у њих појави каква тежња за привредно унапређење, без оклевања приступи саветом и упутом. Напред је у неколико речено, на чему би та самоуправна тела могла порадити; а нема сумње, да би се нашло још више шта, што би она могла на се узети.[6] За набавку и држање мушке приплодне стоке, нарочито бикова, могу се нарочито општине обвезати; па и за набавку скупљих пољопривредних машина, нарочито жетелица и вршалица (парних). На кратко: требало би особиту пажњу на то обратити, да наше општине и у економној организицији буду прве инстанце, као што су у политично-административној, и нема сумње, да би ресултати врло повољни могли бити.

Ово је у кратко нацрт рада, који се Министарству истиче као *иредни* по струци земљорадње и сточарства. И завршавајући га, ја молим Господина Министра, да му своју пажњу поклони, а у дужности ми је, да, где буде потребно, и ближег објашњења Господину Министру поднесем.

Господина Министра
понизан
П. Т. Т.
секретар и референат за земљорадњу и сточарство.

БЕЛЕШКЕ.

Кад треба зими стоку хранити. — Поред добре и довољне количине хране, врло много утиче на напредовање стоке тачно одржавање времена, кад се стока храни и ред, по којем јој се разноврсна храна полаже. Најбоље је хранити стоку три пут дневно а сваки пут давати јој прво ситнију храну као сечку, мекиње, прекрупу итд. па тек онда неисецкано сено или сламу. Ко нема довољно сена, нека га полаже стоци само један пут дневно и то у подне, а јутром и вечером сламу. Да стока буде здрава треба нарочито још и на то пазити, да јој се даје само добра непокварена храна, јер се баш зими често дешава, да се, у оскудици добре хране, полаже стоци плеснива, натрула, кисела итд. храна, која јој може само шкодити. Из истих разлога треба пазити и на чистоту јасала, јер се заостаци хране у њима лако укиселе или поплесниве, па их стока са осталом храном може да поједе и да оболи. **Вл. Т.**

* * *

Држите краве зими у стајама. — Ко хоће да му краве и зими дају доста млека и да преко зиме не омршаве, треба да их држи у добрим и топлим стајама. У топлим стајама уштеди се још и на храни. Домаћин, који своје краве држи зими у топлој стаји имаће од њих при мањој количини хране веће користи, него ли онај, који их ма и при обилној храни држи зими целог дана на пољу. У нас се у том погледу много греши, јер има, на жалост, још доста домаћина, који своју стоку излажу најоштријој студени — па и ноћу. При држању крава у стаји има се истина више посла, али се тај већи труд богато награђује не само већим приносом млека и уштедом хране, већ и већом количином ђубрета, која се добије држањем и храњењем крава зими у стајама. Па како пољопривредник није зими оптерећен осталим пољопривредним радовима, лако би могао уложити више труда око своје стоке.

Вл. Т.

* * *

Поскупила дрва. — Услед строгог расписа г. Министра Народне Привреде, да се не продају дрва ни из приватних забрана без претходне дозволе надлежне државне власти, дрва су за огрев на свима пијацама у унуграшњости нагло поскупила те зато сви варошки грађани а особито сиротиња, трпе велику оскудицу у дрвима, због тога су учестале молбе г. Министру Народ. Привреде да наведени распис како тако, ублажи. **J.**

* * *

Персијски прашак. — Овај многохвалени *прашак*, који је у примени показао одличне успехе, справља се овако: осуши се баровњак (дивљи рузмарин, ledum palustre), па се истуца у толикој мери, да се све претвори у прах. Њиме се сатиру: ваши, стенице мољци, бухе, бубе, црви од напљувака и тим подобни инсекти. И[3] ове биљке приготовљени лек, *тинктура* отклања свраб.

Д.

Цене америчке лозе из државних расадника у Хрватској и Славонији. — По огласу који је хрв. слав. земаљска влада издала (в. „S. L.“ бр. 23 о. г.), за пролеће идуће године издаваће се резница прпорци и окаламљене лозе по ову цену:

Riparia portalis *прпорци*	1000	ком.	по	18	фор.
» selectionne	«	«	«	12	«
Vitis ruprestis	«	«	«	12	»
« solonis	«	«	«	12	«
Rupestris moticala	«	»	«	—	«
« metallica	«	«	«	12	; «

а *резнице*

од прве	1000	комада	по	6	форинти
« друге	«	«	«	4	«
« треће	«	«	«	4	«
« четврте	«	«	«	—	«
» пете	«	«	«	1	«
« шесте	«	«	«	10	»

Окаламљене лозе (прпорци) 1000 ком. стају 80 фор. на подлогама од Riparie portalis, selectionn u rupestris-a.

Поруџбине ће се испослати у месецима фебруару и марту.

ГЛАСНИК.

Закони по струци министарства Народне Привреде. — У бр. 271. Српских Новина од 2. децем. ов. г. штампани су закони:

О обнављању и унапређењу виноградарства;
О потпомагању кланичних предузећа, и
О потпомагању српског акционарског друштва за сточни трг.

Први закон долази у област *пољопривредног* законодавства и ми смо га у целини донели у броју „Тежака“ пред овим, а друга два закона спадају у *трговинско* законодавство и пољске се привреде дотичу утолико, уколико једној њеној грани, *сточарству*, пружају могућности да се брже и јаче од сада развија.

Закон о потпомагању кланичних предузећа има 16 чланова и могао би се, у главноме, поделити у три раздела:

1. *о правима кланичних предузећа;*
2. *о дужностима* ових предузећа; и
3. *о надзору државном.*

Повластице и олакшице, што их закон за ова предузећа предвиђа, јесу:

Ослобођавање од увозних и извозних такса; бесплатна сеча грађе у државним шумама и бесплатно уживање државног земљишта, потребног за оснивање кланичних предузећа; потрошња соли с 50% попуста и ослобођавање од непосредне порезе и општинских прireза на фабрику и њене принадлежности.

Оваква друштва имаће права да подижу железнице и путеве ради лакшег саобраћаја; да граде **оборе** на свом простору за израну стоке намењење за клање и прераду у фабрици; да на државним

[6]) У овом правцу већ су отпуштена била два расписа сталним окр. одборима, и то први о узајамном раду одбора с Министарством а други о унапређењу сточарства у појединим окрузима. — Спремљен је био и трећи распис о пољопривредним заводима и установама, које би одбори могли да подижу и потпомажу — изашињању пољопривредних питомаца, потпомагању напреднијих и практичних пољопривредника (нарочито свршених ђака пољопр. школа), приређивању изложаба итд.

железницама уживају нарочите олакшице, које ће се утврђивати од случаја до случаја.

На случај да овим предузећима устреба и какво *општинско* или *приватно* земљиште, она ће га откупљивати или по закону од 15. марта 1866. или по оном од 16, Јан. 1880. године.

Где ће се кланичне фабрике подизати решава државна санитетска власт и Министар Народне Привреде.

Кланична предузећа имају и то право, да им се испоруке при свим државним набавкама плаћају скупље за 5%.

И напослетку ова предузећа имају изгледа на *награду* од Министарства Народне Привреде у том случају, ако годишње буду *клали* више од 30.000 *комада стоке* или *извозила* на страну више но један милион килограма *прерађеног* меса.

Какве ће бити ове награде, решава Министар Народне Привреде по саслушању Министарског Савета.

Дужности кланичних предузећа састоје се у томе: да подижу фабрике у року од две године од дана добивене повластице; да *кољу* или *прерађују* од 10.000 до 20.000 комада **свиња**; да се придржавају свију ветеринарско-санитетских прописа; да имају вештачке леденице, да воде уредне књиге по прописима трговачког закона: да подлеже српском правосуђу и да полажу кауцију благајници Министарства Народне Привреде као јемство да ће фабрику у одређеном року подићи; но од ове обавезе може предузећа ослобађати Министар Народне Привреде по саслушању Министарског Савета.

Државни надзор над овим предузећима врши Министар Народне Привреде; он има права да својим решењем, чим на њ добије пристанак Министарског Савета, одузима дате повластице овим предузећима, ако не би испуњавала све погодбе и обавезе, које би биле предвиђене у указу, којим им се олакшице дају.

Закон овај потписан је 28. новембра ове године а ступа у живот пет дана после обнародовања.

(наставиће се)

* * *

Распис свима окружним начелствима. — У намери да се стане на пут заузимању и присвајању државних, општинских и сеоских шума и утрина, од стране појединих лица, а осим тога; да би се сузбиле злоупотребе које чине општинске власти при издавању тапија појединим лицима у цељи њиховог убаштињења, мој је претходник расписом од 5. маја прошле 1894 године ШБр. 1911. наредио среским начелницима шта треба да раде кад им се поднесу на овереље тапије издате од стране општинских власти. Првом тачком наведеног расписа наређено је: «да се, без нарочитог мог одобреља у сваком поједином случају, не потврђују тапије на земље било под шумом или без шуме *у атарима оних општина и села у којима има ма каквих државних, општинских или сеоских шума и утрина итд.*» — Међу тим, приметио сам, да многе среске полициске власти не поступају овако како је наведеном тачком поменутог расписа наређено, већ ми шаљу и траже одобреље за потврду тапија и из оних општина и села у којима нема државних, општинских ни сеоских шума и утрина, или у којима их има, али где је земљиште, на које тапија гласи, по пет и више километара удаљено од границе државних, општинских и сеоских шума и утрина.

Па како се оваквим поступком полициских власти, с једне стране изазивају излишне преписке, а с друге опет појединима чине сметње те не могу да се што пре убаштине, — то наређујем томе начелству:

да изда наредбу и позове среске начелнике, да се при потврђивању тапија тачније придржавају наведеног расписа мога предходника од 5 маја пр. год. ШБр. 1911, а нарочито тач. 1. истог расписа и да ми у будуће не шаљу на увиђај и одобреље тапије: из оних села и општина у којима ни према пописним књигама а и ни иначе нема државних, општинских ни сеоских шума и утрина, као ни оне тапије: које би гласиле на зиратна земљишта њиве, ливаде, воћњаке, итд. а која би неколико километара била удаљена од граница државних, општинских и сеоских шума и утрина. — већ нека тапије, у оба наведена случаја, сами срески начелници по надлежности одмах потврђују.

ШБр. 7111.
7. децембра 1895. год.
у Беоиграду.

Министар Народне Привреде,
Вучко Д. Стојановић с. р.

Пољопривредни програм цара Николе II. — У 50 бр. француског листа о практичној земљоради ми о Пољопривредном програму цара Николе II из пера *Ручулског* читамо ове редиће, које износимо и поштованим читаоцима «Тежака» у уверењу, да ће их то занимати, Ево тог програма:

«Министар руске пољске привреде поднео ту не давно, цару Николи II, извештај о првој години рада свога министарства. Примедбе, што их је сам цар чинио, поводом овог извештаја, послужиће као путоказ за потоњи рад министарства, које ће на тај начин имати да се руководи погледима владаоца. То је дакле истински пољопривредни програм, што га је цар Русије обележио.

«Министарски извештај тврди да је број **средњих** пољопривредних школа пошто их има само 7, недовољан. «**Сасвим тако**» додао је цар. Број **нижих** пољопривредних школа повећао се у току године од 65 колико их је било, на 72; број оних, што се предлажу износи 8: што укупни број ових школа пење на 80. «**Па и то је још недовољно.**» вели цар од речи до речи. Затим цар одобрава предлог о уређењу **стручних** школа за **млекарску радиност**. Прибележимо овде да је руска влада већ приступила извршавању овог последњег предлога послављи у Париз једног руског агронома ради слушања предавања г. *Duclaux*, управитеља Пастеровог института, и да изучи начин *пастеризирања* млека. Ово изучавање наћиће своје примене у **угледаом млекару** који се оснива у Русији, Извештај министарски предвиђа и **оснивање баштованских школа.**

»Што се тиче праве земљоради цар је мишљења да највећи део у њеном развијању треба да полази од **приватне иницијативе** и жели, да се њен утицај у томе погледу опази на свима тачкама царевине. Улога владе треба да се ограничава на припремање земљишта за слободан развој приватних предузећа и да служи као копча између разних пољопривредних уређења. Ваља приметити, да је ово савршено ново гледиште у Русији, где је до сада преовлађивао дух владавинске централизације.

«**Не треба оклевати с обнародовањем закона, који је толико важан.**» пише цар затим поводом предлога који је поднесен царевинском савету и које му је циљ да створи законе за **пошумљавање** песковитих земаља.

«Министар земљоради је цар с њим цене, да се при ниским ценама стрмнинама, треба живо бринути да се гајење стрмнина замени гајењем индустријских биљака, а тако исто да треба олакшати гајење стоке у циљу производње меса. Да би помагали гајење индустријских биљака, влада намерава да у велико раздаје подесно семе. У истом реду мисли, цар одобрава мере, што их је предузеле министарство за увођење савршених пољопривредних справа, као год и вештачких пашњака у Русији.

«**Ово је врло важно питање.**» вели цар даље по предмету радова, који се имају предузети ради обезбеђивања вештачког надводњавања јужних области Русије, Туркестана и степа у Сибиру.

«Затим, цар се нада да ће видети свога министра како снажно ради на обдржавању садашњих **шума** и на потпомагању, које се има чинити шумарству у општге.

«Напослетку, пошто је проучио нека друга питања која се нарочито тичу **економског стања руског сељака**, цар одобрава намеру министра у погледу повећавања плаге службеницима у руској шумарској служби.

«С обзиром на ауторигет, који цар ужива у Русији, изван је сумње да ће жеље, које је он изразио, ускоро постати свршена дела.»

А. М. С.

* * *

Уређивачки (Редакциони) Одбор и стални сарадници. — На предлот уредника «Тежака» изабран је редакциони одбор, у који су ушли: г.г. Александар М. Секулић, Павле Тодоровић, Љубомир Којић и Милосав П. Куртовић, а по свима гранама пољске привреде изабрано је 55 сталних сарадника. Осим оаога донесена је одлука, да «Тежак» од нове године буде угледнији и за око: са лепим заглављем и уоквирен, а осим тога, у извесним размацима у години, доносиће као прилог и слике израђене бојама.

Нема сумње, да ће «Тежак» у будуће и по садржини и по лепоти измаћи далеко напред. Овоме се само можемо радовати.

— **Јов.**

* * *

Куршумлијска ђачка Пољопривредна Подружина. — За ову годину дана већ имамо три ђачке пољопривредне подружине. Једна је код школе у *Житном Потоку*, друга код школе у Статовцима, а трећа је ево сада заснована у варошици Куршумлији.

Вредни наставници и наставнице основних куршумлијских школа са својим ученицима и ученицама основаше ово дана *ђачку пољопривредну подружину.*

Циљ је ове подружине да у школској башти гаји све оно пољопривредно биље, које доноси користи пољопривреенику, сем тога ова подружина ставила је себи за задатак да код школе подигне и један мали пчеланик у коме би се рационално пчеларило и да се бави још и гајењем свилених буба.

Земљиште за овај подружински циљ добила је подружина на поклон од савезне стрељачке дружине „Иван Косанчић" у Куршумлији. —

Ова подружина израдила је себи и правила, по којима ће се у будуће управљати, те да свој задатак што поспешније може остварити, —

У својим правилима подружина је означила: шта јој је задатак; ко саставља подружину; од куд ће добити материјалну потпору и рад управе подружинске и т. д. а сем свега тога подружина у правилима својим ставља себи у дужност да средством својих чланова распростире у народ и једини пољопривредан лист „Тежак".

Како је Куршумлија среско место, где се стичу сви грађани из целог среза, то би и ова школска башта, коју подружина мисли засновати код своје школе, била — ако се у истини збиљски уреди — огледало целом косаничком срезу. Она би би била углед и свима околним школама. — Подружину би требао да помогне и цео срез у коме је заснована.

Поздрављајући ову нашу младу подружину са „Срећан им рад", не можемо а да овом приликом не препоручимо и осталим вредним учитељима да се својски заузму, те да час пре добију ограђено земљиште код својих школа са школске баште, у којима би поред баштенских усева, без којих не може бити учитељ, подигли још и у малом расаднике од воћа и америчанске лозе, који би као углед служили околини у којој су подигнути.

Две - три кошнице новог система могла би свака школа набавити, са којима би учитељи брзо научили руковати и пчеларити, а на углед околине у којој су. Да за ово наведемо само два примера, шта су до сад учинили учитељи у овом погледу:

Г. Михаило Ступаревић учитељ у Келијама у округу ваљевском већ одавно рационално пчелари; а тако исто од прошле године ради и г. Јова П. Јовановић учитељ у В. Лаолу у округу пожаревачком. Обојица и сами израђују кошнице. —

На завршетку да споменемо да управу ђачке куршуммијске пољопривредне подружине састављају ова лица:

Г. Радован Вукићевић учитељ као председник, г. Игњат Маринковић учитељ као потпредседник, г-ђа Персида М. Казес учитељица као благајник, г-ђа Параскева Д. Живковића учитељица као пословођа, Јосиф Тодоровић ученик V раз. основне школе као помоћник пословође; Божидар Милачић ученик IV раз., Лепосава Стојановићева ученица IV раз. жен. школе, и Сава Н. Костић ученик V разреда као помоћници благајнице; Милан Стојановић учен. V раз., Зорка Филиповићева ученица IV раз. и Милорад Бојовић ученик IV разреда као одборници.

Сретан и обилат рат желимо им. Молимо се Богу да им рад благослови!

Г.

* * *

Стечај за израду планова пољопр. грађевина. — Српском Пољопривредном Друштву поднесен је предлог, да се распише стечај за израду нормалија за све пољопривредне стаје за све крајеве у Србији.

Због саме важности овога предлога, који дубоко засеца у једно од најважнијих питања о неизбежним потребама нашег пољопривредног живља, Друштво је свом збиљом прихватило поменути предлог и изабрало нарочиту комисију да изради услове за израду ових нормалија, под којима ће се расписати стечај мож'да, кроз врло кратко време.

Поводом овога предлога, поштовани г. Јосиф Ковачевић професор београдске реалке, редовни члан Друштва и стални сарадник „Тежака" у виду писма изнео је своје погледе за расправу овога питања. Он у своме писму вели:

„Од млогих питања, којима се данас цео мислећи свет занима, једно је од најважнијих питања „*о здравом и чистом човечијем стану*". Ово треба, по моме мишљењу, да буде полазна тачка ономе предлогу који је покренуо г. М. Куртовић. Јер само у здравом пољопривреднику биће здрава и душа; такав ће пољопривредник више моћи да привреди; он ће на коњу, што га је сам одгајио, бити лепа појава; па кад као такав буде више привређивао, тек тада биће му потребне пољопривредне стаје, у којима ће он, као на сигурно место склонити све, што је својом бригом, муком и трудом за себе и све нас пожњео и одгајио.

„Ми видимо где данас све науке: ботаника, хемија, физика, технологија, механика и др. удружене нуде своје услуге пољопривреднику, да с њим здружене раде на благостању народном и на подизању угледа земље. Мени је веома мило што и г. Куртовић дели са мном то мишљење, да и наука о подизању пољопр. стаја треба да се придружи па да са пољопривредом иде упоредо.

„О овом питању мислио сам и ја и најпосле увидео сам, да је оно једно од тежих питања, тежих велим ако се хоће како треба да реши.

„Израдити нормалије за све пољопривредне стаје, значило би израдити повеће дело. Ну поред свих тешкоћа ипак мислим да би се, у мањем обиму (онако енциклопедијски) могле израдити.

„За то би требало расписати конкурс за израду нормалија за све пољопривредне стаје. Ово мислим да би добро било већ и зато, што би многи стручни радили на томе питању, а таквих људи имамо у Србији, а друго, што би то мислим била прва прилика у Србији да се конкурсом такмиче наши техничари. За ту циљ требало би одредити три награде: прву од 500, другу од 300, а трећу од 100 динара.

„Те нормалије требале би да буду таке, да из њих пољопривредник може видети, како ваља подићи стаје, па да оне најбоље одговарају потребама; какав треба да је распоред појединих стаја и где их ваља подизати. При свему том да га науче, како ће са најмање трошка подићи себи стају.

„Ја овде рекох са најмање трошка, јер пољопривредник треба да штеди. Данас је већ доказано, да луксузне пољопривреде стаје не одговарају у национално-економном погледу. Сваки који и најмање зна рачунање интереса, увидиће да је бољи рачун с јевтинијим стајама но са луксузним.

При изради ових нормалија треби имати на уму то, да су стаје за пољопривреду неопходно потребне, за сигурно склониште целог имања привредниковог, да с тога треба стаја да буде добар штит против атмосферских утицаја и да са здравственог и економног гледишта потпуно одговарају цељи.

С тога их треба поделити на ове одељке:

I. Станови

II. Стаје за стоку и живину

III. Стаје за усеве

IV. Споредне стаје за живину.

Веома смо благодарни г. Ковачевићу на овако лепој помоћи, коју је указао Друштву, у расправљању овога питања. И с тога, што су погледи г. Ковачевићеви, и по мишљењу Друштва, сасвим правилни, оно је изабрало како је напред речено, и нарочиту комисију у коју су ушли г.г.: Јосиф Ковачевић, Мата Јовановић, Коста Главинић, Паја Тодоровић и Милосав Куртовић, и они ће, нема сумње, за који дан израдити услове стечајне, за израду планова (нормалија) за ове стаје.

Ми се надамо, да ће г.г. техничари својим знањем помоћи Друштву у овоме заиста тешком, али патриотском раду.

— **Јов.**

НЕКРОЛОГ

† **Др. Богослав Шулек,** члан југословенске Академије Наука, почасни члан Академије Наука, и редовни члан Хрв. слав. Господарског Друштва ит.д. ит.д. — Један од најпризнатијих и најстаријих књижевника хрватских *Богослав Шулек* умро је 19 пр. м. у Загребу у 70. година својега живота. Шулек је родом Словак. У младости одушевљавао се словенском мисли; па како се ова у његовој потиштеној домовини ни онда већ

није трпела, то се он окрену на југ, где је ступио у коло сувременика му — поборника „илиризма“. Но књижевни рад и испитивање главно је, чиме је он дубоко обвезао своју нову домовину. Од многих дела и радова који су из његовог пера потекли, најглавнији су му *Немачко-Хрватски Речник*, најпотпунији од свих досадашњих на немачко-хрватскоме језику; *Именик биља*, у коме је изванредним трудом, на основи властитих испитивања, и служећи се делима свих важнијих јужно-словенских писаца, нарочито Вука и Панчића, прибрана маса српско-хрватских назива биља, поређаних с чешким, руским и словенским. Последњим делом нарочито документовао је у толикој мери ботаничко знање, да се с правом може назвати — *Хрватски Панчић*. Не мање је вредности и спис *„Koristi gojenje šumah“*, с обзиром на прилике у Тројединици, којим је, као и код нас Панчић, истакао огромну важност и подизање шума, тога најобилнијега природнога дара човештву и привреди земаљ ској. „Именик биља“ је ручна књига многог српског и хрватског пољопривредног писца, да у њему нађе право име појединих корисних, пољопривредних биљака, као и синониме које се употребљавају у широкој домовини Срба и Хрвата; а књигом *„Korist i gojenje šumah“* обогаћена је српско-хрватска пољопривредна књижевност једним од најваљанијих дела те врсте. С тога — нека је старцу Богославу Шулеку вечити помен и међ нама!... — — Ђ.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XXXIV. СЕДНИЦЕ
Управног одбора српског пољопривредног друштва
Држане 11 октобра 1895. год. у Београду

Били су; Председник г. Милан Антић, потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко Богдановић, чланови одбора: г.г. Александар М. Секулић, Анта Голубовић, Коста Главинић, Никола Вељковић и Паја Тодоровић.

Председавао г. Милан Антић председник, бележио г. М. Јовановић секретар.

279.

Прочитане записнике XXXII и XXXIII-ће седнице. — Одбор усвоји.

280.

Прочита се писмо г. Министра Народне Привреде од 30 септ. т. г. ЗБр. 2629, којим доставља извештај г. А. Целбе воћара Виноделско-Воћарске Школе, са свима актима, која се односе на питање о сушницама, у вези раније писма ЗБр. 2631, којим је тражено стручно мишљење од Друштва о томе: «Шта би и како би ваљало урадити те да наши шљиварски произвођачи и трговци могу што пре имати сушницу, која би њиховим потребама и нашим приликама одговарала онако како треба. — Одбор одлучи: да се цео овај предмет упути Секцији за технологију, да га проучи и изјави своје мишљење.

281.

Прочита се писмо г. Министра Нар. Привреде од 2 т. м. ЗБр. 1419 са којим шаље «експозе о стању виноделске привреде у Србији, заједно са мерама, које би требало предузети за њено унапређење», што га је поднео г. Љубомир Којић, а у исто време шаље и мишљење референта министарства по овој ствари, па тражи од Друштва стручну оцену и мишљење а нарочито о томе: како би се што брже и што лакше доћи могло до довољног броја поузданих калемара, који ће виноделце обучавати у калемљењу лозе. — Одбор одлучи: да се и овај предмет упути дотичној секцији да га проучи и изјави своје мишљење.

282.

Прочита се писмо г. министра Нар. Привреде од 30/IX т. г. ЗБр. 2630, којим спроводи извештај и спис г. Фрицмана, председника винарске задруге у Неготину «о лакшем и бржем начину подизања винограда крајинских» и тражи од Друштва стручно мишљење о предложеним срествима и мерама за обнављење крајинског виноделја. — И овај предмет одбор упути дотичној секцији да изјави своје мишљење.

283.

Изнесе се писмо г. Министра Народне Привреде од 26 септ. т. г. ПБр. 5220 које је прочитано у XXXIII. одборској седници.

Пошто г. председник објасни зашто је овај предмет стављен на дневни ред за ову седницу, приступи се дебати,

После дебате — Одбор одлучи: С погледом на велику важност питања и предмета, који писмо г. министра обухвата и с погледом на то, што г. министар тражи извештај о проматрањима стања наше целокупне пољопривреде и о мерама, које би требало предузимати по појединим гранама народне привреде у опште, то да се ради тога сазове нарочити *ошвремени збор*, коме да се изнесе ово писмо на расправу. А дотле, и пре него што се сазове збор, да се у Друштву прикупи све што је досада рађено и урађено на унапређењу било појединих само грана било целокупне пољопривреде, било иницијативом Друштва било по захтеву г. Министра Народне Привреде и предлозима појединих чланова Друштва и привредника, било на састанцима друштвене управе, било у секцијама било на друштвеним зборовима.

284.

По молби г. Светолика Петковића управника друштвеног добра у Шапцу, да му се одобри седмодневно одсуство од дужности. — Одбор реши да му се одобрава.

285.

Секретар реферише по молби баштованџијског еснафа, која је у XXXIII-ћој седници прочитана, и после довољног обавештења — Одбор упути ову молбу председништву на даљи административан рад.

286.

Прочита се понуда заступништва фирме Клајтон Шутлеворта за испоруку пољопривр. справа и машина за рачун Друштва, и реферат вршиоца дужности економа г. Н. Вељковића по истој:

И ако су услови под којима фабрика, односно заступништво, нуди Друштву своје фабрикате — справе и машине, — повољни, с погледом на цене, које су знатно веће од цена Кине-ове фабрике, а рабат знатно мањи, референт је мишљења да се не прекида рад с фабриком Кине-овом, а од фабрике Клајтона и Шутлеворта набављати оне справе, које Кине-ова фабрика не израђује и оне за које се зна да су савршеније и боље у раду, а од осталих справа, које се код Друштва траже могло би се набавити по један или више екземплара као мустре те да се тиме да прилика потрошачима да чине упоређења, па ко хоће бољу и савршенију справу он ће више и платити. — Одбор усвоји мишљење референта.

287.

Чита се рецензија г. Косте Главинића по делу г. Милорада Тројановића под насловом «о калемљењу лозе и подизању наших винограда».

Г. Рецензет налази: «да је дело, изузимајући само неколико пасуса, написано јасно и разговетно; да су поједини радови, које треба извршити при подизању нових винограда, описани оним редом којим се и врше; да би језик местимице могао бити бољи но што је, и напослетку да би вредност дела била повећана, да је се писац обазрео мало и на искуства страних практичара и да је описао и калемљења у процеп, јер је овај начин калемљења зреле лозе један од најлакших и даје велики проценат примања», Мишљења је да би било корисно да се известан број ових књига одкупи за раздавање ученицима привредних школа и за дар млађим привредницима који сврше калемарски течај. — Одбор усвајајући оцену и мишљење г. рецензента реши да се извести г. Мин. Нар. Привреде, а г. рецензенту у име награде да се изда 20 динара.

288.

Секретар реферише да су одштампане о друштвеном трошку књижице:

«Извештај са винодељског конгреса у Монтпелију» у 2000 и «Значај кречњака у културној земљи са упуством за мерење проценталне садржине помоћу калциметра» у 500 примерака; обе од г. Љубе Којића. Овим књигама треба одредити продајну цену па моли одбор да се то учини а уједно да се реши шта да се уради са њима.

Мишљења је да би и од ових књижица, као и од свију осталих друштвеног издања требало послати по један примерак подружинама

и свима члановима друштвеним, који на то по правилима друштвеним имају права а што претекне поклонити школским књижницама, или бар оним учитељима, који су показали и воље и труда око унапређења пољске привреде.

По овоме реферату — Одбор реши: да се књижице: „Извештај са винодељског конгреса у Монтпелију“ продаје по 30, а „Значај кречњака и т. д.“ по 20 пара дин; да се и од ових књига као и осталих друштвеног издања задржи по известан број за распродају а остало да се разда члановима друштвеним који на то по правилима друштвеним имају права; по неколико примерака разаслати подружинама, а по један примерак учитељима који су познати као добри и вредни помагачи на унапређењу пољске привреде.

А г. писцу ових књижица да се поклони и то Извештаја 100, а „Значај кречњака итд. 20—30 примерака, пошто је обоје прештампано из «Тежака» за штâ је писац хонорисан.

ЗАПИСНИК XXXV СЕДНИЦЕ

Управног одбора српског пољопривредког Друштва

држане 20 октобра 1895 год. у Београду.

Били су: Потпредседник г. Јаков А Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора: г.г.: Анта Голубовић, Коста Црногорац, Коста Д. Главинић, Паја Тодоровић и Тодор Николајевић, као гости г.г.: Љубомир Којић, Благоје Тодоровић, Светолик Петковић и Јован Јекић.

Председавао г. Јаков А. Марковић потпредседник, бележио г. М. Јовановић секретар.

289.

Прочитани записник XXXV седнице — Одбор усвоји.

290.

Прочита се писмо г. Министра Нар. Привреде од 10 т. м. ЗБр. 2761, којим тражи од Друштва да му у што краћем року изнесе своје погледе на гајење дувана у Србији; на потребу и могућност његове јаче културе, на услове за ту производњу, како с обзиром на подмирење домаће потрошње простим дуваном, тако и с обзиром на могући извоз на страну, и о свему томе да му поднесе своје мишљење с погледом на закон о монополу на дуван и све остале одредбе о његовом гајењу и откупљивању за потребу државе. — Одбор одлучи да се овај захтев г. Министров упути Секцији за ратарство, да га проучи и изјави своје мишљење.

291.

Прочита се писмо г. Министра Нар. Привреде од 3 т. м. ЗБр. 2647 којим извештава Друштво, да је усвојио споразум који су изасланици министарства утврдили са изасланицима друштва о накнади, која се Друштву има дати од стране српске државе за покретни и непокретни инвентар друштвени на угледном му имању у Шапцу, које је оно српској држави уступило за нижу пољопривредну школу, и да ће министарство исплатити суму од 23.801·60 дин. у сребру чим се у државној класној лутрији изведе рачун о приходу за ову годину, а тако исто довешће у ред и све остало, о чему је реч у споразуму, кад што према времену буде дошло на ред.

Пошто је у седници од 27 пр. мес. бр. 271, када је читан извештај о предаји и пријему друштвеног угледног добра у Шапцу, у коме је изнесено шта је још остало не предато и шта треба урадити па да се ово питање сасвим пречисти, донета одлука да се о овом предмету и изасленичким предлозима донесе одлука пошто г. Министар Нар. Привреде претходно донесе одлуку о примању имања и о накнади за уступљени инвентар. — Одбор примајући извештај г. министра к знању приступи решавању изасланикових предлога и одлучи:

1. Да се управитељ г. Светолик Петковић задржи у служби на добру све дотле, док се коначно не преда на руковање Министарству Народне привреде све оно што је комисија за пријем означила, а међу тим умолити г. Министра, да што скорије одреди лице, које ће руковање са добром примити.

2. Овлашћује се управник добра г. Светолик Петковић да од заостављих производа —, репице, и граорице издвоји потребну количину за продају за семе и пошље Друштву, а остатак да распрода, тако исто да распрода и стоку и старудију — шкарт од алата, гвожђа и дрвенарије, што није предато министарству, на начин који за најбољи нађе.

3. Да се друштвени подеконом г. Вујица Ђорђевић одмах разреши од дужности а плата да му се изда до конца новембра о. г.

4. Да се као приход са добра друштвеног у овој години сматра само оно, што је досада на име тога добивено, као и оно што ће се добити продајом хране, стоке и шкарта што је остало не предато министарству, а као расход да се сматра све оно, што је до сада издато и шта ће се издати до коначне предаје и разрешења друштвених службеника од службе на добру.

5. Са сумом, коју г. Министар има да исплати Друштву на име накнаде за уступљене му предмете на имању, да се, кад буде примљена, поступи овако:

а, Та сума да се не узима као какав приход друштвене благајнице, већ да се прими и сматра као особени депозит, који да се распореди овако:

б, Уважавајући засебни предлог г.г. чланова комисије, који су имање предавали и примали, и заслуге управитеља досадашњег друштвеног добра г. Светолика Петковића, стечене неуморним радом и постигнутим резултатима на имању — учинити предлог збору, да се 10% од те суме даду г. Петковићу у име признања од стране Друштва, и

в, Остатак да се одмах преда на безбедно место, о коме ће накнадно решити управни одбор, на приплод па и главницу и приплод чувати до прибавке другог земљишта за какав угледни рад, и тада да се тај новац на то и употреби. А за случај да Друштво за дуже време не би могло прибавити земљиште, — онда да се може употребљавати и на усавршавање подружинских добара.

292.

По молби Пољопривредне подружине у Гор. Милановцу, коју је упутила г. Министру Нар. Привреде, да јој се укаже помоћ из прихода класне лутрије, а коју је г. Министар заједно са мишљењем начелства окр. рудничког, упутио друштву на оцену — решено је: Одбор налазећи да молба ове подружине заслужује призрења, и слажући се са мишљењем начелства, налази да треба умолити г. Министра да се подружини што скорије укаже нужна помоћ.

293.

Прочита се молба г. Спире Радивојевића учитеља у Берову, да се школи беровској шаље «Тежак» бесплатно. — Одбор одлучи да се овој школи шаље бесплатно друштвени лист «Тежак».

294.

По молби г. Петра Стојадиновића, да га Друштво послужи са потребним му клишетима за његову књигу «Школска башта» — решено је: да му се дâ на послугу с тим да их по употреби одмах врати.

ЗАПИСНИК XXXVI СЕДНИЦЕ.

Управног одбора српског пољопривредног Друштва

Држане 30. октобра 1895 год. у Београду.

Били су: Председник г. Милан Р. Антић, потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора: г.г. Анта Голубовић, Коста Главинић, Д-р Марко Т. Леко. Никола Вељковић, Паја Тодоровић и Тодор Николајевић.

Председавао г. Милан Р. Антић председник, бележио г. М. Јовановић секретар.

295.

Прочитани записник XXXV-те седнице — Одбор усвоји.

296.

Г. Председник износећи потребу већег броја канцеларијског персонала за савлађивање послова, а нарочито за расправљање стручних питања, која се од стране Министарства Нар. Привреде Друштву упућују, пошто се тиме знатно увећава и канцеларијски рад, пита: да

ли се одбор саглашава с тим, да се од г. Министра Нар. Привреде тражи, да једно стручно лице одреди, које ће стално одправљати дужности друштвеног секретара, а да буде и чиновник Министарства Нар. Привреде и као такав да прима плату по буџету поменутог министарства. — Одбор увиђајући потребу веће канцеларијске радне снаге слаже се са предлогом г. председниковим, и овласти председништво да у овоме погледу учини шта треба; а и о личности, која би за друштвене послове подесна била, да се може са г. Министром споразумети.

297.

Чита се реферат Секције за ратарство о мерама, које би требало предузети за унапређење виноде4а и воћарства, — Одбор усвоји, да се пошље такав предлог г. Министру Народне Привреде (Овај је штампан у 45.. 46., 47. и 48. броју «Тежака» на челу листа).

298.

Чита се извежтај г. Косте Д. Главинића о извршеном прегледу оних винограда, који су ради предохране од Пероноспоре, и ради сузбијања ове болести, прскани у околинама: Врање, Власотинаца, Лесковца, Ниша, Крушевца и у Жупи. — Одбор прими са захвалношћу и упути «Пероноспорном одбору« да даље учини шта треба.

299.

Прочита се извештај Грујице Софронијевића економа из Гор. Добриње о практичној вредности кованог раоника за амерички плуг огртач, који је израђен у фабрици г. Акс. Богдановића у Краљеву. У извештају се наводи да је ковани раоник далеко бољи од оних — ливених који се из фабрике добијају; да је и дужи и шири, и на послетку да се с њим лакше оре, него с ливеним.

Према оваком извештају — Одбор одлучи, да се за друштвен рачун набави из фабрике А. Богдановића у Краљеву један ковани раоник за америч. плуг сбртач, да се и овде оцени његова практична вредност, па у будуће, набављати их за све оне, који од Друштва буду тражили резервне раонике за плугове ове врсте.

300.

По молби Петронија Ивезића порезника среза лужничког, да му Друштво опрости интерес на суму коју, по обавези дугује Друштву за справе још од 1887 г. — Одбор одлучи, да му из призрења на то, што је својим поступцима довео Друштво, да наплату дуга тражи судским путем, не би требало учинити никакве олакшице, али с тога, што је овај дуг учинио за набавку саврш. земљод. справа, и тиме у својој околини, где је пређе живио, радио на унапређењу пољ. привр, да му се поклони половина припадајућег интереса до дана наплате.

301.

Прочита се писмо Мих. Ст. Јанковића из Алексинца. којим доставља Друштву да је намеран држати предавања о калемљењу воћа и лозе у срезовима: моравском, ражањском. расинском, трстеничком и жупском, па моли да га Друштво материјално помогне: да му плаћа подвоз и по 2 дин. дневно у име награде.

Пошто је и ове године моравска подружина у споразуму са крушевачком а из помоћи коју добијају од Друштва, плаћала путујуће калемаре. — Одбор одлучи, да се молилац упути да се с молбом обрати или моравској или крушевачкој подружини.

302.

Прочита се достава г. Боже М. Милановића трг. из Шапца, како је Салаш Ноћајски, које поплавом које градом сатрвен и сељани овога села немају ни хране а камо ли семена за сејање, па моли Друштво да нађе начина да се поменутим сељанима притече у помоћ бар са семеном за озиме усеве.

Поводом овога — Одбор одлучи да се ово достави г. Светолику Петковићу управнику угледног добра у Шапцу, да изјави своје мишљење.

ДОПИСИ.

Бечај, 27 новембра 1895 г.
срез љубић. окр. руднички

Ова 1895 год. спада по родности својој у овоме крају у добре године, а стање летине је овакво:

Шљиве ранке и *црношљиве* су врло добро родиле а *пожегаче* добро. *Виногради* су добро родили, но несрећа је само што има изгледа да нам је филоксера већ дошла у госте.

Остале воћке *крушке*, *јабуке* и *ораси*, добро су родиле.

Пшеница, *јечам*, *овас* и *раж* добро су родили а *кукуруз* средње. *Кромпир* и *конопља* добро; *лукови* добро; *кукус* је врло добар оном, који је имао башту поред воде и заливао, иначе је пропао од суше по оцедним местима.

Пчеле су довро и од пре 3 — 4 године, како сам почео пчеларити ниједна година није показала бољи успех да треба напустити стари начин пчеларења вршкарама, а примити српску положену кошницу, — као ова година. Моје ђерзонке ове године осветлаше ми образ код суседа и гостију, јер и сами суседи без затезања видеше, опипаше и признаше да је боље пчеле држати овако као што их ја држим, него по старински.

Цене су производима добре, сем пшеници*, а цена *говедй* и *коњâ* врло добра је; остале стоке добра сем *свиња*.

У нашем срезу основана је под окриљем Срп. Пољоприв. Друштва **Пољоприв. Подружина** са седиштем у Мрчајевцима. Као свака новина тако и ова тешко иде. Први збор по правилима био је 19 ов. м. За благајника подружинског и да руководи обрадом имања изабрали смо г. Мијајла Новаковића економа из Доње Горевнице, човека који је кадар сам имовно овој установи томељ положити, а потребу њезину и сам појми, јер својег сина школује у Ади, у пољопривредној школи у Мађарској.

Здравље људи и стоке повољно је.

Пав. М. Анђелић
земљоделац.

Лебане, 5 децембра 1895 год.

Као и у целој нашој Отаџбини, тако исто и овде и у целом срезу суша је летос била јака, тако да је на по неким местима трајала по 2 — 3 месеца. У по неким општинама летина је била *доста слаба*, а у по неким *доста добра*. Просечно може се рачунати, да је летина ове године била: *прилична*, и то како по каквоћи, тако и по количини.

Но, и ако је овако беријет једва прилично родио, цена је свима ово годишњим земаљским производима била ипак врло ниска. Тако:

100 старих ока пшенице продаје се по	12·50
100 старих ока овса продаје се по	10 —
100 старих ока јечма продаје се по	8 —
100 старих ока кукуруза продаје се по	8 —
100 старих ока пројног брашна по	10 —
100 старих ока пшеничног брашна по	15 —
100 старих ока природног вина по	30 —

И за чудо је и за казну је, да се овамо, чак, још и службено купује на *„старе оке“*.

Винограда у овоме срезу има само у неколике општине по мало. Њима, истина, филоксера још није дошла у госте, но на сваки начин ће скоријем доћи. С тога би дакле, требало на

*) Потребно је казати: колико сте добили којег усева с једног ектара; колико вас стаје рад око тога приноса; јесте ли, према томе, у добитку или губитку, тако исто ваља казати и цене, које сте добили за стоку, јесу ли оне довољне или не; јесу ли веће или мање но досадашње. Сва своја проучавања сводите на то, да видите сами и да виде други: иде ли пољска привреда вашега места напред или натраг. Прим. реф.

томе радити, да се сви млади виногради подижу америкаиском лозом. Истина, са овим садањим расадницима америкенске лозе, што их данас имамо, ми не би смо могли наше винограде ни за 200 година попунити и подићи. С тога би, дакле, на овоме требало више да поради: држава, а за њом: друштва, окрузи, срезови, општине приватна лица и то под контролом стручнога и за овај врло важан посао довољно спремнога лица.

Шљива у овоме срезу има врло мало.

Не производе их с тога, што веле, да немају земљишта за ову привредну грану, јер ово земљиште што имају то обделавају, а неки опет веле да их не производе у већем размеру с тога, што је ово предео доста хладан, због чега цвет често пута страда, од пролетних мразева.

Но и један и други разлог по све се су неумесни и погрешни. У колико имамо мање земљиште, у толико се морамо више трудити, да са што мањег земљишта, са што мање труда и капитала можемо што више произвести. Међу тим ни код једне друге привредне гране, не можемо са извесног земљишта, рада и капитала, доћи до тако повољних производа као што можемо доћи код нашега шљиварства, само ако ову привредну грану будемо гајили и неговали по правилима научног воћарства и ако плод будемо умели што корисније употребити.

Овамо шљивово дрво расте врло снажно, а то значи, да је небо у овоме срезу за шљиварство па и друго воћарство врло подесно. Међу тим, баш ако по које године пропадне цвет, услед елементарних непогода, то још није никакав разлог, да се шљиварство у овоме срезу не производи. Јер и у славној Шумадији, колевци наше шљиве, где шљива дакле најбоље и напредује и роди, где ради т зв. на далеко чувена »Шумадијска шљивовица«, и тамо велимо, пролетње хладноће омету род, па се опет шљиве из године у годину све више и више производе и указује им се довољно пажње са сваке стране. У Шумадији, тек онај домаћин, који, поред осталога имања има још и добар шљивар, рачуна се, да је сигуран и богат човек.

Остало воће: крушке, јабуке и др., такође је врло занемарено и упарложено. Јер, сво воће, што га данас имамо, то нам је остало од Арнаута и Турака. Арнаути и Турци, заиста су били велики љубитељи разноврсног воћа, лепих вода и добрих путева. Арнаути и Турци нису рачунали ручак или вечеру, па ма било на посту или на мрску, докле се на њиховој трпези не налази кувана воћа, које су они врло радо јели.

Крушке су обично сушили на малим сушницама, онако исто као што шљиве сушимо, па су овако суве преко зиме на трг носили и продавали, а за своју кућу употребљавали.

Колико су Арнаути и Турци имали крушака и јабука најбоље се види из овога примера. Господин Милош С. Милојевић, директор лесковачке гимназије у пензији, има у селу Ђулекару општине бувске 24 куће наполичара и само један његов наполичар има 300 дрвета крушака а на 100 дрвета јабука.

Пошто, дакле у овоме срезу нема шљива то становници овога среза у оскудици ње употребљавају за пециво ракије дивље и питоме крушке. Дивље крушке у најповољнијем случају дају 10 литара ракије, из 80 кгр. џибре дакле 10%, од 80 килограма; казан са џибром од питомих крушака, даје 14 литара ракије, дакле 17%. Из овога, дакле, излази: да један казан од 80 килограма џибре од питомах крушака. даје 4 литра више од једног казана од 80 килограма џибре од дивљих крушака; а један казан џибре од питомих крушака од 100 килограма, даје 5 литара ракије више, него један казан од 100 килограма са џибром од дивљих крушака.

Најлепша ракија по доброти и највише по количини излази, ако су крушке што крупније и једнообразније, здравије, зрелије и, ако се џибра одма пече, чим преври.

Р. М. С. Пешић.

ИСПРАВКЕ

У 45. и 46. броју «Тежака» на стр. 476 *штампано је:*

1) Да се сваком земљоделцу уступи бесплатно по 1000 ком. окалемљене домаћом, но под условом, да претходно по правилу спреми за то земљиште;

А *треба:*

1. Да се свамом земљоделцу уступи бесплатно по 1000 комада америчке лозе и бар по 100 окаламљене домаћом но под условом. ит.д.

У 47. и 48 бр. «Тежака», на страни 497 у 6 реду озго, место «*општу (угледну) пољопривредну станицу*» треба да буде: «*општну (угледну) пољопривредну станицу;*» а тако исто, на истој страни у реду 25 одозго место «наставља« треба: поставља.

Уредништво.

Знатно спуштене цене свињама беркширске и шумадијске расе у Добричеву и Љубичеву. — Господин Министар Народне Привреде, решењем својим од 15. Новембра о. г. ЗБр. 3134, изволео је знатно спустити цене свињама беркширске и шумадијске расе у Добричеву и Љубичеву. Тако ће се и у том заводима продавати од сада:

Свиње беркширске расе у Дибричеву од 10 месеци старости по 75 динара пар (или 37·50 динара комад); а

Свиње шумадијског соја у Љубичеву, по навршетку 17 месеци старости по 70 динара пар (или 35 динара комад).

Првенство на куповину имају пољопривредници са села.

Купци се имају обраћати непосредно Управи државне ергеле у Љубичеву, или Управи њезиног одељка у Љубичеву.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР
ЗА 1896 ГОДИНУ

Готов је и може се добити од Српског Пољопривредног Друштва. Садржина му је ова:

I. **Календарски део.**

II. **Чланци:**

Сејалица, од Јована Марковића.

О биковским стаништима, од П. Т. Тодоровића — Ђаковића.

Подизање дудара по општинама, од Ант. Голубовића.

Подизање винограда домаћом лозом на песковитом земљишту, од Љуб. Којића.

Јасен, Брест и Граб, од Јов. Јекића.

Бресква, од Светолика А. Петковића.

Црвени патлиџан, од д-ра Ђ. Радића.

Избор места за ичеланик и како ваља уредити угледни ковачлун, од Дим. К. Михајловића.

Плетарство, од Арн. Храдецког.

Лоза, од К. Б. Ђорђевића.

Овас од К. Црногорца.

Сан и јава (приповетка) од Благ. Д. Тодоровића.

III. **Белешке.**

Подсетник коња.

IV. **Подаци и таблице из свих грана пољске привреде.**

V. **Пољопривредни заводи и установе.**

VI. **Српске пољопривредне књиге и новине.**

Има 136 страна велике осмине, а кошта само **пола динара.** Продавци добивају у име рабата 25% за готов повац. С поруџбином ваља похитати.

ПЧЕЛАРСТВО

За потребу почетника и пчелара, израдио Светозар Љ. Гавриловић. Београд 1894. 8. стр. 305 са 127 слика. Пчеларство је удешено за почетнике, да по њему могу одмах радити на пчеланику око пчела. Радови су подељени по месецима и описани су јасно и просто. Други део говори о пчеларској теорији. — Министарство просвете препоручило га је за књижнице основних школа, а удесно је и за поклањање ученицима о испитима. Цена 3 динара. Може се добити код Српског Пољоприв. Друштва.

О КАЛЕМЉЕЊУ ЛОЗЕ И ПОДИЗАЊУ НАШИХ ВИНОГРАДА

Написао Милорад Тројановић, руковалац расадника за америчку лозу у Крајини и хонорарни наставник Винодељско-Воћарске школе у Крајини. Београд. 1895. 8° стр. 66. Цена 1 динар.

СТОЧАРСТВО

I ДЕО.

Познавање и неговање тела наших домаћих животиња за Ниже Пољопривредне школе у Краљевини Србији. Београд 1895 8° стр. 121. са 35 слика, израдио Владимир Ђорђевић, наставник Ратарске школе у Краљеву. Издање Министарства Народне Привреде. (Цена 1 динар).

ПОЉОПРИВРЕДНО РАЧУНОВОДСТВО

За ниже пољопривредне школе у Краљевини Србији по Д-ру Голцу и другима, израдио Благ. Д. Тодоровић, наставник Ратарске школе у Краљеву. Друго поправљено издање Министарства Народне Привреде. Београд 1895. 4° стр. 94. (Цена 1·5 дин.).

ЗНАЧАЈ КРЕЧЊАКА У КУЛТУРНОЈ ЗЕМЉИ

СА

Упуством за мерење проценталне садржине креча помоћу калциметра, по француским изворима саставио *Љуб. Којић* наставник Винодеља на Винодељско-Воћарској школи у Букову код Неготина. Београд 1895. 8° стр. 21. Цена 20 пара дин.

ИЗВЕШТАЈ СА ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

Држаног од 1 до 5 јула 1893. године у Монпелију (Јуна Француска) од *Љубомира Којића*. Београд 1895. 8° стр. 72. Цена 30 пара дин.

ПРИВАТНИ ОГЛАСИ.

ТРАЖИ МЕСТО

Један младић који је свршио нашу Ратарску Школу и Винодељско-Воћарску Школу у Аустро-Угарској, и који је одговорио војеном позиву жели да добије какво место које одговара његовој спреми. За услове обратити се уредништву,

НА ЗНАЊЕ.

Ако би који пољопривредник или ма који хтео да изврши какву набавку алата, стоке или других каквих пољопривредних предмета и производа са стране, па би желео да то добије преко Друштва у ком се случају *царина не плаћа*, онда се ради тога мора обратити Српском Пољопривредном Друштву, **да оно набавку изврши, и да оно увезе поручени предмет или производ.** Поручбину на други који начин **Друштво неће узимати у посао.**

УПРАВА.

Уз овај број следује додатак од пола табака.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Предлог Српског Пољопривредног Друштва. — Теорија и пракса па нашим Пољопривредним школама. — Дуња. — Спремајмо потребну грађу. — Ново поврће Lilium tabero. — Један реферат Министру Народне Привреде. — **Белешке** — **Гласник** — Некролог. — **Друштвени и Подружински послови** — Дописи. — Исправке. — Књижевни огласи. — и Приватни огласи.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник БЛАГ. Д. ТОДОРОВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО.

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869 ГОД. № 204 ПРЕПИСКУ ДРУШТВ. НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ.

ЦЕНА ЛИСТУ.

Стаје за Србију:
НА ГОД. 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

ДРУШТВ. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИЈУ ДРУШТВ. ПОДРУЖ. ВОЉНИЦИ СТАЛНОГ КАДРА И ЂАЦИ У ОПШТЕ ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТП. УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОД.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ 51 и 52. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА, 24. ДЕЦЕМБРА, 1895. ГОДИНЕ. ГОДИНА XXVI.

ХРИСТОС СЕ РОДИ.

Вас земљорадини, који све хлебом храните, и вином запајате, „Тежак" у име Српског Пољопр. Друштва, поздравља најсрдачније овим радосним поздравом свете цркве наше, поздравља и зато, што сте ви они, ради којих се Спаситељ и родио и што сте му ви при рођењу дали крова и склоништа. Довикујући вам тим срдачним поздравом у име рођеног младенца Христа, Спаситеља угњетених и поборника потлачених — „Тежак" и душом и мислима улази данас у скромне обитељи ваше, посуте сламом и украшене бадњаком и свима плодовима које ваше вредне руке помоћу и милошћу Божјом добивају из обрађене посејане и засејане земље и изјављује вам, топлу жељу да и ове као сваке године, милост Божја, преко рођеног Спаситеља нашег, укрепи здрављем живот и снагу вашу, да росном кишом натопи и благослови летину вашу, труд, рад и мâл ваш, да вам се уложена радна снага ваша награди обилатим плодом, да вам живот и рад ваш прати здравље, свака срећа и да вас Божји благослов обасипа сваким обиљем. Вас земљорадини „Тежак" најусрдније поздравља на данашњи весели празник хришћански и зато, што ви, најбоље чувате православну веру и лепе обичаје српске, и што кроз глас пушке абердарке на данашњи дан довикујете свима и свакоме, да још живе у срцу вашем, у дому вашем, у отаџбини српској: вера хришћинска, православна и лепи обичаји српски. Чувајте их, чувајте, јер вас они одушевљавају да јуначки и без колебања издржите све неприлике, беде и невоље, које вам по кад што задају они, које вера Христова не крепи, које неодушевљава српско име и српски интерес, и чија душа и срце немају никаква осећаја за вас. Ви сте и у стању да очувате као што треба тај свети аманет наших ђедова, јер сте ви драги земљорадини основа и највећа моћ државна. Ваше су заслуге свете и драгоцене за слободу ове земље, за привреду и економски напред њен, за културу и просвету, јер се све то не да ни замислити без хлеба и потребних средстава.

„Тежак" вас ради тога и моли и преклиње, да ни у најосуднијим тренуцима не клонете српским духом, јер и у тренуцима најтежих искушења, ваља да вас крепи и снажи та грудва земље српске коју превртете и обрађујете, да бисте себе и друге исхранили, да вас крепи зато, што је она натопљена крвљу предака ваших, који су пали за своју слободу, за слободу нашу, и за слободу омланине српске. Не клоните, јер вас Спаситељ свакодневно гледа са престола свога, који је у ведром своду неба, како у зноју лица свог зарађујете хлеб свој. Он вас гледа и благосиља. Неклоните, већ се крепите и снажите слогом и љубављу међусобном, јер све дотле, докле вас везује међусобна љубав, она љубав, ради које се и родио витлејемски младенац, љубав у кући, суседству, селу, општини и држави, све дотле ни вашој личној ни економској ни политичкој слободи вашој, не може нико нашкодити. Само тако живећи, ви ћете бити у стању да поднесете сва па и најтежа искушења, које сналазе и појединце и народ у њиховом животу. И у тој нади и са тим уверењем, да вас прати братска љубав и слога на сваком кораку, „Тежак" вам радосно довикује: *Христос се роди.*

Христос се роди „Тежак" довикује и свима вама, који трудом и радом својим подигосте велике домове и угледна добра своја, а и вама, који мучним, али часним радом зарађујете насушни хлеб. Вас, пак, који према труду свом и Божјем благослову, живите у изобиљу „Тежак," поздравом, Христос се роди, подсећа и моли, да принесете по што год и на олтар привреде и просвете, и да се сећате бедних и невољних.

Христос се роди и вама миле српске мајке, вредне домаћице српске, *Христос се роди*, јер сте ви радом и трудом својим стубови домова српских, а породом, живот, снага и подмлада отаџбине наше. Вера је ваша будни чувар лепих обичаја српских, чадност је ваша душа слоге домаће, пород ваш живот и снага племена нашег, ви уздижите моралну снагу народа нашег без које нема опстанка ни једном племену, ви, слогом и и љубављу чувате снагу задружне куће српске, без које нема живота и напретка, славе и богатства.

Христос се роди и теби мила младежи српска, теби свеколика узданице. Нека се песма братске и сестринске слоге ори из сложног загрљаја вашег преко поља и лугова, преко њива и ливада, у раду и весељу, на моби и позајмици. Нека вас још из ране младости ваше збратимљују искрене тежње заједничком добру и напретку, нека вас воде стазама славе, којом гредише славом увенчани преци наши, нека

вас у одбрани свега што је свето и српско задахне велики дух великана наших, који од робиње Србије начинише Краљевину нашу. Не заборавите, да су у томе њихове заслуге велике, и да је зато наша дужност, да оно што су они стекли очувамо, повећамо, и унапредимо.

Христос се роди и вама млади пастири и пастирке српске, вама, који чувате, пасете и негујете бела стада српска. Нека се и ваша невина песма поред стада вашег, узноси престолу славе Божје; нека се ори по луговима и пољима српским, а млађана душа ваша нека се још из рана привикава свима врлинама српским, нека се учи кућити и чувати кућу своју, поштовати своју свету веру и љубити милу отаџбину своју.

Христос се роди и теби свеколики роде српски, *Христос се роди* са жељом, да си здрав, весео и напредан. Нека би спаситељ наш, подарио српском роду и племену, да ускоро сав ослобођен прославља у братском загрљају Христово рођење и пева на дому и у пољу веселу песму слободе српске и хвале Богу. *Христос се роди*!

ПРЕДЛОГ

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

о

мерама за унапређење Свиларства у Србији

ПОДНЕСЕН

ГОСПОДИНУ МИНИСТРУ НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ

Господин Министар Народне Привреде, изволео је послати Српском Пољопривредном Друштву на оцену и стручно мишљење реферат г. Живка Шокорца секретара министарства, о мерама за унапређење свиларства у Краљевини Србији.

По том реферату треба:

1. Свака општина да подигне дудару и да засади дудове поред путева;

2. Држава да заснује завод по примеру оних што постоје у Панчеву и Новом Саду, а дотле да откупљује мехурке првог квалитета, па да их продаје страним фабрикама; и

3. Држава да узме у своје руке производњу семена свилених буба.

И овај је реферат проучила претходно надлежна Секција (за сточарство), а потом је претресен и у седницама Управног Одбора, и кад су на тај начин прибрана свеколика мишљења за унапређење нашег свиларства, онда је Српско Пољопривредно Друштво испослало Господину Министру Народне Привреде предлог следеће садржине:

„У погледу мера за унапређење нашег свиларства, Друштво истиче ово своје гледиште:

И Свиларство, као и Пчеларство, ако се постави на рационалну подлогу, може учинити знатне приходе и привреднику и држави. Оно је у толико важније, што за најкраће време, а с најмање материјала, радне снаге и трошкова, даје пристојну ренту. За наше прилике специјално, свиларство може бити привреднику од осетне користи, с тога, што је у времену, кад се прибира род ове радње, нашем сељаку највећа потреба за новац. У то доба, као што је познато, настаје копња кукуруза, косидба ливада, па и жетва стрмнина. Сви ти послови морају се у данашње доба, од како је обладала инокоштина, помагати и плаћеним раденицима, а у то је доба и последњи рок за измирење порезе за I. полгође. У другим земљама, привредници се у то доба помажу доста репицом, која стасава у мају, јер је одмах уновче, али где се овај усев не сеје, као у нас, ту свиларство збиља може да буде од помоћи, наравно с претпоставком, да се производ може одмах и продати.

Као што је познато, свиларство је у нас пре једно два деценија, стајало много боље но данас. Народ се радо занимао овом привредном граном — али је од ње имао и боље користи, с тога, што је била повољна цена и мехурцима и свили. Ваља се сетити само тако званих „Латина," који су за време свиларске кампање у Јагодини, Свилајнцу и другим градовима куповали огромне количине овог производа. На њиховим стоваришима могла се видети жива радња у чишћењу, прибирању и товарењу мехурака, радња, у којој је сиромашан свет имао и налазио добре зараде. Али, нестадоше „Латини" па нестаде и веће производње овог производа. Гајење свилених буба, поче се с тога ограничавати све више на домаћу потребу, док и ту незавршн тако, да се до скоро не одржаваше још само по имену. Од како држава даде повластицу Еразму Марију, од тога доба гајење свилених буба живахнуло је нешто мало, али није могло добити и полета, с тога, што се повластичар не хтеде тачно придржавати обавеза а нарочито оних у погледу куповања производа.

Тиме, што се је у нас некада неговало свиларство у великом размеру, и што је у новије доба имало изгледа, да се поново може подићи, знак је, да у нас има погодаба за његово развијање. Но, ако је некада и могла приватна иницијатива да покреће и одржава ову привредну грану, да доноси добре користи данас, кад је међународна привредна утакмица узела тако силни мах, то није у стању да учини, јер примитиван рад није у стању, да се бори с модерним. Зато је данас потребно да држава и овој грани као и многим другим гранама, обрати јачу пажњу па и своју потпору, да се може развијати и да може користити. Нужно је дакле и овде нарочита организација државнога рада.

Упоређујући наше прилике са искуствима, која су добивена у другим земљама, организација државног рада на свиларству, ваља да се, по мишљењу Друштва креће у овим главним правцима:

1, *На ширењу поуке.* Примитивним радом не може се ујамчити стално напредовање ни једној грани па ни гајењу свилених буба. Многи неуспеси у овој грани, потичу од примивног рада, који је у толико гори, што је у нас у вези и с неким предрасудама и празноверицама. Да се старобитност замени рационалношћу, Друштво мисли, да би ваљало порадити на томе:

а) да ниже пољопривредне школе сваке године. у време гајења свилених буба, држе јавне курсеве из свилодеља упоредо с праксом;

б) да се према приликама и потреби потпомгну учитељи основних школа у гајењу свилених буба и

да се ревносним учитељима у том раду издају награде и јавне похвалнице;

в) да се рационално гајење свилених буба потпомаже и код војске по градским посадама, војеним болницама и згодним приликама, и ради тога, ревносним официрима и подофицирима, треба издавати награде;

г) да се поуке о рационалном гајењу свилених буба и о подизању белих дудова, шире и популарним књижицама. Рукописе за ове списе, треба прибављати конкурсом, а између ових претпостављати оне, који су од писаца, који имају довољно праксе.

2. *На општем подизању дудова.* Ма да у нас има доста дудова, према томе, у којој се мери гаје свилене бубе, ипак је за повећану производњу потребно обезбедити се и већом масом белих дудова. Ове дудове треба подизати свуда по утринама и испустима, а најбоље би било оделити за то нарочито земљиште за дударе, као што је то некад било. Сем тога, на подизање дудова, ваља подстицати и приватне: на засађивање у градинама, двориштама, воћњацима, по увратинама, међама, пашњацима и плавиштима. Жива ограда од дуда, добар је штит од штеточина, а даје у обилној количини и лишћа за храњење свилених буба. Исто су тако згодна за подизање дудова и школска дворишта, затим црквена и општинских судова.

С тога би по мишљењу Друштва требало:

а) Ставити у дужност оним општинама, где има могућности, нарочито сеоским, подизање дудова на општинским двориштима, и да потпомажу школе и цркве у засађивању и подизању дудова. За невршење ових послова, надлежне власти ваља да су одговорне, а за оне, који би оштетили подигнуте дудове, ваља да се пропишу строге казне;

б) Ставити у дужност старешинама црквеним и школским подизање дудова и производње садница из семена и расадницама;

в) Исто тако ставити у дужност пољопривредним заводима, да у својим воћњим расадницама производе дудове саднице из семена, па да се ове поклањају ревноснијим произвођачима, а да буду у стању снабдевати потражиоце и семеном белих дудова;

г) Настати, да и железничке инспекције засаде дудове поред железничких пруга; и,

д) Настати, да се и дворишта касарнâ и логора, засађују белим дудовима.

3. *На производњи и раздавању семена од свилених буба.* Познато је, да су многе болести, којима је изложена свилена гусеница, јављају преносом семена од свилених буба. Зато, да би се то избегло, нужно је семе производити по нарочитој, тако званој „ћелијској" системи, и да се пре употребе микроскопски испита. Негде тај посао врше и приватни, али у свима земљама, које свиларство сматрају као важну привредну грану, производња и испитивање семена, поверена је нарочитом заводу.

Из разлога, што међу нашим произвођачима има мало људи с довољно спреме, којима би се могао поверити овај посао, по мишљењу Друштва:

а) Производње семена од свилених буба за раздавање у народу, треба првенствено ставити у дужност нижим пољопривредним школама, под руковођењем наставника за сточарске науке. Производње семена да се врши само по ћелијској системи, а пре употребе, да се подвргне научном испитивању;

б) У колико се и кад не би могло произвести семена у школи, да се ово добавља из страних реномираних завода за производњу и испитивање семена свилених буба;

в) Производње овог семена поверити само оним приватним привредницима, за које се има уверења, да тај посао могу стручно и савесно вршити, но свакојако под контролом стручних лица и завода. Произведено семе на овај начин, ваља да се испита у нижим пољопривредним школама, где би га требало и чувати до употребе;

г) Раздавање семена ваља да се врши преко нарочитих повереника у свакој општини, где се желе гајити свилене бубе. Ови повереници да се бирају у првом реду међу усталашњим члановима Српског Пољопривреднога Друштва и школованим економима (из ниже пољопривредних школâ), па онда и међу свештеницима, учитељима и виђенијим људима занатлијског и трговачког реда, с претпоставком, да се ови потпуно разуму у рационалном гајењу свилених буба и манипулацији до продаје.

4. *На инспекцији.* Гајење свилечих буба не треба оставити без стручног надзора, нарочито у прво време, док поука о рационалном гајењу не продре у све слојеве оних, који се занимају овим послом. Зна се, да погрешке за време гајења, изазивају у много случајева не успехе, а мимо то и разне болести. С тога је у интересу напретка свиларства, и да оно буде од истинске помоћи за наш привредни народ, завести особену државну инспекцију.

Та инспекција имала би се састојати: из једног главног инспектора за свиларство и из повереника. По томе, требало би:

а) За руковођење и надзор свеколиких радња у гајењу свилених буба, завести у Министарству народне Привреде место државног инспектора за свиларство у рангу секретара, или најмање стручног економа више класе;

б) Повереници као органи за свиларство, да буду исти људи, који се изаберу за раздавање семена. Њихова би дужност била, да надзиравају радове око свилених буба у општини све до продаје, а зато да им се одреди извесна награда, или ако буде подесније, тантијема, према количини добро произведеног производа.

V. *На откупу производа.* — Напред је наглашено, да је поглавити узрок нашег свиларства, тај, што није било купаца. Зато, да се свиларство опет подигне, треба уредити куповину. Покушаји, који су ове године предузимани, да се прибаве приватни купци, остали су без успеха, па се на то и у будуће не може рачунати. Међутим, Друштво има уверења, да од куповине, коју држава врши непосредно од произвођача, имају користи и произвођачи и држава. Такав је случај и у суседној нам Мађарској.

Зато је и Друштво тога мишљења, да откуп свих производа свиларства а првенствено мехурака (кокона), ваља да узме држава у своје руке, па да за свеколику откупљену количину тражи и налази сама купца.

У Мађарској је гајење свилених буба организовано као монопол, тако, да су одгајивачи дужни сву количину мехурака продати држави и по ценама које она одреди. Друштво није тога мишљења, да би и наша држава требала да пође у свему овим путем, с тога, што налази, да би се тиме могло нахудити нашој кућевној радиности, која троши свилу за домаћа ткива и вёз. Али свакојако, онај вишак који произвођачи не би употребили за домаћу потребу, ваља да се обавезно продаје држави, по цени која најбоље конвенира трговачком предузећу, без тежње за великом добити.

Ради тога ова државна радња, имала би се поставити на овим основама:

а) На средокрачи оних места, у којима се гаје свилене бубе, ваља подићи магацине за откуп мехурука и одредити лице које би управљало убијањем, сушењем и сортирањем мехурака;

б) Откуп да се врши готовим новцем, а за ову потребу установити нарочити фонд, из кога би се чинили сви издаци на организацију ове државне радње. У тај фонд улазио би новац од продаје производа. Извесан проценат од чисте добити, могао би припасти државној каси.

Радионице за одмотавање свиле у Мађарској, које су истакнуте у овој намери, нису се показале као практичне, и данас су просто неупотребљиве.

На послетку, да би се колко-толко усавршила домаћа израђевина свилених цроизвода, Друштво је мишљења, да би вредним произвођачима требало препоручити и поклањати савршеније справе за одмотавање свиле и обучити их у руковању тим справама.

Све ово, ваљало би, по мишљењу Друштва, регулисати законом и правилницима а у исто време ангажовати и људе, који ће потпуно стручно и савесно руководити пословима. Особљу, које се употреби за овај циљ, ваља ујамчити сталност, јер без тога ни једна привредна грана не може водити успеху, па се зато не може ни развијати као што треба".

СЕОСКИ ДУЂАНИ И КУЋЕВНА РАДИНОСТ

Питање о сеоским дућанима понавља се скоро на свакој Народној Скупштини. Многи Народни Посланик верује, да ће својој околини учинити велико добро, ако сеоски дућани стану и опет на „своју стару ногу", ако и опет отпочну усрећивати српске сељанке „фланелима", „визитлама", минђушама и многим драгуљијама.

Неразумевање и лични рачуни, одведоше нас и сувише далеко. Сваке године створимо од по којег села по неки нови град, нову варош, па нам, ето, ни то није доста (и ако нам се, узгред речено, страни свет и чуди и смеје), него хитамо да и сеоске дућане оживимо, да се не мал сви претворимо у агенте туђинске радиности, и да што пре рашчистимо и са оним и иначе незнатним остатком своје некад лепе кућевне радиности!

Сеоски дућани су гроб кућевној радиности. То треба да зна сваки који се за њих залаже. О њима је тако и говорено и писано већ толико пута, па ипак ето има људи, који кућевној радиности желе да одузму и оно мало живота!

У одбрану кућевне радиности подизан је глас као што рекосмо још давна и давна. Један такав глас изашао је у „Отаџбини"*) и зато, што је и сад у свему згодан, да дâ одговора на потргнуто питање о сеоским дућанима, и да укаже пут, којим ваља повести српску кућевну радиност, ми га ево прештампавамо у оној мери, колико је то потребно, па, нека према њему српске патриоте оцене, како им се ваља кретати у овом и судбоносном питању по нашу кућевну радиност.

Ево тога гласа:

— — — — — „Али, у колико се још може рећи, да развиће наше фабричке индустрије припада поглавито будућности, у толико се мора пре признати, да наша кућевна индустрија и занатлиство очекују у садашњости што пре најозбиљније пажње и најбрижљивије потпоре. *Ми смо данас на растанку са нашом дивном и корисном кућевном индустријом*[1]).

„И ако се строго математички не може одредити, колика је привредна корист народу и земљи од његове кућевне индустрије, опет се може смело тврдити, да је она до скора представљала вредности за читаве милијуне у динарима. Она је 95% нашег људства одевала и куће снабдевала потребним намештајем, а у њој је и била оличена сва привредна лепота и укус нашег народа, која је стекла достојног признања код свију индустијских напредних народа.

„Сви ти милијуни новчане вредности, оличени су у нашој кућевној индустрији, поред других радова, поклон су и уздарје српској кући од њене раденице, и то само за онај хлеб, храну, коју сваки мора редовно трошити, па радио он или нерадио. Оне руке, које су производиле те милијуне, сва она умна стварајућа моћ, која је руководила ове радове, данас увелико напуштају своје досадање свакидашње занимање, а за милијуне новчане готовине мора се са стране доносити оно, што смо у својој рођеној кући производили. Српска кућевна индустрија и српска народна појезија, две су рођене сестре, рођене у једно исто време, расле подједнако, једна поред друге, нераздвојно живовале и одушевљавале једна другу једрим и свежим животом, а данас обе болују од једне болести — самртне болести.

„Нема ниједног напредног народа у Европи, који поред напредне индустрије брижљиво не гаји и не негује своју кућевну индустрију, само смо ми једини који позитивним мерама енергично умртвујемо овај животни нерв у нашој породици и привреди. *Преко девет стотина сеоских дућана неуморно руше морал и привредне кућевне врлине нашег народа, докле се наша интелегенција троши у апстракцијама. До пет стотина двадесет учитељака ревносни су разносиоци стране ношње по народу — живе лутке, на којима учи српска сељанка да се стиди своје ношње и својих обичаја.* Већ и помодни дућани и радионице ничу по већим селима за српске сељанке. На ово зло ваља загрмети божанском речи са црквених предикаоница, гласом државног ауторитета на општинским зборовима а патриотичка штампа да погаси пожар партиских страсти и да постави себи за прву задаћу, да буди у народу привредно одушевљење, спојено са брижљивим чувањем народних привредних особина. *У исто време и народно законодавство треба да приступи што пре законским мерама, развијајући кућевну индустрију школским образовањем и укидањем сеоских дућана*".

„Тежак" усваја овако мишљење у целини. Српски напредак позива га, да се сав заложи за српску кућевну радиност, и кад јој је највећи ударац од сеоских дућана, онда нека их и — нема. Поменули се, а не повратили!

Благ.

*) Књига 22. стр. 31. 32 и 33. од 1889.

[1]) Курзив је наш. Реф.

ДУЊА

дгуња, ђуња, мркатуња, (Cydonia vulgaris)

«Лепо ти је низ поље гледати
Жуту дуњу међу листовима
Кано Мару међу деверима».

Вук.

(свршетак)

Дуња најбоље напредује, кад се подиже у облику: *шиба*, *осредње воћке* и *високе воћке*. Неки је гаје и у облику *пирамида* и *шпалира*, нарочито у облику *лепезе*, али је доходак од таквих воћака далеко мањи.

Кад је у слободи, сама за се, онда успева добро скоро на свакој земљи и на сваком положају. Ну тако повољно не развија се и у случају, кад се она употреби за подлогу крушке или друге које воћке. Ако се може чинити избор у земљишту, онда дуњи ваља дати добру, снажну и умерено влажну земљу. У погледу на положај, дуња успева још добро и на северним странама, па и тамо доноси леп и миришљив род, али, нема сумње, најбоље напредује кад је на присоју, т. ј. на месту које је топло. У том случају она најбоље рађа, род се најпотпуније развије а и дрво узри као што треба, те због тога не страда од мразева.

Дуња према наведеном није удесна за оне баште у којима се гаје воћке у облику шпалира, ма да је многи употребљавају за застирање зидова са северне стране, где је и сама шпалир (палмета). У таким баштама, биће најбоље, ако јој се да место између других воћака а још је боље, ако буде за се, па било да је у групама, по опасивачима леја, около компоста и сличним местима. Она је по користи коју од ње имамо дрво првог реда, па и као украсно дрво не уступа место ни једној воћки, мимо то, она је посве удесна да послужи и као подлога крушкама. За двориште и места где је земља подесна за гајење дуња (а редак је случај где то није), на дуњевим подлогама подижу се шта више и високе крушке, јер су ове тада дурашне, врло родне, цветају прве године по сађењу, и род им по крупноћи лепоти и каквоћи, не уступа ни уколико роду који се добија с пирамида, и при том само гајење не стаје толико труда и муке, као гајење пирамида које се и орезују, и скрњују, и парају и увијају итд. итд.

При орезивању дуња ваља свакад пазити на то, да се овај рад ограничи *на уклањање сувишног дрвета*, а само орезивање нужно је у највише прилика вршити за прве три године по каламљењу, и то како код дуња у облику шибља тако и оних у облику осредњих и високих воћака. Има доста присталица вештачких облика који се толико тиме заносе, да и дуњу подижу у облику пирамида и палмета (шпалира) те у том случају, морају наравно и на дуњи да врше и зимско и летње орезивање. Баш због вршења тих орезивања, дуњу, као што ћемо видети, не треба никако гајити у облику кржљуша, јер у тежњи да се добије правилан облик, изгуби се оно што је главно, изгуби се род, пошто правилност облика иде на рачун рода.

Цветови су, као што је поменуто на врховима кратких младара, који се развијају из окаца на леторастима (прошлогодишњем дрвету). Тек пошто отпочне вегетација (пораст) и кад младари израсту за неколико сантиметара, може се оценити, да ли ће се на младарима и на којим местима појавити цвет, те је због тога, нужно, да се орезивање тако изведе, како би се окца са стране могла развити. Али из разлога, што се не развијају цветови из свих побочних окаца, и што су јалови леторасти у толико роднији у колико су кржљавији и у колико су удаљенија њихова окца од основе, то је онда са свим на свом месту, ако се жели добити што више рода, да се сви такви леторасти бар дотле не орезују, док се род не заметне, дакле после цветања. Ну, какс се из искуства зна, да многи род опадне и увене још у јуну, по свој прилици због лошег оплођивања, то је онда са свим на свом месту, да се са орезивањем причека чак до тог времена, јер се у томе добу решава право питање т.ј. хоће ли дуња моћи да користи или не.

Дуња се разноврсно употребљава. Род је као што је познато тврд, те је отуда врло удесан за пренос а с тим и за трговину. Кад се томе дода још и то, да она рађа добро и на оним земљама и положајима, где друге воћке не могу да успевају, или бар слабо напредују, онда се дуња мора сматрати као посве корисна воћка. Од дуња се готове врло укусне питије („сулц“) и најбоље (најпостојаније и најукусније) слатко и посве добри компоти Пекмез од дуња познат је у целом свету под именом *мармелада*.

Да кажемо како се за кућу готове слатко, пекмез и друге закуске.

Слатко. Кува се на два начина: у *ћарчадма* и као *питије*, тако зване „сулц“.

Да се скува слатко у парчадма, треба узети што лепше дуње, па их ољуштити, и исећи у парчад. На сваку килу парчади узети затим 1¼ до 2 кгр. обична (бела) шећера, па шећер метути у земљану шерпењу и на огњу кувати док се сва пена издвоји. На тај се начин шећер пречишћава, тако треба радити и кад се мисли, да је шећер најчистији. За време док се шећер кува, треба загрејати чисту воду до кључања у каквој другој шерпењи, па у такву воду спустити парчад дуња. Ту ваља да стоје док пребаци кључ-два, управо дотле, док парчад толико одмекну, да се могу сламком набости. Кад то буде, извадити их на какву чисту крпу да се оцеде, и оцеђене спустити у шећер. Ту их кувати док се шећерни сок не почне отезати. Кад се охлади, онда напунити тегле и ове затворити. повезати, бешиком, или пергаментском хартијом.

Питије („сулц“) од дуња, кувају се овако: Ваља узети отпадке (љуске) од ољуштених дуња које су употребљене за слатко у парчадма, којима додати и целих дуња. и кувати док добро не одмекну, па затим оцедити воду, и на сваку килу шећера додати два литра воде. Све то затим кувати док се питије не скувају. Да ли је слатко кувано или не, проба се овако: Од сока захити се кашичицом и кане на чист тањир па, ако се капљица спитијоше, слатко је кувано, а ако не, онда треба још кувати.

Кад се спремају питије за зачин уз јело, онда се на сваки 10 кгр. отпадака и дуња сипа 1 литар воде и на огњу дотле кува, док са свим не омекну, тако, да се од њих начини каша. Каша се затим процеди кроз платно или џак. Шећера треба додати до 500

грама, на свако кило сока, па сок кувати док се не згусне као сируп. Да питије буду бистре, провидне, треба у кувању додати на сваки литар сока од прилике по једну кашичицу испрашене креде, која је пре тога у води добро пречишћена. Од 30 кгр. отпадака добије се на 15 литара сока, а из овог до 4 кгр. питија, које су добра закуска и старом и младом.

Пекмез од дуња, познат је у трговини, као што је речено, под именом *мермелада*. Име ово долази од португалске речи »Marmelo«, што значи *дуња*, а *мармелада*, пекмез од дуња. Но у новије доба, под тим именом разуме се и пекмез од другог воћа, ако се справља на исти начин као и од дуња. Кување пекмеза врши се на два начина:

а). Зреле дуње ољуште се и исеку у кришке из којих се извади семе и кувају заједно са отпацима док одмекну, затим се парчад метну на сито од струне или на ђевђир, да се оцеде, и кад то буде, онда се изгњече и пропусте кроз сито или ђевђир у виду каше, а потом се на свако кило каше дода $^3/_4$—1 кгр. шећера и сока из једног лимуна, и дотле кува, док се каша не згусне као пекмез. Кад се мармелада исхлади, ваља напунити њоме судове, затворити их пергаментском хартијом или бешиком и чувати на хладном месту.

б). Узму се са свим жуте дуње и свака исече на 4 кришке па заједно с љуском сруче у суд у коме је вода и кувају док добро одмекну. Затим се вода одаспе а кришке изгњече и процеде кроз сито, па на сваки пола килограма сока дода 375 грама шећера и добро укува.

Колачи Ољуштене дуње ваља са отпацима кувати док добро одмекну, па их затим као и при кувању мармеладе изгњечити и пропустити кроз сито или ђевђир. На свако кило каше узети кило шећера, и овај кувати у чистој шерпењи, док се пена издваја и док се не почне растезати у конце, па затим спуштити у њ и кашу, којој је додано нешто истарене коре од лимуна и мало цимета, па кувати, док се не згусне као пекмез. Кад се то уради, онда се пекмез метне на хартију у танком слоју, од које се пре тога начине »формице«, и по том однесе у пећ из које је хлеб извађен или у сушницу, па кад се осуши, онда су то *колачи од дуња*. Ако нису узете »формице« од хартије, већ је пекмез растурен по целој хартији, онда, пошто се осуши, исећи колаче у »штанглице«. Да се хартија уклони, ваља је овлажити сунђером, па ће се лако скинути. Колаче треба чувати у мале сандучиће, а могу се очувати за годину и више.

Компоти, готове се овако: Лепе и чисте дуње без мрља ваља ољуштити, исећи у парчад, обично у половине или четвртине, уклонити тврдину са семеном па их затим заједно са отпацима потопити у воду и барити док у пола одмекну. Од семена компоти добију лепу црвенкасту боју, а од љусака пријатну арому. Парчад по том повадити на сито и осушити, а одпадке барити док са свим не одмекну. Оцеђеном соку из љусака и тврдине, треба додати на свако кило парчади од дуња 500—600 грама шећера, и на огњу кувати дотле, док се пена издваја, т. ј. док сок не буде бистар, па затим метути и парчад у шећерни раствор с нешто цимета и каранфила и парчад кувати док добро одмекну. Кад то буде, онда сок с парчадма разлити у плитке судове и у овима их држати 1—2 дана, па затим оцедити сок, који поново кувати, а ако је потребно и пену скидати, и кад се нешто расхлади, налити њиме судове напуњене парчадма. Судове затим затворити пергаметском хартијом или бешиком и пошто се из њих истера ваздух загревањем судова у пари или води, на начин као кад се кувају патлицани »парадајс«, ваља их чувати у мрачним и хладним одајама. Ко би желео да му компоти буду накисели, онда ваља на свако кило дуња у парчадма да дода сока из два лимуна.

Ликер. Зреле дуње ваља ољуштити, извадити из њих семе и затим их изгњечити да се сок исцеди На 3 литра сока узети 1 литар ракије, 1 кгр. шећера, 10 грама цимета, 5 грама каранфила и 50 грама горких бадема, напунити стакло па после 14 дана течност оцедити и разлити је у флаше. То је онда ликер.

Као што се види, велика је употреба дуња у кући, и то што поменусмо није све. Од дуња се пече и ракија позната под именом *дуњовача*, нарочито у Шумадији; често се оне и суше као и друго воће а а због стежућих материја, додаје се по која дуња и јабуковачи да се боље избистри. Дуња је напослетку и врло лековита, јер се због истих материја употребљава у лекарству против пролива, одлива крви, хроничког катара и т. д. И семке су јој лековите, због лепљивих материја, па се зато употребљавају у различним запаљењима. Од дуње се справљају у апотекама и још неки лекови, (нпр. Mucilago cydoniotum seminum).

Према свему овоме држимо, да је са свим на своме месту, што смо чланак почели речима: »Дуња је красна воћка.« То је у осталом признато дуњи и у већ поменутој народној изреци.

Благ. Д. Тодоровић.

НАПОМЕНЕ О ГАЈЕЊУ МЛАДЕ СТОКЕ

Млада стока, док је још у утроби, развија се и напредује, али на рачун снаге материне. Све промене које обремењена стока претрпи у том добу, претрпи и њихов подмладак у утроби с том разликом, што га претрпи много јаче и осетније од матере. Подмладак је тако рећи прави преносник свих болести материних, јер ове њу у врло много прилика поштеде, док њихов подмладак мора због њих да пропадне; томе су понајбољи докази често побацивање подмлатка нарочито код крава и оваца. Што се порођај више крају приближује, у толико јаче и осетније расте и овај утицај, те је зато нужно, да сточар обрати нарочиту пажњу бременој стоци, још у првом почетку.

Као што с мајком стоји у вези подмладак док је у утроби, исто тако стоји он у вези с мајком и после порођаја, јер је доказана ствар, да од здравља и каквоће хране материне, зависи здравље и напредовање подмлатка, све дотле, докле сиса, т.ј. докле прима храну преко мајке. Сисање подмлатка причињава мајци далеко веће незгоде, него у случају, кад је она бремена, и зато сточар ваља да обрати пажњу и на мајку и на подмладак и у једном и у другом добу.

А шта све треба да се тада ради. циљ је овог чланка да покаже

Бремена стока ваља да се храни много боље но обично, а нарочито почетком друге периоде бремености (у 6—7 месецу), и пред порођај. Да би се ово што боље извело, посве је нужно, да сточар обрати велику пажњу, на ова и врло важна правила:

1.) Бремену стоку треба подједнако и на време хранити, нарочито ваља избегавати сваку наглу промену хране, нпр. са суве на зелену пићу;

2.) Треба је што боље хранити, али не и толико, да се гоји;

3.) Најбоље је бремену стоку хранити природном или таквом храном, која је овој најприближнија;

4.) Храна тешка, несварљива, одвећ јака, кисела, буђава и она што надима (слама, детелина, репа ит.д.) бређавој стоци не сме се никако давати, а вода ваља да је умерено топла, т.ј. не сме бити хладна ни млака, врућа.

5.) Свака храна која се полаже такој стоци, мора бити свежа;

6.) Хладна, смрзнута и буђава храна не сме се давати;

7.) На пашњаке и ливане не сме се пуштати рано с пролећа и доцкан под јесен;

8.) Оброци; дакле и храна и напој, ваља да су преко дана што чешћи, јер се стока само на тај начин одучава од халапљивости и неће никад да се преједе;

9.) Лежиште треба да је угодно, мекано и равно, јер коса лежишта потпомажу побацивање;

10.) Овда-онда, а нарочито почевши од 6—7 месеца треба је изгонити да се што више креће, но при том пазити, да се креће мирно и само у ходу, а пред сам порођај оставити је на миру, па је по могућству и засебно оградити.

11.) Особито је треба чувати од назеба трбуха, незгодних скокова и падања;

12.) У том добу треба је обдан тимарити, чистити само једном и то овлаш, т.ј. обрисати само прашину;

13.) Чим се примете први знаци скорог порођаја, сместа је треба издвојити од остале стоке;

14.) Дотадања храна и уобичајени начин храњења не сме се у то доба никако мењати, ну ако би се то из каквих економских потреба, или јаке нужде, морало да учини, онда је боље да се то уради на 3—4 дана после порођаја;

15.) У том добу треба је непрестано осматрати и надгледати све до порођаја. Нарочито ваља припазити да јој трбух буде свакад утопљен и покривен.

После порођаја, дакле за време сисања подмлатка, сточар ваља да обрати сву своју пажњу на то, да му стока даје што већу количину доброг и хранивог млека. За ово је опет потребно, да се стока храни и негује онако, како смо већ напред поменули.

Ну поред тога одгајивачу стоке потребно је да зна још и ово:

1) да се велика количина доброг и хранивог млека добија само у случају, ако се стока храни зеленом храном на ливади, Овако хранење није само добро за мајку, већ је оно врло добро и за подмладак, који поред сисања учи и да пасе;

2) Који не би могли, да хране своју стоку на овај начин они треба бар приближно овако да је хране нпр, каквим напојем од ујармљеног јечма, овса итд. Ну при том ваља имати на уму, да је за овај циљ, а на овај начин, врло опасно давати стоци: раж, хељду, сочиво, граорицу, кромпир, детелину и фабричке отпатке. А ако се и ова храна буде давала, онда се увек мора давати у мањој количини и врло предострожно;

3) Уобичајени начин хранења, мора се одржавати строго и да се поступно чини прелаз с једне хране на другу;

4) Врло је важно обратити пажњу на то, да се таква стока не загреје, и да не озебе и да се у случају материног поболевања, подмлатку не допусти сисање за све време трајања болести.

Подмладак, у раној младости својој, расте, као што је познато врло брзо, и баш зато, он је у томе добу изложен многим спољашњим шкодљивим утицајима, и због ових врло се често побољева.

Све пометње у растењу и успевању доцније се, или никако не могу надокнадити, или, ако се и надокнаде надокнађавају се само од чеети, али никад потпуно. Оно, што се пропусти у овом добу развијања тела, не може се после накнадити ничим, па ни најбољом храном и негом. Отуда подмладак још у првом добу свога живота, ваља да нађе најважнији услов за темељно развијање, т.ј. да се одликује добрим и трајним здрављем, па ће се као такав моћи и као што треба да раскрупња, да буде послушно и да поуздано користи.

Да се неговање подмлатка удеси тако, да оно одговори у свему условима здравља и доцнијој корисној употреби стоке, потребно је да сточар своју пажљу управи поглавито на то: да му млада стока расте и напредује природно и сразмерно (подједнако); а да се то и постигне, нужно је:

1) Да се стока храни природном и снажном храном у таквом облику и количини, које најбоље одговарају њезином растењу. Сем тога та храна треба да је најбоље каквоће;

2) Младој стоци не сме се никако кратити кретање по пољу и по чистом ваздуху, јер јој кретање не служи само за поткрепљење и развијање телесне снаге, већ и за одржавање трајног здравља; те ради тога ваља и све спољашње угодности да су такве, да у свему одговарају условима за оснажавање и здравља и тела.

Подмлатку је у прво време, најподеснија храна *мајчино млеко*. Сисање се не може ничим заменити. Све што се друго ради, ради се само по нужди. У материном млеку има у изобиљу хранећих честица и то таквих, које никаква друга храна не може потпуно да замени. У њему има једном речи свих органских материја, и то како оних које су потребне за храну, односно за одржање тела, тако и оних које су нужне за развијање свих органа тела.

Све ове материје у млеку су и по сразмери и по облику и по количини управо такве, какве их употребљавају органи за варење. Ну количина ових хранивих честица у млеку, није подједнака и у све стоке: зато се с правом и вели: „да је само мајчино млеко најбоље и најподесније за храњење подмлатка, младих и да се, као такво, бар у прво доба, не може потпуније заменити млеком ни од какве друге стоке".

Којих материја и у којој мери има млеко појединих врста домаће стоке показује следећа таблица.

У млеку:

	кобиле	муле	краве	козе	овце	свиње
Казејина	1,9	1,8	4,5	4,1	4,5	7,4
Масла	0,7	1,0	3,1	3,3	4,2	2,4
Млечна шећера	6,0	6,1	4,8	5,3	5,0	3,0
Соли	0,4	0,3	0,6	0,6	0,7	1,2
Воде	91,0	90,8	87,0	86,7	85,6	86,0

У кобиле и муле има, као што се види из таблице, највише млечног шећера и извесне количине сирастих материја и масти, док у крављем и овчем млеку, има више осталих материја. — У овом млеку има највише масти.

За први 8—14 дана по порођају у млечним жлездама (вимену) лучи се са свим друго млеко, него после овог времена. То прво млеко, названо „колострум", вари се далеко лакше но обично млеко и врло добро је средство за чишћење.

Из тих разлога никад не треба младој стоци забрањивати сисање бар за првих 14 дана или још боље, за првих четири недеље.

Своју младој стоци, изузевши телад која су пореклом од врло млечних родитеља, довољна је у прво време ова мајчина храна, те им је треба и оставити, а само од добрих музара, мора се најпре измусти извесна количина млека јер би цела количина млека у вимену била сувишна за одојче, а сем тога ни за даље мужење млека не би ваљало, кад се млеко не би измузало.

Ако по кад-кад наступе и такве околности, да младо грло не може да сише, н.пр. ако је мати болесна, што није редак случај, па се због тога младо само од времена на време пушта да доји, или се по кашто мора да храни помуженим млеком, онда врло лако могу наступити извесне незгоде као што су: прејелост, надун, покварен стомак, слабост варења, пролив и т. д. којима се знатно може да омете растење. Добром храном и негом можемо у неколико ова зла да сведемо на мању меру, али против кржљавости, која отуд долази, не можемо скоро ништа успешно да предузмемо. Ово се може

врло лако објаснити: младо грло тера нагон да сише и то обично после свака два сата. На овај начин не може оно никад да се предоји, јер оно то чини само кад га глад на то натера; на против, када се пушта да доји неуредно, онда се врло лако предоји, а тако што често се дешава и онда, када се храни помуженим млеком, нарочито из хладних и прљавих судова. Сем тога, незгоди се овој иде у многоме на руку и тиме, што се млеко помужено одма промени, те постане не сварљиво, па као такво врло често је узрок да младо грло добије болове у стомаку.

Да се уштеди цела, или само извесна количина млека употребљавају се различити сурогати, на име: млечни остаци, нпр. угрушано, прокисло млеко и сурутка, или нарочито приготовљена биљна храна, н.пр.: тај од сена, одвар од ланеног семења, одвар од овса, овсене јарме, кукуруза, варива (сочива и грашка), или каква скувана па разблажена каша од репе или кромпира.

Сви ти сурогати, дају се у почетку само по мало, као споредна храна, јер се поред тога млада стока пушта још и да доји. Ови се сурогати постепено повећавају, док млада стока поодрасте и док се сасвим не навикне на биљну храну. Ну сви ти сурогати, највише се употребљавају за одгајивање телади и прасади, ређе за осталу стоку

Сву ону стоку која је одабрана за домазлук, не треба хранити сурогатима, бар у прво време; кад млада стока ојача неће јој ови тако шкодити, као кад би јој се давали у раној младости. На против, осталој стоци од које се не тражи трајно здравље и снага, дакле која је намењена за продају, сви сурогати могу добро да послуже и онда, кад се дају у већој количини.

Свака храна, која се даје младој стоци, треба да је што природнија; да је лако сварљива и да добро храни. Ово је потребно из два разлога: једно за то, да се и онако слаб орган за варење не би теретио, а друго и за то, да би се још за рана предупредиле све душевне слабости.

Према овоме за младу би ждребад била најподеснија храна зелена трава (паша), јер ждребад на овој храни најбоље успевају. За прасад добра је храна разно корење од зеља, кртола и млечни остаци. Онде, где се из материјалних обзира стока не би могла да храни овом, треба ову храну замепити сувом храном или различним напојима од брашна, јарме, корења или кртола и тако припремљену давати стоци увек с малим додатком овса мекиња, сечке или чим другим.

Фабрични отпаци од кртола, репе, јечма и др. нису удесни за храну за радна и млада грла јер помажу гојење те тиме слабе и отежавају тело.

Исти онај нагон, који младу стоку тера да доји, тера је још при крају првог месеца старости да поред сисања узима и ону храну, коју узимље и одрасла стока. Наравно, да то млада грла чине у почетку више ради играња и из дугог времена, ну у скоро се све више и више навикавају да једу ову храну а мање да сишу, наштa их доцније гони и та околност, што се у вимену лучи много мања количина млека но дотле, па га најзад и са свим не стане — пресуши. Сви ови појави изузев музну стоку (говеда, овце и козе) збивају се и код остале стоке.

Да би даља нега младих грла била у свему као што треба, нужно је, да сточар обрати пажњу још и на ове ствари:

1) Сва млада стока, врло је осетљива кад се излаже промени спољнег ваздуха, те је за то дужност свакога сточара да се на прво место побрине за здраву и угодну стају.

2) Чим се младо грло појави на свет, сточар ваља нарочито да пази, да се оно у што скоријем времену прочисти; то треба да буде већ после 2—3 часа од првог сисања. Ако се младо грло не прочисти за то време, извесно је, да ће се поболети: од болова трбуха, падавице, а није реткост и да угине, или ако би и остало да живи, онда је наклоно разним болестима. За то, чим се то примети, не треба чекати, него таком грлу одмах дати једну до две пуне кашике глицерина, ланеног зејтина за се или тејом од титрице, робарбаре или с млеком, а за тим га одма и клистирати, пошто му се прво прстом извади окорела балега из дебелог црева.

3) Младу стоку треба, по могућству држати што више у слободи.

4) Све промене у неговању и хранењу (сисање, храњење и одбијање) не смеју се вршити нагло, већ увек постепено.

5) Млада грла треба само толико хранити да увек буду у средњу руку ухрањена.

6) Једнако их треба надгледати јер све закржљотине у растињу, у ово доба, тешко се или никако не могу доциније надокнадити и поправити.

Млада стока у слободи, или се сама одучи од сисања пошто је на то тера сам нагон, или је сама мајка одбије, не дајући јој више да сише; чекати до последњег времена, било би одвећ дуго и неумесно, јер оно може да се отегне врло дуго а оставити одојчад да сишу за све ово време, било би за матере врло штетно и убитачно. Из тога разлога, обичај је, да се ово доба дојења скрати на половину дакле за 3—4 месеца. Ну ако би се и од овог времена скратило, било би убитачно за младу стоку. Нема сумње, да је најбоље ако се млада грла пусте да сишу 5—6 месеци, што, у осталом, одређује економска потреби.

Млада се стока врло лако одбије од матере. Ево како: у почетку се све ређе и ређе пушта матери да доји, за тим само један пут на дан и најзад се сасвим од ње одбије. — Обоје се забораве, а то не шкоди ни једном ни другоме. Ну ако је младо грло закржљало, или је иначе слабуњаво, треба га оставити да доји дуже времена.

Сва наша стока израсте највише у првој години. Према томе, прва је година основица свим потоњим годинама развијања, што је врло важно за одгајивача, односно за неговање и хранење подмлатка у првој години. За гајење стоке у овом добу, важе све оне напомене, које смо напред споменули; у главноме: подједнако хранење снажном и свежом храном, умерено кретање младе стоке по пољу и чистом ваздуху, јесу најглавнији услови за развијање стоке, па их се само ваља строго придржавати сваки одгајивач све дотле, док подиже своју стоку, т.ј. док стока мало не ојача и неодрасте.

Ако би по каткад економске прилике захтевале, да се од ових правила учини и по који изузетак, онда се препоручује, да се исти не чини никад у првој, већ увек у другој или у трећој години, јер су у доцнијим годинама ти изузетци мање штетнији него у првој години.

Љуб. Јовановић.

Важност шума у погледу подмиривања дневних потреба.

Шуме у историји развијања људства играју велику улогу. Првим насељеницима, који се занимаше искључиво ловом дивљачи, и риболовом, била је шума све и сва. Од њених производа справљаху они стреле и оруђа, којима ловљаху животиње у шуми и води, те тако подмириваху једну од најпречих својих потреба; производи шуме служаху им за огрев и за справљање јестива; за јело употребљаваху и шумске плодове као и плодове оних биљака, које се вијају по шумаа. А шума — она им беше једини и најугоднији стан.

И номадски пастири били су такође везани за шуму. У шуми налажаху они храну и заклон за своја стада, а и сами, непосредно или посредно, подмириваху из ње највећи део својих потреба.

Земљоделцу и ако шума није једино средство за опстанак, она му је после њиве ипак понајпотребнија. Од дрвета које извлаче из шуме, прави он различна оруђа, којима се служи при обрађивању своје земље. Из шуме, извлачи он потребну грађу, за прављење својих станова и осталих стаја у своме дворишту, а од ње подиже и стаје за своју стоку. Даље од дрвета гради кола, саонице, разно посуђе и много што шта. У винограду и воћњаку побада притке од дрвета; прошћем које такође прави од шумског дрвећа, заграђује, т.ј. украшава своје имање, те га тако чува од потрица и других штета. Многи његови ручни алати, као и алати многих занатлија, не би се могли ни замислити без дрвета. Шта би радио земљоделац, кад не би имао дрвета, а шта многе занатлије, (столари, колари, качари итд.), који се једино његовом прерадом и занимају? Шума и земљоделцу и свима другима даје и дрво за огрев,

којим се умерава јака зима у изабраном станишту, и са којим сваки члан породице тражи и налази склоништа.

У колико образованост све већма корача, у толико је и шума све више потребна. Бродови на којима људи прелазе преко најширих мора и океана, помоћу којих су једино у стању да размењују своје производе са људима „преко мора," начињени су већином из дрвета. Ни железнички путови, ни железнички влакови, који на копну, преко железних полуга тако брзо преносе силан свет, па и тако гломазне и тешке предмете, који би се иначе могли тешко пошиљати, не могу — бар за сада — бити без дрвета. И телеграф, то најсавршеније средство за саопштавање вести и за размену мисли и у најудаљеније крајеве на земљи, стоји на дрвеним стожерима. Чак, кад и у рат полазимо, не можемо без дрвета, јер се и у пушчаноме праху, као најсавршенијем средству за ратовање, налази угљена, који је справљен од дрвета. Човека дакле, дрво прати од колевке па до смрти!

Али! — тако се често чује — дрво се све мање и мање употребљава, оно се може много које чиме да замени. При зидању кућа, у место дрвета употребљава се камен, опека, па и само железо; у механичким радионицама, место дрвета употребљава се железо или други метал; у место огрева од дрвета и дрвеног угљена, употребљава се за огрев: камени угаљ, мрки угаљ, тресет идт. и све то, веле, боље користи од дрвета.

Што се данас дрво може више чиме да замени, то је не само добро, већ и преко потребно, јер, кад би употреба дрвета и код толиког становништва на земљи, била у свему иста као и пре, кад се, дакле, дрво не би имало ни чим и ни у чему да замени, онда би се и шуме на брзо морале да упропасте.

Па и у случају, кад би се дрво куд и камо могло више заменити чиме другим, оно ипак не би било без вредности, шта више не би увок ни јевтиније било, а најмање, да би било излишно. У место греда, које служе за подизање кровова, не може се употребити никаква друга грађа, која би у овоме била исто толико корисна као дрво. И многе пољопривредне грађевине нпр. житнице, кошеви, итд. из разних обзира, много је боље, да су начињени од дрвета, него од друге које грађе.

Код нас није још настала права потреба, да се дрво за огрев замењује каменим или мрким угљем. Ну, да та потреба не би одиста наступила, што би за нас било и тешко и стидно јер би и нашим, до скоро па и сада у свету чувеним шумама, био крај — да не би, велимо, наступила та права потреба, свакојако би било корисно, да се камени или мрки угаљ што пре отпочне употребљавати, а ово би у толико више било корисно, што се и једног и другог угља, налази скоро по свима крајевима наше домовине. Колико би имали више шума, кад би поменути угаљ трошила само државна надлештва, а колико онда, кад би се употреба његова одатле распространила и на све наше градове и градиће?

При свем том, што су камени и мрки угаљ тако згодни, да се њима могу красно заменити дрва за огрев, а тиме и шуме знатно штедити, ипак се они не могу употребити у свима могућим приликама. Тако н.пр. планинцима било би тегобно употребљати камени угаљ само с тога, што је исти угаљ доста тежак, те би отуда и пренос до места био скопчан приличним трошковима. За то ће ови људи, а нарочито, што су близу шума, и после, када се камени угаљ буде увелико трошио, још дуго након тога, служити се огњем од дрвета. У тим приликама, па и кад би камени угаљ био и бољи, за огрев од дрвета, дрво би имало јачу превагу. У осталом, дрво и у неким другим приликама не уступа каменом угљену. Тако, при топљењу железа, увек ће се радије употребити дрвени угаљ но камени, а кад се узме, да и парне машине, та светска чудодовишта, потребују при ложењу ма и мало дрвета, онда, зар може који помислити, да ће се дрво икад моћи чиме потпуно да замени, и зар отуда не излази, да шуме све то већма треба подизати и неговати?

Ну, шума не служи само за подмирење потреба у дрвету. Она је дала, па и данас даје многе друге користи.

Шума беше прва домовина нашег јабучастог воћа, чији су укусни плодови — јабуке и крушке — свима пријатна и здрава храна, а од којих се, као што је познато, добија и јабуковача, то посве пријатно и здраво пиће. И трешњама и шљивама, које нам дају исто тако укусне и корисне плодове, шума беше такође прва домовина, а питоми кестен, и данас се највећим делом, вија по шумама.

За штављење (чињење) животињских кожа, даје шума потребно штавило — танин. Из шуме добивамо и смолу, затим, терпентин, катран, кињерус, поташу, и разне материје за бојење. Сточар у планинским крајевима налази разне траве, којима храни своју стоку. Мирисаве јагоде и сочне и укусне малине и купине као и боровнице, налазе се такође по шумама, а цвеће и плодове многих дрва и трава, које су у шуми, скупљају и апотекари, те њима притичу болнима у помоћ. Шушањ, којим се стотинама година ђубрила шумска земља, ако је положај такав, да се ту могао задржати, употребљава се као „шумска земља" за поправљање земље у баштама и њивама и за гајење многога цвећа. Најзад, шума је боравиште многе дивљачи, коју врло радо једемо, и коју тамо хитри ловац задовољно тражи и налази.

Па кад је шума у тако тесној вези са привредом људском, онда, какви ли би нам изгледали наши статистички подаци из којих би могли сазнати однос између подизања наших шума и годишње употребе њених производа, и како ли би онда себе назвали, кад би из тих података, које на жалост немамо, прочитали, да нам је подизање и нега шума, била последња брига? — За то тај, и у нас по све неповољан однос између производње и употребе шума, нек нам буде прва опомена, да наше шуме неразложно не сечемо и да их како ваља подижемо и негујемо.

Благ.

ОКРУЖНЕ СКУПШТИНЕ

и

Стални Окружни Одбори у Бугарској

Као што је било и код нас, у Бугарској постоје и дан данас ове установе. Под насловом „*Окружни Савети (Скупштине) и наша пољска привреда*" „Орало", орган Бугарског Пољопривредног Друштва, доноси један врло интересантан чланак, који ћемо, у главнијим тачкама пренети у „Тежак".

„Најближе народу установа, која је узела на се бригу за његово благостање, јесу *окружне скупштине* самоуправни органи. Као пуномоћници ових јављају се Сталне Окружне Комисије (Одбори).

Установљени по сили једног специалног закона—Окружне скупштине постоје још од ослобођења. Важан је рад ових а благодаран је циљ, с којим су установљене[1]).

Ако је за управљање наше земље, као установе државне, Народна Скупштина позвата да издаје законе, окружне Скупштине имају задатак да се занимају искључиво привредним потребама округа који представљају да изучавају потребе народа и, најпосле, да служе као извршиоци државних мера за унапређење општега благостања у земљи.

У Француској ову улогу имају Департмантски Савети, у Швајцарској — Кантоналне управе, у Аустрији — Обласни савети[2]) у Русији земства ит.д.

Члан 14 под л закона о окружним скупштинама гласи:

„Одређује суме и решава: какве мере треба предузети за поправку приплода стоке и начине за обрађивање земље".

О том управо питању желимо да речемо две — три речи.

До 1887 године, може се рећи, наше се окружне скупштине, у односу на пољску привреду, не могаху поносити каквим особеним делима. Понеке поправке на друмовима, подизање по неке чесме или издавање помоћи из својих буџета за издржавање понеког пансионата код гимназија, — — била су главна занимања тих скупштина. После 1887 године, када се и пољопривредно питање мало живље крену, и у окружним

[1]) Дакле — не „*губа на народном телу,*" као што се на жалост код нас може чути, и то чак и из оне средине, где би се о благостању народном и погодбама овога требало највише рачуна водити.

Реф.

[2]) У Хрватској и Славонији — *жупанијске скупштине.*

скупштинама се по где-где јавила искра — у тежњи да поради у корист наше занемарење пољске привреде. У Плевни је поникло питање да се заснује окружни виноградарски завод. У окрузима Јужне Бугарске (Румелије) настављено је распростирање неких пољопривредних справа и машина, у Свиштову распростирање семена од репице и т. д. Но, то беше само један почетак за послове који наступише. Задатак је наших окружних скупштина такав, да ми смемо тражити од њих и нешто више, но што су учиниле у оном времену. —

Живот наших пољопривредника представља једну веригу од мука и сметња које, да би се уклониле или бар у неколико умањиле, изискују подстрекавање и потпомагање приватне иницијативе до онога степена, докле то буде потребно да наши пољопривредници ступе здравом ногом, и да створе светлију будућност нашој пољској привреди. Окружне су скупштине ту, које стоје најближе овоме послу. У њихов састав улазе људи из средине онога становништва, који сноси сву тежину данашњег живота, и, следствено, претпоставља се, да те скупштине имају моћ да најјасније оцртају потребе пољске привреде свога округа, и најуспешније изаберу путеве, разуме се уз разумну помоћ државе, за усавршавање пољопривредне производње. Ни једно, ни друго, па ни треће не видесмо да је било учињено до пред неколико година.

Ниједна окружна скупштина у нас на жалост, није изашла с потанким одговором и да нам објасни: у каком се стању налази становништво које оно представља, каквим се особинама оличава месна пољска привреда, које су имено гране (културе) више заступљене, какве су потребе сточарства, и у опште, да представи стање округа у привредном погледу онако како је....

Истина је, да се окружне скупштине, у поређењу са сумама што су издали на подизање касарна, нису претргле да потроше нешто особито на своју пољопривреду: но и то што су дале, пало је на запуштену њиву, и ако се не поправи — ризикују се да потону у ону општу струју, коју неки зову: „жалосно месно партизанство“. Да би се уверили читаоци о томе, доста је споменути историју чивлика (имања) у Плевни, Врацу, Софији и Трнови; или на оснивањање винарнице у Сливни и расадника у Ћустендилу. Створене с најбољом намером, ове установе једва су преживеле 2—3 године, па су се расклиматали из дна, и не могаше дати ону корист коју пољопривреда од њих очекиваше....

Данас пак, кад је већ заведено засебно Министарство Пољске привреде, улога окружних скупштина треба да узме већ други савршенији правац. Набавка плугова, жетелица и вршалица и растурање ових несмишљено по општинама, треба да се прекрати. Снабдевање општина биковима и овновима, без сваке пажње при избору, треба да престане. Оснивање имања, расадника и др., треба да буде на подлози претходних и опширнијих проучавања. У том смислу је и Министарство Пољске Привреде већ поднело Народној Скупштини „*Законски пројекат о потпомагању предузећа која имају за циљ поправке у пољској привреди*“[3]) којим се деловање окружних скупштина доводи у сагласност с деловањем Министарства Пољске Привреде.

Ми мислимо, да окружне скупштине, које хоће да потпомогну разумно развијање пољске привреде, треба да побуђују само приватну иницијативу: снабдевајући пољопривреднике разним семеном од најкориснијих биљака, као и пољопривредним справама, које би се давале јевтиније за неколико процената од цене, исплаћене од стране окружне скупштине. На тај начин ће се подићи приватна иницијатива, а ова је главна полуга унапређењу пољске привреде.

„Министарство Пољске Привреде и Државних добара“ — рекао је руски министар Пољске Привреде у свом прегледу рада истог министарства у првој години (1894) свога постања, „имало је пре свега у виду, да први удео у делу на унапређењу пољске привреде треба да припадне приватној иницијативи, према којој држава да прими улогу једног моћног заштитника, заступника и потстицатеља у развијању деловања појединих установа и лица.“ Поводом овога руски император је написао на споменутом прегледу речи: „*Управо тако.*“ Па и у нас је исто тако: приватна иницијатива треба да се заинтересује наградама (премијама) и другим потстицањима јер она најбоље може да повуче и оцени економску вредност једног предузећа.

Под таким погодбама наше окружне скупштине неће да харче напразно паре, и пољска привреда ће се развијати под добрим погодбама.

Разуме се, да је ова мера само један слаб део од оних погодаба, под којима би могла да процвета наша пољска привреда. Да то буде зависи од читавог низа погодаба, од које неке спадају у дужност утицаја државног, а неке окружних скупштина.

У том погледу може да служи за пример ломска окружна скупштина, која је уз припомоћ пољопривредних надзорника (инспектора), растурила међу поједине привреднике 50—60 машина за жњевење, 300 плугова и велику количину семена од свилених буба, и све то није остало да иструне или да зарђа, као што је случај код осталих округа...

Сада варнански стални окружни одбор издржава једну разумно уређену гвожђарску радионицу и малу сирарницу, Т. пазарџиски и врачански стални одбор издржавају по једно *угледно имање*.

По извештају који имамо, окружне скупштине у последњем септембарском сазиву решиле су потребне суме за снабдевање општина биковима, нерастима овновима и пастувима, и поједине пољопривреднике справама и семењем, којих се осећа већа потреба. Више окр скупштина предвиделе су по 500—600 лева (динара) за разно пољопривредно семење, за увођење демонстративних поља на приватним газдинствима Друге су опет предвиделе по 500—1000 и више лева за приређивање утакмица ратарских производа и домаћих животиња и подмлатка а треће су скренуле своју делатност на подизање и издржавање коњарских станица и вотњих расадника. Силистриска окружна скупштина је донела решење за отварање једног практичког завода за пољопривреду, видинска опет — за оснивање једног пољопривредног газдинства за околину Видина, Хасковска — за уређење једног воћног расадника, вратчанска — за подизање једне свиларске станице итд.“

Писац (П. Дичевъ) напослетку изражава наду, да ће Народна Скупштина усвојити још овог сазива споменути пројекат законски, и да ће та мера, добро руковођена од Министарства Пољске Привреде, посигурно дати добре ресултате. А окружне скупштине, користећи се неуспешним примерима, стараће се јамачно, да свом задатку што ревносније одговарају.

Ми смо овај чланак из „*Орала*“ исцрпније навели поглавито у намери, да се види како се у Бугарској гледа на њихове окружне скупштине, како се у новије доба развија благотворна делатност ове установе и шта се још од њих може очекивати да учине на корист унапређења домаће им пољске привреде. И кад завршујемо ове ретке, ми отворено признајемо и сада, као што смо и пре у више прилика изјављивали, да смо у окружним скупштинама и сталним окружним одборима, имали поуздане чиниоце за привредно унапређење наше, и желети би било, да се *у интересу* ове земље *што пре* поврате, па макар им се позив ограничио само на — *привредно-финансиским* радњама.

П. Т. Т. — Ђ.

БЕЛЕШКЕ.

Пчеларски календар. — *У јануару.* Тамани школљиве бубе и мишеве. Кад је хладно и сунце прежиже, покривај кошнице с лета, да се чеље не узбуне. Топлих дана слабе ројеве прихрањуј. Чувај их од мраза и хладноће. Нове ђерзонке или вршкаре гради.

У фебруару. Ако је топло време чисти снег испред кошнице и посипај по земљи сламу, па пчеле пусти или пагони на излет ради чишћења. Тамани бубе по кошници, очисти ђубре и мртве пчеле стру-

[3]) Као што читаоци виде, у Бугарској ако која установа не одговара потпуно своме задатку, не приступају одмах укидању саме установе него настојавају да је изменом закона или као што је овде случај, неким засебним законом врате на прави пут. Бугари, дакле, не раде по оној изреци — „с прљавом водом и дете избацити,“ као што се по негде врло нерасудно ради. Реф.

гачем. Прихрањуј слабе ројеве и ројеве без матица сједињавај. Пази да имају доста хране, воде и ваздуха. Чувај их од мраза и хладноће. Пуни саће брашном сејаним и на топлом дану остављај по даље од пчеланика на сунчаном месту, да га чеље уносе у кошнице.

У марту. Топлих дана чисти кошнице стругачем. Слабе ројеве храни и сједињавај, безматке више не трпи изазваће грабеж. Пресељавај чеље из старих вршкара у ђерзонке. Буђаво саће избацуј. Храни чеље брашном. Чисти снег и хладних дана утопљавај да легло не заладни.

У априлу. Лета шире отвори. Сламу и плеву су чим су утопљаване извади, али је ипак чувај, да их опет утоплиш, ако наступи јака хладноћа. По нужди прирануј. Чисти. Добрих година при крају почиње ројење. У ђерзонкама додај празно саће и спекулативно прихрањуј јаке кошнице.

У мају. Почиње ројење. Спречавај ројење кошница за мед додавањем празног саћа. Потпомажи слабије и изједначуј с јаким. Спремај кавезчиће за матице и Ханеманове преграде. Чисти. Стресај ројеве из простих у ђерзонке. Вештачки рој ђерзонке за ројеве.

У јуну. Право време ројења, и обично сабирање меда. Убијај старије матице. Младе ограђуј Ханемановом преградом или додај вештачким ројевима а сувишне чувај у малим кошницама за запањивање матица. Истресај мед тресалицом и празно саће враћај у кошнице. Непотребне матичњаке засецај.

У јулу. Позно ројење спречавај. Слабе ројеве сједињавај. Јаким безматицама додај младе оплођене матице. При крају убијање трутова. Преноси кошнице у места с бољом пашом.

У августу. Убијање трутова. Вади мед из слабих кошница, које не могу презимити а чеље додај другим. Чувај кошнице од метиља чишћењем. Празно саће не остављај на пољу у каванлуку.

У септембру. Чувај кошнице од метиља, стршљенова и осица. Цеди мед. Појачавај слабе и стресај све за узимљавање. Ханеманове преграде вади.

У октобру Премазуј вршкаре, чувај их од влаге, зиме и свега што им шкоди. Извади сувишно саће и смањи легло за зимовање. Мед потребан свуда подједнако остави за зиму.

У новембру. Утопли ђерзонке плевом и сламом за зиму. Сужавај лета. На топлим данима надражи чеље на излет ради чишћења а ако има снега, очисти га прво па земљу покри сламом пред кошницама.

У децембру. Чувај кошнице од мишева и шкодљивих буба. На топлом дану снег очисти па земљу пред кошницама покри сламом и надражи кадом чеље на проигравање ради чишћења. **Ж. М.**

* * *

Колико меда потроше пчеле зими? — Огледима се сазнало колико један рој (народ), средње јачине, потроши меда за своју исхрану од 1 октобра до половине априла месеца. У средњу руку потроши рој:

а) који презими на пољу у кошницама с простим дуваровима 5.3 кгр.;

б) који презими на пољу у кошницама с дуплим дуваровима 4.05 кгр.;

в) који презими у подруму 2.1 кгр.;

г) који презими у топлој соби 2·07 кгр.;

д) који презими у подземним земуницама (траповима) 2·05 кгр.:

Најмање меда потроши дакле онај рој који је у наручју земљином. Кошнице које су презимиле у земуницама и у подрумима буде се тек око половине априла, а остале излећу на чишћење већ у јануару. Што се тиче броја мртвих пчела, нема знатне разлике; он је подједнак ма где пчеле презимиле. По «Oest.-uud. Bienen-Zeitung». **Вл. Ђ.**

* * *

Утицај хладноће на ждребад. — Многи греше, што непрестано држе зими ждребад у стајама (коњарницима), јер се таква ждребад јако разнеже, па су после при употреби осетљивија на промену времена. Кад се ждребад ваљано хране, а нарочито кад им се даје довољно овса, неће им зима ништа наудити. Ждребад треба да очврсну, па с ваља тога да се што више по пољу крећу. Кад се на пашњаку подигну добри заклони и ждребад добро хране могу да остану на паши док год се не појаве јачи мразеви и пашњак не покрије снегом. Има случајева, да су ждребад, која су већи део — прилично оштре — зиме поред добре хране и заклона остајала на пашњацима, исто тако напредна била, као и она, која су презимила у стајама. С тога је добро поред стаја за ждребад оградити испусте, а врата од стаја отворити да ждребад могу сама излазити на поље, и по испусту се кретати колико хоће и улазити у стају кад хоће. **Вл. Ђ.**

ГЛАСНИК.

(свршетак)

Закони по струци министарства Народне Привреде. — Законом о потпомагању српског акционарског друштва за сточни трг — дају се *Српском Акционарском Друштву*, које се летос образовало, права и олакшице и прописују дужности, о којима ћемо овде да проговоримо неколико речи.

Српско Акционарско Друштво за сточни трг ужива ове повластице и олакшице: не плаћа царину, нити узгредне таксе на *увоз* свију предмета, који су му потребни за предузеће; не плаћа ни један облик порезе по закону о непосредном порезу и не плаћа општинске дажбине и тако се за сву стоку, која се *из земље извози* и у државним шумама сече бесплатно грађу за подизање *обора* и осталих грађевина.

Земљишта, потребна за оборе и друге грађевине, Друштво ће прибављати по закону од 15. марта 1866. г.

Спорови овога Друштва и приватних решавају се у берзанском суду, чије су пресуде извршне.

Дужности Друштва ово су: да има 1.250.000 динара у сребру основног капитала; да створи *сточни трг* у Београду и да се стара о непрекидном развијању *сточне трговине;* да у Београду подигне **оборе за смештање, гојење и прегледање свиња.** Ови оборн који се имају подићи у року од једне године дана, треба да могу да приме до 10.000 комада **свиња,** а после тога подизаће се обори и штале за **рогату стоку** према потреби. Све зграде морају одговарати свима санитетско-ветеренарским прописима и међународним обавезама. — Одвојено од ових зграда морају се подићи обори и штале за сумњиву и болесни стоку. Поред свега досадашњег Друштво је дужно подићи сместиште за храну, млин за прекрупу, гостионицу и сапунџиницу и све остало, што је предузећу потребно. Друштво је дужно давати **зајмове** па стоку која је у оборима, по Правилнику, у коме ће се изложити и сви остали односи између Друштва и трговаца, тарифа за држање стоке у оборима и њену храну, за откуп болесних свиња за сапунџиницу и напослетку Друштво је дужно да управља **недељним вашарима за рогату стоку.**

Закон о потпомагању Српског Акционарског Друштва за сточни трг изрично одређује, да је **Београд** главна **извозна** тачка за стоку и свиње и да је сваки трговац **дужан** да спремљене свиње и рогату стоку за извоз **држи** у друштвеним оборима и шталама до 8 дана.

О отварању извозних тачака на ком другом крају Србије за извоз рогате стоке и свиња, решава према указаној потреби, Министар Народне Привреде по саслушању Управе друштвене.

Надзор на овим Друштвом врши Министар Народне Привреде преко свога изасланика, који присуствује седницима и скупштинама Друштва и који поједине одлуке Друштва може да обуставља до решења Министра Народне Привреде, које мора доћи у року од десет дана.

О престанку повластица и права, датих овом Друштву одређује се да ће то бити по истеку 50 година од дана кад су му права и олакшице дате; затим, кад то реши Министарски Савет на предлог Министра Народне Привреде ако Друштво не би испуњавало дужности по овом закону и напослетку кад то реши скупштина акционара, у ком случају Друштво враћа држави земљиште, оборе, и све зграде са свим прибором, уз накнаду, коју вештаци одреде.

И овај закон потписан је 28. нов. ов. г. а ступа у живот на пет дана после обнародовања.

Приказујући овако у изводу оба ова закона, ми у вези са ранијим саопштењима у «Тежаку» изјављујемо, да у њима гледамо широку основу за даље развијање нашега сточарства, нарочито **свиња, говеди и живине** и надамо се најбољим успесима отуда за повећање благостања у народу.

Али како пре но што се поједино грло прода за **извоз** било у живој стоци било у прерађеном месу, треба да се опо како ваљ а

одгаји и како се у том погледу много замера нашим одгајивачима, то их и овом приликом подсећамо, да одгајивању стоке поклањају своју највећу и најозбиљнију пажњу. Ми их искрено молимо, да никада не смећу с ума, да ми, излазећи на **светски трг**, треба да знамо његове захтеве и да одгајујемо онаква грла стоке, каква могу не само да се такмиче с грлима из других земаља, но и да су од њих *боља*. Само такав рад олакшаће борбу, коју морамо водити и на **економском мегдану** на коме се данас огледају сви напреднији народи и на коме односе победе они, што имају савршеније плугове, бољу стоку и у опште потпуније економско уређење.

После написаних и потписаних закона, који су само један беочуг у другоме ланцу привредних уредаба, треба да дођу **дела**. Остављајући сточним трг да у пуној мери изврше све обавезе, које им ови закони одређују, у ми, **српски одгајивачи**, дужни смо у истој мери чинити све, што савремена наука и осведочена практика налажу, да нам **одгајивачки део** буде без замерке како по *каквоћи* тако и по *количоћи*. Спремило се, дакле, да светла образа и радосна срца изиђемо на сусрет кланичним предузећима и Српском Акционарскон Друштву за сточни трг, кад нас сутра прексутра позову, да заједно с њима, ступимо на светски трг и нађ извеземо своју стоку и за њу донесемо сухо злато. Нека би дао Бог, да се Србин ни на овом новом мегдану не постиди пред сенима оних предека својих, који су на *бојном* пољу положили основе држави, коју ми и у *економском* погледу треба не само да очувамо но још и да унапредимо.

А. М. С.

* * *

Распис свима окружним начелствима. — Према члану 50 закона о шумама, пријаве за сечу горе у државним шумама за домаћу потребу прибирају општинске власти па о томе састављају, по прописима истог члана, спискове, које подносе на одобрење *најдаље до конца октобра сваке године* с тим: да доцније пријаве неће важити, изузимајући случаје наведене у чл. 34 т.ј. кад коме изгори или вода однесе кућу и друге стаје. У вези са овим а у чл. 53. истог закона стоји: да ће се сиротним породицама, у које се према чл. 61. истог закона рачунају лица која плаћају мање од 15 дин. годишње непосредне порезе, а од пожара пострадалим који општинским уверењем докажу, да према своме имовном стању не би могли набавити потребну количину дрва за огрев и друге чисто домаће потребе — одобравати бесплатно купљење *сувих*, по земљи лежећих дрва у државним шумама, и у недостатку ових и сечење сирових, ако ово не би могли добити из општинских или сеоских шума.

Па и ако су наведени прописи закона јасни ипак имам уверења да се исти на многим местима не врше никако, а на многим опет врше се у са свим противном правцу. Тако имам уверења:

да општински судови, са малим изузетком, скоро нигде нису поступили онако како наведени чл. 50 закона наређује и направили спискове оних лица из њихове општине која желе да секу гору у државним шумама: и

да су се у многим општинама грађани сами пријављивали општинском суду за сечу из државних шума, но да многи општински судови ове пријаве нису хтели ни узимати у посупак а многи опет и ако су им се грађани благовремено пријавили за сечу, спискове пријављених лица нису послали у оном времену како је и до кога је рока законом то предвиђено, него то тек сада чине. Ово небрежљиво вршење закона од стране надлежних општинских власти имало је за последицу то: да ми сада са свију страна долазе доставе како се осећа код народа јака оскудица у дрвету за огрев, па моле. да се услед тога изда наредба и дозволи: да се пријаве за сечу горе у државним шумама за домаћу потребу како по такси тако и за бесплатно купљење сувих и по земљи лежећих дрва — могу и сада још примати и дозволе издавати.

С тога, да би се могла подмирити оскудица која се тако осетно опажа у народу у дрвету за огрев, а коју су изазвале власти небрежљивим вршењем своје дужности, наређујем томе начелнику: да нареди среским начелницима да ови одмах издаду општинским судовима наредбу: те да *за ову зиму*, изузтно другом одељку чл. 50. закона о шумама, могу и сада примати пријаве за сечу дрва у државној шуми за домаћу потребу, па било да се пријаве односе на сечу по такси или за бесплатно купљење сувих, по земљи лежећих дрва па да се исте одмах поднесу на одобрење.

Но како се према чл. 48 зак. о шумама сеча дрва из државних шума по такси може дозволити само земљорадницима за њихову домаћу потребу, а према чл. 52. и 53. истог закона по такси купљена или бесплатно добивена дрва из држав. шума не смеју се продати нити на што друго употребити но на оно, ради чега су узета, — то ми је достављено: да је услед овог догон дрва на пијаце по многим варошима тако мален да су дрва јако поскупила и да варошани услед тога врло тешко подмирују потребу у дрвету за огрев и остале потребе. Па како се варошанима, који се занимају земљорадњом, према наведеном чл. 48. закона о шумама, не могу дати дрва по такси из државних шума, то нека начелство нареди, да се у варошким општинама објави; да се из државних шума, према чл. 53., може наредити продаја дрва и оферталном лицитацијом и према томе они који се са дрварском радњом занимају или други, који би желели да већу количину дрва за огрев или грађу из државних шума купе, нека се обрате Министарству с молбом у којој треба да изложе шта желе и из које државне шуме да купе, па ће се одмах наредити лицитација, и затим ће се пружити прилика да се и варошко становништво са дрветом за огрев и грађу може лакше подмиривати.

ПВр. 7197
11. децембра 1895 г.
у Београду.

Министар народне привреде
Вучко Д. Стојановић с. р.

* * *

Пописивање становништва и стоке. — Пописивање становништва и стоке извршиће се 31. децембра ове године у целој земљи по Правилима, која су већ разаслата. Пописивање ово, као што је познато, врше општинске власти, помоћу нарочитих пописивача.

Први попис становништва и стоке по закону од 8. априла 1881. године извршен је у мес. децембру 1890. године а ово је сада други.

Овогодишњи попис домаће стоке обухвата:

1. **Коње:** (коње, пастуве, кобиле и жребад; *магарце и мазге);*
2. **Говеда:** (волове бикове, краве, јунад и телад; *биволе);*
3. **Свиње:** (вепрове, нерастове, крмаче, назимад и прасад;
4. **Овце:** (овце, овнове, јагњад);
5. **Козе:** (јарце, козе, и јарад);
6. **Кошнице.**

Тачно сазнање о бројном стању домаће стоке, драгоцено је како за државника, који воде бригу о српској привреди уопште и о пољској привреди посебице. тако и за српске пољопривреднике, који умно газдују. Без тачних статистичних података ми би, више мање, нагађали кад год би повели реч о унапређењу сточарства и никакав свој предлог не би могли поткрепити убедљивим разлозима, као кад под руком имамо бројева, који говоре.

Поминући ово ми скрећемо пажњу наших пољопривредника да на дан 31, дец. ов. године у пуној мери изврше своју дужност при пописивању становништва и и домаће стоке, кад им се одређени пописивачи рали тога пријаве и потребне податке по штампаном образцу затраже,

А. М. С.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ.

ЗАПИСНИК XXXVII. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва,

Држане 9 Новембра 1895. год. у Београду.

Били су; Потпредседник г. Јаков А. Марковић, благајник г. Вучко Богдановић, чланови одбора: г.г. Анта Голубовић, Коста Главинић, Др. Марко Леко и Паја Тодоровић.

Председавао г. Јак. А. Марковић потпредседник; бележио г. М. Јовановић секретар.

303.

Прочитани записник XXXVI. седнице. — Одбор усвоји.

301.

По реферату уредника «Тежака» за награду радова штампаних у »Тежаку» — Одбор одреди награде.

304.

Прочита се реферат уредн. „Тежака" о списима г. Др. В. Керешкењија «Монографија шљиве» и «Јабука Зеленика.»

Референт је мишљења: да би Друштво требало да предложи г. Министру Народне Привреде, да се што пре издејствује одликовање за г. Керешкењија, те да се заглади одуговлачење, које ничим није оправдано а нарочито према г. Керешкењију као искреном српском пријатељу а списи да се на сваки начин штампају у додатку «Тежака» па да се оштампају .у засебну књижици; Пошто су већ скоро 2 год. прошле, од како је списе написао и послао, по мишљењу референта, требало би списе вратити писцу да, ако може, унесе што ново и поправи према стеченом новом искуству, за ове две године. Том приликом са довољно пажње и обзира спрам његовог гласа, доставити му и реферат г. Савићев' и оставити му на вољу, хоће ли се користити напоменама нашег стручњака, коме су наше прилике много боље познате но г. Керешкењију. Иначе би његове списе требало штампати без измена, изузев једино, што би требало г. Керешкењија умолити, да дозволи прераду језика у његовим списима, што ће он, без сумње, драговољно допустити.

Према оваком мишљењу референта друштвеног — Одбор одлучи: да Друштво умоли г. Министра Нар. Привреде, да се пројектовано одликовање за г. Керешкењија издејствује, а оба његова списа да се ћирилицом штампају у додатку «Тежака,» и о друштвеном трошку оштампају у засебну књижицу, пошто се од писца добије одобрење, да се списи могу поправити у погледу дијалекта српског језика.

305.

Чита се реферат технолошке секције о мерама за унапређење: млекарства, прераде воћа, и израде пољопривредних справа.

Одбор прими начелно изнесене назоре и мишљење секције с тим да се за идућу седницу стави на дневни ред претресање ових питања у детаљима.

306.

Чита се извештај оцењивачког суда о прегледаним воћњацима пријављених такмичара који гласи;

«Према расписаном стечају а по решењу збора Српског Пољопривредног Друштва за «увођење напреднијих начина радње» пријавили су као такмичари за *«правилно подигнут воћњак,"* а такмичили су се само окрузи Ваљевски и Подрински и то из округа ваљевског г. Милутин В. Жујевић свештеник из Врачевића у срезу колубарском и г-ђа Јелена Казимировић земљорадница из Кожуара у срезу тамнавском; из округа подринског само г. Мелентије Стевановић старешина Манастира Радовашнице у срезу поцерском; још се пријавио и г. Арсеније Прокопијевић прота и намесник из Ивањице у округу ужичком. Но како округ ужички није у одређеној територији за такмичење, то се његова пријава није ни могла узети у обзир, и ако му доиста треба одати захвалност на труду, који је уложио око уређења угледног воћњака.

Пријављени јавили су се у поновном одређеном року до 1. септембра ове 1895. год

Управни одбор Српског Пољопривредног Друштва у седници својој од 27 септембра ов. год. изволео је изабрати потписане као оцењивачки суд, који ће обићи воћњаке пријављених такмичара и Друштву о томе поднети извештај и изрећи суд коме од пријављених такмичара припада одређена друштвена награда 350 динара.

Потписати нису се могли, због кишовитог времена кренути на пут пре 20. ов. мес. и онда су заједнички пошли из Београда преко Обреновца и Уба у Врачевић а код свештеника г. Милутина В. Жујевића.

Воћњак г. Жујевића разгледали смо 22 октобра по подне. Г. Жујевић има млад воћњак засађен шљивама мађарушама — «Пожегачама» на простору од 2 ектара. Сем тога има око 20 ара простора засађеног племенитим воћем разних врста, набављених из Топчидера, Друштвеног добра код Шапца и нешто што је сам одгајио и накалемио. Положај је воћњака окренут југо истоку с благим нагибом. Више од пола ектара воћњака подигнутог а засађеног шљивама, који је простор за такмичење, тачно смо прегледали. Сађење је у троуглу правилно а растојање од 5·5 метара довољно. Саднице су на овом целом земљишту изврсне. Мало их је прошлогодишњи град израњавио, но већ су се добро опоравиле. Старост садница у овом воћњаку је 6 година.

Сем овог воћњака г. Жујевић врло добро и рационално и пчелари (има око 60 кошница, које вршкара, које ђерзонака). Све пчеларске справе набавио је сам. Једном речи г. Жујевић даје угледа околини у ове две гране Пољске Привреде.

Од г. Жујевића упутили смо се у Кожуар код г-ђе Јелене Казимировића, где смо 24. октобра разгледали и прегледали њен воћњак, који је она пријавила Друштву за такмичење. Воћњак Јеленин налази се у селу Кожуару на једном брежуљку, по положају окренут је северо истоку са благим нагибом к западу. Воћњак овај има у простору око 2 ектара и искључиво засађен је само шљивама мађарушама «пожегачама.» Сађење је у троуглу сасвим правилно а у растојању од 5 метара што је довољно за пораст. Саднице нису једнаке, но малим изузетком добре су. Другог благородног воћа готово и нема ни код куће. Овај прегледани воћњак стар је 3 године. Но г-ђа Јелена члан је утемељач Пољопривредне Подружине у Обреновцу и почела је отуда набављати по мало и другог благородног воћа. Она одгајује и добре коње, а има и доста добар виноград.

Из Кожуара кренули смо се преко Сувог Села где смо посетили узгред и домаћина Ђуру Милосављевића, који под родом има до 4000 дрвета младица од шљива, а има и до 4000 комада младица од шљива у растилу, које на пролеће мисли све окалемити и тек онда на стално место пресадити. Колико користи он од шљива има може се видети из овога, што је он ове године узео за род осушен од шљива — сем тога што је доста себи оставио за печење ракије 3300 динара. Но осим овог Ђуре има и многих других који имају велике шљиваке а у велико подижу и младе садове, којима би сем осталих мана при подизању била највећа, што саднице једну другој близу саде, те при порасту немају ни довољно простора а ни довољно светлости.

Од Сувог Села преко Шапца стигли смо 25 октобра у Манастир Радовашницу где смо 25 и 26 октобра прегледали воћњаке које је подигао г. Мелентије Стевановић старешина Манастира. Он је у овом манастиру старешина од пре седам и нешто више година. Воћњак који је подигао г. Мелентије лежи до самог Манастира. Раскрчио је шуму и на том простору засадио око 7 ектара простора воћкама. На шест ектара подигао је млад шљивак од једне и две године. Растојање у једном воћњаку је 4·50 мет. а у другом 6 метара. Сађење је у квадрат правилно. Положај је воћњака северо источан са нагибом ка потоку Радовашници. Положај тако подесан да му ни ветар ни друго не може шкодити. Но осим овог воћњака, г. Мелентије подигао је ове године и један угледан воћњак од једног ектара простора. Овај воћњак засађен је самим благородним воћем одгајеним код манастира. Сађење је извршено по таблама: трешњама, јабукама и крушкама. Растојање садница у овом вотњаку је 10 метра.

Сем овога г. Мелентије има још расађених накалемљених кајсија, и дудова; има ораха; а има расађених трешања идр. које тек мисли калемити. У растилу иха доста калемова. Свега калемљеног воћа имаће око 2000 комада. Код цркве има и калемљених ружа. — Калемљење свију воћака извршено је начинима: *очењем и спајањем* — начинима признатим као најбољим у науци. Вишак окалемљеног воћа распростире по оближњој околини Поцерине и Мачве.

Прегледавши овако све воћњаке на три разна места у три среза, нашли смо да г. Жујевић и г. Милентије угледно утичу на своју околину. Они дакле, заслужују пажњу свачију а нарочито Српског Пољопривредног Друштва.

Према услову који је поставило Српско Пољопривредно Друштво и који се састоји у овоме: *«За правилно подигнут воћњак од једне или више врсти воћака е обзиром на избор врста и сорти воћака и пресадница; даље на правилност растојања воћака, начин расађивања и негу,»* највише услова за награду има г. Милентије Стевановић игуман, за тим г. Милутин В. Жујевић и тек на трећем месту г-ђа Јелена Казимировића, пошто она нема другог воћа у воћњаку сем шљива.

Но да не би нико остао од пријављених такмичара без награде пошто награда веома јако упливише на даљи напредак у овом правцу, то су се потписани сагласили и решили: да учтиво предложе Српском Пољопривредном Друштву да оно изволи одређену награду поделити на троје и то овако:

1. Да се г. Мелентију Стевановићу у име награде изда 200 динара.

2. Да се г. Милутину Жујевићу свештенику у име награде изда 100 динара; и

3. Да се г-ђи Јелени Казимировић изда у име награде 50 динара што чини свега 350 динара.

Сем тога, част нам је предложити, да се г. Жујевићу и г. Мелентију издаду и друштвене похвалнице.

К овоме нашем извештају имамо да додамо још и ово: Да смо сваком такмичару и сваком који је у додир са нама долазио — објасниле како да даље поступа при гајењу воћака у свом воћњаку.

Но ако би Друштво у будуће одређивало награде за утакмице ми би били скромног мишљења да буде више награда а и у већој сумн, јер оне благодетно утичу на унапређење Пољске Привреде.

Благодарећи Друштву на указаној нам почасти изабравши нас за своје поверенике, јесмо увек на услузи: Анга Голубовић учитељ члан управн. одбора; Светолик Петковић, управит. добра у Шапцу и Војтех Бурман воћар.

Према оваком извештају оцењивачког суда. — Одбор, налазећи, да би према постигнутим резултатима, требало наградити сва три такмичара, те на тај начин јаче постицати на унапређење пољопривреде, — одлучи да се награде:

1. г. Мелентије Стевановић за 200 дин.
2. г. Милутин В. Жујевић са 150 „
3. г-ђа Јелена Казимировић са 50 „

а похвалнице да се не издају. Вишак, што би се овим наградама учинио — издао преко одређеве суме за тај циљ, да падне на терет партије за унапређење пољске привреде.

307.

Чита се акт г. Министра Народне Привреде од 31 пр. м. ЗБр. 2998 којим извештава Друштво, да је уважавајући његову представку о потреби веће радне снаге у друштвеној канцеларији, одредио г. Благ. Д. Тодоровића стручног економа I кл. Мин. Нар. Привреде да врши дужност секретара у Друштву, и да га је на ово опредељење и упутио. Одбор прими к знању с тим, да овлашћује председништво, да учини распоред у раду канцеларијског особља, па исти да изнесе пред одборску седницу.

308.

Прочита се предлог управитеља угледног друштвеног добра у Шапцу, да се сва количина репице добивена са друштвеног добра уступи г. Мики Спасојевићу по 12 дин. — 100 кгр. с почеком за за исплату до маја идуће године. — Одбор према разлозима изнесеним у предлогу, усвоји предлог управитељев.

ЗАПИСНИК XXXVIII СЕДНИЦЕ

Управног одбора српског пољопривредког Друштва

држане 18 Новембра 1895 год. у Београду.

Били су: Благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора: г.г.: Анта Голубовић, Др. Марко Леко, Милосав Куртовић, Коста Црногорац, Коста Д. Главинић, Никола Вељковић и Паја Тодоровић, као гост г. Драгић Муцић економ из Комирића редовни члан друштва.

Председавао г. Вучко С. Богдановић благајник, бележио г. М. Јовановић секретар.

309.

Прочитани записник XXXVII седнице — Одбор усвоји.

310.

Прочитан реферат секције за „Сточарство" у коме се износи мишљење секцијско о мерама, које би ваљало предузети за унапређење свиларства и пчеларства. — Одбор усвоји у целини.

311.

Председавајући предложи; да се овај и досадањи реферати секцијски онако како су у седницама Управног Одбора усвојени, штампају у „Тежаку" на првом месту, а у будуће да се реферати ове врсте на првом месту у „Тежаку" штампају, — Одбор усвоји овај предлог.

312.

По дневном реду, председавајући стави у дебату питање по реферату „технолошке" Секције о преради млека и воћа и изради пољопривредних справа.

По сагласном мишљењу; да би о преради млека требало саслушати и мишљење сточарске Секције. — Одбор одлучи да се мишљење „технолошке" Секције о преради млека достави „сточарској" Секцији, да и она изјави своје мишљење, па тек онда изнети све то у одборској седници и на коначну одлуку.

313.

По питању: да ли би било корисно, да се за идућу годину распише конкурс, за израду планова за пољопривредне стаје за све крајеве у Србији, а с обзиром на прилике и материјал појединих крајева. — Одлучено: да претходно секретаријат сазна је ли и шта урађено, у „Технолош." Секцији и докле је дошло са претресањем питања о томе, да се одреди награда за најбољу подигнуту шталу за коње и говеда, па да о томе извести и Управни Одбор.

314.

По молби „Ресавске пољопривредне подружине" да јој Друштво поклони оних 75 динара, колико има да плати за послану јој прскалицу, плави камен и лику-рафију. — Одбор одлучи да јој се по молби учини пошто она својим практичним радом на унапређењу пољске привреде заслужује сваку пажњу.

315.

По молби Огњана Луковића економа из Станьева, да му Друштво да у пола цене или на отплату једну сечку. — Одбор одлучи да му се сечка да у пола цене с тим да је одмах плати.

316.

По молби Саве М. Тодоровића економа из Риљца, да му Друштво поклони: један велики воћ. нож; један винодељски нож; једне маказе и једну тестерицу.

Из призрења што је молилац вредан и угледан економ за своју околину. — Одбор одлучи да му се ове алатке поклоне.

317.

Прочита се извештај управитеља угледног добра у Шапцу, да је у истини не само село Ноћајски Салаш него и друга села поред Саве, сатрвено поплавом и градом, и да би требало сељанима помоћи. Мишљења је: да би требало и Друштво да их помогне, ако има средстава за то. — Одбор. према оваком мишљењу одлучи: да се у име помоћи, у семену за пролетње сејање изда до 100 дин., а умолити г. Министра Нар. Привреде, да се овим страдалницима укаже обилатија помоћ из државне благајне.

318.

Прочита се писмо подружине љубићске од 10 т. м. Бр. 9, којим извештава Друштво да ће 19 ов. м. држати у Мрчајевицама пољопривредни збор за упис „чланова, и моли да Друштво изашље на овај збор свога изасланика. — Одбор одлучи да се од стране друштва изашље на овај збор г. Влад. Ђорђевић настав. ратарске школе у Краљеву, а поред тога, денешом честитати зборски рад.

319.

Прочита се писмо „Пиротске Пољопривредне Подружине" којим шаље своја правила да се одштампају у 500 примерака а подружина ће платити утрошену хартију за иста. — Одбор одлучи: да се извести подружина да Друштво ни једну подружину није помагало штампањем подружинских правила, него у другом облику — у њеним практичним радовима, којима непосредно утичу на унапређење пољске привреде у својој околини.

ЗАПИСНИК XXXIX СЕДНИЦЕ.

Управног одбора српског пољопривредног Друштва

Држане 25. новембра 1895 год. у Београду.

Били су: Председник г. Милан Р. Ангић, благајник г. Вучко С. Богдановић, чланови одбора: г.г. Анта Голубовић, Александар М. Се-

кулић, Коста Црногорац, Коста Главинић, Милосав Куртовић, Никола Вељковић, и Паја Тодоровић.

Председавао г. Милан Р. Антић председник, бележио г. М. Јовановић секретар.

320.

Прочитани записник XXXVIII-ме седнице — Одбор усвоји.

321.

Прочита се исцрпан извештај одбора за свилодеље, о овогодишњем гајењу свилених буба у Србији. — Одбор захваљујући на овако исцрпном извештају одлучи да се према раније донесеној одлуци, штампа у «Тежаку» на првом месту и да се у целости достави г. Министру Нав. Привреде, а међу тим упутити сточарској Секцији да га проучи и изјави своје мишљење.

322.

Председник, налазећи да је крајње време, да се питање о земљишту за угледно добро друштвено свестрано претресе и донесе коначна одлука, износи ги и ставља у претрес.

После подуже дебате, и према изнесеним мишљењима. — Одбор одлучи, да се стави у дужност одбору за прибављање земљишта за друштвено добро, да с обзиром на све што је рађено и у јавности изношено, свестрано проучи ово питање и изнесе своје назоре и мишљење по томе предмету, па тек онда да се о њему дебатује и коначна одлука донесе.

323.

Прочита се оставка г. Светозара Љ. Гавриловића на уредништво «Тежака» у којој наводи узроке немогућности даљег уређивања друштвеног листа. — Одбор жали, што је г. Гавриловићу као уваженом пољопривредном књижевнику, из оправданих разлога, немогуће даље уређивање «Тежака», и, уважавајући му поднесену оставку, изабра већином гласова за новог уредника г. Благоја Тодоровића стручног економа Министарства Народ. Привреде и вршиоца дужности секретара Српског Пољопривредног Друштва.

324.

Прочита се извештај друштвеног изасланика г. Влад. Ђорђевића наставника Ратарске Школе о раду збора «Љубићске Пољопривредне Подружине», који је држан 19 т. м. у Мрчајевцима. — Са захвалношћу одбор прими овај извештај к знању.

325.

Прочита се писмо Андрије Николића ковача из Александрова којим моли Друштво да му се врати плуг, који је послан одељку државне ергеле у Добричеву за објављену утакмицу. Тако исто прочита се и извештај одељка и управе државне ергеле, да је молиочев плуг погрешно послат у Смедерево, па моли за наређење да се из Смедерева врати плуг Андрији. — Одбор одлучи да се пише одељку да он, као пошиљаоц, тражи повраћај, а Друштво да извести вреди ли откупити тај плуг те на тај начин избећи непријатности, која је проузрокована непажњом у враћању — експедицији.

Знатно спуштене цене свињама беркширске и шумадијске расе у Добричеву и Љубичеву. Господин Министар Народне Привреде, решењем својим од 15. Новембра о. г. ЗБр. 3134, изволео је знатно спустити цене свињама беркширске и шумадијске расе у Добричеву и Љубичеву. Тако ће се и у том заводима продавати од сада:

Свиње беркширске расе у Дибричеву од 10 месеци старости по 75 динара пар (или 37·50 динара комад); а

Свиње шумадијског соја у Љубичеву, по навршетку 17 месеци старости по 70 динара пар (или 35 динара комад).

Првенство на куповину имају пољопривредници са села.

Купци се имају обраћати непосредно Управи државне ергеле у Љубичеву, или Управи њезиног одељка у Љубичеву.

НАГРАДЕ ЗА УВОЂЕЊЕ НАПРЕДНИЈИХ НАЧИНА РАДЊЕ.

Српско Пољопривредно Друштво понавља и расписује награде за ове практичне радове:

1. За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста, на површини од најмање 10 ара и с тим да свака врста лозе буде издвојена. — Награда 300 динара. Могу се такмичити винодељци у срезу крајинском. Рок за пријаву до 1 Септембра 1896. године.

2. За стално производње доброг сира у већем размеру јико би био масније и укусније но што је садашњи тврди сир и који ће поред тога бити трајашан и подесан за извоз. За ову награду могу се такмичити окрузи: крушевачки, рудnички, ужички и топлички. Награда I. 500 динара, II. 200 дин. Рок за пријаву до 1 Октобра 1896. год.

3. За сталну употребу врстачне сејалице за стрмнине на неодређеној површини. Могу се такмичити привредници из окр: подринског. Цениће се изникли усев. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

4, За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака с обзиром на избор врста и сората воћака и пресадница; даље на правилност растојања воћака, начин расађивања и негу а на површини најмање пола хектара. Могу се такмичити срезови добрички и јабланички. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1897. год.

5. За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста на површини од најмање 20 ара с тим, *да свака врста лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из Жупе. Награда 300 дин. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

6. За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста на површини од најмање 20 ара и с тим, *да свака врстэ лозе буде издвојена.* Могу се такмичити привредници из околине Ниша. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. Септембра 1898. год.

7. За сталну употребу плуга орашача и окопача у вези са правилним сејањем. Могу се такмичити привредници из Добрича из среза лесковачког. Награда 150 динара. Рок за пријаву до 1. Априла 1896. год.

8. За сталну употребу жетелице. Могу се такмичити привредници из Стига окр. пожаревачког. Награда 300 динара. Рок за пријаву до 1. Маја 1896. год.

9. Првом удружењу у Србији са показаним успехом и резултатом за заједничку набавку и употребу пољопривредних справа. Награда 300 динара. Рок до конца 1898. год.

10. Који учитељ или учитељски збор *може да покаже добро уређену школску башту од најмање 10 ара, у којој ће бити добро подигнуто воћно и лозно растило са пчеларником од најмање 10 кошница са покретним саћем.* Награде I-ва 300 дин. II-га 200 динара. Рок до конца 1898. године.

11. Ко од подкивача одиочне подкивање волова да не обављује, са савршенијим алатом и подковицама — дакле по модерном начину. Награда 300 динара. Рок за пријаву до конца 1898. године.

За ове награде могу се такмичити: земљорадници и пољорадници, којима је пољска привреда или која њена грана једино или главно занимање од кога живе; сви они који се баве једном или више грана пољске привреде али у ширем обиму; пољопривредне подружине, манастири, општине и свака пољопривредна задруга основана у циљу рационалног обрађивања земље. А за последњу, зналије, којима је подкивачки занат главно занимање, од кога живе.

Сем награда у новцу даваће се и похвалнице.

Ко би од оних, којима се награде буду досудиле, желио да му се у место новаца набаве за исту вредност: справе, приплодна грла и т. п. то ће му се учинити без рачунања подвозних трошкова.

Имена награђених објавиће се у друштвеном органу и другим српским листовима.

Сви који хоће да се такмиче за ма коју од ових награда треба да се пријаве усмено или писмено Српском Пољопривредном Друштву у Београду. У пријави треба тачно да означе за коју награду желе да се такмиче и тачну адресу места, општине и среза у коме живе.

Из канцеларије Српског пољопривр. друштва 1895 год. у Београду.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

ПЧЕЛАРСТВО

За потребу почетника и пчелара, израдио Светозар Љ. Гавриловић. Београд 1894. 8. стр. 305 са 127 слика. Пчеларство је удешено за почетнике, да по њему могу одмах радити на пчеланику око пчела. Радови су подељени по месецима и описани су јасно и просто. Други део говори о пчеларској теорији. — Министарство просвете препоручило га је за књижнице основних школа, а удесно је и за поклањање ученицима о испитима. Цена 3 динара. Може се добити код Српског Пољоприв. Друштва.

О КАЛЕМЉЕЊУ ЛОЗЕ И ПОДИЗАЊУ НАШИХ ВИНОГРАДА

Написао Милорад Тројановић, руковалац расадника за америчку лозу у Крајини и хонорарни наставник Винодељско-Воћарске школе у Крајини. Београд. 1895. 8° стр. 66. Цена 1 динар.

СТОЧАРСТВО

I ДЕО.

Познавање и неговање тела наших домаћих животиња за Ниже Пољопривредне школе у Краљевини Србији. Београд 1895 8° стр. 121. са 35 слика, израдио Владимир Ђорђевић, наставник Ратарске школе у Краљеву. Издање Министарства Народне Привреде. (Цена 1 динар).

ПОЉОПРИВРЕДНО РАЧУНОВОДСТВО

За ниже пољопривредне школе у Краљевини Србији по Д-ру Голцу и другима, израдио Благ. Д. Тодоровић, наставник Ратарске школе у Краљеву. Друго поправљено издање Министарства Народне Привреде. Београд 1895. 4° стр. 94. (Цена 1·5 дин.).

ЗНАЧАЈ КРЕЧЊАКА У КУЛТУРНОЈ ЗЕМЉИ

СА

Упуством за мерење проценталне садржине креча помоћу калциметра, по француским изворима саставио *Љуб. Којић* наставник Винодеља на Винодељско-Воћарској школи у Букову код Неготина. Београд 1895. 8° стр. 21. Цена 20 пара дин.

ИЗВЕШТАЈ СА ВИНОДЕЉСКОГ КОНГРЕСА

Држаног од 1 до 5 јула 1893. године у Монпелију (Јужна Француска) од *Љубомира Којића*. Београд 1895. 8° стр. 72. Цена 30 пара дин.

ПРИВАТНИ ОГЛАСИ.

ТРАЖИ МЕСТО

Један младић који је свршио нашу Ратарску Школу и Винодељско-Воћарску Школу у Аустро-Угарској, и који је одговорио војеном позиву жели да добије какво место које одговара његовој спреми. За услове обратити се уредништву,

НА ЗНАЊЕ.

Ако би који хтео да изврши какву набавку алата, стоке или других каквих пољопривредних предмета и производа са стране, па би желео да то добије преко Друштва онда се ради тога мора обратити Српском Пољопривредном Друштву, **да оно набавку изврши, и да оно увезе поручени предмет или производ.** Поручбину на други који начин **Друштво неће узимати у посао.**

УПРАВА.

Цена мањим огласима: Од *петит* врсте од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.).

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од 100 јевтиније.

Садржина: **Чланци:** Христос се роди — Предлог Српског Пољопривредног Друштва. — Сеоски дућани и до маћа радиност — Дуња. (свршетак). — Напомене о гајењу младе стоке. — Важност шума у погледу подмиривања. днев. потреба. — Окружне скупштине и стални окр. одбори у Бугарској. — **Белешке** — **Гласник** — Награде за увођење напредоијих начина радње. — **Друштвени и Подружински послови** — Књижевни огласи. — и Приватни огласи.

Власник и издавалац СРП. ПОЉОП. ДРУШТВО. КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА. **Одговорни уредник БЛАГ. Д. ТОДОРОВИЋ.**

НАБАВКА ПРИПЛОДНИХ ГОВЕДА

У АЛГАЈУ, ФОРАЛБЕРШКОЈ, ТИРОЛСКОЈ, КОРУШКОЈ И ШТАЈЕРСКОЈ

од

Паје Т. Тодоровића

(НАСТАВАК)

Да би читаоцима било јасније, какве се приплодне књиге у овим удружењима воде, прегледаћемо их овде опет по реду.

И тако, — Друштво води *Пореклопису књигу* (Herdebuch)[1]), која представља главну књигу великог алгајског сточног стабла. Осим тога оно за свако грло које се прими и заведе у ову књигу издаје *Пореклопису* (или родословну) *листу* (Stammliste). Одгајивачке задруге пак или усамљени одгајивачи (у усамљеним домовима), који улазе у састав друштва, воде сваки за себе, *Запатну књигу* (Zuchtbuch). Свака ова књига добија од Друштва свој број, који је и број задруге (или усамљеног члана). У тој су књизи заведена сва она примљена и уписана грла дотичне задруге, која су заведена и у пореклопису књизи друштвеној.

Графички могло би се то овако представити:

Алг. Др. за вођење сточне пореклопису књиге

С овима стоје у вези и ове важније књиге: *Бележник скокова* и *Бележник муже*, које води пословођа задруге; за тим: *Књига скокова*, *Стајска књига*, које воде задругари, одгајивачи. Ове поглавито дају материјала — података — за попуњавање дотичних рубрика у пореклопису књизи и запатној књизи.

На сваки начин биће интересно проучити и формуларе — обрасце — ових књига. Ми смо се постарали да и њих могу приказати с најпотребнијим објашњењем о њиховој употреби[2]).

I. Први формулар — *Пореклопису књига*. Има две стране са 4 одељка. У *првом* је одељку, испод наслова, опис и порекло грла; за тим долазе односи одгајивача, или власника ако је грло прешло у друге руке. У *другом* је одељку оцена грла, сваког важнијег дела тела који утиче на форме, и најзад, колико су на грлу изражени знаци расе. У *трећем* се одељку (на другој страни) записују подаци о *крави*: спаривање, тељење и особине телади; а у завршном, *четвртом* одељку је употреба бика за спаривање и подаци о мужи код крава. У „примедби“ се бележи здравље, употребне подобности, којима се грло одликује, употребљивост за приплод, продаја грла итд. На крају, у том одељену је и рубрика за живу тежину грла.

Страна 1.

Уписано 189 **АЛГАЈСКА ПОРЕКЛОПИСНА КЊИГА** № Задруге Лист

Пол Име Боја $\frac{\text{крупнији}}{\text{мањи}}$ сој

Отељено 18 Одгајивача име и место

Имала је телад, последњи пут тедила 18

Особити знаци

Особите особине

Порекло: Мајка Отац

Баба Деда Баба Деда

Особите особине предака:

Име и место власника: од 18

Прешло у власништво дана 18

ТАБЛИЦА БЕЛЕЖАКА	НАЈВЕЋИ БРОЈ БЕЛЕЖАКА ЗА БИКОВЕ		ЗА КРАВЕ		ОЦЕНА (КВАЛИФИКАЦИЈА)	ПРИМЕДБЕ О НАГРАДАМА ИТД.
I. Глава, рогови	3		3			
очи	1		1			
уши	1		1			
чело	2		2			
нос	2		2			
њушка	1	10	1	10		
II. Врат дужина и дебљина	1		1			
марамица (подгуш.)	1		1			
веза главе и плећака	1	3	1	3		
III. Предњина: ширина и дубина грудног коша	6		5			
гребен	5		3			
плећа	5	16	4	12		
IV. Средњина: леђа	6		4			
облина леђа	5		4			
бедра, слабинско угнуће, трбух	5	16	4	12		
V. Позадњина; сапи (кук), кртина	5		4			
стрменост задњег дела	4		3			
капак	3		2			
мускулатура (месната) бутина и разреза	4	16	3	12		
VI. Ноге: лакат, гњат	2		2			
колена и вешалица	3		2			
цеванице	2		2			
чланци, кичице	1		1			
папци	2		2			
став ногу и ход	4	14	3	12		
VII. Кожа и длака: кожа	3		3			
длака	2	5	2	5		
VIII. Боја и раса		10		10		
IX. Виме и млечни знаци		—		14		
X Хармонија форама		5		5		
XI. Пораст		5		5		
Свега		100		100		

[1]) Овај назив за књигу о пореклу усвојен је у Управи Државне Ергеле, за то ћемо га и ми, у недостатку бољега израза, употребити. Међу тим ова се књига у вишем пољопривредном заводу у Крижевцу зове: *Матица*, а тако у Хрватској зову *матрикулу*.

[2]) Објашњења су узета из „Instruction über die Anwendung der Formulare“. Издање „Алгајског Друштва за вођење пореклопису књиге.“

Страна 2.

ВОДИЛА									ТЕЛЕТА			
ГОДИНЕ	ДАТУМ: први п.	ДАТУМ: други п.	ДАТУМ: трећи п.	С БИКОМ: КЊИГЕ ПОРЕКЛОП. №	С БИКОМ: ИМЕ	ОТЕЛИЛЕ (285 ДАНА)	ПОБАЦИЛА	ОТЕЛИЛА	ПОЛ	ТЕЖИНА КГР.	ОСОБИТИ ЗНАЦИ	УПОТРЕБЉИВОСТ, ПРИЈАМ У ПОРЕКЛОПИСНУ КЊИГУ ИТД.

БИК				КРАВА ЈЕ ИМАЛА								ЖИВА ТЕЖИНА	
ГОДИНЕ	ЈЕ КРАВА: ЗАСКОЧИО	ЈЕ КРАВА: ОПЛОДИО	ОПЛОЂЕНЕ: ОТЕЛИЛЕ ТЕЛАД М.	ОПЛОЂЕНЕ: ОТЕЛИЛЕ ТЕЛАД Ж.	ОПЛОЂЕНЕ: НИСУ ДОНЕЛЕ	ГОДИШЊЕ: МУЗН. ДАНА	ГОДИШЊЕ: УКУП. КОЛ. МЛЕКА КГР.	ГОДИШЊЕ: УКУП. КОЛ. МАСЛА КГР.	ПРОСЕЧНО: МЛЕКА ДНЕВНО	ПРОСЕЧНО: МАСНИХ % ДЕЈОВА	Примедбе: стање здравља, особите подобности, моћ пренашање особина у наслеђе, продаја итд.		ДАНА	КГР.

Потомство: _____

Као што се види, овај је образац комбинован: за *мушка* и *женска* грла; и према томе попуњавање се они одељци и рубрике које одговарају једном полу или другом, а шта се у њима нађе као непотребно просто се прецрта косо, — с лева оздо па на горе у десно.

Ова се књига састоји из толико табака (некад и засебних свезака) колико има савезних задруга.

II. Други формулар — *Запатна књига (књига домазлука)*. И он има истих рубрика као предњи формулар. Као што је напред речено, — за свако грло води се засебан лист (фолиум), и на овом се бележи све оно, што одговара полу и особинама грла, а непотребно се прецрта. Док је прва страна овога листа за: име, нумеру (број), особине, знаке, порекло, оцену итд., друга је страна, и то *прва* половина, за бележење података из пријава о тељењу и расходовању, а *друга* доња је половина за бележење података из Бележника скокова — за *бикове*, а из Бележника муже — за *краве*. Важније појаве на неком грлу, као о здрављу, употребним подобностима, моћи наслеђа итд. бележе се у рубрици „*примедба*“, а тако исто и цена, по коју је грло продато. Нарочито је за краве потребно бележити у првим рубрикама друге стране: колико пута води и повађа у једној периоди. Кад се буде процењивала тежина грла у присуству каквог органа друштвеног, онда се у последњој рубрици и то забележи с датумом кад је процена вршена. Исто се тако додаје и то: да ли је грло мерено на ваги или је процена била од ока, или је изнађена рачуном по пантљици за мерење.

Кад се какво грло смрћу или продајом расходује из задруге, онда се дотични лист у овој књизи с примедбом закључи, и онда се празнина прецрта, као горе.

Страна 1.

_____189__ ЗАДРУГА № _____ ЗАПАТНА КЊИГА № _____ Лист _____

Пол: _____ Име: _____ Боја: _____ $\frac{\text{крупнији}}{\text{мањи}}$ сој

Отељено: _____18__ Име и место одгајивача: _____

Имала је: _____ телад _____ Последњи пут телила _____ 18__

Особити знаци: _____

Особите особине: _____

Порекло: Мајка _____ Отац: _____

1. Баба _____ 1. Деда: _____

Особите особине родитеља и предака: _____

Име и презиме власника: _____ од _____ 189_____

Прешло у власништво _____ дана _____

ТАБЛИЦА БЕЛЕЖАКА		НАЈВИШЕ ЗА: БИКОВЕ	НАЈВИШЕ ЗА: КРАВЕ	ОЦЕНА СА ОЗНАЧЕЊЕМ ОСОБИТИХ ОДЛИКА ИЛИ МАНА	ПРИМЕДБЕ О НАГРАДАМА ИТД.
I.	Глава	10	10		
II.	Врат	3	3		
III.	Предњина	16	12		
IV.	Средњина	16	12		
V.	Позадњина	16	12		
VI.	Ноге	14	12		
VII.	Кожа и длака	5	5		
VIII.	Боја и раса	10	10		
IX.	Виме и млеч. знаци	—	14		
X.	Хармонија форама	5	5		
XI.	Пораст (тежина)	5	5		
	Свега	100	100		

Страна 2.

ВОДИЛА						ОТЕЛИЛЕ (285 ДАНА)	ПОБАЦИЛА ЈЕ	ОТЕЛИЛА	ТЕЛЕ ЈЕ			
ГОДИНА	МЕСЕЦ	ДАН	С БИКОМ: №	С БИКОМ: ИМЕ					ПОЛА	ТЕШКО	ОСОБИТИХ ЗНАКОВА	УПОТРЕБЉИВО

ГОДИНЕ	БИК ЈЕ КРАВА ЗАСКОЧИО	БИК ЈЕ КРАВА ОПЛОДИО	ОПЛОЂЕЊЕ ОТЕЛИЛЕ ТЕЛАД М.	ОПЛОЂЕЊЕ ОТЕЛИЛЕ ТЕЛАД Ж.	ОПЛОЂЕЊЕ НИСУ ДОНЕЛЕ	КРАВА ЈЕ ИМАЛА ГОДИШЊЕ МУЗН. ДАНА	УКУП. КОЛ. МЛЕКА КГР.	УКУП. КОЛ. МАСЛА КГР.	ПРОСЕЧНО МЛЕКА ДНЕВНО	ПРОСЕЧНО МАСНИХ %	ПРОСЕЧНО ДЕЛОВА %	Примедбе: стање здравља, особите подобности, моћ пренашања особина у наслеђе, продаја итд.	ЖИВА ТЕЖИНА ДАНА	ЖИВА ТЕЖИНА КГР.

III. Трећи формулар — *Пореклописна листа.* Ова је листа веран препис пореклописне књиге и запатне књиге; и, као што је речено, служи као уверење, сведоџба, да је дотично грло уписано у ове књиге. На првој, насловној, страни је текст за оверење од стране пословође задруге — за верност преписа из запат. књиге, и од стране инспектора за верност преписа из пореклописне књиге. Листе попуњује инспектор, па их даје пословођи на чување. Ако какво уписано грло пређе у руке другога члана исте задруге онда се то прибележи у запат. књизи на дотичном месту, па и у листи; у исто време се о томе извести и инспектор. Ако ли се пак грло прода некому из друге задруге, то ће онда пословођа овај излаз прибележити у запатној књизи, па ће на насловној страни листе то потврдити, на дотичном месту пренос забележити, и онда тако попуњену листу послати инспектору. Пошто и овај у пореклописној књизи стави исту забелешку на дотичном месту а стави и оверење на насловној страни листе, послаће је оној задрузи у коју је грло продато, и тамо ће пословођа те задруге да унесе шта треба у запатну књигу. Кад се грло прода нечлану, онда се у пореклописној књизи и запатној књизи забележи име купца; па се онда листа преда купцу. Слично се чини и кад се грло огласи за неподобно, или угине ил' се закоље, или се, најзад, власник испише из задруге, у ком случају се онда листа поништава.

Страна 1. (насловна)

АЛГАЈСКА ПОРЕКЛОПИСНА КЊИГА №

Задруга _____ № _____ Лист запатне књиге _____

ПОРЕКЛОПИСНА ЛИСТА

ЗА

_____ одгајивачке задруге № _____ Запатне књиге № _____

Забелешке о упису у пореклописну и запатну књигу

Да је грло уведено у запатну књигу потврђује

_____ дана _____ 189__

Пословођа :

Исто потврђује

_____ дана _____ 189__

Пословођа :

Пренето на лист запатне књиге задруге №

_____ дана _____ 189__

Пословођа :

Да се слаже са пореклописном књигом №

Оверава :

_____ дана _____ 189__

Инспектор :

Страна 2.

_____ 189__ ЗАДРУГА № _____ ЗАПАТНА КЊИГА № _____ Лист _____

Пол: _____ Име: _____ Боја: _____ крупнији / мањи _____ соj

Отељено: _____ 18__ Име и место одгајивача: _____

Имала је _____ телад; Последњи пут телила _____ 18__

Особити знаци: _____

Особите особине _____

Порекло: Мајка _____ Отац _____

1. Баба: _____ 1. Деда _____

Особите особине родитеља и предака : _____

Име и презима власника _____ од _____ 189__

Прешло у власништво _____ дана _____ 189__

ТАБЛИЦА БЕЛЕЖАКА		највише за БИКОВЕ	највише за КРАВЕ	ОЦЕНА СА ОЗНАЧЕЊЕМ ОСОБИТИХ ОДЛИКА ИЛИ МАНА	ПРИМЕДБЕ О НАГРАДАМА ИТД.
I.	Глава	10	10		
II.	Врат	3	3		
III.	Предњина	16	12		
IV.	Средњина	16	12		
V.	Позадњина	16	12		
VI.	Ноге	14	12		
VII.	Кожа и длака	5	5		
VIII.	Боја и раса	10	10		
IX.	Виме и млеч. знаци	—	14		
X.	Хармонија форама	5	5		
XI.	Пораст (тежина)	5	5		
	Свега	100	100		

Страна 3.

ВОДИЛА ГОДИНА	ВОДИЛА МЕСЕЦ	ВОДИЛА ДАН	ВОДИЛА С БИКОМ №	ВОДИЛА С БИКОМ ИМЕ	ОТЕЛИЛЕ (285 ДАНА)	ПОБАЦИЛА	ОТЕЛИЛА	ТЕЛЕЊЕ ПОЈА	ТЕЛЕЊЕ ТЕШКО	ТЕЛЕЊЕ ОСОБИТИХ ЗНАКОВА	ТЕЛЕЊЕ УПОТРЕБЉИВО

ГОДИНЕ	БИК ЈЕ КРАВА ЗАСКОЧИО	БИК ЈЕ КРАВА ОПЛОДИО	ОПЛОЂЕЊЕ ОТЕЛИЛЕ ТЕЛАД М.	ОПЛОЂЕЊЕ ОТЕЛИЛЕ ТЕЛАД Ж.	ОПЛОЂЕЊЕ НИСУ ДОНЕЛЕ	КРАВА ЈЕ ИМАЛА ГОДИШЊЕ МУЗН. ДАНА	УКУП. КОЛ. МЛЕКА КГР.	УКУП. КОЛ. МАСЛА КГР.	ПРОСЕЧНО МЛЕКА ДНЕВНО	ПРОСЕЧНО МАСНИХ %	ПРОСЕЧНО ДЕЛОВА %	Примедбе о стању здравља, особитим подобностима, моћи наслеђа, продаји итд.	ЖИВА ТЕЖИНА ДАНА	ЖИВА ТЕЖИНА КГР.

IV Четврти је формулар: *Књига скокова.* С овом иду и *биковске карте.* Сваки чувар бика добија за вођење једну књигу скокова, у коју ће сваки скок завести. Сваког првог октобра добија нову књигу а стару предаје пословођи, да по њој разведе у запатној књизи шта треба. — За сваки скок дужан је чувар да изда карту, од које копија остаје у књизи. Карту власник краве предаје пословођи најдаље за 48 часова, по што је заведе у своју *»Стајску књигу»*. По што и пословођа по њој прибележи шта треба у Бележнику скокова (V формулар) дотичнога бика и на листу запатне књиге дотичне краве, шиље је одмах инспектору.

КЊИГА СКОКОВА

БИКОВСКА КАРТА №

Дана_____ 189 $\frac{\text{пре}}{\text{после}}$ подне сâта _____

Бик (име)_____ «А. П. К.» №_____

Заскочио $\left\{\begin{matrix}\text{јуницу}\\\text{краву}\end{matrix}\right.$ _____ «А. П. К.» №_____

Крава је већ_____ пут телила; боје_____

Особити знаци ове_____

Име власника_____

Из места_____

КУПОН

Задруга №_____ Књиге скокова №_____

БИКОВСКА КАРТА №

Дана_____ 189 $\frac{\text{пре}}{\text{после}}$ подне сâта _____

Бик (име)_____ «А. П. К.» №_____

Заскочио $\left\{\begin{matrix}\text{јуницу}\\\text{краву}\end{matrix}\right.$ _____ «А. П. К.» №_____

Крава је већ_____ пут телила; боје_____

Особити знаци ове_____

Име власника_____

Из места_____

V Пети је формулар: *Бележник (регистар) скокова.* Овај води пословођа задругин, а по добивеним картама. Сваке се године изводи: колико бик укупно на годину има скокова, и ово се бележи на насловној страни; па кад се бик прода или одлучи из приплода, онда се изведе последњи збир скокова. Годишњи збир скокова или последња збир заводи се по том и у запатну књигу, пореклопису листу, а из ове и у пореклопису књигу. Овај се бележник, као год и листа, предаје приликом промене власникâ. —

Насловна страна, АЛГАЈСКЕ ПОРЕКЛОПИСНЕ КЊИГЕ №

Одгајивачка задруга_____ №____ Лист запатне књиге_____

БЕЛЕЖНИК (РЕГИСТАР) СКОКОВА

за

Бика_____ Задруге №_____ Запатне књиге №_____

Исти је отељен дана_____ 189____ Боје и особ. знакова_____

Одгајивач је _____

Бик је у задругу_____ №_____ ступио дана_____ 189____

Власник _____

Промена власника _____

Бик је добио награду _____

ГОДИШЊЕ ЈЕ ИМАО СКОКОВА

ГОДИНЕ	НА КРАВЕ: СКОЧИО	НА КРАВЕ: ОПЛОДИО	ОД ОПЛОЂЕНИХ ОТЕЛИЛЕ: МУШК.	ОД ОПЛОЂЕНИХ ОТЕЛИЛЕ: ЖЕНСК.	ОД ОПЛОЂЕНИХ: НИСУ ДОНЕСЕНИ	ЖИВА ТЕЖИНА БИКА: ДАНА	ЖИВА ТЕЖИНА БИКА: КИЛОГРАМА	ПРИМЕДБЕ О ЗДРАВЉУ БИКА, ПОДОБНОСТИ НАСЛЕЂА, КАКО И КУД ЈЕ ОТИШАО ИТД.
9 18— 9								
9 18— 9								
9 18— 9								
9 18— 9								
9 18— 9								
Свега ·								

На 3 страни

РЕДНИ БРОЈ СКОКОВА	ВРЕМЕ СПАРИВАЊА: МЕСЕЦ	ДАН	САТ	ПРЕ / ПО ПОДНЕ	СКОКА: КЊИГЕ №	КАРТЕ №	ОПИС КРАВЕ: ЗАДРУГЕ №	ЗАПАТ. КЊИГЕ №	КОЛИКО ПУТА ТЕЛИЛА	БОЈА И ЗНАЦИ	ВЛАСНИКА ИМЕ И ОДАКЛЕ ЈЕ	ОТЕЛИЋЕ	ОТЕЛИЛА	ПОБАЦИЛА	ПОД ТЕЛЕТА

VI, Шести је формулар: *Бележник муже.* Из овога се виде годишњи резултати добијања млека од сваке краве, с погледом на број дана, количину млека и количину масних делова (претилина) у њему; и из тога изведени резултат дневне количине и просечне садржине масних делова заводи се у пореклопису књигу и у пореклопису листу, а из ове у запатну књигу. Пробне муже врши комисија, како би се избегла пристрасност, а ова је скоро немогућна, кад пробу врше сâми власници. Ове бележнике издаје задруга под текућом нумером; а важе за једну периоду муже («лактациону периоду«) за сваку краву. По закључку ове периоде, предаје се бележник инспектору.

Осим ових, има формуларâ које носе назив: *Пријава телења, Пријава за исаис грла* (услед продаје, угинућа или клања), које прибављају потребне податке за запатну књигу и пореклопису листу, као и за пореклопису књигу; попуњене подносе се дотичној задрузи свагда у року за 48 часова, од кад настане потреба за подношење. Исто тако има и формулар *Стајске књиге,* коју је дужан водити сваки ималац грла заведених у запатну књигу, и то за свако грло понаособ. То је управо списак стоке сваког члана (задругара) с потребним рубрикама које имају везе са запатном књигом и прибављају јој податке.

Види формулар VI. (стр. 25).

Страна 1. БЕЛЕЖНИК МУЖЕ

Крава: _____ Задруге № _____ Запатне књиге № _____

189__			РЕЗУЛТАТ МУЖЕ				ИМА МАСНИХ ДЕЛОВА		
МЕСЕЦ	ДАНА	ДАНА МУЖЕ	ЈУТРОМ	ВЕЧЕРОМ	СВЕГА	ОД ПОСЛЕДЊЕ ПРОБЕ	МАЛЕКА МЕСЕЧНО	%	МЕСЕЧНО
		БРОЈ	КГР.	КГР.	КГР.	КГР.	КГР.		КГР.
СУМА ЗА ПРЕНОС									

ПРИМЕДБЕ

Теле је одбивено дана ____

Крава је водила с биком дана _____

Примедбе о стању вимена и о здрављу у опште, с датумом завођења:

Страна 2.

Власника име _____ Место _____

189__			РЕЗУЛТАТ МУЖЕ				ИМА МАСНИХ ДЕЛОВА		
МЕСЕЦ	ДАНА	ДАНА МУЖЕ	ЈУТРОМ	ВЕЧЕРОМ	СВЕГА	ОД ПОСЛЕДЊЕ ПРОБЕ	МАЛЕКА МЕСЕЧНО	%	МЕСЕЧНО
		БРОЈ	КГР.	КГР.	КГР.	КГР.	КГР.		КГР.
СВЕГА ГОДИШЊЕ									

ПРИМЕДБЕ

Жива тежина краве, мерена или цењена од ока

Из годишњег резултата износи дневно добијање

_____ кгр. млека

са _____ кгр. масла

Важно је познати и VII формулар — *Записник прегледа и оцене грла* („Musterungs-Protokoll“). Као што је напред речено за свако грло, које се уписује у запатну књигу, мора да буде записник оцене његове, коју састављају одгајивачки одбори. На другој страни овога је таблица за белешке, која се мора пажљиво и савесно испунити. У колико се за опис грла не може све на самом грлу опазити, уписаће се само оно што се може без иказве сумње поверовати казивању; у противном боље је дотичну рубрику и не попуњавати. Председник овога одбора испуњује записник, и речи које не одговарају стању ствари прецртају се. Ако се пријам грла једногласно усвоји, онда се на записнику сви потписују; а ако за пријам има већина и мањина, онда се чланови мањине не потписују. При попуњавању таблице „за белешке“ додају се у кратко и особите одлике или мане код појединих делова тела. Записник се по том предаје, најдаље за 8 дана инспектору, а копија од истог задржи се. Ако инспектор што посумња у оцену, може се извршити поновни преглед; ако је пак призна за правилну, онда по њему заводи дотично грло у пореклопису књигу, па по том спреми и пореклопису листу, коју шиље пословођи задруге....

За оцењивање грла прописана су парочита упутства; и из тих „*Упутстава (Инструкција) за одгајивачке одборе*“[1]) извешћу главнија *места о прегледу и оцени грла*, на које желим да се обрати што већа пажња, јер је у њима, поред тежње за усавршавање алгајских говеда, изведено: шта се појединце тражи од појединих грла, чиме се раса карактерише, и на које се знаке нарочито мотри при издавању награда (премирања) на изложбама говеда.

Преглед. Преглед, осматрање („Musterung“) грла вршиће одбори, кад год се које грло пријави за упис у запатну књигу. Но осим тога одбори ће вршити редовна годишња осматрања свих грла уписаних у запатне књиге на задругиној смотри говеда, па за која се нађе да нису више добра за приплод, та се бришу из књига. На смотру се могу довести и пријављена грла, да се над њима осматрање изврши. Трошкове за редовна осматрања сносе задруге, а за ванредна — дотични власници грла.

Оцењивање (Punktirung). Циљ је оцењивању или давању бележака — поантирању — да се с једне стране означи степен савршенства приплодних грла, а с друге стране — да се лош као и добре особине грла на систематски начин обележе, да би се и моћ наслеђа оних особина на потомство могла оценити у појединости. Осим тога давањем бележака прибавља се и основаност решењима одгајивачког одбора о пријаму или искључењу грла. Изабрат је систем оцењивања од И. Инајхена (Ineichen), којим се служи друштво швајцарских пољопривредника за своја мрка и сива говеда.

По Инајхеновој шеми (обрасцу) вредност појединих делова тела према идеалним формама и особинама одређује се бројевима, а ови у збиру (100) представљају идеално грло, са свима особинама и одличним подобностима расе. У колико се поједини делови више или мање при-

Страна 1 (насловна)

Алгајска сточарска задруга № _____

ЗАПИСНИК ПРЕГЛЕДА И ОЦЕНЕ

На захтев _____

данас је потписани одгајивачки одбор прегледао доле описано грло и по постојећим упутима признао га за . . подобно[2]) за пријам у алгајски запат.

ОПИС ПРИПЛОДНОГ ГРЛА

Пол: _____ Име: _____ Боја: _____ крупнијег / мањег соја

Отељено: _____ 18__ Одгајивача име и место: _____

Имало је _____ телади; последњи пут телило дана _____ 18__

Особити знаци: _____

Особите особине: _____

Порекло: Мајка: _____ Отац: _____

1. Баба _____ 1. Деда: _____

Особите особине родитеља и предака: _____

Име и место власника _____ од __ 189__

Место _____ Дана _____ 189__

Заведено у запатну књигу под № _____

на листу _____

_____ дана _____ 189

Пословођа: _____

Одгајивачки одбор:

_____

_____

_____

[1]) Instruction fur die Zuchter — Ausschusse des Allgäuer Zuchtgenossenschaften. Издање Друштвено.

[2]) Ако грло није за примање, онда се пред овом речи ставља *не*.

Страна 2.

ТАБЛИЦА	НАЈВЕЋИ БРОЈ БЕЛЕЖАКА за биков		за женско грло		БЕЛЕЖЕЊЕ БЕЛЕЖАКА И
I. Глава:					
9. рогови	3		3		
10. очи	1		1		
11. уши	1		1		
12. чело	2		2		
13. нос	2		2		
14. њушка	1	10	1	10	
II. Врат:					
15. Дужина и дебљина	1		1		
16. марамица (подг.)	1		1		
17. Веза главе и плећака	1	3	1	3	
III. Предњина:					
18. Ширина и дубина груд. коша	6		5		
19. Гребен	5		3		
20. Плећке	5	16	4	12	
IV. Средњина:					
21. Леђа	6		4		
22. Облина леђа	5		4		
23. Бедра, угнуће слабине, трбух	5	16	4	12	
V. Позадњина:					
24. Сапи и кртина (дужина ширина)	5		4		
25. Стрменост задњег дела, положај према леђима	4		3		
26. Капак	3		2		
27. Мускулатура бутина и разреза	4	16	3	12	
VI. Ноге:					
28. Лакатница и гњат	2		2		
29. Колени зглоб и вешалица	3		2		
30. Цеванице	2		2		
31. Чланци, Кичице	1		1		
32. Папци	2		2		
33. Став ногу у опште	4	14	3	12	
VII. Кожа и длака:					
34. Кожа	3		3		
35. Длака	2	5	2	5	
VIII. Боја и раса	—	10	—	10	
IX. Виме и млеч. знаци	—	—	—	14	
X. Хармонија форама	—	5	—	5	
XI. Пораст (тежина)	—	5	—	5	
Свега	—	100	—	100	

Страна 3.

ИМЕНОВАЊЕ ОСОБИТИХ МАНА

ближују идеалу, у толико се свакоме даје већа или мања белешка. Тако на пример, за неки део тела по овој шеми стоји максимални број 4.; та ће се белешка дати том делу тела оног грла које се оцењује само онда. ако он савршено одговара идеалу, ако ни у којем правцу нема никакву мâну. Ако ли пак буде имао ма у чему какав недостатак, онда се цени само до половине најбоље оцене, дакле даће се белешка 2. Кад се на тај начин изврши класификација свих делова тела, онда се добија збир бележака, а то је процентални однос особинâ дотичног грла према идеалу. Овај поступак има ове добре стране:

1, да се тачно оцене *сви* важнији знаци, и по томе је немогућно превидети неке главне добре или лоше особине;

2, оцена грла је много једнообразнија и правилнија, чак и кад су грла просторно и по времену одвојена;

3, лични обзири и наклоности оцењивачâ не могу никад тако да узму маха као при обичном цењењу;

4, добијају се докази, с којима се решење оцењивачког одбора може у свако доба образложити или контролисати;

5, највећа је могућност да се строго суди.

Само грла чисте расе, без видних, наследних телесних или карактерних мана могу се на оцењивање примати. Најбоље се долази до резултата, ако се поједини делови тела од више грла на један пут таксирају, па се онда прелази по реду на остале. На тај се начин добија једно поређење а с тиме још и једначнија оцена.

Знаци и особине приплодних грла могу се свести у XI група. Ове су: I Глава, II Врат, III Предњина, IV Средњина, V Позадњина, VI Ноге, VII Кожа и длака, VIII Боја и раса, IX Виме и млечни знаци, X Складност (хармонија) форама и XI Пораст. Да би сви одгајивачки одбори при оцењивању приплодних грла полазили са једних истих основа, описаће се појединце све особине, које важе као изречна обележја једнобојних планинских говеда, и која се поглавито имају у виду при постизавању приплодног циља[1]).

I Глава

Облик (фигура), кожа и величина главе дају у опште важне полазне тачке при оцењивању подобности грла. Величина главе треба да стоји у извесној сразмери према осталим деловима тела. Дужина главе, то је линија од највише тачке чеоне кости (а сл. 11.) па до ивице брњице (б) где престају длаке; она се састоји из дужине чела и носа, а међа између ових лежи управо онде, где се ова линија укр-

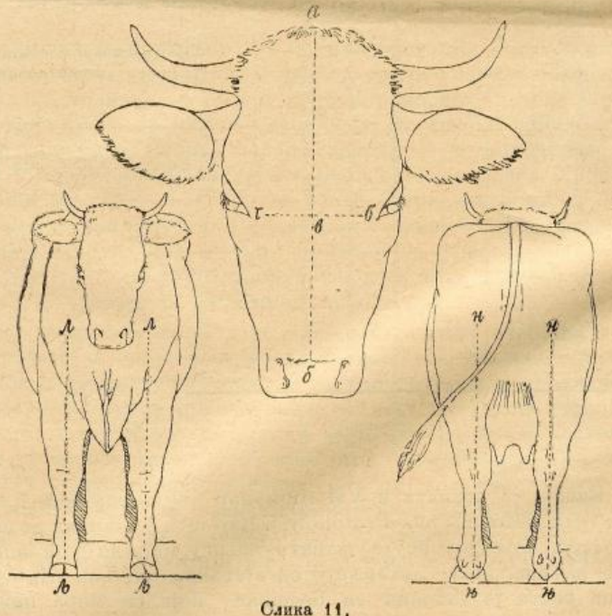

Слика 11.

шта са хорисонталном линијом од једног до другог унутрашњег очног угла (г и д). Чеони део и носни део (а в и в б) треба да буду приближно једнаке дужине; ни у ком случају не треба да је носни део знатно већи од чеоног, јер грло *са дугим носом редовно има и високе ноге, и иозно се развија*. Цела дужина главе не треба да пре-

[1]) Члановима одгајивачких одбора особито се препоручује да проуче дело: „Das schönste Rind" од проф. D-r A. Krämer-a у Цириху. (Berlin, Paul Parey). Цена 1·80 м.

лази 30% од дужине трупа (В. Б. сл. 12). Глава дакле треба да је, у односу према осталим деловима тела, кратка, па онда и лака и мршава, и да даје благородан упечатак.

Рогови. Ма да положај рогова не даје никакове особите тачке, којих се ваља држати при оцењивању подобности грла, опет је подједнак положај оба рога општа погодба; исто тако захтева се да они у погледу на форму и дебљину буду и фини и лаки. Површина њихова не треба да је љускаста и рапава, него глатка, масна. Код бика да су управо развраћени, код јуница и крава да су окренути па више и извијени. Код бикова тражи се да су кратки, чунасти, а код јуница и краве да су дужи и витки, и да се подједнако подмлађују. После сваког тељења праве се код крава на роговима годни прстенови; у старијих је грла и пречник доњег дела рогова мањи, услед чега средина рогова изгледа дебља, но рог не треба у корену да буде тањи, но што је у средини.

Очи треба да су крупне, да широко гледају, да су умерено испупчене, а не упале; поглед да је жив, примамљив, поверљив и доброћудан, а не млак, несталан и потуљен. Грла с последњим особинама ћудљива су, а то није добро; код бикова нарочито морају очи да буду особито живосне, смеоне, док код јуница и крава морају свагда гледати благо, тихо.

Уши. Допадљивост главе зависи и од форме и положаја ушију. Уши треба да су танке, широке са танким длакама и да се носе хоризонтално. Танке и с кратким длакама уши, код којих се кожа између длака провиди, знак су у опште фине каквоће длаке, а дебеле, кожасте уши са честом и грубом длаком на против значе грубу каквоћу длаке.

Чело. Површина чела треба да је такова, да између линије слепоочница и очних дупља буде мало, плитко удубљење. Обло, испупчено чело даје глави неугледан облик, и значи већином прост склоп тела. Даље, — чело треба да је дугачко и широко, из чега се даје закључити већа интелигенција, и да грло има шире вилице, а с тиме и добро развијене органе за жватање. Длаке треба да су што финије и да лепо прилежу; масне а не грубе и кудраве, што је такође знак просте грађе. Чупа и ако је дугачка треба глатко да прилеже, и да не буде крута и рашчупана. Кад је длака на челу коврчаста и кудрава, може се закључити да је кожа опора и грађа тела у опште проста. Код бикова се ова каквоћа длаке блажије узимље, али се опет у томе сувише не попушта. Теменица између рогова треба да је танка и да прелази равно, без удубљења, врат, тако да се тиме прави добар затиљак. Рупичаст затиљак, тј. шупаљ, и кад није потпуно испуњен, знак је слабе везе међу пршљеновима и слабе конституције грла у опште.

Нос. Линија носна да не буде знатно дужа од чеоне линије. Носни гребен да је раван; грбав, испупчен или угнут нос не само да није леп, него је и један знак да грло није довољно производно, како се каже: «рђаво храну уновчује». Дуг нос, дуг врат и дуге слабе цсваницс знак су неприродно образованог грла («Ueberbildung»). Ноздрве треба да имају широк отвор.

Њушка. — «Широка њушка, добра ждера». Доња вилица не треба да буде краћа, јер иначе грло тешко дохвата траву на паши. Грла са краћом доњом вилицом треба из приплода одстранити.

II Врат

Дужина и дебљина. Врат (од А до првог грудног пршљена Б сл. 12) треба да је сразмерно дугачак (27—33% од дужине трупа ББ), снажан, али не здепаст. Дуг, узан, мршав врат са угнутим потиљком знак је слабог строја, неприродног развића; а здепаст, дебео врат са дебелом кожом показује просту конституцију тела. Фино конструисана грла имају на странама врата пуно финих борâ са танким длакама, и једна до друге. Код млечнога је приплода врат у опште тањи и дужи, а код меснатог приплода краћи и збијенији. Све што означава снагу и јачину на врату треба да је код бикова развијеније, но код крава. Узвишење на гребену затиока, услед нагомилане масти, до извесног се степена допушта код бикова, али код крава не.

Подгушњак (марамица). Овај треба да је умерен и мекан, и да има пуно кожних бора, само не крупних. Дебео, груб, јак подгушњак показује просту конституцију, и велика је мâна, нарочито код женских грла.

Веза главе и плећака. Врат треба да се равномерно везује с главом. Прелаз врата у плећке такође треба да буде равномеран; удубљењâ и угнућâ ту не сме бити.

III Предњина

Ширина и дубина грудног коша. У колико није на штету хармоније (складности) тела, — што су мере веће то је боље. У дубоким, спуштеним и пространим грудима могу и органи који су у њима затворени без сметње своје функције да врше, док у уској грудној дупљи органи и њихове функције су стешњене. За образивање меса и тегљење изискује се да су органи грудног коша боље развијени; за млечност се то не тражи, али зато опет крава не треба да буде тесних и уских груди, па да се као добра музара одликује. Ширина грудног коша не треба да буде већа од ширине кукова, или бар не много већа, а дубина од прилике за 50—55% према висини гребена.

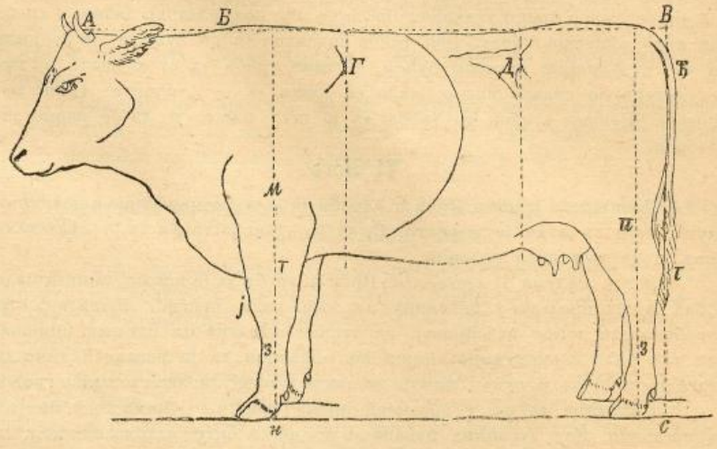

Слика 12.

Гребен треба да буде јак, широк и пун мишића. Грла са слабо развијеним, уским или ниским, између лопатица спуштеним гребеном, показују слабост целе предње партије. Гребен треба да је врло мало виши од леђа а раван са бедрима и крстином. Висина његова може да се креће између 75 до 83% од дужине трупа; ако се приближује нижој мери, боље је.

Плећке стоје много боље, ако су дуже и леже косо. Стрмена плећа не само да је мâна лепоте, него утиче да ход буде спор. Лопатица треба са лактаницом да прави прав угао, или да стоји у једном полу правом углу према хоризонталној линији. Даље, плећке треба да су што дуже и шире, да су пуне мишића и да су с грудним кошом добро спојене. Простор иза плећака треба да је лепо заокругљен и пунан, а не угнут и убран, у ком, последњем, случају каже се да је грло «празних плећа» и »празних кључева» (»laffenleer или «bugleer»). —

IV Средњина

Средњина је средња партија тела, која лежи између вертикала од последње задње тачке лопатице (Г) и вертикале на предњој ивици кукова (Д).

Леђа треба да су што равнијâ, дакле без угибања или уочљивог узвишења, и да су што дужа и широка.

Облина ребара. Ребра још од кичме да се савијају у лук, тако да облина грудног коша буде ваљкастог облика. Правилна облина ребара јесте погодба за широка леђа.

Бедра (надбубрежњак), *слабине и трбух.* Ширину леђа условљују и сходно развијена бедра. Ова да су кратка, али широка, и да се шире у једну повећу равнину. — Угнуће на слабинама, тако звана «гладна рупа» треба да је свагда мала и равна; широку и дубоку рупу није лепо видети, и знак је мале користи од грла. — Трбух да не буде одвећ испупчен. Грла са опуштеним трбухом храну рђаво искоришћују; на против треба пазити, да доња мека страна, тако названа «месарска кртина» («Metzgergriff») лежи дубоко, ниско. Ако је трбух на том месту висок, онда се вели да има «јеленски трбух» (повучен трбух), који облик важи за грла која су злоћудна и која рђаво храну варе. (Разуме се, да је потребно у овом погледу узимати у обзир стеоност.)

V Позадњина

Позадњина лежи између вертикалне линије кукова (Д) до вертикале на задњем чвору седњаче (В).

Кукови, ширина и дужина крстине. Кукови не треба да су одвећ истакнути него више заокругљени. Ширина и дужина крстине никад да не прелазе меру; што је крстина дужа и шира, то је грађа и склоп задњег дела темељитији. Широка крстина код грла доброга кроја продужује се и у широку стражњицу, док се уска крстина сматра као рђав строј, нарочито код женских грла; тада је и стражњи

део тела у опште мање мускулозан, па и цела та партија је слаба и губи вредност. Дужина и ширина крстине треба да износи 33% од дужине трупа.

Стрменост задњег дела, и положај према линији леђа. Стране задњега дела тела не треба да су одвеh слеменасте Крстина треба да стоји што више у правој линији са леђима; она не треба да буде ни виша, како се каже «прекостројна» («überbaut») да надвисује леђа, нити да је назад «стесана» («abgeschlagen»). Капак (курјук) не треба да буде одвеh напред, нити пак сувише висок или опет да је како се каже: «реп ниско усађен». Не ваља ни кад је капак дебео, а треба да лепо прилеже к телу. Реп треба правилно да се сужава, да је танак и да се завршује великом буњом. Бутине треба да су месната и мускулатура да силази ниско, како се каже да су «гаћасте» («gut behost»). Женски стидни уд треба да је што ниже, и да је равно затворен.

VI Ноге

Лакатница и гњат. Прва (т.) треба да је у сразмери према цеваници дуга, широка и да је месната. Гњат (п) такође треба да је дуг и меснат, и да има коси положај.

Зглоб колена и вешалице. Први (ј) треба да је широк, напред мало обал а на прелазу у цеваницу да има мали прегиб. Вешалица (г) треба да је добро развијена; са стране гледана да изгледа широка, не сме бити заокругљена. Кожа на вешалици да је разапета, тако да изгледа мршава и сува; ако је месната и округла, знак је слабе грађе.

Цеванице да су, у сразмери према горњим деловима ногу, кратке но широке. Код дугачких цеваница не може бити издржљив ход, а код младих грла знак је слабе развијености. Цеванице треба да су мршаве, суве и плоснате, а не округле.

Чланци (кичични) да су кратки и дебели. Дугачки чланци су обично криви, и ноге се у ходу сустижу.

Папци. Кад су правилног облика, површина им је округла; стране не треба да су одвеh косе, нити опет са свим отсечне. Отвор између папака да није одвише широк, полутке не треба да су много размакнуте.

Став (положај) ногу и ход. Предње ноге треба да имају такав став, да усправна линија повучена од средине лакатнице, или усправна повучена од средине кључног зглоба, преполавља колени зглоб односно гњат и зглоб вешалице, за тим цеванице и кичични зглоб, па да силази између папака на земљу. Са стране гледајући, треба усправна линија, повучена од средине зглоба лактнице да пролази кроз средину колена па да пада на земљу иза папоњака (сл. 11). Правилан став стражњих ногу онда је, кад једна усправна линија (С. Ђ сл. 12) од цеванице додирује врх вешаличног чвора (г) па са задњим рубом цеванице иде готово паралелно, и онда за неколико сантиметара иза папака допире на земљу. — Ход треба да је лак, гибак, и крупан. Стражње и предње ноге, гледајући их с преда или од страга, треба да се у ходу тачно покривају.

VII Кожа и длака

Кожа треба да је пре свега мекана кад се опипа, а на ребрима опружна. Код крава се управо и захтева да је кожа танка, док је код бикова то знак нежне конституције и не жели се радо. — *Длака* треба да је танка (фина), мека, сјајна и да добро на телу прилеже, да је глатка. Чекињава длака знак је просте конституције, као и то да се грло рђаво храни и негује. Код грла, која морају храну на паши и по рђавом времену тражити, кожа је нешто грубља, длака мање фина; а то ваља нарочито у обзир узети кад се оцењују грла која су догната са алпа.

VIII Боја и раса

Грла треба да су једнобојна, и да имају боју између отворено сиве и угасито мрке. Бела или са свим црна, као и жута или црвена боја, за тим грла с белегама, шарама, искључена се од пријама у приплодне књиге. Боја приплодних бикова треба да је увек затворенија. Као особити знаци боје ови су: црни врхови рогова, бели прстени око црне њушке, отворенија (бља) пруга на леђима код бикова; угасити папоњци, угасита буња, никакве пеге у длаци. Одступањима од овога правила даје се слабија оцена, ако се поводом тим грла са свим и не одбију. — Раса се цени по складности (хармонији) појединих делова тела и по степену бојених знакова. Оне боје које лети и зими, на алпи и у стаји, остају непромењене треба предпостављати осталима.

IX Виме и млечни знаци

Виме треба да је широко и четвртасто. Сисе да су довољно размакнуте. Што је шире виме, то су веће млечне жлезде. Длаке на вимену да су мекане, мањаве, а не круте, чекињаве. Кожа треба да се набира у танке, меке боре. Неправилног је облика виме с кратким сисама, простом кожом и грубим длакама.

Млечни знаци. Као добар млечни знак сматра се добро обележено «млечно огледало», и кад се оно пружа високо уз бутине. Разне врсте млечног огледала немају никаквог значаја. Тако назване «млечне жиле» код добре су музаре дебеле, змијасте с кратким вијугама, и код улаза њиховог у трбух може се опипати «млечна јама». Велика млечна јама увек је сталан знак добре млечности. Млечне жиле најјаче набрекну у време најобилнијег лучења млека, а што се лактациона периода примиче више крају и оне су тање Као млечни знаци узимљу се још: растојање између ребара, дуга и дубока удубљења на странама између највиших (три или четири) репних пршљенова, танак реп, који је такође знак фине коштане грађе.

X Хармонија (складност) форама

Најважније партије тела треба да стоје у правим размерама. Предњина треба да је по могућству једнаке висине са позадњином; позадњина дакле да није надвисила предњину («überwachsen»). Дужина ногу треба да износи 44—50%, а дужина главе и врата највише 33% од дужине трупа, која се мери од првог пршљена грудног коша (код Б) па до чвора сељаче (Ђ). Дужина ногу мери се од лакатног или колсног зглоба на ниже.

XI Пораст (тежина)

Као порасно назива се грло онда кад је у сразмери према његовом добу («старости») добро развијено и тешко. Ако је икако могућно требало би приплодна грла бар једном у години измерити на ваги. Но резултат мерења уписаће се у приплодне књиге тек онда, кад их овери који орган друштвени, или власт.

Додатак

Међа између *крупнијег* и *мањег* соја прописује се са 125 см. висине на мотци.

Као што се у погледу на величину разликују два соја, тако и у погледу на боју длаке има два соја, а на име: *мрки* и *сиви* сој. У мркога је соја основна боја мишија, пепељава у првој линији, отворено мрка и жуто мрка у другој линији. а угасито мрка у трећој линији. Код сиве је боје обратно, угасита боја долази па прво место; лакле угасито сива (плаво јазавачна blaudax) у првој линији, отворено сива у трећој и тако названа «средња боја» у другој линији.

Бикови и краве са белом, црвеном или црном длаком треба одстранити из приплода; исто тако не сме се примати стока са бакарним носом, белим местима и пегама на задњем делу трбуха и по боковима, са белим или жућкастим врховима на роговима, са белим партијама у буњи и са белим пегама на папцима.

Но почем сиви сој с годинама добија редовно и отворенију боју. па што више и белу (звану «ђогасту» Schimmel), то онда старије краве од 8—10 година не треба одлучивати из приплода, докле год буду телиле телад угасите боје. Даље не треба узимати за приплод ни она грла, код којих има више мана лепоте, које ће се ниже навести, и које изазивају сумњу у порекло.

Бикове треба ваздa строжије ценити, но женска грла. Њих треба одбити чим имају само *једну* већу мрљу месната боје на брњици, или ако имају тако названу «губицу» («Фрчку» — «Schmauze») на носу[1]). Бикови с црвеном или црвенкастом чупом на глави, с роговима савијеним много напред или натраг, дебелим и округлим, па онда са жућљавим ребрима, с белим видљивим шарама на трбуху и са многим, макар и засебним белим длакама у буњи, не смеју се примити у приплодне књиге. Најзад и угасито мрки бикови, ако немају отворенију пругу на леђима, искључени су из приплода.

(Наставиће се)

[1]) Ова је белега нарочити карактерни знак мирдитског соја. — *Писац.*

НАБАВКА ПРИПЛОДНИХ ГОВЕДА

У АЛГАЈУ, ФОРАЛБЕРШКОЈ, ТИРОЛСКОЈ, КОРУШКОЈ И ШТАЈЕРСКОЈ

од

Паје Т. Тодоровића

(НАСТАВАК)

Као веће или мање мане лепоте сматрају се у опште, а нарочито код бикова, ове: мање или веће месне или бакарне белеге на брњици, као и „губица“ на носу; за тим бледа брњица или са свим угасита, као и кад прстен око ње није са свим бео (код крава које ће скоро отелити често је овај прстен помешан и са тамнијим длакама), пругасте уши, угасити или мељирани рогови, исто тако и ако су они дебели или имају рђаво скретање, за тим беле ма и усамљене длаке у буњи. — Отворенији чланци само ако нису сасвим бели, не треба код мрких говеда узимати као мâну лепоте.

Да ли ће се мрка или сива говеда гајити зависиће од бикова, који стоје на расположењу. Одгајивачки одбори радиће на томе, да се једном изабрата боја не мења, и да су бикова задругини свагда од једног истог соја односно боје.

Особити задаци одгајивачког одбора. Осим оцењивања грла за упис у пореклопису књигу, одгајивачком је одбору *дужност* да води надзор над свима запатима у дотичној задрузи и да њима управља. Нарочито му спада у надлежност: издавати потребне наредбе за правилно мерење приплодних грла, бринути се да се сваком бику одреди прави број подесних женских грла, т. ј. да се образују приплодне фамилије. При том ваља тежити, да се све мане, које би још на приплодним грлима биле, отклоне.

Даље одбор треба да побуђује одгајиваче на упутно одгајивање телади, да се ова не хране кабастом (волуминозном) храном но јаком, нарочито прве године и у почетку стеоности, и да се брине о том, да телад доброга порекла не падају у руке месарима, него да се, ако је икако могућно, одгајивају у кругу задруге.

Задатак је, најзад, одбора, да контролише, да се тачно обдржавају прописи издати на основу Правила задруге; да се држи ред у погледу на поднашање објава и вођење књига од стране задругара и чувара бикова; као и да отклањају све неумесне поступке и спорове, по потреби и да о томе јављају управи задругиној“...

По правилима својим друштво приређује честе локалне *смотре* регистрираних приплодних грла, и на овима се издају награде (премије). Осим тога и саме задруге на основу својих Правила, држе сваке године *редовне смотре* својих приплодних грла. Прве се зову *друштвене смотре* или изложбе, а друге *задругине смотре*. Циљ је првих смотра, куда, разуме се, долазе уписана грла свих задруга: да се награђивањем најлепших и најпроизводнијих регистрованих приплодних грла потпомогне циљ друштвени, а уједно да се изазову и други да ступе у коло друштва. Смотре се ове држе свагда у пролеће. Награде се с погледом на пол, добо и производност грла деле овако:

А, Награде за појединa грла

I група: бикови, подобни за скок, преко 24 месеца;
II „ „ „ „ „ од 15—24 „
III „ краве преко 48 месеца
IV „ краве до 48 месеца
V „ јунице преко 24 месеца
VI „ телад, забележена у приплодне књиге, од 12 до 24 месеца
VII „ јунад, забележена у приплодне књиге, од 9—15 месеца

Б, Награде за фамилије

VIII група: бикови са најмање 3 непосредна потомка;
IX „ краве „ „ „ „ „
X „ бикови и краве са најмање 2 заједничка потомка;

В, Награде за производност

XI група: бикови с погледом на порекло и успех у приплоду;
XII „ краве с погледом на порекло и успех у приплоду;
XIII „ краве у погледу на млечност.

Осим ових награда могу се за нарочите циљеве одредити и специалне награде.

За сваку групу постоје: *награде у повељама* I, II и III класе и *новчане награде*. Одличнија грла могу добити и једне и друге, као што су на прилику она, чије смо слике напред уврстили. —

Вредно је упознати се са „*Правилником за оцењивачки суд*“ који важи за ове смотре. Ја ћу га овде навести у целини, јер налазим да има много добрих страна у себи.

Правилник за оцењивачки суд на смотрама грла уписаних у пореклопису књигу

Да би се оцењивање вршило на што могућно једнак начин, препоручује се да се с обзиром на опште одредбе о смотрама грла уписаних у пореклопису књигу (бр. 24 — 29) поступа по овим правилима:

1) Чланови оцењивачког суда требало би у доношењу одлука о наградама да се клоне свега, што би могло ма и најмање да изгледа на пристрасност. Да би то могућно било, члановима суда саопштиће се по списковима појединих кола (група) подаци, потребни за оцењивање појединих грла без имена власника. — Чланове треба нарочито умолити, да никад не питају за име власника грла, или излагача.

2) Начин, по коме се има извршити оцењивање појединих грла, наћи ће чланови суда у општим одредбама о овим смотрама; но препоручује им се да обрате пажњу на прописе „Упутстава за одгајивачке одборе“ односно знакова појединих делова тела и у „додатку“, и колико је год могућно, да се у извођењу оцене служе давањем бележака (пунктирањем). У сумњивим случајевима суд решава, да се у присуству инспектора друштвеног предузме мерење.

3. За више група одредиће се нарочити отсеци суда, свакоме по 3 члана. Сваки отсек бира себи *председника* (Obmann) који има дужност да руководи послове свога отсека. Ни један члан суда не сме суделовати у оцењивању свога грла; исто тако, ако је члан неке одгајивачке задруге, не ће смети да учествује у оцењивању грла које припада његовој задрузи. У оваким случајевима на његово место долази заменик.

4) При оцењивању грла оцењивачки ће суд *једино* и *само* у у обзир узимати *приплодну вредност*. Сва дебела, угојена, грла треба са свим искључити из такмичења за награде.

5) Сваком председнику судског отсека даће се у помоћ један *редитељ* са довољно људи, који ће приводити стоку као и све наредбе председникове извршивати.

6) Први је посао оцењивачког суда, да *грло прегледа на месту*, где стоји. При том ваља сва грла с мâнама која су испод сваке вредности издвојити, и из дотичнога списка избрисати. И тако исправљени списак предаје се председнику отсека, који наређује, да се неизбрисана грла изведу у круг. Ако ових у једном колу има мало преглед се може извршити у кругу, у ком случају се *сва* грла тога кола изведу на среду.

7) Изводе се најпре само грла *једног* кола. При том се најпре сва грла без вредности издвоје, и на своје место пошљу. После тога се сва заостала грла *по њиховој доброти* (квалитету) издвоје и у врсту поставе. Ако спољна појава двају грла изазове сумњу коме од њих припада првенство, за доношење одлуке ће се узети у обзир подаци из пореклописне листе, који ће бити у списковима кола; на другом месту одлучује мерење, које врши инспектор друштвени. Резултате, добивене на овај начин, записаће оцењивачки суд у списак кола.

8) Чим се грла неког кола по њиховој приплодној вредности у ред ставе, почиње *одређивање награда* (премирање); и то најпре се решава о давању *повеља*, па онда о давању *новчаних награда*.

Повеље се поглавито дају само оним грлима која су са својих врсних особина *несумњиво* подесна за даљи расплод.

Повеље I реда могу се дати само потпуно одличним грлима којима никакве друге мâне нема осим можда неких малих мâна ле

поте. Ако ни једно грло не би било тако савршено, онда се не ће издавати повеље I реда.

Ресултати одређивања повеља уписаће се у рубрику 3. списка знацима D I, или D II, или D III. По томе ће се одмах и списак редитеља попунити, који ће за то спремљене «наградне плочице» на којима су утиснути редни бројеви привезати на чело сваком грлу, које награду добија. Редитеља у овом послу контролисаће дотични судски отсек, нарочито пак биће дужан да упореди бројеве пореклописне књиге на роговима са списком, па ако се нађе разлика да одмах достави изложбеној комисији.

Кад је све готово, онда се одликована грла предају инспектору на даљи поступак: ради угорења (тетовирања) наградног жига на *десном* рогу; мерења и фотографисања.

9) Пошто се реши о повељама, одмах следује решавање о издавању *новчаних награда*. При том ваља обратити пажњу, да се *прве* новчане награде издају само грлима, која су добиле повељу I реда. Осим тога треба се држати и распореда по тачци 7. Више од 2 новчане награде не може један исти излагачу једном колу добити. Ради тога пре дефинитивне одлуке о новчаним наградама призваће председник и једног члана изложбене комисије.

Одређене новчане награде записаће се такође у рубрику 3 списка.

10) Чим се повеље и нов. награде одреде, председници отсекâ израдиће одмах *наградне спискове*, па пошто сваки списак потпишу сва 3 члана отсека, предаће их што пре изложбеној комисији, која ће дописати имена оних којима награде припадају, и наредити да се повеље спреме.

У наградном списку грла ће се заводити по оном истом реду, као што је т. 7 прописано — по њиховој приплодној вредности — тако да текући број (рубрике 1) означава и редну нумеру. У рубрику 2 завешће се бројеви места награђених грла у дотичном колу, и у рубрику 3 записаће се одређене повеље и новчане награде. У рубрику 4 означиће се контролисан број пореклописне књиге, а остале рубрике остају непопуњене. У рубрици 10, «примедбе», могу чланови суда по своме нахођењу навести нарочите основе, које су утицале при оцени појединих грла, као: порекло, године, употребне подобности, број бележака, ресултат мерења итд.

11) Чим се наградне плоче једном колу раздаду и изврши се жиговање, редитељ ће наредити да се стока из круга одведе. Испитана се стока враћа на своје место и одмах се наређује, да се у круг доведу грла другог кола.

12) Заменици треба да су свагда готови да уђу у отсек суда, и да члановима буду у помоћ у раду; али они се имају уздржати од оцењивања и решавања. За то се они овлашћују тек онда, ако се по т. 2 бр. 3 позову као активни чланови суда. Кад који члан иступи из отсека мораће одмах да се уклони из круга.

Сви чланови оцењивачког суда треба да буду при раздавању награда».

Циљ је *задругиних смотра*: да се сва »регистрирана« и »забележена« грла једне задруге по њиховој приплодној подобности, односно приплодној вредности, сваке године прегледају и да се сва грла која су нађена за неподобна бришу из приплодних књига; да се изврши редован преглед и оцена грла која се пријаве за упис; да друштвени инспектор може да контролише књиговодство да ли и у колико се ради по правилима и упутствима, као и да му се дâ прилика, да може рад одгајивачких одбора контролисати, па ако нађе за потребно, да тражи исправку; да се чланови одгајивачких задруга непрестано подстичу на брижљивије гајење своје стоке и, најзад, да се могу оценити молбе за потпору које подносе поједине задруге.

По одлуци «Алгајског Друштва за вођење пореклописне књиге« (15 новембра 1893) задругине смотре држе се свакад у јесен. На свакој је дужан присуствовати друштвени инспектор или место њега један заступник, кога друштво одреди. Инспектор, односно његов заступник, са 3 члана управе оне одгајивачке задруге која смотру приређује састављају *комисију* за руковање пословима смотре. Само преглед и оцена доведених грла спада у дужност одгајивачком одбору дотичне задруге.

Опште одредбе о друштвеним смотрама или изложбама и задругиним смотрама изнесене су у нарочитој књижице, која носи натпис *„Опште одредбе за смотре говеда алгајског друштва за вођење пореклописне књиге....*[1])

[1]) „Algemeine Bestimmungen für die Viehschauen der Algäuer-Herdebuch Gesellschaft«. Memmigen 1894. Добија се бесплатно од Друштва.

Довде сам желео да упознам читаоце са укупним уређењем овога тако корисног и од великог утицаја друштва у Алгају, као и са главнијим моментима његовог одиста врло систематског рада на усавршавању гајења говеда у Алгају. На реду нам је сад, да посмотримо ону *другу* страну привредног рада у Алгају, — *прераду млека*, која је такође врло смишљено организована, и која нам својим уређењима може понудити пуно материјала за такав рад и код нас.

У том правцу делују две врсте удружења, — и то: *„Млекарско одруштво у Алгају*« („Milchwirthschaftlicher Verein im Algäu«) и *„Задруге за бачијање*« (Sennerei-Genossenschaften). Млекарско друштво је установљено 1887 године, а задруга за бачијање у Сонтхофену установљена је 1891 год. Циљ и уређење једне и друге установе видећемо овде у главним тачкама. —

„Млекарско друштво» је заједница пољопривредникâ и млекарâ, власникâ бачија и фабриканата сира у баварском Алгају и у опште свих пријатеља млекарства, с циљем да ради на унапређењу интереса пољске привреде и свеколике прераде млека, како би се постигла боља и јевтинија продукција масла и сира а тиме повећао и принос млекарске привреде. Средства за постижење овога циља јесу:

а) поука на зборовима о свима пољопривредним и млекарско-привредним односима, нарочито о упутном храњењу, производњи здравога млека, о руковању и преради млека, о рационалном гајењу и неговању стоке;

б) набавка млекарских, млекарско-техничких и сточарских часописа, књижица и дела, ради извођења реферâта из ових и уређења једне друштвене књижнице;

в) подстицање и давање упутстава о подизању и уређењу добрих бачија (станара);

г) подизање млекарске станице за испитивање и оцењивање млека, приређивање млекарских курсева и за специална испитивања послова који спадају у круг рада бачија;

д) подизање завода за прераду млека ради поуке у прављењу округлог и четвртастог сира;

ђ) установљење стајских, бачијских и алпинских инспекција за редовно надзиравање рада и подстицање у поправкама;

е) приређивање курсева посредством путних учитеља за општу млекарско-привредну народну поуку;

ж) издавање часописа, као средства за објављивање важнијих ствари друштвених и за подстрек у напреднијем радовима;

з) потпомагање гајења стоке и завођење једне алгајске пореклописне књиге;

и) старање да се подигну уређења за правилну стајско газдинство.

Чланова друштвених има *редовних* и *ванредних*; самостална лица, домаћини, могу бити чланови прве врсте; а зависна лица, као: синови пољопривредника, службеници у бачијама и код фабриканата сира, могу се примити сâмо као ванредни чланови. —

У састав друштвених органа долазе: главни одбор, специални одбори и секцијски одбори. Главни одбор састоји се из једног I и једног II друштвеног председника, секретара и најмање 10 редовних чланова. Специални одбори су помоћни одбори главног одбора, ради савршенијег вршења задатка његовог, и деле се на ова стручна одељења: I за *књижевност*, II за *стајско газдинство* и III за *млекарство*; за тим на — *наставну комисију* за наставу и управу централног завода за прераду млека и станице за млекарска испитивања. Ове одборе, као и њихове председнике бира главни одбор на 3 године.

Где год се нађе бар 10 чланова друштвених, из реда пољопривредника, може се образовати секција млекарског друштва. Секцијама је специалан задатак, да преко председника примају све наредбе и упутства од друштва у циљу потпомагања задатака друштвених; да ове саопштавају члановима секције и старају се да се они тиме користе; да испитују локалне потребе и т. д., па да их достављају надлежним специалним одборима, и, на послетку, да раде на томе, да се за циљеве друштвене придобију и други, осим чланова.

За извршење задатака, које је друштво себи поставило, прибављају се новчана средства *улозима* чланова; а осим тога

главном је одбору дужност старати се, да се за нарочита предузећа и уређења нађу и други извори, као: добровољни прилози од чланова и потпоре од других корпорација, па и од државе. Годишњи улози чланова̂ подељени су на 4 класе: а) фабриканти сира и они пољопривредници који сами бачијају плаћају годишње 3 марке на сваку бачију, с тим, да се бачије са 2 казана рачунају као две; б) редовни чланови, који не раде у бачијама, плаћају годишње 2 марке; в) чланови секција плаћају годишње $1^1/_2$ марке, и г) ванредни чланови плаћају годишње 1 марку.

Седиште је овога друштва у Кемптену.

Међу установама, које је друштво подигло и одржава, заслужују нарочиту пажњу: *централни завод за прераду млека*, и *приређивање поучних курсева посредством путних учитеља*. Обе ове имају циљ стручну поуку, и то завод — за стручно образовање сирара и бачиског особља; а — курсеви, за поуку народа у разумном гајењу стоке и преради млека. Ја ћу из програма̂ ових двају интересантних установа навести овде главније одредбе. —

Централни завод за прераду млека по програму, прописаном 1891 год., установљен је у циљу: да се млади пољопривредници и они који се желе одати сирарском послу могу спремити за стручне сираре и сирарско особље. У заводу се израђује *округли сир* (Rundkäse), *четвртасти сир* (Backsteinkäse) и *слатко масло*. Ученици, који желе ступити у овај завод, дужни су најпре да изуче један нарочити курс, а пре свршетка школе опет имају положити испит. Учење у заводу траје: за прављење округлог сира 2 године, а за прављење четвртастог сира 1 годину. Осим тога за прву врсту сира приправни курс траје 3 месеца, а за другу врсту — 2 месеца. У овом курсу предаје се:

а) настава о састојцима млека, руковању млека и оцењивању;

б) упут за разне начине испитивања млека, и практично вежбање у томе;

в) настава о најважнијим пословима у стаји, о руковању и неговању стоке, из науке о храњењу, одгајивању и о мужи;

г) настава о потребним уређењима рационалних стаја и бачија;

д) настава о књиговодству;

ђ) увод у рационалну прераду млека, са практичким вежбама у свима пословима прераде млека и књиговодству;

е) теориска и практичка настава у раду са центрифугом, фабрикацији масла и сира.

По свршетку овога курса ученици се практички употребљавају на раду у истом заводу, или на другим мањим бачијама које друштво подиже, а под руковођењем стручних мајстора, сирара. На крају овога учења дужни су ученици сами и без ичије помоћи израдити извесан број пробних сирева, које „наставна комисија" оцењује, и то се после узимље у обзир при давању оцене (квалификације) ученицима. Сваки ученик који добро положи теориски и практички испит добија сведоџбу; и такви ученици онда могу да служе као сирарски помоћници (калфе). А ако ови ученици раде 2 године у Алгају, као први помоћници или самостални сирари, и докажу потпуну подобност у фабрикацији сира, наставна комисија издаје му мајсторско право.

Надзор и управу над овим заводом и осталим мањим поучним бачијама има једна *наставна комисија*, која се састоји из: старешине млекарске опитне станице и 3 изабрана члана, једног пољопривредника, једног сирара за четвртасти сир и једног за округли сир. Осим тога је инспектор централног завода реферујући и извршни органи ове комисије; њега бира и поставља управа друштвена.

Погодбе за пријам ученика̂ у „централни завод" ове су: 1) да су здрави, добро телесно развијени и да имају а) за прављење четвртастог сира 16 година, а за прављење округлог сира 20 година; 2) да имају довољно школског образовања; 3) уверење о владању; 4) доказ о доондашњем раду, и да је се ученик најмање годину дана вежбао у стајским пословима и у неговању стоке; 5) на случај малолетства — допуст од оца или старатеља. Осим тога сваки ученик има да издржи пробу за 4 недеље, па ако за то време не буде ваљан одбија се. На курс примају се највише до 6 ученика. Курсеви и то најпре два *за округли сир*, па онда два *за четвртасти*, почињу и то: први почетком октобра и јануара, а други почетком априла и јуна. Само у месецима: август и септембар могу се примити и *практиканти* за рад под руковођењем стручних сирара.

Ученици станују и хране се у заводу; трошкови су месечно 20 марака, и плаћа се у напред; доцније ученици добијају надницу. Они ученици који раде у мањима бачијама друштвеним плаћају извесан хонорар учитељима сирарима на крају школовања. — Ученици из других места у Баварској плаћају школарину. Практиканти се сами брину за храну и стан, али плаћају за учење извесну таксу. Сиромашни ученици могу добити стипендије.

На заводу се приређују привремени курсеви од 8—14 дана, за чланове друштвене — послугу у бачијама....

Програм *курсева путних учитеља* садржи, у кратко, ове прописе. —

Циљ је ових курсева, да се с опробаним поукама и успесима упознају шири кругови, и да се они пореде с властитим искуствима, како би се привредници покретали на поправку и унапређење свога рада. Предмети поуке у појединим курсевима ови су:

I Гајење пиће и о ђубрету;

II Храњење, неговање и одгајивање стоке;

III Млекарство, у вези са практичким вежбама у испитивању и оцени млека.

Свако предавање је у вези с *разговорима* (дискусијама) како би се у међусобној измени мишљења разјаснили различни назори, и на тај начин напрецима пут утро (§ 1 и 2).

Курсеви трају 5 до 10 дана. Сваког се дана 2—3 сата̂ говори, а остало време употребљује се на вежбање (§ 3).

Где год се пријаве 10 слушалаца који се обвежу да ће неизоставно све часове посећивати, држе се ови поучни курсеви. Ако се јаве више од 20 слушалаца, онда се држи још један, паралелни курс (§ 4). —

Курсеве држе бесплатно службеници (функционари) друштвени, и они су само за чланове друштвене. Но не забрањује се и нечлановима; само ови имају платити друштвеној благајници 5 марака, као и да накнаде један део трошкова у вежбама, који не могу изнети више од 1 марке (§ 5).

Наставни је план курсева овакав:

За курс I (гајење пиће и о ђубрету)

1. *Важност гајења пиће.* — Максимални приноси. Упоредна израчунавања. Потреба интенсивног газдовања.

2. *Нешто из науке о земљи и климатологији.* Састојци и особине врста земље; распадање земље. Атмосферски талози. Влага земљина. Врсте земље за различне биљке.

3. *Морфологија биља.* — Корен, стабло, лишће, цвет.

4) *Важније пићне биљке.* — Где се налазе, пићна вредност и остале важније особине.

5) *Важнији коров на ливадама.* — Где се налази и истребљивање. Утицај попаше.

6) *Састав биљака и њихова храна.* — Вода. Органски и неорганski састојци. Пепео.

7) *Храњење биља.* Подземни и надземни делови биљни. Закони примања хране.

8) *Одржавање и поправљање подобности хрењења у земљи.* — Исцрпљење земље. Циљ ђубрења. Природне и вештачке врсте ђубрета.

9) *Различне простирке.* — Њихов циљ и вредност.

10) *Стајско ђубре.* — Његови састојци и вредност из говеђих, свињских и коњских стаја. Поступање, чување и употреба.

11) *Осока* (пиштевина). — Вредност, руковање, чување и употреба њена.

12) *Течно ђубре.* Справљање истог.

13) *Остале врсте природнога ђубрета.* — Нужничко ђубре, пепео, компост, гипс, креч, лапор, њихова вредност и употреба.

14) *У опште о вештачким врстама ђубрета.*

15) *Куповање вештачких ђубрета.* — Одређивање вредности и испитивање садржине њихове.

16) *Посебно о вештачким врстама ђубрета.* — Азотна, фосфорна, калијева и сложена ђубрад.

17) *Употреба вештачких врста ђубрета.* — Одређивање потребних количина. Растурање. Справе и машине за то.

18) *Руковање и нега ливада и пашњака.* — Одводњивање и наводњивање. Дрљање. Време за ђубрење. Мишеви. Непријатељи и пријатељи гајења пиће.

19) *Косидба и чување пиће.* — Суво сено; мрко сено. Угорено сено. Пресовано сено.

Наставни план за курс II (храњење, неговање и одгајивање стоке)

А. *Састојци животињског тела и његове функције* (радње):

1) *Подела:* Састав тела. — Састојци (материје). Облици (форме).

2) *Органи тела и њихове функције.* — Органи за варење: једњак, желудац и црева. Крвни систем: срце, артерије и вене; крвоток. Органи за дисање: плућа, кожа.

Б. *Храњење животиња:*

1. *Хранљиви састојци иначе.* — Односи између храњења биља и храњења животиња. Азотни, безазотни и минерални хранљиви састојци.

2) *Сразмера хранљивих састојака.* —

3) *Израчунавање вредности иначе.* —

4) *Потреба хранљивих састојака за музаре.* — Уздржна и производна (продукциона) храна, израчунавање по грлу и по живој тежини. —

5) *Потреба хране, мењање и норме храњења.* —

6) *Поредак у храњењу.* — Правилност и чистота у храњењу.

7) *Хранљива средства:* Сирова храна, врсте сена и сламе; зрнасти плодови; коренасти плодови и кромпир; отпаци техничких радња; пијаћа вода.

8) *Приправљање и полагање хране.* — Уситњавање (резањем, јармљењем, гњечењем); умекшавање (квашењем, кувањем, парењем, киселењем).

В. *Одгајивање млечне стоке:*

1) *У опште о расама говеда.* — Алгајска, монтафонска, граубиндерска и швајцарска говеда.

2) *Методе гајења.* — Гајење у чистој крви, укрштање, гајење у „сопственој крви". Циљеви запата. Избор приплодног материала по форми или производним подобностима; бележник (регистар) стоке, пореклописна књига.

3) *Руковање и неговање стеоних грла.* — Храњење. Покретање.

4) *Јаловост и побацивање.* — Узроци и последице.

5) *Поступање и неговање краве иред и после телења.* —

6) *Поступање и неговање телади ио ороћају.*

7) *Неправилно стање код крава ире, за време и после телења,* — Обрнутост, превремени напони („трудови"), обрнутост постељице, затвор материце, неизлазак пометине, просутост материце.

8) *Неправилно стање илода.* — Неправилни положаји.

9) *Болести као последице ороћаја.* — Млечна грозница, бели слуз из материце, запаљење вимена.

10) *Болести телета.* — Запаљење пупка.

11) *Храњење и неговање телета до потпуног развоја.*

Г. *Неговање млечне стоке:*

1) *Поступање и тимарење стоке.* — У стаји и на паши.

2) *Постројење стаја.* Величина, светлост, ваздух, температура. Остала уређења.

3) *Бележник млека и испитивање.* — Пробне муже. Одређивање масних делова у млеку.

4) *Мењање у сточном стању* (инвентару).

5) *Млеко.* — Постајање и састав истога. Виме. Мужа.

6) *Промене млека.* — У време муже и лактационе периоде; услед полне делатности и мењања хране; колострум.

Наставни план курса III (млекарство)

1) *Суштина, састојци и особине доброг млека.*

2) *Промене у квалитету млека,* изазване: а) *утицајима у самој животињи:* расом, индивидуом, добом развијања, порастом, добом године, употребом у раду, неговањем, пуним жаром, стеоношћу, телењем, кастрирањем, болешћу, лековима, храњењем, добром и рђавом храном, мењањем хране, пашом; б) *спољним утицајима:* мужом, руковањем, цеђењем, хлађењем, преносом, чувањем, мразом, угушивањем, кувањем млека, укисељењем и грушањем млека, и чиме се ово отклања; в) *кварењем:* сипањем воде, скидањем повлаке, сипањем воде и обирањем, осталим начинима кварења.

3) *Испитивање млека и оцењивање:* а) *испитивање млека с погледом на кварење;* б) *справе за испитивање и њихова употреба за познавање кваренога млека:* Млекомер, термометар, скорупомер (кремометар); в) *контролисање млека у пракси;* г) *испитивање млечних мана:* суштина и узроци млечних мана, опис, распознавање и отклањање најважнијих млечних мана, испитивање ових мана кувањем, киснењем (врењем) и подливањем.

4) *Основна правила за добијање доброг млека и руковање.*

5) *У опште о домаћој преради млека и у маломе.* — Павлачење, разни начини павлачења, центрифуге, обрано млеко, мане у павлаци. Мутење масла из разног материјала; слатко масло, кисело масло, топено масло, мане масла, млаћеница. Вештачко масло. Уређење и справе. — Правила за добијање доброг масла и поступање с овим. Сирење, домаћи сир, лимбуршки, ромадур, швајцарски, зелени сир (Kräuterkäse). Сириште, суротка, последњи сир (цигер).

6) *Употреба млечних отпадака* (узгредни продукти).

7) *Важност и потреба рационалног уређења* прераде млека: корист за појединца и за опште интересе.

Зарад упознавања с новијим резултатима научних испитивања и технике, у колико ове новине могу имати вредност за праксу, млекарско друштво у Алгају издаје и стручан часопис; а осим тога штампа и мање расправе као популарне списе. Но, на све то оно мању вредност полаже, — сматрајући поуку живом речи са дискусијама као много претежнију и неопходнију, а то се и види из напред наведених програма.

На крају имам да додам, да је друштво намерно подићи и специалну *„школу за стајско газдинство"*. Управа друштвена већ се у велико занима израдом пројекта за ову школу, и на сву прилику она ће се отворити још ове године, и то свакојако у Сонтхофену.

Под утицајем *истога* друштва у Алгају су основане већ на неколико места задруге за подизање бачија, које носе име *„задруге за бачијање"*. Таква је једна задруга и у Сонтхофену, која такође заслужује пуну пажњу.

Њено је уређење на са свим другој основици; она је удружење чисто за добит, јер је основана у циљу: да прерађује млеко добивено од задругара на савршенији начин, да га што боље искористује, и да на тај начин осигура задругарима од тог производа што већу добит. — Ја ћу најпре навести један извод из статута задругиног; па ћу после покушати да у кратко опишем и нашу посету у задругиној бачији, која је у Сонтхофену.

Задруга је установљена 1891 године. Статут њен састављен је по обрасцу привредних удружења, чији је први основалац Рајфајзен у Немачкој, а саобразан је и закону од 1 маја 1889 год. за немачку царевину. Према томе удружење је ово више мање трговачког карактера, и по овом закону пријављује се надлежном трговачком суду, како би ушло у сва права, која тај закон гарантује задругарима према задрузи, а и овој према члановима задруге, у погледу на обавезе које она прима у корист задругара. У последњем случају она врши тако звану „неограничену солидарну обавезу", тј. за обавезе задругине даје се гарантија не само у имаовини задруге, него и са имањем свих задругара. И с таком обавезом тек здружено је узајамно штићење интереса како задруге, као установе, тако и задругара, који од ње ишчекују извесну добит. Таква основица само и одговара појму „задруге", — како се код нас разуме, — модерирана према савременим односима приватне својине; а с друге стране, она је једино кадра огарантовати како солидност послова управе, тако и сигурну добит.

Најглавније тачке статута задруге за бачијање ове су:

Циљ је задруге: подизање, уређење и управљање једне бачије (станаре) ради заједничке прераде млека које задругари могу доносити, и преобраћања његовог у веће вредности. Чланови задруге — задругари — могу бити сви произвођачи млека из града Сонтхофена и околине који имају грађанска права, и који се могу уговорима правно обвезати. Да се добије чланство, потребно је поднети писмену пријаву, а о уврштењу у задругу решава главни збор задругин. Писмене изјаве чланова достављају се по том суду, који их уписује као ортаке. —

Дужности свакога члана ове су: 1, да све млеко које производи на своме имању, изузев за домаћу, властиту потребу, предаје задругиној бачији, по погодбама, које прописује главни збор; 2, да суделује улогом; 3, да при доцнијем упису плати и уписну таксу; 4, да за обавезе према задрузи као и према повериоцима ове одговара свим својим имањем, па ма да су ове обавезе примљене и пре његовог уписа у задругу.

Задруга прима млеко на прераду и од незадругара по специјалним прописима и правилнику.

Права пак задругара ова су: 1, да све на свом добром произведено млеко које буде одговарало специјалним одредбама, по утврђеним нормама, предаје задругиној бачији; 2, да тражи да му се благовремено плати издато млеко; 3, да на главним зборовима подноси предлоге и 4, да на истима може суделовати и решавати, али сваки задругар само с једним гласом.

Задругар не може да суделује већим уделом од 250 марака, који се у почетку почесно уплаћује. Ради набавке средстава за подизање грађевине и рад под солидарном одговорношћу свих задругара узимљу се зајмови, који се по нарочитом плану отплаћују. Камата и амортизација има се израчунати на сваку хиљаду литара млека, које се задрузи даје. Пошто се зајам исплати, онда се дотичне отплате деле као вишци, по решењу главног збора. Исто тако, и онај вишак који на крају године, по закључењу годишњих рачуна, преостаје, дели се по решењу главног збора: на појачање резервног фонда, на нарочите циљеве, и, по мери предатог млека последње половине године, исплаћује се задругарима на име добити, ако се и тај део по решењу главног збора са свим или делимично не унесе у заједничку имаовину задруге. Појави ли се какав мањак, овај се разреже, у сразмери према примљеном млеку од појединих задругара у прошлој години, и наплати од задругара у готовом новцу.

Управни су органи задруге, после главне скупштине: управа и надзорни одбор. У управи су само два лица: пословођа и благајник, које бира непосредно главни збор на 3 године. Надзорни одбор састоји се из 3 члана, који само у том броју могу доносити одлуке; и они се бирају на 3 године.

Остале одредбе, које су укупно изложене у 27 чланова, одређују поближе поједине дужности и права, која у опште имају «регистрирана удружења» (eingetragene Genossenschaft) по закону од 1 маја 1889 год....

Задругина бачија у Сонтхофену у средини је вароши. Зграда је од полутврдог материјала, довољно висока и пространа. С прочеља улази се најпре у локал за прераду млека, где је и казан за кување сира, и буђкалице за масло. У истом су и све остале справе за цеђење и пресовање сира, преса (роља) за прање и цеђење масла, судови за разливање млека, обирање повлаке и т. д. Из овога локала иде се лево у уски локал где су огњишта с казаном за производњење паре, помоћу које се греје сиревина у сирном казану, а служи и за загрејавање воде потребне за прање справа и судова. Иза овог локала иде се у мало ниже локале, који су за сазревање сира. У овима су поред зидова понамештане полице (штелаже), на којима су једно до друго поређани велики округли сиреви — ементалски. Сви локали као и у опште рад у бачији даје утисак довољне чистоте. Пословима непосредно рукује један сирар (бач, Senne) с једним или два помоћника.

Ми ћемо у кратко да пређемо целу манипулацију око израде сира, као главнога продукта ове бачије[1]).

Сириште (Kaslet) за подливање млека употребљава се искључиво од телади, и то од потпуно здравих. Од сиришта покваренога и надутог, црвеног, које је од болесног телета, па ма да је млеко најбоље и поред све марљивости сирара, не може се израдити добра роба: сир тада брзо расте, добија шупљике или како се каже — «надује се». Сириште се очисти лепо (али не сме се прати), увија и добро утегне, па се онда по потреби сече комад по комад. За справљање сиришта као течност најобичније се узимље суруткa, из које се одвоји тако названи «сир од сурутке» («цигер»); ова не сме бити сирћетно кисела, највише да је винско-киселаста. Пре но што се сириште потопи, треба је разхладити у неком глеђосаном суду на температуру од 30 до 20° R., према томе колико је кад температура на пољу. На 3 литра сурутке узимље се сиришта 12 до 18 грама. Већа телећа сиришта су већином слабија но мања; средња су обично најбоља. Према томе од првога ће се узети већи комад. За лакше растварање сиришног састојка у желудачним жлездама, и да би се отклонило укисељавање, добро је додати и мало соли, колико се појаче може прстима захватити. Сад се овако потопљено сириште метне на какво топло место, или на топлу пећ; кад је топло време не треба га покривати, да се не укисели. Топлота не би требала да буде већа од 30° R., а ни мања испод 20°, и да на тој топлоти остане 30 до 40 часова. Ако је сириште јаче, онда га треба за 6 до 12 часова пре измакнути, оцедити и оставити на какво хладније место.

Овде се сири један пут на дан. Вечерње млеко се разлива у судовима, за повлачење; изјутра се повлака обере а млеко се саспе у јутрење. За подливање треба млеко загрејати на 26 до 28° R.; лети кад је топлије, нарочито кад је и млеко лошије, може бити и хладније, а зими често се загреје — и до 30° R. Пре но што се у млеко сириште саспе, потребно је извршити једну пробу: узме се млека 5 кашика (пуних) и наспе се 1 кашика (пуна) сиришког сока, за тим се добро промућка, и за 15 до 20 секунда се згруша. Грушевина треба да је са свим фина и пихтијаста, а не сурова и зрнаста. Ако је сириште одвећ јако, разблажиће се водом; а ако је слабије, онда се од таквога мање више. На 1000 литара млека обично се потроши 2 до 3 литра доброг сиришта, да би се млеко за 25 до 30 минута могло усирити.

После овога настаје *„ломљење“* (Brechen или Vorkäsen) или кидање сиревине. Кад је се млеко толико згрушало, да се више не лепи за кашику, кутлачу, и под савијеним кажипрстом се нежно и мекано цепа, треба онда скорup који је скупљен на површини кашиком згрнути, да би се сир могао боље измешати. После тога се сиревина тако названо «сирном харфом» или „сирним рендетом» («Käseharfe» или «Käsehobel») исече, па ако је доста чврста и прва сурутка («Sirten») сламно жуте боје се издвоји, промеша се најпре кутлачом, па се онда «ломачом» («Brecher») изломи и искида тако, да сирне громуљице добију величину малог грашковог зрна. Ако се фабрикују велики сиреви, онда ове громуљице не треба да буду врло велике, јер сир онда хоће да испрска; свакојако пак нужно је да буду оне што могућно једнаке величине. Са «сирном харфом» се то боље може постићи, но са «ломачом». Ако се при ломљењу одваја мутна бела сурутка, знак је да је овај рад отпочет сувише рано, или опет одвећ касно; и онда се добија мање сира, јер док је још нежан он се помеша са течном масом.

После овога се сир остави да се слегне, а ако је потребно сурутка се исцрпе да би се громуљице, ако се мало збију, опет сирном харфом измрвиле и с ломачом промашале, док се у сиру врење не развије како треба. Чим се пак громуљице на длану одвајају једна од друге, кад се промешају, и лако се не лепе једна за другу, добију кожну навлаку и боју отворено жућкасту, могу се згњечити а да се не надувају и у устима дају укус фино сладасти а не опор, почиње *кување* («Brennen»). Ломљење сира траје обично 30 до 35 минута; кад се млеко брзо усири онда се овај посао за краће време сврши.

Обично се сир кува, према величини и квалитету, на топлоти 42—47° R, и то за мање сиреве на нижој топлоти, а за веће на већој. Од 70 до 80 кгр. сир обично се кува на 44 до 46°. И за време кувања треба сир марљиво мешати, да се громуљице не би слепиле. Као знак да је сир довољно искуван важи: кад громуљице буду суве, али су ипак нежне. Ако се сувише јако ложи, онда се у сиру топи маст.

Кад је сир довољно искуван одмакне се с ватре, и онда почиње *«мешање»* или *«сушење»* («Ausrühren» или «Trocknen»). Кад ће и овај рад отпочети, одређује кување; по правилу сир се никада пре 30 минута не меша; али *најдаље* треба то предузети после 50 минута. Ако је још од самог ломљења или кувања постао сув, то се може често само 20—25 минута мешати па је сир већ тврд и крт. На против, ако је сир мало куван, мешање може да траје 60 минута. Мешањем треба громуљице толико да се исуше, да се на длану одвајају једна од друге, али се опет могу нежно сабити, не ломе се лако, али не изгледају ни копчасте; нису ни тврде нити рскавичасте, али су међ зубима по мало жилаве («gigsen»). Чим се покажу ове особине, онда ће се сир расхладити белом сурутком, која је при ломљењу исцрпена; или ако ове нема, онда ће се сипати хладна вода, али обазриво, јер од ове сир постане крт. После се с ломачом још неколико пута брзо промеша, да би се сир слегао у средини казана, и да би се могао боље извадити.

Пошто је сир у казану добро измешан, довољно „сув“, онда се у једном платну скупи, извади и метне у цедило, и лепо разреди. Парчићи, који се по други пут хватају, већином су сирна «прашина», и треба их завући у средину сира. Кад се први пут пресује не треба цедило много стезати, јер сурутка тада лакше излази, а од многог притиска цедило се угисне у сир и прилепи се. Доцније према приликама треба притисак повећавати или умањивати. Кад се сир, пресује треба га завити у суво платно. Кад се први пут обрне, треба

---

[1]) Усмено казивање допунио сам и књижицом од *Andreas Flückiger-a*: Prakt. Anleitung zurFabrikation des Emmenthalerkäses. 1888., која служи као упутство за прављење тамошњег сира. Књижицу сам добио од г. Алтхауса.

обратити пажњу на то, да у средини не буде много рапав, а кад се притисне руком да се набира, јер тада ће се осушити управо кад треба. При другом обртању треба сир већ да је збијенији; преса се оптерећује, према величини сира, тако како би се потпуно исцедио, пре но што се направи тврда кора. На 1 килограм сира рачуна се притисак оптерећења 15 до 20 кгр. Кад је сир добро израђен, онда треба да одилази само чиста сурутка, а не млечна бела течност, јер у овом случају у њему има одвише киселине. По правилу за 6 до 8 часова треба да је сир исцеђен. Кад се сир увија треба пазити да се не утисну боре од цедила, те да тако добије добру кору, како се не би лако распуцао. Кад је топло време, сир не треба да стоји на преси дуго откривен и да се излаже ваздуху, јер кора брзо отврдне те се сурутка не може потпуно да исцеди. Кад је сир већ доста сув, онда се, на послетку, пресује без цедила, да би добио глатку, лепу кору. За 22 до 24 часа треба да је пресовање готово; млад сир, добро израђен, треба да има тада основну боју жућкасту са многим беличастим пегама; осим тога сиревина «тесто», треба да је мекана и опружна, и да је потпуно затворена маса. Кад сир није како треба исцеђен, он тада има беличасту боју, није потпуно затворен и има по њему много рупица.

Готов, исцеђен сир носи се *у подрум, или собу за оставу*. Сваки 5 до 6 дина треба га преокренути, и не само на површини него и по ивици добро га посолити, да би добио чврсту кору. После га треба метнути на суву округлу даску, као поклопац, и сваки други дан га помало солити. Кад наступи врење може се опет више солити. Ако се тада со топи, треба сир марљиво брисати «сирном четком» («Käsebürste»); а ако се направи дебела кора, онда се мора по кад кад пажљиво скинути, да би се боље осушио. Млад сир не би требао дуже од 10 до 15 дана да стоји у хладном подруму; после тог времена ваља га пренети у топлији локал од 16 до 18° R, да би врење отпочело пре но што сир постане слан и крт. Велика топлота и брзо врење шкоди финоћи сира и укусу. Сир првога квалитета, како се данас све више тражи, треба да *је масан, фини, еластичан; да има добар орахови укус и у пресеку да има 2 до 3 шупљике на 1 до 1½ сантиметар*; уз то треба да је чисто и брижљиво израђен, и да није одвећ слан.

У здравом сиру рвзликују се две врсте *врења*. Прво врење почиње још за време израде, које се развија одвајањем казеина (сирнине) из млека, под утицајем сириштa. Друго врење почиње у подруму, и то услед оне течности која заостаје у сиру, и у којој има млечног шећера и беланчевине (албумина). Она има ту особину, да се лако раствара и изазове претварање шећера у киселину, услед чега се развија угљена киселина, која прави шупљике. У добро израђеном и здравом сиру настаје врење у подруму тек у 3 до 4 недеље и свршава се кад се сви састојци растворе.

Мане код сира могу бити ове: 1, «*Надувен сир*» (Geblähter Käse). Узрок је: рђаво млеко, а може бити и рђаво сириште; за тим, — недовољно цеђење, пресовање. Овакав сир има непријатни укус, кожаст је и сув. — 2) „*Исушан сир*“ («Risser-Käse»). Узрок је такође рђаво млеко које тежи да се распада, те још за време израде наступа болесно врење, које производи непријатан укус, а које се још јаче развија за време цеђења, услед чега се у сиру производи мноштво врло ситних шупљика. — 3) «*Рупичаст сир*» («Gläsler-Käse»). Постаје на више начина. Узрок је кад сир не добије потребну мекоту и еластичност, а у највише је случајева узрок погрешна израда и неправилно поступање. Овакав сир бива услед слабог сириштa, слабог ломљења, а на против јаког кувања и сушења; даље услед хладних локала и сољења. — 4) „*Гукав сир*“ («Rundhohle-Käse») постаје кад се оставе велике громуљице, па се довољно не искувају и не осуше. Развије се киселасто врење, па се на ивицама направе велике шупљике, као јабука, и сир је неукусан. — 5) «*Горак сир*“ постаје од горког млека, од нечистог, поквареног ваздуха, а и од многог дима и паре, итд. Исто тако и 6) «*сунђераст сир*» постаје од рђавог, болесног млека, па и од неправилне израде, а најпре кад сир није довољно осушен, па врење наступа сувише рано, и тера много у шупљике.

Опште напомене. Из свега овога што је напред казано излази, да је за израду једног „прима» ементалског сира, прва погодба: добра сировина, а то је млеко. Без *здравог* млека не може се израђивати ементалски сир првога квалитета, па ма како да је сирар вешт човек. Мимо то, и само *чисто* млеко може дати фини и прави «ементалер».

Сир који се у сонтхофенској бачији израђује по облику као и по укусу не разликује се скоро ни у колико од швајцарског „ементалера“. Сазрева око 6 месеца, па се после пушта у потрошњу; по највише се извози на страну под именом „ементалера».

На крају имам да споменем још једну установу, која је од не малога значаја за сточарство у Алгају, а то је: *Организација обезбеђења стоке*. Ова је сад у пројекту, да се установи, а покретач је опет „Алгајско Друштво за вођење пореклописне књиге“. Друштво оснива ову установу за своје чланове, а на начелу *узајамности*, и то за сва она грла која су заведева или само забележена у пореклописну књигу. Управо, у Алгају постоји још одавно обезбеђење од обичнијих смртних случајева код говеда, али то само за време летњег бављења стоке на друштвеним алпама; док се штете од заразних болести као: говеђе куге, заразног запаљења плућа, прострела, шумивог прострела, накнађују из државне касе. Налазим, да је врло потребно да се упознамо и са Правилима овога обезбеђења; с тога ћу их навести овде у целини. Она гласе:[1])

«1. Сви чланови „Алгајског Друштва за вођење пореклописне књиге“ састављају са свима својим регистрираним и забележеним грлима Савез за узајамно обезбеђење стоке, којим ће управљати органи истога друштва.

Свака задруга овог друштва образује за себе благајницу за обезбеђење, којом управљају органи задругини.

2. Обезбеђење се простире само на смртни случај, био он услед какве несреће или болести, или услед принуђеног клања.

У обезбеђење не дозазе опе штете које постају услед: говеђе куге, заразног запаљења плућа, прострела, шумивог прострела, или су последица ратова, буне, поплаве или ватре.

3. Свака задруга дужна је да за свако грло, које је заведено или забележено у пореклописну књигу, у споразуму за власником његовим одреди вредност обезбеђења; она је одговорна, да ни једно грло не буде скупље обезбеђено, но што му је права трговачка вредност.

Подмладак од регистрираних грла, у колико би био подоban за упис у пореклописну књигу, подлежи такође обезбеђењу почев од навршена 3 месеца.

4. Како при оснивању овога обезбеђења, тако и после, сваке године ће се 1 новембра одређивати вредност обезбеђења свакога грла задругиног, и саставиће се списак о томе, који ће се одмах послати инспектору друштвеном.

Који ступи у друштво после 1 новембра, тај ће одмах при пријави дотичних грла за упис у пореклописну књигу означити и суму обезбеђења.

Инспектор ће друштвени увести спискове оног дана кад му у руке дођу у *дневник обезбеђења* (Versicherungs-journal), и о томе ће известити задругу. С овим завођењем ток отпочиње обезбеђење.

Инспектор има право да по прегледу (ревизији) обезбеђене вредности на појединим местима па и за сву задругу редуцира, и да редуциране суме у дневник упише. Противу ове редукције има право задруга жалити се управи друштвеној, која одма одређује суд ради пресуђења спора.

У ту сврху се сваке године на главном збору друштвеном изаберу 9 вештака (проценитеља), од којих управа за сваке случајеве одређује по тројицу за суд. Трошкове суда подноси друштво и дотична задруга по пола.

5. Иступање из обезбеђења може да буде само са исписом из пореклописе књиге, тј. у моменту кад дотично грло пређе у својину нечлана, или кад се грло испише из књигâ.

6. Дневник обезбеђења саставља се сваке године 1 новембра, од кад почну стизати нови спискови од задругâ. Сваки улазак и излазак у току године има се прибележити у списковима задруга, као и у дневнику обезбеђења.

7. Сваки смртни случај пријавиће дотична задруга одмах инспектору друштвеном.

8. Обезбеђена млада стока сваке ће се године, осим редовне процене 1 новембра, ценити и 1 маја ради повећања вредности.

9. Кад обезбеђено грло оболи, власник је дужан да то одмах јави пословођи своје задруге, и ако је потребно позвати сточног лекара. О разбољевањима која се свршују смрћу, или су неизлечива, пословођа задруге дужан је одмах пријавити инспектору, који у споразуму са задругиним органима коначно решава о убијању обезбеђеног грла. —

Ако је обезбеђено грло угинуло сопственом кривицом власника, онда је Савез у праву да одбије накнаду штете.

10. Ако је обезбеђено грло угинуло или је преклано, управа ће задруге, којој принадлежи угинуло грло, одмах јавити инспектору и

[1]) По Правилима усвојеним у Децембру (5-ог) прошле године.

уједно се побринути, да се угинуло или преклано грло најкорисније изупотреби.

За све услуге и издатке задругиној ће се благајници од брутоприноса задржати 25%, најмање пак 20 марака. Остатак ће се послати благајнику друштвеном. О томе ће и дотична задруга, најдаље за 14 дана после тог догађаја, послати рачун благајнику, који ће после израчунати колико која задруга треба према процентима да положи, и сваку ће задругу известити.

11. За обезбеђено грло накнађује се штета у 75% од обезбеђене суме. Накнада се исплаћује најдаље у току 3 месеца, од када грло угине.

На предлог дотичне задруге може се из благајнице друштвене издати позајмица. О издавању позајмице решава управа друштвена.

12. Од досуђене накнаде исплаћује се 80%; 5% задржава се благајници друштвеној на трошкове управе Савеза за обезбеђење.

13. При репартирању појединих уплата оној ће се задрузи, која је пријавила случај за накнаду, разрезати двогуба уплата. Ако је дакле улог износио 0·1% од обезбеђене суме, онда она задруга која је тражила накнаду наплатиће од својих чланова 0·2%.

Усамљени одгајивачи сматрају се као задруге.

14. Трошкове за лекарско лечење итд. подноси сам власник.

Ово обезбеђење вреди и кад је стока на алпама.

16. Ако би се у вршењу ових одредаба између савезне управе и обезбеђеника породиле распре, коначно ће одлучивати први главни збор, коме ће обезбеђеник жалбу поднети.

Ове одредбе може само главни збор друштвени мењати или допуњавати.

Да се може укинути Савез обезбеђеника треба да о томе донесу одлуку два главна збора, који се имају у току од 4 недеља на различним местима позвати, и свагда са већином од $^3/_4$ гласача".

С овим је исцрпљено што се имало као важније у Алгају да наведе. Материјала рекли бисмо и сувише за размишљање, а примерâ пуно за подражавање. Овако мали крај, па оволико да створи, одиста је за чуђење. Па још кад се узме у обзир, да све што је урађено, урађено је само по приватној иницијативи, онда тек можемо разумети шта може да учини просвећеност, коју потпоможе неуморна енергија. И онда није чудо, што се Баварска, којој Алгај чини један достојан део, са још неким јужно немачким земљама узимље за пример радљивости и мирног развијања на свима пољима рада, па и у пољској привреди.

Још један кратак поглед на народ и живот народни у овоме крају. Народ, сељаци у Алгају су Немци, римокатоличког закона. Врло су побожни, али и интелигентни. Имућност је правилно подељена; великих баштиника нема, а као да ни пуке сиротиње[1]). Куће су лепе, велике; села сашорена, а има и усамљених домова, скоро као и код нас у брдским крајевима. Дворишта су врло ретко ограђена. Гостионице и крчме свуда су солидне грађевине, но већином се мало разликују од обичних сеоских зграда. Чистота и уљудност прво је правило. Гостионичар служи сâм, или га у томе помаже искључиво женскиње; није ретко да је сва послуга од чланова једне породице. За то је и солидност по крчмама примерна. Пиће је искључиво пиво, мрко, познато под именом „баварско". Вино је врло ретко пиће и, за чудо, пије се пре јела, а то највише празником после цркве. У свакој крчми виси на зиду гитар, као код нас гусле, којим се весела омладина празником увече позабави уз пиво, попевајући и по коју песму на свој особити национални начин с «јодлањем."

Мимо сточарство, главна је зарада Алгајаца *јаицијарство*, спремање сирове грађа. Шума је свуда добро очувана, у колико су прилике за њу; већим делом су шуме четинарске, од смрче и бора. Од ових се израђују понајвише даске на стружницама. Стружницâ има по селима доста, и раде највише с усправним (вертикалним) тестеретом. Воде по рекама и речицама у изобиљу за тај посао. — Осим тога, народ се занима и дрводељством. Од индустрије понајвише има *предачких* фабрика, којима је такође већином покретна снага вода. После тога долазе: *пиваре* у којима се, као у Чешкој, ради занатски, у маломе, но при свем том дају добро пиво.

Због тога, што овај крај није испуњен фабрикама, те је ваздух чист од дима и прашине, и што је околина пуна миришљаве четинарске горе, скоро свако је место овде „*климатска бања*". Нарочито се лети долази много у Оберстдорф и Хинделанг (где је близу и сумпорњача бања — Обердорф). Вештачких улепшања нема; али је природа створила чаробности, куд год се човек окрене. Наше слике приказују околине тих двају места (стр. 36).

Живљи саобраћај између села и вароши изазвао је потребу, да у свакоме селу има *пошта*, а у многима и *телеграф*; у новије доба подиже се већ по селима и *телефон*. *Друмови* су изврсни. Зими се снег одгрће нарочитим снежним плугом, јер би иначе били од велике множине снега непроходни. Овај се посао врши врло тачно под надзором општинске власти. Карактеристичне су ћуприје преко рекâ; оне су дрвене и покривене су даскама или шиндром по целој дужини њиховој, тако да се пролази на ћуприји као испод каквог крова. Разуме се, да су оваке ћуприје постојаније и да дуже трају.

Убеђени у велику корист од птица, Алгајци се старају да им боравак у њиховој средини омиле, намештајући по дворишту и по градинама *сандучиће за лежење*. Нема куће, која се и за ове мале створове није побринула. Зими кад снег птицама претрпа сва средства за храну баца им се на згодним местима ситна храна и отпаци.

Пре но што се растанемо са Алгајом — да завршимо са експедицијом стоке.

Шестог дана нашег бављења у Алгају сва набављена стока дотерана је била за експедовање на железничку станицу у Сонтхофену. За експедицију и спровод до Београда ангажовали смо г. Алтхауса, који је узео још једног у помоћ. Узета су 2 вагона; и у једноме су смештене краве с 4 бика (за пожаревачки округ), у другоме 8 бикова (за крушевачки округ). Између врата смештена је храна, која је спремљена за цео пут до Београда, као и прибор за појење и музење. За теле је начињен један четвртасти кавез од летава, са вратанцимв. За простирку је унесено довољно струготина. Пре увођења у вагоне немирнијим биковима је провучен „прстен" (алка) кроз носну рскавицу.

Правац путовања одређен је најкраћом линијом преко Минхена и Симбаха у Беч, а одатле у Београд. Чим су вагони закачени за воз, јавили смо депешом Министарству Народне Привреде и Посланству у Бечу о поласку стоке; последњем и ради тога, да по обећању настане, да се стока одмах даље експедује, пошто је баварска железница примила овај транспорт само до Беча. У исто време послат је Министарству писмени извештај о набављеној стоци, саопштен му је и распоред исте и наглашено је, да ће о појединостима у погледу на храну, мужу и неговање дати усменог обавештења г. Алтхаус. Стока је у Београд стигла сва здраво, и са београдске железничке станице одмах је одведена у стаје Управе Топчидерске Економије, одакле је после разаслата куд треба.

Ми смо, међу тим, истог дана, кад је овај транспорт експедован, а то је 10 фебруара, такође оставили Сонтхофен и железницом отпутовали преко Линдаве (Lindau) у Брегенц на боденском језеру, — главни град Форалбершке.

II

У *Брегенц* смо стигли после подне истога дана. По раније утврђеном плану нашега путовања, овде нам је требало пре свега састати се с грофом К. Белрупт-Тисаком, ц. кр. коморником и председником пољопривредног друштва за Форалбершку, коме смо имали предати писмо од г. Просковеца.

Сутра дан по доласку посетили смо господина грофа Белрупта у његовом стану. Примивши нас са својом одмереном предусретљивошћу, г. гроф, који важи као добар познавалац привредних прилика у Форалбершкој и који има много личних заслугâ за унапређење нарочито сточарства форалбершког, покушао је дати нам ближа објашњења на питања, која смо му ставили, па се старао ставити нам на расположење и нарочитог вештог посредника у нашим пословима. Његово је мишљење било, да најпре прегледамо *Дорнбирн*, који је најближи Брегенцу. Нашавши сâми воћу ми смо предузели излазак најпре

[1]) За сиротане, који путујући траже рада, одређени су по селима нарочити локали за храну и прибежиште да не би по кућама досађивали прошњом. За то се још при улазу у свако село или засеок виђа на зиду прикована табла, која такове упућује у дотичну кућу. Ове установе има у свима алписким крајевима, где смо ми пролазили.

у најближу околину Брегенца у правцу према Дорбирну, па после и у Дорнбирн.

Но, пре но што се упустим у описивање нашега бављења у овим крајевима, потребно је да у крађим потезима опишем земљу и земљишне прилике које овде стоје у вези са гајењем говеда. Овим описом обухватиће се цела земља форалбершка. Јер, ма да је монтафонском говечету изворно место једна покрајина ове земље — *Монтафон*[1]), ипак су монтафонска говеда, у мањем или већем одступању, распростртa у свој земљи и сматрају са као говеда земље Форалбершке, као што се она сада тамо и службено назива под именом „форалбершка мрка раса говеда“, што ће се доцније потврдити. —

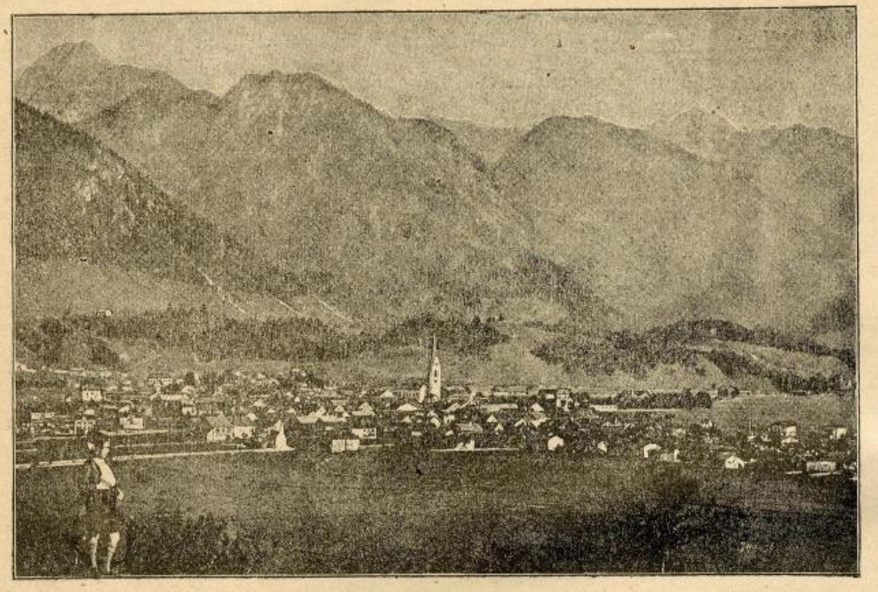

Сл. 13. Град Оберстдорф у Алгају.

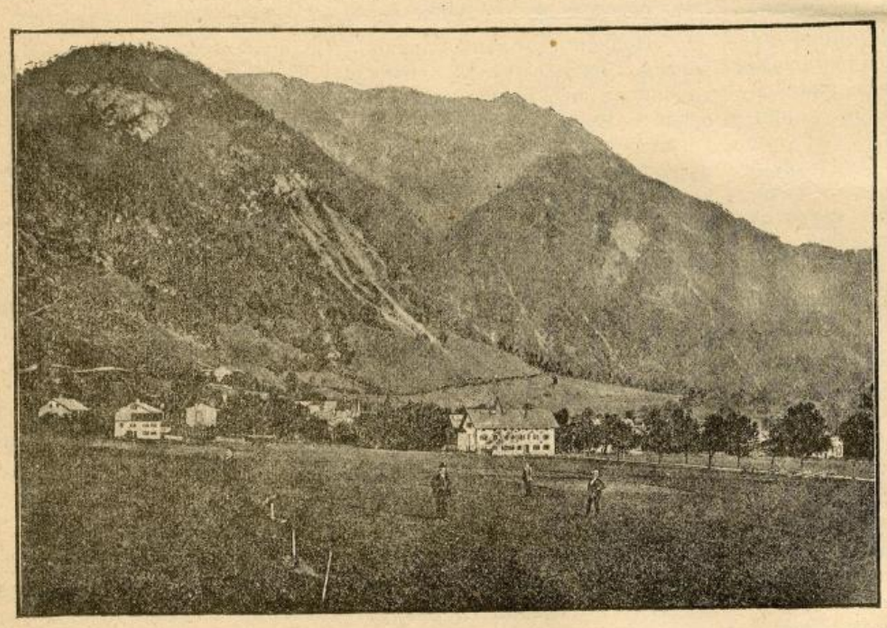

Сл. 14. Хинделанг (село) у Алгају.

Форалбершка (Voralberg) названа и *„Аустрйска рајнска покрајина (провинција)“*, крајњи је западни угао аустро-угарске монархије. Име је добила од планинског ланца Арлберг (Arlberg), који је на граници између ове земље и Тиролске, и што се налази западно *пред* Арлбергом, па отуда немачки: Vor-Arlberg. Граничи се западно и јужно са швајцарском републиком, северно с боденским језером и Баварском (Алгајом), а источно с Тиролском. Река Рајна је на извесном простору граница између Швајцарске и Форалбершке, па се улива северно у велико боденско језеро, које топи обале Швајцарске, Форалбершке, Баварске и Виртенбершке.

Од запада на исток Форалбершку дели један ланац брегова, на северу и јужну половину; и у првој је област, названа *Брегенцервалд*, а у другој прави „Форалберг“, који се састоји из срезова: Фелдкирх, Блуденц (назван и Валгау) и Монтафон. Брегенцервалд дели река Суберсбах на северни или управо северо-источни део, назван предњи Брегенцервалд или краће „Фордервалд“, и јужни, односно јужно-западни део, назван позадни Брегенцервалд, или „Хинтервалд“. Предњи Брегенцервалд долази у област моласе, а позадни у област креде, коју дели једна поширa пруга формације флиша, почев од Дорнбирна па до алгајског Илертала.

Област креде позаднога Брегенцервалда дели такође флиш од доломита, који је главна формација Валгауа. Монтафон се састоји по највише из гнајса, који је западно и северно опкољен зоном глинског шкриљца, а југоисточно, на прелазу у Пацнаун (у Тиролској), зоном амфиболског шкриљца. Моласа у предњем Брегенцервалду не иде високо, тако да она не прелази 5000 стопа над морем; док креда у позадном Брегенцервалду образује много стрменитије облике брегова са многим главицама, које иду на висину од 8000 стопа. Но највеће висине налазе се тек у Монтафону, у области гнајса.

У погледу на висину терена, Форалбершка се може поделити на: *планинску и равну област*. У равну област долазе поглавито срезови: Брегенц, Дорнбирн и Фелдкирх; а у планинску област — Брегенцервалд, Блуденц и Монтафон. Последња, планинска, област захвата много већи простор; док ова има 85%, на прву долази тек остатак — 15%. У равној области роди и кукуруз, гаји се с успехом винова лоза и воће, а карактерише се и интесивним ратарством — слободним газдовањем; у другој преобладује пашњиштво, ратарство јако заостаје, па и ишчезава. У Монтафону се поглавито производи овас, за младу стоку. Међу тим, и једна и друга област одликује се обилношћу природног раста траве, природних ливада, — пашњака и утрина, чему нарочито иде на руку влажан климат и правилно подељење влаге на сва доба године, тако да биље од суше готово никада не страда и, ма да се ливаде не наводњавају, опет се не мало свуда редовно два пут косе (први пут у јуну, а други пут у августу)[1]). У Дорнбирну, где је земљиште изложено поплави од Рајне, изведен је врло марљиво систем одводњивање отвореним јарковима, те то даје могућности, да се и приличан број пољских усева може гајити, као: кукуруз, крупник, овас и јечам. Но ипак има приличан део који се није могао истргнути од домашаја речне воде, те је остао подводан. На њему су дебели слојеви тресета, који се секу за гориво, а трава од њих даје рђаво сено, названо „коњско“. Скоро највећи део њива употребљава се и као сенокосе; и то: у равници изменично као њиве и ливаде, обично по три године, док у планинској области после трогодишњег обрађивања лежи земља за шест година под травом.

(Наставиће се)

[1]) *Монтафон* долази од Mont d'avon (Предбержје, — Предгорје). С тога је погрешно звати: „*монтафунска* раса“, већ „монтафонска“, као што се она искључиво тако и зове у Монтафону, па и свуда у овим крајевима.

[1]) У равној области двокосне ливаде дају годишње сена (и отаве) 40 мет. центата по хектару; а у планинској, и то шумске и оне на првим алписких регионима, и једнокосне ливаде, тако зване „мршаве“, могу дати у средњу руку 25 мет. ц., разуме се много хранљивијег и укуснијег, сена. (F. Kaltenegger: „Die öst. Rinder-Rassen“. H. 2. стр. 22).

НАБАВКА ПРИПЛОДНИХ ГОВЕДА

У АЛГАЈУ, ФОРАЛБЕРШКОЈ, ТИРОЛСКОЈ, КОРУШКОЈ И ШТАЈЕРСКОЈ

од

Паје Т. Тодоровића

(наставак)

Овај се начин газдовања зове „*изменично травно-иољно газдовање*“; и на овај начин прибавља се такође доста хране за стоку[1]). Најзад, у равнијим крајевима производи се на њивама и нешто вештачке пиће, као: детелина, пићна мешавина, сточна репа, кромпир и др.; па и слама од стрмнина, која се већим делом употребљава за хранење, повећава количину сточне хране.

При свем том, за планинску област главна је потпора исхрани стоке алпијска паша. Ова је обилнија у области плодних формација молосе и флиша, на алпама у Брегенцвалду, но на пространим алпама са мање плодном подлогом у срезовима Блуденца и Монтафона. Према овим приликама у опште и сточарска привреда у Форалбершкој клони се — или *више производњи млека и фабрикацији сира*, као што је у Брегенцервалду, или *више одгајивању*, као у Валгау (Блуденцу) и Монтафону[2]).

По Вилкенсу[3]) култура алписке паше стоји у опште на ниском ступњу. На алпама има много корова и маховине. Мало је боља нега алпа у Брегенцервалду и срезу фелдкирхском; а најзапуштенија је култура у Монтафону, чему је већином узрок високи положај и врлетност алпа. При снем том у Монтафону се предње алпе или мајски станови негују врло добро, па се и обилато ђубре. Мајски су станови махом у приватним рукама, док су средње и високе алпе већином општинске и сталешке, те је онда појмљиво, од куд и разлике у нези.

Односи својине алпâ у Форалбершкој одступају у неколико од општег правила. Интересантно је, осим тога, како се овде рачуна вредност попаше на алпама. —

По својини алпе се деле на:

а, *општинске*, које уживају сви власници земље који порез плаћају;

б) *службене алпе* (Gemeinschafts-Alpen) такође су својина општинска, али право користовања налази се искључиво у рукама власника извесних имања и газдинстава, који своје уделе у попаши могу издати под закуп, али не могу их никому продати;

в) *смесничарске алпе* (Interessentschafts-Alpen), које су слободна својина и у заједничком уживању више власникâ, смесничара, а прешле су на ове понајвише деобом општинских или службених алпа; и, најзад, —

г) *приватне алпе*, које су својина и на уживању су приватних лица.

Право уживања у општинским алпама има сваки власник, — „богат или сиромах“, који год живи у дотичној општини, селу или засеоку. У домаћим повељама и записима стоји изречно: „да се свеколика стоке која се прек зиме може исхранити сеном, добивеног са земље, у истој општини, или са алписких ливада, може пустити на летње борављење (летовање, Sömmerung) на алпама.

Највећи алписки комплекси налазе се у рукама општина. Једна општинска алпа у округу Блуденца, названа „Ненцинпшко небо“ (Nenzinger-Himmel) велика је 1500 хектара и има паше за 750 крава. Мање су алпе осталих категорија, а најмање приватне.

Права на попашу рачунају се — по кравама; тако су још из давнина издељене општинске алпе. Према томе прописано је колико долази паше на јунад и на осталу стоку. Тако:

1) 1 крава или 1 порасна јуница (у 3 години или стеона) има *1 право*.

2) 1 обична јуница (двогодишња и која није стеона), има $^3/_4$ *права*.

3) 1 теле (од $^1/_2$ до 1 године) има $^1/_2$ *права*.

4) 1 коњ (по годинама) има $^1/_2$—4 *права*.

5) 1 овца или коза има $^1/_{10}$—$^1/_8$ *права*.

Бикови, кад се лети изгоне на алпе, не узимају се у рачун; исто тако и мање партије козâ, овацâ и свињâ.

Остали односи и начин употребе алпâ и у Форалбершкој исто је онако, као што је напред (у I одељку) описано.[1])....

Да пређемо сад ближе монтафонским говедима. Најпре ћу, као и код алгајских говеда, да наведем суђење чувенијих писаца и испитивача ових говеда; а после ћу показати и резултате наших опажања.

Д-р *Функ* о монтафонским говедима (које зове и „монтафунери“) пише ово: „Припадају првој групи III класе јужноевропских алписких раса, групи brachyceros-a[2]). Зову се и „форалбершка говеда“. Постојбина им је долина реке Ила, јужно од Брегенца и брегенцке шуме (Bregenzer Wald). Сродна су са швицким говедама, али су лакша од ових, а тежа од алгајских. Тежина је краве: 450 до 500 килограма. Боја је слична швицким говедама. Млечност достиже не ретко 2000 литара, па и прелази, до 3000 л. За тегљење и за гојење повољни су. Грла се лакше могу аклиматизовати но швицка; за то су у Немачкој прилично распространена“.

Д-р *Г. Крафт*[3]) о монтафонским говедима пише ово: „Налазе се у монтафонској долини, јужно до Брегенца и Брегенцке шуме. Често се под именом монтафонера продају краве оближњег Валзертала и Клостертала. Сродна су са швајцарским претигавским сојем (Prättigauer Schlag) и тиролским пацнаунским говедима (Paznauner Vieh). Краве су тешке 450—500 килограма, — дакле лакше су, мање, од швицких, а теже од алгајских. Боја и знаци исти су као у швицких говеда, но ипак већином бледе, црне или између угасито мрке и мрко сиве без белих белега. Дужина тела 1·56 м. обим грудног коша 1·8 м., висина 1·25 м. Тежина краве: 360—400 кгр. Просечна млечност: 2000 до 3000 литара. Подобност за тегљење и гојазност повољна“.

По *В. Кирхнеру*[4]) „монтафонски и брегенцервалдски сој припадају краткорогој раси, алписким мрким говедима (bos brachyceros). Постојбина му је јужни део Форалбершке. Много је сличан мрким говадима швајцарским, нарочито сојевима средње величине, но има мање хармониске форме, јер су леђа обично преседласта; задњи је део шиљаст и узан, кости у опште ку-

---

[1]) Пошто се у опште ова земљишта одржавају у добром културном стању, јер се сваке године обилато ђубре, могу она дати годишње, кад се 2 пут косе, на 50 мет. цен. слатког, названог и «масног» сена по хектару.

[2]) Према укупном стању рогате стоке, највише се држе краве у Брегенцервалду (у 1869 год. 82%, који се лети повећава за 21·2%), ради добијања млека; после долази равна област (73·6%), такође за подмирење потребе млека, због густог насељења, и то или за непосредну потрошњу, или за произвођење масла и сира. Процентално најмањи број крава (55%) показује се у Монтафону, где се оне поглавито држе као репродуктори, за произвођење подмлатка.

[3]) Die Alpenwirthschaft, Стр. 27о.

[1]) Интересантно је, да су имена алпа понајвише порекла романског и предроманског — рето-романског — и ретског. Тако у Монтафону има ових назива: Galfuna, Rohna, Gisslla, Valvûla, Mardussen, Pizul, Vergalden, Raebi, Vanesplar; у Валгау: Padul, Lamperton, Vermalis и т. д.; у срезу Фелдкирха: Tschuggen, Gappohl, Saluver, Garnitza итд.; у Брегенцервалду: Hersgunt, Starzel, Schadona итд. Нема сумње, да су истог порекла и нека имена местâ у Монтафону, као: Шрунс, Чакунс, Вăнданс итд.

[2]) D-r *V. Funk*. Die Rindviehzucht, 1884, стр. 8 и *G. Kraft*: Laudw. Lexikon, 1884, стр. 675.

[3]) D-r *G. Kraft*. Die Thierzuchtlehre (III Band Lehrbuch der Landwirthschaft, 1881) стр. 94.

[4]) D-r *V. Kirchner*. Die Rindviehhaltung (у Handbuch der Gesamten Landwirthschaft von D-r T. F. von der Goltz, Dritter Band. 1890) стр. 346 и 366.

касте. Глава је краћа и шира од швицких говеда, кожа мање опружна. Првенство има сиво мрка боја, јер беле шаре на челу, ногама, трбуху не радо се гледају, али више су мâне лепоте, но употребљивости, и нису никакав доказ да грло није чисте расе. Висина (гребена) монтафонских говеда износи 1·25 м., тежина 400 до 450 килограма, а даје врло доброг млека око 2000 килограма[1]); подобност за гојење незнатна. Тељење пада у месецу октобру до декембра; лети се стока храни на паши.

Врло је сличан монтафоским говедима брегенцервалдски соj у северноме делу Форалбершке; мало је мањи (висина гребена 1 15—1·20 м., жива тежина 350 до 400 килограма). Боја је отворенија, и мења се од жуто сиве до зазавачно сиве. Млечност је с погледом на живу тежину врло повољна, и износи годишње 2000 во 2400 килограма".

Проф. Вилкенс[2]) у одељку свога дела „Die Alpenwirthscheft" — „*Говедарство Форалбершке*" описује ова говеда овако:

„Говеда Форалбершке спадају искључиво у мрка говеда; али има два соја: брегенцервалдски и монтафонски.

Брегенцервалдски соj[3]), који превлађује у Брегенцервалду и у Валгау, просечно узевши мало је мањи од монтафонског, и разликује се од овога отворенијом бојом. Главна је боја брегенцервалдских грла жуто мрка са отворенијим (земичкине боје) и угаситијим сенчењем. У Брегенцервалду има и много зазавачно сивих (рекао бих алгајског порекла) и угасито сивих говеда. Тамне боје говеда су монтафонског, од чести и швицког порекла, т. j. од швицких говеда кантона Санкт-Галена (St. Gallen) и Апенцела (Appenzell). Ја сам у Брегенцервалду видео и неколико грла тако званих „говеда с појасом", т. j. мрка говеда с једним белим пасом на леђима и трбуху, као што су се пређе гајила у кантону Апенцелу[4]). Просечно узев, брегенцервалдска говеда једва да се развију до средње величине; по моме сазнању, то је најситније племе мрких говеда у немачко-аустрйским алписким земљама[5]). Како изгледа мало се бриге полаже на гајење ових говеда, и са свим су без плана изукрштана с другим сојевима мрких говеда, па чак вероватно и са сојевима шарених говеда. Утицај овога укрштања опажа се: по белим шарама на глави, које сам често находио, као и по јако развијеном теменом ожиљку (између рогова); па онда по слеменасто стрменим плоснатим роговима. Можда је и појава појаса последица умешања крви шарених говеда. Осим тога и на другим местима на трупу виђају се беле шаре. Па ипак ова „безрасна" шарена стока имађаше стално угаситу брњицу, — али, што опет говори за вероватно укрштање, брњица имађаше црвени руб. По облицима брегенцервалдских говеда, које сам видео, нисам могао на њима да изведем један одређени тип. У опште показиваше се: сразмерно мала глава са угаситим пругама на челу између очију, широко чело са прилично кратким лицем, угаситом брњицом с белим прстеном, дугачке китице на ушима, бели и много пута груби рогови са црним врховима; кожа, поред тога што се рђаво негује, сразмерно је танка и фина. Брегенцервалдска говеда одликују се: што су задовољна и на лошије држање, што су очврсла и дају сразмерно много млека. На против, изгледа ми, да за гојење у опште мало вреде; форме су мало равномерне, и, запуштена у младости, стока у опште нема подобности да се лако урани.

Па и форме *монтафонских* говеда, у опште узевши, нису лепе, само су она већа, више статуре и крупнија, јаче телесне грађе. Боја је длаке правог монтафонског соја угасито мрка; чупа на глави и пруга на леђима је отворено мрка. Брњица је стално црна и опточена једним отворенијим прстеном; уши су отворено мрки или жути, с дугим китама. Глава је сразмерно кратка, дужина чела је за половину дужине главе; чело је широко, шире но код швицких грла с којима су у блиском сродству; чупа је веома развијена и спушта се често по чеоној кости све до близу очију; чеона јамица између очију такође је дубља но у швицких грла. Ваљкасти рогови стоје развраћени и мало се искривљују на више, по кадшто и у назад, бели су с црним врховима. Шира глава код крава даје им више или мање биковит израз. Лице се сужава пред очима, тако да услед тога изгледа доста шиљасто. Врат и подгрљица су средње дужине, тело је протегљасто, опружено и лепо бачвасто, обло. Став је махом низак, грла с високим ногама мало се виђају; задњи део ретко је без мâне: крстина је шиљаста, цеванице плоснате и вешалице не изгледају тако јаке као код швицера. Капак је код многих грла мало повисок, но реп је танак и завршује се дугачком буњом. Често се виђају преседласта леђа. Кожа је прилично тврда, а виме једва да је средње величине.

Утисак који се добива од више монтафонских грла, подсећа на небрежљиво гајење. Ја сам на доњој Шпорер-алпи (Sporer-Alp) код Шрунса, па и на самој алпи Лачец (Latcshez), на којој би требала да буду најлепша монтафонска говеда, међу 350 до 400 грла мало нашао таковиx, која би могла да оправдају пређашњи на далеко чувени глас монтафонских говеда. Нађе се које лепо грло са широким формама, нарочито с широком њушком, која је по средини мало угнута, али сам врло ретко налазио добру музару. Најбоља монтафонска говеда у Форалбершкој видео сам на алпи Фуркс (Furx) у латернзеској долини (Laternser-Thal) и у стаји г. Чавола (von Tschavol) у Фелдкирху. Три краве из овога стабла, од 3—4 године, биле су од маја до октобра у аустриској станари бечке светске изложбе (1872). Оне су имале средњу висину 1·277 метра, дужину од чеоне кости до капка 2·12 мет., обим грудног коша 2, и ширина крстине 0·47 мет. Жива тежина на изложби била је просечно од грла 962 цолфунте (мерене 1 јуна), а на крају изложбе (27 октобра) 1135 цолфуната. Млека је добивено дневно од грла 9·1 лит. Најбоља крава, која је 9 јуна пре изложбе отелила, дала је за 153 дана 1703 лит. млека, дакле дневно по 11·13 лит. Ова је крава била једна између најбољих шест (свега је било 48 музара из 12 различних аустрйских сојева), али ју је у млечности превазишла једна пинцгавка, једна мелталка, једна оберинталка, једна маријахофка и једна куланткиња. Оне друге две монтафонке, које су 15 новембра и 3 декембра 1872 отелиле, биле су на 27 и 31 месту. Али се оне монтафонке у Бечу одликовале добрим квалитетом свога млека. Специфична тежина овога износила је 1·0347 и само их је у томе надмашила једна егерланткиња (са 1·035). Млеко од монтафонкиња имало је масних делова 4·43 процента; више је имало ових делова само млеко од кулеткиња (4·5 проц.).

Глава једне монтафоке која је била на изложби у Бечу приказана је у слици 15. Мере су њене ове: Размак рогова 155, узина чела 150, ширина чела изнад очију 250, ширине чела 215. дужина носа 240 милиметара.

Госп. Чавол има монтафонских крава, које му годишње (у 300 музних дана) дају до 3000 литара млека, и рачуна просечно на краву, кад се добро и правилно храни (неизостављајући алписку пашу) око 2200 литара. Из 100 лит. млека добија г. Чавол у фабрикацији посног слатког сира око 6·7 фуната масла и 11·7 ф. сира, а то значи добар квалитет млека. По кравама, које сам ја налазио у Монтафону, држим да није никако велика просечна годишња количина од 2000 литара.

На алпама монтафонским нема у већини чистог угасито мрког соја. Виђа се много и отворено мрких и сивих говеда, као год и дубоко мрких или бледо црних. И тамо је једна шарена мешавина различних сојева, међу којима су у већем броју заступљена брегенцервалдска и оберинталдска говеда. У Алгаjу, Салцбуршкој, па и у самој Горњој Аустрији могу се наћи много оригиналнија монтафонска грла и лепша, но у самом Монтафону. Најлепши монтафонски запати виђају се у Алгаjу; и одиста је за чудо, да монтафонски сељаци своје најбоље краве продају. Ја објашњавам себи ту околност тиме, што се у Монта-

---

[1]) Дођу ли монтафонска говеда у друге прилике, она могу бити и тежа. Тако 1887 године у Франкфурту изложена монтафонка (№ 412) некога Стев. Ахштетена (из Виртенбершке), од 5½ године, била је тешка 838·5 килограма. Осим тога имала је ове мере:

дужина главе	52·5	см.	%	дужине трупа
„ трупа	164·0	„	—	
„ предњине	39·0	„	23·8	
„ средњине	72·0	„	43·9	
„ позадњине	53·0	„	32·3	
обим предњег коша	192·0	„	117·1	
висина гребена	135·0	„	82·3	

[2]) Die Alpenwirthschaft стр. 285.

[3]) Наводим и опис овога соја из разлога, да би се могла боље схватити разлика између њега и правих монтафонских говеда.

[4]) Кад сам прошле године путовао у кантону апенцелском више нисам сусретао „апенцелска говеда с појасом". Како сам дознао, та се говеда тамо више не гаје. (Примедба проф. Вилкенса).

[5]) Хоћу одмах овде да приметим, да ја још мања ечталска говеда нерачунам у чисту мрку расу (В.).

фону мало полаже важност на млекарство. Одгајивање младе стоке и млекарство могу се врло добро и с већом коришћу свако за се радити; али млада стока која обећава да ће бити млечна налази се само тамо, где се на млекарству с највећом брижљивошћу ради, а то у Монтафону није случај. Само онај који зна да млеко преобрати у производе највеће вредности, да га дакле најбоље уме искористити моћи ће да одгајује и млечну стоку"....

На крају, да наведемо још и посматрања проф. *Калтенегера*. У књизи «Oesterreichische Rinder-Raçen[1])», под натписом «монтафонски тип" он се овако изражава:

„Оба среза горње Форалбершке, нарочито срез *монтафонски*, па и тако названи „унутрашњи Валгау" и веће побочне долине које се с овим састављају, још од прастарих времена јесу одгајивачка места грла, од којих је произашла форалбершка земаљска раса. Одатле су она прошла у остале срезове и, као што се надају, није далеко време, кад ће постунно обладати свом покрајином; а са својим добрим формама тела, спојеним с повољном млечношћу, изгледа да је и позвата, да заузме место неизједначених земаљских говеда, у којих су корисне особине прилично непостојане и непоуздане.

Ужа домовина монтафонске расе није ограничена на ове дистрикте; она прелази и у биндnерски Претигау, па и преко — до Давоса (Davos)[2]), који предели природно формирају заједничку област монтафонске долине.

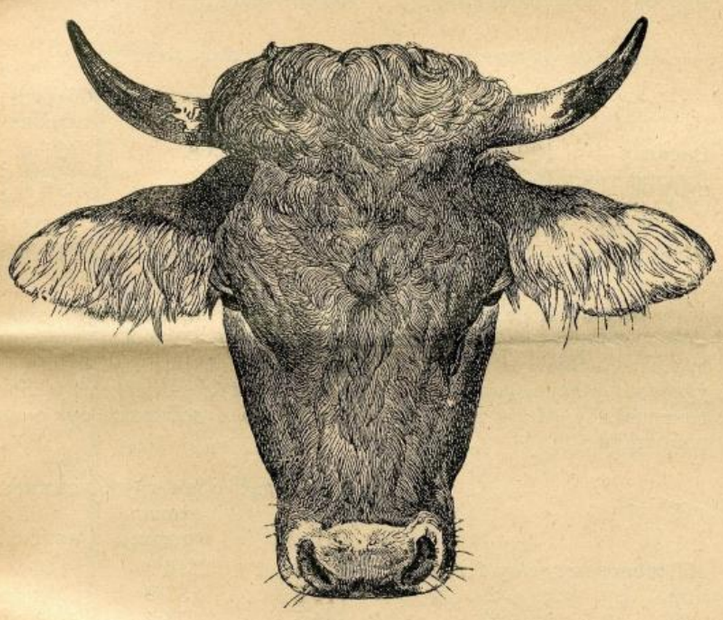

Сл. 15. Глава монтафонке.

Швајцарски „претигавски сој" једно је исто стабло с монтафонским. Исто је то било, па од чести још и сад, са „пацнаунским говедама", у крајњем одсеку тиролског Трисанатала, који је са Цајнисјохом (Zeinisjoch), као и са Вермонталом, у Тиролској, везан са Монтафоном, а исто тако и са рогатом стоком, која је у швајцарским високим долинама, што силазе јужно и јужнозападно од албујинског врха у Енгадин. Али пацнаунска говеда, како су помешана с крвљу оберинталског соја, готово сасвим већ сачињавају за себе подсој овог последњег типа, док стара мрка пасмина енгандинска све више подлежи утицању ечталских и биндnерских сивих говеда.

Прелазећи на систематски опис монтафонског типа говеда и његових привредних особина и подобности, почињемо с његовим телесним склопом.

Основна боја длаке је бледо црна, или прелази између угасито мрке и мрко сиве. Као год код многих једнобојних, без шара, типова јављају се редовно и код монтафонских грла сенчења и нијансе на извесним местима на телу, које често постану и главна боја. Налази се прилично и грла отворено мрке боје, па и средње или зверињске (јеленске) боје, као и зазавачно сиве или жућкасто сиве, понека грла и још светлије боје. Код многих, као код угасито мрких грла, предњина је редовно још загаситија, црно мрка, а леђа, бедра, крстина, пупак и цеванице отвореније су боје, већином имају тон мрко жућкаст (исто тако и чупа на темену и длака у ушима). Такве је боје и прстен, који опкољава њушку и брњицу („носно огледало"). Исто се овако оцртавају и мрко сива монтафонска грла, само што се отвореније партије више преливају у жућкасто сиву или беличасто сиву боју.

Веће одступање од општег колорита, шта више често и измена у сенчењу, налази се код грла са отворенијом бојом, која су у осталом у великој мањини. Нарочито делови лица су више или мање угаситог, без отсечено ограниченог сенчења, које се одатле наставља преко образа, у неједнакој ширини, на врату, грудном кошу и плећкама, као и на предњим и спољним странама ногу (екстремитета), а често и доле на трбуху по странама прави конкавни круг. Унутрашње површине ногу, као и тако названо „средње месо" — разрез — па и вимено мање и околина пупка тога нема.

Ако на глави, управо на челу, има црно сивих пруга, или се у сенчењу на трупу виђају округласте, угасите пеге („печати" — „Thaler"); или ако је боја тела врло отворена и без икаквих или једва приметних осенчених партија, — онда то већ није оригиналан сој, него: или су укрштања монтафоских грла с пацнаунским, оберинталским, ечталским и граубинденским, или директно импортовани припадници ових типова. Побуда за такво укрштање и увоз не може се узети као назадак или занемарење у приплоду, него што је правим монтафонским говедима, у току последњих двају деценија, цена знатно скочила. На жалост баш крава има много мање после француско-пруског рата, јер су 1871 и 1873 године места, где се овај сој одгајивао, била савршено исцрпена. Па и Алгај, нарочито његова развијена интернационална трговина с алпинским сивим и мрким говедима, извео је монтафонска грла у маси, и под колективним именом „*тешки алгајери*" разашиљао их по целом свету, па и сад то чини. С прва одгајивачима додуше није било лоше, кад су после минулих мршавих година у пазару видели тешке кесе злата код страних купаца. Они своју стоку, како је била лепа, испродаваше, па поставше празнине морадоше попунити из суседства, у колико се могаше. Сродна, но не више пунокрвна пацнаунска и горњо-енгандинска мрка говеда морала су се, поред претигавских и апенцелских, у првој линији набављати. После тога се прешло, без многог избора, на оберинталску и граубинденску, лошију швицку и другу робу, која је мање тражена, па по томе и лако се и јевтино могаше набавити, но која је, разуме се, са собом и особитости својих форама у нову домовину пренела. На срећу је моћ наслеђа монтафонске краве доста јака, тако да се измена форама, која би типски основни облик ослабила, опажала само на појединим грлима. Али би било паметно, да се од таког укрштања одустане, јер свакојако, ако и даље устраје, не би се могла спречити савршена измена оригиналних карактера.

Опажа се на прилично грла монтафонског соја, да, нарочито на ногама (екстремитетима) као и на вимену и око пупка, има белих белега, или белих крупних шара. Пређе, управо до половине нашега века, била је боја монтафонских говеда просечно угаситија, првенствено дакле мрко црна. На тим тако затворено угаситим грлима била је обична ствар видети беле белеге; и оне нису сматране ни као мане лепоте, нити је то било „противно раси". Данас влада о томе друго мишљење. Бар се на смотрама рогате стоке, које сваке године приређује пољопривредно друштво, и на којима се ради унапређења говедарства издају државне субвенције, такмиче за награде начелно само грла земаљске расе, „без белих белега са отсечним ограничењем». До душе сточна трговина није се обазирала до сада на ове белеге, те да их због тога мање цени. Па и истраживања која имамо изнела су на видик ресултат: да затворено мрка грла (између црно мрке па до готово сасвим црне боје) као год и сад, тако су и у прећашња времена, врло често носила беле шаре на трбуху, нарочито између пупка и вимена, по кадкад и на млечном огледалу, па и на цеваницама, и да су имала звездицу или мехурак на челу; да је осим тога, код ових

[1]) Erster Band, zweit. Heft. стр. 52.

[2]) Некада ова подељена област бејаше уједно, као што се може и по старим називима закључити, по којима је Монтафон: mont d'avon значило «Предгорје,» а Давос: (mont) d'avos, «Загорје» („Заплање»).

грла карактеристична отворенија пруга на леђима и опточење брњице и ушију боје срнино мрке па и рђасто црвенкасте (у место обично беличасто сиве или жућкасто сиве); на послетку, да такова грла, готово без изузетка у ношњи (хабитусу), имају првенство над оним која се замишљају да су искључиво раси сходна, као што су, загасито мрко сива, или кафене и гемзине („шамоа“) боје. Кад испоредимо ова опажања с наведеним назорима, по којима се хоће да посумња у чистоту расе ако се на грлима виђају јасније обележена бела места, побуђује нас да се запитамо: да ли је баш оправдано ово новије схватање?

По садашњој општој систематици раса говеда, монтафонска се говеда, како је познато, убројавају међу једнобојна и краткорога сива и мрка говеда, којој је постојбина првобитно у планинским пределима средње и источне Швајцарске с граничним деловима Форалбершке и Тиролске. Међу многим сојевима ових говеда који се међу собом разликују, „швицки сој“ сматра се као прототип; па се по томе и боја, облик и особине швицких грла обично узимљу као мерило за оцену телесних знакова и физиолошких квалитета осталих, као „племенски сродних“ типова говеда.

Ван нашега је задатка овде, да испитујемо, да ли је ова навика основана. Али треба да се зна, да су географске међе одвећ уске. Јер краткорогој главној раси — ако хоћемо већ да се ове поделе држимо — није само домовина у средњој и источној Швајцарској, као и у јужној Форалбершкој и западној Тиролској; него област њена обухвата, осим ових ревира, још даље и веће просторе западних, јужних и средњих Алпа, па допире у непрекидној вези дуж целог јужног огранка алписког ланца, од Апенина па до Кварнерског затона. Број ове краткороге и одиста једне једите велике групе типова, у овом огромном планинском појасу, велики је. Што се боје тиче, она је првенствено једнобојна сива или мрка, али има неких, и то врло истакнутих и цењених чланова групе, с белим белегама, па било да су оне као правило код свих индивидуа, или да се показују само на више или мање индивидуа. Такав је случај на пример са чувеним „жито-бојним“ сојем од Аосте у Савојској и у Пијемонту; па онда, и са црно мрким говедама ломбардиске долине Ливине; тако се објашњавају и многи случајеви код мрких говеда швајцарских кантона Тесина и Граубиндена, у горњо италијанској Val Camonica и у Рудикарији у јужној Тиролској, карниским Алпима, па и преко ових у Истрији и Доњој Крањској. Ова чињеница, и околност, што се именовани типови са племенском расом из Швица не могу довести ни у какве генетичне односе, дају узрока за размишљање: да ли би швицки сој и даље требало истицати као главни и „родоначелни“ облик краткороге расе Средње Европе, па дакле и монтафонских говеда, и тражити, тако рећи, потпуну сагласност у свима грлима, ма да је неко грло у својој рођеној постојбини признато као пунокрвно или чистокрвно. Ми бар не можемо то чинити после објашњених чињеница; и према томе, што се негде показују бели знаци са отсеченим ограничењем, ми не мислимо да то стоји у супротности са знацима, које су природне овоме типу, као год што међу шареним сојевима има често много индивидуа са „пуном“ или „целом“ бојом (без беле), па се опет због тога не спори или пориче припадање дотичноме типу.

Но вратимо се, после овога малог скретања с главне ствари, на продужење описивања боје. Има се још додати, да је брњица у монтафонских грла свагда пигментована: између угасито сиве до сиво црне боје; да је, даље, и површина језика и непца угасита или плаво сива. Врхови рогова и папци су свагда боје шкриљца (табличара) или бладо сиви, а врло је ретко са свим такве боје и спољна кожа. Обично је кожа боје свежега меса, по кадкад изгледа и бледо црвенкаста или бледо жућкаста, нарочито у пролеће, посло дуге зиме, за време које је стока лежала у тамној загушљивој кошари.

Као и код свих сојева мрких говеда, мушка су грла редовно угаситија но женска; а осим тога, боје оба пола у хладно доба године добијају црњи тон но у лето. Последња појава има свога природног узрока у збијању длака; јер с јесени израсте још и зимска длака, која као млађа тања је и краћа, па као густи подмладак прави оним дужим и ређим горњим длакама јако сенчење. Док је за женска грла бледо сива, мрко сива и угасита мрко сива боја најмилија, као биковска боја и цене се, после и пре црно мрке, највише и у првом реду оне модификације, код којих се у мрко црној длаци на леђима и изнад слабине и на плећкама виђају сребрнасто сиви или беличасто жути врхови. Како су ове длаке само на врховима отворење боје, док им је ложа угаситије боје; и пошто су оне, осим тога, дуже и сјајније но остале длаке, то искачу врхови преко тамног тона, те грла, кад се по издаље погледају, изгледају као да би их на тим местима роса попала. За то тамније партије са оваким блестуцањем изгледају као кадифа. —

Моотафонска су говеда средње величине и тежине. Просечна висина порасних женских грла (мерена су 37 грла) износи 125·5 сантиметара: средња дужина трупа 156·3 сантиметара и обим грудног коша 179·9 сантиметра. Просечна (оком оцењивана) жива тежина испитиваних грла била је 400 килограма[1]). Најмања монтафонка имала је 120 см. висине (гребена), 136 см. дужине трупа и меру појаса 200 см. Жива тежина најслабијег грла оцењена је на 280, а најкрупније краве на 450 килограма. Но има и тешких индивидуа до 600 килограма. Просечне мере групе једнобојних типова говеда у западно аустриским Алпима. ове су: висина (на гребену) 125·5 см., дужина трупа 152·4 см., обим грудног коша 175·3 см. и тежина тела (на живо) 365 к.грама.

Поређујући монтафонска говеда са граничним сојевима, а на име: оберинталским на истоку, швицким на западу, старим алгајским на северу, монтифонски је сој тешки средњи сој; — лакши је и ситнији од швицког, једнак је са старим алгајским, а знатно је крупнији и тежи од оберинталског. Просечни подаци мерених димензија на телу и тежине ови су:

од порасних женских грла, и то код:

	швицких	монтафонских	алгајских	оберинталских	
Висина	130·5	125·5	125·8	121·4	сантим.
Дужина трупа	167·2	156·3	156·3	148·1	
Обим грудног коша	188·2	179·9	178·0	171·1	
Жива тежина	475·0	400·0	380·8	325·0	кгр.

Подаци о величини, тежини, односно прираштају, младе стоке (женских грла) прибирани су по наредби пољопривредног друштва више година, при истеривању и спуштању, стоке на угледној јаловинској алпи, званој „Vordere-Niedere“ у Брегенцервалду. И по томе, просечно на грло добивени су оваки резултати:

	дужина тела[2]) сантим.	обим груд. коша сантим.	тежина килогр.
158 женских грла у 1 години	133·4	116·0	146·6
92 » » » 2 »	170·6	153·2	314·9
42 » » » 3 »	186·5	173·1	453·8[3])

Из овога излази, да ако се узме као нормална тежина одраслих грла овога тешког облика, од којега су највише грла и мерена, 475 килограма, то су она:

у 1 години имала прираштаја 30·8%
» 2 « » » 66·3%
» 3 » » » 95·5%.

(наставиће се)

[1]) То није средња или нормална тежина свега племена, јер је ова мања, и не прелази 365 килограма.

[2]) Мерена од затиока иза рогова, до чвора седњаче; не треба променути са «дужином трупа», која је, од прилике, за половину дужине врата краћа, од ове линије.

[3]) Грла су готово искључиво монтафонске расе, — бејаху врло лепи и добро развијени екземплари; из чега се може објаснити релативно велика тежина ових трогодих јуница, које чак прелазе средњу меру зрелих крава, и која, како је наведено, узима се за тип 365 кгр.

НАБАВКА ПРИПЛОДНИХ ГОВЕДА

У АЛГАЈУ, ФОРАЛБЕРШКОЈ, ТИРОЛСКОЈ, КОРУШКОЈ И ШТАЈЕРСКОЈ

од
Паје Т. Тодоровића

(НАСТАВАК)

И као што се види, она су у другој години релативно највише порасла, јер су у томе стадијуму добила процената за две трећине више

Брзо растење у младости, брзи ток развијања је, према томе, особитост монтафонске расе.

Други преглед, који ниже саопштавамо, показује нам, колики је просечни дневни прираштај тела код младе стоке прве друге и треће године, и то за време алписке паше. Подаци су ови бележени по ресултатима мерења на ваги, и то опет на напред споменутој алпи.

У прилог горе саопштених бројева, који се односе на женска грла истих година (у првој години), може се дакле додати, да и бикови расту брзо, а с овим стоји у вези и брза полна зрелост њихова, као и развијање снажних волова. Порасни волови достижу лако висину (мерену на гребену) 150 сантиметара, дужину трупа 190 сантиметара, обим (мера појаса) преко 200 сантиметара и тежину 600 килограма, и то кад се налазе у обичном стању урањености, а не као угојени.

Форме појединих делова тела у опште показују такве знаке, по којима их, према искуству за обичне привредне циљеве, сматрамо као повољно изражене; шта више, по нормама, које су за то прописане, може се рећи да монтафонска говеда спадају у лепа говеда.

Глава порасних женских грла даје благ и управо рећи слободан, живосан утисак. Она је добро пропорционирана, и у појединостима екстеријера свог добро је карактерисана, тако да се линије њене јасно разликују од осталих чланова групе.

Ми ћемо овде саопштити податке апсолутних и релативних димензија, стављајући им напоред и нормалне размере главе западне главне групе. (Стр. 42).

По овим мерама глава је у монтафонских говеда — спрам дужине трупа и спрам ширине са стране и попреко, краћа од осталих једнобојних типова. Вилице као и ширина између унутрашњих углова очних и јагодица на горњим вилицама приметно

ГОДИНЕ	АЛПИСКА ПАША У ДАНИМА	ЖЕНСКА ТЕЛАД У ПРВОЈ ГОДИНИ: БРОЈ МЕРЕНИХ ГРЛА	ПРОСЕЧНА ТЕЖИНА НА АЛПИ ПРИ: ИЗЛАСКУ	ПРОСЕЧНА ТЕЖИНА НА АЛПИ ПРИ: СИЛАЖЕЊУ	СРЕДЊИ ПРИРАШТАЈ ТЕЖИНЕ: ПО ГРЛУ ОД СВИХ	СРЕДЊИ ПРИРАШТАЈ ТЕЖИНЕ: ПО ГРЛУ И ДАНУ ПАШЕ	ЈУНИЦЕ У ДРУГОЈ ГОДИНИ: БРОЈ ИЗМЕРЕНИХ ГРЛА	ПРОСЕЧНА ТЕЖИНА НА АЛПИ ПРИ: ИЗЛАСКУ	ПРОСЕЧНА ТЕЖИНА НА АЛПИ ПРИ: СИЛАСКУ	СРЕДЊИ ПРИРАШТАЈ ТЕЖИНЕ: ПО ГРЛУ ОД СВИХ	СРЕДЊИ ПРИРАШТАЈ ТЕЖИНЕ: ПО ГРЛУ И ДАНУ ПАШЕ	ЈУНИЦЕ У ТРЕЋОЈ ГОДИНИ: БРОЈ МЕРЕНИХ ГРЛА	ПРОСЕЧНА ТЕЖИНА НА АЛПИ ПРИ: ИЗЛАСКУ	ПРОСЕЧНА ТЕЖИНА НА АЛПИ ПРИ: СИЛАСКУ	СРЕДЊИ ПРИРАШТАЈ ТЕЖИНЕ: ПО ГРЛУ ОД СВИХ	СРЕДЊИ ПРИРАШТАЈ ТЕЖИНЕ: ПО ГРЛУ И ДАНУ ПАШЕ
			КИЛОГРАМА					КИЛОГРАМА					КИЛОГРАМА			
1871	78	18	147·8	186·5	38·7	0·496	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1872	79	36	149·2	183·0	33·8	0·427	24	326·0	365·0	39·9	0·504	9	452·0	501·5	48·5	0·614
1873	79	39	147·3	177·5	30·2	0·382	25	223·0	358·9	35·8	0·453	10	463·4	511·8	48·4	0·612
1874	80	40	142·2	175·4	33·2	0·453	25	295·6	345·2	49·6	0·620	10	446·0	491·9	45·9	0·574
Опште просечне суме	79	—	146·6	180·6	34·0	0·430	—	314·9	356·7	41·8	0·529	—	453·8	521·7	47·9	0·606

Као нормални прираст дневно и по грлу, од како се теле одбије па до навршетка прве године, рачуна се обично 0·5 килограма. Кад се узме у призрење јака промена температуре и сурово време у опште које влада на отвореној паши високих планина, и спрам којих су први пут истерана млада грла врло осетљива, излази да је показани прираштај тежине од 0·43 килограма доста повољан да се документује брзо развијање у првом добу, а уједно и склоност ове расе да храну корисно у вредност преобраћа.

И млада мушка грла брзо се развијају. Од 32 мерена приплодна бика, који су просечно имали 18 месеца, бејаше средња:

висина	117·5	сантиметра
дужина трупа	142 3	»
обим груд. коша	162·5	»
тежина	365·0	килограма.

Код осам младих јуница, просечно од 9 месеца, које је на једној смотри говеда мерио оцењивачки суд, нађене су ове средње мере:

дужина тела	162·6	сантиметара
обим грудног коша	146·4	»
тежина	266·0	килограма.

су јаче развијене. К томе долази још знатно већа ширина чела, док се она у линији између рогова сужава. Рогови су дужи но у једног типа ове групе, па су им и врхови даљи размакнутији.

Од осталих знакова главе има се додати: Чело између очних дупља прилично је угнуто, и ово угнуће — од равнине чела па до дна угнућа — износи 3 до 5 милиметара. Крупне очи гледају више у страну; теме је мало више од хоризонталне линије, и краси га велика чупа; рогови су развраћени равно у страну, па се онда савијају напред и у вис.

Уши су велике, ушне шкољке широке, китице ушне густе и прилично дугачке. Нос широк и на месту, где прелази у чеоно угнуће савија се као код штуке („gehechtet“), па глави у профилу даје лепши крој. Ноздрве су сразмерно доста раширене, тако да се и брњица шири у већу површину. Усађеност и држање главе је лепо[1]).

[1]) Морамо још додати, да између мрко црних грла има често грла са широком главом а лицем кратким, као и са збијеним формама, које нас опомињу на црно-бело краткоглавасто говече у Тиролској, специално — на дукску расу. Кад бисмо зашли у историју развијања оба ова типа, дошло би се извесно на моменат, — који би нам несумњиво показао деломично крвно сродство ових двају раса. Отуда се може објаснити и оно чешће јављање белих белега, а на

Пре но што пређемо на описивање осталих форама тела додаћемо бројеве димензија и размера важнијих партија и удова, упоређене с дотичним нормалним средњим бројевима типске групе. —

ОБЈЕКТИ МЕРЕЊА	МОНТАФОНСКИХ ГРЛА		СРЕДЊЕ ТИПСКЕ МЕРЕ	
	МИЛИМЕТАРА	У ПРОЦЕНТИМА СПРАМ ДУЖИНЕ ГЛАВЕ	МИЛИМЕТАРА	У ПРОЦЕНТИМА СПРАМ ДУЖИНЕ ГЛАВЕ
Размак рогова (на корену)	141	29·1	148	31·1
Линија између слепоочних чворова	189	39·0	187	39·1
Спољња очна линија (велика ширана чела)	247	51·0	238	50·1
Унутрашња очна линија	195	40·2	177	37·0
Ширина образа	175	36·2	160	33·8
« њушке	171	35·3	159	33·5
Дужина чела	228	47·1	225	47·2
« лица	256	52·9	252	52·8
Дужина главе	484	—	477	—
Ширина вилица	237	—	218	—
Цела ширина главе са стране	231	66·3	296	62·1
Дужина рогова	255	—	227	—
Размак врхова рогова	527	—	470	—
Дужина ушију	224	—	205	—
Ширина «	104	—	101	—
Угао лица *у степенима*	44·1	—	44·0	—
Дужина главе у процентима спрам висине тела од 125·5 см.	—	38·5	—	37·5
Дужина главе у процентама спрам дужине трупа од 156·3 сантим.	—	30·9	—	31·2

Сагласно са овим бројевима, слика овога типа показује нам, да је *врат* мало краћи, али знатно меснатији (пунији и дубљи — спуштенији) него код других племена која припадају групи. Подгушњак је умерене — средње ширине, и почиње још од грла. — *Труп* је хармонично развијен. Према већој дужини и нормалној подели предњине, средњине и позадњине, труп је у грудима широк, гребен је пун, меснат, тело у опште дубоко, а у линији леђа — бедра је доста растегнуто (мало скраћено). Широка крстина и сапи, као и јако развијена стражњица у попречним димензијама и већи обим грудног коша допуњују оно што је речено, нарочито кад се узме у обзир и пространа »дубина тела и прилична висина разреза«. Даље треба додати и да врат стоји на довољно косим и пуним плећкама и гребену; гребен је нешто виши, али ипак јаке грађе, бокови и рамена лепо су испуњени. — *Ноге* су такође нормално склопљене; танак реп мало је дужи но обично. Нарочито су лакатњача и бутине меснате; гњат стоји напред право спрам вешалице; цеванице су састављене из танких чврстих костију; чланци (кичични) су кратки и широко су спојени с тврдим папоњцима. Корак је широк, и ако није баш тако лак и хитлен као код оберинталаца и лехталаца, или у старих алгајаца. — *Виме* је велико, четвороугласто у основи а натраг особито пространо, тако да допире често до вешалице, што је добар знак млечности. Па и остали млечни знаци показују на моћ обилне продукције млека.

Тако склопљен крој монтафонских говеда није право назвати да није леп, и изналазити му недостатке. Заиста нема много сојева говеда у алписким земљама, који би се с њим могао мерити у партијама тела које су делови хармоније грађе и лепоте укупне појаве, у ногама и размерама тела, и који би био тако близу типној средини, односно — нормалним пропорцијама једнога исто тако подесног као и лепога кроја тела. По себи се разуме, да и у овоме соју, као и у сваком другом, има индивидуа, које у типским и просечним особинама изостају од својих племенских другова у погледу на форму и подобности; али за то има и пуно примерака, па и читавих запата, који у обадва правца превазилазе меру обичнога. Не може се порећи, да су за монтафонска говеда везани неки физички недостатци, који с гледишта чисто идеалних престава изгледају као мане; али погрешно је ове приписивати небрежљивом гајењу, храњењу и неговању. Они би се лако могли одстранити, јер су већином племенске особитости, које имају корена од чести у историском развијању расе, од чести и у поступцима гајења који су последица прилика онога сточарства.

ОБЈЕКТИ МЕРЕЊА	МОНТАФОНСКИХ ГРЛА			СРЕДЊЕ ТИПСКЕ		
	М Е Р Е					
	АПСОЛУТНО	РЕЛАТИВНО У ПРОЦЕНТИМА		АПСОЛУТНО	РЕЛАТИВНО У ПРОЦЕНТИМА	
	У САНТИМЕТРИМА	ВИСИНЕ ТЕЛА	ДУЖИНЕ ТРУПА	У САНТИМЕТРИМА	ВИСИНЕ ТЕЛА	ДУЖИНЕ ТРУПА
Висина (на гребену)	125·5	—	80·3	125·5	—	82·4
« бедара (више слабина)	129·8	—	—	128·9	—	—
« крсне кости (капка)	132·5	—	—	132·8	—	—
Дужина предњине	35·1	—	22·4	34·1	—	22·8
« средњине	72·3	—	46·3	70·9	—	46·1
« позадњине	48·9	—	31·3	47·4	—	31·1
Дужина трупа	156·3	124·2	—	152·4	121·4	—
Ширина груди (напред)	31·7	—	20·3	28·3	—	18·5
Горња ширина грудног коша (гребена)	30·2	—	19·3	28·2	—	18·3
Дубина груди	62·8	50·0	40·2	65·4	50·7	42·8
Обим грудног коша (мера појаса)	179·9	—	115·0	175·3	—	116·0
Доња предња ширина тела	46·1	—	29·5	45·5	—	28·6
Задња горња ширина тела	47·2	—	30·2	44·4	—	28·9
Дубина тела	76·4	60·8	—	75·0	56·9	—
Линија леђа — бедра	86·0	—	55·0	86·1	—	56·5
Ширина сапи (кукова)	52·2	—	33·4	48·3	—	31·7
Дужина крстине	22·2	—	—	22·4	—	—
Ширина седњача	14·7	—	—	16·5	—	—
Висина доњих груди од земље	62·6	—	—	60·0	—	—
Висина пупка од земље	53·5	—	—	53·6	—	—
Дужина врата	63·3	—	40·5	63·4	—	41·6
Дебљина[1]) «	17·5	—	—	15·7	—	—
Ширина подгушњака	11·7	—	—	11·2	—	—
Висина предњих ногу	71·8	57·2	—	71·4	57·0	—
Дужина предњих цеваница	34·3	27·4	—	34·9	27·8	—
« стражњих цеваница	48·4	38·5	—	49·2	38·9	—
Дужина репа	104·7	83·4	—	102·8	82·0	—
Одстојање вимена од пупка	25·4	—	—	28·4	—	—
Висина стражњице	65·9	52·5	42·2	60·7	48·4	39·8
Жива тежина	килогр. 400[2])	—	—	килогр. 365	—	—

Такви су недостаци у првом реду — висока стражњица, много пута шиљаста крстина, као и често — висок капак; исто тако — и мало преседласта леђа, стрми чланци (кичица) тврда и дебела кожа. У други ред долази: што се у одгајивању, које је од неколико деценија управљено искључиво на производњу млечне стоке, поступно приступало максимуму, па су се у спаривању — што је у осталом с привредног гледишта оправдано — одабирали бикови врло млади и више женских форама, који су у задњем делу били широки и дубоки, међу тим у предњини слабији и тешњи. Природна је последица била, да су се у потомству, поред лакше грађе у опште, чешће вијала оштрија крстина и леђа, празне плећке, уске груди, као и што је по гдегде неправилност у ставу ногу, што је дабоме морало ићи на штету отмености и савршеној хармонији фигуре, док су, с друге стране, подобности: млечност, рано телесно развијање и моћ преобраћања хране неоспорно добили. Но опет се свуда тако не поступа у одгајивачким срезовима; за то и није до сада наступило дегенерисање расе, нити погоршање њених урођених корисних особина, шта више, у новије доба учињен је велики напредак у утврђивању и бољем образовању домаће типске форме. Подстакнути државним субвенци-

име: да је у историском времену извршено укрштање са брахицефалним шареним говедима. Грла средње боје, или боје зверињa, као и грла више сива показују често форме главе и тела алгајских и швицких говеда. Нарочито се то опажа на северу и западу приплодне области монтафонских говеда: у Клостерталу и Валзерталу с једне, и у Валгау с друге стране, где је овај тип више пута долазно у додир са споменутим сојевима.

[1]) Дебљина врата износи код монтаф. говеда 27·6 } процента
« типне групе 24·9 } његове дужине

[2]) Већ је напоменуто, да просечна тежина соја у његовој постојбини не прелази 365 килограма.

цијама и потпомогнути стручним руковођењем пољопривредног друштва, скренута је нарочита брига одгајивању и употреби ваљаних приплодних бикова који потпуно одговарају раси. Не треба се чудити, што се лепи бикови доводе и из швајцарског Претигау-а; јер, како смо већ видели, прави претигавски сој исто је племе, пошто је у прећашња времена много монтафонске стоке терано с оне стране, у Претигау, да се тамо одгаји и за приплод употреби.

Монтафонски *бикови* носе на себи карактерно обележје расе на одличан начин. Кратка глава врло је широка, и лични угао мери 45 степена. Површина је чела више или мање конкавна (издубљена), међу очима понајјаче, и подиже се с малим луком према равном темену. Теме је, као и горња половина чела, обрасла густом и коврчастом чупом. Угнутост чела продужава се на ниже и у носни гребен до средине лица; услед чега доњи део носа спрам широке брњице често изгледа мало повrнут, као у мопса (gemopst).

Рогови, излазећи из ускога темена, иду или у истом правцу са чеоном равнином, или се савијају на више или на ниже. Због мале разлике између унутрашње и спољне очне линије, очи су више по страни, но код крава. Према томе, бикови не могу тако слободно и право пред-а-се гледати; за то им поглед изгледа често бојажљив, плашљив, а по некад и опак. Како је темпераменат ове расе у опште врло благ, то не треба узимати да је и у ствари онако, како изгледају. — Уши су нормално пропорциониране. — Кратак врат је у потиљку снажан, но код млађих грла не задебљава много. — Труп је у грудима широк, бокаст и између плећака ниско спуштен, те за то, пошто су и ноге краће, бутине пуне, гребен широк, раван, слабине пуне, и цело тело је прилично збијено. Ноге су, у сразмери према дужини тела, ниске; имају много јака колена и вешалице, јаке кости обилне мишићима, тако да грла изгледају као да стоје на јаким ступовима, и дају у опште слику особито робустне (просте) конституције тела и јаке снаге. Ове се особине још више повећавају меснатом крстином и пуним бедрима, тако да кукови изгледају често тако урасли, да се кости и угао с поља не могу опазити, него се тек руком морају опипати. Последња особитост у вези с дебелим бутинама, меснатим плећкима, дебелим ногама, збијеним, добро сведеним телом и описатим кројем главе, још више побуђују сумњу, да монтафонска говеда стоје у блиском племенском сродству са швицком расом, што се много пута тврди, а то се могло већ опазити и код описа женских грла[1]). Јер карактерни знаци главе швицких говеда мало се слажу с типском формом главе монтафонских говеда, а крој осталих делова тела, у већини као и размер ногу према трупу још их удаљује за више степена«....

О корисним особинама и могућности аклиматизовања „форалбершке земаљске расе«, Калтенегер наводи даље и ово:

Монтафонске краве не долазе са свим у ред најмлечнијих крава; али у погледу на количину и каквоћу млека њиног, испорећене са познатијим и омиљенијим алписким млечним расама, могу нас са свим задовољити. Кад ово кажемо, не треба губити из вида, да мислимо само на ону млечну продукцију, коју грла у својој уској постојбини имају под тамошњим начином одгајивања, и која је производ нарочитих одношаја храњења и неговања који тамо владају, а није под утицајем по неких фактора, који продуктивност краве сваке расе могу да повећају, као што су: врло обилато храњење, нарочито припремање хране, нега и држање и т. д. По многобројним извештајима, које сам добио на самом месту, монтафонске краве средње величине и тежине у монтафонској долини дају годишње просечно 1650 литара или, раздељено на 300 дана муже, дневно по $5^1/_2$ литара. На сваких 100 килограма пормалне живе тежине (360 килограма) долази дневно 1·527 литара. Како се у форалшким одгајивачким срезовима у опште рачуна, да вредност пиће на једну краву не прелази више од просечно 3500 килограма сена, и на сваких 100 килограма овог да се произведе 47·08 литара млека, то онда овакав резултат на сваки начин није неповољан. Ово је обична средња мера, што може сој у својој ужој домовини да дâ, где је главна пажња сврађена на репродукцију и облагорођавање расе, а не на што већу количану млека. Није ништа ретко, да многе краве дају и веће количине лети, кад је највећи јек паше. Тако се на травним висијама срезова монтафонског и блуденцког налазе доста приплодних крава које дају просечно годишње 1800 до 1900 па и 2000 литара.

До кога ступња производња млека ове расе може да дотера, само ако је храњењу и држању у опште то циљ, моћи ћемо се уверити најбоље из просечних бројева о добијању млека од монтафонских крава, које се хране у млекарским стајама и на бачиским алпама у Брегенцервалду, као и у Баварском Алгају, где се оригинална грла држе много и у лепом избору. У овим млекарским областима средња количина млека рачуна се годишње најмање 2400 литара; а код бољих и најбољих грла као и у појединим пределима достиже максимум шта више и 3000 до 3500 литара. На Танбергу и у долини Мителберга и на Шрекену (Schröcken), даље у Гампертонерској долини толики приноси млека од добрих крава врло су чести; као год и то, да краве после тељења дају у средњу руку 18 до 20 литара дневно. Међу тим у суседним одгајивачким местима рачуна се просечна количина прве латационе периоде 14 до 15 литара; и једна крава за 8 месеца, док се држи зими у стаји, дâ 800 литара. На исто толику количину млека, па и на мало већу, од једне краве рачуна се и у Монтафону за четири месеца бављења на алпама. У Брегенцервалду пак рачуна се летње добијање млека на сваку краву округло 1200 литара; и кад се то раздели на 120 дана паше, онда долази дневно 10 литара. Но, кад се ова околност хоће да цени, онда осим обилате и одличне хране, поред добрих кошара и доброг неговања, треба узети у вид и утицај доба тељења, које је различно у земљи. У одгајивачким крајевима обичај је због продаје стоке да се краве теле од половине октобра до почетка децембра; и по томе, прва мужа краве пада у сред зиме. У форалбершкој низији пак тељење је већином помакнуто у месец март и април; краве се у прво доба муже на скоро — обично до половине маја — истерују на ниже брдске паше (предње или мајске станове), или на добре испусте код куће које рано озелене и имају добру траву, па ту, ако се не терају на више алпе, продуже и даље давати знатно велике количине млека.

Време пресушења код крава траје 8 до 10 недеља — у средњу руку 65 дана, тако да се може просечно узети 300 млечних дана.

Каквоћа (квалитет) млека од монтафонкиња врло је добра; што потврђују хемиска испитивања, као и напредније млекарске радње, које о добијању масла и сира дају поуздане податке. — Саопштићемо овде неколике анализе млека. Има их још од 1873 године од монтафонских крава чувеног запата г. Андреје ритера од Чавол у Фелдкирху, које су за све време светске изложбе у Бечу биле у стаји «аустриске станаре«. Јакомно (свеже) млеко испитивао је више пута проф. Д-р Ј. Мозер, старешина ц. к. пољопривредне хемиске огледне станице у Бечу. У генералном просеку нађено је у 100 делова: 86·63 процента воде, 4·43 проц. масних делова (претилина), 3·06 проц. казеина, 0·33 проц. беланчевине, 4·79 проц. млечног шећера и 0·76 проц. пепела.

Руководаљ пољопривредно-хемиске огледне станице у Тио зису у Форалбершкој, Д-р Ојглинг (Engling) извршио је у лете 1877 год., у друштву са тадашњим старешином кр. баварск-млекарске огледне станице у Вајенстефану (Weihenstephan) Д-d Кленце-ом, један низ анализа, за које је такође узимано млеко од крава г. Чавола, али кад су оне биле на паши на алпама Процентни састав појединих проба показао је ове средње бројеве: 86·910% воде, 4·224% масних делова, 3·073% албумината (казеина и беланчевине), 5·014% млечног шећера и 0·777% пепела. —

Занимљиво је, али и објашњиво, да при поређењу просечне садршине млека, које је испитивано у Бечу и Тизису, млеко са алписке паше показује већи део воде, односно мање сувих састојака, него ли млеко, које је добивено од интесивнога храњења, богатијег у протеину, у «аустриској станари« бечке светске изложбе; а осим тога — мање и албумината и масних делова, међу тим више млечнога шећера. Што, супротно овоме у Форалбершкој, као и у свима планинским земљама, алписко млеко даје више масла и сира, него ли млеко од стајскога храњења, зими, биће узрок, поред неприродних погодаба борављења, и у домаћим стајама; и извесно би се то поправило,

[1]) Из ових објашњења још више излази вероватност да постоји деломична веза монтафонских говеда с једним главним представником краткоглавастог говечета; — једна појава, која се до јако врло мало у обзир узимала. Бикови у опште мање су оштар израз типске форме, него ли женска грла.

кад би се храна квалитативно и квантитативно повећала, и стаје би у опште биле боље.

Подобноет за гојење монтафонеких говеда, како се има обичај рећи, није „исправна“; међу тим она је у ствари „добро средња“, и тиме овај тип, према неким другим алписким расама, задобија првенство, јер се у новије доба скоро у свима земљама, где се стока држи ради млека, од ове тражи, да се до извесног степена може употребити и за гојење, пошто се одлучи од муже. Месо угојених грла није дабоме особито мекано, него више с грубим влакнима; мање је сочно и прилично угасите боје. У овом погледу наводи се бајаги искуство, да мрко црна грла у опште имају жилавије месо и опорију кожу, но сиво мрка или у опште грла отвореније боје, док прва опет боље стоје у погледу на количину масних делова у млеку. За краве угасите боје каже се да дају „дебље“ млеко, а отвореније боје опет да дају „много“ млека.

За *тегљење* (вучу) монтафонски волови нас могу са свим задовољити. Они иду полако, али су много дурашни и врло благог темперамента. У форалбершким одгајивачким срезовима сада се мање одгајивају волови од овога соја, почем је јака тражња у женским грлима, а прећашњи је велики извоз младих волова за Швајцарску и Горњу Италију опао.

Од осталих физиолошких особина истакнућемо још подобност: да се у туђини, нарочито у равнијим земљама и при непрекидном држању у стаји, како се каже — лако *аклиматизују* и храну корисно употребљују. Томе доприноси извесно највише изванредно јака конституција тела, мало склона болестима, нарочито болестима органа за дисање и варење, јер се отпорни организам не да лако пореметити у својим функцијама од утицаја промењеног начина живота, него се лобро прилагођава и у другим погодбама. И фактично, таква моћ акомодације (прилагођавања) као да је јединствена овоме типу. Додаћемо и резултате неколиких испитивања, која се ове ствари тичу. Како чистокрвних монтафонских запата има доста у разним аустро-угарским земљама, то је се дала могућност, да се испитивања и у овоме правцу предузиму. Разуме се, у овим испитивањима није се ишло за тим, да се констатују сва она ситна одступања у формама, кроз које идивидуе од оригиналних грла у даљим генерацијама морају да прођу, него да се фиксирају очигледније последице процеса варијације (измењивања), па да се тиме докаже бар општи правац, у коме се преображај врши. Навешћемо онај низ опажања, који смо добили прошлога лета од индивидуа чистокрвно одгајених монтафонских грла, на домени кнеза Вреде у Мондзеу (Mondsee) у Горњој Аустрији, и на властеоском добру ерцхерцога Албрехта у Мађарском Алтенбургу. И једна и друга грла стоје у истом генерационом реду. На оба су места испитиване зреле краве, у потпуном порасту, које су биле од потомства трећег и четвртог степена, и то у Мондзеу 12 грла, у Алтенбургу 18 грла. Апсолутним просечним подацима додајемо и диманзије које женска грла монтафонског типа имају у својој постојбини.

	у Мондзеу	Мађар. Алтенбургу	Постојбини
	у милиметрима		
Мере главе			
Линија између рогова	149	161	141
Линија између слепоочница	192	200	189
Спољна очна линија	245	255	247
Унутрашња „ „	193	205	195
Ширина образа . .	171	175	175
Ширина њушке . .	169	162	171
Дужина чела . . .	225	211	228
„ носа . . .	264	276	256
Дужина главе . .	493	487	484
	у сантиметрима		
Мере тела:			
Висина тела . . .	140·95	130·70	125·5
„ бедара на штапу	132·35		129·8
„ крстине код капка . .	136·45	133·75	132·5
Дужина предњине .	37·90	36·10	35·0
„ средњине .	74·50	75·50	72·3
„ позадњине .	51·15	50·25	48·9
Дужина трупа . .	163·65	161·85	156·3

	у Мондзеу	Мађ. Алтенбургу	Монтафону
	у сантиметрима		
Предња доња ширина тела . . .	51·00	49·60	46·1
Ширина гребена .	34·00	29·85	30·2
„ сапи . .	55·20	53·70	52·2
Обим грудног коша	188·70	179·20	179·9
Дужина предњих ногу	73·60	82·85	71·8
	килограма		
Жива тежина	489	447	300

Ако се ове апсолутне диманзије прерачунају на њихову релативну вредност у процентима спрам трију основних мера (дужине главе, дужине трупа и висине тела), како се и најбоље може представити сума и начин измене форама у туђинском месту, онда ће се добити ови бројеви:

	у Мондзеу	Мађ. Алтенбургу	Монтафону
	у процентима спрам дужине главе		
Линија између рогова . .	30·29	33·13	29·1
„ „ слепоочница	32·90	41·13	39·0
„ спољних очних углова	49·64	52·30	51·0
„ унутр. очних углова	39·18	42·15	40·2
Ширина образа	34·64	35·89	36·2
„ њушке	32·82	33·33	35·3
Дужина чела	46·50	43·28	47·1
„ лица	53·50	56·72	52·9
	у процентима спрам дужине трупа		
Дужина глане	30·17	30·12	30·9
Висина тела	80·06	80·75	80·3
Дужина предњине . . .	23·17	22·30	22·4
„ средњине . . .	45·54	46·64	46·3
„ позадњине . . .	31·29	31·06	31·3
Доња предња ширина тела	31·18	29·41	29·5
Ширина гребена	20·88	18·41	19·3
„ кукова (сапи) . .	33·75	33·18	33·4
Обим грудног коша . .	115·37	110·72	115·0
	у процентима спрам висине тела		
Дужина главе	37·68	37·29	38·5
„ трупа	124·89	123·06	124·5
Висина предњих ногу . .	56·20	55·28	57·2

Као што група релативних бројева показује *глава*, монтафонских говеда у *Мондзеу*, поређена с дужином трупа и статуром тела, са свима њеним деловима је мало *краћа*, само је лице на против дуже. Свеколике попречне диманзије, или ширине, изузев само линију између рогова, тешње су, а стешњавање је најјаче у ширини њушке и образа, па онда између спољних и унутрашњих очних углова. Релативне мере *трупа*, у погледу на висину тела, обиму грудног коша и ширину кукова, остале су исте, као год у постојбини; а дужина, предњине, средњине и позадњине, као и однос дужине трупа према вертикалној величини, показује се теориски нешто мало повољнији. Даље, боље се развио грудни кош, као што се то нарочито види из диманзија ширине доњег предњег дела тела, горње ширине грудног коша и гребена, као и из дубљег, спуштенијег тела (испореди дужину предњих ногу према висини тела). Од осталих промена у погледу на стас, боју длаке и употребне подобности јављају се ове: Грла су просечно већа и тежа; брже се у младости развијају; угасито мрка оригинална боја на даљем потомству постаје блеђа, преобраћа се у мрко сиву; рогови, кожа и длака бивају простији и суровији. Количина млека, по више годишњем просечном бележењу, износи 1979·6 литара.

(Наставиће се)

НАБАВКА ПРИПЛОДНИХ ГОВЕДА

У АЛГАЈУ, ФОРАЛБЕРШКОЈ, ТИРОЛСКОЈ, КОРУШКОЈ И ШТАЈЕРСКОЈ

од

Паје Т. Тодоровића

ПРЕДГОВОР

Набавка приплодних грла говеда, коју је Министарство Народне Привреде преко нарочитих изасланика извршило у страним земљама, у фебруару и марту прошле (1894) године, остаће, нема сумње, као важан чин на путу унапређења сточарства код нас. С тога сам сматрао да га треба забележити једним оваким радом, у коме ће се поређати најважније појаве, које су претходиле тој набавци, као и оне, које су биле у вези са самом набавком.

Као тадашњем референту за послове земљорадње и сточарства (осим коњарства) у Министарству Народне Привреде а уједно и члану комисије за ову набавку стоке, мени је дужност била, пре свих, да се прихватим овога рада. И ја сам се старао, колико је то могућно било, да он буде што потпунији. Међу тим не мислим опет, да овом раду присвајам право *студије;* он има да послужи више мање као *допуна* онога елабората, који је *„Комисија за изналажење мерâ за унапређење сточарства“*[1]) поднела Г. Министру Народне Привреде. При свем том, појимајући важност предмета сматрао сам за потребно, да поред својих бележака као резултатâ властитих опажања, и осталога материјала прикупљеног у току путовања, унесем приличан део из делâ чувенијих писаца и сточарских научника, нарочито оних који су се лично бавили испитивањима ових раса, које су за нас набављене. На тај начин, овај рад има ипак у неколико вид научно-испитивачки. Циљ је свему томе, да се код нас унесе што више правог знања и поузданих података о расама и њиховим приликама, како би се тиме сузбило свако фантастичко нагађање о томе, као што је на жалост било случаја и у јавности. Међу делима, која су нам не мале услуге учинила и у ориентисању при извршењу набавке, спомињем: проф. Dr. *M. Вилкенса* Die Alpenwirthschaft der Schweiz, des Algäus und der westösterreichischen Alpenländer (1885), и ем проф *Ф. Калтенегера* Die österreichischen Rinder-Racen (herausgegeben vom K. k. Ackerbau-Ministerium, erster Band: Rinder der österreichischen Alpenläuder, 1879). Остале писце наводно сам поглавито ради поређења, како би се чула и друга мишљења, ма да се аутентичношћу не могу мерити са првима.

Набављена приплодна говеда спадају у тако зване: *природне расе.* На очувању њихових особина, а од части и поправљање ових у циљу веће користи, утицале су, нарочито у новије доба, извесне установе и уредбе, које не мање заслужују нашу пажњу. С тога сам се и па њих обазрео у жељи, да нам послуже за углед и да од њих проберемо оно, што ће и у нашим приликама од користи бити. Многе од њих стоје на ступњу модерних и неопходно потребних мера за унапређење сточарства.

Даље напоминьем, да ми се нису могле промакнути из вида ни остале *привредне и културне установе*, као: пољопривредна удружења, пољопривредне школе, пољопривредне хемиске станице и сличне установе. На већем делу ових установа нама је још врло отворено поље рада, како за државно старање тако и за круг појединаца. Изнети циљ, побуде па и целу организацију њихову у земљама које су приближно, а неке и мањега, обима но што је наша отаџбина, међу тим су у култури доста измакле, сматрао сам и за патриотску дужност.

Најзад нисам пропустио завирити и у *живот* тамошњег привреднога народа, његове социалне односе, понеке навике и душевно расположење, а у намери, да нам и то буде један прилог ширег познавања приликâ и погодаба, у којима се народи у свом привредном и културном делању крећу.

Ова је расправа проткана и илустрацијама, које су израђене по фотографским снимцима, или по сликама у споменутим делима Dr Вилкенса и Калтенегера. Мени је жао, што код нас није још уведен обичај, да бар државни заводи сликају своја боља приплодна грла те да бисмо могли донети и слике неких грла, која смо ми набавили. За сада сам могао на свој трошак донети само слике неколиких грла *маријахофске расе*, која су ми била најближа, у топчидерској економији, а остајем у нади да ће се на другом ком месту донети слике бољих грла и из осталих државних завода; јер, како ће она бити већином оснивачи *нових стабала* у заводима, биће свакојако потребно поред тачног описа имати и слике њихове. Не треба да напоминьем, да у напреднијем свету овако раде и приватни а то ли државни заводи, чији је круг утицања далеко пространији и важнији.

Није непозната ствар, да је наша држава више пута набављала *са стране* приплодна грла признатијнх и препоручљивијих раса: говеда, оваца и свиња[1]). Веће набавке приплодних говеда датирају се од установљења управе државне ергеле и топчидерске економије, док је набавка страних раса оваца и свиња много млађег датума. Набављена стока већим делом дата је била на руковање и приплод овим државним заводима; а чињен је оглед, не баш тако срећан, да се набављена мушка грла, нарочито овце — дају непосредно појединим домаћинима, привредницама ради облагорођавања домаће стоке.

Као што се зна, како за управу државне ергеле тако и за топчидерску економију набављене су у прво време говеда расе *једнобојних беложућкастих говеда:* лаванталске и маријаховске расе. Доцније су набављена грла расâ *мрких говеда* (швицких и алгијских), а у новије доба грла расâ *шарених говеда* (бернско-фрајбуршких, сименталских и пинцгавских[2]). Као што се из овога види, и код нас се ишло у овим пословима по моди, која је владала у страном свету, а нарочито у суседној нам Мађарској, која нам је све до скора била једини лиферант „модерних“ раса. Колико су погрешни били ови радови, види се из ових тачака, које је споменута сточарска комисија констатовала:

„1, што у раду око унапређења сточарства није се стално радило, према напред смишљеном и утврђеном плану и циљу запата, — није дакле било никаквог систематског и интенсивног рада према начелима сточарства и потребама наше земље; на пример: *није се истрајало у поправци стоке са једном истом страном расом*, нису одбирана најбоља грла за приплод но су обично најбоља продавана, а лошија у заводу задржавана за даљи запат итд;

2, што није увек рађено са довољно стручне спреме и са довољно средстава; заводи су добијали старешине често од са свим других струка, па онда руковођене поправке стоке у њима није могло бити ни у колико рационално;

3, *што се није никад истрајало у облагорођавању наше домаће стоке, нити се обнављала крв;*

4. *што нису увек биране за поправку такве стране расе, које су имале типске сличности са нашом стоком, и што је се више полагало при избору стране расе на њен „глас“, него ли што се пазило да се из те расе изберу за приплод доиста најбоља грла;*

5, што се није наша стока поправљала према каквим одређеним правцима и према потреби, која је у тим правцима требала да се постигне и

---

[1]) Штампан у Тежаку 1893 год. бројеви: 42 и 43, 44 — стр. 357 и 369 (онако, како је примљен у Привредном Савету).

[1]) Зна се, да је још пок. Кнез Милош доводио у нашу земљу боље бикове из Мађарске, али се не зна поуздано, од какве су расе били ти бикови. Бољи домаћи сојеви у Шумадији и Колубари као да су производ тога утицања; а како у овима постоји и особине *боље* млечности, то је сва прилика, да бикови *нису* били од чисте крви мађарских говеда, јер су ова лоше млечности. Кнезу Милошу су следовали друге тадашње старешине, као: Ресавац у Ресави, и др.

[2]) Био би збиља врло похвалан посао, кад би се неки од млађих и вреднијих чиновника споменутих држав. економних завода подухватили, да нам по службеним подацима изведу ово кретање приплодних говеда (па и остале стоке), као и начела која су важила у њиховом приплоду. Оба ова завода имала су вазда понајзначајнијег утицаја на наше сточарство, а период времена који су за собом оставили, — топчид. економија 43 године, а држав. ергела 42 год, — свакојако би нам дао врло интересантне ствари за историјску страну питања о унапређењу сточарства код нас.

6, што је извршена, набавком разних страних раса, у разна времена, једна мешавина, како добијених мелезана, тако и мешавина тих страних раса са нашим сојевима стоке«....

Као год у страним земљама, тако и код нас, као да је највећа погрешка учињена са довођењем раса шарених говеда, које су данас поглавито оличене под именом »швајцарска говеда«. Мимо економске заводе и ратарске школе, ова је стока почела нагло да се увози и од стране приватних одгајивача, и то искључиво са пештанске пијаце, куда се, разуме се, износило на продају махом шкарт. Ресултат овога је, да се код нас виђају у толикој мери мелезани од шарених говеда; али и — да сада знамо више за случајеве туберколозе код говеда, понајвише на шареним говедама[1]).

Тој струји хтеде да подлегне и набавка приплодних говеда, *која је одређена била за јесен 1893 год.* По једној белешци било је у предрачуну да се набаве ова грла:

2 бика *пинцгавске*	расе за	1600	дин.
20 крава »	» »	14.000	»
2 бика *бернске*	» »	1.600	»
10 крава »	» »	7,000	»
2 бика *сименталске*	» »	1.600	»
10 крава »	» «	7.000	»
Свега грла 46		дин. 32.800	

Но, није се остало само на томе. Знајући, да су многи стални окр. одбори одредили знатне суме на привредне циљеве, и да су неки отпочели сами набављати приплодну стоку са стране, расписом су они извештени о намераваној набавци и позвати су, да се користе овом приликом како би државни изасланици могли набавити приплодна грла и за њихову потребу. Тиме се, на сву прилику ишло на то, — да се, по свој земљи растуре оне исте расе које су предложене за потребу државну. Но обртом који је наступио у Министарству Народне Привреде у августу 1893 год. постигнуто је, да се и ово питање изведе на чистију стазу. Пре свега је захтевано, да се досадашњи радови и покушаји, државни и приватни, на побољшању нашег сточарства, у свом његовом пространству, стручно критички оцене, па да се, на основу научних начела и правих потреба наших, утврди један систематски план рада. То је изазвало састав споменуте *сточарске комисије*, која је с највећом збиљом приступила своме задатку; а можемо без пренаглења потврдити, да га је и потпуно стручно решила[2]). Она је, као што је познато, тачно оценила све досадашње радове и покушаје државе — преко својих завода и школа — привредних удружења и приватних, у области поправке наше стоке, прецизно одредила мере које треба држава и самоуправна тела у земљи да предузимљу и, користећи се добрим познавањем наше стоке, њених мâна и добрих страна, издвојила поједине сојеве и предложила начине и методе поправке ових. Она је у постављеном јој задатку избегавала свако шаблонирање и угледање на укусе туђе, него је утврдила један систем, коме је основица: ресултати и искуства добивена код нас. Према томе, она је постигла, да питање о поправци наше стоке, — сада можда први пут, постави на научну основу и доведе у склад са интересима ове гране у целој земљи, као и појединим делова њеним. С тога није чудо, што је комисија неке сојеве наше стоке оставила да се у својим добрим особинама и даље развијају под утицајем рационалног одгајивања, храњења и неговања, а за друге предложила укрштање са страним расама, како би се што пре у њима створиле нове особине и нове привредне подобности, које одговарају привредничкој потреби дотичних крајева.

Да је комисија рад свој засновала на истинитим фактима и правим интересима нашега сточарства, доказ је, што је извештај њен у целини, па готово и у свима појединостима, примљен у Привредном Савету. Оно, с чиме се Привредни Савет није сложио, и не иде строго у језгру рада комисиског; али сви погледи на досадашње радове, предлози комисијски о методама гајења домаћих врста и сојева стоке и о увођењу страних раса, распоред сојева по регијовима итд., па онда — мере које државе и самоуправна тела код нас треба да предузму за унапређење ове гране, нашло је потпуног уважења у Привредном Савету.

Добивши такову оцену, Министарство Народне Привреде приступило је одмах раду у правцу који је комисија обележила. Но, да би се боље разумело оно што је за овим следовало, навешћемо дотична места из извештаја комисиског која се тичу *унапређења говедарства, овчарства и свињарства*. Она гласе:[1])

»За унапређење *говедарства* комисија је, према материјалу, што га наш народ има и који се може поделити у главноме у *три* рејона, а ти су:

а) *планинска говеда* у окрузима: ужичком, већем делу рудничког, крушевачког, топличког, врањског, пиротског, тимочког, црноречког, крајинског и неком делу пожаревачког;

б) *долинска говеда*, у окрузима: подунавском, крагујевачком, моравском и оближњој њиховој околини; и

в) *ваљевска говеда* са сојевима колубарским (прелазе и у подунавски округ) и тимнавски, — решила:

А, за рејон планинских говеда да се набаве ради укрштања бикови: *алгајске, монтафунске и горњоинталске расе;*

Б, за рејон долинских говеда, бикови: маријахофске и лаванталске расе, који ће се употребити нарочито у Поморављу и Млави за обнављање крви, пошто су говеда тамо много раније са добрим успехом већ поправљена са овим истим расама;[2])

В, за рејон ваљевских говеда да се не набавља и не препоручује никаква страна раса, него да се набави потребан број мушких и женских приплодних грла, па да се из њих, бољим одбирањем, храњењем и негом у државним заводима образује стабло за поправку ових говеда.

Да би се потреба у биковима препоручених раса могла у земљи лакше да подмирује, и да би ова грла што боље била привикнута на наш климат, треба у нашим пољопривредним заводима гајити ова говеда у чистој крви.

Што се тиче потребног броја грла именованих раса и наших сојева, комисија се није могла упуштати у оцену, пошто то зависи у првом реду од материалних средстава, а у другоме од тога, колико тих грла наши поједини државни заводи, према стајама, могу да приме. Но комисија држи, да би *распоред* овог набављеног приплодног материјала за рад даљег запата и покушаја на укрштању требало по држав. заводима овако извршити:

а) шкартирати сва приплодна грла осталих страних раса, које се ту гаје, а које нису од стране комисије препоручена у циљу поправке говеда;

б) да се заводу љубичевском и добричевском поверe приплодна грла маријахофске и лаванталске расе, а топчидерском заводу маријахофска;

в) да се приплодна грла алгајске, монтафунске и горњоинталске расе, која се поново набаве, или из осталих завода буду шкартирала, гаје ради размножавања и укрштања код управе ратарске школе у Краљеву и виноделско-воћарске школе у Букову;

г) да се набављена приплодна грла ваљевских говеда гаје ради покушаја и запата у чистој крви при управи топчидерске економије.

За потребу округâ у Србији како оних, који су се већ обратили, тако и оних, који би се у будуће обраћали господину

---

[1]) Случајеви туберкулозе, како нам је познато, јавили су се код приплодних грла бернских говеда Ратарске Школе у Краљеву, и пинцгавских у Топчидерској Економији.

[2]) Налазимо за умесно да забележимо и овде имена чланова ове комисије. Председник је био г. Љуба Новаковић, начелник одељења за трговину и радиност, и одељења за земљорадњу и сточарство; — чланови: г.г. Светозар Љ. Гавриловић, шеф одељења држав. монопола, Алекса Љ. Поповић, управник управе држ, ергеле, D-r Зарија Поповић, главни марв. лекар, Петар Д. Тодоровић, окр. марвени лекар, и референти одељења за земљорадњу и сточарство: Павле Т. Тодоровић и Милосав Куртовић. Предлог је био, да у комисију уђе и г. Чеда Поповић, начелник мин. нар. привреде у пенсији, секретар секције за сточарство Срп. Пољопривредног Друштва, али је се он у то доба бавио изван Београда службеним послом. Међу тим, као референт овога предмета у Привред. Савету он је у свему готово био солидаран с одлукама комисије.

[1]) «Тежак« 1893 бр. 42 — 43 стр. 359.

[2]) Препоручујемо пажњи интересованих читалаца чланак Dr *Зарија Поповића* «Једна важна напомена одгајивачима говеда», штампан у «Тежаку» 1894 год. (стр. 330 и 334) у коме су добро изнесени докази о овоме.

министру с тражњом, да им се набаве страни бикови, према рејону, који су горе означени а које подробније, биће задатак стал. сточарско-ветеринарске комисије и у појединостима да изведе и проштудира, комисија је мишљења, да такође треба набављати приплодна грла из оних раса, које одговарају рејону.

3. За унапређење *овчарства* комисија је закључила, да од страних раса треба набављати:

а) за поправку вуне овце *рамбује без бора*, које су и до сада у том правцу у држав. заводима показала врло добре успехе, и то за све оне крајеве у земљи, у којима се овце већ одликују добром вуном. Рамбује ће поред вуне поправити код тих оваца и крупноћу и гојазност.

б) за поправку свију осталих, нарочито више планинских оваца, којима је потребна већа гојазност и раније телесно развиће, да се набаве овнови расе сусдаун (Soushdown); но ове да се претходно опробају у државним заводима у укрштању са нашим овцама бар за једну годину дана.

Што се распореда тиче, комисија је мишљења, да се у заводу добричевском гаје рамбује у чистој крви и чине покушаји укрштања с кривовирским и осталим тимочким овцама; а неки део да се гаји при винодељско-воћарској школи у Букову,

Сусдаун пак да се гаје у љубичевском заводу у чистој крви и да се укрштају нарочито с липским и моравским овцама; за тим још при управи ратарске школе у Краљеву и ту да се укрштају са краљевкама.

Докле се не опробају сусдаун — у Љубичеву и Краљеву, ако би поједини окрузи тражили за поправку својих оваца боју страну расу, дотле им се могу набављати овнови расе рамбује без бора, што су ове овце са сусдаун-ом дали и у другом свету врло добре производе укрштања.

Из државних завода треба остали мерино шкартирати.

4. За унапређење *свињарства* да се за масу првенство употребе за укрштање мађарске свиње „мангулице“, чиме би се извршило обнављање крви.

За постигнуће веће гојазности и ранијег телесног развића а за Поморавље и иначе, где се то буде захтевало, да се употребљују и препоручују енглеске свиње, расе беркшајерске (црне свиње), које су издржљивије, нашим приликама прилагодније и на пештанској пијаци боље плаћају, него ли јоркшајерске свиње (беле енглеске свиње). Ове јоркшајерске свиње да се из завода шкартирају и да се никако више не препоручују.

За поправку мачванских и околних свиња да се набаве *буђеновачке свиње* и да се оне држе и гаје у топчидерском заводу. А односно распореда осталих свиња, где да се гаје, комисија је мишљења да беркшајерске свиње треба гајити у Добричеву и то у чистој крви, а мађарске, опет у чистој крви, у Љубичеву, а по могућству и код пољопривредних школа.

5. Набавку све ове стоке, а по најпре говеда, требало би што пре извршити према потреби појединих завода и порукама појединих окружних одбора. Говеда препоручених страних раса треба набавити на самоме извору, у њиној постојбини, а никако, као што је до сада практиковано са спахиских имања у Мађарској и осталим покрајинама Аустро-Угарске“.

Први корак, који је предузет на извршењу ових одлука био је: одређивање комисија, које ће по државним заводима извршити преглед и оцену приплодне стоке и лучење — шкартирање — непотребних грла. Ради тога су за управу Државне Ергеле, Љубичево и Добричево, као и за управу Топчидерске Економије, пошто ови заводи имају много стоке, одређене *две* комисије; а управама Ратарске Школе и Виноделско-воћарске школе наређено је, да оцену и издвајање сâме оне учине и да списак својих приплодних грла пошаљу Министарству[1]).

Кад је Министарство добило извештаје о приплодној стоци у свима заводима као и о томе, колики број грла од појединих врста стоке, према простору, производњи хране и осталим погодбама за рационално држање стоке може сваки завод примити, онда су утврђена за заводе ова сточна стабла:[1])

I. За ратарску школу

2 бика алгајске расе
12 крава » »
2 овна саусдаун расе
15 оваца (и то 5 брава саусдаун расе и 10 брава оваца „краљевке“)
2 нераста мађарских свиња („мангулице“)
4 крмаче » »

По предлогу комисије за грла у управи држ. ергеле, ова школа добија од исте управе:

1 бика и 1 јунца алгајске расе,
3 краве и 1 теле (женско) исте расе.

По предлогу комисије за грла топчидерске економије, школа добија и отуда:

1 краву алгајске расе.

Од свога приплода школа задржава: 1 бика и 2 краве алгајске расе.

Према томе требало је школи за попуњавање стабла набавити још:

4 краве алгајске расе
2 овна саусдаун расе
5 оваца » «
2 нераста мађарских свиња и
4 крмаче » »

II. За школу за винодеље и воћарство

2 бика монтафонске расе (оберинталске или алгајске),
4 краве « »
2 нераста мађарских свиња
4 крмаче « «
Овце рамбује (задржава досадашње стабло).

Управа ове школе захтевала је искључиво говеда монтафонске расе.

Сва је ова стока, изузев овце, требала да се набави са стране.

III. За управу државне ергеле

а) Љубичево

3 бика лаванталске расе
15 крава » »
2 нераста мађарских свиња
6 крмача » «
2 овна саусдаун расе
33 овце, и то: 20 брава саусдаун расе и 13 бр. липских оваца.

б) Добричево

2 бика маријахофске расе (или мирцталске),
10 крава » »
2 нераста беркшајрске расе
8 крмача » »
Овце рамбује (задржава досадашње стабло).[2])

Сва је ова стока требала да се набави, и то, осим липских оваца, којих има у селу Липама код Смедерева, све остало на страни.

IV. За управу топчидерске економије

2 бика маријаховске расе
20 крава « »
1 бик колубарског соја
10 крава » »
2 нераста буђеновачких свиња
4 крмаче » »

---

[1]) У комисију за оцену и лучење стоке при управи држав. ергеле одређени су ови чланови: управник Алекса Љ. Поповић, шеф одељења монопола Светозар Љ. Гавриловић, референат мин. Милосав Куртовић и марв. лекар управин Освалд Репић; у Добричеву придружио се комисији као члан, помоћник управин Александар Мијоковић. Комисија за стоку управе топчидерске економије била је састављена од ових чланова: управник Александар Секулић, референат министарства Павле Т. Тодоровић, глав. мар. лекар Д-р Зарија Поповић.

[1]) Пошто је овде реч само о набавци говеда, оваца и свиња, то се наводе стабла само ових врста стоке.

[2]) Мишљење је било, да се ради обнављања крви набави на страни који ован ове расе.

И за овај завод имала се набавити нова стока, и то: колубарска говеда и буђеновачке свиње у земљи, а остала стока на страни.

Кад се сведу укупно сва грла по расама, онда је требало са *стране* набавити:

а) *говеда*

алгајских крава		4	грла
монтафонских (оберинталских или алгајских):	бикова.	2	»
	крава.	4	»
лавантalских:	бикова	3	»
	крава	15	»
маријахофских (и мирцталских):			
	бикова	4	»
	крава	40	»
Свега грла говеда		72	

б) *оваца*

саусдаун:	овнова	4
	оваца	25
Свега брава		29

в) *свиња*

мађарских:	нераста	6
	крмача	14
беркшајрских:	нераста	2
	крмача	8
Свега свиња		30

По приближном рачуну, набавка све ове стоке на страни изнела би на 45.000 дин., и то сама говеда стала би око 38.700 дин. (1 бик по 800 дин. и 1 крава по 500 дин.), а овце и свиње око 6.300 дин.[1])

Стални окружни одбори, одазвавши се на поновљени позив Министарства, одредили су за набавку приплодне стоке, и то:

а, *за бикове*

Стални одбор	подрински	3.000	дин. ср.
» »	крагујевачки	10.000	« »
» »	пожаревачки (за срезове хомољски и звишки)	2.400	» »
» «	топлички	5.000	» »
» »	крајински	7.700	» »
» »	крушевачки	12.000	» »

б, *за свиње*

Стални одбор	крушевачки	1.800 дин. ср.
	Свега	41.900 » «

Овај је новац послат Министарству (од сталног одбора крушевачког донео је његов нарочити изасланик г. Љуба Николић, који се изасланицима Министарства придружио у Бечу).

Осим тога Министарство су известили, да ће употребити на набавку приплодне стоке, поглавито бикове:

Стални одбор подунавски, *за 16 бикова* (по 800 дин.), 12.800 динара.

Стални одбор врањски 3000 дин.

Како пак ови одбори нису послали били новац, то се њихове пријаве нису узимале у у обзир.

И тако, кад се саберу суме које су узете у предрачун за набавку стоке за државну потребу, и суме које су стални окружни одбори послали, на ову набавку имало је се утрошити укупно 86.900 дин.[1])

Кад је овако био готов распоред стоке по државним заводима и наређена продаја одлучених грла, да би се што пре начинило место новој стоци, требало је по мишљењу комисије одмах приступити набавци нове стоке, и то најпре на страни, пошто су и цене стоке, услед тамошње неродице у сточној храни, знатно јевтиније биле. Усвојивши предлог комисије, Министар је за изасланике за набавку: говеда, оваца и свиња одредио гг. Светозара Љ. Гавриловића, Перу Д. Тодоровића и потписаног. Но како ускоро наступи промена владе, 9 јануара, то је изгледало, да ће се ова ствар у најмању руку одложити, ако не можда још по дојакошњем обичају и сасвим напустити. Али на енергично заузимање шефа одељења за земљорадњу и сточарство г. Љ. Новаковића, нови министар г. Сима Лозанић, као можда први и једини од својих претходника, одобрио је да се у овом послу настави, како је раније закључено.

Снабдевши се и новчано, потпомогнути позајмицом из класне лутрије, ми смо се могли кренути на пут 25 јануара пр. г. у 6 часова у јутру. Тог дана смо стигли после подне у Будим-Пешту и ту смо се задржали у намери, да се обавестимо о набавци мађарских свиња, којих, како смо раније дознали, има у врло добром избору у мађарском државном сточарском заводу — *Мезехеђешу*.

Дошав у Пешту, дужност нам је налагала, да се јавимо најпре српском консулу, и да с њим најпре измењамо мисли о извршењу наше намере. Генерални консул г. К. Христић понудио нам је одмах своје посредовање; и ми смо сутра дан с њим отишли у мађарско пољопривредно министарство. Пријављени смо секционом шефу за ратарство г. *Ратају*, који нас је предусретљиво примио; али како предмет о коме смо хтели обавештења не спада у његову надлежност, то је позвао другога, да се с нама споразуме. Резултат је овога био: 1, да ће нам се ма и пре редовне продаје (која је обично у мају) уступити из мезехеђешког завода потребан број нерастâ и крмачâ мађарских свиња; и 2, да би нам се из истог завода могли дати овнови рамбује без бора. На питање: да ли у ком државном заводу имају саусдаун оваца, добили смо одговор, да су чиљени покушаји укрштања саусдаун са домаћим, дуговуним, овцама, али да чистокрвних саусдаун немају. Осим у Мезехеђешу, гаји се одличан запат мађарских свиња на државној домени и другом сточарском заводу у Мађарској, — *Кишберу* (код Ђура)....

27-ог Марта приспели смо у Беч. У Бечу смо требали остати неки дан, како би се детаљно обавестили о местима и начинима набавке говеда у аустриским покрајинама, као и о местима набавке беркшајрских свиња и саусдаун оваца; затим о односима транспорта и ветеринарских прописа који важе у појединим земљама монархије. Осим тога имали смо у мислима порадити и на олакшицу возарине за купљена грла.

Ради обавештења о свему овоме потребно нам је било посредовање нашега посланства у Бечу; за то смо, пре свега, отишли к'њему. Познат са своје готовости, да нарочито у привредним питањима буде ваздa брз посредник, г. Ђ. Барловац

---

[1]) По једној белешци, која се нашла у Министарству, изгледа да је неки Вилхелм Валтенберг, економ и члан пољопр. друштва у Бечу (II. Praterstrasse 64) посредовао за набавку под овим погодбама:

«1 вагон од 1 бика и 9 јуница (9 до 11 месеца), да се набавка изврши за 4, најдаље 6 недеља. Говеда су најблагороднијег оригиналног запата, транспорт на сопствени ризик и трошак до Београда.

I Пинцгавски бикови по 300 дин. у злату
1 јуница « 250 « « «
II Бернски бикови « 550 « « «
1 јуница « 480 « « «

При порудбини плаћа се половина, остатак по предаји говеда.
Кад се узме мање од 10 грла 25% скупље.

Најрационалније је купити стеоне јунице од 2—2½ године, а бикове од 1½ до 2 године. И онда се може у вагон товарити:
Пинцгавских говеда: 1 бик и 7 јуница
Бернских « 1 » « 6 «
Погодбе су исте.

Пинцгавских говеда стаје: бик од 1½— 2 год. 650 дин. у злату
стеона крава музара 600 « « «
стеона јуница од 2 до 2½ год. 520 » « «

Бернска говеда: бик од 1½—2 год. 1050 дин. у злату
стеона музара 950 « » «
стеона јуница 2 до 2½ год. 800 » » «

[1]) Стални одбор подунавски набавио је преко својих изасланика, бикове за свој округ у Штајерској, околини Најмаркта, дакле *од оне расе, која је препоручена за сточарски рејон* који обухвата и округ подунавски.

отправник послова постарао се да нас упозна са својим личним пријатељем г. *Максом Просковецом*, ц. кр. тришесом и бив. секретаром одбора последње међународне пољопривредне изложбе у Бечу На првој конференцији у стану г. отправника ми смо г. Просковецу изложили све што желимо; а на другој која је била сутра дан, он нам је по претходном договору са надлежнима из ц. кр. Министарства Пољске Привреде и осталим обавештеним лицима поднео детаљан одговор, који се, од прилике, сводио у овим тачкама:

1, да ће нам се дати препоручна писма на виђеније личности, које би нам биле на руци при куповини стоке у аустриским покрајинама;

2, да је за транспорт стоке на железници потребно да свако грло има свој „сточни пасош," а при утоваривању на железници извршиће, по дужности, преглед сваког грла надлежни сточни лекар;

3, експорт приплодних грла која будемо набавили влада ће потпомоћи, а ако се од стране посланства интервенише могућно је, да ће се добити и јефтинији подвоз;

4, да би и Министарство Унутрашњих Дела могло свратити пажњу поглаварима (шефовима) влада појединих круновина да нам и они буду на руци у нашој мисији.

Прелазећи на стручан разговор о особинама и каквоћи расâ, од којих имамо набавити приплодна грла, г. Просковец је напоменуо, да, по његовом сазнању, Алгајци од 60 година на овамо купују оберинталска говеда, па их под своје продају. Даље, да су Мађари последње јесени у великом броју накуповали оберинталска говеда, јер ова стока задобија све већу пажњу у круговима привредникâ поради своје издржљивости — лаког акліматизовања у страним земљама — и особито добре млечности. Област је ове расе од Инсбрука на више, у долинама Ина (у Тиролској).

Осим тога, похвалио је и особине ечландских говеда (у околини Мерана), мурбоденских и мирцталских (у Штајерској) и пинцгавских (у Салцбуршкој).

Од бољих и чувенијих аустриских оваца свратио нам је пажњу на *селандске* (Seeländer) овце у Корушкој; и најзад препоручио нам је суфолкске свиње.

Разуме се, да овај други део разговора који се водио између нас и г. Просковеца, није имао за циљ да нас одврати од нашега утврђеног плана у погледу на избор расâ, колико да у опште попуни једну обичну измену мисли.

Меродавни суд о избору расâ, начину и методама, усвојеним за поправку наше стоке, с нестрпљењем смо очекивали од друге стране; а то је од чувеног научника и сточарског писца Др. *Мартина Вилкенса*, професора бечке пољопривредне Велике Школе. Ми смо г. професора ради тога посетили у његовом стану; а с нама је ишао и г. Савко Кучпарић држав. питомац за прераду млека у Бечу, његов слушалац.

Професор Вилкенс станује у својој вили у IX кварту бечком (Sternwarth-strasse 48). Приближавајући се његовом кабинету за рад, нама изађе на сусрет човек на јако седе браде која га издаваше да је близу седамдесете, насланајући се на штап. То је био чувени научник, некадашњи професор потписаног, који је својом живом и примамљивом речи, или критички и строго научно написаним делима многе увео у истине сточарске науке и показао путе разумнога делања на сточарству. Ушав у његов кабинет, нама се указаше пуни зидови књигâ, препаратâ и сликâ, међу којим је овај високи ум засновао своја ненадмашна истраживања, која су нашла изразâ у његовим делима: Form und Leben der landwirttschaftlichen Hausthiere (Облик и живот пољопривредних домаћих животиња) и Die Rinderrassen Mittel-Europas (Расе говеда у средњој Европи).

После уобичајеног међусобног представљања, г. професор нас својим карактеристичним врскавим говором ослови са: „Was wünschen die Herren" (Шта желите)? — Говор се водио о нашем задатку, о стању нашега сточарства и материјалу којега имамо у стоци код нас; за тим су изнесени разлози о избору раса, које су усвојене за поправку наше стоке, а нарочито је истакнут повољан успех који је у једном делу наше отаџбине већ постигнут са лаванталском и маријафоском расом, које до душе данас нису „у моди". После тога је умољен г. професор, да нас као врсан познавалац западних аустриских раса говеда, и прилікâ у којима се налазе, упозна са местима, где ћемо моћи добавити најбоља оригинална грла, по могућству и препоручи лица, која би нам у послу била на руци.

Тема разговора била је одиста врло пространа, тако да је он свој одговор дао у виду читавог једног предавања. Па да би избегао понављање, он нам је — ваљда већ и по професорској навици — препоручио, да писаљком прибележимо, на шта нам буде пажњу обратио. Садржина његовог „предавања" била је у главноме: кратак али језгровити опис особинâ и привредних подобности расâ о којима је реч, избегавајући да подвргава критици већ утврђени план рада на поболшању нашег сточарства, у толико пре што су покушаји са овим расама већ дали извесне повољне ресултате. Међу алписким расама нарочито је истакао добре особине *оберинталских* говеда, која се за поправку млечности могу препоручити. *О „мирцталској раси", вели, не може данас бити говора; она је изгубљена у својој постојбини, долини реке Мирце (у Штајерској), и на место ове данас је тамо алгајски и оберинтални сој, који се продаје подимзном „мирцталери."*

У погледу на избор крава, нарочито упозорује на „млечну пробу," коју треба из ненада извршити, и на млечне знаке: „млечну жилу" и „млечну јамицу." Тако звано „млечно огледало" непоуздан је знак. По његовом искуству: *краве мрке боје, мургасте, боље су музаре од кравâ отворените боје;* по томе су и монтафонске краве млечније од алгајских.

За набавку алгајских говеда проф. Вилкенс препоручује град Сонтховен и околину до Оберсдорфа, у баварском Алгају; за монтафонска говеда — Форалбершку, јужно од Брегенцервалда, ма да по његовом казивању добрих „монтафонера" има и у Алгају; и за оберинталска — Оберинтал до Инсбрука у Тиролској. Лаванталска говеда треба тражити у Лаванталу у Корушкој, давши нам уједно и своју карту адресовану на г. А. Колерта, адјункта Пољопривредног Друштва за Корушку у Целовцу (немачки = Klagenfurt); а маријахофска говеда наћи ћемо у околини Најмаркта и Санкт-Ламбрехта у Штајерској.

По што нам је г. професор показао још правац нашега путовања, како би у једној рути прошли сва места где нам се ваља задржавати, и, на крају, изнео и просечну цену биковима и кравама од свих раса, препоручивши нам уједно, да при одабирању и куповању грлâ верујемо само својим очима, ми смо завршили нашу посету.

После тога је коначно утврђен план нашега путовања, и то овим редом:

Најпре извршити *набавку говеда*, која је најмнобројнија. Ради тога из Беча отићи преко Салцбурга у Минхен (у Баварској) а одатле у Сонтхофен, и у околини овога набавити *алгајска говеда*. Из Сонтхофна отићи у Брегенц (у Форалбершкој) и у околини Шрунса, као главног места Монтафона, набавити *монтафонска говеда*. Одатле отићи у Оберинтал (у Тиролској) до Инсбрука, и тамо набавити *оберинталска говеда*. Из Инсбрука отићи у Целовац (у Корушкој) а одатле у Лавантал, те набавити *лаванталска говеда*, а за тим — у Најмаркт и Санкт-Ламбрехт (у Штајерској) и тамо набавити маријахофска говеда. Овим би завршена била набавка говеда, те би се одатле, преко Леобена и Семеринга, вратили у Беч.

Из Беча би отишли у Моравску, те би тамо по препоруци г. Просковеца набавили *саусдаунске овце* и *беркшајерске* нерасте. Отуда би се опет вратили у Беч и у повратку за отаџбину свратили би у Б. Пешту и Мезехеђеш ради куповине *мађарских свиња* и *рамбује овнова*.

I

Рано ујутру 31 Јануара сели смо на брзи воз „западно железнице" (Westbahn-a), који преко Салцбурга води у Минхен. 3-ег фебруара приспели смо у Сонтхофен, седиште баварскога *Алгаја*. У Бечу смо оставили најлепше топло и сунчано време, а у Алгају смо затекли снег већи од једног метра са оштром планинском зимом.

Сонтхофен (нем.: Sonthofen) је град (или управо трговиште — «Markt») у долини реке Илера, по којој се и долина немачки зове „*Илертал*" (Ilerthal). Град лежи на равном месту у подножју једног омаленог брега, који му је на источној страни; од осталих страна има пред собом раван, која се пружа од Именштата, као првог већег града у овој долини, па до најудаљенијег града на југу — Оберстдорфа. Целу долину просеца

локална железничка пруга, којој је последња станица — Оберстдорф, а код Имењштата везана је са главном пругом из Минхена у Линдау (на боденском језеру). Негде се долина сужава на саме обале речне, а негде је она доста широка, као што је од Сонтхофена до Имењштата, или око Оберстдорфа. Даљи поглед од Сонтхофна сусреће се са снежним врховима и главицама алгајских алпа, и то западно на форалбершкој страни, а јужно и источно на тиролској страни. По политичкој подели Баварске Сантхофен је главно место сонтхофенског среза (Bezksamt Sonthofen

Илертал је само један мали део Алгаја. Под именом „*Алгај*“[1]) некада су се разумевали и неки предели Форалбершке и Тиролске; а сада се тим именом зове само овај крај у Баварској, који се некада звао „*Обералгај*“.

Алгај као једна покрајина Баварске, протеже се северно од града Кемптена на југ до границе Тиролске; али у Алгај у обичнијем говору узимљу се само срезови: сонтхофенски и имењштатски. Ова два среза дају фигуру, доста сличну нашој Србији; и као год што Србију одваја моравска равница на источну и западну половину тако и Илертал дели Алгај на источну и западну страну.

Алгај је *алписки крај*. Западна је страна наставак планинског венца (ланца) „Брегенцервалда“ из Фаралбершке. Геогностички састоји се из моласе[2]), која допире до између Имењштата и Сонтхофена у Илертал; и онда из флиша који иде јужно према Оберстдорфу, прелази на десну обалу Илера и долази северно до места Хинделанга (Hindelang). На југу и истоку Илертал се граничи кречним планинама, које северно иду до Хинделанга. Илертал је на висини просечно 800 мет. над морем; Имењштат, као северна капија у алгиску алписку област, лежи 720 м. н. м., а Бриксау (Brigsau) у Бриксауерталу, најјужније веће село горњега Илертала, лежи на висини од 971 м. н. м. Река Илер постаје тек ниже Оберстдорфа, где се састају 3 речице (Брајтах, Стилах и Третах). Од Имењштата до Бриксау Илертал је дугачак $4^1/_2$ до 5 географских миља. Клима је у Илерталу доста сурова, оштра, услед високог положаја, и што је долина изложена дувању северних ветрова. Западни алписки ланац показује блажије облике и мања узвишења но источни и јужни ланци, који су врлетнији и са високим бреговима. При свем том, алгајске алписке паше не иду тако високо као у Швајцарској. Највише алгајске тако зване „бачиске паше“ које леже већином на западним и северозападним странама бregова, ретко да допиру већу висину од 5000 стопа н. м.; док се ове у Швајцарској подижу и на висину од 7000 (за говеда) па и 10.000 (за овце) стопа н. м.

При описивању алписког газдинства у Алгају — као и у осталим алписким земљама обухваћеним овом расправом — које стоји у природној вези са сточарством свих алписких земаља, долазиће нам уз реч неки *називи*, који изискују објашњења. С тога, пре но што пређемо на даљи опис односа у Алгају, ми ћемо укратко овде дати та објашњења; а она с малом или никаким изузетком важе скоро за све земље, па и за Швајцарску.

Под називом „**алпе**“ (или „алме“ у Тиролској), немачки „Alpen“ („Almen“), у *привредном* смислу, разуму се брдске земље обрасле травом, које поглавито служе за пашу, и то у првом реду за пашу говеда. Разликују се у главноме: „*бачйске алпе*“ (Sennalpen), као најбоље за музаре, на којима су и бачије (станаре), тј. зграде за руковање и прераду млека, а ова је на алпама упућена поглавито на израду *сира* (тврдога); и *јаловиньске алпе* (Galtalpen), које су лошије и стрменитије, и на њих се истерује остала стока која се не музе — која се код нас зове „јаловиње“ — а то су: јунад и јунице, јалове краве, волови и коњи, по негде и стеоне краве. Правило је, да се алпе само опасају а никако не косе; али више се пута на већим алпама одвоји по која деоница (парцела) те се коси, како би се од туд добивено сено могло на крају бачијања, или у почетку, у пролеће, полагати стоци као сува храна. Само се тако називане „предње алпе“ у лето целе покосе за сено; јер је на њима у пролеће, кад се стока изгони на алпе, прва паша, а у јесен опет, кад стока силази са алпа, ту је за њу последња паша.

И по висини положаја појединих алпа разликују се оне на *предње алпе*, или „мајски станови“ (Voralpen, Vorsassen или Maiensässen), *средње алпе* или „кравље алпе“ (Mittelalpen или Kuhalpen) и *високе алпе* или „овчије алпе“ (Hochalpen или Schafalpen). — *Предње су алпе* средња станица између долине и планинâ. Оне се држе висине од прилике за 2000 до 4000 стопа н. м. Као што је мало пре речено, на њима стока пасе најпре у пролеће. ако се у то време не задржава по пашама у долини, и најкасније у јесен при силаску са планинâ. Оне много помажу, да се поштели трава на ливадама у долини. Стока се на њих изгони *у Мају* (по новом календару[1]); ради тога се ове алпе и зову „мајски станови“ (у француском делу Швајцарске „Mayens“). У крајевима, где нема предњих алпа — а нема их на много места — власници стоке принуђени су да стоку држе у стајама све док не буде време за изгон на средње алпе; или да је пасу по испустима или ливадама, што је наравно, у последњем случају, штетно за добијање сена, потребног за дуго зимско хранење. Ако на тај начин стока мора да остане у долини, код куће, све до половине Јуна, онда је привредник принуђен имати више ливадâ, или да смањи број стоке ако није рад да му зими гладује. Али како је право користовања пашаше на тако названим „општим алпама“ везано само за онај број стоке који се преко зиме у стаји код куће исхрани, то је за имаоце стоке врло штетно, кад немају предње алпе[2]).

Предње су алпе махом приватна својина. Док се стока преко лета бави на средњим и високим алпама, трава на предњим алпама толико порасте да се може косити. Сено, добивено од тих алпа потроши се већином док се стока ту задржава. Каже се, да онај већ није ваљан привредник, који ово сено свлачи у долину на зимовник. Биље (вегетација) на овим алпама готово је онако исто, као у долини. Највише има травâ (граминеа) и лептирастих биљака (папилионацеа), а од ових, последњих, нарочито је много детелине. Предње алпе долазе у регион букве. Растење (вегетациона перијода) траје 200 до 230 дана у години.

Средње алпе иду од 4000 до 7000 ст. н. м. То је већ права алписка област. По висини деле се и оне на *три иоступнице* (Staffeln или Läger), које се, од најниже до највише, зову: нижа, средња и горња поступница. Стока се најпре изгони на нижу поступницу, и то обично у половини Јуна, тамо остаје до половине Јула; после се тера на више на другу поступницу, и ту остаје до половине Августа; и, најзад се тера на горњу поступницу где пробави најкраће време Августа месеца. Музна се стока пасе само до друге поступнице, где су и бачије; а на горњој поступници средњих алпа и ниже регионе високих алпа пасе само јаловиње. Око половине Септембра напуштају се више поступнице и прелази се на ниже. Овде траје бачијање до Михољдана, или до прве недеље Октобра, и онда се силази на предње алпе, на којима се стока држи све до зиме, управо докле год се може и док се сено не потроши, па се онда тера на зимовник, у долину. Биље ових алпа одликује се својом бујношћу, растом и врло је хранљиво, ниско али лиснато. Правих трава већ мање има; али место ових има више детелинâ, композитних биљака и др. Међу травама најважнија је и особито се цени „алписка метлушица“ (Poa alpina); а међу детелинама сматрају се као најбоље алпинско биље: бусата детелина (Trifolium caespitosum), златица (Trifolium badinm), алписка детелина (Trifolium alpinum), слатка детелина (Hedysarum obscurum) и планинска еспарзета (Onobryhis montana). Осим тога карактерише ове алпе и: алпински пелен (Artemisia spicata), бедреница (Pimpinela), ким и др. Како средње алпе долазе у регион јеле, то на њима расту готово све сами четинари. Вегетација траје 100 до 200 дана.

Високе алпе, или „овчије алпе“, простиру се на висини од 7000 па највише до 10.000 ст. н. м. Ових алпа већ мало има, које се употребљавају као испаше за краве. На њима је и биље

---

[1]) Algäu или Algau. скраћено је од Alpgau (Dr. Wilckens — Alpenwirthschaft стр. 237).

[2]) Ови подаци о Алгају црпени су поглавито из књиге Др. М. *Вилкенса*: „Die Alpenwirthschaft der Schweiz, des Algäus und der westösterreichischen Alpenländer etc.“ 1885. г. стр. 237.

[1]) Месеци и датуми који се у овој расправи спомињу, треба разумети све по новом календару, који, као што се зна иде за *12 дана унапред* од нашега — старога — календара.

[1]) По негде је ово право на изгон стоке у „опште алпе“ условљено и тиме: да имадац стоке има и „довољно земље у долини“.

реће; — трава и детелина има сасвим мало, и оне су ниске али међу њима има доста мирисноra биља, тако да, укупно узевши, могу давати пашу само за козе и овце. Од дрвећа расте само жбуње и то врло ретко. Вегетација траје 35 до 100 дана.

По својини алпе се деле на: *општинске* или „опште“, *приватне* и *сталешке* или појединих *корпорација* као: манастирâ, болницâ, грађанских редова и појединих предела, а међу ове долазе и државне алпе.

Општинске или *опште алпе* јесу општа својина неке општине, било политичне или црквене. Право слободног користовања општинских алпа може бити двојако. У неким општинама је допуштено свакоме, који год преко зиме ма и једно грло има на храни — без обзира има ли он у општини сенокоса („Mattland“) или не — да у лето на општинским алпама пасе сву стоку која код њега презими. За таке општине важи правило: „Све што у долини презими, има права да слободно на алпи летњикује“. У другим пак општинама право попаше условљено је са извесним ограничењем: да само извесни део сенокосне земље даје право на користовање општинских алпа. Код ових важе ове погодбе:

1, сваки уживатељ права алписке попаше мора своју стоку преко зиме хранити у кругу своје општине;

2, он мора стално живети у општини;

3. он мора имати и извесно непокретно имање.

Свака крава која зимује може на алпама да летњикују. Но број изимљених крава не одлучује свагда толики број и за летњиковање (Sömmerung“), него ово зависи и од обима сенокосне земље. Ако општина има више алпâ, онда се попаша мења између грађана општинских, тако да се нико не награђују алпама бољега положаја, а други опет да се штети алпама мање повољног положаја. Којим општинама претиче попаше, те примају и туђу стоку на суватење.

Приватне алпе може имати сваки приватан грађанин; оне су као свако приватно добро и не стоје ни у каквој вези са поседом у долини. Оне могу бити својина једнога власника или више њих; и у овом случају право попаше управљава се према уделу у капиталу који је уложен на куповину, тако да оно може бити: *једнако* за све, иле *неједнако*. Кад има више приватних алпа на близу, онда власници састављају „алписку општину“, која се ставља иод надзор изабраног „алписког кмета“ (од прилике као што је код нас „ћехаја“ — „Alpmeister“).

Трећа класа алпа – *сталешке* (корпорационе) обично се дају под закуп.....

У колико се ови односи у којим земљама друкчије показују, споменуће се на подесном месту. А сад да се вратимо на даљи опис Алгаја.

Алгај је чисто *сточарска* покрајина; због тога је сточарство у њему збиља на високом ступњу. Од давнашњих времена је већ Алгај средиште сточне трговине, и то за *говеда*. Многа се говеда дотерује овде из Форалбершке и северног краја Тиролске, па се трговцима и купцима приплодне стоке продаје под именом „алгајска“. Промет је овај најјачи у јесен. При свем том, Алгајци су признати и као врсни одгајивачи. Земље у долинама Алгаја употребљавају се искључиво за ливаде и пашњаке; ратарства, производње жита, у Алгају нема. Ми смо прошли цео Илертал, па нигде не видесмо плуг. За то је и алписко газдинство у њих врло напредно[1]). Алписке се паше у опште добро негују; нарочито се ревносно насипљу земљом, чисте од камења и шкодљивог корова, и редовно ђубре. За време нашег бављења виђали смо на врло високим косама саонице с ђубретом које вуку коњи; али то омогућују и добри путови, који знатно олакшавају и транспортовање млечних производа од бачија у долине.

С особитом се пажњом у Алгају суши сено. За то су *сушиљке* (розге, овде их зову: „Heinzen“ скраћено од „Heuzinken“), које се праве од сојицâ, 1 метар високих и у ове се у накрст углаве по 3 до 4 палице (штапа). Лети се оне побију зашиљеним крајем у земљу по сенокосама; па кад се трава покоси натрпа се по њима и тако се суши, много сигурније и брже, јер није изложена земљаној влази, која сушење сена успорава. Пред зиму се сушиљке поваде; свака се лепо прегледа, ако треба оправи и зашиљи, и онда се испод какве стреје, пред стајом или сенаром. поређају на дугачким лемезима.

Земље у Илерталу издељене су на много ситних деоница. Деонице су махом ограђене дугачким моткама, прикованим по 3—4, на диречићима. Пада у очи, да се нигде не употребљавају гвоздени ексери, но су све дрвени клинци. — Те ограде им служе и као белеге, по којима зими под снегом налазе своје деонице, нарочито кад извлаче ђубре или пиштевину (осоку).

Алпе су у Алгају већином општинске. Општине градова Имеништата, Сонтхофена и Оберстдорфа имају грдо велике алписке просторије. Право попаше условљено је са непокретним имањем у долини. Бачијске алпе у Алгају леже већином на западној и северозападној страни, а јаловињске на јужним и југозападним косама, и ове су већином за младу стоку.

Да се задржимо сад на алгајском сточарству. Без мало цело алгајско сточарство састоји се из *гајења говеда*. Друге се врсте стоке врло мало виђају, осим коња, који су за тешку вучу, и по врлетима, као што смо опазили, изврсно служе. Ми смо видели, да некада по један коњ вуче по двоје и троје мање саонице, везане као воз једна за другу, које су биле натоварене дебелим смрчевим и јеловим трупцима. И то вуку алгајски коњи готово без замора.

Ну, за Алгајца, како рекох, најважније је говече, коме он поклања свуколику пажњу, и које је, некада више, а и дан данас још на великом гласу. Ја ћу најпре да наведем, шта говоре о алгајским говедима чувенији писци, па ћу онда изнети и наша посматрања. Тако

Д-р В. Функ[1]) описује алгајска говеда овако: „Спадају у групу *једнобојних* (сиво-мрких или јазавачних) *иланинских говеда* (Bos brachyceros по Rütimayer-у). Гаје се на алгајским алпама близу Сонтхофена, и у Немачкој их много има, јер су спрам свога тела и тежине *врло млечна*, а у погледу на храну и негу не изискују много шта. Добра су за мале пољопривреднике — сељаке. Тежина краве: 400 до 450 кгр., а даје млека годишње 1900—2500 л. *Добра су за тегљење*, а за гојење су мање употребљива“.

По Д-р *Г. Крафту*[2]) алгајска су говеда такође *„једнобојна иланинска говеда“*. „Налазе се у баварском округу „Швабен“, у алгајским алпама. Боје су отвореније, већином бело сиве или жуто сиве и јазавачно сиве, а растом су мања од монтафонских. Уши, њушка, пруга по леђима и трбух су такође отвореније боје. Костур је ситнији, дужина тела 2 м., висина гребена 1·25 м., обим тела 1·7—1·8 м. Тежина краве 400—450 кгр. Млеко је доброг квалитета и годишње се добија просечно 2100 л., а може да буде и до 2800 л. За гојење и за вучу већином су мале вредности. По подацима Калтенегеровим сада и нема више старих оригиналних алгајских говеда; најчишћи тип ових задржао се још у Форалбершкој под именом „лаки алгајски сој“. „Тешки алгајски сој“, који се продаје у Алгају, монтафонска су грла“.

По *В. Кирхнеру*[3]) алгајски сој (Algäuer Schlag) долази међу сојеве краткороге расе (алписка мрка говеда, Bos brachyceros) „Постојбина му је у Алгају, једном пределу, који обухвата југозападни део баварског среза Швабен са градовима Кемптен, Имеништат и Сонтхофен, као и неке делове Тиролске и Виртенбершке. Одликује се особито хармоничним формама и великом млечношћу. Глава алгајских говеда није много широка, као у других сојева мрких говеда; рогове имају танке, беле са црним врховима, и с преда савијене; леђа су им широка, тело ниско, дубоко. Ноге су им фине, но снажне и жилаве (мускулозне), за то им је ход енергичан и живахан. Папоњци су угасити и тврди, кожа мекана и танана. Боја је алгајских говеда отворено сива, па иде и до угасито мрке; плећке и бутине су им увек угаситије, а на леђима имају отворенију пругу; око њушке и носа имају такође једну зону бељих длака. У ушима имају дуге беље длаке, исто је таке боје чупа између рогова. Боја брњице, језика и непца је угасита. Тежина алгајске краве може да буде 350

[1]) Ово потврђује и *Д-р Вилкенс* у „Alpnwirthschaft“-у стр. 238.

[1]) D-r *V. Funk*: Die Rindviehzucht (Thaer-Bibliothek) 1884 г. стр. 8 и у G. Kraft-aL andwirth Lexicon 1884 г. стр. 28.

[2]) D-r *G. Kraft*: Lehrbuch der Landwirthschaft, 3 св. Die Thierzucht 1881 стр. 91.

[3]) У Dr. *T. von der Goltz:* Handbuch der gesamt. Landwirthschaft. Dritter Band 1890 стр. 346 и 367.

до 450 кгр., а може да се добије млека, врло добре каквоће, у средњу руку 2500 кгр., у повољним приликама се пење количина на већу меру, као што на добру „Кенигсгуту“ код Именштата краве просечно дају годишње 3000 кгр. (3000 л.). Алгајска су говеда средње употребљивости за вучу, а за гојење су добра; но месо им је мање вредности: много угасито и с дебелим месним кончићима. Угасите боје грла су тежа, но она отвореније боје, и по томе разликују: један тежи и један лаки алгајски сој.

Пре неколико десетина година алгајска су говеда набавили неки у средњој и северној Немачкој, нарочито у Саксонској, и то због њиног лепог спољашњег изгледа, а у том погледу је овај брдски тип претежнији од домаћих — земаљских — говеда; али су од те моде одустали, јер се овај сој не може навикнути на многе односе стајскога храњења“.

Особиту пажњу заслужују погледи Д-р *М. Вилкенса* о алгајским говедама[1]). По њему — „Алгајска говеда припадају раси мрких говеда (Bos brachyceros). Данашња алгајска говеда у опште не чине један засебан, и од осталих сојева мрких говеда, типски различан сој. Некадашњег правог алгајског соја има сразмерно у малом броју у горњем Алгају, јужно од Оберстдорфа, а поглавито у Рапеналпенталу (Rappenalpen — Thal); он је боје јазавачно сиве, средње крупноће и лепо пропорциониране, збијене грађе. Многа говеда, којих има данас у Алгају, већ су одавно укрштана са монтафонским, брегенцервалдским и швицким сојевима, а од скоро и с оберинталским. Под утицајем ових укрштања постала су два подсоја, која се разликују по боји длаке и величини тела: један је крупнији жуто мрк, а други мањи сиви сој. Жуто мрка боја прелива се с једне стране у отворено жуту (земичкине боје), с друге стране у угасито мрку. У колико сам могао ја да испитам, жута боја са споменутим прелазима знак је умешања крви брегенцервалдских говеда, јер од таких укрштања излазе мелези отвореније боје (од жуте до отворено мрке), а тамна, угасита боја (жуто мрка и тамно мрка) јавља се на мелезима укрштања са монтафонским и швицким говедима. Свеколика грла мрке боје имају на леђима отвореniју пругу, која почиње од гребена, иде преко стражњице на ниже и излази на млечно огледало и виме. Брњица је овога крупнога алгајскога соја црна.

Мањи алгајски сој јавља се у две мене боја: једна од сиве прелази у бело сиву и белу боју; а друга од сиве у угасито сиву и црно сиву боју. По правилу, обе последње боје здружују се на једном грлу: средњи део трупа је тамно сив и има обично округле црно сиве широке пеге (које се зову „печати“ — „gethalert“); предњина (на плећкама) и позадњина (на бутинама) махом су црно сиве боје, и одавде силази на доње делове трупа где се од једне и друге стране спаја једном црно сивом пругом. Тамно сива боја и црно сива „на печате“, виђа се већином на биковима мањег алгајског соја. Угасито сива грла имају увек бело сиву пругу на леђима. Брњица је овог малог соја угасито сива или оловне боје.

Средње, прелазне боје зими су угаситије, а лети имају отвореније тон. Тако на пр. сива су грла зими угасито сива, а лети буду бело сива; отворено мрка грла зими су угасито мрка. Само бело сива и бела, као и земичкине боје грла не мењају боју ни зими ни лети.

У свих грла, названих „средње бојних“ и угаситије боје, брњица је угасите боје, уоквирена прстеном од белих или бело сивих длака; исто су тако и дебеле длаке (ките) у ушима бело сиве или бело жуте боје, и, осим тога, дуже су од врха ушију.

Разлике у боји виђају се и на глави. Код средње бојних грла, глава ретко да је исте боје као што је тело: или је бења или угаситије боје но боја тела. Осим тога, исто је тако ретко наћи једнобојну главу: на челу је обично, између очију, тамнија пруга, и то у жуто мрких грла тамно мрка, а код сивих грла — сиво црна. Поред ових угаситијих пруга виђају се често и слабије кожне боре, које су махом исте боје с пругом. Даље, сва грла имају на темену чупу, која је код грла угаситије боје бења, а код грла отворенијих — угаситија. Кад је глава отвореније боје онда редовно око очију има угаситих прстенова, названих — „наочари“ („Brille“); белих наочара код грла с угаситијом главом нема.

Осим ових разлика у боји и величини, које служе за основу, да се алгајска говеда могу поделити на *два* подсоја или пасме (племена), ова говеда имају у опште још и ове особине:

Глава је средње дужине; права линија[1] од теменог ожиљка па до горње ивице брњице има 43 до 40, у средњу руку 46 сантиметара. Најлепше главе, које су потпуно обележје расе, имале су чеону линију (од теменог ожиљка до носног обртња) исте дужине, као што је дужина носне линије (од носног обртња до горње ивице брњице); у опште пак носна је линија за 4 до 5 см. дужа од чеоне. Између очију је чело мало угнуто; угнутост профилне линије, односно разлика од праве идеалне чеоне линије до профилног угиба износи 2 до 3 милиметра.

Рогови су кратки; код бикова мере око 16 до 18, а код крава 18 до 20 сантиметара. Код бикова су развраћени у страну, а при врху мало скрећу у напред; код крава су тако исто развраћени, али кривудају напред и у висину, често у напред па на ниже. Јунад до две године имају црне рогове; доцније, корен и две трећине рога побели, само врхови остану црни. Леп рог треба да је ваљкаст и сасвим гладак. У колико природа ово не учини, старају се Алгајци, као год и Швајцарци, где су мрка говеда, да рогове поправе стругањем парчетом стакла. Но виђају се често и стиснени рогови, с оштрим рубовима спреда и натраг, и површинама горњом и доњом. Размак рогова у корену, код бикова је просечно 15 см., код крава 15 до 16 см. Чело се шири испод рогова све до око очију (обочја); најдуже је оно испод рогова (како ја зовем „чеона узина“ — Stirnenge), и права линија од једног слепоочног чвора до другог код бикова износи 19 до 20 см., а код крава 17 до 18 см. Најшире је чело код очију, и мери с очима заједно: код бикова и крава 24 до 25 см. Њушка је ширине у средњу руку 14 см.

Глава алгајскога грла даје сличан утисак као глава грла швицке расе, којој је алгајски сој најближи сродник. Очи у алгајских су грла готово крупније и више испупчене, но у швицских. Цела глава даје врло примамљив, доброћудан, шта више може се рећи: интелигентан утисак.

У слици 1 је отисак главе једнога оригиналног алгајског бика из говеда ерцхерцога Албрехта у Визелбургу (Мошоњу) у Мађарској[2]). Глава има ове мере: линија између рогова 140 ми-

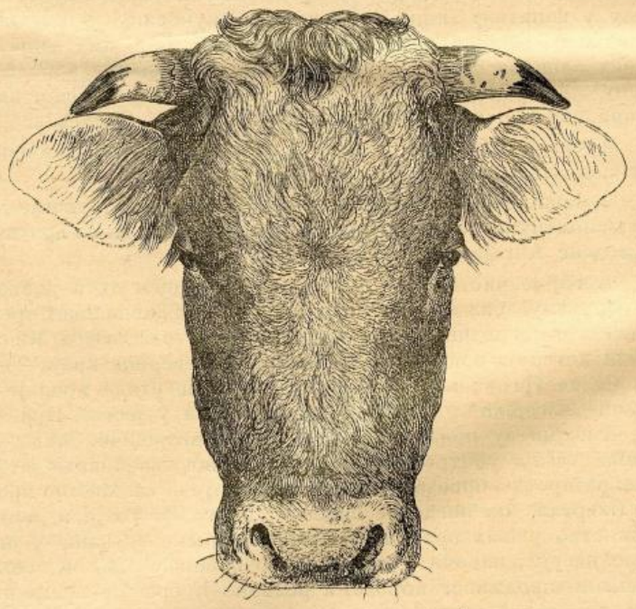

Слика 1. (Глава алгајског бика).

лиметара; узина чела 190, ширина чела преко очију 245, ширина њушке 140, дужина чела 205, дужина носа 265, дужина рогова 175 мм. Бик је боје сиво црне; ребра и бикови су сиве са сиво црним печатима; предњина и позадњина су сиво црне.

(Наставиће се)

[1]) Dr *M. Wilckens*, Die Alpenwirthschaft etc, стр. 240.

[1]) Мерена тастерским шестаром („Tasterzirkel“).

[2]) Алгајска стада у мађарском Алтенбургу, Визалбургу и осталим добрима ерцхерцоговим, колико знам највеће је алгајско стабло, које постоји. Запат је састављен од најбољих стабала у Алгају, као што сам од разних страна у Алгају чуо.

НАБАВКА ПРИПЛОДНИХ ГОВЕДА

У АЛГАЈУ, ФОРАЛБЕРШКОЈ, ТИРОЛСКОЈ, КОРУШКОЈ И ШТАЈЕРСКОЈ

од

Паје Т. Тодоровића

(НАСТАВАК)

Сл. 2 показује главу једне оригиналне алгајске краве из исте стаје. Мере главе ове су: линија између рогова 150 мм.; узина чела 180, ширина чела преко очију 245, ширина њушке 140, дужина чела 240, дужина носа 240, дужина рогова 195 мм. Грло је боје жуто мрке; чупа и пруга на челу наспрам очију је мрка. Угнутост профилне линије 2·9 милим. Рогови имају са свим

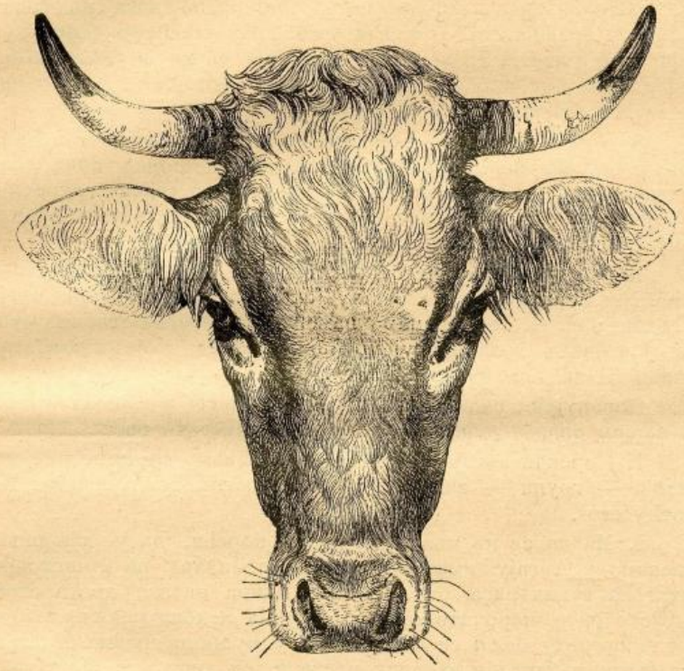

Слика 2. (Глава алгајске краве).

нормалан положај; окренути су у страну, за тим иду у напред и на више, али нису ваљкасти, него мало стишњени (депрес). Изузимајући ову малу мâну лепоте, тако лепу крављу главу ја нисам видео ни у самом Алгају.

Врат је у алгајских говеда кратак а дебео, с умерено дугачким подгушњаком (марамицом). Бикови имају дебео, мало грбав затиок, као у зебу бикова. *Леђа* су већином равна, *крстина* широка, *капак* (курјук) раван, плећке пуне, *тело* лепо обло с размакнутим ребрима; бутине широке но не пуне, као што је у опште стање урањености средње; дебелих алгајских грла нисам на алпама нигде видео. *Ноге* нити су кратке ни високе, а врло јаке; алгајска говеда имају танке кости и лак, гибак ход; *цеванице* су праве, равне; *зглоб вешалице* дебео; *папоњци* боје црне или угасито сиве, стају стрмено и обли су. *Реп* је танак с дугачком црном буњом (китом) и спушта се много испод вешалице.

Лепшега облика, по мом нахођењу, има код мањег, сивог соја. Крупнији мрки, мургасти сој није тако правилно, равномерно развијен; нарочито се код овога често виђају преседласта леђа и висок капак.

У опште је кожа код белушавих алгајаца тања и мекша. Виме код обадва подсоја није јако развијено; сисе су дугачке и дебеле као човечији палац. Али кожа вимена је веома фина, прави мале баре и обрасла је кратким белим мањем.

Алгајске краве не припадају баш најмлечнијим расама; али је млеко врло добре каквоће, нарочито ако краве иду на алписку пашу. Просечно се може узети 2100 литара годишње, или *6 л. дневно*. На једној алпи општине сонтхофенске у Ретеншвангер-талу, на којој сам био 30 јула 1873, биле су 73 краве, и ове су давале млека укупно 586 л., или по грлу 8·14 литара. На овој су алпи биле скоро све пасмине, којих има у Алгају: велике и мале, мрке, сиве, беложуте, — тако да се речена количина млека сме слободно узети као *средња* за алгајски сој, у време алписко. Најбоља музара ове стаје беше једна велика мркуља, порекла монтафонског; она је давала тада 15 л. Кад се млеко разлије, и после 36 часова обере повлака, од 23 до 25 л. повлаке може се измутити 1 кгр. пресног масла. На именованој алпи, 1 кгр. масла добијен је од повлаке која је после 12 часова скидана од 35 л. вечерњег млека. За 1 центу полумасног сира, мереног у *зреломе* стању (т. ј. при крају бачијања), било је потребно млека 550 л.; — дакле на 1 кгр. сира долази 11 литара млека.

То су од прилике средње сразмере; али сам ја на алгајским алпама видео краве које су давале 18 литара млека, па и преко тога; а краве са годишњом мужом од 2700 до 2800 л., или просечно $7^1/_2$ до 8 лит. дневно, није никаква реткост.

Ма да алгајске краве на алпама дају највише млека, могу се оне лако навикнути и на летње храњење у стаји, па да у давању млека ништа не попусте. Од свеколиких планинских говеда држим да се алгајска најлакше могу приучити на туђе земље. У колико ја имам искуства, она су у погледу на храну задовољна и не пробирају је; и према потрошеној храни ова говеда дају више масла, много више, но долинске краве. Најобилније је маслом млеко од крупнијег, мрког соја, који је постао највише од укрштања с монтафонским говедима, а монтафонске краве као да међу свима планинским кравама дају млеко најмасније.[1])

Гојазност се код алгајских говеда у опште не хвали; у Алгају се не даје томе никаква важност. Веће боје стока боље се угоји но угаситије боје; у мађарском Алтенбургу видео сам једну угојену алгајку, која се по гојазности могаше мерити са шорторнском кравом. По правилу, алгајска се стока не употребљава за гојење. А тврди се, да и месна влакна у опште код мрких говеда нису тако танка и машћу прорасла, као у шарених, или у низинских говеда. На против, за *вучу* алгајски се волови хвале, као ваљани. Они имају врло лак и широк корак; врло се лако управљају, као што се у опште алгајски сој одликује својом благошћу и поводљивошћу“....

Довде проф. Вилкенс. А сад да наведем још истраживања проф. *Ф. Калтенегера*, које је саопштио у службеном спису ц. кр. Пољопривредног Министарства под називом: „Dir österreichischen Rinder-Rassen (аустриске расе говеда)[2]). У одељку „*Оригинална алгајска говеда*“ он пише ово:

„„Алгај“ у своје време звало се цело подгорје некадашњег царско немачког „Швабен“-а, који се пружа од Илера и боденског језера до Леха, и од Ина до Дунава. Данас се тако зове само јужнозападни део баварског округа „Швабен“, а осим тога и пограничні делови Виртенбершке, Форалбершке и Тиролске. Средина су Алгаја баварски срезови: Сонтхофен и Именштат, која су места већ одавно, више од једног века, позната као важна тржишта интернационалне трговине с рогатом стоком. Од Форалбершке припада орографски тако званом „горњем“ Алгају доњи Валзертал, а од Тиролске долина Танхајм.

Долине Обералгаја већином стоје на висини 600 до 800 метара над морем и излазе у северозападном и северноисточном правцу у главну долину Илера, која се отвара према северу. На југозападу, југу и југоистоку ове се долине затварају систе-

---

[1]) У „*аустрискоj станари*“ бечке светске изложбе (1872) млеко од монтафонских крава садржавало је 4·43 процента масти (претилина), и између свих изложених 16 сојева само су их претекле кулендске краве, у чијем је млеку било 4·50 процента масти. О количини и каквоћи млека монтафонских крава говориће се у другом одељку.

[2]) *Die österreichischen Rinder-Rassen*, herausgegeben vom k. k. Ackerbau-Ministerium. Erster Band, Zweites Heft, 1880, стр. 44.

мом долинâ Брегенцког Аха и реке Леха и планинским ланцима, високим 2000 до 3000 н. м. м. Клима је већим делом преко године сурова; зима је оштра, пуна снега, и дуга, лето кратко и влажно, услед чега је и ратарство, као непоуздана радња и што доноси мало приноса, врло ограничено, при свем том што је земља дубока и плодна. На против, траве успевају одлично: долине су пуне бујних ливада, а алпе богате пићом повлаче се већином по благим планинским висовима, величанствене шуме покривају падине између ових.

Сав Обералгај, — дакле и форалбершка долина Мителберг (Валзертал) и тиролска долина Танхајм — беше од вајкада постојбина једног засебног типа говеда, који се од суседних сојева карактеристично разликоваше. То је *алгајска раса*.

Телесне особине ове расе беху тако оличене, да је управо било немогућно променити је са другом стоком, па и са оном из најближег суседства, а да се на први поглед не опазе разлике. На жалост, прелаз из газдинства одгајивања у газдинство млекарства допринело је, да се у свему Алгају раса од давнина одлично типирана помеша с другим пасмама и сојевима, тако да је она најзад готово са свим истиснута....

Укрштање и замена вршила се једно време са валзерским говедима и монтафонским, а доцније у већем размеру са швицким с једне, оберинталским и лехталским с друге стране, па и са различним другим сојевима којима је порекло на изворима река Еча (Etsch) и Ина (Inn), шта више и у северозападној италијанској Тиролској. На тај начин, данашња алгајска говеда нити је какав одређени тип, нити им се зна порекло. Она су, може се рећи, из близа и из далека склопљени и многоструко прелазни мозајик, у који се тек у најновије доба, у тежњи да се обнове извесни првашњи највиднији спољни знаци (као позната оригинална благородна, или названа још и „карактер“ — боја и сенчење), могаше унети нека једноликост.

У врло малом броју и врло растурено могу се још наћи пасме и запати старе праве алгајске расе у њеној прељашњој постојбини, и то у баварском Рапеналпенталу, и у форалбершким високим долинама Мителберга и Танберга. Осим тога, биће их на Шрекену („am Schröcken“) и у Хохкрумбаху (Hochkrummbach) у позадном Брегенцервалду, па с ону страну Шадонске клисуре (Schadonapass) у тако званом Бухбодену великог Валзертала, и најзад појединачно у Холцгау тиролског Оберлеха. Сви су ови предели високи и заокружене су долине, где има богатих алписких паша за младу стоку, те се одгајивачи још држе старинских начина одгајивања. С тога је код њих и остао још непромењени и непомешани приплодни материјал.

Неупуштајући се у објашњења историског развијања алгајске расе, нека је овде у кратко напоменуто: да (стара) алгајска говеда, у погледу на спољне знаке и унутрашње особине, приближно стоје у средини између монтафонских и швицких говеда с једне, и оберинталских и лехталских с друге стране.

Боја длаке оригиналних алгајских грла варира између угасито мрке, мишије сиве, жућкасто сиве и беличасто жуте, са прилично угаситим сенчењем (шатирањем) на плећкама, доњем делу трбуха и горњим деловима бутина. По леђима повлачи се једна беличасто сива или жућкасто сива пруга, која се шири на обе стране бедара (партије бубрега), као и назад преко стражњице („разреза“) до млечног поља (млечног огледала), и тек се губи око пупка. Око њушке и носа увек има бељи оквир. Исто су тако и уши обрасле беличасто сивим или жућкасто сивим, доста дугачким китама од крутих длака. Чупа на темену све до звезде (цвета) на челу, као и длака на затиоку исто је тако беље боје. Брњица („носно огледало“) је модро сива без икаких пега и пруга; а исто је тако пигментована горња површина језика и непца.

Глава, испорећена са просечним мерама западне групе говеда, средње је дужине, нормална. Дужина главе од 14 оригиналних крава које су испитиване, износи 480 м. м., или за 30·7% висине тела, а за 38·2% дужине трупа. Чело је у профилној линији мало угнуто, између рогова испупчено, конвексно, а између слепоочних чворова је уже него ли у више суседних типова. На против, образи су јаче развијени; њушка је широка и по странама чела испољују се лепо усађене, с пријатељским погледом, крупне очи, што своју главу, може се рећи, даје елегантан и привлачан екстеријер (спољашност). Овај утисак потпомаже још и слободно држање главе, и лако а живо кретање удова.

Рогови су дугачки — 280 м. м. —, сразмерно танки, глатки и сјајни; размакнути су у страну и иду напред, ретко без савијања. Од корена па до половине су бели, а на врховима црни. —

Врат је у алгајских говеда (крава) кратак; апсолутно је ужи, релативно дебљи, и с мало дужим подгушњаком но у сродних сојева.

Мало висок, често шиљат, оштар *гребен* прелази у такође често оштра леђа, која се према бедрима (бубрежњаку) уздижу. Повисока *крстина* прелазе равно у капак. Бедра су и крстина широке грађе; кости *кукова* су необично развијене, те се из тога изводе мâне лепоте: сув (мршав) гребен и нехармоничне форме — крстине, сапи и бутинâ. *Грудни кош* и тело (трбушна партија) имају нормалне размере (димензије); трбух је пространи, *виме* прилично добро развијено и фино.

Како су поједини делови *ногу* складно спојени, то је став и кретање правилно, коректно; ноге су довољно жилаве ма да нису сувише оптерећене сувим жилама. Угасито мрки *папци* су тврди и трајашни; *реп* је танак, има буњу с црним длакама и силази испод вешалице.

Кожа је обично врло мекана, готово прекомерно танка и гипка, еластична, и без икаквих пигментовања.

Што се тиче *величине* и *тежине*, право алгајско говече долази у средњи сој. У опште узев, грла угаситије боје крупнија су и тежа, а грла отвореније боје мања и лакша. Како данас мало има овога типа на домаку постојбине му, то није потребно двајати га у два подсоја.

За ближе објашњење наведених размера грађе тела, додајемо и бројеве мерења, које смо ми нашли, поред оних, који су узети као просечне размере тела западне главне групе једнобојних типова у аустриским алпама. И једни и други бројеви тичу се одрасних *женских* грла.

Као несумњиво оригинални алгајски *бикови* могли су се само три испитати; исти бејаху још врло млади — ни преко 1 године; па за то и немамо намеру, да телесне особине мушких алгајских грла описујемо по подацима, које имамо при руци[1]) (Види таб. на стр. 415)....“

Поређујући сад напред наведене описе алгајских говеда са нашим опажањима, ми можемо констатовати ово:

1. Порекло алгајске расе говеда лежи у доста великој фамилији — групи — алписког краткорогог, мрког говечата: Bos brachyceros.

2, Ма да се не може апсолутно порећи, да у данашњим говедима у Алгају има мешовитих екземплара, па и чистокрвних грла туђих раса, опет се међу њима налази доста стоке алгајске расе, нарочито међу оном која се држи ради приплода. У том погледу *бољи* се избор чини у мушким грлима, и ова се поглавито набављају из оних места и од оних домаћина код којих се одржава чиста раса.

И по нашим опажањима, алгајски сој има два подсоја: мањи „сиви“ сој који је бело сиве и јазавачно сиве боје са слабијим или јачим сенчењем на појединим деловима тела; и крупнији, „мрки“ сој, који је угасито сиве, мрке и црно сиве боје. Сенчења у грлâ загаситије боје мање има. На грлима прве врсте карактерни знаци расе боље су обележени: тело им је протегљасто, ниско и збијено, глава правилна; док је у грлâ друге врсте тело, према величини грлâ, кратко, на висøким је ногама, са опуштеним трбухом и више пута гломазном главом. И кожа је у првих на партији ребара тања и мекша.

У новије доба тежи се, да се испуштена стара раса поправи уношењем крви сродне швицке расе, и то биковима више мрко сиве и мишије боје, полазећи с тога гледишта, да је главни претставник алписког мрког говечета — швицка раса. Да се ово и са стручне стране потпомаже, доказ нам је: 1, што су и

[1]) У осталом, довољно је позната ствар, да нарочито млађи бикови праве алгајске расе, изузев чисто полних атрибута, имају прилично женски екстеријер, и необично су благи и питоми. Тек кад остаре и кад се дуже употребљавају за приплод, при крају друге и у почетку треће године, јављају се већа одступања у облику тела и у темпераменту: затиок набубри, груди се рашире, коврчава длака на челу порасте, рогови одебљују, поглед је ватренији, глава носе погнуто, на кратко: сав крој и природа бива мужевнија и силовитија.

ОБЈЕКТИ МЕРЕЊА*	ПОДАЦИ МЕРЕЊА							
	АПСОЛУТНЕ МЕРЕ ГЛАВЕ У М. М.		РЕЛАТИВНА МЕРА (У ПРОЦЕНТИМА) ПРЕМА ДУЖИНИ ГЛАВЕ		ВИСИНИ ТЕЛА		ОБИМУ ТРУПА	
	АЛГАЈСКИХ ГРЛА	СРЕДИНА ЗА ТИП	АЛГАЈСКИХ ГРЛА	СРЕДИНА ЗА ТИП	АЛГАЈСКИХ ГРЛА	СРЕДИНА ЗА ТИП	АЛГАЈСКИХ ГРЛА	СРЕДИНА ЗА ТИП
Линија између рогова (Сл. I. 1)	152	148	31·6	31·1	—	—	—	—
« « слепоочних чворова (Сл. I, 2)	180	187	37·5	39·1	—	—	—	—
Спољашња очна линија (Сл. I, 3)	237	238	49·4	50·1	—	—	—	—
Унтрашња « « (Сл. I, 4)	182	177	37·9	37·0	—	—	—	—
Ширина образа (Сл. I, 5)	170	166	35·4	33·8	—	—	—	—
« њушке (Сл. I, 6)	165	159	34·3	33·5	—	—	—	—
Дужина чела (Сл. I, 7)	218	225	45·4	47·2	—	—	—	—
» лица (Сл. I, 8)	262	252	54·6	52·8	—	—	—	—
Дужина главе (Сл. I, 7 и 8)	480	477	—	—	38·2	37·5	30·7	31·2
Ширина вилица („ганаша" Сл. III, 1)	245	218	—	—	—	—	—	—
Одстојање спољног очног угла од чеоне равнине (Сл. III, 2)	85	78	—	—	—	—	—	—
Ширина (целе) стране главе (Сл. III, 1 и 2)	330	296	68·7	62·1	—	—	—	—
Дужина рогова (Сл. II, 9)	280	227	—	—	—	—	—	—
Размак ових у ваздуху (Сл. II, 10)	605	470	—	—	—	—	—	—
Дужина ушију (Сл. II, 1)	205	205	—	—	—	—	—	—
Ширина « (Сл. II, 12)	105	101	—	—	—	—	—	—
Угао лица, *у степенима* (Сл. III, 3)	44·5	44·0	—	—	—	—	—	—
	мере у с. м.							
Висина гребена (до врха, Сл. III, 4)	125·8	125·5	—	—	—	—	80·4	82·4
« бедара (више слабина, (Сл. III, 5)	129·8	128·9	—	—	—	—	—	—
« крстине код репа, (Сл. III, 6)	131·6	132·1	—	—	—	—	—	—
Дужина предњине (Сл. III, 7)	34·5	34·1	—	—	—	—	22·1	22·8
« средњине (Сл. III. 8)	76·5	70·9	—	—	—	—	48·9	46·1
« позадњине (Сл. III, 9)	45·3	47·4	—	—	—	—	29·0	31·1
Дужина трупа (Сл. III, 10)	156·3	152·4	—	—	124·2	121·4	—	—
Ширина груди предњих (Сл. I, 9)	27·3	28·3	—	—	—	—	17·4	18·5
« грудног коша гребена (Сл. III, 2)	26·5	28·2	—	—	—	—	16·9	18·3
Дубина груди (Сл. III, 16)	65·2	65·4	—	—	51·8	50·7	41·7	42·8
Обим грудног коша	178·0	175·3	—	—	—	—	119·6	116·0
Доња предња ширина тела (Сл. I, 10)	45·0	45·5	—	—	—	—	28·7	28·6
Задња горња ширина тела (Сл. II. 4)	42·0	44·4	—	—	—	—	26·8	28·9
Дубини тела (Сл. III, 17)	79·3	75·0	—	—	63·0	56·9	—	—
Линија леђа — бедра (Сл. II, 7)	87·0	86·1	—	—	—	—	55·6	56·5
Ширина сапи, између кукова (Сл. II, 3)	51·3	48·3	—	—	—	—	32·8	31·7
Дужина крстине (Сл. II, 8)	21·0	22·4	—	—	—	—	—	—
Размак (ширина) седњаче (Сл. II, 5)	15·2	16·5	—	—	—	—	—	—
Висина од земље до грудне кости (Сл. III, 14)	60·6	60·6	—	—	—	—	—	—
« « « « пупка (Сл. III, 15)	50·5	53·6	—	—	—	—	—	—
Дужина врата (Сл. II, 6)	55·5	63·4	—	—	—	—	35·3	41·6
Дебљина[1] « (Сл. II, 1)	14·7	15·7	—	—	—	—	—	—
Ширина подгушњака (Сл. III, 18)	12·5	11·2	—	—	—	—	—	—
Висина (дужина) пред. ногу (Сл. III, 11)	70·8	71·4	—	—	56·3	57·0	—	—
» предњих цеваница (Сл. III, 12)	35·5	34·9	—	—	28·2	27·8	—	—
» задњих » до зглоба вешалице (Сл. III, 13)	47·5	49·2	—	—	37·7	38·9	—	—
Дужина репа (Сл. III, 19)	106·0	102·8	—	—	—	—	—	—
Размак од пупка до вимена (Сл. III, 21)	24·0	28·4	—	—	—	—	—	—
« од карлице до вимена („разреза" „средњег меса", Сл. III, 20)	61·5	60·7	—	—	—	—	—	—
Тежина (жива) тела, у килограм.	380[2]	365	—	—	—	—	—	—

приплодни бикови одгајивачке задруге „Алгајског Друштва за вођење пореклописне књиге" („Allgäuer Heerdebuch-Gesellschaft") с главним обележјем швицке расе; и 2, што и слике награђених (премираних) грла на пред последњој смотри говеда у Алгају, које смо видели, показују такође тип швицких говеда. Од овога запата ми смо имали прилике видети изврсне ексемпларе: у Сантхофну, Оберстдорфу и Блајхаху (до Имењштата). Краве су изванредно правилне и лепе грађе, крупне са правим леђима и крстинама, добро развијеном позаднином, великим вименом и хвале се као изврсне музаре (у оно време после телења давале су млека и по 24 л. дневно). Длаке су угасито сиве, код неких с преливањем у мрко сиву, мишју боју, са сенчењем као у грла мањег сивог соја. Овака су грла данас на великој цени у Алгају.

Из разлога, наведеног мало час, да се нарочито при одабирању мушких грла пази на оригиналност расе, у Алгају има највише бикова сивог соја. Међу тим, међу кравама има знатно помешаних, и монтафонских и оберинталских, но које се држе поглавито ради производње млека. У околини Сонтхофена, у Хинделангу и др. преобладују монтафонке; док у Оберсдорфу оберинталке, које су боје сиво жућкасте и земичкине[1].

* Мерења су вршена по инструкцијама „комитеа за испитивање аустриских раса говеда" (види: Die österr. Rinder-Rassen, B. I. H. 1. стр. 14—17). Из ових су позајмљене и ове три слике, које уједно и код нас могу послужити као упут за овака мерења. У том комитеу били су ови угледни чланови: Д-р Лоренц — Либурнау, начелник одељења као председник, професори Д-р Вилкенс, Хеке, Д-р Целер, Д-р Брукмилер и Д-р Мозер, руководитељ ц. кр. пољопривр. опит. станице у Бечу.

[1]) Дебљина врата према дужини износи у процентима код алгај. грла 26·4, код типа 24·9.

[2]) Испитивана грла спадала су већином у облике тешког соја; у опште пак жива тежина не прелази код алгај. грла нормалну, средњу меру групе од 365 килограма.

[1]) Држи се, да су алгајска говеда пре 50 година била боје жуто сиве, која је данас обележје оберинталске расе, ма да у Оберинталу као што ће се доцније видети, држе да је боја оберинталске расе сива, док су им краве готове све само жуте и жуто сиве.

Карактеристично је, да по казивању Алгајаца, Граубинденци (у Швајцарској) ради обнављања крви код својих говеда набављају приплодна грла из Алгаја, а не грла швицке расе, која им је ближе, и њиховим говедима свакојако и сроднија. Ова узајамност између Алгајаца и Граубинденаца даје повода да се мисли, да мрка говеда, која се тамо виђају нису монтафонског

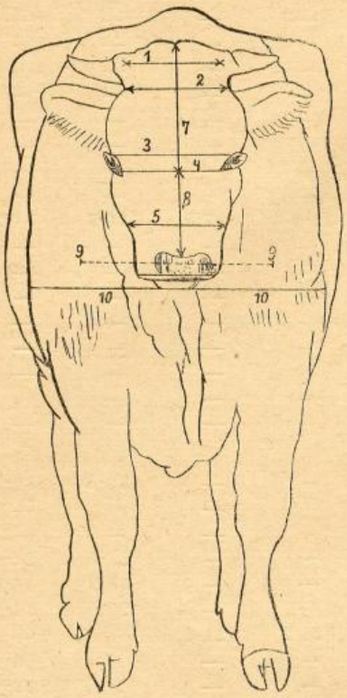

Сл. 3 (I).

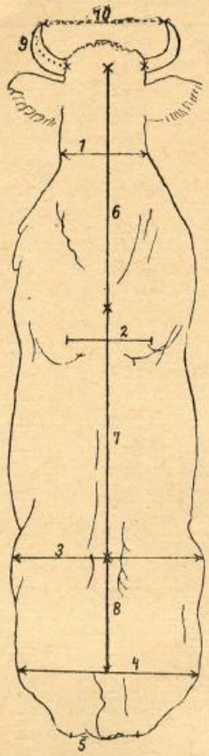

Сл. 4 (II).

порекла него мешавина са граубинденским говедама. То су нам и потврђивали много бољи сточари у Алгају, с којима смо у додир долазили.

3. Општи карактерни знаци алгајске расе говеда ови су:

а, *Глава* је приметно дужа, а чело уже, но у сродних јој раса, тако да сав облик главе потсећа доста на главу наших планинских говеда. Боја је главе обично угаситија или отворенија, но што је општа боја тела. Поред очију и испод очију

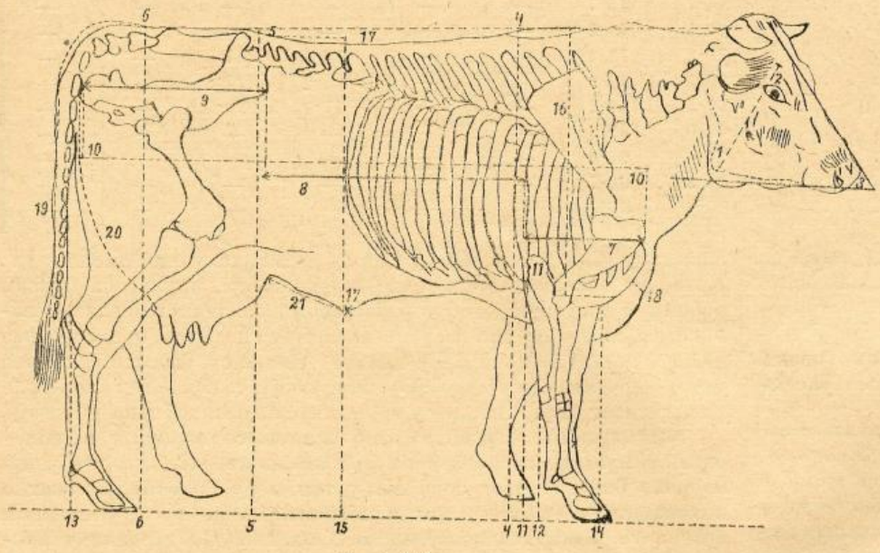

Сл. 5 (III).

с једне и друге стране на челу, спуштају се угаситије пруге, а код главе отворенije боје око очију, праве се прстенови тамније боје, тако назване „наочари“ („Brille“). Између рогова имају повећу чупу, која је код угаситијих грла отворенije боје, а угаситија је код грла отворенije боје. Тако је и чело испред рогова и у чеоној јамици. — *Њушка* је поширока, а непосредно око ноздрва повлачи се беличасти прстен. — *Брњица* је увек модро сива без икаквих белега, а такав је и језик, па и непци. — *Рогови* су омалени, танки; код бикова кратки и развраћени често и мало у напред и на ниже савијени, а код крава већи и савијају у страну и на више. Рогови су бели с црним врховима. — *Уши* су изнутра блеђе боје, жућкасто мрке или жућкасто сиве, са повећим китама од крупних длака.

б, *Врат* је у затиоку задебљан, изгледа као грбав, иначе је добро сложен са умереним подгушњаком. *Труп* је у средини угасито сиве боје, често ишаран црно сивим пегама, „печатима“ („gethalert“); и та боја на плећкама, бутинама од кукова, на трбуху, предњим и задњим ногама до половине, прелази у црно сиву, док се дуж леђа пружа пруга отворенije боје, која се назад између задњих ногу спушта до вимена. — *Леђа* су махом равна; *крстина* и *сапи* су широке, *реп* (капак) равно усађен, ретко висок код крава. *Тело* је у опште лепо сведено, с већим размаком ребара. — *Реп* је танак, прелази вешалицу, с дугом и тешком буњом.

в, *Бутови* развијени, али не пуни. — *Ноге* имају леп став, јаке су, са широким зглобовима у коленима и вешалици. — *Виме* у опште осредње, а код крупнијих крава често велико, с танком кожом и ситним маљем. Сисе ретко веће од човечијег палца, правилно размакнуте. Виме лако прави боре. Млечне су жиле средње, добро опипљиве. — *Папоњци* црни или угасито сиви.

Купљене краве (за Ратарску Школу у Краљеву) имале су ове мере[1]). (Види списак стр. 417).

Крава бр. VII и VIII (овога списка бр. 1 и 2) од мањег су сивог соја; давале су млека у оно доба дневно по 12—14 л.; а краве бр. IX и X (у списку бр. 3 и 4) од великог су мрког соја, давале су млека по 16 до 24 л. Поред обичне хране (сена и отаве) добијале су по мало јечмених дрождина (требера), ради веће продукције млека.

Место сликâ алгајских приплодних грла, набављених за Ратарску Школу, доносим овде слике трију оригиналних алгајских грла, која су награђена (премирана) на смотри приплодних грла „Алгајског Друштва за вођење пореклописне књиге“ у Сонтхофену 5 маја прошле —1894— године.[2])

Сл. 6. бик „*Фриц*“ („Fritz“), стр. 425; награђен дипломом I класе и првом новчаном наградом од 200 марака. Отељен је 2 фебруара 1891 године. Боје је мрке. Жива тежина 670 килограма. Дужина трупа 170, висина гребена 136·5, висина леђа 134·5, висина до прве крсне кости (над боковима) 138 сантиметара. Власник је *Ксавер Ото*, из Кемптена. — Исти је бик претпрошле (1893) године на „немачкој пољопривредној изложби“ у Минхену награђен *првом* наградом у класи „млађих бикова“; а осим тога награђен је и у јесен исте године на свечаностима централног пољопривредног друштва у Минхену.

Сл. 7. јуница „*Фела*“ („Föl“) стр. 426; награђена дипломом I класе и првом новчаном наградом од 150 марака. Отељена је 22 декембра 1891 године. Боје је отворено мрке. Жива тежина 390 килограма. Дужина трупа 141, висина гребена 125, висина леђа 123, висина до предње крсне кости 129 сантиметра. Власник је: *Јохан Георг Хајм* из Бајленберга (ср. сонтхофенски).

Сл. 8. крава „*Јета*“ („Jette“) стр. 426. Награђена је дипломом I класе и трећом новчаном наградом од 100 марака. Број пореклописне књиге 1002. Отељена је 1888 године. Боје је угасито сиве. Жива тежина 545 килограма. Дужина трупа 143, висина гребена 132, висина леђа 133, висина до предње крсне кости 133 сантиметара. Власница је *Јозефина Хес* (Höss), власница пиваре „код јелена“ у Сонтхофену...[3])

[1]) Мере су узете у новембру пр. год., јер су подаци, који су узети на месту, при куповини, случајно затурени. За ове податке нарочито сам захвалан г. г. Владим. Ђорђевићу, наставнику и Јоци Марковићу економу Ратарске Школе.

[2]) Слике су рађене по оригиналним фотографијама.

[3]) Краве бр. 3. и 4. које су наведене у списку управе Ратарске Школе купљене су с једним врло лепим телетом од *исте* сопственице, и са награђеном су краном у близом сродству. Интересантно је што

ПРИПЛОДНА ГОВЕДА АЛГАЈСКЕ РАСЕ

набављена за Ратарску Шкоду преко нарочите комисије Министарства Народне Привреде

Тек. број	ИМЕ ГРЛА	ВИСИНА	ДУЖИНА ТЕЛА	ОБИМ ГРУДИ	ДУЖИНА ВРАТА	ДУЖИНА ТРУПА	ДУЖИНА ГЛАВЕ	ШИРИНА ЧЕЛА	УЗИНА ЧЕЛА	РАЗМАК РОГОВА	ЖИВА ТЕЖИНА 2. АПРИЛА 1894 Г. У КГР.	ЖИВА ТЕЖИНА 21. НОВЕМБРА 1894 Г. У КГР.	ОТЕЉЕНО	ГДЕ ЈЕ КУПЉЕНО	КОЛИКО ЈЕ ПЛАЋЕНО
		САНТИМЕТАРА					МИЛИМЕТАРА								
1	Алгајка	137	197	180	54	140	510	250	200	170	470	460	новембра 1889	Јосиф Алгајер у Вајхеру	марака 400
2	Планинка	123	147	160	47	144	501	250	200	182	415	417	«	Јосиф Ф. Херц из Сонтхофена	400
3	Алпинка	145	214	197·5	61·1	160·7	553	270	190	187	530	520	«	Удова Хес из Сонтхофена	600
4	Илерка	147	204	188	50·3	158·2	563	280	200	175	530	515	«	Удова Хес из Сонтхофена	600
5	Турист (сада Ибар)	109	139	148	43	124	390	240	210	182	100	300	јануара 1894	С кравом Илерком	—

Прелазимо сад на описивање нашег бављења у Алгају.—

Дошавши у Сонтхофен, прва нам је брига била наћи доброга вођу који познаје места и виђеније одгајиваче у околини. У избору смо били врло срећни. Сам руководећа (Gäscheftsführer) тамошње „одгајивачке задруге“, који је на наш позив одмах к нама дошао, примио се с највећом готовошћу посредништва. Господин *Лудвиг Алтхаус* — тако се звао — једна је од највиђенијих личности у граду, врсан познавалац домаће стоке и покретач свега напреднога на пољу гајења стоке. Родом је Швајцарац, па је и дан данас поданик дичне му Швајцарске. Име његовог оца, *Јохан Алтхаус*, тесно је везано са првом израдом или боље рећи фабрикацијом сира, на *швајцарски начин*, која је отпочета у Алгају у другој четвртини овога века. Фабрикацију ову први је завео Аврелије Стадлер (Aurel Stadler) из Линденберга, који је 1827 год. довео са собом „швајцере“ (сираре) за фабрикацију „великог швајцарског масног сира“, названог „ементалера“ (ементалски, «Emmenthaler Käse»). Међу овима био је и отац нашега вођа.[1]) Г. Алтхаус има лепо имање у Сонтхофену, доста крава и своју малу сирару, као многи имућнији привредници у Алгају, поред тога што је главни саучесник у сонтхофенској тако званој „задрузи за бачијање“, за фабрикацију „ементалера“. Код њега су и неколико бикова „одгајивачке задруге“, и он је може се рећи све и сва у овој задрузи. Као поуздан и виђен, он је у више прилика био посредник за набавку приплодних говеда и спроводио је транспорте и до Русије.

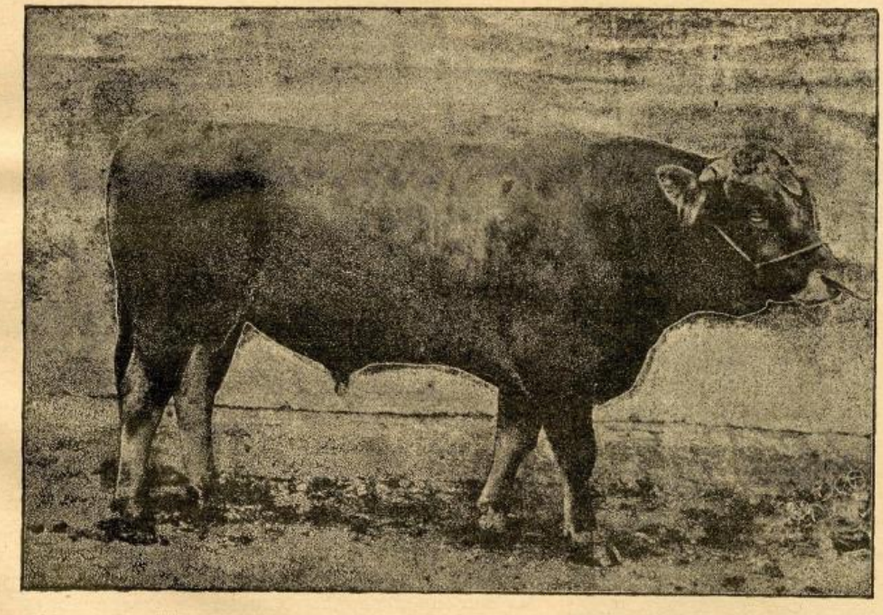

Сл. 6. (Бик «Фриц». Стр. 424).

Сутра дан по доласку у Сонтхофен, ми смо одмах отпочели прегледања стоке, и то најпре по граду. После смо се извезли изван града праћени свуда г. Алтхаусом. Обилазећи градове и села у Алгају, ми смо прошли ова места: Бургберг, Вагнериц, Вајхер, Тифенбах, Хинделанг, бању Обердорф, Алтштетен, Оберстдорф (десна страна — источна — Илертела), Фишен, Сигисхофен и Блајхах (лева страна Илертала), поред још више засеока. Даље, у више долине до Рапеналпентала нисмо могли ићи због великог снега; а, по уверавању, не бисмо за онда могли бољег избора ни тамо наћи. Још би можда било у изгледу наћи које добро приплодно грло у маломе Валзерталу, преко границе, у Форалбершкој, где се такође гаје алгајска говеда, али је пут и у ову долину из Илертала био савршено непроходан. —

При свем том, ово је време за набавку одабранијих приплодних грла у овим крајевима згодније но много друго. Лети, кад је стока на алпама, овај је посао апсолутно немогућан. За главну продају стоке одређено је овде време *јесен*, кад се стока спусти са алпијских паша. Тада су најживљи сточни сајмови (панађури), на које се догна много *младе* и старије стоке. Али ако се претпостави, да ће добар домаћин за свој запат задржати најбоља, одабранија грла, а сувишак и мање добра истерати на пазар, онда је за куповање добрих приплодних грла свакојако корисније доцније време, када је стока на зимском становању. Овоме још има се додати и та врло важна околност, о којој ће ниже бити више речи, а то је, да је у Алгају једино време за спаривање говеда: зима.

више знати о овој одличној *домаћици*. Редак је такав човек који би с таком брижљивошћу и љубављу своју стоку надгледао и пазио као поштована удовица Хес. У стаји је њеној све угледно; и она се цени као прва одгајивачица у Сонтхофну. С осећајима праве материнске туге она се одвојила од крава, које смо од ње купили. Зар таква домаћица није за подражавање! Али, у Алгају можете наћи пуно таквих примера, па није ни чудо, што им иде све добро.

[1]) Овај је догађај записао Др. М. *Вилкенс*, у своме Alpenwirthschaft» — у стр. 258 (у примедби). Г. Алтхаус пак о овоме догађају прича овако: «Истина је, да је Аврелије Стадлер године 1827 довео *једног* сирарског мајстора — «швајцера» — и то је био мој отац. Он је био први сирар, који је у Алгају па и у целој Баварској фабриковао швајцарски масан сир. Тек су неколико година касније дошли више сирара уз Швајцарске. Мој је отац био више година код Стадлера сирар; после је узео под закуп једну економију у Сонтхофену са алпом, па је доцније то имање купио, на коме је фабриковао тако названи «ементалски сир» и то лети на алпи, зими у Сонтхофну, све до 1876 године, а те је године умро. Име «ементалски сир» потиче овде од мога оца, јер је он први сирар, који је тај сир фабрицирао, а и родом је из Ементала у Швајцарској»....

Набављач приплодне стоке има пред собом један избор већ одабраних и разуме се *најбољих* грла за приплод, па из такога избора да бира за себе, што му најбоље конвенира. Још је једна

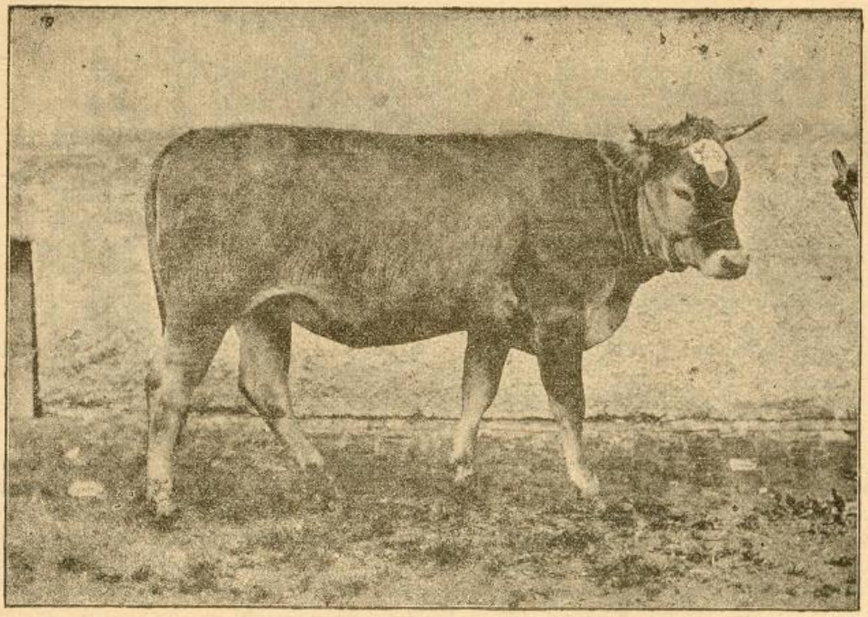

Сл. 7. (Јуница „Фела". Стр. 424)

не мања важна околност, која стоји на страни набавке приплодних грла у зиму, што је стока услед мање обилније хране, слабија него ли кад се спусти са алпа, те пуноћа ове не може

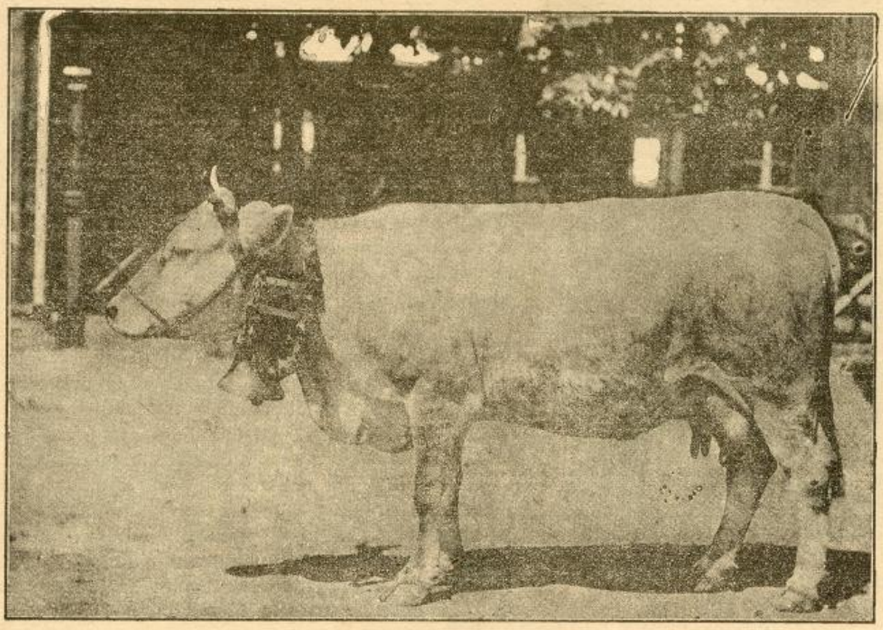

Сл. 8. (Крава „Јета". Стр. 424)

тако да сакрије нескладност у формама, ако би их на грлу било. Једино, што би се имало приметити, противу набавке у зиму, нарочито још у прво доба зиме до фебруара, што се приплодни бикови тада нерадо продају, нарочито где овима нема замене, јер до тог времена још нису све краве изводиле. Али, како већ у фебруару има мањи број крава за подвођење, то се нађе излаза да се неки суседни бик употреби за остале краве и за оне које би повађале; и онда већ није тако тешко саставити потребан број приплодних бикова. Доцније у марту до априла, кад већ престаје вођење крава, и кад се бикови који се не мисле на алпе терати продају месарима, може се лакше одвојити и већи број, па и по повољнију цену. Само се у овом случају купљени бикови не би смели за дуже време употребљавати за приплод, како би им се дало времена за одмор и опорављање од зимске некада и прекомерне употребе за приплод.

При куповини ми смо се руководили тежњом да првенствено набављамо *јазавачно сива грла*, или како се она тамо зову „dachset". Бикове ове боје нарочито смо наменули планинским крајевима *крушевачког округа*; док за *пожаревачке срезове* — хомољски и звишки — допуштали смо да буду и мрке боје. Разлога за то имали смо у томе, што смо усвојили, да за топлички округ у старим границама, с јужне и југоисточне стране копаоничких гора, набавимо оберинталске бикове који су, као што ће се доцније видети, такође боје сиве, а осим тога, како се тврди, и с њима су у већем сродству; а за округ крајински, који се граничи са спомепутим срезовима пожаревачког округа, да набавимо бикове монтафонске расе, боје мрке, као што ће се од исте расе набавити и стока за Школу за виноделье и воћарство у Букову. Пада у очи, да се код гдекојих налазе још у употреби са свим млади бикови, од године, па и испод једне године. Зачудо нам је било, кад смо и међу задругиним баковима, па и код председника месног задругиног одбора, нашли бикове испод $1^1/_2$ године, који се, до душе врло умерено употребљавају. Ова рана употреба приплодних бикова правда се раним телесним развијањем алгајске расе. Мимо то Алгајци ретко држе бикове за приплод дуже од једне године. По свршетку периоде вођења, бикови се обично, ако је потребно, мало подгоје, па продаду месару. Увијање — кастрирање — није у обичају, јер се воловима не служе. Одабранији бикови и краве, правилне грађе, и које одбор одгајивачке задруге, на основу својих правила) оцени као добра за приплод, заведена су у приплодне књиге задругине, и с особитом се пажњом употребљавају за приплод. Мимо то, има и „општинских бикова", које појединци одгајивачи држе, потпомогнути општином; и без одобрења општинске власти не могу их продати. Ови се држе за оне грађане, који немају својих бикова. За пуштање оваких бикова, наплаћује се од власника крава извесна такса. Који би власник таквога бика продао, морао би, ако општина затражи, одмах другог на место његово купити. —

Знајући то, ми смо се старали, да међу нашим биковима буду грла, која су записана у књиге задругине, или су „општински бикови", налазећи и у томе гарантују за добар избор. Ма да нисмо могли добити краве, које су примљене у приплодне књиге задругине, јер се таква грла већ теже из руку испуштају, ипак смо успели, да их бар из *истих* стаја и од истих запата набавимо. Па и неколико општинских бикова успели смо купити Као особито одликована запата, које смо имали прилике видети, заслужују да се спомену: запати Л. Алтхауса, нашега вође, и удовице Хес у Сонтхофену, Алгајера у Вајхеру, Мајера председника општине у Оберстдорфу и Алтхауса у Блајхаху.

Око куповине стоке у Алгају провели смо *шест* дана. И за то време набављено је:

1, За *Ратарску Школу у Краљеву* 4 краве, — две крупнијег соја обе из Сонтхофена (од удовице Хес) и две мањег соја, једна из Сонтхофена, а друга из Вајхера (од Алгајера);

2, за *пожаревачки округ* (срезове хомољски и звишки) 4 бика (1 из Вајхера, 1 из Бургберга, 1 из Хинделанга и 1 из Тифенбаха);

3, за *крушевачки округ* 8 бикова (2 из Бургберга, 1 из Сонтхофна, 1 из Сигисхофена, 1 из Хинделанга, 2 из Оберстдорфа и 1 из Алтштетена)...

Цене ових грла као и остале односе куповине и продаје у Алгају, ми ћемо видети мало ниже, а сада да бацимо још поглед на одгајивање, храњење и неговање говеда у Алгају.

Као што је већ напоменуто, периода вођења крава у Алгају траје само *зими*, и то најдаље до априла. Тељење почиње

од новембра, или како са тамо узимље од Св. Мартина (11 новембра по н. к.), па траје до Нове Године[1]). Што је то тако удешено, има свога разлога у томе, да се телад могу брижљивије његовати код куће, него на алпама; и што код истељених крава у времену, кад се истерају на алпе, наступа и најјача периода лактације, а то иде у корист производњи сира на алписким бачијама. Телад се готово нигде не остављају да сисају, него се одмах по тељењу луче од крава, и онда се поје из ведрице (каблице), најпре свежим материним млеком, па онда тако званим „општим“, необраним млеком, а после и обраним. У почетку гледа се, да млеко буде топло, онако као кад се помузе, а доцније се навикавају телад и на расхлађено млеко. Теле још младо, одмах по тељењу, не уме само да пије; за то му се најпре у уста завуку прсти, па кад му се после тога њушка загњура у млеко, оно вуче млеко као да сиса. За кратко време се оно после научи, па срче и без прстију. У бољим запатима се женска телад поје млеком 20 недеља, а мушка до 25 недеља; и код таквога отхрањивања, она се у опште лепо развију и испуне. Која се телад не желе остављати за приплод, она се већ после 14 до 40 дана продаду месару. У мају се млада телад изгоне заједно с осталом стоком на алпе, и тамо под утицајем оштрог ваздуха и махом не баш најбоље паше доста застану у развијању. Осим тога млада стока тамо доста подлегне опасној болести званој «шумави прострел“ (Rauschbrand“).

Што се тиче храњења и неговања стоке у Алгају, рећи ћу само оно, што смо сами видели, а то је: како се једно и друго врши у оном времену, кад смо ми били, изостављајући дакле, сасвим борављење стоке на алпама. Да се задржимо најпре у кратко на зградама, у којима се стока држи. —

Стаје за стоку су у Алгају код сељака у једној истој згради са одељењима за становање; од ових су одвојене једним поширим ходником, који је патосан каменом, и служи обично као спремиште за храну. Иза стаје налази се сенара (отлукана) у којој је сено добро збивено, скоро као пресовано, те се тако у сразмерно малом простору смешта знатна количина. Овај је одељак начињен већином од брвана, мало размакнутих, како би унутра могло бити свагда довољно промаје. Под истим је кровом, даље, и шупа за кола, над којом је обично ћуприја (рампа) да се с колима може улазити на таван. Према овој је шупи друга шупа за дрва, а до ове, с лица зграде, одељења за становање. Над овим одељењима су обично по један, а најчешће и по два спрата, тако да су махом куће двокатне или трокатне. Распоред једне сељачке куће у Алгају види се у неколико у овом нацрту основе сл. 9; а сл. 10 (стр. 428) показује *бачију* Spielmansau у Алгају.

Стаје су махом заједничке: за говеда и коње. Одељак за коње ограђен је од осталог простора повећом преградом од дасака. За бикове има такође засебних преграђених одељења. У кога домаћина има и свиња или оваца, и оне су такође у засебним преградама од дасака — боксовима — у истој стаји. Говеда су везана за јасле, а јасле су до зида, тако да је ходник за прилазак стоци и за изнашање ђубрета између задњих ногу стоке. Јасла су дрвена, но има и од цемента, нарочито онде, где се краве хране и пивским дрождинама (требером). На више места су јасла напред, испред глава стоке, заграђена даскама или летвама, а пред сваким је грлом остављен отвор, толико да главу у јасла може провући. Под (патос) је од дасака; он је нагнут према задњим ногама. Таван је од дрвених греда и мосница. Прозора свуда има мало па и никаквих; и одушака (вентилатора) за прочишћавање ваздуха нема никако. Стражња врата, која служе за изношење ђубрета, склопљена су из две полутке, па се горња отвара као капак, кад се уђе у стају, иначе не би се могло видети ништа у стаји. Особито нас је задовољило, што смо видели водовод у сваком селанцету. Свака кућа има своју чесму са лулом, на којој непрестано вода тече; а за зимско појење стоке вода је спроведена у стају. Ради тога није потребно стоку целе зиме испуштати на поље. Гледајући ово уређење нас је у души заболело за што да ми у том погледу тако далеко назад стојимо. И у нас има лепе бистре воде, па ипак је бесни потоци одвуку собом, док нам се стока напаја водом из бара, која је легло сваког гада и мијазма. Водовод је на врло прост начин постројен помоћу избушених четинарских дебала. До душе изобиљност овог материјала много олакшава извршење оваког постројења; али да нема увиђавности и усталашности код ових људи, да ли би се могло и то створити?!...

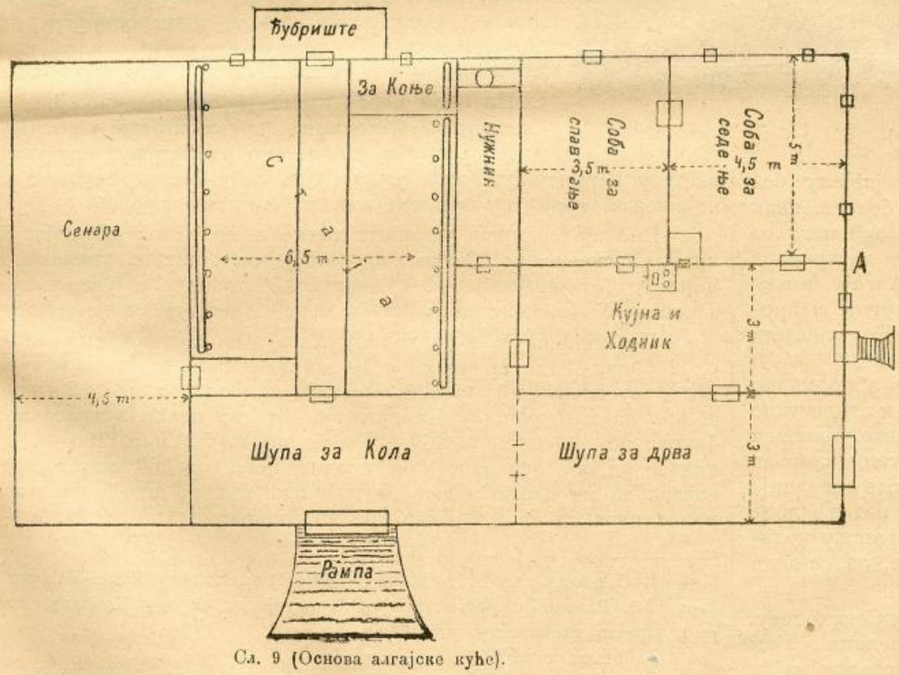

Сл. 9 (Основа алгајске куће).

Подела одељења за становање може бити на горњем боју иста као на доњем; само над шупом за дрва може да буде једна комора. У задњем, економном, делу зграде може да буде рампа, по којој се уносе храна више шупе за кола и стаје. — А, Прочеље.

Прецртао,
Р. П. Т.

Ма да се на први поглед не би имало много што приметити на уређење стаја у Алгају, опет оно није без мана. Мало светлости, низак таван, никакво проветравање чини да оне нису најповољније за здравље стоке. Није ништа необично, да вас при уласку у стају, у којој је и иначе препуно свакојаке стоке, задахне запаран и веома наједљив стајски ваздух, јер се ђубре услед оскудице у простирци — пошто сламе нема — обично брзо распада. Више пута се опажа да је стока добро ухрањена у таком простору. Но добра нега знатно ублажава зле последице овога. Тимар је врло брижљив и ђубре се редовно збрисује и износи из стаја. Оно се слаже у четвртасте гомиле; а да се не би ове растурале, на ивицама се споља праве завојке. Поред ђубришта је и осочара за скупљање осоке (пиштевине), која се и засебно употребљава за ђубрење. За простирку много се употребљавају струготине из стружница, за тим огризине од сена, суве четине с лишћем, а кад овога нестане и зелене гранчице од четинарског дрвећа. Све ове послове у стаји врше

[1]) Купљена грла у Алгају отељена су скоро сва у месецима новембру и децембру.

скоро искључиво женске, најмлађе, или домаћице с кћерима. Домаћице се брину и за мужу, а рукују и с млеком. Толику пажњу, коју домаћице поклањају овде кравама, нисмо могли нигде запазити. Ради тога у продаји крава оне имају готово одлучну реч; с добром и омиљеном музаром врло се тешко растају, или поставе такве погодбе, да је није могућно откупити.

Зимска је храна говедима: сено и отава. Од ове се хране рачуна дневно по 10 до 11·5 килограма (20 до 23 фунте) на грло. Приплодним се биковима за време вођења крава додаје по мало овса (1·5 до 2 кгр.), и то, многи дају овса само после скакања (по 1 до 2 прегреша). По негде се дају кравама пивске дрождине (требер) ради повећања производње млека. Но у опште може се рећи, храна је природна и готово без икаквог приправљања. Полаже се 3 пут дневно.

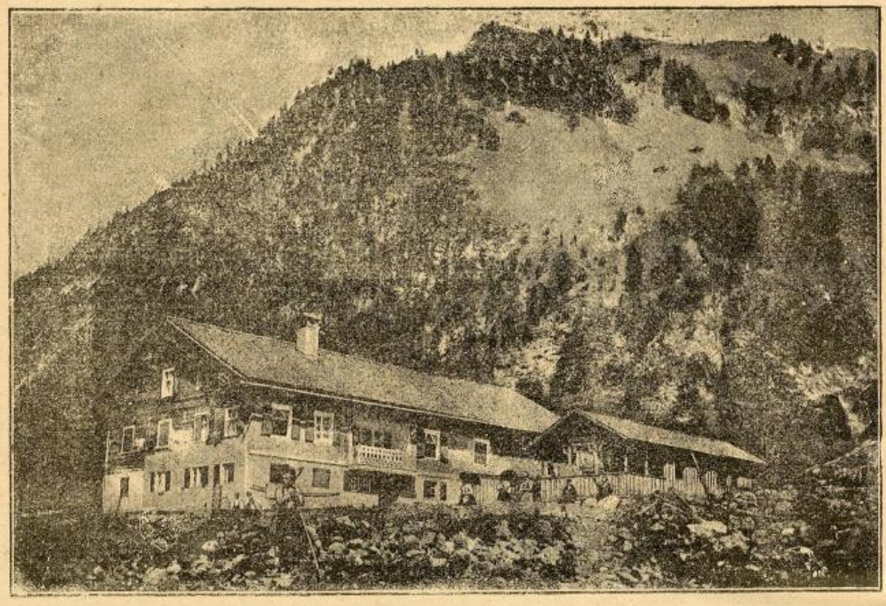

Сл. 10. (Бачија у Алгају).

рација предузимље поглавито кад краве добију јајчану болест, услед које после наступа отицање и водена болест, ипак она има и свога привредног значаја. Кастриране краве могу се мусти непрестано; шта више има случајева, да је кастрирана крава давала више млека, но пре. Специјално у Алгају, краве се кастрирају, кад добију речену болест, и онда се угоје и продаду. Здраве краве кастрирају само у околини Кематна, да би се музле без засушивања.

По проф. Вилкенсу[1]), узрок је овој болести абнормално стање јајчаника. Краве непрестано ричу и мумлају, и непрестано повађају. Спољни је знак, да крстина упадне. Вађење јајчаника врло вешто врше сточни лекари у Алгају. Ради тога се направи прорез на слабинама. По искуствима тамошњим, после операције спадне количина млека на 1 до 3 литра, после 3 недеље дође опет на редовну меру, али ретко да достигне пређашњу количину. Обично се кастриране краве музу $^3/_4$ године, па се онда тове; кастрација помаже гојење.

Главни је трг за продају алгајских говеда у Сонтхофену. 14 и 15 септембра (по н. к.) држи се годишњи велики сајам поглавито за продају млађе стоке, а за краве је главни сајам у половини октобра. По Вилкенсу[2]), најбоља, и сразмерно јевтинија, млада стока може се добити два дана пре сајма и то на тако названом „разлазу стоке“ („Viehscheide“) у Оберстдорфу и Хинделангу. Тада се стока, која је дотерана из планина, издваја, тј. предаје власницима. Што год није за узимљавање, одмах се прода, — понајвише сточним препродавцима. Купцима са стране препоручује се, да иду на те разлазе, и то понајпре у Оберстдорф. Тамо купљена стока тера се после на вашар у Сонтхофен.

Доцније у октобру дотера се више хиљада стоке и са стране, нарочито монтафонске, која се накупује на великом ва-

[1]) Die Alpenwirthschaft, стр. 252.

[2]) Ibidem, стр. 248.

Млеко од крава прерађује се у сир и масло. Вечерње млеко се разлива, те се од њега скида повлака за прављење масла; а обрано се млеко сада меша са јутрењим и предаје месној задрузи. Судови за млеко готово су сви од дрвета, лепо су израђени а врло се чисто држе У погледу на чистоту, која влада у руковању с млеком, и на пажњу при музењу Алгајци су чувени. Тако, пре но што ће се мусти у ведрице, виме се опере, па се од сваке сисе млеко проба, из сваке се тј. најпре музе у уста; и ако није сасвим слатко, оно се на страну измузе. Најобичније су промене на млеку: да је слано или горко. Осим тога и модро млеко не меша се с добрим.

Алгајци су мишљења да млеко с оваким манама изазива „надимање“ („Blähung“) код сира. Ма да овој појави могу бити и други узроци, као: кад се сир добро не испресује, или топал подрум, свакојако има смисла да и само млеко може бити некад узрок томе. Оваких мâна бива код млека чешће лети, кад стока борави на алпама, а као узрок приписује се: много кретање крава, велика омориna, олује, извесне биљке итд. По некада се деси, да је само прво млеко слано и горко, па после отпочне тећи добро и слатко. Главно је, да у Алгајаца важи као прво правило: млеко за сир да је здраво.

Сад се прерада млека врши поглавито на удруженој основи. Млеко се предаје „Задрузи за бачијање“ у Сонтхофену, Оберстдорху, од кога се производи тврд „ементалски“ сир, а споредно и слатко масло. Овај полумасан сир, који се тамо производи, дабогме не може, да се мери с правим швајцарским масним „ементалером“, али му у фином укусу ништа не уступа. На алпама се израђује и једна врста меког масног сира „бакштајн“, у четвртастим формама, који је под именом „ромадур“ добио особитог гласа[1]). Вредно је изнети начин израде еманталског сира у Алгају, како смо се о томе известили у сирарници у Сонтхофену; но то ћемо учинити на другом месту, кад будемо говорили о алгајском млекарском удружењу.

На овом месту имамо да напоменемо још и *кастрирање* (јаловљење) крава, које је у обичају у Алгају. Ма да се, по уверавању, ова опе-шару у Шрунсу (у Форалбершкој), па се у Сонтхофену, као на најживљем тргу, продаје под именом „тешки алгајери“.

Продаја се врши у опште тачно и солидно; погодба је кратка и за готово. Свако грло добије од општине уверење о пореклу (сточну објаву, „Ursprungs-Zeugniss“) и уверење о здрављу. У уверењу за јунице и краве гарантује се и стеоност.

По Вилкенсу[2]), који хоће у Алгају да састави један запат од 2 бика, 40 до 50 крава и 10 до 20 јуница, може да рачуна просечну цену од грла 400 марака[3]), или од прилике 220 фор. а. вр., на железници у Именштату. Ми смо плаћали просечно: бикове по 300 марака (260—360), краве по 500 мар. (400—600); кад се од обе ове цене узме средња цена од 400 мар., онда излази да ми нисмо ништа скупље плаћали, но што је као нормална цена од грла важила пре 20 година[4])....

[1]) О овоме наводи Вилкенс у „Die Rinderrassen Mittel-Europas“ стр. 136. Главно је место за продају алгајског сира у Кематну, где је и управа млекарског удружења.

[2]) Ibidem стр. 249.

[3]) 1 немачка марка (новац) равна је дин. 1·25 у злату или по садашњем курсу 1·40 сребра.

[4]) Прво је издање проф. Вилкенса Alpenwirthschaft-a године 1874.

(Наставиће се)

НАБАВКА ПРИПЛОДНИХ ГОВЕДА

У АЛГАЈУ, ФОРАЛБЕРШКОЈ, ТИРОЛСКОЈ, КОРУШКОЈ И ШТАЈЕРСКОЈ

од

Паје Т. Тодоровића

(НАСТАВАК)

Проф. Вилкенс рекао је у своје време: „Са начелима одгајивања Алгајац не задаје себини какве муке!“[1]) И одиста, све до скоро Алгајци су са свим напустили били одгајивање стоке, што им је пре 2 генерације био главни рад, а млекарство је тада ограничено било само на домаћу потребу. Нове саобраћајне прилике изазвале су и у Алгају полет у пољопривредним радњама: млечни производи су се добро продавали и давали бољу и поузданију добит (ренту). За то се млекарство и индустрија сира много више неговала, производња ширила и побољшавала, тако да је потпуно узела мах, и запоставила одгајивање. Но, услед лошега стања пољске привреде на западу изазваног страном житном утакмицом, приступало се свуда све више производњи сира и масла, тако да је најзад и овим производима настала слабија тражња, а неминовно с овим и јевтинија цена. Услед тога су се у Алгају с производњом сира нашли пред не баш повољном ситуацијом. Да би се према млитавој тражњи и јевтинијим ценама могло опет имати користи, требало је се научити: да се не само „боље“ но и „јевтиније“ производи. Али је поред тога јаче скренута пажња другом још вазда сигурном извору привреде Алгајаца — одгајивању стоке. Алгајска стока још се и данас добро продаје; њено добро име још се цени на свом континенту, што су у неколико јак доказ и тако велики вашари у јесен, на којима се у првом реду траже приплодна грла.

„На једној страни где немамо продаје и реномеа“, тако се се вели у једном предавању кад се образовала прва одгајивачка задруга у Сонтхофену[2]), „тамо имамо робу у изобиљу, а онамо где би нам било и реномеа и продаје, оскудевамо у роби. Не би ли, дакле, било много паметније, кад бисмо водили више рачуна о тражњи алгајских говеда, па да нам сточарство не буде тако запостављено, као што је на жалост сада. Ако останемо на досадашњем путу, то ће нас остали крајеви који се гајењем стоке занимају претећи, и упропастиће се потпуно глас наше расе. И то би се десило управо у оно време, када можемо очекивати да ће наступити и трајан назадак у индустрији сира; јер како је утакмица и у производњи сира велика, не можемо ни мислити, да ће се она опет подићи. Алгају се не пребацује што је завео млекарску индустрију; он је много погрешио у томе, што је пренебрегао гајење стоке. Може се нешто радити, а да се друго не мора напуштати. Да је то могућно, могу нам послужити примери у Холандској, своју северној Немачкој и Данској, где се, поред најрационалнијег и упутног гајења стоке, прерада млека поступно али постојано до великих размера развијала, тако да јој се дивимо. Ми смо заостали, јер смо доцкан увидели, колико то вреди, кад се и у пољској привреди, поред практичних искустава, и напреци науке и технике усвоје“.

На истом путу, на коме су у одгајивању и побољшању својих говеда пошле остале покрајине у северној и јужној Немачкој, а нарочито у Баденској, Олденбуршкој, Шлезвиг-Холштајнској и др., требало је поћи и у Алгају. Па и у самој Баварској доказало се на шајнфелдским говедима, шта може да учини једна рационална метода одгајивања. Следујући овоме образована су на више места удружења за гајење стоке; па иницијативом алгајског млекарског друштва основано је и у Алгају: *„Алгајско друштво за вођење сточне пореклописне књиге“* са задатком, да сточарске задруге и поједине одгајиваче здружи у заједничком циљу: облагорођавање алгајске планинске расе — *„да се одгајују грла с лепим формама и са што већом и кориснијом производњом млека, негубећи из вида ни производњу меса“*. Ако се само брижљивије обрати пажња на порекло, особине родитеља, онда ће ова тежња за усавршавањем расе посигурно бити крунисана успехом. Циљ, организација и деловање овога друштва од великог је значаја; за то ћу овде изнети у целини његова правила.

[1]) Ibidem стр. 249.

[2]) Volksschrift № 3 des milchwirthschaftlichen Vereines in Allgäu. 1892, стр. 2.

Правила Алгајског Друштва за вођење сточне пореклописне књиге.[1])

Циљ друштва и средства за постигнуће циља. — § 1. Под фирмом: «Алгајско Друштво за вођење сточне пореклописне књиге» удружују се сточарске одгајивачке задруге и поједини одгајивачи у одгајивачком срезу једнобојних планинских говеда, ради узајамног облагорођавања домаће сиве и мрке алгајске планинске расе и за потпомагање продаје ове стоке.

Као циљ, коме се има тежити јесте: одгајивати грла с лепим формама у вези са што обилатијом и кориснијом производњом млека а с обзиром на производњу меса.

§ 2. Друштво ће поуком, живом речју и писмено порадити, да се свуда заведу савремене мере и опробане уредбе, где год се за то прилика укаже. Његов је посебан задатак:

а) да потпомаже оснивање одгајивачких задруга и уређење њихово, и да их потстиче на извршење задатка и обавеза њихових у смислу правила;

б) да се стара о одабирању најбољих приплодних грла, и о регистровању (уписивању) ових у пореклописну књигу;

в) да задржава најбоља приплодна грла у Алгају;

г) да се стара за добре алписке паше, на којима ће млада стока лети боравити, а осим тога и да се стока узајамно обезбеђује за време паше;

д) да приређује веће изложбе, потпомаже суделовање на њима и држи чешће локалне (помесне) смотре говеда с наградама, по утврђеним нормама (правилима);

ђ) да повремено објављује пореклописну књигу у Годишњаку, води листу од продатих приплодних грла, и да потпомаже сточну трговину сходним мерама; и најзад —

е) да води надзор да се санитетске мере тачно врше.

Организација и испис. — § 3. Кад се установе више одгајивачких задруга, конституисаће се «Алгајско друштво за вођење сточне пореклописне књиге,» које ће се као засебно удружење придружити Пољопривредном Друштву за округ Швабен и Најбург, и подлежаће непосредном надзору окружног комитеа (одбора).

Чланство; упис у опште. § 4. Чланови алгајских одгајивачких задруга постају и чланови овог друштва, ако правила дотичне задруге одговарају правилима овога друштва.

Одгајивачи у засеоцима у којима нема одгајивачке задруге, или који станују у усамљеним домовима, могу се примити у друштво под погодбама, које буде одредила управа друштвена, а на име:

а) ако је могућно да се придруже најближој одгајивачкој задрузи; или

б) да за себе испуњавају све обавезе одгајивачке задруге, као и да се подвргавају контроли повереника, кога друштво поставило буде. —

У овом другом случају повереници ће за ове одгајиваче заступати пословођу и његову ће дужност вршити. У оба случаја ће се за сваког одгајивача водити засебна запатна књига са својим нумерама, као год за одгајивачку задругу.

О пријему у чланство решава друштвена управа.

§ 5. У пореклописну књигу могу се регистровати само таква приплодна грла која су својина члана друштвеног, и која буде инспектор (надзорник) прегледао и изречно дао мишљење да се може примити.

Ако се пријављено грло огласи као неподобно за упис у пореклописну књигу, власник његов може захтевати, да га још један пут оцени управа друштвена (види § 26 став 6).

[1]) Statut der Allgäuer Herdebuch-Gesellschäft. Издање друштвено.

За свако грло, које се прими у пореклописну књигу, издаће се *пореклописна листа*, која ће бити препис из пореклописне књиге, и то је у једно уверење о пријаму грла.

§ 6. Са исписом или искључењем неког члана из одгајивачке задруге, губи се и чланство овога друштва.

Друштво има право тражити, да се неки члан одгајивачке задруге, који са знањем и хотимично ради супротно одредбама друштвеним, искључи. На случај да задруга не хтедне тај захтев извршити, главни збор друштвени може донети одлуку да се таква задруга искључи из састава овог друштва.

§ 7. Кад се изгуби чланство друштвено, онда се бришу и сва приплодна грла искљученог члана из пореклописне и запатне књиге. Пореклописне листе се такође поништавају, жигови се на роговима бришу, и грла се у опште сматрају као и да нису била уписана у пореклописну књигу.

Ако уписана грла одгајивачки одбори огласе као неподобна за даљу приплодну употребу, онда ће се дотични листови књиге, с примедбом о том, закључити, листе поништити и жигови избрисати.

Одвоји ли се какво грло из одгајивачког савеза *продајом* нечлановима, онда ће се дотични листови у књизи са сходном примедбом закључити, а листа ће се предати новом власнику, пошто се овери и забележи иступање. У пореклописну књигу могу се само онда уносити даље примедбе о искљученим грлима и променама власника у рејону ове књиге, ако се буде поклонила вера поднетим подацима.

Листови књиге оних грла која угину закључиће се са примедбом о томе, и листа ће се њихова поништити.

Права и дужности чланова. — § 8. У друштво примљене задруге имају право шиљати изасланике на главни збор. Број изасланика, који може једна задруга послати, стајаће у сразмери према броју уписаних приплодних грла; и тако на сваки 25 уписаних приплодних грла долази 1 изасланик, а на 26 већ могу бити 2 изасланика.

Одгајивачи у усамљеним домовима са мање од 8 уписаних грла, не могу долазити на главни збор, нити гласати; тек ако буду имали више од 8 грла биће им допуштено да суделују на збору и имају право на један глас, па ма колики број уписаних грла имати. У осталом за ове одгајиваче важи исто, што и за задруге.

§ 9. Сваки је члан друштва дужан вршити све што је прописано одредбама друштвених правила, а нарочито плаћати дотични улог (§ 11). —

Имаовина друштвена. — § 10. За подмирење издатака друштвених служиће ова средства:

а) улози одгајивачких задруга, односно усамљених одгајивача;
б) наплате за особите услуге и набавке друштвене:
в) прилози јавних фондова и Пољопривредног Друштва;
г) казне;
д) зајам.

§ 11. Задруге и одгајивачи у усамљеним домовима плаћају каси друштвеној за свако уписано грло годишњи улог од најмање 20 пфенига[1]). На главним зборовима може се овај улог повећати, како би се могли подмирити трошкови преписке с ношевином.

§ 12. За све послове и набавке задруга ће тражити накнаду, ради чега управа прописује нарочите таксе и ценовник.

Благајници друштвеној плаћа се за изванредне прегледе и за прегледе стоке усамљених одгајивача; за упис у књигу и издавање пореклописне листе, за исправку пријаве, за годишње изводе итд. Друштво набавља све штампане формуларе (обрасце) за савезне задруге и наплаћује их по цени коштања.

§ 13. Да би се могли друштвени задаци по § 2 lit. в и ђ извршити, тражиће се нарочити додаци.

§ 14. Одредбе о казнама донеће главни збор.

§ 15. О зајму решава такође главни збор. Но за подмирење редовних издатака не може се зајам правити.

Полагање рачуна. — § 16. Пословна година друштвена почиње 1 октобра а свршава се 30 септембра идуће године. 30 септембра сваке године закључују се све књиге и на закључку године стање се констатује. После ревизије, коју врши управа, поднеће се закључни рачун на одобрење главном збору, и резултати, с кратким извештајем, доставиће се свима савезним задругама.

Закључак годишњег рачуна подносиће се сваке године с годишњим извештајем окружном Комитету.

Управни органи. — § 17. Друштво уређује своје послове:

а) на главном збору, који се састоји из изасланикâ одгајивачких задруга и усамљених одгајивача;

б) својом управом, која се састоји из председника, инспектора, благајника и четири до 10 одборника.

С изузетком инспектора сва су остала звања почасна, која се не хоноришу.

Путни трошкови чланова управе кад долазе у седнице, накнадиће се из друштвене благајнице по нормама, које пропише главни збор.

Накнаду трошкова изасланицима дају задруге, односно усамљени одгајивачи.

За нарочите послове, као и путовања у интересу друштва, платиће се, поред путних трошкова и дневница, која ће се детаљно прописати на главноме збору.

Главни зборови. — § 18. У току прва 3 месеца сваке пословне године држаће се редовни главни збор. Ванредне главне зборове позива председник по одлуци управиној, или кад то писмено затражи једна трећина уписаних задруга; у последњем случају предлагачи морају означити и предмете за решавање.

Председник управе саопштава нумерисаним писмом позив на збор свима задругама и усамљеним одгајивачима, најдаље за 8 дана пре дана одређеног за збор, назначивши уједно у позиву и број изасланикâ, колико која задруга може да пошље. У позиву ће се навести и дневни ред.

Кад се поштанским рецеписима докаже тачност пошиљања позива, онда главни збор решава пуноважно без обзира на број присутникâ.

О предлозима који нису стављени на дневни ред, не могу се доносити обавезне одлуке, али се о таквим предлозима може већати.

О сваком главном збору известиће се и оружни Комите, ради могуће измене у броју изасланика.

Задруге могу одређивати за своје изасланике на главне зборове само чланове друштвене, били они одгајивачи или не.

§ 19. На главном збору председава председник управе. Ако је овај спречен, збор ће отворити инспектор и позвати га да изврши избор председавајућег.

Изасланици ће пре отварања збора показати позивна писма.

По правилу, одлуке се доносе простом већином. Само при решавању о искључењу чланова из друштва, уклањању чланова управе са њиховог звања, о изменама правила и о престанку друштва потребна је већина од $^3/_4$ чланова.

Избори се врше гласачким цедуљицама. Акламацијом се може избор вршити само ако се томе нико од правних гласача не успротиви.

Изборна периода траје 3 године.

Ни један изасланик не може имати два мандата (пуномоћства). Сваки има само један глас. Чланови управе могу гласати, па ма и не били они изасланици задругâ.

Задаци главног збора. — § 20. Главни збор има права:

1, да решава о извештају рада друштвеног, да већа о поднетом годишњем рачуну, да даје разрешницу благајнику и да одобрава предрачун примања и издавања;

2, да одређује годишње улоге, таксе за послове које друштво врши, и ценовнике за формуларе, штампане ствари итд.;

3, да одређује накнаде за особите послове и одобрава уговоре за сталне друштвене службенике, и оне који имају редовнога посла код друштва;

4, да прописује и прима уговоре о закупу пашњака за младу стоку, и решава о потребном за то зајму;

5, да одређује број чланове управе и да врши избор управе;

6, да прописује пословник за управу и величину конвенционалних казна;

7, да решава о искључењу задругâ или појединих чланова из друштва, о уклањању чланова управе;

8, да решава о изменама Правила друштвених и о престанку друштва.

Управа и њени органи. — § 21, Чланове управе бирају друштвени чланови, као и два заменика на случај изостанка некога члана.

Инспектор друштвени је стални члан управе.

Остале чланове управе бира главни збор са једном гласачком цедуљицом, ако не би избор извршен био акламацијом.

Дужност је управе:

---

[1]) Једна немачка марка има 100 пфенига.

а) да рукује Правилима;

б) да спрема предлоге за главни збор;

в) да извршује одлуке зборске;

г) да доноси одлуке за све издатке који нису у предрачуну предвиђени, а који износе преко 30 марака, и да за ове тражи накнадно одобрење од главнога збора;

д) да одобрава закупне уговоре за паше младе стоке и да прописује ред на паши;

ђ) да пропише правила за обезбеђење стоке у опште, као и посебно за грла уписана у пореклописну књигу на пашама друштвеним:

е) да прописује упутства (инструкције) за друштвене послове и касоводство, као и за вођење сточне пореклописне књиге, бележник (регистар) скокова, пореклописне листе, преглед и оцењивање грла, награђивање грлâ итд.;

ж) да заступа друштво.

Правно заступају друштво: председник и два друга члана управе, које за то потпуна управа изабере; ова тројица потписују и фирму друштвену.

§ 22. Управу позива председник у седнице, по потреби. Позив се писмено саопштава. Управа може решавати, ако је присутна половина чланова њених.

Одлуке се доносе о свима предметима простом већином гласова. У хитним случајевима доноси се одлука и циркуларом (окружницом).

§ 23. Надзор над свима пословима у вођењу пореклописне књиге спада у дужност председнику управе, кога у томе потпомаже инспектор и благајник. Председник нарочито мотри, да се послови друштвени тачно крећу по Правилима и да органи друштвени врше сваки свој посао; да наређује извршење свих одлука друштвених, и да интересе друштва у свима правцима чува и заступа. Он има права, да нареди исплату до 30 марака по свима издацима, који предрачуном нису предвиђени.

Ако председник дуже одсуствује, на првој седници управиној бира се заступник; до седнице пак, председника заступа инспектор.

§ 24. Инспектор друштвени поставља се као плаћени службеник и под уговором; он добија наредбе од председника. Парочито је дужност инспекторова:

а) да види преписку по наредби управиној;

б) да води пореклопису књигу и све уз то потребне листе итд.;

в) да упућује и контролише задруге у вршењу свих одредаба и одлука друштвених у књиговођењу, оцењивању и награђивању стоке итд;

г) да води књиге о имаовини задругâ и усамљених одгајивача;

д) да извршује ровашење, ударање жигова (знакова) и нумера пореклописне књиге на роговима регистрованих грла;

ђ) да управља изложбама приплодних говеда у кругу појединих задруга и да мотри на вршење прописа о томе:

е) да држи предавања, и да се стара о ширењу поуке у целој области гајења, кад год се прилика укаже;

ж) да води дневник о своме спољном раду и деловању, и о опажањима при том;

з) да потпомогне председника управе у свима његовим дужностима, и на случај његовог дужег одсуства да га заступа.

Кад је инспектор спречен, или у опште у каквим специалним случајевима, може председник наредити да инспектора у дужности заступа који од чланова управе.

§ 25. Благајник врши благајничке послове и води књиге по упутгу, који прописује управа.

Благајник је одговоран за трошкове по предрачуну; све издатке који нису ушли у предрачун, а одобрени су од управе или од председника, дужан је он да правда пред главним зборомъ.

Одборници се бирају из разних срезова где год друштво има својих чланова. Они су дужни долазити у седнице управине. Они су спољни надзорни органи управини и дужни су као такови потпомагати рад друштвени, и мотрити како инспектор врши прописе у погледу на послове пореклописне књиге, па да неисправности или сами исправљају, или да о томе пријаве управи.

§ 26. *Одгајивачки одбори* имају се старати о прегледу приплодних грла и њиховом пријаму у пореклописну књигу, или да их предлажу за испис. За сваку одгајивачку задругу наименоваће се по један нарочити одгајивачки одбор.

Код усамљених одгајивача радиће овај посао одбор најближе задруге, односно један нарочити одбор, кога ће одредити управа.

Сваки одгајивачки одбор биће састављен из 3 члана, којима ће се наименовати и заменици. Од ових једнога члана и заменика овоме одредиће пољопривредни срески Комите онога среза у коме је дотична задруга.

Кад инспектор тражи поновљени преглед грла, онда и он ступа као четврти члан у одбор, и при подели гласова на једнак број његов глас решава. За поновљене прегледе, које траже одгајивачи, управа друштвена одредиће два нова члана за задругин одбор; и овај овако појачани одбор решава у последњем степену (инстанци).

На захтев сваког члана одгајивача морају се извршити поновљени прегледи, ако он положи трошкове, које инспектор израчуна. — Испадне ли поновљени преглед у корист молитеља, онда ће му се вратити положени новац, а издатак ће се ставити на терет дотичне задруге.

Пореклописна књига, пореклописна листа, запатна књига итд. — § 27. Пореклописна је књига основна књига алгајског сточног стабла. У истој ће се за свако приплодно грло скупити сви добављени подаци о пореклу и о употребним подобностима његовим. Са завођењем у ову књигу свако се грло сматра већ као грло стабла алгајске расе говеда; по томе ће се саставити пореклописне листе и дотичним задругама или повереницима за усамљене одгајиваче предати као доказ (докуменат) о пријаму у пореклопису књигу.

За попуњење ове књиге, задруге или повереници прибавиће, по нарочитим упутима, све важније податке и друштвеној управи написмено поднети.

§ 28. У присуству инспектора и једнога члана дотичног одгајивачког одбора, свако грло заведено у пореклопису књигу, обележиће се на роговима жигом А. Н. (Allgäuer-Herdebuch) и нумером пореклописне књиге.

Жигове (гвоздене) чуваће инспектор.

Нумера пореклописне књиге саставља се из редне нумере грла у запатној књизи и редне нумере задруге или усамљеног одгајивача, тако да нумера запатне књиге дође на место јединице, десетице и стотине, а нумера задруге на место хиљаде. — Прво грло прве задруге добиће дакле нумере пореклописне књиге: 1001 (хиљаду један); 130-то грло дванајесте задруге: 12.130 (дванајест хиљада сто тридесет). Нумера запатне књиге удариће се на десни рог, а нумера задруге — која такође може бити и нумера усамљенога одгајивача — на леви рог. На последње се место, испред цифара, удара жиг А. Н.

Један пут одређена нумера пореклописне књиге остаје на свагда непромењена, па макар дотично грло прешло у другу задругу или код другог усамљеног одгајивача.

§ 29. Пореклописна књига састоји се из толико одељака, колико има примљених задруга и усамљених одгајивача. За сваки одељак спремиће се засебна књига. Пореклописана је књига дакле скуп свих појединих књига.

У сврху подизања сточне трговине сваке године ће се издати на јавност Годишњак алгајског сточног стабла.

§ 30. Запатне књиге (књиге домазлукâ) задругâ и усамљених одгајивача, осим података споменутих у § 27 тачки 1. садржавају и потребне забелешке о потомству, које произлази од грлâ заведених у приплодне књиге, како би се могао добити аутентични доказ о пореклу при прегледу тога потомства за пријам у пореклопису књигу.

За тачност ових доказа и уписивања у запатну књигу, одговорне су дотичне задруге, односно дотични повереници.

За пријаве о скоковима, тељењу и продаји израдиће друштво нарочите обрасце, и издаће нарочита упутства (инструкције) о њиховој употреби.

§ 31. Добијање млека од крава заводиће се у пореклопису књигу само онда, ако се доказују пробним мужама, које се врше по прописаним упутима и заводе у бележник муже,

Поступање при сточним заразама. — § 32. Сви органи друштвени дужни су, кад се појаве сточне заразе, да настојавају да се најстрожије врше законски прописи и наредбе власти.

У заражене или сумњиве стаје не смеју органи друштвени улазити; они се морају њих дотле клонити док непрестане опасност распростирања заразе из таквих стаја. За то време се у овим стајама не сме чинити никакво оцењивање.

Заразне или сумњиве краве не смеју се доводили под задругине бикове све дотле, док не само зараза не престане него док и сумња да се зараза може пренети постоји, и док се десинфекција прописно не изврши.

Ако би се који задругин бик налазио у каквој сумњивој стаји, дотична ће се задруга постарати да набави другог подесног бика.

Закључак. — § 33. Како ће се донети одлука о изменама Правила и о престанку овога друштва, прописано је у § 10 т. 3.

Ако се при престанку друштва са $^3/_4$ већине гласова не би донеле никакве одлуке о имаовини његовој онда ће, пошто се измире све пасиве, остатак иметка припасти окружном пољопривредном друштву за Швабен и Најбург»....

Као што се из ових Правила види, ово друштво у практичном деловању највише помажу савезне задруге. За то је за боље и потпуно схватање свеколиког деловања његовог врло важно упознати се ма и са главним основама уређења и рада алгајских одгајивачких задругâ, као главних извршиоца тежња друштвених. У изводу наводим главније одредбе из угледних *Правила сточарске задруге*[1]). —

Сврха је задруге:[2]) да се под управом «алгајског друштва за вођење пореклописне књиге», стара за облагорођавање алгајске домаће једнобојне «сиве или мрке планинске расе, и да заједнички поради на рационалном парењу и одгајивању младе стоке. Као главни приплодни циљ, коме ваља тежити, јесте: «*с лепим формама тела ујединити производњу што више и што бољег млека, а с обзиром и на подеснију продукцију меса*« (§ 2). За постижење овога циља треба: а) на основу прегледа и оцењивања бирати одлична грла за приплод; б) заводити таква грла у прописне књиге; в) водити строгу контролу над тим вођењем у свима књигама и регистрима; па онда: г) најбоља приплодна грла на сваки начин задржати у задрузи; д) по могућству сваке године један пут приредити смотре говеда; ђ) припомагати суделовање на већим сточним изложбама; и најзад е) ширити поуку о правилном одгајивању младе стоке (§ 3).

Члан задруге («задругар«) може бити сваки одгајивач и пријатељ гајења говеда, који живи у месту задруге или у околини. Упис у задругу бива при оснивању задруге, или доцније по писменој пријави, али само у року од 1 октобра до 31 маја. Сваки члан добија *чланску карту* (§ 4).

Имаовина задруге састоји се из: а) годишњег улога чланова; б) уписнине за уписана грла; в) прихода од скокова задругиних бикова; г) прихода од заједничког држања женских приплодних грла; д) премијâ (наградâ), које добију задругина приплодна грла; ђ) прилогâ јавних фондова или приватних приложника; и на послетку, ако је потребно и зајма (§ 8).

Управа је задругина: *председник, пословођа,* (руковођа) који је уједно и заступник председника, и *благајник*. Од ових најважније су дужности пословође, који осим остале преписке, води прописне приплодне књиге, упућује чланове у вођењу регистра, и посредује у пословима између задруге и друштва. Дужност му је даље: да прима пријаве чланова и приплодних грла, и да се стара о њиховом пријаму у задругу и упис у пореклопису књигу. Нарочито има дужност: да позива одгајивачки одбор; да његове одлуке бележи, евентуално даље по њима ради. Пословођа чешће и сâм контролише како се хране и негују задругина приплодна грла, и испитује како задругари воде приплодне књиге (§ 21 и 24).

Одгајивачки одбори имају задатак:

а) да одабирају и оцењују приплодна грла, која се пријаве за упис, да их нумеришу и роваше;

б) да саставе оцењивачки записник и овај предаду пословођи;

в) да воде контролу о тељењу; бележе телад, која се огласе као добра за приплод и пријављују их за упис у запатну књигу;

г) искључују приплодна грла, која нису више за приплод, поништавају жигове и траже да се она избришу из књигâ;

д) контролишу храњење и неговање грла заведених у пореклопису књигу, нарочито оних, која су својина задруге;

ђ) подносе годишње извештаје на главном збору о деловању своме и о успесима оцењивања.

Одгајивачки одбори састоје се из 3 члана, којима се и заменици бирају. По двојицу бира главни збор задруге, а треће бира срески пољопривредни комите онога среза, у коме је седиште задруге. Одлуке овога одбора подлеже контроли инспектора друштвеног (§ 26 и 27).

Набавка и држање приплодних бикова. За спаривање регистрованих женских приплодних грла задруга може купити потребне регистроване бикове, или они могу бити својина задругара. У оба случаја закључиће се уговор између задруге и онога који држи бика, у коме ће се изложити права и дужности чувара и задруге, као и начин накнаде и њена величина. Нарочито су чувари дужни, за сваког задругиног приплодног бика савесно водити књигу скокова, и издавати по пропису «карте вођења крава».

Женска грла, која се буду примила у запатну књигу, могу се подводити само под задругине бикове. Ако задруга има више бикова, то ће се краве и јунице које ће да воде комисијски оценити и по списку одредити извесан број за сваког бика, ради образовања приплодних фамилија, па чуварима спискове предати.

У изузетним случајевима допуштено је куповање женских приплодних грла за рачун задруге, као и издавање помоћи задругарима ради набавке таких грла. (§ 28 и 29).

Пријам и уписивање у запатну књигу. Само се таква грла могу уписати у запатну књигу, за која се одгајивачки одбори, одлуком од већине гласова, изјасне да су добра за приплод. За упис у ову књигу бик треба да има најмање 15 месеца, а женска грла треба да су већ један пут телила или да се стеоност може познати, и да имају 2 године.

При оцењивању треба о сваком грлу, пријављеном за упис, забележити: а) порекло и особине родитеља; б) годину, месец, по могућству и дан кад се отелило; в) име, боју и особите знаке грла; г) име и место одгајивања, ако се зна; д) име и место власника, и ђ) у колико се може вернији подаци о употребним подобностима грла.

Ако од уписаних женских и мушких грла буде телад, забележиће се и она код краве — матере —, док не стасају да се могу оценити и у књигу као приплодна грла примити, те да онда добију засебне листове. За знак да су и она забележена, удариће ми се роваш на ушима од материне им нумере из запатне књиге.

Запатну књигу, бележник (регистар) скокова и пореклопису листу водиће пословођа, коме ће податке за завођење давати оцењивачки одбор својим записницима (протоколима), и чувари бикова картама вођења крава (§§ 31, 32, 33).

Дужности чланова у погледу на уписана приплодна грла. За поправку домаћег соја говеда нужно је, да се од облагорођеног приплода у почетку ништа не продаје, него да се исти задржи и употреби на даљи приплод у задрузи. Тек, пошто се мало одмакне у резултатима, могу се таква грла продавати, и то најпре купцима у истом срезу који нису задругари, у трећем реду тек допуштено је продавати купцима, који су изван граница алгајске области. Сваки је задругар дужан постарати се, да број уписане стоке сваке године увећа бар с једним новим приплодним грлом. У нужди приплодна грла треба продати првенствено задругарима. Треба настојавати да се најбоља ма како задрже у задрузи.

Сви задругари добијају од пословође потребне формуларе — обрасце — бесплатно; ове су они дужни водити уредно и правилно. Измишљени подаци, или кад се по пропису не заводи све оно што треба, као и кад се и иначе не врше све обавезе по Правилима, може да има за последицу — искључење из задруге.

Сваки је члан дужан одобрити контролисање од стране управе или одгајивачког одбора; захтевана објашњења дужан је такође тачно и верно дати, и у опште за све готов и на услузи бити.

Сваки задругар има права, да у свако доба загледа у задругину запатну књигу.

Резултати муже само ће се онда уводити, ако се ови добијају по упуствима, по којима треба вршити пробне муже. Ова упутства прописује управа друштвена (§ § 34 и 35).

(Наставиће се)

---

[1]) Satzungen der Viehzucht-Genossenschaft. Издање «Алгајског Друштва за вођење пореклописне књиге.»

[2]) Унапређење нашег сточарства путем образовања сточарских удружења, под именом: «*сточарске задруге*», заступао је и писац ових редова у својој расправи «Пред питањем за унапређења говедарства« (оштампана из «Тежака 1889, стр, 13). Ма да се оне разликују од ових задруга, ипак сврћамо пажњу читалаца на наше мисли, изведене у тој расправи, које имају циљ сличан овоме.